ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ
1929

ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

ΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΦΟΥΡΙΚΗ

Αἱ βυζαντιναὶ ἔρευναι καὶ σπουδαὶ στηριζόμεναι σήμερον κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν διασωθέντων μνημείων τῆς τέχνης, τῶν ἀναγομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, γλυπτικήν, ζωγραφικήν, μικροτεχνίαν κλπ. ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ διασωθέντος πνευματικοῦ πλούτου (λογοτεχνίας καὶ κειμένων πάσης φύσεως) δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδώσωσιν ὁλοκληρωτικῶς τὴν ζωὴν εἰς τὴν βυζαντινὴν περίοδον οὔτε θὰ ἐπιτύχωσι νὰ προσδιορίσωσι κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρως τὴν ἐκπολιτιστικὴν τοῦ Βυζαντίου δύναμιν, ἐὰν δὲν μελετηθῶσιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ μετ' ἄκρας ἐπιμελείας τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, αἱ παραδόσεις, τὰ ἐνδύματα καὶ ἐν γένει τὸ λαογραφικὸν ὑλικὸν πάντων τῶν γειτόνων λαῶν, ὄχι μόνον ἐκείνων, ὅσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς χώρας διατελούσας πρὶν ὑπὸ τὸ βυζαντινὸν κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ Βυζαντίου ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ μετὰ τούτου μέγα μέρος, ἴσως τὸ μέγιστον, τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ λεπτομερής, βαθεῖα καὶ συστηματικὴ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας, συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἀναλόγου μελέτης τῆς λαογραφίας τῶν γειτόνων λαῶν, οὐδείς, νομίζομεν, θέλει ἀρνηθῇ ὅτι θὰ συντείνῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν σαφεστέραν κατανόησιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν πληρεστέραν καὶ λεπτομερεστέραν τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βυζαντινοῦ βίου ἀποκατάστασιν. Ἡ μελέτη δ' αὕτη δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἐπείγουσα ἕνεκα τῆς ταχίστης ἀπωλείας τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ. Ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸ τριακονταετίας μόλις ἐν πλήρει ἀκμῇ ὄντα σήμερον δὲν ὑφίστανται πλέον, ὑποχωρήσαντα εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ νεωτεριστικοῦ πνεύματος. Τ' ἀνωτέρω πασιφανῆ καὶ πασίγνωστα ὄντα ἐλπίζομεν ὅτι θέλει καταστήσει ἔτι καταδηλότερα ἡ κατωτέρω μικρὰ ἔρευνα.

ΣΗΜ. Ἡ ἀνωτέρω μελέτη ἀνεκοινώθη εἰς συνεδρίαν τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1927 συνελθόντος Β' διεθνοῦς βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου,

Α'.

ΕΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΕΝΔΥΜΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΝ ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ.

Ἀπὸ πολλοῦ ἀσχολούμενος περὶ ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ λαογραφίαν τῶν Ἑλληνοαλβανῶν, ὡς τείνομεν νὰ ὀνομάσωμεν τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἀλβανοφώνους, εὑρίσκομαι ἤδη εἰς θέσιν νὰ διατρανώσω ὅτι εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ λαογραφίαν τοῦ μιγάδος τούτου τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κρύπτονται πλούσια γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα ἄμεσον σχέσιν ἔχοντα, ἂν μὴ πρὸς παλαιοτέρους αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, πάντως ὅμως πρὸς τοὺς περὶ τὸν ιγ' αἰῶνα χρόνους, καθ' οὓς εἶναι κοινῶς παραδεδεγμένον ὅτι κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλβανικὰ φῦλα.

Τὰ τμήματα ταῦτα τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ κατελθόντα εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε, διὰ τίνα αἰτίαν καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἕκαστον, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ ἀνατολικὰ ἰδίως παράλια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος (Ἀττικήν, Βοιωτίαν κ.ἄ.), τὴν Εὔβοιαν, τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου (Ἀχαΐαν, Ἀργολίδα, Κορινθίαν κλπ.), ὡς καὶ εἰς τινας τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους. Μετὰ τῆς συνήθους δὲ εἰς τὸν λαὸν αὐτὸν εὐκολίας ἀπεδέχθησαν ὄχι μόνον τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν, μολονότι πρὸ τῆς καθόδου αὐτῶν εἶχον μυηθῆ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὑπὸ καθολικῶν ἱεραποστόλων [1]), ἀλλὰ καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἐποχῶν, καθ' ἃς ἕκαστον αὐτῶν κατῆλθεν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα.

Μετ' ἀναλόγου σχετικῶς εὐκολίας, συντελούσης τῆς ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀνάγκης τῆς μετὰ τῶν περιοίκων ἐπικοινωνίας καὶ συναλλαγῆς, ἀπεδέχθησαν καὶ μέγα μέρος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἧς διέσωσαν ἱκανὸν ὑλικόν, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς διαφόρους τῆς καθόδου αὐτῶν ἐποχάς. Λέξεις μεσαιωνικαί, τύποι, φωνητικὰ φαινόμενα, ἀλλὰ κυρίως σημασίαι, μὴ διασωθεῖσαι εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, διεσώθησαν, οἱονεὶ κρυσταλλωμέναι, εἰς τὴν διαμορφωθεῖσαν ἑλληνοαλβανικὴν διάλεκτον.

Ἐξετάζων τὰ ἐν τῇ ἑλληνοαλβανικῇ διαλέκτῳ ἑλληνικὰ στοιχεῖα καὶ τὴν ἐπὶ τῆς διαλέκτου ταύτης ἐπίδρασιν τῶν γλωσσικῶν νόμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, παρετήρησα ὅτι ἡ διάλεκτος αὕτη παρουσιάζει σημαντικὰς ὁμοιότητας πρὸς τὰς διαλέκτους τῶν παλαιοτέρων

[1]) Βλ. *Π. Φουρίκη*, Συνήθειες ποῦ σβήνουν, ἐν Ἡμερολογίῳ «Μεγάλης Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1925, σελ. 461 κ.ἑ.

Ἀθηνῶν [1]), τῆς Αἰγίνης, τῶν Μεγάρων, τῆς Κύμης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἠπείρου, τῆς Μάνης, τῆς Τσακωνίας καὶ τοῦ Πόντου. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι δύσκολον νὰ ὑπαγάγῃ τις τὰς ὁμοιότητας ταύτας εἰς ἱστορικὰ αἴτια, λ. χ. μετακινήσεις καὶ ἀλληλεπιδράσεις (πλὴν τῶν Ἀθηνῶν, Αἰγίνης καὶ Μεγάρων, ἔνθα ἕνεκα λόγων ἱστορικῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γειτονίαν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγένοντο ἀλληλεπιδράσεις) ἐσκέφθην ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα δύνανται νὰ ἑρμηνευθῶσι μόνον ἂν παρομοιάσωμεν τὴν κοινὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὸς πέπλον καλύπτοντά ποτε ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἕνεκα δὲ τοῦ χρόνου καὶ διαφόρων ἄλλων ἱστορικῶν αἰτίων διαρραγέντος τοῦ πέπλου ἐκείνου διετηρήθησαν τμήματα αὐτοῦ ἐκεῖ, ὅπου διὰ λόγους ἐδαφικοὺς (Ἤπειρος [Χιμάρα κ. ἄ.], Μάνη, Τσακωνία, Πόντος) δὲν ἐπέδρασαν ἰσχυρὰ ἐξωτερικὰ αἴτια εἰς μεταβολὴν τῆς γλώσσης καὶ ἐκεῖ, ὅπου ἐγκατασταθέντες Ἀλβανοὶ διεχώρισαν τοὺς πρὶν κατοίκους τῆς χώρας καὶ οὕτως ἐδημιουργήθησαν διάφοροι γλωσσικαὶ νησίδες ὡς ἡ τῶν παλαιοτέρων Ἀθηνῶν, ἥτις ἐξηφανίσθη τελείως ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς πόλεως εἰς πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἡ τῶν Μεγάρων, ἥτις διασῴζει μέχρι σήμερον ἱκανὸν λεξιλογικὸν καὶ φωνητικὸν ὑλικὸν παλαιοτέρων χρόνων [2]) καὶ αἱ τῆς Κύμης καὶ Αἰγίνης, αἵτινες τείνουσι νὰ ἐξαλλοιωθῶσι διὰ πολλοὺς λόγους καὶ κυρίως ἕνεκα τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεως τῆς κοινῆς.

Αἱ οὕτω γλωσσικῶς συγγενεύουσαι περιοχαὶ δὲν περιωρίζοντο βεβαίως εἰς μόνην τὴν γλωσσικὴν συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ ἡ ἐ ν δ υ μ α σ ί α παρουσίαζον ἄλλοτε μὲν περισσοτέρας, νῦν δὲ ὀλιγωτέρας πρὸς ἀλλήλας ὁμοιότητας, σαφῶς διακρινομένας τῶν συνηθειῶν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Εἰς τοὺς διαλεκτικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἠθῶν, ἐθίμων καὶ ἐνδυμασίας διαφέροντας τούτους τόπους πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ νῆσος Σαλαμίς, ἥτις εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς, διότι παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ γνησιώτερον ὑλικόν. Οἱ Ἀλβανοὶ δηλαδὴ κάτοικοι αὐτῆς δυσκολώτατα μέχρι πρὸ μικροῦ ἐρχόμενοι εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν περιοίκων ἀντέστησαν ἐπὶ πολὺ κατὰ πάσης ἐπιδράσεως καὶ διετήρησαν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἐννοῶ τὴν ἑλληνοαλβανικήν, ἀπαθεστέραν καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, τὰ ἑλληνοαλβανικά, σχεδὸν ἀναλλοίωτα, ἐν ᾧ τοὐναντίον οἱ Ἀλ-

[1]) Οὕτως ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται αἱ πρὸ τοῦ 1821 Ἀθῆναι.

[2]) Βλ. *Γ. Ν. Χατζιδάκι*, Περὶ τῆς μεγαρικῆς διαλέκτου, ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου 1915-16 σ. 1-27 καὶ *Π. Α. Φουρίκη*, Μεγαρικὰ μελετήματα ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. 30 (1919) σ. 343 κ.ἑ.

βανοὶ κάτοικοι τῶν νήσων Πόρου, Ὕδρας καὶ Σπετσῶν ὑπέκυψαν πολὺ ἐνωρίτερον εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ γλωσσικὴν πίεσιν τῶν γειτόνων. Ἤθη δὲ καὶ ἔθιμα ἑλληνικά, ἐξαφανισθέντα ἀλλαχοῦ, διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν, δίκην ἀπολιθωμάτων, εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Μελέτη μου περὶ γάμου καὶ γαμηλίων συμβόλων παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος δημοσιευθεῖσα πρὸ μικροῦ [1]) εἶμαι βέβαιος ὅτι πολλάκις θὰ ἀναγκάσῃ τοὺς βυζαντινολόγους νὰ ὁμολογήσωσι τὴν συγγένειαν τῶν ἐθίμων τούτων πρὸς τὰ τῶν βυζαντινῶν.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ εὔλογον ἐρώτημα, πόθεν οἱ Ἀλβανοὶ κάτοικοι τῆς Σαλαμῖνος ἐδέχθησαν τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα στοιχεῖα; Λαβὼν ἄλλοτε ἀφορμὴν ἐκ τῆς δημοσιεύσεως συνηθειῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Μεγάλην ἑβδομάδα καὶ τὴν Λαμπρὴν [2]) ἔγραψα παρατηρήσεις τινὰς καὶ ὑπεστήριξα ὅτι ἐκ τῶν γλωσσικῶν στοιχείων ὁρμώμενός τις ὀφείλει νὰ δεχθῇ ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ πρὶν κατέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν κάτοχοι ἱκανοῦ ἑλληνικοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, παραλαβόντες τοῦτο παρὰ τῶν Ἠπειρωτῶν γειτόνων. Κατελθόντες δὲ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας προσέλαβον νέον γλωσσικὸν ὑλικὸν καὶ ἀπεδέχθησαν συνάμα ἅπαντα τὸν τότε κρατοῦντα ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι πολιτισμόν. Ἔχοντες δὲ γλῶσσαν δύσκαμπτον καὶ αὐτοὶ ἀπὸ χαρακτῆρος δυσκόλως ἐξελισσόμενοι, διετήρησαν ἀκέραιον ὅ,τι προσέλαβον· τοῦτο ὅμως ἐφ' ὅσον ἰσχυρὰ ἐξωτερικὰ αἴτια δὲν ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς εἰς νέας μεταβολάς.

Καὶ ταῦτα μὲν γενικώτερον περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀλβανοφώνων. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς εἰς τὴν νῆσον Σαλαμῖνα ἐγκατασταθέντας Ἀλβανούς, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οὗτοι ἔμειναν μὲν ἀπηλλαγμένοι ἰσχυρῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, δὲν κατώρθωσαν ὅμως μέχρι τέλους νὰ ἀποφύγωσι τὴν βαθμιαίαν καὶ δὴ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπίδρασιν τῶν γειτόνων αὐτῶν Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων, καὶ ἰδίᾳ τῶν πρώτων, οἵτινες ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους, εἰς πᾶσαν ἐμφανιζομένην κινδυνώδη διὰ τὴν χώραν αὐτῶν περίστασιν ἔσπευδον πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ὡς εἰς ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ προσφιλὲς καταφύγιον.

Ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῆς

[1]) *Π. Α. Φουρίκη*, Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα παρὰ τοῖς Ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος, ἐν Λαογραφίας τόμῳ Θ' (1927) σ. 507 κ. ἑ.

[2]) Βλ. Ἡμερολόγιον «Μεγάλης Ἑλλάδος» Ἀθῆναι 1925 σ. 461 κ. ἑ., 1926 σ. 451 κ. ἑ.

ἀπελευθερώσεως τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων πολλάκις ἡ Σαλαμὶς ἐφιλοξένησε τοὺς Ἀθηναίους [1]). Εἰς τὰς σημαντικωτέρας δὲ διὰ τοὺς Ἀθηναίους περιστάσεις πρέπει νὰ κατατάξῃ τις τὴν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ἀπομάκρυνσιν τοῦ Μοροζίνη (1688) [2]). Τότε οἱ Ἀθηναῖοι φεύγοντες τὴν ὀργὴν τῶν ἐπανερχομένων Τούρκων ἀθρόοι προσέφυγον εἰς τὴν γείτονα καὶ φιλόξενον Σαλαμῖνα. Ναοί, ἄλλοι μὲν φέροντες σαφῆ τὴν σφαγῖδα τῆς ἀθηναϊκῆς τεχνοτροπίας (βασιλικαὶ ἀθηναϊκοῦ τύπου) [3]), ἄλλοι δὲ ἀναγόμενοι εἰς Ἀθηναίους κτήτορας, ὡς ἡ *Παναγία τοῦ Καθαροῦ* ἢ *Μπόσκου*, ἐν μιᾷ καμάρᾳ τῆς ὁποίας σῴζεται ὡραία εἰκὼν τῆς ἁγίας Φιλοθέας, τῆς κατ' ἐξοχὴν Ἀθηναίας ἁγίας [4]), κύρια ὀνόματα, γυναικῶν ἰδίᾳ, οἷον· *Ἀργυρός, Ἀνθή, Ἀσήμω, [Εὐ]φροσύνη, [Ἐ]λευτερίτσα, [Ἐ]πιστήμη, Κούζα, (Κρέουσα καὶ Κρεούζα), Κυράτσα, [Μαλα]ματένια, Μαλτοῦ, Μπίτσα, (Μπίτζα), Ξα(ν)θή, [Ὅλυ]μπι(λι)άδα, Ὄρσα, Πηγή, [Πολυ]ξένη, Πολυτίμη, Σιδερῆ, Σμαράγδω, Φλωροῦ* κ. ἄ. συνήθη παρὰ τοῖς παλαιοτέροις Ἀθηναίοις [5]), ὀνόματα οἰκογενειακὰ οἷον *Ἀνδριανός, Λεμερτζῆς, Καθαρός, Καμπόλης, Κανάκης, Καρύτσης* [6]), *Λινάρδος, Μακρῆς* [7]), *Μπαμπάλης, Μαντραβίλης, [Μ]πελεγρῆς, Μπεναρδῆς* [8])

[1]) Βλ. προχείρως *Γ. Σωτηρίου*, Εὑρετήριον τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1927, Μέρος Α' Ἀττικὴ σ. 18 κ. ἑ.

[2]) *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, Ἀθῆναι 1889, τόμ. Α' σ. 38, 41, 42, 43 κ.ἑ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Γ' σ. 249. *Γρηγοροβίου—Σπ. Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1904, τόμ. Β' 430 κ. ἑ.— *Γ. Σωτηρίου*, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 19.

[3]) *Π. Φουρίκη*, Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῆς Σαλαμῖνος, ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1924 σ. 121 κ. ἑ. Πρβλ. *Π. Α. Φουρίκη*, Συνήθειες ποῦ σβήνουν, αὐτ. 1925 σ. 464. *Α. Ξυγγοπούλου*, Εἰκόνες τῆς ὁσίας Φιλοθέης, αὐτ. (1925) σ. 451.

[4]) *Π. Φουρίκη*, Συνήθειες ποῦ σβήνουν, ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος 1925 σ. 464. Πρβλ. *Α. Ξυγγόπουλον*, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 454.

[5]) Βλ. *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, Ἀθῆναι 1889, τόμ. Α' σ. 240 κ. ἑ.

[6]) *Καρύκης* καὶ κατὰ τὸ ἀθηναϊκὸν ἰδίωμα *Καρύτσης* ὀνομάζεται μέχρι σήμερον ἐν Σαλαμῖνι πολυμελὴς οἰκογένεια, ἥτις ἀπό τινων ἐτῶν ἤρχισε μετονομαζομένη *Παπαδημητρίου*

[7]) *Νικόλαος Μακρῆς* ἀναφέρεται ὡς νοτάριος Ἀθηνῶν, βλ. *Φρ. Γρηγοροβίου—Σπ. Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1904, τόμ. Β' σ. 217 ὑπ. 1. 231, 277 σημ. 618. *Οὐΐλλιαμ Μίλλερ—Σπ. Λάμπρου*, Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1909|10, τόμ. Β' σ. 10.

[8]) Μέχρι πρὸ τεσσαρακονταετίας ἔζη εἷς τῶν *Μπεναρδήδων* φέρων τὸ ὄνο-

Μπούτσης (Μπούκης), Σάκκος, Σαλιάρης, Σουρμελῆς, Χαρίτος κ. ἄ. γνωστότατα ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ ἀρχοντολογίῳ [1]) καὶ τοπωνύμια οἷον *Ἀμπελάκι[α]* [2]), *Βρετό, Βροντοῦ, Δημητριξένο, Καματερό, Κατσηβίλλα, Λουβάδι, Παλούκια, Περδίκα, Πετρίτη(ς), Σελίν(ι)α, Σουραύλια, Στενό, Φλάσκα, Φλεβαριώτισσα* κ. ἄ. [3]) πᾶν ἄλλο ἢ ἀλβανικά, σῳζόμενα δὲ μέχρι τοῦδε ἐν τῷ στόματι τῶν ἀλβανοφώνων, μαρτυροῦσι σαφῶς τὴν μονιμωτέραν ἐν τῇ νήσῳ ἐγκατάστασιν μέρους τῶν ἐν αὐτῇ προσφυγόντων Ἀθηναίων. Ὥστε καὶ ἂν ἤθελέ τις παρίδῃ τὰς ἄλλας περιστάσεις, ἡ τελευταία ἦτο ἀρκούντως ἱκανὴ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν σταθερωτέραν ἐπίδρασιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ βίου ἐπὶ τῶν Ἀλβανῶν τῆς νήσου κατοίκων, οἵτινες ἀσφαλῶς εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν αὐτῇ ἱκανὸν πρὸ τούτου χρόνον.

Κατὰ ταῦτα εἰς μὲν τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλληνοαλβανῶν τῆς Σαλαμῖνος πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὑπάρχοντα πλεῖστα τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἰδιώματος στοιχεῖα, εἰς δὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τούτων ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν παλαιοτέρων Ἀθηναίων· κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ γλωσσικὸν καὶ λαογραφικὸν τοῦτο ὑλικὸν συνδέεται τοὐλάχιστον πρὸς τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ δὲ γλωσσικὸν καὶ λαογραφικὸν ὑλικὸν τῆς Σαλαμῖνος εἶναι κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἄξιον προσοχῆς, καθόσον τὸ ἀθηναϊκὸν ἀτυχῶς ἐξηφανίσθη [4]).

μα τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου *Ἀργυροῦ Μπεναρδῆ* ζήσαντος περὶ τὰ 1659-1720, βλ. *Περ. Ζερλέντου*, Ἀργυρὸς Βεναρδῆς ὁ Ἀθηναῖος, Ἀθῆναι 1921. Ὁ τελευταῖος *Ἀργυρὸς Μπεναρδῆς* ἐλέγετο περιποιητικῶς *Λότσης Μπεναρδῆς*, ὑπὸ δὲ τῶν ἀλβανοφώνων *Λότσι Μπεναρδίου*. Ἀπόγονοι τῶν *Μπεναρδήδων* σῴζονται μέχρι σήμερον ἐν Σαλαμῖνι.

[1]) *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, Ἀθῆναι 1889, τόμ. Α' 255 κ. ἑ.

[2]) Κατὰ τὰ Ἀναργύρεια ἀποσπάσματα (*Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα σ. 43) μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μοροζίνη «οἱ Ἀθηναῖοι μετέφεραν τὰς φαμηλίας των εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ἐκεῖ ᾠκοδόμησαν τοὺς οἴκους των οἱ περισσότεροι, καὶ ἐκκλησίας εἰς τὸ χωρίον Ἀ μ π ε λ ά κ ι α καλούμενον, τὰς ὁποίας ἄχρι τοῦδε καλοῦν οἱ ἐγχώριοι τῶν Ἀθηναίων».

[3]) Τοπωνυμικὸς πίναξ τῆς Σαλαμῖνος συνταχθεὶς ὑπ' ἐμοῦ εἶναι ἤδη ἕτοιμος πρὸς δημοσίευσιν.

[4]) Ἱκανὸν λαογραφικὸν ὑλικὸν τῶν τελευταίων ἀθηναϊκῶν χρόνων συνεκέντρωσεν ἐκ παραδόσεως ὁ *Δημ. Γρ. Καμπούρογλους* εἰς τὰ Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Α-Γ, ἴχνη δ' ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος ἐθησαύρισεν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον ἄλλοτε περιοδικὸν Δίπυλον.

Τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῶν ἀλβανοφώνων τῆς Σαλαμῖνος θὰ ἔπρεπε βεβαίως ν' ἀναζητήσῃ τις πλουσιώτερα καὶ ἐμφανέστερα ἴχνη εἰς τὸν καθόλου ἰδιωτικὸν βίον, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ὡς δυσκολώτερον μεταβαλλομένας. Αἱ περὶ τούτων ὅμως εἰδήσεις ἀτυχῶς ἐλλείπουσι παντελῶς· ἡ δὲ περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν γυναικῶν τῶν παλαιοτέρων Ἀθηνῶν πληροφορία ὅτι «αὕτη ὡμοίαζε πρὸς τὴν τῶν Μεγάρων, πλουσιωτέραν ὅμως ταύτης καὶ μᾶλλον ἐξηυγενισμένην, μὴ ὑποστᾶσαν δὲ ὅπως καὶ ἐκείνη τὴν ἀλβανικὴν ἐπίδρασιν» [1]) εἶναι τόσον ἀσαφὴς καὶ γενική, ὥστε νὰ μὴ δύναταί τις νὰ ὠφεληθῇ τι ἐξ αὐτῆς.

Καὶ δύναταί τις μὲν ἄνευ δυσκολίας νὰ παραδεχθῇ ὑφισταμένην ὁμοιότητα τῆς ἐνδυμασίας τῶν γυναικῶν τῶν παλαιοτέρων Ἀθηνῶν πρὸς τὴν τῶν Μεγάρων καὶ ἀμφοτέρων πρὸς τὴν τῆς Κύμης [2]), ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὴν ἐπὶ τῆς μεγαρικῆς ἐνδυμασίας νομιζομένην ἐπίδρασιν τῶν Ἀλβανῶν δύναται ἀδιστάκτως νὰ λεχθῇ ὅτι, ὡς ἄλλως τε θέλει σαφῶς ἀποδειχθῇ διὰ τῶν κατωτέρω, οὐδεμία ἀλβανικὴ ἐπίδρασις ἐγένετο ἐπὶ τῆς μεγαρικῆς γυναικείας ἐνδυμασίας. Πρόχειρος παραβολὴ καὶ σύγκρισις τῆς μεγαρικῆς ἐνδυμασίας πρὸς τὰς τῶν περιοίκων ἀλβανίδων πείθει ἀμέσως ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὅτι οὐδεμία ἐπίδρασις ἑκατέρωθεν δύναται νὰ παρατηρηθῇ. Μόνον δὲ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν τῆς Σαλαμῖνος ἐνδυμασίαν συγκρινομένη ἡ μεγαρικὴ παρουσιάζει ἱκανὰς ὁμοιότητας, μὲ τὴν οὐσιώδη ὅμως διαφορὰν ὅτι ἡ τῶν Σαλαμινίων γυναικῶν εἶναι ὡραιοτέρα καὶ πλουσιωτέρα, μαρτυροῦσα εὐκρινῶς τὴν εὐγενῆ αὐτῆς προέλευσιν καὶ μὴ προδίδουσα οὐδεμίαν ἀλβανικὴν ἐπίδρασιν. Πρβλ. εἰκ. 1, 10 καὶ 18.

Εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῆς Σαλαμινίας ἀλβανοφώνου ἡμεῖς διακρίνομεν τὴν διάσωσιν καὶ διατήρησιν ἑνὸς τύπου γυναικείας ἐνδυμασίας αὐτὸ τοῦτο ἑλληνικοῦ, διαφέροντος ὅμως ὅλων τῶν ἐν χρήσει τύπων γυναικείων ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ μόνον μετὰ τοῦ τῆς τῶν Μεγάρων, τῆς Κύμης καὶ ἀσφαλῶς τῶν παλαιοτέρων Ἀθηνῶν πα-

---

[1]) *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, Ἀθῆναι 1889, τόμ. Γ' σ. 16. Πρβλ. τοῦ *αὐτοῦ*, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Α' σ. 45.

[2]) Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῆς κυμαίας, μεγαρικῆς καὶ σαλαμινίας (παλαιαθηναϊκῆς) γυναικείας ἐνδυμασίας πείθει περὶ τῆς μέχρι σήμερον ὑφισταμένης συγγενείας αὐτῶν. *Τὰ κομμώτικα φουστάνια* διαφέρουσι τῶν δύο ἄλλων ἰδίᾳ

ρουσιάζοντος γενικὰς ὁμοιότητας.

Καθ' ἡμᾶς πλὴν τῆς πιστουμένης γλωσσικῆς συγγενείας τῶν ἑλληνοαλβανῶν ἢ ἀλβανοφώνων τῆς Σαλαμῖνος πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν, τῶν Μεγάρων καὶ Κύμης πιστοῦται ὑφισταμένη καὶ συγγένεια ἠθῶν, ἐθίμων καὶ ἐνδυμασίας, ἥτις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκπρόσωπος τῆς περιόδου ἐκείνης, καθ' ἣν οἱ Ἀλβανοὶ κάτοικοι τῆς Σαλαμῖνος ἦλθον τὸ πρῶτον εἰς σχέσιν μετὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν Μεγαρέων καὶ Ἀθηναίων. Ποία ὅμως εἶναι ἡ χρονικὴ αὕτη περίοδος; Πότε ἤρχισε καὶ πότε ἐτελείωσε;

Περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ἐγκαταστάσεως Ἀλβανῶν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, δὲν ἔχομεν ρητὴν μαρτυρίαν. Τὰ δὲ εἰς χεῖράς μου μέχρι τοῦδε συγκεντρωθέντα σημειώματα ἰδιοκτησίας, προικοσύμφωνα κλπ. ἐν οἷς μνημονεύονται ὀνόματα ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν, μόλις φθάνουσι τὰ τέλη τοῦ ιζ' αἰῶνος. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα συντεταγμένα ἑλληνιστὶ ὑπὸ ἀλβανοφώνων ἱερέων, ἀναγνωστῶν καὶ λαϊκῶν, ἐκμαθόντων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ συνήθως κατὰ πρότυπα ἐγγράφων τῶν Ἀθηναίων νοταρίων, μᾶς διδάσκουσιν ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Σαλαμῖνος ἀήγοντος τοῦ ιζ' αἰῶνος εἶχον ὑποστῆ εὐρύτατα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ [1]). Κατὰ ταῦτα ἡ ἐγκατάστασις Ἀλβανῶν ἐν Σαλαμῖνι πρέπει νὰ θεωρηθῇ γενομένη πολὺ πρὸ τοῦ χρόνου τούτου.

Ἐκ δὲ τῶν σωρῶν τῶν ἐρειπίων τῶν ἐγκατεσπαρμένων εἰς διάφορα τῆς νήσου σημεῖα, φερόμενα εἰσέτι ὑπὸ ὀνόματα ἑλληνικὰ καὶ δὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν ἰδίωμα, ἐκ τῶν ναῶν τῶν ἀναγομένων εἰς διαφόρους περιόδους, ἐκ τῶν βυζαντινῶν τάφων τῶν ἀνευρισκομένων εἰς διάφορα σημεῖα τῆς νήσου [2]) καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἑλληνικῶν τοπωνυμίων, διδάσκεταί τις ὅτι, παρὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ι' αἰῶνος νομιζομένην ἐρήμωσιν τῆς νήσου [3]), δὲν ἔπαυσεν αὕτη κατοικουμένη καὶ δὴ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅτι οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἐγκατασταθέντες Ἀλβανοὶ εὗρον Ἀθη-

κατὰ τὸ μῆκος, οἱ δὲ *κουμιώτικες μπόλιες* ἦσαν καὶ εἶναι ἐν συνήθει χρήσει ἐν Σαλαμῖνι, ἐν τῇ ὁποίᾳ *κουμιώτισσες πάτρες* (πράτριαι) ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχουσιν ἐγκατασταθῆ, μετερχόμεναι καὶ τὸ ἔργον τῶν κεντηστριῶν *(κεντήστρ'λια)* τῶν μπολιῶν.

[1]) Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Περὶ γάμου καὶ γαμηλίων συμβόλων παρὰ τοῖς Ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος» ἐν Λαογραφίας τόμῳ Θ' (1927) σ. 507 κ.ἑ.

[2]) *Π. Φουρίκη*, Ἀρχαῖοι τάφοι ἐν Σαλαμῖνι, ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1915 σ. 1-9.

[3]) Βλ. Βίον Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι, τόμῳ 3 (1906) σ. 155.

ναίους κατοίκους, ὑφ' ὧν σὺν ἄλλοις ἐδιδάχθησαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θέσεων τῆς νήσου, ἅτινα καὶ διέσωσαν μέχρις ἡμῶν ὡς ἀσφαλῆ μαρτύρια τῆς μακρᾶς συμβιώσεως αὐτῶν μετὰ τῶν προτέρων κατοίκων. Παρὰ τὸ δύσκαμπτον λοιπὸν καὶ δυσεξέλικτον τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἀλβανῶν, οἱ ἐν Σαλαμῖνι ἐγκατασταθέντες ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ τῶν Ἀθηναίων συνοικητόρων, οὓς ἐνίσχυον ἑκάστοτε οἱ ἐκ τῆς μητροπόλεως εἰς τὴν νῆσον ἐπὶ βραχὺν ἢ μακρότερον χρόνον προσφεύγοντες [1]).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἔποικοι κατελθόντες εἰς κλῖμα εὐκραέστατον, ὡς τὸ τῆς Σαλαμῖνος, ἦτο φυσικὸν ν' ἀποβάλωσι σὺν τῷ χρόνῳ τὰ παχέα μάλλινα ἐνδύματα καὶ νὰ περιβληθῶσιν ἀνάλογα πρὸς τὸ κλῖμα τῆς νέας αὐτῶν πατρίδος. Ἀγορὰ ὅμως ἄλλη δὲν ἦτο προσφορωτέρα τῆς ἀθηναϊκῆς, ἧς πρατήρια ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ. Ἐξ αὐτῶν ἠγόραζον τὰ ἀναγκαῖα εἴδη, συγχρόνως ὅμως ἐδιδάσκοντο καὶ τὸν τρόπον (mode) τῆς ἀμφιέσεως. Καὶ περὶ μὲν τὴν ἀνδρικὴν ἐνδυμασίαν θέλομεν ἄλλοτε ἀσχοληθῆ, ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν γυναικείαν, περὶ ἣν στρέφεται ἡ παροῦσα ἔρευνα, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ μίμησις τοῦ τρόπου (mode) ἦτο εὐχερεστέρα καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, κυρίως δὲ διὰ τὴν γυναικείαν ματαιοδοξίαν, ἥτις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀσυγκίνητος πρὸ τῆς ἑλκυστικότητος τῆς ὡραιοτάτης ἀθηναϊκῆς γυναικείας ἐνδυμασίας.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτῆς.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι αἱ νεάνιδες πρὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν παλαιότερον μὲν ἐφόρουν φουστανάκι μὲ κορμὶ καὶ στενὰ μανίκια ἐξ ἀμερικανικοῦ πανν(ο)ίου, βαπτομένου πρασίνου ἢ κυανοῦ ὑπὸ ἐντοπίων βαφέων (μπογιατζήδων), κατὰ δὲ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους φοροῦσι φουστάνια τσίτινα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιμελείας ραπτόμενα. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου ὅμως ἔτους, ὅτε θεωρούμεναι ὥριμοι πρὸς γάμον ἐνεφανίζοντο διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν δημόσιον χορόν, ὅστις ἀγόμενος εἰς τὰς πλατείας τοῦ χωρίου, ἐπεῖχε θέσιν αὐτὸ τοῦτο ἐκθέσεως τῶν ὡρίμων πρὸς γάμον νεανίδων [2]), ἐφόρουν τὴν ἰδιάζουσαν αὐ-

[1]) Βλ. ἀνωτέρω.

[2]) Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα» κλπ. ὡς ἀνωτέρω σ. 512.

τὴν ἐνδυμασίαν. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ἐφόρουν φ ο υ σ τ ά ν ι χρώματος πρασίνου ὀνομαζόμενον *παπαγάλος* [1]). Ἔκτοτε καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον βίον ἐφόρουν τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν μετὰ μικρῶν διαφορῶν, ἀναφερομένων εἰς τὸ χρῶμα τοῦ φουστανίου ἢ τὸν διάκοσμον τῶν διαφόρων τμημάτων καὶ προσαρμοζομένων οὐ μόνον εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς φερούσης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἐφόρει αὐτὴν αὕτη.

Ἡ νεᾶνις ἐ λ ε υ θ έ ρ α οὖσα *(βάϊζ³ λεύτερε)* [2]) ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὸν κόσμον ἐπισήμου, ὡς εἰπεῖν, ἐμφανίσεως αὐτῆς ἠδύνατο νὰ φέρῃ ὅλην τὴν ἄλλην στολήν, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὅμως δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ φέρῃ οὐδὲν ἄλλο κάλυμμα εἰ μὴ μανδήλιον *[μαντήλ-ι]* [3]) ἐκ τετραγωνικοῦ βαμβακίνου ὑφάσματος, οὗ τὰς μὲν παρυφὰς ἐκόσμουν μικραὶ φοῦνδαι *[φοῦντε]* καὶ μεταξωταὶ ἢ χρυσαῖ μπιρπίλαι *[μπιρπίλε τ³ χρσ'άφτα]*, τὰς δὲ γωνίας μεγαλύτεραι μεταξωταὶ ἢ χρυσαῖ φοῦνδαι (βλ. εἰκ. 1). Μνηστευομένη *[βάϊζ³ ε ρεβωνιάσουρ³]* δὲν προσέθετε τίποτε περισσότερον εἰ μὴ τὰ σ η μ ά δ ι α *[σημάδ-ι* καὶ πληθ. *σημάδετ³]* τῆς μνηστείας, δηλαδὴ τὸν δακτύλιον ἀρραβῶνα *[ἀρρεβῶν-α]*, τὰ φλωρία τοῦ στερνιάσματος *[φλωρίν-ι³ τ³ τ³ στερνιάσουριτ]*, τοὺς *μάρτηδες [μάρτετ³]* (βλ. εἰκ. 5 ἀρ. 1) καὶ πᾶν ἄλλο δῶρον προσφερόμενον εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ (βλ. εἰκ. 1) [4]).

Νύμφη ὅμως γινομένη ἔφερεν ὅλην τὴν στολὴν *[στολή-α]* ἢ φορεσίαν *[φορεσί-α]* ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ τῇ λαμπρότητι, δυναμένη ἀδιστάκτως νὰ παραβληθῇ πρὸς ὁλόχρυσον πλαγγόνα (βλ. εἰκ. 2.) [5]).

---

[1]) Ἡ φράσις *«ε βοὺ παπαγάλον»* (*) (ἔβαλε τὸν παπαγάλον) ἐδήλου ὅτι ἡ νεᾶνις κατέστη ὥριμος.

[2]) Διὰ τοῦ ὅρου ἐ λ ε ύ θ ε ρ ο ς *[λεύτερ]* δηλοῦται κοινῶς, ὡς γνωστόν, ὁ μήπω μνηστευθείς.

[3]) Περὶ τοῦ ἀρραβῶνος καθόλου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀνταλλασσομένων δώρων βλέπε τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα κλπ.» ἔνθ' ἀν. σ. 512 κ. ἑ.

[4]) Αἱ ἐντὸς γωνιωδῶν παρενθέσεων λέξεις δηλοῦσι τοὺς τύπους, ὑφ' οὓς αἱ ἑλληνικαὶ λέξεις διασῴζονται ἐν τῇ ἑλληνοαλβανικῇ διαλέκτῳ.

[5]) Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα κλπ». ἔ.θ' ἀν. σ. 532 κ. ἑ.

(*) Τὸ ἀνεστραμμένον ε δηλοῖ κλειστὸν φθόγγον ὅμοιον περίπου τῷ κλειστῷ e τῆς γαλλικῆς γλώσσης.

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἔφερε τὸ φέσι *[φές-ι]* [1]), ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ ὁποίου ἦτο προσερραμμένον τὸ ἀργυροῦν καὶ ἐπίχρυσον τάσι *(τάσ-ι)*, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοῦτο ὑπὸ ἀργυρῶν νομισμάτων (βλ. εἰκ. 3 ἀρ. 1) [2]). Τὸ φέσι συνεκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ καπουτσαλίου *[καπουτσάλ-ι]* [3]) καὶ τῆς κορώνας *[κορών-α]*, ἥτις περιέβαλλε τὸ φέσι δίκην στρεπτοῦ διαδήματος (πρβλ. εἰκ. 3 ἀρ. 2) [4]). Ὑπὲρ ταῦτα δ' ἐτίθετο ἀντὶ καλύπτρας ἡ σκέπη *[σπέπ-η]* [5]) εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς ὁποίας προσετίθεν-

---

[1]) Τὸ φέσι ἦτο μικρὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐκ πιλήματος *(κετσὲ)* ἐρυθροῦ, ὕψους 0,10. Τὸ πίλημα κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου μέρος, τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ὄπισθεν τοῦ κρανίου, ἐπιέζετο *(τσακιζότανε)* πρὸς τὰ ἔσω καὶ συνερράπτετο μετὰ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ φεσίου ὑφάσματος, οὕτως ὥστε κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ γίνεται διπλοῦν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐπερράπτετο τὸ τάσι καὶ τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἐστερεοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ φέσι διὰ τοῦ καπουτσαλίου, τὸ ὁποῖον πορπούμενον ἑκατέρωθεν διὰ μικρῶν πορπῶν *(κόπιτσες)* περιέβαλλε τὴν κάτω σιαγόνα δίκην ὑποσιαγωνίου στρατιωτικοῦ πηλικίου. Περὶ τοῦ καπουτσαλίου βλέπε κατωτέρω.

[2]) Τὸ τάσι ἦτο κοῖλον δισκίον διαμέτρου 0,6-7 ἀργυροῦν καὶ ἐπίχρυσον ἐπιρραπτόμενον ἐπὶ τοῦ φεσίου, ὡς εὐθὺς ἀνωτέρω εἴρηται. Ἡ κυρτὴ ἐπιφάνεια αὐτοῦ κομψότατα κεκοσμημένη ἔφερεν ἐν τῷ κέντρῳ πολύτιμον λίθον συνήθως ἐρυθρόν. Περὶ τὸ τάσι καὶ πλησιέστατα αὐτοῦ προσερράπτοντο ἀργυρᾶ νομίσματα τὸ ἓν ἐγγύτατα τοῦ ἄλλου οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζεται ἀργυροῦς κύκλος ἐπαυξάνων τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τασίου καὶ προσδίδων ἱκανὴν χάριν εἰς τὸ φέσι

[3]) Περὶ τοῦ καπουτσαλίου βλ. μικρὸν ἀνωτέρω, πρβλ. δὲ κ α ὶ ὅσα γράφονται κατωτέρω.

[4]) Ἡ κορώνα ἦτο μανδήλιον βαμβάκινον χρώματος μέλανος, φέρον πολύχρωμα ἄνθη τῆς *στάμπας*. Τὰς ἄκρας τοῦ μανδηλίου τούτου καλουμένας *πρεπίδια* ἐκόσμουν διὰ μικρῶν τουρκικῶν νομισμάτων (παράδων) καὶ ἄφηνον νὰ κρέμωνται παρ' ἑκατέραν τῶν παρειῶν. Πρβλ. *Π. Φουρίκη*, Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα ὡς ἀνωτέρω σ 561.

[5]) Ἡ σκέπη ἦτο ἀραχνοΰφαντος μεταξίνη ταινία (μήκους 3-3 1)2 πήχ. καὶ πλάτους 1 1)2 πήχ.) ἀγοραζομένη νῦν ἑτοίμη συνήθως ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὰ ἄκρα ταύτης, μετὰ λεπτότητος πτυχούμενα οὕτως ὥστε νὰ περιορισθῇ τὸ πλάτος εἰς ἕνα μόνον πῆχυν, προσερράπτοντο τὰ κεντήματα μετὰ τῶν κροσσίων. Τὴν σκέπην μετὰ τῶν προσαρτημάτων ἐφόρει ἡ νύμφη οὕτως ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ ν' ἁπλοῦται ἐπὶ τῆς ράχεως μέχρι τῶν πτερνῶν, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ, ἀφ' οὗ ἐδιπλοῦτο ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς κεφαλῆς ὑπὸ τὴν σιαγόνα πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον, διετίθετο οὕτως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὥστε τὸ κέντημα νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ τῆς κορυφῆς, τὰ δὲ κρόσσια νὰ πίπτωσι πρὸ τοῦ προσώπου καὶ νὰ καλύπτωσιν αὐτὸ παλαιότερον μὲν ὁλόκληρον, κατὰ τοὺς τελευταίους δὲ χρόνους μέχρι τοῦ στόματος. Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν, «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα» ἔνθ. ἀν. σ. 533.

το τὰ ὁλόχρυσα κεντήματα *[κ³ντήμα-τ³]* [1]), ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξηρτῶντο ὁλόχρυσα ὡσαύτως κρόσσια *(θέκ-ε)* [2]). Πάντα δὲ ταῦτα ἦσαν χαρίσματα *[χαρίσμ³-τ³]* τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὴν νύμφην (βλ. εἰκ. 4).

Τὴν κόμην πλεκομένην εἰς μίαν μόνην κοτσίδα *[μονοκοτσίδ-ι]* [3]) ἐστόλιζον συμπεπλεγμέναι αἱ πλεξίδες *[πλεξίδε-τ³]* (εἰκ.5,1) [4]) ἢ τὰ πεσκούλια *[πεσκούλιε-τ³]* [5]) (εἰκ. 5,2), ἅτινα συγκατελέγοντο μεταξὺ τῶν

---

1) Τὸ κέντημα *[κ³ντήμ-α]* ἦτο ταινία μεταξοβαμβακίνη μήκους ἑνὸς πήχεως καὶ πλάτους 0,13-0,15, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκεντῶντο διὰ χρυσοῦ καὶ μεταξίνων νημάτων διάφορα σχήματα πρὸ πάντων ἀνθέων. Τὸ κέντημα προσερράπτετο εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων τῆς σκέπης καὶ κάτωθεν αὐτοῦ προσετίθεντο τὰ κρόσσια.

2) Τὰ κρόσσια *[θέκ³-τ³]* ἀποτελούμενα ἐκ τῆς μέριζας *[μερίζ³]*, ἀντιστοιχούσης πρὸς τὸν σημερινὸν ἀντραντὲ (entredeux), μήκους ἑνὸς πήχεως καὶ πλάτους 0,10-0,15, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ προσφέροντος αὐτὰ γαμβροῦ, καὶ τῶν κυρίων κροσσίων *[θέκ³]* μήκους 0,15 περίπου, ἐπλέκοντο διὰ κοπανελλίων ἐκ νήματος χρυσοῦ καλῶς συνεστραμμένου· προσερράπτοντο δὲ ταῦτα κάτωθεν τοῦ κεντήματος ἀποτελοῦντα τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τῆς σκέπης, διότι δι' αὐτῶν κυρίως ἐκαλύπτετο ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλύψεως καὶ ἀποκαλύψεως τῆς νύμφης βλέπε τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα» ἔνθ' ἀν. σ. 533, 541.

3) Ἡ κόμη τῶν γυναικῶν χωριζομένη συνήθως εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ μετ' ἐπιμελείας κτενιζομένη οὕτως ὥστε τὸ χώρισμα, ἡ χωρίστρα, νὰ εἶναι ἀκριβής, συνεπλέκετο εἰς δύο πλεξίδας *[κοτσίδ-ε]*· τῆς νύμφης ὅμως ἡ κόμη ἐπλέκετο εἰς μίαν μόνην κοτσίδα *[μονοκοτσίδ-ι]* διατηρουμένην ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν, «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα...,» ἔνθ' ἀν. σ. 561.

4) Αἱ πλεξίδες ἦσαν ζεῦγος μεγάλων μεταξίνων θυσάνων, ὧν ἑκάτερον ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν *ποδαρίων (κ³'μπ³ζ³)*. Ἕκαστον ποδάριον συνίστατο ἐκ τῆς μεταξωτῆς φούντας μήκους 0,20-0,30, ἥτις ἐπλουτίζετο καὶ διὰ χρυσονήματος, καὶ τοῦ γαϊτανίου μήκους 0,50, διὰ τοῦ ὁποίου διεπερῶντο ἀργυρᾶ μασούρια *[μασούρ³]* μήκους 0,8 καὶ σπυρία, *κόκκοι (κόκκε³)*, μεγέθους καρύου (βλ. εἰκ.5,2). Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σπυρίων ἐκρίνετο ἡ πολυτέλεια τῆς πλεξίδος καὶ ἡ εὐπορία τοῦ γαμβροῦ, διότι ἀνάλογος πρὸς ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν μασουρίων καὶ τῶν φουντῶν. Τὰς πλεξίδας, ἀποτελούσας ἀπαραίτητον μέρος τῶν πρὸς τὴν νύμφην χαρισμάτων, προσέφερον αἱ εὐπορώτεραι οἰκογένειαι, αἱ δὲ ἀπορώτεραι ἐχάριζον πεσκούλια.

5) Τὰ πεσκούλια *[πεσκούλιε-τ³]* ἦσαν ὡσαύτως ζεῦγος μεταξίνων θυσάνων, ὧν ἑκάτερον ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν ποδαρίων *(κ³'μπ³ζ³)*· ἕκαστον δὲ ποδάριον συνέκειτο ἐκ τριῶν μικρῶν συνερραμμένων φουντῶν, μήκους 0,20 (βλ εἰκ. 5, 3). Ἡ διαφορὰ μεταξὺ πλεξίδων καὶ πεσκουλίων ἦτο οὐσιώδης, διότι τὰ πεσκούλια δὲν εἶχον μασούρια καὶ σπυρία ἀργυρᾶ· προσεφέροντο δὲ ὡς χαρίσματα ὑπὸ τῶν ἀπορωτέρων. Τὰ πεσκούλια, καθ' ἡμᾶς, δέον νὰ ἀναχθῶσι εἰς τὸ ἀμάρτυρον *ἐπισκούλιον* (ἐπι-σκούλιον), διότι συνεπλέκοντο μετὰ τῶν κοτσίδων

χαρισμάτων τῶν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὴν νύμφην δωρουμένων (βλ. εἰκ. 5).

Τὰ ὦτα τῆς νύμφης ἐκόσμουν εἰδικὰ σκουλαρίκια, ὀνομαζόμενα βεργέτες *[βεργέτ-α]*. Τὸ δὲ σῶμα ἐκάλυπτον ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω τὸ πουκάμισο *[κ³μίσ³-α]* (εἰκ. 6) [1]), τὸ βρακὶ *[μπρέκ-α]*, τὸ φουστάνι *(φουστάν-ι]* (εἰκ. 7) [2]), τὸ τζάκο *[τζάκ-ου]* (εἰκ 8) [3]), ἡ ζώστρα *[ζώστρ-α]* [4]),

---

[σκουλίων] διὰ νὰ αὐξήσωσι τὸ μῆκος αὐτῶν. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόση σημασία ἀπεδίδετο ἄλλοτε εἰς τὸ μῆκος τῶν «κοτσίδων». [Ἡ λέξις πιθανώτερον τουρκικὴ püskül.—Σ. τ. Δ.].

1) Τὸ ποκάμισο (βυζαν. κ α μ ί σ ι ο ν ἀλβαντ. κ³μίσ³) ἐγίνετο ἐκ χονδροῦ μεταξοβαμβακίνου ὑφάσματος οὐγιωτοῦ κατὰ τὸ σχῆμα τῆς εἰκόνος 6. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τὰ ὑφάσματα αὐτὰ μετεφέροντο εἰς τὴν Σαλαμῖνα κυρίως ἐξ Ὕδρας καὶ ἐπωλοῦντο ὑπὸ τὸ ὄνομα π α ν ν ὶ ν υ δ ρ ι ώ τ ι κ ο *[πλ³χούρ³ νυδριῶτε]*. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους τὰ νυμφικὰ ποκάμισα γίνονται ἐκ λεπτῶν καὶ πολυτίμων μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Παλαιότερον κατὰ κανόνα ἡ νύμφη ὤφειλε νὰ φέρῃ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου «π ο κ ά μ ι σ ο μ ὲ κ ο υ κ κ ο υ ν ά ρ ι α κ ό κ κ ι ν α». Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα» ἔνθ' ἀν. 535.

2) Τὸ φουστάνι ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ κορμίου *[κούρμ-ι]* καὶ τοῦ κυρίως φουστανιοῦ. Τὸ κορμὶ ἐγίνετο ἐξ ἐριούχου (τσόχας ἀλβ. *ρὸπ)* ἐρυθροῦ καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ σειρητίων *[σειρήτ-ι]* καὶ γαϊτανίων *[γγαϊτάν-ε]* χρυσῶν καὶ μεταξωτῶν· προσαπτόμενον δὲ στερεῶς ἐπὶ τῆς κυρίως φούστας ἐπορποῦτο ἐμπρὸς διὰ δύο ὡραίων χρυσοχοϊκῶν πορπῶν καλουμένων γάντζοι *[γάντζο-τ³]* ἢ κιτρίμπες *[κατρ³'μπα-τ³]* (βλ. εἰκόνα 7). Τὸ δὲ φουστάνι ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς τοπίου (30 πήχ.) πιννίου ἀμερικανικοῦ βαπτομένου εἰς τὰ ἐγχώρια βαφεῖα διὰ χρώματος πρασίνου *(τ³γγέλμπ³ρ)* ἢ κυανοῦ *(τ³ρίμπ³)*. Τὰ φουστάνια τὰ ἔρραπτον εἰδικαὶ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἔκοπτον τὸ ὕφασμα εἰς 7-14 φύλλα *(φλέτ³)* ἀναλόγως τοῦ πλούτου καὶ τοῦ σκοποῦ· ἕκαστον φύλλον τὸ ἔκοπτον εἰς ἄλλα τέσσαρα λοξὰ μέρη, τὰ καλούμενα λόξες *(κλίντ-ε)*, καὶ ἔπειτα τὰ ἔρραπτον ὅλα ὁμοῦ διὰ νὰ σχηματισθῇ ἡ φούστα. Εἰς τὴν κάτω ἄκραν τοῦ φουστανίου καὶ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν προσέρραπτον τὸν ποδόγυρον *[ποδογύρ-α]*, ταινίαν ἐρυθρὰν πλάτους 0,10 ἐκ τσιτίου ἐρυθροῦ *(μπουχασὲ)*, καλουμένου συνήθως π ο δ ό γ υ ρ ο ς *[ποδογύρ³]*. Κατόπιν εἰς τὰ ἄκρα, τὰ ἀντικρύζοντα εἰς τὸ πλάτος τοῦ ποδογύρου, ἐγίνοντο δύο γαζιὰ *[γαζίου]* διὰ κιτρίνης μετάξης. Μετὰ ταῦτα ἔκαμνον ὁριζοντίως 8-10 πτυχάς, π ι έ τ ε ς *(πάστ³)* καὶ τέλος ἐ φ λ έ γ ι α ζ α ν *[φλεγιάσν³]* τὸ φουστάνι κάμνουσαι καθέτους πτυχὰς *[φλεγιάμ-α]* καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ φουστανίου. Μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πτύχωσιν (πίσάρισμα) τὸ φουστάνι ἐδένετο καὶ περιεσφίγγετο ἱκανῶς καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ ἀφήνετο τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας διὰ νὰ σταθοῦν οἱ πιέτες (ὁ πλισὲς) μετὰ ταῦτα παρεδίδετο ἕτοιμον εἰς χρῆσιν.

3) Περὶ τζάκου βλ. κατωτέρω.

4) Ἡ ζώστρα *[ζώστρ-α]* ἦτο ταινία ἐξ ὑφάσματος μαλλίνου μέλανος καλυμένου *ζώστρα* καὶ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν σημερινὸν ἀλπαγᾶν. Εἶχε

καὶ ἡ ποδέα *[ποδέ-α]* (βλ. εἰκ. 9)· [1]) ὑπὲρ πάντα δὲ ταῦτα ἐτίθετο παλαιότερον ἡ χρυσοκέντητος γιαννιώτικη γούνα *[γγούν-α γιαννιώτε]* [2]).

Τοὺς πόδας περιέβαλλον βαμβάκινα λευκὰ περιπόδια *(τσουράπε)* [3]) καὶ καλίγια *[καλίκιε]* [4]) κεντημένα ὁλόχρυσα (βλ. εἰκ. 3. ἀρ. 8,9).

Τέλος τὸ στῆθος ἐκόσμει γιορντάνι *[γιορντάνι]* (εἰκ. 3,5) [5]) οἱ ἄλυσες *[ἄλυσε-τ͡ε]* (εἰκ. 3,6) [6]) καὶ ὁ σταυρὸς *(κρίκ-ι)* (εἰκ. 3,7) [7]) πλήρη φλωρίων *[φλωρίνι͡ε]* (βλ. εἰκ. 3).

Ἐὰν εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέσῃ τις ἕν μέγα φλωρίον, τὸ ὁποῖον

μῆκος δύο μέτρων, πλάτος 0,20 καὶ πάχος τὸ διπλάσιον τοῦ ὑφάσματος, διότι τὸ ὕφασμα ἐτίθετο διπλοῦν· ἡ ζώστρα περιέβαλλε τὴν μέσην *(μέση-ν͡ε)* ἀπαλώτατα μόλις ἐφαπτομένη τοῦ φουστανίου.

1) Ἡ ποδέα τῆς νύμφης εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐγίνετο ἐκ βελούδου, ἀτλαζίου, καλαμάτας καὶ ἄλλων μεταξωτῶν, ἐκεντεῖτο δὲ ποικιλοτρόπως καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς φερούσης.

2) Ἡ κατὰ τὸν γάμον χρησιμοποίησις τῆς ὁλοχρύσου γ ι α ν ν ι ώ τ ι κ η ς γ ο ύ ν α ς ἀσφαλῶς ἦτο κατάλοιπον συνηθείας κομισθείσης ἐξ Ἠπείρου. Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν, «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα» ἔνθ' ἀν. σ. 337 ὑποσ.

3) Κατὰ κανόνα αἱ γυναῖκες εἶχον τοὺς πόδας γυμνούς, μόνον δὲ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας ἐφόρουν λευκὰ περιπόδια (τσουράπια) βαμβακερά.

4) Τὰ καλίγια *(καλίκιε)* ἦσαν εἶδος ἐμβάδων ὅμοιον περίπου πρὸς τὰς ἄνευ περιπτερνίου παντούφλας (βλ. εἰκ. 3) ἐκ βελούδου ἢ τσόχας χρώματος ἐρυθροῦ ἢ κυανοῦ. Τὸ ψίδι καὶ ἡ πτέρνα ἦσαν χρυσοκέντητα καὶ πεποικιλμένα διὰ χρυσῶν π ο υ λ ι ῶ ν *(πούλιαζ ᵉ)*. Τὰ καλίκια ταῦτα ἐφοροῦντο μετὰ τῆς πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης φορεσιᾶς, μετὰ τῶν λοιπῶν ὅμως ἐφοροῦντο καλίκια μόνον ἐκ βελούδου ἢ μεταξωτοῦ ὑφάσματος διηνθισμένου.

5) Τὸ γιορντάνι ἦτο πλέγμα κοραλλίων *(κουρέλια)* καὶ ἄλλων ἐρυθρῶν χανδρῶν *(ρούαζα τ ᵉ κούκκιε)* καλύπτον παλαιότερον μὲν τὰ δύο τρίτα τοῦ πλουσίου στήθους τῶν Σαλαμινίων γυναικῶν, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους ὁλόκληρον τὸ στῆθος. Ἐπὶ τοῦ πλέγματος τούτου ἐπερράπτοντο τρεῖς ἢ καὶ περισσότεραι σειραὶ φλωρίων. Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα» ἔνθ' ἀν σ. 556.

6) Οἱ ἄ λ υ σ ε ς ἦσαν συνήθως μὲν δύο ἢ τρία, ἐνίοτε δὲ καὶ περισσότερα τεμάχια ἀργυρᾶς ἁλύσεως καλούμενα κλωνία *[κλῶνε]*· ἐπὶ τούτων, διατεθεμένων κατὰ τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 3 σχῆμα προσεκολλῶντο τουρκικὰ φλωρία διαφόρων τύπων, ἀλλὰ καὶ βυζαντινὰ νομίσματα διαφόρων ἐποχῶν φερόμενα συνήθως μὲ τὸ ὄνομα κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ᾶ τ α *(κωσταντινᾶτ-α)*.

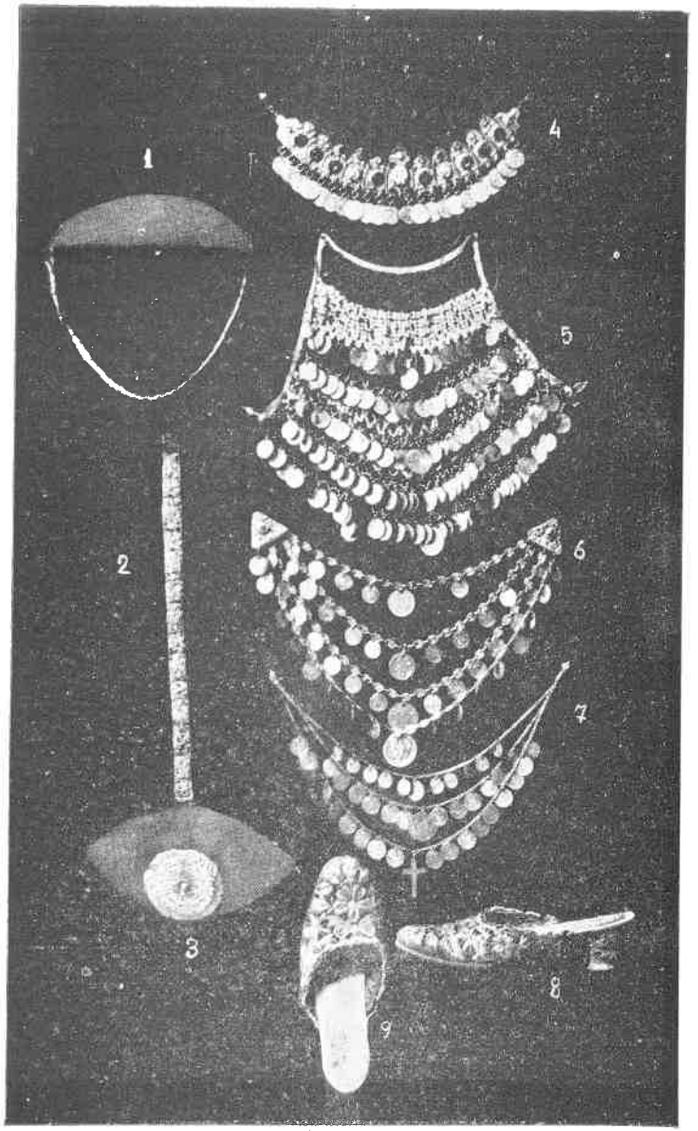
7) Ὁ σταυρὸς *(κρίκ-ι)* ἦτο καὶ αὐτὸς ἅλυσις μετὰ δύο ἢ τριῶν κλωνίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκρέμαντο ὡσαύτως φλωρία καὶ βυζαντινὰ νομίσματα· ἀπὸ δὲ τοῦ κέντρου τοῦ τελευταίου κλωνίου ἐκρέματο χρυσοῦς σταυρὸς *(κρίκ-ι ι χρ'σάφτ͡ε)*, ὅστις παρέμενεν ὡς στόλισμα καὶ φυλακτήριον μέχρι τοῦ πρώτου γήρατος, ὁπότε καὶ ἀπεβάλλετο τοῦ στήθους (βλ. εἰκ. 3).

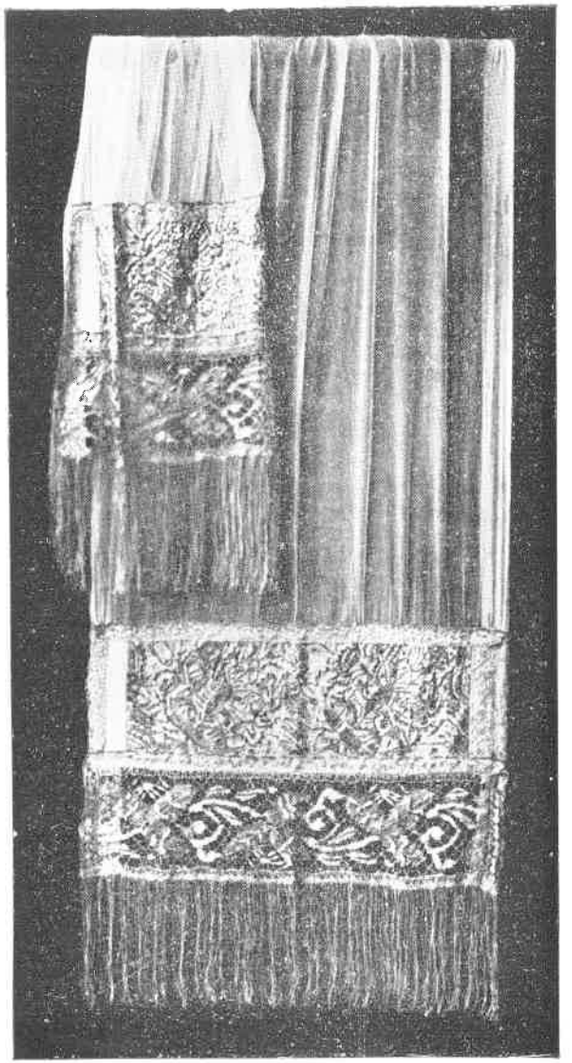
Εἰκ. 1. — Νεᾶνις κατὰ τὴν στιγμὴν τῶν ἀρραβώνων.

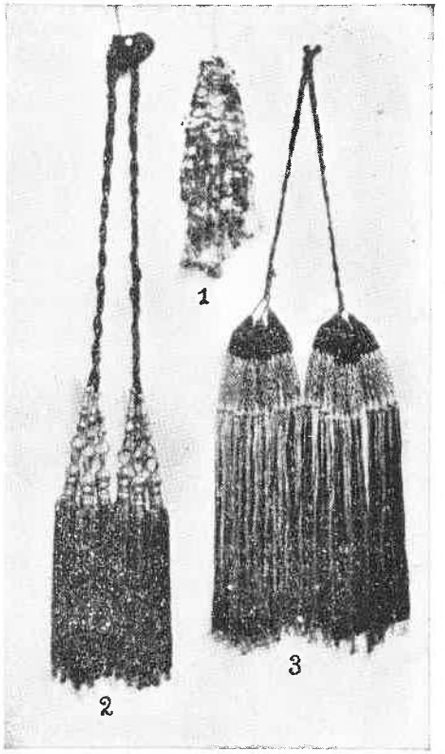
Εἰκ. 2. — Νύμφη ἑτοίμη πρὸς στέψιν.

Εἰκ. 3. — 1 = φέσι μὲ καπουτσάλι, 2 = καπουτσάλι, 3 = φέσι μὲ τάσι, 4 = περιδέραιον, 5 = γιορντάνι, 6 = ἄλυσες, 7 = σταυρός, 8-9 = καλίκια.

Γίκ. 4.—Σκέπη μὲ κέντημα καὶ κρόσσια.

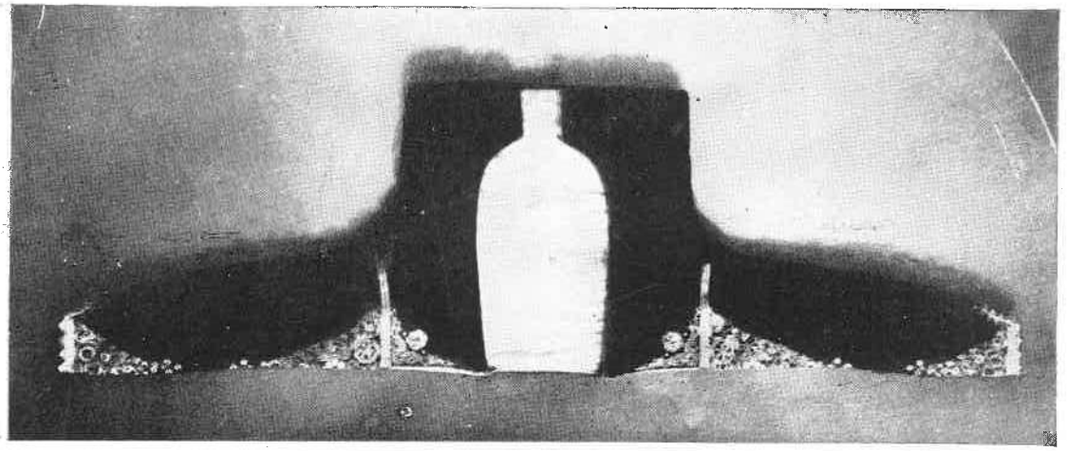
Εἰκ. 5. — 1 = μάρτηδες, 2 = πλεξίδες, 3 = πεσκούλια.

Εἰκ. 6.— Ποκάμισο γυναικεῖο.

Εἰκ. 7. — Φουστάνι κουλουριώτικο.

Εἰκ. 8. — Τζάκο (ζιπούνι) κουλουριώτικο.

Εἰκ. 9. — Ποδέα.

Εἰκ. 10. — Κουλουριώτισσα μὲ τὴν πρώτη στολὴ μετὰ τὸν γάμον καὶ πρὸ τοῦ πρώτου τοκετοῦ.

Εἰκ. 11. — Μπόλια καλή.

Εἰκ. 12. — Κουλουριώτισσα μὲ μπουλιάρικη φορεσιά.

Εἰκ. 13. — Ἀρβανίτισσα νεόνυφη ἀπὸ τὴν φυλὴν τῶν Σκρέλλη.

Εἰκ. 14. — Ἀρβανίτισσα νεόνυφη ἀπὸ τὴν φυλὴν τῶν Μιρδιτῶν.

Εἰκ. 15. — Ἐλευσινία νεόνυφη.

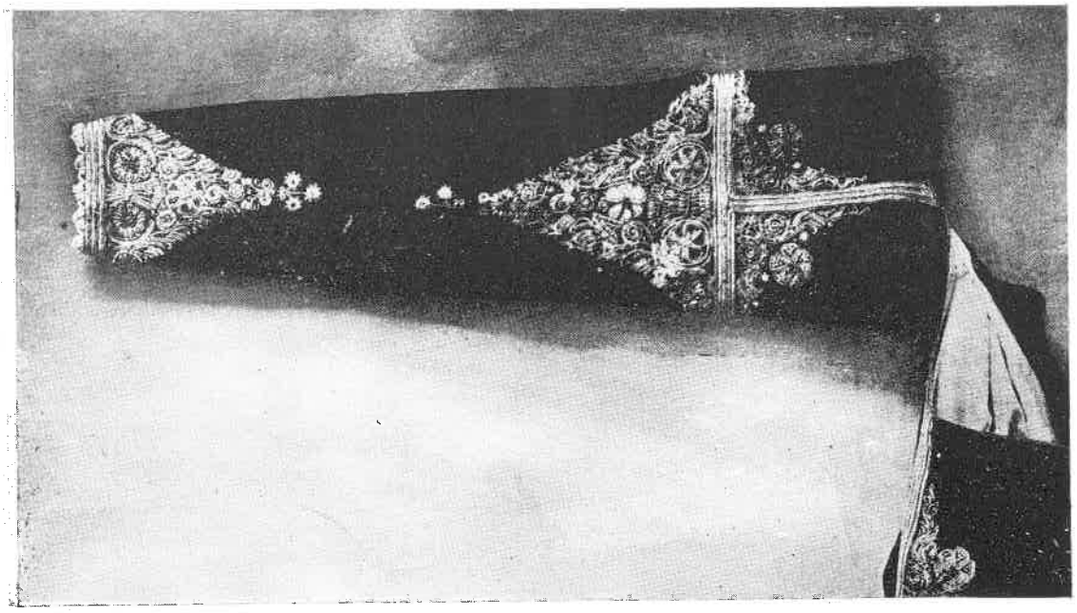
Εἰκ. 16.— Νεόνυφη ἀπὸ τὸ Κορωπὶ (Μεσογείων Ἀττικῆς).

Εἰκ. 17.— Νεόνυμφοι ἀπὸ τὸ Κορωπὶ (Μεσογείων Ἀττικῆς)

Εἰκ. 18. — Ἀρχαία γυναικεία ἀμφίεσις ἐν Νεαπόλει (Νεβ-Σεχίρ) Καππαδοκίας.

Εἰκ. 19. — Μανίκι τζακιοῦ (ζιπουνιοῦ) κουλουριώτικον.

ἐτίθετο πρὸ τοῦ μετώπου τῆς νύμφης ἀναρτώμενον διὰ μεταξίνης ταινίας ἀπὸ τοῦ μανδηλίου τοῦ καλουμένου *κορώνα* (βλ. ἀνωτ. σ. 13) ἢ ἀπὸ τῆς σκέπης, τότε ἔχει πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς στολῆς τῆς νύμφης, ἥτις ἱσταμένη καὶ καμαρώνουσα *[καμαρὼς σὶ νούσε]* ἢ κινουμένη βραδύτατα ἐφαίνετο «σὰν ψεύτικη χρυσῆ κούκλα» *[ψεύτικε σὶ κούκλ³ ε χρ'σάφτ]* [1]).

Τὴν αὐτὴν ἐνδυμασίαν ἐφόρει ἡ σαλαμινία νύμφη κατὰ πάσας τὰς ἑορτὰς ἢ κοινωνικὰς συγκεντρώσεις, ἀρραβῶνας, γάμους, βαπτίσεις κλπ., ἐπὶ ἓν ἔτος ἢ μέχρι τοῦ πρώτου τοκετοῦ (βλ. εἰκόν. 10). Μετὰ ταῦτα τὴν σκέπην ἀντικαθίστα ἡ καλὴ μπόλια *[μπόλια ε μίρε]* (βλ. εἰκ. 11) [2]), τὸ δὲ καλὸ τζάκο *[τζάκου ι μίρ³]* ἀντικαθίστατο ὑπὸ τοῦ δευτέρου *[τζάκου δεύτερο]* [3]). Οἱ ἄλυσες ἔπρεπε ν' ἀφαιρεθῶσι καὶ ν' ἀπομείνῃ ὡς μόνον κόσμημα τοῦ στήθους τὸ γιορντάνι καὶ ὁ σταυρὸς καὶ ὀλίγον βραδύτερον μόνον ὁ σταυρός. Ὅταν δὲ παρῆλιξ [4]) ἐγίνετο ἡ γυνή, ἐφόρει μπόλιαν, τζάκον, ποδέαν, φουστάνι καὶ ζώστραν, ἅπαντα ἐξ ὑφασμάτων σκοτει-

---

1) Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν, Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα, ἐνθ' ἀν. σ. 533 κ. ἑ.

2) Ἡ μπόλια *[μπόλι-α]* ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν καλύπτρα τῆς κεφαλῆς τῆς σαλαμινίας γυναικὸς καὶ τὸ γνώρισμα τῆς ἐγγάμου. Ἡ κατάρα «νὰ μὴ βάλῃς μπόλια στὸ κεφάλι» *(τ³ μὸς βγ¹ο³ μπόλι³ ντ¹ο κρίε)* ἰσοδυνάμει πρὸς τὴν «νὰ μὴ βάλῃς στεφάνι στὸ κεφάλι σου» νὰ μείνῃς ἄγαμος ἐφ' ὅρου ζωῆς. Ἦτο δὲ ἡ μπόλια ταινία μεταξίνη ἢ βαμβακίνη μήκους 4 1)2 πήχεων καὶ πλάτους ἑνὸς περίπου πήχεως. Ἡ ποιότης τῆς μπόλιας καὶ τὸ κέντημα *(κ³ντήμ-α)* ἢ τὰ χρυσᾶ λουριὰ *[λουρί-τ'ε χρ'σάφτ³]*, δι' ὧν ἐκοσμεῖτο, ἐχαρακτήριζον τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς φερούσης αὐτήν. Ἐκ τῶν προικοσυμφώνων μανθάνομεν ὅτι ἐδίδοντο ὡς προικῷα ἑπτὰ ἕως εἴκοσι μπόλιες, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐκαλεῖτο πρώτη *[μπόλια ε πάρ³]*, ἡ ἄλλη δεύτερη *[μπόλια δεύτερε]* καὶ αἱ ἄλλαι ἦσαν κοιναί. Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους προσετέθη καὶ τρίτη *[μπόλια ε τρίτ³]*, μετὰ τὴν ὁποίαν ἔρχονται αἱ συνήθεις, οἱ σάλπες *[σάλπα-τ³]* μὲ τὰ φρύδια, μὲ τὰ ψαράκια, μὲ τοῖς τρῦπες καὶ οἱ χοντρές. Οἱ μπόλιες εἰσήγοντο παλαιότερον ἀποκλειστικῶς ἐκ Κύμης καὶ ἐφέροντο ὑπὸ τὸ ὄνομα μπόλιες κουμνιώτικες *(μπόλι³ κουμῶτε)* κατὰ δὲ τοὺς ἀπὸ πεντηκονταετίας χρόνους Κουμνιώτισσες ἵδρυσαν ὑφαντήρια καὶ ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα μέχρι σήμερον ὑφίστανται ἓν.

3) Περὶ τοῦ τζάκου (=ζιπουνίου) βλ. κατωτέρω τὰ περὶ *τζιτζακίου* λεγόμενα.

4) Ἡ ἡλικία τῶν θηλέων ὡρίζετο ὡς ἑξῆς: κόρη *(βάϊζ¹)*, κοπέλλα *[κοπίλε]*, νέα νύμφη *(νοῦσε ε ρέ)*, γυναῖκα περασμένη *(γγρούα ε σκούαρ³)*, μισόκοπη *[μισόκοπε]*, κλίνουσα πρὸς τὰ γῆρας *(γγρούα μπουλιάρε)* καὶ γραῖα *(πλάκ³)*.

νῶν (σκούρων) χρωμάτων ἢ ἐντελῶς ἀχρωματίστων, εἰς δὲ τοὺς πόδας παπούτσια *(κ³πούτσ)* [1]), οὐδέποτε δὲ καλίγια *[καλίκι]* (βλ. εἰκ. 12).

Ὁλόκληρον πρωτόκολλον ἐθιμοτυπίας παρεδίδετο ἀπὸ μητρὸς εἰς θυγατέρα περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ φέρῃ ἑκάστην τῶν ἑπτὰ ἐνδυμασιῶν, ἃς καὶ αἱ πτωχότεραι οἰκογένειαι παρεῖχον ὡς προῖκα.

Συγκρίνων τις τὰς πλουσιωτάτας ταύτας ἐνδυμασίας [2]) πρὸς τὰς λοιπὰς γυναικείας ἐνδυμασίας, αἵτινες συνηθίζονται ἐν Ἑλλάδι, καὶ πρὸς ἐκείνας, αἵτινες συνηθίζονται ἐν Ἠπείρῳ, Ἀλβανίᾳ (βλ. εἰκ. 13 καὶ 14) καὶ Ἀνατολῇ πείθεται ὅτι αὕτη ἀσφαλῶς εἶναι πλουσία κληρονομία ἑνὸς ἀρχοντικοῦ λαοῦ, ὁποῖος βεβαίως δὲν ἦτο ὁ ἀλβανικός. Διὰ τὸν πλοῦτον, τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν χάριν τῆς διακοσμήσεως ἀποκλείεται ἀπολύτως ἡ ἀλβανικὴ προέλευσις τοῦ ἐνδύματος.

Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιοχῇ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾗ ἐγκατεστάθησαν Ἀλβανοί, φέρεται τὸ ἔνδυμα τοῦτο. Ἐν δὲ τοῖς Μεσογείοις τῆς Ἀττικῆς, ἔνθα διετηρήθησαν ἀμιγεῖς οἱ ἀλβανικοὶ πληθυσμοὶ καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις κ α λ ί κ ι α, κ α π ο υ τ σ ά λ ι, σ κ έ π η, τ ζ ά κ ο ν κ.ἄ. εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστοι. Ἁπλῆ δὲ παραβολὴ τῆς ἐνδυμασίας ταύτης πρὸς τὰς ἐνδυμασίας τῶν Ἀλβανίδων τῆς Ἐλευσῖνος (εἰκ. 15) καὶ τῶν Μεσογείων τῆς Ἀττικῆς πείθει πάντα περὶ τούτου (βλ. εἰκ. 16, 17).

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἀποκλείει ἀπολύτως τὴν ἀλβανικὴν προέλευσιν τοῦ ἐνδύματος τούτου, εἶναι αἱ λέξεις, δι' ὧν δηλοῦνται τὰ μέρη τῆς νυμφικῆς στολῆς. Ἐκ τῶν ἑξήκοντα τεσσάρων δηλαδὴ λέξεων, ἃς ἀνωτέρω ἀναφέρομεν, αἱ μὲν 26 ἀνήκουσιν εἰς τὴν μέσην ἑλληνικὴν γλῶσσαν, δηλαδὴ τὴν βυζαντινήν, μία ἢ δύο εἰς τὴν τουρκικήν, αἱ ὑπόλοιποι εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, οὐδεμία δὲ εἰς τὴν ἀλβανικήν, πλὴν τῶν θ έ κ ᵃ (=κρόσσια) καὶ κ ρ ί κ ᵃ (=σταυρός).

Ἀλλὰ μήπως καὶ τὰ σχήματα, ἅτινα κατὰ παράδοσιν κεντῶσιν ἐπὶ τῆς σκέπης, τοῦ τζακίου, τῆς ποδέας καὶ τῶν καλικίων, αὐταὶ αὗται αἱ γυναῖκες τῆς Σαλαμῖνος, αἱ κ ε ν τ ή σ τ ρ ι α ι *(κεντήστρ³λια)*, μολονότι αἰῶνες ὅλοι παρῆλθον, δὲν ἐνθυμίζουσι τοὺς βυζαντινοὺς

1) Παπούτσια φοροῦσι καὶ αἱ νεάνιδες ὡς καὶ αἱ νεόνυμφοι, ἀλλὰ μόνον ἐκ λουστρινίου *(κ³πούτσ³ λουστρίνια)*.

2) Ἡ πρώτη φορεσιὰ *[φορεσία ε πάσε]* τ. ἔ. ἡ νυμφική, σήμερον γίνεται (λέγομεν γίνεται, διότι δὲν ἀγοράζεται, ἀλλὰ κατασκευάζεται κατ' οἶκον καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, συμβαλλουσῶν πολλῶν τεχνιτριῶν) ἀντὶ ποσοῦ οὐχὶ μικροτέρου τῶν 25.000 δραχμῶν.

ρόδακας, τὰς ἕλικας, τὰς κληματίδας καὶ τόσα ἄλλα μοτίβα τῆς βυζαντινῆς τέχνης;

Ταῦτα πάντα ἔχων τις ὑπ' ὄψιν νομίζομεν ὅτι θέλει μετ' ἐμοῦ συμφωνήσει ὅτι τὸ ἔνδυμα, ὅπερ φέρουσιν αἱ Ἑλληνοαλβανίδες τῆς Σαλαμῖνος, εἶναι αὐτὸ τοῦτο κληρονομία βυζαντινή.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἐνδυμασία αὕτη δὲν ὁμοιάζει πρὸς οὐδεμίαν ἄλλην τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται ἀπολύτως εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἐν τῇ Ἑκατονταετηρίδι δηλαδὴ τῆς Νεαπόλεως τῆς Καππαδοκίας [1]) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχαία γυναικεία ἀμφίεσις ἐν Νεαπόλει» εἰκὼν γυναικός, φερούσης ἐνδυμασίαν ἀπολύτως μὲν διαφέρουσαν τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συνηθιζομένων, ἱκανῶς ὅμως ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν τῆς Σαλαμῖνος (βλ. εἰκ. 19). Ἡ ὁμοιότης δ' αὕτη δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἑρμηνευθῇ ἄλλως ἐκτὸς ἂν ἡ τῆς Ἑλληνοαλβανίδος τῆς Σαλαμῖνος ἐνδυμασία (δηλαδὴ ἡ παλαιοαθηναϊκὴ) καὶ αἱ συγγενεῖς αὐτῇ (μεγαρικὴ καὶ κυμαία) ὡς καὶ ἡ τῶν παλαιοτέρων γυναικῶν τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Νεαπόλεως ἀναχθῶσιν εἰς κοινὴν πηγήν· ὡς τοιαύτη δὲ καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλη εἰ μὴ ἡ βυζαντινή.

Β'.

ΚΑΠΙΤΖΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΖΙΤΖΑΚΙΟΝ

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν λέξεων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐνδυμασιολογίαν τῶν Ἑλληνοαλβανίδων τῆς Σαλαμῖνος, ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένα μετὰ τῶν λέξεων, θὰ προσπαθήσωμεν διὰ τῶν πραγμάτων νὰ ἑρμηνεύσωμεν δύο λέξεις βυζαντινάς, αἵτινες μέχρι τοῦδε ἔμειναν ἀνερμήνευτοι.

1. *Καπιτζάλιον—καπουτσάλι.*

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος [2]) ἀναγράφει ὅτι ὁ κόμης τοῦ στάβλου «ἐκ τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου ὀφείλει λαμβάνειν..... καὶ κ α π ι τ ζ ά λ ι α ἁπλᾶ ἀπὸ τῶν βυρσαρίων». Ὁ Reiske οὐ μόνον δὲν ἐπεχείρησε τὴν ἑρμηνείαν τῆς λέξεως κ α π ι τ ζ ά λ ι α, ἀλλ' οὔτε

1) Ἑκατονταετηρὶς τῆς ἐν Κων)πόλει ἐφορείας τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν Νεαπόλεως Καππαδοκίας (Νεβ-Σεχὶρ) 1820-1920. Κωνσταντινούπολις 1920.

2) Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, Περὶ βασιλείου τάξεως, Βόνν. σ. 463, 3.

καὶν ἐνέγραψεν αὐτὴν εἰς τοὺς πίνακας. Ὁ δὲ Sophocles θησαυρίσας τὴν λέξιν ἀντὶ ἑρμηνείας προβάλλει τὸ ἐρώτημα quid ?.

Ἡ λέξις κατ' ἐμὲ πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ λατινικὸν c a p u t a l (-is) καὶ c a p i t a l (-is) [1]), ὅπερ ἐδήλου ταινίαν ὑφάσματος, δι' οὗ οἱ Ρωμαῖοι συνεκράτουν τὴν κόμην [2]). Ἡ ἔννοια τοῦ δεσμοῦ ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν ταινιῶν ὑφάσματος ἢ δέρματος, δι' ὧν συνεκρατοῦντο τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν· τὴν σημασίαν δὲ ταύτην πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἡ ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος διέσωσε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα· ἐν αὐτῇ κ α π ο υ τ σ ά λ ι α λέγονται ταινίαι ὑφάσματος χρυσῷ πεποικιλμέναι, δι' ὧν δίκην ὑποσιαγωνίων στρατιωτικοῦ πηληκίου συγκρατεῖται τὸ φέσι, ὅπερ φέρουσιν αἱ γυναῖκες τῆς Σαλαμῖνος μέχρι σήμερον (βλ. εἰκ. 3, 2) [3]).

2. *Τζιτζάκιον—Τζάκι.*

Ὁ αὐτὸς Πορφυρογέννητος περιγράφων τὰ λαμβάνοντα χώραν «τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα» προσθέτει ὅτι «ὅτε ἀπὸ συναχθῶσι πάντες οἱ τῆς συγκλήτου ἐν τῷ πόρτηκι τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ιθ' ἀκκουβίτων καὶ ἐν τῷ ὀνοποδίῳ εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ ὑπομιμνήσκουσι τοὺς δεσπότας, καὶ βάλλουσι οἱ δεσπόται τὰ ἑαυτῶν *τζιτζάκια* καὶ ἐξέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου ἀκκουβίτου.....» [4]).

Τὸ μοναδικὸν τοῦτο χωρίον ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Reiske ἦτο φυσικὸν ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ τι περισσότερον ἢ ὅτι ἡ λέξις ἦτο γενικὴ καὶ ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ τζιτζακίου πιθανὸν νὰ ἦτο ὅμοιον τῷ τοῦ διβιτισίου [5]). Ὁ Sophocles ἐσχέτισε τὸ τζιτζάκιον πρὸς τὸ τουρκικὸν tshi-tchek, τὸ δηλοῦν ἄνθος, καὶ εἶκασεν ὅτι τὸ ἔνδυμα ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν κεντητῶν ἀνθέων, διὰ τῶν ὁποίων πιθανῶς ἦτο πεποικιλμένον [6]). Ὁ Σ. Βυζάντιος ἐσχέτισε τὴν λέξιν πρὸς τὴν αὐτὴν

1) Thesaurus linguae latinae ἐν λ.

2) *Daremberg-Saglio,* Dictionnaire ἐν. λ.

3) Πρβλ. ἀνωτέρω σ. 13 ὑπ. 1 Ἐν ἀθηναϊκῷ προικοσυμφώνῳ τοῦ ἔτους 1779 ἀναγράφεται μεταξὺ ἄλλων καὶ *καψάλι* (καθ' ἡμᾶς καπιτσάλι) μαργαριταρένιον *Δ. Γρ. Καμπούρογλου,* Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, τόμ. Α' σ. 264.

4) Περὶ βασιλείου τάξεως, Βόνν. 22,19.

5) Ἐνθ' ἀν. Β' 126.

6) *Sophocles,* Lexicon ἐν λ. τζιτζάκιον.

τουρκικὴν λέξιν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς χλαμύδος, ἣν σημασίαν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω. Ὁ Γ. Σωτηρίου ἔχων ὑπ' ὄψιν τ' ἀνωτέρω σχετίζει τὸ τζιτζάκιον πρὸς στρατιωτικὴν χλαμύδα, τὸ μ α ν τ ὺ ν τῶν βυζαντινῶν [1]). Τέλος ὁ ἀοίδιμος Kondakov παρέθεσεν ἁπλῶς τὸ *τζιτζάκιον* πλησίον τοῦ λώρου, τοῦ θώρακος, τοῦ μαντύου καὶ τοῦ διβιτισίου, δὲν ἐπελήφθη ὅμως τῆς ἑρμηνείας τῆς λέξεως [2]).

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω ὅμως ἀσαφεῖς εἰδήσεις καὶ τὰς τῶν εἰδικῶν ἐπιφυλάξεις ἡμεῖς ἀναζητοῦντες τὸ ἔτυμον τοῦ ἑλληνοαλβανικοῦ τ ζ ά κ ο υ δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ σχετίσωμεν τοῦτο πρὸς τὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου τ ζ ι τ ζ ά κ ι ο ν.

Ὁ ἁπλοποιημένος τύπος τ ζ ὰ κ ἀντὶ τ ζ ι τ ζ ὰ κ δὲν παρέσχεν ἡμῖν οὐδὲν ἐμπόδιον, διότι τὸ φαινόμενον τῆς ἁπλολογίας δὲν εἶναι ἀσύνηθες. Τὸν ἁπλοποιημένον τύπον εὑρίσκομεν ἤδη παρὰ Du Cange, παρ' ᾧ τ ζ ά κ ο ς lorica, θώραξ [3]).

Μὴ σκοποῦντες ἔν γε τῷ παρόντι νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς ἐτυμολογικὴν τοῦ ὀνόματος ἔρευναν δεχόμεθα ἄνευ δισταγμοῦ ὅτι τὸ τ ζ ά κ' ο υ καὶ τ ζ ι τ ζ ά κ ι ο ν δηλοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔνδυμα.

Ἂς ἐξετάσωμεν νῦν τὸ τ ζ ά κ' ο υ τῆς σαλαμινίας ἑλληνοαλβανικῆς γυναικείας ἐνδυμασίας. Τοῦτο ἔχει, ἐφ' ὅσον ἡμῖν γνωστόν, ἀπὸ πολλοῦ μορφὴν σταθερὰν καὶ σχῆμα ὡρισμένον. Εἶναι δηλαδὴ ἔνδυμα χειριδωτὸν καλύπτον τὸν κορμὸν μέχρι τῆς ὀσφύος καὶ ἀφῆνον ἀκάλυπτον τὸ στῆθος (βλ. εἰκ. 8, 20). Ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ ταύτην περίπου εὑρίσκεται καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καλούμενον ποὺ μὲν τ ζ ά κ α, ποὺ δὲ ζ ι π ο ύ ν ι. Πρὸς κατασκευὴν τούτου παλαιότερον μὲν μετεχειρίζοντο ἐν Σαλαμῖνι ἐριοῦχον (τσόχα, ἀλβαν. *ρόπ*), *ἀτελάζι, κουτουνί, σαλὶ* καὶ *σταμπόσαλι (σαλὶ μὲ στάμπες)*, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους μεταχειρίζονται ὑφάσματα βελούδινα, μεταξωτά, *ἀστρακᾶν, καρακιοὺλ (loutre)* κ. ἄ. Παλαιότερον τὸ μὲν π ρ ῶ τ ο ν τ ζ ά κ ο ν *(τζάκου ἰ πάρ)*, τὸ ἄλλως καὶ κ α λ ὸ τ ζ ά κ ο ν *(τζάκου ἰ μίρ)* τῆς

1) *Γ. Σωτηρίου,* Περὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς τῶν κληρικῶν, ἐν περιοδ. «Γρηγόριος Παλαμᾶς» 1919 σ. 368.

2) *N. P. Kondakov,* Les costumes orientaux à la cour byzantine, ἐν «Βυζάντιον» Revue internationale des études byzantines 1 (1924) σ. 13.

3) *Du Cange,* Glossar. graecitatis, ἐν λ. τ ζ ά κ ο ς. Ἡ συσχέτισις τῆς λ. τ ζ ά κ ο ς πρὸς τὴν λ. τ ζ ό κ ο ς εἶναι κατ' ἐμὲ πλημμελής. [Περὶ τῆς λέξεως βλ. καὶ ἐν Λαογραφίᾳ Α' 231. Ὑπὸ τὸν τύπον *τζ'άκα (ἡ)* ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει καὶ ἐν Σέρραις δηλοῦσα τὸ αὐτό, ἀλλ' ἀνδρικόν, ἔνδυμα, ὅπερ καὶ ἐν Σαλαμῖνι.—Σ. τ. Δ.]

νύμφης, κατεσκευάζετο ἀπαραιτήτως ἐκ τσίχας χρώματος βαθέως πορφυροῦ (σκυύρου πρασίνου) ἀποκλίνοντος πρὸς τὸ μέλαν, τὸ δὲ δεύτερον (ἑλληνοαλβαν. τ ζ ά κ ο υ δ ε ύ τ ε ρ ο) κατεσκευάζετο ἐξ ἀτελαζίου κυανοῦ. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ μὲν κ α λ ὸ κατασκευάζεται ἐκ βελούδου βαθέως ἐρυθροῦ, τὸ δὲ δ ε ύ τ ε ρ ο ἐκ βελούδου κυανοῦ. Καθ' ὅλους ὅμως τοὺς χρόνους, ἄνευ διακοπῆς, τὸ κ α λ ὸ τ ζ ά κ' ο υ ἐκενιεῖτο πλουσιώτατα. Ἐπὶ τῶν μανικίων (*μάνκ*[3]) ἐκεντοῦντο διὰ χρυσονήματος (τριχειλίου καὶ τιρτιρίου) διάφορα κεντήματα, καλούμενα νῦν διὰ τοῦ τουρκικοῦ ὀνόματος λ α λ έ. Τούτων τὸ μὲν περίγραμμα ἦτο πάντοτε τὸ αὐτό, τὰ δὲ καθ' ἕκαστον μέρη διέφερον ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος τῆς κεντητρίας.

Ἀπαραίτητα ὅμως κατὰ παράδοσιν μοτίβα ἦσαν καὶ εἶναι μέχρι σήμερον παρ' ὅλους τοὺς νεωτερισμοὺς οἱ ρόδακες (ἀλβαν. *ρόδαζ*[3]), αἱ ἕλικες τῶν κληματίδων (ἀλβαν. *κ*[3]*ντζέλια*, ἀλλὰ καὶ *γάντζο* καὶ *σαλιγκάρ*[3]), αἱ τρίβολοι (ἀλβαν. *ρόδεζ*[3]), οἱ φυτόσχημοι παράδες (ἀλβαν. *παράνιεζ*[3]) καὶ ἄλλα σχέδια, ἅτινα ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ σχήματος (βλ. εἰκ. 8 καὶ 19).

Ἴχων τις νῦν ὑπ' ὄψιν τὸν πλοῦτον τοῦ τζάκου, τὰ ἀρχαιοπρεπῆ μοτίβα τοῦ κεντήματος αὐτοῦ καὶ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ τῆς βυζαντινῆς προελεύσεως τῆς ἐνδυμασίας τῶν Ἑλληνοαλβανίδων τῆς Σαλαμῖνος, δὲν θὰ ἀρνηθῇ τὴν ὀρθότητα τοῦ ἰσχυρισμοῦ ἡμῶν ὅτι τὸ τζάκ' δέον καὶ ὡς λέξις καὶ ὡς πρᾶγμα νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ τ ζ ι τ ζ ά κ ι ο ν. Τὸ δὲ ἀγνοούμενον σχῆμα τοῦ τελευταίου νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἰκάσωμεν ἀποβλέποντες εἰς τὸ σχῆμα τοῦ τ ζ ά κ' ο υ τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν ἰσχυρὰς αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων μεταβολάς. Τὴν τεχνικὴν ἀμφοτέρων συσχέτισιν ἀφήνομεν εἰς οὓς πιστεύομεν ὅτι παρέχομεν ἱκανὴν πρὸς τοῦτο ἀφορμήν.

Μετὰ τ' ἀνωτέρω ἐπαναλαμβάνομεν ὅ,τι καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ στρέψωμεν ζωηρὰν τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς τὸ λαογραφικὸν ὑλικόν, τὸ σῳζόμενον ἐισέτι εἰς τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν γειτόνων λαῶν, ἐὰν θέλωμεν νὰ διασώσωμεν τὰ ὁσημέραι ἐξαφανιζόμενα ἴχνη τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΛΑΖΑΡΙΚΑ

ΑΡΓΥΡΑΔΩΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΥΠΟ

ΜΑΛΒΙΝΑΣ Ι. ΣΑΛΒΑΝΟΥ

(δημοδιδασκάλου)

(Συνέχεια Λαογρ. Θ' 208)

Μοιριολόγια.

80

(Εἰς νέον)

Ὁ (δεῖνα) εἶχ' ἕνα παιδὶ στὸν κόσμο ξαϊκουσμένο,
τοῦ τ' ἀγαπάει ἡ γειτονιά, τοῦ τ' ἀγαπάει κ' ἡ χώρα,
τὸ ζήλεψε κι ὁ Χάροντας καὶ πάει νὰ τὸ πάρῃ.
Στὸ σπίτι μπαίνει κι βροντᾷ σὰν νά ἦταν νοικοκύρης.
Ἀπ' τὸ κεφάλι τό πιακε κ' ἐκεῖνο κλαίει καὶ φγιάζει·
«Ἄσε με, Χάρο μ', ἄσε με, σήμερα μὴ μὲ πάρῃς,
πρωῒ Σαββάτο νὰ λουστῶ, τὴ Κυριακὴ ν' ἀλλάξω,
καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πρωῒ ἔρχομαι μοναχός μου.»

ΣΗΜ. Στιχ. 5 *φγιάζει*: τὸ ῥῆμα *φουγιάζω*=φωνάζω, σκούζω.

81

(Εἰς νέον)

Ἐλᾶτε νὰ τὸν κλάψουμε δυὸ τρεῖς μοιρολοΐστρες,
ἡ μιὰ νὰ πάῃ ἀπὸ τὴ μιά, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὴν ἄλλη
κι ἡ φλιμμένη μάννα του νὰ κάτσῃ στὸ κεφάλι,
νὰ μάσουμε τὰ δάκρυα σ' ἕνα ψιλὸ μαδήλι
μὲ μαῦρο μυρισόφυλλο, μὲ μαῦρο καρυοφύλλι,
καὶ νὰ τὰ πάρῃ ὁ (τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ) τὰ ροῦχα του νὰ πλύνῃ.

Γιατί 'ναι μαῦρα καὶ χλωμά, μαῦρα κι ἀραχνιασμένα,
καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ μαύρη γῆς πολὺ κουρνιαχτισμένα.
Τὰ πλένει ὁ ξένος μιὰ καὶ δυό, τὰ ρίχνει στὸ σοκάκι.
«Πᾶρε, ξένε, τὰ ροῦχα σου, πᾶρε καὶ τὰ σκουτιά σου,
τὶ 'δῶ νερὸ δὲ βρίσκεται, σαπούνι δὲ πουλειέται.»
Κ' ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϋμένο ἀχεῖλι·
«Τὰ μάτια μου τρέχουν νερό, τὸ σάλιο μου σαπούνι,
κι ἂν μοῦ μείνῃ τίποτες, τὰ ροῦχα μου νὰ πλύνῃ.»

ΣΗΜ. Στιχ. 5 *μυρισόφυλλον* = μελισσόβοτον. [Πρβλ. τὸ ἐν Δακογρ. Ε' 576 η'. — Σ.τ.Δ.]

82

Ψυχομαχάει χήρας ὑγιὸς σὲ κάτεργο πρυμήνη,
δὲν ἔχει μάννα νὰ τὸν κλαίῃ, 'φέδη νὰ τὸν λογιάζῃ,
μήτε ἀδρεφὸ μήτε ἀδρεφὴ νὰ τὸν μοιριολογάῃ,
μόν' εἶχε τὴν ἀγάπη του πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
«Ἐγὼ σᾶς λέω δὲ μπορῶ καὶ σεῖς μοῦ λέτε ἀσήκου.
Σηκῶστε με νὰ σηκωθῶ, βαστᾶτε με μὴν πέσω.
Βάλτε μου στρῶμα ἀπὸ τὴ μιὰ πάπλωμα 'πὸ τὴν ἄλλη,
κι ὀπίσω ἀπὸ τσοὺ πλάτες μου ἕνα μαξιλαράκι.
Δέστε μου τὸ κεφάλι μου μ' ἕνα ψιλὸ μαδήλι.
Φέρτε μου τὸ κουμπάσο μου, τὴν ἔρημή μου κάρτα,
νὰ κουμπασάρω τὰ νερά, νὰ βγοῦμε σὲ λιμιῶνα,
νὰ βγοῦν οἱ ναῦτες γιὰ νερὸ κ' οἱ σκλάβοι γιὰ τὰ ξύλα,
κ' ἐγὼ τὸ βαριορίζικο νὰ πέσω νὰ πεθάνω.
Κι ἂν πᾶτε ἀπὸ τὸ σπίτι μου, τὶς ἔρημες αὐλές μου,
κι ἂ σᾶς ρωτήσῃ ἡ μάννα μου, κι ἂ σᾶς ρωτήσῃ ἡ θειά μου,
μὴν πῆτε πῶς ἀπέθανα, μηδὲ πῶς μὲ σκοτῶσαν,
πῆτε πῶς ἐπα'ρεύτηκα κι ἀλλὴ γυναῖκα πῆρα,
ἐκάμα τὴ πέτρα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
κι αὐτὰ τὰ μαυροσκούλουκα ἔκαμα συγγενάδια.
Μισεύουν ὅλα τὰ πουλιά, κλαῖνε τὸ μισεμό τους,
κλάψε καὶ σὺ μαννοῦλα μου τὸν ἀποχωρισμό μου.
—Φεύγεις καὶ φεύγουν τὰ βουνὰ καὶ φεύγει ἡ συντροφιά μου,
καὶ πότε νὰ σὲ ματαϊδοῦν τὰ μάτια τὰ δικά μου.»

ΣΗΜ. Στιχ. 1 *πρυμήνη*· οὕτω λέγεται ἐν τῷ ἄσματι μὴ ὑπαρχούσης τῆς λέξεως τούτης ἐν τῷ λόγῳ· ἴσως ὁ στιχ. ἦτο *σὲ κάτεργου τὴ πρύμνη*. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δακογρ. Δ' 169 ἀρ. 58. — Σ.τ.Δ.]

83

(Εἰς νέον)

'Ἐψὲς ἐπερνοδιάβαινα ἀπὸ τὸ μαναστῆρι,
ἀκούω τὸ χῶμα καὶ βροντᾷ καὶ βαριαναστενάζει,
ἀκούω τὸ Χάρο μάλωνε μὲ τὴ χαρόντισά του.
«Αὐτὸ τὸ νιὸ ποῦ μοῦ 'φερες σὰν πῶς νὰ τόνε μάθω;
—'Εγὼ ποῦ σοῦ τὸν ἤφερα, ἐγὼ θὰ σὲ διατάξω.
Νὰ τὸν ταΐζῃς κουρνιαχτό, νὰ τὸν ποτίζῃς χῶμα.»

84

(Εἰς νέον)

«Βαρκοῦλλες, ποῦ περάσετε, καράβια ποῦ περνᾶτε,
μὴν εἴδετε τὸ Γιάννη μου, τὸν ἀγαπητικό μου;
—'Εμεῖς ἐψὲς τὸν εἴδαμε σ' ἑφτὰ χοροὺς πιασμένο,
τ' ἀποταχιὰ ξημέρωσε στὸν ἄμμο ἀπεσιμένος.
Μοῦρα πουλιὰ τὸν τρώγανε κι ἄσπρα τὸν τροϊρίζου,
κ' ἕνα πουλί, καλὸ πουλί δὲν ἤθελε νὰ φάῃ.
«Φάτε, πουλάκια, φάτε με καὶ μὴ μὲ παραφάτε,
κι ἀφῆστε μου τὴ γλῶσσα μου καὶ τὸ δεξί μου χέρι,
νὰ κάμω τρία γράμματα καὶ τρία μοιριολόγια,
τό 'να νὰ πάῃ στὴ μάννα μου, τ' ἄλλο στὴν ἀδρεφή μου,
τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ νὰ πάῃ στὴ ποθετή μου.
Νὰ τὸ διαβάζῃ ἡ μάννα μου, νὰ κλαίῃ ἡ ἀδρεφή μου,
νὰ τὸ διαβάζῃ ἡ ἀδρεφή, νὰ κλαίῃ ἡ ποθετή μου,
νὰ τὸ διαβάζῃ ἡ ποθετή, νὰ κλαίῃ ὅλος ὁ κόσμος.
'Απάνω σ' ἀηδονοβουνὸ κλῆμά 'ναι φυτεμένο,
κάνει σταφύλι κόκκινο, κρασάκι ματωμένο,
ὅσες μαννάδες κι ἂ τὸ πιοῦ καμμιὰ παιδὶ δὲ κάνει.
Νὰ τό 'χε πιῆ κ' ἡ μάννα μου, νὰ μὴ μ' εἶχε γεννήσει!
Κ' ἂ μ' ἔκαμε, τί μ' ἤθελε, κι ἂ μ' ἔχῃ, τί μὲ θέλει;
π' ὅλο στὰ ξένα προβατῶ, στὰ ξένα παραδέρνω;
Κ' ἐκεῖ στὰ ξένα ποῦ ἤμουνα μεγάλο θάμαν εἶδα,
π' ἁρπάζει ὁ λύκος τὸ παιδὶ ἀπ' τὸ βυζὶ τσῆ μάννας.
Κανένας δὲ τὸν ἔφτακε τὸ λύκο στὴν ἀρέδα,
παρὰ ἡ μάννα τοῦ παιδιοῦ ποῦ πόνουνε γιὰ κεῖνο.

«Ἄσε το, λύκο, τὸ παιδὶ καὶ φάε ἐμὲ τὴ μάννα,
νὰ φᾶς πετσὶ καὶ κόκκαλο καὶ πάλε νὰ σοῦ μείνῃ.»

ΣΗΜ. Εἶναι πρόδηλον ὅτι ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ συμφυρμοῦ δύο διαφόρων μοιρολογίων (στ. 1-14 καὶ 15 μέχρι 26). Ἀλλὰ παρὰ πάντων ἐσωρεῖται καὶ ᾄδεται ὡς ἕν. [Συμφυρμὸς τριῶν ἀσμάτων, μέρους τοῦ λεγομένου ἄσματος τῆς κακῆς μάννας (βλ. Λαογρ. Η' 106 ἀρ. 30), ἄσματος τῆς ξενιτειᾶς (βλ. Λαογρ Η' 500 ἀρ. 3) καὶ τοῦ ἄσματος τῆς γυναικός, τῆς ὁποίας ὁ λύκος ἥρπασε τὸ παιδί. Παραλλαγαὶ τούτου: *Μανούσου*, Τραγ. Β' 82. Ζωγρ. Ἀγὼν Α' 86 ἀρ. 56. Δωδώνη Β' 79-80. ΔΙΕ Α' 362. *Γουσίου*, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου σ. 91 ἀρ. 146. *Ἰατρίδου* σ. 67. Ἑστία 1880 ΚΖ' σ. 323,3. — Σ. τ. Δ.]

85

(Εἰς νέον)

Ματάκια μου, νὰ κλείσετε, χέρια μου, σταυρωθῆτε,
ποδάρια μου, ν' ἁπλώσετε, στὴ μαύρη γῆς νὰ μπῆτε.
Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο καὶ κομενὸς κεφάλι,
ποῦ ἡ μάννα μου νὰ μ' ἀγαπᾷ κι ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ;
Ἀκόμα δὲν ἀπέθανα κι ἀνάψαν τὰ κεριά μου,
καὶ πῆραν τὴν ἀγάπη μου ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά μου.

86

(Εἰς παῖδα)

Δὲν ἦτα κρῖμα κι ἄδικο γιὰ τοῦτο τὸ καϊμένο,
χαϊδιάρικο καὶ νόστιμο κι ἀρχοντικὰ ντυμένο!
Ἐσὺ 'σαι τ' οὐρανοῦ κλειδί, τσῆ κάτου γῆς ἡ δύσι,
κι ἀνάμεσα π' ὅλους τσοὺ νιοὺς εἶσαι τὸ κεπαρίσσι.

87

(Εἰς νέον)

«Ξύπνα, κόρη μου, ξύπνησε καὶ μὴ πολυκοιμᾶσαι
γιατὶ ὁ ὕπνος ὁ πολὺς μαραίνει σ' καὶ χαλᾷ σε.
Μὰ τί ἔχεις καὶ κιτρίνισες καὶ γίνηκες σὰ χτένι;
δὲ μοῦ τὸ λές, ἀγάπη μου, τί βάσανο διαβαίνεις;
—Μ' ἀνοῖχτε μου τὸ βνῆμα μου, νὰ ἰδῆτε τὴν καρδιά μου,
νὰ ἰδῆτε φείδια καὶ θεργιά, ποῦ τρῶν τὰ σωθικά μου.»

ΣΗΜ. [Παράβαλε τὸ ἐν Λαογρ. Ε' 515 ε' καὶ 140 γ'.—Σ. τ. Δ.]

88

(Εἰς γέροντα)

«Τώρα στὸν ἀποχωρισμὸ θὲ νὰ σοῦ πῶ δυὸ λόγια,
θὰ πάρω τὸ κατήφορο μὲ μαῦρα μοιριολόγια.
Τώρα στὸν ἀποχωρισμὸ δυὸ μῆλα σοῦ χαρίζω,
θὰ φύγω ἀπὸ τὸ σπίτι μας καὶ πίσω δὲ γυρίζω.
—Ῥεστάρησε, πατέρα μου, νὰ φέρω τὰ κλειδιά σου,
ν' ἀνοίξω τὰ παλάτια σου νὰ ἰδῇς τὰ μαγαζιά σου.»

89

Ἐκεῖ στὸν Ἅδη ποῦ θὰ πᾷς κ' ἐκεῖ ποῦ θὰ καθίσῃς,
ἂν εὕρῃς τὰ παιδάκια μου, νὰ μοῦ τὰ χαιρετίσῃς.
Χαιρέτισέ μου τα πικρὰ καὶ παραπονεμένα,
καὶ λίγο ποῦ χαθήκανε πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.

90

(Εἰς ἄνδρα)

Ἐσήμερα στολίστηκε νὰ πάῃ στὸ μοναστῆρι
καὶ 'κεῖ βρίσκει τὸν κιβουρᾶ καὶ κάνει τὸ κιβοῦρι.
«Γειά σου, χαρά σου, κιβουρᾶ—Καλὸ στὸν καλῶς ἦλθε.
—Πές μου, νὰ ζήσῃς, κιβουρᾶ, ποιανοῦ 'ναι τὸ κιβοῦρι;
—Στὸ Θιό, στὴ γῆς μὲ ῥίξανε, νὰ μὴ τὸ μολοήσω,
νὰ μὴ τὸ μάθῃ ἡ μάννα μου καὶ τὸ κοινολοήσῃ.
—Περικαλῶ σε, κιβουρᾶ, μιὰ χάρι νὰ μοῦ κάμῃς.
Κάμ' το πλατὺ καὶ μακρὺ ἐμένα νὰ χωράῃ.
Κάμ' το πλατὺ καὶ μακρὺ γιὰ νὰ στρωνογυρίζω,
καὶ μέσ τὴ μπάντα τὴ δεξιὰ ν' ἀφήκῃς παρεθύρι,
να μπαίνουν τοῦ Μαΐου οἱ δροσιὲς καὶ τ' Ἀπριλιοῦ τὰ ῥόδα,
νὰ συχνοβγαίνουν τὰ πουλιὰ νὰ φέρνουν τὰ μαντᾶτα.»

ΣΗΜ. [Διασκευὴ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ ἄσματος τῆς λυγερῆς καὶ τοῦ Χάρου (βλ. Λαογρ. Η' 105 ἀρ. 29). *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 217.—Σ. τ. Δ.

Παινέματα.

92

(Παινέματα [1]) τῶν ἱερέων)

Ἀφέντη, δέσποτ' ἅγιε, λαμπρότατε φωστῆρα,
ποῦ οἱ ἄγγελοι σ' ἀκαρτεροῦν στὴ μεσινὴ τὴ θύρα.
Οἱ ἄγγελοι σ' ἀκαρτεροῦν μέσα στὴν ἐκκλησιά σου,
πάνω στὴν ἅγια τράπεζα σοῦ χουν τὰ ἱερά σου.
Ὅταν θὰ γεροφορεθῇς στὴ μεσινὴ τὴ θύρα,
τὰ ἱερά σου λάμπουνε, λαμπρότατε φωστῆρα.
Καὶ βάνεις τὸ στιχάρι σου μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι,
ποῦ Χερουβεὶμ καὶ Σεραφεὶμ σοῦ τό χουν ρεκαμάρει.
Βάνεις καὶ τὸ φελόνι σου, τὸ χρυσοκεντημένο,
π' ἀφέντης ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σοῦ τό χει χαρισμένο.
Καὶ βάνεις καὶ τὴν ζώνην σου τὴν φλωροκεντισμένην,
ποῦ ἡ Παναγιὰ ἡ δέσποινα στὴν ἔχει χαρισμένη.
Βάνεις τὸ ὑπογονάτιο, τ' ὁμορφωκαμωμένο,
ποῦ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ σοῦ τό χουν βλογημένο.
Καὶ βγαίνεις μὲ τὸ θυμιατὸ στὴ μεσινὴ τὴ θύρα,
πρῶτα θυμία τὸν Χριστό, κατόπιν τὴν Κυρία,
θυμίασε τὸν Πρόδρομο, τὸν μέγαν Ἰωάννην,
ποῦ τὸν Χριστὸν ἐβάφτισε μέσα στὸν Ἰορδάνη.
Καὶ πάλε πᾶρ' τὸ θυμιατὸ κ' ἔβγα νὰ θυμιατίσῃς
κυβερνητάδες κι ἀδρεφούς, ὅλους νὰ φχαριστήσῃς.
Ἀφήνω σου καλὴν νυχτιά, λαμπρότατε φωστῆρα,
ποῦ λάμπεις σὰν τὸν ἥλιον στὴ μεσινὴ τὴ θύρα.
Ἀφήνω σου καλὴ νυχτιὰ μ' ὅλην τὴν συνοδείαν,
βοήθεια νὰ ἔχετε τὴ δέσποινα Μαρία.

[1]) Καθ' ἃς ἑορτὰς ἀντὶ τῶν ἄλλοτε ψαλλομένων ἀσμάτων εἰσήχθησαν τὰ ἐν τοῖς φυλλαδίοις φερόμενα, τὰ παινέματα ἐν τούτοις τὰ πρὸς τὸν ἱερέα καὶ τοὺς λαϊκοὺς παρέμειναν ἀγαλλοίωτα.

93

(Παινέματα ποιμένος)

Ἔχεις καὶ τὸ κοπάδι σου, ποῦ εἶν' ἔτσι 'δῶ 'πὶ κάτου,
ποῦ νὰ σοῦ δώσῃ ὁ θεὸς τὴ βρύσι τ' Ἁϊ-Δονάτου. [1])
Κ' ἔχεις τὸ χλωροτύρι σου στὸ κλῶνο κρεμασμένο,
ἔλα, σηκώσου, δός μου το, γιατί 'μαι πεινασμένος.
Ἔχουμ' ἐλπίδα στὸ Θεὸ χάρι νὰ σοῦ χαρίσῃ,
κ' ἕνα κορίτσι ὄμορφο νὰ σοῦ τὸ προβοδίσῃ.
Τοῦ χρόνου πάλε νά 'ρθουμε μὲ ὑγεία νὰ σᾶς βροῦμε,
στὸ σπίτι σας χαρούμενοι κι ὅλοι νὰ τραγουδοῦμε.

94

(Παινέματα διαφόρων)

Ἀφέντη κύργιε . . . . ψηλό μας κεπαρίσσι,
ποῦ τ' ὄνομά σου ἀκούγεται σ' ἀνατολὴ καὶ δύσι,
ποῦ τ' ὄνομά σου τὸ καλὸ στὴν Πόλι 'ναι γραμμένο,
στὴν Πόλι καὶ στὴ Βενετιὰ εἶναι ζωγραφισμένο.
Ὡς λάμπει τὸ βερίκουκο μέσ' τὴ βερικουκιά,
ἔτσι λάμπει κι ὁ . . . . μας μέσα στὴν πολιτεία.
Ὡς λάμπει τὸ χρυσόγνεμα στὴν ἀργυρῆν ἀνέμην,
ἔτσι σοῦ πρέπει . . . . μας νὰ κάθεσαι νὰ κρένῃς.
Ὡς λάμπει τ' ἄδολο κρασὶ στὴν ἀσημένια κούπα,
σοῦ πρέπει κῦρ..... νὰ ντύνεσαι στὰ ροῦχα.
Ἔχεις καὶ τὰ παιδάκια σου, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ στὰ χαρίσῃ,
κ' ἡ Παναγία ἡ δέσποινα νὰ στὰ χιλιοχρονίσῃ.
Π' ἔχεις βουτσιὰ μὲ τὸ κρασὶ καὶ πίλες μὲ τὸ λάδι
καὶ τὰ κασούνια πανωτά, ὅλα γιομάτα στάρι.
Ἔχουμ' ἐλπίδα στὸ Θεὸ χάρι νὰ σοῦ χαρίσῃ,
καὶ σερνικιὰ κληρονομιὰ νὰ σοῦ τὴν προβοδίσῃ.

[1]) Ἐν τῇ κάτω Λευκίμμῃ οὐ μακρὰν τῶν Ἀνκπλάδων κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ἁϊ-Δονάτου, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ῥέει πηγὴ ἀφθόνου καὶ διαυγοῦς ὕδατος. Τιμᾶται δ' ἐνταῦθα ὁ ἅγιος οὗτος ὡς προστάτης τῶν θηλαζουσῶν γυναικῶν.

Παιδικοὶ στίχοι. [1])

95

(Εἰς τὸν ἥλιον κατὰ τὸν χειμῶνα)

Ἔβγα, ἥλιε, πύρωσέ με
καὶ κουλούρια φόρτωσέ με,
ν' ἀνεβῶ στὰ κεραμίδια,
νὰ σ' ἀνάψω τὰ καδήλια
μὲ τὸ μέλι, μὲ τὸ γάλα,
μὲ τὴ σίδερη κουτάλα.

ΣΗΜ. Στ. 6 *ἢ μὲ τὴν ἄργυρη κουτάλα.* [Παρόμοια βλ. *Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμεικτα Β' 143 σημ. 4.—Σ. τ. Δ.]

96

(Εἰς τὴν πυγολαμπίδα)

Βίρι βιρὶ κωλοφωτιά,
σάρτα 'δῶ, σάρτα 'κεῖ,
σάρτα πάνου στὸ κουκκί,
νὰ σὲ φάῃ ἡ βοστερίτσα.

ΣΗΜ. Στ. 3 *στὸ κουκκὶ ἄλλως στὴ βοστίτσα.—βοστερίτσα*=μικρὰ σκύρα.

97

(Εἰς τὴν κάμπην, ἣν καλοῦσι νὰ ἐξέλθῃ τῆς κρύπτης)

Ἔβγα, ἔβγα, λάλα μου,
γιατὶ ἀπέθαν' ἄντρας σου
καὶ κλαῖνε τὰ παιδιά σου.

---

[1]) Οἱ ἀνωτέρω στίχοι εἶναι γνωστοὶ εἰς πάντα τὰ παιδία τοῦ χωρίου, ἅτινα ἀπαγγέλλουσιν αὐτοὺς αὐθορμήτως καὶ μετὰ χαρᾶς εἰς διαφόρους περιστάσεις. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ οἱ μᾶλλον γέροντες μὲ διαβεβαιοῦσιν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀπαραλλάκτως ἔλεγον τοὺς ἰδίους στίχους κατὰ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν, ἀκούσαντες αὐτοὺς παρὰ τῶν προγενεστέρων.

98

(Εἰς τὸν ἱπτάμενον κόρακα)

«Κόρακα dρουβὰ dρουβά,
ποῦ τὸ φέρνεις τὸ κριάς;
—Κάτου στὰ λακκώματα
καὶ στὰ λακκωμίτικα.»

99

(Εἰς τὴν ἱπταμένην καρακάξαν)

Καρακάξα μακρονόρα,
φέρε μου φαεῖ ἀbονώρα.
Μὴ μοῦ φέρῃς λιανοκούκκια,
τὶ χαλάω τὰ bουbούκια.
Φέρε μου σουπιὰ μὲ ῥύζι,
τὸ τσαπί μου νὰ σουρίζῃ.

100

(Εἰς τὸ ἔντομον μυλωνᾶν, ὃν κρατοῦσαι προσδεδεμένον εἰς τὸ ἄκρον νήματος λέγουσι)

Λάλει, λάλει, μυλωνᾶ, κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀπετάξω.

101

(Εἰς τὴν χρυσόμυγαν, τὴν ἐνταῦθα καλουμένην *βαβίλαν*, ἣν προσδένουσι ἐπίτηδες εἰς κλωστήν)

Σύρε καὶ κάμε γλήγορα, βαβίλα, μὲ τὸ ῥάμμα,
γιατὶ θὰ πίω νὰ κοιμηθῶ μὲ τὴ γλυκειά μου μάννα.

102

(Εἰς τὴν τσαbούνα, ἣν σχηματίζουσι ἐκ καλάμου σίτου ἢ κριθῆς)

Λάλει, λάλει, τσαbούνα μου, νὰ μὴ σὲ φᾶν τὰ ψιλία
καὶ τὰ καλαμάρια.

103

(Ὅταν κατὰ τὸν Μάρτιον περιβάλλωνται περιδέραια καὶ περιβραχιόνια ἐκ νήματος κατὰ τὸ γνωστὸν ἔθιμον πρὸς ἀποτροπὴν τῆς τοῦ ἡλίου ἐπηρείας λέγουσι)

Μάρτη, Μάρτη, Μάρτη,
καὶ κατσουλοφάρτη,
π' ἔφαγες τσῆ γριᾶς τὰ σῦκα καὶ τοῦ γέρου τὰ κατσίκια.

104

(Ὅταν λικνίζωσι τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιτίδι)

Μάννα, μάννα, μάννα,
βάρει τὴ καβάνα
νὰ κατεβοῦν οἱ Βλάχοι
νὰ φᾶνε μακαρούνια
μὲ τὰ χρυσὰ περούνια.
Ὁ κόκκορος μὲ τὸ σπαθὶ κ' ἡ γάτα μὲ τὴ σπάθα
νὰ πὰ νὰ πολεμήσουνε
τοῦ βασιλιᾶ τὰ πρόβατα τοῦ Τούρκου τ' ἀγελάδια.

105

(Εἰς τὴν λεπάδα [patella]).

«Σία σία, πάτελα,
μὴν εἶδες τὰ κάτεργα;
— Τά εἶδι κι ἀρμενίζανε
καὶ κολοκυθίζανε,
καὶ τσουκάλια φέρνανε
καὶ τὰ ξεπουλούσανε.»

106

«Μωρέ, κότσυφα, bobή!
— Μωρή, κίχλα βρωμερή!
Τὶ bobὴ μωρὴ ἔχω 'γώ,
ποῦ πατῶ τὴ γῆς καὶ τρίζει
καὶ τὸ κλῶνο καὶ βαΐζει;

καὶ πατῶ καὶ στὴ μερτιὰ
καὶ γιομίζω τὴ κοιλιά;
Τὸ μερί μου κάνει γάμο
κ' ἡ φτερούγα μου τραπέζι
καὶ τὸ δόλιο μου στηθάμι
τοῦ βασιλιᾶ κανίσκι.»

107

Αὔριο εἶναι Κυριακή,
βάνω τ' ἄσπρο μου βρακί,
πηαίνω στὴν Ὀβριακὴ
κι ἀγοράζω μιὰ κεφάλα
καὶ τὴν βάνω στὴ τσουκκάλα.
Πάει ὁ σκύλλος μὲ τὸ γάτο
καὶ μοῦ βίχνουν τὴ τσουκκάλα
καὶ μοῦ παίρνουν τὴν κεφάλα.
Πιάνω τὸν καλὸ τὸ σκύλλο
καὶ τὸν δένω ἀπὸ τὸ ξύλο,
πιάνω τὸν καλὸ τὸ γάτο
καὶ τὸν δένω ἀπὸ τὸ βάτο.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴν βλ. Ἀκογρ. Ε' 188 δ'.— Σ. τ .Δ.]

108

Αὔριο εἶναι Κυριακή,
πάει ὁ Τσάντος γιὰ βακὶ
καὶ τσακίζει τὸ γυαλί.
«Τσώπα, τσώπα, Θωμαή,
καὶ μὴ κλαῖς γιὰ τὸ γυαλί,
θὰ σοῦ κάνω μιὰ σφεντόνα
νὰ βαρῇς τὰ χελιδόνια
καὶ τὰ πράσινα τρυγόνια.»

ΣΗΜ. Ἀπὸ τοῦ 4ου στιχ. λέγεται καὶ οὕτω.

Τσώπα, τσώπα, Ντάντο μου,
καὶ σοῦ φέρνω μιὰ πιστόλα
καὶ βαρεῖς τὰ χελιδόνια.

109

Νάνα, νάνα, νάνα,
ὅσο νά ρθῃ ἡ μάννα,
νὰ σοῦ φέρῃ πέντε αὐγά,
πέντε αὐγά, πέντε πουλιά,
καὶ τὴν κόττα τὴ παλιά,
νὰ τὴ φᾷς ταποταχιὰ
καὶ τ' ἀρνὶ τὸ κατσαρό,
νὰ τὸ τρῶς τὸ δειλινό.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴν βλ. Ακογρ. Δ' 112 ἀρ. 122.— Σ. τ. Δ.]

110

Ποντικὸς κατέβαινε ἀπ' ἄργιο παρεθύρι,
κ' ἡ μάννα του τοῦ ἤλεγε· «Ποῦ πᾷς, μωρὲ Ζαφείρι;
— Ἔχω δυὸ ἀβέλια στὸν Ἅϊ-Λιᾶ καὶ πάω νὰ τὰ τρυγήσω,
νὰ πάρω καὶ τρεῖς λύγερες νὰ τὰ χαροκοπήσω.»
Κ' οἱ λύγερες τὸ μάθανε, πολὺ τσοὺ κακοφάνη,
χοντρὸ σκοινὶν ἐκάνανε ἀπὸ παλιὸ λινάρι,
στὸ πέλαο τὸ ῥίξανε κ' ἔπλεε σὰ τὸ ψάρι.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴν βλ. Ακογρ. Ε' 189 ς'. — Σ. τ. Δ.]

111

Παραμύθι, μύθι, μύθι,
τὸ κουκκὶ καὶ τὸ ῥεβίθι,
ποῦ μαλώνανε στὴ βρύσι,
γιά 'να βοῦρλο, γιά 'να ψάρι,
γιά 'να πετροκαλαμάρι.

ΣΗΜ. [Στίχοι ἀρχῆς παραμυθιοῦ. Βλ. Ακογρ. ς' 652, 3. 653, 2. Ε' 449, 189 ε, Α' 79-80.— Σ. τ. Δ.]

112

Τοῦ λεβέντη μου τὸ γάμο
Λαβριὰ θὰ τόνε κάμω,
θὰ καλέσω νιοὺς καὶ γέρους
καὶ παπαδοκαλογέρους,

θὰ καλέσω καὶ τὸ Ράλλη,
τὸ γυιὸ τοῦ Γκενεράλη,
θὰ καλέσω καὶ τὸ Σπάνια
νὰ τ' ἀλλάξῃ τὰ στεφάνια.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ βλ. Ακογρ. Γ' 491 ἀρ. 1.— Σ. τ. Δ.]

113

(Ἐλέγετο ἄλλοτε, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ πρεσβύτεροι, κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Τυροφάγου)

Γιὰ πῆτε μου νὰ σᾶς εἰπῶ πόσες ἡμέρες εἶναι.
Αὔριο ἔχουμε Δευτέρα
καὶ καλῶς τὴν περιστέρα.
Γιὰ πῆτε μου νὰ σᾶς εἰπῶ πόσες ἡμέρες εἶναι.
Αὔριο ἔχουμε τὴν Τρίτη
καὶ καλῶς τὸ νιὸ πετρίτη.
Γιὰ πῆτε μου νὰ σᾶς εἰπῶ πόσες ἡμέρες εἶναι.
Αὔριο ἔχουμε Τετράδη
καὶ καλῶς τὸ νιὸ φεγγάρι.
Γιὰ πῆτε μου νὰ σᾶς εἰπῶ πόσες ἡμέρες εἶναι.
Αὔριο ἔχουμε τὴν Πέφτη
καὶ καλῶς τὸ νιὸ καθρέφτη.
Γιὰ πῆτε μου νὰ σᾶς εἰπῶ πόσες ἡμέρες εἶναι.
Αὔριο ἔχουμε Παρασκευή,
καλῶς τὴν κόρη τὴ καλή.
Γιὰ πῆτε μου νὰ σᾶς εἰπῶ πόσες ἡμέρες εἶναι.
Ἀρέβαρε καὶ τὸ Σαββάτο,
γειά σου, μῆλο μυρωδᾶτο.

Τραγουδάκια.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη)

1 Τσῆ Μπαρβαριᾶς τὰ κύματα ἡ Μάρτα τὰ χωρίζει,
κι αὐτὰ τὰ Κορφιατόπουλλα ἡ ἀγάπη τὰ βουρλίζει.

2 Στὰ ξέχωρα νὰ γεύεσαι, στὴ Χώρα νὰ κερνιέσαι,
στὸν Ἅϊ-Γιώργη τὸ ψηλὸ νὰ πᾶ νὰ λειτρουγειέσαι.

3 Ἡ ἀγάπη μου στὰ ξέχωρα κ᾽ ἐγὼ μέσα στὴ χώρα,
τὰ μάτια μου δὲν ἔχουνε παρηγοριὰ μιὰν ὥρα.

4 Ἐσὺ στὸ παρεθύρι κ᾽ ἐγὼ ἀποκατωθιό,
τὰ χέρια σταυρωμένα καὶ σὲ περικαλῶ.

5 Τί το᾽ ἔκαμα τσῆ μάννας σου κι ὅλο μὲ καταρειέται,
ποῦ νὰ τὴ ἰδῶ στ᾽ ἄγρια βουνὰ σὰ σκύλλα νὰ τραβειέται;

6 Ἤδα τὰ σπίτια μας σιμὰ κι ὅλο τροῦρο δέδρα,
ποτὲ δὲ τὴ χορτάσαμε τὰ δυό μας τὴ κουβέδα.

7 Νά ᾽χα λεϊμόνι νά ριχνα στὴν κεῖθε τὴ φανέστρα,
νὰ τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ πᾶχει τὴν κόρη μέσα.

8 Λυπήσου με, σπλαχνίσου με, γιὰ ἰδὲς τὰ βάσανά μου,
καὶ κάμε ἔλεος γιὰ ἐμέ, ἀφέντρα καὶ κυρά μου.

9 Ὡς καὶ τὰ παρεθύριά σου ἀμάχη μοῦ βαστοῦνε,
σίντα περάσω καὶ διαβῶ, χωρὶς ἀγέρα κλειοῦνε.

10 Γαρουφαλλιᾶ; γαρούφαλλο καὶ κανελλιᾶς κανέλλα,
ἔχω τσοὶ ἀγκάλες μου ἀνοιχτὲς κι ὅποτας θέλεις ἔλα.

11 Τήραξε στήθη καὶ λαιϊμό, τήραξε ποδαράκια,
σίντα θὰ μποῦνε στὸ χορὸ πετοῦνε σὰν πουλάκια.

12 Τὴ θάλασσα τὴν ἄγρια θὰ τήνε στρώσω βέλλα,
νά ᾽λθῃ τ᾽ ἀϊταίρι μου καλὰ στὸ πάει καὶ στὸ ἔλα.

13 Θάλασσα γάρβα κι ἁρμυρὴ δὲ κάνεις λίγο ῥέμα,
τι ἔχω κ᾽ ἐγὼ στὴ ξενητειὰ δυὸ μάτια ζαχαρένια.

14 Τὸ κεπαρίσσι τὸ λιανὸ ἀγέρας τὸ ζευλώνει,
τὴν ἄγρια τὴ κοπελιὰ ὁ νέος τὴ μερῶνει.

15 Τὸ κεπαρίσσι τὸ λιανό, τὸ χαμηλὸ κλωνάρι,
τοῦ Κόντε γειτονόπουλο ἔβαλε νὰ σὲ πάρῃ.

16 Ἐμένα τ᾽ ἀϊταιράκι μου δὲ σκάφτει δὲ κλαδεύει,
στὴν κάμαρά του κάθεται καὶ τὸ καφὲ γυρεύει.

17 Ἐμένα ὁ νιὸς ποῦ μ᾽ ἀγαπᾷ σὰ ῥοῦχα εἶναι ντυμένος.
εἶναι εἴκοσι ὀκτὼ χρονῶ νέος καμαρωμένος.

18 Ἔλα, μάτια, κ᾽ ἔλα, φῶς μου,
στὸ λιβάδι μοναχὴ
νὰ καθήσουμε στὰ χόρτα
νὰ μιλήσουμε μαζί.

19 Ὅπου σ᾽ ἀγάπη θὰ βαλθῇ ἐμένα νὰ ῥωτήσῃ
καὶ νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ πάθια μου κι ἀπέκεια ν᾽ ἀγαπήσῃ.

20 Ποιὸ σίδερο, ποιὸ μάρμαρο, ποιὰ πέτρα, ποιὸ λιθάρι,
ποιὰ κακομοῖρα βάλθηκε τ᾽ ἀϊταίρι νὰ μοῦ πάρῃ;

21 Ποιὸ σίδερο βαστάει φωτειά, ποιὰ μάννα τόσους πόνους,
ὁποῦ σὲ βάσταξα κ᾽ ἐγὼ ἀγάπη πέντε χρόνους;

22 Τό εἶδες ἐκεῖνο τὸ βουνὸ πῶς ἄναψε καὶ καίει,
κάποιος ἀγάπην ἔχασε καὶ κάθεται καὶ κλαίει.

23 Ἐσύ ᾽σαι τὸ κυδώνι κ᾽ ἐγὼ ἡ κυδωνιά,
τὰ κάλλη σου, κυρά μου, δὲν τά ᾽χει ἄλλη καμμιά.

24 Εἶσαι ψηλή, εἶσαι λιγνὴ καὶ λιανοκοκκαλάτη,
ἐσὲ σοῦ πρέπει, μάτια μου, σὲ γυάλινο ἀπαλάτι.

25 Θαυμάζομαι ποῦ προβατεῖς καὶ δὲν ἀνθοῦν τὰ ξύλα,
νὰ κάμουν ἄνθη καὶ καρπὸ καὶ μυρισμένα φύλλα.

26 Ὄμορφη ποῦ ᾽σαι, μάτια μου, κ᾽ ἐγὼ ὄμορφος δὲν εἶμαι,
περικαλῶ τὴ νιότη σου νὰ μὲ δεχτῇ σὰν εἶμαι.

27 Ὄμορφη ποῦ ᾽σαι, μάτια μου, σὰ τ᾽ ὄμορφο μαδήλι,
σὰ τὸ πουλὶ ποῦ κελαδάει τὸ Μάη καὶ τὸν Ἀπρίλη.

28 Ἀπ᾽ ὅλα τοῦ προσώπου σου τὰ μάτια σου μ᾽ ἀρέσα,
ὁπόχουν τὸν αὐγερινὸ καὶ τὸ φεγγάρι μέσα.

29 Τὶ ὄμορφο ποῦ ᾽ναι τ᾽ ὄμορφο νά ᾽χῃ κανεὶς κοδά του,
κορίτσι δεκοχτὼ χρονῶ νά ᾽χῃ στὴν ἀγκαλιά του.

30 Ὄμορφο ποῦ εἶναι τ᾽ ὄμορφο πέντες βολὲς καὶ δέκα,
κι ἀπ᾽ ὅλα τὸ καλύτερο ἄντρας μὲ τὴ γυναῖκα.

31 Θέ μου καὶ κάμε με δεντρὶ καὶ ῥίξε με στὸ διάβα,
γιὰ νὰ διαβοῦνε οἱ ὄμορφες νὰ γκίζου τὰ γιομάρια.

32 Ὄμορφη ποῦ ᾽σαι, μάτια μου, σὰν τὸ νερὸ στ᾽ αὐλάκι,
δός μου το ἐμένα τὸ φιλεῖ, τ᾽ ἀνδρός σου τὸ φαρμάκι.

33 Ὅσα φτερὰ καὶ κόκκαλα ἔχει τὸ περιστέρι,
τόσες βολὲς μὲ φίλησες δίχως νὰ σ᾽ ἔχω ἀϊταίρι.

34 Μάσε τὰ παπουτσάκια σου κι ἀπὸ ᾽δῶ μὴ διαβαίνῃς,
τὶ τὰ παπούτσια σου χαλᾷς καὶ μένα δὲ μὲ παίρνεις.

35 Τήραξε στήθη καὶ λαιμό, πρόσωπο σὰν ἁλώνι,
χαρὰ στὸ νιὸ ποῦ σὲ φιλεῖ καὶ νυίκι δὲ πλερώνει,

36 Ἀνέβηκα στὸν οὐρανὸ νὰ βρῶ χελώνας αἷμα,
γιὰ νὰ βαδίζω τοὺς ἀχτρούς, ποὺ λὲν κακὸ γιὰ μένα.

37 Θὲ νά 'λθῃ ἡ ὥρα νὰ δεθῇ βαβίλα μὲ τὸ βάμμα,
καὶ νὰ τὰ κάμουμε καλὰ μὲ τὴ γλυκειά σου μάννα.

38 Ἐσὺ ἀπὸ τὸν ἀνήφορο κ' ἐγὼ ἀπὸ τὸ σιαδάκι,
σοῦ στέρνω χαιρετίσματα μὲ τὸ χελιδονάκι.

39 Χελιδονάκι θὰ γενῶ στὸ πέτο σου νὰ κάτσω,
νὰ σὲ φιλήσω μιὰ καὶ δυὸ κ' ὕστερα νὰ πετάξω.

40 Ὅσες λαβάδες καὶ κεριὰ τὴ Λαβριὰ ἀναμένα,
τόσοι ἅγιοι βοηθᾶτε μου τ' ἀϊταίρι μου καὶ μένα.

41 Νύχτα σκληρὴ τοῦ χωρισμοῦ, γιατὶ δὲ ξημερώνεις;
καὶ μὲ μὲ τὴν ἀγάπη μου γιατὶ δὲ μ' ἀλαμώνεις;

42 Νύχτα εἶναι καὶ περικαλῶ πότε νὰ ξημερώσῃ,
γιὰ νὰ σὲ ἰδοῦν τὰ μάτια μου κι ὁ νοῦς μου νὰ ἡμερώσῃ.

43 Αὐτὸ τὸ στόμα ὅνδας μιλεῖ, τ' ἀχεῖλι ὅλας γελᾶ ει,
πόσες βολὲς τὸ φίλησα καὶ δὲ τὸ μολογάει.

44 Ἔχω δυὸ κρίνους στὸ νερὸ καὶ γαργαλίζει ἡ βότσα,
καὶ μένα τ' ἀϊταιράκι μου εἶναι ψηλὸ σὰ τόρτσα.

45 Ἡ ἀγάπη μέσα στὴν καρδιὰ κλωνὶ φακὶ γεννιέται
καὶ σὰ μαχαίρι δίκοπο σφάζει καὶ δὲ γροικιέται.

46 Θέλω νὰ φύγω κι ἀπὸ 'δῶ, νὰ λείψω πέντε χρόνους,
νὰ φέρω μιὰ γαρουφαλλιὰ μὲ τσοὺ χρυσοὺς τσοὺ κλώνους.
Τὴν ἤφερα, τὴ φύτεψα στὴν ἀσημένια γάστρα,
κ' ἐκείνη ἤρθε καὶ γίνηκε ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα,

47 Ὦ Παναγιὰ Σπαρτιώτισσα, ποῦ 'σαι στὸ 'ρημοκλήσι,
δῶκε τσῆ ἀγάπης μου βουλὴ νὰ μὴ μ' ἀλησμονήσῃ.

48 Ἤθελα νὰ βρισκόμαστε σὲ περιβόλι μέσα,
σὲ περιβόλι ὄμορφο σὲ μιᾶς μηλιᾶς κλωνάρι,
ποῦ κεῖ καθότου ὁ ἔρωτας κ' ἔπαιζε τὸ δοξάρι,
καὶ τὸ δοξάρι εἶν' χρυσὸ κ' οἱ κόρδες του ἀσημένιες.

49 Θερτὴ θερίζου τὸν κιρπὸ καὶ καλαμιὰ ἀπομένα,
δὲ συλλογειέσαι, ἀγάπη μου, ποῦ βρίσκεσαι στὰ ξένα;.

50 Δὲν ἠμπορῶ προφορικῶς νὰ σοῦ μιλήσω, φῶς μου,
λάβε τὸ γραμματάκι μου καὶ γέρεσαι γιατρός μου.
Λάβε τὸ γραμματάκι μου, τὰ δυὸ γλυκά μου μάτια,
λάβε καὶ τὴν καρδούλα μου σὲ τέσσερα κομμάτια.

51 Φύσα, μαϊστραλάκι, συρτό, κατεβαστό,
γλήγορα φέρε μοῦ το τὸ νέο π' ἀγαπῶ.

52 Φύσα, βοριᾶ μου, φύσα καὶ μαϊστράκι μου,
καλὰ νὰ μοῦ τὸ φέρῃς τὸ παλληκάρι μου.

53 Καράβι, καραβάκι, μὲ τρία σίδερα,
ἀγάπη μου καινούργια, δὲ σ' εἶδα σήμερα.

54 Φύσα, βοριᾶ μου, φύσησε καὶ φύσα πέρα πέρα,
κι ἂ ἰδῇς καὶ τὴν ἀγάπη μου, δός της μιὰ καλημέρα.
Καλή της μέρα, ἂν κάθεται, καλὴν αὐγή, ἂν κοιμᾶται,
καλά της ξημερώματα στὴ κλίνη, ποῦ κοιμᾶται.

55 Σύρε καὶ κάμε γλήγορα, βενέτικο μου μῆλο,
ποῦ νὰ σ' ἁγιογραφήσουνε τσῆ λεϊμονιᾶς τὸ φύλλο,

56 «Σύρε, καὶ κάμε γλήγορα καὶ πίσω νὰ γυρίσῃς
καὶ τὴν ἀγάπη ὁπῶχουμε μὴ τὴν ἀλησμονήσῃς.
—Νά μου τὸ μαδηλάκι σου, νὰ βάλω στὸ λαιμό μου,
στὸ πέλαο ποῦ προβατῶ νά 'χω τὸ λοϊσμό μου.»

57 Ξενιτεμένο μου πουλὶ κι ἀλόρτιο γεράκι,
ἡ ξενητειὰ σὲ χαίρεται κ' ἐγὼ πίνω φαρμάκι.

58 Τσῆ θάλασσας τὸ ταραχὸ θυμᾶμαι καὶ τρομάζω,
θυμᾶμαι τὴν ἀγάπη μου καὶ βαριαναστενάζω.
Κι ἀναστενάζω φλιβερὰ καὶ κλαίω πικραμένα,
καὶ λέω πῶς ἐχάθηκε ἡ ἀγάπη 'ποτὰ ἰμένα.

59 Ὄντας χτυπάῃ ἡ θάλασσα, μαλώνει μὲ τὸ βράχο,
κ' ἐγὼ μὲ τ' ἀϊταιράκι μου πάντα καλά μου τά 'χω.

60 Θάλασσα ποῦ 'σαι ἀνάγναδα καὶ ξέρεις τὸ καϊμό μου,
γλήγορα φέρε μοῦ τονε τὸν ἀγαπητικό μου.
(Καθ' ὑπαγόρευσιν Μαργαρίτας Καββαδία ἐτ. 65)

61 Θὲ ν' ἀρχινήσω νὰ τὰ εἰπῶ τὰ πάθια μου τραγούδια,
ἡ μαύρη γῆς θὰ ξεραθῇ, δὲ βγάνει ἄλλα λουλούδια.

62 Σὰ νά ἦμου τοῦ ληστῆ παιδί, σὰν νά ἦμου Τούρκου ἀγγόνι,
ἔτσι μὲ παραστήσανε οἱ ἄτιμοι γειτόνοι,

63 Ψυχή μου, ἂ δὲ σ' ἀγαπῶ, τὰ μάτια μου νὰ βγοῦνε,
τὰ σπίτια νὰ μοῦ πέσουνε νὰ ξεθεμελιωθοῦνε.

64 Σὲ καμαρώνω σὰ δεδρὶ καὶ σὰ τὸ κεπαρίσσι,
ὡσὰν τὸ κρύο τὸ νερὸ στὴ μαρμαρένια βρύσι.

65 «Τσώπα, ῥοδοσταμένια μου, τσώπα κατέντια βρύσι,
ἐγὼ εἶμαι ὁ νιὸς ποῦ σ' ἀγαπῶ καὶ κάνω δίκια κρίσι.
— Σὰ μάρτυρα μὲ τυραγνεῖς καὶ σὰ κριτὴ μὲ κρένεις,
τὴ λευτεριά μου σοῦ ζητῶ καὶ σὺ δέ μου τὴ στέρνεις.»

66 Τὴ θάλασσα τὴν ἁρμυρὴ ῥακὶ θὰ τὴ μεθύσω,
νὰ μέθουνα τὴ μάννα σου, νά 'λθω νὰ σὲ φιλήσω.

67 Βρύσι μου πεντεκάνουλη, νερό μου χαϊδεμένο,
κυπαρισσένιο μου κορμί, τί στέκεις πικραμένο;

68 Ἔλα, μάτια, ποῦ 'ρθαν κι ἄλλες,
Πατρινὲς καὶ Βενετσιάνες,
ἔλα, μάτια μου, μὲ μένα,
νὰ περνᾷς χαριτωμένα.

69 Δεκάτισε τὰ λόγια σου καὶ πές τα δέκα δέκα
γιὰ νὰ περάσου τὰ ἑκατὸ νὰ πάρω ἐσὲ γυναῖκα.

70 Τὰ δεκοχτὼ μερόνυχτα προβάτουν νὰ βρῶ κλῆμα,
γιὰ νὰ μᾶς στεφανώσουνε νὰ βγῶ κ' ἐγὼ ἀπ' τὸ κρῖμα.

71 'Απ' ὅλα τοῦ προσώπου σου τὰ μάτια σου μ' ἀρέσου,
πῶχουνε τὸν αὐγερινὸ καὶ τὸ φεγγάρι ἀτρέσου.

72 Φέσι μου δουνεζίνικο, μὲ τὴ χρυσῆ τὴ φούδα,
τὰ λόγια ποῦ μιλήσαμε τὰ καρτερῶ καὶ ποῦδα.

73 Στὴν Πόλι ἔχω τὰ ῥοῦχα μου, στὴ Σμύρνη τ' ἅρματά μου,
καὶ στὸν 'Απάνου μαχαλᾶ τὴν ἀγαπητικιά μου.

74 Μῆλο μου τριβενέτικο καὶ πέτρινο κεράσι,
ἔμαθα ποῦ πουλεῖς κρασὶ κ' ἤλθα νὰ μὲ κεράσῃς.
Μὴ λὲς ὅποῦ πουλεῖς κρασὶ κ' ἤλθαμε νὰ μεθοῦμε,
τὸ μάθαμε ποῦ 'σαι ξανθὴ κ' ἤλθαμε νὰ σὲ ἰδοῦμε.

75 Βουνὰ δὲ χαμηλώνετε νὰ ἰδῶ ἔτσι κεῖ 'πὸ πίσω,
νὰ ἰδῶ τὴ 'γαπημένη μου νὰ τήνε χαιρετήσω.

76 'Ανέβηκα στὸν οὐρανὸ βρίσκω μιὰ φανεστρούλλα,
καληώρα νά 'χῃ ἡ μάννα μου, ποῦ μ' ἔκαμε κοντούλλα.

77 Τὸ κεπαρίσσι τό 'κοψα, τ' ἄφηκα δύο κλώνους,
ἂν εἶσαι, ἀγάπη μου, ἔμπιστη, 'πομένεις γιὰ δυὸ χρόνους.

78 Τὸ κεπαρίσσι τό 'κοψα, τό 'καμα ἐννιὰ κομμάτια,
πιλιό ἤθελα τὴ νιότη σου παρὰ τὰ δυό μου μάτια.

79 Μὴ μὲ θωρεῖς καὶ κρύβεσαι σὰν τὴν ὀχιὰ στὸ βάτο,
τί ἐγὼ εἶμαι ὁ νιός ποῦ σοῦ φερα τὸν κόρφο σ' ἄνου κάτω.

80 Θέ μου καὶ κάμε με δεντρί, βίξε με σὲ μιὰ βρύσι,
νά 'ρθῃ ἡ ἀγάπη μου νὰ πιῇ νὰ κάμῃ δίκια κρίσι.

81 Σὲ τούτηνε τὴ γειτονιά, σὲ τοῦτα τὰ σπιτάκια,
κάθονται δυὸ ὡραιότατες χωρὶς παλληκαράκια.

82 Στύλοι καὶ σκόρτσα τοῦ σπιτιοῦ ἀφήνω καληνύχτα,
καὶ πέστε στὴν ἀγάπη μου γιὰ πινομίς της ἦρθα.

83 Ἡ χωρίστρα τῶ μαλλιῶ σου,
ποιὸς 'μπορεῖ νὰ στέκῃ ἐμπρός σου,
ποιὸς 'μπορεῖ νὰ σὲ κοιτάζῃ
καὶ νὰ μὴν ἀναστενάζῃ;

84 Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ποῦ διάβηκε ἡ βέργα ἡ ἀσημένια;
μὴν ἤτανε ἡ ἀγάπη μου ἡ μαργαριταρένια;

(Καθ' ὑπαγόρευσιν 'Αμαλίας Καββαδία ἐτ. 40)

85 Δὲν λείπει αὐγὴ νὰ σηκωθῶ νὰ μὴν ἀναστενάξω,
νὰ κάτσω στὸ παράθυρο κι ἀπὸ καρδιᾶς νὰ κλάψω.

86 Ἔφτασε ἡ ὥρα κι ὁ καιρός, ποῦ θὰ ξεχωριστοῦμε,
ποῦ νὰ μὲ ἰδῇς, ποῦ νὰ σὲ ἰδῶ, νὰ γλυκοφιληθοῦμε;

87 Κόψε κλαρὶ βασιλικὸ καὶ μέτρα του τὰ φύλλα,
καὶ μέτρα καὶ λογάριασε πόσον καιρὸ δὲ σ' εἶδα.

88 Εἶναι καιρὸς δὲ σ' ἔχω ἰδεῖ, κοπεύει δυὸ 'βδομάδες,
καὶ τὸ ψωμὶ στὸ στόμα μου δὲν ἔχει νοστιμάδες.

89 Ποῦ σ' εἴδανε τὰ μάτια μου, κάλλιο νὰ τά 'χα βγάλω,
παρὰ ποῦ σ' ἀγαπήσανε κ' ἔχω καϋμὸ μεγάλο.

90 Ἔρωτα, ποῦ μὲ λάβωσες, βρές μου καὶ τὸ βοτάνι,
κανεὶς γιατρὸς δὲ βρίσκεται τὸν πόνο νὰ μοῦ γιάνῃ.

91 Εἶσαι κοντούλλα κι ὄμορφη κι ὅλο δροσιὰ γιομάτη,
κι ἀπ' ὅλες τὲς ἀνύπαντρες ἐσένα ἔχω στὸ μάτι.

92 Τέσσερα μῆλα ἔχει ἡ μηλιὰ καὶ τέσσερα κλωνάρια,
ἔχει κ' ἐμένα ἡ μάννα μου τέσσερα παλληκάρια.
Στὸ ἕνα βαστάω τὴ φωτιά, στὸ ἄλλο τὸ μαχαίρι,
μὰ θὰ σφαῶ, μὰ θὰ κοπῶ, μὰ θὰ σὲ κάμω ἀϊτσίρι.

93 Μ' ἀρνήθηκες, ποῦ ν' ἀρνηθῇς τῆς μάννας σου τὸ γάλα,
ποῦ νὰ σὲ φέρῃ ἡ τύχη σου σὲ βάσανα μεγάλα.

94 Ἂν ἀποθάνω, ἥλιε μου, θέλω νὰ σκοτεινιάσῃς,
καὶ σύ, φεγγάρι μου λαμπρό, τὴν ὄψι σου νὰ χάσῃς.

95 Σαράντα ὀργυιὲς τὴν ἔσκαψα, κόρη μου, τὴν αὐλή σου,
νὰ βρῶ μιὰ βρύσι μὲ νερὸ νὰ πλένῃς μοναχή σου.

96 Πλύνε, γαρουφαλλένια μου, πλύνε, καθάρια βρύσι,
ἐγώ, πουλί μου, σ' ἀγαπῶ, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ σὲ βοηθήσῃ.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἑλένης Καταβάτη)

97 Ἔχω πολλὰ νὰ διηγηθῶ, βαρειῶμαι νὰ τὰ γράψω,
μὲ φέρνει τὸ παράπονο καὶ μοῦ 'ρχεται νὰ κλάψω.

98 Βάτους κι ἀγκάθια πάτησα ὥστὸ νὰ σ' ἀγαπήσω,
καὶ τώρα κλαῖν νὰ μάτια μου πῶς νὰ σὲ λησμονήσω.

99 Ἐγὼ κρασὶ δὲν ἔπινα, ῥακὶ γιὰ νὰ μεθύσω,
τώρα τὰ πίνω καὶ τὰ δυό, γιὰ νὰ σὲ λησμογήσω.

100 Ἀλησμονειῶνται τὰ φιλιά, παρνειῶνται κ' οἱ ἀγάπες,
συχνοπαδειῶδαι δὲ μιλοῦν σὰν ξένοι σὰν διαβάτες.

101 Ἄλλη βολὰ σ' ἀγάπουνα καὶ σ' εἶχα στὴν καρδιά μου,
τώρα δὲ σὲ στοχάζομαι κορδέλλα στὴ ποδιά μου.

102 Ἀλλὴ βολὰ σ' ἀγάπουνα καὶ σ' εἶχα γιὰ κοπέλλα,
τώρα δὲ σὲ στοχάζομαι στὴ τρίτσα μου κορδέλλα.

103 Στὴ Βενετιὰ εἶν' τ' ἀργαλειό, ποῦ ὑφαίνουν τσοὶ κορδέλλες,
καὶ τσοὺ Κορφοὺς τσοὶ βάνουνε οἱ ὄμορφες κοπέλλες.

104 Στὴ Βενετιὰ εἶν' τ' ἀργαλειό, ποῦ ὑφαίνου τὰ ζωνίρια,
καὶ τσοὺ Κορφοὺς τὰ βάνουνε τὰ ὄμορφα παλληκάρια.

105 Τὰ παλληκάρια τά 'μορφα γλήγορα ποῦ γεράζου,
γιατὶ βλεποῦν τσοὶ ἄμορφες καὶ βαριαναστενάζου.

106 Μωρή, ποῦ πᾷς γιὰ τὸ νερό, βάλε τὴ στάμνα κάτου,
κ' ἔλα νὰ κουβεδιάσουμε στὴ λεῖμονιὰ 'πὸ κάτου.

107 Μικρὴ μικρή 'ναι ἡ λεῖμονιὰ κ' ἔχει πυκνὸ τ' ἀγκάθι,
μικρή 'ναι κ' ἡ ἀγάπη μου κ' ἔχει μεγάλα πάθη.

108 Τὰ φύλαξες τὰ πρόβατα, τὰ φύλαξες τὰ γίδια,
τ' ἀγγελικό σου τὸ κορμὶ τώρα εἶναι γιὰ παιγνίδια.

109 Νά 'ξερα τὴν ἀγάπη μου σὲ τί δεντρὸ κοιμᾶται,
σὲ τί δεντρὸ κάνει φωλιὰ καὶ μένα δὲ θυμᾶται.

110 Ἡ μάννα σου κ' ἡ μάννα μου νὰ πᾶ νὰ γκρεμιστοῦνε,
κ' ἐμεῖς τὰ καλορρίζικα νὰ σφιχταγκαλιαστοῦμε.

111 Ἔβγα 'πὸ τὴ φανέστρα σου, ποῦ 'σ' ἄσπρη σὰ τὸ γάλα,
καὶ ῥίξε μου ἕνα θράκουνο ν' ἀνάψω τὴ τσιγάλα.

112 Παίρνεις τὴ ῥοκοπούλλα σου καὶ πᾷς τὴ φράχτη φράχτη,
κι ἂ σὲ ῥωτήσῃ ἡ μάννα σου, πὲς π' ἔχασες τ' ἀδράχτι.

113 Μὰ τὸ σιψί, ὁποῦ ῥουφῶ, μὰ τὸ καπνό ποῦ πίνω,
μὰ τὸ μεγαλοδύναμο, σὲ παίρνω, δὲ σ' ἀφήνω.

114 Βασιλικὸς στὴν πόρτα σου καὶ τὸν ἐπιθυμοῦνε,
ἔρχομ' ἀπ' ἄλλες γειτονιὲς καὶ τὸν ξεραθυμοῦνε.

115 Ἀνάθεμά σε ξενιτειά, ἐσὲ καὶ τὰ καλά σου;
μήτε τὰ πλούτη σου ἤθελα, μήτε τὴ λεβεδιά σου.

116 Ὁ ξένος εἰς τὴ ξενιτειὰ πρέπει νὰ βάψῃ μαῦρα,
γιὰ νὰ τὸν ἐγνωρίσουνε πῶχει ἡ καρδιά του λαύρα.

117 Ἡ ξενιτειὰ θέλει σκουτιά, θέλει πολλὰ κουτέδα,
θέλει μαννούλας γόνατα καὶ τοῦ πατρὸς κουβέδα.

118 Σοῦ στέρνω χαιρετίσματα μὲ μῆλο δαγκαμένο
καὶ μέσα στὴ δαγκαμασιὰ σοῦ 'χω φιλεῖ στερμένο.

119 Σίντα σὲ καλοθυμηθῶ καὶ δὲ μπορῶ νὰ σ' ἔχω,
σὰ βουρλισιὰ μοῦ κάζεται καὶ στὰ καδούνια τρέχω.

120 Ὄντας σὲ καλοθυμηθῶ, χρυσό μου barbουνάκι,
οἱ τάβλες καὶ τὰ φαητὰ μοῦ κάζοδαι φαρμάκι.

121 Ὁ λογισμός σου μ' ἤφερε νὰ πιάκω τὸ μαχαίρι,
νὰ σφάξω τὴ καρδούλλα μου μὲ τὸ δικό μου χέρι.

122 Τσῆ κορασιᾶς ὁ λογισμὸς γυρίζει σὰν τὸ μύλο,
στέκει καὶ λογαριάζεται ποιόνε νὰ πιάκῃ φίλο.

123 Ὡς πο κι ὡς πότε, μάτια μου, τὰ λόγια νὰ δοθοῦνε,
κι ὡς πότε τ' ἀδρεφάκια σου κουνιάδο νὰ μὲ εἰποῦνε.

124 Αὐτοῦ ποῦ πᾷς, ἀγάπη μου, μὲ τὴ γειτόνισσά σου,
μὴ γελαστῇς καὶ τῆς τὰ εἰπῇς ὅλα τὰ μυστικά σου.

125 Ἀπόψε νὰ μὴν κοιμηθῇς, παρὰ νὰ καρτερέσῃς,
δαέδισε τὸν ὕπνο σου, ὥστὸ κι ἂν ἠμπορέσῃς.

126 Τὰ βάσανά μου εἶναι πολλά, πῶς νὰ τὰ διαμοιράσω,
τὴν κεφαλή μου νὰ βαστῶ, τὸ νοῦ μου νὰ μὴ χάσω;

127 Ἐσὺ ἀπ' ἐκεῖ κ' ἐγὼ ἀπὸ 'δῶ, τὰ δυὸ μαραινομάστε,
πότε νὰ σμίξουμε τὰ δυό, νὰ σφικτοαγκαλιομάστε.

128 Ἡ μάννα σου μοῦ τά 'βαλε τὰ μῆλα στὸ καπέλλο,
καὶ μ' ἄφηκε παραγγολὴ νὰ σὲ φιλῶ ὅλας θέλω.

129 Ἡ μάννα σου μοῦ τά 'βαλε τὰ μῆλα στὸ μαδήλι,
καὶ μ' ἄφηκε παραγγολὴ νὰ σὲ φιλῶ στὰ χείλη.

130 Φεύγα 'πὸ 'μπρός μου, bάbαλο, φεύγα 'πὸ μπρός 'μου ἀγκάθι,
τὶ ἐγὼ θὰ πάρω νέονε νά 'χῃ πέννα νὰ γράφῃ.

131 «Σοῦ στέρνω χαιρετίσματα μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι,
κόρη, κι ἂν εἶσαι ἀνύπαντρη, μὴ παντρευτῇς ἀκόμη.
— Κι ἂν παντρευτῇς, παντρεύομαι, κι ἂν μείνῃς ἔτσι, μένω,
κι ἂν γένῃς καὶ καλόγερος, καλόγρια θὰ γένω.»

132 Δὲ στό εἶπα, ἀγαπημένη μου, δὲν εἶμαι γιὰ παντρεία,
μόν' εἶμαι γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὴν ἐφεδρεία;

133 Μαρία μου, Μαρία μου, καὶ μαργαριταρένια,
γιὰ σένα μὲ σκοτώσανε σὲ πόρτα μαρμαρένια.
Γιὰ σένα μὲ σκοτώσανε, κλάψε, κόρη μου, κλάψε,
καὶ πάρε ἀπὸ τὸ αἷμα μου καὶ τὰ μαλλιά σου βάψε.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Χρυσούλας Πανδῆ ἐτ. 71)

134 Σὰν τί τὸ θέλω τὸ δεντρὸ γιὰ νὰ τὸ καμαρώνω,
ἄλλοι νὰ τρῶνε τὸ καρπὸ κ' ἐγὼ νὰ μὴν ἁπλώνω;

135 Ἐσὺ ἀπ' αὐτοῦ κ' ἐγὼ ἀπὸ 'δῶ τὰ δυὸ μαραίνομάστε,
ἄσπρο γαρούφαλλο βαστῶ, γιὰ νὰ μυρίζομάστε.
Ἄσπρο γαρούφαλλο κρατῶ, βουλειέμαι νὰ τὸ βάψω,
κι ἂν τὸ πιτύχω στὴ βαφή, πολλὲς καρδιὲς θὰ κάψω.

Θὰ κάψω νιού;, θὰ κάψω νιές, θὰ κάψω παλληκάρια,
θὰ κάψω τὴν ἀγάπη μου μέσα στὰ φυλλοκάρδια.

136 Ἐσύ 'σουνε, ποῦ μοῦ λεγες καὶ μοῦ κανες τὸν ὅρκο,
καὶ μοῦ 'βανες τὸ χέρι σου μπροστὰ στὴ Θεοτόκο;

137 Ἀπ' ὅλα τὰ πετούμενα ὁ ψύλλος 'χει τὴ χάρι,
τσῆ κορασίδος τὰ βυζιὰ μπαίνει καὶ σουλατσάρει.

138 Ἐψὲς ἐσυχνοπέρνουνα καὶ μ' ἀλυχτᾶνε οἱ σκύλλοι,
κάλλιο νὰ μ' ἀλυχτούσανε τοῦ ροκεττιοῦ [1]) σου οἱ ψύλλοι.

139 Μ' ἀδίκησες, ἀδικητή, ποῦ νὰ σὲ 'βρῇ τὸ κρῖμα,
ποῦ νὰ σὲ φάῃ ἡ θάλασσα καὶ νὰ σὲ πιῇ τὸ κῦμα.

140 Φύσα, πουνέντε δροσερέ, νὰ πᾶμε στὴ Βοστίτσα,
ποῦ εἶνε τὰ γλυκὰ κρασιὰ καὶ τά 'μορφα κορίτσια.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Νικολέττας Καββαδία ἐτ. 40)

141 Τέσσερα προτερήματα ἔχει τ' ὡραῖο σου σῶμα,
μάτια καὶ φρύδια καὶ μαλλιὰ καὶ δαχτυλίδι στόμα.

142 Ἔχεις τὰ μάτια σου ὄμορφα, ποῦ μέσα παιγνιδιάρου,
ἔχουν μπουζούκια καὶ βιολιὰ κι ὁλημερνὶς σονάρου.

143 Κόκκινο εἶν' τὸ μάγουλό σ υ, σὰ φελὶ χειμωνικό,
νὰ τὸ φίλουνα ὁ καϊμένος κι ἂ; μοῦ 'κόβαν τὸ λαιμό.
Κι ἂς μοῦ 'κόβ .ν τὸ λαιμό μου
κι ἂς με κουντενάρανε,
καὶ στὰ πόδια καὶ στὰ χέρια
σίδερα ἂς μοῦ βάνατε.

144 Κόκκινο εἶν' τὸ μάγουλό σου σὰν φραντσέζικο χαρτί,
ποῦ τὸ γράφει ὁ κόντε Νάννες [2]) στὸ Σουλτάνο bουλεττί.

145 Ἄσπρο εἶν' τὸ μάγουλό σου σὰν ἰγγλέζικο χαρτί,
ποῦ τὸ γράφει ὁ κόντε Νάννες καὶ δὲ παίρνει πλερωμή.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἰωάννου Καββαδία ἐτ. 65)

146 Ἄνοιχ' τὰ κρουσταλλένια σου bράτσα κι ἀγκάλιασέ με
καὶ τὸ δαχτυλιδένιο σου στόμα καὶ φίλησέ με.

---

[1]) ροκέττο=φουστάνι.

[2]) Κόντε Νάννες λέγεται κοινῶς ἐν Κερκύρᾳ ὁ κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

147 Γαρούφαλλό εἶσαι τῆς αὐγῆς, ῥόδο τὸ μεσημέρι,
χαρὰ στὸ νιὸ ποῦ σ' ἀγαπᾷ καὶ θὰ σὲ κάμῃ ἀϊταίρι.

148 Ἀγάπη μου παντοτεινή, παντοτεινή μου ἐλπίδα,
ἀπὸ ὅλας σὲ παράτησα, ποτὲ καλὸ δὲν εἶδα.

149 «Δὲ μὲ λυπεῖσαι, δὲ πονεῖς, δὲ βλέπεις, δὲ πιστεύεις,
ποῦ ἔλειωπα σὰ τὸ κερὶ κι ἀκόμα μὲ παιδεύεις;
— Τί θὰ σοῦ κάμω ἡ ὀρφανή, τί νὰ σοῦ κάμω ἡ μαύρη,
ποῦ οἱ ἐδικοί σου μ' ἔχουνε σὰ τὸ νεκρὸ στὸν Ἅδη;
— Τί νὰ σοῦ κάμω, μάτια μου; ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ μένα,
μόν' εἶναι ἀπὸ τ' ἀδρέφιά σου, ποῦ τυρανοῦν καὶ μένα;»

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Μαγδαληνῆς Καββαδία ἐτ. 30)

150 Μαῦρο εἶν τὸ σκάμνο τσῆ σκαμνιᾶς καὶ κόκκινο εἶν' τὸ ρόϊδι,
καὶ ἂν μοῦ σκίσου τὴν καρδιὰ μέσα σὲ βρίσκουν Γιώργη.

151 Τσῆ θάλασσας τὰ κύματα πατῶ καὶ δὲ βουλειᾶνε,
ἃ θέλω 'γὼ νὰ σ' ἀγαπῶ, καένα δὲ φοβᾶμαι.

152 Ἐσύ εἶσαι ἕνας ἥλιος, φεγγάρι λαμπρινό,
μοῦ θάμπωσες τὸ φῶς μου καὶ δὲ μπορῶ νὰ ἰδῶ.

153 «Ἀπόψε, μαυρομάτα μου, θὰ σὲ περικαλέσω,
στὴ κλίνη ποῦ κοιμᾶσαι σὺ νά 'λθω κ' ἐγὼ νὰ πέσω.
— Στὴν κλίνη, ποῦ κοιμῶμαι 'γώ, δὲν ἠμπορεῖς νὰ πέσῃς,
γιατὶ ἔχω μάννα κι ἀδρεφὸ καὶ μ' ἔχουνε στὴ μέση.
— Κλωστοπατῶ τὴ μάννα σου, βαρῶ τὸν ἀδρεφό σου,
καὶ σκύφτω καὶ γλυκοφιλῶ τὸ ῥοδομάουλό σου.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴν ὅλ. Λαογρ. Η' 503,18. – Σ. τ. Δ.]

154 Ἄστα, γιατὶ ἐγλυκόφεξε καὶ λάλησε τ' ἀηδόνι,
γιατὶ μᾶς κογιονάρουνε οἱ ἄτιμοι γειτόνοι.

155 Στὴ φανεστρούλλα ποῦ 'σαι σὺ γαρουφαλλιὰ δὲν πρέπει,
τί σύ εἶσαι τὸ γαρούφαλλο κι ὁπόχει μάτια ἂς βλέπῃ.
Ἐσύ 'σαι τὸ γαρούφαλλο κ' ἐγὼ τὸ bουbουκάκι,
Χριστέ, καὶ νὰ μᾶς δάμωνες σ' ἕνα μαξιλαράκι.

156 Ἔβγα 'πὸ τὴ φανέστρά σου, babακερή μου ρόκα,
ἐγὼ σὲ πρωτογάπησα κι ὅποιονε θέλεις ῥώτα.

157 Ἔχει καὶ τὸ ῥοκέττο σου γαϊτάνια, κορδελλίνες,
μὲ ἔκαμες κι ἀρρώστησα ἐδῶ καὶ πέντε μῆνες.

158 Τήραξε πῶς ἐγίνηκα καὶ σὰ ζουρλὸς γυρίζω;
οἱ φίλοι μου μὲ χαιρετοῦ κ' ἐγὼ δὲ τσοὺ γνωρίζω.

159 Τηράζεις γιατὶ ἄχνισα, λὲς ποῦ 'μαι ἀρρωστημένος;
μόν εἶμαι ἀπὸ τὸν ἔρωτα φαρμάκι ποτισμένος.

160 Ὁ ἔρωτας μὲ τὸ χτικιὸ ἀλάμα προβατοῦνε,
μὴ βροῦνε στήθη ἀνοικτὰ νὰ μποῦν νὰ ριζωθοῦνε.

161 Πῶς νὰ μὴ σκάσω ὁ δύστυχος καὶ πῶς νὰ μὴ χτικιάσω;
δυὸ χρόνια νὰ τὴν ἀγαπῶ καὶ τώρα νὰ τὴν χάσω.

162 Πῶς κελαδάει ὁ κότσυφας κ' ἡ κίχλα στὸ λαγκάδι;
ἔτσι καὶ ἐγὼ ἔκυνήγουνα τὴν κόρη πᾶσα βράδυ.

163 Καινούργια ἀγάπη καὶ παλιὰ μὲ βάλανε στὴ μέση
καὶ τσῆ καινούργιας ὁ καϊμὸς θὲ νὰ μὲ ξενιτέψῃ.

164 Κάλλιο νὰ σὲ σκοτώσουνε τσῆ Μπαρbαριᾶς τὸν ἄμμο,
παρὰ νὰ σὲ καλέσουνε στὸν ἐδικό μου γάμο.

165 Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνιμα, θέλει ταπεινοσύνη,
θέλει λαοῦ πατήματα, πουλιοῦ γρηγοροσύνη.

166 «Μωρὲ ἀδικοθάνατε, ν' ἀδικοθανατήσῃς,
ποῦ ἄπλωσες στὸν κόρφο μου δίχως νὰ μὲ ῥωτήσῃς.
— Κι ἂν ἄπλωσα στὸν κόρφο σου, τί σοῦ βρα; τί σοῦ πῆρα;
τὰ δυὸ βυζιά σου μάλαξα καὶ τὸ καϊμό τους πῆρα.»

167 Μεγάλη ἀδικοκρισιὰ ἔκαμε ὁ Θιὸς γιὰ σένα,
ποῦ φεύγεις ἀπ' τὸ σπίτι σου καὶ περπατεῖς στὰ ξένα.

168 Τσῆ Καλαμάτας τὸ νερὸ πάει τὸ ρέμα ῥέμα.
ἔτσι νὰ πάῃ τὸ αἷμα του ποῦ λέει κακὸ γιὰ μένα.

169 Ὅλοι κακὸ μοῦ θέλετε οἱ πέτρες καὶ τὰ ξύλα,
ἐκάθισα σ' ἕνα δεντρὶ κ' ἐπέσανε τὰ φύλλα.

ΑΡΚΑΔΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. Ι. ΤΣΙΡΙΜΠΑ

1

Σαράντα δυὸ κλεφτόπουλα τὴ Λάμπρω κυνηγοῦνε.
Κ' ἡ Λάμπρω ἀπὸ τὸ φόβο της κι ἀπὸ τὴν ἐντροπή της
μέσ' στὸν Ἁγιώργη διάβηκε καὶ τὸ σταυρό της κάνει.
«Ἅγιε μ' Ἁγιώργη, γλύτω με ἀπ' τῶν ἐχτρῶν τὰ χέρια,
νὰ φέρω λίτρες τὸ κερὶ κι ὀκάδες τὸ λιβάνι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Σηλύμνα. Τσάμικος χορός. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 101, 26 καὶ ἰδίᾳ Η' 49,29.

2

Ποιὸς εἶδε ψάρι στὸ βουνὸ καὶ θάλασσα σπαρμένη;
ποιὸς εἶδε τὴν Ἀρκαδιανὴ στὰ κλέφτικα ντυμένη;
Δώδεκα χρόνους ἔκανε στοὺς κλέφτες καπετάνιος,
κανεὶς δὲν τὴν ἐγνώρισε πῶς ἦταν κορασίδα.
Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρὴ μιὰ πίσημον ἡμέρα
βγῆκαν οἱ κλέφτες στὸ χορὸ νὰ ρίξουν τὸ λιθάρι,
βγῆκε κ' ἡ Ἀρκαδιανὴ νὰ ρίξῃ τὸ λιθάρι.
Κι ἀπὸ τὴ φόρα τὴν πολλὴ κι ἀπὸ τὴν περιφάνεια,
κόπηκε τ' ἀργυρὸ κουμπὶ κ' ἐφάνηκε ὁ λαιμός της.

ΣΗΜ. Μετὰ τὸ α' ἡμιστ. γύρισμα *Ἀρκαδιανὴ καϊμένη*.—Τόπος προελεύσεως Βερζοβά. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ Λαογρ. Θ' 197,66.

3

Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο, δὲν εἶναι κι ἁμαρτία,
ποῦ ζέψανε τὸν Κωσταντῆ μαζὶ μὲ τὸ βουβάλι,
νὰ κουβαλᾶνε μάρμαρα ἀπ' τὸ μαρμαροβούνι;
Ὅπου 'ναι λάσπες καὶ νερὰ τραυάει ὁ Κωσταντῖνος,
κι ὅπου 'ναι λιανολίθαρα τραυάει τὸ βουβάλι.
Βασιλοπούλ' ἀγνάντευε ἀπὸ ψηλὸ παρεθυράκι :
«Ἀγάλια, ἀγάλια ,Κωσταντῆ, μὴ σκάσῃς τὸ βουβάλι.
— Βουβάλια εἶναι στὸ βουκολειὸ κι ἄλλο βουβάλι παίρνω,
ἐμένα ἡ μαννοῦλα μου δὲ θὰ μὲ ξανακάνῃ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Μκρ. Κατσούλου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 181,4.

4

Στῆς Ἀλεξάνδρας τὰ βουνά, τὰ πυκνοφυτεμένα,
ποὺ 'κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
παρὰ πενήντα κ' ἑκατὸ καὶ πάλι φοβισμένοι,
κ' ἐγὼ μαῦρος τὰ πάτησα μιὰ νύχτα μοναχός μου.
Δώδεκ' ἀρκούδια σκότωσα καὶ δεκοχτὼ λιοντάρια
καὶ πέντε φείδια μὲ φτερὰ κ' ἕνα μὲ δυὸ κεφάλια.
Τραύηξα τὸ σπαθάκι μου καὶ κόπηκε στὴ μέση,
τραύηξα τὸ bιστόλι μου καὶ κεῖνο δὲ μοῦ πιάνει.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Παπακωνσταντίνου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 172, 15.

5

Σαράντα δυὸ ἀρχοντόπουλα μιὰ λύγερ' ἀγαπᾶνε,
καὶ τὰ σαράντα κίνησαν νὰ πᾶν νὰ τὴν ἰδοῦνε.
Μὰ πῆγαν καὶ τὴν ηὕρανε στὸν ἀργαλειὸ κ' ὑφαίνει,
κι ἀπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾶν κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λένε·
«Κυρά μου, σ' ἀγαπήσαμε κ' ἤρθαμε νὰ σὲ ἰδοῦμε.
— Μάρμαρ' ἔχω στὴ bόρτα μου, λιθάρι στὴν αὐλή μου,
ὅποιος πάρῃ τὸ μάρμαρο, σηκώσῃ τὸ λιθάρι,
ἐκεῖνος εἶν' ὁ ἄdρας μου, κεῖνον θὲ νὰ πάρω.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Μέλλου, ἐτ. 61. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 79. Λαογρ. Ε' 87, 64. 88, 65. Πρβλ καὶ καὶ τὸ ἐν Λαογρ. Θ' 249, 2. Βλέπε καὶ τὸ ἀκόλουθον.

6

Σαράντα δυὸ κλεφτόπουλα μιὰ λύγερ' ἀγαπᾶνε,
καὶ τὰ σαράντα κίνησαν νὰ πᾶνε νὰ τὴ βροῦνε.
Ἐπῆγαν καὶ τὴν ηὕρανε στὴ σκάλα καὶ λουζόταν,
κι ἀπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾶν κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λένε·
«Γειά σου, χαρά σου, λυγερή. Καλῶς, τὰ παλληκάρια.
Κοπιάστε ἀπάνου, βρὲ παιδιά, νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε.
Ἔχω περδίκια στὸ νταβᾶ κ' ἔχω λαγοὺς ψημένους,
ἔχω κ' ἕνα γλυκὸ κρασί, γλυκὸ σὰν πετιμέζι.
— Ἐμεῖς ψωμὶ δὲ θέλουμε μήτε κρασὶ νὰ πιοῦμε.
Μᾶς εἶπαν ὅτ' εἶσαι ὄμορφη, ὅτ' ἔχεις μαῦρα μάτια,
κ' ἤρθαμε νὰ σὲ πάρουμε
ἀντάμα καὶ νὰ φύγουμε.

— Ἀλήθεια εἶμαι ὄμορφη κ᾽ ἔχω καὶ μαῦρα μάτια.
Δεντρὶ ἔχω στὴ βόρτα μου καὶ κλῆμα στὴν αὐλή μου,
κι ὅταν ἀνθίσῃ τὸ δεντρὶ κι ἀνοίξῃ καὶ τὸ κλῆμα,
τότε κ᾽ ἐγὼ θὰ παδρευτῶ, νὰ πάρω παλληκάρι,
νὰ πάρω τὸν τραγουδιστή, τὸν κλέφτη τῆς ἀγάπης,
ποὺ ἐτραγούδα κ᾽ ἔλεγε γλυκειὰ ποῦ ᾽ν᾽ ἡ ἀγάπη.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά. Παράβαλε τὸ προηγούμενον καὶ τὸ ἐν Λαογρ. Δ′ 164, 46.

7

Ὁ Γιάννος μὲ τὴ Μαρουδιὰ σ᾽ ἕνα σκολειὸ διαβάζουν,
μαθαίνει ὁ Γιάννος γράμματα κ᾽ ἡ Μάρω τὰ κεντίδια,
μαθαίνει ἡ Μάρω πλειότερα κι ἀναγελάει τὸ Γιάννο.
Κι ὁ Γιάννος τὴν ἀγάπησε γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.
Ἡ Μάρω ραβωνιάστηκε κι ὁ Γιάννος ξεψυχάει.
Στὴν ἐκκλησιὰ ἀπαντήθηκαν συμπεθερειὸ καὶ πτῶμα.
Ἡ Μάρω τοὺς ἐρώτησε κ᾽ ἡ Μάρω τοὺς ρωτάει·
«Κι ἂμ τίνος εἶν᾽ τὸ λείψανο, ἂμ τίνος εἶν᾽ τὸ πτῶμα;
— Τοῦ Γιάννη εἶναι τὸ λείψανο, τοῦ Γιάννη εἶν᾽ τὸ πτῶμα.»
Κ᾽ ἡ Μάρω ὅπου τ᾽ ἄκουσε καὶ κείνη ξεψυχάει.
Μαζὶ τὰ θάψαν καὶ τὰ δυὸ στῆς ἐκκλησιᾶς τὴ βόρτα.
Στὸ ἕνα φυτρώνει κάλαμος καὶ στ᾽ ἄλλο κυπαρίσσι,
φυσᾷ βοριᾶς τὸν κάλαμο, φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι.
Κ᾽ ἡ μάννα τους τ᾽ ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παρεθύρι.
«Γιὰ ἰδές τα τὰ ζαλιάρικα καὶ τὰ μαριολεμένα,
ὅπως φιλειῶνταν ζωντανά, ἔτσι καὶ πεθαμένα.»

ΣΗΜ. Τόπος προέλεύσεως Μάναρη· παρὰ Ν Ρέβελι, ἐτ. 55. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε′ 177, 21.

8

Μιὰ κόρη ρόδα μάζευε ἔξω στὸ περιβόλι.
Χήρας ὑγιὸς ἐπέρασε ἀπὸ λαγοῦ κυνήγι,
δυὸ ρόδα τῆς ἐζήτησε καὶ τέσσερα τοῦ δίνει.
«Δὲ θέλω ᾽γώ τὰ μῆλα σου, τὰ τσουλοπατημένα,
θέλω τὰ ματάκια σου, τὰ γαλανοφτιαγμένα.»
Ἡ μάννα της ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παρεθύρι.

«Ἔννοια σου, κόρη μ᾽, ἔννοια σου, κι ἂν δὲν τὰ μαρτυρήσω.
— Τό τί ᾽δες, μάννα μου, θὰ πῇς, τὸ τί θὰ μαρτυρήσῃς;»
Τὸ βράδυ ᾽ρθαν τ᾽ ἀδέρφια της κι ὅλα τὰ μαρτυράει.
«Παιδιά μ᾽, ἡ ἀδερφοῦλα σας εἶναι πλανεμένη.
— Μάννα, σὰν ποιὸς τὴν πλάνεψε καὶ εἶναι πλανεμένη;
— Χήρας ὑγιὸς ἐπέρασε ἀπὸ λαγοῦ κυνήγι,
δυὸ ρόδα τῆς ἐζήτησε καὶ τέσσερα τοῦ δίνει.
Γι᾽ αὐτὸ ἡ ἀδερφοῦλα σας εἶναι πλανεμένη.»
Τὴ βιάσανε, τὴ δείρανε μὲ βέργες ἀσημένιες,
καὶ τὰ ξαδερφάκια της χρυσές, μαλαματένιες,

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ′ 172, 45.

9

«Ὅλοι πᾶν στὴν ἐκκλησιὰ νὰ κάνουν τὸ σταυρό τους,
πῆγα κ᾽ ἐγώ, μαννοῦλα μου, νὰ κάνω τὸ σταυρό μου,
καὶ δὲ μὲ δέχτη ἡ ἐκκλησιὰ καὶ σβῦσαν τὰ καδήλια,
κι ἀπηστομήθη ἡ Παναγιὰ καὶ πάψαν οἱ παπᾶδες.»
Κ᾽ ἡ μάννα του τὸν ρώταγε κ᾽ ἡ μάννα του τοῦ λέει·
«Παιδί μου, τί κακό ᾽κανες κι ἂμ τ᾽ ἔχεις κανομένο;
—Θυμᾶσαι, μάννα, μιὰ φορὰ ποὺ μ᾽ ἔστειλες στρατιώτη,
ποὺ μ᾽ ἔστειλες στὸ βόλεμο νὰ πὰ νὰ πολεμήσω;
Κι ὅλοι τὰ δέναν τ᾽ ἄλογα σὲ λεϊμονιᾶς κλωνάρια,
κ᾽ ἐγώ, μαννοῦλα, τό ᾽δεσα σ᾽ ἕνα ρημοκκλησάκι.
Κ᾽ ἔσκαψε μὲ τὰ νύχια του καὶ ξέχωσ᾽ ἕνα μνῆμα.
Ἔβγαλε κόρη ἔμορφη καὶ κόρη μαυρομάτα.
Ὅλοι φιλειοῦνε τὸ σταυρὸ κι ὅλοι τὸ βαγγέλιο,
κ᾽ ἐγὼ φιλειῶ τὸ λείψανο, φιλειῶ τὰ μαῦρα μάτια.
Καὶ ᾽κεῖ, μάννα, κολάστηκα καὶ μπῆκα σ᾽ ἁμαρτία.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Παπακωνσταντίνου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ′ 234, 2.

10

Μάννα μὲ τοὺς ἐννέα γιοὺς καὶ τὴν Ἀρέτω δέκα,
[καὶ] τὴν Ἀρετὴ προξένευαν, πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οὗλα τ᾽ ἀδέρφια ἤθελαν καὶ τὰ δεχοχτὼ ξαδέρφια,
κ᾽ ἡ μάννα της δὲν ἤθελε πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.

«Κώστα, ἐκεῖ 'ναι ἀστένειες καὶ ἀρρώστιες καὶ δὲ boροῦμε [γιὰ νὰ πᾶμε.
—Ἐγὼ πὰ τὸ καλοκαίρι δυὸ βολὲς καὶ τὸ χειμῶνα πέντε.»
Μὰ ἦρθε ὁ χρόνος δύστυχος καὶ χανταβουλιασμένος,
πεθαίνουν τὰ ἐννιὰ παιδιά, τὰ δεκοχτὼ ξαδέρφια,
κ' ἔμεινε ἡ μάννα μοναχὴ στὸν τοῖχο ἀκουδισμένη.
Τὸν Κώστα καταρειώτανε, τὸν Κώστα καταρειέται.
«Ὅσο λειώνει τὸ σίδερο, τόσο νὰ λειώτῃ κι ὁ Κώστας.»
Κι ὁ Κώστας ποὺ τὸ ἄκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη.
Παίρνει τὸ σάβαν' ἄλογο, τὴ blάκα του γιὰ σέλλα.
Στὸ δρόμο 'κεῖ ποὺ πάγαινε, στὸ δρόμο ποὺ παγαίνει,
στὸ Θιὸ περικαλειώτανε, στὸ Θιὸ περικαλειέται.
«Θέ μου, νὰ βρῶ τὴν Ἀρετὴ σταθμό, στὴ βρύσι νὰ γιομίζῃ.»
Καθὼς περικαλειῶταν, μὰ πῆγε καὶ τὴν ηὗρε.
«Γειά σου, χαρά σου, Ἀρετή.—Καλῶς τὸν Κωσταντῆ.
—Ἄϊντε, Ἀρετή, νὰ φύγουμε, στὸ τόπο μας νὰ πᾶμε.
—Κώστα, ἂν εἶναι γιὰ καλό, σπίτι νὰ πὰ ν' ἀλλάξω.»
Στὸ δρόμο 'κεῖ ποὺ πάγαινε, στὸ δρόμο ποὺ παγαίνει,
ἡ Ἀρετὴ ἐρώτησε, ἡ Ἀρετὴ ρωτάει·
«Κώστα μου, ποῦ εἶναι τὰ μαλλάκια σου;—Μ' ἔπιασε μιὰ
βαριὰ ἀρρώστια, κ' ἐπέσαν τὰ μαλλιά μου
κ' ἐβγήκανε τὰ δόντια μου.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Χειράδες· παρὰ Παρασκευοπούλου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δκογρ. Θ' 207, 79. Βλέπε καὶ τὸ ἀκόλουθον. [Ἡ παραλλαγὴ ἀρκετὰ ἐφθαρμένη ἕνεκα τῆς προϊούσης λήθης. Ἐντεῦθεν καὶ πεζαὶ παρεμβολαὶ καὶ ἄμετροι στίχοι καὶ ταραχὴ τῶν ἡμιστιχίων, ὅπως ἐν τέλει: *κ' ἐβγήκανε τὰ δόντια μου κ' ἐπέσαν τὰ μαλλιά μου.*—Σ. τ. Δ.]

11

Ποιὰ μάννα εἶν' ποῦ χαίρεται, ποιά 'ναι ποὺ καμαρώνει;
Ὁποιά 'χει τοὺς ἐννέα γιούς, τὴν Ἀρετοῦλα δέκα.
Μά 'ρθε καιρὸς νὰ δώκουνε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα καὶ στ' ἀλλαργινὰ τριῶν μηνῶν περπάτα.
Τ' ἄλλ' ἀδέρφια δὲ θέλουνε, μόν' ὁ Κωσταντάκης θέλει.
«Ἐλᾶτε νὰ τὴ δώκουμε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα καὶ στ' ἀλλαργινά, τριῶν μηνῶν περπάτα.»
Κ' ἡ μάννα του τοῦ ἔλεγε, κ' ἡ μάννα του τοῦ λέει·
«Καλά, Κωσταντῆ, τὴ δίνουμε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα.

Μ' ἂν μ' εὕρῃ λύπη καὶ χαρά, ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρῃ;
—Ἐγὼ πάου, μαννοῦλα μου, ἐγὼ θὰ πάου νὰ τὴ φέρνω,
τὸ καλοκαίρι δυὸ φορὲς καὶ τὸ χειμῶνα μία.»
Τὴ δώκανε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα.
Τρεῖς μῆνες γράφει τὰ προικιὰ καὶ τρεῖς τὰ πανωπροίκια.
Τῆς τάζει ἡ μαννοῦλα της χρυσῆ ρόκα νὰ γνέθῃ,
τῆς τάζουν τ' ἀδερφούλια της χρυσόμηλο νὰ παίζῃ.
Μά 'ρθαν τὰ χρόνια δίσεχτα κ' οἱ μῆνες ποντισμένοι,
ξέπεσαν τὰ πεθερικά, ξέπεσε τὸ βασίλειο,
ἡ νύφη ἡ πολυπροικοῦ, ξυμώστρα, ξενογνέστρα.
Πεθάναν τ' ἀδερφούλια της καὶ τὰ ἐννέ' ἀδέρφια.
Κ' ἡ μάννα τους τοὺς ἔλεγε κ' ἡ μάννα τους τοὺς λέει·
«Ὅσο λειώνουν τὰ σύγνεφα, νὰ λειώσῃ ὁ Κωσταντάκης,
ὅσο λειώνουν τὰ μάρμαρα, νὰ λειώσῃ ὁ Κωσταντάκης,
ποὺ μοῦ 'δωκε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα.»
Κι ἀπὸ τὰ βούγια [1]) τὰ πολλὰ κι ἀπ' τὶς πολλὲς κατάρες,
ἀνοίξαν τ' ἁγιομάρμαρα κ' ἐβγῆκε ὁ Κωσταντάκης.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Λεοντάρι· παρὰ Α. Οἰκονόμου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. τὸ προηγούμενον. [Περίεργος συμφυρμὸς τοῦ ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς νύφης ποῦ κακοτύχησε (βλ. Δκογρ. Θ' 187, 59).—Σ. τ. Δ.]

12

Τρίτη, Τετάρτη θλιβερή, Πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, νὰ μή 'χε ξημερώσει,
ποὺ ἔρχετ' ὁ Κώστας ἀπ' τὸ σχολειὸ ψωμὶ πάει νὰ φάῃ.
Βρίσκει τὴ μάννα του ἀγκαλιὰ μ' ἕναν Ἑβραῖον ἀντάμα.
«Ἔννοια σου, μάννα μου, ἔννοια σου, μὲ τὸ κακὸ ποῦ κάνεις.
Τώρα θὰ 'ρθῇ ὁ πατέρας μου καὶ θὰ τὸ μαρτυρήσω.»
Δυὸ καρυδάκια τοῦ 'δωκε, στὸ μαγειρειὸ τὸν πάει,
καὶ σὰν ἀρνάκι τόν σφαξε καὶ σὰν τραγὶ τὸν γδέρνει,
τὸ συκωτάκι ἔβγαλε, πιάνει τὸ μαγειρεύει.
Ἀκοῦν τὸ bέη κ' ἔρχεται, βροντάει τ' ἄλογό του.
Βγαίνει bροστὰ τὸν καρτερεῖ, bροστὰ τὸν περιμένει.
Κι ἀκόμα δὲν ἐκάθησε καὶ γιὰ τὸν Κώστα λέει·
«Γυναῖκα, ποῦ 'ναι τὸ παιδί, κι ἄμ πρῦ 'ναι ὁ Κωσταντής μου;

[1]) βοή, φωνές.

—Ὁ Κώστας λείπει στὸ σχολειὸ μὲ ἄλλους συναδέλφους.»
Καὶ τ' ἄλογο καβάλληκε στὸ δάσκαλο πηγαίνει.
«Δάσκαλε, ποῦ 'ναι ὁ Κώστας μου, κι ἂμ ποῦ 'ναι τὸ παιδί μου;
—Δυὸ μέρες ἔχω νὰ τὸ ἰδῶ καὶ τρεῖς νὰ τ' ἀπαντήσω.»
Στὸ σπίτι του ἐγύρισε κι ἀπ' ἔξω τῆς φωνάζει·
«Γυναῖκα, ποῦ 'ναι ὁ Κώστας μας, κι ἂμ ποῦ 'ναι τὸ παιδί μας;
—Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῇς, καὶ ὅπου 'ναι ὁ Κώστας θά 'ρθῃ.»
Πρῶτο μεζὲ ποὺ ἔβαλε στὸ στόμα του νὰ φάῃ,
τὸ συκωτάκι φώναξε, τὸ συκωτάκι λέει·
«Ἂν εἶσαι φίλος, μὴ μὲ τρῶς, κι ἂν εἶσαι ἐχθρός μου ὄχι,
κι ἂν εἶσαι κι ὁ πατέρας μου, πέσε καὶ φίλησέ με.
—Γυναῖκα, τί λέει τὸ φαεῖ, τί λέει καὶ τὸ πιάτο;»
Ἀμέσως ἐκατάλαβε τ' ὁ Κώστας ἐφονεύθη,
καὶ τὸ σπαθί του ἔβγαλε, παίρνει τὴν κεφαλή της.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Παπακωνσταντίνου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ Θ΄ 203, 75.

13

Πῆρα τὴν ἄκρη τὸ γιαλό, τὴ μέση τοῦ πελάγου,
βρίσκω μιὰ κόρη κ' ἔπλενε,
κ' ἔπλενε καὶ λεύκαινε.
Λίγο νερὸ τῆς γύρεψα, κείνη πολὺ μοῦ δίνει·
Σαράντα τάσια μοῦ 'δωσε, τὰ μάτια της δὲν τά εἶδα,
κι ὀχ τὰ σαράντα τέσσερα, τὰ βλέπω δακρυσμένα.
Ἔκατσα τὴ ρώταγα, ἔκατσα τῆς λέου·
«Τ' ἔχεις, κόρη, ποὺ θλίβεσαι καὶ χύνεις μαῦρο δάκρυ;
—Λεβέντη, σὰν μ' ἐρώτησες νὰ σοῦ τὸ μολογήσω.»
Τὴ βλέπεις κείνη τὴν ἐτιά, τὴν ἀστραποκαῖμένη;
Στὴ ρίζα βγαίνει ἕνα νερό, κ' ἕνα βαθὺ πηγάδι.
Πῆγα κ' ἐγὼ νὰ πιῶ νερό, νὰ πιῶ καὶ νὰ γεμίσω,
μοῦ 'πεσε ἡ ἀρρεβῶνα μου, ποὺ εἶμ' ἀρρεβωνιασμένη.
Ὅποιος ἐμπῇ καὶ τὴν εὑρῇ ἄντρα θὲ νὰ τὸν πάρω.»
Ξεβραχιονίστη ὁ γιὸς νὰ μπῇ, νὰ μπῇ, γιὰ νὰ τὴν εὕρῃ,
κ' ἐδέθη μὲ τὸν ἄλυσο καὶ μὲ τὴν ἁλυσίδα.
Ἀκόμη δὲν κατέβηκε νὰ βρῇ τὴν ἀρρεβῶνα,
βρίσκει τὰ φείδια πλεχταριὰ καὶ τὶς ὀχιὲς πλεγμένες.

Ψιλὴ φωνίτσα ἔβαλε, ὅση κι ἂν ἐδυνάστη·
«Τραύα, κόρη, τὸν ἄλυσο, τὶ μ' ἔφαγαν τὰ φείδια.
—Ἐγὼ 'μαι ἡ Λάμια τοῦ γιαλοῦ κ' ἡ μέση τοῦ πελάγου.
Ἐγὼ πολλοὺς ἐγέλασα καὶ σένα θὲ ν' ἀφήσω;»

ΣΗΜ Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Β. Γ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 55. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α΄ 607, 35. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 90.

14

Μιὰ κόρ' ἀπὸ τὴ Βενετιά, μιὰ κόρ' ἀπὸ τὴν Πόλι,
νὰ ταξειδέψῃ δὲν bορεῖ, ν' ἀράξῃ δὲν ἠξεύρει.
Μὰ βγῆκε στὸν περίπατο, μὰ βγῆκε στὸ σιργιάνι.
Βλέπει καράβια κ' ἔρχονται, βαρκοῦλες κι ἀρμενίζουν,
βγαίνει bροστὰ τὰ καρτερεῖ, βγαίνει bροστὰ τοὺς λέει·
«Καράβια μου, βαρκοῦλες μου, καλοί μου βαρκολόγοι,
κι ἂμ ποιό 'στε γιὰ τὰ Γιάννενα, κι ἂμ ποιό 'στε γιὰ τὴν Πόλι;
Χίλια φλωριὰ 'χω στὸ χαρτὶ καὶ χίλια μέσ' στὸ χέρι.»
Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπὸ τοὺς βαρκολόγους.
Κ' ἕνας κουτοπαλιότουρκας, κουτὸς παλιοτουρκάκης,
κεῖνος ἀπηλογήθηκε, κεῖνος ἀπηλογειέται·
«Ἐγὼ 'μαι γιὰ τὰ Γιάννενα, ἐγὼ 'μαι γιὰ τὴν Πόλι.»
Καὶ στὸ καράβι πάτησε καὶ στὸ κατάρτ' ἀνέβη.
Μισοστρατίς, μισοδρομὶς ἐστάθη τὸ καράβι.
«Ἐγὼ δὲν πὰ στὰ Γιάννενα, ἐγὼ δὲν πὰ στὴ bόλι.
Ἐγὼ θελά 'βγω στὰ νησιὰ καὶ στὸ τζιαμὶ β' ἀράξω,
νὰ χαιρετήσω τὸν πασιᾶ καὶ πίσω νὰ γυρίσω.»
Κ' ἡ κόρη ἀπηλογήθηκε, κ' ἡ κόρη τότε λέει·
«Ρίξε με μέσ' στὴ θάλασσα, νὰ μὲ βαρῇ τὸ κῦμα,
ἐγὼ τζιαμὶ δὲν προσκυνῶ, κι ἂς εἶναι κι ἁμαρτία.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου, ἐτ. 90. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ΄ 192, 63.—Σ. τ. Δ.]

15

Λειῶσαν τὰ χιόνια, λειώσανε, καὶ τὰ βουνὰ φανῆκαν,
καὶ σύ, Γιάννη, δὲν φαίνεσαι σὲ κανὰ καταράχι,
νὰ περπατῇς ἁρματωλὸς μαζὶ μὲ τὸ Βασίλη,
σὰν ἀδερφούλια ποῦ 'σαστε τὰ πολυαγαπημένα,

Καὶ προχωρεύει ὁ δαίμονας γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίσῃ.
Ἀγάπησε ὁ μικρότερος τοῦ μέγα τὴ γυναῖκα,
καὶ ντρέπεται νὰ τῆς τὸ πῇ, νὰ τῆς τὸ κουβεντιάσῃ.
Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρή, μιὰ πίσημον ἡμέρα
βγῆκε ἡ νυφοῦλ' ἀπ' τὸ λουτρὸ κι ὁ νιὸς ἀπ' τὸ μπαρμπέρι,
ἐξαναντράπη καὶ τῆς λέει καὶ τῆς τὸ κουβεντιάζει·
«Ἐγώ, νυφοῦλα, σ' ἀγαπῶ, γυναῖκα νὰ σὲ πάρω,
τότε τὸ Μάη, τὴν ἄνοιξι, π' ἀνθίζουν τὰ λουλούδια».

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ' 206, 7.

16

Δώδεκα χρόνους ἔκανα μ' ἕνα κορίτσι ἀντάμα,
νὰ τὸ φιλήσω, ντρέπουμαι, νὰ τοῦ τὸ εἰπῶ, φοβᾶμαι,
μὰ νὰ τ' ἀφήσω ἀφίλητο, ταχιὰ γελάει μὲ μένα.
Παίρνω καὶ πάου μιὰ βραδυὰ καὶ πὰ νὰ τὴ ρωτήσω.
Πεζεύω, δένω τὸ ἄλογο σὲ λεϊμονιᾶς κλωνάρι.
Κι ὁ γρίβας ἐχλιμίντρισε,
τῆς κόρης τῆς ἐμίλησε.

«Φιλάξου, κόρη, δυνατά, μὴ σὲ γελάσῃ ὁ ξένος»
Φιλειῶ τὴν κόρη σταυρωτὰ στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βαρβ. Παπακπέτρου, ἐτ. 45. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ' 193, 64.

17

Τὸ μάθατε τί γίνηκε φέτο τὸ καλοκαίρι,
ποὺ σφάγηκε ἕνα ἀντρόγενο, δὲν ἦταν χρονιασμένο;
Κρουστάλλω συχνοπέρναγε γῦρ' ἀπ' τὸ προσγαλάτι
καὶ κόλλησε ἡ φοῦστα της στοῦ λεβετιοῦ τ' ἀρβάλι,
καὶ μοῦ 'χυσε τὸ πρόσγαλο καὶ μιὰ καρδάρα γάλα.
Κι ὁ ἄντρας της ἐθύμωσε, τὴν πιάνει ἀπ' τὶς πλεξίδες
καὶ τὸ κεφάλι ἔκοψε καὶ τὸ κεφάλι της τὸ κόβει.

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 96,41.

18

Κονάκι 'δῶ, κονάκι 'κεῖ, κονάκι πάρα πέρα,
χρυάκι καὶ στοῦ Καρδαρᾶ στοῦ Προύντζου τὰ καλύβια,

ποὺ 'κεῖ κονεύει ὁ Γούμενος, ὁ Ξεροκαστελιώτης.
Γιὰ τὴν Ἑλένη ρώταγε, τὴν ἀνιψιὰ τοῦ Προύντζου.
«Προῦντζο, κι ἂμ ποῦ 'ναι ἡ Ἑλενιώ, κι ἂμ ποῦ 'ναι ἡ ἀνιψιά σου;
—Ἡ Ἑλένη πῆγε γιὰ νερὸ καὶ λείπει πέντ' ἡμέρες.
Δὲ ξέρουμε τί ἔγινε στὴ βρύση ὅπου πῆγε.
—Προῦντζο, γιὰ φέρε τὴν καλή, γιὰ φέρε τὴ δική σου.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50. Παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Γ' 486,2.

19

«Νησὶ Ρουμελιωτόπουλο μὲ τὸ μπαρέζι πίσω
καὶ μὲ τὰ κατσαρὰ μαλλιά, κάτσε νὰ σὲ ρωτήσω.
—Νοῦλοι μὲ λὲν ἀνύπαδρο, κ' εἶμ' ἀρρεβωνιασμένο,
σὰν τὸ κλωνάρι στὸ baξιὲ εἶμαι περιπλεγμένο.
—Νέσυ, μωρ' σάπια καλαμιά, σαρακωμένο ξύλο,
ποὺ κάθεσαι κι ἀναγελᾷς ἐμένα τὴν Ἀσήμω;
— Νέσυ, στραβὴ κορομπηλιά [1]), συκιὰ παραγερμένη,
ποὺ κάθεσαι κι ἀναγελᾷς ἐμένα τὸ λεβέντη;
—Πήγαινε, πούϊστη, πήγαινε, πήγαινε στὴ δουλειά σου,
μὴν ἔρθουνε τ' ἀδέρφια μου καὶ φάνε τὴν gαρδιά σου.
—Τόσο κακὰ 'ν' τ' ἀδέρφια σου, ποὺ θέλ' νὰ μὲ σκοτώσουν;
—Τ' ἀδέρφια μου δὲν εἶν' κακά, παρά 'ναι παλληκάρια,
γιὰ τὸ χατίρι τῆς μικρῆς σφάζουνται σὰ λιοντάρια.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ἰ. Πετράκου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ' 161,31.

20

Τώρα τὸ Μάη, τὴν ἄνοιξι, π' ἀνοίγουν τὰ λαλούδια,
γι' ἀκοῦτε, παλληκάρια μου, τῆς Ἑλενιῶς τραγούδια.
Ἡ Ἑλενιὼ 'ταν ὄμορφη, τῆς Πάτρας τὸ καμάρι,
κι ὁ Γιῶργος τὴν ἀγάπησε γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.
Κι Ἀdρέας τ' ἀρχοντόπουλο στέκει συλλογισμένο,
δίχως νὰ φάῃ, δίχως νὰ πιῇ, κάνει τὸ μεθυσμένο.

---

1) *Κορομπηλιὲς (ἢ κορομηλιὰ)* λένε τὶς ἄλλως ὀνομαζόμενες *ζερζελιὲς ἢ μπουρνελὲς ἢ συλλιβδιές.*

Παίρνει καὶ πάει στὴν Ἑλενιὼ νὰ τήνε χαιρετίσῃ,
κατὰ τὴν ὥρα πού 'ταιε, νὰ τὴν καλησπερίσῃ.
Στὴ σκάλα ὅπ' ἀνέβαινε, στὴ σκάλα π' ἀνεβαίνει,
τὴ δοῦλα της ἐρώτησε ποῦ εἶναι ἡ Ἑλένη.
Κ' ἡ Ἑλενιὼ σὰν τ' ἄκουσε στὸ παρεθύρι βγῆκε·
«Καλῶς τονε τὸν ξάδερφο, καλῶς τονε, τοῦ λέει.
—Ἑλένη, ψῆσ' ἕνα gαφὲ καὶ φέρε μας νὰ πιοῦμε,
κ' ὕστερα ἀπὸ τὸ gαφὲ ἔλα νὰ κρυφοειποῦμε.
—Κατακαϊμένε ξάδερφε, μὴν εἶσαι μεθυσμένος,
ποὺ κουβεντιάζεις σὰν τρελλὸς καὶ σὰν ξεμυαλισμένος;»
Μιὰ bιστολιὰ τῆς ἔδωκε, τὴν ἔκανε κομμάτια,
δὲν ἐλυπήθη ὁ ἄτιμος τὰ δροσερά της νιάτα.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ἰ. Πετράκου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δκογρ. Δ' 92,6.

21

Κι ἂμ ποιά 'ναι κείν' ἡ Κυριακή, κι ἂμ ποιά 'ναι κείν' ἡ μέρα,
κι ἂμ ποιά 'ναι ἡ Καραγιάνναινα κείν' ἡ Μπουλουμπασίνα,
ποὺ ἔχει τὰ δυὸ καλὰ παιδιὰ στὴ ξενητιὰ στελμένα;
Πέστε της μὴν τὰ καρτερῇ καὶ μὴν τὰ περιμένῃ,
τ' ἐκεῖνα ἐψαρεύανε στῆς Ἀρμενιᾶς τὸν gάbo.
Κ' ἡ Ἀρμενιὰ κατέβασε κατεβασιὰ μεγάλη.
Φέρνει λιθάρια ριζιμιά, δέδρα ξεριζωμένα,
φέρνει καὶ μιὰ γλυκομηλιά, τὰ μῆλα φορτωμένη,
κι ἀπάνου στὴ γλυκομηλιὰ δυὸ ἀδέρφια ἀγκαλιασμένα.

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δκογρ. Ε' 573,23.

22

Ἐγέρασα κι ἐδὲ bορῶ, δὲν bόρ' ἀνηφορήσω,
γιὰ νά 'βγω σὲ κορφὴ βουνό, ψηλὰ στὸν Ἄϊ-Θανάση,
ποὺ 'κεῖ 'ν' τὰ μνήματα δασιά, τὰ μαρμαροχτισμένα.
Κ' ἕνα μνῆμα καλύτερο, καλύτερ' ἀπὸ τ' ἄλλα,
δὲν τό εἶδα καὶ τὸ πάτησα ἀπάνου στὸ κεφάλι,
κι ἀπ' αὐτὸ τὸ μνῆμα καὶ βογγᾷ καὶ βαριαναστενάζει.
Ἀμέσως τὸ ἐρώτησα, ἀμέσως τὸ ρωτάου·
«Τ' ἔχεις, μνῆμα, ποὺ βογγᾷς καὶ βαριαναστενάζεις;»
Ἐκεῖνο μοῦ ἀπάντησε μὲ σπαραγμὸ μεγάλο·

«Δὲν ἦτο τόπος νὰ διαβῇς καὶ τόπος νὰ περάσῃς,
ὁποῦ 'ρθες καὶ μὲ πάτησες ἀπάνου στὸ κεφάλι;»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάνεσρη· παρὰ Παπακωνσταντίνου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δκογρ. Η' 533,8

23

Κάτω στὰ πέντε μάρμαρα, στὶς μαρμαρένιες βρύσες,
ποὺ κεῖ 'ναι ροῦσα ἄρωστη βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ,
καὶ μπαιζοβγαίναν οἱ γιατροὶ τὰ γιατρικὰ στὰ χέρια,
καὶ μπαιζοβγαίνει ἡ μάννα της τὰ χέρια σταυρωμένα.
«Σήκω, ρουσοῦλα μου, ἀπὸ 'φτοῦ τ' ἔρχονται συbεθέροι.
—Κι ἂν ἤρθαν, καλῶς ἤρθανε, κι ἂν ἔρθουν καλῶς νά 'ρθουν.
Στρῶστε τὶς τάβλες θλιβερὲς καὶ τὶς πετσέτες μαῦρες,
καὶ τὰ κρεντηνοπότηρα στὴ μέση ραϊσμένα,
ἴσως καὶ τὸ γνωρίσουνε πῶς εἶστε λυπημένοι.
Τότε θὰ σᾶς ρωτήσουνε ποιὰ εἶναι πεθαμένη,
καὶ σεῖς νὰ μολογήσετε τ' ἐπέθαν' ἡ καϊμένη.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις. Παραλλαγὴν βλ. Δκογρ. Δ' 180.

24

Ἀνάθεμα, ποὺ φύτρωσε λουλούδι στὴν αὐλή σου,
κληματαργιὰ στὴ bόρτα σου, λουτρὸ στὴ γειτονιά σου,
νὰ 'ρθῇ ὁ Κώστας νὰ λουσθῇ, ν' ἀλλάξῃ, νὰ ξαλλάξῃ.
Κ' ἡ Ἑλενίτσα ἡ μικρή, ἡ ἀρρεβωνιασμένη,
κείνη καυχειῶταν κ' ἔλεγε πῶς Χάρο δὲν φοβᾶται.
Κι ὁ Χάρος ὅταν τ' ἄκουσε, βαριὰ τοῦ κακοφάνη,
μικρὸ φειδάκι ἔγινε στῆς Ἑλενιῶς τὸ στρῶμα,
κ' ἐπῆγε καὶ τὴ φίλησε στὰ χείλη καὶ στὸ στόμα
καὶ στὸ μικρό της δάχτυλο πού 'χε τὴν ἀρρεβῶνα.
Καὶ μπαιξοβγαίνουν οἱ γιατροὶ τὰ γιατρικὰ στὰ χέρια,
καὶ μπαιξοβγαίνει ἡ μάννα της τὰ χέρια σταυρωμένα,
καὶ μπαιζοβγαίνει ὁ καλὸς τὰ χέρια στὴ gαρδιά.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τριπόλεως· παρὰ Δ. Πράπα, ἐτ. 50. Παραλλαγὰς βλ. Δκογρ. Δ' 69, 13.

25

Δέ!ρα μου, μὴν ἀνθῆστε, κλαριά, μὴ bουbουκιάστε,
στὸ ἥσκιο σας δὲν gάθουμαι, δὲ στρώνω, δὲ κοιμᾶμαι.
Βρὲ καρτερῶ τὴν ἄνοιξι, νὰ 'ρθῇ τὸ καλοκαίρι,
ποὺ ἔρχονται οἱ Βλάχοι στὰ βουνά, πού 'ρχόνται οἱ βλαχο-
[ποῦλες,
ποὺ ἔρχετ' ἡ κυρὰ Μήτραινα, χωρὶς νὰ 'ρθῇ ὁ Μῆτρος.
Στροῦγγα σὲ στροῦγγα περπατεῖ, γαλάρι σὲ γαλάρι.
«Στροῦγγες, κι ἄμ ποῦ 'ν' τὰ πρόβατα; μαδριὰ κι ἄμ ποῦ
['ν' τὰ γίδια;
πρόβατα ποῦ 'ν' ἀφέντης σας, καὶ ποῦ 'ν' τ' ἀφεντικό σας;
— Αὐτὲν τὸν ἐσκοτώσανε στῆς Λειβαδιᾶς τὸ gάbo.
Μαῦρα 'πουλιὰ τὸν τρώγανε κι ἄσπρα τὸν συγυρᾶνε.
Κ' ἕνα πουλὶ ἀπ' τὸ dύπο του, δὲ dρώει, δὲ συγυράει.
Τ' ἄλλα πουλιὰ τοῦ λέγανε, τ' ἄλλα πουλιὰ τοῦ λένε·
«Δὲν τρῶς καὶ σύ, καλὸ πουλί, 'π' ἀνδρειωμένου πλάτη,
νὰ βγάλῃς πῆχυ τὸ φτερὸ καὶ πιθαμὴ τὸ νύχι;»
Κεῖνο λαλάει θλιβερὰ καὶ κελαϊδεῖ καὶ λέει·
«Δὲν εἶναι πουλάκι πουθενά, δὲν εἶναι χελιδονάκι,
νὰ πὰ νὰ πῇ τῆς Μήτραινας, τῆς μικροπαδρεμένης,
νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴ Λαμπρή, κερὶ νὰ μὴ gρατήσῃ,
τ' ὁ Μῆτρος ἐσκοτώθηκε, νὰ μὴν τὸν περιμένῃ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ Παπακωνσταντίνου.

26

Ὁ δυάσμος κι ὁ βασιλικὸς καὶ τ' ἄσπρο καρυοφύλλι,
κεῖνα τὰ δυὸ μαλώνανε, τὰ τριὰ συμμαχευόνται.
Πετάχτη τὸ τριαντάφυλλο, τὸ μοσχομυρουδᾶτο.
«Συχᾶστε, βρωμοχόρταρα, καὶ τσουλοπατημένα,
ἐγὼ 'μαι τὸ τριαντάφυλλο, τὸ μοσχομυρισμένο.
Ὅλους τοὺς μῆνες κρύβουμαι μέσ' στ' ἀγκαθιοῦ τὴ ῥίζα,
τὸ Μάη τὸ μῆνα φαίνουμαι στοῦ τσ'ελεπῆ τὸ φέσι,
στῆς Ὀβριοπούλας τὰ μαλλιά, στῆς Τούρκας στὸ τζουλούφι.» [1])

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Β. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δαογρ. Θ' 231,72. Δ' 129, 99.

[1]) Τζουλούφια στὰ χωριά μας λέμε τὶς τοῦφες τὰ μαλλιά, ποὺ εἶναι στὸ πρόσωπο, δίπλα στὰ αὐτιά.

27

Σήμερα βγῆκα νὰ χαρῶ,
ποιὸν ἔδειρα, ποιόνε βαρῶ;
Τίνους ἐκακομίλησα,
τίνους κορίτσι ἐφίλησα;
Καὶ ἂν τὸ φίλησα, ἂς τὸ εἰπῇ,
δική του θά 'ναι κ' ἡ dροπή.
Παίρνω πὰ στὸ μακελλειό,
βρίσκω 'να παλιοβοϊδιό,
πιάνω, παίρνω, πέντ' ὀκάδες,
κ' ἤτανε ὅλο κοκκάλες.
Πέντε ἡμέρες τό 'βραζα
κι ἄλλες τρεῖς τὸ ξάφριζα.
Κ' ἦρθε τοῦ δημάρχ' ὁ σκύλλος,
σὰν ἐμπιστεμένος φίλος
καὶ μοῦ πῆρε τὴ gοκκάλα
ἀπὸ μέσα τὴν τσουκάλα.

ΣΗΜ Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ι Πετράκου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δαογρ. Δ' 133,104

28

Ἕνας πασιᾶς ροβόλαε στῆς Βουλγαριᾶς τὸ gάbo.
Βλέπει τὸ gάbo κ' εἶν' πλατύς, τὸ gάbo καὶ τ' ἀρέσει,
βάνει ζευγάρια τριάντα δυό, ζευγῖτες τριάντα πέντε,
βάνει κ' ἕνα κρασοπ υλειὸ στὴ μέση τὰ ζευγάρια,
βάνει καὶ κρασοπουλητή, μικρὴ βουλγαροποῦλα.
Πραματευτὴς ἐπέρασε, πραματευτὴς περνάει,
κι ἀπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾷ, κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λέει·
«Βουλγάρα, φέρε μας κρασί, βουλγίρα κέρασέ μας,
Βουλγάρα τὸ κορμάκι σου γιὰ λίγο χρόνο δῶσε.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Μέλλου, ἐτ. 61. [Παραλλαγαὶ: Ζωγρ. Ἀγὼν Α' 77, 28 (Ἠπείρου), Passow 480, *Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ σ. 88, 47.—*Λάσκαρη*, Λάστα σ. 305, 16. 323, 12 (Γορτυνίας), Ἑλληνισμός ΙΔ' 569, 50 (Βλάχων).—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

29

Ἐμεῖς καλῶς τὸν βρήκαμε τὸ σπιτονοικοκύρη,
μὲ τὰ φαγιά, μὲ τὰ πιοτά, μὲ τὶς καλὲς κουβέντες.
Νὰ ζήσῃς χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς διαπεράσῃς,
νὰ κάνῃς γιοὺς ἀρματωλοὺς καὶ γιοὺς καπετανέους,
ν᾽ ἀσπρίσῃς σὰν τὸ πρόβατο, σὰν τ᾽ ἄγριο περιστέρι.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μεγαλόπολις· παρὰ Π. Τόγγα.

30

«Τ᾽ ἀκοῦς, μαυριδερούλα μου; τί λέγουν γιατὰ θένα;
λένε νὰ σὲ σκοτώσουν
καὶ νὰ σὲ μαχαιρώσουν.
— Σώπα, Θανάση, μὴν τὸ λές.
Αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ.
Χίλια φλωριὰ νὰ δώσετε,
ἴσως καὶ μὲ γλυτώσετε.
Κι ἂν δὲν σᾶς σώνουν τὰ φλωριά,
δώστε καὶ τὰ μισὰ προικιά.»

31

Μιὰ πέρδικα καυχήθηκε σ᾽ Ἀνατολὴ καὶ Δύσι,
πῶς δὲν εὑρέθη κυνηγὸς γιὰ νὰ τὴν κυνηγήσῃ.
Κι ὁ κυνηγὸς ποὺ τ᾽ ἄκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη.
Στένει τὰ βρόχια στὰ βουνά, τὰ ξόβεργα στοὺς κάβους,
τ᾽ ἀγκίστρια τὰ μεταξωτὰ σὲ μαρμαρένια βρύσι.
Πάει ἡ πέρδικα νὰ πιῇ νερό, τὴν πιάνει ἀπὸ τὴ μύτη.
«Ἀνάθεμα σὲ σένα κυνηγὲ καὶ τρὶς πανάθεμά σε,
μὲ τὸ κακὸ ποὺ ἔκαμες, μὲ τὸ κακὸ ποὺ κάνεις,
τ᾽ ἔχω πουλάκια στὴ φωλιὰ καὶ εἶναι μοναχά τους.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Πλάτων Ε΄ 160,4. Ζωγράφειος Ἀγὼν Α΄ 310, 34. Passow 490. *Παχτίκου*, Ἄσματα 105. *K. Dieterich*, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden 351,28.—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

32

Νὰ ἦτανε μέρα βροχερὴ καὶ νύχτα ποντισμένη,
ποὺ κίνησ᾽ ἡ Τρισεύγενη μὲ τὴν Παναγιωτίτσα,

καὶ πᾶν στοῦ Μπούγα γιὰ νερὸ νὰ πλύνουν, νὰ λευκάνουν.
Πάνου ποὺ στρῶσαν τὰ παννιὰ κι ἄρχισαν τοὺς κοπάνους,
τσιοπάνης ἐροβόλαγε ἀπὸ τὸ καταρράχι·
φέρνει τὰ πρόβατα βροστά, φέρνει τὰ γίδια πίσω.
Μὲ τὸ καλάμι τοὺς μιλᾷ, μὲ τὴ φλογέρα λέει·
«Μαζεῦτε, κορίτσια, τὰ παννιὰ καὶ πάψτε τοὺς κοπάνους;
νὰ πιοῦν τὰ πρόβατα νερό, νὰ πιοῦν τὰ γίδια δρόσο.
— Τί λές, βρὲ παλιστσιόπανε; καὶ παλιοπροβατάρι;
Τὸν βλέπεις τοῦτον κόπανο, ὁποὺ βαστῶ στὰ χέρια;
Ὅπως λευκαίνω τὸ πανί; λευκαίνω τὸ κορμί σου.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάνεση· παρὰ Κ. Παπακωνσταντίνου.

33

Ποιὸς εἶδε ἥλιο ἀπὸ βραδιοῦ κι ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ποιὸς εἶδε τὴ bεδάμορφη στὴ σκάλα ν᾽ ἀνεβαίνῃ,
π᾽ ἔτριζαν τὰ τριλίκια της κ᾽ ἔλομπε ἡ φορεσιά της.
Κ᾽ ἡ πεθερὰ τῆς ἔλεγε κ᾽ ἡ πεθερὰ τῆς λέει·
«Νυφοῦλα, δὲ μᾶς dρέπεσαι, δὲ μᾶς παραφοβᾶσαι,
ποὺ ἔχεις πεθερὸ παπᾶ κι ἀdράδερφ᾽ ἀναγνώστη,
ποὺ ἔχεις καὶ τὸν ἄdρα σου ξέρει τὴν ἄλφα βῆτα;»
Ἄλφα βῆτα λέει τὸ γράμμα,
ἄϊ νὰ περπατοῦμ᾽ ἀντάμα.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Μκρ. Τσιρίτη.

34

«Κορίτσια τ᾽ ἀγναντεύετε, κορίτσια τί κοιτᾶτε;
— Κοιτᾶμε τὴν Τριπολιτσά, τὴν ξακουσμένη χώρα,
ποὺ ξέβγαινε μιὰ πεθερὰ μὲ δεκοχτὼ νυφάδες.
Τὶς πάει στὸ bερίπατο, τὶς πάει στὸ σιργιάνι.
Κι ἀπόστασ᾽ ἡ μικρότερη, δὲν πάει κοντὰ τὶς ἄλλες.
«Περπάτει, ἀστρί, περπάτει, αὐγή, περπάτει, νιονυφοῦλα.
Μὴ σὲ βαραίνουν τὰ φλωριὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια;
— Δέ μὲ βαρσίνουν τὰ φλωριὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια,
μόν᾽ μὲ βαραίνει τὸ παιδὶ ποὺ τ᾽ ἄφησα στὴ γούνια.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβᾶ· παρὰ Ἀγγ. Κατσούλου [Σφόδρα παρηλλαγμένη μορφὴ τοῦ τύπου τῶν ᾀσμάτων τῆς δχώσεως χωρῶν καὶ αἰχμαλωσίας γυναι-

κῶν, ὧν ἀναγραφὴν βλ. Λαογρ. Ε' 76, 50 καὶ 77, 51. Εἰς τὰς ἐκεῖ σημειουμένας παραλλαγὰς πρόσθες Passow 201, Ἀραβαντινοῦ 116, 143. 118, 147. Ζωγρ. Ἀγὼν Α'65, 19. *Λάσκαρη*, Λάστ. 441, 30. *Χασιώτου* 99, 15. *Μανούσου Β'* 119-20. *Λουλουδοπούλου*, Ἀνέκδ. συλλογὴ 42, 26. Ἑστία Ιθ' 80. Μακεδ. ἡμερολ. Γ' (1910) σ. 194, 2.—Σ. τ. Δ.]

35

Ἕνας ντερβίσης ροβολάει ἀπὸ μέσα τὸ παζάρι,
μὲ τέσσερα λαγωνικὰ μὲ δώδεκα ζαγάρια,
μὲ τὸ μπρουζούκι παίζοντα, τὸν ταμπούρᾳ βαρῶντα.
Κ' ἡ Κάτω τὸν ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παρεθύρι,
καὶ μὲ τὸ μάτι τοῦ 'γνεψε καὶ μὲ τὰ χείλη λέει·
«Πέρνα, Ντερβίση, πέρνα, πέρνα καὶ ξαναπέρνα,
καὶ στὸ καλὸ (Ντερβίση μου) τὸ γύρισμα, πέρασ' ἀπ' τὸ σπίτι.
— Σκιάζουμαι, Κάτω, σκιάζουμαι, σκιάζουμ' ἀπὸ τὸ μπέη.
—Ὁ μπέης λείπει, Ντερβίση μου, στὸ τζαμὶ νὰ προσκυνήσῃ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Σηλύμνα· πκρὰ Ἠλ. Πκπούλκ. Ἄσμα τοῦ τραπεζιοῦ [Παραλλαγαί: *Χασιώτου* 160, 42. *Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ 70, 17. Βλέπε καὶ τὸ ἑπόμενον.—Σ. τ. Δ.]

36

Ἕνας ντερβίσης ροβολάει νὰ πάῃ στὸ παζάρι,
μὲ τὸ bουζούκι παίζοντα, τὸ dάbουρα βαρῶντα.
Ἔλαμψε ἡ πόλι, ἔλαμψε, κ' ἔλαμψε τὸ παζάρι.
Κ' ἡ Κάντω τὸν ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παρεθύρι.
«Πέρνα, Ντερβίση, πέρνα, πέρνα καὶ ξαναπέρνα,
καὶ στὸ καλό σου γύρισμα πέρνα κ' ἔλ' ἀπὸ μέσα.
—Σκιάζουμαι, Κάντω, σκιάζουμαι, σκιάζουμ' ἀπ' τὸ μπέη.
—Ὁ μπέης λείπει στὸ τζαμί, λείπει νὰ προσκυνήσῃ.
—Δὲν ἔχω σκάλα ν' ἀνεβῶ, σκαλούγκια νὰ πατήσω.
—Τὸ κυπαρίσσι ἔχει σκαλιά, ἀγκάλιασ 'τ' ἀνέβ' ἀπάνου.»
Τὸ κυπαρίσσι ἀγκάλιασε καὶ στὸ μπαλκόνι ἀνέβη.
Βλέπουν τὸ μπέη κ' ἔρχεται τὸ ἄλογο καβάλλα.
«Κρύψε με, Κάντω, κρύψε με, κρύψε μ' ἀπ' τὸ μπέη.
—Γὰρ εἶσαι μῆλο νὰ σὲ φάου, κυδώνι νὰ σὲ κρύψω;
Εἶσαι Ντερβίσης ξακουστὸς στὴ bόλι ξακουσμένος.»

Καὶ τὸ σεdούκι ἄνοιξε καὶ τὸ Ντερβίση κρύβει.
Ἀκοῦν τὸ μπέη καὶ βροdᾷ, τὴ gλειδωνιὰ καὶ τρίζει.
«Ἄνοιξε, Κάντω, ἄνοιξε, ἄνοιξε νὰ ἔμπω μέσα.»
Καὶ τοῦ τζ'ελάτη ἐμίλησε καὶ τοῦ τζ'ελάτη λέει·
«Τζ'ελάτη, τρόχα τὸ σπαθὶ καὶ τὸ μακρὺ μαχαίρι,
νὰ κόψουμε δυὸ λάγια ἀρνιά, τὴν Κάντω καὶ τὸ Ντέρβο.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Παπακωνσταντίνου. [Παράβλε τὸ προηγούμενον.—Σ. τ. Δ.]

37

Ἕνας κυνηγὸς κυνήγαγε σαράντα πέντε ἡμέρες.
Κι ἀπάνω στὶς σαράντα δυὸ καὶ στὶς σαράντα πέντε
ἐδίψασε κι ἀπόστασε κ' ἔκατσε νὰ ξαποστάσῃ.
Ἀκούει μιᾶς πέρδικας λαλιά, μιᾶς ἀηδονολαλούσας.
«Μὴ μὲ σκοτώνῃς, κυνηγέ, καὶ γὼ σοῦ λὲ τὴ βρύση.
Τὸ βλέπεις κεῖνο τὸ βουνό, πού 'ναι ψηλὰ ἀπὸ τ' ἄλλα;
Ἐκεῖ 'ναι πύργος γυάλινος μὲ μαρμαρένια βρύσι.»

38

Ποιὸς εἶναι κεῖνος, πού 'ρχεται στοὺς κάbους καβελλάρης;
Ἐκεῖνος εἶν' ὁ Θανασᾶς, ἐκεῖνο τὸ καπετανάκι,
ποὺ ἔχει τὰ δώδεκ' ἄλογα, τὰ τέσσερα μουλάρια.
Χάνι σὲ χάνι περπατεῖ, χανιάτικα δὲ δίνει.
Στοῦ Μπαρμπαλιᾶ ποὺ ἔφτασε τὸ χάνι,
ἀπὸ μακριὰ τὸν χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τσοῦ λέει·
«Γειά σου, χαρά σου, μπάρμπα μου.—Καλῶς τον τὸ Θανάση.
Θανάση, τὰ χανιάτικα δὲν τά 'χεις πληρωμένα.
—Στὸ νταιβλᾶ 'ναι τ' ἄλογα κι ὅποιο σ' ἀρέσει πάρε.»
Στὸ νταβιλᾶ ποὺ πήγαινε, στὴ bόρτα ὅπου μπαίνει,
μιὰ κουbουριὰ τοῦ ἔδωσε τὸν πῆρε στὸ κεφάλι.
Τὸ στόμα του αἷμα γιόμισε κ' ἡ μύτη του φαρμάκι,
κ' ἡ γλῶσσα ἀηδονολάλαε ὡσὰν τὸ χελιδόνι.
«Δὲν ἔλπιζα, βρὲ ἀνιψιέ, νὰ μοῦ τὸ κάνῃς τοῦτο.»

39

Μέσ' στὴν ἀπάνου γειτονιά, στὴν πάρα κάτου ροῦγα,
χήρας ὑγιὸς εἶν' ἄρρωστος, βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.

5

Τὸν παραστέκουν οἱ γιατροὶ τὰ γιατρικὰ στὰ χέρια,
τὸν παραστέκει ἡ μάννα του τὰ χέρια σταυρωμένα.
«Πές μου σὰν τ' ἔχεις, γιούλη μου, σὰν τ' εἶν' ἡ ἀρρω-
[στιά σου;
νὰ πὰ στὴ Σμύρνη γιὰ γιατρό, στὴ Βόλι γιὰ σπετσέρη.
—Μάννα, τῆς Σμύρνης ὁ γιατρός, τῆς Πόλις ὁ σπετσέρης,
μάννα, κεῖνος δὲ δύνεται ἐμένα γιὰ νὰ γιάνῃ,
παρὰ μιὰ κόρη πού 'δα γὼ στὸν ἀργαλειὸ νὰ φαίνῃ·
νὰ φαίνῃ τὸν χρυσὸν ἄϊτὸ μὲ τὰ φτερὰ ἁπλωμένα.»
Χήρας ὁ γιὸς ἐπέθανε κι ἀφῆκε διαθήκη,
νὰ μὴ τὸν θάψουν σ' ἐκκλησιὰ οὔτε σὲ μοναστήρι,
παρὰ νὰ τόνε θάψουνε στῆς κόρης τὴν αὐλή,
νὰ βγαίν' ἡ κόρ' κάθε πρωῒ νὰ λέῃ μοιρολόϊ.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Γ. Μπρελιᾶ. [Ἠλλοιωμένη μορφὴ τοῦ ἄσματος τοῦ θνήσκοντος ἐραστοῦ, ὃν σῴζει ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἐρωμένης. Παραλλαγαί: Νεοελλ. ἀναλ. Α' 90-1, 110-1. Πανδώρα ΙΓ' 342,23. Ὁ ἐν Κων]πόλει Σύλλ. ΚΑ' 356,13 καὶ Η' 414,9 (δίμετρος τροχαϊκός). *Κανελλάκη*, Χιακὰ ἀνάλ. 56,44. *Μανωλακάκη*, Καρπαθιακὰ 240,41. *Λουλουδοπούλου*, Ἀνέκδ. συλλ. 48,28. Χρόνος Κων]πόλεως 1864 σ. 124,1. Pernot 182,57.—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

40

Νοῦλα τ' ἀηδόνια τὸ πρωῒ λαλοῦν ἀράδ' ἀράδα,
γιὰ νὰ ξυπνήσουν οἱ ὄμορφες, νὰ πάνε βατινάδα.
Καὶ μιὰ μικρὴ μελαχροινὴ δὲ θέλει νὰ ξυπνήσῃ,
δὲν τῆς μιλάει ἡ μάννα της μήπως τὴν ἐνοχλήσῃ.
«Ξύπνησε, κόρη, ξύπνησε, τί πῆρε μεσημέρι,
ὅλες οἱ νιὲς χορεύουνε καὶ σύ 'σαι πικραμένη.
— Δὲ βορῶ, μάννα, δὲ βορῶ. Θὰ πέσω νὰ πεθάνω.
Σύρε νὰ φέρῃς τὸ γιατρό, παπᾶ νὰ ματαλάβω.»
Ὅσο νὰ πάῃ κι ὅσο νὰ 'ρθῇ τὰ γιατρικὰ νὰ φέρῃ,
βρίσκει τὸν ἐρωμένο της μὲ πέντα δέκα φίλους.
Τὴν καλησπέρα του τῆς λέει, δὲν τὸν καλησπερίζει.
Παίρνει νερὸ καὶ τὴ ρεντίζ' καὶ μόσχο τὴ μυρίζει,
τότε κ' ἡ κόρη ξύπνησε καὶ τὸν καλησπερίζει.
«Ἐτώρα πού 'ρθες νὰ μὲ ἰδῇς στὸν Ἅδη κατεβαίνω,
στὸ φοβερὸ κριτήριο καὶ σένα περιμένω.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ἀθ. Κωνσταντοπούλου.

41

«Μηλίτσα, πού 'σαι στὸ βρεμό,
κρίνε μ' Ἀγγέλω. Δὲ βορῶ.
συκιὰ παραγερμένη,
τὰ σῦκα φορτωμένη,
τὰ μῆλα σου λιμπίζουμαι καὶ τὸ βρεμὸ φοβᾶμαι,
ἄϊντε ἀγάπη μου νὰ πᾶμε.
—Σὰν τὸν φοβᾶσαι τὸ βρεμό, ἔλα τὸ μονοπάτι.»
Βάσανα πού 'χει ἡ ἀγάπη.
Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε
στὴ βόρη ποὺ μ' ἐγλέδαγε,
σὲ μυρομάτας πόρτα,
κεῖ π' ἀγάπαγ' ἀπὸ πρῶτα.
Βρίσκω τὴ βόρτα σφαλιστὴ
καὶ ἡ Μαργὼ δὲν εἶν' ἐκεῖ.
«Μέσα κάθεται δὲ βγαίνει,
σένα πούστη νὰ μαραίνῃ.
Μέσα κάθεται κοιμᾶται,
σένα πούστη συλλογᾶται.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Παν. Κατσούλου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 508,17.

42

Σὲ περιβόλι θέλα μπῶ
γιὰ νὰ μαζέψω τὸν ἀνθό,
καὶ τὸν ἀνθὸ δὲν εὕρισκα,
μὲ μιὰ ξανθὴ μπερδεύτηκα.
Μοῦ 'παν πὼς πάει στὸ λουτρό,
κ' ἐγὼ τὸ λουτρατζῆ ρωτῶ.
«Ὥρα καλή σου, λουτρατζῆ,
μὴν εἶδες κόρ' ἐλεύθερη;
—Ἐμεῖς καὶ ἂν τὴν εἴδαμε,
σὰν ποῦ τὴν ἐγνωρίσαμε;
—Ἐλιὰ εἶχε στὸ μάγουλο,
βαμένη μὲ τριαντάφυλλο.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Ἀγγ. Κατσούλου. Συρτὸς χορός. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 147,6.

43

Ποιὸς εἶδε πράσινο δεδρί;
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή,
μά 'χε γαλάζια φύλλα,
μαῦρα μίτια, ροῦσα φρύδια.
Μὰ εἶχε καὶ στὴ ριζοῦλα του,
καϊμὸ ποὺ εἶχε ἡ καρδοῦλα του,
μιὰ κρυσταλλένια βρύσι,
ποιὸς τὴν κάνει αὐτὴ τὴ gρίσι.
Μὰ κ' ἔσκυψα νὰ πιῶ νερό,
φιλειῶ τὰ μάτια σου τὰ δυό,
γιὰ νὰ πιῶ καὶ νὰ γεμίσω,
μαῦρα μάτια νὰ φιλήσω,
μοῦ πέσε τὸ μαδήλι μου,
καϊμό που 'χε τ' ἀχείλι μου,
τὸ ἀργυὸ [1] τὸ κεντισμένο
μιὰ χαρά 'ταν τὸ καϊμένο,
ὅπου μοῦ τὸ κεντούσανε
καὶ μοῦ τὸ τραγουδούσανε,
τρί' ἀπάρθενα κοράσια,
σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια.
Τὸ ἕνα κεντάει τὴ θάλασσα,
ἐγώ μουνα κι ἂν σ' ἄρεσα,
τὸ ἄλλο τὴν Ἀθήνα,
ἐγώ 'μαι ἡ πάπια, σύ 'σαι ἡ χῆνα,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο,
τὸ πλέον ὁμορφύτερο
τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα,
θὰ φιλήσω μαῦρα μάτια.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ἀλ. Ἡλιοπούλου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 510,23.

44

Περικοκλάδα θὰ γινῶ στὴ bέτρινή σου σκάλα
καὶ κληρονόμος θὰ γινῶ σ' αὐτὴν τὴν ἐμορφάδα.

1) ἀργυὸ: ἐκ τοῦ ἀργυρο | κεντισμένο. [Πιθανώτερον ἀργιὸ ἀντὶ ὠργιό: ὠργιοκεντισμένο (ὡραιοκεντισμένο).—Σ. τ. Δ.]

Ἡ ἐμορφιὰ στὸν ἄνθρωπο εἶναι μιὰ παρουσία,
σὰν τὴ labρὴ στὴ ἐκκλησιὰ π' ἀνάβουν τὰ καδήλια.
Ἀνέβηκα στὴ πιπεριὰ γιὰ νὰ κόψω τὸ πιπέρι,
κ' ἡ πιπεριὰ τσακίστηκε καὶ πέσε τὸ πιπέρι,
καὶ πέσε τὸ πιπέρι,
ἔτσ' εἶν' τὸ ταίρι τὸ δικό μου. [1]
Ἂν ἤσουν ἄνθρωπος ἐσὺ καὶ πόναγες γιὰ μένα,
ἄλφα λέει τὸ πρῶτο γράμμα,
γιὰ νὰ περπατοῦμ' ἀντάμα.
Ἀνάθεμα στὴ μάννα σου, ποὺ σ' ἔστειλε στὸ γάμο,
σὲ εἶδαν τὰ ματάκια μου καὶ ζάπι δὲν τὰ κάνω.
Ἀνάθεμα γονιοῦ γονιοὺς καὶ μερικοὺς πατέρες,
ποὺ δὲ διαλέγουν τοὺς γαμπροὺς ὅπως κ' οἱ θυγατέρες.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καλύβια Δεονταρίου· παρὰ Χ. Μακρυνιώτου. [Συγκρότημα ἐκ διαφόρων διστίχων. Διὰ τοὺς στίχους 5-6 πρβλ. Λαογρ. Θ' 165 34.—Σ.τ.Δ.]

45

Στῆ; ματζουράνας τὸν ἀνθὸ
ἐγύρα ν' ἀποκοιμηθῶ,
λιγόν ὕπνο νὰ πάρω,
ἄλλ' ἀγάπ' ἐγὼ δὲ gάνω.
Παdρεύουν τὴν ἀγάπη μου
γιὰ πεῖσμα γιὰ ἰνάτι μου
καὶ τὴ δίνουν στὸν ἐχθρό μου
γιὰ τὸ πεῖσμα τὸ δικό μου.
Μὲ πρόσκαλοῦν μέσ' στὴ χαρά,
βόηθα Χριστὲ καὶ Παναγιά,
γιὰ νὰ τοὺς στεφανώσω,
δυὸ κορμάκια νὰ ἑνώσω.
Παίρνω τὰ στέφανα χρυσᾶ,
βόηθα Χριστὲ καὶ Παναγιά,
τὶς λαμπάδες ὅλ' ἀσήμι,
κόρη κάν' ἐλεημοσύνη.
Μὲ τί ποδάρια νὰ σταθῶ,
μὲ τί ματάκια νὰ τοὺς ἰδῶ;

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Λεοντάρη· παρὰ Α. Τσίριμπα. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 105,56.—Σ.τ.Δ.]

1) [Προφανῶς ὁ στίχος διορθωτέος: ἔτσ' εἶν' τὸ δικό μου ταίρι.—Σ.τ.Δ.]

46

Τώρα τὸ βράδυ μὲ δροσιό,
μπῆκαν οἱ ἄσπρες στὸ χορό.
Μπῆκεν ἡ μιά, μπῆκαν κ᾽ οἱ δυό,
μπῆκε κ᾽ ἡ κόρη π᾽ ἀγαπῶ.
Σ᾽ ἀλλουνοῦ χεράκι ἐπιάστηκε
καὶ μένα μ᾽ ἀπαράτησε.
Τῆς κάνω νόημα νὰ ᾽ρθῇ,
καμιὰ δὲν δίνει προσοχή.
Καὶ μ᾽ ὁρμήνεψε μιὰ θειά της,
μιὰ πρώτη συγγένισσά της.
«Στὸ χορόν, ὅπου χορεύει,
ἄντε πιάσ᾽ τ᾽ ἀπὸ τὸ χέρι.
Κι ἂν ἰδῇς καὶ κοκκινίσῃ,
ἄλλον ἄδρα θ᾽ ἀγαπήσῃ.
᾽Αν ἰδῇς καὶ πάρῃ χῶμα,
ἔχε παντοχὴ ἀκόμα.
᾽Αν ἰδῇς καὶ πάρῃ πέτρα,
πάρ᾽ τὰ μάτια σου καὶ φεύγα.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Α. Παπακωνσταντίνου. Παραλλαγαὶ βλ. Λαογρ. Δ΄ 145,3.

47

Σιγαλὰ βρέχει ὁ Θεός,
σιγαλὸς ψιχαλισμός,
σιγαλὰ πάου κ᾽ ἐγὼ
στὴν ἀγάπη π᾽ ἀγαπῶ.
Πέρασ᾽ ἀπ᾽ τὴ βόρτα της
κ᾽ ἔγνεθε τὴ ρόκα της
κ᾽ εἶδα τὸ χεράκι της
κ᾽ ἔστριβε τ᾽ ἀδράχτι της.
Δαχτυλίδι ἐλάμπισε
κ᾽ ἡ καρδιά μ᾽ ἐρράγισε.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Β. Παπαγεωργίου. Διὰ τοὺς πρώτους μόνον στίχους πρβλ. Λαογρ. Δ΄ 131,103.

48

[Μωρέ] Πέντε παιδιὰ μαλώνανε γιὰ μιὰ ἀρβανιτοπούλα.
Κι ὁ καπετάνιος ἔλεγε, κι ὁ καπετάνιος λέει·
«Παιδιά μου, μὴ μαλώνετε καὶ μὴ ξεσυχαινειῶστε·
Ἐμεῖς ταχιὰ θὰ φύγουμε, στὸ σόπο μας θὰ πᾶμε,
καὶ κεῖ θὰ τὶς διαλέξουμε καθένας τὴ δική του.»
Τοῦ καπετάνιου τοῦ ᾽τυχε μιὰ ἀρβανιτοπούλα.
Στὰ μάτια μοιάζει Φράγγισσα, στὰ φρύδια Φραγγοπούλα,
στὸ λυγερό της τὸ κορμὶ μοιάζει γεροντοπούλα.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Ἀχούρι· παρὰ Ἠλ. Γεωργούλη. Παραλλαγαὶ βλ. Λαογρ. Ε΄ 68,31.

49

Τὸ τί νὰ γίνω τὸ Λενιώ, τὸ τί νὰ γίνω ἡ δόλια,
μὲ τοῦ διαβόλου τὸν ὑγιό, τῆς μάντισσας τὴ γλῆρα,
ποὺ ἔμαθε τὸ σπίτι μου κ᾽ ἔρχεται κάθε βράδυ;
Θὰ βάλω τὸ δυάσμο κλειδωνιά, τὴ ματζιουράν᾽ ἀβάρα
καὶ τὸ σγουρὸ βασιλικὸ σούρτη στὸ παραθύρι.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Κωνστ. Τσιρίτη ἐτ. 65. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ΄ 118,76.

50

Πολλὲς νύχτες περπάτησα μ᾽ ἕνα κορίτσι ἀντάμα,
νὰ τὸ φιλήσω ντρέπουμαι, νὰ τοῦ τὸ εἰπῶ φοβᾶμαι,
καὶ νὰ τ᾽ ἀφήσω ἀφίλητο ταχιὰ μὲ μένα θὰ γελάῃ. [1])
Πεζεύω, δένω τ᾽ ἄλογο σὲ λεμονιᾶς κλωνάρι,
πιάνω τὴν κόρη καὶ φιλειῶ στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.
Φιλειῶ τὴν κόρη σταυρωτὰ
στὰ χείλη καὶ στὸ μάγουλο.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Κ. Καρκαβέλα. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε΄ 157,40.

51

Πέντε χρόνια σιργιανοῦσα τὸ γιαλὸ γιαλό,
τὴν ἀγάπη μου νὰ βρῶ, κείνη π᾽ ἀγαπῶ,

[1]) [Ὁ στίχος προδήλως ἐφθαρμένος ἀντὶ *ταχιὰ γελάει μὲ μένα* ὅπως εἰς ἄλλα ᾄσματα.—Σ. τ. Δ.]

κι ἄλλα δέκα σιργιανοῦσα τὰ ψηλὰ βουνά,
τὴν ἀγάπη μου νὰ βρῶ, κείνη π᾽ ἀγαπῶ.
Μέσ᾽ στὸ boύlbαξιὲ τὴ βρίσκω καὶ κοιμώτανε,
κόβω μῆλο τῆς πετάω, δὲν ἐξύπνησε,
τὴ βαρῶ μὲ δαχτυλίδι, τότε ξύπνησε.
«Ποῦ ἦσουν, ξένε, τόσα χρόνια κι ὅλο τὸ χαιρό ;
— Ξένα δούλενα, Σμυρνιά μου, ξένα περπατοῦσα,
κι ὅ,τι δούλευα τακτικὰ
σένα τά στελνα κυρά.
Σοῦ στειλα γυαλὶ καὶ χτένι νὰ χτενίζεσαι
καὶ καραμπογιὰ
γιὰ νὰ βάφῃς τὰ μαλλιά.»

ΣΗΜ. Παραλλαγὴν ὅλ. Λαογρ. Α΄ 640, ἐβ΄. [Πρβλ. καὶ Λαογρ Θ΄ 163,3).—Σ. τ. Δ.]

52

Χαίρετ᾽ ὁ πεῦκος στὸ νερὸ κι ὁ ἔλατος στὸ χιόνι,
χαίρεται κ᾽ ἕνας νιὸς καλὸς σ᾽ ἕνα χρυσὸ τραπέζι.
Τρία κοράσια τὸν κερνᾶν καὶ τρεῖς μαυροματοῦσες.
Ἡ μιὰ κερνάει μὲ γυαλὶ κ᾽ ἡ ἄλλη μὲ ποτήρι
κ᾽ ἡ τρίτη ἡ καλύτερη μὲ μαστραπᾶ ἀσημένιο.
Ὅσα ποτήρια τοῦ δωσε, τόσα λογάκια τοῦ εἶπε·
«Ἐσὺ θὰ φύγῃς, Θοδωρῆ, καὶ μένα ποῦ μ᾽ ἀφήνεις;
—Πρῶτον σ᾽ ἀφήνω στὸ Θεό, δεύτερον στοὺς δικούς σου.
—Τί νὰ μοῦ κάνῃ ὁ Θεὸς καὶ τί καὶ οἱ δικοί μου ;
Πάρε καὶ μένανε κοντὰ νὰ στρώνω νὰ κοιμᾶσαι,
νὰ μαγειρεύω νὰ δειπνᾷς, νὰ πλένω γιὰ ν᾽ ἀλλάζῃς.»

ΣΗΜ Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Παπακωνσταντίνου. [Συμφυρμός: δύο ᾄσμάτων. Μέχρι τοῦ στίχου 6 ὅλ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 109. Ἐκεῖθεν αὐτ. ἀρ. 171.—Σ. τ. Δ.]

53

«Νά ᾽χα ᾽να μῆλο νά ᾽ριχνα στὸ πέρα παρεθύρι,
νὰ τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ ποὺ ᾽χε τὸ τζιεβέρι. [1])
Γιὰ σὲ τὸ λέ᾽, ἀγάπη μου, πού ᾽σαι στὸ παρεθύρι.

[1]) καρυοφύλλι. [Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τῆς τουρκ. λέξεως *τζιοβαΐρι*, δηλούσης τὸ πολύτιμον κόσμημα, τὸ διαμαντικό.—Σ. τ. Δ.]

Τὸ μαντηλάκι, ποὺ κεντᾷς, ἐμένα νὰ τὸ στείλῃς.
Νὰ μὴν τὸ στείλῃς ἀπὸ βραδυνοῦ, δυὸ ὧρες νὰ ξημερώσῃ.»
Καὶ κείνη τὸ παράκουσε, τὸ παραπῆρε ὁ νοῦς της,
καὶ τό στειλε τ᾽ ἀπὸ βραδυνοῦ κατὰ τὸ μεσονύχτι.
Στὰ γόνατά του τό ᾽ριξε καὶ τὸ διαναρωτάει.
«Γιὰ πές μου, μαντηλάκι μου, πῶς μ᾽ ἀγαπᾷ ἡ κυρά σου;
— Ὅταν σὲ συλλογίζεται κι ὅταν σὲ φέρνῃ ὁ νοῦς της,
σὰ θάλασσα βουρλίζεται, σὰν κῦμα δέρνει ὁ νοῦς της,
[καὶ] σὰν τὸ ψαράκι στὸ γιαλὸ τρέμει καὶ λαχταράει.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τριπόλεως· παρὰ Κωνστ. Τσιρίτη ἐτ. 65. Ἐν παραλλαγῇ ἐκ Λεοντκρίου μετὰ τὸν στ. 2 παρεμβάλλεται ὡς στ. 3 ὁ ἑξῆς: *καὶ μέσα κόρη κάθεται, κεντᾷ χρυσὸ μανδήλι*. Παραλλαγὴν ὅλ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 108.

54

Οὔλα τοῦ κάβου τὰ πουλιὰ νὰ ἡμερώσω θέλω,
τὴ bέρδικα τὴ θλιβερὴ
νὰ ἡμερώσω δὲ boρῶ, [1])
πού ᾽χει τὰ πούπουλα χρυσᾶ καὶ τὰ φτερ᾽ ἀσημένια,
κι ἀνάμεσα στὰ δυὸ φτερὰ κάθετ᾽ ἡ μαυρομάτα.
Γυαλὶ κρατεῖ στὰ χέρια της, κερνάει τὰ παλληκάρια.
«Κέρνα μας, ροῦσα μ᾽, κέρνα μας, γιομᾶτα τὰ ποτήρια,
καὶ στὸ δικό μου τὸ γυαλὶ λίγο φαρμάκι ρίξε,
νὰ κατακάτσῃ ὁ καϊμὸς ποὺ ᾽χω γιὰ σένα κόρη.
— Νὰ τό ξερα, λεβέντη μου, πῶς μοῦ τὸ λὲς ἀλήθεια,
θὰ γίνω γῆ νὰ μὲ πατᾷς, γεφύρι νὰ περάσῃς,
θὰ γίνω κι ἀσημόκουπα νὰ σὲ κερνᾷ νὰ πίνῃς.
Ἐσὺ νὰ πίνῃς τὸ κρασὶ κ᾽ ἐγὼ νὰ πλέχω μέσα,
σὰν τὸ ψαράκι στὸ γιαλό.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Λεονταρῆ· παρὰ Α. Οἰκονόμου. [Τὸ ᾄσμα σύνθετον ἐκ πλειόνων στοιχείων. Διὰ τοὺς στίχους 1-3 πρβλ. Ὁ ἐκ Κων)πόλει Σύλλογος ΙΔ΄ 267,6 καὶ Ζωγράφειος Ἀγὼν Α΄ 173,332. Διὰ τοὺς στίχους 10 κέ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 171 στ. 12 κέ. — Σ. τ. Δ.]

55

«Βαριὰ κοιμᾶσαι, Κωνσταντῆ, βαργειέσαι νὰ μιλήσῃς.
—Πιστεύω ἄλλον ἀγαπᾷς, κι ἄλλον ἄντρα θελὰ πάρῃς.

[1]) [Ὁ στίχος προφανῶς ἐφθαρμένος ἀντὶ *δὲ μπορῶ νὰ μερώσω*.—Σ.τ.Δ.]

—Ἂν ἴσως ἄλλον ἀγαπῶ, κι ἄλλον ἄντρα θελὰ πάρω,
σπαθὶ βασῖᾶς στὴ μέση σου, κόψε μου τὸ κεφάλι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Μαρ. Κατσούλου. Ἀτελὴς παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τῆς ἀπίστου γυναικὸς τοῦ Κωσταντῆ. Βλ. Λαογρ. Ε' 565, 9.—Σ. τ. Δ.]

56

«Μωρὲ Παναγιωτάκη [μου], σὰν μ' ἀγαπᾶς,
τί baιζόβγαίνεις κι οὔλο ρωτᾶς;
Στεῖλε συμπεθέρους στὴ μάννα μου,
καὶ προξενητάδες στὸ bάρba μου.
Κι ἂν θὰ σὲ ρωτήσουνε στὴ γειτονιά,
ποῦ τὴν ἐπέτυχες αὐτὴν τὴ νιά,
«Ἀπ' τὴ bόλι ἐρχόμουν κι ἀπ' τὰ νησιά,
κι ἀπ' τὴ γειτονιά της ἐπέρασα,
τὰ βασιλικά της ἐπότιζε
καὶ τὸ βάλσαμό της ἐρρέντιζε,
μὰ ἔκοψε κλωνάρι καὶ μοῦ δωσε,
μοῦ εἶπε καὶ δυὸ λόγια καὶ μ' ἄρεσε.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ἀν. Σωτηροπούλου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 567,11

57

Μέσ' στῆς παπαδιᾶς τ' ἀλώνι
ἀγαπῶ 'να χελιδόνι.
Τ' ἀγαπῶ καὶ κεῖνο κλαίει,
τῆς μαννούλας του τὸ λέγει.
«Ἀπὸ μέ, πουλί, ν' ἀπέχῃς,
γιατὶ διάφορο δὲν ἔχεις.
—Πῶς ν' ἀπέχ' ἀπ' τὴν ἀγάπη,
π' ἐξοδεύτηκα γιὰ δαύτη;
Πῶς ν' ἀπέχω τὸ καϊμένο,
π' ἔχω χίλια ξοδευμένα;
Κι ἄλλα τόσα θὲ νὰ δώσω,
ὅσο νὰ τὴ στεφανώσω.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Ν. Ψυχάρη ἐτ. 73. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 568,13. Πρβλ. τὸ ἑπόμενον.

58

Ἔχω τώρα πέντε χρόνους
βάσανα, καϊμοὺς καὶ πόνους,
π' ἀγαπῶ 'να χελιδόνι
κ' ἡ μαμά του τὸ μαλώνει.
Τὸ μαλώνει καὶ τὸ βρίζει,
τὴ gαρδοῦλα μου ραΐζει.
Τ' ἀγαπῶ καὶ κεῖνο θέλει,
κι ἀπὸ μακριὰ μοῦ λέει·
«Χελιδόνι μου, ν' ἀπέχῃς,
γιατὶ διάφορο δὲν ἔχεις.
— Πῶς ν' ἀπέχ' ἀπ' τὴν ἀγάπη,
πόχασα πολλὰ γιὰ δαύτη;
Ἡ ἀγάπη 'ναι καρφίτσα
κι ἀγκελώνει τὴ gαρδίτσα,
ἡ ἀγάπη 'ναι βελόνι
κι ἀγκελώνει τὸ πλεμόνι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Δ. Κουλούκη. Βλ. τὸ προηγούμενον.

59

Ὅλες οἱ ὄμορφες τό 'χουν καμάρι
καὶ μιὰ μικρὴ μελαχροινὴ τό 'χει μεγάλο νάζι.
Τοῦρκος τὴν ἀγάπησε, γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.
Κόβεται, ρίνεται,
Τούρκισσα δὲ γίνεται.
«Κι ἂν κοπῇς κι ἂν σφαγῇς,
Τούρκισσα θὲ νὰ γενῇς.
— Παπάκι γίνουμαι, στὴ λίμνη πὰ καὶ μπαίνω.
— Παπολόγος θὰ γινῶ,
μὰ δὲν μοῦ 'χεις γλυτωμό.
— Λαφίτσα γίνουμαι, στὰ δάση μπαίνω.
— Κυνηγὸς θελὰ γινῶ,
μὰ δὲν μοῦ 'χεις γλυτωμό.
— Νέφος γίνουμαι, στοὺς οὐρανοὺς πηγαίνω.
— Ἀεράκι θὲ γινῶ,
μὰ δὲν μοῦ 'χεις γλυτωμό.

— Σταφύλι γίνουμαι, στὸ κλῆμα μπαίνω.
— Τρυγητὴς θὲ νὰ γινῶ,
μὰ δὲν μοῦ 'χεις γλυτωμό.
— Κρασάκι γίνουμαι, μέσ' στὸ βαγένι μπαίνω.
— Ταβερνιάρης θὰ γινῶ,
μὰ δὲν μοῦ 'χεις γλυτωμό.
— Ναυτάκι γίνουμαι, στὴ θάλασσα μπαίνω.
— Στὴν 'Αμερικὴ θὰ βγῶ,
μὰ δὲν μοῦ 'χεις γλυτωμό.»

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ' 164,32.

60

Στὴ Ρούμελη εἶναι ἕνα δεντρὶ καὶ κάνει τὴν κανέλλα,
ἂν εἶσ' ἀγάπη καὶ πονῇς, πάρε τὴ 'στράτα κ' ἔλα.
Καὶ τὸν κελαϊδισμόν σου ἀκῶ κ' ἐγὼ μέσα δὲν μπαίνω,
μωρ' ἔβγα στὴν πόρτα νὰ σὲ ἰδῶ, τὶ πέφτω καὶ πεθαίνω.
"Ενας Θεὸς μᾶς ἔπλασεν ἐσὲ κ' ἐμὲ τρυγόνα,
γιὰ νὰ γλυκοφιλειώμαστε στὰ μάτια καὶ στόμα.

ΣΗΜ. [Σύνθετον ἐκ διστίχων ᾄσμα.—Σ. τ. Δ.]

61

Τοῦ νέου μῆλο τοῦ 'στειλα, καὶ μοῦ 'στειλε γαϊτάνι.
Κεῖνος τὸ μῆλο τό 'φαγε, ἐγὼ τὸ γαϊτάνι τό 'χω.
Τὸ λούσθηκα, τὸ πλέχθηκα, τό 'βαλα στὰ μαλλιά μου,
μὲ εἶδε ἡ σκύλλα ἡ πεθερὰ κ' ἡ Εὔα ἡ ἀντραδέρφη.
«Τοῦτο γαϊτάνι εἶν' τοῦ γιοῦ μου, τοῦ γιοῦ μου, τοῦ παιδιοῦ μου.
— Κ' ἐγὼ τοῦ γιοῦ σου εἶμαι, τοῦ γιοῦ σου, τοῦ παιδιοῦ σου,
ραβδὶ τοῦ κεφαλιοῦ σου.»

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 112,66 καὶ *Πολίτου*, 'Εκλογαὶ ἀρ. 103.

62

Κεῖνο τ' ἀστράκι τὸ λαμπρό, ποὺ πάει κοντὰ τὴ boύλια,
κεῖνο μοῦ φέγγει κ' ἔρχουμαι, Δεσποῦλα, στὴν αὐλή σου.
Βρίσκω τὴ bόρτα κλειδωτὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα.
Ξυπνῶ, φιλειῶ τὴν κλειδωνιά, θαρρῶ τὶ εἶν' ἡ κόρη.

«Κόρ', ἂν κοιμᾶσαι, ξύπνησε, κι ἂν κάθεσαι ἔβγα δές μας,
κι ἂν κάθεσ' ἔβγα ἰδές μας
καὶ παρηγόρησέ μας.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. Δ. 'Αγγελοπούλου ἐτ. 55. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Β' 97,75.

63

Κάτου στὰ δασιὰ πλατάνια καὶ στὴ κρυόβρυσι
κάθουνται τριὰ παλληκάρια καὶ μιὰ λυγερή.
Κάθουνται καὶ τρῶν καὶ πίνουν καὶ τὴ ρώταγαν'
«Διαμαντοῦλα, τ' εἶσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη;
Μὴν ὁ ἥσκιος σὲ μαραίνη, μὴ τὸ φάντασμα;
— Οὔτ' ὁ ἥσκιος μὲ μαραίνει οὔτε φάντασμα.
Μὲ μαραίνει αὐτὸς ὁ νέος, ποὺ μ' ἐγέλασε,
καὶ μὲ φίλησε στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια,
καὶ μὲ μάρανε κ' εἶμαι βαλαντωμένη.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. 'Αγγελοπούλου ἐτ. 50. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 103,85.

64

Περδικοῦλ' ἡμέρωνα,
στὸ κλουβὶ τὴν ἔβανα,
κι ὅσο τὴν ἡμέρωνα,
τόσο μ' ἀγριεύότανε.
Πείσμωσα τὴν ἔδειρα,
στὰ βουνὰ τὴν ἔστειλα,
στὰ βουνά, στὰ πετρωτά,
στὰ βολυμοσκεπαστά.
Μιὰ Λαμπρή, μιὰ Κυριακή,
πέρασα κ' ἔγ' ἀπ' ἐκεῖ.
Πέρασα κ' ἔγ' ἀπ' ἐκεῖ,
τὴν ἀκῶ καὶ κελαϊδεῖ,
τὴν ἀκῶ καὶ κελαϊδεῖ
στοὺ' ὀχτροῦ μου τὴν αὐλή.
«Πέτα, περδικοῦλα μου,
κ' ἔλα στὰ χρούλια μου,
κι ἂν σοῦ κρίνω 'γὼ ποτέ,

σ᾽ ἐκκλησιὰ νὰ μὴν ἐμπῶ,
οὔτε τὸν παπᾶ νὰ ἰδῶ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάνεργη· παρὰ Β. Δ. Ἀγγελοπούλου ἐτ. 55. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ΄ 97,43.

65

Τ᾽ ἀκοῦτε, σεῖς οἱ ἔμορφες, καὶ σεῖς οἱ μαυρομάτες,
νὰ μὴ τζηλεῦτε τὰ φλωριά, νὰ μὴ τὰ λιμπιστῆτε,
τὶ τὰ λιμπίστηκα κ᾽ ἐγὼ κι ἄδρα βερέμη πῆρα.
Τοῦ μαγειρεύω καὶ δὲν τρώει, τοῦ στρώνω δὲν κοιμᾶται.
Τοῦ στρώνω πέντε στρώματα, πέντε προσκεφαλάδες·
«Σήκω, βερέμη, πλάγιασε, σήκω βερέμη, κοίτου, [1]),
πού ᾽χω τοῦ Μάη τὴ δροσιὰ νὰ σὲ δροσολογήσω,
νὰ σοῦ περάσ᾽ ἡ ἀρρωστιά, νὰ σοῦ κοπῇ ἡ θέρμη.»
Φωτιὰ νὰ κάψῃ τὰ φλωριά, bροστὰ μέσ᾽ στὴν ὑγειά του.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάνεργη· παρὰ Α. Ρέβελα ἐτ. 75. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε΄ 572,20.

66

Νά ᾽μουνα νιὸς κι ἀνύπαδρος,
εὐγενικὸς καὶ πλούσιος,
νά εἶχα ᾽να γλήγορ᾽ ἄλογο καὶ μιά μορφη γυναῖκα,
νὰ πήγαινα νὰ γλένταγα σ᾽ ἑνά πανηγυράκι,
ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὰ γλυκὰ κρασιὰ καὶ τά ᾽μορφα κορίτσια,
νὰ ρίξω βάρκα στὸ γιαλό,
γιὰ νὰ πιάσω δυὸ σαρδέλες,
δυὸ μελαχροινὲς κοπέλες.
Ἡ μία ἦταν πλούσια κ᾽ ἡ ἄλλη φτωχοποῦλα,
ἄμορφη, μελαχροινοῦλα.
Μ᾽ ἐκάλεσε ἡ πλούσια, νὰ πὰ στὴ gάμαρά της,
καὶ γιὰ ἰδῶ τὴ gαντιά της.
Μοῦ φερε κρίθινο ψωμὶ
καὶ κρασάκι κ᾽ ἦταν ξίδι,
ποὺ νά ᾽χε τὴ φάει τὸ φίδι.
Μὲ κάλεσε καὶ ἡ φτωχὴ

[1]) *κοίτου* = ξαπλώσου

γιὰ νὰ πὰ στὴ gάμαρά της
καὶ νὰ ἰδῶ τὴ gαντιά της.
Μοῦ φερε στάρινο ψωμὶ
καὶ κρασάκι κ᾽ ἦταν μέλι.
Ἐκείνη κ᾽ ἡ καρδιά μου θέλει.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ι. Πετράκου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ΄ 168,40.

67

Μιὰ Παρασκευὴ κ᾽ ἕνα Σαββάτο βράδυ,
Κυριακὴ πρωΐ τὸ κοδομεσημέρι,
μάννα μ᾽ μέ ᾽διωχνε πὸ τ᾽ ἀρχοδικό της
κι ὁ πατέρας μου κι αὐτὸς μοῦ λέει· «Φεῦγα.
Φεῦγα, ἡ κόρη μου, ἀπὸ τ᾽ ἀρχοδικό μου.»
Φεύγω κλαίοντα καὶ παραπονεμένο.
Πῆρα ᾽να στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι,
κ᾽ ηὗρα ᾽να δεδρί, ψηλὸ σὰ κυπαρίσσι.
«Δέξε με, δεδρί, δέξε μα, κυπαρίσσι.
— Πῶς νὰ σὲ δεχτῶ, πῶς νὰ σὲ καρτερέσω;
Νὰ κ᾽ οἱ ρίζες μου καὶ δέσε τ᾽ ἄλογό σου.
Νὰ κ᾽ οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμασ᾽ τ᾽ ἅρματά σου.
Νὰ κι ὁ ἥσκιος μου καὶ πέσε καὶ κοιτάξου.» [1])

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Ποταμιά· παρὰ Χαρικλείας Π. Τσίριμπα. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε΄ 162,48 βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον.

68

Ἕνας λοχαγός, ἕνας συνταγματάρχης,
κάστρο γύρευε, χωριὸ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ.
Μηδὲ κάστρο ηὗρε, μηδὲ χωριὸ νὰ μείνῃ.
Πῆγε κι ἄραξε σ᾽ ἑνοῦ δεντροῦ τὴ ρίζα.
«Δέξου με, δεντρί, δεντρὶ καὶ κυπαρίσσι.
— Πῶς νὰ σὲ δεχτῶ, πῶς νὰ σὲ καρτερέσω;
Νὰ οἱ ρίζες μου καὶ δέσε τ᾽ ἄλογό σου.
Νὰ κ᾽ οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμασ᾽ τ᾽ ἅρματά σου.

[1]) κοιμήσου

Νὰ κι ὁ ἥσκιος μου καὶ πέσε καὶ κοιμήσου,
κι ὅταν σηκωθῇς, τὸν ὕπνο νὰ πληρώσῃς.»

ΣΗΜ. Πρβλ. τὸ προηγούμενον.

69

Τέτοια ὥρα ἦταν χτές,
τέτοια ἦταν καὶ προχτές,
ποὺ γινότανε χορός
πεντετεσσεράγκωνος.
Καὶ στὴ δίπλα τοῦ χοροῦ
σταυραετὸς καθότανε
καὶ περικαλειώτανε.
«Θέ μου, δός μ' ἐλευθεριά,
νὰ χυθῶ νὰ πάρω μιά.
Νὰ χυθῶ νὰ πάρω μιά,
τὴν καλύτερη Ρωμιά.»

ΣΗΜ. Πρβλ. Λαογρ. Ε' 570,16.

70

Μέσ' στὴν ἁγιὰ Παρασκευὴ
κοιμᾶτ' ἡ κόρη μοναχή,
κοιμᾶται κι ὀνειριάζεται,
βλέπει κι ἀρραβωνιάζεται.
Βλέπει σὲ πύργο κι ἀνέβαινε
καὶ σὲ περιβόλι ἔμπαινε,
καὶ δυὸ ποτάμια μὲ νερό.
«Ξήγα, μητέρα, τ' ὄνειρο.
— Ὁ πύργος εἶν' ὁ χάρος σου,
τὸ περιβόλι ὁ τάφος σου,
τὰ δυὸ ποτάμια μὲ νερὸ τὰ δάκρυα ποὺ θὰ χύσω.
— Μάννα, κακῶς τὸ ξήγησες,
μάννα, κακῶς τὸ διάλυσες.
Ὁ πύργος εἶν' ὁ ἄντρας μου,
τὸ περιβόλι ὁ γάμος μου,
τὰ δυὸ ποτάμια μὲ νερὸ
εἶναι τὸ συμπεθερειό.»

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς 6λ. Δαογρ. Η' 511,24.

71

Κάτου στὰ πέντε μάρμαρα καὶ στὰ παλιὰ λιθάρια
πέντε χοροὶ χορεύουνε κ' οἱ πέντ' ἀράδ' ἀράδα,
στὴ δέρα δίπλα τοῦ χοροῦ χορεύ' ἡ Ζερβοποῦλα.
Κι ὁ βασιλιᾶς ἐπέρασε καὶ τούσε χαιρετάει.
«Γειά σας, χαρά σας, βρὲ χοροί, κ' οἱ πέντ' ἀράδ' ἀράδα.
—Σὰν τί τῆς τάζεις, βασιλιᾶ, γιὰ νὰ πιαστῇς κοντά της;
—Τῆς τάζω τ' ἄστρι πρόβατα καὶ τὸ φεγγάρι γίδια,
τῆς τάζω τὸ φεσάκι μου, ποὺ 'ναι φλωρὶ γεμᾶτο.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Μκρ. Τσιρίτη. Διὰ τὰς παραλλαγὰς 6λ. Λαογρ. Η' 154,16.

72

Στὸ παρεθύρι κάθεται μιὰ πεθερά, μιὰ νύφη,
μὲ τὰ μαλλιά τους ξέπλεχα, στὶς πλάτες τους ριμένα,
ὅλο τὸ gάβο ἀγνάντευαν, τὸ gάβο κι ἀγναντεύουν.
Βλέπουν κοπάδια πρόβατα καὶ βρουκολειὸ [1] γελάδια.
Τὴν πεθερά της ρώταγε, τῆς πεθερᾶς της λέει·
«Κι ἂμ τίνος εἶν' τὰ πρόβατα καὶ τίνος τὰ γελάδια;
—Δικά μας εἶν' τὰ πρόβατα, δικά μας τὰ γελάδια.
—Λύκος νὰ φάῃ τὰ πρόβατα, λύκος καὶ τὰ γελάδια,
ὑροστὰ στὸν ἄντρα τὸν καλό, ὅπου ἐγὼ στεροῦμαι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάνεση· παρὰ Βκσ. Δ. Ἀγγελοπούλου. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς 6λ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 104.—Σ. τ. Δ.]

73

Ἐγὼ 'μαι ἑνοῦ ψαρᾶ παιδί,
κόρη σ' ἀγαπῶ πολύ,
ρίχνω τὴν τράτα στὸ γιαλό,
κόρη μου σὲ ἀγαπῶ,
καὶ πιάνω δυὸ σαρδέλες,
δυὸ μελαχροινὲς κοπέλες.
Ἡ μία ἦταν πλουσιανή,
κόρη σ' ἀγαπῶ πολύ,

1) βρουκολειὸ· ἀντὶ βουκολειό.

κ᾽ ἡ ἄλλη φτωχοποῦλα,
ὄμορφη διαβολοποῦλα.
Μὲ κάλεσε ἡ πλουσιανὴ νὰ πά στὴν κάμαρά της.
νὰ ἰδῶ τὴν καταντιά της.
Φέρνει κρίθινο ψωμί,
κόρη σ᾽ ἀγαπῶ πολύ,
τὸ κρασί της ἦταν ξίδι
ποὺ νά ᾽χε τὴ φάῃ τὸ φίδι.
Μ᾽ ἐκάλεσε ἡ φτωχιανὴ νὰ πά στὴν κάμαρά της:
νὰ ἰδῶ τὴν καταντιά της.
Μοῦ φέρνει κρίθινο ψωμί,
κόρη σ᾽ ἀγαπῶ πολύ,
τὸ κρασί της ἦταν μέλι
κ᾽ ἡ καρδιά μου κείνη θέλει.

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ᾽ ἀρ. 66.

74

Καλὸ χωριὸ εἶν᾽ τὰ Σουδενά,
— ματάκια μου γραμμένα, —
ποῦ ᾽ν᾽ τὸ νερὸ στὸ ρέμα,
πᾶν τὰ κορίτσια γιὰ νερὸ κ᾽ ἔρχουνται φιλημένα.
Κ᾽ ἕνα κορίτσι ρόδινο δὲν μπορῶ νὰ τὸ φιλήσω.
Τσοπάνης ἐξαγνάντησε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα,
μὲ τὴ φλογέρα λέει·
«Μ᾽ ἐτρέλλανες Ἑλένη.
Φυλάξου, κόρη, ἀπ᾽ τὸ φιλί, μὴ σὲ φιλήσῃ ὁ ξένος.
Κι ὁ ξένος εἶναι μακρυνός, ταχιὰ γελάει μὲ σένα.
— Τραυήξου πέρα, πούϊστη γιέ, σύρε καὶ στὴ δουλειά σου
ἔχω μαννοῦλα κ᾽ εἶν᾽ κακιὰ καὶ τρώγεται μὲ μένα
καὶ νύχτα καὶ ἡμέρα.»

75

Τὸ πίνω, μάννα, τὸ κρασί, τὸ πίνω νὰ μεθύσω.
Μὲ δέρνει ἡ νύχτα κ᾽ ἡ αὐγή, τ᾽ ἀστρὶ καὶ τὸ φεγγάρι,
μὲ δέρνει καὶ μιὰ λυγερή, μιᾶς χήρας δυχατέρα.
Παίρνω λιθάρια στὴν ποδιά, πετῶ στὰ κεραμίδια.

«Μώρ, ἂν κοιμᾶσαι ξύπνα.»
«Μὴ μὲ δέρνῃς, μάννα, μὲ τ᾽ ἀργαλειοῦ τ᾽ ἀντί,
καλὲ μάννα,
τ᾽ ἐγὼ θελὰ τὸν πάρω, γαμπρὸ θὰ τὸν εἰπῇς,
καλὲ μάννα.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Δ. Πράπα, ἐτ. 50.

76

Στοῦ βοριᾶ τὸ μπαλκονάκι στρῶσε μου νὰ κοιμηθῶ,
στρῶσε στρῶμα πουπουλένιο, πάπλωμα μεταξωτό,
βάλε καὶ μαξιλαράκια τὶς πλεξοῦδες σου τὶς δυό.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Δ. Πράπα.

77

Τῆς Ἀγγέλως

Τὸ βλέπεις τ᾽ ἄστρι τὸ λαμπρό, ποὺ πάει κοντὰ τὴν πούλια;
Κεῖνο φωτάει κ᾽ ἔρχουμαι, Ἀγγέλω, στὴν αὐλή σου.
Κι ἂν νυστάξω, Ἀγγέλω μου, πάρε με στὴν ποδιά σου,
γύρισ᾽ τὸ γῦρο τῆς ποδιᾶς, γύρισε, σκέπασέ με.
Κι ἂν διψάσω γιὰ νερό, τὰ δάκρυά σου πότισέ με.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὸ ὡς γαμήλιον παρὰ *Πολίτῃ*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 142. Ὡς πρὸς τοὺς πρώτους στίχους πρβλ. *Λάσκαρη*, Λάστε 456,2.—Σ. τ. Δ.]

78

«Χεῖλι μου μελαχροινό,
ἐγὼ γιὰ σένα τραγουδῶ,
κι ἀχειλάκι μου βαμμένο,
ἐσὺ μὲ ἔχεις τρελλαμένο.
Βουρλίζουμαι νὰ σὲ χαρῶ,
ὅταν σὲ βλέπω στὸ χορό.
—Κι ἂν βουρλίζεσαι τί κάνεις;
πίλι ἐσὺ τὸ νοῦ σου χάνεις.»
Μὰ ᾽χε δυὸ μάτια σὰν ἐλιά,
κ᾽ εἶναι γιομᾶτα ἀπὸ χαρά,
Μὰ εἶχε δυὸ ματάκια μαῦρα,
ζυμωμένα μὲ τὸ γάλα.

«Γυρίζω νύχτες καὶ πρωΐ,
γιὰ νὰ σὲ εὕρω μοναχή.
— Γύριζε, κατακαϊμένε,
στὰ στενά, δαιμονισμένε.»
Γιὰ δυὸ ματάκια π᾽ ἀγαπῶ
καὶ γυρίζω νὰ τὰ ἰδῶ.
Δυὸ ματάκια μ᾽ ἀγαποῦνε
ντρέπονται νὰ μοῦ τὸ εἰποῦνε.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Ποταμιά· παρὰ Χαρικλείας Τσίριμπα.

79

Ἐχτὲς τὸ βράδυ, βράδυ,
τ᾽ ἀστρὶ μὲ τὸ φεγγάρι,
ἐπέρασ᾽ ἕνας νέος,
μελαχροινὸς καὶ ὡραῖος,
καὶ μοῦ ᾽πε μὲ τὸ στόμα·
«Ἀνύπαντρ᾽ εἶσ᾽ ἀκόμα;»
Καὶ τοῦ ᾽πα μὲ τὰ χείλη
πῶς μὲ ζητοῦνε χίλιοι.
«Σὰν σὲ ζητοῦνε χίλιοι,
γιὰ δὲν ἀποφασίζεις;
— Οἱ γαμπροὶ θέλουν χιλιάδες,
οἱ παλιομασκαράδες.
— Δὲν θέλω ᾽γὼ χιλιάδες,
παρὰ νοικοκυράδες.»

80

Ἐδῶ σὲ τούτ᾽ τὴ ροῦγα, σὲ τούτ᾽ τὴ γειτονιά,
ἐδῶ ᾽ναι μιὰ κοντοῦλα, ροῦσα καὶ μελαχροινιά.
Σὰν πάπια χῆνα σειέται, καὶ λυγίζεται.
«Κορή μ᾽, ἂμ ποιόνε θέλεις, κι ἂμ ποιόνε ἀγαπᾷς;
— Μαννά μ᾽, δὲν εἶναι ξένος, μήτε ἀλαργινός,
παρά ᾽ναι γείτονάς μας, τὸ παπαδόπουλο.
— Κορή, τὸ παπαδόπουλο, πολλὰ προικιὰ γυρεύει.
— Ὅσα γυρεύει δώστε τα, καλὸς εἶν᾽ κι ἂς τὰ πάρῃ.
— Γυρεύει ἀβέλια ἀτρύγητα μ᾽ ὅλους τοὺς τρυγητᾶδες.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ἰ. Πετράκου. [Ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους στίχους πρβλ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 136. Σ.τ.Δ.]

81

Κάτω στὸ γιαλό, κάτω στὸ περιγιάλι
κόρην ἀγαπῶ χρόνο καὶ πέντε μῆνες,
ροῦσα καὶ ξανθὴ κι ὁ ἥλιος δὲν τὴ ξέρει,
πάρα ἡ μάννα της, κείνη ἀκριβὴ τὴν ἔχει,
μόσχο τῆς μιλάει, κανέλα τῆς φωνάζει·
«Μοσχοκανελιά, γιατ᾽ εἶσαι πικραμένη;
μὴν ἀρρώστησες, μὴν εἶσαι θερμασμένη;
— Δὲν ἀρρώστησα, δὲν εἶμαι θερμασμένη.
Ψὲς τὸ δειλινό, ψὲς τὸ βράδυ βράδυ,
ποὺ σιργιάναγα ἔξω στὸ περιβόλι,
πέρασ᾽ ἕνας νιὸς κ᾽ ἕνας καλὸς λεβέντης,
καὶ μὲ γέλασε πῶς ἦτο ξάδερφός μου,
καὶ μὲ φίλησε στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια,
καὶ στὸ μάγουλο, ποὺ εἶχα τὸ κοκκινάδι,
καὶ μὲ μάρανε σὰν μῆλο μαραμένο.
Αὐτή ᾽ναι ἡ ἀρρώστια μου, αὐτή ᾽ναι ἡ ἀρρωστιά μου.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Πανδώρα ΙΓ΄ 366, 46. Διανοτράγουδα 1866 σ. 180, 11. *Γουσίου*, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου 46,85.—Ἐκ τῶν σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

82

«Γ᾽ ἔχεις, καϊμένε κόρακα, ποὺ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
Μὴν εἶν᾽ τ᾽ αὐγά σου μελανὰ καὶ τὰ φτερά σου μαῦρα;
— Δὲν εἶν᾽ τ᾽ αὐγά μου μελανὰ καὶ τὰ φτερά μου μαῦρα.
Ἀπὸ μικρὸς ἀρφάνεψα ἀπὸ μάννα καὶ πατέρα,
καὶ πῆγα καὶ ρογιάστηκα σ᾽ ἐνοῦ παπᾶ κοπέλα.
Δώδεκα χρόνους ἔκανα καὶ δεκαπέντε μῆνες.
Καὶ μιὰ Λαβρή, μιὰ Κυριακή, μιὰ πίσημο ἡμέρα,
τὴ ρόγα μου ἐγύρεψα νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω.
«Δός μου, κυρά, τὴ ρόγα μου, δός μου τὴ δούλεψί μου.
—Κάτσε, καλέ μου, δοῦλε μου, καλέ μου ὑπερέτη,
κάτσε, γιὰ νὰ ᾽ρθῃ ὁ παπᾶς τὴ ρόγα σου ν᾽ ἀλλάξῃ.
— Δὲ gάθουμαι, βρὲ παπαδιά, δὲ gάθουμαι, κυρά μου,
καπού εἶχα ᾽ναν ἀδερφὸ καὶ μοῦ στειλ᾽ ἕνα γράμμα,
νὰ πά τὸ γρηγορώτερο, νὰ πά νὰ μὲ παdρέψῃ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Παπακωνσταντίνου. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α΄ 641 ξε΄.—Σ. τ. Δ.]

83

«Κόρη μου, ζαχαρένια μου,
καὶ μαργαριταρένια μου,
βγαίνεις τὸ μῆνα μιὰ φορά
μὲ τὰ λελούδια στὴν ποδιά,
κάνεις τοὺς νιοὺς νὰ σφάζουνται
κι ἄγουρους νὰ πλαντάζουνε,
κάνεις καὶ μένα τ᾽ ἀρφανὸ
βάζω μαχαίρι νὰ σφαγῶ.
—Μὴ σφάζεσαι, μὴν κόβεσαι,
καὶ μὴ μοῦ βαλαντώνεσαι.
Ἐμεῖς θὰ στήνε φέρουμε,
τὴν πέρδικα ποὺ ξέρουμε.»

84

Σήμερα εἶναι ὡραία σχόλη,
ἐδῶ νὰ μαζευτοῦμε ὅλοι.
Μὰ ἦρθαν ξένοι, μὰ ἦρθαν ἀόπιοι,
μὰ ἦρθαν κι ἀπὸ τὴν Εὐρώπη,
μὰ ἦρθαν τρία παλληκάρια,
σὰν κλωνιὰ μαργαριτάρια.
Τὸ ἕνα περπατεῖ γι᾽ ἀγάπη,
τ᾽ ἄλλο περπατεῖ γι᾽ ἀμάχη,
καὶ τὸ τρίτο τὸ καϊμένο
στέκει παραπονεμένο.
Ἔλα δῶ κοντὰ σὲ μένα,
νὰ σοῦ εἰπῶ ποιά ᾽ναι γιὰ σένα.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ι. Πετράκου.

85

Στὰ ψηλὰ τὰ παρεθύρια,
κάθουνται δυὸ μαῦρα φρύδια.
Καὶ ᾽κεῖ ἀράζουν τὰ καράβια,
τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα.
«Ρὲ καλὲ καραβοκύρη,
πόσο ἔχει τὸ φκιασίδι;

—Τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι
εἴκοσι λεπτὰ τὸ δράμι,
ποὺ τὸ βάνουν οἱ κοπέλες
καὶ τρελλαίνουν τοὺς λεβέντες.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ν. Πετράκου.

86

«Σὰν τί λεβέντης εἶσαι σύ, ποὺ σούρνεις τὸ χορό μας;
Κάνε ἡ μεσοῦλα σου εἶν᾽ λιανή, κάνε καμάρι τό ᾽χεις.
— Μήτε ἡ μεσοῦλα μου εἶν᾽ λιανή, μήτε καμάρι τό ᾽χω,
παρά ᾽χω δυὸ ἀγαπητικὲς κ᾽ ἔχω χαρὰ μεγάλη.
Κι ἂν τὰ χαλάσω μὲ τὴ μιά, τὰ φκιάνω μὲ τὴν ἄλλη.
Κι ἂν τὰ χαλάσω μὲ τὶς δυό, θὰ πέσω νὰ πεθάνω.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Ι. Πετράκου.

87

Μιὰ κόρη μὲ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια
ψηλὸ βουνὸ ἀνέβαινε πλέχοντας τὸ γαϊτάνι,
πλέχοντας κι ἀργιοπλέχοντας καὶ λιανοτραγουδῶντας.
Καὶ κυνηγὸς κυνήγαγε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.
«Νεῦτοῦ ποὺ πᾶς, βρὲ λυγερή, θὰ πέσῃς νὰ βαρέσῃς.
— Καὶ τί σὲ μέλει, κυνηγέ, ἂν πέσω καὶ βαρέσω;
Ἔχω ἀδερφὸ κ᾽ εἶναι γιατρὸς κι ἀμέσως μὲ γιατρεύει.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβᾶ· παρὰ Μ. Μπρελιᾶ.

88

Κόρη, ποὺ πᾶς γιὰ κρυὸ νερὸ μὲ τὴ βαρελοποῦλα,
χαιρέτα μου τὸ πλάτανο καὶ τὴ γαινούργια βρύσι,
χαιρέτα τὴν ἀγάπη μου, στὴ βρύσι ποὺ λευκαίνει.
Νὰ τῆς θελώσῃς τὸ νερό, νὰ τὴν ἀπασχολήσῃς,
νὰ τὴν φιλήσῃς σταυρωτὰ στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια
καὶ στὸ δεξί της μάγουλο ποὺ ᾽χει τὸ κοκκινάδι.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβᾶ· παρὰ Γ. Μπρελιᾶ.

89

Ὅσ᾽ ἄστρια ἔχει ὁ οὐρανὸς καὶ ὅσα φύλλα ᾽χει τὸ δέδρο,
τόσα φλωράκια ξόδεψα—Βασίλω—ὧς ποὺ νὰ σ᾽ ἀγαπήσω,
καὶ τώρα ποὺ σ᾽ ἀγάπησα δὲ θὰ σ᾽ ἀλησμονήσω.
Βάτους κι ἀγκάθια πάτησα ὧς ποὺ νὰ σ᾽ ἀπαντήσω,
καὶ τώρα ποὺ σ᾽ ἀπάντησα δὲ θὰ σ᾽ ἀλησμονήσω.
Θὰ γίνω γῆς νὰ μὲ πατᾷς, γεφύρι νὰ διαβαίνῃς,
θὰ γίνω μιὰ γλυκομηλιὰ νὰ κάθεσαι στὸν ἥσκιο,
νὰ πέφτουν τ᾽ ἄνθη ἀπάνου σου, τὰ μῆλα στὴ bοδιά σου,
θὰ γίνω μιὰ κρυόβρυσι νὰ κάθεσαι νὰ πλένῃς.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Ἀχούρια· παρὰ Ἠλ. Γεωργούλη. Βλ. τὸ κατωτέρω.

90

Βάτους κι ἀγκάθια πάτησα—Βασίλω—ὅσο νὰ σ᾽ ἀγαπήσω.
καὶ τώρα ποὺ σ᾽ ἀγάπησα τί θέλεις νὰ σοῦ στείλω;
Γιαλὶ καὶ χτένι σοῦ στειλα κ᾽ ἕνα χρυσὸ γαϊτάνι,
τὸ χτένι νὰ χτενίζεσαι καὶ τὸ γιαλὶ νὰ βλέπῃς,
κι αὐτὸ τὸ χρυσογάϊτανο νὰ πλέχῃς τὰ μαλλιά σου.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Σηλύμνα· χορὸς συρτός. Βλ. τὸ ἀνωτέρω.

91

Γιὰ σένανε, ρουσοῦλα μου, μὲ βάλανε στὸ κάστρο,
γιὰ δυὸ λογάκια πού ᾽παμε καὶ τά ᾽πες τ᾽ ἀδερφοῦ σου.
Τοῦ ᾽πες πῶς ἀγαπειώμαστε κρυφὰ ἀπὸ τοὺς γειτόνους.
Ἐμεῖς κι ἂν ἀγαπειώμαστε, τὸ gόσμο τί τὸν μέλει;
Τάχα δὲ θά ᾽ρθῃ ἕνας καιρὸς νὰ βγῶ κ᾽ ἐγ᾽ ἀπ᾽ τὸ κάστρο;
Θὰ κάψω χῶρες καὶ χωριά, χωριὰ καὶ βιλαέτια,
θὰ κάψω τὴν Τροποριτσά, τὴν ξακουσμένη χώρα,
θὰ κάψω τὴν ἀγάπη μου μέσα στὰ φυλλοκάρδια.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. Δ. Ἀγγελοπούλου ἐτ. 50.

92

«Κουμπάρα, μὲ βαλάντωσες μὲ τὰ καμώματά σου,
τὸ λάδι πού ᾽χω σπίτι σου ν᾽ ἀνάψῃ νὰ σὲ κάψῃ.
— Σώπα, κουμπάρε, μὴν τὸ λὲς καὶ μᾶς ἀκούει ὁ κόσμος·

καὶ μᾶς ἀκούει ἡ γειτονιὰ καὶ μᾶς ἀκούει ἡ ροῦγα.
Τ᾽ ἔχουμε ἄdρες γραμματικούς, παπᾶδες θὰ γινοῦνε.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. Δ. Ἀγγελοπούλου ἐτ. 50.

93

Σὰν τούτ᾽ τὴ νύχτα κι ἄλλη μιὰ νά ᾽τανε ὅλα τὰ βράδυα,
τ᾽ ἡ ἀγάπη μου παρήγγειλε νὰ πά νὰ μ᾽ ἀνταμώσῃ.
Μὰ πῆγα καὶ τὴν εὕρηκα, μέσ᾽ στὸ bαξὲ κοιμᾶται.
Νὰ τῆς μιλήσω, dρέπουμαι, νὰ τῆς τὸ πῶ, φοβᾶμαι,
νὰ τὴ ρεντίσω μὲ κρασί, φοβᾶμαι μὴ μεθύσῃ.
Παίρνω ζαχαροστράγαλα, πετῶ στὰ κεραμίδια.
«Ξύπνα, ἀγαπημένο μου, ξύπνα, καλή μ᾽ ἀγάπη,
ξύπνα τοῦ ἥλιου ἀδερφή, τῆς βαμπακιᾶς ἀσπράδα,
ξύπνα, γιὰ δὲν ἐχόρτασες τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα;»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Α. Ρέβελα, ἐτ. 75. [Πρβλ. τὰ ὑπ᾽ ἀρ. 51 καὶ Λαογρ. Δ΄ 105,92.—Σ.τ.Δ.]

94

Ὁ ἥλιος μέσ᾽ στὰ σύννεφα τροχούς, τροχοὺς γυρίζει,
κ᾽ ἐμένα τὴν ἀγάπη μου ἄλλος τὴν τριγυρίζει.
«Ἕως πότε, ἀγάπη, κρύβεσαι μέσ᾽ στῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο;
Τάχα δὲ θά ᾽ρθῃ ἕνας καιρὸς νὰ μαραθῇ τὸ φύλλο;
Νὰ στήσω βρόχια στὰ βουνὰ καὶ ξόβεργα στοὺς κάbους,
τ᾽ ἀγγίστρια τὰ μεταξωτὰ σὲ μαρμαρένια βρύσι,
bελτά [1]) πιανα τὴ bέρδικα τὴν ἀηδονολαλίστρα».

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Α. Ρέβελα, ἐτ. 75. [Ἓως πρὸς τοὺς τελευταίους στίχους (5-8) πρβλ. Passow 494. *Λάσκαρη*, Λάστα 465,17. *Ἀραβαντινοῦ*, Συλλογὴ 296,492. *Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ 137,114. Ἑλληνισμός. ΙΔ΄ 251,11. — Ἐκ τῶν σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

95

Σαράντα πέντε Κυριακὲς καὶ ξῆντα δυὸ Δευτέρες,
δὲν εἶδα τὴν ἀγάπη μου, τὴν ἀγαπητικιά μου,
κ᾽ ἐψὲς τὴν εἶδα στὸ χορὸ καὶ στὸ χορὸ χορεύει,
μὲ δυὸ μαντήλια στὸ λαιμό, μὲ τέσσερα στὰ χέρια,

1) bελτὰ (ἢ bέλτα)=μήπως.

καὶ μὲ τὸ μάτι νόημα καὶ μὲ τὰ χείλη λέει·
«Λεβέντη, ποῦ θὰ σμίξουμε, καὶ ποῦ θ' ἀνταμωθοῦμε;
— Ταχιὰ πᾶμε γι' ἀμάραντα, πᾶμε γιὰ μανουσάκια, [1])
καὶ κεῖ, μωρέ, θὰ σμίξουμε κ' ἐκεῖ θ' ἀνταμωθοῦμε,
νὰ πῇς καὶ σύ, νὰ πῶ κ' ἐγώ, κι ὅτι εἴπαμε νὰ γίνῃ,
νὰ γίνῃ ὁ λόγος θέλημα.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασ. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50. [Παραλλαγαί: Πανδώρα ΙΓ' 314, 38. Ζωγρ. Ἀχὼν Α' 164, 304. Ἑλληνισμὸς ΙΔ' 509, 42. — Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου. Πρβλ. καὶ Δεσγρ. Ϛ' 637,6. Ε' 158,42 καὶ Δ' 151,16.—Σ. τ. Δ.]

96

Ἤλιε μου, γιὰ βασίλεψε, ἄστρι μου, πέσε κάτου,
νὰ σκοτιδιάσουν τὰ στενά, νὰ κλείσουν τ' ἀργαστήρια,
νὰ πᾶν οἱ ξένοι σπίτια τους κ' οἱ ντόπιοι στὰ δικά τους,
νὰ πάῃ κι ὁ νιὸς κεῖ π' ἀγαπᾷ, στὴν ἀγαπητικιά του.
Σαράντα βίγλες ἔβαλαν κ' ἑξῆντα βιγλαραίους,
κανεὶς δὲν τοὺς ἀγροίκησε ἀπὸ τοὺς βιγλαραίους,
πέρ' [2]) ἡ μαννοῦλα τῆς ξανθῆς, κείνη τὸν ἀγροικάει.
«Κόρη, ἡ πόρτα μας βροντᾷ καὶ τρίζ' ἡ κλειδωνιά μας.
— Μάννα, κατσοῦλα πέρασε μὲ ποντικὸ στὸ στόμα.
— Δὲν εἶν' κατσούλας πέρασμα, δὲν εἶν' κατσούλας βρόντος,
παρά 'ναι ὁ γιὸς ποὺ σ' ἀγαπᾷ κ' ἔρχεται νὰ σέ ἰδῃ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Β. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50.

97

Χήρας ὑγιὸς ψυχομαχεῖ σὲ μαυρομάτας πόρτα,
καὶ πήγαινε τὸ αἷμα του σὰν σιγαλὸ ποτάμι.
Κ' ἡ μάννα του τοῦ ἔλεγε κ' ἡ μάννα του τοῦ λέει·
«Ἀρνήσου, παιδί μου, τὶς ξανθὲς κ' ὅλες τὶς μαυρομάτες,
γιὰ νὰ χαρῇς τὰ νιάτα σου, χαρῇς τὴ λεβεντιά σου,
γιὰ νὰ γλεντήσῃς τὸ dουνιὰ καὶ τὸν ἀπάνου κόσμο.
— Μάννα ζουρλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμυαλισμένη,
κάλλιο τό 'χω νὰ χάνουμαι, νὰ χάνω τὸ κεφάλι,
παρὰ ν' ἀρνηθῶ ὅλες τὶς ξανθὲς κι ὅλες τὶς μαυρομάτες.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50.

[1]) μανουσάκια=πασχαλιές, λουλουβάδες.
[2]) πέρ'=παρά.

98

Δὲ σ' τό 'πα, Γιῶργο, μιὰ φορά, δὲ σ' τό 'πα, Γιῶργο, δύο,
τὶς ἔμορφες μὴν ἀγαπᾷς, τὶς ροῦσες μὴν τὶς θέλῃς;
Τὶ οἱ ἔμορφες θὲ νὰ σὲ φᾶν, τὶ οἱ ροῦσες θὰ σὲ χάσουν.
Κ' ἡ Ὀβριοποῦλα τό 'λεγε, κ' ἡ Ὀβριοποῦλα λέει·
«Ὅλα τὰ βράδυα νά 'ρχεσαι κι ὅλα τὰ μεσημέρια,
Σαββάτο βράδυ μὴν ἐρθῇς, Σαββάτο μεσημέρι,
ποὺ πᾶν οἱ νιοὶ στὴν ἐκκλησιὰ κ' οἱ ροῦσες στὸ σιργιάνι.
Ἔβγα bροστὰ καὶ διάλεξε, διάλεξε ὅποια σ' ἀρέσει.»
Κι ὁ Γιῶργος βγῆκε κ' ἔκατσε bροστὰ στὰ σταυροδρόμια,
διαλέγει τὴν καλύτερη, ἐνὸς παπᾶ κορίτσι.
«Ἔλα, παπαδοποῦλα μου, νὰ σὲ γλυκοφιλήσω.
Νὰ μὴ τὸ μάθῃ ὁ παπᾶς κι ἀρχίσῃ τὴν κατάρα,
γιατὶ σ' ἔχει μονάκριβη, δὲν ἔχει ἄλλο κορίτσι,
καὶ δὲν μᾶς βγάλῃ τὸ χαρτὶ καὶ δὲν μᾶς στεφανώσῃ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βασιλ. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50.

99

Θέλτε ν' ἀκούσετε βιολιά, τὰ ντέλφια πῶς βαροῦνε;
Περάστε ἀπ' τὴ Καθολικὴ κι ἀπ' τὴ Φανερωμένη,
ἐκεῖ θ' ἀκούσετε βιολιά, τὰ ντέλφια πῶς βαροῦνε.
Χορεύει ἡ γαλανὴ bροστὰ κι ὁ Δῆμος ἀπὸ πίσω.
Κι ἀπὸ τὸ σεῖσμα τοῦ χοροῦ κι ἀπὸ τὴ bερηφάνεια
ἐκόπη τ' ἀργυρὸ κουbὶ καὶ φάνηκ' ὁ λαιμός της.
Κι ἄλλοι τὸ λένε μάλαμα κι ἄλλοι τὸ λέν' ἀσήμι.
Κεῖνο δὲν εἶναι μάλαμα, κεῖνο δὲν εἶν' ἀσήμι,
παρὰ 'ν' τῆς κόρης ὁ λαιμός, ποὺ λάμπει σὰν τὸν ἥλιο.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Γ. Μπρελιᾶ. [Διὰ τοὺς στίχους 5 κέ. πρβλ. τὸ ᾄσμα τῆς κλεφτοπούλας: *Πολίτου*, Ἐκλογαί 72 Β.—Σ. τ. Δ.]

100

Τρία καραβάκια ἀρμένιζαν στῆς Πάτρας τὸ μπογάζι,
καρδιὰ μ' ἀναστενάζει,
τὸ 'να ἀρμενίζει μὲ βοριᾶ τ' ἄλλο μὲ τραμουδάνα,
σὲ παίρνω ματζιουράνα,

τὸ τρίτο τὸ καλύτερο σὲ περιβόλι bαίνει,
δικό μας θέλα γένῃ.
Γι᾽ ἀνέβα πάνω στὴ μουργιὰ νὰ μάσουμε τὸ φύλλο,
σὲ παίρνω δὲ σ᾽ ἀφήνω,
νὰ θρέψουμε τὸ θρέψιμο [1]), νὰ βγάλουμε μετάξι,
σὲ παίρνω, μὲ τὴ dάξι.
Νὰ βγάλω λίτρες ἑκατὸ κι ὀκάδες τὸ μετάξι,
σὲ παίρνω μὲ τὴ dάξι.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως: Τρίπολις· παρὰ Μαρ. Τσιρίτη.

101

Ἀπὸ βραδυοῦ κινήσαμε,
στοῦ Γαλατᾶ φωτίσαμε,
σὲ μιὰ κυρὰ Χατζῆνα,
στὴν πάπια καὶ στὴ χῆνα.
«Χατζῆνα, ᾽δῶ, Χατζῆνα, ᾽κεῖ,
Χατζῆνα, κέρνα μας κρασί,
κρασί, ρακὴ νὰ πιοῦμε,
τὴν κόρη σου νὰ ᾽δοῦμε.
Χατζῆνα τὸ κρασί ᾽ν᾽ ξυνὸ
καὶ τὸ κορίτσι σου μικρό.»

102

«Μάννα, κορίτσια πού ᾽δα γὼ στοῦ Κρεββατᾶ τὴ βρύσι!
Μά ᾽πλεναν τὰ τσεμπέρια τους, λευκαίναν νὰ σκουτιά τους.
Μάννα, πετρίτης θὰ γινῶ νὰ πά νὰ τοὺς τὰ κλέψω.
—Νὰ σ᾽ ὁρμηνέψω, μάτια μου, νὰ πᾶς νὰ τοὺς τὰ κλέψῃς·
Γυναίκεια ροῦχα φόρεσε, νὰ πᾶς νὰ τοὺς τὰ κλέψῃς.»

103

Σὰν θὲς λεβέντη νὰ χαρῇς καὶ νὰ μορφοδιαλέξῃς,
σύρε στὴν Ἀνδριανούπολι καὶ στὴν ὡραία πόλι,
ἐκεῖ ᾽ναι κορίτσια ἔμορφα, ἐκεῖ ᾽ναι κορίτσια ἄσπρα,
ἐκεῖ πουλειέται ἕνα χρυσὸ κ᾽ ἕνα μορφοκοζόκι.

1) μεταξοσκώληκας (κουκούλι).

104

Οἱ κάβοι τρέφουν ἄλογα καὶ τὰ βουνὰ λεβέντες,
κι ὁ δόλιος ὁ ξερόκαbος τὶς Ζαρουφλιουτοποῦλες.
Ἡ μιὰ τῆς ἄλλης ἔλεγε, ἡ μιὰ τῆς ἄλλης λέει·
«Πῶς τὰ περνᾷς, μωρ᾽ ἀδερφή, μ᾽ αὐτοὺς τοὺς Ζαρουφλιῶτες;
—Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρ᾽ ἀδερφή, τί νὰ σοῦ μολογήσω;
Ἔλα νὰ τοὺς χωρίσουμε αὐτοὺς τοὺς Ζαρουφλιῶτες,
νὰ πάρουμ᾽ ἀπ᾽ τὰ Σουδενά, ἀπ᾽ τοὺς Πετιμεζαίους,
ὅπου φοροῦν τὰ τσιάμικα, φοροῦν τὶς φουστανέλες.
—Μωρή, δὲν ἔχουν πρόβατα, μωρὴ δὲν ἔχουν γίδια.
—Λύκος νὰ φάῃ τὰ πρόβατα, παράγαλος [1]) τὰ γίδια,
bροστὰ στὸν ἄdρα τὸν καλό, bροστὰ στὸ παλληκάρι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου, ἐτ. 90. Πρβλ. τὸ ἑπόμενον. [Ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους στίχους πρβλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ᾽ ἀρ. 72. — Σ. τ. Δ.]

105

Διψοῦν οἱ κάβοι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
διψάει κ᾽ ἡ δόλια ἡ Ἀρετὴ γιὰ μιὰ σταλιὰ νεράκι,
πέντε ἡμεροῦλες νηστικὴ καὶ δέκα διψασμένη.
Κ᾽ ἡ μάννα της τῆς ἔλεγε, κ᾽ ἡ μάννα της τῆς λέει·
«Δῶσ᾽, Ἀρετή, τὸ λόγο σου γιὰ νὰ σ᾽ ἀρρεβωνιάσω.
—Δὲ σ᾽ τό εἶπα, μάννα, μιὰ φορά, δὲ σ᾽ τό εἶπα τρεῖς καὶ πέντε,
δὲ σ᾽ τό εἶπα, δὲ badρεύουμαι, δὲ bαίρνω Ζαρουχλιώτη;
Θὰ πάρω ἀπ᾽ τὰ Σούδενα, ἀπ᾽ τοὺς Πετιμεζαίους,
πὄχουν τὰ χίλια πρόβατα, τὰ πεντακόσια γίδια,
ὅπου φοροῦν γραφτὰ σκουτιά, λάμπουν ἀπὸ τ᾽ ἀσήμι.»

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δαογρ. Δ΄ 104,54. [Πρβλ. τὸ προηγούμενον —Σ. τ. Δ.]

106

Ὁ Τριτσιμπίδας

Βγῆκα ψηλὰ στὰ διάσελα
κι ἀγνάντια στὴ Μπαρμπάσενα

1) παράγαλος=ἀσθένεια τῶν γαλαριῶν.

κ᾽ εἶδα τὸν Τριτσιμπίδα,
πού ᾽χει ἀμπέλια καὶ σταφίδα,
πού ᾽χει τὰ σπίτια τὰ ψηλά.
Κεῖνον θὰ πάρῃς, Μαριωρή,
τὸν Τριτσιμπίδα, πού ᾽ναι παιδί,
πού ᾽ν᾽ παιδὶ καὶ παλληκάρι
καὶ γλεντάει μὲ τὸ φεγγάρι,
πού ᾽χει ἀμπέλια καὶ σταφίδα
καὶ ψοφάει ἀπὸ τὴν πεῖνα.

ΣΗΜ. Χορὸς ἀρβανίτικος. [Παραλλαγή: *Λάσκαρη, Λάστα* 307,19. «Ἐκ τῶν» σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

107

Κίνησαν οἱ ἀρχηγοί,
κλέφτες καὶ οἱ ἁρματωλοί,
πᾶνε νὰ κυνηγήσουνε,
νὰ πυροβολήσουνε.
Κεῖ πού κυνηγάγανε
καὶ πυροβολάγανε,
βλέπουν ἕνα κορίτσι
τοῦ παπᾶ ἀπὸ τὸ Γιωργίτση.
Πιάνουν καὶ πᾶνε στὸν παπᾶ,
στὴν κυρὰ τὴ παπαδιά.
«Βρὲ παπᾶ ἀπὸ τὸ Γιωργίτση,
δὲν μᾶς δίνεις τὸ κορίτσι;
—Τὸ κορίτσι μοῦ ᾽ν᾽ μικρό,
θέλει χάντρες στὸ λαιμό,
θέλει χάντρες, θέλει χάδια,
στὸ λαιμὸ μαργαριτάρια.»

108

Στὰ Δολιανά, στὰ Βέρβαινα, μέσ᾽ στὸν ὡραῖον τόπον,
κεῖ π᾽ ἀρέσει τῶν ἀνθρώπων,
ἐκεῖ εἶναι οἱ Βερβαινιώτισσες, οἱ Βερβαινιωτοπούλες,
τρὶς π᾽ ἀνάθεμά της οὔλες.
Βάφουν τὰ χείλια μὲ μπογιά, τὰ βάφουν παντρεμένες,
χῆρες κι ἀρραβωνιασμένες.

Τὰ βάφει καὶ μιὰ παπαδιά,
γιὰ ν᾽ ἀφήσῃ τὸν παπᾶ της,
μπὰ φουρτοῦνα στὰ μυαλά της.

109

Ὅταν ἐγὼ γεννήθηκα ἀπὸ τὴ μαύρη μάννα,
ἡ μοῖρα μου δὲν ἦτο ᾽κεῖ νὰ ᾽ρθῇ νὰ μὲ μοιράνῃ.
Κι ὅταν ἐκίνησε νὰ ᾽ρθῇ, νὰ ᾽ρθῇ νὰ μὲ μοιράνῃ,
ἐσκόδαψε καὶ βάρεσε στὸ χέρι καὶ στὸ πόδι,
καὶ στὸ δεξί της δάχτυλο ἐβάσταγε τὴ βένα,
κ᾽ ἔμειν᾽ ὁ μαῦρος ἄμοιρος, στὸ gόσμο δίχως μοῖρα.
Ἀφοῦ ἀγάπ᾽ ἀγάπαγα ὅσο νὰ μεγαλώσῃ,
κι αὐτὴ ἄξιωσε καὶ γίνηκε κι ἄλλον πῆγε καὶ πῆρε,
καὶ μένα μ᾽ ἀπαράτησε σὰν καλαμιὰ στὸ gάbo.
Θερίζουν, παίρνουν τὸ gαρπὸ κ᾽ ἡ καλαμιὰ μινέσκει.
Βάζουν φωτιὰ στὴ gαλαμιὰ γιὰ νὰ μαυρίσῃ ὁ κάμπος,
ἔτσ᾽ εἶν᾽ καὶ μένα ἡ καρδοῦλα μου, ποὺ μ᾽ ἄφησ᾽ ἡ ἀγάπη.

110

Λάλα το, ἀηδόνι, λάλα το σ᾽ οὔλα τὰ περιβόλια,
καὶ στὸ δικό μου τὸν baξὲ ποτὲ νὰ μὴ λαλήσῃς,
γιατ᾽ εἶν᾽ ὁ ἄdρας μ᾽ ἄρρωστος βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Μιὰ κόρη τὸν σαΐτεψε, πῶς τό παθ᾽ ὁ καϊμένος;

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Σηλύμνα. Τσάμικος χορός.

111

Ἐνύχτωσε καὶ βράδιασε κι ἂμ ποιὸν νὰ χαιρετήσω;
Νὰ χαιρετήσω τὰ βουνά; χιονιά ᾽ναι γιομισμένα.
Νὰ χαιρετήσω τὰ κλαριά; δροσιά ᾽ναι γιομισμένα.
Νὰ χαιρετῆσ᾽ ἀνύπαdρες; χολιᾶν οἱ μαυρομάτες.
Νὰ χαιρετήσω τὶς ξανθές; χολιᾶν οἱ παdρεμένες.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Ἀθ. Ρέβελα, ἐτ. 65.

112

Μιὰ βοσκοπούλα ἀγάπησα, μιὰ ζηλεμένη κόρη,
μὰ τὴν ἀγάπησα πολύ,

ἤμουν ἀλάλητο πουλί,
δέκα χρονῶν ἀγόρι.
Μιὰ μέρα ποὺ καθόμαστε στὰ χόρτα τ' ἀνθισμένα
«Κόρη, τῆς εἶπα, σ' ἀγαπῶ,
κ' ἔχω δύο λόγια νὰ σοῦ πῶ:
τρελλαίνουμαι γιὰ σένα.»
Κι ἀπὸ τὴ μέση μ' ἄρπαξε, μὲ φίλησε στὸ στόμα
καὶ μοῦ 'πε μ' ἀναστεναγμό:
«Γιὰ τῆς ἀγάπης τὸν καϊμὸ εἶσαι μικρὸς ἀκόμα.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Ἀγγ. Τσάλτας. [Τὸ ᾄσμα δὲν εἶναι δημοτικόν, ἀλλὰ μετάφρασις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ Γεωργ. Χ. Ζαλοκώστα. Ἐν τούτοις ἡ παρὰ τῷ λαῷ διάδοσις ἐπέφερεν εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ ἀλλοιώσεις, ἂν ὄχι σημαντικάς, ἀξίας ὅμως σημειώσεως.— Σ. τ. Δ.]

113

Στὸ βουνὸ μιὰ βοσκοπούλα ἔβοσκε τ' ἀρνιά,
εἶχε χόρτα καὶ λειβάδια καὶ χλωρὰ κλαδιά.
Τὴν ἀγάπησα ὁ καϊμένος, πῶς νὰ τῆς τὸ εἰπῶ ;
νὰ τῆς πῶ τὸν ἔρωτά μου, νὰ φανερωθῶ ;
Τέλος πάντων πλησιάζω καὶ τῆς λέου μὲ ντροπή·
«Καλημέρα, βοσκοπούλα, καὶ ὥρα σου καλή.
Δὲ μοῦ λές, καλή μου κόρη, ἔχεις γονικά,
ἀπὸ μάννα καὶ πατέρα καὶ κληρονομιά;
— Ἀπὸ μάννα, ἀπὸ πατέρα εἶμαι ὀρφανή,
καὶ κληρονομιὰ δὲν ἔχω, εἶμαι μοναχή.
— Μοναχὴ 'σαι σύ, κυρά μου, μοναχὸς κ' ἐγώ,
ἔλα νὰ γενοῦμε ταίρι, νὰ σὲ στεφανωθῶ.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Ι. Λυγιᾶ. [Ἡ προέλευσις τοῦ ᾄσματος δὲν εἶναι δημοτική.— Σ. τ. Δ.]

114

Ὄρη, δάση καὶ βουνά, ὅλα θὰ τὰ γυρίσω,
γιὰ νά βρω ἔρμο σπήλαιο νὰ βῶ νὰ κατοικήσω,
νὰ μὴ βλεποῦν τὰ μάτια μου, νὰ μὴν ἀκοῦν τ' αὐτιά μου,
νὰ εἶναι ὅλα σκοτεινά, καθὼς καὶ ἡ καρδιά μου.
Στοὺς κάμπους ἀναστέναξα κ' εἶπα δυὸ τραγουδάκια,

ὅλα τὰ δέντρα μάρανα κι ὅλα τὰ λουλουδάκια.
Ἔρχετ' ὁ σιδερόδρομος μὲ ὅλα του τὰ φρένα,
φέρνει καὶ τὴν ἀγάπη μου στὸ μεσιανὸ βαγόνι,
μὲ τὰ μαλλάκια ξέπλεχα στοὺς ὤμους της διγιμένα.
«Παρακαλῶ, μηχανικέ, σταμάτησε τὸ τραῖνο,
νὰ ἰδῶ καὶ τὴν ἀγάπη μου, ποὺ ἔρχετ' ἀπ' τὰ ξένα.
—Τὸ τραῖνο εἶναι βιαστικὸ καὶ πάει στὴν Καλαμάτα,
καὶ πάει στὴν Καλαμάτα,
ξανθὴ καὶ μαυρομάτα.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Ἀνδρ. Ζαχαριᾶ.

115

Ἐσεῖς, πουλιὰ τοῦ Μάη καὶ τῆς ἄνοιξης,
ἐσεῖς ὅταν περνᾶτε ἀπὸ τὸν τόπο μας,
γράμμα ἔχω νὰ σᾶς δώσω καὶ μιὰ πικρὴ γραφή,
νὰ πᾶτε τῆς καλῆς μου καὶ τῆς ἀγάπης μου,
νὰ μὴ μὲ περιμένῃ, νὰ μὴ μὲ καρτερῇ.
Γιατὶ ἐμένα μὲ παντρέψαν ἐδῶ στὴν Ἀρμενιά,
κ' ἐτῆρ' Ἀρμενοπούλα, μάγισσας τσιουπί,
μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν ἀρμενοῦν,
μὲ μάγεψε καὶ μένα καὶ δὲ βορῶ νὰ 'ρθῶ.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Βερζοβά· παρὰ Ἀγγελ. Κατσούλου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 503,8.

116

Ἐσεῖς πουλιὰ τοῦ Μάη καὶ τῆς ἄνοιξης
εὐσοῦ ψηλὰ ποὺ πᾶτε, γιὰ χαμηλῶστε,
δέντρο ἔχω στὴν αὐλή μου νὰ κουρνιάσουτε,
σᾶς δώσω κ' ἕνα γράμμα, μιὰ ψιλὴ γραφή,
νὰ πᾶτε τῆς καλῆς μου, τῆς μητέρας μου,
νὰ μὴ μὲ περιμένῃ, νὰ μὴ μὲ καρτερῇ,
ἐμένα μὲ ἐσκότωσαν μέσα στὴν Ἀρμενιά.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Σηλύμνα. Συρτὸς χορός. [Παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου προφανῶς ἀλλοιωθεῖσα σκοπίμως διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μοιρολόγι. Ἰδὲ Λαογρ. Γ' 429,2.—Σ. τ. Δ.]

117

Ποιὸς εἶδε κλῆμα στὸ γιαλό, κληματαργὶ ἀνθισμένη,
κάνει σταφύλι ραζακί, κρασὶ γλυκὸ σὰ μέλι,
κι ὅποιος τὸ κόψῃ κόβεται κι ὅποιος τὸ φάῃ πεθαίνει.
κι ὅποιος τὸ πρωτομυριστῇ κληρίτσα δὲ ζεσταίνει.
Ἂν τό 'τρωγ' ἡ μαννοῦλα μου, δὲ θά 'χε κάνει μένα.
Κι ἂν μ' ἔκανε τί μέ ἤθελε, κι ἂν μ' ἔχῃ τί μὲ θέλει;
π' ἐγὼ στὰ ξένα περπατῶ, στὰ ξένα τριγυρίζω,
ξυπόλυτο, ξεσκούφωτο καὶ κοσμοχουγιασμένο.
Ξένοι πλένουν τὰ ροῦχα μου, ξένοι μὲ συγυρᾶνε.
Κάνω τοὺς ξένους ἰδικούς, τὶς ξένες παραμάννες,
ἔχω καὶ μιὰ ξέν' ἀδερφὴ τὰ ροῦχα μου νὰ πλένῃ.
Τὰ πλένει μιά, τὰ πλένει δυό, τὰ πλένει τρεῖς καὶ πέντε,
κι ἀπὸ τὶς πέντε καὶ βροστὰ τὰ ρίχνει στὸ σοκάκι.
«Πάρε, ξένε, τὰ ροῦχα σου, ξένε καὶ τὰ σκουτιά σου.
Ἐδῶ νερὸ δὲ βρίσκεται, σαπούνι δὲ βουλειέται.»
Βάνω τὸ σάλιο μου νερό, τὸ φτύμα μου σαπούνι,
τὴ λαύρα τῆς καρδούλας μου ἥλιο νὰ τὰ στεγνώσω.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Κωνστ. Τσιρίτη, ἐτ. 65. [Ἀσμα τῆς ξενιτειᾶς, ἀποτελούμενον ἐκ δύο κυρίως κοινῶν τόπων. Πρῶτον τοῦ θαυμαστοῦ φυτοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς προκαλεῖ θάνατον ἢ στείρωσιν, καὶ δεύτερον τῆς ἐν τῇ ξένῃ ταλαιπωρίας ἐκ τῆς ἐλλείψεως περιποιήσεως. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ κοινοὶ τόποι εὑρίσκονται διαφοροτρόπως πεπλεγμένοι εἰς πλεῖστα ἄσματα τῆς ξενιτειᾶς καὶ μοιρολόγια. Ἀναφέρω μεμικὰ ἐξ αὐτῶν: ΔΙΕ' Α' 136, 8. Ζωγρ. Ἀγών Α' 75, 25 καὶ 115, 159. Passow 318, 324, 324κ κτλ. — Σ. τ. Δ.].

118

Στάλα τὴ στάλα τὸ νερὸ τρυπάει τὸ λιθάρι,
μωρέ, δὲν πρέπει κόρη ἀνύπαντρη μπροστὰ σὲ παλληκάρι.
Τὸ παλληκάρι ὅταν ἰδῇ κορίτσι στολισμένο,
μωρέ, χωρὶς νὰ φάῃ, χωρὶς νὰ πιῇ, κάμνει τὸ μεθυσμένο.

119

Ξένε, σὰν θὲς νὰ παντρευτῇς, γυναῖκα γιὰ νὰ πάρῃς,
ἔλα ρώτα με καὶ μένα,
νὰ σοῦ πῶ ποιά 'ναι γιὰ σένα.
Ψηλὴ γυναῖκα μὴν πάρῃς, δεντρὶ ξεκλωνισμένο.

Τὸ δεντρὶ τὸ ξεκλωνισμένο
πάντα θά 'ναι μαραμένο.
Χοντρὴ γυναῖκα μὴν πάρῃς, βουτσὶ τοῦ ταβερνιάρη.
Τὸ βουτσὶ τοῦ ταβερνιάρη
πάντα μεθυσμένους βγάνει.
Ἀσπρὴ γυναῖκα μὴν πάρῃς, σακκὶ ἀλευρωμένο.
Τὸ σακκὶ τ' ἀλευρωμένο
θά 'ναι καὶ μουντραρισμένο.
Πάρε μικρὴ καὶ νόστιμη, νά 'χῃ καὶ μαῦρα μάτια,
κι ἂν γεράσῃ κι ἂν χαλάσῃ,
πάντα μαῦρα μάτια θά 'χῃ.

ΣΗΜ. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 152,20.

120

Σὲ κακοσκάλι ἀνέβαινα ἐψὲς τὸ βράδυ βράδυ,
κ' ἐλιάνηκε ἡ μεσοῦλα μου κ' ἔντωσε τὸ σιλάχι
κ' ἔπεσε τὸ μαντήλι μου τὸ ροντοκεντημένο,
ὁποὺ μοῦ τὸ κεντούσανε τέσσερες παδρεμένες
καὶ δεκοχτὼ ἀνύπαδρες καὶ δυὸ ἀρρεβωνιασμένες.
Τὸ μῆλο εἶν' οἱ ἀνύπαδρες, τὸ κίτρο οἱ παδρεμένες,
τὸ πορτοκάλι τὸ γλυκὸ οἱ ἀρρεβωνιασμένες.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Τρίπολις· παρὰ Κωνστ. Τσιρίτη, ἐτ. 65. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ Θ' 167,38.

121

Θέλτε ν' ἀκοῦστε ψέματα πέντε σακκιὰ γιομᾶτα;
Φορτώσανε ἕνα βοϊτικὸ σαράντα κολοκύθια
κιεὶ μισογόμι βάλανε πέντε σακκιὰ ρεβίθια.
Ποιὸς εἶδε τὴ βεδσμορφη στὴ σκάλα ν' ἀνεβαίνῃ;
Ποιὸς εἶδε ψύλλους στὸ βουνὸ σανίδες φορτωμένους;
Ποιὸς εἶδε ψύλλους στ' ἄχερο νὰ παίζουν τὸ σκαμπίλι;
Ποιὸς εἶδε θηλυκὸ βαπᾶ καὶ διάκο γαστρωμένο;
Ποιὸς εἶδε τὸν ἡγούμενο τριῶν ἡμερῶν λεχώνα;
Ποιὸς εἶδε κότα μὲ βρακὶ καὶ κόκορα μὲ φέσι;

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπκρέλη· παρὰ Ἀθ. Ἀκριβοπούλου. [Παρκλ-

λαγαί: Κυφέλη Γ' 172. Ὁ ἐν ΚΠ Σύλλογος Η' 409.47. Ζωγρ. Ἀγὼν Α' 9,3. 153; 232. Πανδώρα ΙΓ' 460, 6. Σταματιάδου, Σκιαχὰ Ε' 517. Λελέκου, Ἀνθολογία 1868 σ. 196-7. Αὐτ. Β' 16-7. Νεοελλ. Ἀνάλ. Α' 291, 465.—Ἐκ τῶν σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

122

Καλότυχος, καλόμοιρος ὅποιος μὲ πάρ' ἐμένα,
ποὺ 'γὼ τὴ ρόκα μου ἀγαπῶ καὶ τὸ κρασὶ δὲ βίνω.
Τρεῖς κανστοῦλες τὸ πρωΐ κι ὀχτὼ τὸ μεσημέρι,
καὶ στὸ ἡλιοβασίλεμα στραγγάου τὸ βαγένι.
Πότε τά 'γνεσα δουλεύτρα γὼ
πέντ' ἀδράχτια ἕξι χρόνια;

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καλύβια Δεονταρίου· παρὰ Χ. Μακρυνιώτου.

123

Μὲ γέλασαν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
μὲ γέλασαν καὶ μοῦ 'πανε ποτὲ δὲ θὰ πεθάνω,
κ' ἔφτιασα τὸ σπιτάκι μου ψηλότερ' ἀπὸ τ' ἄλλα,
μὲ δυὸ μὲ τριὰ πατώματα μ' ἐξῆντα παρεθύρια.
Στὸ παρεθύρι ἔκατσα τὸ πέλαγ' ἀγναντεύω,
βλέπω τοὺς κάμπου: πράσινους καὶ τὰ βουνὰ γεράνια,
βλέπω τὸ Χάρο κ' ἔρχεται στοὺς κάμπους καβελλάρης.
Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρό 'ναι καὶ τ' ἄλογό του,
μαῦρό 'ναι καὶ τὸ ζαγάρι του, πού 'ρχεται κοντά του.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Β. Δ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 50.

124

Ἅλωσις Τριπολιτσᾶς

Κολοκοτρώνης καὶ Νταγρὲς
στὸν πόλεμο κάνουν χαρές,
ὅλη μέρα πολεμᾶνε
καὶ τὸ βράδυ τραγουδᾶνε.
Τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά,
τοὺς βάζουν σὰν τὰ πρόβατα,
ἄλλους κόβουν, κι ἄλλους σφάζουν,
στὴν Τριπολιτσὰ τοὺς μπάζουν.
«Τοῦρκοι, γιὰ δῶστε τ' ἅρματα,

γιὰ νὰ γλυτῶστε τὰ παιδιά.
Τοῦρκοι, γιὰ παραδοθῆτε,
γιατὶ ὅλοι θὰ χαθῆτε.
— Τ' ἅρματα δὲν τὰ δίνουμε,
τὸ αἷμα μας τὸ χύνουμε.
— Θὰ τὰ δῶστε, θὰ τὰ δῶστε
καὶ ζωὴ δὲν θὰ γλυτῶστε.»

ΣΗΜ. [Τὸ ᾄσμα ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς στιχούργημα τοῦ Τσοπανάκου. Πρβλ. Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης Β' 169,52. Εἰς τὰς ἐκεῖ σημειουμένας παραλλαγὰς πρόσθες *Λάσκαρη*, Λάστα 503, κϑ'.—Σ. τ. Δ.].

125

Τ' ἔχεις, καϊμένε κόρακα, ποὺ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
Νὰ μὴ διψᾷς γιὰ αἵματα, νὰ μὴν πεινᾷς γιὰ λέσια;
Πέρασ' ἀπ' τὰ Τρίκορφα κι ἀπ' τὸν ἅη Θανάση
στὴ δόλια τὴν Τροπολιτσά, τὴ μαυρισμένη χώρα,
καὶ κεῖ νὰ πιῇς τὰ αἵματα καὶ κεῖ νὰ φᾶς τὰ λέσια,
καὶ κεῖ ν' ἀκούσῃς κλαίματα, βάϊα καὶ μοιριολόγια,
πῶς κλαίει τοῦ Κώστα ἡ ἀδερφὴ καὶ τοῦ Βαγγέλη ἡ μάννα.
Στὰ παρεθύρια κάθεται, τὸν κάμπο ἀγναντεύει.
Βλέπει μπαργιάκια κ' ἔρχουνται πράσινα καὶ γεράνια.
«Θέ μου, τί 'ναι κεῖνα πὄρχουνται, ὅπου μαυρίζει ὁ κάμπος;
Μὴν εἶναι λάγια πρόβατα, μὴν εἶναι κόρμπα γίδια;
— Δὲν εἶναι λάγια πρόβατα, δὲν εἶναι κόρμπα γίδια.
Ὁ Μιρμιγιόνης τὸ σκυλλὶ μὲ ξήντα δυὸ χιλιάδες,
φέρνει τσεκούρια στ' ἄλογα, παλούκια στὰ μουλάρια.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου, ἐτ. 90. Διὰ τοὺς πέντε πρώτους στίχους παράβαλε τὸ ἐν Λκογρ. Ε' 368-367. [Κατὰ τὰ λοιπὰ φαίνεται ἀναφερόμενον εἰς ἐκστρατείαν πιθανῶς τοῦ Ὀμὲρ Βριόνη, οὗ τὸ ὄνομα φαίνεται παρεφθαρμένον εἰς *Μιρμιγιόνης* (στ. 13). Ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους στίχους πρβλ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 62, ὅπου ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἰσοὺφ Ἀράπην. —Σ. τ. Δ.]

126

Ὅλα τὰ κάστρα χαίρονται κι ὅλα βαροῦν παιγνίδια
τ' Ἀνάπλι κ' ἡ Μονοβασιὰ στεκόνται πικραμένα.
Τ' ἄλλα κάστρα τοὺς ἔλεγαν, τ' ἄλλα κάστρα τοὺς λένε·
«Ἀνάπλι, γιὰ δὲ χαίρεσαι, γιὰ δὲ βαρεῖς παιγνίδια;
— Κι ἂμ τί καλὸ 'χω νὰ χαρῶ, παιγνίδια νὰ βαρέσω;

Μεριὰ μὲ δέρνει ἡ στεριά, μεριὰ καὶ τὸ πελάγου,
μεριὰ καὶ ὁ Γιανιτσάραγας μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Τί γὰρ καὶ εἶμαι Νιόκαστρο, Μεθώνη καὶ Κορώνη,
καὶ Καλαμάτα ξέφραγη μὲ τὶς συκιὲς φραγμένη;
Ἐγὼ 'μαι Ἀνάπλι ξακουστὸ κι Ἀνάπλι ξακουσμένο.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου, ἐτ. 90. [Τὸ ᾄσμα ἀναφέρεται ἀρχικῶς εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ 1715. Παραλλαγαί: Passow 240-241. *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 40, 49. *Λελέκου*, Ἐπιδέρπιον σ. 52. *Τσικνοπούλου* 35,26. Ὁ ἐν ΚΠ Σύλλογος Η' 545,18. *Λάσκαρη*, Λάστα 306,17. *Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ 97,59. *Ἰατρίδου* σ. 98-9. Τὸ ᾄσμα ἐχρησίμευσε κατόπιν καὶ διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1822. Passow 239. *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια 39,40. *Φωτάκου*, Ἀπομνημονεύματα 1899 Α' 433.—Ἐκ τῶν σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

127

Βγήκανε οἱ Τοῦρκοι βγήκανε στοῦ Λονταριοῦ [1]) τὴν πόρτα
καὶ κάναν τὸ σινιάλο τους, γινῆκαν τρία μπαργιάκια.
Τό 'να πάει στὰ Τρίκορφα καὶ τ' ἄλλο στὸ Βαλτέτσι,
τ' ἄλλο στὴ μάννα τοῦ νεροῦ [2]), νερὸ νὰ πάῃ νὰ βάλῃ.
Κολοκοτρώνης φώναξε ἀπὸ τὸ μετερίζι·
«Ποῦ 'σαι, μωρὲ Νικηταρᾶ, καὶ σὺ Μαυρομιχάλη,
τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ κλείσουμε μέσα στὰ μετερίζια.»

ΣΗΜ. Παρὰ τοῦ Ἀνδρ. Τσάγγου ἐκ Μάναρη, ἐτῶν 75.

128

Λάλησε, κοῦκκε, λάλησε, πές το, καημένε, πές το,
ρίξε σημάδια τῶν κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων.
Οἱ κλέφτες ἐκολλήσανε στὰ Βέρβαινα πηγαίνουν,
στέλνουν τὸ Μπάλιο πάει μπροστὰ νὰ βγάλῃ τὰ κονάκια.
Στὴ ράχι ἔβγῆκε κ' ἔκατσε καὶ ρίχνει δυὸ ντουφέκια.
« Τ' ἀκοῦτε, Βερβαινιώτισες καὶ Βερβαινιωτοποῦλες;
Βγάλτε κονάκια τῶν κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων.
Βγάλτε τοῦ Μπάλιου χώρια του, μέσ' στ' Ἀδραχτᾶ τὸ σπίτι.
Πέστε του νά 'χῃ ἀρνιὰ ψητά, κριάρια σουχλισμένα
καὶ νά 'χῃ καὶ τὴ κόρη του νὰ μὲ κερνάῃ νὰ πίνω.»

ΣΗΜ. Παρὰ Ἀνδρ. Τσάγγου ἐκ Μάναρη, ἐτῶν 75. Παρελλαγὰς βλ. Δασγρ. Ε' 148, 17.

1) Ὅπου ἀρχίζει ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς Τριπόλεως—Καλαμῶν.
2) Ἔξωθεν τῆς Τριπόλεως παρὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην Ψηλονῶμον.

129

Τ' ἔχουν τῆς Μάνης τὰ βουνὰ ποὺ στέκουν βουρκωμένα;
δίχως χιόνια χιονίζονται, δίχως βροχιὲς βροχειῶνται;
Γιὰ δυὸ μικρὰ κλεφτόπουλα, ποὺ φεύγουν τὰ καϊμένα.
Κανεὶς καὶ δὲν τὰ θλίβεται, κανεὶς καὶ δὲν τὰ κλαίει.
Κ' ἡ μαννοῦλα ποὺ τ' ἀνάσταινε καὶ κείνη τ' ἀποδιώχνει.
«Διῶξε μας, μάννα, διῶξεμας, καὶ μεῖς νὰ φύγ(ου)με θέλουμε,
σὲ δυὸ βουνὰ νὰ σκαπετίσουμε καὶ τρεῖς κοντοραχοῦλες,
ν' ἀσπρίζουν τὰ ματάκια σου κοιτάζοντας τὶς στράτες,
νὰ σκάσῃ τ' ἀχειλάκι σου ρωτῶντας τοὺς διαβάτες.»

ΣΗΜ. Χορὸς ἀρβανίτικος.

130

Πολιορκία Μεθώνης καὶ Κορώνης

Ἐρρόδισ' ἡ ἀνατολὴ καὶ ξέφεξεν ἡ δύση,
γεμίσαν τὰ βουνὰ δρόσιὲς κ' οἱ νεραντζοῦλες ἄνθη.
Σημάδι ἔδειξ' ὁ Θεός, ἁρμάδα κατεβαίνει,
μ' ἐξηνταπέντε κάτεργα κ' ἐξηνταδυὸ φρεγάδες,
καὶ πᾶνε γιὰ νὰ πάρουνε Μεθώνη καὶ Κορώνη.
«Μεθώνη, δός μας τὰ κλειδιά, Κορώνη, παραδόσου.
— Δὲν εἶμαι Πάτρα νὰ σκιαχτῶ, Βοστίτσα νὰ γκιοτέψω.
Εἶμαι Κορώνη ξακουστή, Μεθώνη παινεμένη,
ἔχω καὶ κορωνόπαιδα ὅλο παλληκαράδες,
στὰ δόντια σέρνουν τὸ σπαθί, στὰ χέρια τὸν τουφέκι.
Θὲ νὰ βαστάξω πόλεμο σαρανταπέντε χρόνους.»

ΣΗΜ. [Πρβλ. *Ἰατρίδου* σ. 78.—Ἐκ τῶν σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

131

Τρίτη, Τετάρτη θλιβερή, Πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, νὰ μή 'χε ξημερώσει,
π' ἀνοίξανε τὸν πόλεμο στὸν κάμπο τῆς Ἀθήνας,
π' ὁ Καραΐσκος κίνησε νὰ πάῃ νὰ πολεμήσῃ.
Πρῶτο γιουρούσι πῆκανε στὸν πόλεμο ποὺ πῆγε,
μιὰ κανονιὰ τοῦ δώσανε οἱ Τοῦρκοι μέσ' στὰ στήθη.

Τὸ στόμα του αἷμα γιόμισε κ' ἡ μύτη του φαρμίκι
κ' ἡ γλῶσσα ἀηδονολάλαε σὰν τὸ χελιδονάκι.
«Παιδιά μου, νὰ μ' ἀκούσετε, παιδιά μου, νὰ μ' ἀκοῦστε.
Νὰ πολεμῆστε τὴν Τούρκια ὅσο κι ἂν δυναστῆτε,
κ' ἐγὼ θὰ πὰ στὴ Κούλουρη, μέσ' στὸ νοσοκομεῖο.
Ἐγὼ θὰ πὰ νὰ γιατρευτῶ, ἐγὼ θὰ πὰ νὰ γιάνω,
σὲ πέντε μέρες θέλα 'ρθῶ, σὲ πέντε θὰ γυρίσω.»
Μάϊδε σὲ πέντε γύρισε, μάϊδε σὲ δέκα πέντε,
καὶ τ' ἄλογό του, Γιῶργο μου, ἀκόμα χλιμιντράει.

ΣΗΜ. Παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου ἐκ Μάναρη, ἐτ. 90. [Παραλλαγαί: Passow 266,267. *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια 45,57. 46,58. *Χριστοφίδου*, Ῥοδωνιὰ 1839 σ. 22-5. *Τσικνοπούλου* 11,3. *Λελέκου*, Ἀνθολογία 1686 66,56. Legrand 159,74. *Ἰατρίδου* σ. 8-9. Ausland 1827 ἀρ. 251 σ. 1003 μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως.—Ἐκ τῶν σημ. Ν. Γ. Πολίτου.]

132

Σαββάτο ἄρχισε ὁ πόλεμος, τὴν Κυριακὴ Βαιῶνε,
κλαῖνε μαννοῦλες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
κλαίει καὶ μιὰ Σουλιώτισσα τὸν ἀγαπητικό της.
Ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, ταμπούρι σὲ ταμπούρι,
καὶ τῶν στρατιώτων ἔλεγε καὶ τῶν στρατιώτων λέει·
«Στρατιῶτες μου, λεβέντες μου, καλά μου παλληκάρια,
μὴν εἴδατε τὸν Γιῶργο μου, τὸν ἀγαπητικό μου;
— Ἐψὲς προψὲς τὸν εἴδαμε στὸ μεσιανὸ ταμπούρι
μὲ δυὸ σπαθιὲς στὰ στήθη του καὶ τρεῖς μέσ' στὸ κεφάλι,
κ' ἡ γλῶσσα ἀηδονολάλαε σὰν τὸ χελιδονάκι.
«Δὲν εἶναι πουλάκι πουθενά, πουλὶ νὰ παραγγείλῃ,
νὰ πὰ νὰ πῇ τῆς μάννας μου, τῆς ἀγαπητικιᾶς μου
γιὰ μένα νὰ μὴν καρτεροῦν καὶ νὰ μὴν περιμένουν,
τ' ἐμένα μὲ σκοτώσανε οἱ παλιοτουρκαλᾶδες.»

ΣΗΜ. Παρὰ Δ. Ἀγγελοπούλου ἐκ Μάναρη, ἐτ. 65.

133

Καλόγερος ἐκλάδευε στ' ἀβέλι στὸ Βιδόνι,
βλέπει δυὸ ξένους κ' ἔρχονται, δυὸ λεροφορεμένους,
κι ἀπὸ μακριὰ τὸν χαιρετᾶν κι ἀπὸ κοντὰ τοῦ λένε·
« Ὥρα καλή, καλόγερε.—Καλὸ στὰ παλληκάρια.

— Καλόγερε, φέρε ψωμί, φέρε κρασὶ νὰ πιοῦμε.
— Κοπιάστε πάνω στὸ ληνό, παιδιά, νὰ ἡσυχάστε,
νὰ πά κ' ἐγὼ γιὰ τὸ ψωμί, κρασὶ γιὰ νὰ σᾶς φέρω.
— Κοίτα καλά, καλόγερε, μήπως μᾶς μαρτυρήσῃς,
γιὰ θὰ σοῦ κόψω τὰ μαλλιὰ μαζὶ μὲ τὸ κεφάλι.
— Καλόγερος δὲ μαρτυρᾷ, δὲ γίνεται προδότης.»
Καὶ κάνει τὸν ἀνήφορο καὶ πάει στὴ Δημητσάνα.
Ψιλὴ φωνίτσα ἔριξε, ὅση κι ἂν ἐδυνάστη.
«Μικροί, μεγάλοι στ' ἄρματα, καὶ γέροι στὰ δουφέκια,
τ' ἔχω δυὸ ξένους στὸ ληνό, στ' ἀμπέλι, στὸ Βιδόνι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Μέλλου, ἐτ. 61. Παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 149, 20 καὶ 167, 9.

134

Τρεῖς πέρδικες καθόντανε στὰ Τσιπιανὰ στὴ ράχη·
εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ βαμμένα.
Ἡ μιὰ τηράει τὰ Τσιπιανά, κ' ἡ ἄλλη τὸ Λεβίδι,
κ' ἡ τρίτη ἡ καλύτερη τηράει τὸν Ἀναγνώστη,
ποὺ πολεμᾷ κατάκαμπα, στὴ μέση στὸ Λεβίδι,
δίχως ψωμί, δίχως νερό, δίχως κανὰ μιντάτι,
πέντ' ἡμεροῦλες νηστικὸς καὶ πέντε διψασμένος.
Ἕνας πασιᾶς τοῦ φώναξε ἀπὸ τὸ καραούλι·
« Ρὲ Ἀναγνώστη, στρατηγέ, μὲ τοὺς καλοὺς λεβέντες,
ἔλα, ὀρέ, προσκύνα με, μὴ σοῦ χαλῶ τ' ἀσκέρι.
— Τί λές, μωρὲ βρωμόσκυλλο, μωρὲ παλιομουρτάτη;
Μὴ λὲς πῶς εἶμαι νιόγαμπρος, γιὰ νὰ φιλήσω χέρια;
Ἐμένα μὲ λὲν Στριφτόμπολα, Τούρκους δὲν προσκυνάου.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Μέλλου, ἐτ. 61. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ϛ' 636;3 καὶ Ε' 141, 2.

135

Τὸ λὲν τ' ἀηδόνια στὶς φωλιὲς καὶ τὰ στοιχειὰ στὶς τροῦπες,
τὸ λέει κ' ἡ Παπατσιώναινα κάτου μέσ' στ' Ἄσπρα σπίτια.
Στὰ παρεθύρια κάθεται, τοὺς κάβους ἀγναντεύει.
Βλέπει τοὺς Τούρκους κ' ἔρχονται ὅλο καβαλλαρία.
Τοῦ ψυχογιοῦ της φώναξε, τοῦ ψυχογιοῦ της λέει·
« Κρύψε με, Γιῶργο, κρύψε με, κρύψε μ' ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

— Πῶς νὰ σὲ κρύψω, βρὲ κυρά, πῶς νὰ σὲ κρύψω ὁ μαῦρος;
Δὲν εἶσαι μῆλο νὰ σὲ φά, κυδώνι νὰ σὲ κρύψω,
παρά 'σαι καπετάνισσα, τοῦ Παπατσιώνη ἡ μάννα.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Μέλλου, ἐτ. 61. [Πρβλ. τὸ καπτωτέρω ὑπ. ἀρ. 142:—Σ. τ. Δ.]

136

Ραμογιανναῖοι τὰ σκυλλιὰ κι ὁ Φλῶρος ὁ μπαμπέσης
στὰ Τσίντσινα φωτίσανε καὶ κάναν τὸ σινιάλο
καὶ στὴν καϊμένη Ἀράχωβα ἐκάναν τὸ συμβούλιο.
Κάθεται ὁ Φλῶρος καὶ τοὺς λέει, καὶ λέει τῆς παρέας·
« Παιδιά μου, νὰ χωρίσουμε, μπουλούκια νὰ γενοῦμε.»
Μπουλούκι πάει στὸ Μαλεβό, μπουλούκι πάει στὸν Κοῦκκο,
κι ἀτός του ὁ Φλῶρος τὸ σκυλλί, ὁ Φλῶρος ὁ λεβέντης,
διακονιαρίσια φόρεσε, διακονιαρίσια ροῦχα,
καὶ τὸν κατήφορ' ἔκανε τὴν ἄκρη τὰ ποτάμι.
Βλέπει γυναῖκες κ' ἔπλεναν, γυναῖκες καὶ λευκαίναν,
κι ἀπὸ μακριὰ τὶς χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
«Ντέρβενα, ποῦ εἶναι ὁ Ντερβέναγας, καὶ ποῦ 'ναι ὁ καλός σου;
— Στὸ σπίτι πίνει τὸν καφὲ καὶ κάνει μιὰ σουμάδα.»
Καὶ τὸν ἀνήφορ' ἔκανε, στὸ σπίτι του πηγαίνει.
«Ντερβέναγα, γιὰ ἔβγα ἔξω νὰ μὲ ἰδῇς καὶ νὰ μὲ κυβερνήσῃς »
Πρῶτο σκαλούγκι πάτησε, τὸ δεύτερο πατάει,
τὸ τρίτο δὲν ἐπρόφτασε, μιὰ bιστολιὰ τοῦ δίνει.

ΣΗΜ. Παρὰ Β. Μαλλιάρα ἐκ Μάναρη, ἐτ. 30.

137

Τ' ἔχουν τῆς Μάνης τὰ βουνὰ ποὺ στέκουν βουρκωμένα,
δίχως χιονιὰ χιονίζονται, δίχως βροχὲς βροχειῶνται;
Ὄχ τῶν κλεφτῶν τὰ κλάϊματα κι ἀπὸ τὰ μοιρολόγια,
ποὺ βγῆκε ἕνας δερβέναγας καὶ κυνηγάει τοὺς κλέφτες.
Ὅσοι κλέφτες τ' ἀκούσανε πᾶνε νὰ προσκυνήσουν.
Πάει καὶ ὁ καπετάνιος μας, πάει νὰ προσκυνήσῃ,
νὰ προσκυνήσῃ τὸν πασιᾶ καὶ τὸν κακὸ βεζίρη.
Κι ἀπὸ μακριὰ τὸν χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοῦ λέει·
«Σαλαμανέκι, μπέηδες, ἀλέκι, μουσελιάνοι.
— Σαΐτη, τὶ μᾶς ἤφερες, πού 'ρθες νὰ προσκυνήσῃς;

— Ἔξι ὀκάδες μάλαμα καὶ δώδεκα ἀσήμι.»
Καὶ τοῦ τσαούση μίλησε καὶ τοῦ τσαούση λέει·
«Τσαούση, φτιάσε ἕνα σουχλὶ κ' ἕνα μακρὶ παλούκι,
γιὰ νὰ τὸν παλουκώσουμε τὸν φοβερὸ τὸν κλέφτη.»

ΣΗΜ. Παρὰ Ἀνδρ. Τσάγγου ἐκ Μάναρη, ἐτ. 75.

138

Τί πίκρα πόχουν τὰ βουνὰ καὶ τί χαρὰ οἱ κάμποι,
τί πίκρα πόχει ἕνα βουνό, ψηλὸ σὰν τοὺς Βουρκάνους,
ἀπὸ τοὺς κλέφτες τοὺς πολλούς, τοὺς Κολοκοτρωναίους.
Ὁλημερὶς ἐψέναν μέσα στὸ μοναστήρι,
τὸ βράδυ ἐβγαίναν στὴν κορφὴ καὶ ρίναν τὸ λιθάρι.
Ἐκεῖ τοὺς ἦρθε μιὰ γραφὴ σὲ τρεῖς μεριὲς καϊμένη.
Κανεὶς δὲν τὴν ἐδιάβαζε, κανεὶς δὲν τὴν διαβάζει,
παρὰ τοῦ Γιώργου ὁ ψυχογιός, ἐκεῖνος τὴ διαβάζει.
«Τί λέει, καϊμένε ψυχογιέ, τί λέει τὸ γράμμα ποῦ 'ρθε;
— Τοῦτο ποὺ λέει τούτη ἡ γραφὴ ὁ Θὸς νὰ μὴ τὸ δώκῃ.
Ὁ Γιῶργος νὰ παραδοθῇ μέσ' στῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.»

ΣΗΜ. Παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου ἐκ Μάναρη, ἐτ. 90. Παρκλλαγὴν ἓλ. Λαογρ. Ε' 147,16. [Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης Β' 130,18—Σ. τ. Δ.].

139

Τὸ θαῦμα ποὺ 'δα σήμερα στοῦ Λιάκου τὴ γυναῖκα!
Ξήντα Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα μαθητάδες,
καὶ ἕνα μικρὸ Τουρκόπουλο τὴν κρυφοκουβεντιάζει.
«Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, Τοῦρκον ἄντρα νὰ πάρῃς,
νὰ σὲ χρυσώσω στὸ φλωρὶ καὶ στὸ μαργαριτάρι
— Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου χάμου νὰ κοκκινίσῃ,
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ.
Ὅσο 'ναι ὁ Λιᾶκος ζωντανὸς Τοῦρκο δὲν προσκυνάου.»
Κι ὁ Λιᾶκος τὴν ἀγνάντευε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.
Μὲ τ' ἄλογο κουβέντιαζε κι ὅλο τ' ἀλόγου λέει·
«Δύνασαι, μαῦρε, δύνασαι νὰ βγάλῃς τὴν κυρά σου,
νὰ σ' ἀβγατίσω τὴν ταὴ σαρανταπέντε τάσια;»
Καὶ τ' ἄλογο καβάλληκε καὶ πάει νὰ τὴν πάρῃ.

ΣΗΜ. Παρὰ Δ. Ἀγγελοπούλου ἐκ Μάναρη, ἐτ. 65. Διὰ τὰς παραλλαγὰς πρβλ. Λαογρ. Η' 47, 23 καὶ Ε' 71, 39.

140

Θανάση, γράμμα σοῦ 'στειλα νὰ 'ρθῇς νὰ μ' ἀνταμώσῃς.
ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ, δυὸ μυστικὲς κουβέντες.
Ἐχτὲς τὸ βράδυ ἐδιάβαινα σὲ κλέφτικα λημέρια,
ἀκῶ σιουρίχτρες κλέφτικες καὶ μυστικὲς κουβέντες,
οὔλο γιὰ σένα λέγανε καὶ σένα φοβερίζουν.
Λένε νὰ σὲ σκοτώσουν, νὰ σὲ μακελοκόψουν.
Φτιάσε λαγούμι νὰ χωθῇς, νὰ μπῇς νὰ ξεχειμάσῃς,
ὅσο νὰ πάρῃ ἡ ἄνοιξη, νὰ 'ρθῇ τὸ καλοκαίρι,
πόρχονται οἱ Βλάχοι στὰ βουνά, πόρχονται οἱ Βλαχοπούλες.

ΣΗΜ. Παρὰ Ι. Καραντάση ἐκ Μάναρη, ἐτ. 60.

141

Στῆς Ἀρκαδιᾶς τὸν πλάτανο πολλοὶ 'ναι μαζεμένοι,
ὁ δήμαρχος κι ἀνακριτὴς καὶ κρέναν τὴν Ἑλένη.
«Ἑλένη Κουντουριώτισσα, Ἑλένη ἀπὸ τὴ Πάτρα,
ξανθιὰ καὶ μαυρομάτα.
Ἑλένη, τί τὸν ἔκανες τὸν πρῶτο σου τὸν ἄντρα;
— Στρατιῶτες τὸν ἐπιάσανε, στὴ φυλακὴ τὸν πᾶνε.
Δὲν τὸν δικάζουν ξάμηνο, δὲν τὸν δικάζουν χρόνο,
τόνε δικάζουν ἐπὶ ζωῆς στὴ φυλακὴ νὰ λειώσῃ,
Ἑλένη, νὰ μετανοιώσῃ.»

142

«Κι ἂμ ποιά 'σαι, σὺ κυρά, ποὺ κλαῖς καὶ χύνεις μαῦρο δάκρυ;
—Ποιὸς εἶσαι σὺ ποὺ μὲ ρωτᾷς, καὶ θέλεις γιὰ νὰ μάθῃς;
— Ἐγὼ εἶμαι ὁ Μπραΐμ πασᾶς.
—Κ' ἐγὼ 'μαι ἡ Παπατσιώραινα, τοῦ καπετάνιου ἡ μάννα.
—Πές μου, κυρά, σὰν ποιόνε κλαῖς καὶ βαριαναστενάζεις;
Μήπως καὶ κλαῖς τὸν ἄδρα σου, μήπως καὶ τὰ παιδιά σου;
—Ἐγὼ δὲν κλαί τὸν ἄδρα μου οὔτε καὶ τὰ παιδιά μου,
μὸν κλαί ποὺ δὲ σὲ πιάσανε, σκύλλε, νὰ σὲ σουβλίσουν.»

ΣΗΜ. Παρὰ Ἠλ. Παπούλια ἐκ Σηλύμνας. Ἄσμα τοῦ τρικπεζιοῦ. [Πρβλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 135.—Σ. τ. Δ.]

143

Ἕνα πουλάκι ξέβγαινε πὸ μέσα τὴν Ἀθήνα,
στὴ Γόρθο κάνει κολατσιὸ καὶ στ' Ἄργος κάνει γιόμα,
κ' ἴσια στ' Ἀνάπλι πέρασε, στῆς φυλακῆς τὴ θόρτα.
Φυλακισμένοι τὸ ρωτοῦν, κατάδικοι τοῦ λένε·
«Πές μας, πουλάκι μου, κανὰ καλὸ χαμπέρι,
κανὰ καλὸ χαμπέρι γιὰ τοὺς Κουτσικελαίους.
— Ἐψές, προψὲς ποῦ πέρασα ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο,
ἄκουσα τὴν ἀπόφασι γιὰ τοὺς Κουτσικελαίους.
Τὸ Δημητράκη ἐπὶ ζωῆς καὶ τοῦ Θανάση δυὸ ὧρες,
δυὸ ὧρες ἀκόμα μένουνε νὰ πάρουν τὸ κεφάλι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Παπακωνσταντίνου. Παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 153,3). Ϛ' 527,14.

144

«Φεσάκι βαβαρέζικο μὲ τὴ γαλάζια φοῦντα,
ποῦ ἦσουν, ποῦ πολέμαγες, πού 'σαι κουρνιαχτισμένο;
— Στὰ Γιάννενα πολέμαγα, μέσ' στοὺς παλιοτουρκᾶδες.
Κι ἀπ' τὸ μεγάλο πόλεμο καὶ τὴ μεγάλη μάχη,
ἐσφάλαρε τὸ χέρι μου καὶ μοῦ 'πεσε ἡ φοῦντα.
Γιὰ κεῖνο κουρνιαχτίστηκα κ' εἶμαι κουρνιαχτισμένο.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Ν. Ρέβελα, ἐτ. 55.

145

Πουλάκι μ', ἀηδονάκι μου, γοργό μου χελιδόνι,
εὐτοῦ ψηλὰ ποὺ πέτεσθε καὶ χαμηλὰ τηρᾶτε,
μὴν εἴδατε τὴ λησταρχιά, τὸ Γιάννη Γαρδικιώτη ; [1])
« Ἐψές, προψὲς τοὺς εἴδαμε στὴν Τσιεμπεροῦ [2]) στὴ ράχη,
στοῦ Πάπαρη [3]) ροβόλαγαν νὰ πᾶν στοῦ Κουτρουμπούχη,
πᾶν νὰ βαφτίσουν 'να παιδί, νὰ κάνουν μιὰ κουμπάρα.

[1]) Πιθανῶς πρόκειται περὶ λῃστοῦ, Γιάννη ὀνόματι, ἐκ Γαρδικίου Φαλαισίας. [2]) Τσιεμπεροῦ βουνοσειρὰ παρὰ τὸ Πάπαρη, Γαρδέκη κ.λ.π.
[3]) Πάπαρη, Κουτρουμπούχη Ἀρκαδικὰ χωρία παρὰ τὴν Τσιεμπεροῦ.

Τὸ βάφτισαν, τὸ μύρωσαν κ' ἔβάλαν τ' ὄνομά του.
Πιάνουν καὶ βάνουν τὸ σοφᾶ καὶ στρώνουν τὸ τραπέζι,
βλέπουν ἀνθρώπους κ' ἔρχουνται τὸ Γιάννο γιὰ νὰ πιάσουν.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Ἀντωνοπούλου, ἐτ. 90. [Στ. 3: *σοφᾶ*· ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ παραδρομῆς τοῦ καταγράφαντος ἡ λ. πιθανῶς κεῖται κακῶς ἀντὶ τῆς λ. *σοφρᾶς*.— Σ. τ. Δ.]

146

«Καλά, 'σουν, Ῥόϊδη στὰ βουνά,
στοῦ Βαλτέτσι στοὺς ἀέρες,
κλάφτε τον μωρὲ μπραζέρες.
Τ' ἐχάλευες, τ' ἐγύρευες,
καὶ στὸ Περθώρι [1]) τ' ἤθελες,
στοῦ Γουλολιᾶ τ' ἀλώνι;
κλάφτε τον τὸν Ῥόϊδ' Ἀντώνη.
— Πῆγα νὰ πάρω μιὰ ἀλλαξιά,
τὴ γιορτινή μου φορεψιά,
βρὲ κ' ἔν ἀσημένιο τάσι,
τὴ ζωή του γιὰ νὰ χάσῃ.»
Μπροστὰ καρτέρια τοῦ χανε, τὴ μιὰ μεριά, τὴν ἄλλη,
κλάφτε τον, μικροὶ μεγάλοι.
Τρεῖς μπαταριὲς τοῦ δώσανε,
τὸν Ῥόϊδη τὸν σκοτώσανε.
Ἡ μιὰ τὸν παίρνει στὴ gαρδιὰ κ' ἡ ἄλλη στὸ κεφάλι,
κλάφτε τον, μικροὶ μεγάλοι.
Κ' ἡ τρίτη ἡ χειρότερη,
καλή 'ταν ποὺ τὴ δώσανε,
ὤχ! τὸν παίρνει στὰ πλεμόνια,
κλάφτε τον πουλιὰ κι ἀηδόνια.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Βκσ. Γ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 55.

147

Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο, δὲν εἶν' κακὸ μεγάλο,
νὰ εἶν' ἡ Βασιλω σ' ἐρημιά, στὰ κλέφτικα λημέρια,
νὰ στρώνῃ πεῦκα στρώματα κι ὀξιὲς μαξιλαράδες ;
Κι ὁ καπετάνιος τῆς μιλᾷ κι ὁ καπετάνιος λέει·
«Σήκω, Βασίλω, φώτισε, σήκω τ' ἐπῆρ' ἡ 'μέρα.
Σήκω νὰ πάρῃς τὸν καφέ, νὰ πάρῃς καὶ τὸ τσάϊ.

1) Περθώρι χωρίον παρὰ τὴν Τρίπολιν.

Ἡ ξαγορά σου ἔρχεται πέντε χιλιάδες λίρες,
πέντε χιλιάδες στὸ χαρτὶ καὶ πέντε μέσ' στὸ γράμμα,
κι ὁ ταχυδρόμος ἔρχεται μέσ' στὰ λευκὰ ντυμένος.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάναρη· παρὰ Κ. Μέλλου, ἐτ. 61.

148

«Μαριώ μου, τ' ἤθελες ἐδῶ στ' Ἀνάπλι, ὄξω στὴν Πρόνοια,
ποὺ πέφτουν τὰ κανόνια;
—Ἤρθα νὰ ἰδῶ τ' ἀδέρφια μου, τ' ἀδέρφια τὰ δικά μου,
τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς μου.
—Τ' ἀδέρφια σου τὰ κόψανε στὸ Ἀνάπλι, ὄξω στὴν Πρόνοια,
ποὺ πέφτουν τὰ κανόνια.»
Πιάνει καὶ πάει στὰ μνήματα κι ἀρχίζει καὶ τοὺς κλαίει,
δέντρα βουνὰ μαραίνει.
«Σήκω, Μαριώ, νὰ φύγουμε, στὸν τόπο μας νὰ πᾶμε,
καὶ κεῖ τοὺς τραγουδᾶμε.»

ΣΗΜ. [Βλ. τὸ ἑπόμενον.—Σ. τ. Δ.]

149

«Μαριώ μου, τ' ἤθελες ἐδῶ, στ' Ἀναπλιοῦ τὴ Πρόνοια,
ποὺ πέφτουν τὰ κανόνια;
«Ἤρθα νὰ ἰδῶ τ' ἀδέρφια μου, νὰ ἰδῶ τὸν ἀδερφό μου,
τὸ Γιῶργο τὸ δικόν μου.
— Τὸ Γιῶργο τὸν ἐπιάσανε
καὶ τὸν καταδικάσανε,
στὴ φυλακὴ τὸν πᾶνε,
Μαριὼ δὲν μᾶς ρωτᾶνε.
Δὲν τὸν δικάζουν ξάμηνο,
δὲν τὸν δικάζουν χρόνο,
τονὲ δικάζουν ἐπὶ ζωῆς
στὴ φυλακὴ νὰ λειώσῃ,
Μαριὼ νὰ μετανοιώσῃ.

ΣΗΜ. Πρβλ. τὸ ἐν Λακων. Δ' 151, 24 καὶ Ε' 563, 6. [Ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους στίχους πρβλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 141.—Σ. τ. Δ.]

150

«Κορίτσια μαυρομάτικα καὶ λεροφορεμένα,
κάτι θὰ σᾶς ρωτήσουμε καὶ σεῖς νὰ μᾶς τὸ πῆτε.
Μὴν εἶν' στρατιῶτες στὸ χωριό, μὴν εἶν' ὁ νωματάρχης;
—Δὲν ξέρουμε, barbούλη μου, κι ἂν εἶναι, κι ἂν δὲν εἶναι.
—Κι ἂμ ποιὸς πουλάει γλυκὸ κρασὶ κ' ἔχ' ὄμορφο κορίτσι.
—Παπᾶς πουλάει γλυκὸ κρασὶ κ' ἔχ' ὄμορφο κορίτσι.»

«Παπᾶ, κρασί, παπᾶ, ψωμί, παπᾶ, λίγο προσφάϊ,
παπᾶ, τὴ θυγατέρα σου, παπᾶ, τὴν ἀκριβή σου.
—Ἐμέν' ἡ θυγατέρα μου λείπει στὸ μοναστήρι,
λείπει νὰ γίνῃ καλογριὰ ν' ἁγιάσῃ τὴν ψυχή της.
—Παπᾶ, γιὰ φέρ' τὴν παπαδιά, κι ἂς εἶναι ὅπως εἶναι.»

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Μάνκρη· παρὰ Β. Γ. Ἀγγελοπούλου, ἐτ. 55. Πρβλ. Λαογρ Δ' 60,1.

151

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες Ἑλένη
ρὲ Δημήτρη, ρὲ λεβέντη.
Τώρα οἱ πέρδικες ξυπνολαλοῦν καὶ λένε·
«Μὴν τὸν εἴδατε, Ἑλένη,
τὸ Δημήτρη, τὸ λεβέντη;
Μὴν τὸν εἴδατε, μωρέ, τὸν Τούτουνα τὸν κλέφτη;
—Ψὲς τὸν εἴδαμε, Ἑλένη,
τὸ Δημήτρη, τὸ λεβέντη,
ψὲς τὸν εἴδαμε σ' ἑνοῦ Βλαχοῦ τὴ στάνη,
κ' ἔτρωγε κ' ἔπινε ἀρνιὰ καὶ γουρνοπούλες.
Τὸν κερνάγανε πέντ' ἕξι Βλαχοπούλες,
καὶ ἡ μικρότερη κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει·
«Δὲν παδρεύεσαι, δὲν παίρνεις Βλαχοπούλα,
σὰν καὶ μένα καὶ σὰν τὴν ἀδερφή σου,
τὴ μικρότερη, Ἑλένη,
γειά σου Τούτουνα λεβέντη.

ΣΗΜ. Τόπος προελεύσεως Καπαρέλη· παρὰ Β. Μανδράκου. Παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 564,7.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΛΛΕΚΤΑ
ΕΞ ΑΡΓΥΡΑΔΩΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΥΠΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΣΑΛΒΑΝΟΥ

Διττὸς ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς τῆς ὑπ' ἐμοῦ συλλογῆς τῶν λαογραφικῶν τούτων στοιχείων ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Ἐπεδίωξα δηλ. ἅμα μὲν νὰ παράσχω ὅσον ἐνεστι πληρεστέραν εἰκόνα τῶν ἐθίμων, παραδόσεων, προλήψεων καὶ διαφόρων βιοτεχνικῶν γνώσεων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου, συνεισφέρων οὕτω καὶ ἐγὼ μικράν τινα συμβολὴν εἰς τὸ μέγα ἀληθῶς ἔργον τοῦ ἐμοῦ διδασκάλου Πολίτου, ἅμα δὲ διὰ τῶν ποικίλων ἀφορμῶν, ἃς παρέχει ἡ ἐξέτασις τῶν ἀπὸ πάσης σχεδὸν πλευρᾶς παριστώντων τὸν καθ' ἡμέραν βίον ζητημάτων τούτων, δυνηθῶ οὐ μόνον λεπτομερέστερον νὰ ἐρευνήσω τὸ γλωσσικὸν τοῦ τόπου ἰδίωμα, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὁποίου ἀπό τινος χρόνου ἔχω ἐπιχειρήσει, ἀλλὰ καὶ νὰ διασώσω τοῦ ἰδιώματος τούτου ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερον τύπον. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διττοῦ τούτου σκοποῦ προσεπάθουν ἑκάστοτε ὅπως ἐκ τῶν πολλῶν διηγήσεων, ἃς περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἶχον προηγουμένως συλλέξει, ἐκλέγω πρὸς ἀντιγραφὴν τὴν πιστότερον πάσης ἄλλης ἐμφαίνουσαν τὸν γενικὸν τύπον ἐν τῷ χωρίῳ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν. Τῆς προσπαθείας μου δὲ ταύτης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι ἀντέγραψα κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς διηγήσεις γυναικῶν καὶ μάλιστα πρεσβυτίδων· τοῦτο δὲ συνέβη διότι ὁ λόγος τῶν ἀνδρῶν ἐμφανίζει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέγαν σάλον μεταξὺ τῶν διαλεκτικῶν στοιχείων τοῦ τόπου καὶ τῶν στοιχείων τῆς πανελληνίου γλώσσης, τῆς νέας κοινῆς ἑλληνικῆς, τῆς εἰσχωρούσης ὅσημέραι παντοῦ καὶ τὰ τοπικὰ ἰδιώματα ἐκτοπιζούσης. Ἦτο δ' ἐπόμενον ὁ λόγος τῶν ἀνδρῶν κατὰ πρῶτον νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην καὶ διὰ τὴν εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησιν τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίαν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ διὰ τὴν συχνὴν εἰς τὴν πόλιν μετάβασιν, διὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων, διὰ τὰς καθ' ἑκάστην τέλος συζητήσεις αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ μετὰ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων κατοίκων τοῦ χωρίου· τοὐναντίον δὲ αἱ γυναῖκες ἐνταῦθα,

μάλιστα δ' αἱ πρεσβύτεραι, μηδεμιᾶς τυχοῦσαι ἀναπτύξεως, σπανιώτατα δ' ἐξερχόμεναι τῶν ὁρίων τοῦ χωρίου, περισῴζουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἀκραιφνέστερον τὸν ἰδιωματικὸν τύπον, καθὼς καὶ ἐν τῇ περιβολῇ τοῖς ἐθίμους καὶ τῷ ἄλλῳ βίῳ ἐν γένει πιστότερον τὸν τοπικὸν χαρακτῆρα.

Διὰ τὰ *ξόρκια* ὀφείλω νὰ προσθέσω ὅτι πρὸς μεγίστας δυσχερείας προσέκρουσα ζητῶν τὴν ἐξομολόγησιν μυστικῶν, τὰ ὁποῖα ἀποβαίνουσιν ἀληθεῖς θησαυροὶ εἰς τοὺς κατέχοντας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα ἀποβάλλουσι κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ὅταν ἀνακοινωθῶσιν εἰς ἄλλον. Τέλος μετὰ πολλὰς προσπαθείας καὶ ὑποσχέσεις περὶ ἐχεμυθίας αὐστηρᾶς ἐπείσθη ἡ περιώνυμος *ξορκίστρα* τοῦ χωρίου Μαργαρίτα Α. Πανδῆ, ἐτῶν 65, ὅπως μοὶ ἀνακοινώσῃ τὰ ξόρκια, τὰ ὁποῖα ἐδιδάχθη παρὰ τῆς προμήτορος καὶ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀποσιωπᾷ ἐξ ἑκάστου λέξεις τινάς, ἔχουσα τὴν πεποίθησιν ὅτι οὕτω τὰ ξόρκια αὐτῆς δὲν ἀποβάλλουσι τὴν δύναμίν των. Ἔχων ἅπαξ ὡς βάσιν τὰς ἀνακοινώσεις ταύτας δὲν συνήντησα κατόπιν πολλὴν δυσκολίαν ὅπως πείσω καὶ τοὺς ἄλλους μύστας τῆς ἐπικερδοῦς ταύτης γνώσεως, ἵνα μὲ βοηθήσωσιν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀνακοινωθέντων μοι καὶ μοὶ ὑπαγορεύσωσι καὶ ἄλλα τινὰ ἀγνοούμενα παρ' ἐκείνης· τὰ τελευταῖα διέκριναν τῶν ἄλλων προσθεὶς τὸ ὄνομα τοῦ ὑπαγορεύσαντος ἕκαστον.

Ἐν τέλει τῆς συλλογῆς ἀντέγραψα φυλλάδιον περιέχον 24 συνταγὰς ἀναφερομένας εἰς διάφορα νοσήματα καὶ ποικίλας ἄλλας περιστάσεις τοῦ βίου. Τὸ φυλλάδιον τοῦτο πλῆρες ἀνορθογραφιῶν, τὰς ὁποίας ἔκρινα περιττὸν νὰ τηρήσω κατὰ τὴν ἀντιγραφήν, ἐμφανίζον δὲ δύο διαφόρους γραφικοὺς χαρακτῆρας, φέρει χρονολογίαν 1853, ἀνήκει δὲ σήμερον εἰς τὸν κ. Χαρίλαον Α. Καββαδίαν κληρονομήσαντα αὐτὸ παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰ̈ζάνη Καββαδιᾶ, τοῦ πρό τινων ἐτῶν ἀποθανόντος συμβολαιογράφου τοῦ χωρίου, ὅστις ἐγνώριζε κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν χωρικῶν νὰ θεραπεύῃ τὸ *ῥῦμα* καί τινα ἄλλα νοσήματα καὶ ἦτο κάτοχος πολλῶν ἄλλων γνώσεων, χρησίμων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐν τῇ ἐρεύνῃ μου δὲ κατὰ πόσον τ' ἀναγραφόμενα θεραπευτικὰ μέσα ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ φυλλαδίῳ εἶναι γνωστὰ τοῖς χωρικοῖς, ὀλίγα εὗρον ἀληθῶς ἐν κοινῇ χρήσει, τὰ ὁποῖα καὶ ἔχω ὑποσημειώσει. Ἀλλ' εἴτε καὶ τῶν ἄλλων ἡ χρῆσις ἦτο κοινὴ κατὰ χρόνους παλαιοτέρους καὶ περιῆλθον βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἀχρηστίαν καὶ λήθην, εἴτε ἀνήκουσιν εἰς τὴν πεῖραν ὀλίγων εἰδημόνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πάντως παρέχουσιν εἰκόνα τινὰ τῶν πρακτικῶν ἰατρικῶν

γνώσεων, τὰς ὁποίας δὲν ἔκρινον ἀναξίας προσοχῆς οὐδ' οἱ ἔχοντες σχετικήν τινα ὑπὲρ τοὺς ἄλλους μόρφωσιν πρὸ μιᾶς ἔτι ἑξηκονταετίας. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐνόμισα ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ τούτῳ δὲν ἐκφεύγουσι τοῦ κύκλου τῶν λαογραφικῶν μελετῶν καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀντέγραψα ταῦτα ἐν εἴδει παραρτήματος τῆς συλλογῆς ταύτης.

Ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ἀργυράδων κατὰ Ἰούλιον 1917.

ΞΟΡΚΙΑ

1. *Γιὰ τὸ σκαθαρό* [1].

Ἔτσι πέσῃ σκαθαρὸς 'ς τ' ἀβέλια, ἁλιὰ 'πὸ τὸ κόσμο, γιέ μου· ἐκεῖ ποῦ τὸ κλῆμα χύνει φλαστό, τρώει τὴ τσίμα του, τρώει τὸ σταφύλι, κόβγει τὸ φύλλο καὶ μένει ἡ κλαδιὰ ξερή. Γι' ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ τί κάνουμε.

Παίρνουμε στάχτη δωδεκαημερίτικη [2] καὶ βίχνουμε 'ς τὰ τέσσερ' ἀγγωνάρια τ' ἀβελιοῦ· στερνὰ πιάνουμ' ἕνα σκαθυρὸ 'ς τὰ χέργια μας καὶ λέμε·

Ἀνανὸς καὶ Ἀνανίχα
τριὰ παιδιὰ ἐκάμαν κ' εἶχα,
τὴ Λάλα καὶ τὸ Σκαθαρὸ καὶ τὴν κακὴν Ἀκρίθα. [3]
Ὁ Ἀνανὸς ψυχομαχάει,
ἡ Ἀνανίχα τὸν ἐρωτάει·
«Ἀνανέ μου, κι ἂ πεθάνῃς, τὰ παιδιὰ τέ θὰ τὰ κάνῃς;
— Πάρε στάχτη πότισέ τα καὶ θερμὸ ζεμάτισέ τα.»

Ζάρουμε κ' ἕν' ἄλλο πρᾶμα. Κάθε χρόνο, τοῦ ἁγίου Τρύφωνος τὴν ἡμέρα, παίρνουμε τὸν παππᾶ 'ς τ' ἀβέλια καὶ λέει τὴν εὐκὴ γιὰ τὸ σκαθαρό, ποῦ τὸν ἔδιωξ' ὁ ἅγιος, μεγάλ' ἡ χάρι του!

2. *Γιὰ τὴν ἁλαφροστιά.*

Ἂ ξεφανερωθῇ σὲ καέν' ἁλαφροστιά [4], βλέπεις καὶ γιομίζει τὸ μοῦτρο του κουκκουρίτσια [5], κι ἂ δὲ προφτάκῃς νὰ τὴ σταματήσῃς

1) *Σκαθαρός*· τὸ βλαπτικὸν τῆς ἀμπέλου μέλαν ἔντομον, ὁ ὠτιορρυγχίτης.
2) *Στάχτη δωδεκαημερίτικη*· ἤτοι λαμβανομένη τὰ *δωδεκαήμερα*.
3) *Ἀκρίθα*· ἡ λέξις κατέστη, οὕτω μάλιστα ἠλλοιωμένη, ἀκατάληπτος εἰς τοὺς λέγοντας, διότι τὴν ἀκρίδα καλοῦσιν ἐν Ἀργυρ. *μαύσταχα*.
4) *Ἁλαφροστιά*· ἡ ἐρυθρά.
5) *Κουκκουρίτσια*· μικρὲς κουκκίδες, ἐξανθήματα.

μὲ τὸ ξόρκι, βλέπεις καὶ γένεται ὅλο τὸ μοῦτρο μιὰ πληγὴ μονάτη. Καὶ τὸ πίλιο ἄσκημο εἶναι ποῦ σ᾽ ἀφήνει στερνὰ καὶ πατάκες [1]).

Ἐτούτη τὴν ἀρρώστια, γιέ μου, τὴν ξορκάει ζερβοχέρης· παίρνει ἕνα βρυόβολο, ἕνα στερνάρι καὶ πρυοβολάει ἀνατολικὰ καὶ λέει τρεῖς βολές·

Φεῦγα, φεῦγ᾽ ἀλαφροστιά,
τὶ σὲ καίω μὲ τὴ στιά·
εἶμαι ζέρβας κυνηγὸς
κι ὅθε σ᾽ εὕρω, σὲ βαρῶ.

3. *Γιὰ τὴν ἄφτρα.*

Τὴν ἄφτρα τήνε βγάνουνε τὰ παιδιὰ τὰ βυζανιάρικα ᾽ς τὴ γλῶσσα, ποῦ γένετ᾽ ἄσπρη σὰ τὸ χλωροτύρι καὶ γιομίζει κουκκίδες.

Τὴν ἄφτρα πρέπος νὰ τηνὲ ξορκίσῃ ἡ πρωτοθειὰ τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ περιμένῃ τὴν ὥρα ποῦ βγαίνει τὸ πρῶτο ἄστρι, τόμου κάτσῃ ὁ ἥλιος· τότες πιάνει τὴ ποδιά της ἀπὸ τὴ τσίμα καὶ λέει ᾽ς τὸ παιδὶ ἐοῦτα τὰ λόγια·

Ἄφτρα, κάφτρα πάει ᾽ς τὴν Πόλι,
πρωτοθειᾶς ποδιὰ τὴ διώχνει.
Ἄστρι βγαίνει, ἄφτρα ἐχάθη.

Καὶ ἀνοίγει τὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ παστρεύει ἀπὸ μέσα μὲ τὴ τσίμα ποῦ βαστάει ᾽ς τὸ χέρι της.

4. *Γιὰ τὸ ῥῦμα.*

Πρῶτα πρῶτα ἔρχεται σὰ μιὰ φαούρα καὶ βλέπεις καὶ κοκκινίζει τὸ μάτι τ᾽ ἀνθρώπου καὶ βγάνει φωτιές. Μέσα σ᾽ αὐτὴ τὴ κοκκινάδα σοῦ ξεφανερώνεται σὰν ἕνα κουκκούλι σφίγγλας [2]) ἕνα τίποτες. Μ᾽ αὐτὸ τ᾽ ἀναθεματισμένο ἀπὸ λίγο λίγο, ἀπὸ λίγο λίγο, ἔρχεται κι ἁπλώνει καὶ γένεται σὰ μία πάνα, ποῦ ἂ δὲ προφτάκῃ νὰ τὸ ξορκίσῃ, σβήνει τὸ μάτι του, ἂ χρειαστῇ [3]).

Ἐμεῖς ποῦ ξέρουμε νὰ τὸ ξορκίσουμε βαστᾶμε ᾽ς τὸ χέρι βάγιο καὶ μαχαίρι μαυρομάνικο καὶ σταυρώνουμε τὸ μάτι ὅλο ῥίτα [4]) καὶ

1) *Πατάκες*· στίγματα. 2) *Κουκούλι σφίγγλας*· κεφαλὴ καρφίδος. 3) *Ἂ χρειαστῇ*· ἐνδεχόμενον. 4) *Ὅλο ῥίτα*· ἀδιακόπως.

λέμε τὸ ξόρκι· μὰ πρέπος νὰ γυρίσουμε ἀνατολικὰ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε· ἀλλιῶς δὲ στρέχει.

Ἡ Παναΐα ἡ Κυρά, ὁ Παντοκράτορας καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐρχόδανε· ἐκινήσανε μὲ δώδεκ᾽ ἀγγέλους, μὲ δώδεκα προφῆτες, μὲ δώδεκα μαρτύρους, κ᾽ ἐρχόδανε μ᾽ ἀσημομάχαιρα, μ᾽ ἀσημοτσέκουρα, νὰ χτυπήσουνε, νὰ κόψουνε, νὰ πελεκήσουνε τσῆ Παναΐας τὸ δεδρό. Τὸ παρεθυρόξυλο τσῆ ἅγιας τράπεζας καὶ τὸ δισκοπότηρο ἐκόψανε κ᾽ ἐγίνηκε. Μὰ ᾽κεῖ ποῦ τὸ τσεκουροκόβανε καὶ τὸ τσεκουροπελεκήσανε, ἀπετάχτηκε ἡ ἀγγίδα, ἡ πελεκίδα, κ᾽ ἐπίτυχε τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ (δεῖνα). Αὐτὸς σκούζει, βλιάζει, τὴ γῆς ἀναταράζει, τὴ θάλασσα θολώνει, τὰ δέδρα ξερριζώνει. Ἡ Δέσποινα θιαματουργὴ Παναΐα τόνε ρώτησε καὶ τοῦ ᾽πε. «Τί ἔχεις, παιδί μου, ποῦ σκούζεις, βλιάζεις, τὴ γῆς ἀναταράζεις;—Μὲ πίτυχε, ἡ ἀγγίδα, ἡ πελεκίδα, ᾽ς τὸ μάτι». Ἡ Δέσποινα ἡ Παναΐα τότες μὲ τὸ χέρι της καὶ μὲ τὸ μαχαίρι της τὸ σταύρωσε, τὸ φύσησε, κ᾽ ἔφυε σὰν τὸν ἥλιο· τό ᾽διωξε

καὶ πῆε ᾽ς τ᾽ ἄγρια βουνὰ καὶ ᾽ς τ᾽ ἄγρια λαγγάδια,
πάνου τσ᾽ ἀπάτητους γκρεμούς, ᾽ς τὰ πέτρινα γιοφύρια,
ποῦ ἐκεῖ πουλὶ δὲ διαλαλεῖ, κόττα δὲ κακαρειέται,

μικροῦ παιδιοῦ κουλούρι δὲ ψένεται· καὶ πῆε σὰν τὸν ἥλιο ᾽ς τὰ βάθη τσῆ θαλάσσης, ᾽ς τοὺς ἄγριους τσοὺ τόπους.

Λέει τὸ Πάτερ ἡμῶν, τὸ σταυρώνει στερνὰ πάλε μὲ τὸ βάγιο καὶ μὲ τὸ μαχαίρι καὶ τὸ φυσάει τρεῖς βολὲς καὶ σὲ λίγες μέρες βλέπεις καὶ σκορπίζεται.

5. *Γιὰ τὸ φιάγκο.*

Ἔτσι βαστσχτῇ κανενὸς τὸ σῦρος μὲ συβάθειο, τόνε πιάνει ᾽να κόψιμο ποῦ πάει νὰ πεθάνῃ· ἐούτη τὴν ἀρρώστια τήνε λέμε *φιάγκο* ἐμεῖς οἱ ξεχωρῖτες, καὶ ξέχωρα ἀπὸ τὸ ξόρκι ἄλλη γιατρειὰ δὲν ἔχει.

Ἡ προεστὴ πρέπος νὰ βαστάῃ ᾽ς τὰ χέργια της ζωνάρι ἀλῃκειο, βίρ᾽ ἀσημένια καὶ μαχαίρι μαυρομάνικο καὶ νὰ πῇ·

Μέσ᾽ ᾽ς τὰ πράσινα δεδρά,
πῆγα πράσινα πουλιά,
καὶ τὰ πράσινα πουλιὰ
κάμα πράσινες φωλιές,
καὶ οἱ πράσινες φωλιὲς
κάμα πράσινα τ᾽ αὐγά.

Δὲ πιστεύεις λειξουριά; [1])
Χέσε καὶ κατούρησε.

Τόνε φυσάει τρεῖς βολὲς καὶ δὲ προφτάνει νὰ γυρίσῃ τσοὺ πλάτες της κι ἀκοῦς νά τονε πάῃ βρύσι τὸ κάτουρο. Τὸ λέμε καὶ σὲ ζωᾶνὸ ἀκόμα τὸ ἴδιο ξόρκι καὶ στρέχει σὰ ᾽ς τὸν ἄνθρωπο· γιατὶ συβαίνει καὶ ᾽ς τὸ ζῶ νὰ βασταχτῇ τὸ οὖρος καὶ σκάζει γιὰ ᾽κοστέσσερες ὧρες [2]), ἂ δέ το προφτάκῃς.

6. *Γιὰ τὴ λούγγα.*

Ἡ λούγγα, γιέ μου, βγαίνει ᾽ς τὸ δριζαύτι καὶ ᾽ς τὸ παραδάγγαλο [3]). Κάποτες βγαίνει καὶ ᾽δῶ ἀποκατωθιὸ ᾽ς τὴν ἀμασκόλη, κ᾽ εἶναι νὰ φυλάξῃ ὁ θέος. Γένεται μακριὰ μακριά, νὰ τόση μετὰ συχωρήσεως, ἴσα μὲ τὸ δάχτυλό μου, καὶ φτενή, τὸ σκέδιο τσῆ πικραγγουριᾶς, γιὰ νὰ καταλάβῃς· πιάνει ἔβυο κιόλας ἡ καταραμένη κι ἁπλώνει τσοὺ πλοκαμούς της ἀπ᾽ ὅλες τσοὶ βάδες.

Γιὰ νὰ τηνὲ ξορκίσω βάνω κοδὰ ᾽ς τὸν ἄρρωστο τρία βοῦρλια κάτου ᾽ς τὴ γῆς ἀδίσταυρα [4]), παίρνω ἕνα τσεκούρι ποῦ νὰ κόβγῃ καὶ κάθουμαι κουκουδάκι [5]) καὶ λέω.

Ὁ κουφὸς ὁ κουφογιάννης ἐπῆαινε μέσα ᾽ς τὸ κουφόλογγο μὲ τὰ κουφοτσέκουρα, νὰ κόψῃ κουφοπάλουκα. Ἐκεῖ βρῆκε τὴ κουφή.

Καὶ μία τράκ! καὶ τήνε [6]) κόβω μὲ τὸ τσεκούρι. Κόβω παναπῇ τὰ βοῦρλα μέσ᾽ ᾽ς τὴ μέση καὶ λέω στερνά·

Νὰ μὴν ἔχῃ μήδε πάτο μήδε κορφή.

7. *Γιὰ τὴ νευρίδα.*

Ἡ νευρίδα φανερώνεται ᾽ς τὸ βραχιόνι καὶ ᾽ς τὸν κούτικα καὶ ἔρχεται ἀπὸ ὑδροπότισμα ἢ ἀπὸ κόπο. Ἐγὼ τὴν εἶχα βγάλει κάποτες ᾽δῶ ἀοπίσω καὶ μοῦ κόρδωσε μέσα ὅλος ὁ πλάτης μου, ποῦ δὲ μποροῦσα νὰ στρωνογυρίσω. Τόμου βγαίνει ᾽ς τὸν κούτικα, λέμε πὼς εἶναι *στελίτας*. Ἔχει κ᾽ ἡ νευρίδα τὸ ξόρκι της.

---

1) *Λειξουριά*· φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ λέξις *λειτουρία* καταστᾶσα ἀκατάληπτος ἐν τῷ λόγῳ τῆς συνηθείας. 2) Ἡ φράσις σημαίνει πολλάκις ἐν τῷ λόγῳ οὐχὶ ἀκριβῶς τὸ διάστημα ἑνὸς ἡμερονυκτίου, ἀλλ᾽ ἐν μικρὸν διάστημα χρόνου ἐν γένει. 3) *Παραδάγγαλο*· ἡ βουβωνικὴ χώρα. 4) *Ἀδίσταυρα*· σταυροειδῶς. 5) *Κουκουδάκι*· ὀκλαδόν. 6) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ πεποίθησις, μεθ᾽ ἧς ἡ γραῖα ἐτόνιζε τὰς λέξεις ταύτας, ὅτι δηλ. ἀπέκοπτεν αὐτὸ τὸ νόσημα καταφέρουσα διὰ τοῦ πελέκεως πλῆγμα ἐπὶ τῶν βούρλων, δηλούντων, ὡς μοι ἡρμήνευσε, τοὺς πανταχόσε ἐκπεινομένους πλοκάμους τοῦ νοσήματος.

Νευρίδα, Νευριδούλα,
τοῦ Στελίτα ἡ ἀδερφούλα,
ὁποῦ ᾽χε τοὺς ἐννιὰ ᾽δρεφοὺς καὶ τὸ Στελίτα δέκα.
Νευρίδα, Νευριδούλα,
τοῦ Στελίτα ἡ ἀδρεφούλα,
ὁποῦ ᾽χε τοὺς ἐννιὰ ᾽δρεφοὺς κι᾽ἀπὸ τοὺς ἐννιὰ μείναν οἱ ὀχτώ, κι ἀπὸ τοὺς ὀχτὼ μείναν οἱ ἑφτά, κι ἀπὸ τοὺς ἑφτὰ μείναν οἱ ἕξι, κι ἀπὸ τοὺς ἕξι μείναν οἱ πέντε, κι ἀπὸ τοὺς πέντε μείναν οἱ τέσσεροι, κι ἀπὸ τσοὺ τέσσερους μείναν οἱ τρεῖς, κι ἀπὸ τσοὺ τρεῖς μείναν οἱ δύο, κι ἀπὸ τσοὺ δύο ἔμειν᾽ ὁ ἕνας, κι ἀπὸ τὸν ἕνα δὲν ἔμεινε καένας.
Νευρίδα, Νευριδούλα,
τοῦ Στελίτα ἡ ἀδερφούλα,
φεῦγα ἀπόφτου κ᾽ ἔλα δῶ,
σήμερα σ᾽ εἶδα κι αὔριο νὰ μή σε ἰδῶ.

Ἀπέκεια σαλιώνουμε τὸ χέρι μας καὶ τόνε τρίβουμε φόρτσα [1]) ἐκεῖ ποῦ φανερώθηκ᾽ ἡ νευρίδα, ἴσαμε ποῦ νὰ μολάρουνε οἱ κόρδες.

8. *Γιὰ τ᾽ ἀβάσκαμα.*

Γιὰ νὰ ξαβασκάνουμ᾽ ἄνθρωπο, θέλουμε πρῶτ᾽ ἀπ᾽ ὅλα στιλοχόρτι [2]) διοβασμένο καὶ λουτρουνημένο καταπῶς διατάζει ὁ νόμος τσ᾽ ἐκκλησίας. Τὸ λοιπὸν τὸ στιλοχόρτι αὐτὸ βγαίνει ἀπάνου ᾽ς τὰ δριζά [3]), ᾽ς τ᾽ ἄγρια βουνά. Ἔδ᾽ ἐκεῖ φυτρώνει μοναχό του. Ἐκεῖ πάνε καὶ τὸ μαζώνουνε τὰ κοπελλίτσια [4]) καὶ τὸ κάνουμε κρεμάθες καὶ τὸ δίνουμε ᾽ς τὸ παππᾶ νὰ τὸ λειτρουήσῃ μέσα ᾽ς τὸ ἱερὸ ἐννιὰ Κυριακάδες τὴ μία κατόπι τὴν ἄλλην.

Τόμου κανεὶς ἀβασκαθῇ, κράζουν ἐμένανε οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Θεοῦ νὰν τονὲ ξορκίσω, γιατὶ ὅλοι λένε πὼς ἔχω καλὸ ἀστριακό [5]). Ἔτσι ποῦ σ᾽ ὁρίζω [6]) μοῦ ᾽πανε καὶ κάτι σερβιᾶνες [7]) ποῦ ᾽ρχόδανε ἀπὸ

---

1) *Φόρτσα*· συνεχῶς, ἐπιμόνως. 2) *Στιλοχόρτι*· παρ᾽ ἄλλων ἤκουσα αὐτὸ *στιρλοχόρτι* καὶ *στριλοχόρτι*· ὁ δὲ γέρων πατήρ μου μὲ βεβαιοῖ ὅτι, ὅτε ἦτο μικρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ἔζη ἐν τῷ χωρίῳ του Σπαρτίλλᾳ, ἡ μήτηρ του ἔστελλεν αὐτὸν συνήθως «ἀπάνου ᾽ς τὸ βουνὶ γιὰ νὰ μάσῃ *στριγγλοχόρτι*.» 3) *Ριζά*· οἱ ἐπὶ ὄρους ἀπόκρημνοι βράχοι. 4) *Κοπελλίτσια*· εἰς Ἀργυράδες φέρουσι τὸ στιλοχόρτι κοράσια, ἐρχόμενα ἐκ τῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα κεῖνται κατὰ τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους ἁγίων Δέκα. 5) *Ἀστριακό*· συνήθως λέγεται *μποδιακό*· τὴν λέξιν ἐκείνην μόνον παρὰ τῆς γραίας ταύτης καὶ μιᾶς ἄλλης ἀκόμη ἤκουσα ἐν Ἀργυρᾶδες. 6) *Ὁρίζω*· ἐν ταῖς τοιαύταις φράσεσι σημαίνει λέγω. 7) *Σερβιάνα*· οὕτω κοινῶς ἐν Ἀργυρ. ἡ μάντισσα.

ξένες πολιτεῖες. Ἐδ' ἐκεῖ 'ς τὸ Ξεροπήγαδο μ' ἀπαδήσανε καὶ μοῦ τό 'πανε δίχως νὰ μὲ ξέρουνε κλωνὶ [1]) μήδε ποιὰ εἶμαι μήδε πῶς μὲ λένε. Πάω τὸ λοιπὸν 'ς τὸ σπίτι ποῦ μ' ἐκράξανε καὶ λέω ν' ἀνάψουνε στιὰ 'ς τὴν ἀγουνίστρα [2]) τους, γιατὶ μοῦ κάνει χρεία· γυρίζω ἀνατολικά, ἀπόκειαθε ποῦ βγαίνει ὁ ἥλιος, καὶ σταυρώνω τὸν ἄνθρωπο μ' ἕνα βάγιο ἀπὸ τὰ κονίσματα καὶ μ' ἕνα μπουκούνι στιλοχόρτι, ἀπὸ κεῖνο ποῦ σ' ὥρισα· λέω τὸ Πάτερ ἡμῶν κι ἀπέκεια λέω καὶ τὸ ξόρκι. Μὰ γιὰ νὰ σ' ὁρίσω [3]), τὸ ξόρκι ἔχει μέσα ἕνα λόγο ἄσκημο, μὰ δὲ φταίω 'γὼ ἡ κακομοίρα. Ἔτσι τὸ πήραμε ἀπὸ τσοὶ παλαιγές, ἔτσι κ' ἐμεῖς τὸ λέμε. Μιὰ φορὰ ποῦ ἡ εὐγενεία σου θέλεις νὰ σ' τὰ 'πῶ ὅλα, τὸ λέω κι αὐτὸ καὶ συβάθησέ με.

Κύργιε Ἰησοῦ Χριστέ, Δέσποινα Θεοτόκο,
ἅγιοι Ἀνάργυροι θιαματουργοί, ἀρχιατροὶ τοῦ κόσμου,
ὁποῦ γιατρέψετε πολλούς, γιατρέφτε καὶ τὸ (δεῖνα).
Νὰ φύγῃ τ' ἀβάσκαμα,
νὰ πάῃ 'ς τ' ἄγρια βουνὰ καὶ 'ς τ' ἄγρια λαγγάδια.

Κι ἂν εἶναι γυναῖκα ποῦ τὸν ἀβάσκανε, νὰ πέσουνε τὰ μάτια της καὶ τὰ βυζιά της, κι ἂν εἶναι ἄδρας, νὰ πέσουνε τ' ἀρχίδια του. Ναί, Παντοκράτορά μου, ἀπὸ τσοὶ ἑξήντα δύο φλέβες καὶ τσοὶ ἑξήντα δύο βίδες τοῦ κορμιοῦ του νὰ φύγῃ, ὡς καθὼς φεύγει ὁ ἥλιος, τ' ἀβάσκαμα. Σ' τὰ βάθη τσῆ θαλάσσης, ἐκεῖ νὰ πέσῃ κ' ἐκεῖ νὰ μαρμαρώσῃ.

Νὰ πάῃ τσ' ἀπάτητους γκρεμούς, 'ς τὰ πέτρινα γιοφύρια,
ποῦ ἐκεῖ πουλὶ δὲ διαλαλεῖ, κόττα δὲ κακαρειέται,
μικροῦ παιδιοῦ κουλούρι δὲ ψένεται. Ἐκεῖ νὰ ῥιζώσῃ, κυρὰ Παναΐα μου, πατέρα Παντοκράτορά μου.

Τόμου τὸν ἀποξορκίσω, κόβγω ἕνα μπουτσούνι [4]) στιλοχόρτι καὶ τὸ ῥίχνω μέσα 'ς τὴ καρδιὰ [5]) τσ' ἀγουνίστρας. Ἄ τ' ἀκούσουμε καὶ σκάσῃ, θὰ πῇ πὼς εἶν' ἀβασκαμένος ἀπὸ μάτι ὁ ἄνθρωπος· ἂ φυσάῃ καὶ βγάνῃ ὅλο καπνό, καταλαβαίνουμε πὼς εἶν' ἀπ' ἀγερικό. Πῶς; δὲν ξέρεις τοῦ λόου σου ποιὸ εἶναι τ' ἀγερικό; Κύργιε τῶν δυνάμεων! Τέτοιο πρᾶμα καὶ δὲ τὸ λένε τὰ χαρτιά; [6]) Εἶν' οἱ ἀναράϊδες, ἀποξωθιό [7]) μας, ποῦ ἀπαδαίνουνε τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖ ποῦ πάει 'ς

[1]) *Κλωνί*· οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον. [2]) *Ἀγουνίστρα*· ἡ γωνιά, ἔνθα ἀνάπτουσι τὸ πῦρ, ἡ ἑστία· ἐν τοῖς βορείοις τῆς νήσου λέγεται *ὀγνίστρα*. [3]) *Γιὰ νὰ σ' ὁρίσω*· ἐπίτρεψον νά σοι εἴπω. [4]) *Μπουτσούνι*· ὑποκοριστικώτερος τύπος τῆς λέξεως *μπουκούνι* = μικρὸν τεμάχιον. [5]) *Καρδιὰ τσ' ἀγουνίστρας*· τὸ μέσον τῆς πυρᾶς τῆς καιομένης ἐν τῇ ἀγουνίστρᾳ. [6]) *Τὰ χαρτιά*· τὰ βιβλία. [7]) *Ἀποξωθιό μας*· ἄπαγε! μακρὰν ἡμῶν!

τὸ θέλημά [1]) του καὶ διαβαίνουνε 'πὸ πάνω του σὰν ἕνας ἀγέρας καὶ βλέπεις καὶ τοῦ κόβγοδαι τὰ ἤπατα [2]) 'ς τὸ μομέντο. Τ' ἀγερικὸ τὸ λέμε κι ἀπάδημα ἐμεῖς οἱ γυναῖκες. Τὸ λοιπόν, γιὰ νὰ ξανάρθουμε 'ς τὴ κουβέντα μας, ἀφήνω τὸ στιλοχόρτι 'ς τὴ στιὰ καὶ γένεται σκροῦβος [3]) καὶ τότες τὸ πιάνω μὲ τὸ μαχαίρι καὶ τὸ ῥίχνω ἀντίσταυρα μέσα σὲ μιὰ κούπα ποῦ νά 'χῃ κάνα δυὸ δάχτυλα νερό· ἂ ἰδοῦμε καὶ βουλιάξῃ καὶ πάῃ 'ς τὸν πάτο, θὰ 'πῇ πὼς εἶν' ἀβασκαμένος 'ς τὴ καρδιά· ἂ τὸ ἰδοῦμε κι ἀπλέῃ, θὰ πῇ πὼς εἶν' ἀλαφριὰ βασκαμένος. Ἔτσι καίω ἄλλα δυὸ μπουτσούνια στιλοχόρτι καὶ τὰ ῥίχνω ὅλα τους μέσα 'ς τὴν κούπα. Ἄ πᾶνε δύο μαζὶ ὅλο ῥίτα [4]), θὰ πῇ πὼς τ' ἀβάσκαμα εἶν' ἀπ' ἀδρούνο. Στερνὰ πιάνω μὲ τὰ τρία δάχτυλα τὸ καμμένο στιλοχόρτι μέσ' ἀπὸ τὴ κούπα καὶ σταυρώνω τὸν ἄνθρωπο 'ς τὴ κορφή, τσοὺ μηλίγγους, 'ς τὴ καρδιὰ καὶ 'ς ὅλους τσ' ἁρμοὺς [5]) τοῦ κορμιοῦ του καὶ λέω ἐκεῖ τρία λόγια ποῦ θὲ νὰ τὰ βαστήξω γιὰ οὖζο [6]) μου. Γιατὶ ἀλλιῶς θὰ μή μου στρέχῃ [7]). Τόνε φυσάω τρεῖς βολὲς ἀντίσταυρα καὶ λέω· «*νὰ πάῃ στὸν ἥλιο 'ς τ' ἄγρια βουνὰ καὶ 'ς τ' ἄγρια λαγγάδια*»· τόνε ποτίζω [8]) μὲ τὸ ἴδιο νερὸ καὶ τὸ ῥέστο τὸ ῥίχνω πίσω ἀπὸ τσοὺ πλάτες του.

Ἐτοῦτο τὸ ξόρκι, γιέ μου, μοῦ τό 'μαθε ἡ καλή μου, Θεὸς σχωρέσ' τηνε. Τὸ ξέρω ἀτὸ μικρὴ κοπέλλα. Μὰ δῶ καὶ δέκα χρόνια μιὰ καλόγρια ἀπὸ τὸ μοναστήρι τσῆ Βλαχέρναινας, βόηθειά μας, ποῦ 'ρχόδανε πάντα καὶ τὴν κυβερνοῦσα ἀπ' ὅ,τι ἔδιν' ὁ Θέος, ἐούτη ἡ καλόγρια ποῦ σ' ὁρίζω, μοῦ λέει μιὰ μέρα· «Γ'άρω [9]), ἔλα νὰ σοῦ μάθω 'γὼ 'να ξόρκι γιὰ τ' ἀβάσκαμα, ὄχι καταπῶς τὸ λέτ' ἐσεῖς.» Μοῦ τό 'πε δυὸ φορὲς καὶ τὸ πῆρα δελέγκου [10]). Μὰ τοῦτο τὸ ξόρκι, γιέ μου, ἤτουνε περὶ γραμμάτου, τό 'λεγα καμπόσω καιρὸ καὶ δὲν εἶδα προκοπή. Γι' αὐτὸ ἄρχισα νὰ λέω πάλε ἐκεῖνο ποῦ μοῦ 'μαθε ἡ καλή μου, ἅγια νά 'ν' ἡ ψυχούλα της, ποῦ, ἔτσι τὸ πῶ, ξαβασκαίνεται ῥίτα [11]) ὁ ἄνθρωπος.

[1]) *Τὸ θέλημά του*· ἡ ἐργασία του. [2]) *Κόβγοδαι τὰ ἤπατα*· χάνονται αἱ δυνάμεις τοῦ σώματος, πιραλύει τὸ σῶμα. [3]) *Σκροῦβος*· πρᾶγμα ἀπηνθρακωμένον. [4]) *Ὅλο ῥίτα*· συνεχῶς. [5]) *Ἁρμοὶ τοῦ κορμιοῦ*· αἱ ἀρθρώσεις τοῦ σώματος. [6]) *Γιὰ οὖζο μου*· πρὸς χρῆσιν μου. [7]) Αἱ ἀποσιωπηθεῖσαι τρεῖς λέξεις ὑπὸ τῆς ἀνακοινωσάσης τ' ἀνωτέρω γραίας εἶναι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν ἄλλων *τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνέμα*. [8]) *Τόνε ποτίζω*· δίδω εἰς αὐτὸν νὰ πίῃ. [9]) *Γάρω* ὑποκοριστικὸν τοῦ ὀνόματος Μαργαρίτα. [10]) *Δελέγκου*· ἐν τῷ ἅμα. [11]) *Ρίτα*· εὐθύς.

9. Γιὰ τὸ κρύο.

Γιὰ νὰ σ᾽ ὁρίσω, ἀφέδη μου καὶ καλέ μου, ᾽να λόγο, σήμερα χάλασ᾽ ὁ κόσμος· νάκα [1]) τὰ ξόρκια δὲ πιάνουνε· μᾶς ἐβαρέθηκ᾽ ὁ Θέος ἀπὸ τσοὶ πολλές μας ἁμαρτίες. Γιὰ σερβάρισε [2])· οἱ παλαιγὲς εἶχανε καὶ ξόρκι γιὰ τὸ κρύο, ποῦ τόμου πιάκη τὸν ἄνθρωπο, βλέπεις καὶ τρέμει ὅλος σὰν τὸ φύλλο καὶ χίλιες φελτσάδες νὰ τοῦ βάλῃς ἀπάνου του, δὲ ζεσταίνεται. Ἐκεῖνες οἱ βλοημένες ἠξέρανε τὸ ξόρκι τους, τὸ λέανε, κ᾽ ἤβλεπες τὸ κρύο νὰ φεύγῃ σὰν τὸν ἥλιο. Ἦσανε καλῆς ψυχῆς καὶ δὲ χανόντανε τὰ λόγια τους. Τὸ λέμε καὶ ᾽μεῖς οἱ φλιμμένες σήμερα, μὰ ποῦ νὰ στρέξῃ. Ἐγὼ θυμοῦμαι τὴν καλή [3]) μου τὴ συχωρεμένη ποῦ ᾽παιρνε μιὰ κλῶνα ῥάμμα καὶ μετροῦσε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ ὥς με τὸ νύχι τοῦ ποδαριοῦ του. Ἐκεῖ ἔκοβγε τὸ ῥάμμα κ᾽ἔλεε·

Ἅγιοι Ἀνάργυροι θιαματουργοί, ἀρχιατροὶ τοῦ κόσμου,
ὁποῦ γιατρέψετε πολλούς, γιατρέφτε καὶ τὸ (δεῖνα)
ἀπὸ τσοὶ τρεμοῦρες του, τσοὶ λιγοῦρες του, ἀπὸ τὸ κρύο του κι ἀπὸ τὴ θέρμη του. Νὰ φύγῃ σὰν τὸν ἥλιο
νὰ πάῃ ᾽ς τ᾽ ἄγρια βουνὰ καὶ ᾽ς τ᾽ ἄγρια λαγγάδια.

Ἐδ᾽ ἐκεῖ ὅταν ἔφτανε, ἔκαν᾽ ἕνα κόβο ᾽ς τὸ ῥάμμα κι ἀρχίναε δὰ κάπο. Ἐννιὰ φορὲς τό ᾽λεε κ᾽ ἐννιὰ κόβους ἔκανε, ἐτσίδουνε ᾽ς τὴ μέση της τὸ ῥάμμα καὶ τ᾽ ἄφηνε νὰ σέρνεται. Στερνὰ ἔβγαινε ᾽ς τὴ ῥούγα δίχως νὰ πῇ λόγο ᾽ς ἄνθρωπο, μήδε νά ᾽ξερε πὼς θὰ τσῆ πάρῃς τὸ κεφάλι. Ἔπαιρνε τὴ στράτα κατὰ τὰ χωράφια κ᾽ ἔλεε ὅλο ῥίτα *«ἐδῶ ποῦ πάω, πάω γιὰ ν᾽ ἀφήκω τὴ τρεμούρα, τὴ λιχούρα, τὴ χασούρα, τσοὺ πονόκορμους τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (δεῖνα)»* κι ὅθε ξέδενε τὸ ῥάμμα, ἢ σὲ πέτρα ἢ σ᾽ ἀγκάθια ἢ σὲ χόρτο ἢ ὅπου, τ᾽ ἄφην᾽ ἔδ᾽ ἐκεῖ κ᾽ ἔλεε· *«ἐδῶ τ᾽ἄφηκα ᾽ς τοὺς ἄγριους τσοὺ τόπους, ᾽ς τὰ ἄγρια βουνὰ καὶ ᾽γὼ πάω ᾽ς τὸ σπίτι μου μὲ τὴν ὑγειά μου, μὲ τὴ χαρά μου»*, κ᾽ ἔκαν᾽ ἕν᾽ ἀνάϋρο [4]) κ᾽ ἐγύριζ᾽ ἀπ᾽ ἄλλη στράτα ᾽ς τὸ σπίτι ἀμίλητη, ἐπήαινε ῥίτα ᾽ς τὸν ἄρρωστο καὶ τοῦ ᾽λεε· *«ἐγὼ ἤρθα καὶ σ᾽ ηὕρηκα μὲ τὴν ὑγειὰ καὶ τὴ χαρά»*, ἔκανε στερνὰ τὸ σταυρό της ᾽ς τὰ κονίσματα κι ἀπέκεια μιλοῦσε κι αὐτὴ σὰ γυναῖκα μὲ τσοὶ ἄλλες.

---

[1]) *Νάκα*· ἐν τῇ πόλει τῆς Κερκύρας λέγεται *νιάνκα*· οὐδέ. [2]) *Σερβάρισε*· παρατήρησον. [3]) *Καλή*· καθ᾽ ἅπασαν τὴν ἐξοχὴν τῆς Κερκύρας καλεῖται οὕτω ἡ μάμμη, ἡ προμήτωρ. [4]) *Ἀνάϋρος*· ἀνάγυρος, στροφὴ πέριξ, βόλτα.

10. Γιὰ τὴ δροσοπίλια.

(Διήγησις Τσιτσίλιας Σ. Καββαδία, ἐτ. 70)

Ἡ δροσοπίλια [1]) βγαίνει ᾽ς τὸ πόδι καὶ πουθενὰ ἄλλοῦ καὶ τσοὶ πιλιότερες βολές, ἃ θέλῃς νὰ ξέρῃς, μέσ᾽ ᾽ς τὸ μάτι τοῦ ποδαριοῦ [2]). Λένε πὼς θὰ τὸ σκουδρήξῃς. Μὰ κάποτες τὸ πόδι καὶ μοναχό του θυμώνει, κοκκινίζει καὶ πρήσκεται· ἐτότες τοῦ γυρίζει [3]) δροσοπίλια καὶ πιάνει ἔβυο καὶ θερμαίνεται κιόλας· τὸ πιάνεις μὲ τὸ χέρι καὶ βλέπεις ποῦ βουλάει καὶ ἀκούει μέσα ὁ ἄρρωστος σὰν ἕν᾽ ἀγκάθιασμα· κάποτες ῥίχνει καὶ βέργα [3]) ἀπὸ τὸ πόδι ᾽ς τὸ παραδάγγαλο.

᾽Ἂν ὁρίζῃς νὰ μάθῃς τὸ βότανό της, εἶναι φύλλα ᾽π᾽ ἀγγινάρα. Τὰ κοπανεῖς πέτρα μὲ πέτρα καὶ βγάνεις τὰ νεῦρα γιὰ νὰ μείνῃ ἡ σάρκα μονάτη. Στερνά, ἔτσι τὰ κοπανήσῃς, τὰ ῥίχνεις μέσα ᾽ς ἕνα πιάτο μὲ κρασί. Θά ᾽χῃς κ᾽ ἕνα κομμάτι ῥοῦχο κόκκινο, σκαρλατίνα ποῦ τὴ λέμε. Νά ᾽πὸ οὔτο ποῦ ᾽ναι τὸ τζιπούνι μου. Ἐτότες κράζεις τὸν παππᾶ νὰ διαβάσῃ τὸν ἄρρωστό σου. Μπρὸς-ὀμπρὸς θὰ πάῃ ὁ σταυρὸς κι ἀπέκεια κάνουμ᾽ ὅ,τι ξέρουμ᾽ ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Στερνὰ φέρνεις ἐκείνονε ποῦ λέει τὸ ξόρκι. Ἐγώ, γιέ μου, δὲ ξέρω νὰ σ᾽ τὸ πῶ· τὸ ξέρει ὁ Μίλας. Ἐμεῖς καὶ ὅλοι ᾽ς τὸ χωριὸ ἐκείνονε κράζουμε γιὰ νὰ ξορκίσῃ τὴ δροσοπίλια.

Ὁ κ. Νικόδημος Μίλας, ἐτῶν 55, ἐπεβεβαίωσε πάντα τ᾽ ἀνωτέρω καὶ μοι ὑπηγόρευσε τὸ ξόρκι ὡς ἑξῆς·

«Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.» Μελέτ᾽ ἁγίους τώρα ὅσους θέλεις, τὸν ἅγιο Σπυρίδωνα, τὸν ἅγιο Γεράσιμο, τὸν ἅγιο Διονύσιο κι ἄλλους κι ἄλλους· στερνὰ λές· *«Ἁγία Μαρίνα, νὰ μαράνῃς, νὰ ξεράνῃς τὴ δροσοπίλια, τὸ δροσοπίλιο, τὴ σερνικιά, τὴ θηλυκιά, τὴ καρλακίτσινη* [4]), *τὴ φιδίτσινη, τὴ ζαμπίτσινη, τὴ γαϊδουρίτσινη, τὴ τραΐτσινη, τὴ γιδίτσινη.»* Μελέτα πάλε ἁγίους ὅσους κατεβάσῃ ὁ νοῦς σου κ᾽ ἔπειτα· *«Ἅγιε Στυλιανέ, ξεστύλωσε, ξερρίζωσε τὴ δροσοπίλια, τὸ δροσοπίλιο, τὴ σερνικιά, τὴ θηλυκιά, τὴ καρλακίτσινη κλπ.»* Πάλε νὰ μελετήσῃς ἁγίους κ᾽ ἔπειτα· *«Ὅλους τοὺς ἁγίους ἔκραξα, θὰ κράξω καὶ τὴ Πα-*

---

[1]) Ὁ ἰατρὸς τοῦ χωρίου κ. Λ. Κόντης μ᾽ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καλοῦσι δροσοπίλιαν μόνον τὴν εἰς τοὺς πόδας ἐμφανιζομένην πέμφιγα. [2]) Τὸ μέσον τῆς κνήμης. [3]) Συνήθης ἔκφρασις περὶ ἀσθενειῶν ἐν περιπτώσει ἐπιπλοκῆς. [3]) Προκαλεῖ ἐρεθισμὸν ἐξ ἀνταναπλάσεως. [4]) Ἡ ἀνήκουσα εἰς *κάρλακα*=βάτραχον.

ναγία τὴ Σπηλιώτισσα [1]*), νὰ ξεσπηλιώσῃ, νὰ ξερριζώσῃ τὴ δροσοπίλια κλπ.»* Καὶ τελειώνει μὲ τὸ

Ἅγιοι Ἀνάργυροι, θαματουργοί, ἀρχιατροὶ τοῦ κόσμου,
ὁποῦ γιατρέψετε πολλούς, γιατρέφτε καὶ τὸν (τάδε).

Τὸ ξόρκι θέλει νὰ τὸ πῇς τρεῖς φορές· καὶ κάθε φορὰ θὰ βρέχῃς μέσ' 'ς τὸ κρασὶ τὴ σκαρλατίνα ποῦ σ' ὥρισε ἡ προεστὴ καὶ θὰ σταυρώνῃς τὸ πόδι. Στερνὰ πιθώνεις ἀπάνου τὸ κατάπλασμα καὶ τ' ἀφήνῃς. Ἔτσι κάνεις τρεῖς ἡμέρες, κι ἂν εἶναι ἀληθινὰ δροσοπίλια, θὰ ἰδῇς νὰ φύγῃ καὶ νὰ ξεπρηστῇ τὸ πόδι δίχως γιατρό. Ἔχω γιατρέψει 'δῶ ποῦ μὲ βλέπεις μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ χιλιάδες ὡς τὰ τώρα.

11. *Γιὰ τὸ φίδι.*

(Διήγησις Νικοδήμου Μίλα, ἐτῶν 55)

Ἅμα δαγκάσῃ τὸν ἄνθρωπο φίδι φαρμακερό, πρέπει νὰ βροῦμε τὴ δαγκαματιὰ καὶ νὰ δέσουμε παράνω τὸ χέρι ἢ τὸ πόδι σφιχτὰ γιὰ νὰ περιορίσουμε τὸ φαρμάκι. Στερνὰ τὸ τσιδᾶμε μ' ἕν' ἀγκάθι ἀγραπιδιᾶς γιὰ νὰ φύγῃ τὸ αἷμα τὸ φαρμακωμένο καὶ σὰ τὸ βγάλουμ' ὅλο τέλεια, λέμε τὸ ξόρκι·

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν. Ὅλα τὰ σιτούμενα τρῶνε καὶ πίνουνε καὶ τὸ Θεὸ δοξάζουνε· ἢ Κουντούρω, ἢ Πλημούρω
οὔτε τρώει οὔτε πίνει οὔτε τὸ Θεὸ δοξάζει.
Ἅγιοι Ἀνάργυροι, θαματουργοί, ἀρχιατροὶ τοῦ κόσμου,
ὁποῦ γιατρέψετε πολλούς, γιατρέφτε καὶ τὸν τάδε.

Ὕστερα βάνουμε καὶ τὸ βότανο ποῦ εἶναι ἀγραπιδόφυλλα κι ἀσπροζέγκουνας κοπανισμένα πέτρα μὲ πέτρα. Ἔτσι τὰ βρήκαμε ἀπὸ τσοὺ παλιούς μας, ἔτσι πορευομάστενε κ' ἐμεῖς σήμερα.

12. *Οἱ γλῶσσες.*

(Παρὰ Μαργαρίτας Α. Πανδῆ)

Ὅδας δοῦμε τὴ στιά μας νὰ κάνῃ γλῶσσες καὶ νὰ φυσάῃ, καταλαβαίνουμε πὼς κάποιος μιλεῖ γιὰ μᾶς καὶ λέμε·

[1]) Ἡ Παναγία ἡ Σπηλιώτισσα τιμᾶται ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς πόλεως Κερκύρας.

Ἂν εἶναι φίλος, νὰ χαρῇ, ἂν εἶν' ὀχτρός, νὰ σκάσῃ,
κι ἂν εἶναι κακογείτονας, τὰ μάτια νὰ τοῦ βγοῦνε,
τὰ σπίτια νὰ τοῦ πέσουνε, νὰ ξεθεμελιωθοῦνε.

* * *

Κατὰ τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς νήσου ὑπάρχει ἡ μικρὰ μονὴ τῆς Ὑψηλῆς Θεοτόκου τοῦ *Ἀκρουδίλλος*, ὡς γράφουσι συνήθως οἱ λογιώτεροι, ἢ 'ς τὸν *Ἀρκουδίλλα* ἢ *Ἀρκοδίλλα*, ὡς προφέρει ὁ λαός. Κάτω τῆς μονῆς καταπίπτει εἰς τὴν θάλασσαν τὸ ἀκρωτήριον, ὅπερ σημειοῦται εἰς τὸν χάρτην ὡς *Καβο-μπιάνκο* ἢ *Λευκὸν ἀκρωτήριον*, οὕτω κληθὲν διὰ τὴν λευκότητα τοῦ ἀργιλλώδους κρημνοῦ. Τὰ ὑπαγορευθέντα μοι ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ὑπὸ τῆς ἐκ Λάκκας τῶν Παξῶν ἑβδομηκοντούτιδος γραίας Ἑλένης Ἀπέργη εἶναι τὰ ἑξῆς.

12. *Ξόρκι γιὰ τ' ἀβάσκαμα.*

Ἅγιοι Ἀνάργυροι θαματουργοὶ καὶ ἐλεήμονες, πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου, δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν ἐδώσετε, ἀστράφτε καὶ γυρίστ' ὀπίσω καὶ σύρτε 'ς τὸν (τάδε) νὰ τοῦ πάρετε τ' ἀβάσκαμά του, τ' ἀγέρισμά του, τὴν ἀνορεξιά του ἀπὸ τὴν καρδιά του, ἀπὸ τὰ σωτικά του, ἀπὸ τὲς ἑξήντα δύο φλέβες τοῦ κορμιοῦ του, γιατί 'ναι βαφτισμένος, μυρωμένος, 'ς τὴν κολυμβήθρα βαλημένος· δὲν μπορεῖ νὰ βαστάξῃ μήτε ὥρα, μήτε σπόρα, μήτε κάρτο ἀπὸ τὴν ὥρα. Διασκορπίστε το, ἄγι' Ἀνάληψι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καθὼς διασκορπίζει ὁ ἥλιος τὲς ἀχτῖδες του. Ναὶ ἅγιε Παντελεήμονα, ποῦ 'σαι 'λεήμονας καὶ γιατρός.
Νὰ πάῃ 'ς τ' ἄγρια βουνὰ καὶ 'ς τ' ἄγρια λαγγάδια,
ἐκεῖ ποῦ κόκκορας δὲ διαλαλεῖ, κόττα δὲ κακαρειέται,
μικροῦ παιδιοῦ κουλούρι δὲ ψένεται καὶ κεῖ ποῦ σκύλλος δὲ βαΐζει,
γάτα δὲ νιαουρίζει.
Τρεῖς τὸ διώχνουν τὸ κακό, τρεῖς τὸ διασκορπίζουν.
Τῷ Πατρὶ καὶ τὸ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεῦμα· ἄνεμος τὸ ἤφερε, ἀφέντης ὁ Χριστὸς θὰ τὸ διασκορπίσῃ.

Περὶ τὸ μέσον διακόπτουσι τὸ ξόρκι καὶ ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος χύνουσιν ἐκ λύχνου ἀνημμένου δώδεκα σταγόνας ἐλαίου, εἰς ἑκάστην δὲ σταγόνα λέγουσι τὸ ὄνομα ἑνὸς ἐξ ἐκείνων, οἵ ὁποῖοι συνέβη νὰ ἴδωσι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας τὸν παθόντα. Ἐὰν αἱ δώδεκα αὗται σταγόνες ἑνωθῶσιν εἰς μίαν μεγάλην κυκλοτερῆ ἐπιφάνειαν ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ δὲν μένωσι κεχωρισμέναι, θεωροῦσι τοῦτο ὡς ἀλάνθαστον τεκμήριον ὅτι «*εἶναι ἀπὸ μάτι ὁ ἄνθρωπος χτυπημένος.*» Μετὰ ταῦτα ἀποπερατοῦσι τὸ ξόρκι, σταυρώνουσι τὸν πάσχοντα ἐπὶ τοῦ μετώ-

που, τῶν κροτάφων καὶ τῶν χειρῶν, βρέχουσαι τοὺς δακτύλους αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ, «ποτίζουνε» μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ὑπόλοιπον ὕδωρ χύνουσιν ὄπισθεν αὐτοῦ.

14. *Ξόρκι γιὰ τὸ σφαλαγγόδρομο.*

Τὸ Σαββάτο τὴν ἡμέρα
κάνουν οἱ Ὀβραῖοι γάμο·
ὅλον τὸν κόσμο τόνε καλοῦνε, μὰ τὸ σφαλάγγι δέ το καλέσανε γιατὲ βρωμεῖ, γιατὶ ζαιχνεῖ, γιατὶ στραβοκατουρεῖ.
Πάρε δειάφνι δειάφνισέ το, μάραθο καὶ μάρανέ το,
νὰ χτισθῇ, νὰ μαραθῇ, νὰ μὴ ξεφανερωθῇ.

ΦΥΛΑΧΤΑ

(Κατὰ διήγησιν Ἑλένης Γ. Πολίτου, ἐτῶν 40)

1. *Ἡ φύλαξι.*

Ἔτσι γεννήσῃ καμμία, πάει τσοὶ τρεῖς ἢ βάβω [1]) καὶ κάνει τὴ *φύλαξι* τοῦ παιδιοῦ καὶ τσῆ μάννας. Παίρνει δυὸ κομμάτια παννὶ κι βάνει ᾽ς τὸ καθένα ἕνα μπουτσούνι ψωμὶ βουτημένο ᾽ς τὸ κρασί, βάνει ἀκόμα σκόρδο, ρίγανη, ἁλάτι καὶ στιλοχόρτι· τὰ τυλίγει καὶ κάνει δυὸ φυλαχτά· τὸ ἕνα τὸ κρεμάει ἡ γυναῖκα ᾽ς τὴ δεξιὰ μπάδα τοῦ κόρφου της καὶ τὸ ἄλλο τὸ βάνει τοῦ παιδιοῦ ᾽ς τὴ ζώστρα [2]). Τὰ βαστᾶνε ἴσιαμε τσοὶ σαράντα καὶ στερνὰ τὰ ρίχνει ᾽ς τὴ στιὰ ἡ γυναίκα ἢ τὰ βάνει ᾽ς τὸν πάτο τσῆ κασσελλός της.

2. *Τὸ ἡσκιοχάρτι.*

Γιὰ νὰ μὴ πλακώνῃ τὰ παιδιὰ ὁ ἥσκιος, τσοὺ βάνουμε τὸ ἡσκιοχάρτι, ποῦ, ὅδας θὰ πάῃ ὁ νοικοκύρης μας ᾽ς τὴ Χώρα, τοῦ λέμε νὰ πάῃ ᾽ς τὸ μοναστήρι τσῆ Πλατυτέρας καὶ νὰ μᾶς φέρῃ ἕνα ἡσκιοχάρτι λουτρουημένο ᾽ς τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ μας. Μᾶς τὸ φέρνει καὶ τὸ κάνουμε φυλαχτὸ ᾽ς ἕνα σκουτὶ ἀπὸ βελοῦδο καὶ τὸ κρεμᾶμε ᾽ς τὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ καὶ δὲν ἔχει χρεία νὰ πάθῃ ἀπὸ ἥσκιο.

---

[1]) Μαῖα. [2]) Ἡ ἐν τῇ πόλει φασκιὰ λεγομένη.

3. *Φυλαχτὸ γιὰ τ᾽ ἀβάσκαμα.*

Κάνουμ᾽ ἕνα φυλαχτὸ ξεχωριστό, γιὰ νὰ μὴ πιάνῃ τὸ παιδί μας τ᾽ ἀβάσκαμα καὶ βάνουμε μέσα ἕνα κομμάτι ἀπὸ κόσκινο, κάρβουνο, ἁλάτι, ρίγανη, σκινάρι καὶ στιλοχόρτι λουτρουημένο.

Ἀκόμα γιὰ νὰ μὴ τὸ πιάνῃ τὸ μάτι, ὅδας εἶναι μιτσὸ καὶ ὄμορφο, παίρνουμε μὲ τὸ δάχτυλο λίγη γανιὰ ἀπὸ τὸ στομοφούρνι καὶ τοῦ κάνουμ᾽ ἕνα σταυρὸ ἀπίσω ᾽ς τὴν πλάτι καὶ λέμε·

Ἅγιοι Ἀνάργυροι, θιαματουργοί, ἀρχιατροὶ τοῦ κόσμου,
ὅποῦ βοηθήσετε πολλούς, βοηθῆστε τὸ παιδί μου.
Κακὸ μάτι κι ἂ τὸ ἰδῇ,
νὰ σβυστῇ, νὰ στραβωθῇ.

4. *Γιὰ τὸ χτῆμα.*

Ἂν εἶναι τ᾽ ἀβέλι μας ὄμορφα δουλεμένο καὶ ἔχῃ καρπὸ πολὺ ἢ ἂν ἔχῃ κανένας χωράφι σπαρμένο καὶ τὸ βλοήσῃ ὁ Θέος, κρεμᾶμε κατὰ τὸ δρόμο δυὸ τρεῖς ἀσκλιδιὲς [1]) μὲ σκόρδο ἀπὸ κάτου· κ᾽ ἔτσι τὰ μάτια πέφτουν ἀπάνου ᾽ς τὴν ἀσκλιδιὰ καὶ δέ μας ἀβασκαίνουνε τὸ χτῆμα μας.

Τὸ σκόρδο τὸ βάνουμε γιὰ νὰ τὸ βλέπουν τὰ μάτια τοῦ ὀχτροῦ καὶ νὰ τρέμουνε.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

1. *Πῶς κόβουμε τὴ χρυσῆ.*

(Κατὰ διήγησιν Μιλτιάδου Κ. Καββαδία, ἐτῶν 51)

Ἡ χρυσῆ λὲν ἐδῶ πῶς ἔρχεται ἀπὸ τὸ φεγγάρι [2]), μά ᾽γὼ δέ το πιστεύω. Ἡ χρυσῆ θὲ νά ᾽ρθῃ ἀπὸ χολή. Τόμου θυμώσῃ ὁ ἄνθρωπος, τυχαίνει νὰ στάξῃ ἡ χολὴ ἀπάνου ᾽ς τὴν καρδιὰ κ᾽ ἔρχεται καὶ κιτρινίζει ὅλος σὰν τὸ φλέρωνα καὶ δὲ παίρνεις χρυσὸ μῆλο ἀπὸ τὸ χέρι του· ὡς κ᾽ οἱ κόρες ἀπὸ τὰ μάτια του κιτρινίζουνε καὶ κάνουνε μέσα κόκκινες σειρές. Ἐδῶ κάτου ἀπὸ τὸ γούργουρα [3]) βάνεις τὸ χέρι σου κι ἀκοῦς τσοὶ φλέβες νὰ χτυποῦν ἀδυνατὰ ὅλη τὴν ὥρα.

Τὴ χρυσῆ ἔμαθα νὰ τηνὲ κόβω στρατιώτης ᾽ς τὸν πόλεμο τοῦ

---

[1]) Ἀσφοδέλους. [2]) Ἰδὲ σχετικὴν παράδοσιν τῆς συλλογῆς ταύτης. [3]) Γούργουρας· ὁ λάρυγξ.

τοῦ ἐνενήντα ἑφτά. Ἠμάστενε μὲ τὸ λόχο μου ἀπόξω ἀπὸ τὴν Ἄρτα. Ἐκεῖ ἐρχόσανε μιὰ γριὰ καὶ μοῦ ἔμαθε τὸ μυστικό. Ἀπὸ τότες ἔχω γιατρέψει κόσμο ἀμέτρητο καὶ ἀπ' τὸ στρατὸ κ' ἐδῶ τσ' Ἀργυρᾶδες. Τὸ λοιπὸν νὰ τί κάνω. Σηκώνω τ' ἀχείλι κατ' ἀπάνου, κ' ἐδ' ἀποκάτου [1]) φανερώνεται ἕνα πρᾶμα ἄσπρο, σὰ μιὰ φούσκα μιτσή. Παίρνω 'να βελόνι μὲ βάμμα ἄσπρο καὶ περνάω τὴ φούσκα bάδα κι ἄλλη. Ἐτότες πιάνω τσοὶ δυὸ τσίμες τὸ βάμμα καὶ τραβάω τὴ φούσκα κατὰ ὄξω καὶ μ' ἕνα ξουράφι δίνω μία καὶ τηνὲ κόβω. Κοιτᾷς καὶ βλέπεις νὰ βγαίνῃ ἀπὸ μέσα σὰν ἕνα σκουλούκι ἄσπρο, σοῦ φαίνεται πὼς εἶν' ἀληθινό. Ἀφήνω νὰ τρέξῃ τότσο αἷμα, ὅσο καμμιὰ δεκαριὰ σταλαματιές. Τοῦ δίνω καὶ ξεπλένει τὸ στόμα μὲ ξύδι καὶ σὲ τρεῖς μέρες εἶναι καθαρὸς ὁ ἄνθρωπος [2]).

2. *Γιὰ τὴν ἀσβολιὰ ποῦ πλακώνει τὸν ἄνθρωπο.*

(Κατὰ διήγησιν Θεοδώρου Θ. Λιούμπα, ἐτῶν 80)

Κάποτες ὁ ἄνθρωπος 'μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἔρχεται καὶ λειώνει σὰν τὸ κερὶ δίχως νὰ τοῦ πατρησιαστῇ θέρμη κλωνί [3]). Τὸν ἐρωτᾷς τί ἔχει καὶ σοῦ λέει πὼς ἀκούει σφαγιά, κομάρες 'ς ὅλο του τὸ κουφάρι, πὼς τοῦ 'ρχονται λιγοῦρες, ἀνασκλαμοῦρες κι ἀπὸ τέτοια. Τοῦ κάνουμε ξόρκια, λέμε τυῦ γιατροῦ νὰ τόνε ἰδῇ· μὰ δὲ βαρειέσαι· χαμένα ὅλα μας τὰ γιατρικά, χαμένα καὶ τὰ ξόρκια. Ἐτότες καταλαβαίνουμε πὼς ἀσβολώθηκε ὁ ἄνθρωπος, παναπῇ πὼς εἶναι πεσημένος 'ς ἀγερικὸ [4]) καὶ πὼς πρέπει νὰ τοῦ κάμουμε τὰ ἐκκλησιαστικὰ γιὰ νὰ γιάνῃ. Παίρνουμ' ἕτα ποκάμισο παστρικό, ἀπὸ τὸ πλῦμα, καὶ τὸ δίνουνε τοῦ παππᾶ νὰ τὸ λουτρουήσῃ. Ὁ παππᾶς θὰ σηκωθῇ μπρὶ τὸ χάραμα, νύχτα, θὰ πάρῃ τὸ ποκάμισο καὶ τοῦ κάνει μιὰ νυχτολειτρουγιά. Μπορεῖ νὰ τοῦ κάμῃ δυὸ καὶ τρεῖς, ὅσες τοῦ ποῦμε. Στερνὰ τὸ φέρνει 'ς τὸν ἄρρωστο μαζὶ μὲ τρεῖς μερίδες προσφορά, κ' ἔτσι σουρουπιάνῃ, ὁ ἄρρωστος βγάνει τὸ ποκάμισο ποῦ φορεῖ καὶ βάνει

[1]) Ἐπὶ τῶν οὔλων κάτω τοῦ ἄνω χείλους. [2]) Πάντες οἱ παθόντες μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι ἔτυχον οὕτω θεραπείας. Εἶν' ἑπομένως εὐνόητον ὅτι τὴν εἰς τὸ θερακευτικὸν τοῦτο μέσον πίστιν τῶν πολλῶν οὐδεὶς λόγος θὰ ἴσχυε νὰ διασείσῃ. [3]) Οὐδαμῶς. [4]) Εἰκάζουσι δηλ. ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπέστη τὴν ἐπήρειαν δαίμονος. Τὴν δοξασίαν ταύτην ἔχουσι καὶ περὶ τῶν νευροπαθειῶν, ἃς γενικῶς καλοῦσιν *ἀνάδιο* περιλαμβάνοντες εἰς τὸν ὅρον τοῦτον καὶ τὴν ἐπιληψίαν, ἣν δι' ἰδίου ὀνόματος καλοῦσιν *ἀνάγκη*. Τὸ *ἀνάδιο* εἷς μόνος γινώσκει νὰ θεραπεύῃ καθ' ἅπασαν τὴν περιφέρειαν τῆς Λευκίμμης ὁ λεγόμενος *ρεμεδιάρης*

τὸ λουτρουημένο καὶ πέφτει 'ς τὸ κρεββάτι του. Κ' ἔχουνε νὰ ποῦνε πολλοὶ πὼς ἀκοῦνε τὴ νύχτα γούλους νὰ πέφτουνε 'ς τὰ κεραμίδια, κακὸ μεγάλο! Τ' ἀποταχιὰ ἀλλάζει τὸ ποκάμισο, πλένεται, κάνει τὸ σταυρό του καὶ τρώει τὴν πρώτη μερίδα. Ἔτσι κάνει τρεῖς βραδιὲς καὶ τὸ κακὸ φεύγει μοναχό του.

Χειρόγραφον φυλλάδιον Τζάνη Καββαδιᾶ.

1853 Ἰουλίου 12.

Κεφάλαιον 1.

Περὶ πόνος ὁποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ κορμί του.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας ὅτι ἔδεσα καὶ ἀπόδεσα τὸν κεφαλόπονον, τὸν ἀνεμικόν, τὸν ἐξωτερικὸν ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (τάδε). Σύρε εἰς τὰ ἄγρια ὄρη καὶ ἄπεχε ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (τάδε). Ἔδεσα καὶ ἀπόδεσα τὰς ἀσθενείας ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (τάδε). Ἑπτὰ παρθένες στέκουν καὶ δὲ ξορκίζουν. Σύρε 'ς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ὅλες οἱ ἑβδομήντα ἀσθένειες ἀπὸ τὰ κόκκαλά του, ἀπὸ τὸ κρέας του, ἀπὸ τὰ σωτικά του καὶ ἀπὸ τὰ ἀνδερά του καὶ πᾶσα ἀνάγκη νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (τάδε). Ἅγιοι Ἀνάργυροι πέμψατε ὥρα καλὴ πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (τάδε). Ἀμήν.

Ἀριθ. 2.

Διὰ τὸ μαλαθράκι.

Ἔπαρε τὸ χόρτο ὁποῦ ὀνομάζεται ἰσόπι [1]) τὲς ῥίζες του καὶ βράσ' το αὐτὸ καλὰ καὶ τὸ νερὸν ἐκεῖνον ἂς τὸ πίνῃ ὁ ἀσθενὴς ἀπὸ

ὡς γινώσκων τὸ *ρεμέδιο* ἤτοι τὴν θεραπείαν τοῦ νοσήματος τούτου. Κατὰ πληροφορίας, ἃς συνέλεξα παρὰ πολλῶν καὶ αἱ ὁποῖαι συμπίπτουσι πᾶσαι, ὁ ρεμεδιάρης σκάπτει τὸ ἔδαφος ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ὑπολογίζων τὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἀντιστοιχεῖ ἡ θέσις τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐξάγει ἐκεῖθεν ὀλίγην ποσότητα χώματος, ἐντὸς δὲ τοῦ χώματος τούτου κατορθώνει ν' ἀνεύρῃ μικρὸν μέλανα ὑελώδη ἄνθρακα, οὐχὶ μείζονα κόκκου σίτου. Κατόπιν θάπτει ἐντὸς τοῦ ἀνασκαφέντος ἐδάφους φὸν μελαίνης ὄρνιθος λέγων συγχρόνως μυστικάς τινας λέξεις. Τὸν ἀνευρεθέντα κόκκον τοῦ ἄνθρακος ὀφείλει νὰ καταπίῃ ἐντὸς ὕδατος ὁ ἀσθενὴς καὶ προσέτι ν' ἀκολουθήσῃ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας τὴν ὁριζομένην ὑπὸ τοῦ ρεμεδιάρη δίαιταν, ἧς προέχει κυρίως ἡ τελεία ἀποχὴ ἀπὸ αἰγείου κρέατος καὶ ἀπὸ τῶν μὴ λεπιδωτῶν τὸ δέρμα ἰχθύων.

[1]) Φυτὸν ἄγνωστον ἐνταῦθα. [Πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ὑσσώπου, φυτοῦ οὐχὶ ἀγνώστου ἐν Ἑλλάδι. Βλ. *Χέλδραϊχ-Μηλιαράκη*, Τὰ δημώδη ὀνόματα τῶν φυτ. σ. 91.—Σ. τ. Δ.]

ἕνα σκοτέλλι κάθε πορνόν· καὶ τὰ φύλλα νὰ τὰ βράσῃς μὲ ξύγκι χοίρινον καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἀνακατώσῃς, νὰ τὰ βάλῃς ἀπάνω εἰς τὴν ζερβιὰν μεριὰ ὡς ἔμπλαστρον, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον νὰ βάλῃς καὶ εἰς τὰ πόδια τὴν νύκτα ἢ καὶ τὴν ἡμέραν· ἀκόμη νὰ βάλῃς καὶ δύο βδέλλες· μία εἰς τὸ κάθε ποδάρι ἤτοι ἀνάμεσα εἰς τὰ δύο δάκτυλα εἰς τὸ χοντρὸν καὶ εἰς τὰ δύο, πλὴν προτοῦ σαραντίσῃ.

Ἀριθ. 3.

Περὶ μοῦρον ὁποῦ βγαίνει εἰς τὴν μύτην.

Νὰ πλύνῃ τὸν μοῦρον πρῶτον μὲ ἅσπρον κρασὶ καὶ νὰ ἔχῃς σκότι τῆς καλῆς (;) ὁποῦ κάνουν τὸ σαπούνι, νὰ τὸ κονκίζῃς καὶ πάλιν νὰ τὸ πλύνῃς ἕως ἓξι καὶ δέκα φορὲς καὶ ὑγιαίνει.

Ἕτερον εἰς τὸν αὐτόν.

Ἔπαρε κρέας φρέσκον κάὶ ἀφ' οὗ τὸ ζεστάνῃς εἰς τὴν φωτιάν, κούκκιζέ το μὲ βενέτικη ζάχαρη καὶ εἰς κάθεν τρεῖς ὥρες νὰ τὸ μεταλλάζῃς. Χάνεται.

Ἀριθ. 4.

Περὶ κεφαλόπονον.

Ἔπαρε μερικὸν σπόρον τζουκνίδας καὶ ἀφ' οὗ τὸν κοπανίσῃς· ἀνακάτωσεν αὐτὸν μὲ ξύδι νὰ γίνῃ ὡσὰν ἁλοιφὴ καὶ ἁλειψέ τηνε εἰς χαρτὶ χοντρὸ καὶ δέσε τον εἰς τὸ μέτωπον καὶ ὑγιαίνει ἀμέσως. [1]

Ἀριθ. 5.

Ἐὰν ἕνα ζῷον ἔχῃ πόνον εἰς τὴν κοιλίαν του καὶ κυλίεται καὶ βογκᾷ. [2]

Κοπάνισον κομμάτι ἅσπρο κρεμμύδι καὶ μισὸ σκόρδο καὶ βάλε το εἰς ἕνα λινὸν πανὶ ψιλὸν καὶ χῶσε το μὲ τὸ χέρι σου μέσα εἰς τὸν ἀφενδρῶναν του καὶ ὑγιαίνει.

Ἀριθ. 6.

Περὶ ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπὸ τὴν μύτην.

Κοπάνισον φύλλα καλάμου καὶ σινικῆς καὶ βάλε τα εἰς τὸ μέτωπον ἢ κοπάνισον ἡδύσαμον [3] χλωρὸν μὲ φύλλα καλάμου καὶ ἀ-

1) Τὸ μὲν ὄξος χρησιμοποιοῦσι καὶ σήμερον πρὸς ἐπάλειψιν τοῦ μετώπου κατὰ τὴν κεφαλαλγίαν, τὸν σπόρον ὅμως τῆς κνίδης οὐχί.

2) Τὸν τοιοῦτον πόνον τοῦ ζῴου ὀνομάζουσι *περιδρομικὸ* πρὸς θεραπείαν δὲ λέγουσι ξόρκι.

3) Ἴσως ἐννοεῖ τὸν ἡδύοσμον· τὸ φυτὸν ὅμως τοῦτο κοινῶς ἐνταῦθα λέγεται *μέντα*.

φ' οὗ τὰ στύψῃς, βάλε τὸν ζωμὸν εἰς τὰς ῥῖνας. Ἀκόμη βάλε τον τὸ ζουμὶ τῆς ἀγρίας ἐλαίας ἀπὸ τὰ φύλλα μὲ μασούρι εἰς τὰς ῥῖνας.

Ἀριθ. 7.

Διὰ κουφόν.

Κοπάνισον ἕνα σκόρδον καὶ στύψε το καὶ τὸ ζουμί του νὰ τὸ βάλῃς εἰς μίαν κίκαραν [1] καὶ νὰ βάλῃς ἄλλο τόσον ἀπὸ χολὴν προβάτου καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἀνακατώσῃς νὰ στύψῃς αὐτὸν μέσα εἰς τὸ αὐτίον.

Ἀριθ. 8.

Περὶ τὴν πληγὴν τί νὰ βάνῃ ἀπάνω.

Ὅλα ἑνωμένα, πρῶτον κροῦζαν, γουργουγίαννη, κοπανισμένα μὲ πέτρα· ἔπειτα καλαμήθρι κοπανισμένο· ὅταν βαίνῃ ὁ πόνος νὰ βάνῃ ἀπάνω ἑνωμένα βίτζαμο, πρωτοθέρι, μολόχα· ἔπειτα ἀφ' οὗ τὰ βγάλῃ, κόψε ξύγκι καὶ ἕνωσέ τα. [2]

Ἀριθ. 9.

Περὶ ἐκεῖνος ὁποῦ τρέμου τὰ χέρια του.

Βάλε μία ὀκὰ γάλα καὶ κόψε τὸν τζῆρον ἤγουν ὀρὸν καὶ δὸς νὰ πίνῃ ὁ πάσχων καὶ ἰατρεύεται.

Ἀριθ. 10.

Εἰς τὴν θέρμην ἐὰν εἶναι τριτζάνα. [3]

Φρέσκα μπαρούτη: ξ: 1: τριμμένη καὶ εἰς νερὸν βαλμένη τρεῖς ἡμέρες. Κόβεται.

Ἕτερον εἰς τὸν αὐτόν.

Τρία ἀγριοκάστανα τριμμένα ὁμοῦ μὲ τὰ φλούδια των καὶ νὰ τὰ βάλῃς ἀπὸ βραδὺς μὲ ἅσπρο κρασὶ καὶ νὰ πίνῃ πολλὲς φορές. Ἰατρεύεται.

Ἀριθ. 11.

Διὰ τὰ ὀμμάτια, ὁποῦ ἔχουν αἷμα.

Ἕνα αὐγοῦ ψημένου εἰς τὴν χόβολην νὰ βγάλῃς τὸν κρόκον· τὸ ἀσπράδι ὁποῦ μένει ὡσὰν κούπα νὰ τὸ βάλῃς εἷς τὰ ὀμμάτια πολλὲς φορές. Ὑγιαίνει.

1) Φλιτζάνι.

2) Καὶ σήμερον ἔτι πολλοὶ τὰ αὐτὰ βότανα ἐπὶ τῶν πληγῶν ἐπιθέτουσιν.

3) Ὁ περιοδικὸς πυρετός.

Ἀριθ. 12.

Περὶ ἀσπρίλα ὀμματίου.

Ἔπαρε κορφὰς βάτου καὶ ἀπηγάνου καὶ ἀφ' οὗ τὰς κοπανίσῃς νὰ τὰ βάνῃς εἰς ἓν πανὶ καὶ νὰ τὲς βρέχῃς μὲ ἄσπρο κρασὶ καὶ νὰ πίπτῃ εἰς τὸ μάτι συχνάκις. Ὑγιαίνει.

Ἀριθ. 13.

Περὶ δάγκασμα σκορπίου.

Βάλε γάλα συκῆς ἢ καλύτερα τῆς ἄγριας εἰς κακὸ ἀνγάθι· νὰ τὸ βάλῃς ὅμως ῥητῶς [1]).

Ἀριθ. 14.

Διὰ νὰ γνωρίσῃς ποῖος δὲν κάνει παιδί.

Βάλε εἰς δύο πιάτα ὀλίγον κριθάρι καὶ ἂς κατουρήσῃ τὸ ἀνδρόγυνον κατὰ μέρος καὶ νὰ σταθοῦν ἕως νὰ φυτρώσῃ τὸ κριθάρι· ὅθεν ἐκείνου ὅποῦ δὲν φυτρώσει τὸ κριθάρι, ἐκεῖνος δὲν κάνει παιδί.

Ἀριθ. 15.

Περὶ ὀδόντος.

Βάλε εἰς τὸ κούφωμα ἐλαίας δάκρυον καὶ βράσε μολόχα καὶ ἀσπρόρριζα ἢ μάσησον καὶ τὰ φύλλα αὐτῶν· ἢ ῥοδιᾶς φύλλα βράσε μὲ νερὸν καὶ βάστα το εἰς τὸ στόμα σου συχνά· ἀσκούνι [2]) ξηρὸν κοπάνισον μὲ ἅλας καὶ τρίβε τοὺς ὀδόντας.

Ἀριθ. 16.

Περὶ ὅταν πονοῦν τὰ βυζιὰ τῆς γυναικός.

Κοπάνισον καρύδι [3]) καὶ πήγανον καὶ λάδι καὶ μέλι καὶ ἂς λείφῃ τὰ βυζιά της καὶ ἰατρεύεται.

Ἀριθ. 17.

Ἀναγαργαρισμοὶ τῆς φράντζας.

Κρασὶ ἄσπρο ὀγγιά: 1: ξύδι ὀγγιές: 3: ῥητζίνι ὀγγιές: 8: ῥίγανη ὀγγιές: 8: λιβάνι ὀγγιές: 8: καὶ δενδρολίβανον ὀγγιές: 8: καὶ ἀφ' οὗ βράσουν καλὰ ὅλα ὁμοῦ βάλε ῥοδόσταμον ὀγγιές: 3: καὶ ἂς πλύνῃ τὸ στόμα του ὅποιος θέλει.

---

1) Πάραυτα.
2) Φυτὸν ἄγνωστον ἐνταῦθα.
3) Καὶ σήμερον ἔτι μεταχειρίζονται ἐν τῇ αὐτῇ περιπτώσει χλωρὰ κάρυα.

Ἀριθ. 18.

Διὰ νὰ καταπραΰνῃς χολήν.

Ἔπαρε ἡδύοσμον χλωρὸν ἢ ξηρόν· κοπάνισον αὐτὸν καλά· πῖνε νηστικὸς κρασὶ καλόν, ἄδολον.

Ἀριθ. 19.

Διὰ ζωχάδες ὅποῦ καὶ εἶναι ὡσὰν βογκᾷ.

Ἔπαρε ἑνὸς αὐγοῦ ἀσπράδι καὶ τρία κηκίδια μικρὰ κοπανισμένα καὶ βάλε τα εἰς ἕνα φοῦρνο καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἀνακατώσῃς ἂς πίνῃ τρεῖς ἀποταχυνάδες καὶ ὑγιαίνει.

Ἀριθ. 20.

Διὰ γυναῖκα ὅποῦ ἔκαμε παιδὶ καὶ ἔστυψεν.

Ψῆσε ἕνα κρεμμύδι καὶ νὰ βάλῃς τὴν καρδιὰν αὐτοῦ ζεστὴ εἰς τὴν μήτραν.

Ἀριθ. 21.

Περὶ ὅταν τρέμουν τὰ κηδεμένεια [1]) τῆς γυναικός.

Ἔπαρε ἕνα δράμι ἀφιόνι ἤγουν ὕπνον καὶ κοπάνισέ το μὲ τρία κλωνάκια σταφίδα χοντρὴ καὶ βάλε εἰς τὸν ὀμφαλὸν μὲ ἕνα κομμάτι πανὶ κόκκινον καὶ ἰατρεύεται.

Ἀριθ. 22.

Περὶ νὰ βρῇ θησαυρόν.

Εἰς τὴν πρώτην σήμερον ὕπαγε νηστικὸς καὶ καθαρὸς καὶ κόψον δύο βέργες ἀπὸ δάφνην καὶ ὅταν τινὰς κόψῃ λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην μὲ θείας εὐλαβείας.

Θεὲ Πάτερ, οὐρανὲ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέου σου καὶ τῆς δικαιοσύνης σου, ὁ μόνος καθαρὸς καὶ ἀκήρατος, ὁ πᾶσιν ἔχων τὸ ἔλεος, τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιον, καὶ εὐθὺς ἀπόστειλον τὴν ἁγίαν σου δωρεάν, αὐτὴ τὴν δουλείαν ταύτην, ἵνα μετὰ διορκῆς (;) ταύτης εὑνήσωμεν τοῦ εὑρεῖ.

Ἀριθ. 23.

Διὰ τὸ ῥῦμα εἰς τὸ μάτι. [2])

Ὡς ἐκίνησε ἡ Παναγία μὲ τὸν υἱόν της τὸν μονογενῆν καὶ παίρ-

---

1) Λέξις ἄγνωστος ἐνταῦθα.
2) Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 4 ξόρκι τῆς συλλογῆς ταύτης?

νὰ σὲ φάῃ.— 26. Νὰ σὲ φάῃ ὀχιὰ μὲ δυὸ κεφάλια.— 27. Νὰ δώκῃ ὁ Θεὸς νὰ σὲ φάῃ ἄδικος σκοτωμός.— 28. Νὰ φὰς τὸ κεφάλι σου.— 29. Νὰ δώκῃ ὁ Θεὸς νὰ λυσσιάξῃς νὰ φὰς τὸ κρεᾶς σου.— 30. Νὰ φὰς τὰ παιδιά σου γιὰ ψωμί.— 31. Γλυκὸ ψωμὶ νὰ μὴ φάς.— 32. Ὅσο ψωμὶ σοῦ ἔδωκα, φαρμάκι νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν καρδιά σου.— 33. Καλόγρια!— 34. Ἀναγκεμένε! [1]— 35. Μωρὴ ἀπελπισμένη!— 36. Ἄσπρη βόλια νὰ μὴ βάλῃς 'ς τὸ κεφάλι σου.— 37. Σ' τὰ λουλάκια [2] ντυμένη νὰ σὲ ἰδῶ.— 38. Σκλήθρα νὰ μὴ μείνῃ ἀπὸ τὸ σπίτι σου.— 39. Ῥώποδας νὰ μὴ μείνῃ.— 40. Λίθος ἐπὶ λίθος νὰ μὴ μείνῃ.—41. Νὰ φύγουνε καὶ τὰ θεμέλια.— 42. Ἄνεμος νὰ τ' ἀνοίγῃ καὶ ἄνεμος νὰ τὸ κλῇ.— 43. Ρουμπαραροῦ [3].— 44. Ὅσες τρίχες ἔχ' ἡ ἀπαλάμη μου, τόσα παιδιὰ νὰ σοῦ μείνουνε!— 45. Νὰ μὴ σοῦ ἀναβλιάξῃ παιδί.— 46. Νὰ μὴ κατουρηστῇ ἡ ποδιά σου.— 47. Μ' αὐτὸ πᾶχεις μέσα σου νὰ σὲ καταξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ πάς.— 48. Νὰ μὴ γλυκάν' ἡ καρδιά σου.— 49. Νά 'ναι τ' ἀχείλι σου μαραμένο σὰν τοῦ Μαγιοῦ τὸ λούλουδο [4].— 50. Ἄ λὲς ἀλήθεια, κακὸ νὰ μὴν ἔχῃς, εἰ δὲ καὶ μή, τῆς Παναΐας τὸ Δεκαπεντάγουστο νὰ μὴ σ' εὕρῃ.— 51. Νά 'χες τσακίσει τὸ ποδάρι σου κ' ἔδῶ ποῦ 'ρθες.— 52. Νὰ μὴν εἶχες συφτάκει νά 'ρθῃς.— 53. Νὰ σ' εἶχε μαρμαρώσει ὁ Θεὸς ἐκεῖ κάτου.—54. Ἐβγῆκε, ποῦ νὰ μὴν εἶχε βγῆ.— 55. Νὰ μὴν ξημερώσῃς.— 56. Νὰ μὴ βραδυάνῃς.—57. Νὰ μείνῃς ἔδ' ἐκεῖ στὸ πάτημά σου.— 58. Νὰ μὴ χαρῇς τὴ νεότη σου.—59. Μπᾶ! ποῦ νὰ σὲ κόψῃ τὸ τάραμα.— 60. Τάραμα νὰ σὲ ταράξῃ, παρακαλῶ τὸ Θέονε.— 61. Φλέμωνα νὰ βγάλῃς 'ς τὴ γλῶσσα καὶ νὰ μὴ μπορῇς νὰ μιλήσῃς.— 62. Μπᾶ! ποῦ νὰ ξεράσῃς τὸ αἷμα 'ς τὴ γάστρα.— 63. Νὰ βγοῦνε νὰ μάτια σου κορέλλια 'ς τὴν ποδιά σου.— 64. Τυφομηλιγγῖτις νὰ σὲ κόψῃ.— 65. Κακὴ εὐλογιά!— 66. Πανούκλα νὰ πέσῃ!— 67. Στάχτη σὰν τὸ Μαραθιά [5].— 68 Χίλιοι οἱ χρόνοι σου κι ὅλο παραστιᾶς [6].— 69. Χίλιοι οἱ χρόνοι σου κι ὅλο τ' ἀνάσκελα.— 70. Νὰ δώκῃ ὁ Θεὸς νὰ σέρνεσαι μὲ τὸν κῶλο.— 71. Σ' τὰ σκαλιὰ τ' Ἁγιοῦ νὰ δώκῃ ὁ Θεὸς νὰ σὲ γνωρίσω [7].— 72. Πίσω τοῦ ἥλιου καὶ πάλε νὰ μὴ γυρίσῃς.— 73. Νὰ πὰς ἴσιαμ' ἐκεῖ ποῦ ψένει ὁ ἥλιος τὸ ψωμὶ κ' ἡ ἁλατιὰ τ' ἁλάτι.—74. Νὰ δέρνεσαι, νὰ ψένεσαι καὶ προκοπὴ νὰ μὴ λαβαίνῃς.— 75. Ὅπως δέρνεται τοῦ ἁλόγου ἡ οὐρά, νὰ δέρνεσαι καὶ προκοπὴ νὰ μὴ βλέπῃς.— 76. Νὰ ῥέψῃς σὰν τὸν Ἄρειο.— 77. Γλήγορα νὰ σὲ σηκώσουνε τέσσερες.— 78. Νὰ δώκῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ κακὸ πνιγμὸ νὰ περάσῃς.— 79. Μὲ τὸ σκεπέττο νὰ σκοτωθῇ ἐκεῖ ποῦ προβατεῖ.— 80. Νὰ γκαρίξῃς, κι ἂ δὲ μ' ἀνακαλέσῃς ἡ ψυχὴ νὰ μὴ σοῦ βγαίνῃ.— 81. Σκατόψυχε!— 82. Νὰ μὴ σὲ λειώσῃ ἡ γῆς.— 83. Τούμπανο νὰ βγῇς.— 84. Εἰς λέγοντα «ὄχι»: Ὀχιὰ καὶ μονομερίδα.— 85. Εἰς λέγοντα «δὲν ξέρω»: Νὰ ξεραθῇς καὶ ν' ἀποξυλωθῇς.— 86. Εἰς λέγοντα «τί;»: Νὰ τήξῃς καὶ νὰ πήξῃς (ἢ) νὰ τηχτῇς.— 87. Εἰς λέγοντα «καλὰ ἔκαμα»: Καλάμια νὰ φὰς καὶ ξύλα νὰ ξεράσῃς.— 88. Εἰς λέγοντα «δὲν πάω»: Μὴ σώσῃς καὶ πάς.— 89. Εἰς λέγοντα «δὲν μπορῶ»: Νὰ μὴν μπορῇς νὰ φὰς ψωμί.— 90. Εἰς λέγοντα «δὲν ἔχω»: Ποτέ σου νὰ μὴν ἔχῃς.— 91. Εἰς λέγοντα «μωρέ»: Μῶρος νὰ σὲ φάῃ.

1) Βλ. τὴν προηγουμένην σημ.

2) Τὸ βαθὺ κυανοῦν εἶναι χρῶμα πένθιμον παρὰ τοῖς χωρικοῖς. 3) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ εἰς ὄλεθρον, νὰ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου. 4) Ἔχουσι παρατηρήσει, ὡς μοὶ εἶπον, ὅτι τοῦ Μαΐου τὰ ἄνθη ταχέως μαραίνονται. 5) Ὁ Μαραθιᾶς, μικρὸν χωρίον, ὀλίγον ἀπέχον τῶν Ἀργυράδων, εἶχεν ὑποστῇ, πλήρη σχεδὸν καταστροφὴν ὑπὸ τῆς ἐνσκηψάσης τῷ 1816 πανώλους· εἰς ἐπίμετρον τὰς οἰκίας, ἐν αἷς εἶχον σημειωθῇ κρούσματα, παρέδωσαν εἰς τὸ πῦρ. 6) Οἱ ἀσθενεῖς κάθηνται διαρκῶς παρὰ τὴν ἑστίαν. 7) Ἤτοι ἐπαίτης· εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος.

ΕΠΙΦΩΝΗΣΕΙΣ

α') *θαυμασμοῦ*: 1. Ὦ πρᾶμα!— 2. Ψυχή μου!— 3. Καμάρι μου!— 4. Καμαρωμένε μου!— 5. Καλογραμμένος!— 6. Καλὴ ὥρα γεννημένος!— 7. Λαμπρογεννημένος!

β') *σχετλιασμοῦ*: 1. Ὦ πωπώ!— 2. Ἀλοίμονός μου.— 3. Κρῖμα 'ς τὸ ῥιζικό του!— 4. Κρῖμα 'ς τὴ κοπέλλα!— 5. Κρῖμα 'ς τὸ νέονε!— 6. Κρῖμα ς' τὸν ἄνθρωπο!— 7. Κρῖμας!— 8. Ὁ κακορρίζικος!— 9. Ὁ ἄμοιρος!— 10. Ὁ βαριόμοιρος!— 11. Ὁ κακομοίρης!— 12. Κακὴ ὥρα γεννημένος!

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

1. Καλὴ μέρα (προστίθεται κατὰ τὰς περιστάσεις: «ἀφέδη» ἢ «τσ' εὐγενείας σας»).— 2. Καλὴ σπέρα.— 3. Καλὴ νύχτα.— 4. Καλὸ ξημέρωμα.— 5. Καλῶς τὰ κάνετε (πρὸς ἐργαζομένους κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας).— 6. Καλῶς σᾶς ηὕρηκα.— 7. Καλῶς ἐκόπιασες.— 8. Καλῶς ὥρισες.— 9. Τσ' ἀφεδιᾶς σας (ἄνευ προσθήκης τινός) — 10. Ὥρες καλές.— 11. Καλῶς τὰ χαιροσάστενε (πρὸς ἐσθίοντας).— 12. Κοπιάστε, ἁπλῶστε, σερβιρίσου (πρὸς τὸν προσερχόμενον οἱ ἐσθίοντες).— 13. Χαρῆτε μὲ τὸν Θεό, κάμετε ζέφκι σας (ἀνταπάντησις τοῦ προσερχομένου).— 14. Καλὲς ἀδάμωσες (ὑπὸ τοῦ ἀπερχομένου εἰς ἀποδημίαν).— 15. Νὰ πὰς 'ς τὸ καλό.— 16. Ἔχετε γειὲς καὶ χαρές, (ἢ)

ἀφήνουμε γειές.— 17. Καλὸ κατευόδιο.— 18. Σ' τὴν εὐκὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τσῆ Παναΐας.— 19. Ἄϊντε 'ς τὸ καλὸ κι ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναΐα κοντά σου.— 20. Ὥρα καλὴ κι ὁ Θεὸς βοήθεια.— 21. Καλὰ νὰ πὰς καὶ καλὰ νά 'ρθῃς.— 22. Μετ' ἀστειότητος λέγονται πρὸς τὸν ἀπερχόμενον καὶ τὰ ἑξῆς δίστιχα:

Ὥρα καλὴ 'ς τὴν πρύμνη σου κι ἄέρας 'ς τὰ πανιά σου,
μηδὲ πουλὶ πετούμενο νὰ μὴ βρεθῇ μπροστά σου.

Ὥρα καλή, καληώρα σου, καλό σου κατευόδιο,
περικαλῶ τὴν Παναγιὰ νὰ μὴ σοῦ λάχῃ μπόδιο.

Ὥρα καλή σου, μάτια μου, λειβάδια νά 'ναι δμπρός σου,
βραγιές, βραγιὲς βασιλικὸ νὰ τρώῃ τ' ἄλογό σου.

ΕΥΧΑΙ

α') *εἰς ἀγάμους:* 1. Σ' τοὶς χαρές σου.— 2. Σ' τὸ γάμο σου.— 3. Καλὴ τύχη.— 4. Καλὴ μοῖρα.— 5. Καλὴ 'πιτυχία (εἰς ἐρῶντας).— 6. Σ' τὸ γάμο σου βαφτίσια (ἀστεία).

β') *εἰς μεμνηστευμένους:* 1. Καλὰ στεφανώματα.

γ') *εἰς ἐγγάμους:* 1. Νὰ ζήσῃ ὁ ἄνδρας σου καὶ τὰ παιδιά σου.— 2. Νὰ χαρῇς τὰ παιδιά σου.— 3 Τσοὶ χαρὲς τοῦ παιδιῶνε σου.— 4. Χιλιόχρονος.— 5. Καλόκαρδος.— 6. Χαρούμενος.— 7. Καλογεράματος.—8. Καλὰ γεράματα.— 9. Καλὰ στερνά.— 10. Καλὴ ψυχή.

δ') *εἰς ἔγκυον:* 1. Καλὴ λευτεριά.— 2. Ἀρσενικὸ παιδὶ νὰ δώκῃ ὁ Θέος.

ε') *εἰς λεχώ:* 1. Νὰ σοῦ ζήσῃ. — 2. Νὰ σοῦ ζήσῃ ὁ δράκος σου.— 3. Νὰ σοῦ ζήσῃ ἡ τσούπρα σου.— 4. Νά 'χῃ καλὸ μπάχτι νὰ φέρῃ κι ἀρσενικά.— 5. Νὰ ζήσουνε κ' οἱ γονέοι νὰ τὸ κουναρήσουνε.— 6. Καλὰ σαραντίσματα.

ϛ') *εἰς γέεμα:* 1. Ἐβίβα.— 2. Εἰς ὑγεῖαν σας.

ζ') *εἰς ἑορτάζοντας:* 1. Σ' ἔτη πολλά.— 2. Νὰ εἶσαι καλά.— 3. Κι ἀπὸ χρόνια.— 4. Νὰ χαίρεσαι τὴ γιορτή σου.

η') *κατὰ τὴν βάπτισιν:* 1 Νὰ ζήσῃ νὰ χαρῇ τ' ὄνομά του.— 2. Νὰ ζήσετε κ' οἱ γονέοι κ' ἡ φαμίλια ὅλη.— 3. Νά 'χῃς 'γειὰ καὶ νὰ στεφανώσῃς κιόλας (πρὸς τὸν ἀνάδοχον).

θ') *κατὰ τὸν γάμον:* 1. Σιδεροστέφανοι.— 2. Νὰ ζήσετε.— 3. Πάντα σὲ χαρές.— 4. Καὶ τσοὶ χαρὲς τῶν ἀποδέλοιπώνε.— 5. Καὶ στοὶ χαρὲς τοῦ παιδιῶνε σας.— 6. Κύριε παρένυφε, νά 'χῃς γειὰ νὰ βαχτίσῃς κι ἀρσενικὰ παιδιά.

ι') *εἰς θάνατον:* 1. Θεὸς σχωρέσ' τονε.— 2. Ζωὴ σὲ λόγου σας.— 3. Ἄλλο κακὸ νὰ μὴν πάθετε.— 4. Ὁ Θεὸς νά 'χῃ τὴν ψυχή του.— 5. Συχώριο νά 'χῃ ἡ ψυχούλλα του.— 6. Δὲν τοῦ πρέπει συχώριο, γιατί 'τανε καλὸς ἄνθρωπος.— 7. Τὴν εὐκή του νά 'χετε.— 8. Ἅγια νά 'ν' τὰ χώματά του.

ια') *γενικαί:* 1. Ἡ Παναΐα νὰ σὲ βοηθάῃ. — 2. Ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναΐα νά 'ναι πάντα μπροστά σου. — 3. Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὸ μερετάρῃ [1] ἐδῶ καὶ 'ς τὴν ἄλλη ζωή.— 4. Τὴν εὐκή μου νά 'χῃς.— 5, Νά 'χῃς τὴν εὐκὴ τοῦ γονέωνέ σου. — 6. Χῶμα νὰ πιάνῃς χρυσάφι νὰ γένεται.— 7. Ὅσες τρίχες ἔχω 'ς τὸ κεφάλι μου, τόσα καλὰ νά 'χῃς.— 8. Ὅσα καλά 'χει ἡ μέρα ἡ Λαβρηά, τόσα νὰ σοῦ γνωρίσω.— 7. Νὰ μὴ σοῦ γνωρίσω κακὸ οὔτε 'ς τ' ἀκρινό σου δάχτυλο.— 10. Χίλιοι οἱ χρόνοι σου κι ὅλοι καλοί σου νά 'ναι.— 11. Νά ζήσ' ἡ ζωή σου.— 12. Νὰ ζήσ' ἡ ζωή σου καὶ μέρα 'μισή (ἀστεία).

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ ΚΑΙ ΔΟΞΑΣΙΑΙ

1. Ἀπὸ τὴ Λαβρηὰ ἴσιαμε τσοὶ σαράντα πῆχουμε τσ' Ἀναλήψεως, ἃ πεθάνῃ καένας, τόνε βγάνουνε μὲ τὸ φλάμπουρο. Ἀπόδας περάσουν οἱ σαράντα, ὅποιος κι ἃ πεθάνῃ, τὸ φλάμπουρο δὲ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά· μόνο καὶ μόνο ἂν εἶναι πρόσωπο ἱερωμένο.

Κατὰ διήγησιν Νικολάου Πανδῆ, ἐτ. 45.

2. Τὸ Μάη δὲ φυτεύουμε οὔτε στεφανωνομάστενε· τό 'χουμε γιὰ κακό. Εἶδες τί λέει καὶ τὸ τραγούδι.

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς κι ὁ μικροπαντρεμένος
τὸ Μάη φυτιὰν ἐφύτεψε, τὸ Μάη γυναῖκα ἐπῆρε...

Τὸ τί ἀπέρασε, τὸ ξέρεις.

Κατὰ διήγησιν Μαρίας Μ. Καλούδη.

3. Ξημερώνοντας τ' ἄη Γιαννιοῦ τοῦ Λαβατάρη κάνουμ' ἀπὸ βραδὺς 'ς τὸ χωριὸ λαβατίνες καὶ σαλταίνουμ' ἀπόπερα καὶ δρασκελᾶμε καὶ τὰ παιδιά μας τὰ μιτσὰ πῆχουμε 'ς τὴν ἀγκαλιά, γιὰ νά 'ναι καλὰ καὶ τοῦ χρόνου.

---

1) Νὰ σοὶ ἀνταποδώσῃ τὸ προσφερόμενον.

Τὴν ἴδια βραδιὰ μαντεύουμε καὶ τσοὶ γγαστρωμένες. Κάνουμ᾽ ἕνα στεφάνι ᾽ς τὴ γῆς ἀπὸ σανὸ καὶ ᾽ς τὴ μέση βάνουμ᾽ ὀρθὸ ἕνα θρουβὶ πάλ᾽ ἀπὸ σανό, σὰ μιὰ κουτσούνα· στερνὰ βάνουμε φωτιὰ ᾽ς τὸ στεφάνι· κι ἃ ἰδοῦμε ποῦ καίεται καὶ τὸ θρουβί, λέμε πὼς ἡ τάδε θὰ κάμῃ κοπέλλα· ἃ δὲ καῇ καὶ μείνῃ ὀρθό, λέμε πὼς θὰ κάμῃ ἀρσενικό. Καὶ νὰ ἰδῇς ποὺ ἔτσι βάλουμε φωτιὰ ᾽ς τὸ σανό, λέμε ὅλες οἱ γυναῖκες·

Ἄη Γιάννη Λαβατάρη, δεῖξε τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι,
δεῖξε καὶ φανέρωσε τί παιδὶ θὰ κάμῃ ἡ τάδε.

Καὶ τσοὶ πιλιότερες βολὲς δείχνει ᾽ς τ᾽ ἀληθινά, ἃ θέλῃς νὰ ξέρῃς. [1]).

Κατὰ διήγησιν Μαργαρίτας Α. Πανδῆ, ἐτ. 65.

4. Τὰ δέδρα [2]) βγάνουνε κάτι σὰ φοῦσκες [3]), κι ὅδας εἶναι καμμιὰ γυναῖκα ᾽γγαστρωμένη, παίρνουμε μιὰ φούσκα καὶ λέμε·

Ἄη Γιάννη Λαβατάρη δεῖξε τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι,
δεῖξε καὶ φανέρωσε τί παιδὶ θὰ κάμῃ ἡ τάδε.

Στερνὰ σκίζουμε τὴ φούσκα, κι ἂν εἶναι μέσα σκουλούκι, λέμε πὼς θὰ κάμῃ ἀρσενικό, μ᾽ ἂν εἶναι μυῖγα, θὰ κάμῃ κοπέλλα.

Κατὰ διήγησιν Μ. Ι. Καββαδία, ἐτῶν 45.

5. Τ᾽ ἅη Γιαννιοῦ τὴν ἡμέρα βγάνουμ᾽ ὄξω τὰ νυφικάτικά μας, γιὰ νὰ πάρουν ἀέρα καὶ νὰ μήν τα τρώῃ ὁ κόπιτσας [4]). Καὶ βλέπεις ὅλες τσοὶ φανέστρες γιομάτες σκουτιά, τζιπούνια, πεσελιά, βελέσια, ποὺ ἃ δέ τα βγάλουμ᾽ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ᾽ς τὸ χρόνο μᾶς τὰ τρώει ἐκεῖνο τ᾽ ἀφωρεσμένο!

Ἀλεξάνδρα Θ. Καββαδία, ἐτ. 45.

6. Τ᾽ ἅη Λιὸς [5]) τὴν ἡμέρα γυρίζει ὁ ἥλιος σὰ ῥόδα. Κοίτα

[1]) Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐν ᾧ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐν τῇ πόλει Κερκύρᾳ καὶ ἔν τισι τῶν χωρίων πλεῖστα μεταχειρίζονται μέσα αἱ ἄγαμοι ὅπως προμαντεύσωσι τὴν τύχην των, τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι ὅλως ἄγνωστον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὡς ἐπείσθην κατόπιν ἐπιμόνου ἐρεύνης. Δὲν δύναμαι ν᾽ ἀποδώσω τὴν ἄγνοιαν ταύτην εἰς ἄλλο τι ἢ ὅτι τὰ κοράσια ἐνταῦθα ὑπανδρεύονται ἅπαντα καὶ πολλάκις προώρως. [2]) Κατὰ σχῆμα κατ᾽ ἐξοχὴν λέγονται οὕτω ἐν Ἀργυρ. αἱ δρύες. [3]) Αἱ κηκῖδες. Εἶναι ἐν χρήσει καὶ ἕτερος τρόπος μαντείας περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ γεννηθῇ τέκνου, ὃν ἰδὲ κατωτέρω. [4]) Ὁ σκῶρος. [5]) Ἠρεύνησα μήπως ἡ πρόληψις αὕτη συνδέηται πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ἀλλὰ μάτην. Φαίνεται μᾶλλον ἐν τῷ αἰσθήματι τῶν πολλῶν ὡς ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸ ὁμόηχον τῶν ὀνομάτων.

τον ἔτσι σκάση [1]) τ᾽ ἀποταχιά [2]) κι ἃ δὲ σοῦ φανῇ πὼς εἶναι μιὰ ῥόδα καὶ γυρίζει γλήγορα γλήγορα.

Διήγησις Χαραλ. Καλούδη.

7. Γιὰ τσοὶ δρίμες [3]), κύργιέ μου, ἔχουμ᾽ ἐμεῖς ἕνα λόγο πὄρχεται παλαιοῦθε καὶ λέει·

Τ᾽ Ἀγούστου οἱ δρίμες ᾽ς τὰ πανιὰ καὶ τοῦ Μαρτιοῦ ᾽ς τὰ ξύλα.

Ἐτοῦτο τὸ λόγο ἐμεῖς τονὲ φυλᾶμε, γιατί, ἃ κάμῃς τίποτες καὶ τὸ βροῦν οἱ δρίμες, πάει στάχτη καὶ χάνεται.

Οἱ δρίμες ἔρχοδαι νὰ πέσουνε κάθε Τετράδη καὶ Παρασκευὴ ὅλο τὸ Μάρτη καὶ τὸ Δεκαπεδάγουστο ἴσιαμε τὴν παραμονὴ μοναχά. Κόβγοδ᾽ οἱ δρίμες μὲ τὰ σπερινὰ τσῆ Παναΐας, μεγάλ᾽ ἡ χάρι Της! Ὅ,τι φυτέψῃς κι ὅ,τι κεδρώσῃς αὐτὲς τσοὶ μέρες δὲ bρογοδεύει· τό ᾽χουμ᾽ ὅλοι παρατηρημένο καὶ γι᾽ αὐτὸ δὲν ἐπιχειριζομάστενε σὲ τίποτες. Τσοὶ δρίμες τοῦ Μαρτιοῦ δὲ πάμε γιὰ ξύλα, γιατὶ σκουληκιάζουνε σὲ λίγο καιρὸ καὶ γένονται ταβάκος. Τὸν Αὔγουστο φυλᾶμε τὰ σκουτιά, γιατί, ἃ τά βρουν οἱ δρίμες,λειώνουν ὅλα σὰ καπνιὰ καὶ τὰ χάνεις. Ἄ γνέσουμ᾽ ἐκεῖνες τσοὶ μέρες σκουλί [4]), τὸ πιάνεις ἔτσι καὶ κόβγεται σὰν ἀγέρας. Ἄ κόψῃς σκουτιά,σὲ λίγο καιρὸ πάνε στάχτη καὶ δέ σου μένει κλωνί. Σκουτὶ ἄβρεχο σὲ bουγάδα δὲ βάνουμε. Κι ἃ κάμουμε bουγάδα μὲ παλιὰ σκουτιά, βάνουμε μέσα ἕνα καρφὶ γιὰ νὰ καρφώσουμε τὴ δρίμα, μὴ πάῃ καὶ μᾶς τὰ λειώσῃ. Θέλεις ἄλλο ποῦ ᾽ς τ᾽ ἀbέλι μέσα φυτρώνει κεπελισσὸς [5]) καὶ πάμε νὰ τόνε βγάλουμε, τόμου εἶν᾽ οἱ δρίμες, γιὰ νὰ ξεποχτιστῇ· καὶ ξεποχτίζεται τέλεια· δὲ ξαναφανερώνεται ᾽ς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Θέλουνε νὰ ποῦνε πὼς δὲν εἶναι ὅλη ἡ ᾽μέρα κακή. Μιὰ ὥρα εἶναι ποῦ σέρνει τὸ κακό, μὰ ποιός τηνε ξέρει, κύργιε μου; Λέν᾽ ἀκόμα πὼς ἃ πέσῃ Πάσκα [6]) Τετράδη ἢ Παρασκευή, κόβγοδ᾽ ἐκείνη τὴ μέρα οἱ δρίμες καὶ τὸ Μάρτη καὶ τὸν Ἄγουστο.

Αὐτὰ γιὰ τσοὶ δρίμες. Τώρα ἔχουμε κ᾽ ἕναν ἄλλο λόγο ποῦ σέρνε-

[1]) Ὅταν ἀνατείλῃ. [2]) Τὸ πρωΐ. [3]) Ἡ δοξασία αὕτη εἶναι βαθύτατα ἐρριζωμένη. Πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος κ. Θεοδόσιος Α. Καββαδίας, πλεῖστα παραδείγματα μοὶ ἀφηγήθησαν ἐξ ἰδίας πείρας περὶ τῆς βλάβης, ἥτις ἐπέρχεται ἐν περιπτώσει, καθ᾽ ἣν τὸ ἔθιμον δὲν τηρεῖται. [4]) Τὸ καθαρισθὲν λίνον, ἐξ οὗ νήθεται τὸ νῆμα. [5]) Φυτὸν αὐτοφυὲς ἔχον λογχοειδῆ φύλλα. [6]) Καθ᾽ ἅπασαν τὴν ἐξοχὴν τῆς Κερκύρας *Πάσκα* λέγεται κυρίως ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων· τὴν δὲ ἑορτὴν τῆς Ἀναστάσεως καλοῦσι συνήθως *Λαδρηά*.

ται παλαιοῦθε γιὰ κεῖνες τσοὶ φλιμμένες πῄχουνε μονάκριβο καὶ λέει:

πῄχει ἀδρεφὸ μονογενῆ,
τὸ Μάη πανὶ νὰ μὴ γιαστῇ, τὸν Ἄγουστο τσοὶ μπόλιες. [1])

καὶ μήδε τὸ Μάη γιάζοδαι παννὶ μήδε τὸν Ἄγουστο τσοὶ μπόλιες· τους ῥίχνουνε σὲ γιασίδι [2]), μὴν πάῃ καὶ χάσουνε τὸν ἀδρεφό τους· οἱ λαχτισμένες.

Κατὰ διήγησιν Ἀδριανῆς Καββαδία, ἐτῶν 40.

8. Ὅ,τι δουλειὰ κι ἂ κάμουμε 'ς τ' ἀβέλι ἢ 'ς τὸ χωράφι, πάντα θὰ περιμένουμε τὴ λείψη τοῦ φεγγαριοῦ γιὰ νὰ βάλουμε χέρι. Μ' ἂ θέλουμε νὰ σπείρουμε ἢ νὰ θερίσουμε ἢ νὰ βγάλουμε πατάτα ἢ ὅ,τι ἄλλο θέλουμε νὰ κάμουμε, πρέπει νὰ λειψιάσῃ τὸ φεγγάρι γιὰ νὰ πάμε. Γιατὶ ἂ βάλουμε χερκό 'ς τὴ γιόμοσι, βλέπεις καὶ ῥιπίζεται ῥίτα ὅ,τι κι ἂν εἶναι καὶ σκουλουκιάζει.

Κατὰ διήγησιν Χαραλαμπ. Κ. Καλούδη, ἐτ. 67.

9. Ἐμεῖς λέμε Ἰλιόκρουσι [3]) τὴ μέρα ποῦ ὁ ἥλιος βρίσκει τὸ φεγγάρι, ποῦ βλέπεις ὁ ἥλιος νὰ βγαίνῃ ἀπὸ δῶ καὶ τὸ φεγγάρι δὲ λάκερο νὰ κάθετ' ἐκεῖ πέρα. Κ' ἔχουμ' ἀκούσει ἀπὸ τσοὶ παλαιγές, ἐκείνη τὴν ἡμέρα νὰ τηνὲ φυλᾶμε 'ς τὰ σκουτιά, κι ἂ θέλουμε νὰ πάμε 'ς τὸ πλῦμα, νὰ μὴ κινᾶμε ἀβονώρ' ἀβονώρα, μὰ ν' ἀφήνουμε νὰ σηκωθῇ ὁ ἥλιος κάνα-δυὸ κοδαρόξυλα [4]) ψηλὰ καὶ στερνὰ πάμε 'ς τὸ θέλημά μας. Θυμᾶμαι ποῦ λέανε οἱ συχωρεμένες ἡ μιὰ τὴν ἄλλην ἔτσι ἐτύχαινε Ἰλιόκρουσι·

Μή με κοιτάζῃς τρυφερὸ καὶ μήτε 'ς τὸ πεντάτσι [5]),
μόν' κοίτα με 'ς τὴ Ἰλιόκρουσι, ποῦ λειώνει τὰ λιθάρια.

Κατὰ διήγησιν Μαρίας Καλούδη, ἐτ. 60.

10. Ἔτσι πρωτογένεται τὸ φεγγάρι, ἔχουμ' ἀκουστὰ πὼς δὲ πρέπει νὰ καθομάστενε καταφέγγαρα, γιὰ νὰ μὴ φεγγαριαστοῦμε καὶ βγάλουμ' ὀξωθιό μας τὴ χρυσή!

Κατὰ διήγησιν Τσιτσίλιας Σ. Καββαδία ἐτ. 70.

11. Ἔτσι σπέρνουμε, δὲ δίνουμε στιὰ 'ς τὴ γειτόνισσα, τὶ μᾶς χαλάει τὸ γέννημα [6]) καὶ γένετ' ὅλο καρβουνίτσι. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ

---

[1]) *Μπόλια* εἶναι τὸ κάλυμμα τῆς ὑπάνδρου γυναικός. [2]) *Γιάζομαι* καὶ *βίχνω σὲ γιασίδι* δηλοῦσι τὸ αὐτὸ ἤτοι διάζομαι. [3]) Πανσέληνον. [4]) Ὀργυιάς· εἰδικὴ ἔκφρασις διὰ τὸ ὕψος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα. [5]) Πέντε ἡμερῶν. [6]) Ἀραβόσιτος.

στάρι καὶ γιὰ τὸ κριθάρι καὶ γιὰ τὸ βρώμι. Κάρβουνο δίνουμε, κάρβουνο μᾶς γένεται.

12. Ὀποδά 'χουμε ζευγάρι [1]), δὲ δίνουμε τὸ τηγάνι μας μήδε τὴν πυκνάδα μας· τό 'χουμε γιὰ κακό. Ἃ δὲ μποροῦμε νὰ κάμουμ' ἀλλιῶς καὶ θὰ τὸ δώκουμε, βάνουμε μέσ' ἄλάτι καὶ τρία θράκουν' [2]), ἀναμμένα.

13. Ἔχω τὴν κόττα μου 'ς ταὐγὰ κ' ἤρθ' ἡ μέρα π' ἀρχινάει νὰ βγάνῃ τὰ πουλιά· ἔρχετ' ἡ γειτόνισσα καὶ μοῦ γυρεύει στιά· ἐγὼ τσῆ λέω «δέ σου δίνω στιά, τὶ μοῦ λάλησε ἡ κόττα μου τὰ πουλλιά, κι ἂ σοῦ δώκω, τὰ κακιώνει καὶ δὲ μοῦ τ' ἀποβγάνει.» Ἔτσι λέμε ὅλες. Τό 'χουμε γιὰ κακὸ ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ νὰ ψήσουμε ἢ νὰ τηγανίσουμε αὐγὸ μέσ' 'ς τὸ σπίτι. Ἂν ἔχουμ' ἀνάγκη, πάμε σὲ ξένο σπίτι καὶ τὸ ψένουμε.

Τὰ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 11, 12, 13 κατὰ διήγησιν Ἑλένης Α. Καβ-
βαδία, ἐτῶν 65.

14. Ὅποδας βγάλουμε τὸν δαβᾶ μας ἀπὸ τὴ στιὰ κι ἀπετάει ἀποκατωθιὸ μοναχός του σπίθες-σπίθες, λέμε πὼς μᾶς κατακρένουνε οἱ ὀχτροί μας.

15. Ἃ δοῦμ' ἕνα παιδὶ κ' ἔχῃ τὴ μυῖγα δῶ 'ς τὸ βαθούλωμα τσῆ μύτης του, τὸ στέρνουμε 'ς τὸ μοναστήρι τσῆ Πλατυτέρας καὶ τοῦ τήνε κόβει ὁ καλόερος μὲ τὴ λόγχη. Εἰ δὲ καὶ μή, ὅσα παιδιὰ γεννηθοῦνε κατόπι δὲ ζῇ κανένα. Ἐκεῖν' ἡ μυῖγα τοῦ δίνει δύναμι νὰ τρώῃ τ' ἀδρέφια του.

16. Ἃ δὲν ἔχῃ μυῖγα τὸ παιδὶ καὶ τ' ἀδρέφια του πεθαίνουνε τὸ ἴδιο, τότες ἀνάβουμε τὸ φοῦρνο μὲ λίγο προσαναμματάκι, ὅσο νὰ ξεχύσῃ ὁ φοῦρνος καπνό. Στερνὰ παίρνουμε τὸ παιδὶ καὶ τὸ περνᾶμε ἀπὸ τὸ φοῦρνο σταυρωτὰ τρεῖς βολὲς καὶ λέμε· «Ὁ Θεὸς βοηθειὸς τσῆ μάννας.» Τὴν τρίτη τὴ βολὰ τὸ καθίζουμε μέσ' ἀπὸ τὸ στομοφούρνι καὶ κάνουμε πὼς κλειοῦμε τὸ φοῦρνο μὲ τὸ φουρνόκλεισμα 'να μομέντο καὶ ῥωτᾶμε τὸ παιδί· «Θὰ τ' ἀγαπᾷς τ' ἀδρέφια σου;» Κ' ἐκεῖνο τό 'χουμ' ὡρμηνεμένο νὰ λέῃ· «Τ' ἀγαπάω. Νὰ κάμ' ἡ μάννα τσῆ ζωῆς.»

17. Ἂν εἶναι καμμιὰ φλίβερη καὶ δὲ ποτάζει παιδί, μόνε τσῆ πεθαίνουν' ὅλα ἀράδ' ἀράδα, ἔχουμε τὸ συνήθειο, τόμου ξαναγεννήσῃ,

---

[1]) *Ἔχουμε ζευγάρι* ἔχομεν ἄροτρον ἐν τοῖς ἀγροῖς ὑμῶν. [2]) Ἀνθρακας.

νὰ παίρνῃ ἀπὸ σαράντα πρωτοστέφανες [1]) ὅ,τι βούλεται ἡ κάθε Χριστιανή, μὰ φράγκο, μὰ δεκάρα, μὰ πεντάρα, μὰ δυὸ μιτσά, μὰ ὅσο, κι ὅ,τι μάσῃ, δίχως νὰ τὰ μετρήσῃ τ' ἀδειάζει 'ς τὴ bούρσα [2]) τοῦ νοικοκύρη της καὶ σηκώνεται 'κεῖνος καὶ πάει 'ς τὴ Χώρα [3]) καὶ λέει 'νὸς χρυσικοῦ «Πάρ' αὐτὰ τὰ λεφτά, ὅσα κι ἂν εἶναι καὶ δό μου ἕνα κλειδόπουλλ' ἀσημένιο.» Ὁ χρυσικὸς καταλαβαίνει τί τὸ θέλει καὶ βγάνει καὶ τοῦ δίνει ἕν' ἀσημένιο κλειδάκι. Τὸ παίρνει καὶ πάει 'ς τὸ μοναστήρι τσῆ Πλατυτέρας [4]), μεγάλ' ἡ Χάρι της, καὶ δίνει 'να φράγκο τοῦ παππᾶ καὶ τοῦ διαβάζει ὅλες τσ' εὐκὲς ἀπάνου 'ς αὐτὸ τὸ κλειδάκι, γιὰ νὰ κλειδώσῃ καὶ στερεώσῃ τὸ κακό. Τὸ τυλίγει 'ς ἕνα φυλαχτὸ καὶ τὸ φέρνει ὄξω [5]) καὶ τὸ κρεμᾶμε τοῦ παιδιοῦ 'ς τὸ λαιμὸ μὲ μία κορδελλίτσα κ' ἔτσι στερεώνει καὶ δὲ πεθαίνει. Τὸ εἴδαμε σὲ πολλὰ παιδιὰ καὶ τὸ πιστεύουμε. Μὰ θέλουνε νὰ ποῦνε πὼς ἀπὸ τσῆ σαράντα πρωτοστέφανες ἡ μία 'ς τὸ χρόνο θὰ λάβῃ dάνο [6]) ἢ 'ς τὸν ἄνdρα της ἢ 'ς τὸ παιδί της. Πολλὲς τὸ πιστεύουνε καὶ δὲ δίνουνε. Μὰ 'γώ, γιέ μου, δὲ τὸ πιστεύω. Πάντα ἔδωκα, ἔτσι μου γυρέψανε, καὶ ποτὲς dάνο δὲν ἔλαβα. Ὁ μεγαλοδύναμος βοηθάει.

Διήγησις Μαγδαληνῆς Γ. Καββαδία, ἐτῶν 45.

18. Τὸ ὄνειρό σου ὅ,τι κι ἃ ἰδῇς, δὲ κάνει νὰ τὸ πῇς νύχτα. Θ' ἀφήκῃς νὰ βγῇ πρῶτα ὁ ἥλιος καὶ στερνὰ πές το 'ς ὅποιονε θέλῃς.

Κατὰ διήγησιν Μαγδαληνῆς Μάζη.

19. Γιὰ τὴ λεχώνα, ποῦ λὲς παιδί μου, ἔχουμ' ἐμεῖς οἱ ξεχωρῖτες ἕνα bρόλογο παλαιγὸ ποῦ λέει·

Κάλλι' ἀπὸ δέκα λείψανα, παρὰ 'πὸ μιὰ λεχώνα.

Γιατὶ τὴ λεχώνα, γιέ μου, ἀπὸ τὴ στιμὴ ποῦ θὰ κάτσῃ 'ς τὴ σέλλα, γιὰ νὰ γεννοπαιδήσῃ ἴσιαμε τσοὶ σαράντα, ποῦ θὰ πάῃ 'ς τὴν ἐκκλησιά, τήνε θιαμάζονται καὶ τὰ βουνά, ποῦ λέει ὁ μῦθος. Κι ὅσο εἶναι ἡ φλιμμένη τρυφερολεχώνα, τό 'να ποδάρι της εἶναι μέσα 'ς τὴ γῆς καὶ τ' ἄλλο 'ς τὸν ἀπάνου κόσμο. Κι ὅλα τ' ἀγερικὰ μὲ τὴ λεχώνα ἔχουνε νὰ κάμουνε. Πρέπος νὰ σαραδήσῃ καὶ νὰ πάῃ 'ς τὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάρῃ εὐκές, γιὰ νὰ πῇς πῶς θὰ εἶναι γυναῖκα σὰ καὶ

[1]) Καλοῦνται οὕτω αἱ γυναῖκες αἱ μὴ ἐλθοῦσαι εἰς δεύτερον γάμον. Ἐνίοτε ἡ αἰτοῦσα τὴν βοήθειαν αὐτῶν δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀλλὰ μεταβαίνει καὶ εἰς ἄλλα χωρία πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ. [2]) Θυλάκιον. [3]) Οὕτω καλοῦσιν οἱ ἐν τοῖς χωρίοις οἰκοῦντες τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας. [4]) Μονὴ κειμένη ἐγγύτατα τῆς πόλεως. [5]) Συνηθεστάτη ἔκφρασις προκειμένου περὶ μεταβάσεως ἐκ τῆς πόλεως εἴς τι χωρίον. [6]) Θὰ ὑποστῇ δυστύχημα.

πρῶτα. Γι' αὐτὸ τσοὶ πρῶτες μέρες, τότες ποῦ τηνὲ λέμε τρυφερολεχώνα, φυλαομάστενε καὶ μεῖς, φυλᾶμε κ' ἐκείνηνε, ὅσο μποροῦμε. Ἂ βγοῦμε μέρα 'πὸ τὸ σπίτι της κ' ἔχουμε θέλημα νὰ πάμε ὄξω ἀπὸ τὸ χωριὸ ἢ 'ς τὸ πηγάδι ἢ γιὰ ξύλα, θὰ πάρουμε πάντα συdροφιά, μὰ ἕνα κοπελλίτσι, μὰ ἕνα παιδί, μὰ ὅποιονε, γιατὶ δὲ ξέρουμε τί θὲ ν' ἀπαdήσουμε 'ς τὸ δρόμο. Ἂ τύχῃ καὶ βγοῦμε νύχτα ἀπὸ τὸ σπίτι της, θὰ πάρουμ' ἕνα μπουτσούνι ξύλο ἀναμμένο ἴσιαμε τὴ πόρτα μας καὶ πριχοῦ μποῦμε μέσα τ' ἀπελᾶμε ἔδ' ἐκεῖ 'ς τ' ἀγγωνάρι. Μ' ἂν εἶναι κανένας κ' ἔρχεται νύχτ' ἀπὸ δρόμο [1]), δὲ μπορεῖ νὰ μπῇ ἔτσι 'ς τὸ σπίτι ποῦ 'ναι ἡ λεχώνα, γιατὶ δὲ ξέρεις τί τον ἀκλουθάει. Πρέπει νὰ τοῦ ῥίξουμε στιὰ ἔδ' ἐκεῖ 'ς τὰ κιτώφιλο τσῆ πορτὸς καὶ νὰ περάσῃ ἀποπανωθιὸ κ' ἐτότες νὰ πάῃ 'ς τὴν ἀγουνίστρα νὰ πυρώσῃ τὰ χέρια του ἀπάνου ἀπὸ τὴ στιά. Κ' ἔτσι μπορεῖ νὰ μπῇ μέσα καὶ νά 'ναι σίγουρος πὼς δὲ σέρνει μαζί του καένα κακὸ γιὰ τὴ φλιμμένη τὴ λεχώνα. Ἔτσι, γιέ μου· μόνε πῶς; [2])

Κατὰ διήγησιν Τσιτσίλιας Σ. Καββαδία, ἐτ. 70.

20. Τοῦ Σταυροῦ τὴν ἡμέρα, βοήθεια νά 'χουμε, πάμε 'ς τὴν ἐκκλησιὰ οἱ γυναῖκες ὅλες ἀbονώρ' ἀbονώρα κι ἀβιζάρουμε τὸν παππᾶ νὰ μᾶς φυλάξῃ ἕνα κλαρὶ βασιλικὸ ἀπὸ τὴν ὕψωσι, ποῦ μᾶς κάνει χρεία. Ἀπολείτρουγα βγαίνει ὁ παππᾶς καὶ μᾶς μοιράζει τὸ βασιλικὸ ἀπό 'να κλαρὶ καθεμιανῆς. Τόνε φέρνουμε ἀμίλητες 'ς τὸ σπίτι καὶ dέ τονε μυριζομάστενε, μόνε τόνε βάνουμε 'ς τὰ κονίσματα καὶ κάνουμε τὸ σταυρό μας. Στερνὰ πάμε καὶ φέρνουμε νερὸ φρέσκο ἀπὸ τὸ πηγάδι, κι ὅποιονε ν' ἀπαdήσουμε δὲν ἀνοίγουμε τὸ στόμα μας· ἀμίλητες πάμε κι ἀμίλητες γυρίζουμε. Ἔχουμε στερνὰ μιὰ γαδίνα παστρικιὰ σὰ τὸ κουφέττο καὶ βάνουμε μέσα μοναχὰ τρία πράμματα ποῦ θὰ σ' ὁρίσω [3]), ἀλεύρι, νερὸ φρέσκο ἀπ' αὐτὸ ποῦ ἠφέραμε κὰὶ τὸ κλαρὶ τὸ βασιλικὸ ἀπὸ τὴν ὕψωσι καὶ τίποτες ἄλλο μήdε τριχάρι [4]). Παίρνουμε μιὰ κουτάλα ξύλινη ποῦ τὴν ἔχουμ' ἀ-

[1]) *Ἔρχομ' ἀπὸ δρόμο* σημαίνει ἐπιστρέφω ἐκ μακρυνῆς dδοιπορίας. [2]) Συνηθεστάτη ἔκφρασις παρὰ τοῖς Ἀργυραδίταις σημαίνουσα «πῶς ὄχι;» ἤ, ὡς λέγεται ἐν τῇ κοινῇ, «ἀμὴ τί ἔλεγες;» Περὶ τῆς λεχοῦς ἐθίζεται προσέτι, ὅταν ὁ ἱερεὺς μεταβῇ παρ' αὐτῇ τὸ πρῶτον, ἵν' ἀναγνώσῃ τὰς ὡρισμένας εὐχάς, νὰ dίδῃ κατόπιν εἰς ἑκάστην τῶν παρευρισκομένων γυναικῶν κόκκον λιβάνου πρὸς καθαρμόν. [3]) *Ὁρίσω·* εἶπω. [4]) *Τριχάρι* καὶ *κλωνί·* λέξεις δηλοῦσαι τελείαν ἄρνησιν.

ποταυτάρικα [1]) καὶ τ' ἀναδεύουμε ὅλο ρίτα [2]) καὶ λέμε «Κύριε ἐλέησο, Κύριε ἐλέησο, Κύριε ἐλέησο» κι ὅλο λέμε «Κύριε ἐλέησο» ὅσομε ποῦ νὰ σβήσῃ [3]) τέλεια. Τὸ πλάθουμε στερνὰ μὲ τὴν κουτάλ' ἀπάνου 'πάνου καὶ τ' ἀφήνουμε μέσα 'ς τὴ γαδίνα ἀδαμῶς [4]) μὲ τὸ βασιλικὸ καὶ γένεται [5]). Καὶ σὲ κομμάτι ὥρα ἔρχεται καὶ φουσκώνει ὅσομ' ἐκεῖ ἀπάνου μοναχό του, δίχως νὰ βάλουμε μάννα [6]) κλωνί, σοῦ λέω ἀλήθεια, γιέ μου, ἔτσι μὰ τὴ ψυχὴ τ' Ἀνδρέα μου, ποῦ δὲν ἔχω ἄλλο ὅρκο, καὶ τσῆ συχωρεμένης τσῆ μαννούλλας σου, ποῦ τὴν ἐγνώρισα [7]). Ἔτσι ἀναπιάνουμ' ἐμεῖς τὸ προζύμι. Ἀπόκειαθε πιάνουμε μάννα καὶ ζυμώνουμε τὴ πρώτη βολά, ἀπὸ 'κεῖ πάλε φυλᾶμε προζύμι γιὰ τὴν ἄλλη, κ' ἔτσι βολὰ τὴ βολὰ ἔχουμ' ὅλο τὸ χρόνο, ὅσομε νά 'ρθῃ πάλε τοῦ Σταυροῦ γιὰ ν' ἀναπιάκουμε καινούργιο. Μὰ καθεμία θὲ νά 'χῃ τὸ δικό της τὸ προζύμι. Τό 'χουμε γιὰ κακὸ νά 'ρθῃ ἡ γειτόνισσα καὶ νὰ σοῦ πῇ· «Νά μου τὸ προζύμι σου.» Ἔτσι καὶ τὸ δώκῃς μιὰ βολὰ καὶ σοῦ φέρῃ, τόμου ζυμώσῃ, ἀπὸ τὸ δικό της, ξυνίζει δελέγκου [8]) καὶ σκουληκιάζει καὶ τὸ χάνεις.

Κατὰ διήγησιν Ἑλένης Α. Καββαδία, ἐτῶν 65.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1. *Ὁ ἀνεμοστρόφιλος.*

Μέσ' 'ς τὶς δώδεκα ὧρες τσῆ μερός, ὅ,τι καιρὸς κι ἂν εἶναι, τυχαίνει κάποτες νὰ διαβῇ ἀπὸ τὸ χωριὸ ἕνας ἀγέρας μεγάλος καὶ δυνατὸς μὲ κάτι χτύπους σὰ σκεπετιὲς κι ὅ,τι βρῇ ὁμπρός του τὸ σέρνει· σηκώνει κι ἄνθρωπο—θέλεις ἄλλο;—καὶ σοῦ τὸν ἀπελάει μεδὰ ξέρω κ' ἐγὼ ποῦ! Ἐμεῖς ἐοῦτο τὸ κακὸ τὸ λέμ' ἀνεμοστρόφιλο, κι ὁμολογοῦνε πὼς εἶναι κειμεσαθιὸ ἀγερικὰ πλῆθος ἀρίφνητο [9]) καὶ πολεμᾶνε συναμεταξύ τους τό 'να μὲ τ' ἄλλο. Κι ἂν εἴμαστε κάτου 'ς τὸ κάbo καὶ τ' ἀκούσουμε νά 'ρχεται ἀπ' ἀλάργα, τρέχουμε

1) *Ἀποταυτάρικα* ἐπίτηδες. 2) *Ὅλο ρίτα* συνεχῶς. 3) *Νὰ σβήσῃ* νὰ γίνῃ τελεία ἡ ἀνάμιξις τοῦ ἀλεύρου μετὰ τοῦ ὕδατος. 4) *Ἀδαμῶς* ὁμοῦ. 5) *Γένεται* συντελεῖται ἡ ζύμωσις. 6) *Μάννα* τὸ προζύμι τὸ χρησιμοποιούμενον ἐνέκάστῃ ζυμώσει. 7) Ἐπικρατεῖ ἔθος ἐν Ἀργυρ, ὁ ὁρκιζόμενος ἐκ παραλλήλου πρὸς ὅ,τι σεπτὸν ἢ ἀγαπητὸν εἰς αὐτόν, ν' ἀναφέρῃ καὶ πᾶν τὸ σεπτότερον ἢ ἀγαπητότερον εἰς ἐκεῖνον, πρὸς ὃν ὁρκίζεται καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπιθυμεῖ νὰ πιστευθῇ. 8) *Δελέγκου* ἀμέσως, πάραυτα. 9) Ἀναρίθμητον πλῆθος ἐξωτικῶν.

ρίτα [1]) νὰ βροῦμε σκινάρι [2]) γιὰ νὰ πιαστοῦμε. Ἄλλο τίποτις δὲ κάνει νὰ πιάσουμε. Καὶ μιτσὰ παιδιὰ ἂν ἔχουμε, κόβγουμ' ἕνα κλαρὶ καὶ τσοὺ βάνομε 'ς τὸν κόρφο. Κ' ἔτσι βασταμένες ἀπὸ τὸ σκινάρι καθομάστενε κουκουδάκι [3]) καί, τόμου τὸ ἰδοῦμε νά 'ρχεται καταπάνου μας, λέμ' ὅλο ρίτα [4])

Κυρὰ διαβαίνει, κακὸ δὲν κάνει·
νὰ χαρῇ τὸν ἀδρεφό τῆς τὸν Ἀλέξαντρο, κακὸ νὰ μὴ μᾶς κάμῃ.

Κατὰ διήγησιν Τσιτσίλιας Σ. Καββαδία, ἐτ. 70.

2. *Πῶς ἀναβρυσιάζει ἡ καπάσσα.*

Ἔχουμ' ἀκουστὰ ἀπὸ τσοὶ παλαιγὲς πώς, ἔτσι τοῦ μέλλεται καενός, ἀναβρυσιάζει ἡ καπάσσα του πὄχει τὸ λάδι μέσα, κ' ἔρχεται καὶ κάνει κῦμα ποπανωθιὸ καὶ τρέχει βρύσι! Ἔτσι τὸ ἰδῇ, ἔχει χρέος νὰ μὴ κρίνῃ τσιμουτιά. Μὴν πάῃ καὶ πῇ «Πωπῶ, ἀναβρύσιαξ' ἡ καπάσσα μου!», γιατὶ σταματαίνει ρίτα [5]). Μόνε θὰ βάνῃ ἀγγειὰ ποκατωθιὸ καὶ θ' ἀφήνῃ νὰ τρέχῃ καὶ μπορεῖ νὰ γένῃ πλούσιος, μπάστα [6]) νά 'χῃ ἀγγειὰ νὰ γιομίζῃ. Λένε πὼς πρέπει καὶ νὰ ματώσῃ τὴν καπάσσα, γιὰ νὰ τρέχῃ πιλιότερο.

Κατὰ διήγησιν Μαργαρίτας Σ. Καββαδία, ἐτ. 65.

3. *Ὁ ἤσκιος [7]) τοῦ σπιτιοῦ.*

Σπίτι εἶδες νὰ χτιοῦνε 'ς τὸ χωριό, μὰ δὲν ἔτυχε νὰ βρεθῇς τὴν ὥρα ποῦ ρίχνουνε τὸ πρῶτο θεμέλιο ἔδ' ἐκεῖ 'ς τ' ἀγγωνάρι. Τὴν ὥρα ἐκείνηνε ἀκοῦς τὸ μάστορα νὰ λέῃ 'ς ὅσους εἶναι κοεδά· «Φευγάτ' ἀπόδω γιὰ καλοῦ σας, μὴ σᾶς πλακώσῃ τὸν ἤσκιο ἡ πέτρα». Γιατὶ ἂ τοῦ πλακώσῃ καενὸς τὸν ἤσκιο, θὰ πεθάνῃ 'ς τὸ χρόνο ἀπάνου ὅποιος κι ἂν εἶναι καὶ τὸ σπίτι θὲ νά 'ναι στοιχισμένο, κιταπῶς

1) Πάραυτα. 2) Σχῖνον. 3) Ὀκλαδόν. 4) Συνεχῶς. Ἐὰν συμβῇ νὰ μὴ εὕρωσι σχῖνον, ἂν καὶ σχεδὸν παντοῦ εὑρίσκεται, ὀκλάζουσιν ἁπλῶς καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὰς λέξεις ἐκείνας, μέχρις οὗ παρέλθῃ ὁ ἀνεμοστρόβιλος. 5) Ἀμέσως. 6) Ἀρκεῖ. Ἡ παράδοσις αὕτη ὑπενθυμίζει τὸ γνωστὸν θαῦμα τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου ὑπὲρ τῆς πιεζομένης ὑπὸ δανειστοῦ χήρας. 7) Παρὰ πολλοῖς ὁ ἤσκιος συγχέεται πρὸς τὸν μῶρον, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ λέγουσι *«τὸν ἐπλάκωσ' ὁ μῶρος»*, ἀλλὰ πάντοτε *«τὸν ἐπλάκωσ' ὁ ἤσκιος»*. Οἱ πλεῖστοι ὅμως καὶ δὴ οἱ πρεσβύτεροι διακρίνουσι τὸν μῶρον, περὶ οὗ λέγουσιν ὅτι εἶναι *«ἀφαντασία πειρασμοῦ»* καὶ θεωροῦσιν αὐτὸν φύλακα θησαυρῶν, οὓς ἀποκαλύπτει εἰς *«ὅποιον τοῦ μέλλεται.»* Ἐπὶ πλέον ὁ ἤσκιος παρίσταται μόνον εἰς τὸν κοιμώμενον καὶ δὴ ἐντὸς τῆς οἰκίας· ὁ μῶρος ἐμφανίζεται καὶ εἰς ἐγρηγορότα καὶ ἐν ὑπαίθρῳ ἐνίοτε. Τὴν περὶ τοῦ μώρου ἐπικρατοῦσαν παρ' αὐτοῖς δοξασίαν παριστᾷ λεπτομερῶς ἡ ἑπομένη διήγησις.

λέμ' ἐμεῖς οἱ ξεχωρῖτες. Γιὰ οὔτο σφάζουν' ἕνα κόκκορο καὶ βάνουνε τὸ κεφάλι του μέσα 'ς τὸ θεμέλιο, βάνουν' ἀκόμα κι ἀσήμι, κι ἀπέκεια, ἃ πέφτῃ ἀπὸ τούτη τὴ μπάδα ὁ ἥλιος, ὁ μάστορας πάει ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ ῥίχνει τὴ πρώτη πέτρα. Ἔτσι τὸ ζάρουμε σήμερα, μὰ οἱ παλαιγοὶ δὲν ξέρανε νὰ φυλαχτοῦνε καὶ τὴν παθαίνανε καὶ γι' αὐτὸ τὰ περσότερα σπίτια, ποῦ 'χτισαν ἐκεῖνοι, εἶναι στοιχισμένα.

Ἂν ἤσουνε τ' ἀποταχιὰ 'ς τὸ πηγάδι καὶ παραμόνευες κρουμμένος ἀπὸ μιὰ μπάδα, θὲ ν' ἄκουες νὰ λέῃ ἡ μία 'ς τὴν ἄλληνε· «Μωρή, ἀπόψε μὲ πλάκωσ' ὁ ἥσκιος π' ἀνάθεμά τονε, π' ἀνάθεμά τονε, τρεῖς βολές!—Καὶ πῶς σοῦ φανερώθηκε;» τσῆ λέει ἡ ἄλλη.«Ἔτσι ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ ἀποσταμένη ἀπ' ὅλη τὴν ἡμέρα, μοῦ 'ρθε σὰ μί' ἀποκαρωμάρα [1]). Κ' ἐκεῖ βλέπω ἕναν ἄνθρωπο ψηλὸ ἴσιαμ' ἐκεῖ ἀπάνου ν' ἀνεβαίνῃ 'ς τὸ κρεββάτι καὶ νὰ μοῦ πιάνῃ μὲ τὸ χέρι του τὴν καρδιὰ καὶ νὰ μὴ μ' ἀφήνῃ νάκα [2]) τὸν ἀνασασμό μου νὰ πάρω, π' ἀνάθεμά τονε! Κ' ἔδ' ἐκεῖ 'ς αὐτὸ τὸν ἀγῶνα καταλαβαίνω πὼς μὲ κούνησε κάποιος. Ξυπνάω καὶ χάθηκε 'π' ὀβρός μου. Μοῦ λέει ὁ νοικοκύρης μου· «Τί ἔπαθες, μωρή, κ' ἔσκουζες ἔτσι; — Ἄσε με, τοῦ λέω, τώρα. Θὰ σοῦ 'πῶ τ' ἀποταχιά. Δὲ κάνει τέτοια ὥρα νὰ σοῦ 'πῶ τί μ' ηὗρηκε.»

Ἐτοῦτα τ' ἀκοῦς κάθε μέρα. Ἡ ἀλλουνοὺς παρησιάζεται σὰν ἕνας ὄφις, μὰ πάντα 'ς τὸν ὕπνο κι ὄχικα 'ς ὅλους· θὲ νά 'σαι ἀλαφροήσκιωτος γιὰ νὰ ἰδῇς τὸν ἥσκιο τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ 'ς τὰ πιλιότερα σπίτια ξεφανερώνεται ἀπὸ τὸ ἴδιο τ' ἀγγωνάρι κάθε βολά, καὶ τότες θέλουνε νὰ ποῦνε πὼς φταίει τ' ἀγγωνάρι, καὶ 'κεῖ δὲ στήνουνε κρεββάτι. Γιατὶ ἂν ἔχῃς μιτσὰ παιδιὰ μπορεῖ νὰ σ' τὰ πνίξῃ ἢ σ' τὰ σηκώνει ἀπὸ τὸ κρεββάτι καὶ τ' ἀποταχιὰ τὰ βρίσκεις κατὰ γῆς.

Νὰ σοῦ πῶ καὶ τὸ ῥεμέδιο [3]) πόχουμε, σὰ θέλῃς νὰ σοῦ τὰ πῶ ὅλα. Ἔτσι 'δῇς τὸν ἄνθρωπό σου νὰ βόγγῃ 'ς τὸν ὕπνο του, κούνησέ τονε ἀγάλι' ἀγάλια νὰ ξυπνήσῃ γιὰ νὰ λευτερωθῇ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα. Τὴν ἄλλη μέρα νὰ φέρῃς τὸν παππᾶ νὰ κάμῃ ἁγιασμὸ καὶ νὰ ῥαντίσῃ τ' ἀγγωνάρια. Παίρνεις ἀπὸ τὸν ἁγιασμὸ καὶ γιομίζεις τέσσερα bοτσοπούλλια [4]) καὶ τὰ κρεμᾷς 'ς τὰ τέσσερ' ἀγγωνάρια ἢ κρεμᾷς ἕνα 'ς τ' ἀγγωνάρι ποῦ λέμε πὼς φταίει. Αὐτὰ 'μολογᾶμε γιὰ τὸν ἥσκιο τοῦ σπιτιοῦ.

Κατὰ διήγησιν Εὐρυδίκης Λιούμπα, ἐτ. 40.

---

[1]) Λήθαργος. [2]) Οὐδέ. [3]) Ἀντίδοτον, θεραπεία. [4]) Φιαλίδια.

4. Ὁ μῶρος ποῦ δείχνει θησαυρό.

Ὁ μῶρος εἶν' ἀφαντιασία πειρασμοῦ καὶ παρησιάζεται 'ς τὸν ἄνθρωπο σὰν ἕνας ἄνδρας ἴσιαμ' ἐκεῖ ἀπάνου, μαῦρος, μὲ μιὰ ματσούκα. Ὅποιος εἶν' ἀλαφροήσκιωτος τόνε βλέπει καὶ ξυπνός, μὰ ἐξ ἀνάγκης [1])· γιατὶ τσοὶ πιλιότερες βολὲς παρησιάζεται 'ς τὸν ὕπνο 'ς ὅποιονε τοῦ μέλλεται καὶ τοῦ λέει· «Μὴ σκιαχτῇς, μόνε ἄστα [2]) καὶ πήαινε 'ς τὸ τάδε μέρος πὄχω θησαυρὸ κρουμμένονε». Ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ τὸ ξομολοηθῇ καενὸς καὶ θὰ πάῃ ἐκεῖ ποῦ τοῦ 'πε. Ἔδ' ἐκεῖ τοῦ παρησιάζεται πάλε ὀβρὸς 'ς τὰ μάτια του καὶ τοῦ λέει· «Σὲ περιμένω. Δὲ μπορῶ νὰ βαστάξω ἄλλο νὰ κάθωμ' ἐδῶ πέρα νὰ τὰ φυλάω. Νά, πάρ' τα!». Καὶ τοῦ δείχνει μὲ τὴ ματσούκα του ποῦ εἶναι θαμμένος ὁ θησαυρός. Ἂ δὲ σκιαχτῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ τοῦ μέλλεται, σκάφτει καὶ βρίσκει τὸ θησαυρὸ μέσα 'ς τὴ γῆς θαμμένονε. Μ' ἂ δὲν τοῦ εἶναι μελλάμενο καὶ σκιαχτῇ, μένει ἔδ' ἐκεῖ ἀτσάλι [3]) ἀπὸ τὸ φόβο του. Ἔχει βρεῖ ἕνας ἀπὸ τὸν ἅη-Μαθιᾶ [4]) θησαυρό, ἔτσι ποῦ σ' ὥρισα, καὶ γίνηκε ἄνθρωπος.

Κατὰ διήγησιν Θεοδώρου Θ. Λιούμπα, ἐτ. 80.

5. Τὸ Περιβόλι τσ' Ἀρχόδισσας.

Ἔχουμ' ἀκουστὰ πὼς σὲ χρόνια περασμένα ἐρχόδανε κουρσάροι μὲ τὰ καράβια τους ἀπὸ τ' ἀγριοπέλαο κ' ἐβγαίναν' ὄξω, ἔτσι βρίσκανε ἀδυναμία, κι ὅ,τι καλὸ τύχαινε μπροστά τους τ' ἁρπάζανε. Ἐπαίρνανε κι ἀνθρώπους,—θέλεις ἄλλο;—καὶ τσοὺ πουλούσανε γιὰ σκλάβους 'ς τὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ κόσμου! Εἴδες 'κεῖ κάτου, 'ς τὸ Περιβόλι τσ' Ἀρχόδισσας ποῦ λένε, κάτι παλιόπυργους μισορριγμένους; Θέλουνε νὰ ποῦνε πὼς ἐκεῖ 'τανε τὸ παλάτι μιανῆς μεγάλης ἀρχόδισσας, ποῦ 'χε δούλους καὶ δοῦλες ἡ καλογραμμένη. Μιὰ μέρα ποὺ γενόνταν' ἕνας γάμος 'ς τὸ παλάτι κ' εἴχανε χοροὺς καὶ γέλοια. νὰ καὶ βγαίνουνε κρουφὰ κάτι κουρσάροι μαῦροι σὰν τὸ τσουκκάλι καὶ παραμονεύανε ὅλη τὴν ἡμέρα, κρουμμένοι μέσα 'ς τὸ λόγγο, κ' ἐβλέπαν ἀπόκειαθε τὸ χορὸ καὶ λέανε·

Χόρευε, Μαριὼ καὶ Ῥήνη
καὶ Κατέρω καὶ Φροσύνη,
ὅσο νά βγῃ τὸ φεγγάρι,
γιὰ νὰ φύγουμ' ὅλοι ἀάμα.

---

[1]) Σπανίως. [2]) Ἐγέρθητι. [3]) Ἀποθνήσκει ἐν ἀκαρεί. [4]) Χωρίον δύο περίπου ὥρας ἀπέχον τῶν Ἀργυράδων

Κ' ἔτσι ἐνύχτωσε, ἐτρέξανε ὅλο μὲ μίας κ' ἐμπήκανε 'ς τὸ παλάτι κι ἁρπάζουνε τὴ νύφη καὶ τσοὶ ἄλλες κοπέλλες κ' ἐφύγανε. Κι ἀπὸ τότες ὅλο κεῖνο τὸ μέρος τὸ βγάλανε Κορίσσια ἀπὸ τὴν κόρη τὴ λαχτισμένη, ποῦ νύφη ἤτανε καὶ γαβρὸ δὲ γνώρισε ἡ ἄτυχη!

Κατὰ διήγησιν Μαρίας Καλούδη, ἐτ. 60.

6. *Ὁ ἀστρίτας.*

Τὸ φίδι, ποῦ λέν ἀστρίτα, βγαίνει 'ς τὸ γκρεμὸ καὶ σουρίζει τσῆ σμέρνας ποῦ 'ναι 'ς τὴ θάλασσα. Κ' ἡ σμέρνα νογάει τὴ σουριξιά του καὶ βγαίνει ὄξου 'ς τὴν ἀμμουδιὰ καὶ σμίγονται. Κ' ἔτσι ἡ σμέρνα γκαστρώνεται μὲ τὸν ἀστρίτα.

7. *Τὸ λιοκόρνι.*

Τὸ λιοκόρνι λένε πὼς εἶν' ἕνα φίδι κοντὸ καὶ παχουλό· ὅλα τ' ἄστρια τ' οὐρανοῦ λάμπουν ἀπάνου του ζωγραφισμένα. Ζῇ μοναχό του μέσα τσοὺ κάμπους καὶ δέ το βλέπει παρὰ ἐκεῖνος ποῦ τοῦ μέλλεται. Καμμιὰ βολά, ἐκεῖ ποῦ πάει, βγάνει ἀπὸ τὸ στόμα του κι ἁπετάει 'ς τὴ γῆς ἕνα κοκκαλάκι σὰ γλῶσσα καὶ γιουᾶτο ἀγκίδες. Πολλοὶ ἔχουνε βρεῖ τέτοιο κοκκαλάκι καὶ τὸ λένε κι αὐτὸ λιοκόρνι. Τὸ παίρνουνε 'ς τὸ χρυσικὸ καὶ τοῦ κάνει 'να χερούλλι ἀσημένιο καὶ μιὰ βεργετοπούλλα, γιὰ νὰ τὸ κρεμᾶνε σὰ φυλαχτό. Ὅποιος τὸ φορεῖ, μάτι δὲν τὸν ἀβασκαίνει. Ἂν τύχῃ καὶ ἰδῇ κανεὶς τὸ ἴδιο τὸ φίδι καὶ τ' ἀκούσῃ νὰ μουγκρίζῃ, δὲν πρέπει νὰ σκιαχτῇ, μόνε νὰ πάῃ ἀμίλητος καταπάνου του καὶ νὰ τοῦ ῥίξῃ τὴν πουδιά του, νὰ τὸ κουπώσῃ, καὶ νὰ φύγῃ δίχως νὰ γύρῃ πίσω του νὰ ἰδῇ. Σὲ λίγη ὥρα *πάει* καὶ ἀντὶς ἀπὸ τὸ λιοκόρνι βρίσκει κάτου ἀπὸ τὴν πουδιὰ θησαυρὸ ἀμέτρητο.

Διήγησις Μαγδαληνῆς Μάζη.

8. *Τόμου πεθαίνῃ ὁ ἄνθρωπος.*

Τόμου πεθαίνῃ ὁ ἄνθρωπος, βλέπεις τὰ μάτια του καὶ δακρύζουνε. Λένε πὼς ἐκείνη τὴ στιμὴ ἔρχεται 'ς τὰ λογικά του ὁ ἄνθρωπος καὶ καταλοβαίνει ποῦ ἀφήνει τὸν ἀπάνου κόσμο καὶ κλαίει. Εἶναι γλυκειὰ ἡ ζωή. Σ' τὸ λέω 'γώ, πὄχω τραβήξει τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη! Τὸ λέει καὶ τὸ τραγούδι·

Καὶ μὲ τὰ χίλια βάσανα πάλε ἡ ζωὴ γλυκειά 'ναι.

Κατὰ διήγησιν Θεοδώρου Θ. Λιούμπα, ἐτ. 80.

9. *Οἱ στρίγγλες.*

Ἤτανε τρεῖς στρίγγλες ἀδρεφάδες κ' εἶχαν ἀδρεφὸ μονάκριβο τὸν 'Αλέξανδρο, ποῦ 'χε τ' ἀθάνατο νερό, καὶ πάνε καὶ τοῦ πίνουνε τ' ἀθάνατο νερὸ κ' ἐγινήκανε ἀθάνατες καὶ ζοῦν ἡ μία 'ς τὸν ἀέρα, ἡ μία 'ς τὴ θάλασσα καὶ ἡ μία κάτω 'ς τὴ γῆς. Καὶ σὲ μερικοὺς παρησιάζονται 'ς τ' ἄσπρα ντυμένες καὶ μὲ τὰ μαλλιά τους ξέπλεκα, βριγμένα πίσω ἴσιαμε τὴ γῆς· ὅποιος τὲς 'δῇ, πρέπει νὰ πῇ· «Κυρὰ διαβαίνει, 'ς τὴν ψυχὴ τοῦ 'Αλέξανδρου κακὸ νὰ μή μας κάμῃ.»

Παρὰ τῆς Ἑλένης Ἀπέργη ἐκ Λάκκας τῶν Παξῶν, ἐτῶν 70.

ΔΙΚΑΙΟΝ

Πάμε 'ς τὸ φόρο νὰ κρίνουμε τὸ δίκιο μας.

Ὅταν εἶναι δυὸ ἀδέλφια ἢ δυὸ γειτόνοι κ' ἔχουνε κάποια διαφορὰ 'νάμεσό τους καὶ κοντραστάρουνε [1]), λέει ὁ ἕνας τ' ἄλλουνοῦ· «Πάμε 'ς τὸ φόρο [2]) νὰ κρίνουμε τὸ δίκιο μας». Περιμένουν ὥρα ποῦ νά 'ναι κόσμος καὶ πάνε 'ς τὸ φόρο καὶ λέει ὁ ἕνας τὸ δίκιο του, λέει κι ὁ ἄλλος τὸ δικό του, κ' οἱ ἄνδρες ποῦ 'ναι μαζωμένοι ἐκεῖ, πρὸ πάντων οἱ προεστοί, κρένουνε ποιὸς ἔχει δίκιο καὶ ποιὸς ἄδικο. Καὶ τὲς περσότερες βολὲς δίχως δικαστήρια ἀκοῦνε τὸν κόσμο πῶς ἔκρινε καὶ λειοῦνε τὴ διαφορά τους.

Κατὰ διήγησιν Θεοδοσίου Α. Καββαδίου.

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

1. *Πῶς ξιφαλίζουμε.*

(Κατὰ τὴν διήγησίν Χαραλ. Κ. Καλούδη, ἐτ. 67, γεωργοῦ)

Ὅδας ἔχουμ' ἕναν τόπο ἄγριο καὶ θέλουμε νὰ τόνε *βγάλουμε* [3]), στέρνουμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα τσοὶ γυναῖκες νὰ τόνε *παστρέψουνε*. Παίρνουνε τὰ *κασσάρια* [4]) τους καὶ τὰ τσεκούρια τους καὶ πάνε καὶ κόβουνε τὰ κλαριὰ ἴσια μὲ τὴ ῥίζα· τί ἄλλιῶς δὲ θὰ μπορέσουνε στερνὰ οἱ δουλευτάδες νὰ σκάφτουνε μέσα τσοὶ *σφαλιές* [5]). Στερνὰ πάμ' ἐμεῖς οἱ ἄνδρες νὰ τόνε *ξιφαλίσουμε* [6]). Ὁ καθένας μας παίρνει καὶ τὴ *ξιφαλοδίκοπή* του. Εἶναι στενὴ καὶ δυνατὴ ἀποστάρικα, γιὰ νὰ *βγάνουμε ξιφάλι* μ' αὐτήνε.

Μπρὶ βάλουμε χέρι νὰ σκάψουμε, *παίρνουμε δομό* [7]) γιὰ νὰ μὴ

---

1) Φιλονικοῦσιν. 2) Εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ χωρίου. 3) *Βγάνω τόπο*· ἐκχερσῶ γῆν ἀκαλλιέργητον. Ὑπογραμμίζω καθόλου τὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσιν ὅρους εἰδικοὺς ἐν ἑκάστῳ θέματι. 4) *Κασσάρι*· δρεπανοειδὴς μάχαιρα ὁλοσίδηρος. 5) *Σφαλιά*· πᾶς πυκνὸς θάμνος τῆς χέρσου, ἐν ᾧ δύναται νὰ κρυβῇ ζῷον ἄγριον. 6) *Ξιφαλίζω*· (παρά τινων προφέρεται καὶ *ξεσφαλίζω*·) ἐκσκάπτω τὴν ἀκαλλιέργητον γῆν ἀφαιρῶν ἐξ αὐτῆς τοὺς λίθους καὶ τὰς ῥίζας· ἡ οὕτω σκαφεῖσα γῆ λέγεται *ξιφάλι*. 7) *Παίρνω δομό*· χωρίζω ἐκ τῆς ὅλης ἐκτάσεως.

δουλεύουμε τὰ κουτουροῦ. Στερνὰ πιάνουμε τὴ ξιφαλοδίκοπη κι ὁμπρός! Ὅ,τι ἐμπόδιο βρεθῇ μέσα 'ς τὴ γῆς, γούλους, ῥίζες, κωλόρριζα, τὸ ξεσκάφτουμε καὶ τ' ἀπελᾶμ' ἀποπίσω μας. Ἂν καὶ βροῦμε καμμιὰ *ῥιζαμιὰ* [1]) χωμένη μέσα 'ς τὴ γῆς καὶ δὲ μποροῦμε νὰ τήνε βγάλουμε, παίρνουμε *τὴ μάτσα* [2]) καὶ τήνε σπάζουμε ἀπὸ πάνου, γιὰ νὰ μὴν εἶναι ὑμπόδιο μεγάλο. Πολλὲς βολὲς τυχαίνει καὶ βρίσκουμε μέσα 'ς τὸ ξιφάλι *τροχαλιὲς* ἀπὸ τὸν παλαιὸ καιρὸ καὶ τσοὶ λέμε *δέματα*. Νά 'ξερες πόσα εἶναι μέσα τσοὺ λόγγους! Οἱ παλαιοί, ὡς φαίνεσται, ὅλους αὐτοὺς τσοὺ τόπους, τσοὺ δουλεύανε· στερνὰ ἤρθαν' ἄλλοι, τσ' ἀφήκανε κ' *ἐλογγιάσανε*.

Ἀπόδας τελειώσουνε οἱ ἄνδρες *τὸ ξιφάλι*, ξαναπάνε οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ κάμουνε *τὸ πάστρεμα* καὶ *τὸ ξεπέτρισμα*· θὰ *παστρέψουνε* παναπῇ τὸν τόπο ἀπὸ τσοὶ ῥίζες, ποῦ ἐβγάλαμε, καὶ θὰ μαζώξουν ὅλες τσοὶ πέτρες καὶ θὰ *κάμουνε σωρὸ* ἔδ' ἐκεῖ σὲ μιὰν ἄκρη. Ἃ ἰδοῦμε κ' *ἔχη γέρμα* ὁ τόπος, πρέπει νὰ τόνε κάμουμε *σκάλες* καὶ νὰ τσοὶ *δέσουμε* μὲ *τροχαλιές*, γιὰ νὰ μὴ σαίρνῃ τὸ νερὸ τὰ χώματα.

Τὴν τροχαλιὰ τήνε λέμε καὶ *τρόχαλο* [3])· τὸ ἴδιο πρᾶμα εἶναι. Γιὰ νὰ βαστήξῃ ἡ τροχαλιά, θὰ τήνε κάμῃ ἄνθρωπος ποῦ θὰ ξέρῃ· ἀλλιῶς πέφτει. Ἔ τὸν πάτο θὰ βάλῃ τσοὶ μεγαλύτερες πέτρες κι ὅσο ἀνεβαίνει ἡ τροχαλιά, βάνει καὶ μικρότερες· τί ἀλλιῶς τὸ πέζο τὴν ἀνοίγει. Ἀπὸ μέσα ῥίχνει πέτρες μιτσές, τὸ *ξεπέτρισμα* ποῦ λέμε, γιὰ νὰ στερεώνῃ· κ' ἔτσι πάῃ ν' ἀρεβάρῃ 'ς τὴν κορφή, βάνει κι ἀπὸ μέσα πέτρα μεγάλη καὶ γένεται κατὰ πάνου ἡ τροχαλιὰ διπλῆ, γιὰ νὰ βαστάῃ καλύτερα τὰ χώματα.

2. *Πῶς φυτεύουμ' ἀβέλι.*

(Κατὰ διήγησιν Θεοδώρου Θ. Λιούμπα, ἐτ. 80, γεωργοῦ)

Γιὰ νὰ *φυτέψουμ' ἀβέλι*, πρέπει νά 'χουμε τὸν τόπο χαζίρι, *βγαλμένονε*. Ἃ θέλῃς νὰ σ' ὁρίσω καὶ τί λογῆς τόπος κάνει γι' ἀβέλι, ἤξευρε πὼς οἱ παλαιοί, ποὺ ἤτανε ἄνθρωποι μὲ γνῶσι, ἐδιαλέγανε τόπους ψηλοὺς κ' ἐκεῖ ἐφυτεύανε. Ἐγώ, ποῦ σοῦ μιλῶ, ἔχω βρῇ *δέματα* χίλιω χρονῶνε μέσα σὲ κάτι λόγγους ποῦ νάκα τσακάλια δὲ μπαίνουνε σήμερα [4]). Ἐμεῖς οἱ καλότυχοι κατεβήκαμε τσοὺ κάβους κ' εἴδαμε τὴν προκοπή μας! Τώρα ξανανεβαίνουμε 'ς τὰ βουνά. Εἴδες κι ἀπόφτου [1]) τὸ χειμῶνα ποῦ μᾶς ἀπέρασε, πόσους τόπους ἐβγάλανε οἱ Ἀργυραδῖτες· λόγγο δέ θ' ἀφήκουνε. Τὸ λοιπόν, γιὰ νὰ ξαναρθουμε 'ς τὴ κουβέδα μας, γιὰ τ' ἀβέλι πρέπει νὰ ἑτοιμάσουμε καὶ *τὸ φυτό* [2]), ποῦ μᾶς κάνει χρεία. Τὸν καλὸ τὸ φυτὸ θὰ τόνε διαλέξῃς ἀπὸ κλήματα γερὰ καὶ θὰ τόνε πάρῃς ἀπὸ *τὸν καβαλλάρη τσῆ κλαδιᾶς*· ἀπὸ *τσίβλα* δὲν κάνει. Τόνε *παστρεύεις* ἂν ἔχῃ *κοτσάνια* καὶ τόνε *κάνεις γιομαράκια* [3]) ἀπὸ δυὸ τρία *κεδηνάρια* τὸ καθένα καὶ τὰ *δένεις μὲ λιγέρια*.

Ἃ τονε φυτέψουμε ῥίτα τὸ φυτό, τὸ λέμε *ξεροφύτι* [4]). Μὰ τσοὶ πιλιότερες βολὲς φυτεύουμε μέσ' 'ς τὸ Φλεβάρη καὶ τὸ φυτό, ὡς τόσο, τόνε χώνουμε μέσα 'ς τὴ γῆς γιομαράκια, ὅπως εἶναι, καὶ βλέπεις κι *ἀμολλαίρνει* μοναχός του καὶ ῥίχνει καὶ ῥιζοῦλες. Ὅδας ἔρθῃ ἡ ὥρα νὰ τόνε φυτέψουμε, τόνε βγάνουμ' ἀπὸ τὴ γῆς· μὰ κι ἂν ἀλλάξουμε γνώμη καὶ δὲ θέλουμε νὰ τόνε φυτέψουμε, πάλε πρέπει νὰ τόνε βγάλουμε, κι ἃ δὲ μᾶς κάνῃ χρεία, τὸν ἀπελᾶμε ἢ τόνε καῖμε. Τό 'χουμε γιὰ κακὸ νὰ μείνῃ ὁ φυτὸς ἕνα χρόνο μέσα 'ς τὴ γῆς θαμμένος. Μπορεῖ νὰ μᾶς πεθάνῃ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ σπίτι μας [5]).

Γιὰ νὰ φυτέψουμε τ' ἀβέλι, ἀρχινᾶμ' ἀπὸ τὴν κορφὴ καὶ καρφώνουμε 'ς τὴ γῆς βάδα κι ἄλλη δυὸ *παλούκια*. Τά 'χουμε μετρημένα νά 'ναι πέντε *ξεφούρκια* [6]) τὸ καθένα. Σ τὴ μέση τεντώνουμε τὴ λινιὰ κ' ἔτσι βρίσκουμε ποῦ θὰ πάῃ τὸ κάθε κλῆμα γιὰ νὰ γένῃ τ' *ὀρδίνι* [7]) ἴσιο, τί, ἃ πάῃ στραβά, θὰ δυσκολευομάστενε στερνὰ νὰ *δουλέψουμε τ' ἀβέλι μας*. Πῶς θὰ *σηκώνουμε τὰ κουλούμια;*

Ἐκεῖ ποῦ ἔχουμε τὴ λινιὰ τεντωμένη παίρνουμε τὴ *διχάλα*, τήνε πατοῦμε νὰ πάῃ μέσα βαθιὰ κι ἀνοίγουμε τὴν τρύπα· βάνουμε μέσα μιὰ κλαδιὰ καὶ πάλε μὲ τὴ διχάλα *πισωκεδᾶμε τὸ φυτὸ γιὰ νὰ πιάκῃ τόπο*, ν' ἀκουβήσῃ καλὰ 'ς τὴ γῆς, τί, ἂν εἶναι κούφιο, δὲ *πιάνει*. Ἀπόδας κάμουμε τό 'να ὀρδίνι, μετρᾶμε 'ς τὴ βάδα μὲ τὸ ἴδιο τὸ παλούκι, ποῦ 'ναι πέντε ξεφούρκια, καὶ κάνουμε καὶ τ' ἄλλο, κ' ἔτσι ὀρδίνι ὀρδίνι πάμε ἴσια μὲ τὸν πάτο καὶ φυτεύουμε τ' ἀβέλι μας.

ἤτις μέλλει νὰ ἐκσκαφῇ, μέρος τι, ὅπως ἐργασθῶσιν ὁμοῦ ἐν αὐτῷ πάντες οἱ ἐργάται, μεθ' ὃ χωρίζω ἕτερον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

1) *Ῥιζαμιά*· μέγας λίθος στερεωμένος ἐν τῷ ἐδάφει. 2) *Ἡ μάτσα*· ἡ σφῦρα. 3) Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς ἀμφότερα σημασίας δηλοῦσι τὴν λιθίνην ἀντηρίδα, ἥτις ἐν τοῖς βορείοις τῆς νήσου καλεῖται *λιθιά*. 4) Ὅτι εὑρίσκονται συνήθως ἴχνη παλαιᾶς καλλιεργίας ἐντὸς ἐδαφῶν ἀκαλλιεργήτων σήμερον, ἔχω ἀκούσει παρ' ἁπάντων τῶν γεωργῶν τῶν Ἀργυράδων· ἰδ. καὶ τὴν προηγουμένην διήγησιν.

1) Σύ. 2) *Ὁ φυτός*· τὰ μοσχεύματα. 3) *Γιομαράκι*· δεμάτιον. 4) Λέγεται οὕτω διότι δὲν ἔχουσι βλαστήσει τὰ μοσχεύματα πρὸ τῆς ἐμφυτεύσεως αὐτῶν, τιθέμενα, ὡς συνήθως, ἐντὸς τῆς γῆς εἰς δεμάτια. 5) Ἡ δοξασία αὕτη εἶναι κοινὴ ἐν τῷ χωρίῳ. 6) *Ξεφούρκι* λέγεται τὸ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀντίχειρος μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ δείκτου μῆκος. 7) *Ὀρδίνι*· ἡ σειρὰ τῶν εὐθυγράμμως πεφυτευμένων κλημάτων.

Ἂ ἰδοῦμε καὶ *βρυτσαδιάζῃ* [1]), τοῦ *ἀνοίγουμ' αὐλάκια* γιὰ νὰ τρέχῃ τὸ νερὸ καὶ νὰ μὴ σταματαίνῃ. Τοῦ *κάνουμε* καὶ τσοὶ *σοῦδες* του ὁλοτρόϋρα, κι ἃ τύχῃ κ' εἶναι μεγάλο, τοῦ *ἀνοίγουμε μιὰ σούδα* καὶ 'ς τὴ μέση καὶ τὸ *χωρίζουμε σὲ δύο παλεσιές* [2]).

Τὸ ἀβέλι μας, ἀπόδας τὸ φυτέψουμε ἴσιαμε ποῦ θὰ τὸ τρυγήσουμε, τὸ λέμε *φύτεμα*. Ἔδε *χορτιάσῃ*, πάμε καὶ τὸ σκάφτουμε ἀπάνου-πάνου καὶ τὸ λέμε *μονοσκάφτι* [3]). Τὸν ἄλλο χρόνο τὸ δουλεύουμε καὶ σπέρνουμε *γέννημα* [4]) 'ς τὴ μέση ἀπὸ τὰ κλήματα. Σὲ τρεῖς χρόνους τὸ *κόβουμε σὲ τυφλό*, παναπῇ τὸ κλαδεύουμε τότσο παράνω ἀπὸ τὸ *κόβο* ποῦ 'ναι μέσα 'ς τὴ γῆς, γιὰ *νὰ σκάσῃ ὁ κόβος* κι *ἀμολλάρῃ*. Τὸν ἄλλο χρόνο τὸ *κλαδεύουμε σὲ κεφάλι*· τὸ λέμε καταπῶς σ' ὥρισα, γιατὶ ἐτότες ἔχει κεφάλι ἀπόξω ἀπὸ τὴ γῆς, *κούτσουρο* νὰ ποῦμε, καὶ τὸ κλαδεύουμε ὅπως κάθε ἀβέλι. Θά 'ναι *δευτερόκεφαλο*, γιὰ νὰ κάμῃ σταφύλια τ' ἀβέλι μας· ἐξ ἀνάγκης [5]) νὰ κάμῃ τὸν ἴδιο χρόνο ποῦ τὸ κόψαμε σὲ κεφάλι. Γιὰ νὰ φὰς σταφύλι ἀπὸ τὸ φύτεμα θὰ περάσουνε πέντε χρόνια κι ὅλο θὰ τὸ δουλεύῃς. Ἀλλιῶς τήνε παθαίνεις ὡς καθὼς τὴν ἔπαθ' ὁ Τοῦρκος. Τόνε ξέρεις τὸ μῦθο; Μιὰ βολὰ ἕνας Τοῦρκος λέει 'ς ἕνα Χριστιανό· «Δέ μοῦ λές, μωρέ, ἃ φυτέψω ἀβέλι, τρώω τὸν ἴδιο χρόνο σταφύλι ἀπὸ τ' ἀβέλι μου;» «Ὄχικα» [6]), τοῦ λέει, «παρτσινέβελλε [7]), θὰ περάσουνε πέντε χρόνια γιὰ νὰ σοῦ δώκῃ σταφύλι νὰ φάῃς». Ὁ Τοῦρκος ἐφύτεψ' ἕν' ἀβέλι κ' ἐξέγνοιασε. Σὲ πέντε χρόνους ἐπῆε νά 'βρῃ σταφύλια νὰ φάῃ· καὶ δὲν εὗρηκε νάκα βράχλα. Τ' ἀβέλι θέλει δουλειά, δὲν εἶναι σὰν τὴν ἐλιά, ποῦ σοῦ δίνει καρπὸ τὴ δουλέψῃς, δὲ τὴ δουλέψῃς. Τ' ἀβέλι πρέπει νά 'ναι βέλλικο [8]), γι' αὐτὸ τὸ βγάλανε κι ἀβέλι.

3. *Πῶς μαζώνουμ' ἐλιές.*

(Κατὰ διήγησιν Ἑλένης Α. Καββαδία, ἐτ. 65)

Τσ' ἐλιὲς ἐμεῖς τσοὶ ἀφήνουμε νὰ *πέσουνε* μοναχές τους καὶ στερνὰ πάμε καὶ τσοὶ *μαζώνουμ'* ἀπὸ κάτου. Ἔτσι τὸ ζάρουμε παλαιοῦθε. Ἀπὸ τὸν τρύγο βάνουνε χερκὸ καὶ πέφτουνε *κλωνιὰ κλωνιὰ* [9]) καὶ σύντομα τοῦ Χριστοῦ ἀρχινάει καὶ πέφτει καρπὸς περσὸς καὶ

1) *Τὸ ἀβέλι βρυτσαδιάζει*· διατηρεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς. 2) *Παλεσιά*· τὸ τμῆμα ἀμπέλου ἢ χωραφίου. 3) Ἡ φράσις εἶναι· *σκάφτω τἀβέλι μονοσκάφτι* («*τό 'σκαφα μονοσκάφτι*» «*Θὰ πάω νὰ τὸ σκάφω μ.*»). 4) *Γέννημα*· ὁ ἀραβόσιτος. 5) Σπανίως. 6) Οὔτω συνήθως ἐν ἀπαντήσει ἀντὶ τοῦ ὄχι. 7) *Παρτσινέβελλος*· γαιοκτήμων, οἰκοδεσπότης, κύριος. 8) Τὴν παρετυμολογίαν ταύτην ἤκουσα παρὰ πολλῶν. 9) *Κλωνιά*· οἱ καρποὶ τῆς ἐλαίας, αἱ ἐλαῖαι.

στρώνει ἡ γῆς. Ἀπόδιαβα τοῦ Χριστοῦ, ἂν καὶ εἶναι καλὴ *σοδειά* [1]), *κάνουνε στάσι* οἱ ἐλιές, κι ἃ θὰ πέσουνε, θὰ πέσουν' ἐξ ἀνάγκης, ἀπὸ μεγάλο ἀέρα. Ἀπάνου 'ς τὸ κλαρὶ ἔρχοδαι καὶ γένοδαι σὰν τὰ berλάντια καὶ μέσ' 'ς τὸ Μαγιάπριλο πέφτουνε μοναχές τους καὶ τὰ χορταράκια γιομίζουν ὅλο λάδι καὶ γυαλοκοπᾶνε. Πάμε νὰ τσοὶ *μάσουμε* καὶ τὰ χέρια μὰς καὶ τὰ σακκούλια μας ὅλο λάδι σουρώνουνε.

Τόμου *πέσουνε κλωνιὰ* πολλά, ἀκοῦς καὶ λέμε· «Αὔριο θὰ πάμε νὰ *μάσουμ' ἐλιὲς* 'ς τὸ τάδε *κλεῖσμα*» [2]). Ἀπὸ βραδὺς θὰ συμάσουμε τὰ σακκούλια μας· τὶ δὲ μαζώνουμε 'ς τὸ κοφίνι ἐμεῖς. Τ' ἀποταχιά, ἔτσι φέξῃ, παίρνουμε τσ' *ἀργατίκισσες* [3]) καὶ πάμε 'ς τὸ θέλημά μας. Τόμου φτάκουμε *'ς τὸ κλεῖσμα*, πάει μπροστὰ ἡ *πρωτονοικοκυρὰ* καὶ *κόβγει δομό* [4]), γιὰ νὰ μὴ *κακομάσουν* οἱ ἀργατίκισσες τὸ ξένο *μεσοφούδι*. Ἐτότες βλέπεις καὶ μαζώνουμ' ὅλες σκυμμένες καὶ μὲ τὰ δυὸ τὰ χέρια· κ' ἔτσι γιομόσῃ τὸ κάθε χέρι, τσ' ἀδειάζουμε 'ς τὸ *σακκούλι* πὄχουμε δεμένο 'ς τὴ μέση μας. Τὸ *σακκούλι*, ὅδας γιομόσῃ, τ' ἀδειάζουμε *'ς τὴν κανίστρα* καὶ *τὴν κανίστρα* 'ς τὴ *σακκούλα*. Καρατάρουμε νὰ βιξουμε μέσα ὅσουμε τρία *τερτικά* [5]), στερνὰ τὴ δένουμε καὶ τήνε φορτώνουμε 'ς τὸ ζῷ μας μὲ συχώρεσι καὶ *κάνουμε μιὰ στράτα*. Σ' τὸ σπίτι ξεφορτώνουνε τὸ ζῷ κι ἀδειάζουνε τὴ σακκούλλα μέσα 'ς τὸ *σκαφώνι* [6]). Κάνουμε κι ἄλλες στράτες καὶ τὸ σκαφώνι γιομόζει ἴσιαμ' ἀπάνου. Ἐτότες ἀνεβαίνει ἕνας ἄνθρωπος καὶ τσοὶ *πατεῖ* γιὰ νὰ *σουγάρουνε* [7]) *τὴ μούργα* τους.

Ὅδας θὰ πὰν οἱ *λουτρουβειαρέοι* νὰ πάρουν ὅλες τσ' ἐλιές, ἀνοίγουνε τὸν πῆρο καὶ βγαίν' ἡ *μούργα*. Μ' ἃ θέλουνε νὰ πάρουνε κάνα δυὸ *ξύμματα* [8]) καὶ ν' ἀφήκουνε τσοὶ ρέστες, ἐτότες δὲ βγάνουνε τὴ μούργα, τὶ *ἀνάβουν οἱ ἐλιὲς* καὶ χαλᾶνε. Καμμιὰ βολὰ μαζὶ μὲ τὴ μούργα βγαίνει καὶ *ῥοῦπος* [9]).

4. *Ὁ θέρος.*

(Κατὰ διήγησιν Νικολάου Γεωργ. Καββαδίου, ἐτ. 65)

Γιὰ νὰ καταλάβῃς πότε *βάνουμε χέρι νὰ θερίσουμε*, πρέπος νὰ ξέρῃς πῶς *γένεται τ' ἀστάκι* καὶ πότε *στρέφει*· ἄκουσε νὰ σ' τὰ πῶ.

1) *Σοδειά*· ἔτος ἀφθόνου παραγωγῆς ἐλαιῶν. 2) *Κλεῖσμα*· ἐλαιών. 3) *Ἀργατίκισσα*· ἐργάτις. 4) Συλλέγει κατὰ τὰ ὅρια τοῦ κτήματος, ἵνα μὴ αἱ ἐργάτιδες ὑπερβῶσι τὸ ὅριον (*μεσοφούδι*) καὶ συλλέξωσιν ἐξ ἀγνοίας ἐντὸς ξένης ἰδιοκτησίας. 5) *Τερτικό*· μέγας κάλαθος. 6) *Σκαφώνι*· ὁ ληνός. 7) *Σουγάρω*· κατασταλάζω. 8) *Ζύμμα*· τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ *ἀλεσιὰ* καὶ *στύμμα*. 9) Ἡμίῤῥευστος οὐσία.

Ἔτσι τὸ χόρτο ἔρθη καὶ μεγαλώση καὶ δὲν ἔχη ἄλλη δύναμι ν' ἀσηκωθῆ ἀπὸ τὴ γῆς, ἐτότες ἀρχινάει καὶ *ξεστακιάζει* [1]). Στερνὰ 'πὸ λίγο-λίγο βλέπεις καὶ *γαλατιάζει*, κ' ἔχουμ' ἀηκουστὰ πὼς *τὸ γάλα* τοῦ σταριοῦ ἁρπάζει τὸ γάλα τῶ ζῶνε. Κ' εἶν' ἀλήθεια. Τὶ ἔτσι βάλη χέρι νὰ γαλατιάση τὸ στάρι, βλέπεις καὶ λιγοστεύει ρίτα τὸ γάλα 'ς τὰ πρόβατα. Ἀπόδας γαλατιάση, σὲ λίγον καιρὸ ἔρχεται καὶ *κλωνιάζει*, κ' ἐτότες *ψωμώνει*, πιάνει *τὴν ψύχα* του, ποῦ λέμε. Ἔτσι ψωμώση καλά, παίρνουμε λίγ' *ἀστάκια* καὶ τὰ κάνουμε *φουφοῦλλες* [2]). Τσοὶ βάνουμ' ἔδ' ἐκεῖ 'ς τὴν ἀγουνίστρα [3]), νὰ τσοὶ βρίσκ' ἡ λάβα [4]), καὶ καίγεται *ὁ ἀθέρας*, *ἀνοίγει τὸ δῦμα* καὶ *φρύγοδαι τὰ κλωνιά*. Στερνὰ τὰ τρίβουμε μὲ τὰ χέρια μας καὶ γένοδαι ὥς εἶδος σπερνὰ καὶ τὰ τρῶμε. Σὲ λίγον καιρὸ τὸ στάρι ἀρχινάει καὶ *στρέφει· φρύεται ὁ ἀθέρας* ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ *τὸ δῦμα* καὶ ἔρχεται καὶ *ῥοδίζει* ποῦ σοῦ κάνει χαρὰ νὰ τὸ βλέπῃς. Τὰ μεγάλ' ἀστάκια ἀπὸ τὸ πέζο τὸ πολὺ ζαβώνουνε καὶ γέρνουνε κατὰ τὴ γῆς μοναχά τους. Ἐτότες καταλαβαίνουμε πὼς εἶναι καιρὸς γιὰ *τὸ θέρο*.

Ἂν εἶναι μεγάλο τὸ χωράφι παίρνουμε κι *ἀργατιά* [5]), δυὸ τρεῖς ἀνθρώπους, ὅσοι μᾶς κάνουνε χρεία. Τσ' ἀβιζάρουμ' ἀπὸ βραδὺς νά 'ρθουνε τ' ἀποταχιά [6]), νὰ πάμε ὅλοι ἀδαμῶς 'ς τὸ χωράφι. Καθένας φέρνει καὶ *τὴν κοπίδα* [7]) του τροχισμένηνε. Ἐμεῖς ἐδῶ τσ' Ἀργυράδες ὅλο μὲ τὴν κοπίδα θερίζουμε. Οἱ παλαιοὶ εἶχανε καὶ δραπάνια, μὰ σήμερα δὲν τα ζάρουμε· δὲν ἔχουμ' ἄλλο ἀπὸ τὴν κοπίδα, ποῦ τήνε λέμε καὶ *τουρτσέττα* παλαιοῦθε.

Ἔτσι πάμε 'ς τὸ χωράφι, πρώτη μας δουλειὰ εἶναι νὰ τηρώξουμ' ἀπὸ ποιόνε *προσδέχτη* [8]) θὰ βάλουμε χέρι. Θὰ καρατάρουμε νά 'χουμε πάντ' ἀπὸ πίσω τὸν ἀγέρα, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ πιάνουμε τ' ἀστάκια. Λέει τὸ λοιπὸν *ὁ παρτσινέβελλος* [9])· «Θ' ἀρχίσουι' ἀπ' αὐτόνε τὸ προσδέχτη», κ' ἐτότες οἱ θεριστάδες τόνε μοιραζομάστενε μιὰ σποριὰ καθένας καὶ βανομάστενε ποιὸς νὰ ξεπεράση τὸν ἄλλονε 'ς τὸ θέρο.

Θέλεις νὰ σοῦ πῶ καὶ πῶς *θερίζουμε;* Πιάνουμε μὲ τὸ ζερβὶ ἕνα-

1) *Ξεστακιάζει*· σχηματίζει στάχυς. 2) *Φουφούλλα*· μικρὰ δεσμὶς σταχύων. 3) *Ἀγουνίστρα*· ἡ ἑστία, ὅταν εἶναι κατὰ γῆς. 4) *Λάβα*· ἡ ἀπὸ τῆς φλογὸς ἐκπεμπομένη θερμότης. 5) *Ἀργατιά*· τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν. 6) *Τ' ἀποταχιά*· πρωΐ. 7) *Κοπίδα*· μάχαιρα δρεπανοειδὴς μετὰ μικρᾶς ξυλίνης λαβῆς. 8) *Προσδέχτης ἢ προδέχτης*· μεγάλη αὔλαξ τοῦ χώραφίου δεχομένη τὰ ὕδατα τῶν μικροτέρων αὐλακίων· ἐνταῦθα ὅμως νοεῖται καὶ τὸ ἀπὸ ἑνὸς προσδέχτου μέχρι τοῦ ἀμέσως ἑπομένου διάστημα. 9) *Παρτσινέβελλος*· βλ. ἀνωτέρω.

μάτσο ἀστάκια καὶ μὲ τὴν κοπίδα κόβουμε τὸ ἄχερο 'ς τὴ μέση, ὥστε ποῦ μένει ἄλλο τόσο 'ς τὴ γῆς γιὰ *φλέστρο*. Στερνὰ κόβουμε κι ἄλλο ὥς ποῦ νὰ γιομόση τὸ χέρι μας, κι ὅσο κόψαμε, τὸ δένουμε μ' ἕν' ἄχερο κ' ἔτσι λέμε ποῦ κάμαμ' ἕνα *δεμάτι*. Ὅδας τὸ *δέσουμε*, τ' ἀπελᾶμε πίσω μας καὶ τραυᾶμ' ὁμπρός· κ' ἔτσι προσδέχτη τὸν προσδέχτη πάμε ἴσιαμε τὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ. Μὰ ὅδας γύρ' ἡ 'μέρα [1]), τσοὶ πιλιότερες βολὲς βγάνουμ' ἕναν ἄνθρωπο ἀπὸ τσοὺ θεριστᾶδες, γιὰ νὰ *δένῃ τὰ χειρόβολα*, ἃ θέλουμε νὰ προφτάκουμε. Πιάνει ἐκεῖνος μὲ τὸ δεξὶ καὶ βάνει 'ς τὸ ζερβί του χέρι δεμάτια ἴσιαμε ποῦ νὰ 'γγίξουνε τὸ πηγούνι του· στερνὰ βγάνει ἕν' ἄχερο ἀπὸ τὴ ῥίζα, δένει τὰ δεμάτια καὶ κάνει 'να *χειρόβολο*. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ὡς τόσο κάνουμε τὸ θέλημά μας 'ς τὶς σποριές του ὁ καθένας, κ' ἔτσι κοντεύουμε ν' ἀρεβάρουμε 'ς τὴν κορφή, λέμε συνατοί μας [2])· «Λίγο μᾶς μένει ἀκόμα· δέ το *βγάνουμε δομὸ* [3]) γιὰ πίλιο γλήγορα;» Καὶ βιχνομάστεν' ὅλοι ἀδαμῶς καὶ βγάνουμε καὶ τὸ ῥέστο ὅσο νὰ πῆς Κύργε ἐλέησο! Τόμ' *ἀποθερίσουμε*, βανομάστενε κ' ἐμεῖς καὶ *δένουμε χειρόβολα*. Στερνὰ τὰ κουβαλοῦμε 'ς τ' ἁλώνι. Ἂν εἶναι κοδά, τὰ παίρνουμε κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι 'ς τὸ κεφάλι ὀρθά, μ' ἂν εἶναι μακριὰ τ' ἁλώνι καὶ πολλὰ τὰ χειρόβολα, βάνουμ' ἄλογο καὶ τὰ κουβαλεῖ.

Ἔτσι τὰ πάρουμε 'ς τ' ἁλώνι, τὰ μετρᾶμε καὶ καρατάρουμε [4]) κάθε δέκα χειρόβολα μιὰν *ἀγκαλιὰ* καὶ κάθ' ἀγκαλιὰ μετρᾶμ' ἕνα *μουτζούρι*. Στερνὰ στρώνουμε τὰ χειρόβολα καταῆς *ἀδικατάλαβα* [5]), ἀστάκι μ' ἀστάκι καὶ πιάνουμ' ὅσο ἔξι νοματέοι τσοὺ *δάρτηδες* [6]) καὶ τὰ *δαρτίζουμε*. Μιὰ βολὰ ἐβάναν' ἄλογο γιὰ ν' ἁλωνίζῃ· μὰ σήμερα δὲν τὸ ζάρει καένας τσ' Ἀργυρᾶδες. Μὲ τὸ *δάρτισμα* κάνουμε πίλιο γλήγορα καὶ κολύτερ' ἃ θέλῃς νὰ ξέρῃς, γιατὶ βγαίνουν' ὅλα τὰ κλω-

1) *Γέρν' ἡ 'μέρα*· οὕτω λέγουσιν ἀμέσως ὅταν παρέλθῃ ἡ μεσημβρία. 2) *Συνατοί μας*· συναμεταξύ μας. 3) *Βγάνουμε δομό*· ἄνευ κατανομῆς τῆς ἐργασίας εἰς ἕκαστον ἐπιλαμβανόμεθα πάντες ὁμοῦ τοῦ θερισμοῦ ἐν τῷ ὑπολειπομένῳ χώρῳ. 4) *Καρατάρω*· ὑπολογίζω. 5) *Ἀδικατάλαβα*· οἱ στάχυες τοῦ ἑνὸς χειροβόλου ν' ἀντικρύζωσι πρὸς τοὺς τοῦ ἑτέρου, οἱ δὲ πόδες αὐτῶν ν' ἀφίστανται. 6) *Δάρτης*· ἐργαλεῖον ἀποτελούμενον ἐκ δύο ῥάβδων, ὧν ἡ μὲν χρησιμεύει ὡς λαβή, ἡ δ' ἑτέρα, βραχυτέρα οὖσα καὶ προσδενομένη ἐπὶ τῆς πρώτης διὰ σχοινίου ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ κινῆται ἐλευθέρως, χρησιμεύει ὅπως καταπίπτῃ ἐπὶ τῶν σταχύων καὶ ἐκκοκκίζῃ αὐτούς. Ἂν καὶ τὸ δάρτισμα εἶναι ἐργασία τὰ μάλιστα ἐπίπονος καὶ ἐπικίνδυνος ἅμα, ἐν τούτοις προτιμᾶται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κυρίως ἕνεκα τῆς μικρᾶς παραγωγῆς σίτου καὶ κριθῆς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκ τῶν δημητριακῶν καρπῶν ὁ κατ' ἐξοχὴν καλλιεργούμενος καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον εἶναι ὁ ἀραβόσιτος.

νιά. Τὸ κακὸ εἶναι ποῦ φεύγει καμμιὰ βολὰ τὸ *δαρτόξυλο* μὲ τὴ δύναμι τὴ μεγάλη, κι ἅ πιτύχῃ καένα, Παναΐα κοδά, τὸν ἀφήνει ἀτσάλι 'ς τὸν τόπο!

Ἐκεῖ ποῦ *δαρτίζουνε*, τυχαίνει ἀπὸ τὸ *δάρτισμα* νὰ σκορπίζωdαι τ' ἀστάκια. Ἐτότες πιάνει ἕνας καὶ τὰ *συνεμπάζει* μὲ τὸ *τερκούλλι* καὶ μία γυναῖκα *φροκαλεῖ* φόρτσα· κ' ἔτσι *ἀποδαρτίσουμε*, πιάνουμε μὲ τὸ *τερκούλλι* τὸ μεγάλο, πῶχει τὰ τρία *διχάλια*, καὶ τ' *ἀνεμίζουμε* γιὰ νὰ φύγῃ τ' *ἄχερο*. Στερνὰ πιάνουμε τὸ *τερκούλλι τὸ μιτσό*, ποῦ τὸ λέμε *καρπολόϊ* καὶ κάνουμε τὸ ἴδιο.

Ἀπόdας τ' *ἀνεμίσουμε*, τὸ *σειοῦμε* [1]) μὲ τὸ *δρεμόνι* [2]). Βάνουμ' ἕνανε νὰ βαστάῃ τὸ τερκούλλι ὀρθὸ καὶ κρεμᾶμε μὲ μιὰ λινιὰ τὸ δρεμόνι· τὸ πιάνει στερνὰ ἕνας ἄνdρας ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριὰ καὶ τὸ βαστάει ἴσιο κ' ἔτσι ἐμεῖς τὸ γιομίζουμε μὲ τσοὶ *πυκνάδες* [3]) κ' ἐκεῖνος τὸ *σειεῖ* ὅλο ῥίτα ὀμπρὸς κι ἀπίσω ὀμπρὸς κι ἀπίσω καὶ βλέπεις καὶ πέφτει ἀποκατωθιὸ τὸ στάρι καὶ γένεται *σωρός*. Ἀνισωστὰς καὶ μείνουν' *ἀστάκια* μέσα 'ς τὸ δρεμόνι ἀκοπάνιστα, τὰ παίρνουν' οἱ γυναῖκες καὶ τὰ *κοπανοῦνε* μὲ τὸν *κόπανο*.

Σὲ λίγες μέρες ἔτσι ξαδειάσουμε πάμε 'ς τὸ χωράφι καὶ βγάνουμε καὶ τὸ *φλέστρο* μὲ τὴν *τουρτσέττα*. Τὸ θέλουμε γιὰ νά 'χουμε θροφὴ γιὰ τὰ ζωdανά μας μὲ συμπάθειο.

5. *Πῶς ζυμώνουμε τὴ barbarέλλα.* [4])

(Κατὰ διήγησιν Μαργαρίτας Α. Παvδῆ, ἐτ. 65)

Πρῶτα πρῶτα παίρνουμε τὴν *πυκνάδα μας* καὶ στρώνουμ' ἀποκατωθιὸ ἕνα μεσάλι καὶ *σειοῦμε* τ' *ἀλεύρι*. Ὡς τόσο ἔχουμ' *ἀπάνου τὴν πινιάτα* μὲ *θερμὸ* καὶ τὸ ἀφήνουμε ὥς ποῦ νὰ βράσῃ. Στερνὰ βάνουμε τ' ἀλεύρι μέσα 'ς τὸ *σκαφίδι* καὶ τὸ *μισοχωρίζουμε* καὶ ῥίχνουμε 'ς τὴ μέση ἁλάτι καὶ θερμό· ἐτότες πιάνουμε μιὰ κουτάλα ξύλινη ποῦ τὴν ἔχουμ' ἀποστάρικη [5]) καὶ *σβήνουμε* [6]) τ' *ἀλεύρι μὲ τὸ θερμὸ* ὅσο πᾶρχεται καὶ γένεται ὅλο *ἕνα κορμί*. Στερνά, τόμου κρυώσῃ, ὅσο ποῦ

[1]) *Σειῶ*· κοσκινίζω. [2]) *Δρεμόνι*· μέγα κόσκινον. [3]) *Πυκνάδα*· κόσκινον μικρότερον καὶ πυκνότερον τοῦ προηγουμένου. [4]) Ἐκ τῶν δημητριακῶν καρπῶν ὁ κατ' ἐξοχὴν καλλιεργούμενος ἐν τῇ νήσῳ (καὶ ἔν τισι χωρίοις ἀποκλειστικῶς) εἶναι ὁ ἀραβόσιτος *(γέννημα, barbκρόσταρο, καλαβόκι)*· ὁ ἐξ αὐτοῦ ἄρτος, ἐξ οὗ κυρίως τρέφεται κατ' ἀκολουθίαν ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμός, εἶναι ἡ *barbκρέλλα* ἢ *barbκριά*. [5]) *Ἀποστάρικος*· ὁ ἐπίτηδες ὤν. [6]) *Σβήνω τ' ἀλεύρι*· μειγνύω τὸ ἄλευρον μετὰ τοῦ θερμοῦ ὕδατος, ὥστε ν' ἀπαρτισθῇ μία ζύμη.

νὰ *δέχεται τὸ χέρι*, πιάνουμε καὶ ξεbρατσωνομάστενε καὶ πλένουμε καλὰ τὰ χέργια μας. Ἐτότες παίρνουμε καὶ τὸ *προζύμι* καὶ τὸ βάνουμε 'ς τὴ μέση κι ἀρχινάμε καὶ τὸ *ζυμώνουμε* μὲ τὰ χέργια ὀμπρὸς κι ἀπίσω, ὀμπρὸς κι ἀπίσω.

Ἔdε τ' *ἀποζυμώσουμε*, τὸ κουπώνουμε μὲ τὸ μεσάλι καὶ τ' ἀφήνουμε μέσ' 'ς τὸ σκαφίδι ὅσο μισὴ ὥρα καὶ *γένεται*. Στερνὰ τὸ τηρᾶμε καὶ τὸ πλακώνουμε μὲ τὸ δάχτυλο, κι ὅdας κάμῃ σὰ σχισματιά, καταλαβαίνουμε πὼς εἶναι ὥρα ν' *ἀνάψουμε τὸ φοῦρνο* μας. *Καῖμε τὸ φοῦρνο* ἀγάλι' ἀγάλια· τὶ ἅ τοῦ βάλουμ' ὅλο μὲ μίας πολλὴ φωτιά, θὰ μᾶς καῇ στερνὰ τὸ ψωμὶ δίχως νὰ ψηθῇ ἀπὸ μέσα. Μοῦ κάεται π' ἀκούω τὴ συχωρεμένη τὴν πεθερά μου ποῦ μοῦ λεε πάντα· «Πρέπος νὰ τόνε τιμωρῇς τὸ φοῦρνο, νὰ μή τονε κατσάρῃς». [1]) Ἔτσι καῇ ὁ φοῦρνος καλά, τόνε *σαίρνουμε* μὲ τὸ *φουρνοκόδι*, ποῦ τοῦ 'χουμε δεμένο 'ς τὸ ἄκρος λίγο *σύρμα* [2]). Στερνὰ παίρνουμε τὸ φτυάρι κι ἁπλώνουμ' ἀπάνου μιὰ πόστα *καστανόφυλλα* ἢ *κοκκουκόφυλλα* [3]), βάνουμ' ἔδ' ἐκεῖ δυὸ χοῦφτες *ζυμάρι* καὶ τὸ *πλάθουμε* καὶ κάνουμε *λεφτὴ* καὶ τήνε *ῥίχνουνε* 'ς τὸ *φοῦρνο*. Μὰ μπρὶ τὴ ῥίξουμε, ἔχουμ' ἕνα κάδαρο [4]) μὲ νερὸ παστρικό, βρέχουμε τὰ χέργια μας καὶ *νίβουμε τὴ λεφτή*, γιὰ νὰ γένῃ ἡ κλώδα ἀπαλέλλικη [5]). Ὅdας *φουρνίζουμ'* ὅλο τὸ ψωμί, *κλειοῦμε τὸ φοῦρνο* μὲ τὸ *φουρνόκλεισμα* [6]) κι ἀπόξω ἀπὸ τὸ *στομοφούρνι* βάνουμε λίγα *πρόφυρα* [7]) καὶ καίdαι, γιὰ νὰ *ῥοδίζῃ τὸ ψωμί μας*. Ἔτσι *ψηθῇ*, τὸ *ξεφουρνίζουμε*, κ' ἐγίνηκ' ἡ *barbαρέλλα*.

6. *Ὅdας πάμε γιὰ ξύλα.*

(Κατὰ διήγησιν Μαγδαληνῆς Ι. Καββαδία, ἐτ. 45)

Ἀπὸ βραδὺς τροχᾶμε τὰ *κασσάρια* [8]) μας κι ἀβιζάρουμε καὶ τὴ γειτόνισσα ἅ θέλῃ νά 'ρθῃ τ' ἀποταχιὰ νὰ *πάμε γιὰ ξύλα*. Μὲ τὸ χάραμα κινᾶμε καὶ πάμε 'ς τὸ λόγγο. Ἐκεῖ βάνουμε χέρι καὶ κό-

[1]) *Κατσάρω*· ἐξωθῶ, ἐκβιάζω. [2]) *Σύρμα* λέγεται εἰδικῶς δέμα ἐκ χλωρῶν θάμνων, δι' οὗ *σαίρνουσι* τὸν φοῦρνον ἤτοι καθαρίζουσι τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθράκων καὶ τῆς τέφρας. [3]) *Κουκκουκόφυλλα*· τὰ φύλλα τῆς κουκκουκιᾶς. [4]) *Κάδαρος*· πηλίνη λεκάνη. [5]) Ἡ κατάληξις -*ελλικος* ἐν τοῖς ἐπιθέτοις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν -*ούτσικος* τῆς κοινῆς. [6]) *Φουρνόκλεισμα* λέγουσι τὴν πλᾶκα, δι' ἧς φράσσουσι τὴν ὀπὴν τοῦ κλιβάνου, ἣν καλοῦσι στομοφούρνι. [7]) *Πρόφυρα*· *πρόθυρα*, ἤτοι φρύγανα καιόμενα πρὸ τῆς ὀπῆς (θύρας) τοῦ κλιβάνου. [8]) *Κασσάρι*· ὁλοσίδηρος δρεπανοειδὴς μάχαιρα.

βουμε ἀγριόξυλα, σκινάρι, μερτιά, πρινάρι, φελίκι [1]), σπάρτο, κέθρους, βούκηθρο, ξείκι, ἄλυπίτσα· βρίσκουμε κ' ἕνα ξύλο, ποῦ τὸ λέμε γκρινιόξυλο, μὰ δὲ το κόβουμε, γιατὶ ἔχουμ' ἀκουστὰ πὼς 'ς τὸ σπίτι ποῦ θὰ μπῇ, φέρνει ὅλη τὴ *γρίδα* [2]), π' ἀνάθεμά το. Ἀπόδας τὰ κόψουμε, τὰ *ξελιανίζουμε* [3]), καὶ τσοὶ πιλιότερες βολὲς τ' ἀφήνουμ' ἔδ' ἐκεῖ καὶ *φρύοδαι*· σὲ πέντ' ἕξι μέρες πάμε καὶ κάνουμε *λιγέρια* [4]) ἀπὸ μερτιὰ ἢ ἀπὸ σκινάρι, πιάνουμε καὶ τὰ ξύλα μας καὶ τὰ *γιομαριάζουμ'* [5]) ὄμορφα ὄμορφα καὶ τὰ *δένουμε* μὲ τὰ λιγέρια. Στερνὰ τὰ *βάνουμε* 'ς τὸ *κεφάλι* [6]) μ' ἕνα πηδολόγο [7]) ἀπὸ κάτου καὶ τὰ κουβαλοῦμε 'ς τὸ σπίτι μας καὶ τὰ κάνουμε *πόστα*. [8])

Κόβουμε ξύλα κι ἀπὸ τσ' ἐλιές μας, ὅδας ἔχουνε *ξεραγκάδες* [9]) καὶ θέλουμε νὰ τσοὶ *ψιλώσουμε* [10]). Ἐτότες ἀνεβαίνει ἕνας καὶ κόβει τὰ ξερὰ κλωνάρια μὲ πριόνι ἢ μὲ τσεκούρι ἢ μὲ κασσάρι, μ' ὅ,τι χρειαστῇ. Ἂν εἶναι κάνα χοδρό, τὸ λέμε *βογγόλι* καὶ μὲ τὴ τσεκούρα τὸ *σκίζουμε* καὶ κάνουμε *πελεκοῦδες*· ἢ ἂν ἔχουμε πολλά, τὰ *κάνουμε κάρβουνα* μὲ *βουγιάτα* [11]). Τὰ ξύλα, ὅ,λας εἶν' ἀπὸ ἐλιά, τὰ λέμε *λίτσινα*, τὸ ἴδιο λέμε καὶ τὰ κάρβουνα, ἔτσι τὰ κάνουμε ἀπὸ ἐλιά, γιατὶ κάνουνε κι ἀπ' ἀγριόξυλα καὶ τὰ λένε *ἄγρια*.

7. *Πῶς κάνουμε τσοὶ σταχτολιές καὶ τσοὶ νερολιές.*

(Κατὰ διήγησιν Μ. Χαρ. Καλούδη)

Τόμου *πέσουνε* πολλὲς ἐλιές, πάμε καὶ *διαλέμε* τσοὶ πγιὸ ὄμορφες σὲ μιὰ *κανίστρα*, γιὰ νὰ *κάμουμε σταχτολιὲς* νὰ τσοὶ ἔχουμε. Ὅδας *μάσουμε* ὅσες μᾶς κάνουνε χρεία, τσοὶ παίρνουμε 'ς τὸ σπίτι μας καὶ *βάνουμ' ἀπάνου* [12]) μιὰ πινιατέλλα μὲ *θερμό*. Στερνὰ βάνουμε τσ' ἐλιές 'ς τὸ *σκαφίδι* κ' ἔδ' ἐκεῖ παίρνουμε θερμὸ καὶ τσοὶ *θερ-*

1) *Φελίκι*· θάμνος πυκνόφυλλος. Ὀρθῶς νομίζω, ὁ θάμνος οὗτος συνάπτεται ὑπὸ τοῦ Θ. Χελδράϊχ πρὸς τὴν ὁμηρικὴν φυλίην. Ἰδ. Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1896 σελ. 509. [Βλ. καὶ *Χέλδραϊχ—Μηλιαράκη*, ἔνθ' ἀν. σ. 74. — Σ. τ. Δ.]. 2) *Γρίδα*· διχόνοια, ἔρις. 3) *Ξελιανίζω*· τέμνω εἰς τεμάχια. 4) *Λιγέρι*· πρόχειρον σχοινίον ἐκ κλάδων θάμνων. 5) *Γιομαριάζω*· σχηματίζω δέματα, γιομάρια. 6) Κατὰ τὸ μεσημβρινὸν καὶ τὸ μέσον τῆς νήσου τμῆμα αἱ γυναῖκες μεταφέρουσι πᾶν βαρὺ πρᾶγμα ἐπιθέτουσαι αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Κατὰ τὸ βόρειον ὅμως ὀρεινὸν τμῆμα *ζαλώνονται* ἤτοι διὰ σχοινίου δένουσιν αὐτὸ ἐπὶ τῶν νώτων. 7) *Πηδολόγος*· τὸ μικρὸν πρόχειρον προσκεφάλαιον ὅπερ θέτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅταν μεταφέρωσι βαρύ τι πρᾶγμα. 8) *Πόστα*· σωρὸς ξύλων. 9) *Ξεραγκάδα*· ὁ ξηρὸς κλάδος. 10) *Ψιλώνω*· κλαδεύω τὴν ἐλαίαν. 11) *Βουγιάτα*· ἡ ἀνθρακιά. 12) Ἐνν. «'ς τὴ στιά».

μολογᾶμε [1]) Ἀφήνουμε λίγη ὥρα τσ' ἐλιὲς μὲ τὸ θερμὸ καὶ στερνὰ χύνουμε τὸ περσὸ κι ἀφίνουμε 'ς τὸ σκαφίδι ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ πήξ' ἡ στάχτη. Ἐτότες βάνουμε στάχτη σὲ μιὰ *πυκνάδα* καὶ τὴν *σειοῦμε πάνου* ἀπὸ τσ' ἐλιὲς ποῦ 'ναι μέσα 'ς τὸ σκαφίδι, κι ὅδας *πυτιαστοῦνε* καλὰ καλά, τσοὶ βάνουμε μέσα 'ς τὴν κανίστρα καὶ τσοὶ *ποστιάζουμε πόστα ἐλιὲς καὶ πόστα στάχτη*. Ἐκεῖ μένουνε εἴκοσι δύο μέρες. Στερνὰ τσοὶ παίρνουμε 'ς τὸ πηγάδι καὶ τσοὶ πλένουμε ἀπὸ εἴκοσι νερὰ κι ἀπάνου, γυρίζουμε 'ς τὸ σπίτι καὶ τσ' ἀφήνουμε μέσα 'ς τὸ νερὸ ἕνα ἡμερόνυχτο, γιὰ νὰ βγάλουνε τὴ στάχτη τους. Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα χύνουμε τὸ νερὸ καὶ τσοὶ περνᾶμε ἀπὸ τρία τέσσερα νερὰ καὶ τσοὶ βάνουμε 'ς τὸ ξύδι μὲ λίγη θρούμπα, λίγ' ἁλάτι καὶ νεραντζοκόμματα. Ἐτότες οἱ ἐλιές μας εἶναι χαζίρι. Τσοὶ φυλᾶμε μέσα 'ς τ' ἀγγειὸ καὶ τσοὶ τρῶμε γιὰ προσφάει.

Ἐμεῖς συνηθᾶμε πολὺ καὶ τσοὶ νερολιές. Μὰ γιὰ νὰ *κάμουμε νερολιές, πρέπει ν' ἀνεβοῦμε* καὶ νὰ τσοὶ *κόψουμ' ἀπὸ πάνου* ὅσο εἶν' ἀκόμ' ἀγουρέλλικες. Τσοὶ ἀφήνουμ' ὀχτὼ μέρες 'ς τὸ νερὸ νὰ *ξεφαρμακώσουνε*, κι ἀπόδας βγάλουνε τὸ φαρμάκι τους, τσοὶ βάνουμε 'ς ἕνα βάζο πόστα ἐλιὲς καὶ πόστ' ἁλάτι. Ἐδ' ἐκεῖ μαλακώνουνε καὶ γένοδαι καλὲς γιὰ φαεῖ. Βαστᾶνε δυὸ χρόνια.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Περιελθὼν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1917 ἅπαντα τὰ χωρία τῆς Λευκίμμης ἠδυνήθην νὰ ἐρευνήσω τὸν βίον καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων τοῦ τμήματος τούτου τῆς νήσου Κερκύρας ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐξ Ἀργυράδων γλωσσικῆς καὶ λαογραφικῆς καθόλου ἐρεύνης. Καὶ ὅ,τι μὲν συνήγαγον ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐξέθηκα ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Συγκριτικὴ μελέτη τοῦ ἰδιώματος ἐν τῇ Πενταχώρῳ καὶ τοῖς Παλαιοχωρίοις Λευκίμμης», ὅ,τι δὲ συνέλεξα ἔχον σχέσιν πρὸς τὰ ἔθιμα, τὰς παραδόσεις καὶ τὰς τοπωνυμίας ἐκτίθημι κατωτέρω. Ὅσα μοὶ ὑπηγόρευσεν ἡ ἑβδομηκοντοῦτις γραῖα Ἑλένη Ἀπέργη ἐκ Λάκκας Παξῶν, ἣν συνήντησα ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὑψηλῆς Θεοτόκου 'ς τὸν Ἀρκουδίλλα, τῇ κειμένῃ ἐν τῷ νοτιωτάτῳ ἄκρῳ τῆς νήσου, παρέθηκα ἤδη. Ὁ ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ ζῶν ἀπό τινος χρόνου υἱὸς αὐτῆς Ἀθανάσιος μ' ἐβεβαίωσε περὶ τῆς

1) *Θερμολογάω* = ζεματίζω.

ἀκριβείας τῶν ὑπαγορευθέντων. Ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ἐν τοῖς ἐμοῖς λαογραφικοῖς συλλέκτοις ἐξ Ἀργυράδων δεισιδαιμόνων συνηθειῶν καὶ παραδόσεων, εὑρηνται ἄνευ οὐσιωδῶν διαφορῶν τὰ ἀκόλουθα: ξόρκια ἀρ. 12 (οἱ γλῶσσες), φυλαχτά, παραδόσεις ἀρ. 1, 2, 3, 4, δεισιδαίμονες συνήθειαι καὶ δοξασίαι ἀρ. 1, 2, 8, 11, 17, 19, 20.

Περὶ τῶν δριμῶν μόνον ὀλίγοι γέροντες συγκεχυμένα τινὰ γινώσκουσιν, ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐτηροῦντο παρὰ τῶν παλαιοτέρων. Περὶ δὲ τῆς *ἀσβολιᾶς* πιστεύουσι μὲν ὅτι ἀσβολώνεται ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἐπηρείας κακοποιῶν δαιμόνων, ἀλλ' ἀντὶ νυχτολειτουργιᾶς ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν εὐχῶν τινων ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Αἱ λαβατίνες τοῦ ἅη Γιαννιοῦ γίνονται μέν, ἀλλὰ δὲν μαντεύονται δι' αὐτῶν τὸ μέλλον νὰ γεννηθῇ τέκνον. Ἡ μαντεία αὕτη γίνεται δι' ὡρισμένου τινος χόρτου, τὸ ὁποῖον ἐκριζοῦσιν, ἵνα παρατηρήσωσι τὴν ῥίζαν. Ἐὰν αὕτη εἶναι ἁπλῆ, προοιωνίζονται ὅτι τὸ παιδίον θὰ εἶναι ἄρρεν, ἐὰν δὲ διπλῆ, ὅτι θὰ εἶναι θῆλυ. Περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς νύμφης ὑπὸ κουρσάρων ὑπάρχει μὲν ἡ παράδοσις, ἀλλ' ἄλλοι ἀλλαχοῦ ὁρίζουσι τὸ μέρος. Τὴν πολυτελῆ ἀμφίεσιν ἐξάγουσιν αἱ γυναῖκες οὐχὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κατ' Ἰούνιον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, ὅπως ἁγιασθῶσιν. Κατωτέρω παραθέτω καὶ τοπωνυμίας τινὰς ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χωρία τῆς Πενταχώρου εὑρίσκονται ἐν συνεχείᾳ ἀλλήλων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διακριθῶσι τελείως αἱ εἰς ἕκαστον ἀνήκουσαι τοπωνυμίαι τῶν πέριξ· διὰ τοῦτο γράφω ὁμοῦ τὰς τῶν Ῥιγγλάδων καὶ Ἀναπλάδων, εἶτα τὰς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καὶ τέλος τὰς τοῦ Ποταμίου καὶ Μελικίων.

Τοπωνυμίαι Ῥιγγλάδων καὶ Ἀναπλάδων.

Ἅγια Κατερίνη.—Ἅγια Κυριακή.—Ἅη Δονᾶτος.—Ἅη Νικόλας Δράκοντας.—Ἀλυκές.—(ς τοῦ) Ἄσπαου.—Ἀστραφτελιᾶς.—(ς τοῦ) Βαράγκου.—Βαρελάτικα.—Βραχλερό.—Γαρδένας.—Γρίτης.—(ς τοῦ) Ζάβαλη.—(ς τοῦ) Καντούρου.—(ς τοῦ) Καραντίνη.—Καρτάναινα.—Κοτσόνι.—Λάφτακας.—Λειβάδια.—(ς τοῦ) Μέλανδρου.—Μοκίλες.—Μπαγδάκι.—Μπογδανίτικα.—Μπολτᾶδος.—Παναγιοπούλλα.—Πηγαδούλια.—Πρόδιαβα.—Σουλιάτικα.—Στενώματα.—Τσαγκαράκι

Τοπωνυμίαι Ἁγίων Θεοδώρων.

Ἀλώνια.—(ς τοῦ) Ἀτζουλέττου.—Βαρκός.—Βουνέλλα.—Γαλόνησα.—Καβασιλᾶτα.—Καμπούλια.—Κάτω Χαλί.—Κεντρωμᾶδες.—

Κλείσματα.—Κουράτικα.—(ς τοῦ) Κουτσοῦ τὸ πλάϊ.—Κυρά.—Λιανολιές.—Μερμηγκάρης.—Μπαριονόφυλλο.—Μπάφι.—Μπονιέ.—Μπούκα.—Παλιάμπελα.—Πενταμόδι.—Πετροπούλλα.—Πόρος.—Σιδερόγια.—Στέρνα.—Φλάρου.—Φωτιλίλλας.—Χαλί.—Χορτάρια.—Χούμουλη.

Τοπωνυμίαι Ποταμίου καὶ Μελικίων.

(ς τὸν) Ἅγιο.—Ἀγρίλια.—Ἅη Ντριᾶς.—Ἅη Προκόπης.—Ἅη Σάββας.—Ἀληπότρυπες.—Ἀορά.—Ἄρμενο.—Βεργᾶτα.—Βίσαλα.—Βοῦνος.—Γαλατοῦ.—Γκίκας.—Γλῶσσα.—(ς τοῦ) Δενδρολιοῦ.—Ἐτιά.—Κάβος.—Κακαράκι.—Καμίνια.—Κατσουνάτικο.—(ς τοῦ) Καπέλλα.—Κατωκτές.—Κηπουριάνα.—Κλεισμένα.—(ς τοῦ) Κολοβοῦ.—Κοντίστα.—Κουδούρη.—Κουτσουπιές.—Κρουσάροι.—Κρύο νερό.—(ς τοῦ) Λάμπρου.—Λέλερης.—Λεύκα.—Λιθερή.—Λιοῦμπο.—Λίσβες.—Λούβρι.—Μαζαράκι.—Μαντέλλα.—Μελιγίνα.—Μελικιάτικο.—Μεσορράχια.—Μηλίτσες.—Μποτσιόνα.—Μπούτετες.—Νεγκρεμός.—Ντελιγιώτης.—Παλισιές.—Παντάνασσα.—Παντάτικα.—Πανωκτές.—Παρακλάδι.—Πλᾶκα.—Ποταμιές.—Ῥοπακίλλας.—Σερνίτσα.—Σωρονιᾶς.—Σωτήρας.—Τζιλαριά.—Τουρκάτικα.—Τσακνοπόδι.—Τσανθινάκι.—Τσαρούχι.—Τσουκιάτικα.—Φουκαρειό.—Χαμπέρο.—(ς τοῦ) Χούμπαου.—Ψαροπούλλι.

Τοπωνυμίαι περὶ τὸν Ἀρκουδίλλα.

Ἁγία Κόρη.—Ἅη Γόρδης.—Ἀνάληψις.—Ἀρβανιτόλακκος.—Ἀριᾶς.—Βάρδια.—Γκιάσος.—Γλῶσσα.—Κακοντέλιου.—Καλόγερος.—Κουλουμίτσα.—Κούτσουρο.—Μικρὸ νησί.—Μπαταρία.—Σκάλες.—Στόμιον.—Ψαθιά.

ΧΙΑΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΥΠΟ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΒΙΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τόμ. Θ΄. σ. 220 κἑ.)

Ε΄.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

61. Στὶς Τρύπες [1]) ἔχει μιὰμ μεγάλη σπηλλιάν, κ᾽ ἔχει σὲ πολλὲς μεριὲς τρύπες, κι ἀπ᾽ ἐκεῖ μέσα βγαίννει μιὰ ᾽Αραπῖνα μὲ τὸ παννερὶ στὸ κεφάλι καὶ φωνάζζει· «Παστέλλι». Κι ἅμα τὴδ δῇ κανεὶς ἄνθρωπος εὐτὺς βουβαίνεται.

62. Στῆς Φραῆς τὸν ποταμὸν [2]) ἐβγαίννει τὸ κάργαρον [3]) τοῦ μεσημεριοῦ ἕνα τσικουράκι [4]) καὶ χτυπᾷ τίκ! τάκ! καὶ πελεκᾷ μοναχόν του πέτρες, κι ὅποιος περάσ᾽ ἀπὸ κοντὰ πετᾷ, κι ἅμα τοῦ χτυπήσῃ κάμνει πληγὴν κ᾽ ἓγ γιαίνει [5]) ποττές.

63. Στοῦ Παχῦ τὸν πύργον [6]) μέσα στὸ μεσημέριν ἐβγαίννουν κάτι μικρὰ παιδάκια τσιτσίδια [7]) καὶ γυρίζζουγ γύρου γύρου στὰ δόντια [8]) τοῦ πύργου κι ὅποιος τὰ δῇ στραβώννεται.

Καὶ τὰ τρία κατὰ τὴν Μαρίαν Κουγιούλλη ἐκ Σιδηροῦντος, ἐτ. 65.

64. Τὸν τζαιρὸν ποῦ ἐχτίζουνταν ὁ Πύργος, ἓν ἐστέριωννεν, κακόμα [9]), τσαὶ εἶπαν τοῦ πρωτομαστόρου· «᾽Αδ δὲ σφάξῃς τὴγ γυναῖκασου, ὁ πύργος ἓθ θὰ στεριώσῃ». Ἐκεῖνος ἤπιασεν καὶ τὴν ἤσφαξεν τσ᾽ ἤχωσεν τὸ αἷμα της μέσ᾽ στὰ θεμέλια τσ᾽ ἔτσι ἐστέριωσεν. ῞Υστερι ἐστοίχειωσεν τσ᾽ ἤβγαιννεν ἡ γυναῖκα στὸ δῶμα τσ᾽ ἐβάσταν τσαὶ τ᾽ ἀγδαρτάτσιν της τσ᾽ ἤκλωθεν τὸ μαλλάτσιν της. Τσι ὅποιος ἦεν [10]) νὰ περάσῃ τσ᾽ ἤπιαννεν τ᾽ ἀγδαρτάτσιν της, ἐπάθθαιννεν. Τσαὶ σὰν τὴν ἔβλεπαν ἐλέγαν· «Νὰ ἡ Κουνουκλοῦ μὲ τ᾽ ἀγδαρτάτσιν της».

῾Υπὸ τοῦ διδασκάλου Νενήτων κ. Γρηγοριάδου καθ᾽ ὑπαγόρευσιν τοῦ Δημητρίου Λούμπου ἐκ Νενήτων, ἐτῶν 70.

65. ῞Ενας Μῶρος, ὅξ ἀπὸ δῶ, λοῦν [1]) πῶς ἑκάτο [2]) μόλ Λαγκάδι [3]) τῆς ᾽Απιστιᾶς κ᾽ ἐβάσταν ἕνα τσιμποῦκιν κ᾽ ἐφοβέριζζεν τοὺς ἀθρώπους. Μιὰ βραδιὰν ἐπέρναεν ἕνας νὰ πὰ ἠν [4]) Καλαμωτὴν κ᾽ ἐφανερώθην ὁμπρός του ὁ Μῶρος καὶ τοῦ λεῖ· «᾽Ε! ἓν τὸ ξεύρεις πῶς εἶν᾽ ἡ μέρα δική σας καὶ ἡ νύχτα δική μας; ᾽Α σ᾽ ἀφήκω νὰ πὰς ἠδ δουλειάσ σου [5]), μὰ ἀ [6]) μοῦ φέρῃς τὸ πρωῒ μιὰμ μελόπιττα. ᾽Αδ δὲν εἶ [7]), ἀ σὲ χαλάσω». ᾽Επῆν [8]) του τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴμ μελόπιττα καὶ τοῦ τὴν ἤφηκεν ἀπάνω μμ πέτραν.

Κατὰ τὸν Μιχάλην Κλωστερίδην ἐκ Λιθίου, ἐτῶν 50. Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ Λιθίου διακρίνεται διὰ τὰς πλείστας συναιρέσεις.

66. ῞Αμ᾽ ἀκοῦς νὰ μιλοῦν γιὰ σφαντὰ νὰ φέρνῃς τὰ χέρια σου κοντὰ στὸ στόμαν καὶ νὰ φτυῇς μέσα στὸν κόρφο [9]) σου τρεῖς φορές.

Μέσ᾽ στοῦ Πηγηνοῦ βγαίννει μιὰ προβατῖνα ἄσπρη μὲ τὰ κέρατα καὶ γυρίζζει ἀπὸ πίσ᾽ ἀφ᾽ τοὺς ἀθρώπους καὶ ἴσια μ᾽ ἐκεῖ ποῦ θὰ κάμῃς τὸ σταυρόσ σου δὲφ φεύγει.

67. ῞Ενας ἐρκούνταν ἀφ᾽ τὸμ Μεθυστὴ κ᾽ ἔδ᾽ ἐκεῖ στὸ γεφύριν τ᾽ ᾽Αγιαντωνιοῦ ἤκουσεμ μιλιές, κι ἅμα πῆν κοντά, ἓν ἤθε τὸ γαδούριν νὰ πὰ μήδ᾽ ὁμπρὸς μήδε πίσω. ῞Ηβλεπεν κάτι τις. ᾽Επαιπαιδεύτην κάμποση ὥρα κ᾽ ὕστερι εἶπεν· «῞Ελα, Παναγιά μου, εἶντα ᾽παθεν τὸ ζζῶ». ῞Ηκαμεν καὶ τὸ σταυρό του κι ἄξαφνα βλέπει ἕναμ μαῦρον σκύλλον καὶ ἤτρεχε.

᾽Αμφότερα κατὰ τὴν Χαριστοῦ Κουτσουράδη ἀπὸ τὸ Χαλκιὸς τῶν Καμποχώρων.

68. ῞Ηρκουμουν ἀπὸ τὸ Ζιφιᾶ νύχτα σκοτάδι. ῞Εδ᾽ ἐκεῖ στὸ γεφυράκι τὸ γαδοῦρι ἓν ἤθεν νὰ πορπατήσῃ κ᾽ ἐστάθηκεν τρομασμένο. ᾽Ανάβγω ἕνα σπίρτο καὶ βλέπω ἕνα σκύλλο μαῦρο καὶ μ᾽ ἔβλεπεν καλὰ καλά. ῞Ηπιασα κ᾽ ἤλεγα τὰ πατερημά μου [10]), ἤκαμα καὶ τὸ σταυρόμ μου κ᾽ ἐχάθηκεν ὁ σκύλλος. ᾽Ηταν ὄξω κι ἀπ᾽ δῶ.

Κατὰ τὸν ᾽Εμμ. Σεργάκην ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 80.

---

1) Τοποθεσία Σιδεροῦντος. 2) Τοποθεσία Σιδεροῦντος. 3) ᾽Αντὶ *γάργαρον*· ἡ ὥρα, καθ᾽ ἣν ὁ ἥλιος ἔχει τὴν μεγαλυτέραν του ἔντασιν· λέγεται ἄλλως *ἡ ἄφι τοῦ μεσημεριοῦ*. 4) Μικρὸς πέλεκυς. 5) Δὲν θεραπεύεται. 6) Τοποθεσία Σιδεροῦντος. 7) Γυμνά. 8) ᾽Επάλξεις τοῦ πύργου. 9) Κακόμοιρε· κλλκκευτικῶς. 10) ᾽Ηθελε περάσει.

1) Λέγουν. 2) ᾽Εκάθητο. 3) Μέσα στὸ Λαγκάδι 4) Εἰς τήν· ὅπως τὸ *στὸν ἔγινε ὀν* καὶ τὸ *στὴν ἔγινε ἠν*. 5) Στὴν δουλειά σου. 6) Θά. 7) Εἰδὲ μή. 8) ᾽Επῆγεν του. 9) Κόλπον. Ψ) Τὰς προσευχάς μου· ἐκ τοῦ πάτερ ἡμῶν.

69. Ἡ γριὰ Παλιά, ποῦ ἦταν τὸ στόμαν της στραβόν, ἐκοιμᾶτο μιὰν νυχτιὰν μὲ τὸν ἄντραν της εἰς τὸν Γιόσωναν, κοντὰ στὸν ποταμόν, κ᾽ ἤρτασιν δυὸ ξωταρικὰ καὶ τὸ ἕναν τὴν ἐχάδεψεν εἰς τὸ μάγουλο, γιατὶ ἦταν ὄμορφη γυναῖκα, κι ἀπὸ τότες ἐστράβωσεν τὸ στόμαν της.

Κατὰ τὴν Ἄνναν Βίου, ἐτῶν 80, ἐκ Καρδαμύλων.

70. Ὁ Μιχάλης ὁ Βίγιος εἰς τὸν Ναγὸν ἐπῆεν εἰς τὴν Μάναν τοῦ νεροῦ [1]), νὰ στρέψῃ τὸ νερόν. Πὰ καὶ βλέπει ξαπλωμένον ἕναν Ἀράπη μακρὺν πλατύν. Ἤκαμεν τὸν σταυρόν του κ᾽ ἐξύπνησεν ὁ Ἀράπης. Τότες τὸν ἐγνώρισεν πῶς ἦταν ὁ Ἀράπης ὁ Συνάχτης καὶ τοῦ λέ· «Ἔ! π᾽ ἀνάθεμά σε! κ᾽ ἓν ἤξερες πῶς εἶν᾽ ἐδῶ ἡ Μάνα τοῦ νεροῦ καὶ βγαίννει Ἀράπης, μόνον ἤρτες καὶ μοῦ ξαπλώθηκες γιὰ νὰ φοβερίζῃς τὸν κόσμο;»

Κατὰ τὸν Ἰ. Γλύπτην, ἐτῶν 65, ἐκ Καρδαμύλων.

71. Στῆς Ἀτσιγγάνας τὸ μνημειὸ ἦταν ὁ κρεμμὸς πολλὺ ψηλὰ κι ἀπὸ κάτω ἦτασ σὰ σπηλλιά. Μιὰ Ἀτσιγγάνα τὴν ἤπιασεν ἡ βροχὴ κ᾽ ἔκατσεν ἀπὸ κάτω ὥσπου νὰ περάσῃ, κ᾽ ἐκύλησεν ὁ κρεμμὸς καὶ τὴν ἐπλάκωσεν καὶ τώρα ἐγίνηκεν ἀσφάντασμαν καὶ βγαίννει τὴν νύχταν. Καὶ παρὰ πάνω γὲν τοῦ Μώρου ἡ σπηλλιά· κ᾽ ἐκεῖ ἦταν ἕνας Μῶρος κλέφτης καὶ τὸν ἐκυνηγήσασιν καὶ τὸν ἐσκοτώσασιν κι ἀπὸ τότες κι αὐτὸς ἐβγαίννει καὶ πὰ καὶ βρίσκει τὴν Ἀτσιγγάναν, κι ὅποιον ἀπαντήσῃ στὸ δρόμον τὸχ χαλᾷ.

Κατὰ τὸν μακαρίτην πατέρα μου παπᾶ Γεώργιον ἐκ Καρδαμύλων.

72. Σ᾽ ἕναν πηγάδιν, ποὺ τὸ λὲν Μαγαζζί, βγαίννει μιὰ γουροῦνα μὲ 12 γουρουνάκια καὶ πνίγει ὅποιον ἀπαντήσῃ.

73. Στὸ Βαθὺ κάθισμα ἐπνίγηκεν ἕνας μιὰν φορὰν καὶ τώρα βγαίννει μιὰ κεφαλὴ μὲ τρία κεράκια.

74. Στὸ Ρηχὸ κάθισμα βγαίνει πάλι μιὰ γριὰ καὶ γυρεύγει τὴν αἶγαν της κι ὅποιος τὴδ δῇ πρέπει νὰ τῆς πῇ· «Ἔρκεσαι παραμάνα;» Κι ἅμα δὲν τῆς τὸ πῇ, ἀγγίζεται ὁ ἄθρωπος καὶ πεθαίνει.

75. Εἰς τὸν Καπαντῆ ἕνας γέρος ἐπῆεν νὰ κόψῃ ξύλα κ᾽ ἤππεσεν ἀφ᾽ τὸν κρεμμὸν κάτω στὸ χάος καὶ τώρα σκοντάβγει. Βγαίνει ὁ γέρος τὴν νύχτα κι ἅμα περάσῃ κανεὶς ἀπ᾽ ἐκεῖ καὶ δὲν κάμῃ τὸ σταυρόν του, τοῦ δίνει μιὰ σκουντιὰν καὶ πέφτει κάτω ἀφ᾽ τὸν κρεμμό.

76. Εἰς ἕναν περιβόλι βγαίννει ἕνας γέρος μὲ μιὰν γενειάδαν πιὸμ

[1]) Πηγή.

μακριὰν ἀφ᾽ τὸ σῶμαν του καὶ τοῦ λέν· «Ποιὸς εἶσαι;» καὶ δὲν μιλᾷ, μόνον κουνᾷ τὴν κεφαλήν του.

Τὰ ὑπ᾽ ἀρ. 73-76 κατὰ τὸν Μιχαὴλ Λιγνόν, ἐτῶν 97, ἐξ Οἰνουσσῶν τῆς Χίου, ἀποικίας τῶν Καρδαμύλων.

77. Τὸ παλιόμ μας τὸ σπίτι εἰς τὸ χωριὸν εἶχεν ἀποκάτω γέρμα [1]). Μιὰν ἡμέραν ἐπῆεν ὁ πατέρας μου νὰ πάρῃ ἄχερα γιὰ τὰ ζζᾶ κ᾽ εἶδεν ἕναν φείδι μαῦρο κ᾽ ἐπήγαινεν τοῖχον τοῖχον κ᾽ ἐκρύφτηκεν. Ἐμεῖς ἐφοβηθήκαμε καὶ μᾶς λέ· «Μήφ φοβᾶστε, γιατὶ δὲν πειράζει· εἶν᾽ τ᾽ ἀφεντικὸ τοῦ σπιτιοῦ καὶ φέρνει καλὸ στὸ σπίτι».

78. Καὶ τὰ χωράφκια ἔχουν ἀφεντικό. Ὁ παπποῦς μου τό ᾽δεν. Ἦταν ἕναν φείδι μακρὺν καὶ χοντρὸ μ᾽ ἕναν κεφάλι σὰν τοῦ λαφιοῦ καὶ μ᾽ ἕνα χρουσὸν κέρατσον καὶ τρία χρουσᾶ φλουριὰ στὸ κούτελλο. Εὐτὸ τὸ φεῖδιν τὸ σκότωσεν ἕνας ἀββιζῆς κ᾽ ἐγέμισεν τὸ σῶμαν του λέπια καὶ σὲ τρεῖς μέρες ἐπόθανεν.

79. Σὰν ἤμεστεν μικρές, ἐσκύβγαμεμ μέσα στὸ πηγάδιν, κ᾽ ἤλεγέμ μας ἡ μητέρα μας· «Μὴ σκύβγετε μέσα στὸ πηγάδι, γιατὶ τυχχαίνει κακὴ ὥρα καὶ βγαίννει τ᾽ ἀφεντικὸν καὶ σὲ τραυᾷ μέσα».

Τὰ ὑπ᾽ ἀρ. 77-79 κατὰ τὴν Πελαγίαν Λιμπέρη, ἐτῶν 50, ἐκ Καρδαμύλων.

80. Ἔχει κάτι ξεροπήγαδα στοιχειασμένα ποῦ δὲν ἔχουν νερὸν καθόλου κ᾽ ἔξαφνα πιάννουσιν νερὸν καὶ τὸ νερὸ φουσκώννει, φουσκώννει καὶ ξεχειλλᾷ καὶ ἅμα περάσῃ κανεὶς σὲ κακὴ ὥραν καὶ δὲν κάμῃ τὸν σταυρόν του τὸν κυνηγᾷ ἀπ᾽ ὀπίσω.

Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Γ. Μαδιᾶ, καθηγητοῦ ἐκ Καρδαμύλων.

81. Μιὰν βραδιὰν ἐπῆεν ἡ καντηλανάφτρια ν᾽ ἀνάψῃ ἕναν καντήλιν μέσα στὸ νεκροταφεῖον. Σὲ κομμάτιν τὴ βλέπομεν καὶ μπαίννει μέσα στὸ σπίτι μας σὰν νεκρή. Σὰν ἐσυνῆρτε μᾶς εἶπεν πῶς ἐκεῖ ποῦ πήγαιννεν ν᾽ ἀνάψῃ τὸ καντήλιν, εἶδεν ἀπάνω στὸ μνῆμα κάτι φωτιές. Ἐπῆρε δρόμον νὰ φύγῃ καὶ γυρίζῃ πίσω της καὶ βλέπει καὶ τὴν ἐκολουθοῦσαν οἱ φωτιές. Λέ της ὁ πατέρας μου· «Ἔν τὸ κατάλαβες πῶς εἶν᾽ τελώνια, νὰ κάμῃς τὸ σταυρόσ σου νὰ σκορπίσουν;»

Κατὰ τὴν Δέσποινα Λιαδῆ ἐκ Καρδαμύλων.

82. Μέσα κεῖ στὸ Πύργο τότες ποῦ ἐκατοικοῦνταν πρὶν τὸ χαλασμὸ [2]) ἤβγεν ὁ πάππους μου ὄξω νὰ μεταδέσῃ τὴν προβατῖνα τὴν νύκτα κ᾽ εἶδεν ἀπάνω στὴ στέωσι ἕναν Ἀράπη μὲ τὸ τσμποῦκι. Ἦταν τ᾽ ἀφεντικὸ τοῦ Πύργου καὶ δὲν τοῦ ᾽καμεν τίποτα.

Κατὰ τὸν Σταμ. Παλιὸν ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 70.

[1]) Θολωτὸν ὑπόγειον. [2]) Καταστροφὴ τῆς Χίου ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1881

83. Τὸ νερὸ τὴν νύχτα κοιμᾶται, γιὰ δεῦτὸ [1]) ἅμα θὲ κανεὶς νὰ πιῇ τὴν νύχταν νερό, πρέπει νὰ κουνήσῃ τὸν νεμπότη [2]) γιὰ τὸ ποτήρι γιὰ νὰ τὸ ξυπνήσῃ κ᾽ ὕστερι νὰ πιῇ, γιατὶ ἀλλιῶς θυμώννει καὶ σὲ πειράζει.

Κατὰ τὴν Χαριστοῦ Κουτσουράδη ἀπὸ τὸ χωρίον Χαλκιός.

84. Τὰ τελώνια εἶν᾽ κάτι φωτιὲς ποὺ παρουσιάζουνταιν ἀπάνω στὰ κατάρτια στὴμ μεγάλην φουρτοῦναν. Τὰ κυνηγᾷ πολλὴν τ᾽ ἀστροπελέκι. Γιὰ νὰ τὰ βγάλουν πὰ ἕνας κάτω καὶ διαβάζζει τοὺς ψαρμούς, ἄλλος γυμνὸς ἀνηβαίννει ἀπάνω στὰ κατάρτια καὶ τὰ διώχνει. Φοβοῦνταιν καὶ τοὺς χοίρους. Ἅμα ᾽χει χοῖρον τὸ καράβιν τὸν τραυοῦν ἀπάνω στὴν κουβέρταν [3]) καὶ τὸν κάμνουν νὰ φωνάζζῃ κ᾽ εὐτὰ φοβοῦνται καὶ φεύγουν.

Κατὰ τὸν Θεόδωρον Τσαγκάρην, ἐτῶν 65, ἐκ Καρδαμύλων.

ΣΤ΄.

ΑΓΙΟΙ

85. Ἡ γριὰ Ψωμαβάραινα σὰν ἦταν γκαστρωμένη τὴν κόρη της, τ᾽ ἁγιοῦ Συμεὼν τὴν ἡμέραν ἔπιασεν τὸ καλαμάριν νὰ γράψῃ, κ᾽ ἐκεῖ ποῦ ᾽βάσταν τὸ καλαμάριν, ἐκούμπησεν τὸ χέριν της μὲ τὸ καλαμάριν εἰς τὸ μάγουλόν της. Ἐγέννησεν κοριτσάϊν κ᾽ εἶχεν, ὄξω κι ἀπὸ μακριά, τὸ καλαμάριν μὲ τὸ μελάνιν εἰς τὸ μάγουλον. Εἶπαν της οἱ γιατροὶ νὰ τῆς κάμουν ἐγχείρησι καὶ δὲν τοὺς ἤφηκε, γιατί, παιδάϊμ μου, στὰ θεϊκὰ πράματα δὲν ἐμπαίννει μαχαίρι.

Κατὰ τὴν ἐκ Καρδαμύλων Ἄνναν Βίου, ἐτῶν 75.

86. Ἡ κόρη μου σὰν ἦταν μικρή, ἤβγκαλεν ἕναν ἀπόστεμαν [4]), ὄξ᾽ ἀπὸ λόγου σου, ἀπὸ κάτ᾽ ἀφ᾽ τὴν ἀμασκάλην καὶ δὲν ἤγιαινε [5]), μόνον εἰς τὸ χειρόττερον ἐπήγαιννεν. Ἔταξά την εἰς τὸν ἅγιολ Λουκᾶν, ποὺ γέ [6]), μεγάλ᾽ ἡ χάρι του, γιατρός. Τὴν νύχταν τὸν εἶδα ὁλοζζώντανον ὡς καθὼς ἔν εἰς τὴν εἰκόνα μὲ τὸ νυστεράϊν [7]) καὶ τὸ κουτὶν τὰ γιατρικὰ καὶ τοῦ δίνει μιὰν νυστεριὰν [8]) καὶ ἤννοιξεν τ᾽ ἀπόστεμα. Ἐκεῖ ποῦ ᾽καμνα τὸ σταυρόμ μου κ᾽ ἤλεγα «μεγάλ᾽ ἡ χάρι σου, ἅγιε Λουκᾶ μου» ἔπιασεν τὰ κλιάματα τὸ παιδὶν καὶ μ᾽

1) Διὰ τοῦτο. 2) Ἐμπότης· δοχεῖον, ὑδροδόχη. 3) Κατάστρωμα. 4) Ἀπόστεμα, εἶδος ἄνθρακας. 5) Δὲν ἐθεραπεύετο. 6) Γὲ=εἶναι. 7) Ἰατρικὸν αἰχμηρὸν ἐργαλεῖον. 8) Πλῆγμα διὰ τοῦ νυστεριοῦ.

ἐξύπνησε. Ξυπνῶ καὶ βλέπω τ᾽ ἀπόστεμαν ἀννοιμένον [1]). Ἀπὲ τότες ἐπῆρεν ὀπίσω [2]) κ᾽ ἐγίνην καλὰ τὸ παιδί.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Κουκουνᾶ, ἐτῶν 80, ἐκ Καρδαμύλων.

87. Τ᾽ ἁγιοῦ Συμεὼν κάθουνταιν οἱ βαρεμένες [3]) σταυροχέρες [4]) καὶ δὲν ἀγγίζζουν τίπποτες, γιατὶ σημαδεύγεται τὸ παιδί. Μιὰ ἤπιασεν ἕνα στραγάλιν νὰ τὸ φᾶ καὶ τὸ παιδὶν ἐγεννήθηκε σημειωμένον κ᾽ εἶχεν τὸ στραγάλι στὰ χείλλια του. Γι᾽ αὐτὸ ὅποια βαρεμένη πιάσῃ τίπποτες, γιὰ κουτάλι, γιὰ περόνιν, τρίβγει τὴφ φοῦχταν της στὰ πισινά της, ἂν σημειωθῇ τὸ παιδίν, νὰ σημειωθῇ τιῶς [5]) στὸν πισινό.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ ἐτῶν 60, ἐκ Χαλκιοῦ.

88. Ἅμα πιάσῃ τίπποτες ἡ βαρεμένη, πρέπει νὰ λειώσῃ ἁλάτιν καὶ νὰ βουτήξῃ μέσα τὸ χέριν της καὶ νὰ πῇ·

Ὅ,τ᾽ ἔκαμα, ὅ,τ᾽ ἔπιασα ὀπίσω μου νὰ πάῃ,
καὶ σὰν τ᾽ ἁλάτιν ποῦ λειωσεν, ἔστιν κ᾽ εὐτὰ νὰ λειώσουν.

Κατὰ τὴν Χαριστοῦ Κουτσουράδη, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

89. Σὰν ἦταμ μικρὴ ἡ κόρη μου, ἐρώστησεβ βαριὰ καὶ τὴν ἐποφασίσαν οἱ γιατροὶ καὶ τὴν ἐπαραφυλάγαμεν [6]). Ἤταβ βυθισμένη σὲ βύθος, ἐπῆρεμ με καὶ μέναν ὁ ὕπνος καὶ βλέπω τὴμ Μαροῦν τὴν Παπαχαζζίδαιναν ἀφ᾽ τὸ Χαλκιὸς καὶ μοῦ λέ· «Μὴν ἀκοῦς τοὺς γιατρούς. Ἐγὼ θὰ τὴν κάμω καλά». Καὶ βγάζζει ἕναν κουτάκιν ἁλοιφὴν καὶ τὴν ἤλειψεν. Ἐξύπνησα καὶ τό ᾽πα στὴν πεθθεράμ μου καὶ μοῦ λέ· «Ἡ Παναγιά, μεγάλ᾽ ἡ χάρι της, ἤβαλεν τὸ χεράκιν της. Ἐσκαπούλλησέν την [7]) ἡ κόρη σου». Τὸ πρωῒ ἦταν καλύττερα καὶ σὲ λίγες μερὲς ἐσηκώθην ἀφ᾽ τὸ κρεβάτι.

Κατὰ τὴν Χαζζανοῦ Μαμμούνα, ἐτῶν 70, ἐκ Βερβεράτου.

90. Ὁ ἅγιος Φανόριος φανερώνει τὰ χαμένα. Ὁ Γιώργης ὁ Κοντογιάννης ἤχασεν τὸ πουγγίν του στὸ χωράφιν. Ἤταξεν τ᾽ ἁγιοῦ Φανόριου μιὰ λουτρουγιά, νὰ τὸν κάμῃ καὶ κόνισμα. Τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν αὐγὴν ἐπῆεν καὶ τό ᾽βρεν εἰς τὴ ρίζζαν μιανῆς ἐλιᾶς. Φανερώνει καὶ τὴν τύχην τῶν κοριτσῶν. Σὰν ἤμεστεμ μικρὲς ἐπηγαίναμεν εἰς τὸ κόνισμαν καὶ κολλούσαμεν πεντάρες, κι ἅμα ἐκόλλαν ἡ πεντάρα ἐλέγαμεν πῶς θὰ μᾶς φανερώσῃ καλὴν τύχην.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 60.

1) Ἀριγμένον. 2) Ὑπεχώρησεν ἡ νόσος, ἤρχισε νὰ θεραπεύεται. 3) Αἱ ἔγκυοι. 4) Μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια· μεταφορικῶς ἀργαί. 5) Τοὐλάχιστον. 6) Ἐπεριμέναμεν τὸν θάνατόν της ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν. 7) Ἐγλύτωσεν.

91. Ὁ ἅης Προκόπης προκόβγει. Γι᾽ αὐτὸ τὸν ἀνεγκαλιῶνται [1]) οἱ στεῖρες κ᾽ οἱ νιόνυφφες, ὅσες θὲν νὰ κάμουν παιδί.

92. Ὁ ἅης Στράτης μαθθαίνει τὰ παιδάκια στρώτα. Ἅμα κανέναν παιδὶν ἀργῆ νὰ περπατήσῃ, τὸ τάζζουν εἰς τὸν ἅην Στράτη νὰ πὰ στὴ μνήμην του ἀξυπόλυτο, καὶ πορπατεῖ.

Ἀμφότερα κατὰ τὴν Χαριστοῦν Κουτσουράδη ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

93. Ἅμα κανέναν παιδὶ γεννηθῆ ζαΐφικο [2]), τὸ βγάζζουνε Σιδερῆ, γιατὶ ὁ ἅγιος Σίδερος, μεγάλ᾽ ἡ χάρι του, σιδερώνει τὰ παιδιά.

Κατὰ τὴν Ἑλένην Βορια̃, ἐτῶν 50, ἐκ τῆς πρωτευούσης.

94. Ὁ Γιώργης τῆς Βαγγελίτσας ἦταν πέντε χρονῶν καὶ δὲν ἤκοβγεν ἡ γλῶσσα του τίπποτις. Ἔπῆαν τον εἰς τὸν ἅη Μιλιανὸν [3]) κ᾽ ἤρκεψεν σιγὰ σιγὰ κ᾽ ἐμίλιεν.

95. Τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ μας πᾶν κάθε βράδυ κι ἀνάφτουν τὸ καντήλιν τ᾽ ἁγιοῦ Ἀντριᾶ. Ἀνάβγουν καὶ κεράκια καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ τὰ καλοπαντρέψῃ. Ἀφ᾽ τ᾽ ἁγιοῦ Ἀντριᾶ καὶ πέρα ἀντρειώνει [4]) πιὰ ἡ μέρα.

96. Ἡ ἁγιὰ Φωτιὰ εἶγ γιὰ τὶς φωτιὲς καὶ γιὰ τὰ μμάτια. Πολλοὶ στρατιῶτες δικοί μας καὶ Καλιμασιῶτες καὶ Νιοχωροῦσοι ἐστεῖλαν παράδες εἰς τοὺς γονιούς των γιὰ νὰ κάμουν λουτρουγιὲς εἰς τὴν ἁγιὰ Φωτιά, πὰς καὶ τοὺς σώσῃ ἀφ᾽ τὴφ φωτιὰν ἐκεῖ ποῦ πολεμοῦσαν τοὺς Βουργάρους.

Τὰ ἄνω τρία κατέγραψα καθ᾽ ὑπαγόρευσιν τοῦ γέροντος Ἐμμ. Σουβλῆ ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

97. Ὁ ἅη Στελλιανὸς στυλλώνει τὶς γέννες. Ἐσένασ σ᾽ ἔβγαλεν ἡ συχχωρεμένη ἡ μάνα σου Στελλιανό, γιατὶ τῆ; ἐποθάναν πρὶν ἀπὸ σὲν τρία παιδιά.

Κατὰ τὴν θείαν μου Εἰρήνην Κουκουνᾶ ἐκ Καρδαμύλων.

98. Ἅμα ἡ γυναῖκα εἶν᾽ κακόγεννη, κάμνει λουτρουγιὰ στὸν ἅη Λευτέρη κι ἅμα τὴν πιάσουν οἱ πόνοι, πρέπει νὰ φέρουν τὸ κόνισμάν του στὸ σπίτι, νὰ τ᾽ ἀνάψουν κερὶ καὶ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ βοηθήσῃ νὰ λευτερωθῆ ἡ γυναῖκα. Ἅμα κιντυνέψῃ ἡ γυναῖκα κ᾽ ἐλευθερωθῆ βγάζζουν τὸ παιδὶ Λευτέρη. Ὁ Λευτέρης τοῦ Μαθιὸ ἐπόθανεν ἡ μητέρα του στὴγ γέναν καὶ τὸν ἔβγαλαν Λευτέρη.

Κατὰ τὴν Βασιλικὴν Νύχα ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 65.

1) Παρακαλοῦν. 2) Ἀσθενικόν. 3) Αἰμιλιανόν. 4) Μεγαλώνει.

99. Ὁ Ἅης Χαρλάμπης εἶναι γιὰ τὴλ λοιμικὴν καὶ τὶς ἀρρώστιες τῶζ ζῶ. Ἤλεγέμ μου ὁ πατέρας μου πῶς εἰς τὸν καιρὸν ποῦ ᾽ταν ἡ σκουρδούλα, ὄξω κι ἀπὸ ᾽δῶ, ὁ ἅης Χαρλάμπης, μεγάλ᾽ ἡ χάρι του, ἐγύριζζεμ μέσ᾽ στὸ χωριὸν καὶ τὸν εἶδαν πολλοὶ φορεμένον κ᾽ ἐπήγαινεν ἀπὲ σπίτι σὲ σπίτιν, κι ὅπου πήγαιννεν, ἓν ἐπέθαινεν κανείς. Εἶδαν τότες πολλοὶ καὶ τὸν ἅη Νικόλαν, τὸν ἅη Γιώργην, τὸν ἅγιον Ἀντριᾶν καὶ τὴν ἁγιὰν Παρασκευγήν, ποῦ γυρίζζαν μέσα στὸ χωριό.

Κατὰ τὸν Ἐμμ. Σουβλῆν ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

100. Ὁ ἅης Τρύφος εἶγ᾽ γιὰ τὰ χωράφια. Τ᾽ ἅη Τρύφου κάμνει ὁ παπᾶς ἁγιασμὸν καὶ παίρνουν ὅλοι καὶ ῥαντίζζουν τὰ χωράφια. Οἱ Καμποῦσοι πάλιν ἔχουν τὸν ἅγιον Τρύφον, ἔχουν καὶ τὸν ἅγιον Πολύκαρπον γιὰ νὰ πολυκαρπίζουν τὰ περιβόλια των, παίρνουν κ᾽ εὐτοὶ ἁγιασμὸν καὶ ῥαντίζζουν τὰ δέντρα.

Κατὰ τὸν Ἐμμ. Ἀντώναρον ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 55.

101. Ὁ ἅης Γιάννης ὁ Κουτσοκεφαλιστὴς ἅμα δὲν τὸν νηστέψῃς καὶ δὲν τὸν τιμήσῃς, σίγουρα θὰ πάθῃς παραξυσμὸ [1]) καὶ γίνεσαι κίτρινος σὰν τὸ κεφάλιν του. Γι᾽ αὐτὸ ὅσοι ἔχουν παραξυσμὸ δὲν πρέπει νὰ τρῶν τίπποτις εὐτὴν τὴν ἡμέραν.

Κατὰ τὸν Λάμπρον Μαμακᾶν ἐκ Βασιλειονίκου, ἐτῶν 60.

102. Ὁ ἅης Φανόριος εἶχε μιὰμ μάναν καὶ τὴν ἐγάπαμ πολλύ. Γι᾽ αὐτὸ ὅσοι χάσουν τίπποτι λέν᾽ «Ἅγιε μου Φανόριε, καὶ φανέρωσέ μου το, νὰ σοῦ κάμω μιὰν πίττα γιὰ τὴμ μάνασ σου». Καὶ κάμνουν τὴν πίτταν καὶ τὴμ μοιράζουν στὴγ γειτονιὰν καὶ λέν᾽ «Συγχωρέσετε τ᾽ ἁγιοῦ Φανόριου τὴμ μάνα».

Κατὰ τὴν Ζενοῦν Δόνταιναν ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 80.

103. Τότες ποῦ ἦταν οἱ εὐλογιές, πολλὲς φορὲς κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἤκουγα πατήματα ἀλόγου ἀπάνω στὰ καλντιρίμια τοῦ γιοφυριοῦ. Ἐσηκώθηκα μιὰ βραδιὰν κ᾽ εἶδα ἕναν καβαλλάρην κ᾽ ἐβάσταν καὶ κοντάρι. Ἦταν ὁ ἅγιος Γιώργης ὁλοζζώντανος.

Κατὰ τὸν Πέτρον Παπαντώνη ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 65.

104. Στὸχ χαλασμὸν [2]) ποῦ καθούμεστε στὴν παράκαν [3]) μοῦ ᾽λεγεν ἡ μάνα μου πῶς ἐκεῖ ποῦ κοιμοῦνταν ἐπῆρεφ φωτιὰ ἡ παράκα. Ἐκεῖ ἀκοὺ μέσ᾽ στὸν ὕπνον της μιὰφ φωνὴ σὰν τοῦ Γιάννη τοῦ Μιμῆ καὶ τῆς ἐφώναζζεν· «Ἀγγεροῦ, Ἀγγεροῦ, σήκου καὶ καίγεσαι».

1) Παροξυσμόν, πυρετόν. 2) Καταστροφὴ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1881. 3) Παράπηγμα.

Ἐσηκώνεται καὶ βλέπει κ᾽ ἐκαίγονταν ἡ παράκα κι ὅτι ποῦ ᾽παιρνεφφωτιὰ τὸ κόνισμα τ᾽ ἅη Γιοννιοῦ, μεγάλη ἡ χάρι του, κι ἀκόμη φαίνεται τὸ κάψιμο στὴγ γωνιά [1]).

Κατὰ τὸν Παλιὸν ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 70.

105. Πρὶν πεθάνῃ ὁ Παντελῆς μας, ἕνα βράδυ ἀκούμεν ἀπάνω στὸ κόνισμαν τ᾽ Ἅη Γιαννιοῦ [2]) τάκ! σὰν νὰ χτύπησεν καμμιὰ πέτρα. Τὸ πρωῒ λαβαίνννομεν ντελέγραφο πῶς ὁ Παντελῆς εἶν᾽ ἄρρωστος βαριὰ καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀπέθανεν.

Κατὰ τὴν Θεοδώραν Παλιοῦ ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 45.

106. Πρὶγ γίνῃ ὁ χαλασμός, ἴδρωσεν ἡ Παναγιὰ κι ὁ ἅης Χαρλάμπης κ᾽ ἐμαζζῶγαν τὸν ἵδρων οἱ παπάδες μὲ τὰ βαμπάκια καὶ πάλι ἐξανάδρωνεν. Ἦτασ σημεῖον, κι ὁ Παπᾶ-Χαζζῆς τό ᾽λεγεν τότες πῶς θὰ χαλάσωμεν, μὰ ποιὸς τὸν πίστευγεν.

Κατὰ τὸν Ἐμμ. Σουβλῆν, ἐτῶν 70, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

107. Ὅσοι ἔχουν πολλὰ παιδγιὰ καὶ δὲν θοῦν πιὰ νὰ κάμουν ἄλλα, βγάζουν τὸ ξίστο ξίστο [3]) παιδὶ Σταμάτη, ἂν εἶν᾽ ἀρσενικό, γιὰ Σταματοῦ, ἂν εἶν᾽ κόρη καὶ σταματοῦν οἱ γέννες.

108. Ὁ ἅη Σπυρίδωνας εἶ γιὰ τὰ σπυριά. Γι᾽ αὐτὸ ὅποιος βγάλῃ σπυρὶν κακό, δὲν πρέπει νὰ δουλεύγῃ στὴ μνήμην του, κι ὅποιομ μωρὸ βγάλῃ πολλὰ σπυριά, τὸ τάζζουν εἰς τὸν ἅη Σπυρίδωνα καὶ τοῦ περνοῦν.

Ἀμφότερα τὰ ἀνωτέρω κατὰ τὴν Ἐλέγκων Νύχα, ἐτῶν 55, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

109. Οἱ ἅγιοι Βιχτῶροι ἔρχουνταιν ἀφ᾽ τὸ Μισίρι [4]) τὴν παραμονὴν καὶ φεύγουν τὴν ἄλλη μέρα. Γι᾽ αὐτὸ τὴν παραμονὴ φυσᾷ πάντα νοτιὰ καὶ τὴν ἄλλη μέρα τ᾽ ἀπόγευμα παίρνει βοριᾶς, γιὰ νὰ φεύγουνε πρίμα.

Κατὰ τὸν Ἰωάννην Τσικούριαν ἐκ τῆς πρωτευούσης, ἐτῶν 70.

110. Ὅ,τι καιρὸς εἶν᾽ τ᾽ ἁγιοῦ Πλατάνου [5]) θά ᾽ναι ὅλον τὸν χειμῶνα· ἂν εἶν᾽ καλὸς καιρός, θὰ κάμῃ καλὸχ χειμῶνα, ἂν εἶν᾽ κακός, θὰ κάμῃ ἄσκημο χειμῶνα.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 60.

111. Στὸν Ἐγκρεμό, ποῦ ᾽ναι ἡ ἁγιὰ Μαρίνα, κατοικούσανε τὰ

1) Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι παλαιά, πράγματι δὲ φέρει ἴχνη πυρκαϊᾶς καὶ παριστᾷ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. 2) Ἡ εἰκὼν εἶναι ἡ αὐτὴ τῇ ἀνωτέρω. 3) Τὸ τελευταῖο. 4) Αἴγυπτος 5) Τοῦ ἁγίου Πλάτωνος, ἑορταζομένου τὴν 18ην Νοεμβρίου.

παλιὰ τὰ χρόνια πολλοὶ θαλασσινοὶ καὶ τὴν ἐτιμούσανε πιὸ καλὰ κι ἀφ᾽ τὸν ἅγιον Νικόλα. Ἅμά ᾽τανε φουρτοῦνα, τῆς ἐτάζανε χρουσᾶ καράβια, καντῆλες, λαμπάδες καὶ τοὺς ἤσωζενε πολλὲς φορές.

Κατὰ τὸν Ἰωάννην Τσικούριαν ἐκ τῆς πρωτευούσης, ἐτῶν 70.

112. Σὰν ἤμουν νιόπαντρη, ἐπιάστηκα [1]) κ᾽ ἦν ἐμπόρουν νὰ σηκωθῶ ἀφ᾽ τὸ κρεβάτι. Μιὰν νυχτιὰν βλέπω τὸν ἅγιολ Λουκᾶν καὶ μοῦ λέ· «Σήκω ἀπάνω νὰ μ᾽ ἀνάψῃς τὸ καντήλιμ μου, ποῦ μοῦ σβυσεν». Ἔκαμα γὼ νὰ σηκωθῶ, μὰ δὲν ἐμπόρουν. Λέ μου πάλι· «Σήκω σοῦ λέγω». Ἐπολέμουν πάλι καὶ δὲν ἐμπόρουν. Τότες μὲ πιάνει μὲ τὸ χέρι του καὶ μὲ σηκώνει. Ἐξύπνησα κ᾽ ἐκατάλαβα τὸν ἐμαυτόμ μου καλὰ καὶ σὲ μιὰ δυὸ μέρες ἐσηκώθηκα.

Κατὰ τὴν Ζενοῦ Χούμη ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 65.

113. Ὅποιος βλαστημήσῃ κανέναν ἅγιο, γιὰ κλέψῃ τίποτι ἀπὸ μέσα ἀφ᾽ τὴν ἐκκλησιάν, ὁ ἅγιος θὰ τὸν κονταρέψῃ.

Κατὰ πολλοὺς ἐκ Καρδαμύλων.

114. Ὁ ἅγιος Τρύφος εἶναι καὶ γιὰ τὸ σελήνιασμα, Θέ μου φύλαξε! Γιατὶ ἦταν ἕνας βασιλὲς κ᾽ εἶχε μιὰν μοναχοκόρη σεληνιασμένη καὶ τὴν ἤκαμε καλά. Γι᾽ αὐτὸ οἱ σεληνιασμένοι τὸν νηστεύγουν.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

115. Ἡ ἁγιὰ Ἀπακουή, κοντὰ στοὺς Βαβύλους, εἶναι γιὰ τ᾽ αὐτιά. Ὅποιος τὰ πονεῖ, γιὰ δὲν καλακοῦ [2]), τὸν βάζζουν καὶ πά ᾽ς τήχ χάρι της καὶ γίνεται καλά.

Κατὰ τὴν ἄνω Εἰρήνην Παλιοῦ.

Ζ΄.

ΦΥΛΑΚΕΣ ΑΓΓΕΛΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΛΟΙ

116. Ἀπάνω στὸδ δεξήμ μας τὸν νῶμο στέκεται ἕνας ἄγγελος καὶ στὸ τζερβὴν [3]) ἕνας ὀξαποδῶ. Ὁ ἄγγελος μᾶς παρακινᾷ στὸ καλὸν κι ὁ ὀξαποδῶ στὸ κακό. Ἅμ᾽ ἀκοῦμεν τοῦ ἀγγέλου, ὁ ὀξαποδῶ μπαίνει μέσα στὸ καβοῦκιν του [4]), ἅμ᾽ ἀκοῦμεν τοῦ ὀξαποδῶ ὁ ἄγγελος φεύγκει καὶ μᾶς κυριεύγκει πιὰ ὁ καταραμένος.

Κατὰ τὴν Σταματοῦν Ἀσπιώτου, ἐτῶν 60, ἐκ Καρδαμύλων.

1) Ἤμην παράλυτος. 2) Δὲν ἀκούει καλά. 3) Ἀριστερόν. 4) «Μπαίνει μέσ᾽ στὸ καβοῦκιν του» λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις περιορίζεται ἕνεκα φόβου,

117. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει δυὸ ἀναφακᾶδες [1]), τὸν καλὸν ἀναφακᾶν καὶ τὸν κακόν. Ὁ πάππους μου μᾶς ἤλεγεμ πολλὲς βολὲς πῶς ὁ καλὸς ἀναφακᾶς ὁ δικός του ἦταν πιὸγ γερὸς ἀφ' τὸν κακὸν καὶ δὲν τὸν ἐπείραζαν τὰ στοιχειά. Σὰν ἐψυχομάχαν, εἶδεν τὸν ἄγγελόν του καὶ τοῦ γέλασεν. Ὕστερι τοῦ γνεψεμι μὲ τὸ χέριν του καὶ τοῦ 'πεν κι ὅλα «Δεξιά, δεξιά!».

Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ κ. Γ. Μαδιᾶ, καθηγητοῦ ἐκ Καρδαμύλων.

118. Ἅμα τὸ μωρὸμ μιλῇ καὶ δὲν καταλαβαίννωμεν εἶντα λέ, μιλεῖ *χούλλικα* [2]) καὶ τοῦ τὰ λὲ ὁ ἄγγελός του. Καὶ ἅμα γελᾷ ἐκεῖ ποῦ κοιμᾶται, τοῦ γελᾷ ὁ ἄγγελός του.

Κατὰ τὴν Χαριστοῦν Κουτσουράδη ἀπὸ τὸ Χαλκιὸς τῶν Καμποχώρων.

119. Ἅμα ἤσκυγβα μεσὰ σὲ κανέναμ πηγάδιν κ' ἤβλεπα μέσα τὴμ μούρημ μου, ἤλεγέμ μου, ἡ μητέρα μου· «Βλέπεις ἔδ' εὐτὸ τὸ μουράϊν [3]); Εἶν' ὁ ἀναφακᾶς σου καὶ μὴ σκύβγῃς καλά, νὰ μήσ σε τραυήξῃ κάτω». Κ' ἐγὼ ἐφοβούμουν καὶ δὲν ἤσκυβγα.

Κατὰ τὴν Καλλιόπην Ἀσπιώτη, ἐτῶν 40, ἐκ Καρδαμύλων.

Η'.

ΔΙΑΒΟΛΟΣ

120. Οἱ κακοὶ ἀθρῶποι κ' οἱ λωλοὶ κ' οἱ σεληνιασμένοι ἔχουνε τὸ δαίμονα μέσα τως, γιὰ ταῦτος [4]) δὲν πρέπει νὰ τῶς συνορίζεται κανένας, γιατὶ ὅ,τι λένε ἓν εἶναι δικά τως λόγια, εἶν' εὐτουνοῦ ποῦ τοὺς ἔχει πιὰ κυριεμένους. Κ' οἱ Ἀτσιγγάνες, ποῦ λὲν τὶς μοῖρες, κ' εὐτὲς ἔχουν τὸ δαίμονα μέσα τως κι ὅ,τι λένε, εἶν' τοῦ δαίμονα.

Κατὰ τὴν Ἑλένην Βοριᾶ ἐκ τῆς πόλεως Χίου, ἐτῶν 55.

121. Ὁ ὄξαπεδῶ ἔχει μιὰν ὀργιὰ ψιλὴ ψιλὴ καὶ πολεμᾷ ἅμα κάμνωμεν τὸ σταυρό μας νὰ τὴν χώσῃ μέσ' στὰ τρία μας τὰ δάχτυλα,

---

ἐπὶ δαίμονος δὲ λέγεται ὅταν οὗτος παρατηρῶν τὴν ἠττάν του συμμαζεύεται, ζαρώνῃ. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς χελώνης, ἧς τὸ κέλυφος λέγεται καβοῦκιν.

[1]) Ἀναφακᾶς τουρκ. κυρίως=σιτηρέσιον, ἐπίδομα: *Ἤκοψεν τοῦ παιδιοῦ ἢ τῆς γυναῖκας του ἀναφακᾶν.* Ἔπειτα σημαίνει τὸ τυχερὸ, ἡ τύχη. *Εὐτουνοῦ ὁ ἀναφακᾶς του τὸβ βοηθᾶ.* Ἐκ τούτου δὲ περιῆλθεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δαίμονος. [2]) Ἄγνωστον γλῶσσαν. [3]) Τὸ μουράκι, τὸ προσωπάκι. [4]) Διὰ τοῦτο.

κι ἅμα τὴ χώσῃ εἶναι σὰν νὰ μὴν τὸν κάμνωμεν καθόλου τὸ σταυρό. Γιὰ δεῦτὸ πρέπει νὰ σφίγγωμεν καλὰ τὰ δάχτυλά μας, ἅμα κάμνωμεν σταυρό.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 60.

122. Ἔχει δαιμόνους μαύρους, ἔχει καὶ κόκκινους. Οἱ μαῦροι βγαίνουσιν ἀφ' τὴν πίσσαν κ' οἱ κόκκινοι ἀφ' τὸν πύρινον ποταμόν. Ἐν τοὺς εἶδεν κανένας, μὰ τοὺς εἶδα στὶς εἰκόνες ποῦ τοὺς ἔχουσι ζουγραφισμένους.

Κατὰ τὸν ἐκ Καρδαμύλων Σπῦρον Βαγιανόν, ἐτῶν 85.

123. Ἅμα κάμνῃς τὸ σταυρός σου καὶ θυμιάζῃς ταχτικὰ πρωῒ καὶ βράδυ τὸ σπίτις σου καὶ κάμνῃς ἁγιασμὸν ταχτικά, ἔμπορεῖ ποττὲς μήδ' ὁ καταραμένος, μήδ' ἄλλο κακὸν νὰ μπῇ μέσα στὸ σπιτικό. Σπιτικὸν ποῦ δὲν θυμιάζῃ καὶ δὲν κάμνει ἁγιασμὸν ἓν πηγαίνει ποτὲς καλά, γιατὶ μπαίνει μέσα ὁ καλοπόδαρος.

Κατὰ τὴν ἐκ Καρδαμύλων Ἄνναν Βίου, ἐτῶν 85.

124. Ὁ ὄξαπεδῶ βαστᾷ ἕνα κατάστιχο καὶ γράφει ὅσους παραδίνουνται σ' εὐτόνε. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς γνωρίζῃ σὰν πεθάνουνε, τοὺς βάζει κ' ὑπογράφουνε μὲ τὸ αἷμα τως, κ' ὕστερα πιὰ τοὺς βοηθᾷ σ' ὅλες τως τὶς δουλειές.

Κατὰ τὴν Δέσποιναν Μαυρίκου ἐκ τῆς πρωτευούσης, ἐτῶν 75.

125. Ἕνας ἤκαμενε κουμπάρο τὸν ὄξαπεδῶ καὶ τὸν ἐβοήθανε σὲ κλεψιές, σὲ φονικά, κι ὅλο τὸν ἐγλύτωνενε. Μὰ στὶς πολλὲς φορὲς ἐτσακώθηκενε καὶ τὸν ἐπήγανε στὴν κρεμάλα. Πρὶν νὰ τὸν κρεμάσουνε τοῦ φώναξενε· «Κουμπάρε, κουμπάρε», κ' ἤρτενε καὶ τοῦ λέ· «Σῶσε με πάλι, κουμπάρε». Ἐκεῖνος τοῦ λέ· «Ἐγὼ ἐχάλασα ἕνα ζευγάρι σιδερένια παπούτσια γιὰ νὰ σὲ φέρω στὴ θέσι ποῦ βρίσκεσαι καὶ τώρα θὰ σὲ σώσω;»

Κατὰ τὴν ἄνω Δέσποιναν Μαυρίκου.

126. Ἡ γυναῖκα κι ἀφ' τοῦ δαιμόνου τὰ χέργια γλυτώνει. Ἕνας βασιλιᾶς εἶχεν μιὰ κόρην καὶ τὴν ἐπάντρεψεμ μ' ἕναδ δαίμονα. Εὐτὸς σὲ κάμποσες μέρες τὴν ἐπῆρεν εἰς τὸ βουνὸν κι ἄννοίει [1]) μιὰν πέτραν κ' ἐπῆαν [2]) κάτω στὸ βουνόν. Ἔτσεῖ κάτω ἐτυράννεν την τσ' ἐθανάτωννέν την. Ἡ κόρη ξυπνή, σὰν ἤφευγεν ἀφ' τοῦ τσιουροῦ της [3]), ἐπῆρεν ἕνα ζζευγάριν περιστέργια, τσαὶ σὰν τὴν ἐτυράννεν

---

[1]) Ἀνοίγει. [2]) Κ' ἐπῆγαν. [3]) Τσύρης=κύρης, γεν. τοῦτσιουροῦ· ὁ πατρή-

πιάνει τσαὶ τσείνη κρυφά του ἕνα περιστέρι τσαὶ τοῦ γράφει ἕνα γραμματάτσι τσαὶ τὸ δένει στὸλ λαιμόν του τσαὶ τὸ στέλλει τοῦ τσιουροῦ της. Ὁ τσύρης της πὰ τσαὶ βρίσκει τρία ᾽δέρφια, ποῦ ᾽ταν παιδιὰ μιανῆς γριᾶς. Ὁ πρῶτος ἤσυρνεν τὴν σαΐταν του στὸν ἀγέραν, ὁ δεύτερος ἐπέταν, ὁ τρίτος ὅ,τι πρᾶμαν τσ᾽ ἂν ἥπιαννεν τό ᾽συρνεν ὅσον κόσμον ἤγλεπεν. ᾽Επῆρεν τους τσαὶ τοὺς τρεῖς τσαὶ τοὺς ἐπῆεν σ᾽ ἐκεῖνο τὸ βουνό. Σὰν ἐπῆαν, ηὗραν τὰ παπούτσια τοῦ δαίμονα τσαὶ τὰ παίρνει ὁ τρίτος τσαὶ τὰ ρίχτει ὅσον κόσμον ἤγλεπεν, τσ᾽ ὁ δαίμονας ἐπῆεν νὰ τὰ πάρῃ τσ᾽ ἐγλύτωσεν ἡ κόρη ἀφ᾽ τὰ χέργια του.

Κατὰ τὸν Νικόλαον Γιωργίτσην, ἐτῶν 70, ἐκ Νενήτων.

127. Ὁ διάβοντρος ἐγάπησε μιὰν ὄμορφην γυναῖκα καὶ τῆς ἐζήταν τὸ ἕνα, τῆς ἐζήταν τὸ ἄλλο, κι αὐτὴ δὲν τοῦ ᾽δινεν τίποτε. Μιὰφ φορὰν μὲ τὰ πολλὰ τοῦ λέ· «᾽Εμπα μέσα στοῦτονὰ τὸ μπουκάλι, ἂν εἶσαι ἄξιος νὰ τὸ κάμῃς, θὰ σὲ ᾽γαπήσω.» ᾽Εκεῖνος τὸ πίστεψε κ᾽ ἤμπεμ μέσα στὸ μπούκάλι.

Κατὰ τὸν Στ. Παλιόν, ἐτῶν 70, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

128. Ὁ δαίμονας ἔχει μιὰν καππόταγ [1]) γεμάτην κουδουνάκια, καὶ σὰν ἔχῃ κανέναφ φίλον, τὸν σκεπάζει μὲ τὴν καπότταν του καὶ γλυτώνει τον τὴ μιὰφ φορά, γλυττώνει τον τὴν ἄλλη, μὰ μέσ᾽ στὶς πολλὲς φορές, θά ᾽ρτῃ καὶ μιὰ φορά, ποῦ θὰ πετάξῃ τὴν καπότταν του καὶ θὰ τὸφ φανερώσῃ. ᾽Ακοῦς πιὰ τότες τὰ κουδουνάκια καὶ κουδουνίζζουν, κουδουνίζζουν εἰς ὅλλον τὸν κόσμον.

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω.

129. Ὁ ὄξαπεδῶ πὰ καὶ χώνεται καὶ κάτ᾽ ἀφ᾽ τὰ προσκεφάλια. Γι᾽ αὐτὸ πρὶν πέσωμεν, σταυρώννομεν τὸ προσκεφάλιν μὲ τὸ χέριμ μας καὶ λέμεν

᾽Ιησοῦς Χριστὸς νικᾷ,
κι ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾷ,
καὶ τὸν κόσμοβ βοηθᾷ.

Καὶ κυνηγᾷ πολλὺν τοὺς νιόπαντρους καὶ τὰ μικρὰ παιδάκια. Γιὰ δεὐτὸ πρέπει νὰ προσέχουν τὴν νύκτα.

Κατὰ τὴν ᾽Ανναν Βίου, ἐτῶν 70, ἐκ Καρδαμύλων.

130. ᾽Οξαπεδῶ ἔχει κάτι κοπελλάκια [2]) καὶ τὰ στέλλει στὰ μικρὰ

[1]) ᾽Επανωφόριον. [2]) Μικροὺς ὑπηρέτας.

παιδάκια, γιὰ νὰ τὰ κάμνουν νὰ μὴν ἀκοῦν τοὺς πιὸμ μεγάλους των, νὰ κάμνουν σκανταλιὲς [1]) ὥς ἐκεῖ ποῦ θὰ φᾶν ξύλο, νὰ χαρῇ ὁ δαίμονας.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ, ἐτῶν 60, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

131. Ὁ δαίμονας σκουντᾷ τὸν ἄθρωπον ὅλλο στὸ κακό, κι ἅμὰ ὁ ἄθρωπος δὲν τ᾽ ἀκοὺ νὰ κάμῃ τὸ κακὸν καὶ κάμῃ καλό, μπαίνει μέσα στὸ καβούκιν του καὶ σκᾷ ἀφ᾽ τὸ κακόν του.

Κατὰ τὴν ἄνω.

132. ῞Αμα χάσῃς κάτι τις καὶ τὸ γυρεύῃς καὶ δὲν τὸ βρίσκῃς, τὸ κρύβγει ὁ δαίμονας. Γι᾽ αὐτὸ πρέπει νὰ πάρῃς ἕναν παλούκι γιὰ ἕναν καρφὶ καὶ νὰ τὸ μπήξῃς στὴγ γῆ καὶ νὰ πῇς τρεῖς βολὲς

Εὕρα μου το, διάβοντρε, νὰ σὲ ξεπαλουκώσω

καὶ ἅμα σκάσῃ ὁ δαίμονας, θὰ τὸ βρῇς.

Κατὰ τὴν Σοφίαν Σιδεράτου ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 47.

133. Μιὰφ φορὰν ὁ διάβοτσος ἐγίνηγ γάδαρος κ᾽ ἐπῆγεν εἰς τὸ σκολειὸν νὰ πειράξῃ τὰ παιδγιὰ τοῦ σκολειοῦ. ᾽Εκεῖνα τὸν ἐπιάσασιμ μὲ τὸ ξύλον, ἐδῶκαν του, ἐδῶκαν του ὅσες ἐσήκωσεν τὸ τομάριν του, ὕστερι ἐκάτσαν ἀπάνω του, ἄλλα στὴ ράχην, ἄλλα στὸ λαιμόν, ἄλλα στὸν πισινόν. ᾽Επομεῖναν καὶ μερικὰ καὶ τοῦ μπήγουν ἕνα ξύλο στὸν πισινὸν κ᾽ ἐκάτσαν κ᾽ εὐτὰ ἀπάνω.

Κατὰ τὸν Θεόδωρον Τσάγγαρην ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 60.

134. ῾Ηλεγέμ μας ὁ συχχωρεμένος ὁ Παχούμιος [2]) πολλὲς βολὲς νὰ μὴ πίννωμεν καπνό, γιατὶ ὁ καπνὸς εἶν᾽ τὸ θύμιασμα τοῦ διαβόλου, κι ἅμα πίννωμεν καπνό, θυμιάζομεν τὸν ὄξαποδῶ.

᾽Εκ τοῦ χωρίου Χαλκιός.

135. Οἱ ᾽Ατσιγγάνες ποὺ λὲν τὶς μοῖρες ἔχουν τὸδ δαίμονα μέσα των κι ὅ,τι κι ἂν λὲν εἶναι δαιμόνου συνέργεια. ῞Ετσι μοῦ ᾽πεν τὸ Παπαδάκι [3]) καὶ μοῦ ᾽βαλεν καὶ κανόνα.

Κατὰ τὴν Μαριγὼ Τσάγγαρη ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 50.

Θ᾽.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤ᾽ ΑΥΤΟΝ

136. Ὁ συχχωρεμένος ὁ ἀφέντης μου [4]) σὰν ἐψυχομάχαν, ἐγγελοφώρεσεν [5]). ᾽Εμεῖς εἴμεστεμ μικράκια κ᾽ ἐκλαίγαμεν, κ᾽ ἡ συχχωρε-

[1]) ᾽Αταξίας. [2]) Ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Πατέρων. [3]) Παπᾶ Σερέμελης ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς Μυρσινιδιωτίσσης ἀπολαύων φήμης ὁσίου ἀνὰ τὴν Χίον. [4]) Πατέρας. [5]) Εἶδε τὸν ἄγγελόν του.

μένη ἡ μάνα μας μᾶς ἐπῆρεν ὄξω καὶ μᾶς ἤλεγε· «Μὴφ φωνάζετε τώρα, μωρή, γιατὶ βλέπει τὸν ἄγγελόν του». Ἐμεῖς οἱ καψοῦλλες [1]) ἐσωπάναμεν κι ἀφ' τὴν πόρταν τὸν εἴδαμεν κ' ἐγέλασεν τρεῖς βολὲς κι ἀπὲ [2]) ἐξεψύχησε. Ἐλέγασιν τότες οἱ ἀθρῶποι· «Καλὸς ἄθρωπος ἦταν». Καὶ ἡ μούρη του [3]) ἦταν ἥμερη, ποῦ ἐθάρρες πῶς κοιμᾶται.

Κατὰ τὴν Ἄνναν Βίου, ἐτῶν 70, ἐκ Καρδαμύλων.

137. Ἅμα γὲν [4]) ὁ ἄθρωπος καλός, βλέπει ὅμορφον ἄγγελον, κι ἅμα γὲν κακός, παρησιάζεται ἄγριος ἄγγελος καὶ τὸν τυραννεῖ. Γι' αὐτὸ βγαίνει δύσκολα ἡ ψυχή του καὶ ὁ νεκρός του ἓν ἄγριος κι ἀγνώριστος· τοῦ καλοῦ ἀθρώπου πάλι ἓν ἥμερος ἥμερος καὶ ὅμορφος.

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω.

138. Τῶν καλῶν ἀθρώπων τὴ ψυχὴ τὴν παίρνει ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, τῶν κακῶν ἀθρώπων τὴν παίρνει ὁ ἄγγελος Μιχαήλ.

Κατὰ τὸν Νικόλαον Βοριᾶν, ἐτῶν 80, ἐκ τῆς ἐνορίας Λέτσενας τῆς πόλεως.

139. Στοὺς καλοὺς ἀθρώπους ὁ Ταξιάρχης παρησιάζεται ὅμορφος, στοὺς κακοὺς παρησιάζεται ἄγριος καὶ τοὺς τυραννεῖ ὥς που νὰ τῶς πάρῃ τὴν ψυχή τως. Γι' αὐτὸ τοῦ Ταξιάρχη τὴν νήστεια νηστεύγουν καὶ δὲν τρῶμ μηδὲ λάδι.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ, ἐτῶν 60, ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

140. Τοῦ κακοῦ ἀθρώπου τὴν ψυχὴν τὴν παίρνουσιν οἱ ὄξαπεδῶ. Σὰν ἐψυχομάχαν ἡ γριὰ Βασιλίδαινα, ποῦ ἐκατάκλεβγεν τὸν κόσμον κ' ἐπῆρεν κι ὅρκους ψώματα, ἐγίνουνταν ἡ μούρη της χίλιωλ λογιῶν. Ἤβλεπεν τοὺς ὄξαπεδῶ κ' ἓν ἐμπόρεν νὰ μιλήσῃ, μόνον ἐκούναν τὰ χέργκια της σὰν νὰ τοὺς ἔδιωχτεν. Ἐτυραννοῦσαν τημ μιὰν ἡμέραν καὶ μιὰν νύχταν καὶ σὰν ἐξεψύχησεν, ἡ μούρη της ἦταφ φόβος.

Κατὰ τὴν Μαριγὼ Τσάγγαρη, ἐτῶν 50, ἐκ Καρδαμύλων.

141. Ὁ ἄγγελος σὰν πάρῃ τὴ ψυχήν, τὴγ γυρίζζει πρῶτα τρεῖς ἡμέρες μέσα στὸ σπίτιν. Ὕστερι τὴγ γυρίζζει σαράντα μέρες σὲ ὅσα μέρη ἤζζησεν καὶ τῆς λέ· «Σ' τοῦτονὰ τὸ μέρος ἤκαμες τὴν τάδε ἁμαρτία, σ' τοῦτο, τὸ τάδε καλό», κ' ὕστερι τὴν περνᾷ ἀφ' τὰ κακὰ τελώνια. Κι ἅμα ἔχῃ πιὸν πολλὰ καλὰ ἀφ' τὰ κακὰ καμωμένα, τὴν παίρνει καὶ τὴν πηγαίνει στὸ Χριστὸν νὰ προσκυνήσῃ, ἅμα πάλι ἔχῃ πιὸν πολλὰ κακὰ ἀφ' τὰ καλά, τὴν παίρνουν τὰ τελώνια.

142. Ἅμα ὁ ἄγγελος πάρῃ τὴ ψυχήμ μας, θὰ τὴβ βαστᾷ νὰ τὴν περάσῃ ἀφ' τὰ κακὰ τελώνια. Ἐκεῖνα θὰ τὴν τραυοῦν νὰ τὴν πάρουν ἀφ' τὰ χέρια του καὶ θὰ λὲν τοῦ ἀγγέλου ὅ,τι κακὰ εἶχεν κα-

[1]) Καϊμένες. [2]) Καὶ ἔπειτα. [3]) Τὸ πρόσωπόν του. [4]) Εἶναι.

μωμένα στὴν ζωήν της. Ὁ ἄγγελος πάλιν ἂν εἶχεν καλὰ καμωμένα, ἔθ' θὰ [1]) τὴν ἀφήκῃ νὰ τὴν πάρουν τὰ τελώνια, κ' ἔτσι θὰ περάσῃ ἑφτὰ οὐρανούς, γεμάτους τελώνια καὶ θὰ τὴν πᾶ στὸν ἕβδομον, ποὺ εἶναι ὁ Χριστός μας.

Κατὰ τὴν Ἀννεζζοῦ Μαμμούνα ἐκ Βερβεράτου, ἐτῶν 80.

143. Οἱ ἁμαρτωλοὶ πᾶν εἰς τὴν Κόλαση μέσα στὴν πίσσα ποῦ βράζζει, ἄλλος χωσμένος ὡς τὰ γόνατα, ἄλλος ὡς τὴν μέση, ἄλλος ὡς τὸλ λαιμὸ κι ἄλλος ὅλως διόλου. Ἐκεῖ πιὰ τοὺς σκεντεύβουν [2]) οἱ δαιμόνοι.

Ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

144. Ὅσα μωρὰ πεθάνουνε βαφτισμένα γίνουνταιν ἀγγελάκια, κι ὅσα πεθάνουν ἀβάφτιστα γίνουνταιν ὄξαπεδῶ. Ἐγὼ ἡ ἴδια σὰν ἐπέθανεν ὁ Γιῶργος μας δυὸ χρονῶν, τὸν εἶδα στὸν ὕπνο μου τὸ βράδυ, ποὺ τὸν ἔθάψανε, κ' εἶχενε φτερὰ στὸν νῶμο σὰν ἀγγελάκι.

Κατὰ τὴν Δέσποιναν Βοριᾶ ἐκ τῆς πρωτευούσης.

145. Ὁ Θεὸς γιὰ χατίρι τοῦ γιοῦ του ἀφήννει ὅλλους τοὺς ἀπεθαμμένους καὶ τὰ σφαντάματα νὰ τριγυρίζζουν ὅλλον τὸν κόσμο δώδεκα μέρες ἀπὸ τὴγ γέννησίν του ἴσια μὲ [3]) τὴβ βάφτιση. Εὐτὰ τὰ σφαντάματα ἄλλα εἶ [4]) σὰ σφῆκες, ἄλλα σὰμ μέλισσες, καὶ τὸ πιὸμ μεγάλον εἶ σὰμ μικρὸν πουλλάκιν καὶ τὴν νύχταν ἔρκουνταιν καὶ μᾶς πειράζζουν, ἅμα δὲν κάωμεν τὸ σταυρόμ μας.

Κατὰ τὴν Μαρίαν Κουγιούλη ἐκ Σιδεροῦντος, ἐτῶν 65.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ε'.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κατὰ τὰς παραδόσεις Ν. Πολίτου [5]) στοιχειὰ κυρίως εἶναι ψυχαὶ φονευθέντων ἀνθρώπων ἢ ζώων, προσηλωμέναι διὰ τοῦ χυθέντος αἵματος εἰς ὡρισμένον τόπον, κτίριον, δένδρον, πλοῖον ἢ χρήματα κατορωρυγμένα, τὰ ὁποῖα δι' αὐτῶν μεταβάλλονται εἰς ἔμψυχα. Ἐμφανίζονται δὲ ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπου ἢ ζώου ἢ θηρίου, δυνάμενα νὰ μεταβάλλωσι μορφὴν κατὰ βούλησιν, ἔχουσι δὲ καὶ ῥώμην ὑπεράνθρωπον καὶ καθόλου εἶναι ἱκανὰ νὰ βλάπτωσιν ἢ νὰ εὐ-

[1]) ἔθ' θὰ=δὲν θά. [2]) Πειράζουν, βασανίζουν [3]) Ἕως. [4]) Εἶναι. [5]) Β' 1025.

εργετῶσι παντοιοτρόπως τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ αὐτὴ ἰδέα ἐπικρατεῖ περὶ αὐτῶν καὶ ἐν Χίῳ ὡς δεικνύουσιν αἱ ὑπ' ἀρ. 64, 72, 74, 75 παραδόσεις, συχνάκις ὅμως συγχέονται καὶ πρὸς τοὺς βουρβουλάκους, καλλικαντζάρους, νεράϊδες καὶ τὰ ἄλλα δαιμόνια.

α') *Ὄνομα:* Λέγονται *στοιχειὰ* (εἰς ὅλην τὴν Χίον), *σφαντάματα* (Χώρα-Βροντάδος-Κάμπος), *ἀσφαντάματα* (Καρδάμυλα), *σφαντὰ* (Καμπόχωρα-Μαστιχόχωρα), *ξωταρικὰ* (Καρδάμυλα), *σκοντάμματα* (Λιθί), *ἀφεντικὰ* (εἰς ὅλην τὴν Χίον), *ζουδικὰ* (οἱ οἰκουροὶ ὅφεις κυρίως ἐν Χώρᾳ), *ζφώπια* (Ἀμάδες), *Ἀράπηδες ἢ Μῶροι* (Καρδάμυλα), *μακανίκοι* ἔν τισι Μαστιχοχωρίοις κτλ. [1])

β') *Μέρη εἰς ἃ ἐμφανίζονται:* 1) Εἰς σπήλαια (ἀρ. 61, 72). 2) Εἰς ποταμοὺς καὶ λαγκάδια (ἀρ. 62, 67, 70). 3) Εἰς πύργους (ἀρ. 63, 64). 4) Εἰς πηγὰς ποταμῶν καὶ πηγάδια (ἀρ. 69, 71, 73, 79, 80). 5) Εἰς οἰκίας (ἀρ. 77). 6) Εἰς χωράφια καὶ περιβόλια (ἀρ. 65, 76, 78). 7) Εἰς κρημνούς (ἀρ. 74, 75).

Περὶ τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται στοιχειά, λέγουσιν ὅτι *σφαντάζουν ἢ σφαντοῦν, σκοντάβγουν ἢ στοιχειάζζουν.* Τὰ μέρη δὲ ταῦτα λέγονται *στοιχειασμένα.* Ὡς τοιαῦτα θεωροῦνται καὶ κρημνοί τινες, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσιν ἴχνη ὑπερφυσικοῦ ποδὸς ἀνθρώπου ἢ πετάλου ἵππου, ὡς ὁ πρὸς Β. τοῦ Μοναστηρίου τῆς Μυρσινιδιωτίσσης ὀλίγον κάτωθεν τῆς παραλίου ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Βροντάδο καὶ Λαγκάδα ἀπότομος καὶ παράκτιος κρημνός, ἐφ' οὗ ἀποτύπωμα ποδὸς ἀνθρώπου ἐφαίνετό πρό τινων ἐτῶν καλούμενον *τῆς Γριᾶς τὸ πήδημα,* ὡς καὶ ὁ μικρὸς ἀπομεμονωμένος βράχος ἐντὸς τοῦ χωρίου Ἅγιος Γεώργιος-Συκούση, ἐφ' οὗ ἐπίσης ὁ τύπος πετάλου τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Περὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἶδον εἰς τοιαῦτα μέρη στοιχειὰ λέγουσιν: ὁ δεῖνα *ἐστοιχειάστηκεν ἢ ἐσφαντάχτηκεν ἢ ἐσκοντάφτηκεν ἢ ἤπαθεν ἀπὸ κακὸ συνεπάντημα.*

γ') *Ὧραι καθ' ἃς ἐμφανίζονται:* Κυρίως ἐμφανίζονται τὴν νύκτα, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς αὐτά, ἐνῷ ἡ ἡμέρα εἰς τοὺς ἀνθρώπους (ἀρ. 70). Ἐμφανίζονται ὅμως καὶ τὴν ἡμέραν καὶ μάλιστα τὴν μεσημβρίαν (ἀρ. 62, 63).

δ') *Πῶς ἐμφανίζονται:* Κατά τινα παράδοσιν ἐκ Σιδεροῦντος (ἀρ. 145) τὰ σφαντάματα εἶναι ἄλλα μὲν *σὰ σφῆκες,* ἄλλα *σὰ μέλισσες,* καὶ τὸ *πιόμ μεγάλο σὰν μικρὸ πουλάκι.* Ὅτι τὰ στοιχειὰ παρουσιάζονται καὶ ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ζῴων δεικνύει νομίζω καὶ ἡ λέξις *ζουδικό,* λεγομένη ἐν τῇ πόλει Χίῳ παλαιότερον περὶ τοῦ *ἀφεντικοῦ τοῦ σπιτιοῦ,* ὄφεως ἢ σαύρας, καὶ αἱ λέξεις *ζούμπερο* καὶ *ζούζουλο* (=μικρὸν ζῷον), λεγόμεναι ἐνίοτε καὶ ἐπὶ στοιχειῶν [1]). Ἐμφανίζονται ὅμως καὶ ὑπὸ μορφὴν ἄλλων ζῴων μεγαλυτέρων, οἷον γουρούνας μὲ 12 γουρουνάκια (ἀρ. 73), προβάτου (ἀρ. 67) καὶ ὄφεως μεγάλου (ἀρ. 77, 78). Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ μεγάλοι ὄφεις οἱ ἐνδιαιτώμενοι ἐν τοῖς ὑπογείοις τῶν οἰκιῶν θεωροῦνται ὡς εὐεργετικὰ στοιχειὰ καὶ λέγονται *ἀφεντικά,* οὐδεὶς δὲ τολμᾷ νὰ τοὺς βλάψῃ, διότι φοβεῖται μὴ χαθῇ *τὸ καλὸ τοῦ σπιτιοῦ* (ἀρ. 77). Οἱ τοιοῦτοι ὄφεις ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *ὡς οἰκουροὶ ἥρωες* καὶ *ἀγαθοὶ δαίμονες* [2]). Τὰ ἀφεντικὰ ταῦτα τῶν οἰκιῶν παρουσιάζονται οὐ μόνον ὑπὸ μορφὴν ὄφεως, ἀλλὰ καὶ *Ἀρμένη* μὲ μεγάλην γενειάδα καὶ τσιμπούκι στὸ στόμα καὶ ἕνα παλιὸ ρεμπούπλικο (ἀρ. 28 Λαογρ. Η' 436) ἢ Ἀρμένη αὐξανομένου καὶ σμικρυνομένου [3]) μὲ κοντὸ φεσάκι (ἀρ. 29 ἔνθ' ἀν.) ἢ Ἀράπη καθημένου ἐπὶ τῆς στέγης μὲ τσιμπούκι στὸ στόμα (ἀρ. 82). Πλὴν τῶν οἰκιῶν ἔχουν ἀφεντικὰ καὶ τὰ χωράφια. Ταῦτα εἶναι ὄφεις μὲ κεφάλι σὰν τοῦ λαφιοῦ, μ' ἕνα χρυσὸ κέρατο καὶ τρία χρυσᾶ φλουριὰ στὸ κούτελλο (ἀρ. 78). Καὶ τὰ πηγάδια ἔχουν ἀφεντικό, ὅπερ παρασύρει ἐντὸς αὐτῶν ἐκείνους, οἵτινες κύπτουσιν ἐν αὐτοῖς ἐν ὥρᾳ κακῇ (ἀρ. 79). Ὑπάρχουσι προσέτι πηγάδια στοιχειασμένα, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ φουσκώνει, ἐκχειλίζει καὶ καταδιώκει τὸν ἀσεβῆ διαβάτην (ἀρ. 80) ὡς ὁ Σκάμανδρος ὑπερεκχειλίσας τὸν Ἀχιλλέα. Ὅτι δὲ τὸ ὕδωρ θεωρεῖται καὶ αὐτὸ ὡς ἔμψυχον ὃν ἀποδεικνύει ἡ ὑπ' ἀρ. 83 παράδοσις, καθ' ἣν τοῦτο τὴν νύκτα κοιμᾶται, ὅθεν ὁ ἐπιθυμῶν νὰ πίῃ ὀφείλει πρῶτον κινήσῃ τὸ ἐμπεριέχον αὐτὸ δοχεῖον, ἵνα ἐξυπνήσῃ, ἄλλως προξενεῖ κακὸν εἰς τὸν πίνοντα.

Τὰ στοιχειὰ παρουσιάζονται κυρίως ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπων 1) Ἀραπίνας, ἥτις πωλεῖ παστέλλι (ἀρ. 61), 2) μικρῶν γυμνῶν παιδίων, ἅτινα περιέρχονται τὰς ἐπάλξεις τοῦ Πύργου (ἀρ. 63)—ταῦτα ἴσως εἶναι προσωποποίησις τῶν ἐπάλξεων αὐτοῦ—3) γυναικὸς μὲ τ' ἀγδάρτι της, ἥτις ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ δώματος τοῦ Πύργου, πρὸς στερέωσιν τοῦ ὁποίου ἐθυσιάσθη (ἀρ. 64) ὑπὸ τοῦ συζύγου της πρωτομά-

[1]) Μακανίκοι κα' θῦνται εἰς τὰ χωρία ταῦτα καὶ οἱ μετημφιεσμένοι τῶν Ἀπόκρεω.

[1]) *Πολίτου,* Παραδόσεις Β' 1063. [2]) Ἔνθ' ἀν. 1075.

[3]) Κατὰ τὸν *Πολίτην,* Παραδόσεις Β' 1148 ἡ αὔξησις καὶ σμίκρυνσις τοῦ μεγέθους τῶν στοιχειῶν ἐπλάσθη ἐκ τῆς παρατηρουμένης αὐξήσεως καὶ σμικρύνσεως τῆς σκιᾶς.

στορα—ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι παραλλαγὴ τῆς τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτης—4) Ἀτσιγγάνας καταπλακωθείσης ὑπὸ κρημνοῦ (ἀρ. 72), 5) γραίας ζητούσης τὴν αἶγα της (ἀρ. 74), 6) γέροντος (ἀρ. 75, 76), 7) Ἀράπη ἢ Μώρου (ἀρ. 71, 72), ἴσως διότι οἱ Ἀράπηδες ἢ Μῶροι ὑπάλληλοι τῶν Ἀγάδων ἐπὶ Τουρκοκρατίας χρηματίζοντες κατετυράννουν τοσοῦτον τοὺς ἡμετέρους καὶ τοσοῦτον φόβον εἰς αὐτοὺς ἐνέπνεον, ὥστε μετὰ θάνατον ἐθεωροῦντο μεταβαλλόμενοι εἰς στοιχειὰ κακοποιά, ὡς ἀκριβῶς ὁ Νέρων ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν πρώτων Χριστιανῶν ὡς Ἀντίχριστος.

Τὰ στοιχειὰ παρουσιάζονται προσέτι καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀψύχων ἀντικειμένων, οἷον 1) μικροῦ πελέκεως *(τσικουρακιοῦ)*, ὅστις κτυπᾷ μόνος του *τίκ, τάκ!* (ἀρ. 62), 2) μικρῶν φλογῶν (ἀρ. 81). Τὰ φωσφορικὰ μάλιστα φῶτα τὰ παρατηρούμενα ἄνωθεν τῶν τάφων τῶν νεωστὶ ταφέντων ὀνομάζουσι *τελώνια* (ἀρ. 81) ὡς καὶ τὰ ἐν ὥρᾳ τρικυμίας ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῶν πλοίων οἱ ναυτικοὶ (ἀρ. 84). Τὰ τελώνια ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν εὐεργετικὰ καὶ ἀπεκάλουν Διοσκούρους (Κάστορα καὶ Πολυδεύκην). Ἐνίοτε παρουσιάζονται καὶ ὑπὸ μορφὴν μέλους τινὸς μόνον τοῦ σώματος, οἷον *κεφαλῆς* μὲ τρία κεράκια πέριξ αὐτῆς (ἀρ. 74). Ἡ κεφαλὴ αὕτη πάντως εἶναι κεφαλὴ φονευθέντος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο.

ε') *Αἱ ἐνέργειαι τῶν στοιχειῶν :* Τὰ στοιχειὰ γενικῶς θεωροῦνται ὡς κακοποιὰ πνεύματα, τιμωροῦντα τὸν ἀσεβῆ θνητόν, ὅστις ἀτενίσῃ αὐτὰ 1) δι' ἀφαιρέσεως τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς φωνῆς (ἀρ. 61), 2) δι' ἀφαιρέσεως τῆς δράσεως (ἀρ. 63), 3) διὰ κτυπήματος, ἐξ οὗ προέρχεται πληγὴ ἀνίατος (ἀρ. 62), 4) διὰ νόσου θανατηφόρου. Ἵνα ἀφαιρέσωσι τὴν φωνὴν τοῦ ἀνθρώπου, προσπαθοῦσι διὰ διαφόρων μέσων νὰ τὸν ἀναγκάσωσι νὰ ὁμιλήσῃ, ὅπως καὶ αἱ νεράϊδες. Προσπαθοῦσι προσέτι νὰ λάβῃ τι ἐκ τῶν χειρῶν των (κουφέτα, λαμπάδα), ὁ δὲ λαμβάνων ἀποθνήσκει ἐντὸς ὀλίγου (ἀρ. 69). Ἄλλοτε τὸ στοιχειὸ θωπεῦον τὴν παρειὰν γυναικὸς παραμορφώνει ταύτην (ἀρ. 70). Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 64 παραδόσει, ὁ ἐγγίζων τὸ ἀδράχτι τῆς στοιχειωμένης γυναίκας τοῦ Πύργου παθαίνει, ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 74 ὁ ἰδὼν τὴν στοιχειωμένην γραῖαν, ἂν δὲν ἐρωτήσῃ αὐτὴν «*Ἔρκεσαι παραμάνα ;*», ἐν δὲ τῇ ὑπ' ἀρ. 75 ὁ παρουσιαζόμενος ἐπὶ κρημνοῦ στοιχειωμένος γέρων καταρρίπτει ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτοῦ τὸν διαβάτην εἰς τὸ χάος ὡς ὁ Σκίρων τῆς μυθολογίας. Τὰ στοιχειὰ ὡς ἀφεντικὰ τοῦ σπιτιοῦ ἢ τοῦ χωραφιοῦ εἶναι ἀβλαβῆ, ἂν δὲν τὰ πειράξῃ τις (ἀρ. 64, 77, 82), ἂν ὅμως τὰ πειράξῃ ἢ τὰ φονεύσῃ, τότε ἀφεύκτως θ' ἀποθάνῃ (ἀρ. 78). Τὸ δὲ ἀφεντικὸν τοῦ πηγαδιοῦ, ὅταν κύπτῃ τις ἄνωθεν αὐτοῦ καὶ εἶναι κακὴ ὥρα, δύναται νὰ τὸν ἑλκύσῃ ἐντός (ἀρ. 84). Κατ' ἄλλους πάλιν τὸ ἀφεντικὸν τοῦ πηγαδιοῦ συγχέεται μὲ τὸν *ἀναφακᾶν* (φύλακα ἄγγελον), ὅστις εἶναι τὸ ἐγκατοπτριζόμενον ἐν τῷ ὕδατι τοῦ φρέατος πρόσωπον τοῦ κύπτοντος (ἴδε παραδόσεις περὶ ἀγγέλων ἀρ. 119). Ἐπιβλαβὲς ἐπίσης θεωρεῖται καὶ τὸ ὕδωρ, ὅπερ πίνει τις τὴν νύκτα χωρὶς νὰ ἀνακινήσῃ τὸ ἐμπεριέχον αὐτὸ δοχεῖον, διότι πιστεύεται ὅτι τὸ ὕδωρ τὴν νύκτα κοιμᾶται καὶ ἂν δὲν τὸ ξυπνήσῃ τις διὰ τῆς ἀνακινήσεως ὀργιζόμενον ἐκδικεῖται (ἀρ. 83) [1]). Οἱ Ἀρμένηδες ἐν τῇ νοτίῳ καὶ κεντρικῇ Χίῳ, οἱ Ἀράπηδες ἐν τῇ λοιπῇ εἶναι φύλακες θησαυρῶν, περὶ ὧν ἰδιαιτέρως ἄλλοτε θὰ διαλάβωμεν.

ς') *Μέσα ἀποτρεπτικά :* Τὰ στοιχειὰ ὅπως καὶ οἱ δαίμονες φοβοῦνται κυρίως τὸν σταυρόν, δηλ. τὸ σταυροκόπημα, δι' οὗ ἀμέσως ἐξαφανίζονται (ἀρ. 67, 80, 81). Ἀποτρέπονται ἐπίσης καὶ διὰ τῆς προσευχῆς (ἀρ. 69) καὶ δι' ἁπλῆς ἀκόμη ἐπικλήσεως τῆς Παναγίας ἢ καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὑπερβολικὰ φοβοῦνται τὸ μαυρομάνικο μαχαίρι, ὅπερ μάλιστα καὶ πληγώνει τὰ στοιχειὰ ἐμπηγνυόμενον ἐν τῇ γῇ, διὸ καὶ μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν φαίνονται ἐνίοτε ἐπ' αὐτοῦ σταγόνες αἵματος. Ὁ οὕτω πληγώσας ὅμως τὸ στοιχειὸ δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν πλήξασαν αὐτὸ μάχαιραν, ἂν δὲν θυσιάσῃ εἰς αὐτὸ μίαν ὄρνιθα πρὸς ἐξιλέωσιν (ἀρ. 35 Λαογρ. Η' σ. 438). Ὁμοίως φοβοῦνται τοὺς ἐξορκισμοὺς (ἀρ. 65), τὸ τίμιον ξύλον, τὰ φυλακτήρια κ.τ.λ. Διὰ δὲ τὰ τελώνια τῶν πλοίων μέσον ἀποτρεπτικὸν εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ψαλμῶν καὶ ἡ ἀνάβασις γυμνοῦ ἐπὶ τῶν ἱστῶν πρὸς ἐκδίωξιν αὐτῶν. Ὁμοίως καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν χοίρων, περιαγομένων ἐπὶ τούτῳ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (ἀρ. 84). Δὲν βλάπτουσιν ἐκεῖνον, ὅστις προσφέρει εἰς αὐτὰ μελόπιτταν, καὶ τοῦτο δεικνύει ἐπίσης συμφυρμὸν τῶν περὶ στοιχειῶν παραδόσεων πρὸς τὰς περὶ νεράϊδων, εἰς ἃς κατ' ἄλλας παραδόσεις προσφέρονται τοιαῦτα μειλίγματα ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις εἰς τὰς νύμφας. Δὲν βλάπτουσιν ἐπίσης τοὺς ἐφταμηνίτες, τοὺς ὁποίους μάλιστα καὶ παραλαμβάνουσιν εἰς τὰς διασκεδάσεις αὐτῶν. Σημειωτέον ὅτι οἱ τοιοῦτοι θεωροῦνται λαφρόστοιχοι ὑπὸ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἐν Χίῳ ἤτοι ἀνισόρροποι. Ὅταν γίνεται λόγος περὶ στοιχειῶν, οἱ διηγούμενοι ὁσάκις ἀναφέρουσι τὰς λέξεις

[1]) Πρβλ. καὶ τὴν ὑπ' ἀρ. 662 ἐκ Κρήτης παράδοσιν ἐν *Πολίτου*, Παραδ. Α' 394.

στοιχειό, ἀρμένης, σφαντὸ κ.τ.λ. προσθέτουσι πάντοτε σχεδόν: *ὄξ' ἀποδῶ!—ἔξω κι ἀπὸ μακριά!*, οἱ δὲ ἀκούοντες: *στὰ ὄρη στὰ βουνά!—Χριστὸς καὶ ἡ Παναγιά!* διότι νομίζουσιν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα ἀκόμη τοῦ στοιχειοῦ δύναται νὰ προσελκύσῃ αὐτό. Ἄλλοι πάλιν πλησιάζουσι τὰς χεῖρας πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ πτύουσιν ἐντὸς ἑκατέρων τῶν κόλπων τρίς (ἀρ. 66).

ζ') *Θεραπεία στοιχειοπλήκτων:* Οἱ στοιχειόπληκτοι δύνανται νὰ θεραπευθῶσι μόνον διὰ θρησκευτικῶν μέσων, μὲ ἁγιοτικὰ ὅπως λέγουσιν ἐν Χίῳ. Τοιαῦτα εἶναι κατὰ τὰς ἡμετέρας παραδόσεις 1) τεσσαρακονθήμερος νηστεία καὶ εὐχέλαια (ἀρ. 65), 2) τεσσαρακονθήμερος περιορισμὸς ἐντὸς τῆς οἰκίας μετ' ἐξορκισμῶν (αὐτόθι), 3) τοποθέτησις τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ παθόντος κ.τ.τ. Ἰατροὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις δὲν προσκαλοῦνται, μόνον οἱ νέοι Θεοὶ δύνανται νὰ σώσωσι τὸν εὐσεβῆ προσκυνητὴν καὶ λάτρην αὐτῶν ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν ἐξωργισμένων παλαιῶν. Οὕτω κατά τινα παράδοσιν ἐκ Ξιφιᾶ ἡ ἁγία Αἰκατερίνη ἐκ Καλαμωτῆς διὰ τῆς εἰκόνος της προσέρχεται καὶ παραλαμβάνει τὸν παθόντα, ἀπαλλάσσουσα αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐντὸς αὐτοῦ κακοποιοῦ στοιχείου, ὅπερ ἐξέρχεται διαμαρτυρόμενον (ἀρ. 38 Λαογρ. Η' 439), ὡς ἀκριβῶς τὸ δαιμόνιον τῶν δαιμονιώντων τοῦ Εὐαγγελίου. Προφανὴς ἐν τῇ παραδόσει ταύτῃ εἶναι ἡ σύγχυσις τῶν στοιχειῶν πρὸς τοὺς δαίμονας, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς θρησκείας.

ς'.
ΑΓΙΟΙ

Προκειμένου περὶ ἁγίων δὲν θὰ ἐξετάσωμεν τὰς ἐν τοῖς συναξαρίοις καὶ τοῖς βίοις τῶν ἁγίων περιεχομένας περὶ αὐτῶν δοξασίας, ἀλλὰ μόνον τὰς ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ φερομένας παραδόσεις περὶ αὐτῶν, ἐξ ὧν πολλαὶ μὲν βεβαίως ἔχουσι τὴν ἀρχήν των εἰς τὰ συναξάρια, πολλαὶ δὲ ἐσχηματίσθησαν ἐκ διαστροφῆς τῶν περὶ αὐτῶν διδασκαλιῶν τῆς ἐκκλησίας ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀρχαίων ἑλληνικῶν δοξασιῶν. Παρατηρεῖται δηλονότι ὅτι ὅπως ἕκαστος Θεὸς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐξεπροσώπει καὶ μίαν ἰδιαιτέραν φυσικὴν δύναμιν, οὕτω καὶ σήμερον ὁ λαὸς ἀποδίδει εἰς ἕκαστον ἅγιον ἰδιαιτέραν τινὰ δύναμιν. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνταῦθα ἐν Χίῳ ὁ ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προστάτης τῶν θαλασσινῶν, ἀντικαταστήσας τὸν Ποσειδῶνα καὶ τοὺς Διοσκούρους, ὁ ἅγιος Τρύφων προστάτης τῆς γεωργίας, ἀντικαταστήσας

τὴν Δήμητρα (ἀρ. 100), ὁ ἅγιος Παντελεήμων, οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι, ὁ ἅγιος Λουκᾶς (ἀρ. 86β 112) εἶναι ἰατροὶ ἀντικαταστήσαντες τὸν Ἀσκληπιόν, ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος ἀντικατέστησε τὴν Εἰλείθυιαν (ἀρ. 98). Οὕτω καὶ ἡ Θεοτόκος ἀντικατέστησεν ἐν Ἀθήνας τὴν Ἀθηνᾶν Παρθένον, ὅθεν καὶ ὁ Παρθενὼν μετεβλήθη εἰς ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας καὶ ὁ δρακοντοκτόνος ἅγιος Γεώργιος τὸν Θησέα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ὅθεν καὶ τὸ Θησεῖον μετεβλήθη εἰς ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἄλλοι ἄλλους.

Τινὲς ἐκ τῶν ἰατρῶν τούτων ἁγίων εἶναι ἰατροὶ ἰδιαιτέρου τινὸς νοσήματος, ὡς ὁ ἅγιος Χαραλάμπης τῆς *λοιμικῆς* ἢ *σκουρδούλας* καὶ τῶν νόσων τῶν ζώων (ἀρ. 99), ἡ ἁγία Βαρβάρα τῆς εὐλογιᾶς, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἢ *Κουτσοκεφαλίτης* τοῦ παροξυσμοῦ (ἀρ. 101), ὁ ἅγιος Τρύφος τῆς ἐπιληψίας ὡς θεραπεύσας τὴν ἐπιληπτικὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως (ἀρ. 114), ὁ ἅγιος Σπυρίδων τῶν ὠτων κ. τ. λ.

Ἄλλοι πάλιν ἅγιοι ἔλαβον ἰδιαιτέραν δύναμιν ἐκ τῆς παρετυμολογίας τῶν ὀνομάτων των. Οὕτω ὁ ἅγιος Φανούριος φανερώνει ὅ,τι ἀπολέσῃ τις, ὡς καὶ τὴν τύχην τῶν παρθένων (ἀρ. 90, 102). Διὰ τοῦτο ὁ ἀπολέσας τι παρακαλεῖ τὸν ἅγιον διὰ τῶν ἑξῆς· «*Ἅγιε μου Φανόριε, καὶ φανέρωσέ μου το νὰ σοῦ κάμω μιὰν πίττα γιὰ τὴν μάνα σου*», ἐπειδὴ κατὰ τὰς παραδόσεις ὁ ἅγιος εἶχε μητέρα, τὴν ὁποίαν πολὺ ἠγάπα. Τὴν πίτταν ταύτην μοιράζοντες εἰς τοὺς πτωχοὺς λέγουσιν εἰς αὐτούς: «*Συχχωρέσετε τ' ἁγίου Φανόριου τὴμ μάνα*» (ἀρ. 102). Ὁ ἅγιος Συμεὼν σημειώνει τὰ τέκνα τῶν ἐγκύων, αἵτινες ἐργάζονται κατὰ τὴν ἑορτήν του. Διὰ ταῦτα αἱ ἔγκυοι πρέπει κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην νὰ κάθηνται *σταυρωχέρες*, δηλ. μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας καὶ νὰ μὴ ἐγγίσωσι πρᾶγμα τι, διότι τοῦτο θὰ σχηματισθῇ ἀπαράλλακτον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέλους τοῦ σώματος τοῦ τεχθησομένου. Πρὸς ἀποτροπὴν δὲ τοῦ κακοῦ τούτου ἡ ἔγκυος λειώνει ἁλάτι καὶ βυθίζει τὴν χεῖρα της ἐντὸς τῆς ἅλμης, εἶτα δὲ σφογγίζουσα αὐτὴν εἰς τὰ ὀπίσθιά της λέγει·

Ὅ,τ' ἔπιασα, ὅ,τ' ἔκαμα ὀπίσω μου νὰ πάῃ
καὶ σὰν τ' ἁλάτι πού λειωσεν ἔτσι κ' εὐτὰ νὰ λειώσουν.

Πιστεύουσι δὲ προσέτι ὅτι εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα δὲν πρέπει νὰ γίνῃ ἐγχείρησις, διότι «*στὰ θεϊκὰ πράματα μαχαίρι δὲν μπαίνει*» (ἀρ. 85, 87, 88 καὶ *Κανελλάκη*, Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 361).—Ὁ ἅγιος Προκόπιος συντελεῖ εἰς τὴν τεκνοποίησιν. Ὅθεν αἱ στεῖραι καὶ αἱ νεόνυμφοι τὸν παρακαλοῦσιν ὅπως ἀποκτήσωσι τέκνα (ἀρ. 91). Ὁμοίως

καὶ οἱ ἱερεῖς κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου μνημονεύουσιν ἐν τέλει τοῦ ἁγίου. Ἡ δοξασία αὕτη προῆλθε πάντως ἐκ τῆς παρετυμολογίας τοῦ ὀνόματος Προκόπιος πρὸς τὸ προκόπτειν.—Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος σιδερώνει (δηλ. κάμνει γερὰ σὰν τὸ σίδερο) τὰ ἀσθενικὰ παιδία (*τὰ ζαΐφικα*), διὰ τοῦτο, ἂν παιδίον τι γεννηθῇ ἀσθενικόν, τὸ ὀνομάζουσι *Σιδερῆν — Σιδεριὸ* (ἀρ. 93).—Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας καλοπαντρεύει τὰ κορίτσια, ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ τῆς μνήμης του (30 Νοεμβρίου) *ἀντρειώνει* ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν δοξασίαν τῶν χωρικῶν (ἀρ. 95).—Ὁ ἅγιος Αἰμιλιανὸς (Μιλιανὸς) λύει τὴν γλῶσσαν τῶν βραδυγλώσσων παιδίων (τὰ κάμνει νὰ μιλοῦν) (ἀρ. 94).—Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος (*Στράτης*, ἐνῷ τὸ κύριον ὄνομα *Στρατῆς*), παρετυμολογηθέντος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πρὸς τὴν λέξιν *στράτα*, συντελεῖ εἰς τὸ βάδισμα τῶν μικρῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ περιπατήσωσι, τὰ μανθάνει *στράτα* (ἀρ. 92).—Ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος συντελεῖ εἰς τὸν τοκετὸν (*λευτερώνει*). Ὅθεν καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ μεταφέρεται εἰς τὸν οἶκον τῆς δυστοκούσης καὶ τὸ μετὰ δυστοκίαν γεννώμενον τέκνον ὀνομάζουσι Λευτέρην (ἀρ. 98).—Ὁ ἅγιος Πολύκαρπος τιμᾶται ἀπὸ τοὺς περιβολάρηδες τοῦ Κάμπου ὅπως πολυκαρπίσουν τὰ δένδρα των (ἀρ. 100).—Ὁ ἅγιος Στυλιανὸς *στυλώνει τὶς γέννες*. Δηλ. ὅταν τὰ παιδιὰ ἀποθνήσκουν μικρά, ὀνομάζουσι τὸ ἓν *Στέλιον* φρονοῦντες ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ ζήσῃ καὶ τὰ μετ' αὐτὸ τεχθησόμενα (ἀρ. 97). Ἐν γένει εἶναι προστάτης τῶν νηπίων καὶ εἰς τὰς εἰκόνας του παρίσταται κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας του νήπιον.—Ὁ ἅγιος Σταμάτιος ἔχει τὸ χάρισμα νὰ *σταματᾷ τὶς γέννες*. Ὅθεν καὶ οἱ ἔχοντες πολλὰ τέκνα καὶ μὴ ἐπιθυμοῦντες ἕτερον, ὀνομάζουσι τὸ τελευταῖον Σταμάτην, ἂν εἶναι ἄρρεν, Σταματοῦν δέ, ἂν εἶναι θῆλυ (ἀρ. 107).—Ὁ ἅγιος Σπυρίδωνας θεραπεύει τὰ *σπυριά*, ἤτοι τὰ ἐξανθήματα τῶν μικρῶν παιδίων, θεραπεύει προσέτι καὶ τὰ νοσήματα τῶν ὠτων (ἀρ. 108).—*Ἡ ἁγιὰ Φωτιὰ* (Φωτεινὴ) σῴζει τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὴν ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς *(φωτιᾶς)* καὶ ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πολέμου (*φωτιᾶς* ἐπίσης), θεραπεύει δὲ καὶ τὰς νόσους τῶν ὀφθαλμῶν *(τὸ φῶς τοῦ ἀνθρώπου)*. Κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον πολλοὶ στρατιῶται Καλιμασιῶται καὶ Νιοχωροῦσοι ἔστελλον χρήματα εἰς τοὺς γονεῖς των, ὅπως τελεσθῶσι λειτουργίαι ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Φωτιᾶς, ἵνα τοὺς σώσῃ ἀπὸ τοῦ πολέμου τὴν φωτιά (ἀρ. 96).—Ἡ ἁγία Μαρίνα ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων Χίων ναυτικῶν τῆς πρωτευούσης ἐτιμᾶτο μετὰ τοῦ ἁγίου Νικολάου ὡς προστάτις τῆς ναυτιλίας (ἀρ. 111), παρετυμολογηθέντος τοῦ ὀνόματός της πρὸς τὴν ἰταλικὴν λέ-

ξιν marina (ναυτικόν).—Ἡ ἁγία Ὑπακουὴ (*Ἀπακοὴ*) θεραπεύει τὰς παθήσεις τῆς ἀκοῆς. Διὰ τοῦτο ὅσοι πονοῦσι τὰ ὦτα ἢ δὲν ἀκούουσι καλῶς μεταβαίνουσι κατὰ τὴν μνήμην της εἰς τὸν ἔξωθι τῶν Βαβύλων ναόν της ὅπως θεραπευθῶσι (ἀρ. 115).—Ὁ ἅγιος Πλάτων μετεσχηματίσθη εἰς ἅγιον Πλάτανον καὶ ἐσχετίσθη μὲ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν. Διὰ τοῦτο δοξάζουσιν ὅτι ἀναλόγως τοῦ καιροῦ, ὅστις θὰ ἐπικρατήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του (18 Νοεμβρ.) θὰ εἶναι ὁ χειμὼν βαρὺς ἢ ἐλαφρὸς (ἀρ. 110).

Οἱ ἅγιοι παρουσιάζονται καθ' ὕπνους εἰς τοὺς συγγενεῖς τῶν ἀσθενούντων ἢ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἵνα θεραπεύσωσιν αὐτούς, ἢ ὑπὸ τὴν ἰδίαν των μορφήν, *ὁλοζώντανοι* (ἀρ. 86, 112), ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν ὁμωνύμων αὐτοῖς ἀνθρώπων (ἀρ. 89, 104). Καὶ εἰς ἄλλους μὲν οἱ ἴδιοι ἐκτελοῦσι τὴν θεραπείαν ὡς ὁ ἅγιος Λουκᾶς μὲ τὸ νυστέρι του (ἀρ. 86) καὶ ἡ Παναγία δι' ἀλοιφῆς (ἀρ. 89), ἄλλους δὲ διατάσσουσι νὰ ἐγερθῶσιν ἀμέσως τῆς κλίνης (ἀρ. 112). Παρουσιάζονται προσέτι εἰς τοὺς τιμῶντας αὐτοὺς ὑπὸ μορφὴν ὁμωνύμων θνητῶν, ἵνα προειδοποιήσωσι τοὺς προστατευομένους των περὶ προσεχοῦς κινδύνου (ἀρ. 104), ἄλλοτε πάλιν προειδοποιοῦσι τὴν οἰκογένειαν περὶ ἐπικειμένης συμφορᾶς, οἷον θανάτου μέλους τῆς οἰκογενείας, διὰ τριγμοῦ ἢ κρότου τῶν εἰκόνων των (ἀρ. 105) ἢ καὶ ὁλόκληρον χωρίον διὰ τοῦ ἱδρῶτος τῆς εἰκόνος τοῦ πολιούχου ἁγίου (ἀρ. 106). Γίνονται δὲ θεατοὶ πολλάκις ἐντὸς τῶν χωρίων ἐν καιρῷ μεγάλης ἐπιδημίας, ὁπότε πάντες οἱ τιμώμενοι εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο ἅγιοι εὑρίσκονται ἐν συναγερμῷ μεταβαίνοντες ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀσθενῶν (ἀρ. 99), ἄλλοτε δὲ πάλιν ἡ ἐμφάνισίς των προειδοποιεῖ τοὺς κατοίκους περὶ ἐπικειμένης ἐπιδημίας (ἀρ. 103). Περὶ δὲ τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἁγίων Βικτώρων (Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου) πολιούχων τῆς πόλεως Χίου δοξάζουσιν ὅτι ἐπισκέπτονται τὴν νῆσον μας τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς των (11 Νοεμβρίου) καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν πατρίδα των τὴν ἑσπέραν τῆς ἑπομένης, ὅθεν τὴν παραμονὴν ἐπικρατεῖ νότιος ἄνεμος, τὴν δὲ ἑπομένην βόρειος (ἀρ. 109).

Οἱ ἅγιοι τέλος εἶναι ὄργανα τῆς θείας δικαιοσύνης τιμωροῦντες τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἱεροσύλους, τοὺς ὁποίους *κονταρεύγουν* (ἀρ. 113). Ὁμοίως καὶ τοὺς μὴ τιμῶντας τὴν μνήμην των δι' ἀργίας καὶ νηστείας τιμωροῦσι διαφοροτρόπως, ἡ μὲν ἁγία Φωτιὰ διὰ πυρκαϊᾶς ἢ παθήσεως τῶν ὀφθαλμῶν, ὁ ἅγιος Συμεὼν διὰ σημαδεύσεως τῶν βρεφῶν, ὁ Πρόδρομος διὰ παροξυσμοῦ, ἡ ἁγία Βαρβάρα διὰ τῆς εὐλογιᾶς καὶ ἄλλοι ἄλλως.

Ζ'.

ΦΥΛΑΚΕΣ ΑΓΓΕΛΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΛΟΙ

Οἱ ἄγγελοι θεωροῦνται καὶ παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ ὡς ὄντα κατώτερα μὲν τοῦ Θεοῦ, ἀνώτερα δὲ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἁγίων. Φαντάζονται δ' αὐτοὺς ὡς ὑπερφυσικῆς καλλονῆς νεανίας ἢ νεάνιδας, μὲ πτέρυγας μεγάλας, ἐκ τῶν ὤμων φυομένας, ὡς ἀκριβῶς παρίστανται ἐν ταῖς ἁγιογραφίαις. Πλὴν δὲ τῶν μεγάλων ἀγγέλων παραδέχονται ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἀγγελάκια, ἅτινα φαντάζονται ὡς ὡραῖα νήπια ἄνευ σώματος μὲ μικρὰς πτέρυγας ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς, φρονοῦσι δὲ ὅτι τοιαῦτα γίνονται μετὰ θάνατον τὰ βρέφη, ὅσα ἀποθάνωσι μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τὰ μέχρι 3-5 ἐτῶν νήπια (ἀρ. 141). Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄγγελοι θεωροῦνται ὡς πρότυπα τῆς ὡραιότητος, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ὡραῖος νεανίας καὶ ἡ ὡραία νεάνις καλεῖται ἄγγελος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν φράσεων *«αὐτὸς (ἢ αὐτὴ) εἶναι ἄγγελος»* καὶ ἐκ πλείστων δημοτικῶν ἐρωτικῶν διστίχων, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα δύο ἀπὸ τὸ Χαλκιός.

Ἄγγελος εἶσαι, μάτια μου, κι ἀγγελικὰ χορεύγεις,
κι ἀγγελικὰ πατεῖς στὴ γῆ, κι ὅλους τοὺς νιοὺς μαραίνεις.

Ἄγγελος εἶσαι, μάτια μου, κι ἀγγελικὴ ἡ ψυχή σου,
κι ἄγγελος ἐζουγράφισεν τὸ λυγερὸ κορμί σου.

Ὁμοίως ἐπὶ ἐξόχου καλλονῆς ὁ λαὸς μεταχειρίζεται τὸ ἐπίθετον ἀγγελικὸς *(ἀγγελικὸ κορμί, ἀγγελικὴ ψυχή, ἀγγελικὸ πρόσωπο)* ὡς καὶ τὸ ἐπίρρημα *ἀγγελικὰ* σημαίνει ἐξόχως ὡραῖα, οἷον *ἀγγελικὰ χορεύεις, ἀγγελικὰ πατεῖς στῆ γῆ* ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἄνω διστίχων. Ὡς τοιοῦτοι δ' οἱ ἄγγελοι θεωροῦνται προσέτι καὶ πάροχοι πάσης ὑπερβολικῆς ὡραιότητος. Ὅθεν τῆς ὡραίας ἐζωγράφισαν ἄγγελοι *τὸ λυγερὸ κορμί, τὰ κοκκινωπὰ χείλη*, τῆς χτενίζουν τὰ μαλλιά κτλ.

Κοτσινωπά 'ν' τὰ χείλη σου σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα,
ἄγγελος τὰ ζουγράφισε μὲ κοκκαλένια μπένα.
(*Κανελάκη*, Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 156).

Ἔχεις τετράξανθα μαλλιά, στὶς πλάτες σου ριγμένα,
ἄγγελοι τὰ χτενίζουνε μὲ διαμαντένια χτένια.
(Χαλκιός).

Ἡ περικαλλὴς νεάνις λέγεται ἐπίσης *ἀγγελοκαμωμένη*.

Ἀγγελοκαμωμένη μου, μέλι μὲ τὴ γλυκάδα,
φαρμάκια ποὺ μὲ πότισες αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα.
(Χαλκιός).

Περὶ δὲ τῶν νεανίδων, αἵτινες καλοῦνται *Ἀγγελική, Ἀγγέλα* [1]), λέγουν ὅτι ἔχουσι βαπτίσει αὐτὰς ἄγγελοι, ἀνάδοχος δ' αὐτῶν εἶναι ἡ Παναγία.

Ἄγγελοι σὲ βαπτίζανε, κ' ἡ Παναγιὰ νονά σου,
κ' ἐβγάλανε, πουλάκι μου, Ἀγγέλα τ' ὄνομά σου.
(Χαλκιός).

Αὗται προσέτι παραβάλλονται πρὸς κρύο νερό, ποὺ πίνουν οἱ ἄγγελοι.

Ἀγγελικοῦλα ζάχαρι, Ἀγγελικοῦλα μέλι,
Ἀγγελικοῦλα κρύο νερό, ποὺ πίνουν οἱ ἀγγέλοι.

Ἄγγελος προσέτι λέγεται καὶ ὁ εὐτυχὴς ἐραστής, ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα *ἀγγελίζω;*

Ἕναν καιρὸ 'μουν ἄγγελος, τώρ' ἀγγελίζουν ἄλλοι,
στὴ βρύση πού 'πινα νερό, τώρα τὸ πίνουν ἄλλοι.
(Χαλκιός).

Τὸ καλογεννημένο παιδὶ τὸ πιάνουν ἄγγελοι καὶ τὸ παραδίδουν εἰς τὰς χεῖρας τῆς μητρός του ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ βαυκαλήματος.

Νάνι τὸ κανακάρι μου, τὸ καλογενημένο,
ὁποὺ τὸ πιάσαν ἄγγελοι, στὰ χέρια μου τὸ δῶσαν.
(*Κανελλάκη*, Χιακὰ ἀνάλ. σ. 212).

Ἐν τῷ ἀνωτέρω διστίχῳ τὸ *πιάσαν* σημαίνει οὐ μόνον ἔλαβον, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν καὶ τὴν καλὴν γένναν (πρβλ. ποιὰ μαμμὴ ἔπιασε τὸ παιδί;)

Οἱ ἄγγελοι δὲν παρουσιάζονται μὲν τώρα πλέον ὀφθαλμοφανῶς τόσον συχνὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἐν τῇ Ἁγίᾳ γραφῇ, ἀλλὰ παρίστανται ἀοράτως καὶ συμβουλεύουσι καὶ παραινοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὸ καλόν. Ἄνωθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου παντὸς ἀνθρώπου παρίσταται εἷς ἄγγελος προτρέπων αὐτὸν εἰς τὸ καλὸν καὶ ἀποτρέπων ἀπὸ τοῦ κακοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον παρακινεῖ αὐτὸν ὁ ἄνωθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ὑπάρχων δαίμων (ἀρ. 116). Ὁ ἄγγελος οὗτος λέγεται καὶ φύλακας [2]) ὡς

---

[1]) Πλὴν τῶν ὀνομάτων τούτων εὐχρηστοῦσι καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν παρεφθαρμένα *Ἀγγερῶ, Ἀγγέρκω, Ἀγγεριώ*. Ἐν Καρδαμύλοις καὶ οἰκογενειακὸν ὄνομα *Ἄγγελος*. Τὸ δὲ ἐπίσης εὔχρηστον κύριον ὄνομα *Ἄγγελος* ἐν Χώρᾳ σημαίνει Εὐάγγελος. [2]) Οὗτος εἶναι ὁ *ἔφορος δαίμων* τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τοὺς ἀρχαίους (*Πολίτου*, Νεοελλ. μυθ. 493).

δεικνύει ἡ ἑξῆς πρὸς αὐτὸν προσευχή, λεγομένη ἔτι ἐν τῷ χωρίῳ Χαλκιός.

Ἄγγελέ μου, φύλακά μου,
φύλαξέ μου τὴ ψυχή μου,
τὴ ψυχὴ καὶ τὴ ζωή μου,
τί ὁ κόσμος ἐπορνεύτη
κ' ἡ ψυχή μου πονηρεύτη
καὶ τὰ δυό μου μάτια κλαῖσι.
Ἔλα νὰ μὲ συμπαθήσῃς,
νὰ μοῦ δώκῃς τὸ συμπάθειο
τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς μου.

Καλεῖται προσέτι καὶ *καλὸς ἀναφακᾶς* ἐν Καρδαμύλοις, ὡς φέρων τὴν καλὴν τύχην, ὁ δὲ δαίμων κακὸς ἀναφακᾶς (ἀρ. 117). Ὁ φύλαξ ἄγγελος παροτρύνει τὸν ἄνθρωπον πάντοτε εἰς τὸ καλόν, ὅταν δ' οὗτος ὑπακούῃ εἰς τὰς προτροπάς του περιφρονῶν τὰς τοῦ δαίμονος, ὁ τελευταῖος ἠττώμενος *μπαίνει μέσα στὸ καβούκι του*, ἐνῷ τοὐναντίον, ὅταν ὑπακούσῃ εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ δαίμονος, ὁ ἄγγελος φεύγων ἐγκαταλείπει αὐτὸν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ τελευταίου τούτου (ἀρ. 116). Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, ὧν ὁ φύλαξ ἄγγελος εἶναι ἰσχυρότερος τοῦ δαίμονος, καὶ τοὺς τοιούτους δὲν πειράζουν τὰ στοιχειά (ἀρ. 117). Οἱ τοιοῦτοι εἰς τὸ χωρίον Χαλκιὸς λέγονται *λαφρόστοιχοι* καὶ θεωροῦνται ὡς ἀνισόρροποι.

Τὸν φύλακα ἄγγελον δύναται νὰ ἴδῃ τις κύπτων ἐντὸς φρέατος, ὁπότε ἡ μορφὴ τοῦ κύπτοντος ἡ ἀντικατοπτριζομένη ἐν τῷ ὕδατι τοῦ φρέατος θεωρεῖται ὡς ὁ ἀναφακᾶς του (ἀρ. 119). Ὅταν δὲ τὸ βρέφος ἐκβάλλῃ ἀνάρθρους φωνάς, νομίζουσιν ὅτι ὁμιλεῖ *χούλλικα*, ἅτινα τῷ ὑπαγορεύει ὁ ἄγγελός του, ὅταν δὲ γελᾷ, φρονοῦσιν ὅτι γελᾷ πρὸς τὸν ἄγγελόν του ἢ τὴν Παναγίαν (ἀρ. 118).

Οἱ ἄγγελοι ὀφθαλμοφανῶς παρουσιάζονται μόνον εἰς τοὺς ψυχορραγοῦντας, περὶ ὧν δοξάζουσιν ὅτι *βλέπουν τὸν ἄγγελόν των* (ἀρ. 117, 136, 137). Λέγουσι δ' ἐπίσης περὶ τοῦ ψυχορραγοῦντος *ἐγγελοφώρεσεν* (ἀρ. 136) ἢ *ἐγγελοσκιάχτηκεν* (Χαλκιός). Καὶ ὅταν μὲν ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλός, βλέπει ὡραῖον ἄγγελον, ὅταν δ' εἶναι κακός, ἄγριον. Ὅθεν καὶ τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου ὁ νεκρὸς εἶναι ἥμερος καὶ γλυκύς, τοῦ δὲ κακοῦ ἄγριος καὶ ἀγνώριστος (ἀρ. 136, 137). Κατά τινας ὁ ἥμερος ἄγγελος εἶναι ὁ Γαβριήλ, ὁ δὲ ἄγριος ὁ Μιχαήλ (ἀρ. 138), ἐν ᾧ κατ' ἄλλους ὁ αὐτὸς ταξιάρχης ἐμφανίζεται ὡς ὡραῖος

μὲν εἰς τοὺς καλούς, ἄγριος δὲ εἰς τοὺς κακούς (ἀρ. 139), καὶ παρ' ἄλλοις ταυτίζεται πρὸς τὸν φύλακα ἄγγελον, πρὸς τὸν ὁποῖον μάλιστα γελᾷ ὁ ψυχορραγῶν, διότι παρουσιάζεται πρὸς αὐτὸν γελαστός, καὶ διὰ τῆς χειρὸς τῷ νεύει λέγων «δεξιά», ἤτοι νὰ παρίσταται εἰς τὰ δεξιά του, ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὸν δαίμονα νὰ ἁρπάσῃ τὴν ψυχήν του (ἀρ. 117). Διότι τῶν πολὺ κακῶν ἀνθρώπων τὴν ψυχὴν μόνον οἱ δαίμονες λαμβάνουσι [1]), τούτους δὲ βλέποντες οἱ ψυχορραγοῦντες κινοῦσι σπασμωδικῶς τὸ πρόσωπον, τὰ χείλη καὶ τὰς χεῖρας ἐκ τοῦ ὑπερμέτρου φόβου (ἀρ. 140). Ὁ ἐμφανιζόμενος τοῖς κακοῖς μὲ στυγνὴν τὴν ὄψιν ἄγγελος Μιχαὴλ τυραννεῖ αὐτοὺς ὅπως ἐξαγάγῃ τὴν ψυχήν των (ἀρ. 139) πατῶν ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος ὡς παρίσταται ἐν ταῖς ἁγιογραφίαις.

Ὁ ἄγγελος ἅμα λαβὼν τὴν ψυχήν, τὸ μὲν πρῶτον περιάγει αὐτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐντὸς τῆς οἰκίας, εἶτα δὲ ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς ὅσα μέρη μετὰ τοῦ σώματος αὐτῆς ἔζησεν, ἀναφέρων αὐτῇ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἔργα, ὅσα διέπραξεν εἰς ἕκαστον μέρος, μετὰ δὲ ταῦτα διαβιβάζει αὐτὴν διὰ τῶν πονηρῶν τελωνίων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀποτελοῦντα ἓξ τάγματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων κατέχει καὶ ἕνα οὐρανὸν ὑψηλότερον τοῦ ἄλλου μέχρι τοῦ ἑβδόμου, ὅστις εἶναι ὁ κυρίως οὐρανός, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ Χριστός (ἀρ. 141, 142). Τὰ τελώνια ταῦτα προσπαθοῦσι ν' ἀφαιρέσωσι τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀγγέλου διεκδικοῦντα αὐτήν [2]). Ἐὰν ὅμως τὰ καλὰ ἔργα τῆς ψυχῆς εἶναι ὑπέρτερα τῶν κακῶν, τότε ὁ ἄγγελος διασῴζει αὐτὴν διὰ μέσου τῶν τελωνίων καὶ προσάγει πρὸς τὸν Πλάστην, ἵνα προσκυνήσῃ.

Ἐν τούτοις ἔν τινι ἐμμέτρῳ προσευχῇ ἐκ Καμποχώρων ἡ ψυχὴ διέρχεται τὰ κακὰ τελώνια μετὰ τὴν *κρίσιν*, δηλ. τὴν δευτέραν παρουσίαν. Ἐν ταύτῃ παρακαλεῖται ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος νὰ μεσιτεύσῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν πατὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ προσευχομένου, λαμβάνων δ' αὐτὴν ἐκ τῆς χειρὸς νὰ τὴν ὁδηγήσῃ πρὸς τὸν Χριστόν, ὁ δὲ Χριστὸς νὰ τὴν περάσῃ ἀπὸ τῆς Τρίχας τὸ γιοφύρι καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ τελώνια. Ἡ προσευχὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἑξῆς·

Ἄη Γιάννη Θεολόγο,
ἀπὸ σέναν ἔχω λόγο,

---

1) Ἴδε καὶ *Πολίτου*, Νεοελλ. μυθολ. σ. 312.
2) Ἔνθ' ἀν. σελ. 315 καὶ 318.

πάντα μου νὰ σὲ προσέχω
καὶ βοήθειαν νὰ σ᾽ ἔχω.
Κι ἅμα κάμ᾽ ὁ Θεὸς τὴν κρίσι,
νὰ σταθῇς νὰ τοῦ μιλήσῃς,
νὰ μὲ πάρῃς ἀφ᾽ τὸ χέρι,
νὰ μὲ πᾶς εἰς τὸ Χριστό μας.
Κι ὁ Χριστὸς νὰ μὲ περάσῃ
ἀφ᾽ τῆς Τρίχας τὸ γιοφύρι
κι ἀπὸ τὰ κακὰ τελώνια.

Η΄.

ΔΙΑΒΟΛΟΣ

Δαίμονας κυρίως ὀνομάζεται ὁ Διάβολος. Ἀλλ᾽ ὑπὸ τὸ ὄνομα *δαιμόνοι* ὑπονοοῦνται γενικῶς καὶ ἅπαντα τὰ πονηρὰ πνεύματα, στοιχειά, νεράϊδες κτλ.

α΄) *Κατοικία*: Οἱ δαίμονες κατὰ τὰς δυξασίας τοῦ ἡμετέρου λαοῦ, τὰς ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἐκκλησίας ἀπορρεούσας, κατοικοῦσι κυρίως ἐντὸς τῆς κολάσεως, ἐντὸς τῆς πίσσης, ἔνθα *σκεντεύγουν* (βασανίζουν) τοὺς ἁμαρτωλούς (ἀρ. 143), ἐκφεύγοντες ὅμως αὐτῆς ἀνέρχονται καὶ εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον, ἔνθα προσπαθοῦσι διὰ διαφόρων μέσων ν᾽ ἀποπλανήσωσι ψυχάς, τὰς ὁποίας παραλαμβάνοντες μεταφέρουσιν εἰς τὴν κόλασιν. Εἰσέρχονται προσέτι καὶ εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ὧν τὴν ψυχὴν τελείως κατακτῶσι καὶ περὶ ὧν λέουσιν ὅτι *ἔχουσι τὸν διάβολο μέσα των*. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι πρῶτον οἱ κακοὶ καὶ μοχθηροί, περὶ ὧν λέγουσι προσέτι ὅτι εἶναι *διαβολεμένοι* (=διεστραμμένοι), δεύτερον οἱ ἰδιότροποι καὶ θυμώδεις, περὶ ὧν λέγουσιν ὅτι *εἶναι στὰ διαβόλια των* [1]), *διαβολισμένος* δὲ καλεῖται ὁ πολὺ ὠργισμένος, ὡς καὶ *διαβολίζομαι*=ἐξοργίζομαι [2]), τρίτον οἱ παράφρονες, τέταρτον οἱ πάσχοντες ἐξ ἐπιληψίας, οἵτινες καὶ *δαιμονισμένοι* λέγονται, πέμπτον οἱ *μάγοι* καὶ αἱ προλέγουσαι τὰ μέλλοντα Ἀθιγγανίδες (ἀρ. 135). Περὶ πάντων τούτων λέγουσι προσέτι ὅτι καὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις των εἶναι ὑπαγορεύσεις τῶν ἐν αὐτοῖς δαιμόνων (ἀρ. 120).

[1]) Συνώνυμος τῇ φράσει ταύτῃ εἶναι *«εἶναι στὰ φεγγάρια του»*.

[2]) Καὶ ἐπὶ μεγάλου παθήματος λέγουσιν ἐπίσης τὸ *διαβολίζομαι, ἐδιαβολίστηκα*=ἔπαθα μεγάλο κακό, ἐκτύπησα πολύ. Ὁμοίως καὶ *διαβολίζω* τὸ χέρι ἢ τὸ πόδι κτλ.=κτυπῶ πολὺ στὸ χέρι ἢ στὸ πόδι κτλ.

β΄) *Ὀνομασίαι*: Τὸν διάβολον φοβεῖται πολὺ ὁ ἡμέτερος λαός, διὰ τοῦτο περὶ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον πολὺ φοβεῖται τις, λέγει ὅτι *τὸν φοβᾶται σὰ διάβολο*. Ἕνεκα τοῦ φόβου τούτου οἱ χωρικοὶ προπαντὸς καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ οἱ ἀμαθέστεροι ἀποφεύγουσι ν᾽ ἀναφέρωσι τὸ ὄνομά του, μεταστρέφοντες αὐτὸ συνήθως 1) εἰς *διάβοντρος* ἐκ συμφυρμοῦ τοῦ διάβο(λος) καὶ (dia)ntro, 2) εἰς *δαίμοντρος*, 3) εἰς *διάβανος* ἐκ συμφυρμοῦ τῶν διάβολος) καὶ (σα)τανᾶς, 4) εἰς *διάβοτσος* ἐν Καρδαμύλοις, 5) *ἐτσινᾶς* ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκ τοῦ α΄. μέρους τῆς βλασφημίας *«Ἔτσι νά σε πάρ᾽ ὁ Σατανᾶς»*, 6) *τατσινᾶς* εἰς Χαλκιός, διὰ παρόμοιον λόγον (*Ἐδέτσι νά....*).

Πολλάκις ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ διαβόλου μεταχειρίζονται ἄλλας λέξεις ἐν βλασφημίαις, ἐπικλήσεσι, κατάραις, διηγήσεσι κ.τ.λ., οἷον *πειρασμός, ὀχτρός, καταραμένος, τρισκατάρατος, ὄξαποδῶ* ἢ *ὀξαποδῶς* ἢ *ἀξαποδίτης* (τὰ δύο τελευταῖα ἐκ τοῦ χωρίου Χαλκιὸς τῶν Καμποχώρων), *ἀντίχριστος, ἀντίθεος, ζερζεβούλης* (Χαλκιός), *ζορζοβοούλης* ἢ *ζοροβαβούλης* (Καρδάμυλα) ἐκ τοῦ Βελζεβούλ, *Ἑωσφόρος, πιτσόνης* (Χαλκιός, Βολισσός), *καλοπόδαρος* ἢ *καλοπόδης* (Χαλκιός), *κουτουλλᾶτος* (Σιδεροῦντα), *τρίβολος* (Μεστὰ καὶ ἄλλαχοῦ), *κατσουνοριάης* (Βίκι), *κουτσοράδης* [1]), *ὀρνιᾶς* (Καρδάμυλα), *τσιγγουριᾶνος* (Χαλκιός), *τσουγγριᾶνος* (Ξιφιᾶς), *ξωπιστιασμένος* (Βροντάδος). Αἱ δὲ ὀνομασίαι *δαίμονας* καὶ *σατανᾶς* θεωροῦνται ἀσθενέστεραι, ὅθεν καὶ συνήθως λέγονται ἀντὶ τοῦ *διάβολος*. Λέγεται προσέτι καὶ *πιὸμ μεγάλος* (παραλειπομένης τῆς λέξεως διάβολος), δι᾽ οὗ ἐννοοῦσιν ἴσως τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων Ἑωσφόρον, ἐν βλασφημίαις κυρίως (*Πήγαινε στὸν πιὸμ μεγάλον*).

γ΄) *Μορφή, ἰδιότητες καὶ ἐνέργειαι*: Ὁ διάβολος θεωρεῖται κυρίως *μαῦρος* ὡς ἐν τῇ πίσσῃ τῆς κολάσεως διατρίβων καὶ ἐκεῖθεν ἐξερχόμενος (ἀρ. 122), ἴσως δὲ καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται εἰς τὸ Χαλκιός, καὶ τὸν Βολισσὸν *πιτσόνης* καὶ *πιτσονάκι* τὸ διαβολάκι, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὸ Χαλκιὸς τὸν κολασμένον καλοῦσι *πισσίτην*. Θεωρεῖται ὅμως καὶ *κόκκινος* ὡς ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ (ἀρ. 122), ἐνίοτε ὅμως καὶ *πράσινος*, ὅταν δι᾽ αὐτοῦ προσωποποιῆται ἡ χολέρα, ἴσως ἐκ τοῦ χρώματος, ὅπερ λαμβάνει ὁ ἐξ αὐτῆς προσβληθείς. Τὴν μορφὴν πρασίνου δαίμονος παρετήρησα ἔν τινι εἰκόνι τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, ὅστις εἰκονίζεται πατῶν αὐτόν, ἐρωτήσις δὲ γέ-

[1]) Νεοελλ. ἀνάλ. Α΄ σ. 182. Ἐν Χίῳ δὲν ἔτυχε ν᾽ ἀκούσω τὸ ὄνομα τοῦτο λεγόμενον ἐπὶ τοῦ διαβόλου, εἰμὴ μόνον *Κουτσουράδης* ὡς ὄνομα οἰκογενειακόν, ὅπερ ἴσως ἐξ αὐτοῦ προῆλθε.

ροντάς τινας ἔμαθα ὅτι ὁ δαίμων οὗτος εἶναι ἡ *σκουρδοῦλα* ἢ *λοιμικὴ* (χολέρα ἢ πανώλης), ἧς ἰατρὸς θεωρεῖται ὁ ἅγιος. Εἰκονίζεται προσέτι μὲ πρόσωπον ἰσχνότατον καὶ ὁμοιάζον μὲ τὸ τοῦ *τράγου*, φέρων κέρατα μικρὰ *βοὸς* καὶ οὐχὶ κριοῦ ὡς ὁ ἀρχαῖος Πάν, μὲ πόδας δὲ ἰσχνοτάτους, ὅθεν ἴσως εἰς τὸ Χαλκιὸς καλεῖται *καλαπόδης* (ξυλοπόδης), ἐκτὸς ἂν τοῦτο εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἐκεῖ ἐπίσης λεγομένου *χαλοπόδαρος* (κατ' εὐφημισμὸν ἀντὶ τοῦ *κακοπόδαρος* = ὁ ἔχων κακὸ ποδαρικό). Καὶ εἰκονίζεται μὲν μὲ δύο πόδας, θεωρεῖται ὅμως καὶ πολύπους, ὡς δεικνύει ἡ φράσις «*Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια*», ὅταν παραινῶσι τινὰ νὰ εἶναι προσεκτικὸς εἰς τὸν χειρισμὸν ὅπλου, ἢ ὅταν κύπτῃ ἄνωθεν φρέατος, ἢ ὅταν ἐπιχειρῇ ἐπικίνδυνόν τινα πρᾶξιν. Οἱ πόδες αὐτοῦ φέρουσιν ὄνυχας γαμψούς, ὡς καὶ αἱ χεῖρες. Φέρει προσέτι οὐρὰν λεπτοτάτην, ἣν χρησιμοποιεῖ πολλάκις, ὅπως ματαιώσῃ τὸ ἐκ τοῦ σταυροκοπήματος ἀγαθόν, ὅταν τὰ τρία δάκτυλα κατ' αὐτὸ δὲν συσφίγγωνται, ὁπότε δύναται νὰ διέλθῃ δι' αὐτῶν ἡ οὐρὰ τοῦ δαίμονος (ἀρ. 121). Ὅπου δὲ συμβῇ κακόν τι ἢ σκάνδαλον, παραδέχονται ὅτι ὁ *διάβολος ἔχει* (ἢ *ἔβαλε*) *τὴν οὐρά του*, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ χέρι του, ὅπερ λέγεται ἐπὶ τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων. Ἡ οὐρά του εἶναι βραχεῖα, ὅθεν τὸ ἐπίθετον *κοντσοράδης* ἢ *κοντσουράδης* (ὡς λέγεται νῦν ἐν ἐπωνυμίοις) καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένη, ἐξ οὗ *κατσουνοριάης* ἐν Σιδεροῦντι. Ἐνίοτε λαμβάνει τὴν μορφὴν *μαύρου κυνὸς* (ἀρ. 68) ἢ καὶ ὄνου (ἀρ. 133). Ὁ διάβολος εἰκονίζεται κυρίως μεσῆλιξ, ἄνευ γενείου καὶ μύστακος, θεωρεῖται ὅμως πολλάκις καὶ γέρων, ὡς δεικνύει ἡ βλασφημία «*Πήγαινε στὸ γέρο διάβολο*», ἐκτὸς ἂν δι' αὐτοῦ ἐννοοῦσι τὸν Ἑωσφόρον (πρβλ. καὶ ἀνωτέρω *πιόμ μεγάλος*), ὅστις εἰκονίζεται ἡλικιωμένος. Ἔχει καὶ τέκνα τὰ διεστραμμένα παιδιά, ἅτινα καλοῦνται *διαβολοσπορές*, ὅπως τὰ ζωηρὰ καλοῦνται *διαβολάκια* ἢ *δαιμονιτράκια*. Ἔχει προσέτι ἐγγόνους τὰ τέκνα τῶν ἱερέων, ὡς δεικνύει ἡ παροιμία «*Παπᾶ γιός, διαβόλου ἐγγόνι*».

Ὁ διάβολος θεωρεῖται πονηρότατος, ὅθεν καὶ *διαβολιὰ* = ἡ πονηρία, καὶ *διαβόλου κάλτσα*, ὁ εὐφυὴς καὶ πανοῦργος· ὁ δὲ λίαν πονηρὸς καλεῖται ἐν Καρδαμύλοις *πάππους τοῦ διαβόλου*. Περὶ τῶν τοιούτων λέγουσιν ἐπίσης ὅτι γεννῶνται κατ' ἐπιταγὴν τοῦ διαβόλου (*Εἶπεν ὁ διάβολος καὶ τὸν ἤκαμεν*). Ἀναφέρεται ἐπίσης ἐν βλασφημίαις καὶ μάννα τοῦ διαβόλου (*Στοῦ διαβόλου τὴ μάννα*). Θεωρεῖται προσέτι ὡς ἔχων καὶ ὑπηρέτας (*κοπελλάκια*), τοὺς ὁποίους ἀποστέλλει πρὸς τὰ μικρὰ παιδιά, ἵνα τὰ παρακινῶσιν εἰς ἀταξίας, ἀπειθείας καὶ ἀπερισκεψίας (ἀρ. 130), ὅθεν καὶ ἡ ἀπειλὴ «*Τὸ κοπελλάκι σὲ τριγυρίζει*» (Χαλκιός), ἥτις λεγομένη εἰς μικρὰ παιδία ἄτακτα καὶ ἀπειθῆ, σημαίνει «*θὰ τιμωρηθῇς*», διότι πείθεσαι εἰς τὸ κοπελλάκι τοῦ διαβόλου, ποὺ σὲ τριγυρίζει. Νυμφεύεται καὶ θνητὰς γυναῖκας, ἃς τυραννεῖ (ἀρ. 126). Ἔχει ἐπίσης καὶ κουμπάρους τοὺς κλέπτας, τοὺς κακούργους κ. τ. τ., τοὺς ὁποίους βοηθεῖ μὲν πάσῃ δυνάμει μέχρι τινός, ἀλλὰ τέλος ἐγκαταλείπει. Περὶ τῶν τοιούτων ἐπίσης φρονοῦσιν, ὅτι ὁ *διάβολος χαλᾷ ἕνα ζευγάρι σιδερένια παπούτσια, γιὰ νὰ τοὺς φέρῃ στὴν κρεμάλαν* (ἀρ. 125) ἢ *εὐτοῦ ποὺ βρίσκονται*, δηλ. εἰς τὴν καταδίκην, εἰς ἣν εὑρίσκονται. Οἱ ἐκτελοῦντες τὰ θελήματα τοῦ διαβόλου θεωροῦνται *παραδομένοι* εἰς αὐτόν, περὶ ὧν φρονοῦσιν ὅτι καταγράφει αὐτοὺς εἰς *κατάστιχον* (*εὐτὸν τὸν ἔχει πιὰ στὰ τεφτέρια του γραμμένο*), ἵνα δὲ τοὺς ἀναγνωρίζῃ μετὰ θάνατον, ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ὑπογράψωσι διὰ τοῦ αἵματός των ἀντὶ μελάνης (ἀρ. 124). Τὴν δεισιδαιμονίαν ταύτην ὡς γνωστὸν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Γκαῖτε εἰς τὸν Φάουστ. Ἐφ' ὅσον δὲ βοηθεῖ καὶ προστατεύει τοὺς εἰς αὐτὸν παραδεδομένους, καλύπτει αὐτοὺς μὲ τὴν καπόταν του, κατάφορτον ἐκ κωδωνίσκων. Ὅταν ὅμως ἔλθῃ ὁ καιρὸς νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, ἀποσύρει τὴν καπόταν, ὁ δὲ ἦχος τῶν κωδωνίσκων ἐπισύρει ἐπ' αὐτῶν τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου (ἀρ. 128), ὅθεν καὶ περὶ κακοποιοῦ, μὴ ἀνακαλυφθέντος, λέγουσι· «*Δὲ θ' ἀργήσῃς ν' ἀκούσῃς κ' εὐτουνοῦ τὰ κουδουνάκια του*». Καὶ πάντα ἄνθρωπον ὁ διάβολος παρακινεῖ εἰς τὸ κακόν, παριστάμενος μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως οὗτος δὲν ὑπακούῃ εἰς τὰ θελήματά του, τότε ὁ διάβολος *μπαίνει μέσα εἰς τὸ καβούκι του* (ἢ *καυκίν του*, Καρδ.) *καὶ σκᾷ ἀφ' τὸ κακόν του* (ἀρ. 131). Προπαντὸς δὲ προσπαθεῖ νὰ βλάψῃ τοὺς νεονύμφους καὶ τὰ βρέφη, κρυπτόμενος κάτωθεν τῶν προσκεφαλαίων των (ἀρ. 129).

Ὁ διάβολος ἐπίσης ἀποκρύπτει καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα χάνει τις. Ὅθεν ὅταν χάσωσι πρᾶγμά τι, τρυπῶσι διὰ καρφίου τὴν γῆν λέγοντες· «*Εὕρα μοῦ το, δαίμονα, νὰ σὲ ξεπαλουκώσω*», καὶ ὅταν ἀνευρεθῇ λέγουσιν· «*Ἔσκασεν ὁ δαίμονας*» (ἀρ. 132).

Ὁ διάβολος, ὡς λέγουσι, φοβεῖται τὴν γυναῖκα, περὶ τῆς ὁποίας λέγουσιν ὅτι *ἔβαλε τὸ διάβολο μέσα στὸ μπουκάλι* (ἀρ. 127). Ἡ φράσις αὕτη κατήντησε παροιμιώδης, δεικνύουσα τὸ πολυμήχανον καὶ παμπόνηρον πνεῦμα τῆς γυναικός, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διαβόλου δύναται ν' ἀπαλλαγῇ αὕτη (ἀρ. 126). Φοβεῖται ἀκόμη καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου, διότι, ὡς διηγοῦνται, ὁ διάβολος μεταμορφωθεὶς ποτε εἰς ὄνον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν σχολείου τινός, ἔνθα ποικιλοτρόπως κακοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν παίδων ἀπῆλθε κατησχυμένος (ἀρ. 133).

δ') *Μέσα ἀποτρεπτικά :* Ὑπάρχουσιν εἰσέτι γραῖαι καὶ γέροντες, αἵτινες ὅταν ἀκούσωσι τὸ ὄνομα *διάβολος*, πτύουσι κατὰ γῆς λέγουσαι· *Ὁ Χριστός!* ἢ *Χριστὸς κι Ἀπόστολος!* ἢ *Σίδερο στὴ μέση μας!* ἢ *Ὄξ' ἀποδῶ!* ἢ *Ὄξω κι ἀπὸ μακριά!*. Ἐπίσης, ὅταν ἀναφερθῇ τὸ ὄνομά του κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ, σταυρώνουσιν εὐθὺς τὴν τράπεζαν λέγουσαι· *Ὁ Χριστός!* ἢ *Χριστὸς ἐδῶ!* Σταυρώνουσιν ἐπίσης καὶ τὸ προσκεφάλαιον τῶν μικρῶν παίδων, τῶν νεονύμφων καὶ τῶν λεχῶν λέγουσαι·

Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ
κι ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾷ
καὶ τὸν κόσμο βοηθᾷ (ἀρ. 129).

Μέσα ἀποτρεπτικὰ θεωροῦνται πλὴν τοῦ σταυροκοπήματος καὶ ὁ ἁγιασμός, τὰ ἄνθη τοῦ ἐπιταφίου, ὁ σταυρός, ἡ προσευχὴ καὶ τὸ θυμίαμα, ὅθεν καὶ εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἐπιτελούντων τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα καὶ φυλαττόντων ἐν αὐτοῖς τὰ ἄνω ἱερὰ ἀντικείμενα δὲν εἰσέρχονται δαίμονες (ἀρ. 123).

ΔΗΜΩΔΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ

(Συνέχεια Λαογραφίας Θ' 441).

Ἀσγουρίδα καὶ *κατσαγρίλι* (πρβλ. τὸ *κατσαρὸς*) καλεῖται κοινῶς ἡ μικρὰ θαμνώδης ἀγριελαία ἐκ τῆς *σγουρᾶς* (οὔλης) ἀναμφιβόλως κόμης.

Τὸ ἀτρακτοειδὲς ὕδνον, *ἀδραχτίτσα*, καλεῖται καὶ *κουκουβάκι*, ὡς ἔχον τὸ σκιάδιόν του κυρτούμενον πρὸς τὰ κάτω, παρέχον οὕτω ὄψιν τοῦ πτηνοῦ κόκκυγος (κούκου).

Κέλονι καλεῖται ἡ δρῦς, ἐκ τοῦ ἀρχαίου *ἄκυλος*, δηλοῦντος τὸν καρπὸν δρυός.

Τὰ δημώδη ὀνόματα *χιουρνιὰ* καὶ *ἀγουρνέας* τοῦ φυτοῦ οὐροσπέρμου τοῦ πικροειδοῦς (urospermum pricroïdes) εἶναι *χοιρωνιὰ* καὶ *γουρουνέας* (ὡς ὁμοίου τοῦ φυτοῦ πρὸς τὸ *χοιροβότανον :* picris spinulosa).

Ἀναλόγως τὸ φυτὸν senecio nemorensis ὠνομάσθη *καπνιὰ* ἐκ τῶν «πάππων», εἰς τοὺς ὁποίους ἐξανθοῦν (ὡς καπνὸς) τὰ ἄνθη τοῦ ὁμοίου φυτοῦ senec. vulgaris. Συνήθης δ' ἡ μεταφορὰ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς φυτοῦ εἰς ἕτερον φυτὸν ὅμοιον.

Τὸ ὑπερικὸν διαμπερές, hyp. perfoliatum, καλεῖται *μυρωδιὰ* ὡς *ῥητινώδους ὀσμῆς* (Διοσκ. Γ' 163).

Αἱ ψευδοβρυωνίαι, bryonia cretica καὶ br. dioica, (ἀγριοκολοκυθιές, ὡς ὅμοιαι πρὸς κολοκύνθην), λέγονται καὶ *φαρμακιὲς* ἢ *θηριόχορτα*, ὡς δηλητήρια.

Τὸ φυτὸν *ἀγριοσέσκουλο* λέγεται καὶ *γλυκορρίζι*, ἐκ τῶν γλυκαζουσῶν ῥιζῶν του.

Τὸ φυτὸν *ἀγριοσιφωνάρι*, ἐκ τοῦ ἀρχαίου «σίφων», λέγεται κοινῶς καὶ *κουφαγιάλπας* (κούφιος-κοῖλος=σιφωνῶδες).

Τὸ φυτὸν rumex conglomeratus, λάπαθον τὸ *συνεσπειρωμένον*, λέγεται καὶ *κόπανος* (ὡς τι κοπανῶδες=συνεσπειρωμένον).

Τὸ ἀγριολινάρι, delphinium ajacis, λέγεται καὶ *λαγός*, βεβαίως διὰ τὰ ἐπεσχισμένα λεπτὰ φυλλάριά του, δίκην χείλους λαγωοῦ (ἴδ. Διοσκ. Γ' 77).

Τὸ χρυσάνθεμον, chrys. coronarium, ὠνομάσθη καὶ *κάχλας* διὰ τὸ μήλινόν του ἄνθος (Διοσκ. Γ' 146), καθ' ὅσον, ὡς ὑπεδείξαμεν ἄλλοτε (Λεξ. Ἀρχ. 6, 231), τὴν λέξιν *κάχλας* πρέπει νὰ σχετίσωμεν πρὸς τὸ lakschâ=χρῶμα ἐρυθρόν, καὶ *καρώνα* ὡς ναρθηκόμορφον (ὁ νάρθηξ=ἀκάρωνας).

Γερόκλαδο λέγεται ἡ θυμελαία ἡ δασεῖα (τὸ ἀγριοφρόκαλο), ὡς ἔχουσα κλάδους τραχεῖς (γερούς).

Τὸ ἀγριοτριφύλλι, trifolium stellatum, ὠνομάσθη *ἄκαρφα* (τά), ὡς ἄκλωνον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τριφύλλιον, psoralea bituminosa, τὸ φέρον παραφυάδας σχοινώδεις.

Τὸ ἀγριομελισσόχορτο, ballota nigra, μὲ μέλανας τετραγώνους καυλοὺς (μέλαν πράσινον, Διοσκ. Γ' 107), ὠνομάσθη καὶ *σιδηρολάπατο*, μὲ φύλλα δὲ δυσώδη *βρωμόχορτο*.

Ἀγριόπρα καὶ *ἀγριόπριο* (ἴδε Βεροῦ - Ἰαννούλη, Ὀνομαστικὸν σ. 146) καλεῖται τὸ βότανον sisymbrium polyceratium, τὸ ἀρχ. *ἐρύσιμον*, τὸ ἄλλως χαμαίπλιον (Διοσκ. Β' 187), ὅθεν πιθανῶς τὸ δημῶδες *ἀγριό-πριο*.

Ὁ θάμνος *ἀγριοπυξάρι*, daphne oleides, καλεῖται *κολοφοῦσα*, ὅπερ εἶναι βεβαίως *χολοφοῦσα*, ὡς ὄνομα καθαρτικοῦ βοτάνου τῆς χολῆς (πρβλ. τὸ *χολοκοῦκκι*=daphnoides cnidium, φυτὸν τοῦ αὐτοῦ γένους). Ἐντεῦθεν δὲ *ἡ χαμελαία* τοῦ Διοσκ. (Δ' 169), ἡ καθαίρουσα χολήν, εἶναι πράγματι τὸ δημῶδες ἀγριοπυξάρι.

Ὁ λεξικογράφος Περίδης ἀναφέρει φυτὸν *ἀγριομελιτζάναν*, ταὐτίζων τοῦτο πρὸς τὴν ἀγριβανιὰν ἢ τὸ κερασοῦλι (physsalis alkekengi). Ἀγριομελιτζάναν μνημονεύει καὶ ὁ τοῦ Θεοκρίτου Σχολιαστής, ἐξηγῶν διὰ ταύτης τὸν *τρύχνον* τοῦ ποιητοῦ (Εἰδυλ. 10. 37). «Φωνὰ δὲ τρύχνος: Ἤγουν ἡ φωνή σου μαλακή, ἐοικυῖα τρύχνῳ· τρύχνος δὲ καὶ τρύχνη, εἶδος λαχάνου, ἡ κοινῶς λεγομένη ἀγριομελιντζάνα, ἱκανῶς μαλακοῦ καὶ λέγεται στρύχνος· ὁ Θεόκριτος δ' ἐξέβαλε τὸ σ διὰ τὸ μέτρον, τρύχνον εἰπών», καὶ κατωτέρω: «τρύχνα βοτάνη τις ἱκανῶς μαλακὴ καὶ λεπτή· ἐστὶ δὲ ἣν οἱ κοινοὶ ἀγρίαν μαζιζώνην φασί» (Schol. in Theocr. ἔκδ. Bussemaker σ. 72). Κατὰ τὸν Κοραῆ (Ἄτ. Α' 191) ὁ τρύχνος οὗτος τοῦ Θεοκρίτου εἶναι ὁ τοῦ Διοσκ. (Δ' 74) *στρύχνος ὁ μανικός*. Ἀπαντῶμεν δὲ πράγματι παρὰ Διοσκ. *τὸν στρύχνον* τρῦτον μὲ καρπὸν βοτρυοειδῆ, στρογγύλον, μέλανα, *μὲ μαλακὰς ῥάγας*,

ὡς ἡ σταφυλή, πρὸς τὰς ὁποίας δυνατὴ βεβαίως ἡ παραβολὴ *φωνῆς ἁπαλῆς*, τὸν στρύχνον δηλ. τὸν ταὐτιζόμενον συνήθως (Γενναδίου Φυτολ. Λεξ. σ. 919) πρὸς τὸ solanum sodomeum. Ὁ δὲ τοῦ Θεοκρίτου ἐκδότης Fritzsche (Theocr. Idyll. Lips. 1845, σ. 333) λέγει ὅτι τρύχνος (κατὰ τὸν Hogg. in Hooker Journ. of bot. I. 132) ἦτο τὸ φυτὸν physalix somniferum (ἐννοῶν ἴσως τὴν ἀνωτέρω phys. alkekengi). Νομίζομεν ὅτι ἡ τοῦ Σχολιαστοῦ *ἀγριομελιντζάνα*, καὶ ἄρα ὁ τοῦ Θεοκρίτου *τρύχνος* εἶναι πιθανώτατα οὐχὶ στρύχνος ὁ μανικός, οὐδ' ἄλλος τις στρύχνος μαλακὸς τὸν κορμὸν ἢ τὰς ῥάγας, ἀλλὰ τὸ ἀνωτέρω ἀλικάκαβον ἢ φυσαλὶς (phys. alkekengi), τῆς ὁποίας ὁ καρπός, κατὰ Διοσκουρίδην, εἶναι «ἐν θυλακίοις περιφερέσιν, ὅμοιος φύσσαις, πυρρός, περιφερής, λεῖος, ὡς ῥᾶξ σταφυλῆς, ᾧ καὶ στεφανοπλόκοι χρῶνται καταπλέκοντες τοὺς στεφάνους». Ἥρμοζε δέ, νομίζω, ὁ Θεόκριτος νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὅρον συγκρίσεως τῆς *ἁπαλῆς φωνῆς* (ὑποκειμένης τῆς ἐννοίας τοῦ ἀέρος) καρπόν, μᾶλλον λεῖον, ὅμοιον *φύσαις*, ἤτοι κοῦφον *πομφολυγώδη*, παρὰ καρπόν, ὅμοιον ἁπλῶς πρὸς τὰς *ῥάγας* σταφυλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἠδύνατο ὁ Θεόκριτος ἀμέσως νὰ κάμῃ τὴν παραβολήν, ἀντὶ παντὸς ἄλλου σταφυλώδους φυτοῦ.

Τὸ φυτὸν ἀπερουνιά (ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἀπερίνη*, δηλοῦντος τὸ ὅμοιον φυτὸν gallium aparine, τὸ ἄλλως *κολλητσίδα*, ἴδε Λεξ. Ἀρχ. 5.217), acanthus spinosus, ὠνομάσθη καὶ *τσουλακίδα*, πιθανῶς κατ' ἀναγραμματισμὸν τοῦ *κολλητσίδα*.

Ὁ Heldreich (Ἐπετηρ. Παρνασσ. Α' 141) λέγει τὴν λ. *ἀνεμόχορτο* ὡς μετάφρασιν τοῦ ἰταλικοῦ erba di vento, ἐν ᾧ βεβαίως τὸ ἀντίθετον εἶναι τὸ ὀρθόν, ἤτοι τὸ *ἀνεμόχορτο* ὠνομάσθη οὕτως ὡς βότανον κατὰ τοῦ ἀνεμοπυρώματος, καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἀνεμόχορτον μετεφράσθη erba di vento.

Ἀρωνία καὶ *ἀρανία* καλοῦνται εἴδη ἄρου καὶ ἰδίως τὸ arum Dioscoridii, ἄλλως κοινῶς *καστανιὰ* καὶ *βαλανᾶς*, διὰ τὴν παρομοίαν πρὸς κάστανον καὶ βαλάνι γεῦσιν τῶν ἀμυλούχων ῥιζῶν της, ὁμοίων πρὸς τὰς ῥίζας τοῦ κολοκασίου. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀρχαῖον τοῦ ἄρου ὄνομα κολοκάσιον (Διοσκ. Β' 197) καὶ τὸ ἕτερον δημῶδες (Κυπρ.) *ἀρκοκολοκατσιὰ* (ἴδε Γενναδ. Λεξ. Φυτολ. σ. 146). *Ἀρωνία* δ' ὅμως παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο ἡ νῦν aronia cretica τῆς τ. τῶν ροδωδῶν (ἴδε Γενναδ. Λεξ. Φυτολ. σ. 150). Ἀλλ' ὁ Ἀθήναιος (Θ' 371) λέγει, κατὰ Φανίαν, *ἀρωνίαν* καὶ εἶδος *ἀρώδους* φυτοῦ, ἀπροσδιορίστου (Γενναδ. σ. 150), ὅπερ ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ἀνωτέρω σημασίας τῆς δημώδους ἀρωνίας ἦτο πιθανώτατα *ἄρον τὸ διοσκορίδειον*.

Βέντζα καὶ *σβέντζα* καλεῖται ὁ θάμνος rhus cotinus, ῥοῦς ὁ κότινος τῶν anacardiaceae (Γενναδ. Λεξ. Φυτολ. σελ. 851), μὲ ξύλον χρυσίζον, βαφικὸν εἰς ξανθὰς καὶ ἐρυθρὰς βαφάς, ὅθεν τὰ δημώδη του ὀνόματα *χρυσόξυλο* καὶ *ἀσμάκι κόκκινο*, *μπογιὰ* καὶ *θάψος* (ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὴν βαφικὴν ὁμοίως θαψιάν), καλούμενος δ' ἀγγλιστὶ venetian sumach, ὅθεν βεβαίως τὸ ἀνωτέρω ὄνομα *βέντζα*. Ὁ Θεόφραστος (Ἱστ. φυτ. 3.16.6) λέγει περὶ τοῦ θάμνου τούτου τὰ ἑξῆς: «τὸ δὲ δένδρον (ἡ κοκκυγέα) μικρόν, ἴδιον δὲ ἔχει τὸ ἐκπαπποῦσθαι τὸν καρπόν· τοῦτο γὰρ οὐδ' ἐφ' ἑνὸς ἀκηκόαμεν ἄλλου δένδρου». (Πρβλ. Πλίνιον 13.41). Ἐκ τῶν *πάππων* δὲ (χνοωδῶν περιβλημάτων τῶν καρπῶν), συναποτελούντων ἐπὶ τοῦ δενδρυλίου βαμβακώδες τι ἢ *νεφελοειδὲς* σύνολον, ὠνομάσθη βεβαίως τὸ φυτὸν καὶ *σύννεφο*. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο συνάμα, ὅτι ἡ τοῦ Θεοφράστου *κοκκυγέα* εἶναι ὄντως *ῥοῦς ὁ κότινος*. Θὰ ἠδυνάμεθα δ' ἴσως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπεδίδετο καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὸ δένδρον ἡ λέξις *νεφέλη*, τῆς ὁποίας ἀντίστοιχος θεωρητέα ἡ λ. *κοκκυγέα* (πρβλ. κόκκυς=λόφος, κοκκύαι=πάπποι, συγγ. Ἡσύχ. καὶ τὸ δημῶδες *κοῦκκος*=στοίβασμα ἢ λόφος), δηλοῦσα ἄρα ὅ,τι τὸ γαλλικὸν τῆς βέντζας ὄνομα : arbre à perruque.

Βουτυρόχορτα καλοῦνται ἐν Ζακύνθῳ εἴδη ἀρνογλώσσου (plantago) καὶ ἰδίως ἀρνόγλωσσον τὸ ψύλλιον, pl. psyllium, τὸ *βεντουρόχορτο* ἢ *βεντερουγοχόρταρο* πρὸς θεραπείαν τῆς *βεντερούγας* (τῆς ῥαχίτιδος), οὗτινος τὰ σπέρματα εἶναι «ψύλλοις ὅμοια» (Διοσκ. Δ' 70), ὅθεν *ψυλλόχορτο* καὶ *ψύλλιον παρ'* ἀρχαίοις (καὶ ὡς ἀλεξιτήριον τῶν ψύλλων ἔπειτα) καὶ *βλεννοῦχα* (Γενναδ. σ. 146), ὅθεν καὶ ἡ παρετυμολογία τοῦ *βεντουρόχορτο* εἰς *βουτυρόχορτο*.

Βήχανι καλεῖται κοινῶς τὸ *βήχιον* τὸ σιτοφάγον, tussilgo farfara, μὲ φύλλα ἐκ τῶν νώτων λευκά, ὅθεν ἀρχ. *χαμαιλεύκη* καὶ νῦν *χαμολεύκα*, «θεραπεῦον τοὺς ἀπὸ ξηρᾶς βηχός... ὅταν χάνοντες, τὸν καπνόν.. καταπίωσιν» (Διοσκ. Γ' 116), ὅθεν βεβαίως καὶ *γλυκομάνια*.

Τὸ φυτὸν *γλήχων* ἢ *βλήχων* τῶν ἀρχαίων, ἡ mentha pelegium, καλεῖται κοινῶς *βλησκούνη* καὶ *γληχοῦνι* (κατὰ διαφόρους διαλεκτικοὺς τύπους). Ὁ τύπος δὲ *φλουσκούνι*, συνταυτισθείς, κατὰ παρετυμολογίαν, μὲ τὸ *φλουσκούνι* (=πλεμόνι, ὁ πνεύμων), παρήγαγε τὴν πρόληψιν, ὅτι ἡ ὀσμὴ τοῦ φυτοῦ φλησκούνης προξενεῖ φθίσιν (Λεξ. Ἀρχ. 6.224), ἀλλ' ἅμα καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ φυτὸν εἶναι θεραπευτικὸν τῶν οἰδημάτων (φουσκωμάτων). Ὁ βλήχων ἐνομίζετο ὅτι τρωγόμενος ὑπὸ τῶν *προβάτων* καθιστᾷ ταῦτα *βληχόμενα* ἀπαύστως. Σήμερον δὲ ὁ βλήχων θεωρεῖται ἰδιαιτέρα τροφὴ τῶν «σμιρδακιῶν» (δαιμόνων ποι-

μενικῶν), περίεργον δ' ὅτι *σμιρδάκι* ἀποκαλεῖται ἐπίσης καί τις λοιμώδης νόσος τῶν *προβάτων*.

Βουρδάλα κατὰ Κοραῆν (5. 159), *πουρδάλα* δὲ ἡ *φούσκα* κατὰ Γεννάδιον (Φυτ. Λεξ. σελ. 605), ἄλλως *τσάκρα* καὶ *τσακροπιτσίλα* καλεῖται τὸ ἀγριόχορτον leontice leontopetalum, τὸ λεοντοπέταλον τοῦ Διοσκ. (Γ' 100), ἄλλως *παρδάλη* καὶ *θορύβοθρον*, φέρον «λοβοὺς ὁμοίους ἐρεβίνθοις», οἵτινες πιεζόμενοι ἀνοίγονται κροτοῦντες, ὅθεν τ' ἀνωτέρω τοῦ φυτοῦ ὀνόματα.

Βούτομα καλοῦνται κοινῶς ἀγριόχορτα τῶν ἑλῶν, κτηνοτροφικά, ὅμοια πρὸς τὸ ἀρχαῖον *βούτομον* ἢ τὸν *βούτομον*, τὸν νῦν *βούτομον* τὸν σκιαδοφόρον, butomus umbellatus, τασσόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Ἱστ. φυτ. 4. 8. 1, 10. 4, 4. 10. 6) μεταξὺ τῶν λοχμωδῶν φυτῶν τῶν ποταμῶν, καλάμου, κυπείρου, φλέω καὶ σχοίνου, ὁμοιότερον δὲ πρὸς τὸν κύπειρον (Ἱστ. φυτ. 1. 5. 3), ὅθεν ἴσως καὶ ὁ τοῦ Θεοκρίτου Σχολιαστὴς (Α' 106) λέγει τὸ βούτομον τοῦ Θεοκρίτου κύπειρον. Βούτομον ὡσαύτως καλεῖται καὶ τύφη ἡ στενόφυλλος, typha angustata, ἡ τοῦ Διοσκ. (Γ' 123) καὶ τοῦ Θεοφρ. (4. 10. 5) *τύφη*, ὅθεν βεβαίως τὸ ἕτερον δημῶδες ὄνομα τοὺ φυτοῦ *σύφα*. Ἡ τύφη αὕτη, ὁμοία καὶ πρὸς τὸν φλέων τοῦ Θεοφρ. (πιθ. θρύον τὸ κυλινδρικόν, imperata cylindreca) καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (I. 98) καὶ τοῦ Στράβωνος (16. 774) *φλοῦς*, ὅθεν *φλοῦδι* ἐν Κύπρῳ ἑτέρα τύφη, τύφη ἡ πλατύφυλλος, typha latifolia.

Βαμβατσίδα καλεῖται κοινῶς τὸ φυτὸν σιδηρῖτις ἢ συριακὴ (sider. syriaca), ἄλλως *μαλλόταξα* καὶ *μαλλοθήρα*, βότανον πρὸς ἔγχυμα θεραπευτικὸν ἀντὶ τεΐου, ὅθεν ἴσως καὶ *καλοκοιμηθιά*.

Βαρδάσι καὶ *βαρδασιὰ* καλεῖται ἡ prunus domestica, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς *ἐπιμήκης*, *πρασινωπός*, λευκὸς ἢ μέλας. Ὁ Κοραῆς (2, 78) παράγει τὴν λέξιν ἐκ τοῦ γενουηνσίου prugne verdacie (πρασινωπόν). Ἐν τούτοις παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ (ἔκδ. Hessel. Pernot, IV 129d) ἀπαντῶμεν : δαμάσκηνα *λαγηνάτα* (οἷον πιθ. καὶ τὸ ὀπωρικὸν *λαγινίδιος* τοῦ Πωρικολόγου: Wagner, Carm. σ.201), δηλουμένου οὕτω τοῦ *ἐπιμήκους* τοῦ καρποῦ, τὰ τουρκιστὶ μπαρδάκ-ἐριί (=λαγηνᾶτα).

Ἀγριοφίδα καὶ ἁπλῶς *φίδα* καλεῖται κοινῶς τὸ φυτὸν ἄρκευθος (iuniperus drupacea), κατὰ τὸν Κοραῆ (Ἀτ.5. 3) παρὰ τὸ *ἀρκευθίδα*. Ἀλλ' ἐν τοῖς σχολείοις εἰς Λυκόφρονα τοῦ Τζέτζου (ἔκδ. Müller, 1811, σελ. 632) ἀπαντῶμεν: «Ἀρκάς, ὁ Διὸς ἢ Ἀπόλλωνος παῖς καὶ Καλλιστοῦς, τῆς Λυκάονος θυγατρός, ὥς φησι Χάρων ὁ Λαμψακηνός, κυνηγῶν ἐνέτυχέ τινι τῶν *Ἀμαδρυάδων* νυμφῶν κινδυνευούσῃ καὶ

μελλούσῃ φθαρῆναι ὑπὸ χειμάρρου ποταμοῦ *ἐν τῇ ὀρυΐ*, ἐν ᾗ γεγονυία ἦν ἡ νύμφη, καὶ ἀνέτρεψε τὸν ποταμὸν καὶ τὴν δρῦν χώματι ὠχύρωσεν. Ἡ δὲ νύμφη, Χρυσοπέλεια τὴν κλῆσιν κατ' Εὔμηλον, συνελθοῦσα αὐτῷ, γεννᾷ *Ἔλατον* καὶ *Ἀφείδαντα*, ἐξ ὧν εἰσὶν καὶ οἱ Ἀρκάδες, ὡς φασιν Ἀπολλώνιος». Μὴ ἐκ τοῦ *Ἀφείδαντος* τούτου ἡ ἀνωτέρα *φείδα* καὶ *ἀγριοφείδα*, καθὼς τὸ *ἔλατον* ἐπροσωποποιήθη εἰς τὸν *Ἔλατον*, δίδυμον ἀδελφὸν τοῦ *Ἀφείδαντος*;

Τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ *ἀγριοκομάρου* (arbutus andrachne) *ἀνδράχλη* ἢ *ἀνδράχνη*, ἐκ τοῦ ὁποίου κυρίως παρασκευάζονται τὰ καλλίτερα κάρβουνα, ἔχει πιθανώτατα καὶ ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸν *ἄνθρακα* (πρβλ. καὶ *ἀνδράχλην*= εἶδος πυραύνου, τὸν αἴθρανον). Κατὰ δὲ τὸν Θεόφραστον (Ἱστ. φυτ. 5. 7. 7) τὸ αὐτὸ φυτὸν *ἀνδράχλη* ἦτο χρήσιμον εἰς τὰς γυναῖκας «εἰς τὰ περὶ τοὺς ἱστούς», ὅθεν ἴσως ὠνομάσθη *ἡ ἄτρακτος* (τὸ ἀδράχτι), καὶ ἐκ τοῦ *ἄτρακτος* ἔπειτα τὸ φυτὸν *ἀτρακτυλὶς* (carthamus).

Τὸ φυτὸν *ἀφινοκαλιὰ* (ἴδ. Λεξ. Ἀρχ. Ϛ'. 219), thymelea hirsuta καὶ thym. tartonraera, ἔχει ῥίζαν μὲ ἴνας ἀνθεκτικάς, χρήσιμον εἰς τοὺς ἀρχαίους εἰς τὸ «καταδεῖν καὶ περιλαμβάνειν ὥσπερ τῷ σίσῳ» (Θεόφρ. Ἱστ. φυτ. 6.2.2). Καὶ σήμερον δ' ἐν Κρήτῃ ἐκ τοῦ φλοιοῦ τῆς ἀφινοκαλιᾶς κατασκευάζουσι λίαν ἀνθεκτικὰ λωρία, διὰ τῶν ὁποίων περιλαμβάνουσι τὰς θυμωνιάς. Ἐντεῦθεν δ' ἀναμφιβόλως προέρχεται ἕτερον δημῶδες ὄνομα τῆς ἀφινοκαλιᾶς *βρυχίστρα* (παρὰ τὸ *βρύχος*). Ἡ θυμελαία, thym. tartonraera λέγεται καὶ *ἀμπελόνι*, βεβαίως ἐκ τῶν ξυλωδῶν ἀκρεμόνων τοῦ φυτοῦ, «σχιζομένων ἀπ' αὐτῆς τῆς γῆς ἢ μικρὸν ἄνω» (Θεόφρ. ἔνθ' ἀνωτ.) δίκην κλήματος.

Τὸ φυτὸν ἀγριόσπλονος, verbascum sinuatum, εἶδος φλόμου, καλεῖται κοινῶς καὶ *μελίσσανδρος* καὶ *κολλανδροῦδι*, πιθανῶς ἐκ τῶν ἐπικαθημένων μελισσῶν καὶ ἐκ τοῦ (κολλώδους) γαλακτώδους χυμοῦ τοῦ φυτοῦ. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν τῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων ἔχει ἴσως σχέσιν πρὸς τὸν «ἄρρενα» φλόμον τοῦ Διοσκουρίδου (Δ' 102).

Τὸ φυτὸν κλινοπόδιον, clinopod. vulgare, ἢ *ζωπυριὰ* (Λεξ. Ἀρχ. Ϛ'. 222), ὠνομάσθη καὶ *κοψόχορτο*, ὡς βότανον «πρὸς σπάσματα καὶ ῥήγματα» (Διοσκ. Γ'. 99).

Τὸ φυτὸν σκίλλη, scilla maritima, διατηρούμενον ἔξω τῆς γῆς ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ μεγάλου βολβοῦ της (πρβλ. τὸν ἀρχαῖον *ἀνακαμψέρωτα*, φυτὸν «ὃ καὶ ἀρθὲν ἀπὸ γῆς ζῇ» Ἡσύχ.) ἐκλήθη καὶ *ἀθάνατος*, φυλακτήριον τῶν οἰκιῶν, ἀναρτώμενον ἄνω τῆς θύρας κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους (ὅθεν καὶ *ἁγιοβασιλίτσα*). Ἡ πρόληψις αὕτη εἶναι κατὰ

παράδοσιν ἀρχαίαν, καθ' ἣν ἡ σκίλλη, τιθεμένη ἐν τῷ προθύρῳ τῆς οἰκίας «φθόνον καὶ ἐπιβουλὴν ἐλαύνει» (Γεωπονικὰ ἔκδ. Niclas ΙΕ' 1, 31. πρβλ. Θεόφρ. Ἱστ. φυτ. 8.12, Διοσκ. Β' 202, Πλίν. 20.9). Τὸ αὐτὸ φυτὸν καλεῖται καὶ *ἀσκιλλοκάρα* καὶ *ἀσκινοκάρα* (ἡ σκίλλη ἐλέγετο καὶ *σχῖνος*). Ἀναμφιβόλως τὸ δεύτερον συνθετικὸν *καρα* αἰνίσσεται τὸ κεφαλοειδὲς τοῦ βολβοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *ἀσκιλλοκάτζικαν*, δηλοῦντα τὸν κορμὸν τῆς σκίλλης. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ σκίλλη καλεῖται καὶ *ἀκάρωνας*.

Ἀνοιχτομάτης ἀποκαλεῖται κοινῶς τὸ φυτὸν γναφάλιον τὸ ἄγριον, gnafal. sylvestrum, τὸ λεοντοπόδιον τοῦ Διοσκορ. (Δ' 129), τὸ φέρον «ἐπ' ἄκρων τῶν καυλῶν *κεφάλια ὥσπερ τετμημένα*, ἐν οἷς ἄνθη μέλαινα», φαινόμενα ἐντεῦθεν ὡς μάτια ὀρθάνοικτα.

Ἀηδόνες ἀποκαλοῦνται πολλαχοῦ οἱ ἕλικες τῆς κολοκυθιᾶς καὶ ἄλλων φυτῶν ὁμοίων, οἱ προβαλλόμενοι ὡς γλωσσίδες. Ἡ λέξις εἶναι πιθανὼς ἡ τοῦ Ἡσυχίου *ἀηδὼν*=γλωσσίς.

Τὰ φυτὰ *λωτοὶ* (lotus) καὶ τὰ φυτὰ *δορύκνια* (dorycnium) συγχέονται κοινῶς πρὸς τοὺς *μελιλώτους* (melilotus). Ἐντεῦθεν δέ, ὁ μὲν Θεόφραστος (Ἱστ. φυτ. 7. 15, 3) ἀποκαλεῖ εἶδός τι λωτοῦ *μελίλωτον*, ὁ δὲ Διοσκορίδης (Δ' 109) λέγει *ἥμερον λωτὸν* τὸ μελίλωτον τὸ μεσσηνιακὸν (melil. messanensis), καὶ σήμερον ὁ λαὸς ὀνομάζει τὰ δορύκνια *μελίλωτα* καὶ *μελιγκάρια*. Περὶ τοῦ μελιλώτου ὁ Πλίνιος (21. 29) λέγει: «Ubicumque vero asperis et silvestribus nata», ὅθεν ἴσως ἕτερον δημῶδες ὄνομα τῶν δορυκνίων καὶ τῶν λωτῶν: *ἄσπαγας*, καθὼς κρημνώδεις νεογενεῖς προσχώσεις, ὑποστᾶσαι καθίζησιν, ἀποκαλοῦνται κοινῶς *ἄσπα* (*σπάσμα* ἐν Ἰκάρῳ, παρὰ τὸ *σπάω*).

Τὸ φυτὸν σκάνδιξ ὁ εὔοσμος, scandix odorata, καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλινίου (24. 97) myrris, σήμερον δὲ *μυρόνι* ὀνομάζεται τὸ ὅμοιον φυτὸν scandix pecten, τὸ ἄλλως ἀγριοσκάντζικας.

Ἀγούμαστο καλεῖται εἶδος σταφυλῆς, ἄλλως *βυζὶ τῆς γίδας* (ὡς ἔχον ῥάγας ἐπιμήκεις), ὅθεν τὸ ἀνωτέρω *ἀγούμαστο* πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ *αἰγόμαστο*.

Ἀγκιναρογάμπονο καλεῖται κοινῶς ὁ καυλὸς τῆς ἀγκινάρας, παρὰ τὸ *γαμπόνι* (=κνήμη).

Ἡ ὀνομασία *ἀγκλούθα* τοῦ φυτοῦ κνίδης (τσουκνίδας) εἶναι παραφθορὰ τοῦ *ἀκαλήφη*.

Τὸ φυτὸν ἀγριόκρινος, iris tuberosus, ἔχον τὰ φύλλα πλατέα καὶ ὀξυκατάληκτα, ὠνομάσθη καὶ *αὐτὶ τοῦ λαγοῦ*, ἀλλὰ καὶ *ἀξυόχορτο* (βεβαίως ἀξυγγόχορτο) διὰ τὴν λιπαρότητα τῶν φύλλων, *ἁρμοδάκτυλα* δὲ παρὰ τὸ *ἑρμοδάκτυλος*, ἀλεξανδρεωτικὸν ὄνομα τοῦ ἀγριοκρίνου.

Ἀκούτσακας καὶ *κότσικας* καὶ *ἀκουτσάχλαδος* καλεῖται ἡ ἀγριαχλαδιά. Κατὰ τὸν Βωλώνιον (Ι. 18, σ. 45. Ἴδε καὶ Κοραῆ Ἄτ. τ. 5. 2) agusaga. Ὁ Κοραῆς διορθώνει *ἀγουράδα*. Ἡ λέξις, σχετικὴ βεβαίως πρὸς τὸ ἀρχαῖον *κότινος* (τὸ δηλοῦν τὴν ἀγριελαίαν), σημαίνει τὸ σκολιὸν καὶ ἀκανθῶδες, οἷαν ἀκριβῶς ὄψιν παρουσιάζουσι τὰ δένδρα ἀγριελαία καὶ ἀγριαχλαδιά.

Τὸ φυτὸν *κόνιζα*, inula graveolens, καλεῖται ἐκ τῆς ὀσμῆς αὐτῆς *βρωμίτσα* καὶ ἐκ τῆς μορφῆς τῶν φύλλων της *ἀγριοθρούμπη* καὶ *δενδρολίβανο* (πρβλ. τὴν λεπτὴν κόνυζαν ἢ *λιβανωτίδα* τοῦ Διοσκ. Γ′ 89 τὴν inula viscosa, τὴν φυομένην εἰς κοίτας ξηροποτάμων, ὅθεν *νεροκόνυζα*, *νεροκολλησιὰ* καὶ *μαρακόνυζα*, ὀσμῆς δὲ βαρείας, ὅθεν *κορεόχορτο*).

Ἡ τῶν ἀρχαίων *ἀκτή*, sambucus nigra, φυτὸν μὲ κλάδους σπογγώδεις, ἡ ἐντεῦθεν *ἀφροξυλιὰ* καὶ *κουφοξυλιά*, περιέχει (ἰδίως οἱ μέλανες αὐτῆς καρποὶ) οὐσίαν χρωστικήν, χρήσιμον πρὸς βαφὴν βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ νημάτων, ὅθεν ἀπεκλήθη καὶ *μελανιά*.

Τὸ φυτὸν *ἀγριόσταχυ*, hordeum murinem, καλεῖται καὶ *τριχόσταχυ* διὰ τοὺς τριχοειδεῖς κλώνους, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τὸν αὐτὸν λόγον *μύουρος*· ὡς τρυπῶν δὲ τοὺς σάκκους διὰ τὸν σκληρὸν ἄθερα τοῦ καρποῦ του *τρυποσάκκι*.

Τὸ φυτὸν *ἀναγαλλὶς* (εἴδη anagallis), ἰδίως ἡ ἐρυθρόανθος, ἐθεωρεῖτο ὡς θεραπευτικὴ τῶν ἐρυθρῶν κηλίδων τοῦ σκληροῦ χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ (Πλίν. 25. 92: Sucus oculorum caliginem discutit), ὅθεν τὸ μαγικὸν τῆς ἀναγαλλίδος ὄνομα *αἷμα τοῦ ὀφθαλμοῦ* (Διοσκ. Β′ 100).

Ἀγριοφουσκοῦνι καλεῖται τὸ φυτὸν ἀντίρρινον τὸ μεῖζον, antirrhinum majus, μὲ ἄνθος ὀγκοειδὲς (σκύλάκι, σκυλόχορτο, λυκόστομο, λαγάκι) ἀνοιγόμενον διὰ πλευρικῆς πιέσεως ὡς στόμα, ὅθεν *φουσκοῦνι* καὶ *χασκοῦνι*.

Ἀγκάβανος καλοῦνται κοινῶς εἴδη ὀνοπόρδου, ἰδίως δὲ τὸ onopordum acanthium, ἀγριολαχανικὸν μὲ τὸν καυλὸν ὑψηλὸν ναρθηκοειδῆ, ὅθεν καὶ *ἀκάρωνας* (ὡς καλεῖται ὁ νάρθηξ), ὁ τῶν ἀρχαίων *ἄκανος*. Ἡ τοῦ Ἡσυχίου δ' ἑρμηνεία τοῦ *ἄκανθος* διὰ τοῦ *ἄκανος* καὶ τοῦ *ἀκανθίου* διὰ τοῦ *ἀκανίου* μαρτυρεῖ τὴν δευτέραν λέξιν ὡς κοινοτέραν, ὅθεν τὰ δημώδη *ἀκάανος* ἢ *ἀγκάβανος*.

Ἀκίσσαρος καλοῦνται φυτὰ τοῦ γένους τοῦ *κίστου*, ἄλλως *κουνουκλιὲς* καὶ *βρυζοκούκκια*, φρύγανα τοῦ βουνοῦ, ὅμοια πρὸς ἐλελίσφακον ἢ θύμον, ὅθεν *ἄγρια φασκομηλιὰ* καὶ *ἀγριοθρούμπη*. Ἡ λέξις

κίστος εἶναι συναφὴς πρὸς τὴν λ. *κισσὸς* (πρβλ. Πλίν. 24. 48), ὅθεν τὸ δημῶδες *βούκισσα*, δηλοῦν εἴδη κίστου. Τὰ ἐκ τοῦ *βοῦς* σύνθετα δηλοῦσι φυτὰ δασέων φύλλων.

Ὁ ἀγριοβασιλικός, calamintha incana, ὁ τῶν ἀρχαίων *ἔρπυλλος*, καλεῖται καὶ *ἀσπροβάλσαμο* (ἀγριοβάλσαμο), ὡς εὔοσμος καὶ χρήσιμος, κατὰ στρόφων καὶ ῥηγμάτων καὶ σπασμάτων (Διοσκ. Γ′ 40, Θεόφρ. Ἱστ. φυτ. 6.6.2).

Τὸ φυτὸν ἀψιθιά, artemisia arborescens, καλεῖται καὶ *μελιτίνη* διὰ τὴν πικρότητά της, κατ' εὐφημισμόν.

Εἶδος σύκων καλεῖται *ἀμπρουκούνα* ἐκ τοῦ *ἀράπης* καὶ *κούνα* (=κόκκος, πρβ. ἀμυγδαλόκουνα).

Οἱ βλαστοὶ τῆς ἀκακίας βένετης (w's aria chinensis) καλοῦνται *κάλφα* (=τὰ κάρφη).

Τὸ φυτὸν στοιβή, poterium spinosum, καλεῖται κοινῶς καὶ *ἀφάνα*, ὄνομα, ἀναφερόμενον ὑπὸ Σουΐδα: «σκινδαψός, ἀφάνα», ἔνθα βεβαίως πρόκειται περὶ τῆς στοιβῆς.

Οἱ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κολυμβῶντες ἰχθῦς (ὡς τὸ μελανοῦρι, τὸ χελιδονόψαρο, κτλ.) καλοῦνται *ἀφρόψαρα*. Πρβλ. τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεγόμενα (Ἱστ. ζῴ. 6. 15): «Οἷον καὶ τῆς ἀφύης ὁ καλούμενος *ἀφρὸς* γίνεται ἐκ τῆς ἀμμώδους γῆς . . . . γίνεται δ' ἐνιαχοῦ καὶ ὁπόταν ὕδωρ πολὺ ἐξ οὐρανοῦ γένηται, ἐν τῷ *ἀφρῷ* τῷ γινομένῳ ὑπὸ τοῦ ὀμβρίου ὕδατος, διὸ καὶ καλεῖται *ἀφρός*· καὶ ἐπιφέρεται ἐνίοτε ἐπιπολῆς τῆς θαλάσσης, ὅταν εὐημερία ᾖ . . . . ἡ δ' ἄλλη ἀφύη γόνος ἰχθύος ἐστίν». Τὸ εἶδος τοῦτο *ἀφρὸς* τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι πιθανῶς οὐχὶ ἀφύη (ἤτοι σαρδέλλα), ἀλλ' ὁ μικρὸς ἰχθὺς *ἀθερίνα*, ἥτις καὶ σήμερον καλεῖται καὶ *ἀφρίνα*.

Τὸ ὄστρεον *χήμη* (τοῦ γένους venus) καλεῖται κοινῶς *ἀχηβάδα*. Τὸ ὄστρεον τοῦτο ἔχει τὴν σάρκα σκληρὰν καὶ στυφήν, ὁμοίαν πρὸς τὸ ὀπωρικὸν κυδώνιον. Ἐντεῦθεν δέ, οἱ μὲν Ἕλληνες ὠνόμασαν τὰ ὄστρεα ταῦτα καὶ *κυδώνια*, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸ ὀπωρικὸν *κυδώνι* ὠνόμασαν *ἀΐβά*.

Τὰ κοινῶς σήμερον λεγόμενα *ἀγριοσφούγγαρα* εἶναι οἱ σπόγγοι *ἁπλυσίαι* τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἱστ. ζῴ. 5.16).

Ἀγαλιὰ καλεῖται ἐν Λέσβῳ σκίουρος ὁ ἀγροδίαιτος (sciurus vulgaris) ἐκ τῶν τρωκτικῶν, ἢ ἀλλαχοῦ βερβερίτσα, ὅμοιος πρὸς μικρὰν *γαλῆν* (γάταν). Ἐντεῦθεν πιθανὸν νομίζομεν ὅτι ἡ τῶν ἀρχαίων *γαλῆ* (διάφορος τῆς γάτας), τὴν ὁποίαν ἐξηγοῦσι συνήθως διὰ τῆς mustella vulgaris, τῆς νῦν *νυφίτσας*, ἐσήμαινε καὶ τὸν *σκίουρον*, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει μὲν ὁ Αἰλιανός, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

Ἡ *ἀγριόκοττα* ἢ *ἀτταγηνάρι*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἀτταγήν*, εἶναι τὸ πτηνὸν tetrao donassia (τετρὰς) τῆς τ. τῶν gallinaceae. Ἐντεῦθεν δὲ καθορίζεται καὶ ὁ ἀρχαῖος *ἀτταγήν*.

Ἐχινομάνα καλεῖται κοινῶς εἶδος ἐχίνου μέγα, ἐδώδιμον, ὁ echinus melo. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους *ἐχινομήτρα* (Ἱστ. ζῳ. 4. 95, 25).

Ἀπήδαλος ἢ *πετάκι* ἀποκαλεῖται ὁ σκώληξ τῆς μυίας τοῦ τυροῦ, piophila casei, ὡς πηδητικὸς ἔξω τοῦ τυροῦ καὶ ἀεικίνητος· πρβλ. τὸ παρ' Ἀριστοτέλει (Ἱστ. ζῳ. 4. 7) «πηδάλια (σκέλη)».

Βασιλόρτυκο καλεῖται ἐν Ζακύνθῳ ἡ ἐν Λέσβῳ *ὀρτυγομάνα*, μακρόκνημον καὶ δυσθαλὲς πτηνόν, μεγαλείτερον τοῦ ὄρτυγος, τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μεταναστευτικῶν ἀγελῶν τῶν ὀρτύγων, ὁ τῶν Γερμανῶν Wachtelkönig ἢ Wachtelführer, ὁ τῶν Γάλλων roi des cailles, ἰταλιστὶ re di quaglie (ὅθεν τὸ δημῶδες *ρεδιγουάλι*) : crex pratensis τῆς τ. τῶν grallatores. Τοῦτο δὲ βεβαίως εἶναι ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους *ὀρτυγομήτρα ἢ κύχραμος*.

Βελονίδα καλοῦνται κοινῶς δύο ἰχθῦς : α') ἡ ζαργάνα ἢ σαργῶνος, belone acus, τοῦ γέν. erocini, ἤτοι ὁ τῶν ἀρχ. σαργῖνος ἢ *ῥαφὶς* (Ὀππιαν. Ἁλ. Α' 172, ὅθεν ἴσως τὸ γαλλικὸν τοῦ ἰχθύος ὄνομα, orphie (arphye), καὶ β') ὁ λεπτὸς βελονοειδὴς ἰχθὺς syngnathus acus τοῦ γ. τῶν lophiobranchii, ἡ τῶν ἀρχαίων *βελόνη*, ὁ acus τοῦ Πλινίου (29. 76) καὶ ἡ τοῦ Πουλολόγου (Wagner, σ. 182, στ. 87) *βελονίδα*, ἄλλως κοινῶς βελονήθρα καὶ τσακοράφα.

Βιτσίλα καλεῖται κοινῶς πτηνὸν ἁρπακτικόν, ὄρνεον θαλασσόφιλον, θηρεῦον ἰδίως τὴν νύκτα :

Βιτσίλα νύχτα περπατεῖ, καὶ νύχτα παραδέρνει.

Εἶναι ἄρα ὁ γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι haliaëtus *albicilla* τοῦ γ. τῶν ἀετῶν, ὁ συνήθως δηλούμενος ὡς ἀετὸς μὲ *ἄσπρην οὐρὰν* (Heldreich, Faun. σ. 31), ὁ ἁρπακτικώτατος *ἁλιάετος* τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἱστ. ζῳ. 9. 32, 34), τὸν ὁποῖον πρέπει ἴσως νὰ ταὐτίσωμεν πρὸς τὸν ἀρχαῖον *πύγαργον* (Ἀριστ. ἐνθ. ἀνωτ.), τὸν *ἐξόπιν ἀργᾶν* τοῦ Αἰσχύλου (Ἀγαμ. 116).

Ὁ ἀετὸς aquilia Bonelii καλεῖται *μηλαδέρφι*, *ἀλλὰ καὶ ἀχλαδέρφι*, ὅθεν δηλοῦται ἡ πρὸς τὸ *μῆλον* σχέσις τοῦ πρώτου (πρβλ. δυόμηλα= τὰ δίδυμα).

Ὁ ὀκτάπους *ἁλεδόνα*, ἡ *ἑλεδόνη* τῶν ἀρχαίων (Λεξ. Ἀρχ. ϛ'. 230), ἢ ἄλλως κοινῶς *αὐλωνιὰ* (Λαογραφίας Θ' 448), ἔχει τοὺς βραχίονας μακροὺς καὶ λεπτούς, ὅθεν ἡ παρομοίωσις: «ἔγινε σὰν ἁλεδόνα» (ἰσχνός).

Βλάχος ἀποκαλεῖται κοινῶς ὁ τοῦ «Πουλολόγου» (στ. 492) *βλάχος*, ἤτοι τὸ ἥμερον, εὐκόλως πλησιαζόμενον πτηνὸν emperiza caesia (ἴδ. Ἀποστολίδην, Παρνασσ. Α' 130), ἔπειτα δὲ καὶ ὁ ἰχθὺς epinephelus gigas (ἴδε Ἀθανασόπουλον, Δελτ. ὑδροβ. σταθμ. Β' 43) καθὼς καὶ ὁ sparus orplus, διαιτώμενος εἰς ὀπὰς (βλαχότρυπες) τοῦ θαλασσίου πυθμένος, εὐχερῶς συλλαμβανόμενος. Ὁ ἰχθὺς δ' οὗτος εἶναι πίθανῶς ὁ τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἱστ. ζῴ. 17) *ἥπατος*, ὃν ὁ Cuvier θεωρεῖ ὡς τὸν gadus aeglefinus (ἴδ. *Aubert-Wimmer*, Arist. Thierk. σ. 128).

Βλῆννος ἢ *γλῆνος* καὶ *γουλιανὸς* καλοῦνται εἴδη ἰχθύων τοῦ γ. blennius τῆς οἰκογ. τῶν gobidoibes (κωβιοειδῶν) καὶ ἰδίως ὁ blennius gattorugine, ὁ τῶν ἀρχ. *βλέννος*, μικρὸς ἰχθὺς βλεννώδης, ὅθεν καὶ τὸ δημῶδες αὐτοῦ ὄνομα *σαλιάρα* καὶ ἡ παρετυμολογία *γλῆνος* (γλίνα=λίπος) ἰχθύς, κατ' Ἀθήναιον (Ζ' 288) «κακός», τ. ἔ. ἄβρωτος σχεδόν, ἀποκαλούμενος δ' ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ *βαίων* (πρόστυχος). Βλέννος δὲ πιθανώτατα εἶναι καὶ ὁ τοῦ Σχολ. τοῦ Πλάτωνος (Hermann V σ. 252) ἰχθὺς «βλακκὸς εὐήθης . . . . . ἀπὸ ἰχθύος καλουμένου *βλακὸς* (πρβλ. τὸν ἀνωτ. ἰχθῦν βλάχον), ὁμοίου *σιλούρῳ ἀχρήστου* ὡς μηδὲ κυνὶ βρώσιμον εἶναι», καθ' ὅσον ὁ σίλουρος (silurus glanis) εἶναι πράγματι ὅμοιος πρὸς τὸν *βλέννον*.

Βαρυκέφαλο ἢ *κοπάνι* καὶ *κοπελίτσα* εἶναι βεβαίως τὰ ἔντομα *πηγία* ἢ *ὕπερα* τοῦ Ἀριστοτέλους (Ε' 19), ὑδρόβια τῆς τάξ. τῶν geometridae, μὲ κεφαλὴν ἐξωγκωμένην, ἐκτινασσόμενα δ' ἐν τῷ ὕδατι διὰ κάμψεως τοῦ σώματός των.

Ὁ Σχολ. τοῦ Ὀππιανοῦ λέγει τὸν ἰχθὺν *ἀμίαν* (Ὀππ. Ἁλ. 112) ὡς τὸ *γομφάριον*, ἣν λέξιν καὶ ἑτυμολογεῖ παρὰ τὸ γόμφος, καθ' ὅσον τὴν *ἀμίαν* ταύτην λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ἱστ. ζῴ. 9. 37) ἔχουσαν ἠνωμένους τοὺς ὀδόντας καὶ ἄρα ἰσχυροὺς (πρβλ. γομφοί). Ἀλλὰ τὸ *γουφάρι* τοῦτο λέγεται κοινῶς σήμερον *γκόφος*, ὁ τύπος δ' οὗτος μαρτυρεῖ περὶ ὑπάρξεως ἀρχαίου ὀνόματος *ἔγγοφος*, δηλοῦντος τὸν ἰχθύν, τὸν ἔχοντα ἰσχυροὺς γομφίους ὀδόντας, ὡς ὑπάρχει *ἐγγραυλὶς* (ὁ ἰχθὺς ἀφύη) καὶ *ἔγχελυς* (τὸ χέλι), τοῦτο ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν σαρκωδῶν γνάθων του (χειλέων), ὡς εἶδος τοιούτου κεφάλου λέγεται *χελλὼν* ἢ *χελών*. Τὴν ἀμίαν τοῦ Ὀππιανοῦ ἐξηγοῦσιν οἱ Aubert - Wimmer (Aristot. Thierkund. σ. 124) ὡς comber sarda. Ἀλλ' εἶναι ἡ ἀμία πιθανώτερον τὸ νῦν *γουφάρι*, ἢ lichia saliens (ταὐτόσημος μὲ τὸ temnodon saltator, ἴδε Ἀθανασόπουλον, Δελτ. Ὑδροβιολ. σταθμοῦ, Β' 62· πρβλ. *Lacépède* Hist. naturelle II σ. 156), τὸ ἄλλως ἀπο-

καλούμενον κοινῶς *λίτζα*, βεβαίως ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως lichia, ἐχούσης πιθανῶς ἀντίστοιχον ἀρχαίαν ἑλληνικὴν *λιχίαν*, μὴ παραδοθεῖσαν.

Ὡς ἀλλαχοῦ ὑπέδειξα, ἡ λέξις *λίτρα*, δηλοῦσα, ὡς γνωστόν, μέτρον βάρους, θὰ εἶχεν ἀρχικῶς τὴν σημασίαν (μὴ παραδοθεῖσαν) τοῦ *λίθου*, σημαίνουσα ἰδίως κροκάλας τῆς θαλάσσης ἢ τῶν ποταμῶν, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀντὶ βαρῶν κατὰ τὴν ζύγισιν. Ὅθεν ἡ λέξις ἔλαβε βαθμηδὸν τὴν σημασίαν μετρικῆς μονάδος. Προσθέτω ἐνταῦθα ὅτι τὴν λ. ταύτην *λίτραν* πρέπει νὰ σχετίσωμεν πρὸς τὸ *λιτὸς* (λισσός, λεῖον), ἤτοι ὁμαλός.

Ἄπυρι ὠνομάσθη κοινῶς τὸ *θεῖον*, ἐκ τοῦ ἀρχαίου καὶ μεσαιωνικοῦ ὅρου *θεῖον ἄπυρον* (Διοσκ. Ε' 123. Collection des Alchim. Grecs ἐκδ. Berthelot, p. 262, 277. Δουκάγγιος), δηλοῦντος τὸ αὐτοφυὲς ἐπάνθημα τοῦ θείου (ἴδε ἐμὴν Ὀρυκτολογίαν τοῦ Θεοφράστου, σελ. 70), τὸ ἀντικαθιστῶν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὰ νῦν *ἄνθη θείου*. Τὸ ἄπυρον θεῖον, εὐφλεκτότερον τοῦ πεπυρωμένου, ἤτοι τοῦ συντετηγμένου εἰς σῶμα λιθῶδες, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων sulfur vivum, τ. ἔ. θεῖον ζωντανόν, ἤτοι πυροφόρον, καθὼς παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἱ διάπυροι ἄνθρακες ἐλέγοντο *ζωντανοί* (πρβλ. Ἀσίζας. Μεσ. Βιβλ. ἔκδ. Σάθα, σ. λγ') καὶ τὴν *ζωτικότητα* ταύτην δηλοῖ ἐπίσης τὸ δημῶδες *ζωντάνι*, ὄνομα τοῦ πυρολίθου, καὶ καθὼς ἡ μήπω σβεσθεῖσα ἄσβεστος ἀποκαλεῖται *ζῶσα* ἢ *ἔμπυρος* (δηλ. μὴ ἀποβαλοῦσα τὸ ἐσωτερικόν της πῦρ. Ἴδε ἐμὴν Ὀρυκτ. τοῦ Θεοφρ. σελ. 131. Τὸ βύζαντ. *ἄσβεστον ζωντανὸν* Collect. des Alchim. Grecs, p. 380). Ἐντεῦθεν δὲ τὸ «ἄπυρον», ὡς οὐσιαστικόν, ἐδήλωσε κατὰ πρῶτον τὸ αὐτοφυὲς θεῖον καὶ ἐν τῇ δημώδει *τὸ θεῖον ἐν γένει* καὶ εἰδικώτερον τὸ *θειαφοκέρι* (κερί, φέρον θεῖον πρὸς παραγωγὴν φλογός).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΥΠΟ

† Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Ὁ ἀείμνηστος Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς Λαογραφίας σ. 242 κἑ. ἀνεδημοσίευσεν ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ ἐπετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1909/1910 (τόμ. ς') δημοσιευθείσης Ἑλληνικῆς αὐτοῦ βιβλιογραφίας τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν Λαογραφίαν κεφάλαιον. Τὴν συνέχειαν τῆς βιβλιογραφίας ταύτης ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς ἀνέλαβε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ Ἀθήνησι Πανεπιστήμιον ἀναθέσαν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὸν ὑποφαινόμενον. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι στενὸς ὁ κύκλος τῆς κυκλοφορίας τοῦ δημοσιευομένου βιβλίου, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Λαογραφίας κρίνομεν ἀναγκαῖον ὅπως ἀναδημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα τὸ σχετικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ τοῦ 1910-1920 λαογραφικὰ δημοσιεύματα.

Στίλπων Π. Κυριακίδης

1. *Γενικά.*

Τὰ κόκκινα αὐγά. (Ἁρμονία Α' ἀρ. 19).

Αἱ Ἀπόκρεω ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. (Μοῦσαι ἀρ. 500-1).

Ὁ βάσκανος ὀφθαλμός. (Εἰκ. Ἀτλαντ. Α' ἀρ. 3).

Χριστούγεννα (Ἤθη, ἔθιμα, συνήθειαι). (Εἰκ. Ἀτλαντ. Α' ἀρ. 12, Β' ἀρ. 12).

Χριστούγεννα εἰς Παλαιστίνην. (Εἰκ. Ἀτλαντ. Α' ἀρ. 12).

Χριστούγεννα στὰ ξένα. (Ἀτλαντ. Δ' ἀρ. 12).

Τὰ Χριστούγεννα εἰς τὰς ἄλλας χώρας. (Ἁρμονία Α' ἀρ. 12).

Ὁ δακτύλιος. (Ἐρανιστὴς Γ' ἀρ. 995).

Μαγεία καὶ Ἰνδοὶ φακῖραι. (Νίκη Α' ἀρ. 19 σ. 22-3).

Ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος. (Ἁρμονία Α' ἀρ. 18).

Ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. (Μοῦσαι ἀρ. 451).

Τὰ δῶρα τῆς πρωτοχρονιᾶς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. (Ἑλλ. Ἐπιθ. Ζ' 60).

Βασιλειάδου Β. Τὸ ἅγιον Πάσχα ἀνὰ τὰ ἔθνη. (Ἐρανιστὴς Β' 259-232).

Buttini Alberto Τὰ Χριστούγεννα (ἐν διαφόροις χώραις). (Μετάφρ). (Κόσμ. Λευκ. ἀρ. 34).

Colocotronis N. L' âme bulgare et l' âme grecque d' après la poésie populaire. (Extrait d' un ouvrage inédit sur la Macédoine de M.—) (La Revue de Grèce 1 p. 129-143).

Dähnardt O. Natursagen. T. IV. 1912. Κρίσις: Λαογρ. Ε' 654-6. (Π[ολίτης Ν. Γ.]).

Δῆμερ Δημ. Τὰ Χριστούγεννα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας κατὰ τόπους. (Εἰκονογραφημένη Η' 20-21).

Frazer Le rameau d' or t. III. Par. 1911. Κρίσις: Λαογραφ. Γ' 333-4 (Ν. Γ. Πολίτης).

Νικ. Καρδαξάκι Οἰωνοὶ καὶ προλήψεις—Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ. (Κρητ. Ἀστὴρ ἔτος 1907 σ. 7).

Δ[άλα] Ι. Ἡ ποίησις τῶν Βαλκανικῶν. (Ἀνατολὴ Ἀλεξ. Α' 185-190).

Π... Τὸ Πάσχα εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. (Μοῦσαι ΚΕ' ἀρ. 576-7).

Πολίτου Ν. Γ. Τὰ αὐγὰ τοῦ Πάσχα. (Φύσις ΚΒ' 346-7).

Σπυριδάκη Ἀθ. Ι. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθίμων καὶ τὴν μυθολογίαν. (Ἀθῆναι μην. παραρτ. Ε' 3760-9, 3857-3862,....).

Van Gennep Arn. Religions, moeurs et légendes. Par. 1908-9. Κρίσις: Λαογραφ. Γ' 319-321 (Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου).

Schweizer. Volkskunde 1911. Κρίσις: Λαογραφ. Γ' 331-2 (Ν. Γ. Πολίτης).

Δημώδη βιβλία.

Ἀγαθαγγέλου Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ — ἤτοι προφητεῖαι περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν μετὰ φωτογραφημένων ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ ἀρχαίου χειρογράφου καὶ σημειώσεων τῶν μέχρι σήμερον ἐπαληθευσασῶν προφητειῶν. Ἔκδοσις ἐπιμεμελημένη. Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐκ τοῦ τυπογρ. Χέλμη 1914 σ. 32.

Αἱ προρρήσεις τοῦ Ἀγαθαγγέλου. (Ἑλλην. Ἐπιθεώρ. ἔτος Η' 440-1).

Ἱστορία τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Βίος, πόλεμοι καὶ θάνατος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Βενετίας. Ἐν Ἀθ. βιβλιοπωλ. Μιχ. Σαλιβέρου 1914. 8ον σ. 112.

Ἡ Γενοβέφα. Ἠθικὸν διήγημα. Ἐκδότης Μιχ. Σαλίβερος. Ἐν Ἀθήναις, βιβλ. Μ. Σαλιβέρου 1914. 8ον σ. 80.

Κρότζε Ἰουλ. Καίσαρος δελλὰ Πανουργίαι ὑψηλόταται Μπερτόλδου. Ποίημα χαριέστατον συντεθὲν ἰταλιστὶ παρά—. Ἐν Ἀθήναις βιβλ. Μιχ. Σαλιβέρου 1914. 8ον σ. 80.

Ὁ Ναρσ-εδὶν-Χότζας καὶ τὰ ἀστεῖα ἀνέκδοτα αὐτοῦ. Ἔκδ. Μιχ. Σαλιβέρου. Ἐν Ἀθήναις 1914. 8ον σ. 86.

Μέγας καὶ πληρέστατος ὀνειροκρίτης γραφεὶς ἐκ παλαιοτάτων χειρογράφων. Ἔκδοσις ἕκτη. Ἐν Κ)πόλει ἐκδοτ. καταστήματα Κ. Νικολαΐδου 1911. 8ον σ. 208.

Μέγας ὀνειροκρίτης ἤτοι ἀληθὴς καὶ ἐντελὴς ἐξήγησις τῶν ὀνείρων. Προσετέθησαν δὲ ἐν τέλει ἡ Ὡροσκοπία, ἡ νέα Ἀνθοδέσμη, ἡ μεγάλη Πυθία καὶ πολλὰ ἄλλα περίεργα. Ἐν Ἀθ. βιβλιοπωλ. Μιχ. Σαλιβέρου 1913. 8ον σ. 136+8+56.

Παζίνη Γουσταύου Ὁ ἀλάνθαστος ὀνειροκρίτης τοῦ Ἰταλοῦ—. Ἔκδοσις νέα ἐπαυξηθεῖσα ἐπιμελείᾳ καὶ ἐπεξεργασίᾳ Η. Ι. Οἰκονομοπούλου μὲ εἰκόνας. Ἐν Ἀθ. Ἀναγνωστόπουλος καὶ Πετρᾶκος ἐκδόται (τύποις Π. Α. Πετράκου 1911). 8ον σ. 736.

Ἡ Σολωμονική. Καταρτισθεῖσα διὰ τῆς συλλογῆς ὅλων τῶν σχετικῶν παραδόσεων ἑλληνικῶν, ἀραβικῶν, ἑβραϊκῶν, ὀθωμανικῶν, ἰταλικῶν κλπ. Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῶν γαλλικῶν grimoires ὑπὸ Ἠλία Ι. Οἰκονομοπούλου. Μετὰ πολλῶν εἰκόνων. Ἐν Ἀθ. Ἀναγνωστόπουλος καὶ Πετρᾶκος ἐκδόται (τύποις Π. Α. Πετράκου 1912). 8ον σ. 160.

2. *Ἑλληνικὴ Λαογραφία.*

Γενικὰ καὶ σύμμεικτα.

Ἑλληνικὴ λαογραφικὴ ἑταιρεία. (Λαογραφ. Ε' 421-6, 653).

Κανονισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἑταιρείας ὡς μετερρυθμίσθη κατὰ τὴν γεν. συνέλευσιν τῶν Ἑταίρων τῆς 27 Δεκεμβρ. 1914. Ἐν Ἀθήν. τύπ. Π. Δ. Σακελλαρίου 1915. 8ον σ. 8.

Μπούτουρα Ἀθ. Χ. Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν μελετῶν ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἄλλων παραδόσεων τοῦ λαοῦ. (Χαραυγὴ Γ' 169-71).

Γιαννοπούλου Ν. Λείψανα τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. (Ἡμερολ. Πινακοθ. 1912 σ. 33-43).

Κουγέα Σωκρ. Β. Αἱ ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις. (Λαογρ. Δ' 236-270).

Κουκουλὲ Φ. Ι. Προδρόμεια λαογραφικὰ ζητήματα. (Λαογρ. Θ' 309-332). —Συμβολὴ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἑλλην. λαογραφίαν. (Ἀθηνᾶ ΚΣ' 137-150).

Πολίτου Ν. Γ. Λαογραφικὰ σύμμεικτα. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογρ. Παρασκευᾶ Λεώνη 1920. (Δημοσιεύματα Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἀρ. 1). 8ον σ. 304, δρ. 10.

(Πολίτου Ν. Γ.). Παπαχριστοδούλου Π., Ἡ λαογραφία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γενέσεως τοῦ δράματος. (Ἐρανιστὴς Γ' 732-742).

Παραμύθια καὶ ἄσματα Λεσβιάδος διαλέκτου. (Ζωγρ. ἀγ. 20-30).

Ἀ[μάντου] Κ. Σημειώματα. Α' Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Καρδαμύλων. Β' Παναγία Κοιλανή. (Χιακὰ χρον. Β' 117-8, 119-120).

Ἀναγνωστοπούλου Γ. Π. Λαογραφικὰ ἐξ Ἠπείρου. (Λαογρ. Ε' 3-51).

Χαβιαρᾶ Δ. Λαογραφικά. (Δωδεκαν. Α' 43-47).

Χόνδρου Δ. Παρατηρήσεις εἰς τὴν Λαογραφίαν. (Λαογρ. Ε' 651-2).

Διαμαντάρα Ἀχ.—Σ. Προδρόμου Θεοδ. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα περὶ ὀμφαλοῦ. (Λαογρ. Ε' 652)

Γιαμαλίδη Χρ. Α. Προλήψεις καὶ δοξασίαι ἐν Λιγουριῷ Ἀργολίδος. (Λαογρ Ε' 646-7).

Γιαννούτσου Κ. Ν. Λαογραφικὰ Ζακύνθου. (Λαογρ Ε' 597-604).

Halliday W. R. Cretan Folklore Notes. (Folk-lore 1913 σ. 357-9).

Καβάσιλα Σπ. Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐκ Νυμφῶν τῆς Κερκύρας. (Λαογραφ. Β' 638-669).

Καπετανάκου Εὐαγγελίας Κ. Λακωνικὰ περίεργα. Ἐκδ. 3η. Ἐν Ἀθήν. τυπ. Δ. Εὐστρατίου καὶ Δ. Δελῆ 1911. 8ον σ. 93, δρ. 2.

Κασιμάτη Κ. Π. Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἴου. (Λαογραφ. Β' 591-637).

Λάσκαρη Νικ. Ι. Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖα της ἢ Λάστας πανόραμα. Μέρος Η'. Ἐν Πύργῳ 1915 ἐκ τοῦ τυπογρ. Κων. Δ. Βαρουξῆ. 8ον σ. 643-670.

Λιλιμπάκη Ἐμμ. Συλλογὴ ἐκ Σιτείας τῆς Κρήτης. (Ζωγρ. ἀγ. σ. 31-48).

Λουκοπούλου Δ. Σύμμεικτα αἰτωλικὰ λαογραφικά. (Λαογρ. Δ' 414-451).

Μαλανδράκη Μ. Η. Ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς Πάτμου. (Σβορώνου-Μάλη Ἡμερολόγιον τοῦ Αἰγαίου 1906. Ἐν Σάμῳ σ. 40-3). (Ἀνατύπωσις περικοπῶν ἐκ τῆς διατριβῆς Μαλανδράκη).

Μελανοφρύδου Παντελεήμ. Η. Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἤτοι ᾄσματα, παροιμίαι, αἰνίγματα πρὸς δὲ ἔθιμα τοῦ γάμου ἐν Χαλδίᾳ κτλ. κτλ. Γραμματικὴ τῆς ποντικῆς διαλέκτου. Ἐν Βατοὺμ τύποις Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου 1911. 8ον σ. 128.

Π[απαχριστοδούλου] Π. Λαογραφικὰ σύμμικτα Σαρανταεκκλησιῶν (Συνήθειαι, δεισιδαιμονίαι, μαντική, μαγεῖαι κ.λ.π). (Ἐρανιστὴς Γ' 1004 - 1009)

Παυλίνη Εὐαγ. Κυθηραϊκὴ λαογραφία. [Βιβλιογραφία]. (Ἀλβανάκη Κυθηρ. ἐπέτ. Β' 67-8).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀμφαλοῦ ἐρωτήματα. (Λαογρ. Δ' 750).

Π[ολίτου Ν. Γ.] Λαογραφικὰ ἀπανθίσματα. (Λαογρ. Δ' 309 - 314, 739-743).

Σεφερλῆ Π. Δ., Μαντζουράνη Κ. Ι. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀμφαλοῦ ἐρωτήματα. (Λαογρ. Δ' 322-3).

Ξανθουδίδου Στεφ. Α. Τρία σημειώματα εἰς Λαογρ. τ. Δ' τεῦχ. Α' Β'. (Λαογρ. Δ' 744).—Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφ. τ. Β'. (Αὐτ. Β' 707-8).

Ζωγραφάκη Ι. Ν. Δημοτικὰ ἀνάλεκτα τοῦ χωρίου Ρωγδιᾶς τῆς Κρήτης. (Ζωγρ. ἀγ. σ. 53-85).

β'. Ἄσματα.

Γενικά.

Τὰ δημώδη ᾄσματα ὡς πρόδρομοι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας. (Ἑλληνισμὸς ΙΕ' 316-320).

Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας. Ἐποποιΐα βυζαντινὴ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τὸ ἐν Ἄνδρῳ ἀνευρεθὲν χειρόγραφον ὑπὸ

Ἀντ. Μηλιαράκη. Ἀνατυποῦται ἐπιμελείᾳ Π. Γ. Ζερλέντου. Βιβλιοπωλεῖον Γεωργίου Ι. Βασιλείου. Ἀθῆναι 1920. 8ον σ. 167. Δρ. 6.

Τὸ Βλαχόπουλο. (Εἰκονογραφημένη Ζ' 7).

Βιθυνικὴ Μοῦσα. Ἡ ἑορτὴ τῶν αὐλῶν ἐν Βιθυνίᾳ. (Μουσικὴ Α' 198-9).

Λαϊκὴ μοῦσα. (Νίκη Α' ἀρ. 2 σ. 12).

Bojatzides J. K. Das neugriechische Volkslied κόρη ταξειδεύτρια. (Mitteilungen d. Seminars f. orientalische Sprachen 1911 XIV 2 σ. 207-210).

Χαριτωνίδου Χ. Χ. Παρατηρήσεις εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ E. Legrand καὶ Passow ἐκδεδομένα δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα. (Ἀθηνᾶ ΚΣΤ' 161-5).

Χουρμουζιάδου Κ. Θρακικὰ ἔθιμα. Ἡ χελιδόνα. (Πόντος Ε' 81-2).

Ἐμμανουὴλ Μαυρικίου Ἡ ἑλληνικὴ δημοτικὴ μοῦσα. (Ἑλληνισμὸς ΙΑ' 609-620).

Hesseling D. C. et ***Pernot H.*** Ἐρωτοπαίγνια. Paris 1913. Κρίσις: N. Ἑλληνομν. ΙΑ' 198-200 (Σ. Π. Λάμπρος).

Καλ. Δ. Ὀλίγα περὶ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τῶν Κρητῶν. (Ἀνατολὴ Α' 145-6).

Καμπούρογλου Δ. Γ. Τὸ ποίημα τῆς Ὡραίας Εἰρήνης. (Δίπυλον Α' 8).

Καραγιάννη Γ. Λαϊκὴ μοῦσα. (Νίκη Α' ἀρ. 7 σ. 21).

Κουρτίδου Ἀριστοτέλ. Ἡ δημοτικὴ ποίησις εἰς τὸ σχολεῖον. (Πιναχοθ. ΙΕ' 123-5, 141-2).

Κυριακίδου Στ. Π. Οἱ ποιητάρηδες τῆς Κύπρου. (Λαογρ. Ε' 650-1).

Λαμπράκη Χρ. Διορθώσεις εἰς τὰ ἁγιορειτικὰ δημώδη ᾄσματα. (Ν. Ἑλληνομν. ΙΒ' 119).

Λάμπρου Σ. Π. Δεκατρία δημώδη ᾄσματα μετὰ μουσικῶν σημείων ἐν ἁγιορειτικῷ κώδικι τῆς μονῆς Ἰβήρων. (Ν. Ἑλληνομν. ΙΑ' 423-432).—Ἐπιγράμματα ἠπειρωτικῶν μαστραπάδων. (Ν. Ἑλληνομν. ΙΑ' 495-6).

Mellon Perikles Folk-Songs of Greece under the Turk. (Poet-Lore, Boston 1915 τ. 26 σ. 47-55).

Παχτίκου Γ. Δ. Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸς περισυλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων περιοδείας. (Μουσικὴ Α' 225-9, 256-9, 290-1, 356-7. Β' 4-6, 129-131, 196-8, 262-4. Γ' 98-100, 181-7, 268).

Παπαμικροπούλου Ἀντιγόνης Εἰσήγησις. (Ἐφ. τ. κυριῶν ἔτ. 29 σ. 2815-8). (Περὶ τῶν Ἑλλήνων συνθετῶν τῶν δημ. τραγουδιῶν).

Πολίτου Ν. Γ. Γνωστοὶ ποιηταὶ δημοτ. ᾀσμάτων. (Διαλ. Συλλ. Παρνασσοῦ 1). 8ον σ. 48.

Τὸ αὐτὸ ἐν Λαογρ Ε' 489-521.

Κρίσις: Ἐπιθ. κοινων. καὶ πολιτ ἐπιστ. Α' 198-200. (Ν. Καζαντζάκης). Δελτ. Ἐκπ. Ὁμίλου ς' 210 (Σ. Κ[υριακίδης]).

—Δημώδη βυζαντινὰ ᾄσματα. (Μουσικὴ Α' 343).—Τὰ δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα περὶ τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου. (Λαογρ. Δ' 185-235). Κρίσεις: Analecta Bollandiana 1914 σ. 229. (V. D. V[orst]). Folk-lore 1914 σ. 134 (H. J. Rose).—Μοιρολόγια εἰς πολεμιστὴν πεσόντα ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ. (Λαογρ. Δ' 3-11). Κρίσις: Νουμᾶς ΙΑ' 94. — Τὰ μοιρολόγια τοῦ Διβανᾶ. (Λαογρ. Δ' 754).

Σκιᾶ Α. Ν. Εἰς τὰ δημώδη βυζαντινὰ ᾄσματα καὶ εἰς τὸν Ἀκρίταν τοῦ Ἐσκωριάλ. (Λαογρ. Δ' 315).

Συναδινοῦ Θ.Ν. Τὸ δημοτικό μας τραγοῦδι.(Ἑλλ. ἀνέξαρτ. Α' 111-3,126-7).

Τσοκοπούλου Γ. Ὁ Καραγκιόζης. (Εἰκονογραφημένη ΙΔ' 27-8, 43-55).

Ζωγράφου Εὐαγγέλου Τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα καὶ οἱ ἐθνικοὶ χοροί. (Ἑλλ. Ἐπιθ. ἀρ. 53-54..).

Συλλογαί.

Ἄσματα διαφόρων ποιητῶν ἡρωϊκά, κλέφτικα, ἐρωτικὰ καὶ τὰ βακχικὰ καὶ ἀντιβακχικὰ ἐκ διαφόρων βιβλίων καὶ ἐξ ἀντιγράφων, ὅσον οἷόν τε ἐξηκριβωμένων συλλεχθέντα καὶ τυπωθέντα πρὸς τέρψιν καὶ θυμηδίαν τῶν ὁμογενῶν. Ἐν Ναυπλίῳ. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Κωνσταντίνου Τόμπρα Κυδωνιέως καὶ Κωνσταντίνου Ἰωαννίδου Σμυρναίου 1837. 16ον σ. 216 η'.

(Δημοτικὰ ᾄσματα). (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. 1914 σ. 213).

(Δημοτικὰ ᾄσματα). (Παναθήν. ΚΣΤ' 26, 75. ΚΖ' 54, 85-6).

(Ἄσματα δημοτικά). (Ἠπειρώτης Γ' 55 κίβδηλον).

(Δημοτικὰ ᾄσματα). (Χαραυγὴ Δ' 106. Ε' 12, 52). (Ἀνατύπωσις 3 δημ. ᾀσμ.).

(Δημώδη ᾄσματα). (Ἀνατολὴ Ἀλεξανδρ. Α' 186-7). (4 δημώδη ᾄσματα ἐξ ἄλλων συλλογῶν).

Δημοτικὸ γιαννιώτικο. (Νεότης Γ' 220-1).

Ὁ λαβωμένος κλέφτης. (Ἑλλ. Ἐπιθ. Ε' 256).

Λιανοτράγουδα ἤτοι συλλογὴ ᾀσμάτων διστίχων, τοῦ χοροῦ καὶ ἄλλων. Ἔκδοτ. βιβλιοπωλεῖον Γερ. Ἀλεξανδράτου Κων]πολις 1911 (τύποις Εὐ. Βασιλειάδου). 16ον σ. 48.

Ἐθνικὴ μοῦσα. (Ἑλλ. Ἐπιθ. σ. 1234, 1252, 1286, 1314, 1336, 1357, 1429. Ἔτ. Ε' 8. ΣΤ' 48, 104).

Λαϊκὴ μοῦσα. Τὸ μάλωμα τ' ἀνθέων. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 6).

Ἡ Κυρὰ Φροσύνη. (Χαραυγὴ Ε' 62-3).

Ἀπὸ τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν. (Νίκη Α' ἀρ. 17 σ. 6).

Δημοτικὰ τραγούδια. Δημοτικὸ τοῦ Μαρμαρᾶ. (Νεότης Α' 65).—Τὸ τριαντάφυλλο. (Νεότης Β' 275).

Δημοτικὰ τραγούδια τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ Κυρὰ Φροσύνη.—Συμβούλιο τοῦ Ἀλῃπασσᾶ (Παναθήν. ΚΕ' 109).

(Δημοτικὰ τραγούδια). (Κρητ. Ἀστὴρ ΣΤ' 146, 156-160).

Δημοτικὰ τραγούδια. (Ἑλληνισμὸς ΙΒ' 636-649). (Ὁ πρόλογος καὶ ᾄσματά τινα ἐκ τῆς συλλογῆς Θέρου)

Α. Α. Δίστιχα τῆς Τήνου. (Παναθήν. ΚΓ' 127).

Ἀδαμοπούλου Ἀδὰμ Γ. Μοιρολόγια Σκιλλοῦντος. (Λαογρ. Δ' 179-184).

Ἀλεξᾶ Ἕνα παλιὸ τραγούδι. (Νεότης Γ' 157-60).

Ἀμάντου Κ. Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Χίου. (Χαραυγὴ Α' 243).

Ἀναγνωστοπούλου Γ. Π. Τὸ ᾆσμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Κυπριακὴ παραλλαγή. (Λαογρ. Ε' 371-3).

Ἀναστασιάδου Δ. Γαμήλια ᾄσματα Ῥόδου). (Ροδιακὸν ἡμερολ.1912 σ.95-6).

Ἀναστασιάδου Θ. Δημῶδες Λίνδου. (Ροδιακὸν ἡμερολ. 1912 σ. 222).

Ἀρβανίτη Ἄλκα Δημοτικὸ τραγούδι. (Νουμᾶς Γ' ἀρ. 490).

Ἀθανασιάδου Θ. Τῶν Χριστουγέννων. (Λαογρ. Ε' 380-1).

Ἀθανασοπούλου Θ. Ι. Ἀλφάβητον εἰς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. (Λαογρ. Δ' 705-6).—Τραγούδια τοῦ Καστρίου τῆς Κυνουρίας. (Λαογρ. Ε' 164-178).

Α[ὐγερινοῦ] Β. Δημοτικὸν ᾆσμα Σινώπης. (Πόντος Ε' 91). — Δημοτικὴ μοῦσα Σινώπης. (Αὐτ. 140).

Βαρδάκη Διοφάντου Σπ. Δημοτικὰ ᾄσματα Μπροσνέρου (Ἀποκορώνου). (Ἠχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 1).—(Δημοτ. ᾆσμα) (Αὐτ. ἀρ. 2).—(Δημοτ. ᾆσμα καὶ γητεῖαι). (Αὐτ. ἀρ. 3, 4, 5, 7. . . . .).

Βέη Ν. Νεοελληνικὰ δημώδη ᾄσματα ἐκ χειρογράφων κωδίκων.(Παναθήν. ΙΘ' 211-6, 292-3. ΚΑ' 294-6).

Βελώνη Ἀθ. Δημοτικὰ τραγούδια Χαλκιδικῆς. (Γουγούση Χρον. Μακεδονίας 1915 σ. 112-5).

Βερναρδάκη Δ. Γρ. Τραγούδια τῆς Λέσβου. (Λαογρ. Δ' 697-700).

Βουλοδήμου Ι. Κ. Τραγοῦδι τοῦ Ζαγορίου. (Λαογρ. Ε' 367).

Candiote M. Κρητικὴ λαογραφία. (Δάφνη 1909 ἀρ. 13 σ. 9). (1 δημ. ᾆσμα).

Χαρίση Ζάννου Δημοτικὰ τραγούδια Κερκύρας. (Ἀνατολὴ Α' 55).—Δημοτικὸ Κερκύρας. (Δάφνη 1909 ἀρ 18 σ. 8).

Χατζῆ Ἀντ. Ἡ Ἐργινοῦσα. (Κρητ. Ἀστὴρ ΣΤ' 107).

Χαβιαρᾶ Δημ. Ἡ καμάρα εἰς Καρδάμινα Κῶ. (Δωδεκάνησος, il Dodecanneso (Syme) 1918, 1, 44-45).

Χρηστινίδου Ν. Συλλογὴ ᾀσμάτων ψαλλομένων εἰς Ἄνω Ἀρχανὲς χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τεμένους. (Ζωγρ. Ἀγ. σ. 50-2).

Χριστολιάκου Χρ. Ι., Μανολάκου Γ. Δ., Σιμιτζοπούλου Γ., Ἀθανασοπούλου Θ. Ι., Δημοπούλου Π. Ν., Γεραντώνη Σπ., Μαδιᾶ Γ. Δ., Διαμαντάρα Ἀχ. Σ. κ.λ.π. Ἐπίκαιρα δημοτικὰ ᾄσματα. (Λαογρ. Δ' 670-694).

Δε Βιάζη Σπ. Παράστασις δημώδους δράματος κατὰ τὰς Ἀπόκρεως. (Λαογρ. Β' 674).—Κάλαντα. (Αὐτ. 684-5).

Δέσποτα Δ. (Δημοτικὸ Ρόδου). Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογή—.(N. Ζωὴ Γ' 47-8).

Δουκάκη Δ. Χρ. Ἐπιχώριον καλαματιανὸ τραγοῦδι. (Λαογρ. Δ' 705-6).—Ἐπιχώριον καλαματιανὸ τραγοῦδι (Αὐτ. Ε' 607-8).—Τραγούδια καλαματιανά. (Αὐτ. 608).

Ἐνυάλη Δ. Ἐθνικὴ ποίησις τῶν Βλαχομακεδόνων. (Ἑλληνισμὸς ΙΔ' 186-8, 249-256, 382-4, 509-511, 569-576, 635-640, 761-4. ΙΕ' 49-51, 126-8).

Εὐαγγελίδου Δ. Τραγούδια τοῦ Λιγουριοῦ. (Λαογρ. Δ' 144-178).

Εὐαγγελίδου Τρ. Ε. Κάλανδα ἐν Σίφνῳ. (Λαογρ. Δ' 280-3).

Εὐμαθίου Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἄνδρου. (Δάφνη 1909 ἀρ. 4 σ. 10, ἀρ. 12 σ. 8, ἀρ. 15 σ 6, ἀρ. 16 σ. 6, ἀρ. 17 σ. 7, ἀρ. 20 σ. 8).

Γ. (Θ. Γ.) Ποντιακὰ τραγούδια. (Πόντος Δ' 44).

Γεωργιάδου Γ. Δ. Δημώδη ᾄσματα τῆς Κύπρου. (Λαογρ. Γ' 260-2).

Gessi Camillo Κλέφτικα ᾄσματα (ὑπὸ) Timeson. (Ἀθῆναι μην. παράρτ. Γ' 2748-2753).

Γκινοπούλου Νικ. Σ. Δημοτικὰ τραγούδια. (Παναθήν. ΚΑ' 243-4).

Γκολφίδη Κ. Χ. Τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι. (Δάφνη 1910 ἀρ. 28 σ. 2).

Γνευτοῦ Παύλου Δημοτικὰ τῆς Ρόδου. (Γράμματα Α' 385-7).

Γουγούση Χρ. (Ἄσματα δημοτικὰ Μακεδονίας). (Μακεδ. ἡμερολ. Δ' 206, 221, 224, 230-233, 235, 239-240, 254-6, 261, 270).—Κτήματα (λεκτικὸν Θεσσαλονίκης). (Γουγούση Χρον. Μακεδονίας 1915 σ. 45-49) (συλλογὴ 49 διστίχων). —(Δημώδη ἄσματα Μακεδονίας). (Γουγούση Χρον. Μακεδον. 1915 σ. 53-8 (7 μοιρολ.), 256).

Κατραμαδάκη Νίκου Ι. Δημοτικὸ τραγούδι. (Παναθήν. ΚΑ' 283).

Κατζουροῦ Ἀντ. Ὁ καπετάνιος κορίτσι. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 127).—Κρητικὴ μοῦσα. (Αὐτ. 133).—Λαογραφικὰ (Αὐτ. 140). (2 δημ. ἄσματα).

Κελαϊδήτη Π. Ἄσμα σμυρναϊκὸν ᾀδόμενον ἐν Τσεσμέ. (Λαογρ. Δ' 701-2).

Κληρονόμου Θεοδ. Δ. Δημοτικὸ τραγούδι τοῦ χοροῦ. (Παναθήν. ΚΒ' 191-4).

Κοτιώνη Ζ. Μ. Τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς. (Μακεδ. ἡμερολ. Δ' 158-160).

Κουμπῆ Γ. Τραγούδια Ἀργαλαστῆς τοῦ Πηλίου. (Λαογρ. Δ' 694-7).

Λαμπράκη Χρ. Ν. Τραγούδια τῶν Τσουμέρκων. (Λαογρ. Ε' 52-130).

Λάσκαρη Ν. Ι. Τραγούδια τῆς Λάστας. (Λαογρ. Ε' 367-8).—Ἀλφαβητάρια Λάστας. (Αὐτ. 383-6).

Λαζάρου Ἀν. Λιανοτράγουδα Ἄνδρου. (Λαογρ. Δ' 283-7).

Δεωντακιανάκου Μαριγὼς Α. Ὁ θρῆνος καὶ τὸ μοιρολόγι διὰ τὸν λαοφιλῆ βασιλέα ἡμῶν Γεώργιον. Ἐν Καλάμαις τύποις Χρ. Γ. Κωνσταντινίδου 1913. 16ον σ. 8.

Μαδιᾶ Γ. Ἠλ. Νάνουρίσματα Καρδαμύλων. (Λαογρ Ε' 609).—Τοῦ Ντεληγιώργη. (Αὐτ. Ε' 369-370).

Μανολάκου Γ. Δ., Παπαφλεκάκου Κ. Γ., Π[ολίτου Ν. Γ.]., Κακκαβᾶ Γ. Φ. Ἐπίκαιρα δημοτικὰ ἄσματα. (Λαογρ. Ε' 361-6).

Μητροπούλου Π. Δ. Ἀπὸ τὰ δημώδη ἄσματα τῆς Σινώπης. (Πόντος Δ' 116. Ε' 61-2).

Μιχαηλίδου Μ. Γ. Καρπαθιακὰ δημοτικὰ ἄσματα συλλεγέντα καὶ ἐκδιδόμενα πρὸς ὄφελος τῆς ἐν Ὄθει, Καρπάθου, ἀστικῆς σχολῆς. Ἐκ τοῦ τυπογραφ. τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιεκδοτικῶν καταστημάτων Π. Ἀγγελίδου καὶ Σ[ας] 1913. 8ον μικρ. σ. 112, δρ. 2.

Κρίσεις: Παναθήν. ΚΖ' 92 (Ἠλ. Π. Β[ουτιερίδης]).—Λαογρ. Ε' 657-8. (Π[ολίτης]).—Γράμματα Δ' 344-9 (Κ. Π. Κ.).

Παντελίδου Χρ. Γ. Ἀκριτικὰ ἄσματα τῆς Κύπρου. (Λαογρ. Ε' 190-8).

Παπαδάκη Ι. Κ. Ἡ μπιστικιὰ ἀγάπη. (Κρητ. ἀστὴρ Ε' 37 - 8) —Ἡ κακὴ πανδρειά. (Αὐτ. ΣΤ' 12)

Παπαχατζῆ Εὐ. Γ. Ἡ λιγερή. Δημοτικόν. (Παναθήν. ΚΔ' 275-6).

Παπαϊωάννου Πολυδ. Τραγούδια ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. (Λαογρ. Ε' 605-7).

Παπαμιχαὴλ Ἐπ. Γ. Τραγούδια Βουρβούρων τῆς Κυνουρίας. (Λαογρ. Ε' 561-576).

Παπαζήση Γ. Τραγούδια Ἀσπρογέρακα Κεφαλληνίας. (Λαογρ. Ε' 366-7).

[Παρασκευοπούλου Ἀναγν.] Δημοτικὸ τραγοῦδι Σωζοπόλεως. (Παναθήν. ΚΔ' 143).

Passow Ἀπὸ τοῦ—τὴ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. (Ἔσο ἔτ. Β' 257, 373-4, 422. Γ' 517).

Pavolini P. E. Lamenti funebri greci. 1916. Κρίσις: Λαογρ. Ε' 657. (Π[ολίτης Ν. Γ.]).

Πετρίδη Πέτρου Ι. Κυπριακὰ ἄσματα καὶ χοροί. (Ἑσπερία 1916 σ. 398-9).

Πετρίδη Μ. Γ. Δίστιχα Καστελλορίζου. (Λαογρ. Δ' 287-8).—Δημῶδες ἄσμα Καστελλορίζου. (Αὐτ. Δ' 288-9).

Πέτρου Π. Γ. Ἀσμάτια κωμαστικὰ ἐκ Σωζοπόλεως. (Λαογρ. Δ' 703-5). —Τραγούδια τῆς πατινάδας ἐκ Σωζοπόλεως. (Λαογρ. Ε' 378-380).

Φαραντάτου Σπ. Κ. Κεφαλληνιακὰ ἄσματα. (Λαογρ. Β' 674-680).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Τὸ τραοῦδιν τῆς Ζωγραφοῦς. (Λαογρ. Ε' 373-8).

Φιλίππου Λοΐζου Κυπριακὸν ἄσμα τῆς κακῆς μάννας. (Λαογρ. Δ' 700-1) —Συλλογὴ διστίχων κυπριακῶν ἀσμάτων. (Λαογρ. Ε' 585-596).

Ποδαλειρίου Τὰ ἀνθεστήρια ἤτοι συλλογὴ χορευτικῶν ἀσμάτων. (Ἐν Ἀθ.) ἐκ τοῦ τυπογρ. « Κράτους » Θ. Τζαβέλλα 1911. 8ον σ. 32.

(Περιέχει 18 χορευτικὰ ἄσματα, 6 σειρὰς διστίχων, καὶ ἕτερα 2 ἄσματα. Πλὴν τοῦ χοροῦ τοῦ Ζαλόγκου, τἄλλα εἶναι δημοτικά, ἀλλὰ πάντα διεσκευασμένα καὶ μεταβεβλημένα).

Πολίτου Ν. Γ. Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐν Ἀθ. τυπογρ. Κ. Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη 1914. 8ον σ. η' 310, δρ. 4, ἔκδ. πολυτ. δρ. 6.

Κρίσεις: Ν. Ἑλληνομνήμ. ΙΑ' 194-8 (Σ. Π. Λάμπρος).—Δελτίο ἐκπαιδευτ. ὁμίλου Γ' 289-290 (Δ. Φ.). —Ἐκκλησ. φάρος ΙΣΤ' 378- 80 (Γρ. Παπαμιχαήλ).—Λαογραφ. Ε' 421.—Ν. Ζωὴ Ἀλεξ. Θ' 322-333 (Κ.) —Νουμᾶς ΙΒ'. 159 (Λαϊκός).—Χαραυγὴ Δ' 179 (Δ. Π[ελεκίδης]).—Atene e Roma (Pavolini).—Ἀπανθίσματα ἐκ τῶν ἐκλογῶν. (Ἔσο ἔτ. Β' 257-8, 309, 325, 341, 347, 366, 389-390, 405-6, 421, 437. Γ' 453-4, 469-470, 485-6).

—Ἐπίκαιρα δημοτικὰ ἄσματα. (Λαογρ. Δ' 271-280)

Προδρόμου Θ. Τὸ κάστρο τῆς Μαρούς. (Λαογρ. Β' 680-4).

Ρούνιου Κ. Χ. Γορτυνιακὰ ἱστορικὰ ἄσματα. (Λαογρ. Ε' 368-9).

Σαγκριώτου Ἐμμ. Δ. Ἀλφαβητικαὶ ἀκροστιχίδες. (Φόρμιγξ ΣΤ' ἀρ. 23)

Σ[αλαπάντα] (Π. Α.) Ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ἡ Πάργα». (Ἔσο ἔτ. Β' 257).

Σαλβάνου Νίκου Δ. Δημοτικὰ τραγούδια. (Νουμᾶς Ι' ἀρ. 491).

Σοφιανοῦ Ἰουλίας Τραγούδια τοῦ γάμου (ἐν Π
κρασιατικὸν ἡμερολόγιον 1914 σ. 213 (ἐ), 9 νεώτεραι. (Σκόκου Ἐθν. ἡμερολ.

Σεφερλῆ Π. Δ. Τὰ κάλαντα τοῦ ω).

—Μοιρολόγια τοῦ Ἄργους. (Αὐτ. Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 11).

Ἄργους καὶ ἄλλων τόπων. (Αὐτ. Δ' ὀπταν. ἡμερολ. 1913 σ. 208).

Ε' 381-3). Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 11, 93).

Σιούλα Ι. Ἀθ. Δημώδη ἄσ· ιερί τινος παροιμίας. (Λαογρ. Δ' 745).

Σπυριδάκη Ἀθ. Ι. Βυζνόματα καὶ πράγματα. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. μην. παράρτ. Δ' 3118-9).—Π

ρῷ. (Αὐτ. 3725-8). Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλᾶ. (Λαογρ. Γ' 274).

γὴ χιακῶν παροιμιῶν. (Λαογρ. Δ' 707-713).

Συμβολὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροιμίας. (Ἀθηνᾶ ΚΔ'

Σταματούλη Ι. Π. Δημώδη δίστιχα ᾄσματα.(Τρίκκαλα Κορινθίας). ('Ελλ. 'Επιθ. σ. 1395).—Λαογραφία [δίστιχα]. (Αὐτ. ἔτ Η' 312).

Σταυρακάκι Ι. 'Η καμάρα (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 133).—'Ο χάρος καὶ οἱ τρεῖς ἀδερφάδες. (Αὐτ. 140).—Λαογραφικά. (Αὐτ. 144, 151).

Θέρου Ἄγ. Κρητικὲς μαντινάδες. (Νουμᾶς Περ. Β' ἔτ. Α' (16ον) σ. 88). —Κρητικὰ τραγούδια. (Αὐτ. 117).—Μανιάτικα μοιρολόγια. (Παναθήν. ἔτ. ΙΔ' 216).—'Απὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. ('Εσο ἔτ. Γ' 501-2, 533).

Τρανοῦ Μιχ. (Λαογρ. Ε' 141-163).

Σηρουχάκη 'Αγαθ. Δημοτ. κρητικὰ ᾄσματα. ('Ηχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 7).

Ζαφειρίου Ν. Ι. Σαμιακὰ τραγούδια. (Λαογρ. Ε' 604-5).

Ζέρβα Β. Χ. Τραγούδια τῆς Λακεδαίμονος. (Λαογρ. Ε' 131-140).

Ζευγώλη Γ. Στ. Τραγούδια τῆς 'Απειράνθου. (Λαογρ. Ε' 179-189).

Ζώη Δ. Χ. Κάλαντα. (Λαογρ. Γ' 262-4).—Τὰ κάλαντα Ζακύνθου. (Μοῦσαι ΚΣΤ' φ. 594).

γ'. 'Επῳδαί, κατάδεσμοι.

'Αθανασοπούλου Θ. Ι. 'Επῳδαὶ Καστρίου Κυνουρίας. (Λαογρ. Δ' 35-6, 590-2).

Βαρδάκη Ι. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 62).

Χατζιώτη Γ. Θ. 'Επῳδαὶ ἐκ Κατωχωρίου. (Λαογρ. Ε' 615).

Διαμαντάρα 'Αχ. Σ. Γητέματα Καστελλορίζου. (Λαογρ. Δ' 502-512).

Κομήσσης Σπάρτης Γητειὰ γιὰ τὴ βασκανία (μάτιασμα). ('Ηχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 5).

Κυριακίδου Στίλπ. Π. 'Επῳδαὶ καὶ δημώδη ἰατρικὰ ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΗ' αἰ. (Λαογρ. Δ' 377-386. Ε' 440-1).

Λουκοπούλου Δ. Αἰτωλικαὶ ἐπῳδαί. (Λαογρ. Δ' 36-41).

Μανολάκου Γ. Δ. 'Επῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι Γυθείου. (Λαογρ. Δ' 518-524). —'Επῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι Τευθρώνης. (Λαογρ. Ε' 609-615).

Μαντζουράνη Κ. Ι. 'Επῳδαὶ Βουρβούρων Κυνουρίας. (Λαογρ. Ε' 616).

Μπρεδάκι Α. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 79-80).

Οἰκονόμου 'Αντ. 'Επῳδαὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. (Λαογρ. Δ' 42-3).

Παγώνη Σ. Δ. Κεφαλληνιακὴ ἐπῳδή. (Λαογρ. Δ' 43-4).

[illegible] 'Επῳδαὶ ἐξ 'Αγίου Αἰδηψίων. (Λαογρ. Δ' 41-6, 524-6).

Φιλιππάτου Θεοδ. Ε. Κεφαλλη[illegible]

Φιλίππου Λοΐζου 'Επῳδαὶ καὶ κατκαὶ ἐπῳδαί. (Λαογρ. Δ' 537-9).

Φωτίου Ι. Π. 'Επῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου. (Λαογρ. Δ' 527-536).

Ρουσιᾶ Γ. 'Επῳδαὶ Ξηροχωρίου. (Λαο[illegible]Κυθήρων. (Λαογρ. Δ' 53-9).

Σταμαθιουδάκη Μαρίας, Τζερμιδιανοῦ Ν. Δ' 46-52).

Σταυρακάκι Ι. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ[illegible]γθειές. (Κρητ.ἀστὴρ ΣΤ'124).

Τζερμιδιανοῦ Ν. Κ. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴ5-61).

Τσουμελέα Σ. 'Επῳδὴ τῆς βασκανίας. (Λα[illegible]ΣΤ' 93).

Ζερβάκι Α. Γ. Γηθειὲς ἐξ 'Εμπάρου τῆς Α. Δ' 289).

Ζώη Δ. Ι. Λαογραφικά. (Μοῦσαι ἀρ. 584). [illegible]της (Λαογρ. Δ' 512-8).

δ'. Αἰνίγματα, λογοπαίγνια, χαλινοί.

'Αθανασοπούλου Θ. Ι. Γλωσσοδέται (Λαογρ. Δ' 706).

Κυριακίδου Στ. Π. Παραλλαγὴ βυζαντινοῦ αἰνίγματος. (Λαογρ. Β' 687).

Λάμπρου Σ. Π. Τρία βυζαντιακὰ αἰνίγματα. (Ν. 'Ελληνομν. Ι' 444-5).

Schultz Wolfg. Vergleichende Bemerkungen zur byzantinischen Rätselüberlieferung. (Λαογρ. Δ' 353-376).

Στάθη Σπ. 'Εμ. Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφ. τ. Β'. (Λαογρ. Γ' 276-7).

ε'. Εὐχαί, κατάραι, ὅρκοι.

'Αναγνωστοπούλου Γ. Π. Κατάραι ἐκ Ζαγορίου. (Λαογρ. Γ' 270-2).

Δὲ βιάζη Σπ. 'Η βλασφημία ἐν 'Επτανήσῳ ἐπὶ ἑνετοκρατίας. (Χαραυγὴ Γ' 33-6).

Buturas Ath. Neugriechische Spottnamen u. Schimpfwörter. (Zts. d. Vereins f. Volkskunde 1914 σ. 162-175).

Μπούτουρα 'Αθ. Χ. Περὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ κοινωνικῶν σκωμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν διδαγμάτων. (Χαραυγὴ Δ' 21-3).

Διγενοπούλου 'Αλκμήνης Εὐχαὶ καὶ κατάραι Δημητσάνης.(Λαογρ.Ε'617-9).

Λάσκαρη Ν. Τῆς ἁλουποῦς ὁ ὅρκος. (Λαογρ. Ε' 392-3).

Μανολάκου Γ. Δ. Εὐχαὶ καὶ καταραὶ Κότρωνα. (Λαογρ. Ε' 389-390).

Μαντζουράνη Κ. Ι. Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Βουρβούρων. (Λαογρ. Ε' 386-9).

Παπαναστασίου Εὐ. Δ. Κατάραι καὶ εὐχαὶ ἐξ 'Αγίου Αἰδηψίων. (Λαογρ. Ε' 390-2).

Πετρίδη Μιχ. Γ. Κατάρες Καστελλορίζου. (Λαογρ. Β' 687-9).

Πέτρου Π. Γ. Εὐχαὶ καὶ κατάραι ἐπιχωριάζουσαι ἐν Σωζουπόλει. (Λαογρ. Δ' 289-291).

Φιλίππου Λοΐζου Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Πάφου. (Λαογρ. Ε' 618-620).

Πολίτου Ν. Γ. 'Υβριστικὰ σχήματα. (Λαογρ. Δ' 601-669).

Σολομωνίδη Σωκρ. 'Αρμένικη πιπεριά. (Χαραυγὴ Δ' 127).

στ'. Παροιμίαι.

Γνωμικά. [Κυθηραϊκαὶ παροιμίαι]. ('Αλβανάκη Κυθηρ. ἐπετ. Β' 24, 52, 58, 78, 80-82).

Παροιμίαι ἀντίστοιχοι, ἀρχαῖαι καὶ νεώτεραι. (Σκόκου 'Εθν. ἡμερολ. 1909 σ. 222. 1915 σ. 184. 1916 σ. 123).

Κρητικαὶ παροιμίαι. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 11).

Λαϊκαὶ συμβουλαί. (Πήλικα 'Επταν. ἡμερολ. 1913 σ. 208).

Ἄλτη 'Ερμηνεία παροιμιῶν. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 11, 93).

'Αθανασοπούλου Θ. Ι. Περί τινος παροιμίας. (Λαογρ. Δ' 745).

Βασιλειάδου Β. Κ. 'Ονόματα καὶ πράγματα. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. σ. 220-2).

Βελανιδιώτου 'Ιεζ. 'Ο ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλᾶ. (Λαογρ. Γ' 274).

Χαντέλη Ι. Συλλογὴ χιακῶν παροιμιῶν. (Λαογρ. Δ' 707-713).

Χατζιδάκι Γ. Ν. Συμβολὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροιμίας. ('Αθηνᾶ ΚΔ'

Σταματούλη Ι. Π. Δημώδη δίστιχα ᾄσματα.(Τρίκκαλα Κορινθίας). ('Ελλ. 'Επιθ. σ. 1395).—Λαογραφία [δίστιχα]. (Αὐτ. ἔτ. Η' 312).

Σταυρακάκι Ι. 'Η καμάρα (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 133).—'Ο χάρος καὶ οἱ τρεῖς ἀδερφάδες. (Αὐτ. 140).—Λαογραφικά. (Αὐτ. 144, 151).

Θέρου Ἄγ. Κρητικὲς μαντινάδες. (Νουμᾶς Περ. Β' ἔτ. Α' (1Cον) σ. 88).—Κρητικὰ τραγούδια. (Αὐτ. 117).—Μανιάτικα μοιρολόγια. (Παναθήν. ἔτ. ΙΔ' 2!6).—'Απὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. ("Εσο ἔτ. Γ' 501-2, 533).

Τρανοῦ Μιχ. (Λαογρ. Ε' 141-163).

Ξηρουχάκη 'Αγαθ. Δημοτ. κρητικὰ ᾄσματα. ('Ηχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 7).

Ζαφειρίου Ν. Ι. Σαμιακὰ τραγούδια. (Λαογρ. Ε' 604-5).

Ζέρβα Β. Χ. Τραγούδια τῆς Λακεδαίμονος. (Λαογρ. Ε' 131-140).

Ζευγώλη Γ. Στ. Τραγούδια τῆς 'Απειράνθου. (Λαογρ. Ε' 179-189).

Ζώη Λ. Χ. Κάλαντα. (Λαογρ. Γ' 262-4).—Τὰ κάλαντα Ζακύνθου. (Μοῦσαι ΚΣΤ' φ. 594).

γ'. *Ἐπῳδαί, κατάδεσμοι.*

'Αθανασοπούλου Θ. Ι. 'Επῳδαὶ Καστρίου Κυνουρίας. (Λαογρ. Δ' 35-6, 500-2).

Βαρδάκη Ι. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 62).

Χατζιώτη Γ. Θ. 'Επῳδαὶ ἐκ Κατωχωρίου. (Λαογρ. Ε' 615).

Διαμαντάρα 'Αχ. Σ. Γητέματα Καστελλορίζου. (Λαογρ. Δ' 502-512).

Κομήσσης Σπάρτης Γητειὰ γιὰ τὴ βασκανία (μάτιασμα). ('Ηχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 5).

Κυριακίδου Στίλπ. Π. 'Επῳδαὶ καὶ δημώδη ἰατρικὰ ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΗ' αἰ. (Λαογρ. Δ' 377-386. Ε' 440-1).

Λουκοπούλου Δ. Αἰτωλικαὶ ἐπῳδαί. (Λαογρ. Δ' 36-41).

Μανολάκου Γ. Δ. 'Επῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι Γυθείου. (Λαογρ. Δ' 518-524).—'Επῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι Τευθρώνης. (Λαογρ. Ε' 609-615).

Μαντζουράνη Κ. Ι. 'Επῳδαὶ Βουρβούρων Κυνουρίας. (Λαογρ. Ε' 616).

Μπρεδάκι Α. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 79-80).

Οἰκονόμου 'Αντ. 'Επῳδαὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. (Λαογρ. Δ' 42-3).

Παγώνη Σ. Δ. Κεφαλληνιακὴ ἐπῳδή. (Λαογρ. Δ' 43-4).

Παπαναστασίου Εὐ. Δ. 'Επῳδαὶ ἐξ 'Αγίου Αἰδηψίων. (Λαογρ. Δ' 44-6, 524-6).

Φιλιππάτου Θεοδ. Ε. Κεφαλλ[illegible] ἐπῳδαί. (Λαογρ. Δ' 557-9).

Φιλίππου Λοΐζου 'Επῳδαὶ καὶ καλὴ ἐκ Πάφου. (Λαογρ. Δ' 527-536).

Φωτίου Ι. Π. 'Επῳδαὶ καὶ κατάδεσ[illegible]ήρων. (Λαογρ. Δ' 53-9).

Ρουσιᾶ Γ. 'Επῳδαὶ Ξηροχωρίου. (Λαο[illegible]46-52).

*Σταμαθιουδάκη Μαρίας, Τζερμιδιανοῦ Νέ*ς. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 124).

Σταυρακάκι Ι. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ[illegible].

Τζερμιδιανοῦ Ν. Κ. Γηθειές. (Κρητ. ἀστὴ[illegible]93).

Τσουμελέα Σ. 'Επῳδὴ τῆς βασκανίας. (Λαι[illegible]289).

Ζερβάκι Α. Γ. Γηθειὲς ἐξ 'Εμπάρου τῆς Α.[illegible] (Λαογρ. Δ' 512-8).

Ζώη Λ. Ι. Λαογραφικά. (Μοῦσαι ἀρ. 584).

δ'. *Αἰνίγματα, λογοπαίγνια, χαλινοί.*

'Αθανασοπούλου Θ. Ι. Γλωσσοδέται. (Λαογρ. Δ' 706).

Κυριακίδου Στ. Π. Παραλλαγὴ βυζαντινοῦ αἰνίγματος. (Λαογρ. Β' 687).

Λάμπρου Σ. Π. Τρία βυζαντιακὰ αἰνίγματα. (Ν. 'Ελληνομν. Ι' 444-5).

Schultz Wolfg. Vergleichende Bemerkungen zur byzantinischen Rätselüberlieferung. (Λαογρ. Δ' 353-376).

Στάθη Σπ. 'Εμ. Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφ. τ. Β'. (Λαογρ. Γ' 276-7).

ε'. *Εὐχαί, κατάραι, ὅρκοι.*

'Αναγνωστοπούλου Γ. Π. Κατάραι ἐκ Ζαγορίου. (Λαογρ. Γ' 270-2).

Δὲ βιάζη Σπ. 'Η βλασφημία ἐν 'Επτανήσῳ ἐπὶ ἑνετοκρατίας. (Χαραυγὴ Γ' 33-6).

Buturas Ath. Neugriechische Spottnamen u. Schimpfwörter. (Zts. d. Vereins f. Volkskunde 1914 σ. 162-175).

Μπούτουρα 'Αθ. Χ. Περὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ κοινωνικῶν σκωμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν διδαγμάτων. (Χαραυγὴ Δ' 21-3).

Διγενοπούλου 'Αλκμήνης Εὐχαὶ καὶ κατάραι Δημητσάνης.(Λαογρ.Ε'617-9).

Λάσκαρη Ν. Τῆς ἀλουποῦς ὁ ὅρκος. (Λαογρ. Ε' 392-3).

Μανολάκου Γ. Δ. Εὐχαὶ καὶ καταραὶ Κότρωνα. (Λαογρ. Ε' 389-390).

Μαντζουράνη Κ. Ι. Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Βουρβούρων. (Λαογρ. Ε' 386-9).

Παπαναστασίου Εὐ. Δ. Κατάραι καὶ εὐχαὶ ἐξ 'Αγίου Αἰδηψίων. (Λαογρ. Ε' 390-2).

Πετρίδη Μιχ. Γ. Κατάρες Καστελλορίζου. (Λαογρ. Β' 687-9).

Πέτρου Π. Γ. Εὐχαὶ καὶ κατάραι ἐπιχωριάζουσαι ἐν Σωζουπόλει. (Λαογρ. Δ' 289-291).

Φιλίππου Λοΐζου Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Πάφου. (Λαογρ. Ε' 618-620).

Πολίτου Ν. Γ. 'Υβριστικὰ σχήματα. (Λαογρ. Δ' 601-669).

Σολομωνίδη Σωκρ. 'Αρμένικη πιπεριά. (Χαραυγὴ Δ' 127).

στ'. *Παροιμίαι.*

Γνωμικά. [Κυθηραϊκαὶ παροιμίαι]. ('Αλβανάκη Κυθηρ. ἐπετ. Β' 24, 52, 58, 78, 80-82).

Παροιμίαι ἀντίστοιχοι, ἀρχαῖαι καὶ νεώτεραι. (Σκόκου 'Εθν. ἡμερολ. 1909 σ. 222. 1915 σ. 184. 1916 σ. 123).

Κρητικαὶ παροιμίαι. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 11).

Λαϊκαὶ συμβουλαί. (Πήλικα 'Επταν. ἡμερολ. 1913 σ. 208).

"Αλτη 'Ερμηνεία παροιμιῶν. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 11, 93).

'Αθανασοπούλου Θ. Ι. Περί τινος παροιμίας. (Λαογρ. Δ' 745).

Βασιλειάδου Β. Κ. 'Ονόματα καὶ πράγματα. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. σ. 220-2).

Βελανιδιώτου 'Ιεζ. 'Ο ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλᾶ. (Λαογρ. Γ' 274).

Χαντέλη Ι. Συλλογὴ χιακῶν παροιμιῶν. (Λαογρ. Δ' 707-713).

Χατζιδάκι Γ. Ν. Συμβολὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροιμίας. ('Αθηνᾶ ΚΔ'

303-7).—Συμβολὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροιμίας. (Ἐπιστημ. ἐπετ. Ζ' 23-79. Θ' 22-33).

Gleye C E. Die moskauer Sammlung mittelgriechische Sprichwörter. Κρίσις ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι ἐν Literarisch. Zentralblatt 1913 σ. 745—J. E. Kalitsunakis ἐν Wochenschrift f. klass. Philologie 1913 σ. 1123-4.

Γουγούση Χ. Γ. Μακεδονικαὶ παροιμίαι. (Γουγούση Χρον Μακεδ. 1915 σ. 74, 77, 149, 191).

Κοραῆ Συλλογὴ παροιμιῶν ἐκ τῶν ἀτάκτων τοῦ Κοραῆ. (Ἀλήθεια σ. 12ἔ, 27ἔ, 58ἔ, 74-5, 91-2, 1[illegible]0ἔ. 150ἔ, 191ἔ. Ἔτ. Β' σ. 214ἔ, 262ἔ, 3[illegible]5ἔ, 343ἔ, 362ἔ, 391ἔ, 409-10, ... Ἔτ Ε' σ. 459-60).

Κουκουλὲ Φαίδ. Περὶ δύο παροιμιῶν. (Λαογρ. Β' 548-556, —Περὶ δύο παροιμιῶν. (Χριστ. κόσμος ἔτ. Ζ' ἀρ. 173. 174).

Κουρούλα Εὐλογ. Ἀνέκδοτος συλλογὴ παροιμιῶν ἐξ ἁγιορειτικοῦ κώδικος. (Λαογρ. Ε' 553-560).

Κυριακίδου Α. Ἑλληνικαὶ παροιμίαι ἀπανθισθεῖσαι ὑπό—. Ἐν Λευκωσίᾳ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογρ. ἡ Λευκωσία 1916. 16ον σ. γ' 82.

Κυριακίδου Στίλ. Π. Περί τινος παροιμίας. (Λαογρ. Δ' 319-320).

Λάμπρου Σ. Π. Παλαιογραφικαὶ ἐκφράσεις. (Ν. Ἑλληνομν. 1Β' 121-2).

Λαογράφου Ὁ Ἰούλιος κατὰ τὸν λαόν. (Μοῦσαι ΚΒ' ἀρ. 512).

Λαζάρου Ἀν. Παροιμίαι Ἄνδρου (Λαογρ. Δ' 293-7).

Λιβαδᾶ Ν. Μία παροιμία. (Πινακοθ. ΙΗ' 4-5).

Παπαναστασίου Εὐ. Δ. Παροιμίαι ἐξ Ἁγίου Αἰδηψίων. (Λαογρ. Δ' 297).

Πετρίδη Μ. Γ. Ναυτικὰ λόγια Καστελλορίζου. (Λαογρ. Β' 689-692 Δ' 292-3) —Μεταφοραὶ καὶ παρομοιώσεις τοῦ λαοῦ τῆς νήσου Καστελλορίζου. (Λαογρ. Δ' 729-731).

Πολυχρονίδου Ν. Συλλογὴ δημοτικῶν παροιμιῶν σῳζομένων εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ ἐν Νεαπόλει Μιραμβέλλου καὶ τοῖς πέριξ χωρίοις. (Ζωγρ ἀγ. 48-50).

Ρουσιᾶ Γ. Συλλογὴ παροιμιῶν τοῦ Ξηροχωρίου. (Λαογρ. Β' 670-4).

Σάρρου Δ. Μ. Παρατηρήσεις εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Ζαγορίου. (Λαογρ. Β' 706-7).

Σχινᾶ Ὀρέστου Δ. Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις συλλεγεῖσαι ἐκ Σερρῶν τῆς Μακεδονίας. (Λαογρ. Γ' 180-227).

Σταματούλη Ι. Π. Ἱστορία τῆς παροιμίας: «Ἀπὸ τέτοιες σκούφιες ἔχω φορεμένες τοῦ πατέρα σου ἄλλο τίποτε». (Ἑλλ. ἐπιθ. σ. 1202).—Ἱστορία τῆς παροιμίας: «Ἐσιγουράρησες τὸν παρᾶ σου». (Αὐτ. σ. 1227).—Ἱστορία τῆς παροιμίας «Βρόντο ἄκουσα!». (Αὐτ. σ. 1252).—Ἱστορία τῆς παροιμίας: «δὲν ξέρω τί μὲ βρίσκει». (Αὐτ. σ. 1286).—Ἱστορία τῆς παροιμίας: «ψυχικὸ θὰ κάμῃς». (Αὐτ. σ. 1313).—Ἱστορία τῆς παροιμίας: «ἔμπα διάολε μέσα». (Αὐτ. σ. 1344).

Σταυρακάκι Ι. Ἑρμηνεία παροιμιῶν. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 45).

Συνοδινοῦ Σπ. Π. Ὁ Μάρτης. (Πήλικα Ἔπταν ἡμερολ. 1913 σ. 359-360).

Ξανθουδίδου Στεφ. Α. Συμβολὴ εἴς τινας παροιμίας. (Χριστ. Κρήτη Β' 121-8).

ζ'. Μῦθοι, εὐτράπελοι διηγήσεις.

Μῦθοι.

Ὁ Χριστός, ὁ διάβολος καὶ ὁ πεταλωτής. (Νίκη Α' ἀρ. 35 σ. 14-5).

Καζαντζάκη Γαλατείας Κρητικὸς μῦθος. (Λαογρ. Ε' 622-3).

Κορύλλου Χ. Π. Μῦθοι. (Λαογρ. Β' 692-3).

—Πολίτου Ν. Γ. Παρατηρήσεις εἰς τοὺς ἀνωτέρω μύθους. (Λαογρ. Β' 693-4).

Λάσκαρη Ν. Μῦθος Λάστας. (Λαογρ. Ε' 620-2.—Ἡ πλάση τοῦ κόσμου. Μῦθος. (Αὐτ. Ε' 393).

Παπαχριστοδούλου Πολυδ. Κάτα, λεοντὰρ καὶ ἄθρωπος. (Λαογρ. Ε' 395).

Παπαμιχαὴλ Ἐπ. Γ. Ἡ Θέρμη, ἡ Βλογιά, ὁ Χάρος καὶ ὁ τσοπάνης. (Λαογρ. Δ' 713-4).

Πετρίδη Μ. Γ. Μῦθος Καστελλορίζου. (Λαογρ. Δ' 300-1).

Σεφερλῆ Π. Δ. Μῦθοι. (Λαογρ. Δ' 297-300).

Σταματούλη Ι. Π. Μῦθοι Τρικκάλων Κορινθίας. (Λαογρ. Ε' 393-4).

Εὐτράπελοι διηγήσεις.

Ἡ ἀφορεσμάδα. (Νίκη Α' ἀρ. 23 σ. 14-5).

Βίου Στυλ. Εὐτράπελος διήγησις Ἁγ. Γεωργίου Νηλείας. (Λαογρ. Ε' 624). —Συλλογὴ χιακῶν σκωπτικῶν ἀνεκδότων. (Αὐτ. Δ' 476-499).—Χιώτικα ἀστεῖα. (Δελτίο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὁμίλου 1920 τ. Η' 169-171).

Διαμαντάρα Ἀχ. Σ. Εὐτράπελοι διηγήσεις Καστελλορίζου. (Λαογρ. Ε' 624-6).

Γουγούση Χ. Γ. Περιπαίγματα. (Γουγούση Χρον. Μακεδον. 1915 σ. 49-53).

Κορύλλου Χ. Π. Εὐτράπελοι διηγήσεις περὶ κληρικῶν. (Λαογρ. Β' 694-5). —Εὐτράπελοι διηγήσεις Πατρῶν, Αἰγίου. (Αὐτ. Δ' 714-6).

Ρουσιᾶ Γ. Τὸ ψευτοχώρι. Παραμύθι Ξηροχωρίου. (Ἀναδημοσίευσις). (Παναθήν. ΚΔ' 17).

η'. Παραμύθια.

Τὸ Κισμέτ. Τουρκικὸν παραμῦθι (Εἰκονογραφημένη ΙΑ' 54).

Τὰ νέα 50 παραμύθια τοῦ λαοῦ. Ἐν Ἀθ. Βιβλιοπωλ. Μιχ. Ι. Σαλιβέρου 1914. 8ον σ. 96.

Τὰ ἀνέκδοτα 45 νέα παραμύθια τοῦ λαοῦ. Νέα ἔκδοσις. Ἐν Ἀθ. Βιβλιοπωλ. Μιχ. Σαλιβέρου 1914. 8ον σ. 63.

Παραμῦθι ἠπειρωτικόν. Τὸ ἀντρόγυνο. (Ἤπειρος Γ' 191-2).

Παραμύθια τοῦ χωριοῦ. (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 79).

Τὰ θαυμάσια φτερά. Τουρκικὸν παραμῦθι. (Εἰκονογραφημένη ΙΑ' 96-7).

Δάρατζη Β. Τὸ πουλὶ ποῦ μιλεῖ, τὸ δένδρο ποῦ τραγουδεῖ καὶ τὸ χρυσὸ νερό. Παραμῦθι. (Φάρος Κ)πόλ. Β' σ. . . . . 327-8, 343-5).

Emmanuil Euridice I. Le due vicine. (Ἰταλικὴ μετάφρ. ὑπὸ Fr. de Simone Brouwer, La Grecia moderna I σ. 83-5).

Γουγούση Χ. Γ. Μακεδονικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ παραμυθίου τοῦ Νάϊντεν. (Λαογρ. Β' 575-590).—Παραμύθια. (Γουγούση Χρον. Μακεδον. 1915 σ. 58-62 221-4).

Καμπούρογλου Μαριάννας Γρ. Παραμύθια ἐπιθεωρηθέντα καὶ συμπληρωθέντα δημοσιεύονται τὸ δεύτερον ὑπὸ Δ. Γρ. Καμπούρογλου. Ἐν Ἀθ. Ἐκδότης Ι. Δ. Κολλάρος 1912. 8ον σ. 154, δρ. 1.50.

Κρίσις: Λαογρ. Δ' 341-3 (Π[ολίτης]). —*Δ. Γρ. Καμπούρογλου* Διὰ τὰ ἀθηναϊκὰ παραμύθια. (Αὐτ. 750-3). (Ἀπάντησις). (Αὐτ. 753-4).

Kamburuglus Siga M. C. La regina delle gorgoni. (Ἰταλικὴ μετάφρ. ὑπὸ Fr. de Simone Brouwer, La Grecia mod. III σ. 183-7).

Μ-ρ-κ-σ. Ε. Ν. Χωρικὸς καὶ λόγιος. (Νίκη Α' ἀρ. 42 σ. 27).

Παγώνη Σπυρ. Δ. Ἐξυπνη χωριατοπούλα. (Πήλικα Ἑσπερ. ἡμερολ. 1913 σ. 312-4).

Παπαϊωάννου Γ. καὶ Ἀναστ. Ροδιακὸν παραμύθιον. (Λαογρ. Ε' 626-34).

Φιλίππου Λοΐζου Κυπριακὸν παραμῦθι. (Λαογρ. Δ' 716-726).

Προδρόμου Θεοδοσ. Σωζοπολίτικα παραμύθια. (Λαογρ. Ε' 449-459).

—Πολίτου Ν. Γ. Παρατηρήσεις εἰς τὰ σωζοπολιτικὰ παραμύθια. (Λαογρ. Ε' 459-488).

Σεφερλῆ Π. Δ. Παραμύθια τῆς ἀλεποῦς. (Λαογρ. Δ' 301-3).

Θ'. Παραδόσεις.

Ἡ λευκὴ κυρία. (Εἰκονογραφημένη ΙΑ' 4-6).

Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς. (Εἰκ. Ἀτλαντ. Γ' ἀρ. 5).

Στοιχειὰ καὶ Βρυκόλακες. (Εἰκονογραφημένη ἔτ. ΙΒ' 18-19).

Ἡ στοιχειωμένη καμπάνα. (Παράδοσις). (Κρητ. ἀστὴρ ΣΤ' 10).

Οἱ θρῦλοι τῶν Κυθήρων. Κακὴ μέλισσα. (Ἀλβανάκη Κυθ. ἐπετ. Β' 20-1).—Θρησκευτικαὶ παραδόσεις (Αὐτ. 89).

Ἀλβανοῦ Δ. Π. Τὸ πήδημα τοῦ δράκου. (Χαραυγὴ Α' 134-5).

Ἀλεξοπούλου Ν. Τεγεατικαὶ παραδόσεις. (Λαογρ. Γ' 272-4).

Ἀμπελᾶ Τ. Δ. Τὸ γραμμένον ἅλας. (Ἡμερολ. Πινακοθ. 1912 σ. 192-5).

Ἀρβανιτοπούλου Α. Σ. Λαϊκαὶ παραδόσεις. (Ἡ κοκολιάτρα. Τὸ τουρλίδ'). (Παναθήν. ΚΓ' 29).

Ἀθανασοπούλου Θ. Ι. Παραδόσεις Καστρίου. (Λαογρ. Ε' 199-208).—Παραδόσεις καὶ δοξασίαι Σοποτοῦ. (Αὐτ. 208-9).

Βλαστοῦ Παύλου Γ. Τοῦ Διγενῆ τὸ σπήλιο. Μῦθος Μυλοποταμιτῶν. (Παναθήν. Κ2' 85).

Μπούτουρα Ἀθ. Χ. Περὶ τοῦ μύθου τῆς Σαπφοῦς. (Χαραυγὴ Γ' 17-18). —Προλήψεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ δωδεκαημέρου καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους. (Χαραυγὴ Δ' 65-6).

Χαβιαρᾶ Μιχ. Δ. Περὶ τοῦ κάστρου τῆς Σουριᾶς. (Λαογρ. Β' 557-574). —Παραδόσεις. (Δωδεκάνησος, il Dodecanneso (Syme) 1918, 1, 43-44).

Hasluck F. W. Plato in the Folk-lore of the Konia Plain. 1911. Κρίσις: Λαογρ. Ε' 659-661 (Ν. Γ. Πολίτης).

Χόνδρου Δ. Παράδοσις Ἀδριανουπόλεως. (Λαογρ. Ε' 636-7).

Χριστοδούλου Ἱπ. Φαντάσματα. (Ν. Ζωὴ Σμ. Γ' ἀρ 5).

Δράκα Κ. Παραδόσεις περὶ στοιχειῶν. (Λαογρ. Β' 696-8).

Καμπούρογλου Δ. Γ. Ὁ θρῆνος τῶν Καρυατίδων. (Δίπυλον Α' 3-6, 23).

Κανάκη Ἀντ. Φ. Μεγαρικαὶ παραδόσεις καὶ ἱστορικαὶ διηγήσεις. (Λαογρ. Ε' 210-4).

Κληρονόμου Θεοδ. Δ. Στ' ἀνάθεμα. Παραδόσεις. (Παναθήν. ΚΒ' 120-2).

Κωνσταντινοπούλου Π. Οἱ νεοελληνικὲς παραδόσεις στὸ δημοτικὸ σχολεῖο. (Δελτίο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὁμίλου 1920 Η' 31-48).

Κοντογιάννη Δημ. Συλλογὴ δημοτικῶν παραδόσεων. Πρώτη ἔκδοση. Ἀθήνα 1920. 8ον σελ. 96, δρ. 3.

Λαμπρινίδου Μ. Γ. Ἡ ἁγία Σοφία. (Ἑλλην. ἐπιθ. Η' 516-7).

Λάμπρου Σ. Π. Παράδοσις περὶ τοῦ φρουρίου Θερμησίας. (Ν. Ἑλληνομν. Η' 495).

Μαδιᾶ Γ. Ἠλ. Παραδόσεις Καρδαμύλων Χίου. (Λαογρ. Ε' 215-220).— Αἰτιολογικαὶ παραδόσεις. (Αὐτ. Ε' 638-640).

Μαντζουράνη Κ. Ι. Κυνουριακαὶ παραδόσεις. (Λαογρ. Δ' 464-475).

Μέγα Γ. Α. Παραδόσεις περὶ θησαυρῶν. (Λαογρ. Δ' 22-34).

Μ[ενάρδου] Σ. Συμπληρωματικὰ εἰς τὴν πραγματείαν Ἡ ἁγία Ἑλένη εἰς τὴν Κύπρον. (Λαογρ. Β' 708).—Φουντάνα μωρώσα. (Ἐπιστημ. ἐπετ. ΙΣΤ' 255-61).

Μοσχονᾶ Θ. Δ. Τὸ ἀκοίμητο καντύλι. (Ἔσο ἔτ. Γ' 490-1).

Ναυπλιώτη Ζαχαρούλας Οἱ δημοτικὲς παραδόσεις στὸ σχολεῖο. (Δ. Ἐκπ. Ὁμ. Ζ' 196-203).

Π[απαγεωργίου] Π. Ν. Αἱ δύο εἰκόνες τῆς Φανερωμένης ἐν Σαμαρίνῃ. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. 1913 σ. 17-21).

Παπαϊωαννίδου Κ. Δ. Παράδοσις Σωζοπόλεως. (Λαογρ. Δ' 727-9).

Παράσχου Ἀχ. Τὸ τέκνον τοῦ βρυκόλακος (καθ' ὑπαγόρευσιν γραίας Λεβαδίτισας). (Νίκη Α' ἀρ. 32 σ. 12-4).

Φάβη Β. Παραδόσεις τῆς Λακεδαίμονος. (Λαογρ. Δ' 452-463).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Κυπριακαὶ παραδόσεις. (Λαογρ. Ε' 223-4).—Κυπριακαὶ δοξασίαι καὶ παραδόσεις. (Λαογρ. Ε' 634-6).

Πολεμίδη Μιλτ. Ι. Ἡ πέτρα τοῦ Ὁμήρου ἐν Χίῳ ἢ Δασκαλόπετρα. (Σβορώνου-Μάλη Ἡμερολόγιον τοῦ Αἰγαίου 1906. Ἐν Σάμῳ σ. 168-173).

Politis N. G. Croyances populaires sur le rétablissement de la nation hellénique. (La Revue de Grèce n. 1 p. 151-70).

Πολίτου Ν. Γ. Ἡ Γοργόνα τῆς Ἀτταλείας. (Λαογρ. Γ' 172-180).

Πρασσᾶ Ν. Κ. Αἰτιολογικὴ παράδοσις Ἀγουλινίτσης. (Λαογρ. Ε' 220-2).

Psihari J. Cassia et la pomme d'or. Κρίσις ἐν Ἑλλ. ἐπιθ. σ. 1207.

Ροδᾶ Μ. Δ. Γίγαντας. (Ν. Ζωὴ Σμ. Γ' ἀρ. 5).

Ρουσιᾶ Γ. Παραδόσεις. (Λαογρ. Δ' 303-5).

Σαρρῆ Γ. Νῆσος ἄνευ ὄφεων. (Ροδιακὸν ἡμερολ. 1912 σ. 146-151).

Σεφερλῆ Π. Δ. Αἰτιολογικαὶ παραδόσεις. (Λαογρ. Ε' 640-2).—Ἡ ψυχὴ τοῦ Τούρκου. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. 1914 σ. 224-7).

Σιδερίδη Ξενοφ. Ἡ παράδοσις περὶ τῆς «Κόκκινης Μηλιᾶς». (Τὸ Μέλλον Α' 154-7).

Σιετσακὼφ Δ. Ἔρευναι ἐν ταῖς περὶ τῶν ἁγίων ἑλληνικαῖς λαϊκαῖς παραδόσεσι. Βαρσιάβα 1910 σ 268. Κρίσις: Ἐκκλησ. φάρος Θ' 245-6 (Γ. Π[απαμιχαήλ]).

Σμεράλδα Ρέννου Τὸ παραμῦθι τῆς νενές μου. Μανιάτικη παράδοσις. (Ν. Ζωὴ Σμ Δ΄ ἀρ. 1).

Σταματούλη Ι. Π. Τὸ τυρὶ τοῦ φειδιοῦ. (Τρίκκαλα Κορινθίας). (Ἑλλ. ἐπιθ. ΣΤ΄ σ. 170).

Τρανοῦ Μ. Παραδόσεις Βερβαίνων Κυνουρίας. (Λαογρ. Ε΄ 222-3).

Τσαμίδου Ἀθ. Σπ. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πύργος τῆς Κόρης. (Κὴς Κουλές). (Ἠχὼ ἔτ. Α΄ ἀρ. 3).

Τσουμελέα Σ. Παραδόσεις τῆς Μάνης. (Λαογρ. Ε΄ 637-8).

Ζηνοβίας Ἡ Ἁγια Σοφιά. (Γραμμ. Ε΄ 270-272).

ι΄. Γλῶσσα.

Ἀθανασοπούλου Θ. Ι. Προσωπικὰ ὀνόματα προβάτων καὶ αἰγῶν. (Λαογρ. Δ΄ 733).

Χαβιαρᾶ Δημ. Ὀνόματα μηνῶν. Ἀπρίλης-τιναχτοκοφινίδης. (Δωδεκάνησος, il Dodecanneso (Syme) 1918, 1, 45-47).

Καρκαβίτσα Α. Τὸ καλυβάκι. (Χαραυγὴ Δ΄ 111).

Κυριακίδου Στίλπ. Π. Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων. (Λαογρ. Ε΄ 333-360).

Λάμπρου Σ. Π. Προσθήκη εἰς τὰ περὶ μητρωνυμίας. (Ν. Ἑλληνομν. ΣΤ΄ 248).—Οἰκογενειακαὶ μητρωνυμίαι. (Αὐτ. Γ΄ 490).

Πολίτου Ν. Γ. Τοπωνυμικά. (Λαογρ. Δ΄ 572-600. Ε΄ 249-308, 522-552, 649-650).

Ρωμαίου Κ. Α. Τοπωνυμικά. (Λαογρ. Ε΄ 409-410).

Σάρρου Δ. Μ. Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν. (Λαογρ. Β΄ 698-9).

Σεφερλῆ Π. Δ. Προσωπικὰ ὀνόματα ἵππων. (Λαογρ. Δ΄ 305-6).

ια΄. Ἐνδύματα.

Αὐτόχθονος Πῶς ἐνδύονται αἱ γυναῖκες τῆς Μακεδονίας. (Νίκη Α΄ ἀρ. 31 σ. 5).

Λαμπρινίδου Μιχ. Γ. Τὸ πανταλόνιον. (Σκόκου Ἐθν. ἡμερολ. 1907 σ. 167-9).

ιβ΄. Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

Βελιανίτου Θεοδ. Ἑλληνικὴ κοινωνία. (Ἑλλ. ἐπιθ. Θ΄ 130-2).

Χωριάτης Χωριάτικα ἔθιμα. Τὸ νυχτέρι. (Νουμᾶς Γ΄ ἀρ. 479).

Διαμαντοπούλου Ι. Ε. Ἑλληνοπρεπὴς ἀνατροφή. 1911. Ἐν Σμύρνῃ τυπογρ. ὁ Τύπος. 16ον σ. 21, λ. 50.

Καρεάτη Γ. Ἀθηναϊκὴ ζωή. Ὁ ἀνακτορικὸς κῆπος. (Παναθήν. ΚΖ΄ 49-53).

Φέρμπου Π. Ι. Ὁδηγὸς ἑλληνοπρεποῦς συμπεριφορᾶς. Ἔκδ. 3η. Ἐν Ἀθ. ἐκ τοῦ τυπογρ. τῶν καταστημ. Μιχ. Ι. Σαλιβέρου. 8ον σ. 106+6.

Τσουμελέα Σ. Τὸ διαγούμισμα. (Λαογρ. Ε΄ 643).

Ζαφειρακοπούλου Δ. Κ. Μανιάτικα ἔθιμα: Γεροντική, συνέβγαλμα, τρέβα, ψυχικό. (Λαογρ. Ε΄ 401-2).

ιγ΄. Γέννησις, βάπτισις, παιδίον.

Μανολακάκου Γ. Δ. Τὰ ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν βάπτισιν ἐν Μάνῃ. (Λαογρ. Ε΄ 401-2).

ιδ΄. Γάμος.

Ἓν ἀνέκδοτον παλαιὸν προικοσύμφωνον. (Νίκη Α΄ ἀρ. 11 σ. 17).

Προικοσύμφωνον Κεφαλληνίας. (Νίκη Α΄ ἀρ. 19 σ. 12).

Ἀποστόλου Γ. Τσαμπίκου Περιγραφὴ τοῦ γάμου ἐν Σορόμῃ τῆς Ρόδου. (Φόρμιγξ Η΄ ἀρ. 9).—Πῶς στολίζεται ἡ νυμφικὴ κλίνη (παστὸς) ἐν τοῖς χωρίοις Ρόδου. (Ροδιακὸν ἡμερολ. 1912 σ. 93-4).

Βίου Στυλ. Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ τοῦ Πηλίου. (Λαογρ. Ε΄ 643-5).

Κ. (Ι. Γ.). Ἓνα προικοσύμφωνον (τοῦ 1785). (Ἠχὼ ἔτ. Α΄ ἀρ. 6).

Κεφάλα Μιχ. Ι. Πῶς ἐγίνοντο οἱ γάμοι εἰς τὴν Καλλιμασιὰν πρὸ τοῦ 1865. (Χιακὰ Χρον. Β΄ 89-92).

Κωνσταντινίδου Α. Μακεδονικὴ ζωή. Γαμήλια ἔθιμα. (Ἀθῆναι μην. παράρτ. Δ΄ 3681-3691).

Λάμπρου Σ. Π. Κανονισμὸς τῶν προικῶν ἐν Λιασκοβέτζι τῆς Ἠπείρου. (Ν. Ἑλληνομν. Γ΄ 193-5).—Διάταξις περὶ γαμικῶν τελῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Αὐτ. 493-4).

Μ. Γάμος ἐν Διχόβῳ. (Μακεδ. ἡμερ. Δ΄ 236-8).

Παπαδοπούλου Γ. Ἡ πρὸ εἰκοσαετίας ἐνδυμασία τῆς Νισυριακῆς νύμφης. (Ροδιακὸν ἡμερολ. 1912 σ. 36-8).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Γαμήλιον κυπριακὸν ἔθιμον. (Λαογρ. Ε΄ 402).

Σωτηριάδου Γ. Γάμοι καὶ γαμήλια δῶρα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ Ι΄ 211-8).

Τάμπα Τριανταφύλλου Ὁ γάμος ἐν Μετσόβῳ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ᾀδόμενα ᾄσματα. (Φόρμιγξ Θ΄ ἀρ. 23).

Ζωγράφου Ἰωάννου Π. Δύο ἀνέκδοτα παλαιὰ προικοσύμφωνα. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. 1913 σ. 349-351).

ιε΄. Κηδεία.

Παπαχριστοδούλου Πολ. Πῶς καίουν τοὺς νεκροὺς ἐν Κωστῇ χωρίῳ τῆς ΒΑ Θρᾴκης. (Ἐρανιστὴς Β΄ 697).

Ζέρβα Β. Προσφοραὶ εἰς τοὺς νεκρούς. (Λαογρ. Ε΄ 646).

ιϛ΄. Βίοι.

Ἱστορία τῶν μηνῶν. Δημῶδες καὶ γεωργικὸν ἡμερολόγιον. (Ἐκλεκτὰ ἀναγνώσμ. Α΄ 1-4).

Γεωργικὲς παροιμίες. (Γεωργ. ἀγών Α΄ 15-6).

Πfολίτου Ν. Γ.] Ἐρωτήματα διὰ τὸ δρέπανον. (Λαογρ. Δ΄ 747).

Πfολίτου Ν. Γ'], Μελᾶ Θ. Β., Φαρμακίδη Ξ. Π. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ περὶ τοῦ δρεπάνου ἐρωτήματα. (Λαογρ. Ε΄ 412-5).

ιζ΄. Δίκαιον.

Ἀδαμαντίου Ἀδ. Ἀγνείας πεῖρα. (Λαογρ. Β΄ 521-547. Γ΄ 51-147, 390-446).—Κρίσις : Π. Νιρβάνα ἐν Ἑστίᾳ 11 Αὐγ. 1912.

Οἰκονόμου Β. Δ., Σεφερλῆ Π. Δ. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ περὶ θεοκρισιῶν ἐρωτήματα. (Λαογρ. Δ' 320-1).

Triantaphyllopoulos K. D. Zum griechischen Volkserbrecht. (Λαογρ. Ε' 239-248).

ιη'. Λατρεία.

Αἱ Ἀπόκρεω—μάσκα. (Εἰκονογραφημένη Ζ' 62).

Ἡ καῦσις τοῦ Ἰούδα. Ἡ κατάργησις τοῦ ἐθίμου. (Ἰσρ. ἐπιθ. Β' 27).

Τὸ Πάσχα εἰς τὰς Ἀθήνας. (Εἰκ. Ἀτλαντ. Γ' ἀρ. 3).

Τὰ πασχαλινὰ αὐγά. (Ἁρμονία Α' ἀρ. 18).

Ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Πασχαλινὰ ἔθιμα. (Ἁρμονία Α' ἀρ. 18).

Ἀναγνώστου Σπυρ. Πανηγύρεις τῆς Λέσβου. (Χαραυγὴ Α' 50 1).

Ἀναστασιάδου Ἀναστ. Ἑορτὴ ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔαρος ἐν Ρόδῳ. (Φόρμιγξ Η' ἀρ. 5).—Διασωθεῖσαι ἀρχαῖαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐν Ρόδῳ. (Ροδ. ἡμερολ. 1912 σ. 223-6).

Ἀρβανιτάκη Σ. Τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας τοῦ ἐν Κερκύρᾳ χωρίου Βαρυπατάδων. (Λαογρ. Β' 701-3).

Ἀθανασιάδου Θεοφ. Δ. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Λαζάρου ἐν Δραγαρίῳ. (Λαογρ. Ε' 403-5).

Βολονάκη Μ. Δ. Ἱστορία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Ἐν Ἀθ. τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1917. 8ον σ. 30.

Χαβιαρᾶ Δημ. Συμαϊκὸν ἑορτολόγιον. (Δωδεκάνησος, il Dodecanneso, (Syme) 1918, 1, 20-22).

Χαρικανάκι Σ. Ἡ πρωτοχρονιὰ ἐν Κρήτῃ. (Κρητ. ἀστὴρ Ε' 6-8).

Διαμαντάρα Ἀχιλ. Σ. Ἔθιμα τῶν Καστελλοριζίων κατὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα. (Φόρμιγξ Ϛ' ἀρ. 23).

Foutrides Ar. E. A strange Christmas. (East. West. Rev. VI, 2 σ. 28-34).

Kephala Euphr. C. May in Athens. (East. West. Rev. IV, 3 σ. 30-6).

Κοντογιάννη Π. Μ. Ἡ μόστρα. (Χαραυγὴ Α' 245 - 6).

Λαζάρου Δ. Γ. Χριστιανικὸν συσσίτιον. (Λαογρ. Δ' 306 - 7).

Μαυρόχη Ν. Γ. Ἡ πρωτομαγιὰ ἐν Κερκύρᾳ. (Εἰκονογραφημένη Ζ' 104 - 5).

Mavroudis Christmas in Greece, from the Greek. (East. West. Rev. V 7 σ. 49 - 51).

Μέγα Γ. Α. Θυσία ταύρων καὶ κριῶν ἐν τῇ ΒΑ Θράκῃ. (Λαογρ Γ' 148 - 171).

Παναγιωτίδου Ἀγαθονίκου Π. Ἔθιμα καὶ κάλαντα τοῦ νέου ἔτους ἐν Μιτυλήνῃ. (Φόρμιγξ Θ' ἀρ. 5).

Πασχαλίδου Παοχ. Ἡ ἑορτὴ τοῦ γάλακτος τῶν Ἀρμενοφώνων Ἑλλήνων τῆς Βιθυνίας. (Λαογρ. Ε' 233 - 8).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Κυπριακαὶ συνήθειαι. (Λαογρ Ε' 405-6).—Τσικνοπέφτη. (Λαογρ. Ε' 646).

Pouqueville Ἡ πανήγυρις τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου ἐν Δελβινακίῳ. Μετ. Χ. Δάλλα. (Ἤπειρος Γ' 155 - 161).

Πριάκου Χρ. Κ. Τὰ κάλαντα τῶν Θεοφανείων ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἁλμυροῦ. (Λαογρ. Ε' 225 - 232).

Σ[ακελλαροπούλου] Σ. Κ. Σημείωμα περί τινων ἐκκλησιαστικῶν νομίμων καὶ ἐθίμων ἐν Κερκύρᾳ. (Λαογρ. Β' 699 - 701).

Σιδέρη Ι. Π. Οἱ Ζεϊμπέκ. Ἔθιμα τῶν Ἀπόκρεων ἐν Σύρῳ. (Λαογρ. Δ' 559 - 571).

Θεοδωροπούλου Π. Ἔθιμα τῆς πρωτοχρονιᾶς εἰς τὸ Καπανδρίτι τοῦ Μαραθῶνος. (Λαογρ. Δ' 735 - 6).

Ζέρβα Β. Ἔθιμον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων. (Λαογρ. Ε' 645 - 6).

Ζώη Λέων. Χ. Τὸ Πάσχα καὶ οἱ πυροβολισμοί. (Μοῦσαι 1915 ΚΓ' ἀρ. 525 - 9).

ιθ'. Φιλοσοφία.

Χατζιώτη Γ. Θ., Οἰκονόμου Ἀντ., Σεφερλῆ Π. Δ., Μαντζουράνη Κ. Ι., Γιαμαλίδη Χρ. Α. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα διὰ τὰ Ρουσάλια. (Λαογρ. Δ' 324-7).

Προδρόμου Θεοδ., Ἀθανασοπούλου Θ. Ι. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ περὶ Ρουσαλίων ἐρωτήματα. (Λαογρ. Ε' 652).

Σάρρου Δ. Μ., Φαρμακίδη Ξ. Π. Ἀπαντήσεις εἰς τὰ περὶ Ρουσαλίων ἐρωτήματα. (Λαογρ. Δ' 748 - 9).

κ'. Δημώδης ἰατρική.

Φαρμακίδη Ξ. Π. Ἀλεξητήριον τοῦ πυρετοῦ ἐν Κύπρῳ. (Λαογρ. Δ' 737).

Σεφερλῆ Π. Δ. Θεραπεία τοῦ κοκκύτου. (Λαογρ. Δ' 307).

κα'. Μαντική.

Ἀλεξοπούλου Ν. Κ. Ἀρκαδικαὶ μαντεῖαι. (Λαογρ. Γ' 46 -8).

Χατζιώτη Γ. Θ. Εἴδη μαντικῆς. (Λαογρ. Ε' 407).

Γουγούση Χρ. Γ. Μαντεῖαι συναφεῖς πρὸς τὸν κλήδονα. (Λαογρ. Δ' 307-8).

Καλαϊσάκι Γ. Ἰακ. Λαϊκαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἀνθρώπου. (Ἠχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 3, 4, 5, ...).

Λάσκαρη Ν. Πυρομαντεία. (Λαογρ. Ε' 406 - 7).

Μπενάκη Ν. Ὁ κλήδονας. Σημασία καὶ ἀρχαιότης αὐτοῦ. (Ἐρανιστὴς Γ' 991 - 995).

Παππαμιχαὴλ Ἐσπ. Γ. Πῶς ὀνειριάζονται τὰ κορίτσια τὸν ἄνδρα ποὺ θὰ πάρουν. (Λαογρ. Γ' 48 - 50).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Πυρομαντεία. (Λαογρ. Δ' 7 8).

Πολίτου Ν. Γ. Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν μαντικῶν ὀνείρων περὶ γάμου. (Λαογρ. Γ' 3 - 50).

Σεφερλῆ Π. Δ. Πυρομαντεία. Πρόγνωσις τοῦ γένους τοῦ ἐμβρύου. (Λαογρ. Δ' 308 - 9).—Αὐγομαντεία. (Αὐτ. 405).

Θρακὸς Αἱ προφητεῖαι τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Β'. (Ἑλλ. ἐπιθεώρ. Θ' 67 - 9)

κβ'. Ἀστρολογία.

Δ[ηλιγιάν]νη Ἀρσ. Ἡ πρόληψις περὶ τοῦ δισέκτου ἔτους. (Ἐκκλ. κῆρυξ 1916 σ. 22 - 5).

Λάσκαρη Ν. Δοξασίαι περὶ ἐκλείψεων. (Λαογρ. Ε' 40).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Ἀποφράδες ἡμέραι ἐν Κύπρῳ. (Λαογρ. Β' 705).

Πολίτου Ν. Γ.] Οἱ ἄγγελοι τῶν πλανητῶν. (Λαογρ. Δ' 745-6).—Διατὶ ἡ Τρίτη θεωρεῖται ἀποφρὰς ἡμέρα. (Ἀθῆναι μην. παράρτ. Β' 2230-3).

Τσιτσέλη Ἠλ. Α. Ἀποφράδες ἡμέραι. (Μοῦσαι 1911 ἀρ. 433 σ. 8).

κγ'. Μετεωρολογία.

Ἡ μετεωρολογία ἐπιστήμη τοῦ λαοῦ. (Δήμητρα Β' 416-7).

Ἀθανασοπούλου Θ. Ι. Δημώδης μετεωρολογία. (Λαογρ. Δ' 738).

Κορύλλου Χ. Π. Δημώδης μετεωρολογία. (Λαογρ. Β' 703-6).

κδ'. Μαγεία.

Λάμπρου Σ. Π. Ἕλλην γόης Δημήτριος ἐν Ρώμῃ τῷ 1522. (Ν. Ἑλληνομν. Ϛ' 249).

Πολίτου Ν. Γ.] Σολωμονικαὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις Ἀθηνῶν. (Λαογρ. Δ' 746-7).—Κομπώνω=ἀπατῶ καὶ μαγικοὶ κόμβοι. (Αὐτ. Ε' 410-2).

κε'. Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.

Βασκανία. (Ἠχὼ ἔτ. Α' ἀρ. 5).

Ἀθανασοπούλου Θ. Ι. Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς τεκνοποίησιν. (Λαογρ. Ε' 408-9).—Τὰ μεγαλοπεφτιάτικα αὐγά. (Αὐτ. 647).

Γεδεὼν Μαν. Ι. Εὐχολόγιον καὶ μαγγανεῖαι. (Ν. Ποιμὴν Α' 57 - 62).

Hasluck Constantinata. 1913. Κρίσεις: Λαογρ. Ε' 661 - 4. (Ν. Γ. Πολίτης).

Μαρκάκι Ἰω. Λαϊκαὶ προλήψεις. (Κρητ. ἀστὴρ Δ' 667 - 8).

Μηλιαράκη Σπ. Αἱ περὶ μανδραγόρα δεισιδαιμονίαι. Ἐν Ἀθήναις τύποις Ἐμμανουὴλ καὶ Κωνστ. Φραντζεσκάκη 1917. 8ον σ. 18.

—Αἱ περὶ μανδραγόρα δεισιδαιμονίαι. (Ἀρχ. ἰατρ. 1917 σ. 1-6).

Οἰκονόμου Ι. Κ. Ἡ περπεροῦνα ἐν Χαλκιδικῇ. (Λαογρ. Δ' 736-7).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Δεισιδαίμονες συνήθειαι τῶν Κυπρίων πρὸς ἀποτροπὴν ἐπιδημιῶν. (Λαογρ. Γ' 275).— Κυπριακαὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι περὶ λεχώνων. (Αὐτ. Δ' 735).—Κυπρίων δεισιδαίμονες συνήθειαι. (Αὐτ. Ε' 409).

Σαββοπούλου Κ. Πρὸς ἀποτροπὴν τῆς εὐλογίας. (Λαογρ. Ε' 407 - 8).

Σταυρίδη Κ. Δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις. (Μοῦσαι ἀρ. 467).

Τιμοθέου (Καλαβρύτων) Αἱ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι. (Πάνταιν. 1916 σ. 87-90).

κς'. Παιδιαί.

Χωριάτη Ἡ κούνια. (Νουμᾶς Θ' ἀρ. 436).

Δε Βιάζη Σπ. Τὰ τυχηρὰ παιγνίδια ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ Ἑνετοκρατίας. (Χαραυγὴ Δ' 63-5, 89-90).

Φαρμακίδη Ξ. Π. Κυπριακαὶ παιδιαί. (Λαογρ. Ε' 648).

κζ'. Μουσική.

Ἡ πρώτη ἀποστολὴ τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν πρὸς περισυλλογὴν δημωδῶν ᾀσμάτων διὰ τοῦ φωνογράφου. (Φόρμιγξ Η' ἀρ. 1).

Δημώδη ᾄσματα μικρασιατικὰ ψαλησόμενα ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν τῆς Βυζ. Μουσικῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Α. Ψάχου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Βασιλόπηττας τῷ Σαββάτῳ 31 Δεκεμβρίου 1911. (Ἐν Ἀθήναις 1911 τυπογρ. Ἀθ. Δελληγιάννη).

Ἐθνικὴ μουσικὴ συλλογή. (Λαογρ. Ε' 418 - 420).

Δημώδης ἑλληνικὴ μελῳδία συρτοῦ χοροῦ. Ποίησις σχολικὴ Κ. Παλαμᾶ. (Μουσικὴ Γ' 166 - 173).

Χορεύετ' Ἑλληνίδες μου. Ποίησις Ι. Σακελλαρίδου. Μελῳδία δημώδης τῆς Βιθυνίας. (Μουσικὴ Β' 248).

Βασιλᾶ Γεώργ. Δ. Γενικαί τινες γραμμαὶ περὶ ρυθμῶν τῶν δημωδῶν ἡμῶν ᾀσμάτων. (Φόρμιγξ Ζ' ἀρ. 19).

Marsik Armand Ἑλληνικὰ λαϊκὰ ᾄσματα καὶ χοροί. (Μετάφρ.). (Φόρμιγξ Η' ἀρ 21).

Οἰκονόμου Ἰωάν. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἢ τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἄλλοτε καὶ σήμερον. (Φόρμιγξ Η' ἀρ. 19).

Παπαφεωργίου Νικ. Παρατηρήσεις τινὲς ἐπί τινων δημοσιευθέντων δημωδῶν ᾀσμάτων ἐν τῇ Φόρμιγγι. (Φόρμιγξ Ζ' ἀρ. 23).

Περιστέρη Δημ. Μουσικαὶ τέχναι. (Φόρμιγξ Ζ' ἀρ. 1).

Πετρίδου Πέτρου Ι. Δημώδης μουσική. (Ἑσπερία 1916 σ. 348).

Petrides P. I. Greek Folklore and greek Music with a foreword by D. Caclamanos. A lecture delivered at King's College Strand, London on Friday, March 1919. London, printed by Will. Cate. 8ον σ. 42.

Ροδοοίνου Νικ. Α. Κρίσεις τινὲς ἐπὶ δημοσιευθέντων δημωδῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν ἐλεγξάντων αὐτὰ ἐν τῇ Φόρμιγγι. (Φόρμιγξ Η' ἀρ. 3).

κη'. Χοροί.

Χρονογραφήματα ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἐφημερίδας διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χορούς. (Ἐφ. κυριῶν 1911 σ. 1587-1605).

Μελέται περὶ ἑλληνικῶν χορῶν. (Ἐφ. κυριῶν 1911 σ. 1601 - 5).

Ὅσα ἐνθυμίζουν τὴν πατρίδα μας. Οἱ χοροί μας. (Εἰκ. Ἀτλαντ. Α' ἀρ. 1).

Ἄχορος θεατὴς Οἱ χοροί. (Ἀναδημοσίευσις ἀπὸ τὰ Παναθήναια). (Ἐφ. κυριῶν 1911 σ. 1633 - 5).

Ἀποστολίδου Χρήστου Περὶ τοῦ κυπριακοῦ καρσιλαμᾶ. (Φόρμιγξ Ϛ' ἀρ. 23).

Βερναρδάκη Α. Ν. Ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνέλιξις τῶν ἑλληνικῶν χορῶν. (Φόρμιγξ Η' ἀρ. 19).—Οἱ ἑλληνικοὶ χοροί. (Αὐτ. Θ' ἀρ. 16).

Δικ. [Καλογεροπούλου] Ἑλληνικοὶ χοροί. (Ἑλλ. ἐπιθ. σ. 1310-1).

Καρκαβίτσα Α. Χοροί. (Ἀναδημοσίευσις ἀπὸ τὸν Καλλιτέχνην). (Ἐφ. κυριῶν 1911 σ. 1636).

Κρεστενίτου Ἄννης Ἀνακοινώσεις περὶ ἑλληνικῶν χορῶν. Ἐν Ἀθ. τυπ. Α. Ραφτάνη 1914. 8ον σ. 24.

—Περὶ ἑλληνικῶν χορῶν. (Ἐφ. κυριῶν 1914 σ. 2541 - 3, 2562 - 4. . . . .).

Ν. Α. (Δίδος) Αἱ ἑορταὶ ἐν Κερκύρᾳ. (Ἑλλ. ἐπιθ. Ζ' 162 - 3).

Πλαχτίκου] Γ. Δ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ οἱ ἑλληνικοὶ χοροί. (Μουσικὴ Γ' 149 - 50).

Παπαμαρκάκι Στυλ. Οἱ χοροί. (Κρητ. ἀστὴρ ς' 12 - 13).

Σταματούλη Ι. Π. Τὸ γαϊτανάκι ἑλληνικὸς χορός. (Καρυὰ Τρικκάλων Κορινθίας). ('Ελλ. ἐπιθ. ς' 104).

Ζωγράφου Εὐγενίας Τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα καὶ οἱ ἐθνικοὶ χοροί. 'Ομιλία. ('Ελλ. ἐπιθ. Ε' σ. . . . . 170-1, 207-8).

κθ'. Καλλιτεχνία.

Γ. Χ. Νεοελληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. (Νουμᾶς περ. Β' ἔτ. Α' (16ον) σ. 694).

Κριεζῆ 'Εμμ. Α. Δημώδης ἀρχιτεκτονική. ('Αρχιμ. ΙΓ' 1 - 8).

Ζάχου Α. 'Ο διπλὸς ἀετὸς εἰς τὴν λαϊκὴν τέχνην. (Παναθ. ἀναμνηστ. σ. 49).

3. *'Αλβανικὴ λαογραφία.*

Floki Tanas 'Αλβανικὸν ᾆσμα. (Μουσικὴ Β' 245, 250-1).

Γκίνη Βλαδ. Δημῶδες ἀλβανικὸν ᾆσμα, ᾀδόμενον ἐν 'Ελβασάν. Συλλογὴ — . (Μουσικὴ Β' 208, 219-220).—Σερβδάϊα. Δημῶδες ἀλβανικὸν ᾆσμα. (Αὐτ. Γ' 142, 148).

4. *Βλαχοφώνων λαογραφία.*

Βήκα Β. Ι. 'Ο γάμος παρὰ τοῖς Βλαχοφώνοις. (Λαογρ. Δ' 540 - 558).

Μοσχονᾶ Θ. Δ. 'Ο θρῦλος τῶν γλάρων. ('Εσο ἔτ. Β' 397-8).

5. *Ρωμουνικὴ λαογραφία.*

Δημοτικὰ ρουμανικὰ ᾄσματα. (Πινακοθ. ΙΕ' 130-1).

'Ο παραδοξότερος θρησκευτικὸς συναγερμὸς τοῦ κόσμου. (Εἰκ. 'Ατλαντ. Β' ἀρ. 7).

6. *Σερβικὴ λαογραφία.*

Τὸ δακτυλίδι καὶ ὁ Δημήτρης. ('Απὸ τὰ σερβικὰ τραγούδια). ('Ελλ. ἐπιθ. ς' 24).

'Η δοκιμασία. Δημοτικὸν Σερβίας. Μετάφρ. Μ. (Παναθήν. ΚΕ' 22).

'Η μάννα τῶν ἐννιὰ παλληκαριῶν. Δημοτικὸ σερβικὸ τραγοῦδι. Μετάφρ. Εἰρ. Δεντρινοῦ. (Κερκ. ἀνθολογία Β' 21-3).

Σερβικὴ δημώδης φιλολογία. ('Ελλ. ἐπιθ. ς' 34).

'Η ποίησις τῶν Σέρβων. Σερβικὸ τραγοῦδι. Παράφρασις Ραχήλ. (Πινακοθ. ΙΒ' 167).

Θάνατος τοῦ Μάρκου Κράλιεβιτς. ('Απόσπασμα τοῦ σερβικοῦ ἔπους Μᾶρκος Κράλιεβιτς). Μετάφρ. Μ. (Παναθήν. ΚΕ' 53-54).

Σερβικὸ τραγοῦδι. Μετέφρασε Θεόδ. Βελλιανίτης. (Πινακοθ. ΙΒ' 205).

Murko M Erforschung der Volksepik d. bosnischen Mohammedaner 1913. Κρίσις: Λαογρ. Ε' 433 - 5. (Στίλπ. Π. Κυριακίδης).

7. *Βουλγαρικὴ λαογραφία.*

Βουλγαρικοὶ μῦθοι. (Νίκη Α' ἀρ. 36 σ. 6 - 7).

Christoff Dobri Βουλγαρικὸς χορὸς Παϊτούσ'κα. (Μουσικὴ Α' 181-2, 187).

Dumont Albert 'Η βουλγαρικὴ φιλολογία. Μετάφρ. Σπ. Τρικούπη. (Πινακοθ. ΙΔ' 73 - 4).

Κακάλη Γερ. Δ. Λαογραφικὰ ἐκ Βέρμπιανης. (Λαογρ. Δ' 403 - 413).

8. *Λαογραφία εὐρωπαϊκῶν λαῶν.*

α'. 'Αγγλικὴ λαογραφία.

Τί ἐφόρει ἡ βασίλισσα τῆς 'Αγγλίας. ('Εφ. κυριῶν 1911 σ. 1655).

β'. Γαλλικὴ λαογραφία.

Ψυχοσάββατον εἰς τὴν Βρετάνην. (Εἰκονογραφημένη Ζ' 55).

γ'. 'Ισπανικὴ λαογραφία.

Corridu de toros (Ταυρομαχίαι τῆς 'Ισπανίας). (Εἰκ. 'Ατλαντ. Α' ἀρ. 2).

δ'. 'Ιταλικὴ λαογραφία.

Τὸ Πάσχα ἐν Βενετίᾳ. (Μετάφρ.) 'Εμμ. Τσιβίλη. (Μοῦσαι ἀρ. 456 - 7).

(Levi L.) Περίεργος βενετικὸς θρῦλος ἐν ποιήματι νεοελληνικῷ. (Ν. 'Ελληνομν. Η' 193 - 205).

ε'. Τιρολικὴ λαογραφία.

Τυρολικὸν ᾆσμα. Διασκευὴ Α. Μάλτου διὰ βιολίον ὑπὸ κροῦσιν κιθάρας. (Μουσικὴ Β' 120, 123).

ς'. Γερμανικὴ λαογραφία.

Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σιαλῆ. Δημῶδες γερμανικὸν ᾆσμα. (Μουσικὴ Γ' 21).

Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Μία γερμανικὴ βιομηχανία. (Εἰκ. 'Ατλαντ. Α' ἀρ. 1).

Crimm 'Η χρυσὴ χήνα. Μετάφρ. Α. Steinmetz. (Νουμᾶς Η' ἀρ. 414).

ζ'. Δανικὴ λαογραφία.

'Έλλα Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Δανίας. Μετάφρ. 'Ηλ Π. Β[ουτιερίδη]. (Παναθήν ΚΔ' 17).

η'. Σουηδικὴ λαογραφία.

Τάφβελ καὶ 'Αδελίνα. Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Σουηδίας. Μετάφρ. Β. (Παναθήν. ΚΔ' 253-4).

'Ο γυρισμὸς τοῦ Μάλμστεν. Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Σουηδίας. Μετάφρ. Β. (Παναθήν. ΚΔ' 78).

θ'. Φιννικὴ λαογραφία.

Kalevala Poema nazionale finnico, tradotto nel metro originale da Pavolini.—Κρίσις: Δελτ. ἐκπ. ὁμίλ. Δ' 312. (Κ. Χ[ατζόπουλος]).

9. *Λαογραφία ἀσιατικῶν ἐθνῶν.*

α'. 'Αρμενικὴ λαογραφία.

Γκομιδὰς Βαρταμπὲτ Δημῶδες ἀρμενικὸν ᾆσμα. (Μουσικὴ Α' 234)

Komitas Wardapet Δημώδης ἀρμενικὴ μελῳδία. (Μουσικὴ Δ' 147, 150).

Ohanian Arméne Παραμύθι. (Φύλλα σ. 216 - 7).

β'. Μουσουλμανικὴ λαογραφία.

Βακᾶ Δήμητρας Τὸ χαρεμλίκι. (Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ χαρεμιοῦ). (Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ). Ν.Σ. (Ἑλλ. ἐπιθ. Ϛ' 110-111, 129-30, 146-7).

Ἡσυχίου Ὁ γάμος παρὰ μουσουλμάνοις. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολόγ. 1913 σ. 35 - 40.—Νίκη Α' ἀρ. 29 σ. 9 - 10).

Παχτίκου Γ. Κιρκασιάνὸν ᾆσμα, ᾀδόμενον ἐν Βιθυνίᾳ. (Μουσικὴ Β' σ. 14 - 2.).

γ'. Ἀραβικὴ λαογραφία.

Τὸ γιαροῦμπι. Μελῳδία δημώδης ἀραβική. Ἁρμονικὴ συνοδεία Γ. Παχτίκου. (Μουσικὴ Ι' 111. 117 - 8).

Λοβαρίδη Κ. Ι. Ἀραβικαὶ παροιμίαι. (Ἁρμονία Α' ἀρ. 18, 19, 20).

δ'. Τουρκικὴ λαογραφία.

Διαμαντόρα Ἀχ. Σ. Τουρκικὴ λαογραφία. (Λαογρ. Γ' 227-236).

—Πολίτου Ν. Γ. Παρατηρήσεις εἰς τὰς τουρκικὰς παροιμίας καὶ αἰνίγματα. (Λαογρ. Γ' 237-242).

Σακὶρ ἀγᾶ Ἀχ! χίτζ μπουλουνμάζ. Σαρκὶ τοῦ —. (Γραμμ. παρασημ.). (Μουσικὴ 1915 σ. 41).

Σοφιανοῦ Α. Γ. Τὸ πένθος παρὰ τοῖς Τούρκοις. (Σβορώνου Μικρασ. ἡμερολ. 1914 σ. 352 - 3).

ε'. Περσικὴ λαογραφία.

Περσικαὶ ἑορταὶ εἰς τὸ Παρίσι. (Ἀτλαντ. Γ' ἀρ. 8).

ϛ'. Ἰνδικὴ λαογραφία.

Pitt - Kethley Victor Ἡ πανήγυρις τοῦ Δασάρα (ἐν Ἰνδίαις). (Εἰκ. Ἀτλαντ. Γ' ἀρ. 8).

ζ'. Ἰαπωνικὴ λαογραφία.

Barone Giuseppe Ἀρχαία ἰαπωνικὴ παράδοσις παρμένη ἀπὸ τὸ «Γιουροκοτομπούμι». (Χαραυγὴ Β' 106-8).

10. *Λαογραφία Ἀφρικῆς.*

Β. (Ἀχ.) Μαροκινὴ παράδοσις. (Ἐρανιστὴς Β' 575 - 578).

Χ. Ὁ χορὸς ἐν Ἀφρικῇ. (Κόσμ. Λευκ. ἀρ. 35).

(Cournouskis) Μαροκινὴ παράδοσις. Μετάφρ. Ἀχ. Β. (Ἐρανιστὴς Β' 575 - 8).

Καρατζᾶ Γ. Ὁ τυχηρός. (Παραμύθι τῆς Ζανζιβάρης). (Χαραυγὴ Α' 268-70).

11. *Λαογραφία Ἀμερικῆς.*

Ἡ πομπωδεστέρα τελετὴ τοῦ κόσμου «Durbar». (Εἰκ. Ἀτλαντ. Β' ἀρ. 11).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΥΠΟ

ΣΤΙΛΠΩΝΟΣ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ

Ὁ ἀείμνηστος ἱδρυτὴς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας καὶ πρῶτος ἱδρυτὴς τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἔκρινεν ἀναγκαῖον ὅπως εἰς ἕκαστον αὐτοῦ τεῦχος δημοσιεύῃ καὶ «ἀναγραφὴν τῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ περιοδικῷ τύπῳ περιεχομένων λαογραφικῶν ἐργασιῶν, μετὰ περιλήψεως ἐκτενεστέρας, ἱκανῆς νὰ παράσχῃ ἔννοιαν ὅπωσδήποτε σαφῆ τῶν ἐργασιῶν τούτων εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἔχωσιν αὐτὰς ταύτας ἀνὰ χεῖρας, διὰ τὸ δυσπρόσιτον τῶν πολυαρίθμων περιοδικῶν, ἐν οἷς κατεχωρίσθησαν.» [1]) Δυστυχῶς τὴν ἐπιθεώρησιν ταύτην δὲν ἐξηκολούθησεν ὁ Πολίτης πέραν τοῦ Α'. τεύχους τοῦ Β'. τόμου, ἴσως ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν μεγάλην δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν παρέχει ἐν Ἑλλάδι ἡ παρακολούθησις τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐπαρχιακῶν, τὰ ὁποῖα καὶ πολυάριθμα εἶναι καὶ ἄγνωστα πολλάκις καὶ δυσπρόσιτα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐξαιρετικὸς ἦτο ὁ κόπος τῆς συμπληρώσεως καὶ κρίσεως καὶ σχολιασμοῦ ὅλων τῶν ἐν αὐτοῖς λαογραφικῶν δημοσιευμάτων. Ἀλλ' εἶναι τοιοῦτον τὸ κενὸν διὰ τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν, τὸ δημιουργούμενον ἐκ τῆς μὴ παρακολουθήσεως τῶν σποραδικῶν αὐτῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων, ὥστε παρ' ὅλην τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος νὰ εἶναι ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ ἀναληφθῇ ἐκ νέου ἡ διακοπεῖσα ἐπιθεώρησις, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ τάσις καὶ ἡ ἐργασία πρὸς περισυλλογὴν τῶν δημωδῶν μνημείων καθίσταται ὁλονὲν ἰσχυροτέρα, διάφοροι δὲ τοπικοὶ σύλλογοι ἔθεσαν ταύτην ὡς ἕνα τῶν κυριωτάτων αὐτῶν σκοπῶν καὶ ἤρχισαν τὴν δημοσίευσιν περιοδικῶν, ἐν οἷς εὑρεῖαν θέσιν κατέχουσι τὰ λαογραφικὰ μνημεῖα· πάντα δὲ ταῦτα παραμένουν σχεδὸν ἄγνωστα καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν Λαογραφικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων,

---

[1]) Λαογρ. Α' 121 κ. ἑ.

παρ' ὅλας αὐτῆς τὰς δυσκολίας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ὑποσχώμεθα πλήρη ἐνημερότητα, ἡ ὁποία δι' ἡμᾶς εἶναι ἀδύνατος. Θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ σπουδαιότερα καὶ τὰ προσιτώτερα εἰς ἡμᾶς, θὰ ἀποφύγωμεν δὲ τὰς συστηματικὰς προσθήκας καὶ συμπληρώσεις, αἵτινες ὑπερβαίνουσι τὸν χρόνον καὶ τὸν κόπον, τὸν ὁποῖον διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν, περιοριζόμενοι μόνον εἰς τὴν δήλωσιν τοῦ περιεχομένου μέ τινας βραχείας κρίσεις, ὅπου αὗται εἶναι ἀπαραίτητοι. Ἄλλοῦ τὰ ἔργα ταῦτα ἐπιτυγχάνουν, διότι ὑπάρχουν πλείονες οἱ ἐργαζόμενοι καὶ συνεργαζόμενοι. Παρ' ὑμῖν δυστυχῶς ὁ κόπος βαρύνει συνήθως ἕνα, εἴτε διότι δὲν εὑρίσκονται οἱ συνεργάται, εἴτε διότι εἶναι δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἐν Ἑλλάδι ἡ ὀργάνωσις τῆς συνεργασίας.

Ἀρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ποντιακῶν μελετῶν. Τόμος πρῶτος. Ἐν Ἀθήναις 1928. 8ον σ. 238.

σ. 7—46 ***Α. Α. Παπαδοπούλου,*** Ὁ Πόντος διὰ τῶν αἰώνων.

Γενικὴ ἱστορικὴ πραγματεία, ἐν ᾗ παρεμπιπτόντως γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν ποντικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ ἰδίως τῶν ἀκριτικῶν (σ. 22-32). Ὁ συγγραφεὺς ἐπαναλαμβάνει ἐν πολλοῖς ὅσα ἔγραψεν ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγ. Ἑλλάδος 1926 σ. 363 κἑ. ὑπὸ τὸν τίτλον Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου.

σ. 47-96 ***Γ. Σουμελίδου,*** Ἀκριτικὰ ᾄσματα.

Ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται γενικῶς περὶ τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Πόντου, δημοσιεύει δὲ καὶ 19 τοιαῦτα ᾄσματα χρησιμοποιῶν ὡς βάσιν τὴν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀποκειμένην ἀνέκδοτον συλλογὴν † Ἰωαν. Βαλαβάνη καὶ προσπαθῶν νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀρτιώτερον κείμενον. Ἡ πραγματεία κρίνεται κατωτέρω.

σ. 97-120 † ***Ε. Κούση,*** Λεξιλόγιον φυτολογικὸν Τραπεζοῦντος.

Πλουσία συλλογὴ δημωδῶν ὀνομάτων μετὰ σημειώσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὀνόματος. Δυστυχῶς ἡ σημείωσις αὐτὴ δὲν γίνεται πάντοτε.

σ. 121-180 ***Δ. Η. Οἰκονομίδου,*** Γαμήλια ἔθιμα.

Μακρὰ καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐν Πόντῳ ἐθίμων ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων περιγραφῶν, ἀποκειμένων εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ποντιακῶν μελετῶν. Ἀρκεταὶ ἐκ τῶν λεπτομερειῶν εἶναι ἐνδιαφέρουσαι. Ἡ παραβολὴ πρὸς τὰ ἀρχαῖα οὔτε πλήρης εἶναι οὔτε πάντοτε εὔστοχος. Χωλαίνει ἐπίσης ἐνιαχοῦ (σ. 149) καὶ ἡ μετρικὴ καταγραφὴ τῶν ᾀσμάτων.

σ. 181-184 ***Δημ. Κουτσογιαννοπούλου,*** Τραγούδια τοῦ γάμου.

Ὀκτὼ γαμήλια ᾄσματα εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημανικήν.

σ. 185-206 Παραμύθια.

Ἕνδεκα ἐν ὅλῳ παραμύθια ἐκ συλλογῶν διαφόρων, τοῦ † Ἰωαν. Βαλαβάνη, Γεωργίου Κανδηλάπτου καὶ Εὐσταθίου Ἀθανασιάδου. Τὰ παραμύθια εἶναι καταγεγραμμένα εἰς ποντιακὴν διάλεκτον, ἥτις ἑρμηνεύεται διὰ γλωσσικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν παρατηρήσεων, προστιθεμένων εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς. Ἀντὶ τούτων, προτιμοτέρα θὰ ἦτο ἡ πλήρης μετάφρασις, καθόσον οἱ ἐκδόται ἔχοντες οἰκεῖον τὸ ἰδίωμα συνήθως ἀστοχοῦν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἑρμηνευτέων λέξεων. Ἐκτὸς δὲ τούτου δυσχεραίνει πολὺ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν ἑρμηνειῶν οὐχὶ ἐν ὑποσημειώσει, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς.

σ. 207-213 Αἰνίγματα.

Συλλογὴ 137 αἰνιγμάτων τῶν Κ. Ι. Ἀλεξιάδου, Γεωργ. Κανδηλάπτου, Εὐσταθίου Ἀθανασιάδου, ἐξ Ἰνεπόλεως, Χαλδίας καὶ Σάντας. Τὰ αἰνίγματα δημοσιεύονται ἄνευ οὐδεμιᾶς κατατάξεως καταλογάδην, σημειουμένου, καὶ τούτου ὄχι πάντοτε, τοῦ μέτρου διὰ καθέτων γραμμῶν. Αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις ἑρμηνείας πολυαρίθμων διαλεκτικῶν λέξεων καὶ τύπων. Τὸ τελευταῖον τῶν αἰνιγμάτων (σ. 213) εἶναι οἱ λεγόμενοι «Δώδεκα λόγοι τῆς ἀληθείας», περὶ ὧν ἔγραψα ἐν Ἡμερολογίῳ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1925 σ. 497 κἑ. ἐν τῷ ἄρθρῳ μου Ἑφταπάρθενος χορός.

σ. 214-217 Ἄσματα δίστιχα.

Δημοσιεύονται 62 ἐν ὅλῳ δίστιχα τῆς Σάντας καὶ Ἀργυροπόλεως, συλλεγέντα ὑπὸ τοῦ Εὐστ. Ἀθανασιάδου καὶ Γεωργ. Κανδηλάπτου. Καὶ ἐνταῦθα εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις ἑρμηνείας λέξεων καὶ τύπων.

σ. 218-226 Δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις.

Ποικίλαι δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις Κερασοῦντος, Χαλδίας, Ἰνεπόλεως καὶ Σάντας. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης παραλείπεται ἡ ἑρμηνεία λέξεων καὶ πραγμάτων.

Τόμος δεύτερος. Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον σ. 238.

σ. 3-48 ***Δ. Β. Οἰκονομίδου,*** Περὶ ἀμφιέσεως.

Μακρὰ καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ Πόντου μετὰ πολλῶν εἰκόνων.

σ. 49-136 ***Α. Α. Παπαδοπούλου,*** Παροιμίαι.

Ὁ συγγραφεὺς συγκεντρώνει ὅλας τὰς δημοσιευθείσας κατὰ καιροὺς ἐκ Πόντου παροιμίας, προσθέσας καὶ πολλὰς ἀνεκδότους. Ἡ συλλογή, δημοσιευομένη κατὰ τὸ ἥμισυ, περιλαμβάνει 930 παροιμίας καὶ

παροιμιώδεις φράσεις. Λυπηρὸν εἶναι ὅτι ὁ ἐκδότης εἰς τὴν κατάταξιν ἠκολούθησε τὸ ἀστοχώτατον τῶν συστημάτων, τὸ κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα τῆς πρώτης λέξεως.

σ. 137- 186 ***Εὐφροσύνης Σιδηροπούλου,*** Λεξιλόγιον Κοτυώρων.

Πλουσία καὶ ἀξιόλογος συλλογὴ λέξεων,μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων παραδειγματικῶν φράσεων,καθὼς καὶ σημειώσεως τῶν ρηματικῶν τύπων.

σ. 186-208 ***Δημ. Κουτσογιαννοπούλου,*** Τραγούδια.

Δημοσιεύονται 37 ᾄσματα ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ Πόντου μετὰ σημειώσεως τῆς μελῳδίας εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν.

σ. 209-232 Ἄσματα ποικίλα.

Δημοσιεύονται ἐν ὅλῳ 51 ᾄσματα ἐκ Σάντας καὶ Χαλδίας, συλλεγέντα ὑπὸ τῶν Εὐστ. Ἀθανασιάδου (τῆς Σάντας) καὶ Γεωργ. Κανδηλάπτου (τῆς Χαλδίας), ὧν ἀρκετὰ ἀνέκδοτα τοπικὰ νεώτερα εἰς ἰαμβικοὺς ὀκτασυλλάβους. Τὸ ἐγκαινιασθὲν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ σύστημα τῆς προσθήκης εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ᾄσματος παραλλαγῶν καὶ προσθηκῶν ἐξ ἄλλων, δημοσιευμένων ἤδη παραλλαγῶν, οὗ μόνον ἄσκοπον εἶναι, ἀλλὰ δύναται ν' ἀποβῇ καὶ ἐπιβλαβές. Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ.

Ἠπειρωτικὰ χρονικά. Περιοδικὸν σύγγραμμα ἱδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον προνοίᾳ τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος Βλάχου, ἐπιμελείᾳ δὲ τῶν Ἠπειρωτῶν Περικλέους Βιζουκίδου ἐν Βερολίνῳ, Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου ἐν Ἀθήναις, Ἀλκιβιάδου Κοντοπάνου ἐν Ἰωαννίνοις. Ἔτος πρῶτον 1926. 8ον σ. 355.

σ. 81-85 ***Γ. Ἀναγνωστοπούλου,*** Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου. (Ὁδηγίαι διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ των).

σ. 86-101 ***Τοῦ αὐτοῦ,*** Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμιῶν.

Ὁ συγγραφεὺς τὴν μελέτην του θεωρεῖ ὡς «μικρὰν συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἠπείρου καί, γενικώτερον, εἰς τὴν μελέτην τῶν ὄρων, ὑφ' οὓς ὁ λαὸς πλάττει τὰς ὀνομασίας τῶν διαφόρων τόπων». Ἡ συλλογὴ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία, ἡ δὲ κατανομὴ εἶναι ὀρθή. Περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς προκειμένου περὶ τῆς μελέτης τῶν ὄρων, ὑφ' οὓς ὁ λαὸς πλάττει τὰς ὀνομασίας τῶν διαφόρων τόπων, ἐνῷ παραπέμπει εἰς μικρότερα καὶ ἀνώνυμα δημοσιεύματα, δὲν μνημονεύει ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀφιερώσαμεν ὁλόκληρον κεφάλαιον ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Λαογραφίᾳ» ἡμῶν τόμ. Α' σ. 385-392.

σ. 158-189 καὶ 313-329 ***Χρίστου Ι. Σούλη,*** Ἠπειρωτικὰ αἰνίγματα.

Καλὴ καὶ ἀκριβὴς συλλογὴ 236 ἠπειρωτικῶν αἰνιγμάτων. Ἐν βραχεῖ προλόγῳ ὁ συλλογεὺς παρέχει συνοπτικὰς πληροφορίας καὶ

περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν παίζονται τὰ αἰνίγματα ἐν Ἠπείρῳ. Εἰς ἕκαστον αἴνιγμα παραθέτει καὶ τὰς δημοσιευμένας αὐτοῦ παραλλαγάς, καθὼς καὶ ἀνεκδότους βυζαντινὰς ἐξ ἰδιοκτήτου χειρογράφου. Προτάσσεται δὲ τῆς συλλογῆς καὶ εὑρετήριον κατὰ τὰς λύσεις. Εἰς τὸν φιλότιμον καὶ ἐπιμελῆ συλλογέα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον ὅτι ἡ διαίρεσις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περιεχομένων ἐν τοῖς αἰνίγμασι ἀσέμνων ἢ ἀκατανοήτων λέξεων εἶναι ἐντελῶς ἐξωτερικὴ καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ὀρθή. Δεύτερον ὅτι τὸ εὑρετήριον φυσικὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτάσσεται καὶ ὄχι νὰ προτάσσεται. Τρίτον ὅτι ἀφῆκεν ἱκανὰς λέξεις καὶ τύπους ἰδιωματικοὺς ἀνερμηνεύτους, οἱ ὁποῖοι εἰς αὐτὸν μὲν εἶναι κοινοὶ καὶ αὐτονόητοι, εἰς τὸν ἀγνοοῦντα ὅμως τὸ ἰδίωμα δυσνόητοι. Τέταρτον ὅσον ἀφορᾷ τὴν καταγραφὴν τῆς διαλέκτου ὅτι παρέλειψε νὰ δηλώσῃ τὴν οὐράνωσιν τῶν συμφώνων μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τελικοῦ i. Πέμπτον ὅτι μετρικῶς διέσπασε πολλάκις δεκαπεντασυλλάβους κατὰ τὰ ἡμιστίχια, οἷον ἀρ. 53, 57, 58, 59, 60, 61, 70 καὶ πολλαχοῦ. Ἕκτον ὅτι ἐν τῇ συγκρίσει ἐπαναλαμβάνει συνήθως ἄνευ λόγου τὰς παραπομπὰς τοῦ Σπ. Στάθη, ἐνῷ ἠδύνατο ἁπλῶς νὰ παραπέμψῃ εἰς αὐτόν, προσθέτων τὰ ἐλλείποντα παρὰ Στάθῃ. Τὸ τοιοῦτον καὶ ἀρκετὴν οἰκονομίαν χώρου καὶ κόπου θὰ ἔφερε. Ἔπειτα ὅτι ἡ παραπομπὴ «*Λαογρ. Πολ.*» προκειμένου περὶ τῆς «Λαογραφίας», τοῦ παρόντος δηλ. περιοδικοῦ, δὲν εἶναι ὀρθή. Καὶ τελευταῖον ὅτι δυστυχῶς ἡ τυπογραφικὴ διάταξις τῆς ὕλης δὲν εἶναι ἐπιτυχής, τὰ δὲ τυπογραφικὰ λάθη πολυάριθμα.

σ. 190-194 ***Χαρ. Ν. Ρέμπελη,*** Δημοτικὰ τραγούδια Βούρμπιανης.

Συλλογὴ 14 ᾀσμάτων, πλὴν τῶν ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 12, γνωστῶν. Αἱ παραπομπαὶ εἰς δημοσιευμένας παραλλαγὰς ὑπὸ τοῦ φοιτητοῦ Ε. Φωτιάδου γίνονται εἰς τὰς Ἐκλογὰς τοῦ Πολίτου, εἰς τὸν Ἀραβαντινὸν καὶ Χασιώτην, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον εἶναι καὶ ἀτελεῖς. Ὀρθὸν εἶναι νὰ γίνωνται εἰς τοὺς τόμους τῆς Λαογραφίας, ὅπου καὶ πλεῖστα ᾄσματα ἔχουν δημοσιευθῆ καὶ συγκεντροῦνται αἱ παραλλαγαί. Σημαντικὴ ἔλλειψις, ἥτις δυστυχῶς εἶναι κοινὴ εἰς ὅλας τὰς συλλογὰς δημωδῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων, εἶναι ἡ παράλειψις τῆς δηλώσεως τῆς περιστάσεως, καθ' ἣν τὸ ᾆσμα ᾄδεται, ἥτις πολλάκις καὶ τὸ κείμενον αὐτοῦ ἐπηρεάζει καὶ διαμορφώνει. Ἐπίσης παράλειψις εἶναι ὅτι δὲν δηλοῦνται καὶ τὰ πρόσωπα, παρ' ὧν κατεγράφησαν τὰ ᾄσματα.

Ἔτος δεύτερον 1927. 8ον σ. 328.

σ. 5-53 ***Περ. Βιζουκίδου,*** Ἠπειρωτικῶν θεσμίων ἔρευνα.

Ὁ συγγραφεὺς τονίζει τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης τοῦ πατρίου δι-

καίου, τοῦτ' ἔστι τοῦ κρατοῦντος παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μέχρι σήμερον, ἤτοι τῶν συνήθως καλουμένων νομικῶν ἐθίμων, δημοσιεύει δὲ καὶ δύο ἔγγραφα τοιαύτης φύσεως προερχόμενα ἐκ Ζαγορίου, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Κατάστρωσις τῶν ἔκπαλαι σιούρουτίων [1]) τοῦ βηλαετίου (ναχαγιὲ) Ζαγορίου», ὁμιλεῖ περὶ προνομίων, κληρονομικῶν ἐθίμων κτλ. τοῦ Ζαγορίου, τὸ δὲ δεύτερον περὶ προικῶν. Ἐν τέλει πρὸς διευκόλυνσιν τῆς περισυλλογῆς τοῦ κατὰ τόπους ἠπειρωτικοῦ *«ἐθιμοδικαίου»* παραθέτει ὁ συγγραφεὺς καὶ πίνακα ἄρτιον σχετικῶν ἐρωτημάτων.

σ. 54-97 καὶ 245-268 ***Σωφρονίου Εὐστρατιάδου,*** Ὁ Καμπανίας Θεόφιλος. Λαογραφικῶς ἄξια προσοχῆς ἀφοριστικά τινα ἐν σ. 254 καὶ 255.

σ. 152-169 ***Ἀν. Κ. Ὀρλάνδου,*** Μνημεῖα τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου. Ἐν σ. 167 δημοσιεύονται τρεῖς δημώδεις παραδόσεις περὶ τοῦ ναοῦ.

σ. 182-200 ***Χρίστου Ι. Σούλη,*** Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου.

Συλλογὴ 26 ἠπειρωτικῶν ᾀσμάτων τοῦ Λαζάρου, τῶν πλείστων εὐχετικῶν. Μετὰ τῶν ᾀσμάτων τούτων δημοσιεύεται καὶ τὸ «Τραγούδι τοῦ Χριστοῦ» (σ. 190) ἢ ὁ ἄλλως καλούμενος Θρῆνος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Τῆς συλλογῆς προτάσσεται μικρὰ εἰσαγωγὴ περὶ τοῦ ἐθίμου. Ἡ καταγραφὴ καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν ᾀσμάτων εἶναι προσεκτική, ὄχι ὅμως καὶ ἄνευ τυπογραφικῶν σφαλμάτων. Δὲν διακρίνει δὲ πάντοτε ὁ συλλογεὺς τὸ μέτρον. Τὸ ἐν σελ. 182 «Ἕτερον (τοῦ Ζαγορίου)» ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτασυλλάβων καὶ ὄχι δεκαεξασυλλάβων στίχων. Διὰ τὴν σημείωσιν τῶν παραλλαγῶν ἰσχύουν ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν προκειμένου περὶ τῶν συλλογῶν τῶν αἰνιγμάτων τοῦ αὐτοῦ συλλογέως. Πλὴν τούτου παρατηροῦμεν ὅτι παραπέμπει ἐνίοτε ὡς εἰς παραλλαγὰς εἰς κείμενα ἐντελῶς διάφορα, ὡς εἶναι τὸ ᾆσμα τοῦ Λαζάρου τῆς Μάνης, δημοσιευθὲν ἐν Λαογρ. Ε' 381. Ἐν σ. 185 δημοσιεύεται καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ ᾄσματος τοῦ *Λαζάρου* καὶ τοῦ *Θρήνου*, ἀλλ' ἀτυχῶς διεσκευασμένη ὑπὸ ἐγχωρίου μουσικοδιδασκάλου.

σ. 201-205 ***Σπ. Γ. Μουσελίμη,*** Δημοτικὰ τραγούδια.

Ἐκ συλλογῆς βραβευθείσης δημοσιεύονται 13 ἠπειρωτικαὶ παραλλαγαὶ γνωστῶν ἄλλως ᾀσμάτων, πλὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. 4. Ἡ καταγραφὴ τοῦ ἰδιώματος δὲν εἶναι ἀκριβής, ἡ δὲ σημείωσις τῶν παραλλαγῶν ὑπὸ τοῦ Ε. Φωτιάδου ἀτελεστάτη.

σ. 286-301 ***Δημητρίου Μ. Σάρρου,*** Ζαγοριακῶν θεσμίων ἔρευνα.

Ἀναδημοσιεύονται δύο ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν τοῦ Ζαγορίου, παρέχονται δὲ καὶ διάφοροι πληροφορίαι καὶ δημοσιεύεται ἔγγραφον σχετικὸν πρὸς τὰς προικοδοσίας ἐν Ζαγορίῳ.

[1]) Δικαίων.

σ. 304-306 ***Νέστορος Γεωργίτση,*** Ἡ Καραμπερνά.

Δημοσιεύεται ᾆσμα σκωπτικὸν εὐθύμου τινὸς λαϊκῆς τάξεως ἐν Ἰωαννίνοις, ἥτις καθ' ἅπασαν τὴν ἑβδομάδα ἀσχολουμένη εἰς χειρωνακτικὰ ἔργα κατεδαπάνα κατὰ τὰς ἑορτὰς τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας εἰς πότους καὶ διασκεδάσεις.

σ. 307-311 ***Σπ. Γ. Μουσελίμη,*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἠπείρου.

Ἐκ τῆς αὐτῆς, ὡς ἄνω, συλλογῆς δημοσιεύονται ἄλλα ἐννέα ᾄσματα, παραλλαγαὶ ἐπίσης γνωστῶν.

Ἔτος τρίτον. 1928. 8ον σ. 350.

σ. 225-32 ***Περικλ. Π. Ἀραβαντινοῦ (Ἄραμι),*** Δημώδη ἠπειρωτικὰ ᾄσματα.

Δημοσιεύονται δύο ᾄσματα ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς Ἄραμι εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν, ἐνηρμονισμένα. Περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς ἀποδόσεως δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν.

σ. 272-291 ***Ἀριστείδου Βρέκοση,*** Ἡ συνθήκη τῆς 21 Μαρτίου 1800 καὶ τὰ προνόμια τῶν ἠπειρωτικῶν πόλεων Πρεβέζης, Πάργας, Βονίτσης καὶ Βουθρωτοῦ.

Ἡ πραγματεία κυρίως ἱστορική, ἅπτεται ὅμως καὶ τῶν κρατούντων νομικῶν ἐθίμων καὶ τῆς ἐγχωρίου διοικητικῆς ὀργανώσεως.

σ. 295-306 ***Ἀριστ. Ζάχου,*** Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα. Ἰωάννινα.

Ἀξιόλογος μελέτη μετὰ εἰκόνων καὶ σχεδίων περὶ τῆς κατὰ παράδοσιν ἀρχιτεκτονικῆς παλαιοτέρων ἀρχοντικῶν οἰκιῶν ἐν Ἰωαννίνοις. Ὁ συγγραφεὺς διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι ἡ ὑποτύπωσις τῶν σχεδίων τῶν ἐξειλιγμένων τούτων ἀστικῶν οἰκημάτων ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὰ ἁπλούστερα καὶ ἀπέριττα σχέδια τῶν χωρικῶν κατοικιῶν.

σ. 310-320 ***Χρίστου Ι. Σούλη,*** Τὰ «μπουκουραΐτικα» τῶν Τζουμέρκων ἤτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ραφτάδων τῶν Σχωρετσάνων τῶν Τζουμέρκων.

Δημοσιεύεται πλούσιον λεξιλόγιον συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ραφτάδων. Προτάσσονται ἀξιόλογοι πληροφορίαι περὶ τῶν δημιουργῶν τῆς γλώσσης καί τινα γενικὰ περὶ συνθηματικῶν γλωσσῶν. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ συλλογέως ὅτι «κοιτὶς τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν εἶναι ἡ Ἤπειρος» εἶναι ὑπερβολικός.

σ. 321-331 ***Κ. Στεργιοπούλου,*** Περὶ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς νοτιοδυτικῆς Ἠπείρου.

Ἀξιόλογος συλλογὴ τοπωνυμίων ἠπειρωτικῶν. Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος συνάμα δὲ καὶ κατὰ τὸ δηλούμενον κατάταξις

δὲν εἶναι ὀρθή, οὐδὲ πρακτική. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τῆς συντάξεως ὅτι προκειμένου περὶ ἁπλῶν συλλογῶν τοπωνυμιῶν πρακτικωτέρα εἶναι ἡ κατὰ τὸ δηλούμενον ἢ ἡ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν δὲν εἶναι ὀρθή. Ὀρθοτέρα εἶναι ἡ κατὰ περιοχάς, ἥτις θὰ ἀπέβαινε τελεία, ἂν συνωδεύετο καὶ ὑπὸ χάρτου.

Ἔτος Δ΄ 1929. Τεῦχος Α΄ καὶ Β΄. 8ον σ. 194.

σ. 146-156 ***Χρίστου Ι. Σούλη,*** Τὰ «ρόμκα» τῆς Ἠπείρου, ἤτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ραφτῶν τῆς Ἠπείρου.

Δημοσιεύεται λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Γύφτων τῆς Ἠπείρου. Προτάσσεται πρόλογος περὶ τούτων, μωαμεθανῶν καὶ χριστιανῶν, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἰδέας, ἣν ἔχει περὶ αὐτῶν ὁ ἠπειρωτικὸς λαός. Εἶναι παράδοξον ὅτι ὁ κατὰ τὰ ἄλλα προσεκτικὸς συλλογεὺς δίδει προσοχὴν εἰς ἀσυστάτους γνώμας περὶ τῆς συνεργείας τῶν Γύφτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

σ. 157-175 ***Παναγ. Β. Παπαφπύρου,*** Λαογραφικὴ συλλογή.

Ἐκλογὴ παραδόσεων, δεισιδαιμονιῶν καὶ ᾀσμάτων ἐκ μεγαλυτέρας συλλογῆς, βραβευθείσης ἐν διαγωνισμῷ. Τὰ δημοσιευόμενα προέρχονται ἐκ τοῦ χωρίου Πέτα, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον παραλλαγαὶ γνωστῶν καὶ ἀλλαχόθεν πραγμάτων. Ἄξιαι προσοχῆς εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν τοκετόν, τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον προλήψεις. Καλὸν πάντοτε θὰ ἦτο νὰ κατεβάλλετο περισσοτέρα προσοχὴ περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν σφαλμάτων, διότι ἐνιαχοῦ καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἐξέπεσαν ἐκ τοῦ κειμένου, οἷον εἰς τὴν ἐν σ. 158 δημοσιευμένην παράδοσιν, τὴν ἐν σ. 164 δημοσιευομένην ἀπαγόρευσιν *«νὰ κρατήσουν ἢ τὴν φανέλλαν»*. Εἰς τὴν ἐν σ. 169 ὑπ' ἀρ. 1 κατάραν αἱ δύο ὑπὸ τὰ στοιχεῖα **α** καὶ **β** ἀναγραφόμεναι παραλλαγαὶ εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Εἰς δὲ τὰ ᾄσματα τὰ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα ἀλλοιώνουν καὶ τὴν διαλεκτικὴν εἰκόνα αὐτῶν. Ἐκ τῶν ᾀσμάτων, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, τὰ πλεῖστα εἶναι κλέφτικα. Τὸ ὑπ' ἀρ. 5 εἶναι προελεύσεως ἀκριτικῆς.

σ. 176-185 ***Ἰ. Στούπη,*** Στιχοπλάκια γιαννιώτικα.

Ἐκλογὴ ἐκ μεγαλυτέρας συλλογῆς διστίχων, κατατεταγμένων ἀλφαβητικῶς.

σ. 206-234 ***Ε. Σούρλα,*** Ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον βίον τῶν ὑποδούλων τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Δημοσιεύονται διάφορα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ὧν τινα παρέχουσι λαογραφικὸν ἐνδιαφέρον.

σ. 255-262 ***Γ. Βλαχλείδου,*** Ἐφτάμπ(ου)λες.

Περί τινος παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων, καθ' ἣν ἑπτὰ Χριστιαναί, ἁρπαγεῖσαι καὶ ἐξισλαμισθεῖσαι κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως

ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐτάφησαν μετὰ τῶν συζύγων των εἰς περίκλειστόν τινα χῶρον.

Φιλικὴ Ἑταιρία. Περιοδικὸ τέχνης καὶ ἐλέγχου.

σ. 50 [Δημοσιεύεται παραλλαγὴ τοῦ κοινοτάτου δημώδους ᾄσματος τῆς περιγραφῆς τῆς ζωῆς τοῦ κλέφτη (***Πολίτου,*** Ἐκλογαὶ ἀρ. 32) ἄνευ δηλώσεως τόπου προελεύσεως.]

σ. 51-59 ***Κώστα Ι. Σφακιανάκη,*** Ζωντανοὶ ἑλληνικοὶ ρυθμοί.

Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ εἰς τὴν μουσικὴν τῶν δημωδῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων ἀρχαίους ἑλληνικοὺς ρυθμοὺς καὶ μέτρα. Ἡ ἐργασία περιέχει παρατηρήσεις ἀξίας προσοχῆς καὶ περαιτέρω καλλιεργείας. Ἐν τούτοις ἐν τῷ συνόλῳ τὸ πόρισμα αὐτῶν οὔτε σαφὲς εἶναι οὔτε ἐπαρκῶς δικαιολογημένον. Ὁ συγγραφεὺς ἀνακαλύπτει καὶ τονίζει καί τινας ἀληθείας, γνωστὰς ἤδη πρὸ καιροῦ εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὸ δὲ λυρικὸν τοῦ ὕφους βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ τὴν σαφήνειαν τῆς ἰδέας.

σ. 145-158 ***Δημ. Πικιώνη,*** Ἡ λαϊκή μας τέχνη κ' ἐμεῖς. Κριτικὴ μελέτη.

Ἡ μελέτη καθὼς σημειώνεται καὶ εἰς τὸν τίτλον εἶναι αἰσθητικὴ μᾶλλον παρὰ λαογραφική. Ἡ μελέτη συνοδεύεται καὶ μὲ εἰκόνας χαρακτηριστικὰς σπιτιῶν τῆς Αἰγίνης καὶ διακοσμητικῶν ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν τῆς Τήνου.

σ. 193-200 ***Κώστα Ι. Σφακιανάκη,*** Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ ἡ σχέση της μὲ τὴ βυζαντινὴ καὶ τὴ δημοτική.

Τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικήν. Ἡ μελέτη ἔμεινεν ἀτελής, διακοπείσης τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ.

σ. 200-201 ***Β[άσου] Δασκ[αλάκη],*** Μανιάτικα μοιρολόγια.

Παραλλαγαὶ ὀλίγων μοιρολογίων ἢ μᾶλλον προοιμίων μοιρολογίων ἐκ Μάνης, δημοσιευθέντων ἤδη εἰς τὴν συλλογὴν τῆς Σταυρούλας Π. Ραζέλου 1870.

σ. 241-244 ***Γ. Μηλ[ιάδη],*** Πιττάκια καὶ καταλόγια ἀπὸ τὸ Λύβιστρο καὶ Ροδάμνη.

Δημοσιεύεται ἐκλογὴ ἐκ 10 ᾀσμάτων καὶ ἐρωτικῶν ἐπιστολῶν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω βυζαντινοῦ μυθιστορήματος, τὰ ὁποῖα ὁ συλλογεὺς θεωρεῖ δημώδη. Ὅτι εἰς τὰ βυζαντινὰ μυθιστορήματα καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ προκείμενον ὑπάρχουν καὶ δημώδη στοιχεῖα παρετήρησεν ἤδη ὁ Πολίτης, ὅστις καὶ περιέλαβε δεῖγμα ἐκ τοῦ μυθιστορήματος ἀκριβῶς τούτου εἰς τὰς Ἐκλογάς του. Ἀμφιβάλλω ὅμως ἂν ὅλα τὰ ὑπὸ τοῦ Μιλ. σιαχτολογηθέντα ὡς δημώδη ἔχουσι τοιαύτην ἀρχήν.

Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἱδρυτὴς-διευθυντὴς Γεώργιος Δρο-

σίνης. Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης. Ἀθῆναι. Τυπογραφεῖο ἡ «Ἑστία». 1922. 8ον σ. 439.

σ. 17-56 [Ἡμερολόγιον τῶν δώδεκα μηνῶν].

Ὁ ἐκδότης παραθέτει εἰς ἕκαστον μῆνα καὶ λαογραφίαν τοῦ μηνός, ἤτοι τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς ἡμέρας τούτου δοξασίας καὶ τὰ ἔθιμα, σταχυολογήσας ἐκ ποικίλων πηγῶν. Τὸ εὔστοχον τῆς σταχυολογίας, καθὼς καὶ ἡ σημείωσις τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως τῶν δοξασιῶν καὶ ἐθίμων, καθιστῶσι τὸ Ἡμερολόγιον πρόχειρον λαογραφικὸν εὑρετήριον. Ἡ αὐτὴ σταχυολογία ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τοὺς ἑπομένους τόμους.

σ. 111-117 ***Π. Λορεντζάτου,*** Τὰ παρατσούκλια.

Ἀπάνθισμα μακροτέρας τοῦ συγγραφέως πραγματείας περὶ τῶν παρωνυμίων τῆς νήσου Κεφαλληνίας, δημοσιευθείσης εἰς τὸν ς΄ τόμον τοῦ Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου.

σ. 131-140 ***Π. Μ. Κοντογιάννη,*** Αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Σύντομος σταχυολογία ἐκ διαφόρων παλαιοτέρων περιηγητῶν τῆς Ἀνατολῆς περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

σ. 241-253 ***Στίλπ. Κυριακίδου,*** Θρᾳκικαὶ παραδόσεις.

Δημοσιεύονται διάφοροι παραδόσεις ἐκ Δυτικῆς Θρᾴκης, συναπτόμεναι πρὸς διάφορα παλαιὰ κάστρα καὶ τόπους.

σ. 375-387 ***Δημ. Οἰκονομίδου,*** Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Πόντου: τὰ Παρχάρια.

Παρέχονται ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι περὶ τοῦ παραθερισμοῦ τῶν Ποντίων εἰς τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια, καθὼς καὶ περὶ τοῦ αὐτόθι ποιμενικοῦ βίου.

σ. 404-421 ***Π. Φουρίκη,*** Πόθεν τὸ ὄνομα Σούλι.

Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει μετὰ πιθανότητος τὴν ἀλβανικὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως, δηλούσης ἀρχικῶς τὴν *βίγλαν, σκοπιάν*.

1923. 8ον 471.

σ. 142-159 ***Α. Α. Παπαδοπούλου,*** Νεοελληνικὴ μαντεία.

Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσῃ τὰ διάφορα εἴδη τῆς μαντικῆς, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται σήμερον ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παρὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν πληροφοριῶν, ἡ ἐργασία ὡς πρόχειρον βοήθημα εἶναι χρήσιμος.

σ. 331-343 ***Δημοθ. Η. Οἰκονομίδου,*** Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Πόντου.

Ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν χορῶν τοῦ Πόντου. Τὰ περὶ τῶν ᾀσμάτων εἶναι λίαν ἀτελῆ. Εἰς τὰ περὶ τῶν χορῶν παρέχονται χρήσιμοί τινες πληροφορίαι.

σ. 417-433 ***Στίλπ. Κυριακίδου,*** Τὰ παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασυλλάβου.

Ὁ συγγραφεὺς παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν νέων στίχων καὶ συστημάτων, προελθόντων ἐκ τοῦ δεκαπεντασυλλάβου στίχου.

1924. 8ον σ. 463.

σ. 49-67 ***Γ. Δροσίνη,*** Ζῷα καὶ πουλιὰ στὰ δημοτικὰ τραγούδια μας.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπὶ τῇ βάσει πλουσίου ὑλικοῦ ἐξετάζει τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ ζῷα καὶ τὰ πουλιὰ εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν.

σ. 184-192 ***Α. Α. Παπαδοπούλου,*** Οἰωνοί.

Ὁ συγγραφεὺς καταλέγει οἰωνούς τινας ἐκ τῶν πιστευομένων παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ κατάλογος εἶναι ἀτελής, ἀτελεστάτη δὲ καὶ ἡ δήλωσις τῆς γεωγραφικῆς ἐξαπλώσεως ἑκάστου.

σ. 195-215 ***Φ. Κουκουλέ,*** Κρασοκατάνυξις.

Ἐξετάζονται διάφοροι δημώδεις λέξεις καὶ ἐκφράσεις, σχετικαὶ πρὸς τὴν οἰνοποσίαν καὶ τὴν μέθην.

σ. 383-394 ***Δημ. Οἰκονομίδου,*** Προσωποποιία τοῦ ἡλίου ἐν Πόντῳ.

Ἀρκετὰ πλουσία συναγωγὴ ποντικῶν φράσεων καὶ λέξεων, αἵτινες παριστῶσι τὸν ἥλιον ὡς πρόσωπον. Ὀλίγαι ὅμως τούτων ἐνέχουσι πράγματι μυθολογικὴν ἔννοιαν.

1925. 8ον σ. 527.

σ. 46-63 ***Παντ. Κοντογιάννη,*** Βιομηχανία καὶ χειροτεχνία ἐν Χίῳ.

Συνοπτικὴ πραγματεία, περιέχουσα χρησίμους ἱστορικὰς εἰδήσεις ὡς πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν χειροτεχνίαν ἐν Χίῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

σ. 161-179 ***Ι. Θ. Κακριδῆ,*** Ἑλληνικὰ παιγνίδια.

Ἀπόπειρα κατατάξεως τῶν σημερινῶν λαϊκῶν παιδιῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀρχαίας.

σ. 277-282 ***Κ. Ἀμάντου,*** Μενίδι.

Ὁ συγγραφεὺς μετὰ πιθανότητος ἐτυμολογεῖ τὸ τοπωνύμιον ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Μενίδης*.

σ. 295-301 ***Δημ. Π. Πασχάλη,*** Ἰάκωβος Ἱεροδιάκονος.

Παρατίθενται λέξεις τινὲς ἰδιωματικαί, συλλεγεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου χάριν τοῦ Villoison.

σ. 354-364 ***Α. Κεραμοπούλου,*** Ἡ ἐθνικὴ μας μουσικὴ καὶ οἱ χοροί.

Ὁ συγγραφεὺς πιστεύει γενικῶς ὅτι πολλοὶ τῶν χορῶν τοῦ ἑλλη-

νικοῦ λαοῦ εἶναι κληρονομία τῆς ἀρχαιότητος, συνιστᾷ δὲ τὴν περισυλλογὴν αὐτῶν.

σ. 461-474 ***Π. Α. Φουρίκη,*** Συνήθειες ποὺ σβύνουν: ἡ Λαμπρή.

Ἀκριβὴς καὶ ἀξιόλογος περιγραφὴ τῶν ἐθίμων τοῦ Πάσχα ἐν Σαλαμῖνι.

σ. 489-511 ***Στ. Π. Κυριακίδου,*** Ὁ ἑφταπάρθενος χορός.

Ἑρμηνεύεται τὸ ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου ἐκ τῶν γνωστικῶν δοξασιῶν, καθὼς καὶ ἡ προέλευσις τῶν ἀριθμητικῶν λεγομένων ἁσμάτων ἢ δώδεκα λόγων τῆς ἀληθείας ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς.

1926. 8ον σ. 517.

σ. 45-54 ***Στ. Π. Κυριακίδου,*** Ἕλληνες γίγαντες.

Ἐξετάζεται ἡ προέλευσις τῶν περὶ Ἑλλήνων ὡς γιγάντων νεοελληνικῶν παραδόσεων.

σ. 151-160 ***Γ. Α. Σωτηρίου,*** Ἡ λίμνη τῆς Πρέσπας.

Περιέχονται εἰκόνες τινὲς καὶ πληροφορίαι περὶ τῶν ἁλιευτικῶν ὀργάνων τῶν ἁλιέων τῆς λίμνης, καθὼς καὶ περὶ τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας.

σ. 195-203 ***Φ. Κουκουλέ,*** Ἡ νεοελληνικὴ καὶ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα.

Παρατίθενται διάφοροι νεοελληνικαὶ φράσεις, ἀναφερόμεναι εἰς ἔθιμα ὑφιστάμενα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

σ. 257-273 ***Φώτου Γιοφύλλη,*** Θιακὰ μοιρολόγια.

Ἀξιόλογος συλλογὴ 61 μοιρολογίων τῆς Ἰθάκης, καλῶς καταγεγραμμένων.

σ. 367-380 ***Α. Α. Παπαδοπούλου,*** Ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου.

Ὁ συγγραφεὺς πλὴν ἄλλων ὁμιλεῖ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ περὶ τῶν ἁσμάτων τοῦ Πόντου.

σ. 451-467 ***Π. Φουρίκη,*** Συνήθειαι ποὺ σβύνουν: Μεγαλοβδόμαδα.

Ἀξιόλογος περιγραφὴ τῶν ἐθίμων τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος ἐν Σαλαμῖνι.

1927. 8ον σ. 528.

σ. 181-192 ***Δημοσθ. Η. Οἰκονομίδου,*** Οἱ μωμόεροι ἐν Πόντῳ.

Περιγραφὴ τῶν ἐν Πόντῳ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους γινομένων μεταμφιέσεων καὶ δραματικῶν παραστάσεων.

σ. 221-243 ***Φ. Κουκουλέ,*** Τοῦ δωκε—τό κοψε λάσπη.

Ἑρμηνεύονται αἱ ἀνωτέρω, καθὼς καὶ ἄλλαι παρόμοιαι, μεταφορικαὶ ἢ παροιμιώδεις φράσεις, δι' ὧν δηλοῦται παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἡ ἐσπευσμένη φυγή.

σ. 269-277 ***Α. Α. Παπαδοπούλου,*** Νεφοδιῶκται.

Συνοπτικὴ πραγματεία περὶ ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν νεφοδιωκτῶν. Παρέχονται καί τινες πληροφορίαι σχετικῶς πρὸς τὰς ἐνεργείας νεωτέρων.

σ. 499-511 ***Στίλπ. Κυριακίδου,*** Οἱ ἀντρειωμένοι καὶ ἡ οὐρά των.

Ἑρμηνεύεται ἡ προέλευσις τῆς ἀποδιδομένης ἐν ταῖς μυθικαῖς παραδόσεσι εἰς τοὺς ἀνδρειωμένους οὐρᾶς.

1928. 8ον σ. 501.

σ. 59-66 ***Στίλπ. Κυριακίδου,*** Ἀρχαϊκὴ τέχνη καὶ λαϊκὰ τραγούδια.

Παραβάλλεται ἡ παρατηρουμένη σχηματοποίησις ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ πρὸς τὴν σχηματοποίησιν, τὴν παρατηρουμένην εἰς τὰ λαϊκὰ τραγούδια.

σ. 113-121 ***Μιχ. Α. Δένδια,*** Ἰωακεὶμ ἐπίσκοπος Ἀμυκλῶν.

Παρεμβάλλονται δημώδη τινὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα γυναικῶν.

σ. 147-152 ***Λεωνίδα Ζώη,*** Τοπωνυμίαι Ζακύνθου.

Ἐξετάζονται τοπωνύμιά τινα τῆς Ζακύνθου.

σ. 291-300 ***Ἀντ. Κεραμοπούλου,*** Ἡ ἐθνική μας μουσικὴ καὶ ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου.

Ὁ συγγραφεὺς ἐμμένει εἰς τὴν καὶ ἄλλοτε ἐκφρασθεῖσαν γνώμην του ὅτι οἱ σημερινοὶ λαϊκοὶ χοροὶ καὶ ἡ δημώδης μουσικὴ εἶναι κληρονομία ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ὑποδεικνύει δὲ ἐκ τῆς ταυτότητος τοῦ ὀνόματος τὴν ταυτότητα τοῦ νεωτέρου ἐν Πάρῳ χοροῦ *«ἀγεράνου»* πρὸς τὸν ἀρχαῖον *«γέρανον»*.

σ. 361-369 ***Φ. Κουκουλέ,*** Ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα.

Ἐξετάζονται σημεριναί τινες δημώδεις φράσεις καὶ λέξεις, σχέσιν ἔχουσαι πρὸς ἔθιμα βυζαντινά.

σ. 1929. 8ον σ. 519.

σ. 117-119 ***Κ. Ἀμάντου,*** Βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικὰ ὀνόματα γυναικῶν.

Σημείωμα διὰ τοὺς πολλούς, ὅπως δείξῃ τὸν πλοῦτον τῶν γυναικείων ὀνομάτων.

σ. 363-368 ***Δημοσθ. Η. Οἰκονομίδου,*** Ἐκ τῆς λαογραφίας τοῦ Πόντου.

Περιγράφεται τὸ ἔθιμον τῆς *Κουσκουκούρας,* τῆς ἁλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λεγομένης *Περπερούνας,* καὶ ὁ ἀγερμὸς τῶν Βαΐων.

σ. 369-382 ***Φ. Κουκουλέ,*** Ἐπιβίωσις ἐθίμων τινῶν περὶ τὴν ταφήν.

Ἐξετάζονται ἔθιμά τινα ἀρχαῖα, οἷον τὸ τῆς ταφῆς ἀφανῶν, τῆς ἀνακλήσεως, τῶν κοπετῶν καὶ θρήνων, τοῦ πένθους κτλ. ὡς ἐπιβιώσαντα παρὰ τῷ σημερινῷ ἑλληνικῷ λαῷ.

σ. 385-432 ***Γ. Α. Μέγα,*** Ἀδὰμ καὶ Χριστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει λαϊκὴν παράδοσιν περὶ τῶν πρωτοπλάστων ἐκ Θρᾴκης, ἧς τὰ στοιχεῖα εὑρίσκει ὡς ἀπορρέοντα ἐκ τῶν ἀποκρύφων τῆς Παλαιᾶς διαθήκης. Αἱ προτασσόμεναι γενικώτεραι σκέψεις περὶ τῆς προελεύσεως τῶν κοσμογονικῶν μύθων ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος, καθὼς καὶ περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας, καθ' ὃν τρόπον διατυποῦνται, δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὡσαύτως ἡ παραγωγὴ τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν περὶ τῶν δημιουργημάτων τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἀντιθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκ τῶν δοξασιῶν τῶν Βογομίλων δὲν φαίνεται πιθανή.

1930. 8ον σ. 532.

σ. 289-300 ***Στυλ. Γ. Κορρέ,*** Ἀνέκδοτα ἀθηναϊκὰ ἔγγραφα.

Δημοσιεύονται πωλητήριά τινα καὶ προικοσύμφωνα τοῦ ΙΗ' καὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀξιόλογα λαογραφικῶς.

σ. 403-421 ***Α. Σιγάλα,*** Ἡ πατέντα τῶν κοτσαμπασήδων.

Δημοσιεύονται ἔγγραφα τῆς τουρκοκρατίας περὶ διορισμοῦ κοτσαμπασήδων, ἀξιόλογα διὰ τὴν γνῶσιν τῆς διοικήσεως τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων.

σ. 423-440 ***Φ. Κουκουλέ,*** Βίος καὶ γλῶσσα.

Ἑρμηνεύονται διάφοροι παροιμιώδεις φράσεις τῆς δημώδους.

σ. 452-457 ***Νίκου Ἀνδριώτη,*** Ὁ μῦθος τῆς Ἄλκηστης στὴ δημοτικὴ ποίησι τοῦ Πόντου.

Ὁ συγγραφεὺς παραλληλίζει τὸν περὶ αὐτοθυσίας ὑπὲρ τοῦ συζύγου ἀρχαῖον μῦθον τῆς Ἀλκήστιδος πρὸς ποντικὰς παραλλαγὰς τοῦ ᾄσματος τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ, εἰς τὰς ὁποίας παρουσιάζεται ἀνάλογον ἐπεισόδιον.

σ. 509-521 ***Γ. Α. Μ[έγα],*** Ἀνέκδοτον κρητικὸν ποίημα περὶ τοῦ Κάτω κόσμου.

Ὁ συγγραφεὺς παρέχει πληροφορίας καὶ δημοσιεύει ἀποσπάσματα ἐξ ἀνεκδότου κρητικοῦ ποιήματος περὶ τοῦ Κάτω κόσμου, περιλαμβανομένου εἰς τὸν γνωστὸν κώδικα τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, ἐξ οὗ ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα κρητικὰ ἔργα.

Κυπριακὰ χρονικά. Ἔτος Α'. 1923. 8ον σ. 360.

σ. 3-7 ***Νικοδήμου Κιτίου,*** Ἀνέκδοτα.

Δημοσιεύονται ἐξ ἀγνώστου τέως χειρογράφου 125 στίχοι συμπληρωτικοὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σ. Μενάρδου ἐν Δελτ. Ἱστ. ἑταιρ. δημοσιευθείσης «Διηγήσεως εἰς τὸν θρῆνον τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ τῆς Κύπρου».

σ. 10-12 ***Ι. Περιστιάνη,*** Ὁ ἅγιος Σπυρίδων. Μία ἀνέκδοτος παράδοσις, ἐν θαῦμα.

Δημοσιεύονται παραδόσεις σχετικαὶ πρὸς τὸν ἅγιον.

σ. 12-14 ***Λοΐζου Φιλίππου,*** Παφίτικοι παραδόσεις.

Δημοσιεύεται παράδοσις σχετικὴ πρὸς τὴν «Πέτραν τοῦ Διγενῆ» καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοσκέπαστης.

σ. 29-32 Ἡ κατὰ παράδοσιν ἐπίσκεψις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Λάρνακι τῆς Κύπρου.

Δημοσιεύεται σχετικὴ παράδοσις ἐκ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος.

σ. 44-50, 78-84 ***Ἰω. Ἀντιφῶντ. Γ. Συκουτρῆ,*** Λαογραφικὰ ἀνάλεκτα. Χαρακτηρισμοὶ καὶ πειράγματα χωρικῶν ἐν Κύπρῳ.

Πλουσία συλλογὴ ἀκληρημάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐκτίθενται περιληπτικῶς καὶ οὐχὶ αὐτούσια, οὐδὲ εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα. Τὰ ἐν ἀρχῇ γενικῶς λεγόμενα εἶναι ἀτελῆ.

σ. 72-74 ***Gustave Cirilli,*** La fête du «cataclysmos» à Chypre.

Περιγραφὴ τοῦ ἐθίμου τοῦ κατακλυσμοῦ, τὸ ὁποῖον παραβάλλεται πρὸς τὰς ἑορτὰς τῆς Παφίας Ἀφροδίτης. Ἡ περιγραφὴ καὶ ἡ παραβολὴ περισσότερον λογοτεχνικὴ παρὰ ἐπιστημονική.

σ. 84-89 ***Σ. Φαρμακίδη,*** Ἡ Θερμοκρήνη.

Δημοσιεύεται δημῶδες ᾄσμα περὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῆς ὡραίας Χριστινοῦς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

σ. 121-126 ***Ἰω. Ἀντιφ. Γ. Συκουτρῆ,*** Ἡ Παναγία ἐν Κύπρῳ.

Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἐν σελ. 3-7 δημοσιευθέντος κειμένου.

σ. 139-141 ***Α. Παναρέτου,*** Τὸ ἀμπελοφύτευμα στὴν Πάφον.

Ἐνδιαφέρουσα περιγραφή. Προστίθενται ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων ὑπὸ Ι. Α. Γ. Συκουτρῆ.

σ. 145-150 ***Ι. Ἐρωτοκρίτου,*** Βοΰλλα.

Ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι διὰ τὸν τρόπον τῆς σφραγίσεως ζῴων κλπ. ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

σ. 154-163 ***Ἰω. Ἀντ. Γ. Συκουτρῆ,*** Διγενὴς καὶ κάβουρας.

Δημοσιεύονται δύο ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ τοῦ ἐν Λαογρ. ς' 368-424 δημοσιευθέντος ᾄσματος.

σ. 191-205 ***Μ. Μαρκίδου,*** Κυπριακὸν δημοτικὸν ᾄσμα.

Δημοσιεύονται τρεῖς παραλλαγαὶ γνωστῶν κυπριακῶν ᾀσμάτων, τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τῆς κόρης καὶ τοῦ Χάρου καὶ τῆς Διογέννητης.

σ. 206-214 Σύμμεικτα λαογραφικά.

Δημοσιεύονται κυπριακαὶ παραδόσεις περὶ θησαυρῶν, κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ καὶ αἰνίγματα διαφόρων συλλογέων.

σ. 214-222 Ἔκθεσις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπείας τοῦ πρώτου διαγωγίσματος τῶν «Κυπριακῶν χρονικῶν».

Πρόκειται περὶ διαγωνισμοῦ συλλογῆς ἀτομικῶν ὀνομάτων ζώων.

σ. 250-253 ***Σ. Π. Φαρμακίδη,*** Λεξικογραφικά.

Εὐάριθμοι ἰδιωματικαὶ λέξεις ἐκ μεγαλυτέρας συλλογῆς, ὑποβληθείσης εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς ἑταιρείας Ἀθηνῶν.

σ. 253-274 Σύμμεικτα λαογραφικά.

Πλουσία συλλογὴ παιδικῶν κυρίως ᾀσμάτων καὶ στίχων.

σ. 277-8 ***Στίλπ. Κυριακίδου;*** Ἑλληνικὴ Λαογραφία.

Κρίσις: Ἰω. Ἀντιφ. Γ. Συκουτρῆ.

σ. 300-304 ***Γεωργ. Σπανοῦ,*** Κυπριακαὶ ἐπῳδαί.

Δημοσιεύονται 10 ἐπῳδαί, ὧν αἱ πλεῖσται παραλλαγαὶ δημοσιευθεισῶν ἤδη.

σ. 327-329 ***† Κόδρου Φυλακτοῦ,*** Τὸ τραγούδιν τῆς Ἀροδαφνοῦς.

Παραλλαγὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ Α. Σακελλαρίου δημοσιευθέντος ᾄσματος (Κυπριακὰ Β΄ σ. 46 κ. ἑ.).

σ. 330-331 ***Σωφρονίου Ἱερείδου,*** Κυπριακὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Δημοσιεύονται δύο ᾄσματα, ὧν τὸ πρῶτον παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τοῦ δουλεύοντος διὰ φιλὶ ἐν συμφυρμῷ πρὸς τὰ ἑκατόλογα, τὸ δεύτερον τραγούδι τοῦ τρύγου.

σ. 333-335 ***Ἰακ. Χ. Δραγάτση,*** [Ἐπιστολὴ περὶ περισταιγμάτων χωριῶν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.]

σ. 350-353 ***Χριστοδ. Λιασίδου,*** Ὁ Φαρζαννῆς.

Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ ᾄσματος τοῦ Χαρζανῆ. (Λαογρ. Ε΄ 165 ἑξ).

σ. 377 Προσθῆκαι καὶ ἐπανορθώσεις.

Δημοσιεύονται προσθῆκαι εἰς δημῶδες νανούρισμα.

Β΄ (1924). 8ον σ. 295.

σ. 12-24, 68-75, 98-107 ***Γ. Ἀναγνωστοπούλου,*** Κυπριακαὶ παροιμίαι.

Ἀξιόλογος συλλογὴ παροιμιῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστῶν ἤδη ἐκ τοῦ Σακελλαρίου, διορθουμένων ὅμως καὶ συμπληρουμένων διὰ τῆς προσηκούσης ἑρμηνείας.

σ. 41-43, 198-205, 220-222. Δ΄ 199-201 ***Νεάρχου Κληρίδου,*** Λαογραφία διαφόρων μηνῶν.

Ἐνδιαφέρουσα συλλογὴ παροιμιῶν καὶ ἐθίμων, σχετικῶν πρὸς πρὸς τοὺς μῆνας καὶ τὰς κατ᾽ αὐτοὺς ἑορτὰς καὶ ἐργασίας.

σ. 65-67 ***Χρ. Γ. Παντελίδου,*** Ἆσμα τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου καὶ τῶν ἄλλων μητροπολιτῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Στιχούργημα ἐκ χειρογράφου τῆς Μονῆς Κύκκου.

σ. 88 Παραδόσεις περὶ λατσιᾶς. (Quercus alnifolia).

Ἐνδιαφέρουσα παράδοσις περὶ δρυὸς ἱερᾶς.

σ. 139-148, 281-294 ***Νικοδήμου Κιτίου,*** Ἄγνωστοι σελίδες τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἐν Κύπρῳ.

Δημοσιεύεται ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος στιχούργημα Κωνσταντίνου τινὸς διακόνου, ἀποκαλοῦντος ἑαυτὸν δασκαλοποιητήν, εἰς τὸ δημῶδες κυπριακὸν ἰδίωμα, ἀναφερόμενον εἰς γεγονότα τῆς τουρκοκρατίας. Ἡ τήρησις τῆς ὀρθογραφίας τοῦ χειρογράφου ἄνευ λόγου γινομένη δυσχεραίνει τὴν ἀνάγνωσιν.

σ. 177-184 ***Χρ. Γ. Παντελίδου,*** Τοπωνυμικὰ καὶ ἐπώνυμα.

Ἐτυμολογία εὐαρίθμων κυπριακῶν τοπωνυμίων καὶ ἐπωνύμων.

σ. 241 καὶ 242 ***Ἰω. Ἀντιφ. Συκουτρῆ,*** Κυπριακὴ ἁγιογραφία.

Δημοσιεύονται ἐκ χειρογράφων στιχουργήματά τινα εἰς κυπριακὴν διάλεκτον, καθὼς καὶ εἰς κατάδεσμος.

Ἔτος Γ΄ 1925. 8ον σ. 292.

σ. 49-51 ***Σ. Π. Φαρμακίδη,*** Ἐτυμολογικά. Ἑφτακώμη.

Ἐτυμολογεῖ τὸ τοπωνύμιον ἐκ τοῦ *ἑφτὰ*+*κώμη* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Σ. Μενάρδον καὶ Χρ. Παντελίδην ἐτυμολογοῦντας ἄλλως. Παρεμβάλλεται παράδοσις περὶ κουρσάρων.

σ. 56-82 Διήγησις εἰς τὸν θρῆνον τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ τῆς εὐλογημένης Κύπρου.

Ἐκδίδεται ἐκ νέου ὁλόκληρον τὸ στιχούργημα, δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σ. Μενάρδου, συμπληρωθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου Κιτίου ἐν Κυπριακοῖς χρονικοῖς ἔτ. Α΄ 3-7.

σ. 128-140 ***Νικοδήμου Κιτίου,*** Βυζαντινὰ αἰνίγματα.

Δημοσιεύονται 43 αἰνίγματα ἐκ μεταγενεστέρου χειρογράφου, γνωστὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, βυζαντινὰ καὶ νεώτερα. Ἐξ ἰδιοκτήτου χειρογράφου ὁ ἐκδότης εὑρίσκει ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐν Λαογρ. Η΄ σ. 109-152 δημοσιευθέντων αἰνιγμάτων εἶναι ὁ Βραχιμάκης υἱὸς τοῦ Χριστοφάκη χρυσοχόος καὶ ζωγράφος, ποιητὴς ρητορογράφος, γράψας κατὰ τὸ 1682.

σ. 162-3 ***Σ. Π. Φαρμακίδη,*** Περὶ τῆς λέξεως μισταρκός.

Περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως.

σ. 277-280 ***Χαρ. Παπαδοπούλου,*** Ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Ἀποστόλων.

Παραδόσεις ἐπιχώριοι περὶ τῆς διόδου τῶν Ἀποστόλων.

σ. 283-285 ***Χαρ. Παπαδοπούλου,*** Παραδόσεις.

Δημοσιεύονται δύο λαϊκαὶ παραδόσεις, ὧν ἡ μὲν αἰτιολογική, αἰ-

τιολογοῦσα τὸ ἄγονον καὶ ξηρὸν χώρου τινὸς παρὰ τὴν Εὐρύχουν, ἡ δὲ ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν περὶ πανούκλας παραδόσεων.

Ἔτος Δ' 1926. 8ον σ. 343.

σ. 1-186 ***Κυριαζῆ Ν. Γ.,*** Δημώδης ἰατρικὴ ἐν Κύπρῳ.

Πλουσία εἰς εἰδήσεις συλλογή. Πλὴν τῶν ἀνηκόντων καθαρῶς εἰς τὴν δημώδη ἰατρικὴν ἐγκατασπείρονται καὶ διάφοροι δεισιδαιμονίαι. Ἀδικεῖ τὴν ἐργασίαν ἡ ἔλλειψις συστηματικῆς διαιρέσεως καὶ πραγματεύσεως τοῦ θέματος. Αἰσθητὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ἔλλειψις σημειώσεως τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως τῶν ἐπῳδῶν καὶ τῶν ἄλλων δεισιδαιμονιῶν. Ἡ Κύπρος εἶναι νῆσος μεγάλη, ἐν ᾗ ὁ βίος παρ' ὅλην τὴν σχετικὴν ὁμοιομορφίαν του δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ παρουσιάζῃ καὶ διαφοράς.

σ. 196-198 ***Λοΐζου Φιλίππου,*** Ἄκουρσος.

Ἀπόπειρα ἐτυμολογίας τοῦ τοπωνυμίου, καθὼς καὶ ἄλλων.

σ. 202-205 ***Ξ. Π. Φαρμακίδη,*** Κυπριακαὶ παραδόσεις.

Πληροφορίαι σχετικαὶ πρὸς παραδόσεις καὶ δοξασίας τῶν Κυπρίων περὶ ἐχίδνης καὶ ἄλλων ὄφεων.

σ. 208-9 ***Ξ. Π. Φαρμακίδη,*** Τραούϊν τοῦ Χατζ'ιωρκάτζ'η τοῦ ποτὲ δραομάνου.

Δημοσιεύονται 15 στίχ. δημώδους στιχουργήματος, ἀναφερόμενοι εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀνωτέρω δραγομάνου.

σ. 235-6 ***Λοΐζου Φιλίππου,*** Ἡ κόρη τοῦ Τσύρ-παπα.

Δημοσιεύεται δημῶδες κυπριακὸν ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ὀρθῶς ὁ ἐκδότης τάσσει εἰς τὲς «ρίμες» τῆς τουρκοκρατίας.

σ. 239-243 ***Λ[οΐζου] Φ[ιλίππου],*** Κυπριακὰ αἰνίγματα.

Συλλογὴ 19 κυπριακῶν αἰνιγμάτων, ὧν ἕνια βυζαντινά.

σ. 244-247 ***Ν. Κληρίδη,*** Δημώδης ἰατρικὴ ἐν Κύπρῳ.

Προσθῆκαι τινὲς ἄξιαι σημειώσεως εἰς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Κυριαζῆ δημώδη ἰατρικὴν τῆς Κύπρου.

σ. 248 ***Χαρ. Παπαδοπούλου,*** Ἀλχημεία ἐν Κύπρῳ.

Δημοσιεύεται παράδοσις περί τινος θαυματοποιοῦ, ὅστις ἐκ τοῦ πηλοῦ κατεσκεύασε χρυσᾶ ψωμιά.

σ. 251-256 ***Ν. Κυριαζῆ,*** Ἐπῳδοί.

Δημοσιεύονται τρεῖς ἐπῳδαί, ὧν αἱ δύο διὰ τὴν ἀλώπεκα καὶ ἡ μία διὰ τὸν μύρμηκα.

σ. 256-257 ***Ν. Κυριαζῆ,*** Κοσκινομαντεία.

Περιγραφὴ τοῦ τρόπου τῆς τελέσεως αὐτῆς.

σ. 257-260 ***Ν. Κυριαζῆ,*** Λύσις αἰνίγματος.

Ἀπόπειρα λύσεως αἰνίγματος, δημοσιευθέντος ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ.

σ. 266-271 ***Ν. Κυριαζῆ,*** Τὸ παραμῦθι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βασιλέας ἀτός. Ὁ πετεινὸς στὸ Χατζηλίκι.

Ἡ πρώτη διήγησις ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν διηγήσεων τοῦ Ναστρατὶν Χότζα, ὅστις προσελθὼν εἰς δεῖπνον εὐτελῶς ἐνδεδυμένος ἀπεδιώχθη, φορέσας δὲ πολυτελῆ γοῦναν καὶ ἐπανελθὼν ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν. Ἡ δευτέρα εἶναι παραμῦθι, ἀνῆκον εἰς τὸν κύκλον τοῦ μαγικοῦ ἐραστοῦ, τοῦ μεταβαλλομένου εἰς πτηνόν. Ἡ τρίτη εἶναι παιδικὴ διασκευὴ εἰς κλιμακωτὸν ᾆσμα τοῦ γνωστοῦ ποιήματος τοῦ γαϊδάρου, λύκου καὶ ἀλεποῦς.

σ. 273-4 ***Ξ. Π. Φαρμακίδη,*** Κύπρια ἔπη.

Βιβλιοκρισία ὑπὸ Λοΐζου Φιλίππου.

Θρακικά. Τριμηνιαῖον ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ἱδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις «Θρακικοῦ κέντρου»». Ἀθῆναι 1928. 8ον σ. 8+7+514.

σ. 127-140 ***Ἐλπινίκης Σαραντῆ (Σταμούλη),*** Ἀπὸ τὰ θρακικὰ ἔθιμα.

Ἀξιόλογος καὶ πλουσία συλλογὴ δοξασιῶν καὶ ἐθίμων, σχετικῶν πρὸς τὴν ἐγκυμοσύνην, τὴν λοχείαν, τὸν τοκετὸν καὶ τὴν περιποίησιν τοῦ νεογεννήτου. Ἡ γλῶσσα ὅμως, παρὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς συλλογέως, δὲν εἶναι ἡ ἰδιωματικὴ τῶν χωρίων, ἐξ ὧν προέρχεται ἡ συλλογή.

σ. 141-188 ***Πολυδ. Παπαχριστοδούλου,*** Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης.

Συλλογὴ 300 περίπου παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν ἐκφράσεων, καλῶς συλλεχθεισῶν καὶ καλῶς δημοσιευομένων.

σ. 189-197 ***Θεολόγου Γ. Βαφείδη,*** Δημώδεις δοξασίες καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη.

Πλουσία καὶ ἀξιόλογος συλλογή.

σ. 197-8 ***Δημ. Χατζηπαναγιώτη,*** Λατρεία. Τὸ Χαλβασάββατο.

Πληροφορίαι περὶ τῶν τελουμένων κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς εἰς Σαράντα Ἐκκλησιές.

σ. 199-213 Θρακιώτικα ᾄσματα καὶ τραγούδια.

Συλλογὴ ᾀσμάτων τινῶν διαφόρων συλλογέων. Μερικῶν σημειώνεται καὶ ἡ μελῳδία εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν. Ἡ ἀπόδοσις τῆς

μελῳδίας δὲν φαίνεται ἐπιτυχής. Ἐπίσης ἡ μετρικὴ καταγραφὴ τῶν ᾀσμάτων δὲν εἶναι πάντοτε ἡ ἁρμόζουσα. Ἄνευ λόγου διασπῶνται οἱ δεκαπεντασύλλαβοι. Εἰς τὴν συλλογὴν περιλαμβάνονται καί τινα αἰνίγματα καὶ γλωσσόδεται. Σημαντικὴ ἔλλειψις εἶναι ἡ παράλειψις τῆς ἀναγραφῆς τῆς εὐκαιρίας, καθ' ἣν ᾄδεται ἕκαστον τῶν ᾀσμάτων.

σ. 214-220 Παραμύθια.

Συλλογὴ πέντε παραμυθίων διαφόρων συλλογέων. Τὸ πρῶτον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ παρὰ Hahn, Griechische Märchen ἀρ. 21, τὸ δεύτερον ἀνήκει εἰς τὸν τύπον 151 τοῦ πίνακος Aarne (Verzeichniss der Märchentypen), τὸ τρίτον εἶναι γνωστὴ εὐτράπελος διήγησις, καθ' ἣν ὁδοιπόροι κοιμηθέντες ἐν ἐρημικῷ παρεκκλησίῳ καὶ κινδυνεύοντες νὰ σφαγῶσιν ὑπὸ τῶν εἰσελθόντων πρὸς διανομὴν τῆς λείας των ληστῶν προσποιοῦνται τοὺς νεκροὺς καὶ τρέπουσιν εἰς φυγὴν αὐτούς, διανέμονται δὲ κατόπιν τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν λείαν, τὸ τέταρτον τέλος καὶ τὸ πέμπτον εἶναι διηγήσεις περὶ ἁγίων.

σ. 223-237, 461-474. Β' 212-226, 457-474 *Π. Παπαχριστοδούλου,* Γλωσσάριο ἀπὸ τὴ σαραντα-εκκλησιώτικη γλῶσσα.

Τὸ δημοσιευόμενον ἀποτελεῖ τμῆμα μεγαλυτέρας συλλογῆς, καθόσον περιλαμβάνει λέξεις ἀρχομένας μόνον ἀπὸ τοῦ α—λ. Αἱ λέξεις συνοδεύονται καὶ ὑπὸ παραδειγμάτων χρήσεως, ὧν ἔνιαι παροιμίαι καὶ φράσεις παροιμιώδεις. Ἡ δημοσίευσις θὰ ἐξακολουθήσῃ.

σ. 395-402 *Ἀν. Κ. Π. Σταμούλη,* Τοπωνυμικὰ Θρᾴκης.

Ἐνδιαφέρουσα συλλογὴ τοπωνυμίων, ὧν πολλὰ ἐξ ὀνομάτων κτητόρων πιθανῶς Βυζαντινῶν. Δημοσιεύεται καὶ παράδοσις περὶ νηρηΐδος, ἐξαναγκαθείσης νὰ νυμφευθῇ θνητόν.

σ. 403-421 *Ἐλπινίκης Σαραντῆ-Σταμούλη,* Σύμμικτα λαογραφικά.

Ἀξιόλογος συλλογὴ δοξασιῶν, δεισιδαιμονιῶν, ἐθίμων καὶ ἐπῳδῶν, σχετικῶν πρὸς τὴν ἐγκυμοσύνην, τὴν λοχείαν καὶ τὴν βασκανίαν. Ἔπειτα περιγράφονται τὰ ἔθιμα τῆς προξενειᾶς καὶ τῶν ἀρραβώνων, ἔθιμα οἰκοδομικὰ καὶ λατρευτικὰ τῆς ἀποκριᾶς· προστίθενται καὶ μερικοὶ γλωσσοδέται, δημοσιευόμενοι καταλογάδην, ἐνῷ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔμμετροι.

σ. 421-428 Τραγούδια.

Δημοσιεύονται 12 ᾄσματα μετὰ σημειώσεως τῆς μελῳδίας εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν. Περὶ τῆς σημειώσεως ταύτης καὶ τῆς συλλογῆς ἰσχύουν τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα διὰ τὰ ἐν σ. 199 κέ. δημοσιευόμενα.

σ. 428-442 Κάλαντα χριστουγεννιάτικα.

Συλλογὴ καλάνδων διαφόρων τόπων τῆς Θρᾴκης καὶ διαφόρων συλλογέων.

σ. 442-445 Ἁγιοβασιλιάτικα κάλαντα τῆς Θρᾴκης. Συλλογὴ Ἐλπινίκης Σταμούλη-Σαραντῆ.

σ. 445-446 Κάλαντα Φώτων. Συλλογὴ Ἐλπινίκης Σταμούλη-Σαραντῆ.

σ. 447-452 *Πολυδ. Παπαχριστοδούλου,* Δεισιμαιμονίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Συλλογὴ διαφόρων δεισιδαιμονιῶν καὶ λατρευτικῶν συνηθειῶν. Ἐνιαχοῦ εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις πληρεστέρων καὶ λεπτομερεστέρων πληροφοριῶν, οἷον προκειμένου περὶ πυρῶν, ἀναπτομένων κατὰ τὰς ἀπόκρεως.

σ. 452-453 *Ἀστερίου Ζήκου,* Δεισιδαιμονίες καὶ βασκανίες τοῦ Ἰλδιρὶμ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Συλλογὴ δεισιδαιμονιῶν τινων καὶ λατρευτικῶν συνηθειῶν. Ἡ καταγραφὴ ἐνιαχοῦ λίαν περιληπτική.

σ. 454-457 *Ἰωάννου Μαγκριώτη,* Ἤθη καὶ ἔθιμα Εὐκαρύου.

Ἐνδιαφέρουσα περιγραφὴ μεταμφιέσεως τῆς Δευτέρας τῆς Τυρινῆς, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κούκερου.

σ. 457-460 *Κωνστ. Παπαϊωαννίδου,* Ἔθιμα Σωζοπόλεως τῆς Βορείου Θρᾴκης.

Περιγράφονται ἐνδιαφέροντά τινα ἔθιμα, ἐν οἷς καὶ μεταμφιέσεις, δυστυχῶς λίαν περιληπτικῶς. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ὁ συλλογεὺς συμπληρῶν ἑαυτὸν μᾶς ἔδιδε λεπτομερεῖς περιγραφάς. Ἡ διάκρισις τῶν ἐθίμων εἰς θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικά, καθ' ὃν τρόπον γίνεται, οὔτε ὀρθὴ εἶναι οὔτε σκόπιμος.

σ. 460-461 *Κωνστ. Κουρτίδου,* Γλωσσοδέτες καὶ κατάρες Ἀδριανουπόλεως.

Δημοσιεύονται τέσσαρες γλωσσοδέται καὶ εὐάριθμοι εὐχαί, κατάραι καὶ ὕβρεις.

σ. 474-482. Β' 226-242 *Γ. Ἰακ. Δαμπουσιάδου,* Γλωσσάριον τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου.

Τὸ γλωσσάριον, πενιχρὸν μᾶλλον ἢ πλούσιον, περιλαμβάνει κατὰ τὸ πλεῖστον κοινοτάτας λέξεις ἀπὸ τοῦ α—κ. Ἐγκατασπείρονται ὡς παραδείγματα διάφοροι παροιμίαι. Ἡ δημοσίευσις θὰ ἐξακολουθήσῃ.

σ. 482 [Δημοσιεύεται ἀσαφὴς δυστυχῶς εἰκὼν ἐργαλείων ὑφαντικῆς μετὰ τῶν ὀνομάτων των].

Ἔτος Β'. 8ον 524.

σ. 131-151 *Ἐλπινίκης Σταμούλη-Σαραντῆ,* Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θρᾴκης.

Πλουσία, ἀκριβὴς καὶ ἀξιολογωτάτη συλλογὴ τῶν περὶ τὸν θά-

νατον δοξασιῶν καὶ ἐθίμων ἐκ τοῦ χωρίου Τσανδῶ τῆς Θράκης.

σ. 152-182 ***Κ. Παπαϊωαννίδου,*** Σύμμεικτα λαογραφικά.

Συλλογὴ ἐκ τριῶν ᾀσμάτων, εἴκοσι διστίχων, δύο παραμυθιῶν, ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε παροιμιῶν, ἑξήκοντα τριῶν αἰνιγμάτων, ποικίλων προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν καὶ μιᾶς παραδόσεως. Περί τινων ἐλαττωμάτων τῆς συλλογῆς βλ. τὴν κρίσιν μου αὐτόθι σ. 248.

σ. 183-198 ***Πολυδ. Παπαχριστοδούλου,*** Διανοτράγουδά τῆς Ἀν. Θράκης.

Σταχυολογία ἐξ ἀνεκδότων συλλογῶν τῶν Κ. Κουρτίδου, Ἐλπινίκης Σταμούλη—Σαραντῆ, Γ. Λαμπουσιάδου καὶ τοῦ ἐκδότου, προερχομένων ἐξ Ἀδριανουπόλεως, Σηλυβρίας καὶ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἡ σταχυολογία περιλαμβάνει 199 δίστιχα, κατατεταγμένα κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ Ν. Γ. Πολίτου εἰς τὰς Ἐκλογάς. Ἔλλειψις τῆς συλλογῆς εἶναι ὅτι δὲν δηλοῦται ἡ προέλευσις ἑκάστου διστίχου ἰδιαιτέρως, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ περιφέρειαι, ἐξ ὧν προέρχονται, δὲν ἀπετέλουν γλωσσικὴν ἑνότητα.

σ. 199-206 ***Μόσχου Παπαχριστοδούλου,*** Θρακιώτικα τραγούδια.

Συλλογὴ ὀκτὼ ᾀσμάτων μετὰ τῆς μελῳδίας αὐτῶν εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν. Περὶ αὐτῶν βλ. τὴν κρίσιν μου ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ σ. 248.

σ. 207-211 Δεῖγμα νεωτέρας λαϊκῆς στιχουργίας.

Στιχούργημα κόρης τινὸς Λουλούκας Λυκοπούλου, διεκτραγῳδοῦν τὰ δεινὰ τοῦ ἐκτοπισμοῦ τοῦ χωρίου της ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ρημῶν.

σ. 284-294 ***Κ. Παπαϊωαννίδου,*** Ὁ φυσικὸς λιμὴν τῆς Ἀπολλωνίας—Σωζοπόλεως πάλαι καὶ νῦν 570 π. Χ.—1930 μ. Χ.

Ἐν σ. 289 δημῶδες ᾆσμα τῆς κατοχῆς τῆς Σωζοπόλεως ὑπὸ τῶν Ῥώσσων κατὰ τὸ 1829-1831.

σ. 325-368 ***Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου,*** Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι καὶ ἔγγραφα, σχετικὰ πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῶν συντεχνιῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἐν Φιλιππουπόλει, καθὼς καὶ προικοχάρτι τοῦ 1843.

σ. 385-386 Δύο προικοσύμφωνα ἐξ Ἀδριανουπόλεως.

Ἀξιόλογα ὡς καὶ τὸ προηγούμενον διὰ τὰ μνημονευόμενα ἐνδύματα καὶ οἰκιακὰ σκεύη.

σ. 389-395 ***Μόσχου Παπαχριστοδούλου,*** Θρακιώτικα τραγούδια.

Δημοσιεύονται 9 ᾄσματα ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Θράκης μετὰ

σημειώσεως τοῦ μέλους εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν. Σπουδαία ἔλλειψις εἶναι ἡ παράλειψις τῆς σημειώσεως τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς τὰ ᾄσματα ᾄδονται.

σ. 396-399 ***Ἐλπ. Σταμ. Σαραντῆ,*** Τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀρετῆς.

Δημοσιεύονται δύο παραλλαγαὶ τοῦ ᾄσματος τοῦ «νεκροῦ ἀδελφοῦ», ὧν ἡ πρώτη ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑλληνὶς» Θ' (1929). σ. 206-208. Ἄξιος προσοχῆς εἶναι περιωρισμένος τις συμφυρμὸς τοῦ ᾄσματος πρὸς τὸ ᾆσμα «τῆς νύφης ποῦ κακοτύχησε» (Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀρ. 85). Ἡ ἐν τέλει τῆς δευτέρας παραλλαγῆς προστιθεμένη παρατήρησις τοῦ συλλογέως Δημοσθενοπούλου ἠδύνατο νὰ λείπῃ.

σ. 401-413 ***Β. Δεληγιάννη,*** [Σύμμεικτα λαογραφικά].

Δημοσιεύονται 24 δημώδη ᾄσματα τῆς περιφερείας Μαλγάρων, κατὰ τὸ πλεῖστον παραλλαγαὶ γνωστῶν, μετὰ περιγραφῆς τῶν κατὰ τὸν Λάζαρον ἐθίμων. Μετὰ τῶν ᾀσμάτων δημοσιεύονται καὶ δύο αἰτιολογικαὶ παραδόσεις, ὧν ἡ μὲν πρώτη αἰτιολογεῖ τὴν μικρὰν ἀπόδοσιν τῆς ὑφαντικῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γεωργίαν, ἡ δὲ δευτέρα ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων παραδόσεων, ὧν ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ λύκου ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἡ δευτέρα δίδει τὸν λόγον, διὰ ὃν ὁ οἶστρος προσβάλλει τοὺς βοῦς καὶ ὄχι τὰ πρόβατα καὶ ἡ τελευταία ἑρμηνεύει διατί ὁ λύκος ἀφήνει μέρος τῆς τροφῆς του εἰς τὴν καρακάξαν.

σ. 414-427 ***Γ. Λαμπουσιάδου,*** Δημοτικὰ τραγούδια Ἀδριανουπόλεως.

Συλλογὴ 30 ᾀσμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον παραλλαγῶν γνωστῶν.

σ. 428-439 ***Πολυδ. Παπαχριστοδούλου,*** Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως.

Συλλογὴ παιδικῶν ᾀσμάτων, γλωσσοδετῶν, ἐθίμων, δεισιδαιμονιῶν, ὅρκων, εὐχῶν, καταρῶν, ὕβρεων, οἰωνῶν, δοξασιῶν σχετικῶν πρὸς τὰς θεραπευτικὰς δυνάμεις τῶν ἁγίων, παραδόσεων περὶ στοιχειωμένων τόπων. Ἄξια προσοχῆς εἶναι τὰ κατὰ τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς τελούμενα ἐν Ἀδριανουπόλει ἔθιμα τοῦ Κιοπὲκ-βέη (βέη τῶν σκύλλων), ὑπομιμνήσκοντα τὰ κατὰ τὸν βασιλέα τῶν Σατουρναλίων, ἀτόπως δὲ σχετιζόμενα πρὸς τὰ Διονύσια, ἐπίσης τὰ κατὰ τὴν ἡλιακὴν τροπὴν τῆς 24ης Ἰουνίου, ὁπότε γίνεται περιαγωγὴ τῆς *καληνύτσας* τῆς ἁλλαχοῦ καλουμένης *περπερούνας*. Παρατηρητέον ὅτι ὑπὸ τὸν τίτλον «Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι» κατατάσσονται καὶ ἀρκεταὶ παραδόσεις.

σ. 440-456 † *Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου (1873)*, Σαράντα-Ἐκκλησιῶν σύμμικτα λαογραφικά. (Ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ ἀρχείου).

Πλουσία συλλογὴ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν περὶ τὴν λεχὼ καὶ τὸ παιδίον, μαντικῶν δοξασιῶν καὶ μεθόδων, παραδόσεων, ἐθίμων περὶ τὸν γάμον καὶ λατρευτικῶν, εὐχῶν καὶ καταρῶν.

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

Ἄσματα μακεδονικά [1]).

1

Τραγούδι τοῦ Πάσχα.

Νή θάλασσα, νὴ θάλασσα διντρὶ δὲν ἔχει μέσα,
νὰ πέσ' οὐ νιὸς νὰ κοιμηθῇ, νὰ πάρ' ἀγέρα νύπνου.
Τοὺν κλέψαν τοὺ μουλάρι του, τοὺν κλέψαν τὴν καλή του,
τοὺν κλέψαν κὶ ἀπ' τοὺν κόρφου του νὶννιὰ χιλιάδις ἄσπρα.
Βάνει τιλιάλ' κὶ διαλαλεῖ στὴ μέση τοὺ παζάρι·
«Ποιός ἔχει νἀπ' τοὺν κόρφου μου νὶννιὰ χιλιάδις ἄσπρα;»
Κανεὶς δὲν μπηλουγήθηκι, κανεὶς δὲν μπηλουγειέτι.
Νένας κουδὸς κουδούτσικους νἔχ' ὄμουρφη γυναῖκα,
τοὺν ζήλιυι νὴ γειτουνιά, γιρόντ' νἀπὶ τὴ χώρα.
Βαρὺ χαράτσ' τοὺς ἔρριξαν, βαρὺ φαρμακουμένου,
κὶ πούλησι τὰ σπίτια του, τ' ἀβιλουχώραφά του,
κὶ πάλι δὲν τοὺν ἔσουναν χαράτσι νὰ πληρώσῃ.
Τὴ λυγιρή του τού 'λιγι, τὴ λυγιρὴ τοὺ λέει·
«Λουστοῦ, πλιχτοῦ, μάρ' λυγιρή, νὰ πάμι στοὺ παζάρι.»
Σὰν λούστηκι κὶ πλέχτηκι σὰν χιώτικους βιρβέρης,
βάνει τιλιάλ' κὶ διαλαλεῖ στὴ μέση τοὺ παζάρι·
«Ποιός ἔχει γρόσια κὶ φλουριά, τὴ λυγιρή μ' νὰ πάρῃ;»
Κανεὶς δὲν μπηλουγήθηκι, κανεὶς δὲν μπηλουγειέτι.
Νἀράπης μπηλουγήθηκι, Νἀράπης μπηλουγειέτι·
«Γὼ νἔχου γρόσια κὶ φλουριά, τὴ λυγιρή σ' νὰ πάρου.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν κυρίας Χρ. Γιάμπαστου, ἐτῶν 45, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. 5 *τιλιάλ'ς*=κῆρυξ.—Στ. 7 *δὲν μπηλουγήθηκι*=δὲν ἔδωκεν ἀπάντησιν. —Στ. 9 *νἀπὶ*=προθ. ἀπό.—Στ. 14 *παζάρι*=ἐνταῦθα σημαίνει οὐχὶ τὴν ἀγορὰν τοῦ χωριοῦ (παραβ. στ. 5), ἀλλὰ ἐμποροπανήγυριν.

Ἄδεται ὑπὸ γυναικῶν ἐν χορῷ τὸ Πάσχα. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ' 185,56.

2

Τοῦ ἅη Γιώρη.

Νἔνα μικρὸ Τουρκόπουλου κὶ τοῦ Πασιᾶ κουπέλι
μνιὰ Ρουμουσούδ' ἀγάπησι κὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ.
Κ' ἡ Ρουμουσούδα τ' ἄκουσι, στοὺν ἅη Γιώρη πάει.

---

[1]) Τὰ δημοσιευόμενα ἐνταῦθα ἄσματα πρυέρχονται ἐκ τοῦ χωρίου Δρυμοῦ (Δριμίγκλαβα) τῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ.

«Νᾶη μου Γιώρη, Χριστιανέ, μιγάλου 'ν' τ' ὄνουμά σου,
ναὐτὴν τὴν ὥρα κρύψι μι 'π' τὰ τούρκικα τὰ χέρια,
νὰ σ' ἀσημώσου μάλαμα κὶ ὅλου καθάρ' ἀσήμι.»
Σὰν ἄνοιξαν τὰ μάρμαρα κὶ σ' ἔφκ' ἡ κόρη μέσα,
νὰ τοὺ Τουρκάκι πδφτασι bρουστὰ στοὺν ἅη Γιώρη.
Σκύφτει, φιλᾷ τὰ πόδια του κὶ τοὺν πιρικαλοῦσι.
«Ναὐτὴν τὴν κόρη πδκρυψις, νὰ μὶ τὴν μαρτυρήσῃς,
σὺ στέλνου βάρκα τοὺ κιρὶ κὶ δυὸ βαρκιὲς θυμιάμα
κὶ δυὸ βουβαλουτόμαρα γιμᾶτα μὶ τοὺ λάδι,
νὰ καίῃ νἢ καδήλα σου τὴλ μέρα κὶ τοὺ βράδυ.»
Σὰν ἄνοιξαν τὰ μάρμαρα κὶ λάμπ' ἡ κόρη μέσα,
τότι γυρίζει κὶ τοὺν λέει, τότι τοὺν ἰζbουρίζει.
«Δὲν εἶδα τέτοιον Χριστιανὸν κὶ τέτοιουν ἅη Γιώρη,
πῶς παραδίν' τοὺ Χριστιανὸν στὰ τούρκικα τὰ χέρια.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς γραίας Στ. Σλίνη, ἐτῶν 90, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. Στ. 7 σ' ἔφκι=μπῆκε.—Στ. 13 *τὴλ μέρα*=τὴν ἡμέρα.—Στ. 15 *ἰζbουρίζει*=δυνατώτερον τοῦ λέγει.

Ἄδεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅπως καὶ τὸ ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 49,29 καὶ 101,26.

3

Τῆς μάϊσσας.

Μαῦρα μου χιλιδόνια ἀποὺ τὴν Ἀραπιά,
κὶ ἄσπρα μου πιλιστέρια ἀπὸ τοὺν τόπου μου,
πάρα ψηλὰ πιτᾶτι. Γιὰ χαμηλώσιτι,
χαμήλουσ' τὰ φτιρά σου κὶ τὰ φτιρούγγλια σου,
νὰ γράψου ἕνα γράμμα κὶ μνιὰ ψιλὴ γραφή,
νὰ στείλου τὴν ἀγάπη μ' νὰ μή μι καρτερῇ.
Θέλει ἂς μὶ παδέξῃ, θέλει ἂς παδριφτῇ.
Κὶ μένα μὶ παδρέψαν κάτου στὴν Ἀρμυρή,
μὶ δῶσαν μνιὰ γυναίκα, τῆς μάϊσσας κουρίτσ',
ποὺ ξέρει νὰ μαϊεύῃ ὅλις τὶς θάλασσις,
μὶ μάϊψι κὶ μένα κὶ δὲν bουρῶ νὰ 'ρθῶ.
Ὄντας κινῶ νὰ ἔρτου μὶ χιόνια μὶ bρουχές,
κὶ ὅνταν γυρίζου πίσου μὶ νήλιου μὶ χαρές.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς γραίας Στ. Σλίνη, ἐτῶν 90, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. Στ. 7 *παδέξῃ* (τὸ ῥ. παδέχου) = ὑπομείνῃ, ἀναμείνῃ, περιμείνῃ.

Κατὰ τὸ τραγούδημα κάθε δεύτερος στίχος ἐπαναλαμβάνεται. Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ἀνωτ. σ. 97 ἀρ. 115

4

Τοῦ Γιάνν'.

Λάλησι, κοῦκκι μ', λάλησι, τώρα τοὺ καλουκαίρι,
νόσοῦ νὰ ἔρτ' ἡ ἄνοιξι, τοὺ Μάη τοὺ καλουκαίρι,

νὰ ξιφουντώσουν τὰ κλαδιά, ν' ἀνοίξουν τὰ διρβένια,
νὰ βγῇ οὐ Γιάννης στὰ bουνά, ψηλὰ στὰ κουρφουbούνια,
νὰ μάσῃ κλέφτις γιὰ σπαθί, κὶ κλέφτις γιὰ τουφέκι,
πὄχουν τὶς πάλις 'πὶ φλουρὶ τουφέγκια καραφίλια.
«Πιδιά μ', σὰν θέλτι κλιφτουριὰ κὶ κλέφτις νὰ γινῆτι,
νἰμένα νὰ ρουτήσιτι, γιὰ νὰ σᾶς μαρτυρήσου.
Βάλτι τσιλίκι στὴν καρδιὰ κὶ σίδιρα στὰ πόδια,
θὰ πάμι δρόμου μακρινὸν τρεῖς μέρις κὶ τρεῖς νύχτις,
θὰ πάμι νὰ πατήσουμι τοῦ Μιχαλάκ' τοὺ σπίτι.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς κυρίας Χρ. Γιάμπαστου, ἐτῶν 45, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. Στ. 3 *διρβένια* = τὰ ντερβένια, ἤτοι αἱ ὑπὸ τῶν ὀρέων σχηματιζόμεναι στεναὶ δίοδοι, αἱ κλεισώρειαι.

5

Τοῦ καπιτὰν Θανάση.

Ποιός εἶδι πούλια τοὺ βραδὺ κὶ ἄστρου τοὺ μισημέρι,
ποιός εἶδι τοὺν Καραβιλιᾶ, τοὺν καπιτὰν Θανάση;
«Ἰψὲς προυψὲς τοὺν εἶδαμι σ' ἕνα κινούργιο χάνι,
πέντι χαντσῆδις τοὺν κιροῦν κὶ τρεῖς τοὺν τραγουδοῦνι,
κ' ἕνα μικρὸ χαντσόπουλο κάθιτι κὶ τοὺν κλαίει'
«Ποῦ πὰς, Θανάση μ', μουναχός, ποῦ πὰς κὶ δὲν φουbᾶσι;
Παείν' οἱ κλέφτις νιbρουστό, Θανάσης τοὺ κατόπι.»
Τοὺ λόγου δὲν τοὺν ἔσουσι, τοὺ λόγου δὲν τοὺν εἶπι,
τρία τουφέγκια βρόντησαν, τὰ τρία στὴν ἀράδα,
τό 'να τοὺν παίρνει στὰ πλιβρά, τ' ἄλλου στὴν κιφαλή του,
τοὺ τρίτου τοὺ φαρμακιρὸ τοὺν παίρνει στὴν καρδιά του,
τοὺ στόμα τ' γαῖμα γέμουσι, τ' ἀχείλι του φαρμάκι.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς γραίας Στ. Σλίνη, ἐτῶν 90, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. Στ. 1 *πούλια*: προφανῶς πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς ἥλιο καὶ κατὰ τὸ ἰδίωμα τοῦ χωριοῦ *νήλιου*.—Στ. 11 Τοῦ στ. αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἡ ἑξῆς παραλλαγή:

τοὺ τρίτου τοὺ φαρμακιρὸ μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα

Παραλλαγαί: Λαογρ. Ε' 144,10 καὶ 166,7.

6

Bουνά μ', γιὰ χαμηλώσιτι,
κουρίτσια παδριφτῆτι,
κὶ γιὰ μένα θυμηθῆτι.
Δώδικα χρόνια φυλακὴ κὶ πέντι μέσ' στὴν bράγκα,
βάστα καρδιά μ', daϊάντα,
κανεὶς δὲν ἤρτι νὰ μὶ bγῇ, κανεὶς ἀπ' τοὺς δικοὺς μου,
συγγενεῖς κὶ ἀξαδερφούς μου.
Μούν' ἡ καϊμέν' ἀγάπη μου ψιλὴ γραφὴ μὶ στέλνει,
μυστικὰ μὶ παραγγέλνει·

«Ξένι μ', στὰ ξένα πῶς πιρνᾷς, ποιός στρώνει κὶ κοιμᾶσι;
κὶ γιὰ μένα δὲν θυμᾶσι;
—Στρώνου τὴν κουβιρτούδα μου κὶ πέφτου κὶ κοιμοῦμι
κὶ ὅλου σένα συλλογοῦμι.
—Ξένι μ', τοὺ μαντηλάκι σου τί τό 'χεις λιρουμένου,
ρουδουκόκκινου βαμμένου;
Διὰ στεῖλ' του, ξένι μ', μνιὰ βραδιό, γιὰ στεῖλ' του νὰ τοὺ πλύνου,
μὶ τὰ δάκρυα ποὺ χύνου.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Χαΐδους Σλίνη, ἐτῶν 55, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. Ὁ στ. 9. λέγεται καὶ ὡς ἑξῆς:

Ξένι μ', στὰ ξένα πῶς πιρνᾷς,
ποιός μαγειρεύει κὶ δειπνᾷς,
ποιός στρώνει . . . . . .

Καὶ ὁ στ. 11 ὡς ἑξῆς:

Στρώνου τὴν κουβιρτούδα μου,
καϊμὸ πᾶχ' ἡ καρδούλα μου,
κὶ πέφτου . . . . . .

7

Τῆς Δυγιρῆς.

Μνιὰ λυγιρὴ τραγούδησι νὰπὸ ψηλὸ σαράϊ,
παίρνει νὰγέρας τὴ φουνὴ κὶ στοὺ γιαλὸ τὴν βάει.
Ὅσα καράβια νἄκουσαν, ὅλα λιμάνι παίρνουν,
κ' ἕνα καράβι κρητικὸ μηδὶ λιμάνι παίρνει,
τὰ παλληκάρια τ' ἔκραζι, τὰ παλληκάρια τ' λέει·
«Τραυᾶτι, παλληκάρια μου, δικοί μου λιβιντάδις,
ν' ἀκούσουμι τὴ λυγιρή, σὰν τὶ τραγούδι λέει.»
«Πανάθιμα τὴν ξινιτειὰ κὶ τὸ καλό το' ἀντάμα,
ποὺ ξινιτεύει τὰ πιδιὰ ὅλ' ἀρραβουνιασμένα,
ξινίτιψι τοὺν ἄδρα μου τώρα δώδικα χρόνια.
Νἀκόμα δυὸ τοὺν καρτιρῶ κὶ τρεῖς τοὺν πιριμένου,
κὶ ἂν δὲν ἰρθῆ κὶ ἂν δὲ φανῆ, καλουγριὰ θὰ γίνου.
—Κόρη μ', οὐ ἄδρας σ' πέθανι, κόρη μ', κὶ οὐ καλός σου,
ἐγὼ πανὶ τοὺν δάνεισα, κιρὶ κὶ τὴν θυμπάμα,
τοὺν δάνεισα κὶ φίλημα κ' ἤρτα νὰ μὶ τοὺ δώσῃς.
—Πανὶ μὰ σὰν τοὺν δάνεισις, ἔλα νὰ σὶ τοὺ δώσου,
κὶ φίλημ' σὰν τοὺν δάνεισις, σύρι νὰ σὶ τοὺ δώσῃ.
—Κόρη, ἐγὼ μ' οὐ νἄδρας σου, ἐγὼ 'μι κὶ οὐ καλός σου.
—Ἰσὺ ἂν εἶσ' οὐ ἄδρας μου, ἂν εἶσι κὶ οὐ καλός μου,
δεῖξι σημάδια τοῦ σπιτιοῦ μ', σημάδια τῆς αὐλῆς μου.
—Ἔχεις μηλιὰ στὴ πόρτα σου, ἐλιῶνα στὴν αὐλή σου.
—Αὐτὸ τοὺ ξέρ' ἡ γειτουνιά, τοὺ ξέρ' ὅλους οὐ κόσμους.

Δεῖξι σημάδια τοῦ κουρμιοῦ μ', σημάδια τοῦ στηθοῦ μου.
—Ἔχεις ἐλιὰ στὰ στήθια σου, χρυσῆ πὰ στὰ βυζιά σου.
—Ἔλα, καλέ μ', ἔλα, 'μουρφέ μ', ἔλα νὰ φιληθοῦμι.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς γραίας Στ. Σλίνη, ἐτῶν 90, ἀγραμμάτου.

ΣΗΜ. Στ. 21 ἐλιῶνα=ἐλαίαν. Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ καὶ συνήθους ᾄσματος τῆς Ἐπιστροφῆς τοῦ ξενιτεμένου (πρβλ. Λαογρ. Θ' 161,25), ἀξιοσημείωτος κατὰ τοῦτο ὅτι ἐν ἀρχῇ συμφύρεται πρὸς τὸ τῆς Ἀπαρνημένης (Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀρ. 129 Α).

ΜΙΧΑΗΛ ΧΡ. ΣΛΙΝΗΣ
φοιτητὴς φιλολογίας

Τραγούδια τοῦ Πολυγύρου.

1

Τὰ πιριστέρια.

Ἄσπρα μου πιριστέρια, μαῦρα μου πουλιά,
ἰσεῖς ὅταν περνᾶτι κὶ διαβαίνιτι
κὶ ὅταν κουντουκαρτιρᾶτι, χαμηλώσιτι,
νὰ γράψου στὰ φτιρά σας, τὰ φτιρούδια σας,
δυὸ λόχια, τριὰ μαντᾶτα, τριὰ μηνύματα,
νὰ πάτι τὴ καλή μου χιριτήματα·
θελεὶ καλόγρια ἂς γίνῃ, θελεὶ νἄς παντριφτῇ,
θελεὶ τὰ ράσ' ἂς βάνῃ, νὰ ρασουφουρῇ·
ἐγὼ γυναίκα πῆρα κὶ παντρεύτηκα,
μάϊσσας θυγατέρα, μάϊσσας ὑγιός,
μαγεύει τὰ καράβια κὶ δὲ πιρπατοῦν,
μαγεύει τὶς θαλάσσις κὶ δὲ κυματοῦν,
μὶ μάϊψι κὶ μένα κὶ τοὺ μαύρου μου·
ὅταν κινήσου νά 'ρτου, μαῦρα τὰ βουνά,
κὶ ὅταν γυρίσου πίσω, στραφοῦν οἱ θάλασσις.

ΣΗΜ. Εἶναι τραγούδι ἀποκριάτικο, ποὺ τὸ ἔλεγαν κ' ἐχόρευαν στὸ δημόσιο χορό, ὅταν γινότανε. Μοῦ τὸ τραγούδησε ἡ κ. Αἰκατερίνη Ξαμπούνη, ποὺ γεννήθηκε καὶ κατοικεῖ στὸν Πολύγυρο καὶ ποὺ εἶναι 55 χρονῶν κὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ οἰκιακά'. δὲν ξέρει διόλου γράμματα. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ἀνωτέρω σ. 258,3.— Σ. τ. Δ.].

2

Φιγγάρι μου λαμπρὸ λαμπρὸ κὶ λαμπρουφουριμένου,
τί μᾶς ἀργεῖς τόσου πουλὺ κὶ ἀργεῖς νὰ βασιλέψῃς,
νὰ πὰν τ' ἀηδόνια στὶς φωλιὲς κὶ τὰ πουλιὰ στὶς μάννες,
νὰ πάῃ κὶ ὁ νιὸς ἀπ' ἀγαπάει στὴν ἀγαπητική του;

Βρίσκει τὶς πόρτις σφαλιστές, βαριὰ πιρατουμένις [1]),
παίρνει πετρὰ ποὺ τὴν αὐλή, ρίχνει στοὺ παραθύρι.
«Κόρ', ἂν κοιμᾶσι, ξύπνησι, κὶ ἂν κάθισι, ἔβγα, διέ μι,
κὶ ἂν εἶσι μ' ἄλλουν νιὸν καλό, 'πέ μι νὰ ἔρτ' ἀπάνου,
νὰ τοὺν βαρέσου μαχιριὰ κὶ κεῖνος πάλι μένα,
νὰ πλέξου γὼ στοὺ αἷμα του κὶ κείνους στοὺ δικό μου,
νὰ σὶ φωνάζουν φόνισσα, φόνισσας θυγατέρα,
ποὺ φόνιψις δυὸ μπράτιμους κὶ δυὸ πρωταξαδέρφια.»

ΣΗΜ. Εἶναι τραγούδι, ποὺ τὸ ἔλεγαν στοὺς *παρακαμνιούς* [2]), ποὺ ἄναβαν

[1]) Τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ *μανταλωμένες* ἐκ τῆς λ. *περάτης*, δι' ἧς δηλοῦται ὁ σύρτης. Αἱ λέξεις *περατωμένος, περάτης, περατώνω, περάτωμα* εἶναι καὶ τώρα σὲ μεγάλη χρῆσι καὶ ἀντικαθιστοῦν τὶς λέξεις *κλειδώνω, κλείδωμα κτλ.*

[2]) *Παρακαμνιοὶ* εἶναι φωτιὲς μεγάλες, πυρές, εἶναι δὲ δυὸ εἰδῶν, πρῶτον αὐτοὶ ποῦ ἄναβαν ἀδιάκοπα ἀπ' τὸν *ἅη Λιᾶ* ὡς που ἦταν καλὸς ὁ καιρός, ὄχι ὅμως καὶ πέραν τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ δεύτερον αὐτοί, ποὺ ἄναβαν μονάχα τ' ἅη Γιαννιοῦ, τὴν παραμονή. Οἱ πρῶτοι ἀνάβονταν στὴν *ἀπουλιάνα* (ἀνοιχτὸ μέρος) κάθε γειτονιᾶς μὲ ξύλα, κλαδιὰ καὶ ἰδίως ξηρὲς «*σουσοῦρες*» (=εἶδος ἐρείκης, τὴν ὁποίαν συχνάζουν αἱ μέλισσαι) καὶ «*κουτσιάνια*» (=οἱ ἀπογυμνωθέντες τῶν φύλλων κλάδοι τῶν μωρεοδένδρων, ὧν τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων), ποῦ ἔφερνε κάθε γειτόνισσα ἀπὸ τὸ σπίτι της, γῦρο δὲ σ' αὐτοὺς μαζεύονταν οἱ γυναῖκες τῆς γειτονιᾶς γιὰ νὰ «*νυχτερέψουν*». Στοὺς παρακαμνιοὺς αὐτοὺς στὰ παλαιότερα χρόνια οἱ γυναῖκες δούλευαν, κυρίως ἔκλωθαν μαλλὶ καὶ ἔπλεκαν κάλτσες, τραγουδῶντας καὶ χορεύοντας μέσα-μέσα, ὑστερώτερα ὅμως, μπρὸς ἀπὸ τριάντα πάνω κάτω χρόνια, ἡ δουλειὰ ἦταν μονάχα ἀφορμή, ἐνῷ σκοπὸς ἦταν τὸ γλέντι· χόρευαν, τραγουδοῦσαν καὶ κουτσομπόλευαν. Δὲν ἔλειπαν δὲ καὶ τὰ καρναβάλια, ποὺ παλαιὰ ἦταν μονάχα ἕνας ἄντρας ντυμένος νύφη, ποὺ γύριζε μὲ τὴν παρέα του στοὺς γειτονικοὺς παρακαμνιοὺς κ' ἐχόρευαν, ὑστερώτερα ὅμως, ὅταν ἄρχισαν νὰ λαβαίνουν μέρος στοὺς παρακαμνιοὺς καὶ παιδιά, γίνονταν καὶ ἄλλα διάφορα καρναβάλια. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν παρακαμνιῶν χάθηκε στὸν Πολύγυρο ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, σῴζεται δὲ τώρα μονάχα σὲ μερικὰ χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπως ἀκούω στὸ Νικήτι καὶ στὰ Ρεσετνίκια (Ἅγιος Πρόδρομος) Οἱ δεύτεροι εἶναι δουλειὰ τῶν παιδιῶν. Αὐτὰ μαζεύουν ἀπ' τὰ σπίτια τῆς γειτονιᾶς κουτσάνια καὶ παλιὲς ψάθες, πηγαίνουν στὸ βουνὸ καὶ φέρνουν σουσοῦρες καὶ ἕναν κορμὸ παχὺν ὡς 10-15 πόντους καὶ μακρὺν ὡς 5 ἢ 6 μέτρα. Ὅλα αὐτὰ τὰ τοποθετοῦν στὴν αὐλὴ κανενὸς σπιτιοῦ καὶ τὰ φυλάγουν ἄγρυπνα, γιατὶ γίνονται σωστοὶ ἀγῶνες ἀνάμεσά τους, ποιὰ θὰ κλέψουν τὰ ξύλα τῶν ἄλλων, ποὺ κατανταίνουν πολλὲς φορὲς καὶ σὲ αἱματηροὺς πετροπόλεμους. Τὴν παραμονὴ τοῦ ἅη Γιαννιοῦ (24 Ἰουν.) στήνουν τὸν κορμὸ ὀρθὸ στὴν ἀπουλιάνα τῆς γειτονιᾶς καὶ γῦρο μὲ τὰ κουτσάνια καὶ τὰ ἄλλα κάνουν ἕνα σωρὸ σὰ χουνὶ καὶ ὕστερα βάζουν φωτιὰ μόλις ἀρχίσῃ νὰ σουρουπώνῃ καὶ ἀρχίζουν νὰ χορεύουν γῦρο καὶ νὰ τραγουδοῦν. Ὕστερα, ὅταν προχωρήσῃ ἡ φωτιά, γκρεμίζουν τὸ ξύλο καὶ ἀρχίζουν νὰ πηδοῦν ἀπὸ πάνω. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν παρακαμνιῶν σῴζεται ὡς τώρα, ἀλλὰ ὄχι καὶ μὲ τὴν παλιὰ ζωηρότητα.

ἀπὸ τοῦ ἅη Λιᾶ κ' ἔπειτα καὶ ὅπου ἔρχονταν οἱ γυναῖκες τῆς γειτονιᾶς γιὰ νὰ νυχτερέψουν καὶ νὰ κοτσομπολέψουν. Μοῦ τὸ τραγούδησε ἡ παραπάνω κυρία.

3

Βρέχει νοῦ θιὸς ἢ Γερακίνα.

«Βρέχει νοῦ Θιός, ρίχνει νιρό, ρίχνει νὰ μὶ σκουτώσῃ.
Κὶ ἂν μὶ βαρέσ' τοὺν οὐρφανό, κὶ ἂν μὶ λαβώσ' τοὺ ξένου,
μάννα δὲν ἔχου νὰ μὶ κλαίῃ, 'διρφὴ νὰ μὶ λυπᾶτι.
—Σὶ κλαίν, ξένι μ', οἱ φίλοι σου, σὶ κλαὶν οἱ μπράτιμοί σου,
κ' ἐγὼ κρυφὰ ποὺ τ' πιθιρά, θὰ σὶ νιρουφουρέσου.
Θὰ κάνου χρόνου νὰ λουστῶ κὶ δυὸ νὰ μὴν ἀλλάξου,
θὰ κάνου κ' ἕνα ξάμηνου στὴν ἐκκλησιὰ δὲν πάου.
Κὶ ἂν μὶ ρουτήσ' ἡ μάννα μου κὶ ἂν μὶ βαρυξιτάξῃ·
νύφη μ', γιατὶ φουρεῖς λιρά, φουρεῖς τὰ λιρουμένα;
Γιατ' ἔχ' ἀντρὰν στὴ ξινιτειὰ τώρα δώδικα χρόνια,
κὶ ἀκόμα δυὸ τοὺν καρτιρῶ κὶ δυὸ τοὺν ἀπαντέχου,
τότι κ' ἐγὼ θὰ παντριφτῶ τότι κ' ἐγὼ θὰ πάρου.»

ΣΗΜ. Εἶναι τραγούδι πασκαλιάτικο καὶ χορεύεται. Τὸ δεύτερο ἡμιστίχιο στὸ τραγούδημα ἐπαναλαμβάνεται δυὸ φορὲς καὶ στὴ πρώτη φορὰ ἔχει γιὰ γύρισμα τὸ «*Γερακίνα μου*» στὴ δεύτερη τὸ «*Πάπια, χήνα μου*». Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν οἱ πρῶτοι στίχοι ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Βρέχει νοῦ Θιὸς κὶ βρέχουμι, χιουνίζει μὶ χιουνίζει,
ρίχνει χαλάζι πιτροντό, ρίχνει νὰ μὶ σκουτώσῃ.
Κὶ ἂν μὶ σκουτώσ' τοὺν οὐρφανό, κι ἂν μὶ σκουτώσ' τοὺν ἔρμου . . .

4

Κάτου στῆς Βάλτας τὰ χουριά, Κασσάντρα κὶ Καψόχουρα,
παντρεύ' ἀγᾶς μὶ τοὺ στανιὸ κορίτσια μέσ' στὴ Βάλτα.
Δίνει τὶς μπάμπις τὰ πιδιά, τοὺς γέροντις κουρίτσια,
παντρεύ' κὶ τὴ Σουλτάνα μας, τὴ δίνει ἕναν γέρου.
Σουλτάνα κλαίει κὶ δέρνιτι, τοὺ μαχαλᾶ λουλαίνει,
ἡ γέρους τὴ παρηγουρεῖ κὶ ὅλου κρυφὰ τὴ λέει·
«Σώπα, Σουλτάνα μ', κὶ μὴν κλαὶς κὶ μὴν παραπονειέσι·
ἡμεῖς ἄσπρα πολλὰ 'χουμι, φλουριὰ ὅσα κὶ ἂν θέλεις.
—Φουτιὰ νὰ κάψῃ τ' ἄσπρα σου κὶ ἀλαῦρα τὰ φλουριά σου.
Ἂς ἔπιρνα τοὺ ταίρι μου, νὰ πάρου νὰ τριάσου,
κὶ ἂς ἔπιφτα σὶ μάρμαρου κὶ σὶ λιανουπιτράδι.»

ΣΗΜ. Εἶναι τραγούδι ἁηδημητριάτικου [1]) καὶ μοῦ τὸ τραγούδησε ὅπως καὶ τὸ τρίτο ἡ παραπάνω κυρία.

[1]) Τὸ τραγούδι αὐτὸ λέγω ὅτι εἶναι *ἁηδημητριάτικου* γιατὶ στὸ χωριό μου ὅπως εἴχαμ, ὡς που γίνονταν ὁ δημόσιος χορός, τρία χοροστάσια, ὅπου πήγαιναν καὶ χόρευαν ἀνάλογα μὲ τὶς ἐποχές, τὸ καλοκαίρι στὰ βορεινὰ καὶ ἀνοι-

5

Χίλιοι τρακόσιοι μάστουρις κὶ χίλια μαθητούδια
καμάρα νἐθεμέλιουναν στὴ μέση στοὺ παζάρι·
ὁλημιρίτσα ἤκτιζαν κι ἀποὺ βραδὺς γκρεμνιοῦνταν.
Πουλάκι πάει κ' ἔκατσι δεξὰ ποὺ τὴ καμάρα·
δὲν κιλαϊδοῦσι σὰν πουλὶ κὶ οὔτι σὰν ἀηδόνι,
μόν' κιλαϊδοῦσι κ' ἔλιγι ἀνθρουπινὴ λαλίτσα·
«Σὰ δὲ στοιχειώσῃς ἄνθρουπου, καμάρα δὲ στριώνει·
κὶ οὐδὶ φτουχὸν κὶ οὐδ' ἄρχουνταν κὶ οὐδὶ κανὲν στρατιώτη,
μουνὶ τοῦ προυτουμάστορα τὴ πρώτη τὴ καλή του.»
Τοὺ μαθητή του ἔστειλι, τὴ Στριανὴ νὰ κράξῃ.
Τὴ βρίσκει ἀποῦ λούζιτι μέσ' στ' ἀργυρὸ λιγένι·
«Γοργὰ λουστῆς, γοργὰ πλιχτῆς, γοργὰ τοὺ γόμα νά 'ρτῃς,
τὶ σὶ γυρεύ' ἡ μάστουρας, δὲν ξέρου τί σὶ θέλει.»

ΣΗΜ. Εἶναι κὶ αὐτὸ τραγούδι ἀηδημητριάτικο χορευτικό, κ' ἔχει γιὰ γύρισμα τὸ «*Στιργιανούδα μου*». Δυστυχῶς ἡ παραπάνω κυρία, ποὺ μοῦ τὸ τραγούδησε δὲν ἤξερε τὸ τέλος, γιατὶ τόσο μονάχα τραγουδοῦσαν ὅταν χόρευαν. Μοῦ εἶπε ὅμως ὅτι ἄκουσε πῶς αὐτὴ ἡ «Στιργιανούδα» στοίχειωσε σὲ κάποιο γεφύρι τοῦ Βαρδάρη, ὅπου θυσιάστηκε, καὶ τώρα φωνάζει τοὺς διαβάτες, ποὺ περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὰ στήθη της δὲ τρέχει γάλα, σύμβολο, καθὼς μοῦ εἶπε, τῆς μεγάλης θυσίας. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Θ' 194,65.—Σ.τ.Δ.].

Ἕνα μαγικὸ ἔθιμο.

Ὑπῆρχε ἔθιμο στὸν Πολύγυρο μπρὸς ἀπὸ 20-25 χρόνια, ὅταν δὲν ἔβρεχε, νὰ γδύνουν ἕνα κορίτσι 17-20 χρόνων καὶ στολίζοντάς το μὲ πρασινάδες καὶ μὲ λουλούδια (μαγκοῦτες, πανερίτσια, παπαροῦνες κλπ.) νὰ κάνουν λιτανεία, δηλ. νὰ τὸ περιφέρουν στὰ χωράφια καὶ στὸ χωριὸ μ' ἕνα στεφάνι στὸ κεφάλι καὶ νὰ λὲν τὸ παρακάτω τραγούδι.

Πιπιρίτσα πιρπατεῖ,
τὸν θιὸ παρακαλεῖ·
«Βρέξι, θέ μου, μιὰ βρουχή,
μιὰ βρουχή, μιὰ σιγανή,
νὰ ἀνθίσουν τὰ χουράφια,
νὰ καρπίσουν τ' ἀμπιλάκια.

χτὰ μέρη, τὶς ἄλλες ἐποχὲς σὲ μεσημβριανὰ καὶ ὑπήνεμα, ἔτσι φαίνεται πῶς εἶχαν καὶ διαφορετικὰ χορευτικὰ τραγούδια γιά, κάθε ἐποχή, ποὺ χωρίζονταν μὲ τὶς μεγάλες γιορτὲς τοῦ Πάσχα, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς Ἀποκριᾶς. Ἔτσι χώριζαν τραγούδια *ἀποκριάτικα πασκαλιάτικα, ἀηποστολιάτικα* καὶ *ἀηδημητριάτικα*. Ὁ ἅη Δημήτρης εἶναι μεγάλη γιορτὴ γιὰ μᾶς, ἀλλὰ δὲν ἔχουμε πανηγύρι. Ἁπλῶς γινόταν χορός, ὅπως γινόταν καὶ κάθε Κυριακὴ καὶ μεγάλη καὶ μικρὴ γιορτή.

Γκούβνου [1] *γκούβνου τὰ σιτάρια,*
κὶ λαμνὶ [2] *τὰ κριθαράκια.»*

Τὶς παραπάνω πληροφορίες καὶ τὸ τραγούδι μοῦ τὰ εἶπε ἡ μητέρα μου Συργιάνου Ἀθ. Τάσιου, ποὺ γεννήθηκε καὶ κατοικεῖ στὸν Πολύγυρο, εἶναι 45 χρονῶν καὶ πῆγε ὡς τὴ Δ'. δημοτικοῦ. Ἡ παραπάνω κυρία Αἰκ. Ξαμπούνη μοῦ εἶπε τὴ παρακάτω παραλλαγή:

Πιπιροῦ δρουσουλουγάσι,
τοὺν θιὸ παρακαλάει·
«Θέ μ', γιὰ δῶσι μιὰ βρουχή,
μιὰ βρουχὴ βασιλική,
χιὰ νὰ γὲν τὰ σιτάρια μας,
γκούβνου τὰ κριθάρια μας.»

Ἀπὸ τὸ παραπάνω τραγούδι λέγεται τώρα μόνο τὸ παρακάτω δίστιχο ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιά.

Βρέξι, θέ μ', νὰ γὲν τὰ σιτάρια.
γκούβνου γκούβνου τὰ κριθάρια [3]*.*

Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία παραθέτω καὶ τὰ παρακάτω παιδικὰ τραγούδια.

1

Παπαρούνα τ' ὄνουμά σου,
καὶ γλυκό 'ν' τὸ φίλημά σου.

2

Κάτσι, κάτσι, πιταλούδα,
νὰ σὶ δώσω δυὸ αὐγὰ
κὶ ἄλλα πέντι στοὺ νταβᾶ.

Λέγεται ὅταν δοῦν πεταλούδα καὶ κυνηγοῦν νὰ τὴν πιάσουν.

3

Ἴα, Μαρία,
πᾶρ' τὰ φουρκαλίδια,
κὶ ἄφσι μὸν τ' ἀρνίθια.

Λέγεται ὅταν δοῦν γεράκι νὰ τριγυρίζῃ ἀπάνω ἀπὸ τὸ χωριό.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΤΑΣΙΟΣ
τελειόφοιτος φιλολογίας

[1] *Γκούβνους*= σωρός, στίβα, καὶ κυρίως τὸ μέρος, ὅπου πετοῦν τὰ σκουπίδια καὶ γίνονται μεγάλοι σωροί. [2] *Λαμνὶ*=ἡ *γκβάρα* (κουβάρι), ποὺ μαζεύουν οἱ γεωργοὶ *(ζευγαρᾶτοι)* τὸ γέννημα μετὰ τὸ ἁλώνισμα, γιὰ νὰ εἶναι ἕτοιμο γιὰ λίχνισμα. Λέγεται καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους σωροὺς τοῦ χιονιοῦ. [3] [Ἄλλην παραλλαγὴν ἐξ Ἱερισσοῦ τῆς Χαλκιδικῆς βλ. Λαογρ. Δ' 736.—Σ. τ. Δ.]

"Εθιμα.

Κουφοσάββατο, Λαζαροσάββατο καὶ Μεγασάββατο στὴ Βίζα.

Τὸ Πάσχα τὸ κυνηγοῦν κατὰ σειρὰ τρία Σάββατα: τὸ Κουφοσάββατο, τὸ Λαζαροσάββατο καὶ τὸ Μεγασάββατο.

Τὸ Κουφοσάββατο σηκῶδαι ὁ κόσμος καὶ πλύν'να τὰ πράμματά τους, τὶς κάπες, τὰ κιλίμνια, τὰ χράμνια, καὶ τὰ τσακιοῦν'να στὸ κρύο (δηλ. νερὸ) πὲ τὸ κουταλίδ' [1]). Τὰ τσακιοῦν'να στὸ ρέμα, στὶς βρύσες, γιατὶ τὸ Λαζαροσάββατο καὶ τὸ Μεγασάββατο δὲ πλύν'να πιά.

"Υστερα ἀπὸ τὸ Κουφοσάββατο [2]) ἔρχεται τὸ Λαζαροσάββατο. Τότε κεῖνο δὸ gαιρὸ ἔdρεχαν οἱ κατσιβέλες [3]), οἱ καλαθοῦδες· στόλ'ζαν ἕνα κορίτσ' τό βαζαν, κανένα σαλ'βάρ [4]), κανένα τσεbέρ' [5])στὸ κεφάλ',χάdρα στὰ μαλλιά [6]), κανένα ζουνάρ' [7]) στὴ μέσ' του, καὶ τὸ γύρζαν πὲ σπίτ' σὲ σπίτ' καὶ μάζευαν παράdες. Τραγουdοῦσε κείν' ποὺ τὸ γύρζε τοῦ Λαζάρ' τὸ τραγούδ'..... (τὰ λόγια δὲ τὰ θυμᾶμαι, γιατὶ τὰ ἔλεγαν κατσιβέλ'κα).... καὶ κάθε λίγο ἔλεγε:

Λάζαρεdα Λαζαρέες, Λάζαρέdα Λάζαρέ

καὶ τὸ κορίτσ' χόρευε καὶ μάζευε αὐγὰ ὠμά.

Τὸ Μεγασάββατο πάλ', ποὺ ἦταν πιὸ μεγάλ' γιορτή, (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Λαζαροσάββατο ποὺ ἦτο μὲν ἀργία ἀλλὰ ὄχι μεγάλη γιορτή), πηγαίν'να στὰ μνήματα ὁ κόσμος· ζμών'να πὲ τὶς μέρες ἀκόμα ψωμί, παίρναν καὶ αὐγὰ ποὺ τὰ βάφ'να dὴ Κόκκ'νη dὴ Πέφτ' καὶ τὰ μοιράζνα dὸ κόσμο στὰ μνήματα, ἀφοῦ τὰ διαβάσ' ὁ παπᾶς μαζὶ μὲ τὰ ὀνόματα. Κόλ'βα δὲ κάν'να τὸ Μεγασάββατο.

---

1) *Τὰ τσακιοῦν'να στὸ κρύο πὲ tὸ κουταλίδ'*=τὰ κτυποῦνε στὸ κρύο νερὸ μὲ ἕνα ξύλινο ὄργανο, ὅμοιο μὲ μικρὸ κουπί.

2) Τὸ *Κουφοσάββατο* εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα καθαριότητος γιὰ τὶς μεγάλες σπιτικὲς δουλειὲς (πλύσιμο, σφουγγάρισμα κλπ.)· εἶναι ἡμέρα κατ' ἐξοχὴν καθαριότητος καὶ γενικοῦ συναγερμοῦ ὅλου τοῦ χωριοῦ ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ Πάσχα.

3) *Κατσιβέλες*· ὄχι μόνο ρωμνιοκατσιβέλες, ἀλλὰ καὶ τουρκοκατσιβέλες.

4) *Σαλ'βάρ*· βράκα γυναικεία χρωματιστή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κίτρινη, διὰ τὸ κάτω τῆς ὀσφύος μέρος τοῦ σώματος· ἔφθανε ὡς τὰ ἄκρα καὶ ἦτο κλειστὸ ἀπὸ τὸ κάτω μέρος καὶ πολὺ εὐρύχωρη.

5) *Τσεμπέρ'*, λέγεται καὶ *φακιόλ'*· κάλυμμα τῆς κεφαλῆς γυναικεῖο μὲ χτυπητὰ χρώματα (κίτρινο, κόκκινο), πολλὲς φορὲς κεντημένο μὲ μικρὰ ἐλάσματα χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ.

6) *Χάdρα στὰ μαλλιά*· πολλὲς φορὲς τὶς χάdρες ἀντικαθιστοῦσαν ἄλλα κοσμήματα ἢ καὶ μικρὸ στεφάνι ἀπὸ πράσινα κλωνάρια.

7) *Ζουνάρ'*· δὲν πρόκειται περὶ ὑφάσματος. Ζουνάρ' ἐνταῦθα εἶναι ζώνη μεταλλίνη ἐπίχρυσος ἢ ἐπάργυρος ἢ καὶ ἁπλῶς ἐκ μετάλλου.

Κούνιες στὴ Βίζα.

Τὸ Πάσχα καὶ τ' ἅγη Γιωργιοῦ (23 Ἀπριλίου), ἀλλὰ πρὸ πάντων τ' ἅγη Γιωργιοῦ γίνdαι κούνιες· ὅπως τύχ' νὰ πέσ' ἡ γιορτή. Κούνιες γίνdαι λογιῶ-λογιῶ· γίνdαι καὶ πὲ μιὰ κούνια, π' ἕνα σκοινί, γίνdαι καὶ πὲ τὸ σανίδ', καὶ κουνιοῦνται πὲ δυὸ καὶ πὲ τρεῖς καὶ τραγουdοῦν. Τί; χωρὶς τραγούδ' ἡ κούνια γίνdαι; ὅποιος dὲ τραγουdήσ' dὲ θὰ κουνηθῇ κιόλα· νὰ κ'ἕνα τραγούδ' ποὺ τὸ λέγ' κείν' ποὺ κουνειέται:

"Ενα Σαββάτο βράdυ, μιὰ Κυριακὴ πρωΐ,
πέρασε ὁ καϊμένος ἀπ' τὴν Ἑβραϊκή,
βρίσκει μιὰ Ἑβραιοπούλα, ὅπου λούζονταν [1]),
μὲ φιλντισένιο χτένι, ποὺ χτενίζονταν,
μὲ ἀσημένιο τάσι, ποὺ περεχύνονταν·
«Ἔλα, Ἑβραιοπούλα, νὰ γίνῃς Χριστιανή,
νὰ λούγεσαι Σαββάτο, ν' ἀλλάζῃς Κυριακή,
καὶ νὰ μεταλαβαίνῃς κάdε Χριστοῦ Λαμπρή.»

Τὴ κούνια καὶ dὸ dαχτᾶ [2]) πολὺ τὰ συνήθιζαν ἕνα gαιρό. Τώρα ποιός κάν' κούνια; ποιὸς κάν' ταχτᾶ; Κεῖνα τὰ χρόνια διασκέdαζαν πολὺ ὁ κόσμος. "Εφκιαναν κούνιες, διασκέdαζαν. Καὶ μέσ' στὰ σπίτια στὸ πατερό, (γιατὶ τὰ σπίτια ἦταν ἀταβάνωτα), πὲ διπλᾶ σκοινιά, περνοῦσαν ἕνα σανίδ' καὶ κάθονταν πὲ δυο-τρεῖς καὶ κουνειοῦνταν, καὶ στὰ dέdρα. Μέσα στὶς αὐλὲς ἔφκιαναν κούνιες· πολλὲς φορὲς καὶ στ'ἀbέλια. Τὸ καλοκαίρ' μόλις ν' ἔρτ' ἡ ἄνοιξι, τὶς κάνουν στὰ dέdρα. Τὸ Πάσχα, τ' ἅγη Γιωργιοῦ πρὸ πάντων τὸ παιχνίδ' τους ἦν οἱ κούνιες. Dὸ χειμῶνα dὲ γίνdαι κούνιες. Μεθαύρι στὸ *χλωρό*, στὸ dέdρο ποὺ θὰ βλαστήσ', πρέπ' νὰ γίν' ἡ κούνια. «Μὴ κουνιέσαι, λέγει ἡ μητέρα στὸ παιδί της, τώρα στὸ ξερό· νὰ κουνηθῇς στὸ χλωρό.»

Dὴ πρωτομαγιὰ βάζουν στὶς θύρες τους ὁ κόσμος πράσινο· «καρυόκλωνα» (=καρυdόκλωνα)· νύχτα, πρὶν νὰ ξημερώσ'· πρέπ' νὰ βρεθῇ μὲ τὸ πράσινο ἡ θύρα τοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ ἴdιο καὶ τ' ἅγη Γιωργιοῦ· ὅλ' τους πρέπ' νὰ βάλουν στὴ θύρα τους «καρυόκλωνα». Θὰ τὰ μοσκηθοῦν κιόλας πρὶν νὰ τὰ βάλουν. Καλὰ θὰ ἦν καὶ νὰ λουστοῦν μὲ καρυόκλωνα πὲ βραdύς. Τὸ καρυόκλωνο ἦν ἀπαραίτητο νὰ τὸ μοσκηθοῦν [3]) (καὶ τῆς Μεταμορφώσεως, 6 Αὐγούστου, σκιοῦν καρύdαι γιὰ νὰ dιοῦν dὴ τύχ' τους).

---

1) "Αλλη παραλλαγή·

βλέπει μιὰ Ἑβραιοπούλα, ὅπου χτενίζονταν,
σὲ κρύσταλλο καθρέφτη, ποὺ καθρεφτίζονταν·
«Ἔλα, Ἑβραιοπούλα, νὰ γίνῃς Χριστιανὴ κτλ.

2) *Ταχτᾶς*=λέξ. τουρκ. σανίδι: Ταχτᾶς εἶναι ἕνα εἶdος κούνιας χωρὶς σκοινί· σ' ἄλλα μέρη, ὅπως στὸ Σκεπαστὸ τῆς Θράκης ἢ στὴν Τυρολόη, λέγεται «ζούβελη ἢ ζούλια». "Ενα σανίδι, ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα ἢ σ' ἄλλο ἀντικείμενο ἀρκετὰ ὑψηλό, ὡς ἕνα μέτρο, μὲ μῆκος 3—4 μέτρα, ἀρκοῦν νὰ σχηματισθῇ ὁ ταχτᾶς. Ἀπὸ τὰ dύο ἄκρα κάθονται dυὸ καὶ κουνειοῦνται.

3) Μυρίσουν.

Τ' ἅη Γιωργιοῦ γίνδαι κι ἄλλο. Τρέχουν πὲ βραδὺς οἱ μάγισσες καὶ βγάζουν πελεκούδια πὲ τὶς θύρες καὶ παίρνουν τὸ μαξούλ' [1] τοῦ σπιτιοῦ· πρὸ πάντων στὰ πράματα [2], γιὰ νὰ πάρουν τὸ γάλα. Πρώτ' φορὰ τ' ἅη Γιωργιοῦ παίρνουν (πελεκούδια) κ' ὕστερα δὴ πρωτομαγιά. Βγαίν' ἡ μάγισσα ὁλοτσίτσιδη [3]) καὶ παίρνει δὴ σφούγια τοῦ φούρνου καὶ τὴν κάν' ἄλογο. Γι' αὐτὸ τ' ἅη Γιωργιοῦ φύλαγαν δὴ θύρα τους ὁ κόσμος καὶ μάθαιναν ποιὰ ἔν (ἡ μάγισσα).

Φκιάνουν καὶ κουρμπάν' [4]) ἀρνί· μοιράζουν κιόλας. Πρὸ πάντων οἱ τσομπανοὶ θὰ σφάξνα, θὰ κάνουν τὸ κουρμπάν' τους, κ' ὕστερα ἀπ' τ' ἅη Γιωργιοῦ ἔσφαζαν παντοτεινὰ καὶ πουλοῦσαν. Τ' ἅη Γιωργιοῦ ὁ κόσμος τρών'να, πίν'να, θέλνα νὰ διασκεδάσνα, γι' αὐτὸ φκιάνουν τὶς κούνιες [5]).

Ζυάζονται κιόλα γιὰ νὰ διοῦν πόσ' ὀκάδες ἔν σὲ χλωρὸ δέδρο μὲ τὸ καδάρ'. Αὐτὰ γίνδαι τ' ἅη Γιωργιοῦ.

Κλήδονας ἢ Πρωτογόνατο.

Τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τοῦ γενεθλίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου), «τ' ἅη Γιάνν' ποὺ βγάζουν δαχτυλίδια», «τὸ *Πρωτογόνατο*» [6]), μόλις σουρουπώσῃ, σ' ὅλο τὸ χωριὸ «*ἀνάφτονται φωτιές*», «*βουβοῦνες*», ἢ χωριστὰ σὲ κάθε σπίτι μέσα στὴν αὐλὴ ἢ καὶ στὸ δρόμο σὲ κάθε γειτονιά. Ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἀδιακρίτως φύλου, φέρνουν ὁ καθένας ὅ,τι ἔχει πρόχειρο γιὰ τὴν κοινὴ «φωτιά», χορτάρι, ἄχυρο, ψάθες παλιές, κουκουναρόφυλλα κλπ. Ἅμα ἡ φωτιὰ σχηματίσῃ πιὰ καλὲς φλόγες, εἶναι ἕτοιμη γιὰ «*πήδημα*»· καὶ τότε ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος, ποὺ βρίσκεται ὁλόγυρά της, γεμᾶτο ἀπὸ ἀγωνία, δὲν περιμένει οὔτε σειρά, οὔτε διάκρισι ἡλικίας κάμνει, ἀλλὰ ὁ καθένας βαστῶντας στὰ χέρια του μιὰ πέτρα ρίχνεται μέσα στὶς φλόγες καὶ περνᾷ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά· μαζὶ μὲ τὸ πήδημα, μὲ τὴν ἴδια κίνησι ἀφήνει καὶ τὴν πέτρα νὰ πέσῃ πίσω του. Μὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ πηδήσῃ μιὰ φορά· πρέπει νὰ πηδήσῃ 3-4 φορὲς πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ὅταν ἡ φωτιὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη, τότε τὸ πήδημα γίνεται καὶ μὲ κοντάρι (ὅπως τὸ ἄλμα εἰς ὕψος ἐπὶ κοντῷ) ἢ μερικοὶ βάζουν ὡς τὴ μέση τσουβάλια (σακκιὰ) γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν. Αὐτὸ ἐξακολουθεῖ μιὰ-δυὸ ὥρες, καὶ ὕστερα, ἀφοῦ σβύσουν τὴ φωτιά, φεύγει ὁ καθένας σπίτι του, γιὰ νὰ δειπνήσῃ. Ὁ λόγος ποὺ πηδοῦν εἶναι «*γιὰ νὰ 'ποβάλλουν τὰ κακούδια*».

Ἀποβραδὺς πάλι, ὕστερα ἀπὸ τὸ σβύσιμο τῆς φωτιᾶς, ἑτοιμάζονται γιὰ τὰ «*ριζικάρια*». Ἕνα ἢ δυὸ παιδιά, ἀγόρια ἢ κορίτσια, καὶ κατὰ προτίμησιν τὸ ἕνα ἀγόρι καὶ τὸ ἄλλο κορίτσι, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὀρ-

---

[1]) *Μαξούλ' τοῦ σπιτιοῦ*=τὸ τυχερό, τὸ εἰσόδημα, οἷον τῆς ἀγελάδος τὸ γάλα, κανένα ἄλλο κέρδος τοῦ σπιτιοῦ, τὴ κατάστασι τοῦ σπιτιοῦ, οἰκονομικὴ κ.λ.π. [2]) *Πράματα*=τὰ ζῷα. [3]) *Ὁλοτσίτσιδη*=ὁλόγυμνη. [4]) *Κουρμπάν'*=θυσία. [5]) Τραγούδια ἔλεγαν ὑποχρεωτικῶς ὅλοι ὅσοι κουνειοῦνταν. Στὶς κούνιες ἔπαιρναν μέρος μόνο κορίτσια· τὰ ἀγόρια ἔπρεπε νὰ εἶναι μικρὰ γιὰ νὰ γίνουν δεκτά. [6]) *Πρωτογόνατο* λέγεται τὸ παιδὶ ποὺ βγάζει τὰ δακτυλίδια, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑορτὴ τῆς 24ης Ἰουνίου, οἷον, *ποιό ἔγινε πρωτογόνατο φέτος;—τό καναν πρωτογόνατο τὸ τάδε παιδί, πόφα ἔν τὸ πρωτογόνατο, μεθαύριο ἔν τὸ πρωτογόνατο* κτλ. Ποία ἡ ἀρχικὴ σημασία τῆς λέξεως δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω.

φανά, ἀλλὰ καὶ ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι πρωτότοκα, βαστῶντας στὰ χέρια τους ἕνα «bακίρι» [1]), στέλνονται νὰ τὸ γεμίσουν «βουβὸ νερὸ» ἀπὸ τρεῖς βρύσες. Πολλὲς φορὲς πηγαίνουν καὶ ἄλλα παιδιὰ μαζὶ καὶ τὰ παρακολουθοῦν μήπως μιλήσουν σ' ὅλη αὐτὴ τὴ διαδρομή, γιὰ νὰ τὸ μαρτυρήσουν στοὺς *μεγάλους*, ποὺ περιμένουν τὸ νερό. Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα μένουν ἀμίλητα, «*βουβά*»· οὔτε νὰ χαιρετίσουν κανένα στὸ δρόμο δὲν ἐπιτρέπεται. Ὅλη ἡ γειτονιὰ τότε συγκεντρωμένη σ' ἕνα σπίτι περιμένει τὰ παιδιά «*νὰ 'ρθοῦν πὲ τὸ νερό*» καὶ ὅταν βεβαιωθοῦν ὅτι δὲν μίλησαν στὸ δρόμο, ἀρχίζουν νὰ δίδουν στὴ σπιτονοικοκυρά, ὅπως λέν, «*τὰ δαχτυλίδια*», ἀδιάφορο ἂν αὐτὰ ποὺ δίδουν δὲν εἶναι ὅλα δαχτυλίδια, π.χ. βραχιόλια, σταυροί, καρφίτσες, σκουλαρίκια κλπ. πολλὲς φορὲς δεμένα μαζὶ μὲ λουλούδια. Ἀκολουθεῖ τὸ δέσιμο τοῦ «bακιριοῦ» μὲ ἕνα μαγνάδι [2]). Τὸ δέσιμο τὸ διαδέχεται τὸ «*κλείδωμα*» ἐπὶ παρουσίᾳ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μὲ σιδερένια κλειδαριά. Ἀφοῦ δὲ τὸ τοποθετήσουν ἢ στὴ ρίζα κανενὸς δένδρου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τριανταφυλλιᾶς, ἢ τὸ κρεμάσουν σὲ κανένα κλωνί, φεύγουν ὁ καθένας σπίτι του. Τὴν ἄλλη μέρα πρέπει νὰ σηκωθοῦν ὅλοι πολὺ πρωΐ, πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος, γιὰ δυὸ λόγους, πρῶτο γιὰ τὰ «*ριζικάρια*», καὶ δεύτερο γιὰ νὰ ἰδοῦν τὸν ἥλιο· γιατὶ «*ὁ ἥλιος τὴν μέρα αὐτὴ γυρίζ' σὰ τροχός*» καὶ φαίνεται μεγαλύτερος ἀπὸ τὶς ἄλλες φορές. Ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν λοιπὸν ὅλοι, κάθονται στὴ σειρὰ καὶ σχηματίζουν κύκλο. Στὴ μέση βάζουν τὰ δυὸ παιδιά, ποὺ θὰ τραυήξουν τὰ ριζικάρια, καὶ ἀπέναντί τους ἕνα καθρέφτη· καὶ τότε ἀφοῦ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς πῇ τὸ πρῶτο δίστιχο *(κόσμα)*:

Ἀνοίξετε τὸν κλήδονα νὰ βγῇ τὸ ριζικάρι,
κι ὅποιος ἔν καλορρίζικος νὰ σκύψῃ νὰ τὸ πάρῃ.

τὸν ξεκλειδώνουν. Καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ βγάζουν τὰ δαχτυλίδια, τὰ ὁποῖα δίδονται εἰς τοὺς κατόχους, ἀφοῦ ἀκουσθῇ προηγουμένως καὶ ἕνα δίστιχο π.χ.

1 *Λεπτέ, λεγνέ μου τσελεβῆ, ψηλέ μου τσοχαντζάρη,*
στὴ μιὰ τὴν τσέπη τὸ φλουρί, στὴν ἄλλη 'κατοντάρι.
2 *Σὰ βέης βέης ἔρχεσαι, σὰ βέης κατεβαίνεις,*
καὶ σὰν καλὸς πραματευτὴς μὲ στὸ νοᾶ μου βαίνεις.
3 *Ἀρκούδα κακομούτσουνη, μὲ μαλλιαρ' ποδάρια,*
δὲν ντρέπεσαι ποὺ περπατεῖς βροστὰ στὰ παλληκάρια;

Καὶ ἐξακολουθεῖ πότε τὸ ἕνα παιδὶ καὶ πότε τὸ ἄλλο νὰ βλέπῃ μέσα στὸν καθρέφτη, ἐνῷ συγχρόνως τὸ χέρι ὕστερα ἀπὸ κάθε δίστιχο βγάζει καινούργιο δαχτυλίδι.

ΑΝΔΡΟΚΛΗΣ ΠΟΛΥΜΕΝΗΣ
τελειόφοιτος φιλολογίας

---

[1]) Χάλκινον δοχεῖον χωρητικότητος 2 — 4 ὀκάδων, χρησιμοποιούμενον ἰδίως διὰ τὴν μεταφορὰν γάλακτος.

[2]) *Μαγνάδι*=τὸ φακιόλι ἢ τουλπάνι ἄλλως λεγόμενον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶναι χρωματιστόν.

Μακεδονικὰ ἔθιμα.

Τὸν παρελθόντα Αὔγουστον εὑρισκόμενος ἐν Καστορίᾳ, παρετήρησα τὸ κάτωθι ἔθιμον πρὸς πρόκλησιν βροχῆς. Ὁμὰς παίδων περιέρχεται τὰς οἰκίας, ἔχουσα ἕνα ἐξ αὐτῆς κεκαλυμμένον διὰ πήρας καὶ βεβρεγμένον. Ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ ἡ οἰκοδέσποινα ὀφείλει νὰ χύσῃ ἐπ' αὐτοῦ μικρὰν ποσότητα ὕδατος, ἐνῷ οἱ λοιποὶ τῆς ὁμάδος ψάλλουσι τὸ ἑπόμενον·

Βάϊ-βάϊ ντού-τού-λέ.
Περπερούνκα περπατεῖ,
τὸν θεὸν παρακαλεῖ,
γιὰ νὰ βρέξῃ μιὰ βροχή,
μιὰ βροχὴ καλὴ καλή,
γιὰ νὰ γίνῃ τὸ ψωμί,
τὸ ψωμὶ καὶ τὸ σιτάρι
καὶ ἡ βρίζα, τὸ κριθάρι.

Μετὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος φιλοδωρεῖται. Παραλλαγὴ τοῦ ἀνωτέρω ἀπαντᾶται καὶ ἐν Σιατίστῃ.

Βάϊ-βάϊ ντού-τού-λέ.
Πιρπιρούνα περπατεῖ
καὶ τὸν θεὸν παρακαλεῖ·
«Θέ μου, βρέξε μιὰ βροχή,
μιὰ βροχή, μιὰ σιγανή.
Ὅσα κούτσουρα στ' ἀμπέλια
καὶ ὅσα στάχυα στὰ χωράφια».

Ἡ παραλλαγὴ αὕτη μοὶ ὑπηγορεύθη ἐν Καστορίᾳ ὑπὸ Καστοριέως καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας, ὑπηρετοῦντος ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Σιατίστης, οὗτινος δυστυχῶς τὸ ὄνομα διέφυγε τῆς μνήμης μου [1].

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Εἰς Λαογραφίας Θ' 284.

Ὁ Νικόλαος Νίτσος συγγραφεὺς τῆς «Μονογραφίας περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἀθ. 1926» ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν Λαογραφίᾳ Θ' 284 δημοσιευθείσης κρίσεως ἀπέστειλε μακρὰν ἐπιστολήν, δι' ἧς προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς παρατηρηθείσας λαογραφικῶς ἀτελείας τοῦ ἔργου του. Τῆς ἐπιστολῆς τὰ κυριώτερα μέρη δημοσιεύομεν ἐνταῦθα.

---

[1] [Ἄλλην παραλλαγὴν ἐκ Χαλκιδικῆς βλ. ἀν. σ. 264 κἑ. Ὁ συλλογεὺς ἐν τοῖς ἀνωτέρω δὲν φαίνεται νὰ ἐτήρησε τὴν φθογγολογίαν τοῦ ἐπιτοπίου ἰδιώματος —Σ.τ.Δ.].

«Θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς γράψω τὰ κατωτέρω ἀπαντητικῶς εἰς τὰς παρατηρήσεις σας καὶ κρίσεις σας αὐτάς.

1) Δὲν διϊσχυρίσθην ὅτι τὰ περιγραφόμενα ἤθη καὶ ἔθιμα ἀπαντῶσιν ἀποκλειστικῶς μόνον ἐνταῦθα. Τὸ γραφὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι περιέλαβον ἐν τῷ βιβλίῳ μου «τὰ φέροντά πως τοπικώτερον χαρακτῆρα καὶ προσαρμοζόμενα πληρέστερον εἰς τὸν σκοπὸν τῆς «Μονογραφίας» μου» ἀναφέρεται εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτῶν. Ὅτι τὰ ἔθιμα ταῦτα ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ ἀνομολογῶ ἐγὼ αὐτὸς γράφων καὶ ἐπαναλαμβάνων ἐν τῷ βιβλίῳ μου: «Ἐν πληρεστάτῃ ἁρμονίᾳ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Τσαμαντᾶ μεθ' ὅλων τῶν Πανελλήνων» πράττουσι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Καὶ εἰς ἄλλην σελίδα: «Καὶ ἐν Τσαμαντᾷ συμβαίνουσι πάντα ταῦτα *μέ τινας ἐπιχωριαζούσας ἰδιαιτέρας συνηθείας*». Οὐδεὶς δύναται βασίμως ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν ἐθίμων τούτων δὲν ὑπάρχουν πολλαὶ φέρουσαι «τοπικώτερον χαρακτῆρα». Ἐγὼ παρέλαβον τὸν Τσαμαντιώτην ἀπὸ τῆς κυήσεως καὶ τοῦ λίκνου καὶ παρηκολούθησα αὐτὸν μέχρι τοῦ τάφου καὶ πέραν ἔτι περιγράφων τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά του, διὰ νὰ ἔχῃ ὁ ἀναγνώστης πλήρη τὴν εἰκόνα τοῦ παλαιοτέρου καὶ συγχρόνου Τσαμανταίου ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Ἀφοῦ δὲ ταῦτα πάντα περιγράφονται «εἰς ὕφος γλαφυρόν», ὅπως λέγετε καὶ ὑμεῖς, καὶ κατὰ τρόπον μὴ προκαλοῦντα τὴν πλῆξιν τοῦ ἀναγνώστου, ἐκπληροῦται ὁ σκοπός, δι' ὃν ἐγράφη τὸ βιβλίον μου. 2) Ἡ γενίκευσις τῆς μομφῆς περὶ παρακεκινδυνευμένων ἑρμηνειῶν καὶ παραγωγῶν ἐκ τοῦ μοναδικοῦ παραδείγματος τῆς πλημμελοῦς παραγωγῆς τῆς ὀνομασίας τῆς Πεντηκοστῆς «Τ' ἀϊ-Ρουσαλιοῦ» δὲν μοῦ φαίνεται δικαία. Τὰ καθ' ὑμᾶς γνωστότατα «Ῥουσάλια» ἐδῶ εἶναι ὅλως ἄγνωστα. Τὴν παραγωγὴν δὲ τοῦ ὀνόματος τῆς εἰρημένης ἑορτῆς ἐκ παραφθορᾶς τῆς «Ἱερουσαλήμ» μοῦ τὴν εἰσηγήθη ὁμοχώριός μου ἀπόφοιτος τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς καί, ἐν ἐλλείψῃ ἄλλης πιθανωτέρας, τὴν υἱοθέτησα. 3) Τὰ ᾄσματα ἐδημοσίευσα ἀκριβῶς ὅπως φέρονται ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ (διορθώσεις τινές, οἷον παρακαλῶ ἀντὶ περικαλῶ καί τινες ἄλλαι εἶνε τοῦ στοιχειοθέτου, ὄχι ἰδικαί μου). Μόνον εἰς 5 ἢ 6 ἐξ αὐτῶν *διώρθωσα ἀνὰ 1, 2 ἢ 3 στίχους*, οἵτινες ἐφαίνοντο προφανῶς παρεφθαρμένοι, ἀλλοιωθέντες ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, καὶ τοὺς ὁποίους ἄλλως οἱ διάφοροι ἀπαγγέλλοντες διαφοροτρόπως ἀπήγγελλον, *ἐγὼ δὲ τοὺς ἀπέδωκα κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν καὶ λογικωτέραν ἐκδοχήν*. 4) Ἐν τῇ ὑπονοίᾳ σας περὶ τῆς διορθώσεως παρ' ἐμοῦ τῆς γλώσσης μὲ ἠδικήσατε. Ἐξεπλάγητε καὶ δὲν ἠδυνήθητε νὰ παραδεχθῆτε ὅτι ἐν ὀρεινῇ καὶ ἀποκέντρῳ κώμῃ τῆς Ἠπείρου λαλεῖται σήμερον ἰδίωμα τοιούτου καθαροῦ τύπου, οἷον βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰ παραμύθια καὶ τὸ λοιπὸν λαογραφικὸν ὑλικὸν τῆς «Μονογραφίας» μου. Καὶ ὅμως λαλεῖται! Σᾶς βεβαιῶ διὰ τοῦ θετικωτέρου τρόπου ὅτι ἡ λαλουμένη ἐν Τσαμαντᾷ καὶ τοῖς πέριξ γλῶσσα εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐν τοῖς παραμυθίοις τῆς «Μονογραφίας». Τίποτε αὐθαιρέτως δὲν διώρθωσα οὔτε εἰς τὸν γραμματικὸν τύπον οὔτε εἰς τὴν προφοράν. Πῶς συνέβη τοῦτο καὶ ἐγὼ ἀγνοῶ. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ περὶ γλώσσης κεφάλαιον τῆς «Μονογραφίας» ἔγραψα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα: «Προκαλεῖ ὄντως ἀπορίαν πῶς διετηρήθη καθαρὸς παρὰ τοῖς ὀρεινοῖς τούτοις ὁ γραμματικὸς τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσης τύπος ὡς καὶ ἡ προφορά». Τὸ ὅτι λαλεῖται ἐν τῇ γενετείρᾳ μου τοιαύτη γλῶσσα εἶνε πρὸς ἔπαινόν της καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ μοῦ ὀφείλετε μίαν ἐπανόρθωσιν. Δὲν πρέπει νὰ διατηρηθῇ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡ ὑπόνοια ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ βιβλίῳ μου

διώρθωσα τὴν σήμερον ἐνταῦθα λαλουμένην γλῶσσαν. 'Η ὑπόνοια αὕτη εἶνε ὅλως ἄδικος καὶ ἀστήρικτος. 'Επιμένω δ' ἐπὶ τῆς ἀναιρέσεώς της διότι διετυπώθη εἰς λαογραφικὸν περιοδικὸν τοιαύτης ἐπιστημονικῆς εἰδικότητος καὶ παρὰ κριτικοῦ κύρους καὶ αὐθεντίας, οἷος ὑμεῖς».

Λυπούμεθα διότι ἡ ἀπάντησις τοῦ συγγραφέως δὲν μᾶς ἔπεισε νὰ μεταβάλωμεν γνώμην περὶ τῶν ἀτελειῶν τοῦ ἔργου του ἀπὸ ἐπιστημονικῆς λαογραφικῆς ἀπόψεως. Παρ' ὅλους τοὺς ἰσχυρισμούς αὐτοῦ ὅτι *«ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν ἐθίμων ὑπάρχουν πολλαὶ φέρουσαι τοπικώτερον χαρακτῆρα»*, ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἔχωμεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ συγγραφεύς, ἀδιάφορον πόθεν ὁρμώμενος, εἴτε ἐπὶ ἀτελοῦς παρατηρήσεως στηριζόμενος, δίδει μόνον γενικότητας ὀλίγου λόγου ἀξίας λαογραφικῶς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφαλμένων ἐτυμολογιῶν ἡ ἀπαρίθμησις αὐτῶν καὶ διὰ τὴν κρίσιν καὶ διὰ τὸ κρινόμενον ἔργον θὰ ἦτο ἄσκοπος. 'Η ἀλλοίωσις τῶν κειμένων τῶν ᾀσμάτων βεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Ἄλλο πρᾶγμα ἂν δὲν ἐννοεῖ τὴν σημασίαν αὐτῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος εἰς τὴν γλῶσσαν ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἔχωμεν τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἦτο πολὺ παράδοξον ἐντὸς περιοχῆς ἀνηκούσης καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα νὰ ἀπαντᾶται νησὶς στερουμένη καὶ τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν χαρακτηριστικοῦ. Νομίζομεν ὅτι, ἐὰν ὁ φιλότιμος καὶ φιλόπατρις συγγραφεὺς μετὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις προέβαινεν εἰς λεπτομερεστέρας καὶ ἐπιμελεστέρας ἐρεύνας, θὰ εὕρισκεν εἰς τὸν τόπον του πολλὰ τὰ ἀξιόλογα, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία θὰ τοῦ ἦτο μίαν ἡμέραν εὐγνώμων.

ΣΤΙΛΠΩΝ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Εἰς Λαογραφίας Ε' 684.

'Αντὶ τοῦ γνωστοῦ προλόγου εἰς τὸ κυπριακὸν παίγνιον «βασιλιτζ'ά» ἐν Μέσα-Γειτονιᾷ τῆς 'Επαρχίας Λεμεσοῦ ἀπαντᾷ ὁ κάτωθι:

Βασιλιτζ'ὰ τζᾶὶ μυριτζ'ὰ
εἰς τὸμ πάνω μαχαλλᾶν,
ποὺ παίζουμ μάνες τζ'ὰὶ παιδκιὰ
τζ αὶ μὲ τὰ φύλλα πόσα.

Λεμεσὸς (Κύπρου) Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΜΑΤΑ.

'Ελληνικὴ Λαογραφικὴ 'Εταιρεία.

Τὸ πρωτοδικεῖον 'Αθηνῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 4069 τῆς 31 Μαΐου 1929 ἀποφάσεως αὐτοῦ ἐνέκρινε τὴν τροποποίησιν τοῦ Κανονισμοῦ τῆς 'Ελληνικῆς Λαογραφικῆς 'Εταιρείας, τὴν γενομένην κατὰ τὴν Γεν. Συνέλευσιν τῶν 'Εταίρων αὐτῆς τὴν 4 Φεβρουαρίου τοῦ 1929, ἔχουσαν οὕτω:

«Τὸ Διοικ. Συμβούλιον δύναται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς 'Εταιρείας νὰ ἱδρύῃ ἐπαρχιακὰ τμήματα αὐτῆς εἰς ἄλλας πόλεις τῆς 'Ελλάδος, λειτουργοῦντα ὑπὸ τὸν τίτλον: «'Ελληνικὴ Λαογραφικὴ 'Εταιρεία, τμῆμα . . . . . », προστιθεμένου μετὰ τὴν λέξιν «τμῆμα» τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐν

ᾗ τοῦτο ἱδρύεται. 'Η ἵδρυσις τμήματος εἰς τινα πόλιν γίνεται ἐφ' ὅσον διαμένουσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἢ τὴν περιφέρειαν αὐτῆς δέκα (10) τοὐλάχιστον ἑταῖροι τῆς 'Εταιρείας. Τὰ μέλη ἑκάστου τμήματος κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τῆς 'Εταιρείας, συνερχόμενα κατὰ τριετίαν, ἐκλέγουν μεταξὺ αὐτῶν πενταμελῆ Διοικ. 'Επιτροπήν, ἥτις κατ' ἐξουσιοδότησιν καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τῆς 'Εταιρείας, διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ τμήματος, εἰσπράττουσα συνδρομάς, εἰσφορὰς κλπ. καὶ ἐνεργοῦσα τὰς δαπάνας, τὰς ὁποίας κρίνει ἀναγκαίας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς 'Εταιρείας ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τμήματος. 'Εντὸς τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ 'Ιανουαρίου ἑκάστου ἔτους ἡ Διοικ. 'Επιτροπὴ ἑκάστου τμήματος ὑποβάλλει εἰς τὸ Διοικ. Συμβούλιον τῆς 'Εταιρείας λογαριασμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ τμήματος καὶ ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων.

Τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῶν τμημάτων συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν ἐτήσιον λογαριασμὸν διαχειρίσεως τῆς 'Εταιρείας.

Τὸ Διοικ. Συμβούλιον τῆς 'Εταιρείας δύναται νὰ ἀναθέτῃ εἰς τὰ τμήματα ταῦτα τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων σχετικῶν μὲ τὸν σκοπὸν τῆς 'Εταιρείας παρέχον καὶ τὰ ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ δαπάνης. Εἰδικὸς κανονισμὸς συντασσόμενος ὑπὸ τῆς Διοικ. 'Επιτροπῆς ἑκάστου τμήματος καὶ ἐγκρινόμενος ὑπὸ τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τῆς 'Εταιρείας, θέλει κανονίζει τὰ τοῦ τμήματος τούτου.»

'Η ὡς ἄνω τροποποίησις ἀπεφασίσθη νὰ ἀναγραφῇ ὡς Ἄρθρ. 8 τοῦ ἰσχύοντος κανονισμοῦ διαγραφομένου τοῦ: «καὶ ἐκτὸς τῶν 'Αθηνῶν δύναται νὰ καταστήσῃ τὸ Συμβούλιον τοιαύτας εἰδικὰς ἐπιτροπείας ἐξ ἑταίρων, τοὐλάχιστον τριῶν, διαμενόντων ἐν τῇ ὁρισθείσῃ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἕδρᾳ τῆς 'Εταιρείας».

* * *

Κατὰ τὴν ΙΖ' Γεν. Συνέλευσιν τῶν 'Εταίρων, τὴν γενομένην τὸ δεύτερον, ματαιωθείσης τῆς πρώτης ἐλλείψει ἀπαρτίας, καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς 'Αρχαιολογ. 'Εταιρείας τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1929 ἐξελέγη νέον Διοικ. Συμβούλιον διὰ τὴν τριετίαν 1929 - 1931 ὡς ἑξῆς:

1) Κων. Ἄμαντος, Πρόεδρος. 2) Μιχ. Δέφνερ, 3) Σωκρ. Κουγέας, 4) Παν. Λωρεντζᾶτος, 'Αντιπρόεδροι. 5) Γεώργ. Κατσυφός, Ταμίας. 6) Δημ. Λουκόπουλος, Γραμματεύς. 7) Γ. 'Αναγνωστόπουλος, 8) Πέτρος Φουρίκης, 9) Φιλ. Δραγούμης, 10) Γεώργ. Ν. Πολίτης, 11) Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, Σύμβουλοι.

* * *

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς 'Ελληνικῆς Λαογραφικῆς 'Εταιρείας ἐν τῇ ΝΓ' συνεδρίᾳ αὐτοῦ, γενομένῃ τὴν 26ην Φεβρουαρίου ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν τμήματος ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «'Ελληνικὴ Λαογραφικὴ 'Εταιρεία, τμῆμα Θεσσαλονίκης» καθόσον εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῆς διαμένουσι δέκα ἑταῖροι. Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἑταῖροι συνελθόντες ἐξέλεξαν πενταμελῆ Διοικητικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κ. κ. Στίλπωνος Κυριακίδου, Ἰωάννου 'Αποστολάκη, Κωνσταντίνου Ρωμαίου, Στρατῆ Πελεκίδη καὶ Δημ. Εὐαγγελίδη.

Πρῶτον συνέδριον τῶν Σλάβων φιλολόγων ἐν Πράγᾳ 1929.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω συνέδριον ἐγένετο ἡ ἑξῆς σπουδαία διὰ τὰς λαογραφικὰς ἐρεύνας πρότασις, ἥτις καὶ ἐψηφίσθη.

D. STRANSKA, Praha: Les archives de la prose et de la poésie populaires.

a) L'importance des archives de la tradition populaire réside en premier lieu dans ce fait qu'elles rassemblent en abondance les matériaux les plus divers et le plus grand nombre de variantes pour qu'elles soient toujours prêtes pour la publication et l'étude.

Quelle matière et de quels domaines les archives doivents-elles contenir? Avant tout les récits en prose et les chansons de toutes sortes, les jeux, les proverbes et autres semblables, mais, outre cela, d'autres sujets encore doivent se trouver dans leur ressort, afin qu' elles contiennent la culture intellectuelle du peuple, surtout ses superstitions, ses coutumes et les autres indications sur la vie intellectuelle et sociale auxquelles on prête d'ordinaire fort peu d'attention et à l'étude desquelles les archives donnent une grande impulsion.

Outre les recueils de traditions contemporaines, les archives doivent rassembler activement des *sources auxiliaires* pour l'étude, en particulier les vieux livres et les manuscrits où le peuple a puisé certaines de ses conceptions et qui contiennent les matières de la tradition, dans le cas où il les a lui-même écrites, et aussi les documents historiques des vieilles archives des châteaux et des tribunaux etc.

La fixation par l'écriture des traditions populaires contemporaines est encore de nos jours, à mon avis, partout une œuvre importante et c'est un devoir auquel ne peuvent se soustraire les archivistes que de diriger leur activité de collectionneurs méthodiquement et avec la pleine conscience de leur but, pour compléter en peu de temps les collections existantes, comprenant toutes les régions et tous les domaines.

Pour le travail dans les archives j'affirme l'utilité de l'emploi *de la méthode cartographique;* petites cartes de collectionneurs, cartes générales des résultats obtenus et points de repère indiquant les évenements individuels, tantôt rappelleront les lacunes des données, tantôt serviront à l'étude des sujets particuliers, en montrant la disposition des diverses versions et leurs rapports mutuels, surtout lorsqu'il est possible de rechercher un remaniement local; enfin les cartes apporteront aussi leur contribution à l'étude de la morphologie intellectuelle du pays en révélant par l'image le rapport des versions avec le sol et les conditions qui ont déterminé leur différenciation.

Si la publication des collections manuscrites s'échelonne sur une longue période, il est nécessaire que les archives éditent *des catalogues et des registres.* Il faut que les instituts des pays slaves collaborent à l'établissement d'une nomenclature unique des sujets et des motifs et à un réglement d'une phraséologie unique.

c) Mais l'activité des archives dans les différents états ne doit pas avoir pour but unique la conservation et l'acquisition de collections. Les archives doivent aussi être le centre, où paraitront les travaux et les éditions techniques.

Avant tout il est de leur devoir de préparer des *index de la tradition locale* amoncelant dans un ordre critique tout le contenu de la tradition locale dans ses différents domaines.

Il leur faut jeter les fondements d'un *atlas du «folk-lore»* (surtout au point de vue de la tradition orale et des coutumes), pour lequel les cartes toujours prêtes dont disponent les archives serviront de guides et d'indications.

Les archives peuvent enfin rassembler aussi des travaux préparatoires à des *ouvrages de comparaison du «folk-lore» slave* que ce soient des atlas, des dictionnaires ou d'autres ouvrages du genre encyclopédique. Aussi longtemps qu'on n'a pas composé des recueils locaux complets, les archives sont appelées à s'occuper aussi de l'organisation de travaux préparatoires, puis qu'elles contiennent les matériaux convenables et qu'elles rassemblent des travailleurs spécialisés. Que l'on confie donc aux archives des pays slaves les travaux préparatoires pour les grandes entreprises communes.

* * *

Ἡ πρότασις τονίζει τὴν χρησιμότητα, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἔχῃ διὰ τὴν λαογραφικὴν ἐπιστήμην ἡ ἵδρυσις λαογραφικῶν ἀρχείων, ὑποδεικνύει δὲ καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν καθὼς καὶ τὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας δέον νὰ ἀκολουθῶσι. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὶς προέλαβε τὸ Συνέδριον εἰς τὴν σκέψιν περὶ ἱδρύσεως Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1918 ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἵδρυσε τὸ ἐν Ἀθήναις Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον [1]), τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1926 εἰργάσθη ἀνεξάρτητον, ὑπήχθη δὲ ἔκτοτε ὑπὸ τὴν Ἀκαδημίαν. Τὸ Λ. Ἀρχεῖον ἐξεπλήρωσεν ἐν μέρει τοὺς διαγραφομένους ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου σκοπούς, συγκεντρῶσαν καὶ κατατάξαν ἅπαν σχεδὸν τὸ ἀποκείμενον ἐν χειρογράφοις συλλογαῖς λαογραφικὸν ὑλικόν. Δυστυχῶς ἕνεκα ἀλλεπαλλήλων μειώσεων τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν πόρων δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ καὶ περαιτέρω. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἡ Πολιτεία εὕρισκε τὸν τρόπον νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ὅπως ἡ Ἑλλὰς διατηρήσῃ τὴν προτεραιότητα, τὴν ὁποίαν ἀναμφισβητήτως ἔσχεν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐρευνῶν τούτων. Δεύτερον τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ βημάτων προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ Μουσείου, τὰ ὁποῖα συμπληρούμενα σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἀποτελέσωσιν ὄχι μόνον βοήθημα σπουδαῖον διὰ διδασκαλίαν τῆς λαογραφίας ἀλλὰ καὶ πραγματικὰ κέντρα συγκεντρώσεως καὶ μελέτης τῶν λαογραφικῶν μνημείων τοῦ τε λόγου καὶ τῆς τέχνης ἰδίᾳ τῆς βορειοτέρας Ἑλλάδος.

---

[1]) Τὸν σχετικὸν νόμον βλ. Λαογρ. Τ' 660 κ. π.

Στ. Κυριακίδη

Ἄτλας τῆς γερμανικῆς λαογραφίας.

Ἀπὸ ἐτῶν, ἀφ' ὅτου ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν λαογραφικῶν μνημείων ἡ γεωγραφικὴ μέθοδος, ὅπως καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἰδιωμάτων, ἤρχισε νὰ γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις λαογραφικοῦ ἄτλαντος, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καθιστᾷ εὐεπισκόπητον τὴν ἐξάπλωσιν τῶν διαφόρων αὐτῶν μορφῶν ἀνὰ τὴν χώραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἔρευναν τῶν ὅρων τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν συγκρότησιν τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν διαμόρφωσιν τῆς χώρας, τὰς ὁδοὺς τῶν συγκοινωνιῶν, τὴν ἐπίδρασιν τῶν πόλεων, τὴν γειτνίασιν ξένων λαῶν κτλ. Ἡ σύνταξις ὅμως τοιούτου ἄτλαντος δι' ὅλας τὰς λαογραφικὰς ἐκδηλώσεις δὲν ἦτο ἔργον ἑνὸς ἀνθρώπου. Εἶχεν ἀνάγκην εὐρυτάτης ὀργανώσεως διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν, καὶ γενναίων οἰκονομικῶν πόρων. Διὰ τοῦτο θὰ παρέμενεν ἁπλῆ εὐχὴ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἂν δὲν ἀνελάμβανε τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου ἡ Ἕνωσις τῶν γερμανικῶν λαογραφικῶν ἑταιρειῶν (Verband deutscher Vereine für Volkskunde). Τῇ προτροπῇ τῶν ἡγετῶν αὐτῆς John Meier καὶ Hermann Aubin καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ προέδρου τῆς Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft ὑπουργοῦ Dr Schmidt-Ott ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τὸ ἐπιφανέστατον αὐτὸ σωματεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον πλεῖστα ὀφείλει ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη κατὰ τὰ τελευταῖα δύσκολα δι' αὐτὴν ἔτη. Οὕτως ἐξασφαλισθέντων τῶν οἰκονομικῶν πόρων ὠργανώθη ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία ἐν Βερολίνῳ, τεθεῖσα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διαπρεποῦς λαογράφου Fritz Boehm, εὑρέθησαν πρόθυμοι συνεργάται εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς, τὰ Πανεπιστήμια, τὰ διδασκαλεῖα, τὰ σχολεῖα, τοὺς τοπικοὺς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ποικιλωτάτους ἐπαγγελματικοὺς συνδέσμους, τώρα δὲ συντάσσονται καὶ ἀποστέλλονται καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν εἰς τοὺς φίλους τῆς λαογραφίας καὶ ἰδίως εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους ἔντυπα ἐρωτηματολόγια πρὸς ὅσον τὸ δυνατὸν πληρεστέραν συλλογὴν τοῦ ὑλικοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὰ πρῶτα ἐρωτηματολόγια, ὅστις ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν, μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δι' οὗ ὁ γερμανικὸς λαὸς περιέβαλε τὸ ἔργον, καὶ παρέχει τὴν βάσιμον ἐλπίδα ὅτι ταχέως θὰ ἀχθῇ εἰς αἴσιον πέρας τὸ μέγα καὶ ὁμαδικὸν τοῦτο τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελέσῃ πράγματι μνημεῖον διὰ τὸν γερμανικὸν πολιτισμόν, τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν γερμανικὴν φιλοπατρίαν, παράδειγμα δὲ μιμήσεως καὶ διὰ τοὺς ἄλλους λαούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μαυρῆ Νικ. Γ.—Παπαδοπούλου Εὐ. Α. Δωδεκανησιακὴ λύρα. Τόμος πρῶτος. Κασιακὴ λύρα ἤτοι δημώδης ποίησις καὶ μουσικὴ τῆς νήσου Κάσου. Τύποις «Νέας Ἠχοῦς» Πόρτ-Σάϊδ 1928. 8ον σ. κβ'+168.

Ὁ ἀνωτέρω τόμος ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον δεῖγμα εὐρυτέρας συλλεκτικῆς ἐργασίας τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Δωδεκανήσου, τὴν ὁποίαν φιλοτίμως καὶ ἐκ φιλοπάτριδος ζήλου κινούμενοι ἀνέλαβον οἱ κ.κ. Μαυρῆς καὶ Παπαδόπουλος. Ὁ τόμος περιλαμβάνει ἑξήκοντα καὶ τρεῖς μελῳδίας κασιακῶν ᾀσμάτων, καταγεγραμμένας εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν, τινὰς δὲ καὶ ἐνηρμονισμένας, καὶ πολυάριθμα κείμενα, πολυστίχων καὶ διστίχων ᾀσμάτων.

Ἡ ἀπόφασις τῶν συλλογέων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι συνήθως γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ δώσουν ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν κειμένων τῶν ᾀσμάτων καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῶν, εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου, μολονότι ἡ δυσκολία τῆς καταγραφῆς τῶν δημωδῶν μελῳδιῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἀφήνῃ πάντοτε ἐνδοιασμοὺς ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν αὐτῆς. Αἰσθητὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ἔλλειψις λεπτομερῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν ἐγχωρίων μουσικῶν ὀργάνων, τῆς φύσεως καὶ τῆς μορφῆς αὐτῶν, τῆς ἁρμονίας των κτλ. Παρὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἐπιφύλαξιν ἡ ἐργασία ἐγένετο μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ἐπιμελείας καὶ εὐσυνειδησίας. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ ὡς πρὸς τὰ κείμενα. Οἱ συλλογεῖς προσεπάθησαν νὰ ἐξαντλήσουν εἰ δυνατὸν ὁλόκληρον τὸν ποιητικὸν καὶ μουσικὸν θησαυρὸν τῆς νήσου Κάσου. Παρὰ τὸν πλοῦτον ὅμως τῆς συλλογῆς ἔχομεν τὴν ἰδέαν ὅτι ὑπολείπονται ἀκόμη ἀρκετά. Ἡ δὲ ἀτέλεια αὕτη ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τῶν συλλογέων, ἀλλ' εἰς τὴν δυστροπίαν τῶν ἰταλικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιτόπιον συλλογήν, ἀλλὰ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ περιορισθοῦν εἰς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ διαμένοντας Κασίους. Ἰδίως αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις παλαιοτέρων ᾀσμάτων, τοῦ κύκλου π. χ. τῶν ἀκριτικῶν, ὁποῖα εὑρίσκονται ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ εἰς ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Ἀντιθέτως πλεονάζουν νεώτερα ὁμοιοκατάληκτα ᾄσματα καὶ στιχουργήματα, τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα προϊόντα τῆς δη-

μώδους μούσης. Μίαν ἄλλην ἐπίσης ἔλλειψιν σημειοῦμεν, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὸν αὐτὸν ὡς ἀνωτέρω λόγον. Καθὼς ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λαογραφίαν (σ. 92 κἑ.) εἶναι ἀπαραίτητον πλὴν τοῦ ὀνόματος, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ὑπαγορεύσαντος νὰ σημειώνεται καὶ ἡ περίστασις, καθ' ἣν τὸ ᾄσμα ᾄδεται, καθ' ὅσον αὕτη πολλάκις ἐπηρεάζει σημαντικὰ τὴν μορφὴν αὐτοῦ. Τοιαύτας πληροφορίας οἱ συλλογεῖς δὲν μᾶς παρέχουν ἰδιαιτέρως δι' ἕκαστον ᾄσμα, οὕτω δὲ ἀγνοεῖται ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἕκαστον τούτων ἔχει ἐν τῇ ζωῇ. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο εἶναι δυστυχῶς κοινὸν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς συλλογάς.

Αἱ ἀνωτέρω ὅμως ἀτέλειαι δὲν μειώνουν κατὰ τὰ ἄλλα τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς συμβολῆς αὐτῆς εἰς τὴν γνῶσιν τῆς λαογραφίας τῆς Δωδεκανήσου, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ταχέως θὰ ἴδωσι τὸ φῶς καὶ οἱ ἄλλοι τόμοι τῆς Δωδεκανησιακῆς λύρας.

Κ.

Μιχαηλίδου Νουάρου Μ., Καρπαθιακὰ μνημεῖα. Α'. Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου ἤτοι συλλογὴ ἁπάντων τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων Καρπαθιακῶν τραγουδιῶν, μετὰ εἰσαγωγῆς περὶ τῆς καρπαθίας διαλέκτου. Ἀθῆναι τύποις Π. Χαλκιοπούλου 1928. 8ον σ. 340.

Ὁ ἐκδότης ἀσχολούμενος ἀπὸ ἐτῶν περὶ τὰ δημώδη μνημεῖα τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος Καρπάθου ἐξέδωκε καὶ πρὸ ἐτῶν (1913) πλουσίαν συλλογὴν καρπαθιακῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἡ προκειμένη συλλογὴ περιλαμβάνει ἐκτὸς τῶν δημοσιευθέντων τότε καὶ πάντα τὰ ὑπὸ ἄλλων ἐκδεδομένα, καθὼς καί τινα ἀνέκδοτα, ἀποτελεῖ δὲ τὸ πρῶτον μέρος μεγαλυτέρας λαογραφικῆς γλωσσικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐργασίας, ἣν ὁ ἐκδότης ἔχει ἐν σχεδίῳ. Ἡ ἔμπνευσις, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ἐκδότης νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἓν σῶμα ὅλα τὰ ἐκδεδομένα ᾄσματα τῆς Καρπάθου καὶ ὅσα εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του ἀνέκδοτα εἶναι ἀρίστη, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διευκολύνεται πολὺ ἡ μελέτη, ἔχομεν ὅμως τὴν γνώμην ὅτι ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἔκδοσιν δὲν εἶναι ἡ ἀρίστη. Ὅταν ἐξέδωκε τὴν πρώτην αὐτοῦ συλλογήν, μετέβαλε τὸν ἰδιωματικὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης τῶν ᾀσμάτων πρὸς τὴν κοινὴν δημοτικήν, διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ εὐανάγνωστα, τώρα πᾶν τοὐναντίον, «διώρθωσε ὄχι μόνον τὰ παρὰ Χαβιαρᾷ ἐσφαλμένως παραδοθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ τοῖς λοιποῖς συλλογεῦσι ἀτελῶς ἢ ἀνακριβῶς γεγραμμένα, διὰ νὰ ἀναλάβωσι τὴν γνησίαν αὐτῶν διαλεκτικὴν περιβολήν» (σ. 8). Τὸ πρῶτον εἶχε κάποιον λόγον, ἀπορρέοντα ἀπὸ

τὸν σκοπὸν τῆς συλλογῆς, τὸ δεύτερον θὰ ἦτο ὀρθόν, ἐὰν ἡ διόρθωσις ἐγίνετο ἐπὶ τόπου καὶ ὄχι ἐξ Ἀθηνῶν, ἐὰν δηλονότι ἐγίνετο ἐπιτόπιος ἔλεγχος τῆς πρώτης καταγραφῆς, αὐτὸ τοῦτο δηλ. δευτέρα καταγραφή, πρᾶγμα ἀδύνατον, ἄλλως εἶναι μεθοδικῶς ἐσφαλμένον καὶ παρέχει μορφὴν ἐν γένει γλωσσικὴν ψευδῆ. Διότι παρετηρήθη ἤδη ὑπὸ πολλῶν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων δὲν ταὐτίζεται ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα διασῴζουσα καὶ λέξεις ἀρχαιοπρεπεστέρας καὶ τύπους καὶ φθόγγους ἀρχαιοπινεστέρους καὶ ἀρτιωτέρους. Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν μίαν ὑποτιθεμένην κακὴν ἀρχικῶς καταγραφὴν νὰ διορθώνωμεν, χωρὶς μάλιστα νὰ τὸ δηλώνωμεν ἑκάστοτε ἐν ὑποσημειώσει, κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιώματος πέρα ὡς πέρα, διότι διατρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ διορθώσωμεν πολλάκις καλῶς κείμενα, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ παράσχωμεν διαλεκτικὴν κανονικότητα καὶ ὁμοιομορφίαν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς γλώσσης δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιδοκιμάσωμεν καὶ καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ ἐκδότης μεταχειρίζεται τὰ κείμενα τῶν παραλλαγῶν καὶ ἐκδίδει αὐτά. «Τὰς παραλλαγάς, λέγει ἐν σ. 25, ἐδημοσιεύσαμεν πλήρεις, μόνον ἂν ἦσαν ἄξιαι λόγου, ἄλλως προσεθέσαμεν ἐν ὑποσελιδίοις σημειώσεσι πᾶν ὅ,τι γλωσσικῶς θὰ εἶχε τὸ προσῆκον ἐνδιαφέρον.» Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἐκδότης, παραγνωρίσας τὴν φύσιν καὶ τὴν σημασίαν τῶν παραλλαγῶν [1]), δὲν παρέχει οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν τὴν εἰκόνα τῆς παραδόσεως τῶν κειμένων, ἥτις ἐνδιαφέρει τὸν ἐπιστήμονα, ἐκτὸς δὲ τούτου συμπληρώνει αὐθαιρέτως διὰ προσθήκης στίχων ἐξ ἄλλων παραλλαγῶν τὰς δημοσιευομένας, παρέχων οὕτω κείμενα αὐθαίρετα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη διάταξις τῆς συλλογῆς κατὰ τὰ ἐπιχώρια ἰδιώματα καὶ τοὺς συλλογεῖς, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐκδότου νὰ παράσχῃ εἰκόνα αὐτῶν, δὲν εἶναι ἡ προσήκουσα διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἀνωτέρω λόγον, διότι δηλονότι ἡ γλῶσσα τῶν ᾀσμάτων μεθοδικῶς οὐδέποτε δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκραιφνὲς δεῖγμα τοπικοῦ ἰδιώματος. Πολὺ μᾶλλον ὁ συγγραφεύς, ἐφ' ὅσον ἐπροτίθετο νὰ δημοσιεύσῃ εἰς ἓν σῶμα ᾄσματα, ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ νὰ δώσῃ ἀρτίαν καὶ σαφῆ εἰκόνα τοῦ ποιητικοῦ θησαυροῦ καὶ τῆς ποιητικῆς δημιουρ-

[1]) Εἰς τὴν αὐτὴν παραγνώρισιν περιέπεσε καὶ ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλός μου Ν.Γ. Πολίτης ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐκλογῶν, ὅπως θέλομεν ἐκθέσει ἐν προσεχεῖ ἡμῶν μελέτῃ περὶ τῆς κριτικῆς τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν.

γίας τοῦ καρπαθιακοῦ λαοῦ κατὰ τὰ ἴδια αὐτῆς εἴδη, νὰ συγκεντρώσῃ δὲ καταλλήλως καὶ τὰς παραλλαγάς, ὥστε συγχρόνως νὰ παρέχεται σαφὴς καὶ ἡ εἰκὼν τῆς παραδόσεως τῶν κειμένων παρὰ τῷ λαῷ. Τοῦτο θὰ κατώρθωνεν ἂν ὡς βάσιν τῆς ταξινομήσεως ἐλάμβανεν ὄχι τὴν διάλεκτον καὶ τοὺς συλλογεῖς, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ᾀσμάτων. Παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἡ συλλογὴ δὲν παύει νὰ εἶναι χρήσιμος διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν, ἄξιαι δὲ πολλῆς προσοχῆς εἶναι καὶ αἱ προτασσόμεναι περὶ τῶν τοπικῶν ἰδιωμάτων τῆς Καρπάθου παρατηρήσεις.

Κ.

Μιχαηλίδου-Νουάρου Μιχ. Γ. Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Καρπάθου τῆς Δωδεκανήσου ἤτοι παλαιαὶ τοπικαὶ συνήθειαι περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου καὶ τοῦ κληρονομικοῦ θεσμοῦ τῶν πρωτοτοκίων, περὶ χρεωστικῶν συναλλαγῶν, πτωχεύσεων κλπ. εἰς ἃ προστίθενται καὶ τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Δωδεκανήσῳ ἐπικρατοῦντα παρόμοια ἄγραφα ἔθιμα ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ ταῖς νήσοις αὐτῆς ἰσχύοντα ἄλλοτε συγγενῆ ἐπιτόπια ἔθιμα. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 165.

Ἐνδιαφέρουσα πραγματεία περὶ τῶν ἐν Καρπάθῳ κρατούντων κληρονομικῶν ἰδίᾳ ἐθίμων τοῦ *κανακάρη* καὶ τῆς *κανακαρᾶς*, ἤτοι τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ καὶ τῆς πρωτοτόκου θυγατρός, οἵτινες ἐκληρονόμουν ὁ μὲν τὴν πατρογονικὴν ἡ δὲ τὴν μητρογονικὴν περιουσίαν, ἐφ' ὅσον ἔφερον ὁ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, ἡ δὲ τὸ ὄνομα τῆς μάμμης. Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει αὐθεντικὸν περὶ τοῦ ἐθίμου κείμενον, τὸν κρατοῦντα ἐν Καρπάθῳ σχετικὸν κοινοτικὸν κανονισμὸν τοῦ 1864, ἑρμηνεύει τὰς διατάξεις αὐτοῦ, ὅπου εἶναι ἀνάγκη, προσθέτει κατόπιν ἐκ διαφόρων πληροφοριῶν τὰ κρατοῦντα σχετικῶς ἐν τῇ Δωδεκανήσῳ, ἔτι δὲ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις κατὰ τὸν Maurer καὶ Χρυσανθόπουλον, ἐν τέλει δ' ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ καὶ ἑρμηνείαν τοῦ ἐθίμου, ἀποκρούων τὴν φευδαλικὴν μεσαιωνικὴν αὐτοῦ προέλευσιν καὶ δεχόμενος ὡς πιθανὴν τὴν ἐκ παλαιοτάτης τινὸς μητριαρχικῆς καταστάσεως. Ἐν τέλει προσθέτει διάφορα προικοσύμφωνα, χρεωστικὰ ὁμόλογα καὶ πωλητήρια. Τὸ ἀξιολογώτατον μέρος τῆς πραγματείας ἀποτελεῖ τὸ δημοσιευόμενον κείμενον τῶν ἐν Καρπάθῳ κρατούντων ἐθίμων μετὰ τῶν ἐξηγήσεων τοῦ συγγραφέως. Αἱ συγκριτικαὶ πληροφορίαι ἐκ τῶν ἄλλων νήσων πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθῶσιν ἀτελεῖς καὶ ὡς μὴ ἐξαντλοῦσαι τὴν παράδοσιν· καὶ δι' αὐτὸ βέβαια δὲν πταίει ὁ συγγραφεύς. Εἶναι τόσον δύσκολον νὰ εὕρῃ κανεὶς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι νὰ θελήσουν

καὶ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐρευνήσουν ἐπισταμένως καὶ νὰ πληροφορήσουν σαφῶς. Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ἐργασίας, ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐθίμου ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ, ἐφ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς δὲν διέθετε τὰ ἀπαιτούμενα δι' αὐτὴν μέσα. Πράγματι ἡ βιβλιογραφία αὐτοῦ εἶναι πενιχροτάτη, ἀφ' οὗ ἀναγκάζεται νὰ ἀνατρέχῃ καὶ εἰς ἄρθρα τῆς κ. Παρρέν, τῶν ὁποίων αἱ φεμινιστικαὶ τάσεις κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ ἐπιστημονικαί, προκειμένου περὶ τῆς μητριαρχίας, περὶ ἧς ἀπὸ τοῦ Bachofen μέχρι σήμερον τόσον ἔχουν μεταβληθῆ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀντιλήψεις. Ἐν γένει δὲ ἡ διδομένη μητριαρχικὴ ἑρμηνεία εἰς τὸ ἔθιμον, ὅπως δίδεται, δὲν δύναται σοβαρῶς νὰ ὑποστηριχθῇ. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν προχείρως νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὸ ἰδιόρρυθμον αὐτὸ ἔθιμον, δυνάμεθα ὅμως ἀνενδοιάστως νὰ παρατηρήσωμεν κατ' ἀρχὴν ὅτι προκειμένου περὶ λαοῦ, ὅπως ὁ Καρπάθιος, ὅστις δὲν εἶναι λαὸς κατὰ φύσιν, ἀλλὰ λαὸς ἱστορικός, τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου τὰς τύχας συνεμερίσθη καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου διέτρεξε τόσα καὶ τόσα στάδια προόδου καὶ ὀπισθοδρομήσεως ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τόσας ἱστορικὰς περιπετείας, πολὺ πρὶν καταφύγωμεν εἰς τὴν προϊστορικὴν καὶ πρωτογονικὴν μητριαρχίαν, ἥτις σημειωτέον εἶναι ἄλλως ἄγνωστος εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, πρέπει νὰ ἐξαντλήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν. Παραμένει δὲ πάντοτε ἡ πιθανότης καὶ τῆς ὑστερογενοῦς, τῆς νεωτέρας τοῦ ἐθίμου ἀναπτύξεως.

Κ.

Λουκοπούλου Δημ., Πῶς ὑφαίνουν καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοί. [Ἀθῆναι] 1927. (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 1). 8ον σ. η'+168.

Ὁ Λουκόπουλος συνεχίζων τὴν μελέτην τοῦ ὑλικοῦ βίου τῆς πατρίδος του Αἰτωλίας μᾶς δίδει ἔπειτα ἀπὸ τὰς οἰκήσεις καὶ τὴν τροφὴν [1]) εἰς τὸ παρὸν βιβλίον πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν. Ἐξετάζει πρῶτον λεπτομερῶς τὰ τῆς προμηθείας καὶ κατεργασίας τῶν πρώτων ὑλῶν, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ὑφαντικήν, κατόπιν περιγράφει λεπτομερῶς τὰ τῆς ὑφάνσεως καὶ περαιτέρω ἐπεξεργασίας τοῦ ὑφάσματος, τελευταῖον δ' εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἐξετάζει ἐν λεπτομερείᾳ καὶ μὲ τὰς ἀπαντώσας κατὰ γεωγραφικὰς περιφερείας παραλλαγάς. Μὴ περιοριζόμενος δὲ μόνον εἰς τὸ σχῆμα τῆς ἐνδυμασίας, ἐξετάζει καὶ τὰ τῆς διακοσμήσεως αὐτῆς, ἔπειτα τὰ τῶν ραπτῶν τῆς ὑπαίθρου, προσθέτων καὶ διαφόρους

[1]) *Δημ. Λουκοπούλου*, Αἰτωλικαὶ οἰκήσεις, σκεύη καὶ τροφαί. Ἀθ. 1925.

εὐτραπέλους διηγήσεις τοῦ κύκλου των, τελευταῖον δὲ καὶ τὰ τῆς ἐνδυμασίας τῶν παιδίων καὶ τῶν νεκρῶν. Ἡ ἐργασία τοῦ Λουκοπούλου, τὴν ὁποίαν κοσμοῦν καὶ πολυάριθμοι διασαφητικαὶ εἰκόνες ἐνδυμάτων, κοσμημάτων καὶ ὑφαντικῶν ἐργαλείων, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ εἰδικὴν γραφίδα τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι ἀποτελεῖ μετὰ τὴν ἀξιόλογον ἐργασίαν τῆς ἀνωτέρω κυρίας πρώτην πλήρη καὶ μεθοδικὴν ἐργασίαν διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔνδυμα, ἥτις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα διὰ παρομοίας ἐργασίας.

Κ.

Πασαγιάνη Κώστα, Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια. [Ἀθῆναι] 1928. (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 3). 8ον σ. ϑ′+191.

Πλουσία καὶ ἐνδιαφέρουσα συλλογὴ μοιρολογίων καὶ τραγουδιῶν τῆς Μάνης. Τὰ μοιρολόγια τῆς Μάνης καὶ ἐν μέρει τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσον ἰδιόρρυθμα, ὅσον καὶ ὅλος ὁ βίος τῆς χώρας ταύτης, δὲν ἦσαν ἄγνωστα. Ὁ Πολίτης εἶχε δώσει ἤδη δείγματα εἰς τὴν Πανδώραν καὶ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν σύλλογον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις δὲν ἦσαν ταῦτα ἀρκετά, ὅπως σχηματίσῃ τις σαφῆ ἰδέαν τῆς ἰδιορρύθμου ταύτης ποιήσεως. Ὁ συγγραφεύς, ἐνθουσιώδης φίλος τῆς λαογραφίας, νέος εἰσέτι κατήρτισε τὴν συλλογὴν ταύτην ἥτις καὶ ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς ἑταιρείας. Ἐκ ταύτης δ' ἐδημοσίευσε μερικὰ εἰς τὸν ἄλλοτε ἐκδιδόμενον Παρνασσόν. Βραδύτερον ἡ συλλογὴ ὑπεβλήθη πρὸς δημοσίευσιν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λαογραφικὴν ἑταιρείαν, ἀλλ' αὕτη δὲν κατέστη δυνατή. Οὕτως ἀπόκεινται δύο χειρόγραφα αὐτῆς, τὸ μὲν εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ, τὸ δὲ εἰς τὸ Λαογραφικὸν ἀρχεῖον, τῶν ὁποίων ἔκαμα χρῆσιν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος. Νῦν ἡ Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη κατέστησε δυνατὴν τὴν ἔκδοσιν τῆς συλλογῆς, ἥτις θὰ διευκολύνῃ πολὺ τὴν σπουδὴν τῆς ξεχωριστῆς αὐτῆς ποιήσεως. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι μεταξὺ τῶν δημοσιευθέντων κειμένων καὶ τῶν ἀποκειμένων ἐν τοῖς χειρογράφοις δὲν λείπουν αἱ διαφοραί, μολονότι ἀσήμαντοι καὶ μᾶλλον λεκτικαί. Ἐπίσης τινὰ τῶν ᾀσμάτων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἢ ἡ φρασεολογία θὰ προσέκρουον ὡς ἄγαν ἐλευθερόστομα, περιεκόπησαν, τινὰ δὲ καὶ ἐξηρέθησαν τῆς δημοσιεύσεως. Οὕτως ἡ δημοσίευσις δὲν ἠχρήστευσεν ἐντελῶς τὰ χειρόγραφα. Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι κάπου κάπου διέφυγε τὸν συλλογέα ἡ ὀρθὴ διατύπωσις τοῦ μέτρου. Οὕτως ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 82 οἱ στ. 5-8 ἀνὰ δύο ἀποτελοῦν δεκαπεντασυλλάβους. Ἔλλειψις, ἡ ὁποία δυστυχῶς δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ συμπληρωθῇ, εἶναι ὅτι δὲν σημειοῦται ἀκριβέστερον ὁ τόπος τῆς προελεύσεως ἑκάστου τραγουδιοῦ, καθὼς καὶ τὸ πρόσωπον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἤντλησεν ὁ συλλογεύς. Ἐπίσης θὰ διηυκόλυνε πολὺ τὴν σπουδήν, ἂν ὁ ἐκδότης ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ σημειώσῃ καὶ τὰς δημοσιευθείσας τυχὸν παραλλαγάς. Τῶν κειμένων προτάσσει ὁ συλλογεὺς μικρὸν πρόλογον, εἰς τὸν ὁποῖον πλὴν ἄλλων κάμνει λόγον καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ψάλλονται τὰ μοιρολόγια. Αἰσθητὴ ὅμως εἶναι ἡ ἔλλειψις λεπτομερεστέρων πληροφοριῶν ἐν γένει περὶ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ζωὴν τῶν Μανιατῶν. Οὐσιῶδες τέλος κενόν, τὸ ὁποῖον πρέπει κάποτε νὰ συμπληρωθῇ, ἀποτελεῖ ἡ πλήρης ἄγνοια τῆς μελῳδίας τῶν μοιρολογίων αὐτῶν καὶ τῶν τραγουδιῶν. Διὰ τοὺς τυχὸν ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ποίησιν αὐτὴν τῆς Μάνης σημειοῦμεν ὅτι ἀρκετὰ πλουσία συλλογὴ μοιρολογίων ἀπόκειται καὶ εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ ἀποθανόντος γυμνασιάρχου Νεστορίδου, ἀποκείμενα νῦν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ.

Κ.

Τζιάτζιου Εὐαγ. Στ., Τραγούδια τῶν Σαρακατσαναίων. [Ἀθῆναι] 1923. (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 4). 8ον σ. η′+112.

Πλουσία συλλογὴ 251 δημοτικῶν ᾀσμάτων, ὧν τὰ πλεῖστα (237) προέρχονται ἀπὸ τοὺς Σαρακατσαναίους τῆς περιφερείας Φλωρίνης, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἀπὸ τὸ χωρίον Μπόρσια τῆς Ἀνασελίτσης τῆς Δ. Μακεδονίας. Εἰς μικρὰν εἰσαγωγὴν παρέχει ὁ συγγραφεὺς ἀρκετὰς ἐνδιαφερούσας πληροφορίας καὶ διὰ τοὺς Σαρακατσαναίους, τοὺς νομάδας τούτους ποιμένας τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὰ τραγούδια των. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ παρατήρησις ὅτι ἀκόμη ἐξακολουθοῦν παρ' αὐτοῖς ἀνώνυμοι ποιηταὶ νὰ ποιῶσι διάφορα ᾄσματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ἡ δημοτικὴ μοῦσα δὲν ἐσίγησεν ἀκόμη παρ' αὐτοῖς, ὅπως εἰς ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρᾶγμα βεβαιώνεται καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ δημοσιευόμενα κείμενα, τῶν ὁποίων ἀρκετὰ ἀναφέρονται εἰς σύγχρονα ἢ τοῦ ἐγγὺς παρελθόντος γεγονότα. Ἀξία προσοχῆς ἐπίσης εἶναι ἡ παρατηρουμένη διαφορὰ εἰς τὴν διάλεκτον τῶν ᾀσμάτων· ἐνῷ τὰ τῶν Σαρακατσαναίων οὐδεμίαν διαλεκτικὴν χροιὰν ἔχουν, τὰ τῶν Μπορσίων φέρουσι καταφανῆ τὰ ἴχνη τῶν βορείων ἰδιωμάτων. Κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ συλλογέως τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει. Πράγματι δὲ τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ παρὰ Hœg (Les Saracatsans). Διὰ τῆς

πλουσίας ταύτης συλλογῆς τοῦ Τζιάτζιου, μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ Höeg, παρέχεται ἄφθονον ὑλικὸν διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ μελετήσῃ ἰδιαιτέρως τὰ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως παρὰ τῇ νομαδικῇ ταύτῃ φυλῇ, ἥτις παρὰ τὴν φαινομενικὴν ἀπομόνωσίν της καὶ τὸν ἰδιορρυθμόν της βίον, ὅπως τοὐλάχιστον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπὸ τὰ ἄσματά της, οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ μετέχῃ τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ βίου.

Κ.

Μαλέα Κ., Εἰκόνες λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. [Ἀθῆναι] 1929. (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 6). 4ον σ. 56.

Ὁ ἀείμνηστος ζωγράφος Μαλέας, ὅστις ἦτο γνώστης καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, δὲν παρέλειπε κατὰ τὰ ταξείδια του νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ τὴν λαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται παρουσίαζε ζωγραφικὸν ἐνδιαφέρον, καταρτίσας οὕτω συλλογὴν ὁλόκληρον πινάκων καὶ σχεδίων λαϊκῶν κατοικιῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν. Ἐκ τούτων συλλογήν, καταρτισθεῖσαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς βιβλιοθήκης, ἀνέλαβε νὰ δημοσιεύσῃ αὕτη ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἀειμνήστου καλλιτέχνου. Βεβαίως αἱ εἰκόνες τοῦ Μαλέα δὲν πληροῦν τὰς ἀπαιτήσεις μιᾶς πλήρους ἀρχιτεκτονικῆς μελέτης· λείπουν αἱ κατόψεις, αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὸ ὀνοματολόγιον καὶ τόσα ἄλλα πράγματα, εἶναι ἐν τούτοις πολύτιμοι διότι ἀναδεικνύουν τὰ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀξιοσημείωτοι ἰδίᾳ ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι οἱ ἐκ Νάξου προερχόμενοι πίνακες, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ πολυαριθμότεροι. Τῶν εἰκόνων προέταξεν ὁ ἀείμνηστος καλλιτέχνης καὶ βραχὺν πρόλογον, ἐν τῷ ὁποίῳ πλὴν τῶν γενικωτέρων αὐτοῦ παρατηρήσεων, κάμνει ἀξιολόγους παρατηρήσεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ἰδίως ἀξία προσοχῆς καὶ περαιτέρω ἐξετάσεως εἶναι ἡ παρατήρησίς του ὅτι ἐκτὸς τῶν νήσων εἰς τοὺς λοιποὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος «ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι γεμάτη μὲ ἐπίδρασι διαφόρων ἐποχῶν, ὅσο καὶ ἂν ἐξεχάστηκαν πολλὲς φορὲς οἱ αὐστηρὲς παραδόσεις τῆς βυζαντινῆς, τῆς φράγκικης καὶ τῆς τουρκικῆς ἢ ἀράπικης.» Ἐν γένει ἡ ἐργασία τοῦ Μαλέα, χωρὶς ὅπως εἴπομεν νὰ εἶναι συστηματικὴ λαογραφικὴ μελέτη ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν διὰ τὴν μελέτην τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Κ.

Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ὑποδείγματα ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς. Μετὰ ἐπεξηγηματικοῦ προλόγου 26 πινάκων καὶ 274 σχεδίων καὶ εἰκόνων. Ἔκδοσις «Πυρσοῦ». Ἀθῆναι 1929. 4ον σ. 16+πίν. 26.

Ἡ ἐκδότις, πολὺ γνωστὴ εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον διὰ τὴν ἀκραιφνῆ καὶ ζωηρὰν αὐτῆς ἀγάπην πρὸς τὴν λαϊκὴν ἐν γένει τέχνην καὶ τὰ σχετικά της ἀξιόλογα ἔργα, ὁρμωμένη ἀπὸ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ διακοσμητικὴ τέχνη ἐν Ἑλλάδι θὰ προοδεύσῃ μόνον ἂν ὁρμηθῇ ἀπὸ τὴν λαϊκὴν τέχτην, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ζωντανή της βάσις, χωρὶς βέβαια καὶ νὰ καταντήσῃ εἰς δουλικὴν μίμησιν, δίδει καὶ τὸ πρώτιστον καὶ ἀπαραίτητον μέσον πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδεῶν της, ἕνα ὁδηγόν, παρέχοντα τὰ κατάλληλα σχέδια, εἰλημμένα ἐκ τῆς λαϊκῆς ποικιλτικῆς, διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν διδασκαλίαν εἰς τὰ σχολεῖα. Διότι πράγματι δὲν ὑπάρχει καλύτερον μέσον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν λαϊκὴν τέχνην καὶ τὴν προαγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἔμπρακτον καλλιέργειάν της εἰς τὰ σχολεῖα. Τοιαύτη δὲ καλλιέργεια φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ τοῦ ἀπαραιτήτου ὁδηγοῦ μετὰ τῆς σχετικῆς συλλογῆς σχεδίων, τὴν ὁποίαν κανεὶς ἄλλος δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ καλύτερον ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τὴν κ. Χατζημιχάλη. Ἡ συλλογὴ περιέχει πράγματι ἀξιόλογα, καλῶς ἐκλελεγμένα, καταλλήλως εἰκονισμένα καὶ καλλιτεχνικώτατα ἐκδεδομένα δείγματα τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς διακοσμητικῆς μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων ὁδηγιῶν, ἀνταποκρίνεται δὲ πλήρως εἰς τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον κατηρτίσθη. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἀναπληρώνει αὕτη ἕν τινι μέτρῳ καὶ τὴν ἔλλειψιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι μιᾶς συλλογῆς ὑποδειγμάτων λαϊκῆς τέχνης πρὸς ἐπιστημονικὴν αὐτῆς μελέτην. Ἡ λαϊκὴ τέχνη ἐν Ἑλλάδι, ἐφ' ὅσον τὰ ἔργα της παραμένουν ἄγνωστα εἰς τὰς χεῖρας τῶν δημιουργῶν των, τῶν χωρικῶν ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος, ἢ κλειδωμένα εἰς ἀτελῆ μουσεῖα, καὶ δὲν καθίστανται ἐπαρκῶς γνωστὰ διὰ καταλλήλων συγκεντρωτικῶν δημοσιεύσεων, θὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ παραμένῃ ἀμελέτητος. Διότι βέβαια δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκὴς καὶ ἐξαντλητικὴ ἡ σποραδικὴ μελέτη, ὅπως γίνεται σήμερον, ἐφ' ὅσον τὸ σύνολον παραμένει ἄγνωστον. Πόσον δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἀνεπαρκεῖς προσπαθείας αὐτῆς τῆς κ. Χατζημιχάλη, ἡ ὁποία συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ ὁ ἄριστος γνώστης τῆς λαϊκῆς διακοσμητικῆς ἐν Ἑλλάδι, ὁσάκις πρόκειται περὶ γενικωτέρων χαρακτηρισμῶν καὶ διαιρέσεων. Εἰς τὸ βιβλίον ἀκριβῶς τοῦτο, ἐν τῷ προλόγῳ προσπαθεῖ αὕτη νὰ δώσῃ καὶ μίαν γενικὴν διαίρεσιν τῆς κεντητικῆς ἐν Ἑλλάδι εἰς *ἠπειρωτικήν*, περιλαμβάνουσαν ὅλην τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, παλαιὰν καὶ νέαν

μετὰ τῆς Εὐβοίας, καὶ εἰς *νησιωτικήν*, περιλαμβάνουσαν ἁπαξαπάσας τὰς νήσους, τοῦ τε Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους. Τὴν διαίρεσιν ταύτην ἀφήνει ἡ εἰσηγουμένη ἐντελῶς ἀδικαιολόγητον, ἐνῷ τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον σπουδαῖον, ὥστε δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι, ἂν ἦτο καὶ εὔκολον, θὰ ἐδίδοντο τοὐλάχιστον οἱ θεμελιώδεις χαρακτῆρες, ἐπὶ τῶν ὁποίων αὕτη ἐστηρίχθη. Αἱ κατωτέρω (σ. 9) πρὸς διάκρισιν τῶν κεντημάτων διδόμεναι πληροφορίαι, ἀναφερόμεναι μόνον εἰς τὰς χρησιμοποιουμένας ὕλας, ὑφάσματα καὶ νήματα, ἀποτελοῦσι γνωρίσματα ἐντελῶς ἐξωτερικὰ καὶ βεβαίως δὲν δίδονται ὡς βάσις διαιρέσεως. Εἶναι λοιπὸν καιρός, νομίζομεν, νὰ ἀρχίσῃ νὰ γίνεται σκέψις περὶ μιᾶς συγκεντρωτικῆς δημοσιεύσεως, ἑνὸς corpus τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς ποικιλτικῆς, ἥτις καὶ διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ, ἀλλὰ πρὸ παντὸς θὰ προαγάγῃ σπουδαίως καὶ ἀσφαλῶς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης. Προεργασίαι διὰ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν λείπουν· ὅσαι ἄλλαι εἶναι ἀναγκαῖαι πρέπει ἐγκαίρως νὰ γίνουν, ἐφ' ὅσον ἀκόμη ὑφίσταται ἡ λαϊκὴ τέχνη, ἡ ὁποία ἀρχίζει σιγὰ σιγὰ νὰ ἐκλείπῃ, ὅπως ἐκλείπουν καὶ τόσαι ἄλλαι χαρακτηριστικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ βίου.

Κ.

Σουμελίδου Γ., 'Ακριτικὰ ἄσματα. 'Αθῆναι 1928. [Ἀνατύπωσι ἀπὸ τὸν Α'. τόμο τοῦ 'Αρχείου τοῦ Πόντου]. 8ον σ. 46.

'Ο συγγραφέας στὴν πραγματεία αὐτή, ποὺ σκοπὸ ἔχει περισσότερο τὴν κριτικὴ ἐπεξεργασία μερικῶν δημοτικῶν ποντικῶν τραγουδιῶν παρὰ τὴ διάδοσί τους σ' εὐρύτερο κύκλο, δίνει τὶς κυριώτερες συλλογὲς τῶν τραγουδιῶν τοῦ Πόντου, ἀναπτύσσει τὴ σημασία αὐτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀκριτικῶν ἀπὸ ἐθνικὴ καὶ λαογραφικὴ ἄποψι, παραθέτει τὰ κείμενα 19 ἀκριτικῶν τραγουδιῶν μὲ σημειώσεις παραλλασσόντων στίχων καὶ στὸ τέλος προσθέτει μερικὲς γλωσσικὲς κ' ἑρμηνευτικὲς ἐξηγήσεις. Στὴν εἰσαγωγὴ ὁ συγγραφέας ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ποντικὰ τραγούδια τὰ ἀκριτικά, καὶ ἀναπτύσσοντας τὴ σημασία τους λέγει γι' αὐτὰ πολλὰ ἄγνωστα καὶ γνωστὰ (πρβ. *Κυριακίδου*, Διγενὴς 'Ακρίτας), πολλὰ πιθανὰ καὶ ἀπίθανα. Π. χ. σωστὲς εἶναι οἱ παρατηρήσεις, 1) ὅτι στὰ ἀκριτικὰ τραγούδια οἱ ἀγῶνες εἶναι ἀπόλυτα προσωπικοὶ καὶ δὲν γίνονται, ὅπως σὲ ἄλλα νεοελληνικὰ τραγούδια, ἀπὸ φυλετικὸ μῖσος καὶ θρησκευτικὸ φανατισμὸ καὶ 2) οἱ σχετικὲς μὲ τοὺς στίχους *«κόμαν κ' ἐξεγκοπάτεσεν κόμαν κ' ἐξεγκοκάτσεν»* καὶ *«νέαθεν ἁρματώνω»*, ποὺ τοὺς μεταβάλλει σὲ *«κόμαν κ' ἐζεγκοπάτεσεν κόμαν κ' ἐσελλοκάτσεν»* καὶ *«νέα θεν' ἁρματώνω»*, ἀπίθανες ὅμως πάλι εἶναι οἱ γνῶμες του οἱ σχετικὲς 1) μὲ τὸ χρονικὸ καθορισμὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν, ὅπου μάλιστα διαφωνεῖ καὶ μὲ τὸν Πολίτη (πρβ. Λαογρ. Σύμμ. Α' 251 κ. ἑ.) καὶ 2) οἱ σχετικὲς μὲ τὴ φράσι *«τὰ τόπεα ἐβουλῶθαν»*, ποὺ τὴ διορθώνει στὴ φράσι *«τὰ τόπεα των ἀλῶθαν»*, ὅπου τὰ *τόπεα* στὴ πρώτη φράσι σημαίνει κανόνια καὶ στὴ δεύτερη στρατιωτοτόπια, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι τὰ κανόνια ἦταν ἄγνωστα στοὺς ἀκριτικοὺς χρόνους, σὰν νὰ μὴ μποροῦσε ἡ λέξι αὐτὴ νὰ εἶναι ὑστερογενέστερα προσθήκη, ὅπως γίνεται συχνὰ μὲ τὸν ἱστορικὸ συγχρονισμὸ τῶν τραγουδιῶν.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἔκδοσι τῶν κειμένων δὲν θὰ εἴχαμε νὰ ποῦμε τίποτε ἂν ὁ συγγραφέας δημοσίευε ἀμετάβλητες ὡρισμένες παραλλαγὲς ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Αὐτὸς ὅμως προχωρεῖ καὶ παρακάτω προσπαθῶντας νὰ καταρτίσῃ πληρέστερο κείμενο, συμπληρώνοντας καὶ διορθώνοντας μὲ βάσι μιὰ παραλλαγὴ καὶ βοηθὸ τὶς ἄλλες, δημοσιευμένες καὶ ἀδημοσίευτες. Ἡ προσπάθεια εἶναι ἀξιέπαινη, δὲν εἶναι ὅμως ἐπιτυχημένη, κάνει δὲ καὶ μερικὰ μεθοδικὰ σφάλματα ποὺ τὴν καθιστοῦν σχεδὸν ἄχρηστη. Καὶ πρῶτα πρῶτα στὶς κριτικὲς ὑποσημειώσεις ξεχνᾷ νὰ σημειώσῃ τὴν προέλευσι τῶν παραλλασσόντων στίχων. Ἔτσι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι κάθε φορὰ νὰ ἀνατρέχουμε σὲ βιβλία δυσπρόσιτα γιὰ νὰ βροῦμε ποιὰ εἶναι ἡ παράδοσι καὶ ποιὰ ἡ ἐκλογή του. Ἔπειτα, ἂν καὶ ἔχῃ ὑπ' ὄψει του τὶς δημοσιευμένες συλλογὲς τοῦ Τριανταφυλλίδη, Ἰωαννίδη, Παρχαρίδη καὶ Μελανοφρύδη καὶ τὴν ἀδημοσίευτη τοῦ Βαλαβάνη, καὶ λέγῃ ὅτι θὰ δημοσιεύσῃ τὰ κείμενα συμπληρωμένα καὶ διορθωμένα ἀπὸ ὅλες τὶς συλλογές, δίνει ἐξαιρετικὴ σημασία στὴ συλλογὴ τοῦ Βαλαβάνη χωρὶς προφανῆ λόγο. Οἱ δὲ συμπληρώσεις δὲν εἶναι πάντοτε ἐπιτυχημένες. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ δὲν λείπουν καὶ οἱ ἐπαναλήψεις τῶν ἴδιων πραγμάτων μὲ διαφορετικὰ λόγια, τὰ ἰσότιμα δηλ. μοτίβα. Π.χ. στὸ τραγούδι 6 ὅπου ὁ Μελαν. ἔχει μονάχα τὸ 2 καὶ 3 στ. καὶ ὁ Τριαντ. τὸ 4 καὶ 5, ὁ ἐκδότης τοὺς ἀραδιάζει καὶ τοὺς 4 χωρὶς νὰ προσέξῃ μήπως εἶναι περιττοὶ οἱ δύο πρῶτοι ἢ οἱ δύο δεύτεροι, ἢ ἂν ὅλοι μαζὶ δὲν ἀνακόπτουν τὴ διήγησι, ἂν δηλ. δὲν εἶναι ἰσότιμα μοτίβα· τὸ ἴδιο γίνεται καὶ παρακάτω στοὺς στ. 13, 14, 15, κ. ἑ.

Ἔπειτα καὶ οἱ ἑρμηνευτικές του παρατηρήσεις δὲν εἶναι παντοῦ ἐπιτυχημένες, ἴσως γιατὶ ξεκινᾷ ἀπὸ στενότερο κύκλο. Ἂν π.χ. εἶχε γενικὰ ὑπ' ὄψι του τί γίνεται κανονικὰ στὶς λαϊκὲς διηγήσεις, στὰ παρα-

μύθια δὲν θὰ ἔπεφτε ἔξω ἀντικρούοντας στὸ πρῶτο τραγούδι τὴ γνώμη τοῦ Κυριακίδη, ὅτι τὰ ἀναφερόμενα στὸ τραγούδι ὑπερφυσικὰ χαρακτηριστικὰ ἀνήκουν ἀρχικὰ στὸ Σαρακηνὸ καὶ ὄχι στὸν Ξάντινο (πρβ. Διγ. Ἀκρ. σ. 132) καὶ ὑποστηρίζοντας ἀντίθετα ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν στὸν Ξάντινο, ποὺ τοῦ τὰ ἀποδίδει, λέγει, ὁ ποιητής, φανταζόμενος ἄλογα ποὺ χλιμιντροῦν καὶ ἀνθρώπους θυμωμένους, ποὺ τὰ μαλλιά των μοιάζουν μὲ θημωνιὲς ἀπὸ στάχυα, ποὺ περιμένουν τὰ βόδια νὰ τ' ἁλωνίσουν. Συγκεφαλαιώνοντας τὰ ἀνωτέρω μποροῦμε νὰ ποῦμε γενικά, πῶς ἀξιέπαινη ἦταν ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ συγκεντρώσῃ τὰ ποντικὰ ἀκριτικὰ τραγούδια, καὶ πῶς ἔκαμε καὶ ἀρκετὲς ἀναλόγως παρατηρήσεις, ἡ ἔλλειψι ὅμως μεθοδικότητας ἐλαττώνουν τὴν χρησιμότητά της.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΤΑΣΙΟΣ

Hoffmann - Krayer E., Volkskundliche Bibliographie für die Jahre 1921 und 1922. Im Auftrage des Verbandes deutscher Vereine für Volkskunde. Walter de Gruyter et C°. Berlin-Leipzig 1927. 8ον σ. XXVII+414.
—für die Jahre 1923 und 1924.—1929. 8ον σ. XXVIII+492.

Τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου τῆς λαογραφικῆς βιβλιογραφίας, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ Ἕνωσις τῶν γερμανικῶν λαογραφικῶν ἑταιρειῶν, διὰ τὴν λαογραφικὴν ἐπιστήμην εἴχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσωμεν καὶ ἄλλοτε ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (Η' 588), καθὼς καὶ τὴν ἐπιτυχίαν, μεθ' ἧς διεξάγεται ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τῶν Ἑλβετῶν λαογράφων κ. Ε. Hoffmann-Krayer. Οἱ παρόντες δύο τόμοι, περιλαμβάνοντες τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1921-22, 1923-24, παρουσιάζονται πολὺ ὀγκωδέστεροι τῶν προηγουμένων, ὄχι μόνον διότι αἱ λαογραφικαὶ ἐργασίαι βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον προάγονται, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὑπὸ τὸν ἐκδότην συνεργασία γίνεται ὁσημέραι ἀρτιωτέρα. Λυπηρὸν εἶναι ὅτι τὰ νεώτερα ἑλληνικά, ὅπως καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, δὲν ἀντιπροσωπεύονται παρὰ μόνον διὰ τῶν δημοσιευομένων εἰς τὴν Λαογραφίαν, διότι δυστυχῶς τὸ σποραδικῶς δημοσιευόμενον ὑλικὸν παραμένει καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας πολλάκις ἀπρόσιτον. Τὸ δημοσιευόμενον ἐν τῷ τεύχει τούτῳ ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας τοῦ ἀειμνήστου Ν. Γ Πολίτου, καθὼς καὶ ἡ Ἐπιθεώρησις, τῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων, τὴν ὁποίαν ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ πληρώσῃ ἐν μέρει τὸ κενόν.

Κ.

Murko Mathias, La poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siecle. Paris 1929 (Travaux publiés par l' Institut d' études slaves X). 8ον σ. 74+πιν. XXI.

Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει ὡς αὐτοτελῆ πραγματείαν καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀρτιωτέραν διαλέξεις αὐτοῦ γενομένας ἐν Σορβόννῃ κατὰ τὸ 1928. Τὸ κυριώτερον μέρος τῆς πραγματείας εἶναι τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν δημώδη ἡρωϊκὴν ποίησιν τῶν Σλάβων ἐν Βοσνίᾳ, τὴν ὁποίαν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ὁ συγγραφεὺς νὰ μελετήσῃ εἰς ἐπανειλημμένα ταξείδια. Περὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν διὰ τὴν ἐν γένει δημώδη ποίησιν ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (Ε' Βοσνίαν 433 κἑ.) ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ διὰ τὰ πορίσματα τοῦ εἰς ταξειδίου του. Ἡ πραγματεία κοσμεῖται καὶ ὑπὸ εἴκοσι καὶ ἑνὸς πινάκων, ἀπεικονιζόντων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀοιδούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ὁ συγγραφεύς, καθὼς καὶ τὰ μουσικὰ αὐτῶν ὄργανα. Κ.

Papyri graecae magicae. Die griechischen Zauberpapyri herausg. und übersetzt von Karl Preisendanz unter Mitarbeit von † A. Abt, S. Eitrem, L. Fahz, A. Jacoby, † G. Möller, † R. Wünsch. I. 1928. B.G. Teubner. Leipzig-Berlin. 8ον σ. XII+200 μετὰ 3 πιν. Τιμ. ἄδ. μ. 16. δεμ. 18.

Μετὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Albr. Dieterich, τοῦ R. Wünsch, R. Reitzenstein, Ad. Deissmann καὶ ἄλλων πολλῶν, οὐδεὶς πλέον ἀμφιβάλλει περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν μαγικῶν παπύρων ὄχι μόνον διὰ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν λαογραφίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, πολυάριθμοι δὲ εἶναι σήμερον οἱ ἐρευνηταί, οἱ προσπαθοῦντες νὰ ἀντλήσουν ἐξ αὐτῶν ποικίλας εἰδήσεις καὶ διδάγματα. Τὴν χρῆσιν ὅμως τούτων ἐδυσκόλευε πάρα πολὺ ὄχι μόνον τὸ δυσπρόσιτον τῶν διαφόρων αὐτῶν δημοσιεύσεων, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάστασις τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐκδιδόμενα ἄνευ τῶν ἀπαιτουμένων διασαφήσεων, ἐνίοτε δὲ καὶ πανομοιοτύπως, ἦσαν δύσκολα εἰς τὴν κατανόησιν διὰ τοὺς μὴ εἰδικούς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνωρὶς ἤδη ὁ Albr. Dieterich συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς δημοσιεύσεως ὅλων τῶν μαγικῶν παπύρων εἰς μίαν ἔκδοσιν ἐπιστημονικήν, σαφῆ, προσιτὴν καὶ εὔχρηστον, τὸ ὁποῖον προήγαγε κατόπιν ὁ Wünsch. Τὸ χειρόγραφον ἦτο ἤδη ἕτοιμον τῷ 1913, ὁπότε ἐκραγέντος τοῦ πολέμου ἀνεστάλη ἡ δημοσίευσις. Ἔκτοτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Wünsch ἡ ἔκδοσις ἀνετέθη εἰς τὸν διαπρεπῆ παπυρολόγον K. Preisendanz ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων εἰδικῶν. Τὸ Corpus ὑπολογίζεται ὅτι θὰ περιλάβῃ 76 μεγαλύτερα καὶ μικρότερα τεμάχια μετὰ εἰσαγωγῆς, βιβλιογραφίας, μετρικῆς ἐπεξεργασίας τῶν περιλαμ-

βανομένων ὕμνων καὶ εὑρετήρια, θὰ δημοσιευθῇ δὲ εἰς τρεῖς τόμους, ὧν τὸν πρῶτον ἔχομεν ἤδη, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἐργασίας. Τὰ κείμενα ἐκδίδονται μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας. Διὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτῶν ὄχι μόνον ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν πᾶσαι αἱ γενόμεναι ἤδη ἐπ' αὐτῶν ἐργασίαι, ἀλλὰ καὶ νέαι ἀντιβολαὶ καὶ μελέται τῶν πρωτοτύπων ἐγένοντο, αἵτινες ἐβελτίωσαν σημαντικῶς αὐτά. Ἡ δὲ παρατιθεμένη μετάφρασις εἰς τὴν γερμανικὴν διευκολύνει τὴν κατανόησιν τῶν δυσκόλων καὶ ἰδιορρύθμων τούτων κειμένων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἔκδοσις αὕτη ἀποβαίνει ἀσφαλής, πρόχειρος καὶ εὔχρηστος πηγὴ διὰ τοὺς ἐρευνητάς, εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητον ὅτι θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν σχετικῶν μελετῶν. Κ.

Weinreich Otto, Gebet und Wunder. Zwei Abhandlungen zur Religions-und Literaturgeschichte. Einzelausgabe aus Genethliakon Wilhelm Schmid. W. Kohlhammer. Stuttgart 1929 (Tübinger Beiträge zur Altertumswissenschaft Heft 5). 8ον σ. 298.

Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει ἐν τῷ ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταετηρίδι τοῦ W. Schmid τιμητικῷ τόμῳ δύο πραγματείας, ὧν ἡ μὲν πρώτη φέρει τὸν τίτλον Primitiver Gebetsegoismus (σ. 1-33), ἡ δὲ δευτέρα Turöffnung im Wunder-, Prodigien- und Zauberglauben der Antike, des Judentums und Christentums (σ. 34-298). Ἐν τῇ πρώτῃ τούτων ὁρμώμενος ἐκ χωρίου τοῦ Τερεντίου (Andria 232), ἔνθα ἡ ὑπηρέτρια Mysis εὐχομένη εἰς τοὺς θεοὺς ὑπὲρ τῆς εὐτοκίας τῆς κυρίας της ἐπιπέμπει τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς μεθύσου μαίας, εἰς ἄλλας ἐπιτόκους, πραγματεύεται γενικώτερον περὶ *ἀποπομπῆς* καὶ *ἐπιπομπῆς* καὶ ἰδιαιτέρως παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, διαστέλλει εὐστοχώτατα τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ἀποδεικνύει ὅτι ἡ διατύπωσις τοῦ χωρίου τοῦ Τερεντίου, ὅπως ἔχει, εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν συνήθειαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ προέρχεται οὐχὶ ἐκ τοῦ Μενάνδρου, ἀλλ' ἐκ τῆς διασκευῆς τοῦ Τερεντίου. Ὁ ὑποδειγματικὸς τρόπος τῆς πραγματεύσεως τοῦ ζητήματος δεικνύει πῶς ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως ἀσημάντων φαινομενικῶς πληροφοριῶν, ἀναφερομένων εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὰς δεισιδαιμονίας τῶν λαῶν, δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι ἀξιόλογα γραμματολογικὰ συμπεράσματα.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ παρακολουθεῖ τὸ θαῦμα τοῦ αὐτομάτου ἀνοίγματος τῆς θύρας διὰ θείας ἢ μαγικῆς δυνάμεως ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν λογοτεχνίαν, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν συναξαρίων, προσθέτει δὲ καὶ τὰ παρόμοια ἐν

ταῖς ἀνατολικαῖς λογοτεχνίαις, τῇ ἀσσυροβαβυλωνιακῇ, ἰνδικῇ, ἑβραϊκῇ, αἰγυπτιακῇ καὶ τελευταῖον καὶ τὰ ἐν τοῖς παραμυθίοις.

Ἡ πραγματεία λίαν ἐνδιαφέρουσα λαογραφικῶς, καθ' ὅσον παρακολουθεῖ τὴν διαμόρφωσιν λαϊκῆς δοξασίας ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ, εἶναι ὄχι ὀλιγώτερον σπουδαία φιλολογικῶς, διὰ τὰς ὑποδειγματικὰς φιλολογικὰς παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐξεταζόμενα χωρία. Ὁ συγγραφεὺς ἐνῷ ἐξαντλεῖ τὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ τῇ λατινικῇ λογοτεχνίᾳ παραδείγματα, δὲν ἐπιδιώκει τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τὰ λαογραφικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρκετὰ πολυάριθμα. Ἀναφέρομεν ἐδῶ ἐλάχιστα τινά, εἰλημμένα προχείρως ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας. Εἰς τὰς νεοελληνικὰς παραδόσεις γίνεται λόγος περὶ θαυμασίου τινὸς χόρτου, τοῦ *σιδερόχορτου*, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀνοίγῃ οἱανδήποτε θύραν (*Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 320). Σχετικαὶ δ' ἐκ τοῦ ἀντιστρόφου πρὸς τὸ ὑπὸ πραγμάτευσιν θέμα εἶναι αἱ θείᾳ τινὶ δυνάμει κλεισταὶ θύραι, αἱ ὁποῖαι μόνον διὰ θείας ἐπίσης δυνάμεως ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις ἀνοίγονται, ὅπως π. χ. εἶναι ἡ θύρα τῆς Ἁγίας Σοφίας (*Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 68) κτλ. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ παραμύθια τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας ἀποτελεῖ σύνηθες θαῦμα, παράδειγμα τοῦ ὁποίου ἀναφέρει ὁ συγγραφεύς. Κ.

R. Reitzenstein, Die Vorgeschichte des christlichen Taufe. Mit Beiträgen von L. Troie. Leipzig-Berlin. B. G. Teubner 1929. 8ον σ. 336.

Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ ἐπιφανοῦς ἐρευνητοῦ τῶν ἑλληνιστικῶν μυστηριακῶν θρησκευμάτων ἀποτελεῖ, ὡς αὐτὸς λέγει, τὴν συνέχειαν καὶ τὴν κατακλεῖδα τῶν σχετικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν. Τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος εἶχε θίξει ἤδη ὁ συγγραφεὺς ἐν συντόμῳ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Die hellenistischen Mysterienreligionen» Γ' ἔκδ. 1927 σ. 229 κἑ. ὅπου καὶ ὑποδεικνύει τὴν συγγένειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ τῶν Μανδαίων. Τὴν θέσιν ταύτην ὑποστηρίζει καὶ ἀναπτύσσει πλήρως ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ· καταδεικνύει τὴν ὑφισταμένην συγγένειαν μεταξὺ τῶν δύο βαπτισμάτων, βεβαιώνει τὴν προτεραιότητα τῆς σχετικῆς μανδαϊκῆς διδασκαλίας ἐκ τοῦ Φίλωνος καὶ τέλος παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ λατρευτικοῦ ἐθίμου τοῦ βαπτίσματος ἀπὸ τῶν Περσῶν διὰ τῶν Μανδαίων καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ μέχρι τοῦ χριστιανισμοῦ, τοῦ ὁποίου τοῦτο ἀπετέλεσε θεμελιώδη διδασκαλίαν ἅμα καὶ λατρευτικὴν πρᾶξιν. Ὁ R. ἀποκρούει οἱανδήποτε ἄλλην φαινομένην δυνατὴν ὑπόθεσιν, οἷον τῆς προτεραιότητος τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἰουδαϊκῶν καθαρμῶν, καθὼς καὶ τῆς κοινῆς καὶ παραλλήλου προελεύσεως ἐκ τρίτης πηγῆς. Ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως εἶναι

πιθανωτάτη, σπουδαιοτάτη δὲ διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν τῶν θρησκειῶν ἡ ὑποδεικνυομένη ἐξέλιξις ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ βαπτίσματος, ἥτις καὶ μᾶς δίδει τὸ παράδειγμα παρομοίων γεγονότων ἐν τῷ βίῳ τῶν θρησκειῶν.

Κ.

'Αθανασούλα Εὐδ., 'Ηταν καὶ δὲν ἦταν. Λαϊκὰ παραμύθια γιὰ παιδιὰ διαλεγμένα ἀπὸ τὴν Κα—ἀπὸ ἀνέκδοτο ὑλικὸ τοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου, εἰκονογραφημένα ἀπὸ τὴν Δίδα Ε. Π. 'Αθῆναι 1929. 8ον σ. 107.

'Επιτυχὴς συλλογὴ 12 λαϊκῶν παραμυθιῶν, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον ἔχει προσαρμοσθῆ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡ ἐπιμεμελημένη καὶ καλλιτεχνικὴ ἔκδοσις κοσμεῖται καὶ διὰ διαφόρων καταλλήλων εἰκόνων.

Κ.

Μέγα Γ. Α., Παραμύθια. 'Εκλογή—.Εἰκόνες Φ. Κόντογλου. 'Αθῆναι 1927. 8ον σ. 159.

Καὶ ἡ ἐκλογὴ αὕτη, πληρεστέρα τῆς προηγουμένης, ἀφορᾷ εἰς παιδικὰς ἀνάγκας, ἔγινε δὲ ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ ἀρχείου. Ὁ ἐκδότης προσεπάθησε νὰ προσαρμόσῃ τὴν ἰδιωματικὴν πολλάκις γλῶσσαν τῶν κειμένων εἰς τὸν κοινὸν τύπον, ἀλλ' ἡ προσαρμογὴ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλήρης καὶ ἐπιτυχής. Αἱ προστιθέμεναι ἐν τέλει συγκριτικαὶ σημειώσεις προκειμένου περὶ βιβλίου προοριζομένου διὰ παιδιὰ δὲν ἐννοοῦμεν τίνα λόγον εἶχον. Ἄξιαι προσοχῆς εἶναι αἱ εἰκόνες, εἰς τὰς ὁποίας ὁ καλλιτέχνης προσεπάθησε νὰ δώσῃ χαρακτῆρα λαϊκὸν καὶ ἀρχαϊκόν, προσαρμοζόμενον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παραμυθιοῦ. Τὸ ἐν τῷ τίτλῳ παρατιθέμενον ρητὸν «Ὅσα μύθια, τόσ' ἀλήθεια» πιστεύομεν ὅτι κατὰ παραδρομὴν ἐτέθη, διότι ἀφορᾷ εἰς τὰς παροιμίας μᾶλλον ἢ τοὺς παροιμιώδεις μύθους καὶ ὄχι τὰ παραμύθια.

Κ.

Δέφνερ Μιχ., 'Οδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Κρήτην. Μετὰ πολλῶν εἰκόνων. Βιβλιοπωλεῖον 'Ιωάννου Ν. Σιδέρη. ['Αθῆναι 1929] (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 54). 8ον σ. 256.

'Ενδιαφέρουσα καὶ εὐανάγνωστος ἔκθεσις ταξειδίου τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν Δυτικὴν Κρήτην. Μεταξὺ πλήθους πληροφοριῶν, σχετικῶν πρὸς τὴν γεωλογίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν ὑδρογραφίαν καὶ τὴν κατάστασιν ἐν γένει τῆς χώρας, ὁ προσεκτικώτατος περιηγητὴς δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὴν λαογραφίαν. Εἰς τὴν ἔκθεσίν του εὑρίσκει κανεὶς σποράδην ἀξιολόγους πληροφορίας καὶ εἰκόνας διὰ τὸν ποιμενικὸν καὶ γεωργικὸν βίον, τὴν μελισσουργίαν καὶ τὴν ἐλαιουργίαν, παραδόσεις τινὰς τοπικὰς καὶ ἓν ἢ δύο ἄσματα. Αἱ ἐντυπώσεις αὗται ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὸ περιοδικὸν 'Εθνικὴ ζωή.

Κ.

Λουκοπούλου Δ. Στ' 'Αγραφα. 'Ενα ταξειδι μὲ εἰκόνες. 'Εν 'Αθήναις (1929) (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 57). 8ον σ. 190.

Ὁ συγγραφεὺς ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Δέφνερ μᾶς δίδει τὴν περιγραφὴν ἑνὸς ταξειδίου του ἀνὰ τὰ 'Αγραφα. Ἡ περιγραφὴ εἶναι ζωηρὰ καὶ εὐανάγνωστος, δὲν στερεῖται δὲ καὶ λαογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τοπωνύμια ἀναφέρονται πολυάριθμα καθὼς καί τινες σχετικαὶ τοπωνυμικαὶ παραδόσεις, δίδεται ζωηρὰ καὶ ἐνδιαφέρουσα εἰκὼν τοῦ πανηγυριοῦ τῆς Προυσιώτισσας, πολυάριθμοι δὲ εἶναι αἱ πληροφορίαι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸν κλέφτην Κατσαντώνην, τοῦ ὁποίου πατρὶς καὶ τόπος δράσεως ἦσαν ἀκριβῶς τὰ 'Αγραφα.

Κ.

Παρχαρίδου 'Αθ. Ι. Δημώδη τραγούδια τοῦ Πόντου. Καλλιθέα-'Αθηνῶν. 1927 8ον σ. 16.

'Αναδημοσίευσις γνωστῶν ποντικῶν ᾀσμάτων.

Κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ [1]) ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ

Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. Reihe A: Regesten: Abteilung I. Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565 - 1443 bearbeitet von Franz Dölger. 2. Teil: Regesten von 1025 - 1204. Druck u. Verlag von R. Oldenbourg München - Berlin 1925. Τιμ. μ. 14.

Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἔργου καὶ τῆς μεθοδικότητος, μεθ' ἧς διεξάγεται, καθὼς καὶ περὶ τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας ἐξ αὐτοῦ ἔχου-

---

1) 'Επειδὴ πολλάκις ἀποστέλλονται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πρὸς ἀγγελίαν ἢ καὶ κρίσιν βιβλία, μὴ ἔχοντα μὲν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν Λαογραφίαν, ἐνδιαφέροντα ὅμως τὸν "Ελληνα ἀναγνώστην καὶ φιλόλογον ἐπιστήμονα, ἡ διεύθυνσις τῆς Λαογραφίας ἐθεώρησε καλὸν ἀντὶ νὰ κάμῃ λόγον περὶ αὐτῶν, ὅπως ἐγίνετο μέχρι τοῦδε, ἀναμίξ μετὰ τῶν κυρίως λαογραφικῶν ἔργων ὑπὸ τὸν τίτλον τῶν βιβλιοκρισιῶν, νὰ χωρίσῃ ἰδιαίτερον τίτλον, τὸν ἀνωτέρω, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον νὰ ἀναγγέλλωνται τὰ ἐν λόγῳ ἔργα, ἑλληνικὰ καὶ ξένα, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἀναφέρονται εἰς τὸν ἀρχαῖον, τὸν βυζαντινὸν καὶ τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν κόσμον, τμῆμα τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἡ λαογραφία, ἀλλὰ δι' ὀλίγων νὰ δίδεται καὶ γενικὴ ἰδέα περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν. Τὸ πρᾶγμα θὰ φανῇ ἴσως δι' ἓν εἰδικὸν λαογραφικὸν περιοδικὸν ἀνάρμοστον, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐγίνετο ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Λαογραφίας μέχρι τοῦδε σιωπηρῶς, εἶναι καὶ ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἡ 'Ελλὰς στερεῖται εἰδικοῦ βιβλιογραφικοῦ περιοδικοῦ καὶ ἰδίᾳ φιλολογικοῦ.

σι νὰ πορισθῶσιν ὄχι μόνον ἡ βυζαντινολογία, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι, ἐλέχθησαν ἤδη τὰ δέοντα ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (τ. Η' σ. 589 κἑ.). Εὐχαρίστως νῦν ἀγγέλλομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ πρωτοκόλλου τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων ἀπὸ τοῦ 1025-1204, κατὰ τὸν αὐτὸν ὑποδειγματικὸν τρόπον ἐπεξειργασμένον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Franz Dölger. Κ.

Dölger Franz, Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. B. G. Teubner. Leipzig-Berlin 1927 (= Byzantinisches Archiv Heft 9). 8ον σ. 160.

Τὸν πυρῆνα τοῦ ἔργου ἀποτελεῖ ἡ δημοσίευσις βυζαντινοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε πρῶτος ὁ W. Ashburner ἐν Journal of Hellenic Studies τ. 35 (1905) ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μαρκιανοῦ κώδικος 173, ἀλλ' ἀτελῶς. Ὁ συγγραφεὺς νῦν ὄχι μόνον ἐκδίδει ἐπιμελέστατα τὸ σπουδαιότατον αὐτὸ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐγγείου φορολογίας ἐν τῷ Βυζαντίῳ κείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑρμηνεύει μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας καὶ πλήρους γνώσεως τῶν πραγμάτων. Πρὸς πληρεστέραν δ' αὐτοῦ διασάφησιν προτάσσει καὶ διάφορα ἀξιόλογα κεφάλαια, σχετικὰ πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν ἐν Βυζαντίῳ. Ἡ πραγματεία ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην συμβολὴν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Βυζαντίου. Κ.

Fuchs Fr., Die höheren Schulen von Konstantinopel im Mittelalter. B. G. Teubner. Leipzig-Berlin 1926. (Byzantinisches Archiv Heft 8). 8ον σ. VI+79.

Τὰ τῶν ἀνωτάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκπαιδευτηρίων ἀπετέλεσαν συχνὰ θέμα ἐρεύνης διαφόρων ἐπιστημόνων. Τὰς ἐρεύνας ταύτας ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἀνωτέρω ἔργον. Ὁ συγγραφεὺς μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας χρησιμοποιήσας τὴν ὑπάρχουσαν βιβλιογραφίαν, προσθέσας δὲ καὶ νέας εἰδήσεις, προσεπάθησε νὰ καταρτίσῃ, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, κυρίως τὸν σκελετὸν τῆς ἐξωτερικῆς ἱστορίας τῶν ἀνωτέρων σχολείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ προσπάθειά του εἶνα ἀξιόλογος, ἡ δὲ ἐργασία του πράγματι ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβουλὴν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἀνωτάτης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκπαιδεύσεως. Ποιά τις μόνον ἀσάφεια εἶναι αἰσθητὴ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς πρὸς τὴν θύραθεν παιδείαν, τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζει καὶ ὁ συγγραφεύς (σ. 39), χωρὶς ὅμως καὶ νὰ καθορίζῃ τὸν ἀντίκτυπον, τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχουν αἱ σχέσεις αὗται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς φύσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν

ἱδρυμάτων. Ἐπίσης ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου ἥ τε ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ θύραθεν παιδεία συνεκεντρώθησαν εἰς ἓν μόνον ἵδρυμα, τὸ λεγόμενον οἰκουμενικὸν διδασκαλεῖον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Schemmel, δὲν φαίνεται ὀρθή. Ὁ κυριώτερος καὶ προσεχέστερος μάρτυς, ὁ Θεοφύλακτος ὁ Σιμοκάτης (de Boor σελ. 20) ἀντιδιαστέλλει σαφῶς τὴν ἐπανάληψιν τῆς διδασκαλίας τῆς φιλοσοφίας, γενομένην τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν *Ἡρακλειδῶν* οἵτινες *διέσωσαν* αὐτὴν καὶ *τὴν πολιτείαν ἀπέδωσαν... καὶ δῆτα καὶ πρὸς τὰ βασιλέων τεμένη εἰσῴκισαν,* πρὸς τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει *εἰς τὸν μέγαν τῆς ἁπανταχόθεν οἰκουσμένης ἀρχιερέα καὶ πρόεδρον,* δηλ. τὸν πατριάρχην. Θὰ ἦτο λοιπὸν κάπως περίεργον ἂν εἷς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἵδρυμα βασιλεὺς καὶ πατριάρχης ἐγκαθίστων ἑκάτερος τὴν διδασκαλίαν χωριστοῦ μαθήματος, χωρὶς τὰ προσωποποιούμενα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μαθήματα, ὅπως τοὐλάχιστον παριστάνονται, νὰ γνωρίζωσι τοῦτο. Ἔπειτα εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι διὰ τὴν φιλοσοφίαν καθορίζεται ρητῶς ὁ τόπος τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, *τὰ βασίλεια,* ἐνῷ περὶ τῆς ἱστορίας λέγεται ἁπλῶς ὅτι ὁ ἀναστήσας αὐτὴν πατριάρχης *εἰσεποιήσατο μεγαλοφρόνως.... βῆμα τε προτέθεικεν εὐμενῶς ἱδρυμένον καὶ παρρησίαν ἀκίνδυνον,* τὰ ὁποῖα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ κατωτέρω καὶ ἐν γένει πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ διαλόγου ὑποδηλοῦν τόπον διδασκαλίας ἄλλον ἢ τὰ βασίλεια, ἀνήκοντα εἰς τὸ πατριαρχεῖον. Εἰς τὴν βιβλιογραφίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ συγγραφεὺς δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ δύο ἀκόμη σχετικαὶ ἑλληνικαὶ ἐργασίαι τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀνδρέου Ἀνδρεάδου, μία σχετικὴ πρὸς τὰς δαπάνας τῶν πανεπιστημίων, δημοσιευθεῖσα ἐν Ἐπιστημονικῇ ἐπετηρίδι τοῦ Ἀθήνῃσι πανεπιστημίου (1923 ΙΗ' σ. 153-167) καὶ ἑτέρα ὑπὸ τὸν τίτλον: Le recrutement des fonctionnaires et les universitès dans l'empire bizantin (Extrait des Mélanges de droit romain dédiès à Georges Cornil). 1926. Κ.

Aristotelis politica post Fr. Susemihlium recognovit Otto Immisch. Editio altera correctior. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri 1929. 8ον σ. XLIV+347.

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀξία τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπὸ τοῦ Otto Immisch (1909), ἥτις διεδέχθη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων τοῦ Teubner τὴν αὐθαίρετον ἔκδοσιν τοῦ Susemihl. Ὁ ἐκδότης φειδωλὸς εἰς τολμηρὰς διορθώσεις καὶ μεταθέσεις καὶ καλὸς ἐκτιμητὴς τῆς παραδό-

σεως μᾶς ἔδωκε κείμενον, δύναταί τις εἰπεῖν, αὐθεντικὸν καὶ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ δευτέρα νῦν ἔκδοσις παρουσιάζεται ἀρκετὰ βελτιωμένη. Εἰς τὸν πρόλογον ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὅλαι αἱ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως καὶ ἑξῆς ἰδοῦσαι τὸ φῶς σχετικαὶ ἐργασίαι, ὧν σπουδαιότατα εἶναι αἱ τοῦ Jaeger, αἱ κριτικαὶ σημειώσεις εἰς πολλὰ σημεῖα ἀνενεώθησαν καὶ αὐτὸ δὲ τὸ κείμενον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐβελτιώθη, μολονότι ὁ ἐκδότης ὑπῆρξε καὶ εἶναι πάντοτε φειδωλὸς εἰς εἰκαστικὰς διορθώσεις. Οὕτως ἡ ἔκδοσις αὕτη ἀποτελεῖ πραγματικὸν ἀπόκτημα διὰ τοὺς μελετητὰς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Πολιτικῶν του. Κ.

Λιπέρτη Δ. Θ. Τζυπριώτικα τραούδκια. Τόμος δεύτερος. Λευκωσία - Κύπρου 1930. 8ον σ. 144.

Δὲν πρόκειται περὶ συλλογῆς δημοτικῶν ᾀσμάτων, ἄλλα περὶ ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ εἰς διάλεκτον κυπριακήν. Δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ διὰ νὰ νὰ γίνῃ λόγος περὶ τῶν ποιητικῶν αὐτῶν ἀρετῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἔκριναν ἄλλοι· λαογραφικῶς τὰ ποιήματα εἶναι ἄξια πολλῆς προσοχῆς ὄχι μόνον ὡς δείγματα τῆς Κυπρίας διαλέκτου καὶ ἰδίως τῆς φρασεολογίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς προάγοντα τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν καὶ ἔκφρασιν, ἣν ἐδημιούργησεν ἐν Κύπρῳ ἡ γνησία δημοτικὴ ποίησις καὶ ἡ ἡμιδημοτικὴ τῶν ποιητάρηδων στιχουργία. Κ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Analecta Bollandiana. Τόμ. XLV. 1927. 8ον σ. 495.—XLVI. 1928. 8ον σ. 492.—XLVII. 1929. 8ον σ. 479.

Archiv für Religionswissenschaft. XXVII. 1-2 Leipzig 1929.

Schweizeriches Archiv für Volkskunde. Bd. 28. 1927 - 8. 8ον σ. 268. —Bd. 29. 1929. 8ον σ. 272.

IV Διεθνὴς ἔκθεσις Θεσ/νίκης 15-30 Σεπτεμβρίου 1929. 8ον σ. 307 +XXXI.

Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἔτος Α' Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1927. (Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης). 8ον σ. 284.

Τὰ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐξόδου τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου 1826-1926. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Μεσολογγίου. (Ἐπιτροπὴ Ἑκατονταετηρίδος Μεσολογγίου). 8ον σ. 93+2 πίν. Ἐπὶ τοῦ ἐξωφ. Ἑκατονταετηρὶς τοῦ Μεσολογγίου.

Ἑλληνικά. Ἱστορικὸν περιοδικὸν δημοσίευμα ἐκδιδόμενον καθ' ἑξάμηνον. Διευθυνταὶ τῆς συντάξεως Κωνστ. Ἀμάντος—Σωκρ. Κουγέας. Ἔτος Α'. 1928. 8ον 480. Συνδρομὴ ἐτ. ἐσωτ. δρ. 75, ἐξωτ. δρ. 100. Ἔτος Β'. 1928-1929. 8ον σ. 503.

Ἑλληνικὴ ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία 1924. Πρακτικὰ συνεδριῶν τοῦ ἔτους 1928. Ἀθῆναι. 8ον σ. ε+94.

Hessische Blätter für Volkskunde. Band XXVII : 1928. Giessen 1929. 8ον σ. 291.

Κατάλογος τῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν Μακεδονίας μὲ τὰς νέας ὀνομασίας. Θεσσαλονίκη 1928. (Ε. Α. Π. Γενικὴ διεύθυνσις ἐποικισμοῦ Μακεδονίας. Τμῆμα στατιστικῆς). 8ον μικρὸν σ. 63.

Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Bd. LVII. 1927. 4ον σ. 239+191.—Bd: LVIII. 1928. 4ον σ. 400+15.—Bd. LIX.1929. 4ον σ. 350+48.

Modern Philology. A Journal devoted to research in Modern Languages and Literatures. The University of Chicago Press. Chicago, Illinois, U:S.A. Vol. XXVI Number I Aug. 1928.

Proceedings of the Cambridge Philological Society. CXXXIII—CXXXV. Lent, Easter and Michaelmas Terms 1926. Cambridge University Press. London. Fetter Lane. E.C.L. 1928.—CXXXVI—CXXXVIII. 1927.—1928.—CXXXIX—CXLI. 1928.—1929.

Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης «Μέριμνα» 1925-1928. Ἐργασία γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ παιδιοῦ διὰ σχολεῖα. Παιδικὲς ἐξοχές. Θεσσαλονίκη 1929. 4ον σ. 19.

Ἐλευθέρα ζώνη Θεσσαλονίκης. Ἐτήσιον δελτίον 1928. Θεσσαλονίκη. 8ον σ. 71+11 πιν. καὶ 1 χάρτ.

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. 37. Jahrg. 1927-8. 8ον σ. 318.

Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde: [Schriftleiter Eugen Fehrle] Verlag: Konkordia A. G. Bühl. Baden. 1 Jahrgang 1927. 8ον σ. 174.—2 Jahrgang 1928. 8ον σ. 184.

Ἀδαμαντίου Ἀδ. Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὴν 25ην Μαρτίου. Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον σ. 21.

Ἀλιβιζάτου Ν.—Βολονάκη Μ., Λόγοι ἐκφωνηθέντες τῇ 25ῃ Μαρτίου. Ἐν Ἀθήναις 1928. (Ἐθν. καὶ Καπ. Πανεπιστήμιον). 8ον σ. 20.

Anagnostopulos G. P. Tsakonische Grammatik. Mit einem Geleitwort von Prof. Dr Ed. Schwyzer. Berlin-Athen 1926 (Texte und Forschungen zur byzant.—neugriech. Philologie Nr. 5). 8ον XI+82.

Ἀναγνωστοπούλου Γ. Π. Περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ὁμιλουμένης καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ἰδιώματος Ἁγ. Βαρβάρας καὶ περιχώρων. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΛΗ' τόμ. τῆς Ἀθηνᾶς). Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 139-192.

—Σύντομος ἱστορία τῶν γλωσσικῶν μελετῶν. Ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς γλωσσολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Ἀνατ. ἐκ τοῦ ΛΘ' τόμ. τῆς Ἀθηνᾶς). 8ον σ. 73-100.

Ἀποστολάκη Γιάννη Μ., Τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Μέρος Α'. Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι. 8ον σ. 332.

Ἀποστολίδου Ἕλλης Χ., Ἡ τέχνη τῆς ὁμιλίας. Ἐν Ἀθήναις. [1929] (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 56). 8ον σ. 189.

'Αργυροπούλου Μαρίας Π., Σκέψεις περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς νεοελληνικῆς. 'Εν 'Αθήναις 1926. 8ον 35.

Μπαλάνου Δημ. Σίμου, Σπυρίδων Π. Λάμπρος 1851-1919 ('Ανατ. ἐκ τοῦ Β' παραρτ. τῶν 'Ηπειρωτικῶν χρονικῶν). 'Εν 'Ιωαννίνοις 1929. 8ον σ. 32.

Bees Nik. A., Weiteres über die islamischen Bauten Adrianopels. Sond. aus Zeitschr. f. Geschichte der Architektur. VIII. 3. 4ον σ. 161-169.

Βέη Νίκου Α., 'Εκ τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς Δαφνίου καὶ τῆς περιχώρου αὐτῆς κατὰ τὸν ἀγῶνα (1821-1827). 'Απόσπασμα ἐκ τοῦ Δ' τόμ. τοῦ Δελτ. τῆς Χριστ. ἀρχ. ἑταιρείας. 'Εν 'Αθήναις 1928. 8ον σ. 75-99.

—Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τζάρον Συμεὼν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ 'Αρέθου Καισαρείας. 'Απόσπασμα ἐκ τῶν 'Ελληνικῶν Α'. σ. 337-370.

Bisoukides Per., Griechisches Recht. Erweiterter Sonderabdruck aus dem Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Berlin 1929. 8ον σ. 14.

Βλάχου 'Ελευθερίας Α., 'Η 'Ελληνὶς ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις καὶ ἐν τῷ χριστιανισμῷ. Διάλεξις. 'Αθῆναι 1927. 8ον μικρὸν σ. 28.

Βορέα Θεοφ., Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ 'Ελλάς. Λόγος κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν πρυτανικῶν ἀρχῶν. 'Εν 'Αθήναις 1930. (Πανεπ. 'Αθηνῶν). 8ον σ. 22.

Callimaque., Hymne à Zeus. Louis Roussel. Montpellier. 1928. 8ον σ. 60.

Carsten Höeg., Les Saracatsans. Κρίσις: M. Triandaphyllidis. Sonder. aus den Gottingischen gelehrten Anzeigen. 1930 Nr 1. 8ον σ. 14.

Christomanos Konstantin., Die Wachspuppe. Erzählung aus dem neuathener Volksleben aus dem neugr. übertr. von Dr A. Steinmetz. Mit einer Einf. von Prof. Dr K. Dieterich. Hamburg. 1929. (Historisch-literarische Schriftenreihe der Deutschgriechischen Gesellschaft. Heft. 3). 8ον σ. 95.

Δελμούζου Α. Π., Οἱ πρῶτες προσπάθειες στὸ Μαράσλειο μὲ τὴ συνεργασία τοῦ προσωπικοῦ. Τομ. Α' ['Αθῆναι] 1930. 8ον σ. 342.

Δημητριάδου Τηλ. 'Ι., 'Η αὐτόλυσις τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ τοῦ ἀτροφικοῦ μυός. 'Εναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή. Θεσσαλονίκη 1928. ('Εκ τοῦ χημ. τμήματος τοῦ παθολ. ἀνατομείου τοῦ πανεπιστ. τοῦ Βερολίνου). 8ον σ. 76.

Deubner L., Dionysos und die Anthesterien. Sonderabdruck aus dem Jahrb. d. Deutschen Arch. Instituts XLII 1927. Heft. 3/4. Berlin.

Diamandi M. W.-Medonça M. U. de, Les Aroumouni ou Valaques de la Péninsule des Balkans. Extrait. (Rev. anthropol. 31e année). 8ον σ. 8.

De Vries Jan, Traditie en persoonlijkgeid in de oudgermanische epische kunst. Rede. 8ον σ. 31.

Δροσίνη Γεωρ., Τὸ μοιρολόϊ τῆς ὄμορφης. 'Αθῆναι. 8ον σ. 22.

Eitrem S., König Aun in Upsala und Kronos. (Festschrift til Ilj. Talk. Oslo 1927). 8ον σ. 245-261.

—Der Skorpion in Mythologie und Religionsgeschichte. Symbolae Osloenses. Fasc. VII, 1928. 8ον σ. 53-82.

—Zu Philostrats Heroicos. (Symbolae Osloenses Fasc. VIII, 1929). 8ον σ. 56.

'Ελευθεροπούλου Α., 'Ο κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων. 'Αρχή, ἐξέλιξις καὶ φύσις αὐτοῦ. Θεσσαλονίκη 1930. 8ον σ. VIII+ 267.

'Εξαρχοπούλου Ν. Ι., 'Ο βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Pestalozzi. Λόγος. 'Εν 'Αθήναις 1927. 8ον σ. 44.

Εὐαγγελίδου Δημ., 'Ανασκαφικαὶ ἔρευναι ἐν Λέσβῳ. 'Απόσπασμα τοῦ ἔτ. 1926 (ἐκ τῶν Πρακτ. τῆς ἐν 'Αθ. 'Αρχ. 'Εταιρ.). 'Εν 'Αθ. 1929. 8ον σ. 147-156.

Γεδεὼν Μαν. 'Ι., Εἰκοσαετὴς πατριαρχικὴ ἱστορία κατόπιν θυέλλης (1791-1811). ('Ανατ. ἐκ τῆς «Θεολογίας» Ε' τεῦχ. ΙΘ'). 'Εν 'Αθ. 1927. 8ον σ. 39.

Γενναδίου Θεσσαλονίκης, Διάλεξις περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν νέων χωρῶν. Θεσσαλονίκη 1928. 8ον σ. 43.

Γρατσιάτου Γ.,-Moro G., Δύο διαλέξεις κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς δυσχιλιετοῦς ἐπετείου τοῦ Ρωμαίου ποιητοῦ Βεργιλίου γενόμεναι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου. 'Εν Θεσσ. 1930. (Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης). 8ον σ. 46.

Hagimichali Angelique, L' art populaire grec. L' île d' Icarie. Athen. Sonder-Abdruck: Βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικὰ χρονικά. 8ον σ. 32-51.

—'Ελληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Τρίκερι. Βόλος. 8ον σ. 41.

—'Ελληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Οἱ Σαρακατσαναῖοι. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα στὴν κεντητική τους τέχνη. 'Ανατ. ἀπὸ τὴ «Νέα 'Εστία». 'Αθ. 1928. 8ον σ. 8.

Χαριτωνίδου Χ. Χ., Πέτρος Φωτιάδης. Θεσσαλονίκη. 8ον σ. 8.

—Σύμμεικτα κριτικά. ('Ανατ. ἐκ τῆς 'Επιστ. 'Επετ. τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Θεσσαλονίκης. "Ετος Α'.). Θεσσαλονίκη. 8ον σ. 69.

—Διορθωτικὰ εἰς τοὺς Αἰσωπείους μύθους. ('Ανατ. ἐκ τῆς 'Επιστ. 'Επετ. τῆς Φιλοσ. Σχ. τοῦ Παν. Θεσσ. "Ετ. Α'.). Θεσσαλονίκη. 8ον σ. 31.

Hesseling D. C., Het perfectum im het postklassieke grieks. Overblijfsels in de taal van heden. Mededeelingen der koninklijke Akademie 65, serie A. No 6. Amsterdam 1928. 8ον σ. 30.

—Een eigenaardig gebruik van het futurum in het Nieuwe Testament. Mededeelingen der koninklijke Akad. 65, serie A. No 4. Amsterdam 1928.

—Une nouvelle version du Roman de Digénis Akritas. Extrait de Byzantion, IV (1927-1928). Liège 1929. 8ον 171 - 178.

—Charos rediens. ('Απόσπασμα ἐκ τῆς Byz. Zeitschr. 1930 σ. 186-191).

Χιλιαδάκη Σ., Φυσιολατρεία καὶ Σολωμός. 'Αθήνα 1928. 8ον μικρὸν σ. 71.

Χορτάτζη Γεωργίου, 'Ερωφίλη. "Εκδ. Στεφ. Ξανθουδίδου. P. D. Sakellarios. Athen 1928. (Texte und Forschungen zur byz.—neugr. Philologie. No 9). 8ον με' +166.

'Ιωακεὶμ 'Ιβηρίτου, 'Ο ἀκάθιστος ὕμνος. 'Ανατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Θεσσαλονίκη 1928. 8ον σ. 25.

Kakridis Joh., Kassandra. (Aus dem Anzeiger der Akademie der Wissenschaften in Wien, philos.-hist. Klasse. 1928. Nr. XIV-XVII). 8ον σ. 196-204.

—Des Pelops und Iamos Gebet bei Pindar. (Hermes 36, 415-429).

Κακριδῆ 'Ιω. Θ., 'Αραί. Μυθολογικὴ μελέτη. 'Εν 'Αθ. 1929. 8ον σ. 171.

—'Ο λυρικὸς μονόλογος τῆς 'Αλκήστιδος. 'Ανατύπωσις ἐκ τοῦ ΜΑ'. τόμου τῆς 'Αθηνᾶς. 'Εν 'Αθήναις 1929. 8ον σ. 56 - 58.

Καλεύρα 'Αχ., Πῶς θὰ διοικηθῶμεν καλλίτερα. Θεσσαλ. 1929. 8ον σ. 26.

Καλιτσουνάκι 'Ιωαν. Ε., 'Ο Γουλιέλμος Μύλλερ καὶ ὁ φιλελληνισμὸς ἐν

τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Λόγος κτλ. 1928. ('Εθν. καὶ Καποδ. Πανεπιστήμιον). 8ον σ. 39.

Kapnukajas Chr. K., Die Nachahmungstechnik Senecas in den Chorliedern der Hercules furens und der Medea. Leipzig 1930. 8ον X+155.

Καρακασσώνη Π. Γ., Ἱστορία τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Χίου κατὰ τὸ 1912 μετ' εἰκόνων καὶ χαρτῶν. Ἀθῆναι 1928. 8ον σ. 180.

—Ἱστορία τῆς τριημέρου μάχης τοῦ Πολυάραβου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μετ' εἰκόνων καὶ χάρτου. Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον σ. 86.

Κεραμοπούλου Ἀντ. Δ., Ἡ μινωϊκὴ - μυκηναϊκὴ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιβίωσις αὐτῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 2, 1927 σ. 423 κέ.

—Περὶ τοῦ μαγγάνου. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 4, 1929 σ. 88. 8ον σ. 5.

—Ἡ ἀρχαϊκὴ νεκρόπολις τοῦ Τρεμπένιτσε παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος 1927 - 1928. [Ἀθῆναι] 1929. 4ον σ. 41 - 112.

—Οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐν Μακεδονίᾳ. Ἑλληνικά. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τόμου Β'. 8ον 105 - 115.

—Μακεδονία καὶ Μακεδόνες. Διάλεξις γενομένη ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀθ. 1930. 8ον σ. 48.

Kleinschmid Beda, Die heilige Anna. Ihre Verehrung in Geschichte, Kunst und Volkstum. Mit 20 Tafeln und 339 Textbildern. Düsseldorf 1930. (Forschungen zur Volkskunde herausg. von Pr. Dr Georg Schreiber). Μέγα 8ον σ. XXXII+449. Θὰ κριθῇ.

Κοντογιάννη Π. Μ., Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. ('Εκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν). 1927. (Σύλλ. πρὸς διάδοσιν ὠφελ. βιβλίων. Ἱστορικὴ καὶ λαογρ. βιβλιοθήκη ἀρ. 2). 8ον σ. 252.

—Ἱστορικαὶ διηγήσεις. Ἀθῆναι. (Σύλλ. πρὸς διάδοσιν ὠφελ. βιβλίων ἀρ. 52). 8ον σ. 84.

Κοντοῦ Πέτρου Η., Διαχείρισις ἑλληνικῶν δασῶν. Ἑλληνογαλλικὸν τυπογραφεῖον Ἀθῆναι 1924. 8ον μέγα σ. κς'+842 μετὰ διαχειριστικοῦ χάρτου.

—Ἑλληνικὴ δασοκομία μετὰ στοιχείων δασικῆς διαχειρίσεως. Τύποις Παρασκευᾶ Λεώνη Ἀθῆναι 1921. 8ον μέγα σ. ζ'+302.

—Δασικὴ πολιτικὴ ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι μετὰ στοιχείων ἀγροτικῆς πολιτικῆς. Ἐκδ. Β' ἐπηυξημένη. Βιβλίον πρῶτον. Εἰσαγωγή Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον λθ'+382.

—Δασικὴ ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τῶν μινωϊκῶν χρόνων μέχρι σήμερον ἀπὸ οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀγροτικῆς ἀπόψεως. Ἀθῆναι 1929. 8ον 268.

—Ἀντιφώνησις. Ἡ δασολογία ὡς ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπιστήμη. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 4, 1929 σ. 102. 8ον σ. 16.

—Δασικὴ ἐργασία καὶ ἐπιχείρησις. (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Μηνιαίας οἰκον. καὶ κοινων. ἐπιθ. τῆς Ἑλλ.). Ἐν Ἀθήναις 1927. 8ον σ. 47.

—Λόγος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 25 Μαρτίου 1930. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1930. (Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης). 8ον σ. 29.

Κουγέα Σωκρ. Β., Ἡ ἰδέα τῆς κοινωνίας τῶν ἐθνῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Πραγματεία βραβευθεῖσα εἰς τὸν πρῶτον Κανδηλώρειον ἀγῶνα. Ἐκδοτικὴ ἑταιρία «Ἀθηνᾶ». Α. Ι. Ράλλης καὶ Σια. Ἀθῆναι 1928. 8ον σ. 239.

—Ἐπιγραφικαὶ ἐκ Γυθείου συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Λακωνικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τόμου Α' τῶν Ἑλληνικῶν). 8ον .

—Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου χρυσόβουλλον πρωτότυπον (1449) καὶ ἀνέκδοτον. Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον σ. 32.

Κούμα Μ., Κυπριώτικα διηγήματα. Ἀμμόχωστος 1928. 8ον σ. 39.

Κουρουνιώτη Κ., Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσῖνος. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος). 8ον σ. 53-63.

Lascaris M., Deux publications Serbes concernant l' histoire roumaine. Extrait de la Revue historique du sud-est européen, 1927. Vâlenii-ee Munte (Roumânie). 8ον σ. 11.

—Joachim métropolite de Moldavie et les relations de l'Église Moldave avec le Patriarcat de Pec et l' Archevêche d' Achris au XVe siècle. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Bulletin de la section historique τῆς Académie Roumaine Bucuresti. 1927). 8ον σ. 29.

Lerinc' Ruza-Medonça U. de, Ethnographie des peuples balkaniques. I, Les mœurs et les croyances du peuple Serbe. Extrait (Revue anthropologique ἔτ. 37. Νο 7-9). 8ον σ. 14.

Λέτσα Ἀλεξάνδρου Ν., Διεθνὴς ἔκθεσις Θεσσαλονίκης 1926. Θεσσαλονίκη 1927. 8ον σ. 295.

Λούβαρη Ν. Ι., Ἡ θρησκεία ἀπὸ ἀξιολογικῆς ἀπόψεως. Λόγος. Ἀθῆναι 1928. ('Εθν. καὶ Καποδ. Πανεπιστήμιον). 8ον σ. 18.

Μαραβελάκι Μαξ. Ἰωσ., Γεωφυσικαὶ ἔρευναι ἐν Μακεδονίᾳ. Τόμ. Α'. Γεωμορφολογία-Κλιματολογία-Ὑδρογεωλογία. Θεσσαλονίκη 1926. 8ον σ. 121.

Μέγα Γ. Α., Ἀδὰμ καὶ Χριστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1929). 8ον σ. 385—432.

—Das χειρόγραφον Adams. Ein Beitrag zu Col. 2-3-15 Sonderabdruck aus der Zeitschrift f. die neutestamentliche Wissenchaft und die Kunde der älteren Kirche. 27 Bd. 1928. 8ον σ. 305-320.

Μενάρδου Σίμου, Ποῖοι ἦσαν οἱ Τσάκωνες. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 3, 1928 σ. 269 κέ.

—Περὶ τοπωνυμιῶν τῆς νήσου Τήνου. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 3, 1928 σ. 151 κέ.

Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Λόγος ἐπὶ τῷ ἐν Βλαχέρναις γεγονότι θαύματι [ὑπὸ] Ξενοφ. Α. Σιδερίδου. (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ὀρθοδοξίας). Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1928. 8ον σ. 24.

Monte Santo Marica, La ceramica di Lindo (Rodi). Estratto dalla Rivista delle Colonie Italiane. III. 1929.

Μωραΐτου Δημ. Γ., Ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς. Ἀθ. 1927. 8ον σ. 350.

—Ἡ ψυχανάλυσις καὶ αἱ ἐφαρμογαὶ αὐτῆς εἰς τὴν ἀγωγήν. Ἐν Ἀθ. 1928. 8ον σ. 188.

Μοσχοπούλου Νικηφ., Ἡ Ἀρμενία καὶ τὸ ἀρμενικὸν ζήτημα. Ἀθῆναι 1928. ('Ανατύπωσις ἐκ τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας»). 8ον σ. 53.

Μουλοπούλου Χρ., Οἱ χείμαρροι τῆς Π. Ἑλλάδος. Αἴτια τοῦ σχηματισμοῦ, ἀποτελέσματα καὶ μέσα καταπολεμήσεως αὐτῶν γενικῶς Θεσσ. 1929. 8ον σ. 88.

Μυστακίδου Β. Α., Λασκάρεις. 1400-1869.('Ανατ. ἐκ τοῦ Ε' τόμ. τῆς 'Επετ. τῆς 'Εταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν). 'Αθ. 1928. 8ον σ. 131-168.

—'Ηπειρωτικὰ ἀνάλεκτα. 'Εκ τῶν 'Ηπειρωτικῶν χρονικῶν. 'Εν 'Ιωαννίνοις 1929. 8ον σ. 87-101.

—Οἱ Ράλ(λ)αι. 'Ανατ. ἐκ τοῦ Ε' τόμ. τῆς 'Επετ. τῆς 'Εταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν. 'Εν 'Αθήναις 1928. 8ον σ. 257-282.

Παντελίδου Χρ. Γ., Προσθήκη καὶ ἀφαίρεσις πρὸ συμφώνου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, μέσῃ καὶ νέα 'Ελληνικῇ. ['Απόσπασμα ἐκ τῶν Βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν χρονικῶν. Byz.-neugr. Jahrbücher. Athen 1928]. 8ον σ.401 - 431.

—Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκαννήσου καὶ 'Ικαρίας. 'Εν 'Αθ. 1929. (Γλωσσικὴ ἑταιρεία 'Αθηνῶν). 8ον σ. 71.

—Σημασιολογικὰ· δρόλυκος - δρολύκιν. Sonderabzug aus Band XXX der Byzantinischen Zeitschrift 1930. 8ον σ. 231 - 240.

Παπαχριστοδούλου Περικλῆ, 'Η ἁλεπού τῶν αἰσωπείων μύθων. 'Αθῆναι 1928. 8ον μικρὸν σ. 47.

Παπαδάκι Νικ. Γ., Λοκρικὸς θεσμός. 'Απόσπασμα ἐκ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἐφημερίδος 1924. 1926. 4ον 119 - 141.

—Τιμαὶ Κορωνέων εἰς 'Εφέσιον δραματικόν. Θεσσαλονίκη 1929. ('Ανατ. ἐκ τῆς 'Επιστημ. ἐπετηρ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης). 8ον σ. 16.

Παπαδοπούλου Α. Α., 'Εξορκισμοὶ καὶ ἐξορκισταί. ('Ανατ. ἐκ τοῦ Γ'. τόμ. τῆς 'Επετ. τῆς 'Ετ. βυζαντ. σπουδῶν). 'Εν 'Αθ. 1926. 8ον σ. 225 - 234.

Papadopoulos J. B., Les Palais et les Églises des Blachernes. Athènes 1928. 8ον σ. 186.

Παπαδοπούλου 'Ιω. Β., Τινὰ περὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς ἀχειροποιήτου τῆς ἐπιλεγομένης Εἰκοσιφοινίσσης. ('Ανατ. ἐκ τοῦ Ε'. τόμ. τῆς 'Επετ. τῆς ἑταιρίας τῶν βυζαντ. σπουδῶν). 'Εν 'Αθ. 1928. 8ον σ. 379 - 388.

—Περὶ τοῦ ἐν τῇ μονῇ 'Ολυμπιωτίσσης φυλασσομένου χρυσοβούλλου 'Ανδρονίκου Γ'. τοῦ Παλαιολόγου. 'Απόσπασμα ἐκ τῆς Byz. Zeitschrift. τ. XXX. 8ον σ. 166 - 173.

Παπαμαύρου Μ., 'Η σχολικὴ κοινότητα. 'Αθήνα. 8ον σ. 130.

Παππούλια Δημ. Π., Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν 'Ελλήνων νομικῶν ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς 'Ιστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου. Διάλεξις. 'Εν 'Αθ. 1928. 8ον σ. 31.

Κ. Πασαγιάννη, Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια. Κρίσις ὑπὸ Γ. Ν. Καλαματιανοῦ ἐν Byz. neugr. Jahrbücher VI σ. 591 - 593.

Πασχάλη Δημ. Π., Εὐανθία Καΐρη (1799 - 1866). 'Εν 'Αθ. 1929. 8ον σ. 39.

—'Η "Ανδρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων. 'Εν 'Αθ. 1930. 8ον σ. 116.

—Μοναστηριολογία τῆς νήσου 'Ανδροῦ. 'Ανατύπωσις ἐκ τοῦ 'Ανδριακοῦ 'Ημερολογίου 1930. 8ον σ. 14.

—"Ενα μοναστήριον τῆς Σκιάθου. 'Αναφορὰ ἀνέκδοτος τῶν ἐν αὐτῷ καλογήρων πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς 'Ελλάδος Ι. Α. Καποδίστριαν. 'Αθῆναι. ('Ανατύπωσις ἀπὸ τὸ «'Ελληνικὸν ἔτος» τομ. Β'. 1930) 8ον σ. 6.

—Χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ "Ανδρῳ χειρογράφων κωδίκων καὶ τῶν παραφύλλων παλαιῶν ἐντύπων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1193 μέχρι τοῦ 1853. 'Ανατύπωσις ἐκ τοῦ 'Ανδριακοῦ ἡμερολογίου 1930. 8ον σ. 67.

Peek Werner, Der Isishymnus von Andros und verwandte Texte. Berlin 1930. 8ον VI+159. Θὰ κριθῇ

Πελεκίδου Σ., Μνημεῖα Θράκης. ('Απόσπ. ἐκ τῶν Θρακικῶν Α'). 8ον σ. 19

Φαρδῆ Γεωργ. Α., Τὸ συγκριτικὸν συνταγματικὸν δίκαιον ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ σήμερον. 'Εν 'Αθήναις 1930. 8ον σ. 28.

Φαρμακίδου Ξεν. Π., Κύπρια ἔπη μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων. 'Εν Λευκοσίᾳ 1926. 8ον σ. ζ'+166.

Φίλιππα Σπ. Ν., Φιλογλωσσικὰ μελετήματα. Πόθεν ἡ λέξις γάϊδαρος. 'Ανατ. ἐκ τοῦ Περ. τῆς Μεγ. 'Ελλην. 'Εγκυκλοπαιδείας. 'Αθῆναι 1928. 8ον σ. 16.

Φιλιππίδου Λεων 'Ι., 'Η περὶ μεταγραφῶν θεωρία τοῦ Franz. X. Wurt (1923 - 1925). ('Ανατ. ἐκ τῆς «Νέας Σιών»). 'Ιερουσαλήμ. 1928. 8ον 237.

Φουρίκη Π. Α., Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν. Νικόπολις-Πρέβεζα. ('Ανατ. ἐκ τοῦ Γ'. ἔτ. τῶν «'Ηπειρωτικῶν χρονικῶν»). 'Εν 'Ιωαννίνοις 1928. 8ον σ. 117-159

—Παρατηρήσεις εἰς τὰ τοπωνυμικὰ τῶν χρονικῶν τοῦ Μορέως. Μάνη. Θέσις-Κάστρα-"Ονομα. 'Ανατ. ἐκ τοῦ Μ'. τ. τῆς 'Αθηνᾶς. 'Αθ. 1928. 8ον σ. 26-59

—Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς 'Αττικῆς. 'Ανατ. ἐκ τοῦ ΜΑ'. τ. τῆς 'Αθηνᾶς. 'Εν 'Αθήναις 1929. 8ον σ. 77-178.

—Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν. Νικόπολις - Πρέβεζα Β'. Πρέβεζα. ('Ανατ. ἐκ τοῦ Δ'. ἔτ. τῶν 'Ηπειρωτικῶν χρονικῶν). 'Εν 'Ιωαννίνοις. 1929. 8ον 263 - 294.

Ρωμαίου Κ., Αἱ ἑλληνοδανικαὶ ἀνασκαφαὶ τῆς Καλυδῶνος. 'Απόσπασμα ἐκ τοῦ 'Αρχαιολογικοῦ Δελτίου 1926. 4ον σ. 24-40.

Rüsche Franz, Blut, Leben und Seele. Ihr Verhältnis nach Auffassung der griechichen und hellenistischen Antike, der Bilel und der alten Alexandrinischen Theologen. Eine Vorarbeit zur Religionsgeschichte des Opfers. Paderborn 1930. 8ον 471. Θὰ κριθῇ.

Schleuder J. H., Germanische Mythologie. Religion und Leben unserer Urväter. 4e Aufl. Dresden 1925. 8ον VI+274.

Schreiber Georg, Nationale und Internationale Volkskunde. Düsseldorf 1930. 8ον XII+210. Θὰ κριθῇ.

Schultz Wolfgang, Thors Bergung. Sonderdruck aus der Festgabe für den 70jährigen Gustaf Kossinna. Leipzig 1928.

Siemienski Jos., Les symboles graphiques dans les éditions critiques de textes. Projet d' unification. Varsovie 1927. 8ον σ. 50.

Sigalas Ant., Ein Urkundenregister vom Jahre 1805-1887. ('Εκ τῆς Byz. Zeitschrift XXX) σ. 173-179.

Σιγάλα Α., Λαϊκὰ πανεπιστήμια. 'Ανατύπωσις ἐκ τοῦ «Μακεδονικοῦ ἡμερολογίου» Ν. Σφενδόνη. Τόμ. 4. σελ. 181-193. Θεσσαλονίκη 1928.

—'Επιστολαὶ τῶν ἐν Κων|πόλει καπουκεχαγιάδων τῆς Σύρου ἐπὶ τουρκοκρατίας. 'Ανατ. ἐκ τῶν «'Ελληνικῶν». 2 σελ. 11. 'Αθ. 1929. 8ον σ. 11-96.

Σκαλιέρη Γ. Κλ., 'Εθνογραφικαὶ σελίδες. Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς 'Αλεξανδρείας, τὸ κλίμα καὶ ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ. 'Εκλιποῦσαι ἐκκλησίαι. Μετὰ ἑπτὰ χαρτῶν. 'Αθῆναι 1928. 8ον σ. 103.

Sklawunos K. G., Über die Holzversorgung Griechenlands im Alter-

tum. Sond. aus der Fstschr. z. 70jähr. Geburtstag von Geh. Un. Prof. Max Endres. Berlin 1930. 8ον σ. 76-82.

Σωτηριάδου Γ., Ποταμὸς ναυσίπορος. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 4, 1929 σ. 54. 8ον σ. 5.

Σουμελίδου Γ. Δ., Στοιχειώδη μαθήματα στιχουργικῆς τῶν νεοελληνικῶν ποιημάτων. Ἐν Ἀθ. 1929. 8ον σ. 54.

Stegemann Viktor, Astrologie und Universalgeschichte. Studien und interpretationen zu den Διονυσιακὰ des Nonnos von Panopolis. Mit einer Sternkarte. Berlin 1930. (Στοιχεῖα Heft IX). 8ον VI+257. Θὰ κριθῇ.

Στεφανίδου Μ. Κ., Μουσικὴ καὶ χρυσοποιία κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χυμευτάς. Ἀνατ. ἐκ τοῦ Δ΄. τ. τῆς Ἐπετ. τῆς Ἑτ. βυζ. σπουδῶν. Ἀθ. 1927. 8ονσ. 39-45.

—Φυσιογνωστικὴ μυθολογία. Ἀνατ. ἐκ τοῦ Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος 1928. σ. 331 - 337. Ἐν Ἀθ. 1928.

Svoboda J. F., Ceskoslovenskà lidovà keramika. Praha. 1929. 8ον σ. 26.

Taylor Archer, «The Emperor's New Clothes». Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ περ. Modern Philology, Vol. XXV N° 1 1927. 8ον 17-27.

Θεοτόκη Σπ. Μ., Ἀλληλογραφία I. Α. Καποδίστρια—Ι. Γ. Εὐνάρδου. 1826 - 1831. (Τεῦχος Α΄.) [Ἀθῆναι] 1929. (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 5). 8ον σ. μ΄+150.

Τριανταφυλλίδη Μ. Τί περιμένομε ἀπὸ σᾶς. Χαιρετισμὸς στοὺς νέους τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (19 Ὀκτωβρίου 1927). Θεσσ. 1928. 8ον σ. 28.

—Ὁ Ψυχάρης καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ἀθήνα 1929. 16ον σ. 24.

Τσούντα Χρ. Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. 575 εἰκόνες. Ἐκδοτικὴ ἑταιρία «Ἀθηνᾶ». 1928. 8ον μέγα, σ. η΄+592.

Τζαρτζάνου Ἀχ. Α., Νεοελληνικὴ σύνταξις ἤτοι συντακτικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης (δημοτικῆς καὶ κοινῆς ὁμιλουμένης). Ἀθ. 1928. 8ον σ. 343.

Ξανθουδίδου Στεφ., Ὁ Φαλλίδος. Στιχούργημα κρητικὸν τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ χριστ. ἐπιγραφὴ Ἡρακλείου Κρήτης. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Δ΄. τόμου τῆς Ἐπ. τῆς Ἑτ. βυζ. σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1927. 8ον 96 - 108.

Συγγοπούλου Α., Τὰ βυζαντινὰ καὶ τουρκικὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. (Εὑρετήριον τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Α΄. Εὑρετήριον τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων. 1. Ἀθηνῶν. Τεῦχος Β΄.) Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον σ. 59-122.

Ζολώτα Ξεν, Ε., Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκβιομηχανίσεως. Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἐλευθερουδάκης» ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 157.

— Νομισματικὰ καὶ συναλλαγματικὰ φαινόμενα ἐν Ἑλλάδι. 1910 - 1927. Ἔκδοσις «Γκρέκα» Ἀθῆναι 1928. 8ον σ. 225.

—Νομισματικὴ σταθεροποίησις. Ἀθῆναι 1929 (Ἑλληνικὴ ἑταιρία ἐπιστημονικῶν μελετῶν 6). 8ον σ. 256.

— Αἱ νεώτεραι τάσεις τῆς θεωρητικῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Ἀθῆναι 1929. 8ον σ. 60.

—Ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθῆναι 1930. 8ον σ. 55.

Ζυγομαλᾶ Ἰ. Λόγος ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ ΚΠ. ἐκδίδοντος Β. Α. Μυστακίδου. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Θεολογίας». Ἀθήνησι 1928. 8ον σ. 42.

UNTERSUCHUNGEN ZU DEN KLEPHTENLIEDERN

VON

Dr. A. STEINMETZ-MÜNCHEN.

Das ursprüngliche Ziel meiner Arbeit war, die Klephtenlieder des 18. Jahrhunderts auf ihren historischen Wert und ihren historischen Hintergrund hin zu untersuchen. Infolge des grossen Mangels an Quellen zur Geschichte der Klephten war jedoch die Ausbeute in dieser Hinsicht sehr gering. Man wird sich über diesen Mangel nicht wundern, wenn man berücksichtigt, dass der Kampf der Klephten gegen die Türken stets nur eine Art Guerillakrieg war. Zu einer allgemeinen Erhebung der Griechen ist es im 18. Jahrhundert nur im Jahre 1770 gekommen. Im übrigen bestand der Kampf gegen die Türkenherrschaft in lokalen Aufständen der Bergbewohner (hauptsächlich in Thessalien, Epirus, Akarnanien und Ätolien), also in Ereignissen, die infolge ihrer lokalen Bedeutung von den Zeitgenossen nicht für so wichtig angesehen wurden, um durch schriftliche Aufzeichnung dem Gedächtnis der Nachwelt erhalten zu werden. Im allgemeinen wurden im 18. Jahrhundert in Griechenland über zeitgenössische Ereignisse nur in geringem Masse Aufzeichnungen gemacht Unter den gelehrten Griechen des 18. Jahrhunderts, die Sathas in seiner Νεοελληνικὴ φιλολογία (Ἀθῆναι 1868) mit Angabe ihrer Werke anführt, findet sich nicht ein einziger, der sich mit den Klephten beschäftigt hätte. Die grosse Mehrzahl der damaligen Schriftsteller waren Geistliche, die kein Interesse daran hatten, die Kämpfe der griechischen Bergbewohner mit den Türken zu beschreiben. Ihnen lag die Beschäftigung mit der Theologie, Philosophie und den antiken Autoren viel mehr am Herzen, als die Darstellung der Taten der ungebildeten Klephten, obgleich sie im übrigen dem Freiheits-

kampf ihrer Landsleute die innere Teilnahme nie versagten. Ausserdem haben die meisten Gelehrten des 18. Jahrhunderts ausserhalb des eigentlichen Hellas gelebt, besonders in Konstantinopel, in Adrianopel, in Rumänien, in Italien, viele auch in Frankreich und in Deutschland. Auch die griechischen Gelehrten des 19. Jahrhunderts, die sich etwas eingehender mit der Geschichte der Klephturie beschäftigt haben, sind in der wissenschaftlichen Forschung nicht weit gekommen, da sie bei ihrer Arbeit fast nur auf die Klephtenlieder und auf die mangelhafte mündliche Tradition von Zeitgenossen angewiesen waren. Die bedeutendsten Werke, in denen die Geschichte der Klephten eingehender behandelt wird, sind folgende drei:

1) *Παναγιώτης Ἀραβαντινός*, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου. Ἀθ. 1856.
2) *Κωνσταντῖνος Σάθας*, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς. Ἀθ. 1869.
5) *Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος*, Ἱστορία τοῦ ἑλλ. ἔθν. Ἀθ. 1885.

Aravantinos nennt im ersten Band seines Werkes (S. 256 ff) die bedeutendsten Klephten des 18. Jahrhunderts. Er gibt auch einige Einzelheiten über sie, die er aber zum grössten Teil den Klephtenliedern selbst entnimmt. Welche geringe Bedeutung A. in seinem Werk den Klephten und ihrer Geschichte beilegt, ergibt sich daraus, dass er ihre Namen und die dürftigen Berichte über die Geschichte der Klephten nicht im Text selbst, sondern unter dem Strich veröffentlicht. Ausdrücke wie «ἀγνοεῖται», «εἰκάζεται» und «ἴσως» spielen in den schon an und für sich so spärlichen Nachrichten über die Klephturie eine grosse Rolle.

Sathas' Geschichtswerk beschäftigt sich hauptsächlich mit der äusseren Geschichte Griechenlands unter der Türkenherrschaft, nämlich mit den Kriegen, die die Türken gegen die Venetianer und Russen um den Besitz Griechenlands führten. Die eigentliche, innere Geschichte nimmt nur einen geringen Raum ein. An den wenigen Stellen, wo die Klephten durch den Gang der Ereignisse in die Kämpfe zwischen Türken und Venetianern, bezw. Russen, hineingezogen werden, erwähnt der Verfasser einige Klephten und Armatolen und die Rolle, die dieselben in diesen Kämpfen spielten.

Paparrigopulos zählt im 5. Band seines Werkes (Κεφ. ΣΤ'. Ὀργάνωσις τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Πεζικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις) die bekanntesten Klephten und Armatolen des 18. Jahrhunderts auf und beschäftigt sich eingehender als Sathas und Aravantinos mit ihrer

Geschichte. Er stützt sich hauptsächlich auf Perrävos und Fauriel. Christophoros Perrävos war Mitglied der Φιλικὴ Ἑταιρεία und nahm an den Kämpfen der Sulioten teil. Sein wichtigstes Werk ist die Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας, Ἀθῆναι (1. Aufl. 1815, 2. Aufl. 1857), in der er einige Nachrichten über die Klephten des 18. Jahrhunderts bringt. Über Fauriel werde ich weiter unten Gelegenheit haben, ausführlicher zu berichten. Die eigentliche Quelle bilden aber auch für Paparrigopulos die Klephtenlieder selbst. Indem er die wichtigsten und bekanntesten Lieder im Wortlaut anführt, versucht er auf Grund des Textes derselben eine historische Untersuchung über die Klephten anzustellen.

Aus dem Gesagten ergibt sich, dass eine erfolgreiche wissenschaftliche Untersuchung über den historischen Wert und Hintergrund der Klephtenlieder nicht möglich ist. Denn auf Grund des Textes der Klephtenlieder und der mündlichen Tradition allein kommt man zu keinem befriedigenden Resultat. Trotzdem habe ich mich entschlossen, eine Reihe von Klephtenliedern eingehender zu besprechen. Auch ohne das Ziel einer wissenschaftlichen Untersuchung über den geschichtlichen Wert der Klephtenlieder vor Augen zu haben, lohnt es sich, verschiedene dunkle Textstellen der zu untersuchenden Lieder sprachlich bezw. inhaltlich zu prüfen. Besonders war mir daran gelegen, Irrtümer der Herausgeber von Klephtenliedern, die ich im Text der betreffenden Lieder oder in den Erläuterungen feststellte, zu berichtigen. Im Lauf meiner Arbeit bemerkte ich, dass hauptsächlich inbezug auf die in den Klephtenliedern erwähnten geographischen Örtlichkeiten manches unklar ist. Ich habe daher besonders auf diesen Punkt mein Augenmerk gerichtet und hoffe, in dieser Beziehung manches Neue zu bieten.

Das nötige Material für meine Untersuchungen musste ich—infolge des oben besprochenen Mangels an Quellen zur Geschichte und Geographie der Klephturie—aus den Klephtenliedern selbst schöpfen. Bei der Untersuchung der Lieder bemühte ich mich, durch Heranziehung von anderen, die dieselbe Person, denselben Schauplatz oder denselben Stoff zum Gegenstand hatten, Klarheit in die jeweils von mir behandelten Fragen zu bringen. Das war umso leichter, als ja die meisten Klephtenlieder ihrem Ursprung nach bestimmten Gebieten von Griechenland angehören, nämlich Akarnanien, Ätolien, Thessalien und hauptsächlich Epi-

rus. Ein flüchtiger Blick in die verschiedenen Sammlungen von Klephtenliedern zeigt, dass die meisten Lieder aus Epirus stammen.

Meiner Arbeit habe ich die 30 ersten Lieder der Passowschen Volksliedersammlung (Popularia Carmina Graeciae recentioris edidit Arnoldus Passow, Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri MDCCCLX) zugrunde gelegt, die als die beste Ausgabe neugriechischer Volkslieder gelten kann. Dafür, dass ich nur einen verhältnismässig geringen Teil der Klephtenlieder dieser Sammlung besprochen habe, war lediglich die Frage des Umfanges meiner Arbeit ausschlaggebend. Für das konkrete Ziel meiner Arbeit, nämlich die Klarstellung und Untersuchung von Texten der Klephtenlieder, die Berichtigung von Irrtümern verschiedener Herausgeber von Klephtenliedersammlungen, besonders für die auf Grund moderner Karten vorgenommene Prüfung der in den Klephtenliedern erwähnten geographischen Örtlichkeiten spielt es keine Rolle, ob ich mich mit sämtlichen Klephtenliedern der Passow' schen Sammlung näher beschäftige, oder nur mit einem Teil derselben.

Wegen der häufigen Heranziehung anderer Ausgaben von Volksliedersammlungen halte ich es für zweckmässig, ehe ich zu meinem eigentlichen Thema übergehe, die wichtigsten bisher erschienenen Sammlungen ngr. Volkslieder, in denen Klephtenlieder enthalten sind, näher zu besprechen. Dieser Besprechung habe ich das Vorwort der Volksliedersammlung von 'Aravantinos zugrunde gelegt, in dem die bis 1880 erschienenen Sammlungen ngr. Volkslieder einzeln angeführt werden.

I. Die erste Sammlung ngr. Volkslieder ist die von Fauriel: Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés, avec une traduction française, des éclaircissements et des notes, par C. Fauriel. A Paris, chez Firmin Didot 1824/25 (2 Bände; I. Band, CXLIV+306 S., II. Band 492 S.). Fauriel, ein französischer Philolog (1772—1844), hat Griechenland nicht besucht. Die Texte der Lieder erhielt er besonders von A. Korais und A. Mustoxidis, die beide längere Zeit in Paris weilten, und von anderen Griechen, die ihm aus ihrer Heimat die Lieder zuschickten, in der richtigen Überzeugung, dass es sich bei der Publikation dieser Sammlung um ein vaterländisches Unternehmen handle. Das Werk enthält 35 eigentliche Klephtendieder (Tome I. p. 1—205). Der Erfolg der

Sammlung war so gross, dass diese schon im Jahre 1825 in deutscher Übersetzung erschien, und zwar aus der Feder des bekannten Philhellenen und Dichters der Griechenlieder Wilhelm Müller: "Neugriechische Volkslieder. Gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel. Übersetzt und mit des französischen Herausgebers und eigenen Erläuterungen versehen von Wilhelm Müller, Leipzig 1825, bei Leopold Voss». LXXII+222 S. Müller hat alle 35 Klephtenlieder aus der Fauriel'schen Sammlung aufgenommen. Jedoch bildet das Werk keine ganz getreue Übersetzung des Originals. Das Verhältnis desselben zum Fauriel'schen Original ergibt sich aus der Vorrede Müllers (S. XI—XII): "Den Originaltext haben wir revidiert, aber, entblösst von kritischen Hilfsmitteln, uns darauf beschränken müssen, einige Nachlässigkeiten, Ungleichheiten und einen oder ein paar Fehler des französischen Drukkes zu verbessern. Die Erläuterungen des Herrn Fauriel sind, dem wesentlichen ihres Inhaltes nach, jedoch mit Zusammenziehung ihres Vortrages und Weglassung alles ästhetischen Räsonnements wiedergegeben worden, und unsere eigenen Zusätze beziehen sich vorzüglich auf das Geographische und Topographische, worüber unser Vorarbeiter nicht immer genügende Auskunft gegeben hat. Ebenso ist die Einleitung in kompendiöser Form geliefert worden, und durch diese innere Ökonomie, verbunden mit der äusseren des Druckes, haben wir den Gehalt des französischen Werkes von 30 Bogen auf weniger als halbsoviel Papier zusammengedrängt". Fauriel's bezw. W. Müller's Werk kann für die Erforschung der ngr. Volkspoesie als das Fundament betrachtet werden, denn eine eigentliche Sammlung ngr. Volkslieder gab es vor Fauriel nicht. "Le projet de faire connaître quelques-uns des chants populaires de la Grèce moderne n'est pas nouveaux. Des 1676, La Guilletière promettait dans la préface de son ouvrage intitulé "Lacédémone ancienne et nouvelle" d'en donner une collection. Dans ces derniers temps, des hommes d'un talent distingué, en Allemagne, ont recueilli un plus ou moins grand nombre de ces chansons en grec vulgaire, avec l'intention de les publier. ... Si donc le recueil de chants populaires de la Grèce que je donne aujourd'hui au public se trouve être le premier qui aura vu le jour, ce ne sera que par une sorte de bonne fortune sur laquelle je ne devais pas compter" (Fauriel, Ch. pop. I. p. I.—II). In

ähnlichem Sinn äussert sich W. Müller in der Vorrede zu seinem Werk (S. VII): "Denn was uns früherhin in Reisebeschreibungen und ähnlichen Werken von ngr. Volksgesängen mitgeteilt worden war, bestand teils in so abgerissenen Bruchstücken, teils trat es so entstellt und unverständlich auf, dass es uns kaum einen Blick durch das Dunkel gestatten wollte, in welches usw.,, Alle späteren Herausgeber ngr. Volkslieder, auch Griechen, stützen sich hauptsächlich auf Fauriel, und selbst ein Historiker wie Paparrigopulos, verschmäht es nicht, Fauriel sowohl inbezug auf dessen Liedertexte als auch inbezug auf die Anmerkungen als Quelle für den Abschnitt über die Klephten in seinem Geschichtswerk zu benutzen. Jedoch konnte ich Fauriel für meine Arbeit nur in geringem Masse benutzen. Warum, das mögen Fauriel's eigene Worte aus seinem Vorwort erklären (p.V.): "La plupart des faits et des notices que contiennent tant le discours que les arguments dont je viens de parler, je les ai recueillis, non dans des livres, mais dans des entretiens assidus avec des Grecs éclairés aimant et connaissant leur pays". Mögen also die Griechen, von denen Fauriel seine Berichte hatte, noch so gute Kenner ihres Vaterlandes gewesen sein, so lassen sich ihre Nachrichten doch nicht immer für eine ernste wissenschaftliche Forschung verwerten, da sie nur auf mündlicher Überlieferung beruhen. Und wenn Fauriel besonders die Vaterlandsliebe seiner Gewährsmänner hervorhebt, so spricht gerade dieser Umstand nicht sehr für eine strenge Objektivität, zum mindesten inbezug auf historische Ereignisse. Was die kulturellen und geistigen Zustände betrifft, so ist die Einleitung von Fauriel, in der er über die Sitten der Neugriechen, besonders der Klephten, spricht, fast unerreichbar. Dafür brauchte er aber keine Gewährsmänner, denn die Lieder bilden dafür die beste Quelle.

II. Theodor Kind: "Ngr. Volkslieder. Mit deutscher Übersetzung. Grimma, 1827,,. Mir nicht zugänglich. Herausgeber war Rechtsanwalt in Leipzig gest. 1868. Bekannt als einer der begeistertsten Freunde der ngr. Sprache und Literatur. (Im Ganzen hat er fünf Sammlungen ngr. Volkslieder herausgegeben. Ausserdem verfasste er ein neugriechisch—deutsches Wörterbuch, eine neugriechische Chrestomathie, eine Geschichte des griechischen Freiheitskampfes und andere kleinere Abhandlungen über Neugriechenland.)

III. Eine andere Sammlung neugriechischer Volkslieder gab Kind im Jahre 1833 heraus. Mir nicht zugänglich.

IV. Von demselben: "Neugriechische Chrestomathie, mit grammatischen Erläuterungen und einem Wörterbuche, herausgegeben von Dr. Theodor Kind. Prosa und Poesie, Leipzig, Baumgärtner 1835." XXVI+260 S. Das Werk enthält 7 Klephtenlieder. Vier aus der Fauriel'schen Sammlung, zwei aus der eigenen vom Jahre 1827 und eins aus der eigenen von 1833. Letzteres, das bekannte Lied vom Olympos und Kissavos, findet sich auch bei Fauriel, jedoch in einer weniger guten Form.

V. "Canti popolari Toscani Corsi Illyrici Greci raccolti ed illustrati da N. Tommaseo coll' opusculo originale del medesimo autore. Venezia, 1842, Girolamo Tasso". 4 vol. Der III. Band (472 S.) enthält die ngr. Volkslieder. Im Gegensatz zu den weitaus meisten anderen Sammlungen ngr. Volkslieder werden die Klephtenlieder in diesem Werk nicht in einem besonderen Abschnitt angeführt. Tommaseo teilt die Lieder in Liebes—,Familien—, Todes—und religiöse Lieder ein. In diese 4 Gruppen reiht er die Klephtenlieder ein, je nachdem sie mit einer derselben inhaltlich in irgend einer Beziehung stehen. Wie T. im Vorwort des III. Bandes berichtet, hat er seine Lieder besonders den Sammlungen von Fauriel und Kind entnommen. Ausserdem übermittelten ihm neue Liedertexte der schon oben erwähnte Mustoxidis und der Dichter Dionysios Solomos. Die Sammlung unterscheidet sich von der Fauriel'schen dadurch, dass sie sogut wie keine historisch-topographischen Erläuterungen zu den Klephtenliedern gibt. Umso wertvoller ist sie aber in rein literarischer Hinsicht, da sie in ausführlichen Kommentaren die hohe poetische Bedeutung der Lieder behandelt. N. Tommaseo wurde 1802 in Dalmatien geboren und starb im Jahre 1874. Von 1849—1854, also erst nach dem Erscheinen seiner Sammlung, hielt er sich in Korfu auf.

VI: «Ὁ Ἀμάραντος ἤτοι τὰ ῥόδα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Δημοτικὰ ποιήματα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συλλεχθέντα, ρωσσιστὶ μεθερμηνευθέντα καὶ διὰ φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων ἐξηγηθέντα ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Εὐλαμπίου. Ἐν Πετρουπόλει ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ΑΩΜΓ' 1843.» XXXIV+136 S. Dieses Werk ist die erste Sammlung ngr. Volkslieder von einem Griechen. Es enthält 28 Lieder (Nr. 28 gehört der Kunstdi-

chtung an), unter ihnen nur drei Klephtenlieder. Aus der Vorrede erfahren wir, dass die meisten Lieder von dem Herausgeber selbst gesammelt sind. Nur wenige befinden sich schon in den älteren Sammlungen, hauptsächlich bei Fauriel. Infolge der geringen Anzahl der in die Sammlung aufgenommenen Klephtenlieder habe ich mir die spärlichen philologischen und historischen Notizen des Herausgebers nicht zunutze gemacht.

VII. "Das Volksleben der Neugriechen, dargestellt und erklärt aus Liedern usw. von Dr. D. H. Sanders. Mannheim. Verlag v. Friedrich Bassermann. 1844,,. XII+364 S. Das Buch enthält 9 Klephtenlieder. Drei Lieder sind der Fauriel'schen Sammlung entnommen, zwei der mir nicht zugänglichen "Eunomia" und vier publiziert Sanders auf Grund mündlicher Überlieferung.

VIII. «Μνημόσυνον». Neugriechische Volkslieder usw. von Dr. Theodor Kind. Leipzig b. Hermann Fritzsche 1849,,. VII+29 S. Nur zwei schon im «'Αμάραντος» veröffentlichte Klephtenlieder enthaltend.

IX. «Τραγούδια ἐθνικὰ συνταγμένα καὶ διασαφηνισμένα ὑπὸ 'Αντωνίου Μανούσου. Εἰς Κέρκυραν, τυπογραφεῖον 'Ερμῆς Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως 1850». 218+120+48 S. Eine sehr grosse Sammlung von ngr. Volksliedern. Besonders zahlreich sind die Klephtenlieder, 111, die den ersten Teil des Werkes umfassen. Wie Fauriel und Tommaseo hat auch Manusos jedem Lied einen Kommentar beigefügt. Diese Kommentare sind sämtlich in der Vulgärsprache geschrieben, eine sehr seltene Erscheinung für die damalige Zeit (1850), die noch ganz unter der Herrschaft der Katharevusa stand. Im Vorwort, das in Dialogform geschrieben ist, gibt Manusos die Gründe an, weshalb er die Erläuterungen zu den Liedern in der Vulgärsprache geschrieben hat. Es bildet eine der ältesten Verteidigungsschriften für die damals in Griechenland so verachtete ngr. Volkssprache. Am Schlusse führt er folgende Worte des Dichters Vilaras an: «Δὲ στοχάζομαι εὐγένεια τῆς γλώσσης τὸ - ION καὶ - ΙΟΣ, μὸν στοχάζομαι εὐγενικὴ τὴ γλῶσσα ὅπου παραστάνει καὶ ξηγάει ταὶς ἰδέαις τοῦ ἀνθρώπου συντομώτερα, φανερώτερα καὶ νοστιμώτερα γιὰ τὴν γλυκειὰν ἁρμονία τοῦ ρυθμοῦ της.» (S. 14).

Aus dem Vorwort ergibt sich, dass Manusos die früheren Ausgaben der ngr. Volkslieder benutzt hat (S. 14): Αὐτὰ ὅποῦ

'Ιταλοί, Γάλλοι, Γερμανοί, "Αγγλοι, ἄνθρωποι ὅλοι προκομμένοι καὶ γνωρισμένοι 'στὸν κόσμο γιὰ τὴν μεγάλη τους ἀξία, ἀγκαλὰ ξένοι στὸ ἔθνος μας μὲ τόσους κόπους καὶ ἔξοδα, μὲ τόσην προσοχὴ καὶ σέβας τὰ συνάζουν, τὰ ἐξετάζουν, καὶ μεταφράζοντες τα τὰ τυπόνουν μὲ τόσους ἐπαίνους.

In den Kommentaren zu den Liedern nennt er häufig Fauriel und Tommaseo, aus deren Ausgaben er sein Material zu den Erläuterungen geschöpft hat. Das meiste ist jedoch eigenes; poetische Phantasie spielt in den Inhaltsangaben zu den einzelnen Liedern («ὑπόθεσι») eine grosse Rolle.

X. "Chants du peuple en Grèce, par M. de Marcellus, ancien ministre plénipotentiaire, auteur des souvenirs de l'Orient et des Vingt jours en Sicile. Paris, Jacques Lecoffre et Cie. 1851,,. 2 Bände. XX+428 und 496 S. Marcellus war in den Jahren 1815-1824 Gesandter Frankreichs in der Türkei. So hatte er Gelegenheit, auch Griechenland zu besuchen, und er nutzte diese ergiebig aus (p. II). Es bereitete ihm grossen Kummer, dass Fauriel vor ihm seine Sammlung hatte erscheinen lassen (vergl. Vorwort p. VIII-IX). Er hatte seit Beginn seines Aufenthaltes im Orient fleissig Stoff für seine Sammlung zusammengebracht. Infolge seiner offiziellen Stellung und der damit verbundenen Beschäftigung konnte er aber sein Werk nicht rechtzeitig veröffentlichen, sodass ihm Fauriel zuvorkam: «..... C'est alors que je deplorai avec amertume les ravages que le savant M. Fauriel avait commis très-innocement dans ma proprieté litteraire.....» Dass Marcellus selbst empfindet, wie lächerlich im Grunde sein Vorwurf gegen Fauriel war, ergibt sich aus dem Ausdruck "très-innocement" durch den er die "ravages" des gelehrten Fauriel in ein milderes Licht setzen möchte. Weiter oben (p. VII) schreibt er: "Ainsi les cris guerriers de l'immortelle Souli, les chants Klephtes qui font la principale partie de l'ouvrage de M. Fauriel, comme les suppléments de son second volume, semblaient (!) s'être échappés de ma collection (die er überhaupt noch nicht publiziert hatte) pour embellir la sienne". Sogar auf den Herausgeber der Fauriel'schen Sammlung ist er nicht gut zu sprechen: "..... et M. Ambroise-Firmin Didot, l'aimable et savant compagnon de mon premier voyage aux champs, où fût Troie, et sur les flots de la Propontide, avait enrichi le recueil de mon rival des mêmes distiques

qu'il m'avait obligeamment envoyés à Constantinople, après son passage dans l'île de Rhodes". Es ist klar, dass alle diese Vorwürfe des Marcellus unberechtigt sind.—Auch Marcellus hat seinen Liedern Erläuterungen beigefügt, die jedoch auf historische und philologische Gründlichkeit keinen Anspruch erheben können. S. IV schreibt er: "Je me contentais de noter à la marge de chaque chanson, soit le souvenir qu'elle avait reveillé dans mon esprit, soit la circonstance de mon voyage qui avait signalé ma trouvaille; et je jetais ainsi par avance et sans intention, les bases de mes commentaires actuels". Weiter unten (p. IV) drückt er sich deutlicher über den Wert seiner Kommentare aus: "Quant à mes commentaires, je leur ai gardè soigneusement leur caractère primitif. Ce sont les récits d'un voyageur et non les dissertations d'un philologue." Trotzdem bieten die Erläuterungen doch manches Neue und auch wissenschaftlich Wertvolle. Infolge seines langjährigen Aufenthaltes im Orient war Marcellus in der Lage, manches, was die ngr. Volkspoesie betrifft, besser zu verstehen und zu erklären, als andere Sammler von ngr. Volksliedern, denen der Orient und Griechenland aus persönlicher Anschauung nicht bekannt waren.

Die Sammlung enthält nur 17 Klephtenlieder, die sich schon alle in den älteren Sammlungen von Fauriel, Manusos und Eulampios finden. Einige Lieder gehören überhaupt nicht der Volksdichtung, sondern der Kunstdichtung an. Unter den Klephtenliedern sind es Nr. IX (Εἰς δάση κ'εἰς βράχους κ'εἰς ἄγριον σκότος) und Nr. X (Μαύρ'εἶν'ἡ νύχτα στὰ βουνά). Der Verfasser des letzteren ist Alexander R. Rangabé.

XI. «Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκδοθέντα μετὰ μελέτης ἱστορικῆς περὶ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου Λευκαδίου. Τυπογραφεῖον Ἑρμῆς, Κερκύρᾳ.....1852". 768 S. Die vollständigste aller bis 1852 erschienenen griechischen Sammlungen von Volksliedern. Sie besteht aus zwei Teilen: Ἄσματα ἡρωϊκὰ und ᾄσματα ποικίλα. Unter den 146 "heroischen" Liedern sind weitaus die meisten Klephtenlieder, unter diesen sehr viele, die bis damals noch nirgends veröffentlicht waren. Um wie viele bis damals noch nicht publizierte Klephtenlieder es sich handelt, konnte ich nicht feststellen, da mir einige kleinere Sammlungen ngr. Volkslieder sowie einige Zeitschriften, in denen ngr. Volkslieder bis 1852 erschienen, nicht zugänglich sind. Leider enthält das Werk gar keine Erläuterungen zu den Liedern.

XII. «Συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων, παλαιῶν καὶ νέων. Μετὰ διαφόρων εἰκονογραφιῶν. Ὑπὸ Α. Ἰατρίδου. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Δ. Ἀθ. Μαυρομάτη. 1859.» 104 S. Eine kleine, aber sehr wertvolle und seltene Sammlung. Sie enthält 94 Lieder, darunter 30 Klephtenlieder. Einige neuere, nach dem Freiheitskampfe entstandene Klephtenlieder geben dem Buch einen besonderen Wert. In einem von diesen (S. 32: Ὁ ὑπολοχαγὸς Ἰωάννης Μέγας, γενναίως πρῶτος εἰσπηδήσας κατὰ τῶν 23 ληστῶν u.s.w.) wird der Heldentod des Oberleutnants Megas besungen, der unter der Regierung König Otto's im Kampfe gegen den berüchtigten, noch heute im Gedächtnis des griechischen Volkes fortlebenden Räubers Davelis fiel. Seit Iatridis treffen wir in den Ausgaben ngr. Volkslieder zuweilen auch Klephtenlieder aus der Ottonischen Zeit an. Nach der Befreiung Griechenlands hatte sich das Klephtentum, das dem jungen Staate mehr moralischen als materiellen Schaden zufügte, noch mehrere Jahrzehnte lang, besonders in den Grenzgebieten, erhalten. Dieses Klephtentum persifliert der Franzose Edmond About in seinem bekannten Roman "Le roi des montagnes" (1856).

In der Liedersammlung von Iatridis finden sich verschiedene historische und topographische Notizen zu den Liedern, sowie Erklärungen seltener und schwer verständlicher Wörter. Ein Vorwort enthält das Buch nicht, aus dem ich die Quelle der Notizen hätte feststellen können. Nirgends wird in den Erläuterungen einer von den älteren Herausgebern ngr. Volkslieder erwähnt. Ich vermute aus diesem Umstande, sowie aus der Art und Weise, wie Iatridis seine Erläuterungen gibt, dass der Verfasser sich auf eigene Beobachtungen an Ort und Stelle und auf die mündliche Tradition gestützt hat. Durch Vergleichung des Werkes mit den älteren Sammlungen konnte ich ausserdem feststellen, dass I. ganz unabhängig von diesen gearbeitet hat. Von denjenigen Liedern, die sich auch in den Sammlungen von Fauriel und dessen Nachfolgern finden, stimmt keins im Wortlaut mit diesen überein. Es sind mehr oder weniger verschiedene Varianten der von den früheren Autoren veröffentlichten Lieder. Fast alle sind jedoch neu, bisher noch nicht herausgegeben.

XIII. «Τραγούδια ρωμέϊκα». Popularia carmina Graeciae recentioris edidit Arnoldus Passow. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri. MDCCCLX." XII+650 S. Die grösste Sammlung ngr. Volkslieder. Passow hat Griechenland nicht besucht (quod Graeciam ipsam adire propter temporum iniquitatem non licuit. p. V). Den Anlass zur Herausgabe des Buches gab Heinrich Ulrich, der Schwiegervater Passow's, der Griechenland bereist und dort Volkslieder gesammelt hatte. "Cum ante hos tres annos Henrici Ulrichi carissimi soceri quae in Graecia olim collegerat carmina popularia, ut in lucem ederem, a posteris ejus mihi mandarentur, Ulrichi propositum, quod ne conficeret praematura mors obstitit, secundum illius consilium peragere plurimum mea intererat. Ille autem non solum singula ea carmina, quae in itineribus sive ab amicis acceperat sive ipse audiverat, sed omnia passim et separatim prodita in unum corpus redigere in animo habuit. Munus igitur me suscepisse intelligo cum per se grave tum eo difficilius, quod Graeciam ipsam adire propter temporum iniquitatem non licuit, sed omnem operam et laborem consumpsi, ut penso aliquatenus satisfacerem" (p. V.). Ausserdem benutzte Passow die meisten bis 1860 erschienenen Sammlungen, z.B. die von Fauriel, Tommaseo, Zampelios, dann Zeitschriften und Werke verschiedenen Inhalts, in denen einzelne Volkslieder veröffentlicht worden waren. Das Werk enthält 646 Lieder, darunter 192 Klephtenlieder, und 1157 Disticha. Eigentliche historische oder geographische Erläuterungen finden sich in der Passow'schen Sammlung nicht. Wertvoll ist jedoch der index geographicus am Schluss des Buches, der sich hauptsächlich auf die Klephten- und die historischen Lieder bezieht. Ich habe öfters Gelegenheit gehabt, Irrtümer Passow's in diesem Index zu berichtigen.

Passow hat versucht, die Klephtenlieder chronologisch zu bestimmen. Er teilt sie in 2 Abteilungen ein:„ Carmina clephtica certi aevi» und «carmina clephtica incerti aevi." S. VIII schreibt er: alter enim ordo ea (scil. carmina) continet, in quibus agitur de clephtis quorum aetatem destinare licuit, alter quorum de tempore certi quidquam constitui non potuit". Eine Quelle, aus der Passow seine chronologischen Feststellungen schöpft, gibt er nirgends an. Auch sonst konnte ich darüber nichts erfahren. Ich habe aber gleich bei den ersten Liedern, die ich untersuchte,

bemerkt, wie schwierig es ist, die Klephtenlieder des 18. Jahrhunderts in eine bestimmte Zeit zu verlegen. P. setzt das im Lied I besungene Ereignis in die Zeit zwischen 1700 –1710. Politis hat jedoch festgestellt, dass der Held des Liedes, Christos Milionis, viel später gelebt hat, etwa um die Mitte des 18. Jahrhunderts. Auch die Lieder vom älteren Jannis Bukovalas (II-V), die nach Passow in die Zeit um 1715 zu verlegen sind, gehören in eine spätere Zeit. Die Lieder XI (Θανάσης Καράμπελας) und XVIII (Ζαχαριᾶς)—nach Passow 1750—gehören wahrscheinlich einem anderen Zeitraum an, etwa der Mitte der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. Lied CXI setzt Passow in das Jahr 1810. Es handelt von Kolettis. V.9—11 lauten:

Ὁ κὺρ Κωλέτης ἔλεγε, ὁ κὺρ Κωλέτης λέγει·
«Παιδιὰ νὰ γένῃ σύνταγμα.»

Im Jahre 1810, 11 Jahre vor Beginn des griechischen Freiheitskrieges, konnte noch keine Rede von einer Konstitution in Griechenland sein. Das Lied gehört der Zeit um 1830 an. Kolettis war ein griechischer Staatsmann unter der Regentschaft von Kapodistrias und der Regierung König Otto's. Er ist bekannt wegen seiner Bemühungen um eine konstitutionelle Staatsform für Griechenland, an deren Einführung er später nach Vertreibung König Ottos einen grossen Anteil hatte. Für meine Ansicht spricht auch v. 1:

Ἕνα πουλάκι ξέβγαινε ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τ' Ἀνάπλι.

Nauplia war 1828—32 Hauptstadt von Griechenland.

In einem Artikel «Παραχάραξις τῶν ἐθνικῶν ᾀσμάτων» (Ἐφημερὶς» Ἀθῆναι» Α.΄ἔτος 1903 ἀρ. 233. Λαογραφικὰ Σύμμικτα I. 272-286S.) drückt sich Politis deutlich über die chronologischen Bestimmungen Passow's aus: «.... αἱ πλημμελεῖς παρὰ τῷ Πάσσωβ χρονολογίαι τῶν γεγονότων.»

XIV. "Anthologie ngr. Volkslieder. Im Original mit deutscher Übertragung, herausgegeben von Dr. Theodor Kind. Leipzig, Veit u. Co. 1861". XXVI+232 S. Die Sammlung enthält 22 Klephtenlieder, die der Herausgeber den älteren Sammlungen von Tommaseo, Eulampios und Zampelios entnommen hat. Die Anmerkungen beziehen sich besonders auf Sprachliches.

XV. «Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημοτικῶν ᾀσμάτων ὑπὸ Γ. Χρ. Χασιώτου. Ἐκδιδόντος Κ. Τσαρίκη. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ

τυπογραφείου Ραδαμάνθυος. 1866.» 248 S. Eine vorzügliche Sammlung, die viele bis damals unedirte Lieder enthält. Die Zahl der Klephtenlieder beläuft sich auf 64. Im Vorwort (S. 26) schreibt Chasiotis: «Ἡ ἡμετέρα συλλογὴ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον Δημοτικῶν ᾀσμάτων» περιέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα ᾄσματα ἢ τοὐλάχιστον μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Πάσσωβ ἐκτὸς ὀλίγων, τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα διαφόρως παρ' ἡμῖν φέρονται· προσεπαθήσαμεν νὰ διατηρήσωμεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν γραφὴν τῶν λέξεων ὅπως αὐταὶ προφέρονται ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν, ἰδίως δὲ ὑπὸ τῶν Ζαγορισίων, χωρὶς νὰ ἐπιθέσωμεν βέβηλον χεῖρα ἐπ' αὐτῶν.»

Leider besitzt die Sammlung keinen Kommentar für die Klephtenlieder. Sie enthält nur ein Verzeichnis fremder und schwer verständlicher epirotischer Wörter, sowie eine kleine Liste der in den Liedern vorkommenden Örtlichkeiten.

XVI. «Τραγούδια ρωμαίικα. Neugriechische Volksgesänge. II. Teil. Urtext und Übersetzung von Johann Matthias Firmenich-Richartz. Berlin, Wilhelm Hertz. 1867.» VIII+194 S. Die Sammlung enthält 44 Klephtenlieder, die fast alle schon von Fauriel und Passow veröffentlicht worden sind. Zu den den Liedern beigefügten Erläuterungen schreibt der Herausgeber (S.V): «Was die zum besseren Verständnis den Liedern beigefügten Erläuterungen anbelangt, so muss ich bemerken, dass dieselben aus griechischen oder griechenfreundlichen Quellen geschöpft sind, mithin auf srtenge geschichtliche Wahrheit keinen Anspruch erheben können.» Unter diesen «griechischen oder griechenfreundlichen Quellen» versteht Firmenich vor allem die älteren Ausgaben ngr. Volksliedersammlungen, sowie mündliche und schriftliche Nachrichten von Griechen und Philhellenen. Wirkliche literarische Quellen konnte ich nicht feststellen.

XVII. «Μ. Λελέκου. Δημοτικὴ Ἀνθολογία. Ἀθῆναι 1868». Nach Aravantinos eine reiche, aber ungeordnete Sammlung ngr. Volkslieder. Mir nicht zugänglich.

XVIII. «Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois par Emile Legrand. Paris. Maisonneuve. 1873.» XLVI+376 S. Eine der besten und reichhaltigsten Sammlungen ngr. Volkslieder. Sie enthält 147 Lieder und 93 Disticha. Unter ersteren befinden sich 19 Klephtenlieder. Der

grosse Wert der Sammlung besteht vor allem darin, dass ihr Herausgeber ganz selbständig gearbeitet hat, indem er sich von der Tradition der früheren Herausgeber ngr. Volksliedersammlungen, die (ausser Iatridis) sich stets mehr oder weniger auf die älteren Sammlungen, besonders auf Fauriel, stützten, frei gemacht hat. Ausserdem bildet diese Ausgabe ohne Zweifel die erste Sammlung ngr. Volkslieder, von der man sagen kann, dass sie auch wissenschaftlich auf der Höhe steht. Die Erläuterungen zu den Liedern zeigen, dass hier wirklich einmal ein Philologe gearbeitet hat und nicht nur ein Sammler.

XIX. «Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ. Ἐκδιδομένη ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ. 1880» λβ' +384 S. Das Manuskript stammt aus dem Jahre 1860. Da man aber zu dieser Zeit in Griechenland fast keinen Wert auf die Veröffentlichung der Schätze der Volkspoesie legte, gelang es erst 20 Jahre später den Söhnen des P. Aravantinos, das Manuskript drucken zu lassen. Das Werk enthält 497 Volkslieder, darunter 88 Klephtenlieder, und 1142 Disticha. Aravantinos, ein Epirote, hat die Lieder direkt aus dem Munde des Volkes gesammelt. «Ὑπὸ τοιούτων ἐμπνεόμενος σκέψεων καὶ ἀκούων συνεχῶς ἐν Ἠπείρῳ πλεῖστα δημοτικὰ ᾄσματα μὴ περιεχόμενα εἰς τὰς ἄχρι τοῦδε ἐκδεδομένας συλλογάς, ἐπεδόθην μετὰ ζήλου εἰς ἀποταμίευσιν αὐτῶν ὑπερνικῶν τὰς παντοίας δυσχερείας..... Ἀκούων δὲ κατὰ τὰς ἐρεύνας μου καὶ ὅσα ἐκ τῶν προεκδεδομένων εἰσὶν ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἤπειρον, συνέλεξα καί τινα ἐξ αὐτῶν καὶ κατέταξα εἰς τὴν συλλογήν μου ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον ἐκτεθειμένα, ὅπως δηλαδὴ ἤκουσα αὐτὰ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ (S. κβ.')

Aravantinos benutzte die Ausgaben von Fauriel, Tommaseo, Marcellus, Zampelios, Manusos und die Zeitschrift «Pandora» (S. κγ'). Von allen bisher erschienenen Sammlungen enthält dieses Werk die meisten und ausführlichsten historischsen Erläuterungen zu den Klephtenliedern. Ihr Wert für eine streng wissenschaftliche Untersuchung zur Geschichte der Klephten ist jedoch, wie A. selbst zugibt, nicht sehr gross:«....Ἐνόμισα ὅμως καλὸν νὰ συνοδεύσω τινά αὐτῶν, τὰ κλεφτικά, διὰ βιογραφικῶν τινῶν σημειώσεων καὶ ἱστορικῶν ἀπομνημονευμάτων, ἅτινα παρ' αὐτοπτῶν πρεσβυτῶν μαρτύρων ἢ ἄλλων περιέργων ἤκουσα καὶ ἔμαθον ἐπιτοπίως. Ὁμολογῶ δέ, ἀνεπαρκῆ εἶσὶ τὰ οὕτω σημειωθέντα παρ' ἐμοῦ

διότι ἀπὸ τοιούτων πηγῶν ὀλίγιστα καὶ τεθολωμένα πολλάκις ἀντλεῖ τις νάματα, ἐπειδὴ τῶν πρὸ πολλοῦ γεγονότων αἱ κατὰ παράδοσιν ἀπομνημονεύσεις προϊόντος τοῦ χρόνου ἀποδεκατίζονται καὶ ἡ ἀκρίβεια αὐτῶν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μεταδιδομένων ἐκλείπει καὶ ἀπόλλυται. S. κγ.').

XX «260 δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Θράκης, Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, Ἑλλάδος, Κρήτης, νήσων τοῦ Αἰγαίου, Κύπρου καὶ τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος, συλλεγέντα καὶ παρασημανθέντα (1888—1904) ὑπὸ Γεωργίου Δ. Παχτίκου, φιλολόγου καὶ μουσικοῦ. Τόμος Α'. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. 1905». π'+412 S.

Diese Sammlung enthält nur 10 Klephtenlieder, die schon alle früher veröffentlicht worden waren. Der Wert dieses Ausgabe liegt darin, dass sie viele bisher unveröffentlichte Volkslieder aus Kleinasien enthält und jedem Lied die Noten, nach denen es zu singen ist, beigefügt sind.

XXI «Ἅγις Θέρος. Δημοτικὰ τραγούδια. Ἀθῆναι, 1909». 128 S. 124 Lieder (darunter 21 Klephtenlieder) und 27 Disticha. Die Sammlung, ohne Erläuterungen, enthält fast nichts Neues. Aus dem Vorwort ergibt sich, dass Theros 22 Volksliedersammlungen zur Herausgabe des kleinen Buches benutzt hat (S. 20).

XXII «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον «Ἑστία» 1914». η' +312 S. 255 Volkslieder, darunter 49 Klephtenlieder. Hinsichtlich der Texte der Lieder ist diese Sammlung neben der von Legrand die beste. Sie enthält keine bisher nicht veröffentlichten Lieder. Politis verglich die verschiedenen bisher erschienenen Varianten der Liedertexte miteinander und stellte dann aus ihnen den nach seiner Ansicht korrekten Text zusammen, ein Verfahren, das ich nicht billige, da es nicht als ganz wissenschaftlich objektiv gelten kann.

«Τὰ δημώδη ᾄσματα σπανιώτατα περιέρχονται εἰς τὸν ἐκδότην ἄρτια καὶ ἀπηλλαγμένα πλημμελειῶν.... Ἂν δ'ὅμως ὑπάρχουν πλείονες παραλλαγαὶ τοῦ αὐτοῦ ᾄσματος ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ἐλλείψεων εἶναι δυνατή, διότι αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ συμπληρώνουν ἢ διορθώνουν ἀλλήλας. Τοιαύτην ἀκολουθῶν μέθοδον κατήρτισα ἐκ πασῶν τῶν παραλλαγῶν ἑκάστου τῶν ἐκδιδομένων ᾀσμάτων τὸ κείμενον αὐτῶν.» (S. στ'.)

Zu den Klephten- und historischen Liedern gibt der Herausgeber kurze Erläuterungen geschichtlichen Inhalts; aus welcher Quelle diese stammen, erfahren wir aber nicht. («.....νὰ προτάξω εἴς τινα τραγούδια συντόμους ὑπομνηματισμούς, παρέχοντας ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν.» (σ. στ'.)

XXIII. «Δημώδη ᾄσματα Γορτυνίας, εἰς βυζαντινὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν ἐκδιδόμενα δαπάνῃ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Γορτυνιακοῦ Συνδέσμου. (Συλλογὴ πρώτη). Ἐν Ἀθήναις. Τύποις περ. Σφαίρας 1923». λα'+160 S. Die Sammlung enthält u. a. 5 bisher unedierte Klephtenlieder.

I

Ο ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΩΝΗΣ

(Passow, n. I)

Eines der ältesten und bekanntesten Klephtenlieder besingt das tragische Ende des Christos Milionis, der in die Stadt Arta eingedrungen war und den Kadi, sowie einige vornehme Türken (ἀγάδες) gefangen genommen und in die Berge entführt hatte. Der Muselim [1]) gibt dem Gemeindevorsteher Mavromatis uud dem Dervenagas [2]) Muchtar Klisura den Befehl, Milionis umbringen zu lassen. Beide beauftragen einen mit Milionis befreundeten Albanesen namens Suleiman, den Befehl des Muselims auszuführen. Suleiman, der es nicht übers Herz bringt, seinen Freund zu töten, fordert diesen beim Trinkgelage auf, ihm nach der Stadt zu folgen. Darüber geraten sie in Streit, in dessen Verlauf beide fallen.

Wie Politis bereits festgestellt hat, lebte Milionis um die Mitte des 18. Jahrhunderts [3]). Er stützt sich dabei auf die Existenz eines im Museum der Athener Historischen Gesellschaft befindlichen Ringes, in den die Jahreszahl 1744 eingeprägt ist.

1) Vertreter des Paschas.

2) Ein mit der Bewachung der Pässe und der grossen Verkehrsstrassen betrauter militärischer Beamter der Pforte.

3) Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικαῦ λαοῦ, Ἀθ. 1914, σ. 54.

Ausser dieser Jahreszahl trägt der Ring die Inschrift XPIϚO MHΛONI und die Figur eines einköpfigen Adlers. An dem Namen fehlen die beiden Σ: statt XPIϚOΣ MHΛONIΣ lesen wir XPIϚO MHΛONI. Es handelt sichhier offenbar um die Genetivform: (ὁ δακτύλιος τοῦ) Χρηστομηλόνι. Die Genetivform bei Namen auf Ringen findet sich nicht selten. [1]) Die Form Χρίστομηλόνι statt Χρίστου Μηλόνι ist dadurch zu erklären, dass der Name als ein Wort aufzufassen ist. [2])

Zu dem auf dem Siegelring des Milionis abgebildeten Adler bemerkt Sathas: [3]) Ἐν τῷ δακτυλιολίθῳ τοῦ Μηλιόνη ἐξεικονίζεται ἀετός· καὶ ἐν τῷ δημοτικῷ ᾄσματι τοῦ Λάμπρου Τσεκούρα ἀναφέρεται ὁ ἀετός· μὴ ἄρα οἱ ἁρματωλοὶ ὠνειρεύθησαν τὴν ἀνάστασιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τῆς ὁποίας τὸ σύμβολον ἔφερον;

Die Möglichkeit der byzantinischen Tradition vom Doppeladler unter den Klephten und Armatolen liegt gewiss vor, weil dieser als kaiserliches Symbol überall bekannt war. Aber hier, wie in den meisten Volksliedern, handelt es sich um einen einköpfigen Adler. Der Adler ist bei den Klephten nichts anderes als das Symbol der Schnelligkeit, Tapferkeit und Schönheit [4]). Dafür hier nur einige Stellen aus der ngr. Volkspoesie:

Passow, XXIX v. 7.

Κι' ὁ Κουτσοχρῆστος σὰν ἀϊτὸς παντοῦ τοὺς τριγυρίζει. [5])

Πολίτης, Ἐκλογαὶ ἀρ. 17, v. 40—41:

Τότε τὰ παλληκάρια του πετάχτησαν σὰν τοὺς ἀϊτούς [6].)

Der so oft genannte χρυσὸς ἀετὸς oder ἀετὸς μὲ τὲς χρυσὲς φτερούγες ist der in der wissenschaftlichen Terminologie als aquila fulva bekannte Adler. Sathas scheint eine Tradition des byzantinischen Adlers bei den Klephten deshalb für möglich zu halten, weil in dem von ihm erwähnten Liede von einem Adler mit einem Schwert und einer Krone die Rede ist: [1])

Ἕνας μεγάλος σταυραετὸς ἐκεῖ ψηλὰ βιγλίζει,
Κρατεῖ στὰ νύχια του σπαθί, κορώνα στὸ κεφάλι.

Aus den folgenden Versen aber ergibt sich deutlich, dass der Dichter nichts anderes im Sinne hatte als die Macht und die Herrscherwürde dieses Vogels, dessen ταῖρι der im Liede besungene Klephte ist:

Τῆς Λιάκουρας σταυραετέ, μονάκριβό μου ταῖρι,
Ἐσὺ κι' ἐγὼ ὁρίζομε τῆς Λιάκουρας τὰ χιόνια.

Fauriel [2]), Hertzberg [3]) u. a. sind der Ansicht, dass Christos Milionis seinen Namen von seiner langen Flinte hatte, die μιλιόνι genannt wurde, während Valaoritis [4]) und Manusos [5]) meinen, der Armatole Milionis habe einer bestimmten Art von Gewehren, die seitdem so genannt wurde, seinen Namen gegeben. Ich schliesse mich der Meinung Fauriels an, aus folgendem Grunde: in Griechenland ist beim Volke der eigentliche Name der Taufname. Wie Sathas [6]) berichtet, hiess Milionis noch in der Mitte des vorigen Jahrhunderts bei den Bewohnern von Doris, die ihn als ihren Landsmann in Anspruch nahmen, einfach Καπετὰν Χρῆστος. Er wurde also wohl auch in den ersten Jahren seiner kriegerischen Tätigkeit als Klephte von seinen Palikaren Καπετὰν Χρῆστος und, bevor er καπετάνιος wurde, Χρῆστος genannt. Um ihn nun von anderen Klephten gleichen Namens zu unterscheiden, nannte man ihn zuweilen Χρῆστο μὲ τὸ μιλιόνι wegen seiner langen Flinte. Mit der Zeit entstand dann aus dem Ausdruck μὲ τὸ μιλιόνι der Name Μη(ι)λιόνης [7]).

[1]) Vgl. *Schlumberger*, Sigillographie de l'empire byzantin, Paris 1884, p. 511, 519 (ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΠΕΠΑΡΩ(Ν) und CEPΓΙΟΥ ΙΑΛΟΥΣΤΡΙΟΥ).

[2]) Vgl. die Klephtennamen Νικοτσάρας aus Νίκος Τσάρας, Μητρομάρας aus Μήτρος Μάρας, sowie den noch heute in Griechenland häufigen Familiennamen Χρηστοβασίλης aus Χρῆστος Βασίλης.

[3]) Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, Ἀθ. 1865, σ. 162.

[4]) Vgl. *Luber*, die Vögel in den historischen Liedern der Neugriechen, Salzburg, 1882, σ. 2.

[5]) Ausserdem: XLIX, v. 5; LIII, v. 1-2; CXXXI, v. 9-10; CXXXII, v. 16; CXXXVIII, v. 7; CLXVIII, v. 1-2. Δίστιχα 4 und 414.

[6]) Ausserdem: 24, v. 1; 70, v. 36; 83, v. 45-46; 111, v. 3.

[1]) Χρον. ἀν. Γαλ. σ. 159.

[2]) Chants populaires de la Grèce moderne, Tome I, Paris 1824, p. 1.

[3]) Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens bis zur Gegenwart, Bd. III, Gotha, 1878, S. 122.

[4]) Ποιήματα ἐκδιδόμενα ὑπὸ Παύλου Λάμπρου. Τόμος Β'. Ἀθ. 1868, σ. 149.

[5]) Τραγούδια ἐθνικά. Τόμος Α'. Κέρκυρα, 1850, σ. 6.

[6]) Χρον. ἀν. Γαλ. σ. 162.

[7]) Vgl. den noch heute sehr häufigen Ruf der Hausfrauen, die bei den Strassenhändlern Einkäufe machen: (σὺ) μὲ τὰ σταφύλια! oder (σὺ) μὲ τὸ γάλα! statt σταφυλᾶ! oder γαλατᾶ!

Schwieriger ist es, das Wort μιλιόνι selbst, das noch heute die lange Flinte bedeutet, seiner Herkunft nach zu erklären. Sathas [1]) meint, es stamme aus dem italienischen «migliore»=besser. Diese Erklärung ist aber aus lautlichen Gründen unmöglich, da im Neugriechischen der Wandel von ϱ zu ν nicht existiert. M. E. stammt der Name dieser Flinte von μίλι «Meile». Sie wurde wegen ihrer Länge oder Tragweite so genannt. Die Endung ονι in μιλιόνι erklärt sich aus Analogiebildung zu κανόνι und τρομπόνι (Gewehr mit breitem Lauf) [2]).

* * *

Zu v. 1-2:

Τρία πουλάκια κάθουνταν στὴ ῥάχη στὸ λημέρι,
Τὄνα τηράει τὸν Ἀρμυρό, τἄλλο κατὰ τὸ Βάλτο.

Passow [3]) ist der Ansicht, dass unter Ἀρμυρὸς die bekannte Stadt Almyros am pagasäischen Meerbusen gemeint sei, während Fauriel [4]) den Ort in den Bezirk von Valtos in Akarnanien verlegt. Ausser Armyros und Valtos werden in dem Lied noch Arta und Kryavrysis genannt, beide in Akarnanien. Es kann sich also nur um das an der Ostküste des Golfes von Arta gelegene Dorf Ἀρμυρὸς handeln [5].)

* * *

Zu v. 5:

Μηδὲ στὸν Βάλτο φάνηκε, μηδὲ στὴν κρύα Βρύση.

Unter der Bezeichnung Κρυαβρύσι begegnen wir mehreren

---

[1]) Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθ. 1869, σ. 406.

[2]) Das μιλιόνι findet sich in den Klephtenliedern seltener als das καρυοφύλλι:

Χιλιάδες ἅρματα βογγοῦν, χιλιάδες μιλιόνια und
Πολλὰ τουφέκι' ἀντιβογγοῦν, μιλιόνια, καρυοφύλλια.

(Passow erklärt im letzteren Vers das Wort Μιλιόνια unrichtig mit «innumerabilia»— Τραγ. ρωμ. σ. 620).

[3]) Τραγ. ρωμ, σ. 642.

[4]) Chants pop. I. p. 2.

[5]) Siehe Carte de la partie méridionale de la Grèce moderne bei Pouqueville, Voyage de la Grèce, Paris 1827. Auf der Karte «Arta» des

Ortschaften in Griechenland. In Akarnanien findet sich ein Ort dieses Namens 17 km östlich von der Bucht von Armyro [1]), der identisch mit dem in unserem Lied genannten Κρυαβρύσι ist.

Unter Valtos ist in v. 2 und v. 5 nicht der ganze Bezirk Valtos, der sich östlich bis zum Aspropotamos erstreckt, zu verstehen, wie Passow [2]) annimmt, sondern nur das nördlich von Armyros gelegene sumpfige Lagunengebiet, das der ganzen östlichen Gebirgsgegend den Namen gegeben hat (βάλτος=Sumpf). Das ergibt sich deutlich aus dem Sinn dieser beiden letzten Verse:
v. 2: *Τὄνα τηράει τὸν Ἀρμυρὸ* (im Bezirk Valtos), *τἄλλο κατὰ τὸν Βάλτο.*
v. 5: *Μηδὲ στὸν Βάλτο φάνηκε μηδὲ στὴν Κρυαβρύσι* (im Bezirk Valtos).

II.

Ο ΜΠΟΥΚΟΒΑΛΑΣ

(Passow, II-V).

Nach dem Milionislied folgen bei Passow vier Versionen eines Liedes, in dem ein Sieg des Armatolen Jannis Bukovalas besungen wird. Dass sie Varianten eines und desselben Liedes sind, ergibt sich aus dem Inhalt, der, abgesehen von geringen Abweichungen in den Einzelheiten des besungenen Ereignisses, der gleiche ist: Bukovalas ist in ein Gefecht mit den Türken verwickelt. Nach Beendigung der Schlacht werden zwecks Feststellung der beiderseitigen Verluste die Gefallenen gezählt.

Dem französischen Konsul am Hofe Ali Paschas, Pouqueville, verdanken wir die erste Fassung dieses Liedes. Später hat es uns dann Fauriel [3]) in einer anderen Gestalt übermittelt. Über die Pouqueville'sche Fassung schreibt Fauriel [4]): «. . . . . .

---

k. u. k. militär-geographischen Instituts ist nur die «Bucht Amiro» und die «Sp. Armiro» eingetragen.

[1]) Siehe Karte «Arta».

[2]) Τραγ. ρωμ. σ. 642.

[3]) Chants pop. Tome I, p. 12. Bei Passow Nr. III.

[4]) Chants pop. Tome I, p. 10.

ce texte est si incorrect et si mutile, qu'il ne présente ni sens ni mesure, et mérite de tout point le titre de rapsodie barbare, dont le qualifie M. Pouqueville». Zugleich veröffentlicht er seine eben erwähnte Version. Zwei Jahre später schreibt Pouqueville in der 2. Auflage seines Reisewerkes zu diesem Liede, das er in genau derselben Fassung wie in der 1. Auflage veröffentlicht [1]: «Nous disons a ce sujet que nous n'avons jamais entendu chanter l'intercalation qui a été publiée par l'éditeur des chants populaires de la Grèce». Der Meinung Fauriels, die von Pouqueville veröffentlichte Version sei «incorrect et mutile», kann ich mich nicht anschliessen. Wie der französische Konsul berichtet [2], hat er selbst das Lied von einer Klephtenbande singen hören. Offenbar handelt es sich um eine andere Fassung des in so vielen Versionen verbreiteten Liedes. Schon die Erwähnung der Ρωμιόπουλοι und der Ἀρβανίτοι in dem Pouqueville'schen Text [3] deutet darauf hin, dass wir tatsächlich eine andere Version des Liedes vor uns haben, und nicht einen ungenauen und verstümmelten Text. Betreffs des Versmasses, das Fauriel beanstandet, ist zu berücksichtigen, dass beim Singen der Klephtenlieder das Metrum nicht so streng eingehalten wird wie beim Rezitieren. Darauf weist auch das zweimalige Vorkommen des Wortes μωρὲ hin, das sich in der Fauriel'schen und in den Passow'schen Versionen nicht findet. Gerade beim Singen der ngr. Volkslieder wird öfters in den Text das Wort μωρὲ eingeschoben, das nichts anderes ist, als eine Akklamation des Sängers, ähnlich unserem «Juchhe».

Dass Pouqueville einige Ausdrücke des Liedes nicht richtig aufgezeichnet hat, ist nicht merkwürdig; als Franzose konnte er trotz seines langen Aufenthaltes im griechischen Orient die ngr. Volkssprache nicht wie seine Muttersprache beherrschen. So mag er beim Anhören des Liedes manches Wort nicht recht verstanden haben. Im v. 3 ist der Ausdruck νὰ μὴ 'ντρέπῃ τὸ ἀσκέρι in νὰ μετρηθῇ τὸ ἀσκέρι zu emendieren. Der letzte Vers lautet:

Ὁ τρίτος ὁ καλλίτερος κεῖται στὸ τουφέκι.

---

1) Voyage III, p. 328.

2) Voyage II, p. 484.

3) In dem Fauriel'schen Text ist die Rede von Τοῦρκοι und κλεφτόπουλα.

Abgesehen davon, dass schon das Metrum gegen die Form κεῖται spricht, ist zu bemerken, dass diese Form der offiziellen Kirchensprache (ἐνθάδε κεῖται) in einem ngr. Volksliede sehr unwahrscheinlich ist, besonders im Munde von unwissenden Klephten. Ich schlage für die Pouqueville'sche Version sinngemäss [1] die Form κοίτεται vor, während bei Fauriel der überlieferte Ausdruck στέκεται der richtige ist [2].

Eine bisher unaufgeklärte Frage ist es, wo das in unserem Liede besungene Ereignis stattgefunden hat. In der zweiten, dritten und vierten Version bei Passow werden bestimmte Orte erwähnt, nämlich Κεράσοβο (in den drei Versionen), Καινούρια χώρα (in der zweiten Version) und Μισολόγγι (in der vierten Version). Letzteres ist die bekannte Stadt in Aetolien.

Ortschaften mit Namen Kèrasovo konnte ich in Mittelgriechenland folgende feststellen:

1) Κεράσοβο, ein Dorf auf einer Hochebene der Nordseite des Zygosgebirges in Aetolien, nicht weit von der Ebene von Vrachori [3].

2) Κεράσοβο, Hauptort der Gemeinde Agräon in nördlichen Aetolien, 17 km nordwestlich von Karpenisi [4].

3) Κεράσοβο, Dorf in Epirus, 25 – 26 km südwestlich von Janina [5].

4) Κεράσοβο, ein Dorf in Epirus, 15 km nordöstlich von Konitza [6].

Ortschaften mit dem Namen Kainurio in Mittelgriechenland existieren folgende:

1) Καινούριο, Hauptort der Gemeinde Thermos in Aetolien, 8 km östlich von Vrachori [7].

---

1) Μετριοῦνται οἱ Ρωμιόπουλοι καὶ λείπουν τρεῖς νομάτοι
Οἱ δύο 'νάντιοι (?) μὲ αἷμα σκοτωμένοι
'Ο τρίτος ὁ καλλίτερος κοίτεται στὸ ντουφέκι.

2) Μετροῦνται τὰ κλεφτόπουλα τοὺς λείπουν τρεῖς λεβέντες
'Επῆγ' ὁ ἕνας στὸ νερὸ κι' ἄλλος ψωμὶ νὰ φέρῃ
'Ο τρίτος ὁ καλλίτερος στέκεται στὸ τουφέκι.

3) Siehe Karte «Acarnanie et Etolie im III. Band von Pouqueville's Voyage.

4) S. Karte «Arta».

5) S. Karte «Korfu».

6) S. Karte «Janina».

7) S. Karte «Arta».

2) Καινούριο, Dorf in Epirus, 11 km südlich von S. Quaranta [1]).

3) Καινούριο, Dorf im Bezirke Valtos (Akarnanien), in der Nähe des im Milionislied erwähnten Ortes Kryavrysi. [2])

Ausser diesen 7 Orten Kerasovo und Kainurio gibt es noch einige andere gleichen Namens. Für meine Untersuchung habe ich aber nur Epirus, Akarnanien und Ätolien berücksichtigt, da als Schauplatz der Kämpfe des Bukovalas hauptsächlich, diese Provinzen in Betracht kommen. Wilhelm Müller [3]) nennt je drei Ortschaften Kainurio und Kerasovo, in deren Nähe sich das in unserem Liede besungene Ereignis abgespielt haben könnte, kann sich aber für keinen derselben mit Bestimmtheit entscheiden. Jatridis [4]) ist der Meinug, unter dem in unserem Liede erwähnten Kerasovo sei der im nördlichen Ätolien gelegene Ort (in Eurytania) zu verstehen (bei mir Kerasovo 2). Passow bemerkt im index geographicus seiner Sammlung unter «Κεράσοβο»: «vicus Aetoliae in Eparchia Zygi, quo Bucovallas Velim passan vicit» (bei mir Kerasovo 1). Politis [5]) schreibt: «.... ἄγνωστον ἂν τὸ Κεράσοβον τοῦ Μεσολογγίου ἢ τὸ τῶν Ἀγράφων» (bei mir Kerasovo 1 u. 2) Dass es sich nur um den zwischen Misolongi und Vrachori gelegenen Ort Kerasovo (bei mir Kerasovo 1) handeln kann, ergibt sich aus der Gegenüberstellung der beiden folgenden Verse bei Passow:

III. v. 5. Στὴ μέση στὸ Κεράσοβο καὶ στὴν Καινούρια χώρα.

V. v. 1. Στὸν πάτο τὸν Κεράσοβο ὄξ' ἀπ' τὸ Μισολόγγι.

In der einen Version heisst es ausdrücklich, dass Kerasovo nicht weit von Misolongi liegt. Hier ist also der im Süden der Ebene von Vrachori gelegene Ort dieses Namens gemeint. Durch die Erwähnung eines Ortes Καινούρια χώρα (Καινούριο) in der anderen Version in Verbindung mit einer Ortschaft Κεράσοβο ist

1) S. Karte « Korfu »

2) S. « Carte de la partie méridionale de la Grèce moderne », im Pouqueville'schen Reisewerk.

3) Neugriechische Volkslieder. Gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel. Übersetzt und mit des franz. Herausgebers und eigenen Erläuterungen versehen. I. Teil. Leipzig, 1825, S. 74.

4) Συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων παλαιῶν καὶ νέων, Ἀθ. 1859, σ. 10.

5) Ἐκλογαί, σ. 55.

jeder Zweifel über den Schauplatz des in unserem Liede besungenen Ereignisses beseitigt.

Auch der Ausdruck στὸν πάτο τὸν Κεράσοβο spricht für diese Lokalität. Πάτος bedeutet "Grund", "Boden", "Ebene". Hier also "in der Ebene von Kerasovo". Das Dorf liegt, wie schon bemerkt, auf einer Hochebene der nördlichen Ausläufer des Zygos-Gebirges. Weiter nördlich breitet sich die Ebene von Vrachori aus, mit den Seen von Angelokastro und Vrachori. Der Rand der Hochebene, auf der Kerasovo liegt, schiebt sich ziemlich nahe an die genannten Seen heran. Der Ausdruck στὸν πάτο τὸν Κεράσοβο in Verbindung mit dem Ausdruck in der anderen Version στὴν μέση στὸ Κεράσοβο καὶ στὴν Καινούρια χώρα gestattet uns, den Ort des Gefechtes ziemlich genau zu bestimmen. Es handelt sich um das sumpfige Gelände am Nordwestufer des Sees von Vrachori und um das Gebiet zwischen den beiden ätolischen Seen [1]).

In der dritten Version bei Passow und in dem Text des Liedes, den uns Iatridis mitteilt, lautet v. 2:

Στὴ μέση στὸ Κεράσοβο καὶ στὴ μεγάλη χώρα.

Hierzu bemerkt Iatridis [2]): μεγάλη χώρα-Ἤκμαζε τότε τὸ χωρίον τοῦτο, ἔχον ὑπὲρ τὰς τριακοσίας οἰκογενείας οἰκήτορος. Er nimmt an, dass μεγάλη χώρα identisch mit Kerasovo ist. Die Bedeutung des Verses ist jedoch: zwischen Kerasovo und μεγάλη χώρα. Unter μεγάλη χώρα ist, wie schon Passow [3]) festgestellt hat, Καινούργια χώρα, d. h. das bei Vrachori gelegene Kainurio zu verstehen. Syntaktisch ist es unmöglich, dass στὴ μεγάλη χώρα Apposition zu στὸ Κεράσοβο ist. Das Bindewort καὶ zwischen den beiden Lokalbezeichnungen gestattet nicht eine derartige Annahme. Iatridis konnte umso leichter auf diesen Fehler verfallen, weil er glaubte, es handle sich um das in Nordätolien gelegene Kerasovo, den auch heute noch bedeutendsten Ort dieses Namens. [4]). Χώρα ist hier "grösserer Ort", "Hauptort", im Gegensatz zum offenen Lande [5]). Dass das im Jahre 1894 nach dem griechischen Konversationslexikon 325 Seelen zählende Dorf Kainurio im Liede μεγάλη χώρα heisst, erkläre ich daraus, dass es wahrscheinlich im 18 Jahrhundert grösser als

1) S. Karte « Arta ». 2) Συλλογή, σ. 10. 3) Τραγ. ρωμ., σ. 644.

4) 827 Einwohner, während das in Südätolien liegende Kerasovo nur 546 Seelen zählt. S. Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν, Ἀθ., 1889-1898.

5) S. P. Kretzschmer, B. Z. X., S. 584.

die umliegenden Ortschaften war. Dafür spricht auch der Umstand, dass es jetzt der Hauptort der Gemeinde Thermos ist.

***

Zu v. 3:

Ὁ Μπουκοβάλας πολεμάει μὲ τοὺς μουσουχουσαίους.

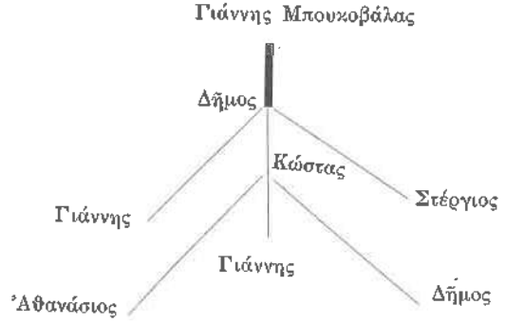
Μουσουχουσαῖοι (gross zu schreiben) ist ein Eigenname und bedeutet die Familienangehörigen und Nachkommen des Μουσουχούσης, des Urgrossvaters Ali Paschas [1]). Hieraus ergibt sich, dass Bukovalas mit den Verwandten oder Nachkommen des Musuchusis in einen Kampf verwickelt war.

III

ΟΙ ΜΠΟΥΚΟΒΑΛΑΙΟΙ.

(Passow, VI-X).

Als Stammvater des bekannten Armatolengeschlechtes der Μπουκοβαλαῖοι gilt der im Lied II-V besungene Jannis B. [2]) Dessen Sohn ("ἡ ἀδελφός,,, darüber weiter unten) war Dimos. Dieser hatte drei Söhne, Jannis, Kostas und Sterjos [3]) Die Söhne des Kostas waren Athanasios, Jannakis (Jannis) und Dimos [4]).

[1]) S. Πολίτης, Ἐκλογαί, σ. 55. [2]) Πολίτης, Ἐκλογαί, σ. 55.

[3]) Ἀραβαντινός, Συλλογὴ δημωδῶν ἀσμάτων τῆς Ἠπείρου. Ἀθ., 1880, σ. 32: «....τὸν υἱὸν ἴσως ἢ ἀδελφὸν τοῦ γέροντα Μπουκοβάλα».

[4]) Ἀραβαντινός, Συλλογὴ σ. 37: «Ὁ Ἰωάννης Μπουκοβάλας υἱὸς ἢ ἔγγονος τοῦ γέρω Μπουκοβάλα».

Aravantinos gibt nicht genau an, in welchem Verhältnis der ältere Dimos und die drei Brüder Jannis, Kostas und Sterjos zu dem Stammvater des Geschlechtes stehen. Dass Dimos der Sohn des Jannis und nicht dessen Bruder war und dass die drei Brüder Jannis, Kostas und Sterjos die Söhne des Dimos und nicht des Jannis waren, ergibt sich aus folgender Erwägung: Bei den Neugriechen ist es eine allgemein verbreitete Sitte, dass sich der Taufname vom Grossvater auf den Enkel vererbt. Es kommt ganz selten vor, dass ein Sohn denselben Vornamen wie der Vater hat, und das gilt beim Volk als γρουσούζικο [1]). Die drei Jannis aus dem Geschlecht der Μπουκοβαλαῖοι stehen zu einander im Verhältnis des Grossvaters, des Enkels und des Neffen, die beiden Dimos sind Grossvater und Enkel. Übrigens ist auch nirgends ein Beleg dafür zu finden, dass Dimos der Bruder des alten Jannis B. und die Brüder Jannis, Kostas und Sterjos die Söhne desselben gewesen wären.

***

Zu VI, v. 9-10.

Σ' ἐσὲ Γιαννούλη μ' ἀδελφέ, σ' ἐσὲ Χρῆστο Νογιάτη
Καὶ τραγουδάεις χωριανά, ποῦ σ' εἶχα μπιστεμένο.

Die entsprechenden Verse lauten bei Aravantinos [2]):

Σ' ἐσὲ Γιαννούλη μ' ἀδελφέ, σ' ἐσὲ Χρῆστο Ἀνωγιάτη,
Καὶ Τραγουδάκα χωριανέ, ποῦ σ' εἶχα μπιστεμένο.

Die Passow'sche Lesart gibt weder nach dem Zusammenhange noch syntaktisch einen rechten Sinn. Χωριανὸς bedeutet "Bauer", "bäuerisch", "einheimisch" und "Landsmann". Der Sinn wäre also: "du singst bäurisch" oder "du singst wie die Einheimischen". Einen Unterschied aber zwischen dem Gesang der Bauern und dem der Stadtbewohner hat es in Griechenland während der Türkenherrschaft nie gegeben. Dieser Unterschied existiert auch heutzutage kaum, da die sog. εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ das nur mit der byzantinischen und türkisch-orientalischen Musik ver-

[1]) Oder γουρσούζικο, «Unheil bringend», aus dem Türkischen.

[2]) Συλλογή, Nr. 42, v. 8-9.

traute Gehör der Griechen fast gar nicht beeinflusst hat, abgesehen von den kulturell vom benachbarten Italien abhängigen Bewohnern der jonischen Inseln. Aber auch sprachlich ist der Ausdruck καὶ τραγουδάεις nicht klar. Es müsste wenigstens statt καὶ das Pronomen ποῦ stehen (Χρῆστο Νογιάτη ποῦ τραγουδάεις). Für die richtige Lesart Τραγουδάκα χωριανὲ spricht eine Stelle in einem anderen Liede des Bukovalaskreises: [1]).

Γεωργοχαϊντούτης φώναξε τ' Ἀλέξη Τραγουδάκα.

In der gleich darauf folgenden Version kommt derselbe Tragudakas abermals vor [2]). Auch in einem Liede, das von Dimos, dem Sohn des Kostas B., handelt, wird ein Tragudakas genannt [3]).

Psachos, durch die unrichtige Lesart Passows irre geführt, berichtet: Ὁ Κώστας Μπουκοβάλας πιστὸν αὐτοῦ σύντροφον εἶχε τὸν ραψῳδὸν Νογιάτην [4]).

* * *

Zu v. 11-12

Τὸν Κώστα νὰ συμμάσετε, νὰ φτιάστε καπετάνιο,
Μὴ τὸν καταφρονέσητε, πέθαν' ὁ ἀδελφός του.

Συμμάσετε ist der imp. aor. von συμμαζεύω oder συμμαζόνω ="sammeln", "zügeln", "von bösen Taten abhalten". Noch heute ist der Ausdruck sehr häufig [5]). Die Präsensform συμμάζω existiert nicht im heutigen Sprachgebrauche, jedoch der Indicativ Aorist σύμμασα und der Imperativ Aorist σύμμασε, συμμάσετε und μάσε, μάσετε.

Bei Aravantinos lauten die entsprechenden Verse [6]):

Τὸν Κώστα νὰ συμμάσητε, νὰ γένῃ καπετάνιος,
Μὴ τὸν καταφρονέσητε, ποῦ πέθαν' ἀδελφός του.

Der Halbvers ποῦ πέθαν' ἀδελφός του ist der Passow'schen Lesart πέθαν' ὁ ἀδελφός του vorzuziehen, nicht nur wegen des Metrums. Durch die Hinzufügung von ποῦ wird der Sinn des ganzen Verses deutlicher. Ποῦ ist hier=τώρα ποῦ "jetzt", ein häufiger Ausdruck in der neugriechischen Volkssprache.

* * *

Lied VII berichtet von einem Überfall der Brüder Jannis und Kostas B. auf das am Golf von Arta gelegene Dorf Lutraki. In v. 1 wird ein Klephte Karakitsos genannt. Das verleitet Manusos [1]) zu der Annahme, es handle sich im v. 6: *Ὁ Γιάννης εἶναι βασιλιᾶς, κι' ὁ Κώστας εἶν' βεζύρης* um einen Armatolen Kostas Karakitsos. Ein solcher wird aber sonst nirgends erwähnt. Hier kann nur der mit den Brüdern Bukovalas zusammenwirkende Alexios Karakitsos gemeint sein, der um das Jahr 1770 dem Jannis B. das Armatolik von Agrapha verschaffte [2]). Auch Aravantinos, der alle bekannten Klephten des 18. Jahrhunderts aufzählt, berichtet nur von einem Karakitsos, ohne Nennung des Vornamens [3]). V. 6 bezieht sich auf die beiden Brüder Jannis und Kostas B., die zu jener Zeit der Schrecken der Türken waren. Jannis, nach der Überlieferung der tüchtigste unter den Brüdern [4]), wurde von den geängstigten Agraphioten βασιλιᾶς und sein Bruder Kostas βεζύρης genannt.

* * *

Zu v. 3-5:

Οἱ Ἀγραφιῶτ' εἶνε κακοὶ κι' εἶνε ὅλοι πολῖται,
Βγαίνουν μπροστὰ στὸν βασιλιᾶ, μπροστὰ καὶ στὸν βεζύρη
Καὶ σκούζουν βάζουν τἄδικο ἀπὸ τὸν Μπουκοβάλα.

Manusos [5]) schreibt unrichtig Πολίταις statt πολίταις, als ob es sich um die Bewohner von Konstantinopel handle, mit denen die Agraphioten gar nichts zu tun haben. Der Irrtum ist darauf

---

[1]) Passow, Τραγ. ρωμ. IX, v. 9.
[2]) Passow, Τραγ. ρωμ. X, v. 8.
[3]) Passow, Τραγ. ρωμ. CIV, v. 20.
[4]) S. Δημώδη ἄσματα Γορτυνίας, Ἀθ. 1923, σ. ις'.
[5]) Vgl. Ἠπίτης, Λεξικὸν Ἑλληνογαλλικόν, Ἀθ. 1908-1910: συμάζευσε τὸ παιδί σου.
[6]) Συλλογή, ἀρ. 42, v. 10-11.

[1]) Τραγ. ἐθν. Τόμος Α'. σ. 19.
[2]) Σάθας, Τ. Ἑλλάς, σ. 492.
[3]) Χρονογραφία Ἠπείρου, Τ. Α'. Ἀθ., 1856, σ. 285.
[4]) Ἀραβαντινός, Συλλογή, σ. 37.
[5]) Τραγ. ἐθν. Τόμ. Α', σ. 20.

zurückzuführen, dass nach v. 4 die Bewohner von Agrapha die beiden Brüder Bukovalas bei dem Sultan und dem Vezir in Konstantinopel verleumden. Das Wort πολίτης (Städter) bedeutet hier "Verleumder", "Heuchler", "listig", "böse", im Gegensatz zum χωριάτης Bauer [1]).

* * *

Zu v. 14:

Καὶ δέκα πόσια τῶν παιδιῶν καὶ δεκαπέντε φέσια.

Zu πόσι bemerkt Passow: [2]) «v. turcicum esse videtur». Iatridis [3]) hält es für albanisch. Passow hat nur insofern recht, als das Wort aus dem Türkischen ins Neugriechische eingedrungen ist. Πόσι ist persischen Ursprungs: posch =bedeckend, Bedeckung [4]). Bei den Griechen ist das Wort heute nicht mehr in Gebrauch, da diese Art von Kopfbedeckung bald nach dem Freiheitskrieg mit dem Niedergang des Klephtentums verschwunden ist.

* * *

In Lied VIII wird ein Gefecht zwischen den Albanesen und den Palikaren des Kostas B. besungen, in dessen Verlauf dieser fällt.

* * *

Zu v. 22-23:

Σκοτώθηκε κ' ὁ Κωνσταντῆς κι' ἄλλοι του δυὸ συντρόφοι
Ποὖταν 'στὴ Γοῦρ' ἁρματωλὸς καὶ στὸ Ζυγὸ 'ταν κλέφτης.

Gura ist der heutige Name für das Othrysgebirge. Zygos ist der Pindos, besonders der Teil, der im Altertum Lakmon hiess. Um den in Ätolien gelegenen Zygos (Arakynthos) kann es sich hier nicht handeln, da in diesem Lied das mitten im Pindus gelegene Agrapha und der an den südöstlichen Ausläufern dieses Gebirges liegende Ort Phurnas erwähnt werden. In Vers 7 heisst es, dass sich die Albanesen des Paschaliks von Berat nach Agrapha begeben, um dort die Klephten anzugreifen:

Πῶς θὲ νἀρτοῦνε στ' Ἄγραφα τοὺς κλέφταις νὰ βαρέσουν.

Es kommt zum Kampf und Kostas B. fällt. Am Schluss des Liedes wird dann das Dorf Phurnas genannt:

v. 24-25: *Τὸν κλαῖν' οἱ κάμποι, τὰ βουνά, τὸν κλαῖνε τὰ λαγκάδια*
Καὶ τὰ κορίτσια τοῦ Φουρνᾶ μὲ τὰ πολλὰ τὰ νάζια.

Hiernach war der Schauplatz des Kampfes die Gegend zwischen Agrapha und dem 20 km östlich gelegenen Phurnas.

* * *

Die Lieder IX und X berichten von einem grossen Sieg des Jannis B. IX ist eine kürzere und unvollständigere Version von X. Letzteres ist deshalb von besonderer Bedeutung, weil man auf Grund der erwähnten Ortlichkeiten den Schauplatz der Ereignisse genau kennen lernen kann, wie in keinem anderen Kleptenliede [1]).

v. 5—6: *Τὸ Μῆτσο Χούση κυνηγοῦν στὴ μέση τοῦ Πετρίλου,*
Στὸν πάνω στὰ Κουμπουριανά, μὲς στὴν ἀπάνω χώρα.

Στὸν πάνω στὰ Κουμρουριανά, eine sprachlich unmögliche Zusammensetzung, ist zu emendieren in «στὸν πάτο στὰ Κουμπουριανά». Diese Lesart findet sich in IX, v. 8. Die Richtigkeit ergibt sich auch aus dem Zusammenhang der beiden Verse: Aus dem 1190 m über dem Meeresspiegel gelegenen Dorf Petrilo treiben die Klephten den Feind nach dem flussabwärts niedriger gelegenen Kumpuriana, «στὸν πάτο στὰ Κουμπουριανὰ» und dann «μεσ' στὴν ἀπάνω χώρα,» nach dem höher gelegenen Teil des Ortes [2]). Kumpuriana liegt 10 km westlich von Petrilo.

v. 7: *Ὁ Μιτσοχούσης κλείστηκε μέσα στὴν Παναγία.*

---

[1]) Vgl. ähnlich: « Πολιτικὸς λέγεται καὶ ὁ ὑποκρινόμενος τὴν φιλοφροσύνην καὶ τεχνευόμενος τοὺς λόγους καὶ πράξεις του πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον ἐξαρτημένον πολλάκις ἀπὸ τὸ συμφέρον ἄλλων προσώπων ἀνωτέρων τοὺς ὁποίους δουλεύει ». Κοραῆς, Ἄτακτα Τόμ. Ε'. μέρ. α', Παρισίοις, 1835, σ. 307.

[2]) Τραγ. ρωμ., σ. 629.

[3]) Συλλογή, σ. 17.

[4]) Miklosich, Die türkischen Elemente in den südost-und osteuropäischen Sprachen, II. Hälfte, Wien, 1884, S. 42.

[1]) Vgl. zu den folgenden Ausführungen Karte « Arta ».

[2]) Die in den Bergen liegenden Ortschaften Griechenlands bestehen häufig aus 2 Teilen, von denen der höher liegende oft ἀπάνω χώρα heisst. So sagt man in Syra: « πᾶμε στὴν ἀπάνω χώρα », worunter das alte Syra, ἡ Ἄνω Σῦρος, im Gegensatz zu der neuen Stadt Ἑρμούπολις, die sich am Meere ausbreitet, zu verstehen ist.

Die Türken verschanzen sich in der Panagiakirche. Die hier erwähnte Παναγία ist das 2 km südlich von Kumpuriana gelegene Kloster Παναγιὰ—Σπηλιά [1]). Wie so viele Klöster in Griechenland, so diente auch dieses während der Türkenherrschaft und, wie ich von einem Agraphioten erfahren konnte, besonders zur Zeit des griechischen Freiheitskampfes den kämpfenden Parteien als Schlupfwinkel.

v. 15: *καὶ κάνουν τὸν κατήφορο, πᾶν κατὰ τὸ γεφῦρι* [2]).

Die Türken werden aus dem Kloster vertrieben, steigen in das Tal hinab und "begeben sich nach der Brücke". Es kann sich nur um eine der beiden folgenden Brücken handeln: entweder um die 1 1/2 km nordöstlich vom Kloster gelegene über den Smigos (Nebenfluss des Aspropotamos) führende oder um diejenige, die in einer Entfernung von 8 km westlich von dem Kloster über den Aspropotamos führt. Gegen die Smigosbrücke spricht die Erwägung, dass die fliehenden Türken sich auf ihrem Rückzug, der, wie die im Lied erwähnten Örtlichkeiten zeigen, in der Richtung von Ost nach West stattfand, nicht wieder nach Osten gewendet haben können. Dass es sich vielmehr um die über den Aspropotamos führende Brücke handelt, ergibt sich aus v. 17:

Καὶ πᾶνε καὶ μπρατσιάστηκαν στὸν Κόρακα, στὴν ἄκρη.

Diese Brücke trägt den Namen Γεφύρι Κοράκου [3]). Sie wird auch in einem von Iatridis überlieferten Bukovalaslied erwähnt [4]). Pouqueville nennt sie an zwei Stellen seines Reisewerkes. Zuerst in dem Kapitel, in dem die Bezirke Djumerka und Radovitsi im Pindusgebirge beschrieben werden [5]), und dann an einer anderen Stelle, wo er sie aber mit der ebenfalls über den Aspropotamos führ-

1) Auf der Karte « Arta » als « Mon. Spilia » bezeichnet.

2) Richtig: τὸ γεφύρι (γεφύριον).

3) S. Karte « Arta ».

4) Συλλογή, σ. 9, « τοῦ Ἄσπρου τὸ γεφύρι=Γέφυρα κοράκου.... ».

5) Tome II, p. 301: « ....au pont de Coracos, ouvrage des Romains qui avaient établi par ce racourci leurs communications entre la Thessalie et le golfe Ambracique ». Auch heute noch bildet die Verkehrsstrasse, die über die Korakubrücke führt, die kürzeste Verbindung zwischen Thessalien (Larissa-Karditsa) und dem Golf von Arta.—Wie wir weiter unten sehen werden, werden die Türken auf dieser Strasse bis nach Arta getrieben.

enden, jedoch viel südlicher gelegenen Brücke von Tatarna verwechselt [1]). Auch der Ausdruck " στὸν Κόρακα, στὴν ἄκρη" spricht sehr dafür, dass es sich hier um die Korakubrücke handelt, da das Wort ἄκρη oft "Ufer" bedeutet, besonders im Volksliede [2]).

Nachdem die Türken die Brücke überschritten haben, gelangen sie nach dem 2 km von diesem Ort entfernt gelegenen Dorfe Vrestenitsa:

v. 20: *Κ' οἱ Τοῦρκοι πέρα πέρασαν καὶ πᾶν στὴ Βρεστενίτσα.*

Von Vrestenitsa geht es weiter in der Richtung auf Arta:

v. 21: *Στὴν Βρεστενίτσα δὲν στάθηκαν καὶ τράβιξαν τὴν Ἄρτα* [3]).

Die Klephten folgen ihnen bis nach Peta, 35 km südwestlich von Vrestenitsa:

v. 23: *Καὶ κάνουν τὸν κατήφορο καὶ πᾶνε μὲς στὴ Πέτα.*

Am Schluss des Liedes ziehen sich die Türken in das wenige km von Peta entfernte Arta zurück:

v. 25: *Καὶ πήγανε καὶ κλείστηκαν ἀνάμεσα στὴν Ἄρτα.*

* * *

Passow zitiert zu Lied X eine Version desselben bei Christophoros Perrāvos, Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας [4]). Aus den Schlussversen ergibt sich, dass es sich um einen grossen Erfolg des Jannis Bukovalas gehandelt hat:

v. 17-18: *Κι' οἱ Ἀγραφιῶτες ἔστειλαν δέκα κοτσαμπασίδες*
Τὄφεραν τὸν μουρασαλέ [5]) *σ' ὅλο τὸ βιλαέτι.*

1) Tome IV, p. 19: « ....du pont de Tataraina ou Coracos ». Dass P. unter pont de Tataraina die Brücke von Tatarna versteht, ergibt sich daraus, dass er an derselben Stelle die Orte Vulpi und Agia Triada nennt, die in der Gegend von Tatarna liegen. S. Karte « Arta ».

2) S. Passow, Τραγ. ρωμ. XXVI, v. 1. Πολίτης, Ἐκλογαί, σ. 163, ἀρ. 129 Β', v. 5.—Χασιώτης, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημοτικῶν ᾀσμάτων, Ἀθ. 1866, IV, 40, v. 1.—Ἀραβαντινός, Συλλογὴ 3. v. 12.

3) Metrum! Richtiger:
Τὴν Βρεστινίτσ' ἀφήκανε καὶ τράβηξαν στὴν Ἄρτα.

4) Τόμος Α'. Ἀθ., 1857, σ. 33.

5) Murassale ar.=Zuschrift, Benachrichtigung. Noch heute kann man

Die Lieder CIV-CVI der Passow'schen Sammlung sind Versionen eines Volksliedes, das von einem sterbenden Klephten handelt. Nach Passow ist es Dimos Bukovalas, der Sohn des Kostas B. (CIV. Ὁ Δῆμος Μπουκοβάλας ὁ τοῦ Κώστα). Aravantinos [1]) dagegen ist der Ansicht, dass der hier besungene Dimos Bukovalas der ältere Dimos B. war [2]). In der einen Version—Passow CV, v. 1 - wird ein Δῆμος genannt. In der anderen Version—Passow CIV und Ἀραβ. ἀρ. 36, v. 16—ist die Rede von Μπουκοβάλα resp. Μπουκοβαλαίους: νὰ φέρ(ν)ουν χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν (ἀπ' τοὺς) Μπουκοβάλα (Μπουκουβαλαίους).

Sonst wird in den vier Versionen (3 Passow, 1 Aravántinos) der Name Dimos und Bukovalas oder gar die Zusammensetzung Dimos Bukovalas nirgends erwähnt, so dass m. E. nicht der geringste Anlass vorliegt, das Lied einem von den beiden Dimos B. zuzuschreiben. Aus dem ganzen Zusammenhang des Liedes ziehe ich den Schluss, dass es sich um einen Klephten namens Dimos handelt, der zu den Palikaren eines der Bukovalas gehörte. Auch ist der Name Dimos einer der häufigsten Vornamen in Griechenland, so dass dieser Dimos durchaus nicht gerade Dimos Bukovalas zu sein braucht. Ausserdem ist das Motiv des Liedes [3]) in der ngr. Volkspoesie allgemein verbreitet.

IV

Ο ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ

(Passow XI-XII)

Lied XI: Karampelas befindet sich im Chani von Velanidia

hören: μαῦρος μουρασαλὲς «traurige Nachricht». Hier bedeutet das Wort «Schriftliche Ernennung zum Anführer des Armatoliks». Vgl. Περραιβός, Ἱστορία, Τόμ. Α', σ. 34. S. auch Passow VI. v. 22.

1) Συλλογή, σ. 32.

2) Siehe unter III.

3) CIV, v. 12-15:

Καὶ φκιάστε μου τὸ μνῆμα μου, νὰ πέρνῃ δυὸ νομάτους
Νὰ στέκ' ὀρτὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω
Κι' ἀπ' τὴ δεξιά μου τὴ μεριὰ ἀφῆστε παραθῦρι,
Νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιὰ τῆς ἄνοιξης τ'ἀηδόνια.

(Peloponnes), wo er den Anwesenden von einem Überfall der Türken auf das Kloster Malevo erzählt.

Dieses Lied gehört zu den wenigen Klephtenliedern, deren Schauplatz der Peloponnes ist. Von den 192 Klephtenliedern bei Passow gehören 151 Nord - und Mittelgriechenland und nur 9 dem Peloponnes an. 32 Lieder lassen sich nicht lokalisieren. Ein ähnliches Verhältnis findet sich in den übrigen Sammlungen von Klephtenliedern. Die Ursache dieses Missverhältnisses ist darin zu suchen, dass der Peloponnes unter der Türkenherrschaft nicht in demselben Grade zu leiden hatte, wie das eigentliche Festland. Der venetianische Einfluss war auch nach 1453 im Peloponnes stärker als in den nördlich vom Golf von Korinth gelegenen Provinzen. Ein anderer Grund, warum auf dem eigentlichen Festland das Klephtentum mehr verbreitet war als im Peloponnes, ist der Umstand, dass dieses sehr häufig den Einfällen der Albanesen ausgesetzt war [1]).

***

Die in dem Liede vorkommenden Örtlichkeiten sind ausser dem bekannten Agios Petros Βελανιδιά, Βέρβαινα und Μάλεβο. Velanidia liegt in Messenien auf der Westseite des Taygetos. Es bedeutet "Eiche". Unter den ngr. Ortsnamen ist der Name von Pflanzen und Bäumen sehr häufig, z. B. Μηλιά, Καστανιά, Ὀξιά, Ἰτέα, Κερασιά, Ἀχλάδι, Ἐλιά, Πλάτανος, Δάφνη, Φτέρη (Farnkraut), Ρίγανη, Κάλαμος, Κυπαρισσιά, Ἀμύγδαλος, Ἔλάτα, Κεδρέα, Λεύκα, Παλοῦρι u. s. w. Alle diese Ortsnamen kommen in verschiedenen Gegenden wiederholt vor, besonders Namen von Bäumen. Diese Häufigkeit besonders der Baumnamen, wie Μηλιά, Κερασιά, Καστανιά, Βελανιδιά ist darauf zurückzuführen, dass in dem waldarmen Griechenland der Baum für die Bevölkerung eine ganz andere Bedeutung besitzt als in Mittel- und Nordeuropa. In vielen

1) Zeugnisse aus den Klephtenliedern: Passow, Τραγ. ρωμ. IV, VI, VIII, X, XIII, XVII, XXIV, XLVa, XLVIII, LIII, LIV, LV, LVIII, LXII, LXIII, LXXV, LXXXV, LXXXVI, LXXXVIII, XCII, XCIII, XCIV, CXVII, CXVIII. —Zuweilen treffen wir unter den Klephten auch Albanesen an. Es handelt sich dann gewöhnlich um christliche Albanesen. Die grosse Mehrzahl dieses Volkes war mohamedanischen Glaubens und hielt daher mehr zu den Türken.

Gegenden des griechischen Festlandes, auf den Inseln und in Kleinasien bilden die Bäume eine Art Oase, wo man sich gern ansiedelte und die betr. Ansiedlung nach den benachbarten Bäumen nannte.

Vervena liegt in der Provinz Kynuria, nicht weit von Agios Petros. Bees [1]) ist der Meinung, dass "wir es bei Βέρβαινα mit einem echt griechischen Ortsnamen zu tun haben". Als Beweis dient ihm eine Hesychglosse, in der ein arkadischer Volksstamm, οἱ Βερβένιοι, erwähnt wird. Bees verwirft, obgleich seine Beweisführung auf ganz schwachen Füssen steht [2]), die sehr einleuchtende Theorie des "dilettantischen Fragmentisten" Fallmerayer von der slavischen Abstammung des Ortsnamens Βέρβαινα, der ihn von βερδα (verda), die Weide, ableitet. Über die Häufigkeit slavischer Ortsnamen im Peloponnes besteht ja trotz Fallmerayers widerlegter Slaventheorie nicht der geringste Zweifel mehr. Auch das häufige Vorkommen von Baumnamen für Ortsbezeichnungen in Griechenland spricht sehr für Fallmerayers Erklärung. Im Übrigen könnte man fragen: Warum soll sich die Hesychglosse über die Βερβένιοι gerade auf die Ortschaft Βέρβαινα in Kynuria und nicht auf die Gegend Βερβένι in Elis, am Oberlauf des Peneios, dicht an der arkadischen Grenze, beziehen?

Der Malevo ist das alte Parnongebirge, das sich mit seinen südlichen Ausläufern bis zum Vorgebirge Malea hinzieht. [3]) Man hielt das Wort "Malevo" früher für slavisch [4]). Nach Deffner [5]) ist es altgriechisch. Er erinnert an das Kap Μαλέα, an den Μαλιακὸς κόλπος und an das Wort μάλα bei Hesychios, das βούνισμα bedeutet [6]). Ich halte Deffner's Ansicht für richtig. M. E.

[1]) «Philologus», Band LXXV, S. 463 ff.

[2]) Vgl. auch «B.Z.» Band XXIV, S. 225.

[3]) Vgl. Bursian, Geogr. v. Griechenland, Bd. II, Leipzig 1868. S. 102.—Deffner, Ἡ χλωρὶς τῆς Τσακωνιᾶς, Ἀθ. 1922, σ. 22. . . . . τὸ δὲ ἀκρωτήριον εἰς ὃ ἀπολήγει ἡ ὀρεσειρὰ αὐτή, εἶναι ὁ Κάβο Μαλέας.

[4]) S. Bursian, a. a. O

[5]) a. a. O.

[6]) Auch im Albanesischen existiert die Wurzel «mal» in dem Wort «mali»=«Berg». Vgl. Sitz.—Ber. d. K. Ak. d. Wiss. in Wien, Phil.-Hist.-Klasse. Bd. CXXXII. Alb. Studien von G. Meyer, S. 29 und Bd. CXXXIV. Alb. Studien von G. Meyer, S. 95. Deffner (s. a. a. o.) möchte die auf der Halbinsel von Methana liegenden Berge Μάλι μπάρδι, Μάλι ἐγκλιάτ, Μάλι βικιέτιτ aus dem Altgriechischen ableiten. Es handelt sich aber hier um rein albanesische Namen. Methana liegt im alb. Sprachgebiet Griechenlands. In Albanien selbst finden wir Mali Silvove, Mali Brceste, Mali Semerise, Mali Altait usw.

ist aber zum mindesten die Endung "evo" in "Malevo" slavisch. "Evo" findet sich sehr häufig als Endung bei slavischen Ortsbezeichnungen [1]). Die slavische Endung "evo", an ein griechisches Wort oder Stamm angehängt, ist nicht unmöglich. Derartige Bildungen sind im Ngr. sehr häufig, besonders mit dem slav. ίτζα und dem ital. οὔλα [2]).

Neben der Form Μάλεβο und Μαλεβὸ existieren auch die Formen Μάλεβος und Μαλεβός, und sogar das Femininum Μαλεβῆ, letzteres besonders für das in unserem Lied erwähnte Kloster.

* * *

Lied XII: handelt von dem Tode des Karampelas.

Zu v. 4:

Ἐμεῖς ἐψὲς τὸν εἴδαμε μὲ τὴν ὀξειὰ στὴν ράχη.

"Wir sahen ihn gestern abend mit der Buche auf dem Rücken" Das gibt keinen Sinn. Es muss heissen: μὲς στὴν Ὄξειὰ στὴν ράχη "auf dem Rücken des Oxiagebirges" [3]). Die beiden bekanntesten Gebirge dieses Namens liegen in Thessalien, westlich von Tyrnavos, und in Eurytanien, südöstlich von Karpenisi. Ausserdem erwähnt Iatridis [4]) einen anderen Berg dieses Namens, auf dem das im Lied X und in der Variante von Perrävos genannte Dorf Petrilos liegt, und zwar im Karavǫsgebirge, nicht weit von

[1]) Vgl. Susevo bei Strumnitza, Ceresevo bei Drama. Debrolevo in Nordserbien.

[2]) Vgl. γατίτζα, ἀγκλίτζα, κυροῦλα, μανοῦλα u.s.w.

[3]) Perrävos, Ἱστορία τοῦ Σουλίου, Τόμ. Α'. σ. 34. schreibt in seiner Variante des Liedes:

μὲ στὴν ὀξιὰ ξημέρωσε, τὰ κόλια νὰ μοιράσῃ.

Auch hier muss es heissen: μέσ' στὴν Ὀξιά.

[4]) Συλλογή, σ. 74: Ὑπάρχει δὲ κατὰ τὴν Ἀγραΐδα γῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Καράβου καὶ ἄλλο τι μέρος βουνοῦ καὶ τοῦτο Ὀξιὰ ὀνομαζόμενον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖνται σποράδην τὰ Πετριλοχώρια.

Agrapha. In der Variante von Perrävos kann es sich nur um diesen handeln, da ausser Agrapha auch der Ort Petrilos erwähnt wird. Aber auch in dem Passow'schen Karampelas-Liede kann von diesen drei Bergen Oxia nur der bei Agrapha gelegene in Betracht kommen, da die beiden anderen Gebirge dieses Namens zu weit entfernt von dem in den Bukovalasliedern erwähnten Ortlichkeiten liegen.

Auch an einer anderen Stelle seiner Sammlung hält Passow den Ausdruck ὀξιὰ für die Buche:

Τρεῖς περδικοῦλες κάθονται εἰς τὴν ὀξιὰ στὴν ράχη [1]).

Hier schreibt er ebenfalls ὀξιὰ statt Ὀξιά, und erwähnt daher diesen Ortsnamen in seinem index geographicus nicht. Die in diesem Liede genannten Orte Ἀλμυρός, Βελεστῖνον und Σαλονίκη weisen auf das bei Tyrnavos gelegene Oxiagebirge hin.

* * *

Aus unserem Text ist nicht ersichtlich, welcher von den Brüdern Bukovalas gemeint ist [2]), Jannis, Kostas oder Sterjos. In einer Notiz bei Aravantinos [3]) heisst es nur, dass Athanasios Karampelas πρωτοπαλλήκαρο des Bukovalas war. Auch Bes [4]), der eine Variante des Liedes aus Phigalia veröffentlicht, gibt keinen näheren Aufschluss über diesen Bukovalas.

Wie sich aus v. 15-18 der von Perrävos veröffentlichten Version des Passow'schen Liedes X (Ὁ Γιάννης Μπουκοβάλας) ergibt, ist der in v. 4 (XII) erwähnte Berg Oxia (nördlich von Agrapha) ein λημέρι des Jannis B. gewesen:

Κι' ὁ Μπουκοβάλας σύναξε ὅλο τὸν ταϊφᾶ του,
Μὲς στὴν Ὀξιὰ ξημέρωσε, τὰ κόλια νὰ μοιράσῃ
Κ' οἱ Ἀγραφιῶτες ἔστειλαν δέκα κοτσαμπασίδες
Τὄφεραν τὸν μουρασαλὲ σ' ὅλο τὸ βιλαέτι.

In Lied XII (Ὁ Θανάσης Καράμπελας) lauten die entsprechenden Verse, in denen das λημέρι des Karampelas und des Bukovalas erwähnt wird, folgendermassen (v. 3-6):

Σὲ τί βουνὸ νὰ βρίσκουνται, σὲ τί παλιὰ λημέρια;
Ἐμεῖς ἐψὲς τὸν εἴδαμε μὲς στὴν ὀξιὰ στὴν ράχη,
Ἔχουν ἀρνιὰ ποὺ ψένανε, κριάρια σουβλισμένα
Κι' εἶχαν κι' ἕνα γλυκὸ κρασὶ ποῦ πίν' ὁ καπετάνιος.

Aus den beiden Stellen ergibt sich, dass der in XII genannte Bukovalas Jannis B. gewesen ist. Der Berg Oxia war ein gemeinsames λημέρι des Jannis B. und seines Protopalikaren Karampelas.

* * *

Bei Chasiotis [1]) findet sich ein Lied, das eine grosse Ähnlichkeit mit dem Passow'schen Lied XI aufweist. Die zwei ersten Verse in beiden Texten stimmen wörtlich überein, ausser dem Ausdruck ἦλι' ἀποβραδιοῦ bei Passow, der bei Chasiotis ἥλιο τοῦ βραδιοῦ lautet; und ἄστρα bei Passow, während bei Chasiotis ἄστρι steht. Dann heisst es in v. 4—5 bei Passow:

Ἐγῶδα τὸν Καράμπελα, τὸν καπετὰν Θανάση
Στὸ χάνι στὴν Βελανιδιά.

Bei Chasiotis lautet der entsprechende Vers:

ἐμεῖς ἐψὲς τὸν εἴδαμε μὲς στὸ καινούριο χάνι

Dann fährt der Dichter fort:

Bei Passow (v. 6—11).

Πέντε χαντσῆδες τὸν κερνᾶν, πέντε τὸν παραστέκουν,
Κι' ἕνα μικρὸ χαντσόπουλο γυρίζει καὶ τοῦ λέγει·
«Ποῦσουν ἐψὲς Καραμπελᾶ καὶ καπετὰν Θανάση;»
«Ἐψὲς ἤμουν στὰ Βέρβαινα, προψὲς στὸν Ἅγιο Πέτρο
Κι' ἀπόψε μοῦρθε μιὰ γραφὴ εἰς τρεῖς μεριαῖς καϋμένη,
Πατήσανε τὸ Μάλεβο, τὸ μέγα μοναστῆρι».

Bei Chasiotis (v. 4—8).

Πέντε χαντσίδες τὸν κερνᾶν καὶ τρεῖς τὸν κουβεντιάζουν
«Ποῦ ἤσουν ἐψὲς Καράμπιλε, ποῦ ἤσουν ἐψὲς Θανάση;»
«Ἐψὲς ἤμουν στὴ μάνα μου, ἐψὲς στὴν ἀδελφή μου,
κι' ἀπόψε μοῦρθε μιὰ γραφὴ μὲ πέντε βούλαις μέσα,
πῶς ἔκαψαν τὴν Παλιορή, τὸ μέγα μοναστῆρι.»

1) LXXI, a, v. 1.
2) v. 8. Ἕνα χαρτὶ τοὺς ἔρχεται ἀπὸ τὸν Μπουκοβάλα
3) Χρονογραφία, I. σ. 259.
4) Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα. Ἀθ., 1903, σ. 212: «Ὁ Μπουκοβάλας καὶ ὁ Καράμπελας ἐνήδρευον παρὰ τὸ Μέτζοβον.»

1) Συλλογή, σ. 99.

Nur die letzten 5, resp. 8 Verse unterscheiden sich inhaltlich voneinander.

In beiden Texten ist die Rede von 5 Schenkwirten [1]), die dem Karampelas Wein einschenken. Gemeinsam ist beiden Liedern die Frage, wo Karampelas gestern gewesen ist (ποῦ ἤσουν ἐψές....). Bei Passow lautet die Antwort, dass er gestern Abend in Vervena und vorgestern Abend in Agios Petros war, während bei Chasiotis berichtet wird, dass er sich gestern abend bei seiner Mutter und seiner Schwester aufgehalten habe. Hiernach lässt sich auch in dem Text bei Chasiotis feststellen, in welchem Ort Karampelas am Tage vorher geweilt hat: nämlich in Agios Petros, dem Heimatsort dieses Klephten [2]). Dort haben seine nächsten Angehörigen gelebt, wie sich aus dem Schluss des Liedes XII (Passow) ergibt, wo seine Mutter bei der Nachricht seines in Epirus erfolgten Heldentodes wehklagend ausrufts (v. 33):

Τί χάλευες, τί γύρευες αὐτοῦ στὸ ξένο τόπο.

So stimmen auch die Verse der beiden letzten Texte

Ἐψὲς ἤμουν στὰ Βέρβαινα, προψὲς στὸν Ἅγιο Πέτρο

und

ἐψὲς ἤμουν στὴ μάνα μου, ἐψὲς στὴν ἀδελφή μου

inhaltlich fast ganz überein, wenn man davon absieht, dass K. nach dem Passow'schen Text προψὲς in Agios Petros weilte, während dies bei Chasiotis ἐψὲς der Fall war [3]). Eine weitere Übereinstimmung beider Texte findet sich in v. 10 (Passow) und in v. 7 (Chasiotis):

[1]) χαντσῆδες, richtiger χαντζῆδες =Besitzer eines χάνι. Passow (S. 640) verwechselt das Wort mit χατζῆς («χαντζῆς t. hadji, qui in loca sacra (Meccae) migrat. 11. 6, 7.). Dem ganzen Zusammenhange nach kann es sich nur um Schenkwirte und nicht um Pilger handeln: Im Vers 5 ist die Rede vom χάνι τῆς Βελανιδιᾶς. Im Vers 7 wird ein χαντζόπουλο= Diener des χαντζῆς (heute παραγυιὸς) genannt.

[2]) Vgl. Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἀθ. 1839. Τόμ. Α'. σ. 50. Τόμ. Δ'. σ. 164.

[3]) Ausdrücke wie ψές, προψές, χθές, προχθές, αὔριο, μεθαύριο haben oft eine allgemeine Bedeutung. So bedeutet προχθὲς oft «kürzlich» und μεθαύριο «nächstens».

Κι'ἀπόψε μοῦρθε μιὰ γραφή, εἰς τρεῖς μεριαῖς καϋμένη [1]).

und

Κι' ἀπόψε μοῦρθε μιὰ γραφή, μὲ πέντε βούλλαις μέσα.

Karampelas erhält ein Schreiben, das die Nachricht von der Zerstörung eines Klosters durch die Türken enthält:

Passow, v. 11: *Πατήσανε τὸ Μάλεβο, τὸ μέγα μοναστῆρι.*
Chas. v. 8: *Πῶς ἔκαψαν τὴν Παλιορή, τὸ μέγα μοναστῆρι.*

In diesen Versen liegt der wichtigste Unterschied der beiden Texte.

Das Kloster Malevo liegt im Malevogebirge, nicht weit von Agios Petros. Das Kloster Paljori dagegen befindet sich ausserhalb des Peloponnes, in Epirus, zwanzig Kilometer westlich von Janina [2]).

Nach Bees hat im Jahre 1786 tatsächlich eine Plünderung des Klosters Malevo stattgefunden, wie sich aus einer Notiz eines im Kloster Sopoto bei Olympia befindlichen Evangeliums ergibt [3]). Aus chronologischen Gründen halte ich jedoch einen Zusammenhang dieser Plünderung mit dem in unserem Lied erwähnten Ereignis für ausgeschlossen. Jannis Bukovalas, unter dem Karampelas als πρωτοπαλλήκαρο diente, starb

[1]) Briefe mit traurigem Inhalt, bes. mit einer Todesnachricht, wurden zum Zeichen der Trauer an einzelnen Stellen angebrannt. Vgl. Passow CLXXXI, v. 5:

φέρει καὶ μιὰ πικρὴ γραφὴ σὲ τρεῖς μεριαῖς καϋμένη.

In diesem Brief wird der Tod des Armatolen Bardunias gemeldet. Diese Sitte ist noch heute in entlegenen Gegenden, wo schwarzumrändertes Briefpapier nicht leicht aufzutreiben ist, üblich.

[2]) Vgl. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία, Τόμ. Β'. σ. 122 und Pouqueville, Voyage, Tome II. p. 88. — Karte «Korfu». — Der Name des Klosters stammt von παλιοῦρι (altgr. = παλίουρος), einer Art Dornstrauch. In Janina erfuhr ich 1910 von den Einwohnern über diese Bezeichnung folgendes: Einem Manne, der die Absicht hatte, sich irgendwo als Einsiedler niederzulassen, erschien im Traum die Mutter Gottes und gab ihm den Auftrag, in der mit Dornbüschen bewachsenen Gegend des heutigen Paljori ein Kloster zu errichten. Der Mann führte den Auftrag sofort aus, gab dem neuen Kloster nach den in jener Gegend wachsenden Dornbüschen den Namen Παλιοῦρι und weihte es der Panagia.

[3]) Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα, σ. 210: πατήσανε τὸ μοναστῆρι Μαλέβῆς 1786 μαΐου 8 καὶ σκοτώσανναι καλωγέρους καὶ γράφω θύμηση (d. h. ich schreibe es auf zum Gedächtnis der Späteren).

um 1772 [1]). Wie sich nun aus Lied XII (Passow) ergibt, ist Karampelas dem Jannis B. im Tod vorausgegangen. Danach muss die in unserem Lied erwähnte Plünderung des Klosters Malevo vor 1772 stattgefunden haben und die von Bees ermittelte Notiz aus dem Jahre 1786 kann sich nicht auf eine Plünderung zur Zeit des Karampelas beziehen. Die Überfälle auf Klöster waren unter der Türkenherrschaft nichts Aussergewöhnliches, sodass wir annehmen dürfen, dass auch das mitten im Gebirge gelegene Kloster Malevo mehr als einmal einem derartigen Schicksal ausgesetzt war. Auch die in dem Karampelaslied bei Chasiotis erwähnte Plünderung des epirotischen Klosters Paljori beruht ohne Zweifel auf historischer Wahrheit. Karampelas war einer von den Klephten, die ihr kriegerisches Handwerk sowohl im Peloponnes als auch in Mittel-und Nordgriechenland ausübten, wie sich aus den Volksliedern selbst ergibt. M. E. handelt es sich daher in beiden Texten um zwei örtlich und zeitlich ganz verschiedene Ereignisse und zugleich um zwei Varianten ein und desselben Liedes. Die Ähnlichkeit ist so auffallend, dass man unbedingt eine gemeinsame poetisch-literarische (nicht historische) Grundlage beider Texte annehmen muss.

Der ältere Text ist wohl der Passow'sche. Das darin besungene Ereignis hat in der Heimat des Karampelas statt gefunden, noch ehe dieser sich nach Epirus begeben hatte. Später wurde dann das Kloster Paljori geplündert, und es entstand der von Chasiotis überlieferte Text. Dass letzterer der jüngere ist, ergibt sich auch aus dem Schluss desselben. Bei Passow haben wir von Anfang bis zum Ende etwas Zusammenhängendes, während die letzten Verse bei Chasiotis dem Sinne nach gar nicht zu dem Inhalt-Plünderung eines Klosters-passen [2]).

[1]) Ἀραβαντινός, Συλλογή, σ. 37.

[2]) πῆραν καὶ τὴ Γιωργάκαινα μὲ δώδεκα νυφάδαις.
Ὅλαις ἡ νύφαις περβατοῦν, ὅλαις ἡ νύφαις κραίνουν
κ' ἡ νύφη ἡ μικρότερη δὲν περβατεῖ, δὲν κραίνει.
—γιατί, νύφη μ' δὲν περβατεῖς, δὲν τραγουδεῖς, δὲν κραίνεις;
—τὸ τί καλό 'χω νὰ χαρῶ, νὰ τραγουδῶ, νὰ πίνω;
οὔτε τὰ ροῦχα μου βαροῦν οὔτε τὰ συχαντρίκια
μοῦν' μοῦ βαρεῖ τὸ αἷμα μου, τὸ αἷμα τῆς ἀγάπης.

An den veränderten Text des ursprünglichen Liedes—des Passow'schen—wurden einige Verse angehängt, die mit ihrem erotischen Motiv nicht zu dem Hauptinhalt des Karampelas-Liedes passen. Eine in den Klephtenliedern häufige Erscheinung.

V

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΘΑΣ

(Passow XIII-XIV).

Lied XIII handelt vom Tode des Armatolen Jannis Stathas: die türkischen Notabeln der Provinz Karleli geben dem Ali Beis und dem Maliakusino den Auftrag, den Klephten Stathas und dessen Palikaren zu vernichten. Beide fordern Stathas auf, sich zu ergeben. Er weigert sich, wird gefangen genommen und bald darauf getötet. Bukovalas, der ihm zu Hilfe eilt, kommt zu spät, besiegt aber die Türken.

Eine bei Aravantinos [1]) befindliche Variante dieses Liedes muss ich öfters zu meiner Untersuchung heranziehen.

Bei Passow heissen die Notabeln von Akarnanien ἄρχοντες Καρελιώταις, bei Aravantinos ἀ. Καρλελιώταις. Akarnanien hiess unter der Türkenherrschaft Karleli, Kareli oder Karlili, nach Karl I., Herzog von Leukadia und Despoten der Romäer (1381-1429), dessen Nachkommen zur Zeit der Eroberung dieser Provinz durch die Osmanen daselbst regierten [2]). Karlili=Karl-Ili. «Ili» bedeutet im Türkischen «Provinz», «Gebiet» [3]).

* *
*

Zu Passow v. 2:

κ' ἔκραξαν τὸν Ἀλήμπεη.

Zu Aravantinos v. 3:

κ' ἔκραξαν τὸν Ἀλήμπεη.

Aus v. 18 beider Versionen ergibt sich, dass unter diesem Ali Beis der spätere Tyrann von Jannina, Ali Pascha gemeint ist.

[1]) Συλλογή, ἀρ. 40.

[2]) Hopf, Griechenland, Band VII, Leipzig, 1870, S. 120. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία I, σ. 170.

[3]) Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, Gotha 1908. Bd. I. S. 474.

Ali Beis heisst in diesem Vers Μῆτσο Χούσης bezw. Μίτσος Χούσης. Wie im Lied IV [1]) ist auch hier unter dieser Bezeichnung ein Nachkomme des Mitsochusis, nämlich Ali Pascha, zu verstehen. Dieser führte vor 1786, ehe er zum Pascha von Trikkala ernannt wurde, noch den Titel eines Beis [2]).

***

Nach Passow fand das im Lied besungene Ereignis zwischen 1750—60 statt, nach Aravantinos zwischen 1765—70. Ali Pascha war 1760 erst 18 Jahre alt. Er kann zwischen 1750-60 noch nicht eine solche Rolle gespielt haben, wie ihm in diesem Liede zugeschrieben wird. Der in unserem Lied erwähnte Bukovalas war Jannis B. [3]), der, wie Aravantinos gezeigt hat, um 1772 gestorben ist. Hiernach ist die Ansicht von Aravantinos, der das Ereignis in die Zeit zwischen 1765-70 legt, die richtige.

***

Der in dem Lied besungene Jannis Stathas ist Schwager des Bukovalas:

v. 11: *Γῶμ' ὁ Γιαννάκης τοῦ Σταθῆ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκοβάλα*

und zwar nach Aravantinos [4]) des Jannis B., was jedoch aus dem Liede selbst nicht ersichtlich ist, da ein Vorname nicht genannt wird. Aravantinos hat mit seiner Annahme recht. Das Lied weist nämlich eine gewisse Ähnlichkeit mit dem schon besprochenen Lied X auf, in dem Jannis B. ebenfalls einen grossen Sieg über die Türken davonträgt. Die Ähnlichkeit bezieht sich hauptsächlich auf die in beiden Liedern erwähnten Örtlichkeiten. So wird in beiden Texten der Κόρακας erwähnt, der in keinem anderen Klephtenliede der mir zugänglichen Sammlungen vorkommt. Unter Κόρακας ist in XIII ebenso wie in X [5]) nicht das antike Koraxgebirge [6]), sondern die bei Vrestenitsa über den Aspro-

[1]) Siehe unter II.

[2]) Ἀραβαντινός, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, Ἀθῆναι, 1895, σ. 41. Χρονογραφία. I, σ. 261.

[3]) Siehe gleich weiter unten.

[4]) Συλλογὴ σ. 35.

[5]) Siehe unter III.

[6]) Heute: Βαρδούσια. Der höchste Gipfel heisst noch jetzt Κόρακας. S. Deffner: im Archiv für mittel-und neugriechische Philologie Bd. I, Heft 1—2, S. 93.

potamos führende Brücke oder die bei dieser Brücke liegende Gegend gemeint, wie sich aus v. 7 (Arav.) ergibt;

'ς τὸν Κόρακα ἐγιομάτισε 'σ τὴ Βλύχα πάει τὸ βράδυ.

Die Korakubrücke ist 46 km vom Golfe von Arta - bei Vlicha - entfernt, während sich die Strecke vom Koraxgebirge bis zu diesem Golf auf 85-90 km beläuft. Stathas befand sich um die Mittagszeit nach der Version bei Aravantinos in der Korakasgegend (στὸν Κόρακα ἐγιομάτισε) [1]). Es ist wohl möglich, dass er am Abend desselben Tages den 46 km entfernt liegenden Ort Vlicha erreichte, besonders wenn man die Ausdauer der Klephten im Laufen berücksichtigt. In derselben Zeit aber die doppelte Strecke vom Koraxgebirge bis Vlicha zurückzulegen, halte ich für unmöglich.

Für die Korakubrücke spricht auch Vers 20 (in beiden Versionen):

Στὸν Κόρακα ξεκάμπισε, στὸ Βάλτο πάει τὸ βράδυ.

Ξεκάμπισε bedeutet: «er gelangte aus dem Gebirge in die Ebene». Danach ist es ganz ausgeschlossen, dass der Dichter hier das Koraxgebirge gemeint haben könnte.

Noch einleuchtender wird meine Annahme, wenn ich v. 21 für meine Untersuchung heranziehe:

Κι' ὅσο νὰ πάῃ στὴ Δούμνιτσα, τοὺς βρίσκει σκοτωμένους.

Aus v. 17.

ἐδὼ δὲν εἶν' ἡ Δούμνιτσα, δὲν εἶν' τὸ Σακαρέτσι [2])

ergibt sich, dass unter Δούμνιτσα das 10 km südwestlich von

[1]) γιωματίζω bedeutet «zu Mittag essen», γιῶμα «der frühe Nachmittag». Vgl. Lied IV, v. 4—5.

Πέντε πολέμους ἔκαμεν ἀπ' τὴν αὐγ' ὡς τὸ γιῶμα
Κι' ἄλλους πέντ' ὡς τὸ δειλινὸ κι' ἄλλους πέντ' ὡς τὸ βράδυ

und CLXXVII, v. 3;

Γιῶμα κάνει στὸ Νιόκαστρο καὶ δεῖπνο στὸ Ρηγάνι

[2]) Die Türken in Vlicha wollen damit zu Stathas sagen, dass er nunmehr in ihrer Gewalt ist und nicht mehr in der Freiheit der Berge (beide Orte liegen nordöstlich von Vlicha im Gebirge). Hiernach waren diese 2 Dörfer ἡμέρια des Stathas.

Sakaretsi gelegene Dorf Dunista zu verstehen ist. Sathas nennt in seiner Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς [1]) die beiden Orte Dunista und Sakaretsi als Sitze von Armatolen und Klephten. Auch liegen alle anderen in diesem Liede erwähnten Örtlichkeiten (Βλύχα, Κόρακας, Σακαρέτσι, Βάλτος, Ἄρτα) in Akarnanien, so dass es sich hier nur um das ebenfalls in Akarnanien liegende Dorf Δούνιστα handeln kann. [2]) Verstehen wir unter Κόρακας das Koraxgebirge, so beträgt der von B. über Dunista bis Arta zurückgelegte Weg 110 km, während es von der Korakubrücke über Dunista 60 km sind. An einem Tage konnte Bukovalas schwerlich eine Strecke von 110 km zurücklegen. In unserem Lied kann also unter «Κόρακας» nur die Korakubrücke zu verstehen sein.

Auf Grund dieser Feststellung halte ich es daher für sicher, dass der in unserem Lied ervähnte Bukovalas mit dem in X genannten Jannis B. identisch ist. Auch die Flucht der Türken nach ihrer Niederlage in die Stadt Arta, die in beiden Liedern berichtet wird, bildet ein Moment, das sehr für diese Annahme spricht. Wir dürfen auch annehmen, dass Jannis B. im Volksliede nicht besonders mit seinem Vornamen genannt zu werden brauchte, da er unter den 3 Brüdern der tüchtigste und bekannteste war [3]).

Lied XIV besingt einen Seesieg des Jannis Stathas. Passow nimmt an, es handle sich in XIV und XIII um dieselbe Person [4]). Der in Lied XIV besungene Jannis Stathas ist in Wirklichkeit ein Enkel des in XIII genannten. Dieser zeichnete sich zu Beginn des 19. Jahrhunderts besonders zur See aus [5]). Auch Paparrigopoulos verlegt das Ereignis von XIV in den Anfang des 19. Jahrhunderts, und nicht in die Mitte des 18. wie Passow.

[1]) σ. 492.

[2]) Vgl. Χασιώτης, Συλλογὴ σ. 242. Τὰ κύρια ὀνόματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἓν τε τῇ ὁμιλίᾳ καὶ τοῖς ᾄσμασιν εἶνε συγκεκομμένα· ἐνιαχοῦ δὲ τῶν κλεφτικῶν ἕνεκα κακῆς μνήμης καὶ μεγάλης παραφθορᾶς μεταβεβλημένα.

[3]) Vgl. Lied XII, wo auch nur von einem Bukovalas die Rede ist, und wo, wie ich festgestellt habe, ebenfalls Jannis B. gemeint ist. Siehe auch Ἀραβαντινός, Συλλογὴ σ. 37.

[4]) Er datiert beide Lieder in die Zeit zwischen 1750 — 60.

[5]) Ἀραβαντινός, Συλλογὴ σ. 56.—Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Τομ. V., Ἀθ. 1887, σ. 683.

Der Ansicht von Aravantinos und Paparrigopulos, es handle sich in XIV um den Enkel des in XIII erwähnten Landklephten Stathas, widerspricht allerdings v. 7:

Γῶμ' ὁ Γιαννάκης τοῦ Σταθῆ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκοβάλα.

Danach hätte Passow recht, wenn er das Lied dem älteren Stathas, dem Schwager des Jannis B., zuschreibt. Auch Paparrigopulos, der das Ereignis des Liedes ganz richtig in die Zeit um 1806-07 verlegt, berichtet, Jannis Stathas, der jüngere, wäre Schwager des B. gewesen, beeinflusst durch den Wortlaut von v. 7. Dieser Irrtum hat seinen Grund darin, dass der v. 7

Γῶμ' ὁ Γιαννάκης τοῦ Σταθῆ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκοβάλα

vom Volksmund unbewusst aus dem Lied des älteren Stathas in das des jüngeren mit geringen Veränderungen [1]) übertragen wurde. Gerade in den Klephtenliedern finden wir oft Verse, die in mehreren Liedern wiederholt auftauchen, sogar in Liedern, die weder zeitlich noch örtlich eine gemeinsame Grundlage haben.

VI.

Ὁ ΖΗΔΡΟΣ

(Passow XV—XVII).

In XV und XVIa ist die Rede von der Hochzeit des Sohnes des Armatolen Sidros. XVIa ist eine im Wortlaut etwas verschiedene und kürzere Version von XV. Der gemeinsame Inhalt ist folgender: Sidros lädt die Klephten und andere Leute zur Hochzeitsfeier seines Sohnes ein. Sein Adoptivsohn Lapas erhält keine Einladung. Das hält diesen jedoch nicht ab, sich trotzdem zu dem Feste zu begeben. Die Frau des Sidros empfängt die geladenen Gäste und hat auch für Lapas einige freundliche Worte. Hier endet Lied XVIa, während sich in XV noch ein Zwiegespräch zwischen Lapas und der Braut des jüngen Sidros anschliesst.

* *
*

[1]) Statt Γιαννάκης τοῦ Σταθῆ in XIII Γιάννης τοῦ Σταθᾶ in XIV.

Zu XV, v. 3:

Τὸν Λάπα δὲν τὸν κάλεσε γιατ' εἶν' ἀμαχεμένος.

Passow [1]) übersetzt ἀμαχεύω mit «pignus capere». «in sequestri ponere». Diese Bedeutung findet sich bei Du Cange [2]). Ἀμαχεμμένος=«verpfändet» gibt jedoch in unserem Liede keinen Sinn. Ausserdem findet sich das Wort in dieser Bedeutung nur im Mittelgriechischen. Heute bedeutet ἀμαχεύω in vielen Gegenden Griechenlands [3]) «verfeinden». Da das Sidroslied dem 18. Jahrhundert angehört, kann es sich hier nur um diese Bedeutung handeln. Ἀμαχεύω «verfeinden» ist eine aus dem Sandhi zu erklärende Form: μάχομαι <* μαχεύω <νὰ μαχεύω <ἀμαχεύω.

Das Substantivum ἀμάχη «Krieg» findet sich schon in einem viele vulgäre Formen und Wörter enthaltenden m.-a. Text, im χρονικὸν σύντομον von Dukas [4]). Danach dürfen wir annehmen, dass das Verbum ἀμαχεύω mit der Bedeutung «verfeinden» schon im 15. Jahrhundert begonnen hat, in die Umgangssprache einzudringen.

* * *

Zu XV, v. 12:

Ποῦναι καὶ στὸ Βλάχο.....σερτάρης στὰ κορίτσια.

Βλάχο ist zu ergänzen in Βλαχολείβαδο, einen nördlich von Elassona gelegenen grösseren Ort, nordwestlich vom Olymp. Sidros hauste mit seinen Palikaren in Nordthessalien, im Olymp, und hatte seinen Sitz in Elassona, wie sich aus den beiden folgenden Liedern XVI b und XVII ergibt. Das Metrum verlangt Streichung des καί:

Ποῦναι στὸ Βλαχολείβαδο σερντάρης στὰ κορίτσια.

* * *

1) Τραγ. ρωμαΐϊκα σ. 600.

2) Vgl. Ἀσίζαι τοῦ βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου, Paris, 1877 (in Μεσ. βιβλιοθ. Σάθα Τομ. 6), σ. 172. In dem kypriotischen Dialekt des M.A. hat ἀμαχεύω nur die Bedeutung «verpfänden».

3) Nicht nur in Epirus, wie Ipitis behauptet.

4) Bonner Corpus, p. 522.

Zu XV, v. 17:

Θὲ νὰ τὸ μάθῃ ὁ ντουνιᾶς, θὲ νὰ τὸ μάθ' ὁ κόσμος.

Sehr häufig ist innerhalb desselben Verses das Vorkommen von zwei verschiedenen Wörtern derselben Bedeutung, wie hier ὁ ντουνιᾶς (t. dunja=Welt) und ὁ κόσμος. Andere Beispiele:

νὰ κλάψουμε τὰ ντέρτια μας [1]) *καὶ τὰ παράπονά μας*
Πολίτης, Ἐκλογαὶ 28, v. 2.

τῆς κλεφτουριᾶς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια
Πολίτης, Ἐκλογαὶ 32, v. 3.

στὴν στράτα ὅπου πήγαινε, στὸν δρόμο ποῦ πηγαίνει
Pass. LXXVI a, v. 5.

βάλτε τσελίκι [2]) *στὴν καρδιὰ καὶ σίδερα στὰ πόδια*
Πολ. Ἐκλ. 66 B', v. 11.

στὰ σίδερα, σταῖς ἄλυσσαις καὶ σταῖς βαριαῖς καδέναις
Ζαμπέλιος, Ἄσμ. 103, v. 4.

δὲν πᾶν σὲ πόρτο γιὰ νἀμποῦν, λιμιῶνα γιὰ νἀράξουν
Ἀραβαντινός, Συλλογὴ 2, v. 5.

ποῦ πολεμᾶ κατάκαμπα, στὰ Γιάννενα στὸν κάμπο
Pass. CLXXXIII, v. 3.

ποῦ ἦταν στοὺς κάμπους φλάμπουρο καὶ στὰ βουνὰ μπαϊράκι
Ἀραβ. Συλλ. 65, v. 4.

ὅλοι στὰ μαῦρα ἐμπήκανε, τὰ μέλανα ἐφορέσαν
Ζαμπέλιος, Ἄσματα, 57, v. 7.

τὸν Γιάνν' Μαμούρη σκιάζομαι, τὸν Γιάνν' Μαμούρ φοβᾶμαι
Ἀραβ. Συλλ. 23, v. 7.

διαβάταις [3]) *ποῦ διαβαίνετε, στρατιώταις* [3]) *ποῦ περνᾶτε*
Ἀραβ. Συλλογὴ 35, v. 8.

δὲν καρτεροῦνε θάνατο, τὸν Χάρο δὲν φοβοῦνται.
Ἀραβ. Συλλ. 49, v. 3.

Τὸ Μάη καλαῖς ἀντάμωσαις, καλῶς νἀνταμωθοῦμε
Ἀραβ. 68, v. 8.

ψηλὴν φωνίτσαν ἔβγαλαν, ψηλὴ λαλίτσα βγάνουν
Ἀραβ. 95, v. 19.

* * *

Zu dem erwähnten Vers

διαβάταις ποῦ διαβαίνετε, στρατιώταις ποῦ περνᾶτε

1) ντέρτι = seelischer Schmerz, Klage, pers. derd.

2) τσελίκι = Stahl, türk. tselik.

3) Über διαβάτης, στρατιώτης = ὁδοιπόρος siehe gleich weiter unten.

bemerkt Passow richtig [1]), dass στρατιώτης hier «Wanderer» bedeutet, nicht «Soldat». Στρατιώτης in der Bedeutung «Soldat» findet sich in den Klephtenliedern und der übrigen Volkspoesie des 18. Jahrhunderts nicht. Erst später, nach dem Freiheitskriege heisst der Soldat im Volksmunde στρατιώτης oder auch ταχτικός [2]). In der offiziellen Armeesprache gebraucht man auch heute nicht die Bezeichnung στρατιώτης. Man sagt ὁπλίτης. Früher verwendete man Ausdrücke wie κλέφτης, ἁρματωλός, παλλικάρι, παιδί. Die türkischen Soldaten in Griechenland heissen im Volksliede einfach Τοῦρκοι. Das Wort στρατιώτης=«Wanderer» beruht auf Volksetymologie: στρατιώτης <στράτα. Στράτα (rom. strata)=die (gepflasterte) Strasse, auf der der Wanderer hinzieht. Hiernach erhielt das altgriechische Wort στρατιώτης «Soldat» die zweite Bedeutung «Wanderer». Zu diesem Bedeutungswechsel hat auch das mittelalterliche Institut der «stradiotti» (aus dem ital. strada) beigetragen. Die «stradiotti» waren albanesische Söldner [3]), deren Beschäftigung besonders in Streifzügen bestand. Sie waren gewöhnlich beritten, jedoch spielt für die Volksetymologie dieser Umstand keine Rolle. Das Umherziehen von einem Ort zum andern war das Ausschlaggebende.

Ich führe hier noch mehrere Stellen an, wo στρατιώτης «Wanderer» bedeutet:

διαβάταις ποῦ διαβαίνετε, στρατιώταις ποῦ περνᾶτε
μὴν εἴδετε τς' ἁρματωλοὺς καὶ τὸ Βλαχοθανάση;
Πολίτης, Ἐκλογαί 52, v. 4—5:

διαβάταις ποῦ διαβαίνετε, στρατιώταις ποῦ περνᾶτε
μὴν εἴδετε τὸν γιόκα μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου;
Passow, Τραγ. ρωμ. CCCXLIII, v. 10-11:

Aus dem Zusammenhang ergibt sich, dass es sich auch hier nur um «Wanderer» handeln kann. In einer anderen Version des eben erwähnten Passow'schen Liedes—CCCXLIV, v. 7-9—lauten die entsprechenden Verse:

1) S. 634.

2) Vgl. Ἀραβαντινός, Συλλ. 19, v. 9 — 11.
Πρῶτα ἐπῆρε τἄρματα ἀπὸ τοὺς στρατιώταις,
κι' ὕστερ' ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ τοὺς καπεταναίους
κι' ἐσύστησε τὸν τακτικὸ κι' ἔβαλε σ' ὅλο τάξι (aus dem Jahre 1829).

3) Siehe auch Du Cange, unter «Στρατιῶται».

νὰ σκάσῃ τὸ χειλάκι σου ρωτῶντας τοὺς στρατιώταις
«διαβάταις μου, στρατιώταις μου, καλόν μου στρατολάτον,
μὴν εἴδετε τὸν γιοῦλη μου, τὸν μοναχὸν τὸν γιόν μου;»

Im epirotischen Dialekt findet sich das Wort στρατολάτης «Wanderer». [1]) Στρατολάτον in v. 8 ist ohne Zweifel dasselbe Wort mit anderer Endung. In einem kretischen Volksliede finden wir das Wort στραθιώτης in Verbindung mit στράτα:

Στραθιώτης καὶ πραματευτὴς σὲ στράτα περπατοῦσαν [2]).

Schliesslich erwähne ich noch ein Volkslied aus Kappadokien, in dem, wie sich aus dem ganzen Zusammenhang ergibt, στρατιώτης die Bedeutung «Wanderer» hat:

Νὰ σὲ πῶ, ξανθὴ κόρη, αὐτοῦ στρατιώταις εἶδες; [3])

* * *

Zu XVIa, v. 2:

Κι' ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτάτα.

Πρωτάτο ist die griechische Bezeichnung für das Lehnwort ἁρματωλίκι [4]).—Δώδεκα πρωτάτα: Hier handelt es sich nicht um eine in den Volksliedern so häufige typische Zahl, sondern wirklich um 12 Armatoliks. Unter Soliman dem Prächtigen (gest. 1566) wurde das Gebiet zwischen dem Vardar und dem Golf von Korinth in 14 Armatoliks eingeteilt. [5]) Später waren es 10-12 [6]), und unmittelbar vor dem griechischen Freiheitskrieg 17 [7]). Danach beruht die Zahl 12—δώδεκα πρωτάτα—auf einer tatsächlichen Einteilung der Armatoliks, da Sidros zu den Armatolen des 18. Jahrhunderts gehört und da vor der Einteilung Nord- und Mittel-Griechenlands in 17 Armatoliks die unmittelbar vor dem Frei-

1) Ἠπίτης, Λεξικὸν ἑλλ. γαλλ.

2) Jeannaraki, Ἄσματα κρητικά, Leipzig, 1876, σ. 270, v. 1.

3) Παχτίκος, 260 δημώδη ἑλλ. ᾄσματα. Τομ. Α' Ἀθ. 1905, 11, v. 18.

4) Vgl. Χατζηδάκις, Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ Τόμ. Β'. Ἀθῆναι 1907, σ. 502.

5) Pouqueville, Wiedergeburt Griechenlands. Bd. I, Heidelberg, 1824, S. 40.—Μοσχοβάκης, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1882, σ. 156. Hertzberg, Geschichte Griechenlands, Bd. III. S. 103.

6) Μοσχοβάκης, a. a. O.— Hertzberg a. a. O.

7) Fauriel, Chants pop. I. p. XLIV.—Μοσχοβάκης a. a. O.—Hertzberg, a. a. O.—Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία V, σ. 570.

heitskrieg bestand, eine solche in 10-12 Armatoliks existierte, die in das 18. Jahrhundert verlegt werden kann. Bei Aravantinos [1]) findet sich ein Lied, in dem ebenfalls 12 πρωτάτα erwähnt werden:

ὄντας ἔβαλαν τὴ βουλή, τὰ δώδεκα πρωτάτα.

Auch dieses Lied gehört, wie das Sidroslied XVIa, der Mitte des 18. Jahrhunderts an.

* * *

Zu XV, v. 9:

Κι' ἡ Ζήδραινα τὸν καρτερεῖ μ' ἐννιὰ λογιῶν παιχνίδια.

Unter παιχνίδια sind hier die Musikinstrumente zu verstehen, die die Griechen bei ihren Festlichkeiten (Hochzeit, Ostern usw.) verwenden. Vgl.

Πολίτης, Ἐκλογαὶ 85, v. 51—53.

Βάλτε νερὸ καὶ λούστη τη, σύρτε τη στὸ χαμάμι
ἀλλάχτη τη, στολίστε τη τὴν πρώτη τὴ στολή της
καὶ νὰ βαρέσουν τἄργανα καὶ τὰ γλυκὰ παιγνίδια.

Ζαμπέλιος, Ἄσματα 53, v. 1:

Ἀνάπλι, τί δὲ χαίρεσαι καὶ δὲ βαρεῖς παιγνίδια;

Ἐννιὰ λογιῶν παιγνίδια ist nicht wörtlich zu verstehen. Der Sinn ist «viele Arten Musikinstrumente» wie λογῆς, λογῆς, λογιῶν λογιῶν, χίλιων λογιῶν. Ἐννιὰ ist hier typische Zahl, die sich neben 3, 5 und 7 sehr häufig im ngr. Volksliede findet [2]):

Πολίτης, Ἐκλογαί.

75, v. 26: *καὶ σπείρω τὰ μυαλούδια σου ς' ἐννιὰ μωδιῶ χωράφι.*
91, v. 14: *Σ' ἐννιὰ νερὰ τὰ ξέπλυνε καὶ ξεπλυμοὺς δὲν εἶχε.*
130, v. 12: *καὶ σύρ' τα στὰ ἐννιὰ χωριά, στὰ δεκαπέντε κάστρα.*

Χασιώτης, Συλλογή.

VI, 4 v. 2: *ἐχάλασαν ἐννιὰ χωριά, ἐννιὰ κεφαλοχώρια.*
» 22, v. 7: *ἐννιὰ γαμπροὺς ἐσκότωσες, ἐννιὰ νυφάδες πῆρες.*

[1]) Συλλογή, 34, v. 2.

[2]) Siehe Ἡ ἐν τῇ γλώσσῃ ἐκ τῆς λατρείας χρῆσις τοῦ ἑπτὰ ὑπὸ I.E. Καλιτσουνάκι (Xenia, Hommage international à l'Université nationale de Grèce, Athènes, 1902 p. 252-74).

Passow, Τραγ. ρωμ.

DCXLII, v. 21: *Καὶ σύρ' το, Δῆμο μ, στὰ ἐννιὰ χωριὰ στὰ δέ-*
ſκα βιλαέτια,
Dist. amat. 302: *ἐννιὰ καρπούς ἐφύτεψα στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα,*
Κι' ἀπὸ τ' ἐννιὰ καρπ' ἔφαγα κι' ἐλευθεριὰ δὲν εἶδα.

Jeannaraki, Ἄσμ. Κρητ.

274, v. 14: *Χαρίζω τσῆ νιόνυφης ἐννιὰ πύργους λογάρι.*
276, v. 6: *ἐννιὰ χωριὰ ἐκάλεσε, χιλιάδες παλληκάρια.*
280, v. 11-14: *Μωρὴ βοσκὸν ἀγάπησες; μωρὴ βοσκὸν θὰ πάρῃς;*
ἀποῦχουν τὰ στιβάνιαν του ἐννιὰ λογιῶ τομάρι,
ἀλόγινο καὶ κάτινο καὶ σκύλινο καὶ πρόβειο,
καὶ κολισαύρας κεφαλὴ καὶ τ' ὄφι τὸ γδερμάτι.

* * *

Zu XVI b, v. 6.

Ἤσουν καὶ πρῶτος ἔπαρχος σ' ὅλα τὰ μοναστήρια.

Statt ἔπαρχος muss es heissen ἔξαρχος [1]). Sidros war einer der bedeutendsten Armatolen des 18. Jahrhunderts. Durch einen Erlass der Pforte wurde er wegen seiner kriegerischen Tätigkeit zum «Exarchen» von Thessalien und Macedonien ernannt [2]). In unserem Liede heisst er πρῶτος ἔξαρχος im Gegensatz zu denjenigen Armatolenführern, denen er selbst wieder bestimmte Gebiete zur Verwaltung übertragen hätte und die vom Volke einfach «Exarchen» genannt wurden [3]), vielleicht nach Analogie von παλικάρι und πρωτοπαλήκαρο, παπᾶς und πρωτόπαπας u. ä.

Ἔξαρχος ist ursprünglich der Titel eines hohen Verwaltungsbeamten der frühbyzantinischen Zeit; in der spätbyzantinischen Zeit wurde daraus ein rein kirchlicher Titel [4]). Unter der Türkenherrschaft aber, wie sich aus den Klephtenliedern ergibt, brauch-

[1]) Vgl. auch Marcellus, Chants du peuple en Grèce, Paris 1851, I. p. 308.

[2]) Siehe Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν unter «Ζῆτρος».

[3]) Vgl. Passow, Τραγ. ρωμ. LIX. v. 4 (Θεέ μου, τί νὰ γίνηκεν ὁ Ἔξαρχος ὁ Λάζος;) und Ἐγκ. λεξ. a. a. O.

[4]) Vgl. Zhisman, Die Synoden und die Episkopalämter in der morgenländischen Kirche, S. 158. und Gelzer, Notitiae episcopatuum in Abhand. d. K. Bayr. Ak. d. Wiss. I. Cl. Bd. XXI, Abt. III. S. 618.

te der ἔξαρχος nicht immer eine geistliche Person zu sein. Selbstverständlich war die Rolle, die dem aus dem Armatolenstande ernannten Exarchen zugewiesen war, nicht genau dieselbe wie die der rein-kirchlichen Exarchen. Während letztere nur geistliche Funktionen auszuüben hatten, oblagen dem vom Sultan ernannten Exarchen aus dem Armatolenstande ausser kirchlichen Funktionen auch solche kriegerischer und politischer Art [1]). Für das Volksbewusstsein hatte jedoch der Armatolenexarch mehr eine kirchliche Bedeutung, wie sich aus dem Zusatz σ' ὅλα τὰ μοναστήρια in XVI b, v. 6 ergibt. Der Ausdruck ἔξαρχος σ' ὅλα τὰ μοναστήρια ist besonders deshalb charakteristisch, weil in der spätbyzantinischen Zeit der Exarch sehr häufig der vom Patriarchen oder einem Metropoliten ernannte Vertreter eines oder mehrerer Klöster war [2]).

VII

Ο ΖΑΧΑΡΙΑΣ.

(Passow XVIII).

In der Athener Nationalbibliothek befindet sich eine Hs—Nr. 5062—, die von D. Gr. Kampuroglu in der Zeitschrift Ἀρμονία [3]) herausgegeben worden ist, mit dem Titel «Βίος τοῦ Ζαχαριᾶ». Wie sich aus dem Inhalt der Hs und aus der unter dem Titel stehenden Notiz [4]) ergibt, handelt es sich nicht um eine eigentliche Biographie, sondern um eine Sammlung von Briefen von und an Zacharias, zusammengestellt von seinem Sohne Sotiris, der dieser Sammlung durch die Hinzufügung von erläuternden Notizen einen biographischen Charakter gegeben hat. In dieser Hs ist die Rede von den Kämpfen des Zacharias und seiner Klephten

[1]) Siehe Ἐγκυκλ. λεξικὸν a. a. O.

[2]) Vgl. Zhisman: a. a. O.

[3]) Ἀθ. 1901, Τομ. Β', σ. 555.

[4]) Κατὰ τὰ ἀντίγραφα τῆς ἀλληλογραφίας του, σωθείσης παρὰ τοῦ υἱοῦ του Σωτήρη Ζαχαροπούλου, ἐκ τῶν πρωτοτύπων τὰ ὁποῖα παρέδωκε τοῦ Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος τὰ ἔδωσε τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου, ὅστις καὶ τὰ οἰκειοποιήθη, οἱ δὲ κληρονόμοι τὰ θεωροῦν κλοπιμαῖα.

mit den Türken. Auch werden einige Klephtenlieder zitiert, in denen Z. die Hauptrolle spielt. Das eine hat folgenden Wortlaut:

Σὰν κλαίγονται πέντε χωριὰ καὶ πέντε βιλαέτια
σὰν κλαίγεται κι' ἕνας παπᾶς ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον
τί τοὔκαμα τοῦ κ..... [1]) ποῦ κλαίγεται γιὰ μένα;
τὰ βόδια του δὲν τοῦ τἄ'φαγα, τὰ γίδια δὲν τοῦ πῆρα·
τὴν μιάν του νύμφη ἐφίλησα, ταῖς δυό του θυγατέραις,
τὄνα παιδὶ τὸ σκότωσα, τἄλλο σκλάβον τὸ πῆρα,
τὰ πεντακόσια δυὸ φλωριά, ὁποῦ εἶχε στὴν κασέλα,
καὶ κεῖνα 'γὼ τὰ μοίρασα λουφέδες τῶν παιδιῶ μου.

Bei Passow findet sich eine Version dieses Liedes mit nur geringen Unterschieden im Wortlaut. Die Schlussverse lauten (v. 7 - 10):

Τὄνα παιδί του σκότωσα, τἄλλο τὸ πῆρα σκλάβο,
Καὶ πεντακόσια δυὸ φλωριὰ τὰ ξαγορὰ τοῦ πῆρα,
Ὅλα λουφὲν τὰ μοίρασα, λουγὲν στὰ παλληκάρια,
Κι' ἀτός μου δὲν ἐκράτησα τίποτα γιὰ τ' ἐμένα.

Der Hauptgedanke in beiden Versionen ist der, dass sich Zacharias mit einem Priester verfeindet hat, an dem er sich furchtbar rächt, indem er dessen Schwiegertochter und 2 Töchter vergewaltigt [2]), den einen Sohn tötet und den anderen gefangennimmt. Durch die in der Athener Zeitschrift «Ἀρμονία» veröffentlichte Hs fällt Licht auf dieses Lied. Wir erfahren die Ursache der Rache des Zacharias [3]): er verlangte von den κοτζαμπάσιδες (Notabeln) Waffen, Patronen, Geld usw. für seine Palikaren. «ὁ πρωτόπαπας δὲν δίδει τίποτα». Daraufhin begeht er die furchtbare Tat.

Der Text der Hs beruht auf historischer Wahrheit, während die Passow'sche Version eine spätere unvollständige Variante ist, wie sich aus der Hs ergibt, in der der Inhalt des Liedes durch die Schilderung eines Zusammenstosses mit den Türken weitergeführt wird [4]).

Zacharias war einer von den wenigen Klephten, die sich

[1]) = κερατᾶ.

[2]) über φιλῶ = « vergewaltigen » siehe weiter unten.

[3]) a. a. O: S. 560.

[4]) a. a. O: S. 561.

nicht scheuten, Frauen Gewalt anzutun. Die Frauenehre galt dem Klephten als etwas Heiliges. Z. bildete eine Ausnahme. Im Σπαρτιατικὸν ἡμερολόγιον [1]) findet sich ein Bericht über einen ähnlichen, jedoch harmloseren Fall.

Zu v. 6:

Τὴ μιά του νύφη φίλησα, ταῖς δυό του θυγατέραις.

Hier bedeutet φιλῶ nicht «küssen», sondern «begatten», «vergewaltigen». Bees ist der erste, der auf diese seltene Bedeutung aufmerksan macht [2]). Ich zitiere hier noch einige andere Stellen aus der Volkspoesie, wo φιλῶ=γαμῶ ist:

Pass. CI., v. 5-7: *Γυρεύει τὸ χαράτσωμα, χίλια τρακόσια γρόσια,*
Γυρεύει τὸ κορίτσι του κι' ἄλλαις πέντε νυφάδαις,
Γυρεύει καὶ τὴ τσοῦπρα του νὰ τὴ φιλήσ' Ἀντώνης.

CXIX (Version H. Ulrich): v. 10-15:

Καὶ φέρτε μ' νιὸ πνευματικὸ νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
Νὰ ξέρῃ κι' ἀπὸ λόγου του νὰ μὴ μὲ κανονίσῃ,
Γιατ' ἔχω πολλὰ κρίματα κι' εἶμαι κριματισμένος.
Ξῆντα κοράσια φίλησα, τρακόσαις παντρεμέναις
Καὶ καλογριαῖς καὶ παπαδιαῖς λογαριασμὸ δὲν ἔχουν.
Μιὰ παπαδιὰ στὸ Μαραθιά, τριῶν μερῶν λεχόνα.

DCXXXI, v. 11-16: *Κι' ὅσο νὰ μπῇ, κι' ὅσο νἄβγ' ἀπὸ τἀμπέλι*
Ἐβγῆκε φιλημένη.
Κι' ἡ μάνα της τὴν ἐρωτᾶ κι' ἀπόκρυφα τῆς λέει.
Κόρη μ' ἀγαπημένη,
Τί ἔχ' τὸ φουστανάκι σου ποὖν' ματωμένο
Τὸ ἀστραποκαϋμένο.

Χασ. Συλλ. VI, 38, v. 7-8:

Πάνουν οἱ Τοῦρκοι ἀνύπαντροι, γυρίζουν παντρεμμένοι,
Πάνουν κορίτσια γιὰ νερό, γυρίζουν φιλημένα.

[1]) Σπάρτη 1906, σ. 74 ἑ. ἑ. «Εἰδύλλιον τοῦ Ζαχαριᾶ ἐν Δημητσάνῃ». Verfasser d. Berichtes ist N. I. Πρωτόπαπας. Z. will die Braut eines Freun des enführen. Auf dessen Vorwürfe entgegnet er: Ἡ φιλία, μάστορη, φιλία, καὶ τὸ νιτερέσιο νιτερέσιο (gewöhnlich νιτερέσο = Interesse, συμφέρον νι in νιτερέσο Metathese von ιν).

[2]) Ἀρχ. γλωσσ. μνημ. σ. 270-272.

Jeannaraki, Ἄσμ. κρητ. 262, v. 1-3 u. 10-11:

Κοράσιο κυρφογάστρωτο καὶ κυρφογαστρωμένο
Στὸ παραθύρι κάθεντον, τὰ μάγουλάν τση κράθιε
Τσῆ μῆνες ἐλογάριαζε, ποιὸ μῆνα θὰ γεννήσῃ.
. . . . . .
Μάη μου μάγεψέ τονε τὸ νιὸ ἀποῦ μ' ἀγάπα,
Γιατὶ μ' ἐφίλιε κι' ἤλεγε, ποτέν του δὲ μ' ἀρνᾶται.

Ἀραβ. Συλλ. 62, v. 4-6:

Κι' ἀπὸ μικρὸς παντρεύτηκε, μικρὴ γυναῖκα πῆρε,
γιατ' εἶχε νὰ γενῇ παπᾶς, νὰ γένῃ κι' οἰκονόμος.
Τὸ βράδυ ὅπου πλάγιασε, τὴν ηὗρε φιλημένη.

VIII.

Ο ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ.

(Passow XIX-XX).

Lied XIX ist ein Fragment. Fauriel, dessen Volksliedersammlung Passow es entnommen hat, schreibt: [1]).

«Les quatre vers subséquents sont le prologue d' une chanson dont le sujet doit être une victoire remportée par Kontoghiannis sur la milice de quelque pacha, dans les montagnes de Goura, entre le golfe de Volos et l' embouchure du Sperchius. C'est du moins à des pièces de ce genre qu' appartiennent plus particulièrement les prologues de la forme de celui - ci».

Τί ἔχουν τῆς Γούρας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα;
Μήνα χαλάζι τὰ χτυπᾶ, μήνα βαρὺς χειμῶνας;
Κι' οὐδὲ χαλάζι τὰ χτυπᾶ κι' οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας,
Ὁ Κοντογιάννης πολεμᾶ χειμῶνα καλοκαῖρι.

Ich zitiere hier einige Volkslieder, deren Anfangsverse, wie Fauriel richtig andeutet, eine ähnliche Fassung aufweisen:

Pass. LX, v. 1-4 *Τί ἔχουν τῆς Πάτρας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα;*
Δίχως χιονιὰ χιονίζονται, δίχως βροχὴ βροχιῶνται
Ἀπ' τῶν κλεφτῶν τὰ κλάμματα κι' ἀπὸ τὰ μυρολόγια

[1]) Chants pop. Tome I, p. 88.

Ποῦ βγῆκ' ἕνας ντερβέναγας κ' ἕνας κακὸς Ἀράπης.

—LXII, v. 1-4 *Τί ἔχουν τῆς Γούρας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα;*
Χωρὶς χιονιὰ χιονίζονται, χωρὶς βροχὴ βροχιῶνται;
Λένε τὰ δάκρυα τῶν κλεφτῶν, κλεφτῶνε μυρολόγια.
Ἰουσοὺφ Ἀράπης κίνησε νὰ πάγῃ στὸ Ζητοῦνι.

Χασ. Συλλ. VI, 18, v. 1-4:

Τί ἔχουν τοῦ Σούλιου τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα;
μήνα χαλάζι τὰ βαρεῖ, μήνα βαρὺς χειμώνας;
κ' οὐδὲ χαλάζι τὰ βαρεῖ, κι' οὐδὲ βαρὺς χειμώνας.
Ἀχ' τῶν κλεφτῶν τὰ κλιάμματα κι' ἀπὸ τὰ μυρολόγια.

—23 v. 1-4: *Τ' ἔχουν τῆς Ζίχνας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα,*
μήνα χαλάζι τὰ βαρεῖ, μήνα βαρὺς χειμῶνας;
οὐδὲ χαλάζι τὰ βαρεῖ, οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας.
Ὁ Νικοτσάρας τὰ βαρεῖ μὲ τρία βιλαέτια.

Ἀραβ. Συλλ. 19, v. 1-4:

Τί ἔχουν οἱ κάμποι καὶ βογκᾶν καὶ τὰ βουνὰ καὶ τρίζουν;
Τί ἔχεις, καϋμένη Ρούμελη, καὶ βαρυανεστενάζεις;
Ἕλληνα, σὰν μ' ἐρώτησες θὰ σοῦ τὸ μολογήσω.
Χρόνους ἐννιὰ ποῦ πολεμῶ μὲ τὸν Σουλτὰν Μαχμούτη.

—102, v. 1-4: *Τί ἔχουν τοῦ Σπήλιου τὰ βουνὰ καὶ στέκουν ρογκωμένα;*
Μὴν ἀπ' τὰ χιόνια τὰ πολλά, μήν' ἀπὸ τὸ χειμῶνα;
Οὔτ' ἀπ' τὰ χιόνια τὰ πολλά, οὔτ' ἀπὸ τὸ χειμῶνα.
Τὸν Θεοδωράκην ἔκλεισε στενὰ ὁ Μεχμετάγος.

* * *

Lied XX ist kein Klephtenlied, sondern die in gereimten Versen abgefasste Inschrift auf dem Schwert des Kontojannis.

IX.

Ο ΤΟΤΣΚΑΣ.

(Passow XXI-XXIII).

Lied XXI: Totskas erfährt von seinem Genossen Nakas, dass sich seine Palikaren den Türken unterwerfen wollen. Während er sie auf die Folgen dieses Schrittes aufmerksam macht, kommt von dem Wachtposten die Meldung, dass die Türken in der

Nähe sind. Totskas feuert die Palikaren hierauf zum Kampfe an.

Bei Aravantinos [1]) findet sich dasselbe Lied in etwas erweiterter Form. Die Palikaren zögern, zum Angriff überzugehen, indem sie sich auf die Verteidigung beschränken. Daher sucht Totskas sie mit einer erneuten Aufforderung [2]) zum Angriff zu bewegen.

* * *

Zu v. 11 (Pass.):

Ποὖναι βαλῆς στὰ Γρεββενά, ντερβέναγας στὰ χάσια.

Aravantinos schreibt richtig Χάσια. Hier ist das Chasiagebirge zu verstehen [3]). Passow nimmt in diesem Liede irrtümlicherweise die ursprüngliche Bedeutung an: hass (ar.)=eigen [4]). Das Wort ist im Arabischen und im Türkischen gebräuchlich. Χάσια oder Χασιὰ als Ortsname ist auch in Attika und in Böotien bekannt, und ist dadurch entstanden, dass Gegenden oder Dörfer, in denen türkischen Behörden oder Grundbesitzern gehörende Grundstücke lagen, von den ansässigen Türken χάσια (hass) genannt wurden, zum Unterschied von den Ländereien, die sich in den Händen der Rajas befanden [5]).

* * *

Zu v. 24 (Pass.):

Βοήθ' Ἀϊλιὰ τοῦ Μπουρμπουτσὸ κι' ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

Derselbe Vers lautet bei Aravantinos (24):

Βοήθ' Ἄϊ Ἠλιὰ 'π' τὸ Μπίτζικο, κι' ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

Es handelt sich hier offenbar um den auf der Karte «Janina» unter den beiden Namen «Burbusko» und «Borbotsko» verzeichneten Ort. In demselben Vers werden eine Kirche St. Elias und der Ort Samarina genannt. Auf der erwähnten Karte fin-

---

1) Συλλογή, 71.

2) v. 29-30.

3) Zwischen Grevena und Kalambaka. Vgl. Pass. LXXXIII, v. 19 und CXXXI, v. 15.

4) 640: χάσι t. hass, possessiones privatae summi magistratus Turcorum, 21, 11.

5) Vgl. das türkische Wort τσιφλίκι (Grundstück), das bes. in Thessalien und Epirus als geographische Ortsbezeichnung vorkommt.

det sich 8 km südwestlich von Burbusko ein Berg «Ajla» mit einer Kirche, die zwar nicht mit dem Namen bezeichnet ist, die aber nur dem Hl. Elias geweiht sein kann, da in Griechenland alle Berge mit Namen «Ajla» stets nach einer auf dem Gipfel erbauten und St. Elias geweihten Kirche genannt worden sind [1]). Die in unserem Vers genannte Ortschaft Samarina liegt 11 km südöstlich von Burbusko.

Bei Aravantinos wird ausser dem Hl. Elias von Bitsiko auch die Panagia von Mega Spiljo genannt:

v. 20: *βόηθα κυρὰ καὶ Παναγιὰ ἀπὸ τὸ Μέγα Σπήλιο!*

Die in Griechenland nach der Mutter Gottes von Tinos am meisten verehrte Panagia ist die des Klosters Mega Spilaion im Peloponnes. Um diese kann es sich aber hier nicht handeln, weil die in unserem Lied erwähnten Personen und Örtlichkeiten in gar keiner Beziehung zu dem Peloponnes stehen. Auch konnte ich in keinem der uns erhaltenen Klephtenlieder eine Stelle antreffen, in der die peloponnesische Panagia angerufen wird. Wir müssen daher untersuchen, ob in der Gegend, in der die Handlung des Liedes stattfindet, eine Panagiakirche in oder bei einem Ort «Spiljo» existiert.

16 km südwestlich von Grevena liegt ein Ort Spiljo. [2]) Chasiotis [3]) nennt ihn Μέγα Σπήλιο: «Μέγα Σπήλιο πλησίον τῶν Γρεβενῶν Τίστας». 3 km südlich von Spiljo liegt ein Kloster [2]), das ich für die in unserem Liede genannte Παναγιὰ halte. Das von Chasiotis erwähnte (Μέγα) Σπήλιο bezieht sich auf ein in seiner Sammlung enthaltenes Lied (VI, 59):

v. 3: *Γιὰ νὰ φανοῦν τὰ Γρεββενὰ κι' αὐτὸ τὸ μέγα Σπήλιο.*

v. 14: *Ζιάκα μ' δὲν τὄκανες καλὰ π' ἄφ(η)σες τὸ μέγα Σπήλιο*

(Arav. v. 13: Πῶς ἄφισες ταῖς ἐκκλησιαῖς κι' αὐτὸ τό μοναστῆρι).

Dass es sich in diesem Lied um das epirotische Spiljo han-

[1]) Im Bädeker (Ausgabe 1908) finden sich allein in Griechenland mit den alten Grenzen (vor 1913) 25 solche mit Eliaskapellen gekrönte Brege. Nach Rein «Zur Verehrung des Propheten Elias bei den Neugriechen», Helsingfors, 1904, S. 3, gibt es 70 Örtlichkeiten (Berge, Dörfer usw.) mit dem Namen «Ἅγιος Ἠλίας».

[2]) Karte «Janina».

[3]) Συλλογή, σ. 242.

delt, und nicht um das peloponnesische Μέγα Σπήλιο, zeigt der topographische Zusammenhang der ersten Verse:

Ἐσεῖς βουνὰ τοῦ Γρεββενοῦ καὶ πεῦκα τοῦ Μετσόβου,
λίγο γιὰ χαμηλώσετε ἕνα ντουφέκι τόπο,
γιὰ νὰ φανοῦν τὰ Γρεββενὰ κι' αὐτὸ τὸ μέγα Σπήλιο.

(Arav. Συλλογὴ 27, v. 3: Γιὰ νὰ φανῇ ἀπ' τὸ Ζυγὸ τὸ παινεμένο Σπήλιο.)

Der Name des epirotischen Ortes und Klosters Spiljo stammt von dem 1478 m hohen Spiljongebirge, an dessen Fusse beide liegen [1]).

Aravantinos und Chasiotis haben nicht recht, wenn sie «Μέγα» Σπήλιο schreiben [2]). Μέγα Σπήλιο ist hier nicht Eigenname, wie es bei der Bezeichnung des peloponnesischen Μέγα Σπήλιο der Fall ist. Μέγα ist hier nichts als das Eigenschaftswort «gross», das besonders gern in Verbindung mit dem Wort μοναστῆρι gebraucht wird.

Vgl. Pass.: XI, v. 11: *Πατήσανε τὸ Μάλεβο, τὸ μέγα μοναστῆρι.*
—XXXV, v. 10: *Ἀνδροῦτσος ἀποπλείστηκε στὸ μέγα μοναστῆρι (ὁ Ὅσιος Λουκᾶς).*
—CXCIV, v. 2: *Πῆραν καὶ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά, τὸ μέγα μοναστῆρι.*

Wie man im Volksliede häufig τὸ μέγα μοναστῆρι sagte, setzte der Volksmund in unserem Liede vor den Namen des Klosters Σπήλιο das Adjektiv μέγα. Ohne Zweifel hat dazu auch der Ruhm des peloponnesischen Klosters Μέγα Σπήλιο beigetragen; ursprünglich bedeutet aber in unserem Lied τὸ μέγα Σπήλιο nichts anderes als «das grosse Spiljokloster».

* * *

Zu v. 25 (XXI):

Τοὺς Τούρκους νὰ χαλάσωμε τς' ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας

Passow [3]) bemerkt; Dubitari potest an Genetivus πίστεως in

[1]) Pouqueville, Voyage, III, p. 100: «Tista, où nous mimes pied à terre pour diner, est bâti dans la moyenne region du mont Spileon, j' avais trois quarts de lieue au sud-est un monastère.....».

[2]) Chasiotis schreibt im Liede selbst richtig μέγα, während er im Γλωσσάριον—S. 242 seiner Sammlung—ein grosses M setzt.

[3]) Im Apparat.

usu vulgari sit. Die Form πίστεως ist selbstverständlich unmöglich in der Vulgärspache. An dieser Stelle gehört sie der kirchlichen Schriftsprache an. Die Türken heissen in der Kirchensprache ἐχθροὶ τῆς πίστεως und nicht ἐχτροὶ τῆς πίστης, da die Kirche sich nur schriftsprachlicher Formen bedient [1]). Als eine feststehende Form ist dann dieser Ausdruck in das Volkslied eingedrungen.

Einige kirchensprachliche Formen und Ausdrücke in ngr. Volksliedern seien hier angeführt:

Πολίτης, Ἐκλογαί:

2, v. 8: *φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα.*
18, A. v. 30: *μπροστὰ στὸ φοβερὸ κριτή, δευτέρα παρουσία.*
90 B, v. 7: *ἐβρόντηξεν ὁ οὐρανὸς κι' ἀνοῖξαν τὰ ἐπουράνια.*

Passow, Τραγ. ρωμ.

XIII, v. 7: *Καλή σας μέρα γέροντες, πολλὰ τὰ ἔτη* [2]) *ἀγάδες.*
CLXXIX, v. 10: *Γιάννο μ'ἂν ἔχης κρίματα κι' ἂν ἔχης ἁμαρτίαις.*

X.

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΛΗΣ.

(Pass. XXIV a).

Der Priester von Puljana gibt dem Jannis Karalis den Auftrag, ihm seinen Schwiegersohn Jannis lebend oder tot zu überbringen. Karalis und seine Palikaren machen sich auf und teilen Jannis den Befehl des Schwiegervaters mit.

Marcellus, der dieses Lied schon vor Passow veröffentlichte, ist der Meinung, es sei ein Fragment [3]). Ohne Zweifel ist es ein solches, denn aus den beiden letzten Versen [4]) ergibt sich, dass

[1]) Eine Ausnahme bildete einer der bedeutensten Kirchenprediger der Türkenherrschaft, Elias Miniatis (vgl. Σάθας, Νεοελληνικῆς Φιλολογίας παράρτημα, Ἀθ. 1870, σ. 71).

[2]) Zurückzuführen auf den kirchlichen Gruss πολλὰ τὰ ἔτη, δέσποτα!

[3]) Chants du peuple en Grèce, Paris, 1851, Tome I. p. 256: «Ce chant inachevé qui devait se terminer par la mort de Jani.....»

[4]) Ἂν εἶναι διὰ καλὸν νἄλθῶ, νὰ στολιστῶ νὰ ἔρθω,
κι' ἂν εἶναι διὰ κακὸ νἄλθῶ, νὰ ἔλθω καθὼς εἶμαι.
In dem bekannten Volkslied «ὁ βουρκόλακας» kommen dieselben Verse

noch etwas folgen muss. Auch die Annahme von Marcellus, das Lied müsse mit dem Tod des Jannis enden, halte ich für richtig, denn der Ausdruck ἀνάθεμά σε am Anfang (v. 1) kann nur etwas Tragisches, vermutlich einen Mord, einleiten. In den uns nicht überlieferten Schlussversen wird wahrscheinlich berichtet, wie Jannis von seinem Schwiegervater getötet wird.

* * *

Zu v. 6 (Pass. u. Marc.):

Σὰν δὲν θελήσῃ νὰ ἔλθῃ, φέρτε του τὸ κεφάλι.

Statt φέρτε του muss es heissen φέρτε μου. Marcellus glaubte, φέρτε του τὸ κεφάλι sei gleichbedeutend mit φέρτε τὸ κεφάλι του. [1]) Der Sinn ist: «Wenn mein Schwiegersohn eurem Befehl nicht folgen will, dann tötet ihn und bringt mir zum Beweis, dass ihr meinen Auftrag ausgeführt habt, seinen Kopf». Φέρτε μου τὸ κεφάλι του ist des Metrums wegen unmöglich. Ich setze daher φέρτε μου τὸ κεφάλι statt des gar nicht in den Zusammenhang passenden φέρτε του τὸ κεφάλι.

* * *

Der Priester, von dem in diesem Liede die Rede ist, wohnt in Puljana:

v. 1: *Ἀνάθεμά σε, μπρὲ παπᾶ, παπᾶ 'πὸ τὴν Πουλιάνα.*

Passow [2]) schreibt inbezug auf diese Stelle: Πουλιάνα ap. Pouqueville habes urbem Poliana (Πολιανὴ Χρον. Ἠπ. II. 132) prope Thessalonicen 24 a l. Er verwechselt den von Pouqueville [3]) erwähnten Ort Pojani oder Poljana am Maliksee in Südalbanien mit der von Aravantinos [4]) genannten Stadt Πολιανὴ am

fast ganz ähnlich vor, und zwar in der Mitte:
Ἀνίσως κι' εἶναι γιὰ χαρά, νὰ βάλω τὰ χρυσᾶ μου,
κι' ἂν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ ρτῶ κατὰ πῶς εἶμαι.

[1]) Er übersetrz: apportez moi sa tête, p. 255.

[2]) Τραγ. ρωμ. σ. 647.

[3]) Voyage, III, p. 42 - 43.—p. 43 findet sich die Form «Pobiana». Offenbar ein Druckfehler, wie sich auch aus der Table générale des matières ergibt, wo es inbezug auf die in Bd. III erwähnte Stelle heisst: Poiani ou Poliana (VI, p. 462).

[4]) Χρονογραφία II, σ. 132.

Doiransee, nördlich von Salonik, die mit der bekannten serbischen Stadt Doiran, auch Poljanin genannt (aus dem slav. polana=Waldwiese) identisch ist.

Natürlich kann es sich in unserem Lied weder um den Ort Poljani am Maliksee, noch um Poljanin-Doiran handeln, da beide Orte zu weit entfernt von den Schauplätzen der ngr. Klephtenlieder liegen. Wir müssen das Πουλιάνα des Karalisliedes in einer anderen Gegend suchen.

Marcellus erwähnt noch einen anderen Ort dieses Namens in Perrhäbien [1]), der für den Text unseres Liedes in Betracht kommen könnte. In Perrhäbien konnte ich aber 2 Ortschaften mit diesem Namen feststellen: die eine 7 km südwestlich von Trikkala [2]) und die andere im Olympgebirge, 13 km nordwestlich von Elassona [3]). Ich halte es für sehr unwahrscheinlich, dass es sich um das bei Trikkala, in der Ebene gelegene, Poljana handelt, da sich die in den Klephtenliedern besungenen Ereignisse gewöhnlich im Gebirge abspielen. Unter Πουλιάνα in v. unseres Liedes ist ohne Zweifel das bei Elassona im Olympgebirge liegende Poljana zu verstehen. Dafür spricht auch der Umstand, dass der in diesem Liede genannte Jannis Karalis den Beinamen Ὀλύμπιος führte [4]). Nach Perrävos war Karalis einer der bedeutendsten Klephten des Olymps [5]).

XI

Ο ΝΙΚΟΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΑΘΑΚΗΣ.

(Pass. XXV).

Ein Vogel fliegt von Verria nach Agrapha und sucht die Klephten Nikolo und Stathakis, denen er mitteilen möchte, dass

1) Chants de peuple, I. p. 256: Pouliana.—Poliana, petite ville de la Macédonie que l'on nomme communement Drogriani, sur les bords du lac de Prasie, dans les environs de Thessalonique (das heutige Doiran), ou bien Boliana dans la Perrhébie.

2) Karte «Janina».

3) Karte «Larissa».

4) Ἀραβαντινός, Χρονογραφία I, σ. 259.

5) Ἱστορία Σουλίου. σ. 23.

ihr Neffe Christos auf dem Karatasch genen die Türken kämpft: v. 7-8: *Ὁ Χρῆστος πάει καὶ κλείστηκε ψηλὰ στὸ Καρατάσι*
Καὶ πολεμάει μὲ τὴν Τουρκιὰ μὲ τοὺς ντερβέναγαδες.

Passow [1]) vermutet, dass unter Καρατάσι ein Berg bei Agrapha zu verstehen sei. Es ist aber nicht gut denkbar, dass ein Berg mit solchem Namen in dieser Gegend liegt. Καρατάσι ist das Türkische karatasch, Schwarzer Felsen. Türkische Orts-, Berg-und Flussbezeichnungen finden sich in Griechenland im allgemeinen nur in Gegenden, wo die Türken nicht nur als Beamte und Soldaten ansässig waren, sondern auch als Bebauer und Besitzer von Grund und Boden, wie z. B. in der thessalischen Ebene [2]). In Gegenden, wo die Türken die griechische Bevölkerung nicht verdrängt haben, oder wo sie immer in der Minderzahl waren, kommen türkische Ortsbezeichnungen überhaupt nicht oder nur ganz selten vor. In solchen Gebieten herrschen griechische, slavische, albanesische und romanische Namen vor, hauptsächlich im Gebirge, wo sich die einheimische Bevölkerung während der Türkenherrschaft immer eine gewisse Unabhängigkeit bewahrt hat [3]). Agrapha besonders gehört zu denjenigen Gebieten,die nie von den Türken überjocht worden sind, daher wird auch dieser Ort häufig im Volkslied als Aufenthaltsort der freien Klephten genannt [4]). Gerade die Gebirge hatten den geringsten Anlass, türkisch benannt zu werden, da im eigentlichen Griechenland die Türken nur in den Städten und Ebenen in grösserer Zahl vertreten waren. Auch nach dem Zusammenhange des Liedes kann der Berg Καρατάσι nicht bei Agrapha liegen:

1) S. 644.

2) Flüsse: Kara—Asmak, Kutschuk Cjanerlis. Ortschaften: Kazaklar, Ak Seraj, Topuzlar, Cirmakli. Berge: Jedi Kapudagh, Karadagh usw.

3) So finden wir in Suli unter den 12 Dörfern, die die Freiheitskämpfer stellten (Κακοσοῦλι, Κιάφα, Ἀβαρῖκο, Σαμονίβα, Τσεκοῦρι, Ἀλποχῶρι, Μπότσαρι, Γκιονάλα, Περιχάτη, Βίλια, Κοντᾶται, Τσιφλίκι) nur eine türkische Ortsbezeichnung—Τσιφλίκι. Auch unter den 6 Dörfern der heutigen Gemeinde Agrapha, wo nach Passow der Berg Καρατάσι liegen soll, ist keines mit türkischem Namen: Βραγκιανά, Γκίκα, Ἐπινιανιά, Μηρύσι. Μοναστηράκι, Τροβάτου.

4) Vgl. den bekannten Spruch:
Νὰ γένῃς κλέφτης στ' Ἄγραφα κι' ἁρματωλὸς στὸν Βάλτο.

v. 2—3: *Ἀπὸ τὴν Βέργια ἔρχομαι καὶ στ' Ἄγραφα πηγαίνω,*
Πάγω νὰ βρῶ τὸν Νικολό, νὰ βρῶ καὶ τὸν Σταθάκη.

Der Vogel, der die Meldung von dem Kampf des Christos auf dem Karatasch überbringt, ist auf dem Weg von Verria nach Agrapha, von Macedonien nach Akarnanien. Aus seinen Worten

Ὁ Χρῆστος πάει καὶ κλείστηκε ψηλὰ στὸ Καρατάσι.

ergibt sich hiernach, dass der Karatasch unmöglich bei Agrapha liegen kann, wohin er sich ja erst begeben will. Dem Sinne des Textes gemäss müssen wir diesen Berg bei Verria suchen. In der Tat liegt nordwestlich von Verria ein Berg Karatasch, der eine Höhe von 1900 m. hat [1]). Die Lage dieses Berges stimmt ungefähr mit der Richtung Verria-Agrapha überein, denn der Ausdruck ἀπὸ τὴν Βέργια kann auch bedeuten: «ich komme aus der Gegend von Verria», nicht nur «aus der Stadt Verria». Der Vogel fliegt auf seinem Flug nach Agrapha am Karatasch vorüber, wo er den Christos im Kampf mit den Türken verwickelt sieht.

XII.

Ο ΚΙΤΣΟΣ.

(Pass. XXVI - XXVIII).

Im Lied XXVI wird der Klephte Kitsos, der in die Gefangenschaft der Türken geraten ist, weggeführt. Er soll gehängt werden:

v. 6: *Τὸν Κίτσο τὸν ἐπιάσανε καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν.*

In den beiden folgenden Liedern heisst es, dass Kitsos in einem Gefecht verwundet und an der Wunde gestorben sei. Der Widerspruch zwischen XXVI und XXVII-XXVIII inbezug auf die Todesursache des Kitsos lässt sich nur erklären, wenn wir annehmen, dass Lied XXVI ein Fragment ist [2]). Wahrscheinlich ist es Kitsos gelungen, noch rechtzeitig zu entrinnen [3]).

[1]) S. Übersichtskarte des süd-östlichen Kriegsschauplatzes 1: 750.000 (K. u. k. mil.—geogr. Institut).

[2]) Auch Fauriel ist dieser Ansicht. Er stützt sich dabei auf den mündlichen Bericht eines Griechen (Chants pop. I. p. 96, 99).

[3]) Die bekannte Schnelligkeit und Gewandtheit der Klephten

Später ist er dann an einer in einem Gefecht erhaltenen Wunde gestorben. Gegen eine Flucht spricht scheinbar v. 7:

χίλιοι τὸν πᾶν ἀπ' ὀμπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.

Die Wächter des Kitsos waren selbsvertständlich nicht so viele, wie hier angegeben ist. Auch hier, wie so häufig in den Klephtenliedern, handelt es sich um typische Zahlen. Gerade Vers findet sich in zahlreichen Liedern dieser in ähnlichem oder gleichem Wortlaut wieder:

Τὸν Κόλια τὸν ἐπιάσανε καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν.
Χίλιοι Τοῦρκοι τὸν πᾶν ἐμπρὸς καὶ χίλιοι ἀποπίσω
καὶ δυὸ χιλιάδες στὸ πλευρὸ κι' ὁ Κόλιας μές 'στὴν μέση.
Pass. CXXI, v. 5-7.

Καὶ πῶς μὲ πιάνουν ζωντανὸ αὐτοίν' οἱ Βαρβαρέζοι.
Χίλιοι τὸν πᾶν ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.
Pass. CCLXX, v. 5-6.

Καὶ ζωντατὸ τὸν ἔπιασαν καὶ στὸν πασᾶ τὸν πάνουν.
Χίλιοι τὸν πᾶν ἀπὸ μπροστὰ καὶ χίλιοι ἀπὸ κατόπι.
Πολίτης, Ἐκλ. 11 v. 25—27

Χίλιοι τὸν πᾶν ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω,
στὴ μέση πάει ὁ Κάγκαλος 'στὰ χέρια σταυρωμένος.
Ψάχος, Δημώδη ᾄσματα Γορτυνίας σ. 38: Ὁ Κάγκαλος v. 4—5.

***

Zu XXVI, v. 1—5, XXVII, v. 1—5, XXVIII, v. 1—5:

In allen drei Liedern ist der Wortlaut der ersten fünf Verse fast der gleiche. Die Mutter des Kitsos sitzt am Ufer eines Flusses und klagt um ihren Sohn. Sie beschimpft den Fluss und wirft mit Steinen nach ihm.

XXVI, v. 2: *Μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε καὶ τὸ πετροβολοῦσε.*
XXVII, v. 2: *Μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε, μὲ τὰ βουνὰ μαλώνει.*
XXVIII, v. 3: *Μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε καὶ τὸ λιθοβολάει.*

Welchen Fluss der Dichter im Sinne hat, ist aus XXVII und XXVIII ersichtlich. Es wird der Bezirk Valtos erwähnt,

schliesst eine derartige Möglichkeit keineswegs aus (Vgl. auch Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία V, σ. 578).

wohin Kitsos' Mutter hinübereilen möchte [1]), um etwas über ihren Sohn zu erfahren. Es kann sich also nur um den Aspropotamos handeln, der den Bezirk Valtos von dem übrigen Mittelgriechenland scheidet.

In XXVI wird der Valtos nicht erwähnt, so dass man hier auch an einen anderen Fluss denken könnte. Fauriel möchte den Schauplatz des Liedes nach Thessalien oder Phokis verlegen [2]). Er stützt seine Ansicht auf die Erwähnung von κλεφτοχώρια in v. 4:

Γιὰ νὰ περάσ' ἀντίπερα, πέρα στὰ κλεφτοχώρια.

Diese Κλεφτοχώρια werden auch von Pouqueville erwähnt [3]). Sie lagen in Thessalien bei dem Berge Flammuristi und in Phokis auf dem Öta. Danach müsste es sich in XXVI um dem Xeria oder um den Mavronero (auch ποτάμι τοῦ Δαδιοῦ [4]) handeln. Diese zwei Flüsse gehören zu denjenigen griechischen Wasserläufen, die im Sommer gewöhnlich vollständig ausgetrocknet sind und die auch im Winter an vielen Stellen ohne Schwierigkeiten zu Fuss passiert werden können. Und dass es sich nur um einen wasserreichen Fluss handeln kann, zeigt der Sinn der ersten Verse mit der Verwünschung des Flusses (μάλωνε-πετροβολοῦσε). Wir müssen also prüfen, ob es auch in anderen Gegenden Griechenlands κλεφτοχώρια gab, und zwar in der Nähe eines wasserreichen Flusses. Dass es in der Tat auch anderswo solche κλεφτοχώρια gab, ergibt sich daraus, dass das Wort κλεφτοχώρια ursprünglich ein allgemeiner Begriff war, der für diejenigen Gebiete angewendet wurde, in denen Klephten wohnten. Mit der Zeit wurde dann dieses Wort aus der allgemeinen Bezeichnung zu einer festen geographischen Benennung für ganz bestimmte Gebiete, wie z. B. für die κλεφτοχώρια in Thessalien und Phokis [5]). In XXVI sind dieselben κλεφτοχώρια zu verstehen, wie diejenigen, die in XXVII, v. 5

Ὁποῦν' οἱ κλέφτες οἱ πολλοὶ κι' ὅλ' οἱ καπεταναῖοι

[1]) XXVII, v. 4: Θὲ νὰ περάσ' ἀπόπερα, στὸ ξακουσμένο Βάλτο.
XXVIII, v. 5: Γιὰ νὰ περάσ' ἀπόπερα, νὰ πάω κατὰ τὸ Βάλτο.
[2]) Chants pop. I. p. 95.
[3]) Voyage, ed. I., Tome III p. 15, 251.
[4]) S. Bursian, Georg. v. Griechenland. Leipzig, 1862, I. S. 161.
[5]) Vgl. auch Fauriel, Chants pop. I. p, XLVIII.

angedeutet sind. Die fast wörtliche Übereinstimmung der ersten Verse von XXVI und XXVII und die gleiche Lokalisierung der beiden Lieder [1])—Agrapha, ca. 20 km Aspropotamos—zeigen deutlich, dass unter dem ποτάμι in XXVI ebenfalls der Aspropotamos zu verstehen ist.

*
* *

Zu v. 17-19 (XXVIII):

Κίτσο μου, γιὰ δὲν φαίνεσαι τοῦτο τὸ καλοκαῖρι;
Νὰ πᾶς εἰς τὸ Ξερόμερο, νὰ πᾶς κατὰ τὸ Βάλτο,
Νὰ κινδυνέψῃς τὰ χωριὰ κι' αὐτὸ τὸν κύρ.....

«Νὰ κινδυνέψῃς τὰ χωριὰ» gibt hier keinen Sinn. Das intransitive Verbum κινδυνεύω bedeutet: «Gefahr laufen» z. B. κινδυνεύει ἡ ζωή του «sein Leben ist in Gefahr». Wie sich aus dem Schluss des Verses ergibt, ist dieser in unvollständiger Form überliefert. Ohne Zweifel ist auch der Anfang nicht richtig. Die Stelle muss lauten:

Νὰ πᾶς εἰς τὸ Ξερόμερο, νὰ πᾶς κατὰ τὸ Βάλτο,
ποὺ κινδυνεύουν τὰ χωριὰ ἀπὸ τὸν κύρ....

Dieser Sinn ergibt sich aus dem Zusammenhang des Liedes: Kitsos liegt im Sterben, und seine Angehörigen fordern ihn in ihrer Verzweiflung auf, sich nach Xeromeros und Valtos zu begeben, um die dortigen Dörfer von einem Tyrannen, wahrscheinlich einem türkischen Pascha oder Dervenagas, oder auch einem griechischen Proestos (κύρ.....) zu befreien. Dieser Sinn würde auch ganz zur Stimmung eines μοιρολόγι passen; ein solches stellen die Verse offenbar dar, wie v. 17 zeigt:

Κίτσο μου γιὰ δὲν φαίνεσαι τοῦτο τὸ καλοκαῖρι;
(v. 15-16 *Σκούζει ἡ μανοῦλα τὴν αὐγὴ κι' ἡ ἀδελφὴ τὸ βράδυ*
Καὶ μὲς τὸ γύρμα τοῦ ἡλιοῦ σκούζουν ὅλαις ἀντάμα).

XIII.

Ο ΚΟΥΤΣΟΧΡΗΣΤΟΣ.

(Pass. XXIX).

Der Klephte Kutsochristos trägt einen Sieg über die Türken davon.

[1]) S. Passow, Τραγ. ρωμ., σ. 23 und 24.

Marcellus [1]) behauptet, Kutsochristos habe den Taufnamen Christos gehabt und sei Sohn des Kitsos gewesen. Er nimmt also an, «Kitsos» in der Zusammensetzung mit «Christos» sei zu «Kutso» geworden. Ein Lautwandel von i zu u kommt aber nur auf unbetonten Silben vor [2]). Kutsochristos ist nichts anderes als ὁ κουτσὸς Χρῆστος «der lahme Christos» und ist ein allmählich zum eigentlichen Namen gewordener Spitzname des in unserem Liede genannten Klephten Christos [3]).

Ein anderer Grund dafür, dass Κουτσοχρῆστος nicht aus Κίτσος-Χρῆστος «Christos, Sohn des Kitsos» abgeleitet werden kann, ist der Umstand, dass Κίτσος oder Κίτσιος die Diminutivform von Χρῆστος ist [4]). Wenn die Ansicht von Marcellus richtig wäre, müsste der Sohn denselben Vornamen wie der Vater gehabt haben, was aber, wie ich schon [5]) bemerkte, beim griechischen Volke sehr selten vorkommt.

XIV.

Ο ΝΑΝΝΟΣ.

(Pass. XXX).

Dieses Lied berichtet von einem Überfall des Nannos und seiner Palikaren auf die Wohnung der Nicolu, einer wohlhabenden Frau. Wie sich aus der Erwähnung der macedonischen Stadt Verria (in v. 1) als der Heimat dieses Klephten und aus dessen Namen ergibt, war dieser ein Macedonier. Nannos ist eine in Macedonien häufige Form für Γιάννης [6]). Dass es sich hier wirklich um die macedonische Form für Γιάννης handelt, ergibt sich aus dem von Fauriel überlieferten, mit dem Passow'schen

1) Chants du peuple, I. p. 236, «Koutzochristos, ou Christos fils de Kitzos, était comme son père. . . . . »

2) Vgl. σηπιὰ <σουπιά, φημίζω <φουμίζω, ζηλεύω <ζουλεύω usw.

3) Vgl. die byzantinischen Namen Κουτσοδάκτυλος, Κουτσομύτης, Κουτζοσθλάνης, den Klephtennamen Κουτσονίκας u.ä.

4) Siehe Ἀθαν. Μπούτουρας, Κύρια ὀνόματα, Ἀθ. 1912, σ. 100.

5) Siehe unter III.

6) Μπούτουρα, Κύρια ὀνόματα σ. 72.

Text übereinstimmenden Nannosliede, wo der Name des Nannos am Schlusse des Liedes «Ἰάννης» lautet [1]).

Unter den verschiedenen Varianten des Liedes existiert auch eine kretische [2]). Andere finden sich ausserdem noch in Epirus. Eine peloponnesische Variante ist mir nicht bekannt. Das Lied muss also auf dem direkten Wege, nämlich über das Meer, von Macedonien nach Kreta gelangt sein [3]). In der kretischen Variante werden Bulgaren und Albanesen als Begleiter des Nannos erwähnt [4]). Deshalb etwa die Entstehung des Liedes in Kreta zu suchen, halte ich nicht für angängig, denn Albanesen sind in Kreta nie dauernd ansässig gewesen, noch viel weniger Bulgaren. Das Lied ist in Macedonien entstanden und die kretische Variante ist jünger. Ich nehme auch an, dass v. 2 der kretischen Variante aus einem macedonischen Text stammt.

*
* *

Zu v. 13:

Κι'ἀτός μου θέλω τὴν κυρὰ. . . . . .(unvollständig).

In der epirotischen Variante des Liedes bei Chasiotis [5]) lautet diese Stelle vollständig:

Κι' ὁ Νάνος θέλει τὴν κυρὰ νὰ κοιμηθῇ ἀντάμα.

In vielen anderen Volksliedern findet sich derselbe Ausdruck am Schluss des Verses:

Τῆς παίρνω καὶ τὴν κόρη της νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα.
Χασ. Συλλ. VI, 63, v. 23.

Καὶ πάτους δεντρολίβανο νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα.
Πολ. Ἐκλ. 74, v. 163.

Βράδυ θαρθῇ ὁ βασιλιᾶς νὰ κοιμηθῆτ' ἀντάμα.
Πολ. Ἐκκλ. 81, v. 37.

Demgemäss ergänze ich den unvollständigen Vers bei Passow (und Fauriel):

1) Chants pop. I, XV v. 11.

2) Jeannaraki, Ἄσματα κρητ., ἀρ. 22.

3) Das Lied ist in echt kretischem Dialekt verfasst.

4) v. 2: Λεβέντες ἀναμάζονε, Βουργάρους κι' Ἀρβανῖτες.

5) Συλλογή, VI, 11 v. 13.

Κι'ἀτός μου θέλω τὴν κυρὰ νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα.

Firmenich-Richartz [1]) ergänzt:

. . . . . .κυρὰν ξανθὴν καὶ μαυρομάταν.

Ich halte diese Ergänzung für nicht richtig, denn die Häufigkeit des Ausdruckes νὰ κοιμηθοῦμ' (bezw. κοιμηθῇ) ἀντάμα im Volkslied sowie die Existenz desselben in der epirotischen Variante des Nannosliedes spricht gegen die Auffassung von Firmenich Richartz.

XV.

Ο ΣΥΡΟΣ.

(Pass. XXX a):

Dieses Lied berichtet von dem Klephten Syros, der sich im Hause des Priesters von Kerasia einquartiert hat und im Gespräch mit der Tochter des Priesters nach Palikarenart sich seiner Heldentaten rühmt.

Zu v. 2-3:

Κονάκια 'χουν στὴν Τσαπουρνιά, κονάκια στὰ Κανάλια,
Κονάκια 'χουν στὴν Κερασιά, σ' ἑνοῦ παπᾶ τὸ σπίτι.

Zu Τσαπουρνιά: bemerkt Passow im index geographicus seiner Sammlung: pagus Euböae insulae, 30 a, 2.

Zu Κανάλια: pagus Magnesiae prope lacum Boebeida 30.

Zu Κερασιά: 1). opp. prope Salonen 2). vicus Macedoniae esse videtur prope Niaustam 30 a, 3.

Da es sich in dem Liede um Dörfer handelt, die in der Klephtenpoesie sonst nicht vorkommen, die also keine besondere Rolle als λημέρια gespielt haben, und die dennoch dem Dichter [2]) bekannt gewesen sein müssen, so können sie nur in der gleichen Gegend gelegen haben, die der Dichter gut kannte.

Nach Passow kommen für die drei genannten Dörfer folgende Gegenden in Frage: 1). Euböa, 2). Karlasee (Thessalien)

[1]) Neugriechische Volksgesänge, II, Berlin 1867, S. 26.

[2]) Die Verfasser der Klephtenlieder waren gewöhnlich Leute ohne Schulbildung. Daher sind die in den Liedern erwähnten Örtlichkeiten entweder solche, die allgemein bekannt waren als Klephtensitze (wie Ἄγραφα, Βάλτος, Γούρα usw.). oder solche, die nur der betreffende Dichter kannte.

3). Lokris 4). Macedonien, die Gegend bei Niausta. Aber nur am Karlasee (lat. Boebeis) liegen drei Orte mit den Namen Capurnja, Kanalia und Kerasia [1]), und zwar nicht weit von Peliongebirge, nämlich Kanalia und Capurnja, während Kerasia schon in den Vorbergen des Pelion liegt. In Kerasia spielt sich die Handlung des Liedes ab. Für diesen Ort sprechen auch folgende Verse unseres Liedes:

9—10: *Τὸ γιὰ κ' ἡ κόρη πᾶρχεται τὰ μῆλα φορτωμένη,*
Φέρνει τὰ μῆλα στὴ ποδιά, τὰ κίτρα στὸ μαντῆλι.

Gerade die an den Abhängen des Pelion gelegenen Dörfer sind in ganz Griechenland bekannt wegen ihrer Obstbaumkultur. Als eine der besten Apfelsorten gelten noch heute die μῆλα βολιώτικα, Äpfel von Volo (am Fusse des Pelion) [2]).

***

Zu v. 27-28:

Καὶ πῆγαν ἀποκλείστηκαν στὴ Νιάουστ' ἀπὸ πάνω
Τρεῖς μέραις κάνουν πόλεμο, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχταις.

Diese Verse hält Passow für unecht [3]). M. E. hat er nicht recht. Sie schliessen sich dem Sinne nach gut an die Verse 19—26, die den Hauptinhalt des Liedes bilden, an.

Die in v. 24 erwähnten Klephtenführer Tsejos und Tassos sind bei Niausta von Feinde eingeschlossen und leisten tapferen Widerstand. Schon die Erwähnung der macedonischen Stadt

[1]) Siehe Carte de la partie Septentrionale de la Grèce moderne bei Pouqueville, Karte «Das Königreich Hellas» im Bädeker und das griechische Konversationslexicon unter Κάπουρα, Κανάλια und Κερασιά (alle 3 Orte gehören heute zu dem Δῆμος Βοΐβης). Zu Τσαπουρνιά, Κάπουρνα vgl. Χασιώτης, Συλλ. σ. 242.

[2]) Passow hält es für möglich, dass es sich auch um in Euböa oder in Macedonien gelegene Örtlichkeiten handeln könnte. Gegen Euböa spricht die Tatsache, dass diese Insel in der Klephtenpoesie niemals als Sitz von Klephten oder Schauplatz von Kämpfen der Klephten erwähnt wird. Was Macedonien betrifft, so braucht der Umstand, dass Syros aus Macedonien stammt, kein Beweis für Passows Mutmassung zu sein. Macedonien bildete mit Thessalien zusammen ein gemeinsames Operationsgebiet für die Klephten beider Provinzen.

[3]) Siehe S. 27 im Apparat.

Niausta in v. 27, in deren Nähe die Genossen des macedonischen Klephten Syros [1]) eingeschlossen sind, beweist, dass die zwei Schlussverse nicht unecht sind.

Die beiden oben angeführten Verse zeigen eine grosse Ähnlichkeit mit den beiden letzten Versen von Lied XXV:

'Ο Χρῆστος πάει καὶ κλείστηκε ψηλὰ στὸ Καρατάσι
Καὶ πολεμάει μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τοὺς ντερβέναγαδες.

Unter στὴν Νιάουστ' ἀπὸ πάνω in v. 27 ist das Karataschgebirge zu verstehen, das in XXV erwähnte Καρατάσι, das sich im Westen von Niausta direkt über den Ort erhebt. Im Osten von Niausta liegen keine Berge, sondern die grosse Ebene, in der der See von Jenidze liegt. Dieses Gebirge war in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts und zu Beginn des 19. der Schauplatz der Kämpfe des macedonischen Armatolenführers Karatassos [2]). Ohne Zweifel ist dieser Karatassos identisch mit dem in XXX a, v. 24 genannten Καπετὰν Τάσος. Die Erwähnung der macedonischen Armatolen Syros und Nannos in v. 1. spricht sehr dafür.

Aus v. 24-26. *Τὸν Τσέγι τὸν περήφανο καὶ τὸν καπτάνιο Τάσο.*
'Οτανε διοῦν τὴν βοῦλα μου, ἰδοῦνε τὴν γραφή μου,
Τὴν μέρα νύχτα κάνουνε νἀρτοῦν ν'ἀνταμωθοῦμε

ergibt sich, dass Tassos unter dem Kommando des Syros stand. Das würde chronologisch richtig sein, denn Nannos, der in XXX a mit Syros zusammen erwähnt wird, lebte um 1760 [3]), während Karatassos erst 1764 geboren wurde. Syros war also älter als Karatassos und konnte daher im Range über ihm stehen.

---

[1]) Siehe v. 1: 'Ο Σῦρος ἀπὸ τὴ Σερβιά.....

[2]) Siehe Φιλιππίδης, Βιογραφία τοῦ Δημ. Καρατάσσου (Sohnes des oben genannten K.). 'Αθ. 1881.

[3]) Siehe 'Αραβαντινός, Χρονογραφία I, σ. 256 ff.

LITERATURVERZEICHNIS.

Bädeker, Griechenland, Leipzig, 1908.
Bursian, Geographie von Griechenland, Leipzig, 1868.
Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis.
Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, Paris, 1824.
Firmenich-Richartz, Ngr. Volksgesänge, II Bd. Berlin, 1867.
Gelzer, Notitiae episcopatuum, in den Sitz.—Ber. der Kgl. Bayr. A. d. W. I. Classe, Bd. XXI.
Hertzberg, Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens bis zur Gegenwart, Gotha, 1876.
Hopf, Griechenland, Leipzig, 1870.
Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, Gotha, 1908.
Luber, Die Vögel in den historischen Liedern der Neugriechen, Salzburg, 1882.
Marcellus, Chants du peuple en Grèce, Paris, 1851.
Meyer, Albanesische Studien, in den Sitz.—Ber. der K. A. d. W. in Wien, Hist. Klasse, Bd. CXXXII u. CXXXIV.
Miklosich, Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen, Wien, 1884.
Muller, Ngr. Volkslieder (Uebersetzung der Fauriel'schen Sammlung), Leipzig, 1825.
Pouqueville, Wiedergeburt Griechenlands, Heidelberg, 1824.
Pouqueville, Voyage de la Grèce, Paris, 1826.
Rein, Zur Verehrung des Propheten Elias bei den Neugriechen, Helsingfors, 1904.
Schlumberger, Sigillographie de l'empire byzantin, Paris, 1884.
Zhisman, Die Synoden und die Episkopalämter in der morgenländischen Kirche.

'Αραβαντινός, Χρονογραφία τῆς 'Ηπείρου, 'Αθ. 1856.
'Αραβαντινός, 'Ιστορία 'Αλῆ πασᾶ, 'Αθ. 1895.
'Αραβαντινός, Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς 'Ηπείρου, 'Αθ. 1880.
Βαλαωρίτης, Ποιήματα, ἔκδοσις Παύλου Λάμπρου, 'Αθ. 1868.
Βέης, 'Αρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα, 'Αθ. 1903.
Γιανναράκης, Ἄσματα κρητικά, Λειψία, 1876.
Δέφνερ, 'Η χλωρὶς τῆς Τσακωνιᾶς, 'Αθ. 1922.
Δούκας, Χρονικὸν σύντομον, Corpus scriptorum historiae byzantinae.
'Εγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, 'Αθ. 1889-98.
Ζαμπέλιος, Ἄσματα δημοτικὰ τῆς 'Ελλάδος, Κέρκυρα, 1852.

Ἠπίτης, Λεξικὸν Ἑλληνογαλλικόν, Ἀθ. 1908-10.
Ἰατρίδης, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων, Ἀθ. 1859.
Καλιτσουνάκις, Ἡ ἐν τῇ γλώσσῃ ἐκ τῆς λατρείας χρῆσις τοῦ ἑπτά, Ἀθ. 1902.
Κοραῆς, Ἄτακτα, Παρίσιοι, 1828.
Μανοῦσος, Τραγούδια ἐθνικά, Κέρκυρα, 1850.
Μοσχοβάκης, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθ. 1882.
Μπούτουρας, Κύρια ὀνόματα, Ἀθ. 1912.
Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, Ἀθ. 1887.
Παχτίκος, 260 Δημώδη ἑλληνικὰ ᾀσματα, Ἀθ. 1905.
Περραιβός, Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας, Ἀθ. 1857.
Πολίτης, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. λαοῦ, Ἀθ. 1914.
Πρωτοπαπᾶς, Ἓν εἰδύλλιον τοῦ Ζαχαριᾶ. Σπαρτιατικὸν ἡμερολόγιον, Σπάρτη, 1906.
Σάθας, Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, Ἀθ. 1864.
Σάθας, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθ. 1869.
Σάθας, Νεοελληνικῆς φιλολογίας παράρτημα, Ἀθ. 1870.
Σάθας, Ἀσίζαι τοῦ βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου, Παρίσιοι, 1877 (Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Τόμ. 6).
Φιλιππίδης, Βιογραφία τοῦ Δημητρίου Καρατάσσου, Ἀθ. 1881.
Φραντζῆς, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, Ἀθ. 1839.
Χασιώτης, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον δημοτικῶν ᾀσμάτων, Ἀθ. 1866
Χατζιδάκις, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα ἑλληνικά, Ἀθ. 1907.
Ψάχος, Δημώδη ᾀσματα Γορτυνίας, Ἀθ. 1923.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ

ΥΠΟ

ΜΑΡΙΕΤΑΣ ΜΙΝΩΤΟΥ

1

Τὰ τρία παιδιὰ μὲ τ' ἄστρα.

Ἦτανε ἕνας βασιλιᾶς ποῦ 'χε ἕνα μονάκριβο γιό. Τοῦ μηνύσανε πὼς νὰ πάῃ νὰ πολεμήσῃ, γιατί, ἀ δὲ πάῃ, χάνει τὴν καλύτερή του χώρα, εἰδάλλως τὴν κερδαίνει. Ἐκεῖ στὸ πόλεμο σκοτώθηκε καὶ ἄφησε τὸ γιό του ὀρφανὸ παιδάκι ἕξι χρονῶ. Ἦρθε ἡ ὥρα καὶ μεγάλωσε καὶ τὸ παιδὶ καὶ γένηκε τρανὸς βασιλιᾶς. Πάλι σὲ πολέμους ἤτανε ἡ χώρα του. Ἕνα βράδυ τοῦ μηνύσανε κρυφὰ πὼς ὁ ὀχτρὸς θὰ μπομπάρδιζε τὴ χώρα του κρυφά. Τὸ λοιπὸ ὁ βασιλιᾶς ἔβαλε προκήρυξη νὰ μὴν ἀφήσῃ κανεὶς φωτερὰ ἀναμμένα οὔτε νά 'βγῃ στὸ δρόμο. Οὗλοι νὰ βρίσκουνται στὰ σπίτια τους μὲ τὸ σούρουπο καὶ νὰ μὴ βγάνουν μιλιά. Στὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ ἤτανε καὶ κάτι φτωχὲς κοπέλλες, ὄμορφες πολύ. «Συφορά, οἱ κακομοῖρες! εἴπανε, σὰν τὸ ἀκούσανε. Κ' ἐμεῖς πῶς θὰ γλυτώσουμε, ποὺ ἔρχονται γιορτάδες καὶ πρέπει νὰ τελειώσουμε τὸ γνέσιμο τοῦ μαλλιοῦ;—Ἀκοῦστε ἐμὲ καὶ δὲ θὰ χάσετε, εἶπε ἡ μικρότερη. Θὰ πᾶμε κάτου στὸ ὑπόγειο, θὰ κλείσουμε καλά, θ' ἀνάψουμε μοναχὰ ἕνα κεράκι καὶ θὰ κοιτάξουμε νὰ σφαλήσουμε καὶ τσοὶ χαραμάδες μὲ κανένα ροῦχο.—Χαρὰ στὸ στόμα σου, εἶπε ἡ μεγάλη. Εἰδάλλως εἴμαστε χαμένες.» Πραγματικῶς τὸ βράδυ ἐκλείσανε καλὰ καὶ ἀρχινήσανε τὴ δουλειά τους. Ὁ βασιλιᾶς γιὰ νὰ πεισθῇ πὼς οἱ ὑπήκοοί του δὲν τόνε γελοῦνε, ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ἕνα γῦρο στὴ χώρα του καὶ νὰ ἰδῇ. Πήαινε, πήαινε στὰ σκοτάδια κ' ἔφτασε στὸ σπίτι τοῦ κοπελλῶνε. Ἄκουσε μιλιὲς καὶ γέλοια. «Ἤθελα νά' χω γι' ἄντρα τὸ μάγερα τοῦ βασιλιᾶ, ἔλεγε ἡ μεγαλύτερη. Ἐγώ, ποὺ ἔχω χρόνια νὰ δοκιμάσω τὸ κρέας, θὰ θαραπευόμουνα φαΐ.—Κ' ἐγώ, ἔλεγε ἡ δεύτερη, ἤθελα πάρω τὸ καμαριέρη του. Ὅσα γλυκὰ ἔμνεσκαν τοῦ βασιλιᾶ θὰν τὰ ἔτρωγα ἐγώ.—Ἐγώ, εἶπε ἡ μικρότερη,

ἤθελα τὸ βασιλιᾶ τὸν ἴδιον καί, κοπέλλες μου, θὰ τὸν πάρω. Ἡ συχωρεμένη ἡ μάνα μου μοῦ ἔλεγε πὼς ἡ τύχη μου, ποὺ μὲ μοίρανε, εἶπε πὼς θὰ πάρω βασιλιᾶ καὶ θὰ κάμω τρία παιδιὰ μὲ ἄστρα στὸ κούτελο.» Ἐξακαρδιστήκανε στὰ γέλοια οἱ κοπέλλες. «Μπράβο σου! ποῦ μᾶς ἔκανες κ' ἐγελάσαμε.—Μὰ σὲ τοῦτο τὸ σκοτάδι καὶ νὰ μὴ λέῃ καὶ τίποτα κανείς, πῶς θὰ κάμῃ;» εἶπε ἡ μικρότερη. Ὁ βασιλιᾶς ἐπρόσεξε καλὰ κ' ἤθελε νὰ τσοὶ γνωρίσῃ. Ἀλλὰ ποῦ νὰ θυμῶταν μέσα στὸ σκοτάδι τὸ σπίτι τσους! Γι' αὐτὸ ἔβγαλε ἕνα μαχαιράκι κ' ἔκαμε στὸ τοῖχο ἕνα σταυρό.

Τὴν ἄλλη μέρα ἐκάλεσε τσοὶ παλατιανούς του καὶ τοὺς εἶπε: «Ὅποιος θὰ μοῦ εὕρῃ τὸ τάδε σπίτι θὰ τοῦ δώσω πολλὰ λεφτά. Ἔχει ἕνα σημάδι μὲ σταυρό. Θὰ ἔμπῃς μέσα καὶ θὰ γυρέψῃς νὰ μοῦ φέρῃς τσοὶ κοπέλλες, ποὺ εἶναι μέσα. Ἀλλιῶς νὰ μὴν τὸ κάμετε, γιατὶ τὰ κεφάλια σας εἶναι χαϊμένα.» Ἐπῆγαν ἐκεῖνοι καὶ τσοῦ τὸ εἶπανε. Τὰ κορίτσια ἐξαφνιστήκανε. «Κι ἄ μᾶς κόψῃ τὸ κεφάλι; θὰ εἶδε τὴ κλωστὴ τὸ φῶς, ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τσοὶ χαραμάδες. Ὤ! ποῦ θὰ σταθοῦμε!» Ἀφεντικιὰ προσταγὴ ὅμως καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα. Ἐξεκινήσανε καὶ οἱ τρεῖς μὲ τσοὶ παλατιανοὺς γιὰ τὸ παλάτι.

Ὁ βασιλιᾶς τσοὶ περίμενε στὴ βασιλικιὰ σάλα, ποὺ ὑπόγραφε τὰ ἔγγραφα. «Τί ἐκάνατε τὴν τάδε ὥρα ἐψὲς τὸ βράδυ;—Πολυχρονεμένε μου, ἐδουλεύαμε, εἶπε ἡ μικρότερη. Μᾶς ἔπνιξαν οἱ γιορτάδες κ' ἔπρεπε νὰ δουλέψουμε, γιὰ νὰ βγάλουμε τὸ ψωμί μας.—Καλά, γι' αὐτὸ εἴσαστε συχωρεμένες; Μὰ τί ἐλέγατε;—Πολυχρονεμένε μου, ἐγελούσαμε.—Ἂς τα εὐτὰ καὶ νὰ πῆτε. Ἀλλιῶς θὰ σᾶς κόψω τὸ κεφάλι.» Οἱ κακομοῖρες τί νὰ κάμουνε; «Πολυχρονεμένε μου, ἀρχίνισε ἡ μεγάλη. Ἐγὼ στὴ φτώχεια, ποὺ ἔχω, εἶπα νὰ παντρευόμουνα τὸ μάγερα τοῦ βασιλιᾶ, γιὰ νὰ μοῦ δίνῃ νὰ καλοτρώω.—Κ' ἐγώ, βασιλιᾶ μου, εἶπε ἡ δεύτερη, εἶπα νά 'παιρνα γιὰ ἄντρα τὸν καμαριέρη σου, γιὰ νὰ τρώω τὰ γλυκά, ποὺ σοῦ μένουνε.—Κ' ἐγώ, βασιλιᾶ μου, εἶπε ἡ μικρότερη, ἔλεγα νὰ σὲ πάρω τὸν ἴδιο. Γιατὶ μοῦ 'χει πεῖ ἡ μάνα μου, πὼς θὰ σὲ πάρω καὶ θὰ κάμω καὶ τρία παιδιὰ μὲ ἄστρο στὸ κούτελο.—Ἂν εἶναι ἀλήθεια εὐτὸ ποῦ λές, θὰ σὲ πάρω καὶ ἀπόψε, εἶπε ὁ βασιλιᾶς.—Πολυχρονεμένε μου; θὰ ἰδῇς. Μπορεῖ νὰ λαθέψῃ ἡ Μοῖρα μου, ποὺ μ' ἔρανε;»

Ὁ βασιλιᾶς ἐκάλεσε τὸ μάγερά του καὶ τὸν πορτιέρη καὶ τσοὺς εἶπε. «Σᾶς δίνω τόσα κολωνᾶτα τοῦ καθενός, νὰ πάρετε αὐτὲς τσοὶ κοπέλλες.» Εἴπανε ναί, γιατὶ ἦτανε κι ὄμορφες. «Καὶ τώρα ἔρχεται ἡ σειρά μου. Μάνα τί λὲς κ' ἐσύ; εἶπε στὴ γρία βασίλισσα,

ποὺ ἄκουε θυμωμένη τσοὶ κουβέντες.—Παιδάκι μου, λέω πὼς γελάει, γιὰ νὰ τὴν πάρῃς. Πῶς μπορεῖ νὰ κάμῃ παιδιὰ μὲ ἄστρα;—Καὶ τί θὰ χάσω, μάνα; ἂν δὲν τὰ κάμῃ, θὰ τσῆ πάρω τὸ κεφάλι.—Σύμφωνοι, πολυχρονεμένε μου, νὰ μοῦ τὸ κόψῃς, εἶπε ἡ κοπέλλα.» Καὶ σὲ ὀχτὼ ἡμέρες ἐγινήκανε γάμοι βασιλικοί.

Ἡ βασίλισσα, νὰ ποῦμε, σὲ λίγες ἡμέρες ἔμεινε ἔγκυος. Τσ' ἡμέρες ποὺ κοντολόγαε νὰ γεννήσῃ, ἐμηνύσανε τοῦ βασιλιᾶ ποὺ ἂν δὲν πάῃ, χάνει τὴν καλύτερή του χώρα. Τί νὰ κάμῃ; Ἤτουνα ὑποχρεωμένος. «Μάνα, ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου. Κοίταξε τὴ γυναῖκα μου, ποὺ θὰ γεννήσῃ.—Μπά, παιδάκι μου! Ἔγνοια σου.» Ἤρθε καὶ ἡ ὥρα τσῆ γέννας. Ἡ γρία πεθερὰ—νὰ ἰδῇς τί κακὲς ποῦ εἶναι πάντα! — ἐσυνεννοήθηκε μὲ τὴ μαμή. «Ἢ κάνεις ὅ,τι σοῦ λέω καὶ πλουταίνες ἢ ἂν πῇς τὸ παραμικρὸ θὰ σὲ σκοτώσω. Κοίταξε νὰ κρύψῃς τὸ παιδὶ ὅπως ἐγεννήθη καὶ νὰ βάλῃς στὴ θέση του ἕνα γατάκι.» Καὶ πραγματικῶς ἐκεῖ ποὺ ἔπεσε τὸ παιδί, τὸ σκέπασε μὲ μία κουβέρτα, χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇ ἡ μάνα του καὶ τὸ ἐπῆγε σὲ μιὰ σκοτεινὴ κάμερα. Μόλις ἀνανοήθηκε ἀπὸ τσοὶ πόνους ἡ λεχῶνα, ἐρώτησε γιὰ τὸ παιδί. «Ἄ! κυρά μου, ποὺ ἐπῆρες τὸ γιό μου στὸ λαιμό σου! τῆς εἶπε μὲ φοβέρα ἡ πεθερά. Τοῦ ἐγέννησες γατσοῦλι.» Ἔπεσε στὰ μαῦρα παννιὰ ἡ κακομοῖρα. Ἔγραψε ἡ μάνα του τὴν εἴδηση στὸ βασιλιᾶ. Ὁ βασιλιᾶς μία καὶ δύο ἐξεκίνησε γιὰ τὸ παλάτι φαρμακωμένος. «Σὲ λυπήθηκα νὰ σὲ κόψω μὲ τὸ πρῶτο. Ἂν κάμῃς ἔτσι καὶ στὸ δεύτερο, γλυτωμὸ δὲν ἔχεις, κακομοῖρα!—Μὰ φταίω κ' ἐγώ, βασιλιᾶ μου; ἔτσι εἶχε πεῖ ἡ Μοῖρα μου.»

Ἔμεινε πάλι ἔγκυος, καὶ 'κεῖ ποὺ τὴν εἶχε φῶς καὶ μάτια ὁ βασιλιᾶς, τοῦ μηνύσανε πὼς ἄλλος πόλεμος κατάστρεφε τὴ χώρα του κ' ἔπρεπε νὰ πάῃ. Ἀφοῦ ἄλλη μιὰ φορὰ ἔδωσε τσοὶ σύστασες στὴ μάνα του, ἔφυγε. Ἐκείνη ἡ κακοῦργα ἔκανε πάλι τὰ ἴδια μὲ τὴ μαμὴ καὶ στὴ θέση τοῦ παιδιοῦ ἔβαλε ἕνα σκυλάκι καὶ ἐκεῖ ποὺ ἐξύπνησε ἡ λεχῶνα τσῆ τὸ παρουσίασε. «Ἐτοῦτα εἶναι τὰ παιδιὰ μὲ τ' ἄστρα, ποὺ κάνεις. Κ' ὁ σέμπιος [1]) ὁ γιός μου σὲ πίστεψε!» Ἡ κακομοῖρα δὲν ἤξερε τί νὰ πῇ. Ὁ βασιλιᾶς ἦτανε πολὺ καλὸς καὶ τὴ συχώρεσε κι αὐτὴ τὴ φορά. «Ἄσε νὰ ἰδοῦμε καὶ τὴν τρίτη. Ἀλλιῶς, μάνα, τὴ σκοτώνω, ἔλεγε στὴ γρία βασίλισσα.»

Ἔμεινε καὶ πάλι ἔγκυος ἡ κοπέλλα. Τὴν ἔπιασαν ὅμως ξαφνικὰ οἱ πόνοι, ἐκεῖ ποὺ ὁ βασιλιᾶς εἶχε πάει στὸ κυνῆγι, κ' ἡ γρία στρίγ-

1) Κουτός.

γλα ἄλλαξε τὸ παιδὶ μ᾽ ἕνα φεῖδι. Ὁ βασιλιᾶς ἦταν ἀπαρηγόρητος. Ὅμως ἀπὸ τὴ μεγάλη του καλωσύνη δὲν τὴν ἔκοψε, ἀλλὰ τὴν ἔβαλε κάτου στὴν αὐλὴ νὰ περιποιῆται τσοὶ κόττες καὶ τσοὶ στάβλους, σὰν τὴ χειρότερη δοῦλα.

Ἀλλ᾽ ἂς ἀφήσουμε τὴ βασίλισσα κι ἂς πιάσουμε τὰ παιδιά.

Ἡ μαμὴ τὰ πετοῦσε σ᾽ ἕνα ἔρημο μέρος, ὅπου ἔζοῦσε ἕνας καλόγερος ἀπὸ τὸ μῆλο μιᾶς μηλιᾶς, ποὺ ἦταν ἐκεῖ, καὶ κάθε μέρα ἔβγανε κ᾽ ἕνα καινούργιο. Τὸ μεσημέρι ἐκεῖ ποὺ ὁ γέρος ἐπήγαινε νὰ κόψῃ τὸ μῆλο, εἶδε μιὰ λάμψη, ποὺ δὲν τὴν εἶχε ἀγναντεμένη ἄλλη φορά. Ἐπῆγε πρὸς τὸ μέρος, ποὺ ἐρχότουνα, καὶ εἶδε τὸ παιδάκι. «Ὦ! εἶπε. Κάτι αἷμα βασιλικὸ εἶναι καὶ κάποιο ἔγκλημα θὰ γίνηκε.» Ἐκεῖ ποὺ πήγαινε γιὰ νὰ κόψῃ τὸ μῆλο του, εἶδε δύο μῆλα. «Θέλημα Θεοῦ, εἶπε μοναχός του, νὰ ζήσῃ τὸ παιδί. Πρέπει νὰ τὸ περιποιηθῶ.» Κ᾽ ἔκοψε τ᾽ ἄλλο μῆλο, τὸ κοπάνισε καὶ τοῦ τό ᾽βρασε. Τὸ παιδάκι ἐμεγάλωνε ἀπὸ ἡμέρα σ᾽ ἄλλη ὅσο κανένα ἄλλο. Ὁ καλόγερος τὸ βάφτισε Αὐγερινό, ἐπειδὴ εἶχε τὸ ἄστρο στὸ κούτελο. Ἡ μαμὴ στὴν ἴδια θέση ἐπῆε καὶ τ᾽ ἄλλα δύο. Ὁ καλόγερος τὰ ἔπαιρνε καὶ τὰ πήγαινε στὴ σπηλιά του. Κάθε ποὺ εὕρισκε παιδί, ἡ μηλιὰ εἶχε καὶ ἕνα μῆλο παραπανιστὸ καὶ μ᾽ εὐτὸ τὸν τρόπο ἀνάσταινε τὰ παιδάκια, ποὺ ἤτουνα, οὔτε ἀγγελούδια! καὶ ἐλαμποκοπούσανε μὲ τ᾽ ἄστρα. Τὰ ἔβγαλε τὸ ἕνα Αὐγερινό, τὸ ἄλλο Ἀποσπερίτη καὶ τὸ μικρότερο, τὸ κοριτσάκι, Πούλια. Τὸ μεγάλο παιδί, ὁ Αὐγερινός, εἶχε τὴ δύναμη νὰ εἶναι μάντις, καρδιογνώστης. Τὸ λοιπὸν εἶπε στ᾽ ἀδέλφια του πὼς εἶναι παιδιὰ βασιλιᾶ καὶ τίνος ἤτανε. Τὰ ἄλλα δύο ἀνυπομονούσανε νὰ πᾶνε στὸ παλάτι καὶ νὰ τὸ ποῦνε. «Τίποτα. Ἀφῆστε με καὶ ξέρω τί κάνω.» Κ᾽ ἔτσι ὑπόμεναν. Ὁ βασιλιᾶς μία μέρα ἐπῆγε στὸ κυνῆγι κ᾽ ἡ τύχη τὸν ἔφερε στὸ μέρος τοῦ παιδιῶνε του. Μόλις ἀγνάντεψε ἐκείνους τσοὶ δύο ἀγγέλους, τὰ σερνικά, ἐλιποθύμησε. Τόνε συνεφέρανε καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ ἐδώσανε κανίσκι ἕνα λαγό. «Ἔτσι, ἔλεγε ὁ βασλιᾶς; θὰ εἶχα κ᾽ ἐγὼ τέτοια παιδιά, ἃ δὲ μὲ γελοῦσε ἡ καταραμένη ἐκείνη!» Τὰ ἐρώτησε τίνος εἶναι καὶ ᾽κεῖνα εἶπανε τὸ ὄνομα τοῦ καλόγερου. «Παιδάκια μου, τοὺς εἶπε, ἔχω εὐχαρίστηση τὴν Κυριακὴ νὰ γιοματίσουμε μαζὶ στὸ παλάτι.—Μ᾽ εὐχαρίστησή μας, μεγαλειότατε. Ἀλλὰ ἔχουμε καὶ μίαν ἀδρεφοῦλα, τὴν Πούλια. Μᾶς ἐπιτρέπετε νὰ τήνε φέρουμε;—Νὰ τήνε φέρετε, παιδιά μου. Μ᾽ εὐχαρίστηση.» Τὰ παιδιὰ ἐτρέξανε καὶ τὰ εἶπανε οὔλα στὴν ἀδρεφοῦλα τους. «Πρόσεξε, τσῆ εἶπε ὁ μεγάλος, ὁ καρδιογνώστης. Ὁ βασιλιᾶς θὰ ντὸ πῇ τσῆ μάνας του, κ᾽ ἐκείνη θά ᾽ρθῃ νὰ φέρῃ γλυκά. Ἐσύ,

Πούλια, νὰ μὴ φᾷς μὲ κανένα τρόπο. Νὰ πῇς πῶς ἔχεις συνήθεια νὰ μὴ τρῶς τίποτα χωρὶς τ᾽ ἀδρέφια σου.» Πραγματικῶς τὴν ἄλλη μέρα ἐκεῖ ποὺ τὰ παιδιὰ ἤτουνα στὸ κυνῆγι μὲ τὸν καλόγερο, νά σου ἡ γρία βασίλισσα. Ὅσα κι ἂν ἔκαμε νὰ πείσῃ τὴν Πούλια νὰ φάῃ ἀπὸ τὰ γλυκά, ἐστάθηκε ἀδύνατο. «Καλά, παιδάκι μου, τρῶς ὕστερα μὲ τ᾽ ἀδρέφια σου» τσῆ εἶπεν ἡ γρία, ἥσυχη πὼς ἔπειτα θὰ ἐτρώγανε κ᾽ οἱ τρεῖς.

Εἶδε κ᾽ ἔπαθε ὁ Αὐγερινὸς νὰ πείσῃ τὴν ἀδρεφή του νὰ μὴ δοκιμάσῃ τὰ γλυκά. «Θὰ μὲ κάμῃς νὰ κάμω μία κακὴ πρᾶξη, τσῆ εἶπε. Ὁρίστε. Φώναξε τὸ σκυλάκι μας.» Τὸ ἐφώναξε καὶ τοῦ ἔδώσανε ἕνα γλυκό. Σὲ λίγο τὸ σκυλὶ ἦτανε ψόφιο. Ἡ Πούλια ἀγκάλιασε τὸ ἀδρεφάκι της καὶ τὸ φιλοῦσε. «Μεθαύριο, παιδιά, εἶπε ἐκεῖνος, θὰ κάνετε ὅ,τι κάνω ἐγώ· ἀλλιῶς ἐχαθήκαμε.» Πραγματικῶς τὴν Κυριακή, ποὺ ἤτανε καὶ τόσοι ἄλλοι καλεσμένοι, ἐπήανε τὰ παιδιά. Ἐκάτσανε ὅλοι. «Κάτσετε καὶ σεῖς, παιδάκια μου, τσοῦ λέει ὁ βασιλιᾶς, γιατὶ ἐνόμιζε πὼς ντρέπουνται.—Δὲν θὰ κάτσουμε στὸ τραπέζι, λέει ὁ μεγάλος, ἂν δὲν ἔρθῃ ἐδῶ τὸ καλύτερο πρόσωπο τοῦ σπιτιοῦ.—Μὰ ἐδῶ εἶναι οὔλα, εἶπε ὁ βασιλιᾶς.—Ὄχι! βασιλιᾶ μου, εἶπε ὁ Αὐγερινός. Λείπει ἡ βασίλισσα, ἡ γυναῖκα σου.—Μὰ δὲν ἔχω γυναῖκα, παιδάκια μου! Ἐπέθανε.—Ἔχεις κ᾽ εἶναι κάτου καὶ παστρεύει τσοὶ κόττες.» Ὅλοι ἐθαυμάζανε τὸ παιδὶ κ᾽ ἡ γρία βασίλισσα ἦταν ἔξω φρενῶ. «Νὰ τὰ διώξῃς, βασιλιᾶ. Γιατὶ τὰ ἔφερες ἐδῶ μέσα;» Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι καλεσμένοι εἴχανε περιέργεια καὶ παρακαλέσανε τὴ βασίλισσα νὰ τ᾽ ἀφήσῃ. Ἔτσι κι ὁ βασιλιᾶς εἶπε: «Μιὰ μέρα εἶναι τούτη. Ἂς φέρω ἀπάνω τὴ γυναῖκα μου.» Καὶ διέταξε νὰ τὴν ντύσουνε βασιλικὰ καὶ νὰ τὴν φέρουνε ἀπάνου. Πραγματικῶς ἀφήσανε τὸ φαΐ καὶ ἐπεριμένανε. Οὔλοι ἐθαυμάσανε τὴν ὁμορφιά τση, γιατὶ μ᾽ οὔλες τσοὶ κακουχίες ἦτανε μία κυρά. Ἐτότες ἐκάτσανε στὸ τραπέζι. Τὰ παιδιὰ ὅμως ἐστέκανε ὀρθά. «Παιδάκια μου, εἶπε ὁ βασιλιᾶς. Ἡ ἐπιθυμία σας ἐγίνηκε, κάτσετε καὶ σεῖς τώρα.—Πολυχρονεμένε μου, λέει ὁ Αὐγερινός, πῶς νὰ φᾶμε, ἀφοῦ ἡ βασίλισσα, ἡ μάνα σου, μᾶς ἔχει βάλει φαρμάκι στὸ φαΐ; Κι ἂ δὲ μὲ πιστεύετε, βάρτε τη νὰ δοκιμάσῃ.» Ἡ βασίλισσα δὲν ἤξερε τί ἔκανε. «Βασιλιᾶ, νὰ τὰ διώξῃς. Τί εἶναι τοῦτο ποὺ μοῦ ᾽κανες σήμερα; — Δοκίμασε καὶ σύ. Τί θὰ χάσῃς; Δοκίμασε γιὰ νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ τελειώσουνε αὐτὰ τὰ παιδιά.» Μὰ ποῦ νὰ βάλῃ στὸ στόμα τση! Ἡ κακομοῖρα ἡ νέα βασίλισσα ἔκλαιγε ἀπὸ μέσα τση, ποὺ τά ᾽βλεπε, γιατὶ ἐσκεφτότουνα τὰ δικά τση. «Μεγαλειότατε, εἶπε ὁ Αὐγερινός, ἔχεις κανένα ζωντανό, ποὺ νὰ μὴ λυπᾶσαι νὰ τὸ χάσῃς;

—Ἐδῶ εἴμαστε καλοὶ καὶ τὰ λυπόμαστε οὔλα· ἀλλὰ γιὰ περιέργεια φέρτε τὸ σκύλο τοῦ μάγερα.» Τὸν ἐφέρανε, ἐβγάλανε ἀπὸ τὰ τρία πιάτα τοῦ παιδιῶνε λίγη σοῦπα καὶ τὴν ἐδώσανε στὸ σκυλί. Τὸ κακόμοιρο ἐψόφησε ἀμέσως. «Βλέπεις, μεγαλειότατε, ποὺ δὲν σὲ γελάω; εἶπε ὁ Αὐγερινός.» Ἡ γρία δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ. «Μεγαλειότατε, ἄκουσε, εἶπε ὁ Αὐγερινός. Εἴμαστε τὰ τρία παιδιά σου, ποὺ μᾶς ἔκαμε ἡ μάνα μας ἡ βασίλισσα, ποὺ εἶχες πεταμένη στὴν αὐλή. Ἡ νόνα μας μᾶς πέταξε στὴν ἔρημο καὶ ἔβαλε στὴ θέση μας γάτες καὶ φεῖδια, γιατὶ ἐμίσαγε τὴ μάνα μας. Εἶσαι τώρα βέβαιος πὼς λέμε τὴν ἀλήθεια;» Ὁ βασιλιᾶς ἐδιάταξε νὰ σιάξουν στὴ γυναῖκα του τὴ βασιλική τση κάμερα καὶ τὴ δὲ μάνα του ἐκατέβασε στὴ θέση τση στὴν αὐλή.

Κατ' ἀφήγηση τῆς ἀγράμματης χωρικῆς Μαρίας Κότσικα, ἐτῶν 75, ἀπὸ χωριὸ Κατασταρι τῆς Ζακύνθου.

2

Εὐκὴ γονέου ἔπαρε καὶ σὲ βουνὸ ἀνέβα.

Μία φορὰ ἦταν μία οἰκογένεια σὲ ἐξοχή, ὁ πατέρας κ' ἡ μητέρα, κ' εἶχαν τρία κορίτσια. Πρὸ καιροῦ ἐπέθανε ὁ πατέρας κ' ἔμειναν τὰ κορίτσια μὲ τὴ μητέρα τους. Ὅταν ἐπέρασαν δύο ἔτη, ἀσθένησε κ' ἡ μητέρα τους, κι ὅταν ἐγνώρισε τὸ θάνατό της, διότι δὲν εἶχε γνώση, ἐπροσκάλεσε τὰ τρία τση κορίτσια κοντά τση καὶ τσοῦ ἐπαράγγειλε πολλὰ καὶ τσοὶ εὐχήθηκε νὰ εἶναι ταχτικὲς κι ὅτι νὰ εἶναι ἥσυχες γιὰ παντρεία, γιατὶ θὰ παντρευτοῦν κ' οἱ τρεῖς μὲ ὑπομονὴ καὶ ἡσυχία. Μετὰ ἐπέθανε. Ἔμειναν τὰ κορίτσια μοναχά. Ἦταν πολὺ ἥσυχα. Ἐργαζόντανε καὶ ζούσανε. Ἡ πλέον μικρὴ ἔβγαινε εἰς τὸ δρόμο. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ἦταν βασίλειο κι ὁ βασιλιᾶς εἶχε ἕνα γιό, εἶχε καὶ ἕνα ὑπηρέτη ἀράπη. Κάθε ἡμέρα ὁ ἀράπης ἐπήγαινε τὸ βασιλόπουλο στὸ σχολεῖο κ' ἡ μικρότερη ἀπὸ τὰ τρία κορίτσια ἐπήγαινε σὲ θελήματα. Ὁ ἀράπης ἔδωκε ἕνα μπάτσο τοῦ βασιλόπουλου καὶ τὸ παιδὶ ἔπεσε ὡσὰν νεκρό. Τὸν ἐσηκώσανε καὶ τὸν ἐπήανε σπίτι του. Τὸ κορίτσι, ποὺ ἔβγαινε στὸ δρόμο, τὰ εἶδε ὅλα αὐτὰ τοῦ παιδιοῦ.

Μόλις τὸν ἐπῆγαν στὸ παλάτι, τοῦ ἐκάμανε πολλὰ γιὰ νὰ τὸν συνεφέρουνε, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε καμμία θεραπεία. Ἐτότενες ὁ βασιλιᾶς ἐδιέταξε ὅτι ὅποιος ξέρει τί τοῦ ἐκάμανε τοῦ παιδιοῦ, ὅ,τι ἄνθρωπος καὶ νὰ εἶναι, θὰ τοῦ δίνῃ χρήματα, ἂν εἶναι κορίτσι, θὰ τῆς τὸν δίνῃ γιὰ σύζυγο. Τὸ ἄκουσε καὶ ἡ κοπέλλα κ' οἱ ἀδρεφάδες τση κ' εἶπε.

«Ἐγὼ εἶδα τί ἐκάμανε τοῦ παιδιοῦ.» Καὶ ἐπῆραν τὸ κορίτσι κ' ἐπῆγανε στὸ παλάτι κ' εἶπε τοῦ βασιλιᾶ: «Ἐγὼ τὰ εἶδα οὔλα. Ὁ ἀράπης ἔδωκε μία φουσκιὰ τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ ἔρριξε χάμου σὰν νεκρό.» Ὁ ἀράπης ἦταν μάγος. Τότες ὁ βασιλιᾶς ἐκάλεσε τὸν ἀράπη καὶ τοῦ εἶπε: «Δός του καὶ ἄλλη μία φουσκιὰ κ' εἰς τὸ ἄλλο μέρος.» Κι ὅταν τοῦ ἔδωκε τὴ φουσκιά, ἀμέσως τὸ παιδὶ ἀνανοήθηκε. Τὸν ἀράπη ὁ βασιλιᾶς τὸν ἐτιμώρησε καὶ τὸ κορίτσι τὸ ἐκράτησε στὸ παλάτι. Καὶ μόλις ἤρθε εἰς ἡλικία, κατὰ τὸ λόγο του τὴν ἐστεφάνωσε μὲ τὸ βασιλόπουλο καὶ γίνηκε βασίλισσα.

Ἂς ἀφήσουμε τὴ βασίλισσα κι ἂς πιάσουμε τώρα τσοὶ ἄλλες δύο. Ἐκεῖ ποὺ ἐκαθόντανε, ἦταν πλησίον θάλασσα, καὶ μία ἡμέρα ἔπλεναν ἔξω στὸ δρόμο. Ἐκεῖ ἐρχόντανε ἕνα καράβι μὲ τὸν καπετάνιο. Ἦταν τρικυμία. Ἡ κοπέλλα ἐχτυποῦσε τὰ ροῦχα στὴν πλάκα. Ὁ καπετάνιος ἐνόμισε ὅτι τοῦ κάνει νοήματα γιὰ νὰ πάῃ ἀπ' ἄλλο δρόμο κ' ἐπροχώρησε κ' ἐβγῆκε ἐκεῖ ποὺ ἐπλέναν οἱ κοπέλλες. Τὴν κοιτάζει. Τοῦ ἐφάνηκε ὅτι εἶναι ὡραιοτάτη τοῦ κόσμου κι ἀμέσως ἐξέτασε ποία εἶναι, ἂν εἶναι ἀνύπαντρη. Εἶπανε πολλὰ καλὰ γιὰ αὐτή. Τοῦ εἶπανε πὼς ἔχει ἀδρεφὴ βασίλισσα. Ἀνακατωθήκανε τὰ πράματα κ' ἐκάμανε τὸ γάμο. Δέκα ἡμέρες ἐβαστάξανε οἱ χαρὲς κ' ἔπειτα μὲ χαρὰ καὶ δόξα τὴν ἐπῆρε κ' ἐφύγανε στὴ πατρίδα του.

Τώρα δὲν ἀπόλειπε παρὰ ἡ μικρή, ποὺ ἐκαθότουνα καὶ δούλευε ἔρμη ἡ κακομοῖρα. Ἐκεῖ ποὺ δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ στὴν ἐρημιά τση, μιὰ μέρα ἐπῆγε στὴ κάμερα τσῆ μάνας τση, ποὺ δὲν τὴν εἶχε ἀνοιμένη ἀπὸ τότες ποὺ ἐπέθανε. Τὴν ἄνοιξε, ἀρχίνησε νὰ βγάνῃ τὰ ἔπιπλα, κ' ἐκεῖ ποὺ ἐκαθάριζε, βλέπει μία πλάκα μεγάλη μ' ἕνα κουλοῦρι σιδερένιο. Ἡ κοπέλλα ἐφοβήθηκε, ἀλλὰ ἔλαβε καὶ μεγάλη περιέργεια νὰ βγάλῃ τὴ πλάκα καὶ νὰ ἰδῇ τί εἶναι. Τὴν ἀσήκωσε κ' ἐκεῖ εἶδε μία σκάλα. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ἦταν ὁ κάτου κόσμος. Ἐκατοικοῦσε μόνον ἕνας βασιλιᾶς καὶ μία βασίλισσα κ' εἶχαν ὑπηρέτη ἕνα ἀράπη. Μόλις τὰ εἶδε ὅλα αὐτὰ ἡ κοπέλλα, ἀνέβηκε ἀπάνου κι ὅταν ἐπέρασε καιρός, μία ἡμέρα ἐσκέφτηκε νὰ κατεβῇ πάλι. Εἶδε στὸ τραπέζι τὸ βασιλιᾶ μὲ τὴ βασίλισσα καὶ τὸν ἀράπη. Τὸ λοιπὸ ἐννόησε ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ οἰκογένεια κ' ἔφυγε. Ἐκατέβηκε μία ἄλλη μέρα κ' εἶδε τὴ βασίλισσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ βασιλιᾶ κ' ἐννόησε πὼς ἦταν ἄντρας της κι ὁ ἀράπης ὑπηρέτης. Καὶ μία μέρα πάλε ἐξανακατέβηκε κι ὁ βασιλιᾶς ἔλειπε κι ὁ ἀράπης εἶχε τὴ βασίλισσα στὴν ἀγκαλιά του. Ἡ κοπέλλα ἐστενοχωρήθηκε κ' εἶπε: «Τήρα, τώρα! Ἀκοῦς νὰ ἔχῃ φίλο τὸν ἀράπη!» Τὸ λοιπὸ παίρνει ἕνα μῆλο καὶ τὸ

ἐπέταξε στὰ μοῦτρα τση καὶ τσῆ 'βγαλε τὸ μάτι. Ἡ κοπέλλα ἐφοβήθηκε κ' ἔκοψε μερικὰ ἄνθια ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν ἦταν στὸν ἀπάνου κόσμο κι ἀνέβηκε ἀπάνου καὶ σφάλισε καλά. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄνθια ἐπῆγε στὴν ἀδρεφὴ τση τὴ βασίλισσα.

Ἀφήνουμε τώρα τὴν κοπέλλα καὶ πιάνουνε τὴ στραβὴ βασίλισσα. Κ' ἐπῆε ὁ ἄντρας τση κ' ηὗρηκε τὸ μάτι τση βγαρμένο. «Καὶ ποῖος σοῦ ἔβγαλε τὸ μάτι; λέει. —Δὲν ἠξέρω, λέει. Ἔτσι εὑρέθηκε ἔξαφνα.» Εἶπε ὁ βασιλιᾶς: «Ἐδῶ εἰς τὸν κάτου κόσμο δὲν ὑπάρχει κανένας. Τὸ λοιπὸ ποῖος σὲ βάρεσε;» Καὶ εἶπε: «Θὰ γίνω παπᾶς καὶ πνεματικὸς ν' ἀνεβῶ στὸν ἀπάνου κόσμο, γιὰ νὰ ἐξομολοήσω ἀθρώπους, νὰ μάθω ποῖος τὴ βάρεσε.» Τὸ λοιπὸ ἐγίνηκε παπᾶς κι ἀνέβηκε εἰς τὸν ἀπάνου κόσμο. Ἐμαθητεύτηκε ὅτι ἐβγῆκε νέος πνεματικὸς καὶ τὸν ἐπήγανε στὸ βασιλιᾶ γιὰ νὰ ἐξομολοηθοῦν. Ἐκεῖ εἶδε τὰ ἄνθια καὶ εἶπε τσῆ βασίλισσας: «Ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὰ τὰ ἄνθια;—Λέει ἐκείνη: Ἔχω μιὰ ἀδρεφὴ καὶ μοῦ τὰ ἔφερε.—Καὶ λέει ὁ παπᾶς: Μήπως θέλει νὰ τήνε ξομολοήσω;» Ἔστειλε ἡ βασίλισσα τὸ παπᾶ στὴν ἀδρεφή τση κ' εἶδε καὶ τὰ ἄλλα ἄνθια ποὺ εἶχε. Ἀμέσως τὴν ἐξομολόησε τὴν κοπέλλα καὶ τὰ εἶπε ὅλα, ὅσα εἶδε στὴ βασίλισσα μὲ τὸν ἀράπη. Ἐτότες τσῆ εἶπε ὁ παπᾶς: «Μπορεῖς νὰ μοῦ δείξῃς τὴ σκάλα, ποὺ ἐκαταίβαινες;» Κ' ἡ κοπέλλα τοῦ λέει: «Ὄχι!» γιατὶ ἐφοβήθηκε· χωρὶς νὰ ξέρῃ πὼς ὁ παπᾶς ἦταν ὁ ἄντρας αὐτηνῆς, ποὺ ἔβγαλε τὸ μάτι. «Τὸ λοιπό, ἐκεῖνος τσῆ λέει, δεῖξε μου καὶ μὴ φοβᾶσαι, διότι εἶμαι παπᾶς.» Ἐτότες ἀσήκωσε τὴν πλάκα κ' ἐκατέβηκε ὁ παπᾶς κάτου κ' εἶδε τὴ βασίλισσα τὴ γυναῖκα του μὲ τὸν ἀράπη ἀγκαλιασμένους κι ἀμέσως ἁρπάζει τὸ σπαθὶ κ' ἔκοψε καὶ τσοὶ δύο κι ἀνέβηκε ἀμέσως ἀπάνου, ἐπῆε στὸ παλάτι καὶ τὰ ἔκαμε ὅλα γνωστὰ καὶ τσοῦ εἶπε: «Ἐγὼ θέλω νὰ πάρω γιὰ γυναῖκα μου τὴν ἀδρεφή σας.» Τὸ εἶπανε καὶ τσῆ κοπέλλας. Ὁ γάμος ἐγένηκε εἰς τὸ παλάτι καὶ τὴν ἐπῆρε κ' ἐκατεβήκανε πάλι κάτου κ' ἐγίνηκε κι αὐτὴ βασίλισσα· καὶ μὲ τὴν εὐκὴ τσῆ μάνας τους ἔζησανε κ' οἱ τρεῖς εὐτυχισμένες.

Ἀπὸ τὴ Ρόζα Θοδόση, ἐτῶν 85, ἀγράμματη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Βασιλικό.

3

Οἱ τρεῖς τρίχες.

Ἦτανε μία βασίλισσα μὲ τὸ βασιλιᾶ τση, κ' εἶχε ἕνα κοριτσάκι. κ' εἶχε ἕνα σερνικό. Ἐγινήκανε δεκαοχτὼ τὸ σερνικὸ καὶ δεκαεφτὰ τὸ θηλυκό. Τὸ λοιπὸ ἦρθε ἡ ὥρα καὶ κάλεσε ὁ Θεὸς τὴ μητέρα καὶ τὸν παπάκη τους. Ἐκορετάρησε [1]) γιὰ δύο χρόνια, ὡς ποὺ ἦρθε ἕνα τηλεγράφημα νὰ πάῃ τὸ βασιλόπουλο, ποὺ ἂν δὲν πάῃ, χάνει τὴν καλύτερή του χώρα, κι ἂ πάῃ, τὴν κερδίζει. Μπαίνει τὸ βασιλόπουλο στὴν ἀδρεφοῦλα του. «Νὰ σοῦ πῶ, κυρά μου, Ἀφροδίτη μου. Νὰ καθίσῃς, νὰ μὴ πᾷς πουθενά.» Πάει στὴν περεσία καὶ τσοῦ λέει: «Νὰ προσέχετε τὴν ἀδρεφή μου. Νὰ τὴν ἀκοῦτε. Νὰ μὴ ἀφήνετε κανένα ν' ἀνεβῇ.» Οὔλες εὐτοῦνες τσοὶ παραγγελίες ἔδωσε γιὰ τὴν ἀδρεφοῦλα του. Ἔτσι τσοὶ ἔδωσε, ἦρθε ἀμέσως τὸ παπόρο μὲ τὸ στρατὸ νὰ σηκώσουνε τὸ βασιλέα. Μουζικές, πράματα, ποὺ ἐκατέβηκε σὰν νὰ ποῦμε στὴ Πάτρα. Ἐκεῖ ἤτανε ἕνα ξενοδοχεῖο. Ὁ βασιλιᾶς τῶν Πατρῶν εἶπε νὰ μὴ τὸν ἀφήσουνε νὰ πάῃ στὸ ξενοδοχεῖο. Πάει λοιπὸ νὰ τόνε ξεμπαρκάρῃ καὶ τοῦ λέει: «Νὰ ἔρθῃς στὸ δεῖπνο νὰ φᾶμε μαζί. Λαμβάνω εὐχαρίστηση καὶ τιμή.—Εὐχαρίστως, τοῦ λέει.» Ἑτοιμάσανε τὸ δεῖπνο τὸ βασιλικὸ κ' εἴχανε κ' ἕνα Ὀβραῖο πλάϊ στὸ τραπέζι. Ἀλλὰ ξέρεις ἐτοῦτοι οἱ μεγαλειότατοι θὰ ποῦνε τί τοὺς συνέβηκε στὴ ζωή τους. «Τὸ λοιπό, λέει τὸ βασιλόπουλο, εἶμαι τοῦ τάδε βασιλέα. Ἔχω μία ἀδρεφὴ κ' εἶπα στὴν ὑπηρεσία νὰ μοῦ τήνε προσέχουνε.» Πετειέται ὁ παλιοβραῖος καὶ λέει: «Τί ἀδρεφὴ τίμια ἔχεις, ποὺ ἐγὼ ὁπότε θέλω τὴν ἔχω!» Ἀκοῦς ὁ παλιόβραιος! «Εἶσαι στὸ νοῦ σου; τοῦ λέει.—Λέει: Ναί!—Τόμου εἶσαι, θὰ πᾷς νὰ μοῦ φέρῃς τὴν κορνιόλα [2]) τοῦ πατέρα μου, τὴν παλαιή, ποὺ φορεῖ.—Λέει: Ναί!.»

Ὅπου ὁ σκυλόβραιος ναυλώνει βαπόρο νὰ πάῃ νά 'βρῃ τὴ βασιλοποῦλα. Παίρνει μαζί του μοσκοσάπουνα, κολώνιες κι ἀπὸ φτοῦνα καὶ πάει στὸ βασίλειο. Ἐκεῖ νὰ ποῦμε κάτω στοὺς μετζάους [3]) ἤτανε μία ἐπιστάταινα καὶ τσῆ λέει ὁ σκυλόβραιος. «Δὲν μπορῶ νὰ ἰδῶ τὴ βασιλοποῦλα;—Ὄχι! τοῦ λέει.—Δὲν μπορῶ νὰ ἰδῶ τὴν ὑπηρέτρια;» Κατέβηκε, τσῆ ἔταξε λαγοὺς μὲ πετραχήλια. «Ἐγώ, κυρά μου, θὰ σὲ πάρω γυναῖκα μου, φτάνει νὰ μοῦ φέρῃς τὸ δαχτυλίδι τσῆ κυρᾶς. Ἔτσι θέλεις, τὸ παίρνεις.» Τὸ λοιπὸ πάει ἡ ὑπηρέτρια ἀπάνου γλυκαμένη ἀπὸ τὰ ταξίματα καὶ τὰ δῶρα τοῦ Ὀβραίου καὶ τὴν αὐγὴ ποὺ

1) Ἐπένθησε. 2) Δαχτυλίδι ἀνδρικό. 3) Ἰσόγεια δωμάτια.

ἤθελε νὰ νυφτῇ κ' ἔβαλε τὴ καρνιόλα στὸ λαβαμᾶ, κ' ἐκείνη ἀτέντα [1]) ἡ παλιομαγάρα, τσῆ τὸ παίρνει. Παίρνει ὁ σκυλόβραιος τὴ καρνιόλα καὶ τὴ δείχνει. «Ἐ! λέει, ἡ τιμημένη ἀδρεφή σου!» Τί νὰ πῇ. Μὰ καλοῦ κακοῦ λέει: «Ἂν εἶσαι ἄντρας, νὰ μοῦ φέρῃς τὴ σπαργανήθρα τὴ χρυσῆ, μὲ τὴ κορῶνα τοῦ βασιλιᾶ.»

Γιὰ νὰ σ' τὰ κοντολογάω μία κι ὀπίσω στὴν ἐπιστάταινα καὶ στὴν ὑπηρέτρια μ' ἕνα σωρὸ μυρουδίες καὶ κολώνιες. «Κυρά μου, τσῆ λέει. Σοῦ 'φερα μυρουδίες, νὰ μοῦ φέρῃς τὴ σπαργανήθρα, ποὺ ἐτυλιθήκανε τὰ παιδία.» Μὲ τὰ πῶς καὶ πόσα κατορθώνει καὶ παίρνει τὴ σπαργανήθρα [2]) καὶ τοῦ τὴ πάει. Ναυλώνει τὸ βαπόρο καὶ στὴ Πάτρα. Ἐστάθηκε ἡ τσοῦρμα [3]) κι ὁ στρατὸς γιὰ ν' ἀποδειχθῇ ἐτοῦτο τὸ πρᾶμα. Τὸ λοιπὸ πάει καὶ λέει: «Ὁρίστε ἡ σπαργανήθρα.» Τί νὰ πῇ ἄλλο; «Ἄ καὶ τὰ τρία, ποὺ θὰ σοῦ πῶ, τὰ καταφέρῃς, νὰ μὲ κόψῃς. Τὸ λοιπὸ τώρα εἶναι ἡ στερνὴ φορά. Ἡ ἀδρεφή μου ἔχει τρεῖς ὁλόχρυσες τρίχες στὴ μασχάλη της. Ἂν τσοὶ πάρῃς, ἐτότες νὰ μοῦ πάρῃς τὸ κεφάλι.»

Ναυλώνει παπόρο ὀπίσω καὶ πάει στὴν ὑπηρέτρια. «Κυρά μου, εἶναι ἡ τελευταία φορά. Θὰ σὲ στεφανωθῶ. Ἡ κυρὰ ἔχει τρεῖς τρίχες στὴ μασχάλη τση. Ἄ σταθῇς ἀρκετὴ νὰ τσοὶ πάρῃς, χαρά σὲ σέ.» Ἡ ὑπηρέτρια κακὴ καὶ τσ' ἤλεγε: «Κυρά μου, μάτια μου!» Εἶχε καὶ τὸ ψαλλίδι κοντά τση καὶ δὲ ξέρω πῶς, τσῆ κόβει τσοὶ τρίχες, τσοὶ βάνει σ' ἕνα χαρτάκι καὶ τσοὶ δίνει τοῦ ψευτουβραίου. Παίρνει καὶ τσοὶ τρεῖς τρίχες καὶ τσοὶ πάει. «Ἰδοὺ ἡ ψωροτιμημένη ἡ ἀδρεφή σου!» Ἐπαραδόθηκε τὸ βασιλόπουλο νὰ τόνε κόψουνε τὴν Κυριακή. Ἄφησε τὸ στρατό, οὔλα τὰ πάντα.

Ἡ ἀδρεφοῦλα του ἀπὸ δῶ ἀπὸ 'κεῖ ἔμαθε τὸ ζήτημα κ' ἐκατάλαβε. Ἐπροκηρύχθηκε πὼς θὰ κόψουνε τὸ βασιλιᾶ. Παραγγέρνει καλογρίστικα ροῦχα, ναυλώνει παπόρο καὶ πάει στὴ Πάτρα. Κατεβαίνει ντυμένη καλόγρια καὶ πάει σ' ἕνα φτωχικὸ σπίτι, ποὺ ἤτουνα μία νοικοκυρά. Μπαίνει καὶ τσῆ λέει: «Μοῦ κάνεις τὴ χάρη νὰ κοιμηθῶ ἀπόψε; Δὲν ξέρω ποῦ νὰ πάω ἀπὸ τὸ ταξεῖδι.—Κάθισε, κυρά μου», τσῆ λέει, κ' ἤβλεπε ἐκεῖνο τὸ ὡραῖο χέρι σὰν ἀβόλαιο [4]). Τὴ ρώτησε ἡ βασιλοποῦλα: «Ἀκοῦς τίποτσι ἐδῶ;—Τίποτσι, καλογριά μου, παρὰ πὼς θὰ κόψουνε τὴ Κυριακὴ τὸ βασιλόπουλο γιὰ τὴν ἀδρεφή του.» Ἐκείνη εἶχε στὸν ποδόγυρά τση χρήματα ἀρκετά. Λέει: «Νὰ μοῦ φέρῃς, νὰ μοῦ κάνῃς τὴ χάρι, ἕνα χρυσικὸ ἐδῶ.—Πάω γιὰ χάρι σου,

[1]) Προσεχτική, ἕτοιμη. [2]) Σπάργανα. [3]) Ὁ λαός. [4]) Φιλντίσι.

καλογριά μου, καὶ σ' τόνε φέρνω.» Ἐπῆε καὶ τὸν ἤφερε καὶ τοῦ λέει: «Θὰ μοῦ κάμῃς μία χάρι. Θὰ μοῦ κάνῃς ἕνα γάντι ὁλόχρυσο, μ' ὅλου τοῦ κόσμου τὰ διαμαντικὰ καὶ ὅ,τι θέλεις ἐδῶ εἶμαι.» Πάει καὶ τὸ φτειάνει καὶ τσῆ τὸ ἐπῆγε τὸ Σαββάτο τὸ βράδυ. Τοῦ δίνει ὅσα ἤθελε κι ὅσα δὲν ἤθελε. Τὸ λοιπὸ ἐξημέρωσε Κυριακή, μαζώχτηκε τ' ἀσκέρι, οὔλο τὸ συνέδριο στὸ πλατύφορο. Ἡ βασιλοποῦλα βγάνει τὰ καλογρίστικα, ἐφόρεσε τὰ μεταξωτά τση καὶ τὸ γάντι τση. Τὸ λοιπὸ ἐβάλανε τὴ φοῦρκα νὰ τόνε φουρκίσουνε. Ὅ,τι ζητήσει ὁ ἄνθρωπος τὴ τελευταία στιγμὴ τὸν ἀφήνουνε νὰ μιλήσῃ. «Μὲ συγχωρεῖτε, φωνάζει ἡ βασιλοποῦλα.—Μὴ κάμετε τίποτα, ἃ δὲ σᾶς πῶ, λέει ὁ εἰσαγγελέας.—Σταθῆτε νὰ ἰδοῦμε τί θὰ πῇ.—Νὰ σοῦ πῶ, λέει τοῦ Ὀβραίου. Γιατὶ ἦρθες καὶ μοῦ 'κλεψες τὸ ἄλλο μου γάντι καὶ ἦρθα ἐδῶ μὲ ἕνα;—Καὶ ποῦ σὲ γνωρίζω, κυρά μου; τσῆ λέει.— Ἀμή, πῶς; Μὲ γνωρίζεις. Δὲν εἶπες στὸν ἀδρεφό μου τόσα!» Τὸ συνέδριο εἶπε ἀμέσως: «Ἀφῆστε νὰ κόψουμε τὸν Ὀβραῖο.» Κ' ἐπῆρε τὸν ἀδρεφούλη τση κ' ἐπῆε στὸ παλάτι.

Κατ' ἀφήγηση τῆς Ρόζας Θοδόση, ἐτῶν 85, ἀγράμματης, ἀπὸ τὸ χωριὸ Βασιλικό. Μοῦ εἶπε πὼς τὸ ἄκουσε στὰ β ο υ ν ὰ (Βολίμες κτλ.) τῆς Ζάκυνθος.

4

Ἡ κοπέλλα μὲ τὴ χρυσῆ τρίχα.

Ἤτουνα ἕνας γέρος κ' εἶχε μία θεγατέρα πολὺ ὡραία κ' ἔξυπνη. Ὁποῦ εἴχανε ἕνα ὡραῖο μεγάλο περιβόλι καὶ κάθε αὐγὴ τὸ κορίτσι ἐμάζωνε τὰ ἄνθη κ' ἐπήαινε καὶ τὰ ἐπουλοῦσε στὸ καφενεῖο, ποὺ οἱ κύριοι ἐπίνανε τὸ καφέ τσου. Μίαν ἡμέρα ἀφοῦ ἔδωσε σ' ὅλους, δὲν εἶχε νὰ δώσῃ σ' ἕνα νέο πλούσιο καὶ ὡραῖο. Λέει: «Ἐσᾶς, κύριε, θὰ σᾶς φέρω ματζέτο [1]) αὔριο.» Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐβουρλίστηκε μὲ τὴν ὁμορφιά τση. Λέει στὸν πατέρα τση: «Θέλω τὴ κόρη σου γιὰ γυναῖκα μου.» Ὁ γέρος τά 'χασε. «Ἀφέντη μου, λέει, ἄσε τσοὶ κοροϊδίες. Ἐμεῖς οὔτε νὰ σὲ τηράξουμε δὲν μποροῦμε. Τὸ λοιπὸ πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐτοῦνο;—Λέει: Ἀφοῦ σᾶς τὸ λέω, ἔτσι θὰ γίνῃ.» Καὶ πραγματικῶς καλεῖ παπᾶ καὶ κουμπάρο κ' ἐγίνηκε τὸ στεφάνωμα.

Ἀλλὰ ἕνας ἄλλος ἀφέντης τήνε μάτιασε τὴν κοπέλλα, ἐκείνη δὲν τοῦ 'δινε ἀπάντηση κι ἀποφάσισε νὰ τήνε βλάψῃ. Παίρνει δῶρα ἄφτονα

[1]) Ἀνθοδέσμη.

κ' ἔκατάφερε νὰ τοῦ κάμῃ τὸ κέφι του ἡ δοῦλα τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ λοιπὸ μία μέρα ἐκεῖ ποὺ ἐκαθότουνα μὲ τὸν ἄντρα τση στὸ καφενεῖο, τοῦ λέει: «Τί καυχειέσαι πὼς ἔχεις τὴν τιμιότερη γυναῖκα τσῆ χώρας, ποὺ ἐγὼ ἔχω τὸ δαχτυλίδι τση καὶ τὴ χρυσῆ τρίχα, ποὺ εἶχε στὴν ἀμασχάλη.» Ἀνοίγει πραγματικῶς τὸ πορτοφόλι του καὶ τοῦ τὰ δίνει. Ἐλησμόνησα νὰ σοῦ πῶ πὼς εἶχανε στοίχημα τὴν περιουσία τσους, νὰ τὴν χάνῃ ἢ νὰ τὴ κερδίζῃ ὅποιος θά 'βγαινε ἀληθινός.

Τὸ λοιπὸ ὁ ἄντρας τση, χωρὶς νὰ πῇ λέξη τοῦ ἐμέτρησε τὴν περιουσία του κ' ἔπῆε σπίτι του. Οὔτε στὴ γυναῖκα του εἶπε τίποτσι, παρὴ τσ' εἶπε μοναχὰ νὰ ἑτοιμαστῇ νὰ πᾶνε περίπατο. Ἐπηαίνανε, ἐπηαίνανε μὲ τὸ ἅμάξι, κ' ἔτσι ἐφτάσανε σὲ μία ἐρημία, τὴν ἐκατέβασε. «Δὲν μοῦ κάνεις ἄλλο» τσῆ λέει, κ' ἔφυγε, χωρὶς νὰ τσῆ δώσῃ ἐξήγηση. Τὸ λοιπὸ ἐκείνη ἡ κακομοῖρα ἔκλαιε καὶ δερνότουνα. Στὸ δρόμο βλέπει ἕνα τσοπάνι. «Μοῦ δίνεις, λέει, τὰ ῥοῦχα σου μὲ τὰ δικά μου;—Λέει: Σ' τὰ δίνω.» Πραγματικῶς ἐντύθηκε ἄντρας καὶ τί τσῆ ἦρθε νὰ πάῃ στρατιώτης. Ὅποῦ ἐπολέμησε τόσο ἀντρεῖα, ποὺ τὴν ἐκάμανε ἀξιωματικὸ χωρὶς νὰ ξέρουνε πὼς εἶναι γυναῖκα. Μία μέρα τὸ λοιπὸ ποῦ νὰ τήνε φέρῃ ἡ τύχη τση; στὸ καφενεῖο ποὺ ἐπήαινε ὁ ἄντρας τση. Τὸν ἐπλησίασε—ποῦ νὰ τὴν καταλάβῃ ἐκεῖνος;—κ' ἐκάθησε στὴ συντροφιά του. Ἀρχινήσανε νὰ λένε διάφορα συμβάντα τσῆ ζωῆς του. «Πῶς τό 'χετε, λέει ὁ ἄντρας τση, τὸ δικό μου, ποὺ μ' ἐξαπατήσανε κι ἄφησα τὴ γυναῖκα μου! Ποιὸς ξέρει τώρα, ἄ ζῇ! Ἕνας μασκαρᾶς μοῦ ἔδειξε τὸ δαχτυλίδι τση καὶ τὴ χρυσῆ τρίχα, ποὺ εἶχε στὴν ἀμασχάλη τση» καὶ εἶπε οὔλη τὴν κουβέντα. Ποιὸς ξέρει ποῦ ἐμαθητεύτηκε. Ὅπου ἐκείνη δὲ χάνει καιρό, βγάνει τὸ σπαθί τση καὶ δίνει μία καὶ τοῦ κόβει τὸ κεφάλι τοῦ κατεργάρη. Ἐκαθότουνα κι αὐτὸς στὸ καφενεῖο. Ἔπειτα ξεθηλυκώνεται στὸν ἄντρα τση καὶ τοῦ ἐφανερώθηκε. Ὅποῦ ἐτότες τὴν ἐπῆρε πάλι κ' ἐζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλύτερα.

Παραλλαγὴ τοῦ παραπάνω, ἀπὸ τὴν ἴδια.

5

Ἡ κακὴ πεθερά.

Μία φορὰ κ' ἕνα καιρὸ ἤθε εἶναι μία βασιλοπούλα κ' ἐκαθότουνα ἀπάνου σ' ἕνα δέντρο. Ἕνα βασιλόπουλο τὴν εἶδε καὶ τὴν ἀγάπησε. Ἀλλὰ ἐκείνη μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελε νὰ κατεβῇ. Ἐκεῖ κοντὰ ἤτουνα μιὰ γριὰ καὶ λέει τοῦ βασιλόπουλου: «Νὰ μοῦ φέρῃς ἕνα κόσκινο, μία κρισάρα καὶ κάμποσο ἀλεῦρι κ' ἔγνοια σου.» Πραγματικῶς τσῆ τὰ πῆε τὸ βασιλόπουλο οὔλα εὐτὺ κ' ἡ γρία ἀρχίνησε νὰ κρισαρίζῃ κάτου ἀπὸ τὸ δέντρο μὲ τὴ κρισάρα ἀνάποδα. Ἡ βασιλοπούλα τά 'βλεπε κι ἀρχίνησε νὰ τσῆ λέῃ: «Ἀλλιῶς, γρία, τὴ κρισάρα, καὶ τὸ στάρι σκορπειέται. Δὲν τὸ βλέπεις;—Δεῖξε μου, κυρά μου, ἐσύ.» Κι ὅλο ἡ γρία ἐσκορποῦσε περισσότερο στάρι ἀπ' ὄξω. Ἡ βασιλοπούλα ἀρχίνησε νὰ κατεβαίνῃ, ὁποῦ ὅτι ἤτουνα στὴ ρίζα τοῦ δέντρου μία τὸ βασιλόπουλο καὶ τὴν ἁρπάζει. Τὴν ἐπῆε στὴ μάνα του καὶ τὴν ἐστεφανώθηκε.

Ἦρθε τὸ λοιπὸ ἡ ἐποχή, ποὺ ἔπρεπε νὰ πάῃ τὸ βασιλόπουλο νὰ κερδίσῃ τὴν καλύτερή του χώρα. Ἐχαιρέτησε τὴ μάνα του καὶ τὴ γυναῖκα του κ' ἔφυγε. Ἡ μάνα του ἤτουνα κακή, δὲν ἐχώνευε τὴ νύφη τση καὶ μία μέρα τσῆ δίνει ἕνα μαῦρο ψωμί, ἕνα σαποῦνι, δύο γάλλισες καὶ δύο γάλλους καὶ τσῆ λέει: «Πήαινε

κι ἃ δὲ τὰ κάμῃς ἑκατὸ κι ἃ δὲ τὰ κάμῃς χίλια
νὰ μὴ γυρίσῃς ἀπὸ δῶ.»

Ἐπῆρε τὸ λοιπὸ τὸ δρόμο κ' ἐπήαινε. Ἐσταμάτησε σ' ἕνα δάσος. Ἐκεῖ στὸ δάσος ἤτουνα μία βρύση καὶ καθότουνα κοντὰ ἐκεῖ ἕνας καλόγερος, ὁ Χριστός. Μόλις τὴν εἶδε «Ψείρισέ με, κυρά μου, τσῆ λέει, νὰ μὲ θαραπάψῃς.» Ἡ βασιλοπούλα ἔκατσε καὶ τοῦ 'βγαλε μία μία οὔλες τσοὶ ψεῖρες μὲ ὑπομονή. Ὁ Χριστὸς τσῆ λέει: «Σώπα, λέει, κ' ἐγὼ θὰ σὲ ἀνταμείψω γιὰ τὸ καλὸ ποῦ μοῦ 'κανες. Ἀρχίνησε νὰ εὐλογάῃ τσοὶ γάλλους καὶ τσοὶ γάλλισες καὶ δός του, δός του, ἐγινήκανε ἑκατὸ κι ἀπὸ τσοὶ ἑκατὸ ἄλλοι χίλιοι. Πήαινε λέει τώρα ὀπίσω στὸν ἄντρα σου, στὸ παλάτι σου.

Ἂς ἀφήσουμε τώρα τὴ κοπέλλα κι ἂς ἔρθουμε στὸ βασιλόπουλο. Ἐκέρδισε τὴν καλύτερή του χώρα κ' ἐγύρισε ὀπίσω. Μόλις ἔφτασε, ἐρώτησε τὴ μάνα του τί ἐγίνηκε ἡ γυναῖκα του. «Τὸ παιδάκι μου! λέει, ἐπέθανε ἡ κακομοῖρα. Ἐχορτάρισε καὶ τὸ μνῆμα τση καὶ δὲν μπορεῖς νὰν τὸ ἰδῇς.» Τὸ ἐμπάλωσε τὸ βασιλόπουλο μὲ τοῦτα μὲ κεῖνα κ' ἐπέρασε ὁ καιρός.

Τὸ βασιλόπουλο ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ξαναπαντρευτῇ κ' ἐδιάλεξε μία κυρὰ μεγάλη ὡς καθὼς τοῦ ἄξιζε. Τὴν ἡμέρα ποὺ ἐγενόντανε ὁ γάμος ἔφτασε στὸ παλάτι ἡ πρώτη του γυναῖκα, ἡ βασιλοπούλα νὰ ποῦμε, ἀγνώριστη, κατατρεμένη. Ὁ βασιλιᾶς, χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζῃ, ἐδιάταξε καὶ τσῆ βάλανε φαΐ. Ἀφοῦ ἀπόφαγε ἐκείνη, ἀρχίνησε νὰ λέῃ ἕνα τραγοῦδι:

Ἀτζᾶτο [1]) *ἦταν ἡ μάνα μου καὶ βάτο ἡ μαμή μου*

[1]) Εἶδος θάμνου.

καὶ ἡ γρία μὲ ξεπλάνεσε στοῦ βασιλιᾶ τὰ χέρια.
Μ' ἔδωσε μ' ἕνα κόσκινο μὲ μία κρισάρα
καὶ μ' ἕνα κρισαρόξυλο
κ' ἐγὼ τσῆ 'λεγα ἀλλιῶς γρία τὴ κρισάρα . . . . . .

Ἡ βασιλοποῦλα ἐσταμάτησε ἐδῶ. Ὁ βασιλιᾶς τά 'χασε. Κάτι ἐμυρίστηκε. «Δῶστε, λέει, κι ἄλλο φαΐ στὴ γυναῖκα, νὰ πῇ τὸ τραγοῦδι τση.» Ὅποῦ πραγματικῶς τσῆ ἔδώσανε, κ' ἐκείνη ἀρχίνησε πάλε:

Καὶ ἡ πεθερά μου ἦταν κακὴ καὶ μοῦ 'δωσε τρεῖς γάλλους
καὶ μοῦ 'δωσε τρεῖς γάλλισες καὶ μοῦ 'πε:
Ἂν δὲ τὰ κάμῃς ἑκατὸ καὶ ἃ δὲν τὰ κάμῃς χίλια
οὔτε ἀπὸ δῶθε νὰ πατήσῃς
οὔτε ἀπὸ δῶθε νὰ διαβῇς

Μόλις τ' ἄκουσε ὁ βασιλιᾶς, τὰ ἐκατάλαβε οὖλα. «Ἄ! λέει, κακοῦργα μάνα! Ἐσὺ τά 'καμες εὐτά! Κι ἄφησε τὴ νύφη καὶ πῆρε πάλι τὴ γυναῖκα του τὴ βασιλοποῦλα καὶ μὲ μίας ἔδωσε βασιλικὴ διαταγὴ νὰ δέσουνε τὴ γρία βασίλισσα καὶ νὰ τὴ κάμουνε χίλια κομμάτια.

Ἀπὸ τὴν Ἀντζολα Πλέσσα, ἐτῶν 60,
ἀγράμματη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Σκουλικάδο.

6

Ὁ Δάκρυγιάννης.

Ἤτουνα μία φορὰ μία μάνα κ' εἶχε δώδεκα παιδιὰ σερνικὰ καὶ ἕνα θηλυκό. Ὅποῦ εἴχανε κ' ἕνα χτῆμα πέρα στὴν ὀξοχή. Ἕνα βράδυ ἐκεῖ ποὺ ἐτρώανε τὰ παιδιά, λέγει ὁ μεγάλος: «Αὔριο, μάνα, μὲ τὸ γιόμα νὰ μᾶς στείλῃς μὲ τὴν ἀδρεφή μας κομμάτι φαΐ μαγερεμένο.— Μὰ πῶς, λέει ἡ μάνα, ποὺ δὲν ἠξέρει τὸ δρόμο.—Θὰ βάλω, λέει, ὁ ἕνας, αὔριο ποὺ θὰ πηγαίνω τὴν αὐγὴ ὅλο ἄχερα στὸ δρόμο καὶ θὰ ξέρῃ ἔτσι ποῦ νὰ πάῃ.» Πραγματικῶς τὴν ἄλλη αὐγὴ ἐπῆρε ἕνα σακοῦλι ἄχερα κι ὅλο ἔρριχνε στὸ δρόμο. Ἐκεῖ ὅμως στὴ ροῦγα ἤτουνα τὸ περιβόλι τοῦ δράκοντα. Ἅμα ἐκειὸς εἶδε τὰ ἄχερα «Τρυφερὸ κρέας μοῦ μυρίζει νὰ φάω» εἶπε. Μόλις ἐπισωπλάτισε τὸ παιδί, δίνει φυσηξιὰ κ' ἔφερε οὖλα τὰ ἄχερα στὸ περιβόλι του. Τὸ μεσημέρι, ποὺ ἐπῆε ἡ κοπέλλα, εἶδε τὰ ἄχερα ἐκεῖ καὶ μπῆκε μέσα. Δὲν ἐπρόφτασε νὰ πατήσῃ τὸ πόδι τση, ποὺ ὁ δράκοντας τὴν ἐφύλαε, τσῆ δίνει μία καὶ τὴν ἁρπάζει. Τ' ἀδρέφια τση ὅμως ἐφειδοφαωθήκανε. «Ἄ! λέει. Ὁ δράκοντας θά 'φαγε τὴν ἀδρεφή μας.» Ἐπήρανε κ' ἐπήανε στὸ περιβόλι.

Ἐκείνη τὴν ὥρα ἡ κοπέλλα ἐψείριζε τὸ δράκοντα στὸ παρεθῦρι. Τὰ παιδιὰ ἐτρώανε στὸ περιβόλι κ' ἐπίνανε νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση. Ἡ κοπέλλα ποὺ εἶδε τ' ἀδρέφια τση, ἀρχίνησε τσοὶ κλάψες, κι ὅπως ἔκλαιε, ἔπεσε ἕνα δάκρυο ἀπάνω στὸ κεφάλι τοῦ δράκοντα καὶ τὸν ἐξύπνησε. «Τί συμβαίνει; λέει. Γιατὶ κλαῖς; —Εἶναι, λέει, δώδεκα θερία, δράκοντά μου, καὶ τρῶνε νεράντζια 'πὸ τὸ περιβόλι.—Λέει: Πῶς ιὰ τρῶνε; Μὲ τσοὶ φλοῦδες;—Ὄχι, λέει. Τὰ παστρεύουνε.—Ἄ! λέει ἐτότες ὁ δράκοντας. Ἀλλιὰ 'πὸ δαύτους καὶ χαρὰ σ' ἐμέ! ψῆσε μου δώδεκα αὐγά.» Τοῦ τά 'ψησε καὶ τὰ ρούφηξε καὶ τὰ δώδεκα μαζὶ μὲ τὰ παιδιά.

Ἡ μάνα τους ἡ κακομοῖρα ἔκλαιε καὶ δερνότουνα. Ἔκανε ἕνα σκαφίδι κ' ἐκεῖ μέσα ἔβανε τὰ δάκρυα. Ὅποῦ μία ἡμέρα ἐκάηκε ἀπὸ τὴ πολλὴ λύπη κ' ἤπιε μία στάλα ἀπὸ τὰ δάκρυα, ποὺ ἤτανε στὴ σκάφη. Κ' ἐκεῖνο ἀπὸ φτὸ ἔμεινε ἔγκυος κ' ἔκαμε ἕνα παιδί, μπουγᾶ σωστό! Δὲν ἐμεγάλωνε μὲ τὰ χρόνια, ἀλλὰ μὲ τσοὶ μέρες, καὶ τό 'βγαλε Δάκρυγιάννη, ἐπειδὴς κ' ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ὅποῦ ὄντας ἀναστήθηκε, μίαν ἡμέρα ἐρώτησε τὴ μάνα του, πῶς δὲν ἔχει κανένα ἀδρέφι. «Ὦ! λέει, παιδάκι μου. Εἶχες κι ἀδρεφοὺς κι ἀδρεφή, μὰ σοῦ τσῆ 'φαγε ὁ δράκοντας.» Τὸ παιδὶ μόλις τ' ἄκουσε, δὲν ἤθελε κι ἄλλο «Θὰ πάω, μάνα, νὰ τὰ εὕρω τ' ἀδρέφια μου» τσῆ εἶπε. Ὅσα κι ἃ τοῦ 'καμε ἡ κακομοῖρα, ποῦ ν' ἀκούσῃ ἐκεῖνος. Παίρνει καὶ πάει σ' ἕνα φαῦρο [1]) καὶ τοῦ λέει: «Θὰ μοῦ φτειάσῃς μία κλόκα [2]) ποὺ νὰ μὴ σπάῃ. Εἰδεμὴ δὲ θὰ σὲ πλερώσω». Ἔτσι τὴν ἐσυγύρισε ὁ φαῦρος, ὁ Δάκρυγιάννης τσῆ δίνει μία στὸν οὐρανὸ κ' ἡ κλόκα ἐγίνηκε σὲ δύο. «Ἄ! λέει. Ἐτούτη δὲ μοῦ κάνει.» Τοῦ φτειάνει ἄλλη, ἀλλὰ κ' ἐκείνη τὸ ἴδιο πάλε. Τοῦ φτειάνει τὴν τρίτη, τὴν πετάει, κ' ἔπεσε κάτου ἀνέπαφη. Τὴν πῆρε τὸ παιδὶ κ' ἐπῆε στὸ δράκοντα.

Ἡ κοπέλλα ἐψείριζε πάλι τὸ δράκοντα στὸ παρεθῦρι. Μόλις τὸν εἶδε, ἀρχίνησε νὰ κλαίῃ κ' ἔπεσε ἕνα δάκρυο ἀπάνου στὸ χέρι του. Ὁ δράκοντας ἐξύπνησε, λέει: «Τί συμβαίνει;—Ἕνα θερίο, τοῦ λέει, εἶναι στὸ περιβόλι σου καὶ τρώει τὰ νεράτζια μὲ τσοὶ φλοῦδες καὶ καταπίνει τὰ δέντρα μὲ τσοὶ ρίζες.— Ἄ! λέει ὁ δράκοντας. Ἀλλιὰ 'πὸ μὲ καὶ χαρὰ σ' εὐτόνε. Ψῆσε μου ἕνα αὐγό.» Τοῦ τό 'ψησε, ἀλλὰ δὲν ἐμπόρεσε νὰ τὸ καταπιῇ. Δίνει μία ὁ Δάκρυγιάννης μὲ τὴ κλόκα κι ἀνοίγει σὲ δύο τὴ πόρτα τοῦ δράκοντα. «Ἔλα, λέει, τώρα νὰ παλέψουμε.» Δίνει μιὰ κλοκιὰ [3]) τοῦ δράκοντα, πάρ' τονε κάτου. Γιαμὰ [4]) παίρνει ἕνα σουγιαδάκι κι ἀνοίγει τὴ κοιλιὰ τοῦ δράκοντα καὶ βγάνει

[1]) Σιδηρουργός. [2]) Σφαῖρα σιδερένια. [3]) Τὸ χτύπημα τῆς σφαίρας. [4]) Ἔπειτα.

τὰ δώδεκα ἀδρέφια του καὶ τὴν ἀδρεφή του. Ἄ! ναί! λησμόνησα νὰ πῶ πὼς ἅμα εἶδε πὼς τά 'χει σκοῦρα, ἐρρούφηξε τὴν κοπέλλα κ' ἕνα γέρο μὲ μία γρία ποὺ τσοὶ εἶχε ὑπηρέτες. Ὁ Δάκρυγιάννης τὸ λοιπὸ ἔβγαλε δεκαπέντε ἀνθρώπους ἀπὸ τὴ κοιλιὰ τοῦ δράκοντα. Ἐπῆρε ἔπειτα ἕνα μπουκαλάκι μὲ τὸ ἀθάνατο νερὸ κ' ἐζωντανέψανε. Ἐγυρίσανε τὸ λοιπὸ οὖλα τὰ παιδία στὸ σπίτι τους. Φαντάσου τὴ χαρὰ τσῆ μάνας τσους. Ἀλλὰ τί φέρνει ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ! Τὰ παιδία μὲ τὸ καιρὸ ἐζηλέψανε τὸν ἀδρεφό τσους γιὰ τὴ δύναμή του κ' ἤθέλανε νὰ τόνε ξεκάμουνε. Ἐκεῖνος τό 'βλεπε, μὰ τσοὶ λυπότουνα νὰ τσοὶ χαλάσῃ κι ἀποφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ἐπῆρε τὸ λοιπὸ τὴ κλόκα κ' ἐπήαινε.

Ἔτσι ἀπομακρύνθηκε πολύ, εἶδε ἕνα σπίτι, ποὺ ἐκαθόντανε πέντε παλληκάρια καὶ ἐτρώανε πέντε ψωμιὰ καὶ πέντε σφαχτὰ καὶ δὲν ἐχορταίνανε. Ὁποῦ ἅμα τὸν εἴδανε τοῦ λένε: «Δὲν μᾶς λές, ἐσὺ ποὺ εἶσαι κοσμογυρισμένος, γιατὶ δὲν χορταίνουμε ὅσο κι ἂ φᾶμε;—Γιατί, λέει, ἔχετε νηστικὰ τὰ σκυλιά σας καὶ τσοὶ γάτες σας.» Πραγματικῶς ἐδῶσανε φαῖ στὰ σκυλιά τσους κ' ἐχορτάσανε τὰ παλληκάρια ἀμέσως. «Νὰ γένουμε λέει, ἀδρέφια. Πέντε ἐμεῖς καὶ σὺ ἕνας ἕξι.» Ὅπου λοιπὸν τὰ συμφωνήσανε. Τὴν ἄλλη μέρα εἴπανε μεταξύ τσου: «Θὰ πᾶμε, λέει, κυνῆγι καὶ θὰ μείνῃ ἕνας νὰ μαγερέψῃ.» Ἀλλὰ ἤτουνα μία βασιλοπούλα πεντάμορφη, ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ μιὰ δαφνοκουκκιὰ κ' ἔβανε τὸ δάχτυλό τση κ' ἐφαρμάκιζε τὸ φαΐ. Τὸ μεσημέρι ἐγυρίσανε οἱ ἄλλοι νὰ φᾶνε, ἀλλ' ὅτι βάνανε στὸ στόμα τσους, πικρὸ τὸ φαΐ. Τὸ πετάξανε. Τὴν ἄλλη μέρα πάλε τὰ ἴδια. «Ἄ! λέει ὁ Δάκρυγιάννης. Δὲν εἶναι δουλειά. Αὔριο θὰ κάτσω κ' ἐγώ.» Πραματικῶς ἔβαλε γῦρο στὴ γωνιὰ ἀγκάθια γιὰ νὰ τόνε κεντᾶνε καὶ νὰ μὴ τὸν παίρνῃ ὁ ὕπνος κ' ἐφύλαε. Ὅτε ἤτουνα σκεδὸ ἕτοιμο τὸ φαΐ, βλέπει τὴν κοπέλλα. Τὴν ἁρπάζει καὶ τσῆ δίνει ἕνα φιλὶ καὶ μία τσιμπιά. Ὁποῦ ἡ κοπέλλα ἐγύρευε νὰ φύγῃ. Ἀρχίνησε νὰ φωνάζῃ: «Ἔ! δαφνοκουκκιά, ἄνοιξέ μου νά 'μπω.» Ἡ δαφνοκουκκιὰ τσῆ λέει:

Φιλημένη, τσιμπημένη,
σὲ δαφνοκουκκιὰ δὲν μπαίνεις.

Τί νὰ κάμῃ; ἐκαθότουνα. Ἅμα ἐγυρίσανε κ' εἶδαν ἐκείνη τὴ κυρά, ἀφήσανε φαΐ κι οὖλα καὶ τὴν ἐθαμάζανε. Ἀρχινήσανε τὸ λοιπὸ νὰ φιλονικοῦνε ποιὸς νὰ τήνε πάρῃ. Ἀλλὰ ἐκεῖ στὴ φιλονικία, λέει ἡ κοπέλλα: «Διψάω—ὤ.—Νερό, λέει, κυρά μου, δὲν ὑπάρχει.» Ἐκείνη, λέει πάλι: «Θέλω νερό.» Τὸ λοιπὸ τί νὰ κάμῃ ὁ Δάκρυγιάννης, παίρνει καὶ τραυάει γιὰ νερό.

Στὸ δρόμο ἀπαντάει δύο ἀνθρώπους, ἕνανε ποὺ ἐκρατοῦσε τὸν

οὐρανὸ μὲ τὸ μουστάκι του, κι ὁ ἄλλος τὸ ποταμὸ μὲ τὸ λιανό του δάχτυλο, κ' ἐλέγανε ὅπως ἐπέρασε ὁ Δάκρυγιάννης: «Ποῦ πᾷς; Ποῦ πᾷς; Στάσου νά 'ρθουμε.—Δὲν μπορῶ, λέει, τώρα. Ἀργότερα» γιατὶ ἤθέλανε νὰ τόνε σκεπάσουνε. Πάει στὸ ποτάμι νὰ βγάλῃ νερό, μὰ ὁ ἄνθρωπος ἀφήνει τὸ ποτάμι καὶ σκεπάζει τὸ Δάκρυγιάννη καὶ τὸν ἔβγαλε στὸ κάτου κόσμο, σὲ μία γρία, ποὺ ἐζύμωνε ψωμὶ ἀντὶς μὲ τὸ νερό, μὲ τὸ κρασί. «Ἀμάν! γιὰ τὸ Θεό, λέει, κυρά μου, λίγο νερό. —Ὤ! λέει, ἀρχοντόπουλό μου, νά 'χες νὰ μοῦ 'δινες! Ἐδῶ στὴ βρύση μας εἶναι ἕνας δράκοντας καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πάρουμε. Θὰ φάῃ τὴ Κυριακὴ ἀκόμη καὶ τὴ βασιλοπούλα μας, μία κοπέλλα, μία κυρά. Ἐφρυγήκαμε γιὰ νερό. Δὲ βλέπεις ποὺ δὲν ἔχω νὰ ζυμώσω μὲ νερὸ καὶ βάνω κρασί; Ἔχω μία στάλα μονάχα, γιὰ νὰ πλύνω τὰ χέρια μου, ὕστερα ἀπὸ τὸ ζύμωμα.» Ὁ Δάκρυγιάννης τσῆ λέει: «Δῶσε μου νὰ πιῶ κ' ἔγνοια σου. Πήγαινε στὴ βρύση θαρρετὰ νὰ πάρῃς νερό. Ἐγὼ θὰν τὸ σκοτώσω.» Ὁποῦ πραματικῶς πάει στὴ βρύση καὶ βλέπει μία κοπέλλα, μία κυρά! «Ὤ! παλληκάρι μου! λέει. Τί ἤθελες κ' ἦρθες ἐδῶ; Γιὰ νὰ σὲ φάῃ καὶ σὲ ὅπως ἐμένανε;» Ὁ Δάκρυγιάννης ἐγέλασε. «Ἔγνοια σου, κυρά μου!» λέει. Κάνει θόρυβο, ὁποῦ βγαίνει ὁ δράκοντας. Ὤ! σὰ νὰ ἤτουνα ἑκατὸ σεισμοί. Ὁ Δάκρυγιάννης ἔκατσε μὲ ἡσυχία καὶ μὲ μία κλοκιὰ ἐσκότωσε τὸ δράκοντα. Ὅπως τοῦ 'κοφτε τὸ ἕνα κεφάλι, τ' ἄλλο ἐπροσπαθοῦσε νὰ τόνε φάῃ. Μὰ ὁ Δάκρυγιάννης τοῦ 'λεγε: «Ἔχω μπαστουνιές, ἔχω σαϊτιὲς ἀκόμη.» Ὡς ποὺ τοῦ ἔκοψε οὖλα τὰ κεφάλια. Ὕστερα ἔκοψε τσοὶ γλῶσσες, τσοί 'βαλε σ' ἕνα σακοῦλι κ' ἐπήαινε. Ὁποῦ ἐφύλαε τὸ ἄθλο του ἕνας γέρος κι ἅμα ἐπισωπλάτισε, πάει καὶ κόβει τσοὶ κεφάλες.

Ὁ βασιλιᾶς εἶχε βγάλει προκήρυξη πὼς ὅποιος κερδίσῃ τὸ δράκοντα καὶ γλυτώσῃ τὴ βασιλοπούλα ἀπὸ τὰ νύχια του θὰ τοῦ τὴ δίνῃ γυναῖκα. Τὸ λοιπὸ ὁ γέρος μία καὶ δύο καὶ στὸ παλάτι. «Ἐγώ, λέει, πολυχρονεμένε μου, τὸν ἔσκότωσα.» Ἡ βασιλοπούλα ὅμως τοῦ 'κανε νόημα τοῦ πατέρα τση πὼς δὲν εἶναι εὐτοῦνος. Ἀπάνου στὴ συζήτηση παρουσιάζεται ὁ Δάκρυγιάννης «Ἐγώ, λέει, βασιλιᾶ μου, τὸν ἔσκότωσα.» Ἀλλὰ ὁ βασιλιᾶς δὲν τὸν ἐπίστευε. «Σταθῆτε, πολυχρονεμένε μου, λέει ἐτότες. Ἀκούσατε ποτὲ κεφάλι χωρὶς γλῶσσα; Ἀνοῖχτε αὐτὰ τὰ κεφάλια καὶ θὰ ἰδῆτε.» Ἐτότες ὁ βασιλιᾶς ἐδιάταξε τὸ γέρο νὰ τόνε δέσουνε ἀπὸ τοῦ ἀλόγου τὴν ὀρὰ καὶ τὸ Δάκρυγιάννη τὸν ἐγιόμισε δῶρα. «Θὰ σοῦ δώσω, λέει, τώρα τὴν κόρη μου.— Ὄχι, λέει, βασιλιᾶ μου. Δὲν τήνε θέλω. Παρὰ θέλω νὰ μ' ἀνεβάσῃς, ἂν σοῦ εἶναι βολετό, στὸν ἀπάνου κόσμο.» Ὁ βασιλιᾶς καλεῖ τὴν ἀλουπού, λέει:

«Τί θὰ τρῶς, γιὰ νὰ τόνε πᾷς στὸν ἀπάνου κόσμο;—Λέει: Θὰ τρώω κρέας καὶ θὰ πίνω αἷμα. —"Οχι! λέει ὁ βασιλιᾶς. Δὲν μοῦ κάνεις.» Καλεῖ ὕστερα τὴ δεύτερη ἀλουποῦ. Κ' ἐκείνη τὰ ἴδια τοῦ 'πε. Στὰ τελευταῖα καλεῖ καὶ τὴν τρίτη. Λέει: «Τί θὰ τρῶς γιὰ νὰ τόνε πᾷς στὸν ἀπάνου κόσμο;—Λέει: Ψωμὶ καὶ νερό.—"Ελα, λέει,πήαινέ τονε.» Τὸν παίρνει πραγματικῶς πισοκάπουλα κι ἀνεβαίνανε. Ἡ ἀλεποῦ τοῦ εἶχε πεῖ: «"Αμα σοῦ λέω κί, θὰ μοῦ δίνῃς ψωμί, κι ἅμα σοῦ λέω κιού, θὰ μοῦ δίνῃς νερό.» Ἀλλὰ κοντὰ νὰ φτάσουνε στὸν ἀπάνου κόσμο, ἐσώθηκε τὸ ψωμί. Κί! ἔκανε ἡ ἀλεποῦ, ἐκεῖνος τίποτε. Κί! ἔλεγε πάλι. «Δῶσε μου ψωμί, ἀλλιῶς θὰ σὲ γυρίσω στὸ κάτου κόσμο.» Τί νὰ κάμῃ ἐκεῖνος; βγάνει τὸ σουγιᾶ του, κόβει λίγο κρέας ἀπὸ τὸ πόδι του καὶ τσῆ δώνει. Ὅποῦ σὲ λίγο ἐφτάσανε, ἀλλὰ ὁ Δάκρυγιάννης ἐκούτσαινε. «Τί ἔχεις,λέει ἡ ἀλουποῦ, καὶ κουτσαίνεις;—Λέει: Γιὰ νὰ μὴ μὲ πετάξῃς πάλι στὸ κάτου κόσμο, σοῦ 'δωσ' ἀπὸ τὸ πόδι μου κρέας.» Ἀμέσως ἡ ἀλουποῦ τὸ ξέρασε, τὸ κόλλησε στὸ πόδι του κ' ἐγίνηκε καλά. Ἀρχίνησε ἐτότες νὰ ρωτάῃ. «Μὴν εἴδατε πέντε παλληκάρια νὰ φιλονικοῦνε γιὰ μία κοπέλλα;—Οὔ! Εἶναι, πολὺ ἀλάργα, τοῦ λέγανε.» Παρὰ ὀμπρὸς ἐρώτησε ἕνα ἀλάνι [1]), ὥστο ποὺ ρώτησε ἕνα γέρο. «Ἐδῶ πὰ κοντὰ εἶναι, ἀφέντη μου» τοῦ λέει. Ὁ Δάκρυγιάννης τόνε σκοτώνει καὶ φορεῖ τὴ φορεσιά του. "Οπου πραγματικῶς σὲ λίγο τσοὶ συνάντησε γῦρο σ' ἕνα δέντρο καὶ πολεμειόντανε ποῖος νὰ πάρῃ τὴν κοπέλλα.«Ε! παιδιά, λέει. Μ' ἀφήνετε κ' ἐμὲ νὰ πετάξω μία σαϊττιά, μὴ τὴν πετύχω; —"Ω, μωρὲ γέρο μου! τοῦ λένε. Δὲν κοιτᾷς ἐμᾶς ποὺ δὲν μποροῦμε νέοι νὰ τὰ καταφέρουμε καὶ τοῦ λόγου σου θέλεις νὰ κερδίσῃς!» Ὡς τόσο ὁ γέρος δίνει μία σαϊττιὰ καὶ τὴν πετυχαίνει. "Υστερα ἐσκότωσε καὶ τσοὶ πέντε κ' ἐπῆρε τὴν κοπέλλα κ' ἐζήσανε καλά.

Ἀπὸ τὴ Σιφαίνα Μπάστα, ἐτῶν
65, ἀπὸ τὸ χωριὸ Μουζάκι.

7

Ὁ Δακρυλίας.

"Ητανε δώδεκα ἀδρεφάκια κ' εἴχανε μία ἀδρεφοῦλα κ' ἐζούσανε μὲ τὴ μητέρα τσου. Κάθε αὐγὴ ἀμπονόρα τὰ σερνικὰ ἐπηαίνανε καὶ δουλεύανε στὰ χωράφια. Τὸ γιόμα τσοῦ ἐπήαινε ἡ ἀδρεφή τσου φαΐ

[1]) Παιδὶ τοῦ δρόμου.

μαγερεμένο ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ γιὰ νὰ μὴ χάνῃ τὸν δρόμο τὴν αὐγὴ ποὺ ἐφεύγανε ἐρρίχνανε στὸ δρόμο ἄχερα. Ὁ δράκοντας ἐπαραμόνευε στὴ φωλιά του. «"Α! λέει. Τρυφερὸ κρέας θὰ ἔχω σήμερα.» Καὶ πάει καὶ βγάνει τὰ ἄχερα καὶ τὰ βάνει στὸ δρόμο τσῆ φωλιᾶς του. Ἡ κοπέλλα ἡ κακομοῖρα ἀντὶς νὰ πάῃ στ' ἀδρέφια τση, ἔπεσε στὰ βρόχια του. Ὁ δράκοντας τὴν ἔμπασε μέσα καὶ τσῆ ἔκαμε ἕνα σωρὸ περιποίησες. "Ητανε ὡραία κοπέλλα καὶ τὴν ἐπῆρε γυναῖκα του. Τ' ἀδρεφάκια τση τὰ καϊμένα ἐκλαίγανε, ἐδερνότανε. Ἀποφασίσανε νὰ πάῃ ὁ μεγαλύτερος νὰ τὴν εὕρῃ, νὰ ἰδῇ τί ἀπογίνηκε. Ἐπαράγγειλε μία κλόκα κ' ἴσια τὴ ροῦγα ὁμπρός. Ὁ δράκοντας καθότουνα στὸ παρεθῦρι καὶ τὸν ἐψείριζε ἡ γυναῖκα του. Τὸ λοιπὸ μόλις τὸν εἶδε, τήνε ρώτησε: «Τρώει τὰ νεράτζια μὲ τσοὶ φλοῦδες;—"Οχι, τοῦ λέει.—Τὸ λοιπὸ εἶναι χαϊμένος, τσῆ λέει. Θὰν τόνε φάω.» "Αμα ἐπλησίασε τῷ ὄντι τὸν ἔκαμε μία χαψιά. Νὰ μὴ σοῦ τὰ πολυλογῶ, τὸ ἴδιο ἐπάθανε καὶ τὰ δώδεκα παιδιά. Ἐπηαίνανε κι ὁ δράκοντας τὰ ἔκανε μία μπουκιά.

Σὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ μάνα τσου ἔκλαιε ἡ κακομοῖρα τὴν ἐρημία τση. «Τί εἶναι τὸ κακό, ποὺ ἔπαθα!» ἔλεγε. Καὶ τόσα πολλὰ ἤτανε τὰ δάκρυά τση, ποὺ ἐγιομίσανε μία μπότσα. "Αμα ἡ μπότσα γιόμισε, ἡ κακομοῖρα στὴν ἀπελπισία της ἔλεγε: «Θὰ τὸ πιῶ γιὰ νὰ πεθάνω. Δὲν θὰ βαστάξω τόσο φαρμάκι καὶ θὰ σκάσω.» Κ' ἐν τούτοις ποῖος τό 'ρπιζε; Ἐγκαστρώθηκε μ' αὐτὸ κ' ἔκαμε ἕνα παιδὶ δυνατό, θερίο. Κ' ἐπειδὴ κ' ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὰ δάκρυα, τὸν ἔβγαλε Δακρυλία.

Ἐμεγάλωνε, ἐμεγάλωνε κ' ἐγίνηκε ἄντρας σωστός. "Ηρθε κουβέντα κ' ἔμαθε γιὰ τ' ἀδρέφια του. Ἐκεῖνος μία καὶ δύο ἐπαράγγειλε μία κλόκα χίλιες φορὲς μεγαλύτερη καὶ μία καὶ δύο στοῦ δράκοντα καὶ δὲν ἠξέρω πῶς ἔκλεψε ἀπὸ τσοὶ στάβλους τοῦ δράκοντα τ' ὡραιότερό του ἄτι. Ὁ δράκοντας καθότουνα καὶ τὸν ἐψείριζε ἡ γυναῖκα του. «"Α! λέει, γυναῖκα, κάποιος ἔρχεται πολὺ δυνατός. Τρώει τὰ πορτοκάλλια μὲ τσοὶ φλοῦδες.—Μωρέ, τί πορτοκάλλια! Αὐτὸς ἔκλεψε τὸ ἄλογό σου, λέει. Σπάει τσοὶ πέτρες, ξεραΐζώνει ἀπ' ὅπου περνάει τσοὶ νεραντζίες καὶ ρωτᾷς ἂν τρώῃ μὲ τσοὶ φλοῦδες τὰ πορτοκάλλια;—Κακὰ τὴν ἔχω γυναῖκα.» Καὶ ὁ δράκοντας ἐνικήθηκε ἀπὸ τὸ Δακρυλία. Ἐκεῖνος ἐφανερώθηκε στὴν ἀδρεφή του. «"Εγνοια σου, κυρά μου, λέει. Κ' ἐγὼ θὰ τ' ἀναστήσω τὰ δώδεκα ἀδρεφάκια μας.» Ἐπῆρε ἀπὸ πάνου ἀπὸ τ' ἀρμάρι τὸ ἀθάνατο νερό, ποὺ τὸ εἶχε ὁ δράκοντας γιὰ νὰ ραντίζεται κάθε τόσο καὶ νὰ μὴ πεθαίνῃ, ἐπῆε στὸ ὑπόγειο, ποὺ ἤτανε τὰ δώδεκα παιδία ξαπλωμένα νεκρά, τσοῦ ἔρριξε λίγο ἀθάνατο νερὸ στὸ κεφάλι κι ἀρχινήσανε οὔλα νὰ ξυπνᾶνε. Τότες ὁ Δακρυλίας τσοὶ ἐπῆρε

οὔλους καὶ τσοὶ ἐπῆε σπιτάκι τσου κ' ἐζήσανε στὸ ἑξῆς εὐτυχισμένα.

Παραλλαγὴ τοῦ παραπάνω ἀπὸ τὴ Μαγδαληνὴ Πονειροῦ, ἐτῶν 30, ἀγράμματη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Γαϊτάνι.

8

Τὰ τρία βασιλόπουλα.

Μία φορὰ κ' ἕνα καιρὸ ἤθε εἶναι τρία βασιλόπουλα ἀπὸ τὴν Ἱσπανία. Τὸ λοιπὸν ἀποφασίσανε νὰ πᾶνε στὸ κυνήγι μακρὰ τὰ τρία ἀδρεφάκια. Ἐπηαίνανε, ἔβάλανε τὴ ροῦγα ὀμπρός, ποῦ νὰ φανερωθοῦνε; Σ' ἕνα μεγάλο δάσος. Σ' αὐτὸ τὸ δάσος, ποὺ ἐτρογυρίζανε, βλέπουνε μιὰ πλάκα μεγάλη κ' ἕνα λουκέτο μπρούτζινο. Ὁποῦ ἔβανε ὁ ἕνας στὴν πλάκα [1]), ἔβανε ὁ ἄλλος καὶ δὲν ἔπιανε. Ἔβαλε κι ὁ τρίτος κ' ἔπιασε καὶ ἀνοίγει αὐτό, ποὺ ἤτανε νὰ ποῦμε σὰν καταρράκτης. Ἀνοίγει ὁ μικρός, βλέπει ἕνα σκότος, ἄλλη πολιτεία εὑρέθηκε. Λένε τοῦ μικροῦ: «Νὰ σὲ δέσουμε νὰ πᾷς νὰ ἰδῇς τί κόσμος εἶναι ἐτοῦτος;» Ὁποῦ τόνε δένουνε καὶ τόνε κατεβάσανε κάτου. Ὁποῦ βλέπει, τηράει τὴ μία μερία, τὴν ἄλλη, σκότος. Προχωρεῖ πίλιο [2]) μέσα καὶ βλέπει ὡραῖα πράματα. Μία γριοῦλα ἐκαθότανε καὶ τσῆ λέει: «Διψῶ.—Βασιλόπουλό μου, ἄ! δὲν ἔχουμε νερό. Ἔχουμε ἕνα δράκοντα κι ἂ πιοῦμε, πρέπει νὰ φάῃ μία κοπέλλα ἀπὸ τσοὶ ὡραιότατες.—Τὸ λοιπό, λέει, αὐτὸς ὁ δράκοντας ποῦ εἶναι; Κ' ἐγὼ θὰ τόνε συγυρίσω.—Ὁρίστε, βασιλόπουλό μου. Ἔχουμε τρεῖς κοπέλλες καὶ τσοὶ ἔχει νὰ τσοὶ φάῃ. Ἔχουμε ἐτοῦτο τὸ σταύρωμα.» Τὸ λοιπὸ ἀνεβαίνει καὶ βλέπει ἐτοῦτες τσοὶ κυράδες καὶ λέει: «Τί θέλετε; Μὴ φοβᾶστε, κ' ἐγὼ θὰ τόνε συγυρίσω.» Πάει μὲ τὸ σπαθί του καὶ τοῦ κόβει τὸ κεφάλι. Ἔπειτα κόβει τὰ πόδια του, τὴ γλῶσσα του καὶ τὸ κεφάλι του καὶ τὰ βάνει σὲ μία σακοῦλα καὶ πάει ἀπάνου στσοὶ κοπέλλες. «Ἔ! λέει. Σᾶς ἀγαπῶ, θὰ σᾶς πάρω νὰ σᾶς ἀρρεβωνιάσω. Θέλω νὰ πάρω τὴ μεγάλη, τὴν ἄλλη ὁ ἄλλος μου ἀδρεφὸς καὶ τὴν ἄλλη ὁ ἄλλος.» Σὲ τοῦτο τὸ ἀναμεταξὺ ἔφυγε, ποὺ εἶχε κάτι ὁμιλίες.

Ἐπῆγε κάτου ἕνα ἄλλο βασιλόπουλο καὶ βλέποντας τὸ σκοτωμένο δράκο ἐπῆρε ἀπὸ τὸ σακοῦλι τὰ μπροστινὰ πόδια τοῦ δράκου, γιὰ νὰ φανῇ πὼς τὸν ἐσκότωσε ἐκεῖνος, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν κοπέλλα. Τὸ λοιπὸ

1) Ἔβανε τὴν πλάκα=Ἐπροσπαθοῦσε ν' ἀνοίξῃ.
2) Παρακεῖ ἢ περισσότερο.

πάει καὶ τσῆ λέει:«Νὰ σὲ πάρω ἐγώ, κυρά μου.» Ἐκείνη δὲν εἶπε τίποτσι. Ποῦ τὸ νέο, ποὺ πρωτοεῖδε! Ἤτανε πλάσμα! Τὸ λοιπὸ δὲν ξέρω πῶς καὶ πόσα, ἐκάμανε ἕνα γιόμα, γιὰ νὰ πῇ ὁ καθένας τὴν ὁμιλία του. Ξέρεις στὰ μεγάλα τραπέζια ὁ καθένας λέει τί τοῦ συνέβη. Τὸ λοιπὸ ἀρχινήσανε ὁ ἕνας νὰ λέῃ πὼς ἐσκότωσε τὸ δράκοντα. Τὸ βασιλόπουλο λέει: «Δὲν ντρέπεσαι, κ' εἶσαι καὶ βασιλιᾶς, νὰ λὲς ψέματα, ποὺ τὸν ἐσκότωσα ἐγώ;» Ἔτσι τὸν ἀλογοσύρανε [1]) καὶ τὸ βασιλόπουλο ἐπῆρε τὴν κοπέλλα κ' ἔδωσε στ' ἄλλα του ἀδρέφια τσοὶ ἄλλες δύο κ' ἐζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴ Ρόδω Κυπριανοῦ, ἐτῶν 85, ἀγράμματη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Λιθακιά.

9

Τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται.

Ἤτουνα, πῶς ἤτουνα, οἱ βασιλῆδες ἀντιπάλοι, [2]) ποὺ πολεμοῦνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ γιὰ νὰ κάμῃ κακὸ ὁ ἕνας βασιλέας τοῦ ἄλλου, ἐπῆε κ' ἐσταμάτησε ὅλα τὰ νερά, ὅλα τὰ μπουγάζια, γιὰ νὰ πεθάνουνε, νὰ μὴ μείνῃ οὔτ' ἕνας. Τὸ λοιπὸ πίκρα ὁ βασιλέας, ποὺ θὰ πεθάνῃ ὁ στρατός του ἀπὸ νερό. Εἶχε μία θεχατέρα πολὺ ἔξυπνη. «Τί ἔχεις πατέρα μου; Σώπα κ' ἐγὼ θὰ σ' τὰ διορθώσω. Θὰ τοῦ τρώγω τὴ μούρη.» Μέσ' στὸ βραδάκι ὅτι ἐσούρπωνε, ντύνεται, στολίζεται, ἤτουνα καὶ ὡραία κοπέλλα καὶ πάει στὸν ἀντίπαλο. Βλέποντάς την ὁ ἀντίπαλος τὴν Ἑλενίτσα, ἔτσι τήνε λέγανε, τσῆ 'καμε καὶ τζιριτζάνζουλες ψεύτικες [3]), ὄχι στ' ἀλήθεια, γιὰ νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Λέει: «Κύριε βασιλιᾶ, ἐκαταδέχτηκα γιὰ νὰ σοῦ ζητήσω μία χάρι κ' ὅ,τι θέλεις ἀπὸ μένανε.» Καὶ τσῆ λέει:

Μετὰ χαρᾶς σου, Ἑλενίτσα μου, καὶ ὅ,τι μοῦ πῇς νὰ κάμω,
νὰ κάθουμαι νὰ σοῦ μετρῶ κλωνὶ κλωνὶ τὸν ἄμμο.

Θὰ κοιμηθοῦμε, λέει, ἀπόψε μαζί.» Ἀμέσως παραγγέρνει νὰ κάμῃ δεῖπνο βασιλικό. «Νὰ σοῦ πῶ, λέει, κύριε βασιλέα. Θὰ μοῦ κάμῃς μία χάρι.—Τί θέλεις, κυρά μου;—Νὰ πᾷς νὰ πῇς τοῦ στρατοῦ σου, ὅπου θὰ περνάω νὰ πάω στὴν αὐλή, νὰ πάω στὸ περιβόλι, νὰ μὴ μοῦ κάμουν καμία παρατήρηση.—Μπράβο, κυρά μου!» τσῆ λέει. Πάει καὶ

1) Δένω πρὸς τιμωρίαν στὴν οὐρὰ τοῦ ἀλόγου ἄνθρωπο.
2) Ἐχθροὶ μεταξύ τους. 3) Περιποιήσεις

παραγγέρνει τοῦ στρατοῦ του νὰ μὴ πατσάρουνε [1]) τὴ βασιλοπούλα, νὰ τὴν ἀφήσουνε νὰ πάῃ ὅπου θέλει. Ἀνέβηκε ἀπάνου ὁ βασιλέας, ἐστρώθηκε. Ἐκάτσανε στὸ τραπέζι. Κρασία, πιοτά, ἐμπήκανε στὸ κέφι. Ἤρθε κ' ἡ ὥρα τοῦ ὕπνου, γιατὶ τοῦ εἶπε νὰ μὴ τὴν πειράξῃ, ἂν δὲν πέσουνε στὸ κρεβάτι. Ἤρθε καὶ ἡ ὥρα νὰ πέσουνε στὸ κρεβάτι. Λίγο λίγο, δὲν ἠξέρω πῶς καὶ πόσα, τὸν ἀποκοιμάει τὸ βασιλιᾶ, τὸν ἀντίπαλο τοῦ πατεράκη τση, εἶχε ἕνα ντεμενάρι [2]) κοντά τση, τοῦ δίνει μία στὸ σβέρκο του, τὸν ἄφηκε κόκκαλο. Παίρνει τὴν κεφάλα στὸ σάκο, ποὺ εἶχε φέρει—ποῦ νὰ τσῆ κάμῃ παρατήρηση κανείς, ποὺ τσοὶ εἶχε εἰδοποιημένους! —καὶ πάει στὸ πατέρα τση καὶ τοῦ λέει: «Ἰδού, πατεράκη μου! Τὰ κέρδισα οὖλα.» Δοξάσανε τὸ Θεό, ἀνοίξανε τὰ μπουγάζια καὶ ἐκάμανε τὴ βασιλοπούλα βασίλισσα γιὰ τὴν ἐξυπνάδα τση.

Ἀπὸ τὴ Ρόζα Θοδόση, ἐτῶν 85, ἀγράμματη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Βασιλικό.

10

Τὸ χρυσοπράσινο πουλί.

Μία φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἤτουνα ἕνας βασιλιᾶς κ' εἶχε τρεῖς θεγατέρες, ὄμορφες, καλές, τετράπλουτες, ἀλλὰ καμία δὲν ἐπαντρευότουνα. Ὅποῦ μία ἡμέρα ἀποφάσισε νὰ πάῃ νὰ ρωτήσῃ τὴ Μοῖρα του τί συμβαίνει. «Ἄσε, λέει ἡ Μοῖρα, καὶ θά 'ρθω τὴ νύχτα καὶ θὰ σοῦ πῶ. Πραγματικῶς τὰ μεσάνυχτα ἐπῆγε κ' εἶδε τσοὶ τρεῖς κοπέλλες, ποὺ ἐκοιμόντανε. Ἡ πρώτη εἶχε τὰ χέρια σταυρωμένα στὸ στῆθος τση, ἡ δεύτερη τὰ εἶχε ἀπάνου ἀπὸ τὸ κεφάλι τση δεμένα κ' ἡ τρίτη τά 'χε βαρμένα μέσ' στὰ σκέλια τση. Ἡ Μοῖρα ἐτότες εἶπε τοῦ βασιλιᾶ: «Ἐτούτη, λέει, εἶναι ἡ κακότυχη, κ' ἐμποδίζει νὰ παντρευτοῦν οἱ δύο ἄλλες. Αὔριο νὰ τήνε διώξῃς ἀπὸ τὸ σπίτι.» Ὅπως κιόλας τὴν ἄλλη αὐγὴ τσῆ τὸ εἶπε. Λέει ἐκείνη: «Φεύγω, ἀλλὰ μὲ τὴ συμφωνία νὰ μοῦ φτειάσῃς μία βέστα [3]) νά 'ναι οὖλη κεντημένη μὲ μαργαριτάρια, καὶ στὸν ποδόγυρα νὰ ράψῃς ὅλο χρυσάφι.—Ναί, λέει, θὰ σοῦ γίνῃ ἡ χάρι.» Τὴν ἄλλη μέρα ἡ βέστα ἦταν ἕτοιμη. Ὅποῦ ἡ κοπέλλα ἐπῆρε τῶνε ματιῶνε τση. Ἐπήαινε, ἐπήαινε, στὸ δρόμο βλέπει μία ταβέρνα. Λέει στὸν ταβερνάρη: «Μοῦ δίνετε τὴν ἄδεια νὰ κοιμηθῶ ἀπόψε δῶ;—Ἀκοῦς; λέει. Εὐχαρίστως.» Τὴ νύχτα ἐπῆγε ἡ Μοῖρα τση καὶ δός του, ἐσκρόπισε οὖλα τὰ κρασιά. Ὕστερα τσῆ πάτησε κ' ἕνα ξύλο, ποὺ τὴν ἔκαμε τοῦ

[1]) Πειράζουνε. [2]) Μαχαίρι μεγάλο. [3]) Φόρεμα.

ἁλατιοῦ. Τὴν αὐγὴ πάει ὁ ταβερνάρης καὶ βλέπει τὴν καταστροφή. Ὅποῦ ἀρχίνησε νὰ θυμώνῃ. «Στάσου, λέει ἡ κοπέλλα, κ' ἐγὼ ὅσο κάνουμε θὰ σ' τὰ πλερώσω.» Ἔβγαλε ἀπὸ τὸ χρυσάφι, ποὺ εἶχε στὸν ποδόγυρά τση, καὶ τὸν ἐπλήρωσε λεφτὸ πρὸς λεφτό. Ἐπήαινε, ἐπήαινε, ὅποῦ ἀρχίνησε νὰ βραδειώνῃ. Τί νὰ κάμῃ ἡ κακομοῖρα; Μπαίνει σ' ἕνα πραματευταρεῖο. «Μ' ἀφήνετε ἀπόψε νὰ κοιμηθῶ ἐδῶ;—Εὐχαρίστως, κυρά μου, τσῆ λέει ὁ μαγαζιάτορας.» Τὴ νύχτα πάει πάλε ἡ Μοῖρα τση καὶ κάνει οὖλα τὰ ὑφάσματα κορδέλλες. Τὴν αὐγή, ποὺ ἐπῆε ὁ μαγαζιάτορας κ' εἶδε τὸ μαγαζί του, ἀρχίνησε νὰ τήνε βρίζῃ. «Στάσου, λέει ἡ κακομοῖρα, καὶ σὲ πλερώνω», ἔβγαλε ἀπὸ τὸν ποδόγυρά τση χρυσάφι ἀπάνου στὸ ἕνα λεφτό. Ἔπειτα ἐκίνησε πάλε κ' ἐπήαινε στὸ δρόμο. Τὸ βράδυ ἀπανταίχνει στὸ δρόμο τση ἕνα γιαλαρεῖο. Τὸ λοιπό, πάλι τὰ ἴδια. Ὁ ἔμπορος χωρὶς νὰ ξέρῃ τί συμβαίνει τὴν ἔβαλε νὰ κοιμηθῇ μέσα. Πάει πάλε ἡ Μοῖρα τση καὶ τοῦ 'καμε σημεῖα καὶ τέρατα. Ὅποῦ τὴν αὐγὴ δὲν ἐβάσταξε ἄλλο βλέποντας ἐκείνη τὴ κατάσταση «Ὦ γῆς! λέει. Κατάπιε με νὰ ἡσυχάσω.»

Πραγματικῶς ἄνοιξε σὲ δύο καὶ τὴν κατάπιε. Κ' ἐβγῆκε στὴ σπηλιὰ μιανῆς λάμνισσας. Σύμφτωση ἡ λάμνισσα νά 'χῃ γαμπρὸ τὸ γιό τση, τὸ χρυσοπράσινο πουλί. Τὴν ἐδέχτηκε τὸ λοιπὸ γιὰ νὰ τσῆ κάμῃ κάμποσες δουλειὲς μὲ τὸ γάμο. Ἅμα ἐξύπνησε τὴν Κυριακὴ τὴν αὐγή, ἐκάλεσε τὴν κοπέλλα καὶ τσῆ εἶπε: «Ἐγὼ θὰ πάω στὴν ἐκκλησία κ' ἐσὺ θὰ κοιτάξῃς μισὸ σπίτι νὰ σαρώσῃς καὶ μισὸ νὰ τ' ἀφήσῃς ἀσάρωγο, μισὸ φαΐ θὰ μαγερέψῃς καὶ μισὸ θ' ἀφήσῃς ἀμαγέρευτο, μισὸ κρεβάτι θὰ στρώσῃς καὶ μισὸ θ' ἀφήσῃς ξέστρωτο.» Ἡ κοπέλλα ἔκλαιε καὶ δερνότουνα τὸ πῶς νὰ τὰ καταφέρῃ. Τὸ χρυσοπράσινο πουλί, ποὺ ἐκαθότουνα στὸ τοῖχο τσῆ 'λεγε: «Φίλησέ με, νὰ σοῦ πῶ τί νὰ κάμῃς. —*Νὰ καῇ τὰ χείλη του, ποὺ θέλει σὲ φιλήσει*» τοῦ 'λεγε κείνη. Ὅποῦ ὅταν ἐκοντολόγαε ἡ ὥρα, ποὺ θ' ἀπολοῦσε ἡ ἐκκλησία, τὸ χρυσοπράσινο πουλὶ τσῆ εἶπε πῶς νὰ τὰ κάμῃ. Ἡ λάμνισσα, ποὺ ἐμπῆκε καὶ τὰ εὗρηκε ἐν τάξει, ἐθύμωσε καὶ λέει:

Μάϊσσα μάνα σ' ἔκαμε, μάγο πατέρα θά 'χῃς,
κι ὁ γιός μου ὁ κακοθάνατος σοῦ τὰ ὁρμηνεύει τοῦτα.

Ἡ κοπέλλα τσῆ ἀπαντοῖσε:

Οὔτε μάϊσσα μάνα μ' ἔκαμε οὔτε μάγο πατέρα ἔχω
οὔτε ὁ γιός σου ὁ καλοθάνατος μοῦ τὰ ὁρμηνεύει τοῦτα.

Ἂν τσῆ 'λεγε τσῆ λάμνισσας κακοθάνατο γιὰ τὸ γιό τση, θὰ τὴν ἔτρωγε.

Τὴν ἄλλη μέρα τσῆ λέει: «Θέλω νὰ κοσκινίσουμε ἁλεῦρι. Ἂν κα-

καταφέρῃς νὰ πάρῃς ἀπὸ τὴν ἀδρεφή μου, τὴν ἄλλη λάμνισσα, ποὺ εἶναι στὸ δάσος, τσοὶ κρισάρες, καλά, ἀλλιῶς θὰ σὲ φάω.» Ἡ κοπέλλα ἡ κακομοῖρα ἔκλαιγε. Τὸ χρυσοπράσινο πουλὶ ἀπὸ τὸν τοῖχο τσῆ ἔλεγε: «Φίλησέ με, νὰ σοῦ πῶ τί νὰ κάμῃς. —*Μπά! νὰ καῇ τ' ἀχεῖλι του, ποὺ θέλει νὰ φιλήσῃ.*» Στὸ τέλος τὴν ἐλυπήθηκε καὶ τσῆ τὸ εἶπε: «Ἐκεῖ ποὺ θὰ πηαίνῃς, θ' ἀπαντήσῃς μία βρύση μὲ βρώμικο νερό. Θὰ τὴν παστρέψῃς καὶ θὰ πιῇς ἀπὸ δαῦτο. Ἔπειτα θὰ ἰδῇς μία συκιὰ ψωριασμένη. Θὰ τὴν παστρέψῃς φύλλο φύλλο καὶ θὰ φᾷς κ' ἕνα σῦκο ἀπὸ δαύτη. Ἔπειτα θ' ἀπαντήσῃς μία γυναῖκα, ποὺ θὰ πανν(ζῃ τὸ φοῦρνο μὲ τὰ βυζιά τση. Ἐσὺ θὰ τσῆ φτειάσῃς πάννα καὶ θὰ φᾷς καὶ λαγάνα ἀπὸ δαύτηνε. Στὸ δρόμο θ' ἀπαντήσῃς ἕνα γαϊδοῦρι κ' ἕνα σκυλί, καὶ τὸ γαϊδοῦρι θὰ τρώῃ κρέας καὶ τὸ σκυλὶ χόρτα. Ἐσὺ θὰ πάρῃς τὸ κρέας καὶ θὰν τὸ δώσῃς στὸ σκυλὶ καὶ στὸ γαϊδοῦρι τὰ χόρτα. Ὕστερα θὰ πᾷς στὸ τοῖχο τσῆ λάμνισσας, θὰ ξεκρεμάσῃς τσοὶ κρισάρες καὶ θὰ φύγῃς.» Ὅπως κιόλας τά 'καμε ὅπως τσῆ εἶπε. Ἡ λάμνισσα ἅμα εἶδε τσοὶ κρισάρες, ἐσκύλιασε. «Ἄ! λέει:

Μάϊσσα μάνα σ' ἔκαμε, μάγο πατέρα θά 'χῃς,
κι ὁ γιός μου ὁ κακοθάνατος σοῦ τὰ ὁρμηνεύει τοῦτα.

Ἡ κοπέλλα πάλε τσῆ ἔλεγε:

Οὔτε μάϊσσα μάνα μ' ἔκανε οὔτε μάγο πατέρα ἔχω
οὔτε ὁ γιός σου ὁ καλοθάνατος μοῦ τὰ ὁρμηνεύει τοῦτα.

Ἡ λάμνισσα δὲν ἔβλεπε ὡς τόσο τὴν ὥρα νὰ τὴν φάῃ. Ἐμάζωξε τὸ λοιπὸ δώδεκα μουλάρια φορτωμένα ροῦχα καὶ τσῆ 'πε νὰ πάῃ νὰ τὰ πλύνῃ ἴσιαμε μὲ τὸ γιόμα. Ἐκείνη ἡ κακομοῖρα ἔκλαιε καὶ δερνότουνα. Τὸ χρυσοπράσινο πουλὶ τσῆ ἔλεγε τὰ ἴδια πάλε: «Φίλησέ με νὰ σοῦ πῶ.—*Ποῦ νὰ καῇ τ' ἀχεῖλι του, ποὺ θέλει σὲ φιλήσει.*—Λέει: Θὰ σὲ φάῃ ἡ μάνα μου.—Κάλλιο νὰ μὲ φάῃ παρὰ νὰ σὲ φιλήσω.» Στὰ τελευταῖα ὅμως τὴ λυπήθηκε καὶ τὴν ὁρμήνεψε τί νὰ κάμῃ. «Θὰ πᾷς στὴ θάλασσα κ' ἐκεῖ στὸν ἄμμο θὰ βρῇς μία βέργα χρυσῆ, θὰ τὴν πάρῃς καὶ θὰ τὴν χιυπήσῃς τρεῖς φορὲς χάμου. Τίποτ' ἄλλο δὲν θὰ κάμῃς.» Πραγματικῶς ἐπῆε, κι ἅμα ἐχτύπησε τὸν ἄμμο μὲ τὴ χρυσῆ βέργα, ἐβγήκανε ὁλονοῦ τοῦ κόσμου οἱ πλύστρες, οἱ σιδερῶστρες, οἱ χιλίστρες. Ἡ κοπέλλα ἐκοίταζε ἐχστατική, τὸ κακόμοιρο. Τὸ λοιπὸ πρὶν τὸ γιόμα τσῆ ἑτοιμάσανε τὰ ροῦχα κ' ἐγύρισε ἡ κοπέλλα σπίτι. Ἡ λάμνισσα θερίο, ἀλλὰ τί νὰ πῇ, ποὺ δὲν εὕρισκε ἀφορμὴ νὰ τήνε γελάσῃ. Ἦρθε κ' ἡ μέρα τοῦ γάμου. Τὸ βράδυ ἡ λάμνισσα ἔβαλε τὴν κοπέλλα νὰ βαστάῃ τὸ κερὶ στὴ κάμερα τοῦ γαμπροῦ καὶ τσῆ νύφης.

Ἡ κοπέλλα δὲν ἤθελε. Ἐκουραζότουνα. Ἀρχίνησε κιόλας τὸ κερὶ νὰ τὴν καίῃ. «Ἄ! λέει. Μ' ἔκαψε!— Φίλησέ με, λέει τὸ χρυσοπράσινο πουλί, *ἐγὼ θὰ σ' ὁρμηνέψω.*» Τοῦ κάκου! Ἐκείνη τὰ ἴδια. «*Μπά! ποὺ νὰ καῇ τὰ χείλη του, ποὺ θέλει νὰ φιλήσῃ.*» Ἀλλὰ ἐκείνη τὴν ὥρα τί τσῆ 'ρθε τσῆ νύφης νὰ πῇ! «Μπά! μωρὴ παρμένη! Ἐκεῖνο ἐγὼ ἐφίλησα τὸ μάγερα γιὰ κομμάτι ψουμὶ κ' ἐσὺ δὲν τόνε φιλεῖς γιὰ νὰ γλυτώσῃς;» Τ' ἄκουσε τὸ χρυσοπράσινο πουλὶ καὶ τσῆ λέει: «Ἄ! ἐσὺ δὲν ἀξίζεις νά 'σαι γυναῖκα μου. Ἐτούτη, ποὺ κάθε λίγο ἐκιντύνευε νὰ τήνε φάῃ ἡ μάνα μου καὶ πάλε δὲν ἐστάθηκε νὰ τήνε φιλήσω. Πήγαινε σὺ κ' ἐγὼ τούτη θὰ πάρω.» Κ' ἔδιωξε τὴ νύφη κ' ἐπῆρε τὴν τίμια κοπέλλα καὶ τὴν ἔκαμε βασίλισσα, γιατὶ ἤτουνα βασιλιᾶς αὐτός.

Ἀπὸ τὴν σέμπρα μου Σίφαινα Μπάστα,
ἐτῶν 55, ἀπὸ τὸ χωριὸ Μουζάκι.

11

Τὸ σπαρτογεννημένο.

Ἦταν ἕνας βασιλέας καὶ δὲν ἔκανε παιδιά, ὅπου ἔτσι ἐπέρασαν δεκαέξι χρόνια. Ἐγγαστρώθηκε ἡ βασίλισσα κ' ἔκανε ἕνα κορίτσι. Τὸ λοιπό, ξέρεις, ὅταν θὰ γεννηθῇ τὸ παιδί, θὰ πᾶνε οἱ μοῖρες νὰ τὸ μοιράνουνε ποὺ εἶναι ἀδύνατο. Λέει ἡ βασίλισσα τὸ βράδυ ὁποῦ ἔκαμε τὴν κοπέλλα: «Θὰ πάω νὰ ἰδῶ τί θὰ ποῦνε τοῦ παιδιοῦ μου.» Ὁποῦ ἔτσι ἐνύχτωσε, ἐπέρασε τὸ μεσόνυχτο, οὖλοι ἐπέσανε. Ἐπῆε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἀφουγκραζότουνα τί θὰ πῇ τοῦ παιδιοῦ τση ἡ μοῖρα. Ποὺ σὲ τοῦτο τὸ ἀναμεταξὺ κατεβήκανε οἱ μοῖρες καὶ τὸ ἐμοιράνανε. Ἡ μία λέει: «Κυρὰ εἶσαι, κυρὰ νά 'σαι ὡραία, κ' ἔτσι πᾷς δεκαέξι χρονῶνε, νὰ ἐγκληματίσῃς, νὰ κάνῃς τὸ κακό.» Πᾶνε κ' οἱ ἄλλες δύο, τὰ ἴδια. Τὸ λοιπὸ ἐφύγανε. Ἡ καϊμένη ἡ βασίλισσα ἔπεσε στὰ μαῦρα παννιά. «Τί εἶναι τοῦτο, ποὺ εἴπανε τοῦ παιδιοῦ μου! Τί εἶναι τοῦτο!» Ἀπὸ τὴ πίκρα τση πεθαίνει. Δὲν εἶπε ὅμως κανενοῦ τίποτσι οὔτε τοῦ ἀντρός τση. Τὸ λοιπὸν ἀνασταινότουνα τὸ κορίτσι μὲ τσοὶ βάγιες τση, μὲ τσοὶ δόξες τσή. Ὅταν ἐμπῆκε στοὺς δεκαέξι χρόνους, αὐτὴ ἡ βουρλισία τσῆ ἐμπῆκε, τὸ τυχερό! Γύρους ἔκανε ἐδῶ, ἐτήραζε ἀπὸ κεῖ. Ἦτανε ἕνα βασιλόπουλο ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι τση. Μανία καθαυτό, δὲν ἐμποροῦσε. Ὁποῦ ἤτανε μονάκριβο. Τί νὰ κάμῃ, τί νὰ κάμῃ! Λέει τοῦ μαραγκοῦ καὶ τσῆ φτειάνει μία σκάλα μεγάλη σὰν πόρτα νὰ ποῦμε, γιὰ νὰ τὴ βάλῃ ἀπὸ τὸ παραθῦρι τση, νὰ πάῃ στοῦ βασιλόπουλου. Ντέ-

νεται, στολίζεται, μέσ' στὰ μεσάνυχτα μία καὶ δύο στοῦ βασιλόπουλου. Ἦτανε πολὺ ὡραία. Ὅπως τὴν εἶδε τὸ βασιλόπουλο, τὴν ἔβαλε στὴ καρδιά του. «Ὦ! ὁ Θεὸς τί μοῦ ἀπόστειλε! Τί ψωνάκι ἔχω ἀπόψε! Εὐχάριστη νυχτιὰ θὰ περάσω.» Ἐφάγανε κ' ἐπήανε νὰ κοιμηθοῦνε. Ξεροφρυμένοι κ' οἱ δύο. Τί χαρὰ ποὺ ἐκεῖνος ἔλαβε! Τὸ λοιπὸ ἐπέσανε καὶ στὸ κρεβάτι, ἐκάμανε τσοὶ δουλειές τσου, οὖλα εὐτοῦνα. Ἅμα ἐπεράσανε δύο ὧρες ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, ἡ σκάλα βαρμένη, μία καὶ παποῦτσι. Τοῦ φεύγει. «Ὠϊμένα! νὰ χάσω τὴ κυρά μου!» ἐδερνότουνα. Συνάμα δὲν ἤξερω πὼς βραδειώνει, ἡ σκάλα μία καὶ δύο, καὶ μπαίνει. «Καλῶς τη, τὴν κυρά μου.» Τσῆ 'λεγε ἕνα σωρό, ξέρεις, τσιριμόνιες. Ἐφάγανε, ἤπιανε κ' ἐκοιμηθήκανε. «Σώπα, λέει, κ' ἐγὼ θὰ σὲ συγυρίσω.» Ἀγάλια ἀγάλια τσῆ δένει τὴν πλεξίδα στὸ χέρι του, ἂν τοῦ φύγῃ, νὰ τὴν ἀκούσῃ. Τσῆ ἔδεσε ἐκεῖνα τὰ ὡραῖα χρυσᾶ μαλλιὰ ἀπὸ τὸ χέρι του καὶ ἐκοιμόντανε. Ἔτσι ἐκάμανε τὴ δουλειά τσους, ὅτι ἤτουνα δύο ὧρες ἡ βασιλοπούλα νὰ φύγῃ, κάνει ἔτσι νὰ σηκωθῇ. «Τί νὰ κάμω, λέει, τώρα;» Παίρνει τὸ ψαλλίδι, κόβει τὴν πλεξίδα τση καὶ τοῦ φεύγει. Τοῦ 'καμε μεγάλην ἐντύπωση. Ἐπῆρε κ' ἔφυγε μὲ τὴν πλεξίδα τση κομμένη. Ἀλλὰ ἐγγαστρωνότουνα σιγὰ σιγά. Τὸ βασιλόπουλο νὰ πετάξῃ τὰ μυαλά του. «Μὰ ἀέρας εἶναι! Νεράϊδα εἶναι! Νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ πλευρό μου, νὰ τὴν χάνω!» Βαστάχτηκε ὁ καϊμένος. Ἐκεῖνος τὸ ξέρει!

Τὴν ἄλλη νύχτα μπότσι [1]) «Καλῶς τὴν κυρά μου.» Δὲν τσῆ 'πε καμία παρατήρηση. «Ὅποῦ σώπα νὰ ἰδῇς τί θὰ τσῆ κάμω ἐγώ. Θὰ τσῆ κρύψω οὖλα τση τὰ ροῦχα.» Ἐφάγανε, ἤπιανε, ἐκάμανε τὴ δουλοῦλα τσους, ἀποκοιμήθηκε κουρασμένη. Τσῆ παίρνει ἀκόμα καὶ τὸ σώβρακο, οὖλα, καὶ τά 'καμε προσκέφαλο. Ἀλλὰ μέσ' στσοὶ δύο ὧρες παίρνει καὶ φεύγει. Παίρνει κ' ἕνα στρώσιμο τοῦ καναπὲ καὶ τυλίγεται καὶ φεύγει. Δὲν ἐμπόρεσε, ἤθελε ν' ἀνακαλυφτῇ ἀπὸ τὸν παπάκη τση. Ἔφυγε, ἔφυγε. Ἀλλὰ ἤλεγε πὼς τὴν ἄλλη βραδειὰ δὲν θὰ πάῃ. Τὸ ἄλλο βράδυ μπότσα, πάει πάλι τὰ μεσάνυχτα. Δὲν τσῆ 'καμε καμία παρατήρηση. Ἐκάμανε καλὰ τὴ δουλειά τσους, ἐκοιμηθήκανε. «Θὰ τσῆ πάρω, λέει,—θέλει ἤτανε ἀνέλα [2]),—θὰν τὴ βαστάω, λέει, ἀπὸ τὰ σκολαρίκια. Δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ φύγῃ, ἐχτὸς ἂν κόψῃ τσοὶ ρῶγες τοῦν αὐτιῶνε τση.» Ξυπνάει νὰ φύγῃ ἡ κακορίζικη μὴν ἀνακαλυφτῇ στὸν πατεράκη τση. Ἐφόρειε κάτι σκολαρίκια, τζόγιες [3]) ἤτανε! Ὅποῦ τὴν ὥρα ποὺ ἤθελε νὰ φύγῃ μπὰμ καὶ βγάνει μία ρῶγα ἀπὸ τ' αὐτί τση. Τ' ἀφήνει καὶ

[1]) Νά την πάλι. [2]) Μακρουλὰ χρυσᾶ σκουλαρίκια χωρὶς ἄλλο στολίδι, σὰν βέρες. [3]) Πολὺ ὄμορφα.

τὴ βάστασε τὸ βασιλόπουλο. Ὅποῦ ἴσια ἴσια ἐγγαστρώθηκε. Ἔφυγε ἐκείνη ἡ ἀποθυμία. Δὲν ἐματαπῆε, γιατὶ ἐφούσκωνε. Τί νὰ κάμῃ; Εἶχε μία μυστικιὰ βαγοποῦλα καὶ τὴ βάγια τση, ποὺ τὴν ἀγαπούσανε, καὶ τσῆ ἐκμυστηρεύτηκε εὐτοῦνο τὸ πρᾶμα. Τὸ λοιπὸν ἐφούσκωνε καὶ λέει τσῆ βάγιας τση: «Ἐτοῦτο καὶ τοῦτο. Θέλω νὰ μὲ γλυτώσῃς.» Λέει: «Τί νὰ σοῦ κάμω, βασίλισσά μου; Νὰ πᾶμε νὰ μαζώξουμε ἕνα κάρρο σπάρτα». Ἐμπῆκε στὸ μῆνα τση. Τὴν πιάνουνε οἱ πόνοι. Νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, τὸ γέννησε τὸ παιδὶ μεσ' στὰ σπάρτα. Ἂς εἶναι. Ἡ βαγοποῦλα τση κ' ἡ βάγια τσῆ κάμανε πολλὰ πράματα. «Τί νὰ κάμουμε, λέει, τώρα;—Θὰ σᾶς δώσω, λέει, τὴν καρροτσοῦλα, ποὺ μᾶς ἀνάστησε ὁ παπάκης μας, ποὺ ἤτουνα σὰν λεντικοῦλα [1]).» Καὶ ἤτουνα ἀπὸ κάτου τὰ σπάρτα καὶ στολίζανε τὴ καρροτσοῦλα. Ἐβάλανε τὸ παιδάκι κι ὅλο ρόδα τοῦ κόβανε καὶ προσκέφαλο ὅλο ρόδα. Καὶ τοῦ λέει τοῦ ὑπηρέτη τση: «Νὰ πᾶς νὰ λὲς ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ παλάτι τοῦ τάδε βασιλόπουλου. Πουλοῦμε ἕνα παιδάκι. Ποιὸς τὸ παίρνει ἀνθοστολισμένο, ροδοπουλημένο;» Καὶ προβαίνει τὸ βασιλόπουλο καὶ βλέποντάς το λέει: «Τί παιδὶ εἶν' αὐτό; —Λέει: Τὸ πουλοῦμε.» Τὸ ἀνεβάζει μὲ ὅλο τὸ ἁμαξάκι καὶ μόλις τὸ εἶδε, ἔβαλε ὑποψία μὴν εἶναι τὸ παιδί του, ποὺ ἔκαμε μὲ τὴν βασιλοποῦλα. Τσοῦ λέει: «Πηγαίνετε σ' ἄλλες πριγκιποποῦλες, ρηγοποῦλες, μὴ τὸ γνωρίζουνε ἐτοῦτο τὸ παιδί.» Καμία δὲν ἤξερε. Δὲν ἐμπορούσανε νὰ γνωρίζουνε. Ἐπήγανε πεζοί, καβαλλαρέοι. Ὅποῦ λέει: «Γιὰ νὰ μηνύσουνε τσῆ τάδε βασιλοπούλας νὰ ἰδῇ μὴν ἤξέρῃ.» Στέρνουνε ἀμέσως διαταγὴ νὰ πάῃ ἡ βασιλοποῦλα ἐκεῖ. Καὶ τί νὰ κάμῃ, ποὺ ἤτουνα διαταγὴ ἀπὸ τὸ βασιλόπουλο! Στολίζεται καὶ πάει ἀπάνου. Λέει: «Αὐτὸ τὸ παιδὶ τὸ γνωρίζετε;» Καὶ τοῦ λέει:

Ὦ σπαρτογεννημένο μου, ὦ ροδοπουλημένο,
γιὰ σὲ τὰ ροῦχα μου ἔχασα, γιὰ σένα τὰ μαλλιά μου,
γιὰ σὲ τὰ σκολαρίκια μου, τσοὶ τζόγιες ἀφ' τ' αὐτιά μου.

Ἐτότενες τοῦ λέει. «Ἐγὼ ἤμουνα, ποὺ ἐρχόμουνα τὴ νύχτα.—Κ' ἐγώ, λέει, τὸ κατάλαβα πὼς εἶναι παιδί μας.» Τὸ λοιπὸ ἐτότες παπᾶ καὶ κουμπάρο καὶ ἐστεφανωθήκανε. Φέστες, μουζικές, χοροί. Ἀλλὰ τὸ κακὸ τὸ ἔκαμε στὴν ὥρα, ποὺ τσῆ εἴπανε οἱ μοῖρες.

Ἀπὸ τὴ Ρόζα Θοδόση, ἀγράμματη.
Παραμύθι Βολιμῶν.

[1]) Πορταντῖνα, ἁμάξι ποὺ οἱ παλιὲς ἀρχόντισσες ἔβγαιναν μέσα. Τὸ κρατοῦσαν τέσσεροι ἄνθρωποι.

12

Κάμε καλὸ καὶ ρίχ' το στὸ γιαλό.

Μία φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦθε εἶναι ἕνα παιδὶ μὲ τὴ μάνα του, καὶ ἤτανε φτωχοὶ πολύ. Τὸ λοιπὸ μία μέρα λέει ἡ μάνα στὸ παιδί: «Πάρε δύο δεκάρες καὶ πήαινε νὰ μοῦ ἀγοράσῃς σαποῦνι.» Τὸ παιδὶ ἐπῆγε καὶ στὸ δρόμο ἀπάντησε ἕνα γέρο μὲ μία γατοῦλα. Λέει: «Κάνουμε ἀλλαξία; Νὰ σοῦ δώσω τὰ λεφτά, νὰ πάρω τὴ γάτα;—Λέει: Ναί!» Ἐπῆγε τὸ παιδὶ σπίτι του. «Ἤφερες, παιδάκι μου, τὸ σαποῦνι; λέει ἡ μάνα του. — Ὄχι, λέει, μάνα! Εὗρηκα στὸ δρόμο μία γάτα καὶ τὴν ἀγόρασα.—Ὦ! παιδάκι μου! καὶ τί νὰ τὴ κάνουμε τὴ γάτα; Μήπως ἔχουμε οὔτε νὰ τὴν ταΐζουμε.—Ἔγνοια σου, λέει, μάνα, κ' ἔχει ὁ Θεός. Μπορεῖ νὰ μᾶς χρειαστῇ.» Τὴν ἄλλη μέρα τοῦ ἔδωσε πάλε δύο δεκάρες γιὰ νὰ τσῆ πάρῃ σαποῦνι. Ἐκεῖνο τὸ παιδὶ βλέπει τὸ γέρο κ' ἐπουλοῦσε ἕνα σκυλάκι καὶ τὸ ἀγόρασε. Ἡ μάνα του ἐφαρμακίστηκε ἡ κακομοῖρα. «Σ.όπα, λέει, μάνα, καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς χρειαστῇ.» Τὴν ἄλλη μέρα τὸν ἔστειλε πάλι γιὰ σαποῦνι. Ἐκεῖνος βλέπει πάλι τὸ γέρο, ποὺ εἶχε ἕνα φεῖδι, τὸ ἀγόρασε κ' ἐπῆγε σπίτι του. «Ὦ! παιδάκι μου! λέει. Ἐτοῦτο εἶναι στοιχειό! θὰ μᾶς φάῃ!—Ἔγνοια σου, μάνα, κ' ἔχω ἐγὼ νὰ κάμω.» Ἔβαλε τὸ φεῖδι σὲ μία κασσέλλα καὶ τὸ ἔθρεψε. Ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ βάλῃ ὁ νοῦς σου τοῦ ἔδινε. Δὲν ἔτρωε, γιὰ νὰ δίνῃ τοῦ φειδιοῦ. Ἐμεγάλωνε τὸ φεῖδι κ' ἐγίνηκε κοτζὰ θερίο.

Ἔτσι ἦρθε ἡ ὥρα κι ἀναστήθηκε, λέει τὸ παιδὶ νὰ τὸ πάῃ στὸν πατέρα του. Τὸ φεῖδι τὸ ἄκουσε καὶ τοῦ λέει: «Νὰ μὲ πᾷς, ἀλλὰ κοίταξε, μὴ δεχτῇς, ὅσα λεφτὰ κι ἂ σοῦ δώσῃ. Νὰ μὴ τὰ δεχτῇς. Μοναχὰ νὰ ἐπιμείνῃς νὰ σοῦ δώσῃ τὸ δαχτυλίδι, ποὺ ἔχει κρεμασμένο στὸ δεξί του κέρατο.» Ἐπήανε πραγματικῶς στὸ σπίτι τοῦ φειδιοῦ. Ἔβγαλε ὁ πατέρας του χρυσάφια, λίρες «Ὄχι! λέει. Δὲν παίρνω τίποτα ἀπὸ φτά. Μονάχα, ἂν ἔχῃς τὴν εὐχαρίστηση, νὰ μοῦ δώσῃς τὸ δαχτυλίδι σου.— Ἄ! λέει. Μεγάλο πρᾶμα μοῦ γυρεύεις.—Ἄ! πατέρα! λέει τὸ μικρὸ φεῖδι. Αὐτὸς μὲ ἀνάστησε, μὲ γλύτωσε! Τὸ λοιπὸ πρέπει νὰ τόνε εὐχαριστήσουμε.» Τί νὰ κάμῃ τὸ φεῖδι, βγάνει καὶ δίνει τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ κέρατο του. Τὸ ἐπῆρε τὸ παιδὶ κ' ἔφυγε. Ἐπῆε σπίτι του, λέει τσῆ μάννας του: «Μάνα, στρῶσε τὸ τραπέζι.—Καὶ μὲ τί παιδάκι μου; τί θὰ φᾶμε νὰ τὸ στρώσουμε;—Στρῶσε, λέει, κ' ἔγνοια σου. Τόμου σ' τὸ λέω.» Τί νὰ κάμῃ ἡ κακομοῖρα, διαταγὴ τοῦ γιοῦ τση, ἔστρωσε τὸ τραπέζι. Ἅμα ἐσυγύρισε, πάει τὸ παιδί, βγάνει τὸ δαχτυλίδι στὸ τραπέζι καὶ λέει: «Εἰς τ' ὄνομα τοῦ δαχτυλιδιοῦ, νὰ φανῇ στὸ τραπέζι τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα.» Καὶ τῷ ὄντις ἐγιόμωσε ἀπὸ λοῆς λοῆς καλά! Ἡ μάνα του ἔκανε τὸ σταυρό τση. «Μάνα, λέει, τὸ παιδί, θὰ πᾷς νὰ γυρέψῃς τοῦ βασιλέα τὴ θεγατέρα του γιὰ γυναῖκα μου.—Μὰ παιδάκι μου, εἶσαι στὰ καλά σου;—Τόμου σ' τὸ λέω, πήγαινε, κ' εἶναι δουλειὰ δική μου.» Τί νὰ κάμῃ ἡ κακομοῖρα; ἐπῆε. «Μ' εὐχαρίστηση, λέει ὁ βασιλιᾶς, νὰ τοῦ τὴ δώσω. Μὲ τὴ συμφωνία ὅμως νὰ φτειάσῃ ἕνα παλάτι ὡραιότερο ἀπὸ τὸ δικό μου.» Ἔφυγε καὶ τά 'πε τοῦ γιοῦ τση. Ἐκεῖνος τ' ἄλλο πρωΐ, στ' ὄνομα τοῦ δαχτυλιδιοῦ ἐπαρουσιάστηκε ἕνα παλάτι ἑκατὸ φορὲς ἀνώτερο ἀπὸ τοῦ βασιλιᾶ. Πάει ἡ μάνα του στὸ παλάτι «Βασιλέα μου, λέει, κατὰ τὴ διαταγή σου ἦρθα.—Μ' εὐχαρίστησι, λέει ὁ βασιλιᾶς, νὰ τοῦ τὴ δώσω. Ἀλλὰ μὲ τὴ συμφωνία νὰ κάμῃ ἕνα περιβόλι, ὁποῦ νά 'χῃ ὁλονοῦ τοῦ κόσμου τὰ φροῦτα καὶ νὰ γουρμάζουνε ἀμέσως.» Ἐκείνη πάει καὶ τὸ λέει τοῦ γιοῦ τση. Ἐκεῖνος τὴν ἄλλη αὐγὴ εἰς τ' ὄνομα τοῦ δαχτυλιδιοῦ, ἐπαρουσιάστηκε ἕνα περιβόλι, παράδεισος σωστός. «Τί εἶναι ἐτοῦτο! ἔλεγε ὁ βασιλιᾶς, κοιτάζοντας ἀπὸ τὸ παλάτι! Περίεργο πρᾶμα!» Σὲ λίγο ἐπῆε καὶ ἡ γρία στὸ παλάτι. «Βασιλιᾶ μου, κατὰ τὴ διαταγή σου, λέει, ἦρθα.—Μ' εὐχαρίστησι, λέει, ἀλλὰ μὲ μία συμφωνία, τὴ τελευταία. Νὰ φτειάσῃς μία ὁλόχρυση μόστρα [1]) μὲ χρυσὲς καθίκλες, γιὰ νὰ κάθουνται καὶ ξεκουράζωνται οἱ διαβάτες.—Νὰ πάω, λέει, νὰ τοῦ τὸ πῶ.» Πραγματικῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ δαχτυλιδιοῦ ἐγίνηκε εὐτό. «Τὸ λοιπό, λέει ὁ βασιλιᾶς, δὲν ἔχω ἄλλο παρὰ νὰ τοῦ τὴ δώσω.» Ἐγινήκανε ὁ γάμος, γιορτή, πανηγύρια· τήνε πῆε στὸ παλάτι, ἐπῆρε κ' ἕνα ἀράπη ὑπηρέτη, ποὺ εἶχε. Ἐζήσανε εὐτυχισμένοι.

Ἀλλὰ τοῦ ἀράπη τοῦ εἶχε χαλασμένο τὸ μυαλὸ πῶς εὑρισκόντανε οὔλα ἕτοιμα στὸ μουμέντο. Καλοπιάνει τὴ βασιλοποῦλα, κ' ἐκείνη τόνε φύλαξε κ' εἶδε τὸ δαχτυλίδι. Τὸ λοιπὸ μία μέρα, ἐκεῖ ποῦ ἐνιβότουνα, τοῦ πέφτει τὸ δαχτυλίδι· ἀτέντος [2]) ὁ μῶρος καὶ τ' ἁρπάζει. Ἐπέταξε τὸν ἀφέντη στὸ πηγάδι μαζὶ μὲ τὴ γατοῦλα καὶ τὸ σκυλάκι, γιὰ νὰ πεθάνῃ. Ἐκεῖνα τὰ κακόμοιρα τὰ ζωντανὰ τὸν ἐταΐζανε καὶ τόνε γλυτώσανε. Ὁ ἀράπης ἐπῆε μὲ τὴ βασιλοποῦλα καὶ μὲ τὸ δαχτυλίδι ἐχτίσανε ἕνα πύργο στὴ μέση τσῆ θάλασσας. Ὁ κακομοίρης ἐκεῖνος ἔκλαιε, ἔκλαιε, δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ. Τοῦ λένε ἡ γατοῦλα καὶ τὸ σκυλί: «Ἔγνοια σου καὶ θὰ σοῦ τό 'βρουμε.» Μία καὶ δύο, καβαλλικεύει ἡ γάτα τὸ σκυλὶ καὶ πέφτουνε στὴ θάλασσα. Ἐπήανε πὰ στὸ

[1]) Βιτρίνα. [2]) Προσεκτικός.

παλάτι. Ἡ γάτα ἀρχίνησε νὰ μὴ ἀφήνῃ ποντίκι, Ὁποῦ ἤτουνα ἕτοιμη νὰ χαλάσῃ τρία ποντίκια. «Ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου! τσῆ εἴπανε. Χάρισέ μας τὴ ζωὴ κι ὅ,τι θέλεις ἐμεῖς εἴμαστε ἐδῶ.—Σᾶς τὴ χαρίζω, λέει, ἀλλὰ νὰ πᾶτε νὰ μοῦ φέρετε τὸ δαχτυλίδι. Ὁ ἕνας θ'ἀνέβῃ στὴ μύτη του, ποὺ θὰ κοιμᾶται, θὰν τὴ γαργαλίσῃ μὲ τὴν ὀρά του, θὰ φταρμιστῇ καὶ θὰ τοῦ πέσῃ. Ὁ ἄλλος θά 'ναι ἀτέντος νὰ τὸ πάρῃ νὰ μοῦ τὸ φέρῃ κι ὁ ἄλλος θὰ σβύσῃ μὲ τὴν ὀρά του τὸ λύχνο, γιὰ νὰ μὴ ἰδῇ τί συνέβηκε.» Πραγματικῶς ἔτσι κ' ἐγίνηκε. Ἡ γάτα ἁρπάζει τὸ δαχτυλίδι, καβαλλικεύει τὸ σκυλὶ καὶ πέφτουνε στὴ θάλασσα. Τὸ σκυλὶ στὸ δρόμο τήνε σταύρωνε «Δεῖξε μοῦ το, τσ' ἤλεγε.—Λέει: Δὲν τὸ δείχνω, γιατὶ ἂν πέσῃ στὴ θάλασσα, θὰν τὸ χάσουμε.—Ἂ δὲ μοῦ τὸ δείξῃς, λέει, θὰ σὲ ἀφήσω νὰ βουλιάξῃς.» Τί νὰ κάμῃ ἡ κακομοῖρα; νὰ κολυμπάῃ ἡ γάτα δὲν ἤξερε, βγάνει καὶ τοῦ δείχνει τὸ δαχτυλίδι. Ὅπως τὸ ἐβάσταε, μπλοὺμ μία, πέφτει μέσα καὶ τὸ τρώει ἕνα ψάρι. Ἀρχινήσανε νὰ δέρνουνται κ' οἱ δύο, τί νὰ κάμουνε. Ἐβγήκανε στὴν πολιτεία κ' ἐτρογυρίζανε. Ἐκεῖ ποὺ ἐπροβατούσανε, εἶδε τὴ γάτα μία τση φιλενάδα. «Ἀνέβα, λέει, ἀπάνου νὰ φᾷς. Ἔχω νὰ σοῦ δώσω ψάρια.—Δὲ θέλω τίποτσι, παρὰ νὰ μοῦ ἀγοράσῃς ἐκεῖνο τὸ ψάρι, ποὺ φωνάζει ὁ ψαρᾶς.» Τσῆ τὸ ἀγόρασε. Ἡ γάτα τὸ λοιπὸ τρώει τὸ ψάρι, βγάνει τὸ δαχτυλίδι καὶ τὸ πᾶνε τοῦ ἀφέντη τση. Ἀμέσως ἔκανε μὲ τὸ δαχτυλίδι ἕνα παλάτι ἑφτὰ φορὲς καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ εἶχε ὁ ἀράπης στὴ θάλασσα. Ἐπῆε, ἐπῆρε πάλι τὴ γυναῖκα του, ἐσκότωσε τὸν ἀράπη κ' ἔζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴ σέμπρα μου Σίφαινα Μπάστα

13
Οἱ κλέφτες.

Μία φορὰ ἤτουνα ἕνας κλέφτης κ' εἶχε τρία ἀνιψίδια κ' ἤθελε ἕνα κλέφτη νὰ ταιριάσουνε. Τὸ λοιπὸ ἐκάλεσε τὸν ἕνανε καὶ τὸν ἔκλεισε σὲ μία κάμερα. Στὸ πάτερό τση ἤτανε κρεμασμένο ἕνα καρβέλι ψωμί. «Νά! τοῦ λέει, καὶ φάε.» Τὴν αὐγὴ ἐπῆγε. «Ἔφαγες; λέει.—Ὄχι! λέει. Πῶς νὰ φάω, ποὺ δὲν ἐμπόρεσα νὰ τὸ φτάσω!» Τὴν ἄλλη μέρα ἔκλεισε τὸν ἄλλονε κ' ἔμεινε πάλε νηστικός. Τὴν ἄλλη παίρνει καὶ τὸν τρίτονε. Ἐκεῖνος μουσκεύει ἕνα σφουγγάρι μὲ νερὸ καὶ δός του δός του μαλακώνει τὸ ψωμὶ καὶ πέφτει κάτου. Τὴν ἄλλη αὐγὴ πάει ὁ μπάρμπας του. «Ἔφαγες; λέει.—Ἔφαγα. Ἀφοῦ ἤτανε ψωμὶ πῶς ἐμπόρεσε νὰ μὴ φάω;— Ἄ! λέει. Ἐσὺ εἶσαι γιὰ μένανε.»

Ἐπήρανε κ' ἐτραυήξανε τὸ δρόμο. Βλέπουνε ἀπὸ μακριὰ ἕνα παπᾶ μ' ἕνα ἀρνί. Λέει ὁ ἀνιψιός: «Θὰ καταφέρω νὰ τοῦ πάρω τ' ἀρνί.—Μὰ πῶς, λέει, θὰ γίνῃ εὐτοῦνο;—Ἄσε καὶ θὰ δῇς.» Παίρνει καὶ βάνει τὸ ἕνα του τσαροῦχι στὸ δρόμο. Ὅπως ἐπέρναε ὁ παπᾶς «Ὤ! λέει. Νά 'θελε εἶναι ἄλλον ἕνα, θὰ τό 'παιρνα.» Σβέρτος ὁ κλέφτης, βγάνει καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὸ πάει πάρα κεῖ. Ἀφήνει ὁ παπᾶς τ' ἀρνί, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ τσαροῦχι, ὁ κλέφτης μία καὶ παίρνει τὸ ἀρνί. «Νὰ πᾶμε, λέει, τώρα νὰ τὸ φᾶμε.»

Ἐκεῖ ποὺ τὸ ἐψένανε στὸ δάσος, οἱ κλέφτες τὰ λέγανε νὰ πᾶνε νὰ κλέψουνε τὸ χρυσὸ τοῦ βασιλιᾶ. Πραγματικῶς ἐπῆε ὁ κλέφτης κ' ἐπῆρε καὶ τὸ ἔβαλε στὸ πέτο [1]) του μέσα. Τὴν ἄλλη βραδιὰ τὸ ἴδιο. Τὴ τρίτη λέει τοῦ μπάρμπα του. «Θὰ πᾷς κ' ἐσύ.» Ἀλλὰ ὁ βασιλιᾶς ἤθελε μὲ κάθε τρόπο ν' ἀνακαλύψῃ τὸ κλέφτη. Ἐδιάταξε τὸ λοιπὸ ν' ἁπλώσουνε πίσσα χάμου. Πάει ὁ γέρω κλέφτης, πέφτει μέσα. Ἐπερίμενε, ἐπερίμενε ὁ ἀνιψιός του, τίποτα. Ἔχασε τὴν ὑπομονὴ κ' ἐπῆε μέσα. Βγάνει τὸ σπαθί του καὶ τοῦ κόβει τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ μὴ τόνε γνωρίσῃ ὁ βασιλιᾶς. Ἀλλὰ ὁ βασιλιᾶς τοῦ κάκου. «Νὰ ἰδῶ, λέει, ποῖος εἶναι.» Ἔβαλε προκήρυξη πὼς ὅποιος κλάψῃ, ἐκεῖνος θά 'ναι δικὸς τοῦ κλέφτη. Ἡ γυναῖκα του ἡ κακομοῖρα ἔβαλε τσοὶ κλάψες. «Σώπα, λέει ὁ ἀνιψιός. Νὰ πᾷς στὴ βρύση μὲ μία στάμνα γιὰ νερό. Κι ὅπως θὰν τὴ βαστᾷς γιὰ νὰ γιομίσῃ, νὰ κάμῃς ἔτσι, νὰ σοῦ πέσῃ. Κ' ἔπειτα νὰ κλαῖς γιὰ τὴ στάμνα σου.» Τὸ λοιπὸ τὴν ἄλλη αὐγὴ ἐβγήκανε οἱ βασιλικοὶ διαφεντὲς κ' ἐγυρίζανε τὴν πολιτεία. Δὲν ἠμπορέσανε ν' ἀνακαλύψουνε κανένα νὰ κλαίῃ. Μόνο τὴ γρία, ποὺ ἔκλαιε γιὰ τὴ στάμνα τση. Ποῦ νὰ πάῃ ποτὲ τὸ μυαλό τσου, πῶς ἐκείνη ἤτουνα ἡ γυναῖκα τοῦ κλέφτη. Ἐγυρίσανε στὸ παλάτι καὶ τὸ εἴπανε τοῦ βασιλιᾶ. «Ὤ! λέει. Δὲν τὴν τσακώνετε; Ἐκείνη θὰ ἤτουνα.»

Διατάζει ν' ἁπλώσουνε σ' οὖλη τὴ πλατεῖα χρυσάφι, κι ὅποιος τ' ἀγριοκοιτάξῃ ἐκεῖνος θά 'ναι ὁ κλέφτης. Ἐκεῖνος τί νὰ κάμῃ! Πάει καὶ γιομίζει τὰ παπούτσια του ψαρόκολλα. Περνάει ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἐσάρωσε οὖλο μὲ τὴν κόλλα. Οἱ στρατιῶτες πάλι ἄπραχτοι ἐγυρίσανε. «Οὖλοι, βασιλέα, τοῦ εἴπανε, ἐπερνούσανε μὲ κάτου τὸ κεφάλι.»

Ὁ βασιλιᾶς ὅμως δὲν τά 'χανε. Ἤθελε νὰ εὕρῃ τὸν κλέφτη. Βάνει στὴ πλατεῖα ἕνα σωρὸ καμῆλες φορτωμένες χρυσάφι καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τά 'παιρνε, θὰ ἦταν ὁ κλέφτης. Ἐκεῖνος ὅμως εἶχε ἕνα σουγιαδάκι κι ὅπως ἐπέρναε ἔκοβε τὰ σχοινιὰ κ' ἐτραυοῦσε τσοὶ καμῆλες. Ὁ βασιλιᾶς

[1]) Τὸ στῆθος.

ἐπῆε νὰ σκάσῃ. «Ἄ! λέει. Ἐτοῦτο εἶναι μυστήριο.» Καὶ διατάζει μία γρία νὰ πάῃ νὰ γυρίσῃ οὖλα τὰ σπίτια τσῆ χώρας καὶ νὰ γυρεύῃ κομμάτι κρέας ἀπὸ καμῆλα γιὰ τ' ἄρρωστο παιδάκι τση. Ὅπως κιόλας ἐπῆε σ' ἕνα δύο ὧς που καὶ στοῦ κλέφτη. Λέει: «Κομμάτι κρέας καμηλίσιο, ποὺ εἶναι τὸ παιδάκι μου ἀνήμπορο.» Ἡ θεία τοῦ κλέφτη παίρνει καὶ τσῆ δίνει ἕνα κομμάτι. Ἡ γρία ἔκανε ἕνα μεγάλο σταυρὸ στὴ πόρτα κ' ἔφυγε. Ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ ἔβγαινε, ὅτι ἐπήαινε ὁ κλέφτης. «Ὤ! λέει. Στάσου νὰ σοῦ δώσω ἐγὼ μπάλικο, ποὺ ἔχουμε ἕνα σωρό.» Ἡ γρία γελειέται καὶ μπαίνει. Δίνει μία ὁ κλέφτης καὶ τσῆ κόβει τὸ κεφάλι. Ἀλλὰ πρὶν νὰ τσῆ τὸ κόψῃ, ἐπρόφτασε κείνη καὶ τοῦ 'καμε ἕνα σημάδι στὴ μύτη. «Ἀμὴ τώρα, λέει ὁ κλέφτης πῶς νὰ κάμω πού 'χει σταυρὸ τὸ σπίτι μου;» Βάνει φωτιά. Οὖλος ὁ κόσμος ἐπήαινε νὰ τὴ σβύσῃ. Ἐκεῖνος ἐκαθότουνα στὴ πόρτα καὶ μὲ μία βοῦλα τσοὺ σημάδευε τὴ μύτη. Ὅπως ἐμπαίνανε τοῦ ἐλέγανε «Ἐσὺ εἶσαι ὁ κλέφτης. Ἀμὴ δὲν εἶσαι;» Τσοὺ ἔλεε: «Κοίταξε τὰ μοῦτρα σας.» Ὁ βασιλιᾶς δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ πλέο.

Ἀλλὰ σὲ τοῦτο τὸ ἀναμεταξὺ ὁ βασιλιᾶς τσῆ Τουρκίας ἐπεριγέλασε τὸ δικόνε μας, τὸ βασιλέα τσῆ Ἑλλάδας, πὼς δὲ μπορεῖ νὰ πιάσῃ τὸ κλέφτη. Ἐπαρουσιάστηκε κι ὁ κλέφτης «Μεγαλειότατε, λέει, θὰ σ' τόνε φέρω ἐγώ. Θέλω νὰ μοῦ παραγγείλῃς ἕνα μεγάλο πλοῖο καὶ μία φορεσιὰ ὅλο μὲ κουδούνια καὶ ν' ἀναγγείλῃς στὸ βασιλέα τσῆ Τουρκίας πὼς ἔρχεται ὁ διάδοχος τσῆ Ἑλλάδας.» Ὅπως κιόλας ἐγινήκανε κατὰ τσοὶ διαταγές του. Ὁ Τοῦρκος τὸν ἐδέχτηκε μὲ μπάντες, μὲ γιορτές. Τὸ βράδυ, ποὺ οὖλοι ἐκοιμόντανε, φορεῖ ὁ κλέφτης τὴ φορεσιὰ μὲ τὰ κουδούνια κοὶ πάει στὴν κάμερα τοῦ βασιλιᾶ. Ντοῦ! Ντοῦ! Ξυπνάει ἐκεῖνος. Λέει: «Εἶμαι ἄγγελος Κυρίου. Ζωντανὸ ἢ πεθαμένο θέλεις νὰ σὲ πάω στὴν Παράδεισο;» Ἐκεῖνος τά 'χασε. Λέει: «Ζωντανό. Ἀλλὰ νὰ περιμένῃς αὔριο γιὰ νὰ χαιρετήσω καὶ τσοὺ δικούς μου.» Ὅπως κιόλας τὴν ἄλλη νύχτα ἐπῆε πάλι ὁ κλέφτης, τὸν ἔβαλε σὲ μία κάσσα, τὴν ἐκάρφωσε καὶ μία καὶ στὸ βαπόρο. Ἀλλὰ πρὶν ἐντηλεγράφησε ὁ κλέφτης στὸ βασιλιᾶ νὰ τόνε δεχτῇ σὲ χρυσὸ θρόνο πὼς εἶναι ὁ Θεός. Φτάνουνε καὶ πέφτει ὁ βασιλιᾶς τσῆ Τουρκίας στὰ πόδια τοῦ δικοῦ μας, λέοντας πὼς εἶναι ὁ Θεός. Λέει: «Εἶμαι ὁ βασιλιᾶς τσῆ Ἑλλάδας καὶ δύναμαι γιὰ νὰ σοῦ δείξω πὼς ὄχι τὸν κλέφτη, μὰ καὶ σένανε πιάνω ἀκόμα, ἅμα θέλω.» Ἐκεῖνος ἀναγνώρισε τὸ λάθος του, τοῦ 'δωσε τὸ χέρι. Ὁ κλέφτης ἐπῆρε γιὰ γυναῖκα του τὴ βασιλοπούλα κ' ἔζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλύτερα.

Κατ' ἀφήγηση τῆς Σίφαινας Μπάστα,
ἐτῶν 55, στὸ χωριὸ Λυκοῦδι.

14
Ἡ ψαροκεφάλη.

Μία φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἤθε εἶναι μία γερόντισσα κ' εἶχε ἕνα κοριτσάκι. Τὸ λοιπὸ ἐξημέρωνε τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ δὲν εἴχανε ὀρπίδα ἔτσι γιὰ τὴν ἡμέρα οὔτε ἕνα κόκκαλο ἀπὸ ψάρι νὰ βάλουνε στὸ στόμα τους. Τὸ λοιπὸν λέει ἡ μητέρα τση, ποὺ πλησίαζε γιόμα: «Κόρη μου, νὰ πάω νὰ διακονέψω μηνήπως [1]) καὶ μοῦ δώσουνε καμμία στάλα ψάρι ἔτσι γιὰ τὴν ἡμέρα.—Πήαινε, μητέρα μου, λέει.» Καὶ πάει σ' ἕνα ἀρχοντικό. «Ἐλεημοσύνη, κυρά μου!» Βγαίνει ὄξω ἡ ὑπηρέτρια καὶ τσῆ λέει: «Καϊμένη, τέτοια ὥρα ἦρθες! Δὲν ἔχω παρὰ μία ψαροκεφάλη νὰ σοῦ δώσω.—Δό μου τη, κυρά μου.» Ἐν τῷ μεταξὺ τὴ πάει σπίτι τση. «Νά! θεγατέρα μου, ποὺ μοῦ δώσανε ἐτούτη τὴ ψαροκεφάλη.» Τὸ λοιπὸ ἡ κόρη τση τὴν ἔβαλε στὸ συρτάρι. «Πάω, παιδάκι μου, νὰ διακονέψω, μήπως καὶ μοῦ δώσουνε τίποτσι ψωμία γιὰ νὰ φᾶμε καὶ μεῖς σὰν ἁμαρτωλοί, μέρα ποὺ εἶναι.» Ἐπῆγε σ' ἕνα ἀρχοντικό. «Ἐλεημοσύνη, κυρά!» Ἡ ὑπηρέτρια τσῆ 'δωσε κάτι μπουκούνια. Τὰ παίρνει καὶ πάει σπίτι τση. Ὅτι πήαινε τὰ ψωμία νὰ κάτσουνε νὰ φᾶνε «Μητέρα! Μητέρα! τσῆ λέει. Ἔδωσα τὴν ψαροκεφάλη σὲ μία διακονιάρα, ποὺ ἦρθε.—Ἔδωσες τὴ ψαροκεφάλη, μωρή;» τὴν πιάνει καὶ τσῆ δίνει ἕνα ξύλο! Ξύλο μέρα νύχτα. Μέρα νύχτα τήνε παίδευε, ὁποῦ ἡ κοπέλλα ἐβαρέθηκε, ἐβαρέθηκε πλέο. «Θὰ πάρω, λέει τοῦνε ματιῶνε μου. Αὔριο τὸ πρωῒ θὰ φύγω ἀπὸ τὴ μητέρα μου, ποὺ δὲν μπορῶ ἄλλο νὰ βαστάξω.» Ἐσκέφτηκε νὰ πάρῃ μαζί τση ἕνα κουβάρι, ἕνα βελόνι καὶ τίποτσι ἄλλο κ' ἐβάρεις δρόμο.

Ἔβαλε τὴ ροῦγα ὀμπρὸς καὶ πήαινε πήαινε. Σὲ κεῖνο τὸ δάρσιμο τσῆ ρούγας τὴν νύχτα κάθισε νὰ ἡσυχάσῃ σ' ἕνα πλάτανο πολὺ ὡραῖο. Ἔκατσε κ' εἶδε ποὺ ἐγδυμνιάστηκε ἀπὸ τὴ πολλὴ ροῦγα κ' ἔλεγε: «Θέ μου, φανέρωσε ὀρπίδα, νὰ κάμῃς ἔλεος στὴν ἐρημία, ποὺ βρίσκομαι.» Ὁ πλάτανος ἤτανε πολὺ ὡραῖος, γιομᾶτος κίτρινες τσουτσουμίδες [2]) καὶ λέει: «Νὰ βγάλω τὸ βελόνι νὰ μαζώξω ἀπὸ τοῦτα τὰ κίτρινα λουλούδια καὶ νὰ σχηματίσω μία φορεσία ὁλόκληρη.» Τὸ λοιπὸν ἔβγαλε τὸ βελόνι κ' ἔκανε τὴ φορεσία. Ἐπέταξε τὰ κουρέλια, καὶ τόσο τσῆ ἔστεκε, ὁποῦ ἐκεῖνο τὸ μοῦτρο ἤτανε ἕνα φεγγάρι ἀπὸ τὴν ὡραιότητα, ποὺ εἶχε.

---

[1]) Μήπως. [2]) Ἄγρια λάχανα. [Προφανῶς πρόκειται περὶ τῶν ἀνθέων τοῦ πλατάνου—Σ. τ. Δ.]

Σὲ τοῦτο τὸ ἀναμεταξὺ περνάει ἕνα βασιλόπουλο καὶ βλέπει αὐτὸ τὸ ὡραῖο πρόσωπο κ' ἤλεγε: «Φάντασμα εἶναι!» ποὺ δυσκόλως ἐκεῖ νὰ πατήσουνε ἄνθρωποι. Ἔκαμε θάρρος κ' ἐπῆγε. Τσῆ λέει: «Καὶ πῶς, κυρά μου, εἶσαι ἐδῶ, ποὺ δὲν εἶναι κανείς;—Ἤμουνα μὲ κάτι βασιλοπούλες ὅμοιες μου κ' ἔχασα τὸ δρόμο καὶ ἐξενερώθηκα ἐξ ὧ.— Κυρά μου, ἐγὼ εἶμαι βασιλόπουλο. Ἔρχεσαι νὰ πᾶμε στὸ παλάτι νὰ σὲ πάρω γιὰ γυναῖκα μου;—Ὅ,τι ὁρίζεις, βασιλιᾶ μου.» Κατεβαίνει ἀπὸ τ' ἄλογό του καὶ τὴν πῆε στὸ παλάτι, νὰ ποῦμε στὰς Ἀθήνας. Κανονιές, σμπάρα, μουζικές, φέστες [1]). Ἐπαντρεύτηκε τὸ βασιλόπουλο κ' ἤφερε τὴ νύφη. Ἐπαράγγειλε τὸ βασιλόπουλο νὰ τσῆ κάμουνε τὴν ἀσπρορουχία, τὸ νυφικό, γιὰ νὰ στεφανωθῇ τὴν Κυριακή. Ἐκειὲς οἱ φέστες, ποὺ ἐβαστάξανε ὀχτὼ ἡμερόνυχτα! Ἐπερνούσανε πολὺ πολὺ ὡραῖα γιὰ τρεῖς μῆνες.

Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ βασίλισσα ἐσυλλοΐστηκε: «Ἐγὼ νὰ εἶμαι βασίλισσα στὰ καλά μου κ' ἡ μητέρα μου νὰ πεινάῃ γιὰ τὸ ψωμί;» Κ' ἐμπῆκε σὲ μεγάλη τσίτη [2]) κ' ἔσωσε κι ἀδυνάτισε. Τσῆ 'λεγε ὁ βασιλιᾶς: «Τί ἔχεις, βασίλισσά μου, μὲ μένανε; Θὰ μοῦ πῇς; Δὲν εἶσαι εὐχαριστημένη;— Δὲν ἔχω τίποτσι. Μόνο στὸ βασίλειό μου κάθε Σαββάτο ἐμοίραζα τόσα σακέτα τάλαρα.—Κυρά μου, τσῆ λέει, ἐτοῦτο πικραίνεσαι; Τὸ Σαββάτο νὰ σοῦ δώσω ὅσα θέλεις.» Λέει τσοὶ βάρδιες. «Ἐγὼ θὰ κάτσω στὸ ἰντρόϊτο [3]) κι ὅταν ἔρθῃ μία γρία, θὰ σᾶς κάμω νόημα νὰ τὴν φιλοδωρήσετε τὸ διπλὸ καὶ τὸ τρίδιπλο. Ἐπήανε τὸ Σαββάτο πολλὲς καὶ ἀναρίθμητες, ἀλλὰ τὴ μητέρα τση δὲν τὴν εἶδε. Πάει μία διακονιαρία καὶ λέει στὴ μάνα τση: «Μωρή! ἡ τάδε βασίλισσα μοιράζει λεφτὰ αὔριο. Πᾶμε;» Φορεῖ τὰ ρουχαλάκια τση καὶ μπαίνει στὸ παλάτι. Μόλις εἶδε τὴ βασίλισσα, εἶπε. «Ἔ μωρή! Πίξια, δείξια, τελέσια, πού 'δωσες τὴ ψαροκεφάλη.» Ἡ βασίλισσα δὲν ἠμπόρεσε νὰ πῇ πὼς ἦταν μητέρα τση κ' ἡ βάρδια τὴν ἐτσάκωσε. Ἅμα βρίσουνε τὴ βασίλισσα, δὲν ἔχει, κόβουνε τὸ κεφάλι. Τσῆ κόψανε τὸ κεφάλι καὶ τὴ θάψανε μέσ' στὸ βασιλικὸ περιβόλι. Ὅλο ἐμοίραζε ὅμως τὰ λεφτά. Μία ἡμέρα λέει τοῦ βασιλιᾶ: «Τόσο καιρὸ σ' ἔχω στεφνωμένο καὶ δὲν ἐπήαμε στὸ περιβόλι νὰ περιδιαβάσουμε.—Κυρά μου! Αὔριο νὰ σηκωθοῦμε πρωῒ καὶ νὰ πᾶμε.» Ἀσηκωθήκανε τὸ πρωΐ, ἤπιανε τὸ τσάϊ τους καὶ κατεβήκανε στὸ περιβόλι. Ἐπεριδιαβάζανε ἀλὰ μπράτσο κ' οἱ δύο τους. Καὶ νὰ φαντασθῇς τί μικρὸ ποὺ ἦτανε, ποὺ ὁ βασιλιᾶς ἐκουράστηκε καὶ τσῆ λέει:

[1]) Γιορτές. [2]) Φροντίδα. [3]) Εἴσοδος.

«Νὰ καθίσουμε ἐδῶ πά.» Καὶ ποῦ νὰ τὴ πάῃ ἡ μοῖρα τση, στὸ μνῆμα τσῆ μητέρας τση. Ἐκαθίσανε κ' ἔβαλε τὸ κεφάλι του στὰ γόνατα τσῆ βασίλισσας. Νὰ φαντασθῇς ποὺ εἶχε ὁλόχρυσα μαλλιὰ κοὶ γένεια. Κι ἀποκοιμήθηκε. Κι ἀκούει μία φωνὴ μέσα ἀπὸ τὸ μνῆμα: «Ἔ μωρή! ποὺ ἔδωσες τὴ ψαροκεφάλη.» Ἡ βασίλισσα ἀρχινάει τὰ γέλοια. Ξυπνάει ὁ βασιλιᾶς καὶ τσῆ λέει: «Τί γελᾷς;» Ἐκακόβαλε. «Τίποτσι, βασιλιᾶ μου, λέει.—Δὲν μπορεῖ. Θὰ μοῦ πῇς. Ἀλλέως σοῦ κόβω τὸ κεφάλι.» Λέει τοῦτο τ' ἄλλο: «Ὅπως ἐκοίταζα τὰ γένεια σου, μοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα πὼς εἶναι καλύτερες οἱ βοῦρτσες τσῆ κουζίνας τοῦ πατέρα μου.» Λέει: «Καλύτερες εἶναι;» Λιβαίνει ἕνα θυμὸ καὶ τσῆ λέει: «Σοῦ δίνω διορία ὀχτὼ μέρες, ἤτανε Δευτέρα νὰ ποῦμε, νὰ μοῦ δείξῃς τσοὶ βοῦρτσες τοῦ παιέρα σου.» Ἀνεβαίνουνε ἀπάνου κακῶς ἔχοντας. Τὴν περιφρόναε. Τὸ λοιπὸ ἐκείνη ἐγίνηκε ἀγνώριστη ἀπὸ τὴν πίκρα τση, δὲν τσῆ 'δειχνε πῶς ἦταν ἐκείνη ἡ ὡραία κυρά. Δὲν τσῆ διέκοψε ὅμως τὰ λεφτά, ποὺ ἐμοίραζε τὰ σακέτα. Ἐκαθότουνα τὸ Σαββάτο στὸ ἀντρέ, ποὺ ἐμοίραζε τὰ λεφτὰ καὶ μπαίνει μέσα σὰ νὰ ἦτανε μία καλόγρια ἡ τύχη τση, γιὰ νὰ τὴ φιλοδωρήσουνε. «Γιατί, κυρά μου, ἀδυνάτισες ἀπ' ὅτι ἤσουνα ἀγνώριστη; —Ὦ! καϊμένη [illegible] — Πές μου, κυρά μου. Ὄχι πῶς εἶμαι διακοναρία, ἀλλὰ σὰ νὰ ἤμουνα μητέρα σου.— Ἐτοῦτο καὶ τοῦτο συμβαίνει, τσῆ 'πε.—Μὴ φοβᾶσαι, κυρά μου, κ' ἐγὼ εἶμαι δῶ γιὰ σένανε. Ἐγὼ θὰ σοῦ τὰ γιατρέψω ὅλα.» Τὸ λοιπὸ βγάνει ἀπὸ τὴν τσέπη εὐτούνη ἡ καλόγρια καὶ τσῆ δίνει δώδεκα κλειδιὰ καὶ τσῆ λέει: «Κυρά μου! θὰ πῇς τοῦ βασιλέα νὰ συγυρίσῃ τὰ δύο καλύτερα ἄλογα καὶ θὰ πηαίνετε. Θὰ βάλετε τὸ πρῶτο κλειδὶ καὶ θὰ κατέβουνε σκλάβοι, σκλάβες καὶ θὰ λένε: «Μπά! καλῶς τη τὴν κυρά μας, ποὺ τὴν ἀκαρτερούσαμε καιρούς! Ἀπὸ τὴν πίκρα τους, ποὺ σὲ χάσανε, ἐπέθανε ὁ πατέρας σου κ' ἡ μητέρα σου. Θὰ βάλῃς τὸ πρῶτο, τὸ δεύτερο, ἴσια μὲ τὰ δώδεκα. Στὸ δώδεκα θά 'ναι τὸ μαγερεῖο μὲ τσοὶ χρυσὲς βοῦρτσες, καὶ μία θὰ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τσοὶ ἄλλες.»

Τὸ λοιπὸ ἂς ἀφήσουμε οὖλα τοῦτα, τὴ φιλοδωρίζει τὴν καλόγρια κ' ἔφυγε. Τὸ Σάββατο ἔδωσε τὰ λεφτά, τὴν Κυριακὴ ἐφινίριζε ἡ διορία. Τὸ γιόμα, ποὺ ἐτρώανε, τσῆ λέει: «Αὔριο φινίρει ἡ διορία. Νὰ μοῦ δείξῃς τσοὶ βοῦρτσες τοῦ πατέρα σου.» Ἡ βασίλισσα ἐπῆρε ψυχὴ μὲ τὴ καλόγρια καὶ τοῦ λέει. «Ναί! Αὔριο νὰ πῇς τοῦ σταβλάτορά μας νὰ διαλέξῃ τὰ καλύτερα ἄλογατα νὰ πᾶμε.—Τὸ λοιπὸ λέει: Ναί.» Ξυπνᾶνε, πίνουνε τὸ τσάϊ, ὁ σταβλάτορας εἶχε ἕτοιμα τ' ἄλογατα, καβαλλικεύουνε, καὶ ἐπηαίνανε, ἐπηαίνανε. Βλέπουν ἕνα παλάτι μεγάλο. «Ἔ! τὸ παλάτι, τοῦ Σὸρ - Πάρε μου, λέει ἡ βασίλισσα.—Καλά! λέει

ἐκεῖνος.» Ἐπηαίνανε, ὥς που ἐφτάσανε ἐκεῖ σιμά. Παλάτι πρώτης γραμμῆς. Βγάνει ἡ βασίλισσα τὰ κλειδιά.

Ἄ σ' ἀγαπάῃ ἡ τύχη σου, τσῆ τύχης σου ἔχε χάρι,
κι ἂ σ' ἀγαπάῃ κι ἄλλος κανείς, ἔχε κρυφὸ καμάρι.

Τὸ λοιπὸ βάνει τὸ πρῶτο κλειδί, κ' ἐκεῖ νὰ ἰδῇς σκλάβοι, σκλάβες νὰ τσῆ φιλοῦν τὰ πόδια. Ἀνοίγουνε τ' ἄλλο κλειδί, ἄλλα, τ' ἄλλο ἄλλα, ὥς τὰ ἕντεκα. Ἀνοίγει τὴν πόρτα τοῦ μαγερείου καὶ παίρνει μιὰ βοῦρτσα καὶ γλέπει. «Ἰδού, λέει, βασιλέα μου, εὐτὸ ποὺ σοῦ 'λεα. Ὁρίστε! Πιάσε τὰ γένεια σου καὶ πιάσε καὶ τσοὶ βοῦρτσες.» Πιάνει τὰ γένεια του, καὶ ἤτανε ἑκατὸ φορὲς καλύτερη ἀπὸ τὰ γένεια του. «Τὸ λοιπό, λέει, νὰ σοῦ πῶ. Δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ νὰ βγάλω τὴν κορῶνα μου καὶ νὰ κορωνάρῃς [1]) ἐσύ, γιατὶ δὲν ἀξίζω νὰ βασιλεύω.»

Ἀπὸ τὴ Ρόζα Θοδόση. Μοῦ εἶπε πὼς τὸ ἔμαθε στὰ ὀρεινὰ χωριὰ τῆς Ζακύνθου, στὶς Βολίμες, ὅπου μιλοῦν τὴν ὡραιότερη καὶ ἀγνότερη γλῶσσα.

15

Ὁ πλάτανος

Ἤτουνα δύο ἀδρέφια, ὁ ἕνας πλούσιος κι ὁ ἄλλος φτωχός. Τὸ λοιπὸ ἐξημέρωσε Λαμπρὴ καὶ λέει ὁ φτωχός: «Θὰ πάω, λέει, νὰ τοῦ γυρέψω ἕν' ἀρνὶ τοῦ ἀδρεφοῦ μου.» Ὅπως κιόλας ἐπῆε. Ἀλλὰ ἐκεῖνος τὸν ἐκυνήγησε μὲ τσοὶ κλωστιές, ὁποῦ στὸ τέλος, τί νὰ κάμῃ, τόνε ἐλυπήθηκε καὶ τοῦ δίνει τὸ ἀρνί.

Ὁ φτωχὸς ἀδρεφὸς τί νὰ κάμῃ, ὁ κακομοίρης. Λαμπρὴ μέρα, τὸ παίρνει καὶ πάει σπίτι του. «Νά! λέει στὴ γυναῖκα του. Μαγέρεψέ το μὲ τὰ παιδιὰ καὶ φάγε το. Ἐγὼ δὲ θά 'ρθω.» Ἐπῆρε τὸ δρόμο κ' ἐπήαινε. Ὁποῦ ἀρχίνησε νὰ νυχτώνῃ. Ποῦ νὰ περάσῃ τὴ βραδιά του; Ἤτανε ἕνας μεγάλος πλάτανος. Μία καὶ δύο ἀνεβαίνει ἀπάνου καὶ καθότουνα. Ποὺ σὲ μία στιγμὴ ἀκούει ποδοβολητὸ καὶ μιλιές. Ἤτουνα ληστάδες κ' ἐγυρίζανε φορτωμένοι χρυσάφι. «Μπέντς» λέει ὁ καπετάνιος, κι ἀνοίγει διάπλατη ἡ πόρτα. «Σὲτ» λέει ὕστερα καὶ κλεῖ. Ἐκεῖνος τ' ἄκουσε ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὸν πλάτανο. «Θὰ κατέβω, λέει, νὰ ἰδῶ τί κόσμος εἶναι ἐκεῖ κάτου!» Πραγματικῶς ἐθυμότουνα τὸ σύνθημα, κι ἀφοῦ ἄκουσε ἡσυχία, κατεβαίνει. «Μπέντς» λέει στὴν πόρτα, κι ἄ-

[1]) Βασιλεύῃς.

νοιξε. Κ' ἐκεῖνο τί νὰ ἰδῇ! τοῦ κόσμου ὁλουνοῦ τὸ χρυσάφι. Ἐγιόμισε τσοὶ τσέπες του, τὸν κόρφο του καὶ τὰ παπούτσια του καὶ μία καὶ στὸ σκίτι του. Εὐτὸ ἐγενότανε ταχτικά.

Ὁ ἄλλος ἀδρεφὸς ἀρχίνησε νὰ τόνε ζηλεύῃ. «Ἐτοῦτος, λέει, ἐγίνηκε καλύτερός μου. Τί συμβαίνει;» Τὸ λοιπὸ μία μέρα ἐπῆε σπίτι του. «Καλῶς τὸν ἀδρεφό μου.— Καλῶς σ' εὕρηκα.—Ἤρθα, λέει, νὰ μοῦ πῇς τὸ μυστικό, ποὺ ἔχεις τέτοια πλούτια.» Ἐκεῖνος ἔκατσε καὶ τοῦ εἶπε τὴ κουβέντα. «Ἄ! λέει, θὰ πάω κ' ἐγώ!» Πραγματικῶς ἐπῆε. Στὰ μεσάνυχτα ἄκουσε ποδοβολητὸ καὶ φωνές. «Μπέντς» λέει ὁ καπετάνιος καὶ μπούμ ἡ πόρτα διάπλατη. «Σέτ» μία καὶ κλεῖ. Κατεβαίνει ὕστερα ὁ κλέφτης ἀπὸ τὸ πλάτανο, εἶπε τὴ λέξη κ' ἡ πόρτα ἄνοιξε. Ἐμάζωξε ἐκεῖ μέσα χρυσάφι, ποὺ ἐθαραπάνκε. Ἀλλὰ ὅπως ἐπήγαινε νά 'βγῃ, δὲν ἐθυμότουνα τὴ λέξι τσῆ πόρτας γιὰ ν' ἀνοίξῃ, κ' ἔμεινε μέσα. Τί νὰ κάμῃ; Ἐκρύφτηκε ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴ πόρτα σ' ἕνα στογὸ [1]) μεγάλο τσαρούχια.

Τὴν αὐγὴ ἐξυπνήσανε οἱ κλέφτες κ' εἴδανε τὸ θησαυρό τσου ἄνου κάτου. Τὸ λοιπὸ ἐκεῖνοι ὑποψιαστήκανε πὼς κάποιος ἀπὸ τσοὶ ἴδιους κλέφτει τὸ χρυσὸ κι ἀρχινήσανε νὰ μαλώνουνε. «Μωρές, παιδιά, λέει ὁ καπετάνιος. Τόσα χρόνια ἐζήσαμε καλὰ σὰν ἀδρέφια καὶ τώρα νὰ τσακωθοῦμε! Δὲ στέκει. Νὰ μοιράσουμε, νὰ πάρῃ ὁ καθένας τὰ δικά του καὶ νὰ πάῃ ὅθε τόνε βγάλουνε τὰ μάτια του. Ἀλλὰ κοιτάχτε, ἅμα σᾶς καλέσω θὰ ἔρθετε ὅπου θὰ βρίσκωμαι.» Ἐσυμφωνήσανε κι ἀρχινήσανε νὰ μοιράζουνε. Ἐτελειώσανε τσοὶ λίρες κ' ἑτοιμαζόντανε νὰ φύγουνε, ὁποῦ ἐκείνη τὴν στιγμὴ λέει ὁ καπετάνιος: «Σταθῆτε, ἔχω καὶ κάτι τσαρούχια ἐκεῖ ὀπίσω ἀπὸ τὴν πόρτα νὰ μοιράσουμε.» Πάει νὰ πάρῃ τὰ τσαρούχια καὶ κάπως τραυάει τὸ πόδι ἐκεινοῦ. Δίνει μία μὲ τὸ σπαθί του καὶ τοῦ κόβει τὸ κεφάλι.

Τὸ λοιπὸ οἱ κλέφτες ἐσκορπίσανε σ' οὖλες τσοὶ πολιτεῖες. Ὁ καπετάνιος ἐπῆε κ' εἶπε πὼς εἶναι Ἀμερικᾶνος καὶ θέλει νὰ κάμῃ κουμπαριὲς στὴ ξένη χώρα. Ἐμπῆκε σ' ἕνα σπίτι, ὁποῦ εἶχε ἕνα παιδάκι γιὰ βάφτισμα. «Τιμή μας, λέει, καὶ χαρά μας, νὰ γένουμε κουμπάροι» λέει ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ. Ἐκαθότουνα ἐκεῖ κ' ἐγύριζε τὴ πολιτεία βαφτίζοντας παιδιά. Ὁποῦ ἔτσι ἐκατάλαβε πὼς οἱ κουμπάροι του εἶχανε τὸν τρόπο «Θὰ γράψω, λέει, νά 'ρθουνε οἱ ληστάδες νὰ κλέψουμε.» Πραγματικῶς ἔστειλε μίαν εἰδοποποίηση, νὰ πᾶνε μέσα σὲ σακιὰ καὶ μονάχα ἕνας νά 'ναι ἀπόξω. Τὸ βράδυ στὸ τραπέζι λέει στοὺς κουμπά-

[1]) Σωρός.

ρους του. « Περιμένω κάτι σακιὰ μὲ μέλι. Νὰ τὰ φυλάξουμε καλὰ στὸ μαγαζί.— Καλά, κουμπάρε μου, μετὰ χαρᾶς σου» τοῦ εἶπανε ἐκεῖνοι ἀνήξερα. Ἤρθανε τὸ λοιπὸ τὰ σακιὰ καὶ τὰ βάλανε στὴν ἀποθήκη, ποὺ εἶχανε τὸ στάρι. Ἀλλὰ τὰ παιδία δὲν εἶχανε ἡσυχία τὸ βράδυ. Σκέψου νά 'ναι τόσο μέλι στὸ σπίτι! «Μητέρα, λέει τὸ μεγαλύτερο, νὰ πᾶμε κάτου νὰ πάρουμε κομμάτι μέλι τοῦ κουμπάρου;— Πηγαίνετε, παιδάκια μου.» Ἀλλ' ὅπως ἐμπήκανε, ἀκούσανε μία φωνὴ ἀπὸ τὰ σακιά. «Ἀκόμη δὲν εἶναι ὥρα.» Σκιασμένα ἀνεβήκανε καὶ τὸ εἴπανε τσῆ μάνας τσου. «Μάνα, δὲν εἶναι μέλι στὰ σακιά, παρὰ ἀθρῶποι ληστάδες. Ἐτοῦτο κ' ἐτοῦτο». Ἡ μάνα ἐδοποίησε τὸν ἄντρα τση, ἔτρεξε στὴν ἀστυνομία κ' ἐπιάσανε τσοὶ κλέφτες καὶ τσοὶ σκοτώσανε.

Ἀπὸ τὴ Σίφαινα Μπάστα, ἀπὸ τὸ χωριὸ Λυκούδι.

16

Ἡ τίμια κοπέλλα.

Ἤτουνα ἕνας βασιλέας καὶ πίλιο κεῖ [1]) εἶχε τὸ γραμματέα του σ' ἕνα σπιτάκι χαμηλό. Τὸ λοιπὸ ἤτουνα γκαστρωμένη ἡ βασίλισσα κ' ἤτουνα κ' ἡ γυναῖκα τοῦ γραμματέα. Τὸ λοιπὸ ἐγεννήσανε. Ἦτανε εὐτὰ τὰ παιδία πολὺ πολὺ ἀγαπημένα κ' ἐπαίζανε κι' ἀναθρεφόντανε μαζί. Ὅταν ἐπήανε δεκαέξι χρόνους, εἴπανε οἱ γονέοι τσους: «Πρέπει νὰ τὰ καθυστερήσουμε στὴ φιλία, γιατὶ τώρα εἶναι ἀνανογούμενα. Εἶναι ὁ κόσμος κακὸς καὶ δὲν ἠξέρεις τί τυχαίνει.» Τὸ λοιπὸ τὸ κορίτσι λέει στὸ παιδί: «Τὰ ξέρεις; ὁ παπάκης μας δὲν μᾶς ἀφήνει νά 'χουμε τὴ σχέση, ποὺ ἐμεγαλώσαμε. Τί νὰ κάμω, λέει τὸ κορίτσι, ποὺ σὲ λυποῦμαι. Ξέρεις, λέει, τί νὰ σὲ κάμω ; νὰ σὲ κρύψω στὴν ἁρμαράδα μου.» Ὁποῦ τό 'κρυψε. Ἀνεβαίνει ἐκείνη ἀπάνου, πάει ν' ἀνοίξῃ τὴν ἁρμαράδα, πέθανε τὸ παιδί. Ἔσκασε. Τὸ λοιπὸ ἐπέθανε, τὸ βρίσκει πεθαμένο· Τί νὰ κάμουνε; Τόνε βάλανε κρυφίο τὸν τρόπο καὶ τόνε χώσανε στὸ περιβόλι. Ἐβγῆκε βούκινο [2]) πὼς τὸ βασιλόπουλο ἐπέθανε. Λέει ὁ βασιλέας: «Ὅγοιος μάθῃ πῶς ἐσκοτώθηκε τὸ παιδί μου, νὰ τοῦ δίνω τὸ μισό μου βασίλειο.» Ὅταν τὸ ἀκούῃ ἕνας κλέφτης, ἐγίνηκε δεσπότης, πάει καὶ τοῦ λέει τοῦ βασιλέα: «Ἐγὼ θὰ ἐξακριβώσω νὰ μάθω τὴν ἀλήθεια.» Ἀκούει τὸ κορίτσι γιὰ τὸ δεσπότη καὶ λέει:

[1]) Παρὰ ἐκεῖ. [2]) Διάδοσις.

«Θὰ πάω νὰ τοῦ ξαγορευτῶ.» «Εἶσαι, λέει, μυστικός;—Μὰ εἶναι, λέει, ἄλλος ἀπὸ μένανε νὰ βαστάω μυστικά;» Τὸ λοιπὸ πέφτει τὸ κορίτσι στὰ πόδια του καὶ τοῦ λέει: «Κύριε πανοσιώτατε, ἐγὼ εἶμαι ποὺ ἐσκότωσα. Δηλαδὴ ἐτοῦτο καὶ ἐτοῦτο συμβαίνει καὶ τὸ ἔχωσα στὸ περιβόλι.» Τὸ λοιπὸ τοῦ εἶπε οὔλο τὸ μυστικό. Ἅμα ἔφυγε ἀπὸ τὸ κορίτσι, τοῦ λέει: «Βασιλιᾶ μου πολυχρονεμένε, θὰ μοῦ δώσῃς τὸ μισό σου βασίλειο. Ὄχι πῶς ἐπέθανε στὴν ἁρμαράδα ὁ γιός σου, ἀλλὰ εἶναι αἰτία ἡ κοπέλλα ποὺ ἐσκοτώθηκε τὸ παιδί.» Κράζει τὴν κοπέλλα καὶ τοῦ εἶπε τὴ κουβέντα ξάστερη. Τὸ λοιπὸ κράζει τὸν πανιερώτατο «Εἶναι ψεματινὰ οὔλα.» Ἐκεῖνος γιὰ νὰ ἰδῇ πὼς εἶπε ψέματα ἡ κοπέλλα, βάνει δέκα τρεῖς νοματέους καὶ λέει τοῦ κοριτσιοῦ: «Σὲ περιμένουμε νὰ διασκεδάσετε.» Καὶ τὸ κορίτσι λέει: «Πῶς νὰ πάω νὰ φάω μονάχη μοι ; Σώπα καὶ θὰ ἰδῇς τί θὰ τσοῦ κάμω!» Παίρνει ἁφιάμι, ἐτρόχισε τὸ ξουράφι τση καλὰ καλὰ καὶ ἐκεῖ ποὺ ἐδειπνούσανε καὶ ἐτρώγανε τσοὶ πλανεύει καὶ τσοῦ ρίχνει τὸ ἁφιάμι [1]) καὶ τσοῦ κόβει τὸ κεφάλι.

Ἀπὸ τὴ Σίφαινα Μπάστα στὸ χωριὸ Λυκούδι.

17

Οἱ δώδεκα μῆνες.

Μία γρία κακομοῖρα ἐγύριζε ζητιανειὰ στσοὶ δρόμους. Πήαινε πήαινε μία μέρα, ποὺ νά 'σου ξαγνατεύει ἀπὸ μακρία ἕνα ὁλόχρυσο παλάτι, τὸ παλάτι τοῦ μηνῶνε. Ἐλαμποκοποῦσε οὔλο. Εὐτὸ τὸ παλάτι εἶχε δώδεκα πόρτες καὶ δώδεκα κλειδία. Ἡ γρία ἀρχίνησε ν' ἀνοίγῃ μία μία τσοὶ πόρτες κ' ἔβγαινε ἀπὸ τὴν κάθε μία ἕνας ὡραῖος νέος. Μόλις ἄνοιξε καὶ τσοὶ δώδεκα, τσῆ εἴπανε τὰ παλληκάρια. «Ἐ γρία ! Πῶς σοῦ φαίνεται τὸ σπίτι μας; Σ' ἀρέσει;—Ἀρχοντόπουλά μου, ὁμορφύτερο δὲν εἶδαν τὰ ματάκια μου.—Κ' ἐμεῖς; λέει. Σ' ἀρέσουνε τὰ μοῦτρα μας;—Οὔλοι εἴσαστε ὄμορφοι, ἀφεντάδες μου, ὁμορφύτερο δὲν ξέρω ποιόνε νὰ πρωτοειπῶ.» Τὰ παλληκάρια ἐβγάλανε καὶ τσῆ δώσανε δώδεκα σακιὰ τάλλαρα χρυσᾶ. Ἡ γρία πήαινε γρήγορα σπίτι τση γιὰ νὰ ψωνίσῃ, νὰ ποροπιαστῇ [2]). Στὸ δρόμο νά 'σου μία ἄλλη γρία. Τσῆ εἶπε τὰ καθέκαστα. «Ἄ! λέει. Θὰ πάω κ' ἐγὼ νὰ ἰδοῦμε.» Ἐπῆε κ' εὗρηκε τὰ δώδεκα κλειδία στσοὶ πόρτες. Ἄνοιγε, ἄνοιγε, ἔβγήκανε τὰ παλληκάρια. «Πῶς σοῦ φαινόμαστε, θειά; τσῆ λέει ὁ

[1]) Ὑπνωτικό. [2]) Νὰ ψωνίσῃ τὰ ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ζήσῃ.

ἕνας.— Ἀρχοντόπουλά μου, τί νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ καὶ νὰ μὴ σᾶς τὸ πῶ, λέει μὲ γέλοια. Εἴσαστε ἄσκημοι. Ὁ ἕνας ἔχει μία μύτη σὰν κλοκάνα [1]).» Τὰ παλληκάρια δὲν εἴπανε τίποτσι. Ἐμπήκανε μέσα καὶ τσῆ φέρανε δώδεκα σακιὰ καὶ τσῆ εἴπανε ἀλλιῶς νὰ μὴ τὸ κάνῃ· νὰ κλειστῇ καλὰ καλὰ στὸ σπίτι τση κ' ἔπειτα ν' ἀνοίξῃ τὰ σακιά. Ἀμπαρώθηκε ἐκείνη καλὰ κ' ἐκεῖνο ἐβγήκανε ἀπὸ τὰ σακούλια μιλιούνια φείδια καὶ τὴν ἐφάγανε.

Ἀπὸ τὴν Τασία Ἀρβανιτάκη, ἐτῶν 90,
ἀγράμματη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Τραγάκι.

18

Ὁ μικρὸς βλάκας.

Ἤτουνα μία χήρα κ' εἶχε ἕνα παιδάκι σερνικό. Τὸ λοιπὸ τοῦ λέει τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ βραδύς. «Ἀπεθύμησα νὰ φάω κοιλιά [2]). Νὰ σοῦ δώσω, παιδάκι μου, νὰ σοῦ βάλω τὰ λεφτὰ καὶ μία μπόλια, ποὺ ἀπεθύμησα κοιλιὰ νὰ τὴ μαγερέψουμε.—Λέει: Καλά, μητέρα μου.» Τὸ λοιπὸ τὸ πρωῒ ποὺ ἀσηκώνουνται παίρνει τὸ παιδί, ὡς δέκα χρονῶνε ἤτουνα, νὰ πάῃ νὰ ζητήσῃ τὴ κοιλιά. Καὶ τί τοῦ ἐφάνηκε καλὰ νὰ πάῃ στὸ πέλαο νὰ τὴν καθαρίσῃ, καί, ξέρεις, ἡ κοιλιὰ εἶναι σὰ νὰ πλένῃς ροῦχο. Τὴν καθάριζε. Ἤτουνα ἕνα πλοῖο ἑδεκεῖ κοντὰ καὶ λέει ὁ καπετάνιος. Λέει: «Ἐκεῖνο τὸ παιδὶ μᾶς κράζει. Κάτι θέλει» ὅπως ἄπλωνε τὴ κοιλιά. «Γιὰ νὰ πᾶμε, λέει στὴ τσοῦρμα [3]) του, μὴν πέσῃ καὶ πνιγῇ.» Ὅποῦ ἔτσι ἐσίμωσε κοντά, λέει: «Τί θέλεις, παιδί μου:— Λέει: Καλὰ τὴ πλένω τὴ κοιλιά;—Καλὰ τὴ πλένεις τὴ κοιλιά; Γι' αὐτὸ ἔκαμες ἔτσι;» Τὸ πιάνει καὶ τοῦ δίνει ξύλο, ποὺ τὸ ἄναψε. Λέει τὸ κακόμοιρο: «Τί νὰ λέω:—Νὰ λές, μωρέ:

Πέντε-πέντε τὴν ἡμέρα
κ' ἑκατὸ τὴν ἑβδομάδα,
πούφου βρῶμα, πούφου βρῶμα.

Τὸ λοιπὸ ξυλισμένο, ἐπῆρε τὴ κοιλιὰ τὸ κακόμοιρο. Νά σου κ' ἐπήαινε ἕνα λείψανο, μακρία κι ἀλάργα ἀπὸ δῶ. Φαντάσου νὰ βλέπουνε οἱ λυπημένοι νὰ τσοῦ λέῃ: «Πέντε-πέντε τὴν ἡμέρα.» Ὅπου δὲ χάνουνε καιρό, κατεβάζουνε τὸ λείψανο καὶ τοῦ δίνουνε ἕνα ξύλο τοῦ

[1]) Στρογγυλὴ σιδερένια σφαῖρα. [2]) Πατσά. [3]) Πλήρωμα.

κακομοίρη! Ὅποῦ ἔλεγε τὸ καϊμένο: «Μὰ τί νὰ λέω;—Τί νὰ λές, μωρέ; Ὁ Θεὸς σχωρέσ' τονε.» Παίρνει τὸ καϊμένο μὲ τὴ κοιλιά, κι ἀρχίνησε νὰ λέῃ: «Θεὸς σχωρέσ' τονε». Δρόμο δρόμο βλέπει ἕνα γάμο κ' ἐρχότουνα. Ὅτι ἐπέρναε ὁ γαμπρὸς κ' ἡ νύφη, ἀρχινάει: «Ὁ Θεὸς σχωρέσ' τονε.» Κατεβαίνει ὁ γαμπρὸς καὶ τοῦ δίνει ξύλο, ποὺ τὸ ἄναψε. Λέει: «Μὰ τί νὰ λέω;— Νὰ λές:

Ὥρα καλὴ στὴ πρύμη σου κι ἀέρα στὰ πανιά σου
οὔτε πουλὶ πετούμενο νὰ μὴ βρεθῇ μπροστά σου.

Ἐπήαινε τὸ κακόμοιρο, ἀλλὰ ἐτρέκλιζε ἀπὸ τὸ ξύλο. Χά! χά! βλέπει ἕνα κυνηγό, ποὺ πήαινε γιὰ κυνῆγι. Περνάει ὁ κυνηγὸς σειῶντας καὶ λυγῶντας. Τὸ παιδὶ ὅπως τόνε βλέπει, ἀρχινάει:

Ὥρα καλὴ στὴν πρύμη σου κι ἀέρα στὰ πανιά σου
οὔτε πουλὶ πετούμενο νὰ μὴ βρεθῇ μπροστά σου.

Ὁ κυνηγὸς κατεβαίνει, βγάνει τὸ τουφέκι του ἀπὸ τὸν ὦμο του καὶ μὲ τὸ κάτου του μπούμ-μπούμ τὸ ἔκαμε τοῦ ἁλατιοῦ. Τὸ κακόμοιρο λέει: «Ἔτσι μοῦ εἴπανε νὰ λέω. — Τραύα, μωρέ, λέει ὁ κυνηγός, κι ἅμα ἀπαντέχνεις κανένανε νὰ τοῦ λές: Μωρὲ Στραβο-Μανώλη.» Ὅπως ἐπήαινε στὸ δρόμο νά σου ἕνα σκυλὶ στραβὸ ἀπὸ τὸ ἕνα μάτι. Δίνει μία τὸ σκυλὶ καὶ ἁρπάχνει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ τὴν κοιλιά. Ἤτανε καὶ ἀδυνατισμένο ἀπὸ τὸ ξύλο τὸ κακόμοιρο. Τὸ παιδὶ ἀρχίνησε νὰ φωνάζῃ: «Μωρὲ στραβο-Μανώλη.» Ὅποῦ τί σύμφτωση, νὰ εἶναι πίλιο ἐκεῖ ἕνας ἄνθρωπος στραβὸς καὶ νὰ τόνε λένε Μανώλη. Τὸ λοιπὸ ἐκεῖνος ἐνόμισε πὼς τόνε κογιονάρισε [1]). «Ἐ μωρέ! τοῦ λέει. Τί ἔχεις νὰ κάμῃς μὲ μέ;» Τὸ ἁρπάχνει, τοῦ δίνει ξύλο ποὺ τὸ ἐφινίρισε. Τὸ κακόμοιρο τοῦ θανάτου, μὲ τὴ ψυχὴ στὸ στόμα, παίρνει καὶ πάει στὴ μητέρα του. «Μωρὲ παιδάκι μου, τί ἐγίνηκες;—Ἄσε με μητέρα, λέει, καὶ βάλε με γλήγορα στὸ κρεβάτι γιατὶ θὰ πεθάνω.» Ὅπου ὅπως κιόλας. Δὲν ἐπρόφτασε νὰ τὸ πῇ, ἔπεσε χάμου κ' ἐπέθανε.

Ἀπὸ τὴ Ρόζα Θοδόση, ἀγράμματη,
ἀπὸ τὸ χωριὸ Βασιλικό.

[1]) Περιγελοῦσε.

19

Ἡ κοπέλα μὲ τὴ χρυσῆ τύχη.

Μιὰ φορὰ ἤτουνα μία φτωχὴ γυναῖκα. Τὸ λοιπὸ εἶχε μία κόρη κ᾽ ἤλεγε διαρκῶς εὐτούνη ἡ κοπέλλα: «Ὤχ! ἰμένα». Τὸ λοιπὸ ἡ μάνα τση ἔταξε στσοὶ τρεῖς μοῖρες γιὰ νὰ καλομοιράνουνε τὴν κόρη τση νὰ μοιράζῃ τρεῖς φουρνιὲς ψωμὶ τὴ βδομάδα. Κάθε φορὰ ποὺ ἐπήαινε ἡ κοπέλλα τὸ ψωμὶ στὴν ἐκκλησία γιὰ τσοὶ φτωχοὺς ἤλεγε: «Ὠϊμένα!» Ὅποῦ μία μέρα παρουσιάζεται ὀμπροστά τση μία γυναῖκα, ἤτουνα ἡ μοῖρα τση. Λέει: «Γιατὶ ἀναστενάζεις;—Ἔτσι, λέει, βαρειέμαι τέτοια ζωή.—Σώπα, λέει. Ἀκλούθα με.» Ὅποῦ τὴν ἀκολουθάει καὶ τὴν πάει σ᾽ ἕνα σπίτι, παλάτι. «Κάτσε, λέει, τώρα ἐδῶ.» Τσῆ βάνει μία καθίκλα στὴ μέση τσῆ κάμερας καὶ τὴν ἀφήνει ἐδεκεῖ.

Ὅποῦ ὅπως ἐκαθότουνα, νά σου καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα ἕνα βασιλόπουλο καὶ πέφτει στὰ γόνατα τση καὶ ἐκοιμότουνα. Ὅπως ἀνοίγει τὰ μάτια του «Μωρέ, λέει, πῶς εὑρέθηκε τέτοια κυρὰ ὀμπροστά μου!» Κάνει μὲ τρόπο καὶ τσῆ παίρνει τὴν ἐμπροσθέλλα τση, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὴ γνωρίσῃ. Ἀλλὰ ποῦ ἐκείνη, τοῦ φυγε καὶ δὲν ἐμποροῦσε νὰ μάθῃ ποιανοῦ εἶναι. Τὴν ἄλλη μέρα τὰ ἴδια. Ἐκεῖ ποὺ ἐκαθότουνα στὴ μέση τσῆ κάμερας μὲ τὴ καθίκλα, πέφτει τὸ βασιλόπουλο στὰ γόνατά τση κι ἀποκοιμήθηκε κιόλας. Ὅπως ἀνοίγει τὰ μάτια κ᾽ ἐκείνη ἑτοιμαζότουνα νὰ τοῦ φύγῃ, μία καὶ τσῆ ἁρπάζει τὸ μανίνι [1]) ἀπὸ τὸ χέρι. Ἀλλὰ μὲ οὔλα εὐτοῦνα δὲν ἠμπόρειε σὲ κανένα τρόπο νὰ μάθῃ ποία εἶναι.

Τὸ βασιλόπουλο ἔπεσε σὲ μεγάλη ἀρρωστία, σὲ μεγάλο θάνατο ἀπὸ τὴ λύπη του, γιατὶ τὴν εἶχε ἀγαπήσει. «Πῶς νὰ κάμω; ἔλεγε.—Τί ἔχεις, παιδάκι μου; τονὲ ρώταε, κάθε λίγο ἡ βασίλισσα.—Τίποτσι μητέρα μου, λέει μία μέρα μὲ τὰ πολλὰ ποὺ τοῦ ᾽καμε. Μόνο θέλω νὰ σὲ περικαλέσω, νὰ μ᾽ ἀφήσῃς νὰ βάλω προκήρυξῃ, νὰ ᾽ρχουνται ρηγοποῦλες, βασίλισσες, χωριατοποῦλες, καὶ νὰ λένε ἡ κάθε μία τσους ἀπὸ μία κουβέντα.—Μπά, παιδάκι μου, λέει ἡ βασίλισσα. Κ᾽ εὐτὸ σὲ πικραίνει; Δὲν κάνεις ὅ,τι θές;» Ὅπως κιόλας βάνει τὴν προκήρυξη κι ἀρχινήσανε νὰ μαζώνουνται στὸ παλάτι ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Πήαινε ἡ μία, πήαινε ἡ ἄλλη, πάει κ᾽ εὐτούνη. Τὸ βασιλόπουλο λέει: «Καθίσετε νὰ συνομιλήσουμε καὶ νὰ ποῦμε τί μᾶς ἐσυνέ-

[1]) Βραχιόλι.

βηκε στὸν καιρό μας.» Ὅποῦ ἀρχινάει ἡ ποθητή του: «Ἐγὼ, λέει, ἤμουνα στὴ μητέρα μου, καὶ εἶχε ταμένες τρεῖς φουρνιὲς τὴ βδομάδα γιὰ μένανε. Καὶ κεῖ ποὺ πήαινα τὸ ψωμὶ στὴν ἐκκλησία, ἡ μοῖρα μου μ᾽ ἔπαιρνε καὶ μὲ πήαινε σ᾽ ἕνα παλάτι.» Κι ὅπως ἐκαθόμουνα στὴ μέση τσῆ κάμερας, μπούμ κάθε μέρα κ᾽ ἔπεφτε ἕνα βασιλόπουλο στὰ πόδια μου. — Ἄ! λέει τὸ βασιλόπουλο. Ἐσὺ εἶσαι!» Ἀγκαλιαστήκανε, ἐφιληθήκανε, οὔρα, πράματα καὶ μὴ γυρεύῃς.

Ἀπὸ τὴν Ρόζα Θεοδόση, ἀπὸ τὸ χωριὸ Βολίμες.

20

Ἡ κακὴ κουνιάδα.

Ἦταν ἕνας βασιλέας καὶ ἐπέθανε. Τὸ λοιπὸ ἄφησε δύο παιδία μεγάλα. Τ᾽ ἀδρεφάκια ἀγαπειόντανε μεταξύ τους. «Πρέπει νὰ παντρευτῇς ἔλεγε τὸ σερνικό.» Ἀλλὰ ἡ βασιλοποῦλα μὲ κανένα τρόπο ν᾽ ἀκούσῃ γιὰ γάμο. Μὲ τσοὶ πολλὲς φαωμάρες ἀποφάσισε κ᾽ ἐπαντρεύτηκε τὸ βασιλόπουλο. Τὸ λοιπὸ ἡ κουνιάδα ἤτανε ποὺ διεύθυνε ὅλα τὰ πράματα. Ἡ βασιλοποῦλα ἡ καϊμένη τίποτσι. Τὴ ζήλευε μ᾽ ἄλλα λόγια ἡ κουνιάδα τση. Ἔκανε πολλὰ πράματα νὰ τήνε μισήσῃ ὁ ἀδρεφός τση. Ἤτανε γιὰ νὰ ἐχτελέσῃ τὸ σκοπό τση. Ἐβάσταε βλέπεις τὸ ποῦντο [1]). Εἶχε χέρι καὶ μαχαίρι. Ἐπήαινε τσοὶ νύχτες κι ἄφηνε ἀνοιχτοὺς τσοὶ πίρους [2]) καὶ τσοὶ κάνουλες κι ἄφηνε κ᾽ ἐτρέχανε τὰ κρασιὰ καὶ τὰ λάδια. Τὴν αὐγὴ ἐπήαινε τὸ βασιλόπουλο «Ποιὸς ἔκαμε ἐτοῦτο τὸ κακό; ἤλεγε.—Ἡ ἀδρεφή σου, ἡ προκομένη» τοῦ ᾽λεγε ἡ γυναῖκα του.

Τὸ λοιπὸ ἐμηνύσανε μία μέρα τοῦ βασιλιᾶ νὰ λείψῃ γιὰ δουλειὰ κάμποσο καιρό. Ἡ κακοῦργα ἡ κουνιάδα τση σὰ νὰ ἔφαγε λουκούμια. «Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ τὴν ξεφορτωθῶ, εἶπε μὲ τὸ νοῦ τση. Ἐγὼ λέει, θὰ ρωτήσω τσοὶ μοῖρες, πῶς νὰ τὴν ξεκάμω, πῶς νὰ τσῆ κάμω τὸ κακό.»

Τὸ λοιπὸ πάει στσοὶ μοῖρες. «Νὰ τσῆ δώσῃς, λέει, νὰ πιῇ τέσσερα μικρὰ φειδάκια. Νὰ τὰ βάλῃς σὲ μία βίκα [3]) κ᾽ ἐκείνη θὰ τὰ πιῇ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ.» Τὸ λοιπὸ πάει ἡ καϊμένη νὰ πιῇ νερὸ καὶ τὰ καταπίνει καὶ τὰ τέσσερα. Ὅποῦ ἀρχίνησε λίγο λίγο νὰ φουσκώνῃ, νὰ μεγαλώνῃ ἡ κοιλιά τση, ἐνῶ ἤτουνα κοπέλλα. Ἡ κουνιάδα

[1]) Τὰ κυβερνοῦσε ὅλα. [2]) Τὰ βουλώματα τῶν βαρελιῶν. [3]) Στάμνα.

τση τὰ ᾽βλεπε, μὰ δὲν ἔλεγε τίποτσι. ῾Αφηνε νὰ μεγαλώσῃ καλὰ ἡ κοιλιά τση. ῾Οποῦ ἐφούσκωσε σ᾽ ἕνα σημεῖο ποὺ ἤτουνα σὰ γκαστρωμένη.

῾Έτσι ἐγύρισε ὁ ἀδρεφός τση ἀπὸ τὴ δουλειά του, τόνε παίρνει ἡ γυναῖκα του κατὰ μέρος «Πᾶμε, λέει, κάτι νὰ ἰδῇς.» Κατεβαίνει κάτου καὶ γλέπει τὴν ἀδρεφή του μὲ μία κοιλιὰ τόση. «῾Ετούτη εἶναι, λέει, ἡ μυριοτιμημένη ἡ ἀδρεφή σου. Εἶναι ἔγκυος.» Τὸ λοιπὸ λέει τὸ βασιλόπουλο: «Εἶναι τὸ μόνο ἀδύνατο νὰ σὲ βαστήξω στὸ σπίτι, παλιοθήλυκο. Νὰ πάρῃς ὅ,τι χρήματα θέλεις καὶ νὰ φύγῃς. Δὲν μπορῶ νὰ σὲ βλέπω νὰ μὲ ἀτιμήσῃς. ᾽Αν ἤθελε εἶναι ἡ γυναῖκα μου τσῆ ᾽δινα μία κλωτσία καὶ τὴν ἔδιωχνα. ᾽Αλλὰ σὺ ποὺ εἶσαι αἷμα μου!»

᾽Επῆρε τὸ κακόμοιρο χρήματα πολλὰ καὶ ἐπήαινε τοῦνε ματιῶνε τση. ᾽Εφτασε μὲ τὰ πολλὰ ψηλὰ στὸ σπίτι ἑνοῦ βοσκοῦ. «Μ᾽ ἀφήνετε, λέει, νὰ κοιμηθῶ ἀπόψε ἐδῶ; Εἶμαι θαλασσοπνιμένη.» Τὸ λοιπὸ τόσο πολὺ ποὺ τὴ συμπάθησε ὁ βοσκός, ποὺ τήνε κράτησε. Τσῆ καμε λίγο φαΐ. ᾽Εκάτσανε, ἐφάγανε. Λέει ἡ κοπέλλα: «Νὰ σοῦ πῶ, λέει, τὴν ἱστορία μου. Δίχως νὰ ξέρω ἀπὸ ἄντρα, ἐτοῦτο καὶ τοῦτο. Πῶς εἶναι ἐτούτη ἡ δουλειά;» Εὐτὸς ἤτουνα ἀστρονόμος. «Σώπα, λέει, κυρά μου, κ᾽ ἐγὼ θὰ σὲ γιάνω». Βάνει καὶ ἀρμέγει οὖλα τὰ πρόβατα καὶ ἀναβράζει τὸ γάλα μπουρμπούλους, τὴ γυρίζει ἀνάποδα, καὶ μέσ᾽ στὴ ζέστα καὶ τὴ μυρωδία ξερνάει τὰ φείδια. «Βάρτε, λέει, νὰ τά ᾽χουμε γιὰ σημάδι.» Τὰ πήρανε καὶ τὰ βάλανε σ᾽ ἕνα μέρος προφυλαγμένο. Τὸ λοιπὸ σ᾽ εὐτὸ τὸ σπίτι ἐπηαίνανε πολλοὶ ξένοι γιὰ νὰ φᾶνε τσοὶ μυζῆθρες. ῞Α! ᾽Από κόντο [1]). ᾽Ελησμόνησα νὰ σοῦ πῶ, πὼς ὁ βοσκὸς ἀγάπησε τὴν κοπέλλα καὶ τήνε στεφανώθηκε κ᾽ ἐκάμανε τρία παιδία, τρία τζογόπαιδα [2]). Τὸ λοιπὸ τ᾽ ἄκουσε ὁ βασιλέας πὼς σ᾽ εὐτὸ τὸ σπίτι φτειάνουνε μυζῆθρες περίβαρτες [3]). «Πᾶμε, λέει στὴ δωδεκάδα του, νὰ τσοὶ φᾶμε; Νὰ ξεκινήσουμε αὔριο τὸ πρωΐ ἀμπονόρα.» ῞Οπως κιόλας τὴν ἄλλη αὐγὴ ἐπήγανε. Ἡ γυναῖκα τοῦ βοσκοῦ ἐξαγνάντεψε ἀπὸ μακρία τὸν ἀδρεφό τση. ῾Οποῦ τρέχει καὶ λέει στὰ παιδάκια: «Νὰ πᾶτε νὰ τόνε δεχτῆτε καὶ νὰ τοῦ φιλῆστε τὰ χέρια. Κι ἂν καὶ σᾶς ρωτήσῃ τίποτσι, ἐσεῖς νὰ μὴ λέτε ἄλλο παρά: Πῶς εἶμαι; Πῶς εὑρέθηκα; Πῶς θέλει καταντήσω;» Τὸ λοιπὸ ἐπήγανε ἐτοῦτα τὰ χαριτωμένα παιδάκια κοντὰ στὸ βασιλιᾶ.

῾Ο βασιλιᾶς τὰ ἀγάπησε ἀμέσως. «Τίνος εἴσαστε, παιδάκια μου;» λέει ὁ βασιλιᾶς. ᾽Αλλὰ ἐκεῖνα, καθὼς τὰ εἶχε ὁρμηνεμένα, καμία ἀπόκριση, παρὰ τὸ καθένα ἔλεγε: Πῶς εἶμαι; Πῶς εὑρέθηκα; ἔλεγε τ᾽

[1]) ᾽Αλήθεια! A propos. [2]) ῞Ομορφα παιδιά. [3]) Περίφημες.

ἄλλο. Πῶς θέλει καταντήσω; ἤλεγε τὸ τρίτο. Τὸ λοιπὸ πετειέται ὁ βοσκός, λέει: «Εἶναι ἡ γυναῖκα μου ἡ μητέρα τσους. ᾽Αλλὰ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὴν ἰδῆτε.» Λέει ὁ βασιλιᾶς: «Τί λόγος εἶναι ἐτοῦτος;» ῾Οποῦ δὲν ἠξέρω πῶς κάνει ἔτσι νὰ φωνάξῃ τὰ παιδάκια τση καὶ τὴ βλέπει ὁ ἀδρεφός τση. ῞Επεσε ξερός. ᾽Ετότενες διηγήθηκε ὁ ἄντρας τση τὴν ἱστορία. Τὴ φίλησε. Ἡ κοπέλλα λέει: «᾽Εγὼ δὲν τά ᾽χω μὲ σέ. Ἡ γυναῖκα σου τά ᾽καμε. Νὰ σοῦ φέρω καὶ τὰ φείδια νὰ τὰ ἰδῇς.» Τὸ λοιπὸ ἐτότενες λέει καὶ ὁ βασιλέας: «Θὰ πάω νὰ τὴν ἀλογοσύρω. Τὸ μεγαλύτερο τση μπουκοῦνι θὰ εἶναι σὰν τ᾽ αὐτί τση.»

᾽Επῆρε τὴν ἀδρεφή του στὸ παλάτι μὲ τὸν ἄντρα τση καὶ τὰ παιδιά τση καὶ ἐζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ ἐμεῖς καλύτερα.

᾽Από τὴν ἴδια.

21

Τῆς τύχης τὰ γραμμένα.

῞Ητουνα ἕνας βασιλέας καὶ εἶχε μία κόρη μικρὴ κ᾽ ἕνα σερνικό. Τὸ λοιπὸ ἐπέθανε ὁ βασιλέας καὶ τὰ ἄφησε μὲ τὴ μητέρα τσους. ᾽Εμεγαλώνανε τὰ παιδία καὶ ἐλαβαίνανε, ξέρεις, μόρφωση βασιλική. ῾Οποῦ ἔτσι τὸ σερνικὸ ἔφτασε δεκάξι χρονῶ, τί τοῦ ἐβουλήθηκε νὰ κάμῃ ἁμαρτία μὲ τὴ μητέρα του. Τὰ φτειάνει τὸ λοιπό, γκαστρώνεται ἐκείνη καὶ κάνει σερνικὸ παιδί. «Τώρα, λένε, τί νὰ κάμουμε;» Τὸ μετανοιώσανε πολύ. «Νὰ μὴ δειχτοῦμε, λέει, κιόλας.» ῾Οποῦ κάνουνε ἕνα κιβώτιο ἀπὸ μέσα τσίγκινο κι ἀπόξω κάρινο καὶ τὸ ρίχνουνε στὸ πέλαο νὰ πάῃ ὅθε μπορέσῃ καὶ ὅθε σταθῇ. Τὸ πῆρε ἡ θάλασσα καὶ τὸ πήαινε. Δῶθες τό ᾽χει, ἐκεῖθες τό ᾽χει, ὁποῦ τὸ βλέπουνε ἀπὸ ἕνα παλάτι. «Γιὰ ἰδές! λέει ἡ ὑπερέτρια. Νὰ τρέξουμε νὰ ἰδοῦμε τί εἶναι μέσα. Μπορεῖ νά ᾽ναι κανένα πολύτιμο.» ῾Οποῦ τὸ πιάνουνε καὶ τὸ ἀνεβάζουνε ἀπάνου. Τὸ ξεκαρφώνουνε καὶ τὸ παιδὶ ἤτουνα ἀπάνου ποὺ ἀνάπνεε. Βλέπουνε τὰ βασιλικὰ γράμματα στὰ σπάργανα. Βάγιες, βαγίτσες, νὰ τὸ ἀναστήσουνε. Εὐτούνη ἡ βασίλισσα εἶχε τρία παιδία σερνικά. Τὸ ἀνάσταινε τὸ λοιπὸ ὅπως καὶ τὰ δικά τση, δὲν ἔκανε καμία ἐξαίρεση. ᾽Εζούσανε ὡραῖα. ᾽Εμεγαλώνανε, ἐπαίζανε, ἐτραγουδούσανε. Μία μέρα ἐπαίζανε χαρτία, καὶ ἐκεῖ ποὺ ἐπαίζανε, ἔχανε τὸ ξένο. ῾Οποῦ σὰ νὰ ποῦμε, κάτι ἐκουντραστάρανε, [1]) καὶ τοῦ φωνάζουνε τ᾽ ἄλλα

[1]) Μαλώσανε.

παιδία. «Σώπα ἐσὺ παλιομουλάρικο!» Κάτι ἐκατάλαβε ἐκεῖνο. Τοῦ 'μεινε καρφί. Ὅποῦ λέει στὴ μητέρα του: « Νὰ μοῦ συγυρίσῃς τὸ κιβώτιο ποὺ μ' ἤφερε, νὰ μοῦ βάλῃς κι ὅ,τι κι ἂν εἶχα μέσα, γιατὶ θὰ φύγω.» Παίρνει τὸ κιβώτιο καὶ μία καὶ καλιά του. Ἐφόρεσε παλιόρουχα γιὰ νὰ μὴ φαίνεται καθόλου. Ὅποῦ φτάνει ἐκεῖ ποὺ ἤτουνα ἡ μάνα του καὶ ἡ ἀδρεφή του. Δὲν τὸν ἐγνωρίσανε ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, κοτζὰ ἄντρα. Ὅποῦ τόνε βάνει ὁ καταραμένος ν' ἀγαπήσῃ τὴν ἀδρεφή του κ' ἤθελε νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα του. Τελειώνουνε τὸ γάμο, οὔλα εὐτοῦνα, ἀρχινᾶνε νὰ κάμουνε τὸ μυστήριο καὶ στεφανώνουνται. Τὸ λοιπὸ ἔτσι ἐστεφανωθήκανε, ἐκάμανε καὶ τὴν ἁμαρτία. Τὴ νύχτα κάτι ἐγύρευε ἡ μητέρα τσους, πάει στὸ κιβώτιο καὶ βλέπει τὰ σπάργανα μὲ τὰ βασιλικὰ γράμματα τοῦ ἀντρός τση, τοῦ βασιλέα. Τρέχει καὶ πάει καὶ τσοῦ τὸ λέει. Ὅποῦ ἐπέσανε σὲ μεγάλη μετάνοια. «Τί νὰ κάμουμε; λέει. Δὲν θέλουμε πλέο νὰ ζήσουμε στὸν κόσμο. Τί νὰ τὴν κάμουμε τέτοια ζωή; Ἁμάρτημα μεγάλο.» Παίρνουνε καὶ πᾶνε σ' ἕνα ξωκλῆσι καὶ γυρεύουνε τὸν παπᾶ. « Ἅγιε δέσποτα, λέει, ἐτοῦτο καὶ τοῦτο, νὰ ξαγορευτοῦμε, γιατὶ ἐμεῖς θὰ πεθάνουμε. Μπορεῖ νὰ γένῃ καμία ἐσπλαχνία;» Ὁ παπᾶς ἅμα τ' ἄκουσε πὼς οὔλα εὐτοῦνα ἐγινήκανε χωρὶς νὰ τὸ ξέρουνε « Παιδάκια μου, λέει, δὲν ἔχετε ἁμαρτία. Νά 'σαστε εὐλογημένοι. Ἤτανε θέλημα Θεοῦ. » Καὶ ἐζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ ἐμεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴν ἴδια.

22

Ὁ Πουπουλόκωλος

Ἤτουνα μία βασιλοποῦλα καὶ εἶχε τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα τση. Ἡ μητέρα τση ἐπέθανε. Ὁ πατέρας τση τὸ λοιπὸ ἠθέλησε νὰ τὴν παντρέψῃ. Λέει: «Παιδάκι μου, νὰ μπάσω σώγαμπρο, νὰ μπορέσω νὰ ζήσω κ' ἐγὼ κάμποσα χρόνια καὶ νὰ χαρῇ ἡ καρδιά μου.» Τὸ λοιπὸ ἡ κοπέλλα δὲν ἤθελε. «Νὰ σοῦ φέρω 'γώ, λέει, ἕνα βασιλόπουλο ὄμορφο καὶ μοῦ λές.—Ἂν μ' ἀρέσῃ, τόνε παίρνω, λέει ἡ κοπέλλα. Φέρ' τονε νὰ ἰδοῦμε.» Ἔρχεται τὸ βασιλόπουλο, τόνε τήραζε ἀπὸ πάνου ἴσια μὲ κάτου. Τίποτσι. Δὲν τσῆ ἄρεσε καθόλου. Ἔκαμε νόημα τοῦ πατέρα τση. Τὸ λοιπὸ ἐπροσφέρανε λίγο τράτο, μὰ καμία κουβέντα δὲν τοῦ ἐξάπλωσε ὁ βασιλιᾶς. Ἔτσι ἔφυγε, λέει τοῦ πατέρα τση: «Δὲ μ'ἀρέσει, παπάκη μου.—Νὰ ἰδοῦμε ἄλλονε, λέει ὁ βασιλιᾶς.»

Πάει τὴν ἄλλη μέρα ἕνα βασιλόπουλο, ἀριστούργημα, καθὼς πρέπει. Δὲν τσῆ ἄρεσε καὶ κεῖνο. Τοῦ 'βρισκε κάθε λοῆς ἐλάττωμα. Τὸ λοιπὸ ἐπῆε στὴ δουλειά του. Τρέχει ὁ βασιλέας ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ καὶ βρίσκει ἕνα βασιλόπουλο, ὁποῦ δὲν ἐμπροροῦσε νὰ ἔχῃ λάθος πρὸς ἐδαύτονε καθόλου. Ὅποῦ ἔτσι ἦρθε, τί νὰ κάνῃ ἐκείνη γιὰ νὰ τοῦ εὕρῃ ἐλάττωμα, πάει καὶ ἀλείφει τὴν καρέκλα ὅλο μέλι καὶ ἁπάνου στὸ μέλι βάνει πούπουλα. Καὶ μπαίνοντας εὐτὸς ὁ ὡραῖος νέος πάει νὰ κάτσῃ καὶ κολλάει. Κάνει νὰ σηκωθῇ, ἤτανε οὔλος γιομᾶτος πούπουλα. «Ὤ, λέει, παπάκη! Τί νὰ τόνε πάρω ποὺ εἶναι πουπουλόκωλος.» Τσῆ ἄρεσε, ἀλλὰ τοῦ κάκου, ἤθελε αἴρεση [1]). Τὸ λοιπὸ ἐκεῖνος ἐπροσβάρθηκε. « Νὰ ἰδῇς, λέει, τί θὰ σοῦ κάμω. » Ἐπῆε στὸ παλάτι καὶ ἐντύθηκε χαρκωματής [2]). Πάει ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ παλάτι καὶ ἀρχινάει: «Χαρκώματα γιὰ στάγγωμα» [3]). Τὸ λοιπὸ λέει ἡ βασιλοποῦλα στὴν ὑπερέτριά τση: «Πήγαινε, καϊμένη, νὰ τόνε καλέσῃς νὰ σιάξουμε τσοὶ κατσαρόλες μας καὶ τὰ τηγάνια μας.» Πάει ἐκεῖνος ἁπάνου καὶ ἡ βασιλοποῦλα τὸν ἀγάπησε. Τὴν ἄλλη μέρα πάει καὶ παραγγέρνει γλώστρηδες [4]), χρυσὲς ἀνέμες καὶ σβῦγες [5]) ὁλόχρυσες. Πάει πάλι κάτου ἀπὸ τὸ παλάτι. « Πάρτε σβῦγες, πάρτε ἀνέμες χρυσές.» « Μίλησε του, μωρὴ νὰ ἔρθῃ ἁπάνου» λέει ἡ βασιλοποῦλα στὴν ὑπερέτρια. Ἐκείνη λέει: «Ἔλα ἐδῶ!» Ἀλλὰ ὁ γύφτος δὲν ἤθελε ν' ἀνεβῇ. Τὸ λοιπὸ κατεβαίνει κάτου ἡ ὑπερέτρια νὰ διαλέξῃ σβῦγες. Λέει: «Πόσο κάνει; — Ἐγώ, λέει, δὲν παίρνω λεφτά, παρὰ νὰ πῇς τσῆ κυρᾶς σου νὰ μ' ἀφήσῃ ἀπόψε νὰ κοιμηθῶ στὴ κάμερα κοντά τση, στὸ παλάτι.» Ἡ βασιλοποῦλα ἐβουρλίστηκε γιὰ τὸ σταγγοπινιάτη [6]). Τὴν ἄλλη μέρα τὰ ἴδια. «Ἀνέμες χρυσές, σβῦγες.» Βγαίνει ἡ ὑπερέτρια. Λέει πάλι: «Δὲν θέλω λεφτά, μόνο νὰ μ' ἀφήσῃ ἡ βασιλοποῦλα νὰ κοιμηθῶ κοντά τση στὴν ἄλλη κάμερα.» Ἡ βασιλοποῦλα γιὰ νὰ τόνε φχαριστήσῃ τὸν ἀνεβάζει ἁπάνου.

Ὅποῦ μέσ 'στὰ μεσάνυχτα ξετρουπώνει, πάει καὶ τσῆ κάνει τὴ συφορά τση, γιὰ νὰ πληρωθῇ τὸ ρισέντε [7]). Ἐκείνη τέλεια ἐβουρλίστηκε γιὰ τὸ σταγγωματή. Λέει: «Νὰ μὲ πάρῃς κοντά σου. Θέλω νὰ εἶμαι στὰ δεξιά σου.—Κυρά μου, λέει, εἶμαι ψτωχός.—Πάρε με, λέει, καὶ ὅ,τι θέλεις κάμε με.» Τήνε παίρνει καὶ τήνε πάει σ' ἕνα καλυβάκι κοντὰ στὸ παλάτι του.

---

1) Ἤθελε νὰ κάμῃ πεῖσμα. 2) Γανωτής. 3) Γάνωμα. 4) Αὐτὰ ποὺ στρίβουν τὸ γνέμα. 5) Τὸ ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ ποῦ γυρίζει, ἐνῶ ἡ γυναῖκα φαίνει. 6) Ἐκεῖνος ποὺ γανώνει τὶς κατσαρόλες. 7) Γιὰ νὰ τὴν ἐκδικηθῇ.

Ἐκεῖνος γιὰ νὰ τὴν προσβάλῃ τσῆ ἔδειχνε ἀκόμα πὼς εἶναι σταγγωματὴς καὶ ἐκλαιότουνα κάθε μέρα πὼς δὲν βγάνει πεντάρα. Τὸ λοιπὸ ἤτουνα κρύο, χειμῶνας, πεῖνα. Ἐκεῖνος ἔβγαινε κάθε αὐγὴ πὼς ἤθελε νὰ κάμῃ τὴ γῦρα. Ὁποῦ μίαν αὐγὴ τσῆ λέει: «Ἀπάνου στὸ παλάτι κάθεται ἕνα βασιλόπουλο μὲ τὴ μητέρα του. Πήγαινε ποὺ βράζουνε ἀπάνου μία πινιάτα [1]) νὰ πάρῃς λίγο ζουμὶ νὰ ζεσταθῇς καὶ σύ.» Πάει ἐκείνη ἀπάνου καὶ γιομίζῃ τὴ σκουτέλλα τση ζουμί. Ἐτήραε ἀπὸ δῶ, ἐτήραε ἀπὸ κεῖ, δὲν ἤβλεπε κανένανε. Μία καὶ βάνει τὴ σκουτέλλα στὸ κόρφο τση. Τὸ βασιλόπουλο σ' εὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἐπῆε στὸ παλάτι, ἐντύθηκε βασιλικὰ καὶ ὅπως ἐκατέβαινε εὐτούνη τὴν ἀπαντέχνει στὴ σκάλα. «Ἀφέντη μου, λέει, κρύο σήμερα!— Ἔλα, τσῆ λέει, νὰ κάμουμε ἕνα γῦρο.» Τὴν ἁρπάζει καὶ ὅπως τήνε χόρευε, πέφτει τὸ σκουτέλι χάμου. Τὸ λοιπὸ ἐξεντροπιάστηκε. «Μοῦ 'κλεψες, λέει, τὸ ζουμί μου, γιὰ καλὴ γειτόνισσα. Μπράβο σου!» Μπαίνει ἡ κακομοῖρα στὸ καλύβι τση κι ἀρχινάει τσοὶ κλάψες. Τρέχει τὸ βασιλόπουλο, ντένεται πάλι σταγγωματὴς καὶ πάει μέσα. Λέει: «Τί ἔχεις καὶ κλαῖς; — Ἄφησέ με, λέει, καὶ ντροπιάστηκα. Μὲ βγάλανε καὶ κλέφτρα.— Δὲν πειράζει, τσῆ λέει ἐκεῖνος. Εἶναι καλοὶ ἀφεντάδες. Δὲν λένε τίποτσι.» Τὴν ἄλλη μέρα γυρίζει ἀπὸ τὴ γῦρα. «Ὤ, λέει, γυναῖκα! δὲν ἔβγαλα πεντάρα. Εἶναι μεγάλη φτώχεια στὸν κόσμο. Ἀπάνου ἡ βασίλισσα ζυμώνει. Ἄρπαξε τση ἕνα μπουκοῦνι [2]) ζυμάρι κ' ἔλα ἐδῶ νὰ τὸ ψήσῃς νὰ τὸ φᾶς.» Ἀνεβαίνει ἀπάνου, ἐτήραζε 'δῶ, ἐτήραζε κεῖ, βλέπει τὰ ζυμάρια. Μπούμ καὶ ἁρπάζει ἕνα μπουκοῦνι καὶ κατεβαίνει. Πάει στὸ καλύβι τση. Ὁποῦ σὲ λίγο νά 'σου τὸ βασιλόπουλο μέσα. Καὶ ποῦ πάει καὶ κάθεται κοντὰ στὴ φωτιὰ ποὺ ἤτουνα τὸ ζυμάρι καὶ παίρνει κ' ἕνα ξύλο καὶ τὸ σκούνταε. Δός του μία, δός του δύο, τὸ ρίχνει κάτου. «Κλέφτρα! λέει. Ἐσὺ κατακλέβεις τὸ σπίτι μου.» Ἐκείνη ἡ κακομοῖρα βάνει τσοὶ κλάψες. Ἀρχίνησε νὰ τραυάει τὰ μαλλιά τση, ἤθελε νὰ πάῃ νὰ πνιγῇ. Ἐτότενες λέει: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας σου καὶ οὔλα εὐτὰ τά 'χανα γιὰ νὰ σὲ προσβάλω καὶ νὰ σὲ τιμωρήσω, ποὺ μ' ἔβγαλες Πουπουλόκωλο.»

Ἀπὸ τὴν ἴδια.

[1]) Πολὺ μεγάλη κατσαρόλα. [2]) Κομμάτι.

23

Ἡ γυναῖκα μὲ τὴν καλὴ καρδιά.

Ἤτουνα ἕνα ἀντρόγενο καὶ εἶχε τρία παιδία, δύο σερνικὰ καὶ ἕνα θηλυκό. Τὸ λοιπὸ πεθαίνει ὁ πατέρας τσους, πεθαίνει καὶ ἡ μάνα τσους. Ἐζούσανε θερμόναχα καὶ πάμφτωχα. Ἄλλος τσοῦ ἔδινε τὸ ψωμί, ἄλλος τὸ τυρί, ἄλλος τὸ κρασὶ καὶ ἐζούσανε ἀπὸ τὸν ἕνα γείτονα καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλονε. Ἐξημέρωνε μία ἐπίσημη γιορτὴ καὶ λένε τ' ἀδρεφάκια: «Νὰ κάμουμε μία δουλειά. Ἐκεῖ ποὺ μᾶσε φέρνουνε οἱ γειτόνοι τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, νὰ τὰ βάλουμε σ' ἕνα τουβαλίθι [1]) καὶ νὰ πᾶμε νὰ φᾶμε σ' ἕνα χωράφι.» Ἐστρώσανε τὸ λοιπὸν τὸ τουβαλίθι καὶ ἐβάλανε νὰ φᾶνε.

Ἐκεῖ ποὺ ἐτρώανε, ἐπρεζενταρίστηκε [2]) ἕνας γέρος, ποὺ ἤτουνα ὁ Χριστός. Λέει: «Τί κάνετε ἐδῶ, παιδάκια μου;—Λέει: Τρῶμε.—Νὰ φάω κ' ἐγώ:—Νὰ φᾶς, γέροντα μου. Ἀκοῦς!» Καὶ κεῖ ποὺ ἐτρώανε, ἐκατεβήκανε τοῦ κόσμου τὰ περιστέρια. «Ὤ, λέει, ψυχή μου! Εἶπε τὸ ἕνα σερνικό. Ὤ! νὰ ἤτουνα πρόβατα!—Θέλεις, παιδάκι μου, νὰ σοῦ τὰ κάμω;» τοῦ λέει ὁ γέροντας. Ὁποῦ δὲν ἠξέρω τί εὐλογία ἔκαμε καὶ ἐγιόμισε τὸ χωράφι πρόβατα. «Νὰ κάτσῃς, λέει, παιδάκι μου, νὰ ζήσῃς μὲ τὰ πρόβατα σου. Θὰ εὐτυχισῇς. Θὰ κάμῃς χτήματα, σπίτια.» Ἔτσι εἶπε ἐκεῖνα τὰ λόγια τὰ χρυσᾶ, παίρνει τὰ δύο ἄλλα παιδία καὶ ἐπηαίνανε. Ἐκεῖ ποὺ ἐπηαίνανε βλέπουνε δύο βρύσες, ποὺ ἐτρέχανε ἄφτονο νερό. «Ὤ! λέει τὸ σερνικό. Νὰ τρέχανε λάδι καὶ κρασί!—Σ' ἀρέσουνε παιδάκι μου, λέει ὁ γέρος, νὰ τσοὶ κάμω νὰ τρέχουνε λάδι καὶ κρασί;» Τσοὶ εὐλόησε, δὲν ξέρω τί ἔκαμε, καὶ οἱ βρύσες ἐτρέχανε κρασιὰ καὶ λάδια ποὺ ἐγιόμισε τὸ χῶμα. «Θὰ εὐτυχισῇς, λέει, μὲ τοῦτο ποὺ σοῦ δίνω. Θὰ γένῃς μεγάλος ἄθρωπος καὶ σὺ σὰ τὸν ἀδρεφό σου.» Παίρνει ὁ γέροντας τὸ κορίτσι καὶ ἐπηαίνανε. Βρίσκουνε ἕνα ἀντρόγενο, ποὺ δὲν ἔκανε παιδιά, παρὶ εἶχανε ἕνα σερνικοῦλι ἀναθρεφτό. Τὸ λοιπὸ τσοῦ λέει ὁ γέροντας. «Ἔχετε παιδιά;—Ὄχι! λέει, παρὰ ἐτοῦτο ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸ σπιτάλιο. [3])—Νὰ σᾶς δώσω, λέει, καὶ τοῦτο τὸ κοριτσάκι νὰ τὸ ἀναστήσετε καὶ νὰ τὸ παντρέψετε μία μέρα;—Ἂς γένῃ, λέει, ἂφοῦ τὸ λές, γέροντά μου.»

Τὸ παίρνουνε, τὸ ἀναστήσανε, καὶ ἔτσι ἐμεγαλώσανε καὶ τὰ δύο παιδία, τὰ ἐκάμανε ἀντρόγενο καὶ ἐπερικαλέσανε τὸ Θεὸ νὰ τσοῦ δώσῃ

[1]) Πετσέτα. [2]) Ἐπαρουσιάστηκε. [3]) Ὀρφανοτροφεῖο.

ἕνα παιδάκι. Ὅποῦ πραγματικῶς ἐκάμανε ἕνα παιδάκι, ποὺ εἶχε τὴ φωνή, ἐμίλειε σὰν ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἤτουνα στὴ μορφὴ ὅπως τὸ ἀρνί. Ὅποῦ σὲ κάμποσο καιρὸ εἶπε ὁ Χριστός: «Θὰ πάω νὰ ἰδῶ ἐκείνους ποὺ εὐλόησα.» Ἐπῆε στὸν πρώτονε καὶ τοῦ λέει: «Δῶσε μου μία κοῦπα γάλα ποὺ ἔχω φρίξη.—Ἄφησέ με τώρα καὶ σύ, καϊμένε, κ' ἔχω δουλειές μου» τοῦ εἶπε ὁ πρῶτος. Κάνει ἕνα σταυρὸ ὁ Χριστὸς καὶ γένουνται περιστέρια οὗλα τὰ πρόβατα καὶ χάνει ἐκεῖνος τὰ καλά του. «Θὰ πάω, λέει ὁ Χριστός, στὸ δεύτερο.» Ὁ Χριστὸς ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τὴ ψυχή τσους. Βλέπει τσοὶ βρύσες, ποὺ ἐτρέχανε. «Δῶσε μου, λέει, μία κοῦπα κρασί.—Μὴ μὲ σκοτίζῃς, γέροντά μου, τώρα κ' ἔχω τσοὶ δουλειές μου» τοῦ λέει καὶ ὁ δεύτερος. Μία σταυρωσία ὁ Χριστὸς καὶ οἱ βρύσες ἐβγάνανε νερὸ μοναχό. Ἔχασε καὶ κεῖνος οὗλα τὰ καλά του.

Πάει στὴ θηλυκιά. Ἤτουνα χειμῶνας. «Παιδάκι μου, λέει, ἔχω πληγὲς στὴν ἄτζα [1]) μου. Νὰ ἔρθω νὰ ξεκουραστῶ;—Ἔμπα, γέροντά μου, νὰ ζεστοκοπηθῇς.» Τοῦ 'βαλε πιοτά, τὸ ἕνα, τὸ ἄλλο, τὸν ἐσυνέφερε. Σὲ τοῦτο τὸ ἀναμεταξὺ κατεβαίνει ὁ ἄντρας τση: «Ἕνας γέροντας, τοῦ λέει ἐκείνη. Ὁ κακομοίρης ἔχει πληγὲς στὰ πόδια καὶ ἦρθε νὰ ζεστοκοπηθῇ.—Μπᾶ! λέει ἐκεῖνος. Δός του νὰ φάῃ, δός του νὰ πιῇ.» Ὁ γέροντας, ἐκεῖ ποὺ ἔτρωγε, ἀρχινάει.«Ἔχω πληγές,καὶ οἱ γιατροὶ μοῦ εἴπανε ἕνα γιατρικὸ μπορεῖ μονάχα νὰ μὲ γιάνῃ. Νὰ σφάξῃ μία μάνα τὸ παιδί τση καὶ μὲ τὸ αἷμά του νὰ ἀλείψω τσοὶ πληγές μου.—Ἔχουμε μεῖς, ἕνα παιδί! εἴπανε καὶ οἱ δύο τσους. Εἶναι σὰν ἀρνὶ στὴ μορφή. Θὰ τὸ σφάξουμε καὶ θὰ γιάνῃς.» Παίρνουνε καὶ σφάζουνε τὸ παιδί τσους. Τὸ λοιπὸ λέει ὁ γέροντας: «Νὰ τὸ βάρτε στὸ φοῦρνο, νὰ γένῃ σκόνη, καὶ ἅμα γένῃ σκόνη, νὰ μοῦ τὴ ρίξετε στσοὶ πληγές μου.» Τὸ ἀφήσανε οὗλη μέρα καὶ ἐψενότουνα τὸ παιδὶ στὸ φοῦρνο. Πάει ἡ μάνα του τὴν ἄλλη μέρα ν' ἀνοίξῃ τὸ φοῦρνο καὶ γλέπει μέσα ἕνα ἄγγελο μὲ βασιλικιὰ σφραγῖδα κ' ἔγραφε. «Μανοῦλά μου, λέει, ἐγὼ εἶμαι τὸ παιδάκι σου.» Ἐκείνη τὸ ἀγκάλιασε καὶ τὸ φιλοῦσε. Ἔπειτα ἀπὸ ὥρα ἔτσι συνῆρθε ἐγύρευε τὸ γέρο. Μὰ ποῦ νὰ τὸν εὕρῃ; Ὁ Χριστὸς ἀφοῦ ἔκαμε τὸ θαῦμα ἐχάθηκε σὰν ἀερικὸ [2]) ἀπὸ κεῖ μέσα.

Ἀπὸ τὴν ἰδια.

1) Γάμπα. 2) Φάντασμα.

23

Ἡ σοφία τοῦ Σοφο-Σολομῶντα.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ μὲ φέρνει ν' ἀρχινήσω
καὶ τὴν καλή μας συντροφιὰ νὰ τὴν καλησπερίσω.

Μιὰ φορὰ κ' ἕνα καιρὸ ἤτουνα ἕνας καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ζήσῃ στὸν τόπο του. Τὸ λοιπὸ εἶπε στὴ γυναῖκα του: «Γυναῖκα μου, θὰ πάω καὶ παρὰ κεῖ στὴν πολιτεία νὰ κάμω δύο λεφτά, μήπως καὶ καταφέρω τίποτα.» Χαιρετάει τὴ γυναῖκα του καὶ παίρνει καὶ φεύγει. Ἔφυγε, ἐπῆε στὴν ξενιτειά. Ἐκάθισε δεκαφτὰ χρόνια. Ἐργαζότουνα καὶ κάτι ἔκαμε. Τὸ λοιπὸ ἔπειτα ἀπὸ δεκαφτὰ χρόνους λέει: «Θὰ πάω στὴν πατρίδα μου, νὰ ἰδῶ τί ἔκαμε ἐκείνη ἡ γυναῖκα μου. Ἔκαμε τὸ παιδὶ ἢ δὲ ζῇ;» Ἐσυγυρίστηκε νὰ κάμῃ τὸ ταξεῖδι, νὰ ἔρθῃ στὴ Ζάκυνθο. Ἦρθε. Στὸ δρόμο γλέπει ἕνα φίλο του, τόνε χαιρετάει. «Πάω, λέει,στοῦ Σοφο-Σολομῶντα, γιατὶ ἔχω μία γυναῖκα ποὺ τσῆ πάω τὰ χίλια καλά, τὰ πανάγαθα τοῦ κόσμου καὶ λέει μὲ συγχώρεση: Τί νὰ τὰ κάμω τὰ σκατά σου» πέτα τα. Θὰ πάω νὰ μοῦ πῇ τί μέλλει νὰ κάμω· νὰ μοῦ δώσῃ μίαν ὁδηγία. — Νὰ σοῦ πῶ, φίλε μου, ποὺ θά 'ρθω μαζί σου» λέει ὁ ξενιτεμένος. Στὸ δρόμο ποὺ πηαίνανε ἀπαντέχνουνε ἕνα φίλο τσους πλούσιο ἀφέντη καὶ ἔκλαιε. «Ἔχω, τσοῦ λέει, τὰ καλὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν μπορῶ νὰ κάμω δύο δεκάρες. Πάω στὸ Σοφο-Σολομῶντα νὰ μοῦ πῇ ποία κατάρα μὲ δέρνει.» Ἐξεκινήσανε τὸ λοιπὸ καὶ οἱ τρεῖς. Ἐπηαίνανε, ἐπηαίνανε. Τὸ λοιπὸ ἐπήγανε καὶ αὐτὸς ὁ Σοφο-Σολομῶντας ἔπαιζε τὰ μπούκια [1]). «Δὲ μοῦ λές, λέει ὁ πρῶτος, ἀφέντη Σοφο-Σολομῶντα μου, ἔχω μία γυναῖκα, καὶ ἐνῷ τσῆ πάω τὰ πανάγαθα τοῦ κόσμου, οὗλα τὰ καλὰ τοῦ Θεοῦ, μοῦ δίνει μία πεταξία στὰ μοῦτρα καὶ μοῦ λέει: Φτοῦ τ' ἄχερα! — Πήαινε νὰ ἰδῇς τὴ φοράδα στὸ μύλο» λέει ὁ Σοφο-Σολομῶντας. Πάει μὲ τὴ σειρά του ὁ δεύτερος. «Ἔχω, λέει, μία γυναῖκα καὶ ἔλειπα στὴν ξενιτειὰ καὶ δὲν ἠξέρω ἂν τὴν εὕρω ζωντανὴ ἢ πεθαμένη;». Ὁ Σοφο-Σολομῶντας ἀποκραίνεται: «Τίποτσι νὰ μὴν κάνῃς, παρὰ νὰ συλλογίζεσαι καὶ νὰ σκέφτεσαι, γιαμὰ νὰ πράζῃς.» Στὰ στερνὰ ἐπῆε καὶ ὁ ἀφέντης. «Δὲν μοῦ λέτε, λέει Σοφο-Σολομῶντα μου, ποὺ ἔχω τόση περιουσία καὶ νὰ μὴν μπορῶ νὰ κάμω δύο λεφτά;—Ἀσηκώνου ἀμπο-

1) Ζάρια.

νόρα» ἀποκρίθηκε ὁ Σοφο-Σολομῶντας χωρὶς νὰ πάψῃ τὰ μπούκια. Ἔτσι ἐμείνανε μονάχοι τσους οἱ τρεῖς, τὰ λέανε ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλονε: «Μωρὲ τί λόγο μοῦ εἶπε εὐτοῦνος; Καὶ τόνε λένε πὼς εἶναι ὅλο ἐξυπνάδα; Κρῖμας τὴ γνώση του!».

Ὁ πρῶτος λέει: «Ἐγὼ θὰ πάω καὶ τί θὰ χάσω;» Μία καὶ δύο καὶ πάει στὸ μύλο. Ἡ φοράδα ἔτσίναε. Μπάμου λουριές, μπάμου λουριές, ἐπήαινε πηλάλα. «Ἄ! ἐτοῦτο, λέει, ἤτανε καὶ ἐμεῖς τὸν ἐπήραμε πάχαλα [1]). Θὰ πάω νὰ ψωνίσω αὔριο τὴν αὐγὴ καὶ ἅμα μ' ἀρχινήσῃ, θὰ τσῆ δώσω λουριὲς ποὺ θὰ ἰδῇς.» Ὅπως κιόλας. Τσῆ δίνει ἕνα ραΐνο [2])! Ἐκείνη ἀρχινάει τσοὶ κλάψες. Τρέχει καὶ πάει στ' ἀδρέφια τση. «Μὲ σκότωσε λέει, ὁ ἄντρας μου.» Τ' ἀδρέφια τση εἴπανε: «Πῶς ἐτοῦτο; Γιὰ νὰ μηνύσουμε τοῦ κουνιάδου μας.» Πάει ἐκεῖνος, λέει: «Ἐτοῦτο καὶ τοῦτο μοῦ ἔκανε.» «Πήαινε, μωρή, γλήγορα στὸν ἄντρα σου» τσῆ λένε. Κ' ἔτσι ἡσυχάσανε.

Ὁ δεύτερος τὸ λοιπὸ ἔκαμε τὸ σταυρό του νὰ πάῃ στὴ γυναῖκα του. Ἐλησμόνησα νὰ σοῦ πῶ πὼς τοῦ εἶπε ὁ Σοφο-Σολομῶντας: «Τὴ ντρίτα ροῦγα νὰ πηγαίνῃς καὶ στὴ στραβὴ ποτὲ νὰ μὴν πηαίνῃς.» Ἀρχίνησε τὸ δρόμο. Ἔκαμε μία στιγμὴ νὰ στρίψῃ καὶ πάλι εἶπε: «Ἂς ἀκούσω τὸ Σοφο-Σολομῶντα.» Ὁποῦ ὅτι τό 'λεγε, ἀκούει μπούμ, ἕνα σμπάρο. Παρὰ τρίχα νὰ τόνε σκοτώσουνε. Τὸ λοιπὸν ἐπροχώρησε καὶ πάει. Ἡ γυναῖκα του εἶχε ἕνα παιδὶ δεκοχτὼ χρονῶνε. Τὸ δίδαξε καὶ τὸ 'καμε παπᾶ. Πηαίνει, κουρταλεῖ τὴν πόρτα, λέει: «Μπορῶ ν' ἀνέβω, ποὺ εἶμαι ξένος;—Ὁρίστε!» λέει. Ἔβαλε νὰ μαγερέψῃ σὰν ξένος ἄνθρωπος ποὺ πῆε στὸ σπίτι τσους. Δὲν τὸν ἐγνωρίσανε καθόλου. Ἐκεῖνος ἔλεγε ποὺ ὁ παπᾶς εἶναι φίλος τση. «Φάε ψυχή μου» τοῦ 'λεγε ἐκείνη τοῦ παπᾶ. Ἐκεῖνος ἐκακοστομαχιαζότουνα. Ἅμα ἐφάγανε τοῦ λέει: «Ἔλα τζόγια μου [3]), νὰ σοῦ στρώσω νὰ πέσῃς.»

Ἐκεινοῦ τοῦ ἐρχότουνα νὰ σηκώσῃ τὸ πιστόλι νὰ τσοὶ σκοτώσῃ καὶ τσοὶ δύο, μάνα καὶ γιό, ἀλλὰ ὅλο ἐθυμότουνα τὸ Σοφο-Σολομῶντα, ποὺ ὅλο τοῦ 'λεγε: «Ἂ δὲ σκέφτεσαι, μὴν πράζῃς.» Τὸ πρωῒ ξυπνᾶνε καὶ κάνουνε τὸν καφέ. Ἐδεκεῖ ποὺ ἐκαθόντανε λέει ἐκείνη: «Πήαινε, παιδάκι μου, πήαινε στὴ δουλειά σου, μὴ χασομερᾷς.» Τὸ παιδὶ ἔφυγε.

Ἐκάτσανε καὶ κουβεντιάζανε οἱ δύο τσους στὴν τραπεζαρία. Λέει ἐκεῖνος: «Νὰ σοῦ πῶ, λέει, τὸ βίος μου τὸ δικό μου. Εἶχα μία γυναῖκα καὶ ἤμουνα πολὺ φτωχὸς καὶ δὲν μποροῦσα νὰ γλυτώσω καὶ νὰ

[1]) Στὸ ἀστεῖο. [2]) Ξύλο δυνατό. [3]) Ἀγάπη μου.

ζήσω. Τὴν ἄφησα γκαστρωμένη. Λείπω τώρα δεκοχτὼ χρόνους καὶ κείνη ἔπιασε φίλο ἕνα παπᾶ. Τὸ λοιπὸ κ' ἐγὼ σκέφτομαι νὰ τήνε σκοτώσω.» Ἐκείνη τοῦ λέει μὲ τὰ κλάϊματα: «Καὶ δὲν εἶμαι ἐγὼ ἡ γυναῖκα σου καὶ ὁ παπᾶς δὲν εἶναι τὸ παιδί σου;» Ἐτότενες ἐκεῖνος εἶπε: «Εὖγε τοῦ Σοφο-Σολομῶντα. Καὶ ἤμουνα ἕτοιμος, καϊμένη, νὰ σὲ σκοτώσω.» Ἂς ἔρθουμε τώρα στὸν ἀφέντη. Ὁ ἀφέντης λέει: «Θὰ σηκωθῶ κ' ἐγὼ ἀμπονόρα.» Σηκώνεται κ' ἔβλεπε τὸν ἕνα δοῦλο του νὰ κλέφτῃ τὸ λάδι, ὁ ἄλλος νὰ κλέφτῃ τὰ τυριὰ καὶ ἄλλος τὰ κρασιά. Τὸ λοιπὸ βγάζει τὴν ὑπηρεσία του καὶ ἀπὸ τότες ἐπήγαινε σὰ θέλει ὁ Θεός. Ἔφυγε ἡ μαγάρα [1]) ἀπὸ τὸ σπίτι του. Καὶ ἀπὸ τότες οὔλη ἡ πολιτεία ἐθαύμαζε τὴ σοφία τοῦ Σοφο-Σολομῶντα.

Ἀπὸ τὴν ἴδια.

24

Ἡ βασιλοπούλα καὶ τὸ φείδι.

Ἦθε εἶναι ἕνας βασιλέας καὶ εἶχε τρεῖς κόρες καὶ εἶχε καὶ τὴ βασίλισσα. Τὸ λοιπὸ ἐπέθανε ἡ γυναῖκα του καὶ ἔμεινε μὲ τὰ κορίτσια του. Σὲ κάμποσο καιρὸ ἤθελε ὁ πατεράκης τσου νὰ πάῃ ταξείδι. Τσοὶ κάλεσε καὶ τσοὶ τρεῖς: «Τί θέλετε, λέει, παιδάκια μου, νὰ σᾶς φέρω ἀπὸ τὴν ξενιτεία;» Ἡ μία τοῦ λέει: «Νὰ μοῦ φέρῃς ἕνα ὡραῖο δαχτυλίδι.» Ἡ ἄλλη τοῦ λέει: «Θέλω μία ὡραία καδίνα.» Καὶ ἡ μικρότερη: «Θέλω, λέει, παπάκη μου, νὰ μοῦ φέρῃς ἕνα ὡραῖο τραντάφυλλο. Ἀλλιῶς, ἂν δὲ μοῦ τὸ φέρῃς, οὔτε ὀμπρὸς οὔτε ὀπίσω νὰ πηγαίνῃ τὸ παπόρο.»

Τὸ λοιπὸ ἔφυγε κ' ἔλειψε κάμποσο καιρό. Ἐπῆε καὶ πῆρε τὸ δαχτυλίδι καὶ τὴν καδίνα, καὶ τὸ τραντάφυλλο τὸ ξέχασε. Πάει νὰ πάῃ στὴν πατρίδα του, ναυλώνει τὸ παπόρο, ὅτι ἔφτασε στὰ μισά, οὔτε ὀμπρὸς οὔτε ὀπίσω. «Πῶς εἶναι ἐτούτη ἡ δουλειά; λέει ὁ καπετάνιος. Μὴν ἐξέχασες τίποτσι, βασιλέα μου, καμία παραγγελία;—Ὤ! λέει. Τσῆ κόρης μου τὸ τραντάφυλλο ἐξαστόχησα!»

Πᾶνε ὀπίσω. Ἐκοίταε ἐδῶ, ἔρανε [2]) ἐκεῖ, ὁποῦ βλέπει ἕνα ὡραῖο περιβόλι καὶ ἕνα ὡραῖο παλάτι σπίτι. Καὶ ἐκεῖ βλέπει ἕνα τραντάφυλλο, ποὺ ἔλαμπε, μανίφικο πρᾶμα! Ὁποῦ τηράει τὴ μία μερία, τηράει τὴν

[1]) Ἡ κλεψιά. [2]) Ἔψαχνε.

ἄλλη, βλέπει μία μαρμαρένια σκάλα πολὺ μεγάλη. Τηράει ἀπὸ δῶ, τηράει ἀπὸ κεῖ, δὲν ἤβλεπε κανένα. «Πῶς εἶναι, λέει, ἐτούτη ἡ δουλειά;» Κάνει καὶ πάει σὲ μία ταράτσα καὶ δὲ βλέπει κανένα. Ὅτι ἔκανε γιὰ νὰ τὸ κόψῃ, παρουσιάζεται ἕνα φείδι. «Μὴν τὸ κόψῃς, λέει, γιατὶ εἶναι γιὰ κακό σου. Παρὰ ἂν θέλῃς νὰ μοῦ φέρῃς ἐδῶ τὴν κόρη σου, νὰ τσῆ τὸ δώσω ἐγώ.—Καὶ πῶς μορῶ, λέει, νὰ σοῦ τὴ φέρω ἐδῶ;— Λέει: Θὰ μοῦ τὴ φέρῃς, γιατὶ εἶναι γιὰ κακό σου, γιὰ πολὺ κακό σου.» Κλάφτητε ὁ κακομοίρης ὁ βασιλιᾶς, ἐδάρθηκε, ὁποῦ νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογῶ, τὸν ἄφησε τὸ φείδι νὰ κόψῃ τὸ τραντάφυλλο, ἀφοῦ τοῦ ὑποσκέθηκε πὼς σὲ ὀχτὼ ἡμέρες θὰ τοῦ πήγαινε τὴν κόρη του.

Ἐπῆρε κ' ἔφυγε. Ἐναύλωσε τὸ παπόρο. Πάει στὸ παλάτι, βρίσκει τσοὶ κοπέλλες του. Εὐχαριστήθηκε. Τσοί δωσε τὰ δῶρα. Οἱ δύο μεγάλες τὰ φορέσανε καὶ ἐχαιρόντανε. Ὁποῦ ἦρθε καὶ ἡ σειρὰ τσῆ μικρῆς. «Πατεράκη μου, λέει, μοῦ φερες τὸ τραντάφυλλο; —Ὦ! λέει, παιδάκι μου! Κάλλιο νὰ μὴ σ' τό φερνα.» Κι ἀρχίνησε νὰ τσῆ διηγειέται τὴν ἱστορία. «Μπά! λέει, πατεράκη μου! Γι' αὐτὸ πικραίνεσαι; Πᾶμε.»

Τὴν ἄλλη μέρα μία καὶ δύο ξεκινᾶνε. Τὸ φείδι ἀντὶς [1]) τὴν εἶδε, ἐχαιρότουνα, τσῆ ἔδινε φιλιά. Τὸ λοιπὸ ἐπέρναε ὁ καιρός. Ἡ βασιλοπούλα ἀρχίνησε νὰ βαρειέται τὴ μοναξία. Ἐκεῖ ποὺ ἤτουνα καταμόναχη σὲ κεῖνο τὸ πελώριο παλάτι: «Θὰ πάω, λέει, νὰ τὸ τρογυρίσω.» Ὅπως ἐπήγαινε στσοὶ κάμερες ἀπὸ πάνου ἴσια μὲ κάτου, γλέποντας σ' ἕνα καθρέφτη, εἶδε τὸν πατέρα τση, ποὺ ἤτουνα ἄρρωστος στὸ κρεβάτι. Δές την, παιδί μου, καὶ ἐβουρλίστηκε [2]). Τὸ λέει στὸ φείδι. Λέει: «Τήραξε! τσῆ λέει. Ἂν πᾷς, νὰ λείψῃς μοναχὰ τρεῖς ἡμέρες. Ἀλλιῶς, θὰ εἶναι γιὰ κακό σου.» Μὲ τὰ πολλὰ τὴν ἄφησε. Τὸ λοιπό, δόξα σοι ὁ Θεός, ὁ πατέρας τση ἤτανε καλά. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ! «Κάτσε ἀκόμα» ὁ ἕνας, «Κάτσε ἀκόμα» ὁ ἄλλος. Οἱ ἀδρεφάδες τση τσῆ λέγανε ἀπὸ ζήλεια: «Μωρή, πότε θὰ σὲ ξαναϊδοῦμε. Κάτσε τώρα ποὺ εἶσαι δῶ!» Τὴν καταφέρνουνε χωρὶς πολλὰ καὶ λίγα καὶ κάθεται ὀχτὼ μέρες. Στσοὶ ὀχτὼ ναυλώνει παπόρο καὶ πάει ὀπίσω. Γλέπει τὸ φείδι ἐλεεινό, μισοψόφιο στὸ περιβόλι. Τρέχει κοντά του, τὸ χάϊδευε, ἐκεῖνο ποῦ νὰ σηκώσῃ κεφάλι. Ὁποῦ ὅπως τοῦ χάϊδευε τὸ λαιμό, πιάνει ἕνα λουκέτο. [3]) «Τί εἶναι ἐτοῦτο τὸ πρᾶμα;» ἐσκέφτηκε μὲ τὸ νοῦ τση. Τοῦ τὸ βγάνει καὶ πάει ἀπάνου στὸ παλάτι. Ἀνοίγει μία πόρτα, ἀνοίγει τὴν ἄλληνε, τίποτσι. Τὸ λουκέτο δὲν ἔπιανε. Ὁποῦ

[1]) Ὅταν. [2]) Ἐπῆγε νὰ τρελλαθῇ ἀπὸ τὴν ἀνησυχία. [3]) Κλειδαριά.

στὰ τελευταῖα πάει καὶ στὴν ἀκρινή, τὴ χρυσῆ πόρτα, ποὺ ἤτουνα πάντα κλειδωμένη. Δίνει μία μὲ τὸ λουκέτο καὶ ἀνοίγει διάπλατη. Καὶ ὅπως τὴν ἄνοιξε, προβαίνει ἀπὸ μέσα ἕνα βασιλόπουλο σὰν τὸν ἥλιο. Τὴν ἀγκάλιασε καὶ τὴ φίλησε. «Ὦ! λέει, κυρά μου. Ἐγὼ εἶμαι τὸ φείδι ποὺ ἐχάϊδευες. Μὲ εἶχε καταραμένο ἡ μοῖρα μου νὰ εἶμαι φείδι ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ μία βασιλοπούλα θ' ἀνοίξῃ τὴ χρυσῆ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μου.» Τότενες παπᾶ καὶ κουμπάρο, μουζικὲς καὶ πράματα, καὶ ἐζήσανε καλὰ καὶ ἐμεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴ Ζαχαρένια Πάστρα
ἀπὸ τὸ χωριὸ Καταστάρι, ἀγράμματη, 70 χρονῶν.

25

Τὸ βασιλόπουλο καὶ ἡ μαγοποῦλα ἡ Ἄσπρη.

Ἤτουνα μία γριοῦλα. Τὸ λοιπὸ ἐπήαινε στὸ ἕνα σπίτι καὶ στ' ἄλλο καὶ γύρευε ἐλεημοσύνη. Μία μέρα τήνε φιλέψανε ἕνα τουβαλίθι πατάτες καὶ κολοκυθάκια. Μιὰ χαρὰ στὴ ροῦγα! Ἐπήαινε νὰ ντὰ βράσῃ. Δὲν εἶχε παδέλα, παρὰ εἶχε ἕνα κολοκύθι βενέτικο. Τό σκαψε καὶ τό καμε παδέλα, [1]) κ' ἐκεῖ μέσα τὰ ἔβαλε νὰ βράσουνε. Ὅταν τὰ μισόβρασε καὶ τὰ εἶχε ἕτοιμα, ἤτουνα ἕνα βασιλόπουλο στὸ παράθυρο, τσῆ ρίχνει μία πετροῦλα καὶ τσῆ πετάει τὰ κολοκυθάκια. Τὸ βασιλόπουλο ἐπαραμόνευε νὰ ἰδῇ τί θὰ πῇ ἡ γριοῦλα. Τὸ λοιπὸ λέει: «Νά ξερα ποῖος μοῦ πέταξε τὴν παδελοῦλα μου, νὰ μὴν εἶναι ἄλλη γυναῖκα του ἀπὸ τὴν Ἄσπρη.» «Τί πᾷ νὰ πῇ αὐτό;» ἐσκεφτότουνα τὸ βασιλόπουλο. Τὴν ἐκάλεσε λοιπὸν ἀπάνου «Ξέρεις, λέει, ποῖος σοῦ ἐπέταξε τὴν παδέλα; —Ὄχι, βασιλόπουλό μου. Ἀλλὰ ὅποιος καὶ νὰ 'ναι ἐγὼ τὸν καταράθηκα νὰ πάρῃ τὴν Ἄσπρη γυναῖκα του.— Ἐγὼ θὰ σοῦ τὴν πλερώσω καὶ θὰ σοῦ δώσω χρήματα, γιατὶ σὲ ζημίωσα. Πές μου, ποία εἶναι ἡ Ἄσπρη;—Εἶναι τοῦ δράκοντα, ποὺ ἔχει δώδεκα ἀδρέφια καὶ τρεῖς ἀδρεφάδες. Μὰ καϊμένε, λέει, βασιλιᾶ μου, θὰ παραδείρῃς, θὰ σὲ χαλάσουνε. —Ὅ,τι θέλει ἂς μὲ κάμουνε, ἐγὼ θὰ πάω. Πές μου νὰ μὲ ὁρμηνέψῃς καὶ σύ. —Βασιλέα, παιδάκι μου, νὰ πάρῃς μαζί σου καναβούρια, ρύζια, κριᾶτα, κρασιά, νὰ πάρῃς καὶ λίγο μέλι. Ἐκεῖ ποὺ θὰ πηγαίνῃς, θὰ ἰδῇς μία γυναῖκα νὰ γνέθῃ σ'

[1]) Τέντζερης.

ἕνα δέντρο. Ἐσὺ θὰ τσῆ ἀλείφεις τὸ ἀδράχτι μέλι. Θὰ ἰδῇς ποὺ θά 'χει κάτι φρύδια ὡς τὰ πόδια τση. Νὰ τὴν πάρῃς νὰ τσῆ τὰ κόψῃς, νὰ τὴν παστρολοήσῃς, νὰ τὴν ἀλείψῃς μέλι. Καὶ κείνη θὰ πῇ: « Ποῖος μοῦ καμε τέτοιο καλό, νὰ τοῦ κάμω μεγαλύτερο ; »

Ὅπως κιόλας τὸ βασιλόπουλο ἐπῆρε τὰ καναβούρια, τὰ μέλια καὶ οὖλα εὐτοῦνα καὶ ἐπῆγε. Ἔκαμε ὅπως τοῦ εἶπε ἡ γριοῦλα. «Ποῖος μοῦ καμε τέτοιο καλό, νὰ τοῦ κάμω μεγαλύτερο ;» ἔλεγε ἡ γυναῖκα. Λέει : «Ἐγώ ! — Ἔλα δῶ, κοντά μου, Χριστιανέ μου.—Δὲν ἔρχουμαι, λέει, γιατὶ θὰ μὲ φᾷς. — Δὲν σὲ τρώω. Μὰ τὰ μαχαίρια μου, μὰ τὰ πηρούνια μου. —Ὄχι, ἔλεγε τὸ βασιλόπουλο, δὲν ἔρχουμαι.» Λέει ἐτότενες ἐκείνη: «Μὰ τὸ κεφάλι μου.» Τὸ βασιλόπουλο ἐπείστηκε. «Πῶς, τοῦ λέει, ἤρθες ἐδῶ, ποὺ δύσκολο εἶναι νὰ γλυτώσῃ κανείς ; — Ζήτημα, λέει, γυρεύω, τὴν Ἄσπρη. — Τζὰ καὶ [1]) μοῦ ἔκαμες εὐτὸ τὸ κιλό, θὰ σὲ ὁρμηνέψω. Ἡ μάνα τση εἶναι ἀδρεφή μου. Νὰ πᾷ. Νὰ ἔχῃς μαζί σου ὅ,τι εἶχες καὶ σὲ μένανε καὶ νὰ κάμῃς τσῆ γυναίκας ποὺ θ' ἀπαντήσῃς τὰ ἴδια. Θὰ κάθεται ἀπάνου στὴ μηλιά.»

Τὸ λοιπὸ ἐτραύηξε καὶ πήαινε. Τσῆ ἔκοψε καὶ ἐκεινῆς τὰ φρύδια καὶ ἐκείνη τὸν ἐσυμπάθησε καὶ τὸν ἔκρυψε ἀπὸ τὰ δώδεκα ἀδρέφια μὴ τόνε φᾶνε. «Τί γυρεύεις ἐδῶ, δυστυχισμένε; τοῦ λέει.—Γυρεύω τὴν Ἄσπρη.—Εἶναι, λέει, θεγατέρα μου. Ἐδῶ εἶναι. Μὰ θὰ σὲ χαλάσουνε τ' ἀδρέφια τση. Νὰ σὲ κάμω χῆνα.» Ὁποῦ νά σου κιόλας τ' ἀδρέφια τση. «Μυρωδία! λέει. Βασιλικὸ αἷμα μοῦ μυρίζει. Ποῦ εἶναι ; — Ὁρίστε, λέει ἐκείνη. Κοπιάστε νὰ τό βρετε.» Ἐγυρίσανε οὖλο τὸ σπίτι, ἀλλὰ ποῦ νὰ καταλάβουνε πὼς ἤτουνα χῆνα τὸ βασιλόπουλο.

Τὸ ἄλλο βράδυ ἐπαρουσιάστηκε ἡ Ἄσπρη. Λέει : «Ἐγὼ εἶμαι. Ἀλλὰ πῶς νὰ κάμουμε γιὰ τ' ἀδρέφια μου. Νὰ σὲ μαγέψω, λέει, νὰ σὲ κάμω ἀντί. [2]) » Γιατὶ τὸν ἐσυμπάθησε, βλέπεις, ἡ μαγοποῦλα καὶ δὲν ἤθελε νὰ τόνε χαλάσουνε τ' ἀδρέφια τση. Ἐφάγανε, ἠπίανε οἱ δυό τσους, χαρές, χαρούδια ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη. Ἔρχουνται σὲ λίγο τ' ἀδρέφια τση. Λένε: «Βασιλικὸ αἷμα μυρίζει ἐδῶ.» Δίνουνε μία τσακανιὰ στὸ ἀντὶ ποὺ ἤτανε ὀπίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, τὸν ἐπῆρε στὴ σπάλα τὸν κακομοίρη, ἀλλὰ τί νὰ πῇ. Ἀμὴ ποὺ δὲν εὑρίσκανε ἀδεία, γιατὶ ἤτουνα μάγα ; «Τώρα, λέει ἡ Ἄσπρη, θὰ συνεννοηθοῦμε μὲ τσοὶ ἀδρεφάδες μου. Θά μπουμε ἐσὺ σὲ μία χῆνα κ' ἐγὼ σ' ἕνα χῆνο καὶ θὰ ξελακκίσουμε [3]) νὰ πᾶμε στὴ Βολίμα. [4])».

[1]) Ἀφοῦ. [2]) Ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ. [3]) Θὰ τρέξουμε. [4]) Χωριὸ τῆς Ζακύνθου.

Τὸ λοιπὸ τὸ πρωΐ, ποὺ ἐπήγανε τ' ἀδρέφια τση μακρά, ἐγινήκανε χῆνος καὶ χῆνα καὶ ἐφύγανε. Γλέπουνε ἕνα μαῦρο σύγνεφο ποὺ ἐρχότουνα κατὰ πάνου τσου, πά! πά! πά! πά! Ἀλλὰ ἐκείνη ἤτουνα μαγοποῦλα καὶ τὸ ἐκατάλαβε. «Τ' ἀδρέφια μου, λέει, μᾶς κυνηγᾶνε.» Ἐτρέξανε, ἐτρέξανε, ὡς ποὺ ἐφτάσανε στὸ βασιλικὸ περιβόλι. Ἐτότενες κάτι μαγικὸ ἐκάμανε καὶ ἐξαναγινήκανε ἀθρῶποι. Ἐμπήκανε στὸ σπιτάκι τοῦ σέμπρου, ποὺ ἐφύλαε τὸ χτῆμα. «Νὰ σ' ἀφήσω ἐδῶ, λέει τὸ βασιλόπουλο, νὰ πάω στὴ μητέρα μου, ποὺ βρίσκεται σὲ μεγάλη ἀνησυχία. —Νὰ σοῦ πῶ, τοῦ λέει. Μὴ πᾷς καὶ φιλήσῃς τὴ μητέρα σου καὶ μὲ ἀλησμονήσῃς. Γιατὶ ἐγὼ ξέρω ἀπὸ φτὰ τὰ πράματα.» Ἀλλὰ ἐκεῖνος πάει καὶ τήνε φιλεῖ καὶ ἐλησμόνησε τὴν κοπέλλα ἐντελῶς. Ὁποῦ ἔκαμε καὶ γάμο, προξενειὸ μὲ ἄλλη. Ὁποῦ ἡ σέμπρα τσῆ λέει μία μέρα τσῆ Ἄσπρης: «Τὰ ξέρεις; Παντρεύεται τὸ βασιλόπουλο καὶ παίρνει τοῦ τάδε τὴ θεγατέρα. — Ὤ! λέει, τί μοῦ ἔκαμε! Θέλει τὸν ἐφίλησε ἡ μητέρα του.» Ἔφτασε καὶ ἡ μέρα τοῦ στεφανώματος. Ἡ Ἄσπρη ἐντύθηκε μὲ τὰ καλά τση καὶ ἐπῆγε στὸ παλάτι. Ἔτσι τὴν εἶδε τὸ βασιλόπουλο, ἀνανοήθηκε. [1]) «Σᾶς περικαλῶ, λέει, ποία εἶσαι ; — Ἐγὼ εἶμαι, λέει, ἡ Ἄσπρη, ποὺ μ' ἤφερες ἀπὸ τὰ δώδεκά μου ἀδρέφια.» Ἐτότενες τὴν ἔβαλε στὴ θέση τσῆ νύφης καὶ τὴ νύφη τὴν ἄφησε παράνυφη.

Ἀπὸ τὴν Ρόζα Θοδόση, ἀπὸ τὸ χωριὸ Βασιλικός.

26

Ἡ κακὴ βασιλόπουλα.

Μία φορὰ κ' ἕνα καιρὸ ἤθε εἶναι ἕνας βασιλέας. Ὁποῦ ἐχήρεψε ὁ βασιλέας. Ἡ βασίλισσα τοῦ ἄφησε μία θεγατερούλα. Σύμφτωση νὰ χηρέψῃ ἐκεῖνες τσοὶ μέρες καὶ ἡ βάγια τσῆ βασιλοπούλας. Τὸ λοιπὸ εἶχε καὶ ἡ βάγια μία θεγατέρα συνομίληκη. Ὁ βασιλιᾶς μὲ τὰ χρόνια ἐσκέφτηκε νὰ παντρευτῇ. Τὸ λοιπὸ λέει στὴ βάγια : «Νὰ πάρω λέει, τὴ θεγατέρα σου.» Ἤτουνε γλέπεις νοικοκυρὰ καὶ ὁ βασιλέας εὗρηκε εὔλογο νὰ τήνε πάρῃ. Τήνε στεφανώθηκε. Ἀλλὰ ἔτσι τὴ στεφανώθηκε, ἐφτόνεψε ἡ θεγατέρα του. «Ἀκοῦς, λέει, νὰ στεφανωθῇ ὁ πατέρας μου τὴ βαγοποῦλα μου!» Τήνε καλεῖ μία μέρα καὶ τσῆ λέει:

[1]) Συγῆλθε.

«Θὰ σὲ στείλω νὰ πᾷς στὸ τάδε μέρος, νὰ μοῦ φέρῃς τὰ χρυσόμηλα τοῦ δράκοντα.» Καὶ ἐκεῖ ἤτουν ἡ ἰδέα τση νὰ τήνε φᾶνε τὰ θεριά, γιατὶ ὁ δράκοντας ἤτουν ἀδύνατο νὰ τσῆ δώσῃ τὰ χρυσόμηλα. Ἤθελε νὰ τήνε φάῃ. Ἀλλὰ ἡ τύχη τση καὶ ἡ μοῖρα τση, γιατὶ ἤτουνα πολὺ καλή, δὲν τὴν ἀφήσανε.

Στὸ δρόμο ἀπαντάει μία γριοῦλα, ἡ μοῖρα τση, καὶ τσῆ λέει: «Ποῦ πᾷς, κυρά μου;—Πάω, λέει, νὰ μοῦ δώσῃ ὁ δράκοντας τὰ χρυσόμηλα. — Ὦ! κυρά μου, λέει, πολλοὶ πᾶνε, μὰ λίγοι γυρίζουνε. Ἀλλὰ ἐγὼ θὰ σὲ ὁρμηνέψω. Νὰ πᾷς στοῦ δράκοντα καὶ θὰ σοῦ πῇ: Σκύψε χάμου νὰ μὲ ψειρίσῃς. Καὶ θὰ σοῦ λέει: Τί βρίσκεις; Ἐσὺ νὰ λές: Βρίσκω ρόδα, βρίσκω χρυσάφια, βρίσκω μαργαριτάρια. Καὶ τότες ἐκεῖνος θὰ εὐχαριστηθῇ καὶ θὰ σοῦ δώσῃ τὰ χρυσόμηλα.» Τὸ λοιπὸ παίρνει ἡ κοπέλλα τὴν εὐκὴ τσῆ γρίας καὶ πάει. Ὅπως κιόλας ὁ δράκοντας τσῆ λέει: «Ψείρισέ με.» Ἐκείνη ἀρχίνησε νὰ τόνε ψειρίζῃ. «Τί βρίσκεις; τσῆ ἔλεγε κάθε τόσο. — Βρίσκω ρόδα, βρίσκω χρυσάφια, βρίσκω μαργαριτάρια, δράκοντά μου. — Ὦ! κυρά μου, τσῆ λέει ἐκεῖνος. Καὶ τί θέλεις ἀπὸ μένανε γιὰ τὸ καλὸ ποὺ μοῦ κανες;—Νὰ μοῦ δώσῃς τὰ χρυσόμηλά σου. — Πάρε τα, τσῆ λέει. Σὲ κάθε σου χρεία ὅταν μιλῇς θὰ βγάζῃς ἀπὸ τὸ στόμα σου. Στσὴ κάθε σου λέξι θὰ βγάζῃς ἕνα.» Τὸ λοιπὸ παίρνει εὐτούνη τὴν εὐκὴ καὶ γυρίζει ὀπίσω. Ἐμίλειε καὶ εὐωδίαζε ὁ κόσμος. Πάει στὴ βασιλοποῦλα «Ὁρίστε, λέει, τὰ χρυσόμηλα.» Καὶ ὅπως ἐμίλειε ἐπέφτανε βροχὴ ἀπὸ τὸ στοματάκι τση τὰ χρυσᾶ μῆλα. Τί νὰ πῇ ἡ βασιλοποῦλα; Ἀλλὰ μέσα τση νὰ σκάσῃ ἀπὸ τὴ φτονεμάρα. Ὅλο ἐπάσκιζε νά βρῃ τρόπο νὰ τὴ χαλάσῃ. Μία μέρα λέει: «Πᾶμε, κυρά μου, λίγο περίπατο. — Πᾶμε» λέει ἐκείνη. Ἑτοιμάστηκε ἡ βασιλικὴ ἅμαξα καὶ πηαίνανε. Στὸ δρόμο λέει ἡ βασίλισσα, νὰ ποῦμε: «Διψάω. — Διψᾷς; λέει. Ἐτότες νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ σοῦ βγάλω τὸ ἕνα μάτι καὶ νὰ σοῦ δώσω νερό.» Τί νὰ κάμῃ ἡ καϊμένη; Ἐδίψαε πολύ, καὶ ἐκείνη ἡ καταραμένη δὲν τὴν ἄφηνε νὰ κατεβῇ ἀπὸ τὴν καρότσα νὰ πάῃ νὰ πιῇ. Τὸ λοιπὸ ἀφήνει καὶ τσῆ βγάνει τὸ ἕνα μάτι. Μὰ ἡ ἀλιτήρια δὲν τσῆ δωσε ἀρκετὸ νερὸ νὰ ξεδιψάσῃ. Ὁποῦ ὅτι ἐπηαίνανε, βλέπουνε ἕνα νερόμυλο καὶ ἔβγανε νερὸ ἄμπουλες. [1]) «Δῶσε μου λίγο, λέει.—Κάτσε, λέει, νὰ σοῦ βγάλω καὶ τὸ ἄλλο μάτι, γιὰ νὰ σοῦ δώσω.» Ἐκείνη τί νὰ κάμῃ; Ἐδίψαε πολύ. Τὸ λοιπὸ ἐθεοστραβώθηκε. Ἤπιε νερό, ἐθαραπάηκε. Ἔπειτα τήνε πετάει ἡ βασιλοποῦλα ὄξω ἀπὸ τὴν ἅμαξα καὶ τὴν ἀπαράτησε ἐδεκεῖ.

[1]) Ἄφθονο.

Καὶ κεῖ στὸ νερόμυλο ἤτουνα ἕνα ἐργοστάσιο. Οἱ ἐργάτες ἐδουλεύανε καὶ ἀκούανε: Ὦ! Ὦ ω ω ω! Τσῆ πονούσανε τὰ μάτια τση καὶ βόγγαε. «Σταθῆτε, μωρὲς παιδιά, λένε οἱ ἐργάτες, νὰ ἰδοῦμε τί συμβαίνει.» Πᾶνε καὶ τήνε βλέπουνε. Τὴν παίρνουνε, τὴν ἀνεβάζουνε ἀπάνου, τὴν ἐπεριποιηθήκανε. Εἴχανε μάλιστα καὶ ἕνα νερὸ καὶ τὴν ἐτρίψανε καὶ εἶδε τὸ φῶς τση. Τὸ λοιπὸ τὴ λατρέψανε στὸ ἐργοστάσιο εὐτούνη τὴ κοπέλλα ποὺ ἐμίλειε καὶ ἔβγανε χρυσόμηλα. Κάτι εἶπε πὼς «Εἶμαι, λέει, τοῦ τάδε βασιλιᾶ, ἀλλὰ μὲ φτονέψανε καὶ μοῦ βγάλανε τὰ μάτια.» Ὁποὺ δὲν ἤξέρω πῶς, ἐπῆε στ' ἀφτὶ τοῦ βασιλιᾶ πὼς εἶναι στὸ ἐργοστάσιο. Ὁ βασιλέας λέει: «Πόσο ἀπεθυμῶ νὰ κάμω ἕνα τραπέζι μὲ σᾶς. — Ἀπεθυμοῦμε, λέει, κύριε βασιλιᾶ μου, καὶ μεῖς» εἶπανε στὸ ἐργοστάσιο. Ἀρχίνησε καὶ ἐπῆρε πράματα βασιλικὰ γιὰ νὰ κάμῃ τὸ τραπέζι. Ἐδιάταξε γιὰ τὴν Κυριακή. Ἤρθε τὸ λοιπὸν ἡ Κυριακὴ νὰ κάμουνε τὸ βασιλικὸ τραπέζι. Ἐκεῖ ποὺ κάθουνται στὸ τραπέζι, θὰ πῇ ὁ καθένας τὴν ἱστορία του, τί τοῦ συνέβηκε στὸ βίος του, καὶ οἱ βασίληδες ἀκόμη. Ἀρχινάει ὁ ἕνας, ἀρχινάει ὁ ἄλλος, ἀρχινάει καὶ ὁ βασιλιᾶς. «Ἐπῆρα, λέει, μία γυναῖκα, ποὺ ἔβγανε τὰ χρυσόμηλα ἀπὸ τὸ στόμα τση καὶ τώρα δὲν ἤξέρω ποῦ βρίσκεται.» Στὸ τραπέζι ἐκαθότουνα καὶ κείνη σκεπασμένη μὲ βέλο. Ὁποῦ ἐτότες λένε οἱ ἐργάτες: «Μήπως, βασιλιᾶ μου, εἶναι ἐτούτη, ποὺ ἔχουμε ἐδῶ;» καὶ τσῆ βγάνουνε τὸ βέλο. Ὅπως τήνε τηράει ὁ βασιλιᾶς τὴν ἐγνώρισε πὼς εἶναι ἡ στεφανωτικιά του. Λέει: «Ἐτούτη εἶναι ἡ γυναῖκα μου.» Τὸ λοιπὸ ἀρχινάει τὴν ἱστορία τση ἐκείνη, πὼς τσῆ βγαλε τὰ μάτια ἡ βασιλοποῦλα καὶ τὴν εἶχε τώρα γιὰ πεθαμένη. Ἡ βασιλοποῦλα, ὅσο ἄκουε τὴν ἱστορία, ἐπάννιαζε. [1]) Τὸ λοιπό, νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογῶ, τὴ βάνουνε ἀπὸ τοῦ ἁλόγου τὴν ὁρὰ καὶ τοῦ γαϊδάρωνε καὶ ἔζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴν Ζαχαρένια Πάστρα, ἀπὸ τὸ χωριὸ Καταστάρι.

27

Τ' ἀγαπημένα ἀδρέφια.

Ἤθε εἶναι ἕνας βασιλέας ποὺ ἀπὸ τὴν πρώτη γυναῖκα του εἶχε ἕνα γιὸ ποὺ ἐλαμπακόπαε οὔλος σὰν τὸν ἥλιο. Τὸ λοιπὸ ἐσκεφτήκανε στὸ παλάτι οὔλοι οἱ ἀφεντάδες καὶ ἐβαφτίσανε τὸ παιδὶ καὶ τὸ

[1]) Ἄχνιζε.

ἐβγάλανε Ἡλιογέννητο. Σὲ λίγο καιρὸ ὅμως ἐπέθανε ἡ βασίλισσα καὶ ὁ βασιλέας, τί νὰ κάμῃ μοναχός του, ξαναπαντρεύτηκε. Ἡ δεύτερη γυναῖκα του ἐγέννησε ἕνα σερνικὸ καὶ κείνη, ἀλλὰ ποῦ νὰ φτάσῃ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ Ἡλιογέννητου. Τὰ μαλλιά του ἀντὶς τὰ χτένιζε ἐλάμπανε σ' οὔλη τὴν κάμερα! Τὸ ἄλλο σερνικὸ ἤτουνα ἀχαμνούλη [1]), ἀχνό, καὶ ἐπειδὴς ἐγεννήθηκε τὰ μεσάνυχτα, τὸ βγάλανε Φεγγαρογέννητο.

Ὅσο ἐμεγαλώνανε τὰ παιδία, ἡ μητρυιὰ δὲν ἠμπόρειε νὰ βαστήξῃ ἀπὸ τὸ φαρμάκι τση ποὺ ἤβλεπε τὸ δικό τση παιδὶ ἔτσι ἀδύνατο. Τοῦ κάνανε χρυσᾶ παλούκια [2]), ποὺ λέμε, γιατροὶ ἀνεβοκατεβαίνανε, φάρμακα, μὰ τίποτσι. Ὁποῦ τὸ λοιπὸ ἐζήλευε τὸν Ἡλιογέννητο ποὺ εἶχε κάτι ροδοκάλλια, ὅπως εἶναι τὰ τραντάφυλλα, καὶ τὰ μαλλιά του ἀντὶς τὰ χτένιζε ἔλαμπε οὔλη ἡ κάμερα. Λέει τὸ λοιπὸ ἡ βασίλισσα τοῦ βασιλέα πὼς εἴπανε οἱ γιατροὶ γιὰ νὰ γιάνῃ τὸ παιδὶ θέλει νὰ φάῃ τὴ καρδιὰ τοῦ ἀδρεφοῦ του ψημένη. Τί νὰ κάμῃ ὁ καϋμένος ὁ βασιλέας. Τοῦ ἐκλαιότουνα οὔλη τὴν ὥρα. Ὁποῦ ὁ βασιλέας δίνει διαταγὴ νὰ σφάξουνε τὸν Ἡλιογέννητο. Ἀλλὰ ὁ Φεγγαρογέννητος ἄκουσε τὴ κουβέντα. Ποῦ νὰ βάλῃ στὸ μυαλό τση ἡ μάνα του πὼς τὴν ἐπρόδινε! Τὸ λοιπὸ λέει τοῦ Ἡλιογέννητου: «Νὰ σοῦ πῶ, ἀδρεφέ μου, ἐτοῦτο καὶ τοῦτο. Ἐγώ, ἂν πρόκειται νὰ γιάνω ἀπὸ τὸ δικό σου αἷμα, ἂς λείπῃ.» Ἀγκαλιαστήκανε τ' ἀδρεφάκια κ' ἐφιλειόντανε. Γιατὶ ὁ Ἡλιογέννητος, ἅμα ἄκουσε τὴ κουβέντα: «Ὦ! λέει, ἀδρεφέ, γιὰ σένανε καὶ τὴ ζωή μου.»

Τὸ λοιπὸ ἀποφασίσανε νὰ φύγουνε ἀπὸ τὸ βασιλικὸ παλάτι. Πηαίνανε, πηαίνανε, ἐπεράσανε βουνὰ καὶ λόγγους. Κάθε τόσο ὁ Ἡλιογέννητος ἔπαιρνε τ' ἀδρεφάκι του καλιτσούρι [3]), ἐπειδὴς ἤτουνα ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια. Ὁποῦ τὴ νύχτα εἴπανε νὰ ξαποστάσουνε. Ὁ Φεγγαρογέννητος λέει: «Διψάω.—Στάσου κ' ἐγὼ ἔχω τὴν ἔγνοια» λέει ὁ Ἡλιογέννητος. Μ' οὔλη του τὴν κούραση τὸ κακόμοιρο ἐτραύηξε πέρα γιὰ νερό. Ὅτι εὗρηκε λιγουλάκι πέρα καὶ τὸ ἔβαλε μέσα στσοὶ φοῦχτες του, πάει καὶ βρίσκει πεθαμένο τ' ἀδρεφάκι του ἀπὸ τὴ δίψα. Ἔκατσε καὶ τό κλαψε οὔλη τὴ νύχτα. Τὴν αὐγὴ ἐσηκώθηκε, ἔσκαψε ἕνα μνῆμα καὶ τὸν ἔθαψε μέσα. Ἐπήαινε, ἐπήαινε, στὸ δρόμο ἀπαντέχνει ἕναν καλόγερο. Ἤτουνα ὁ Χριστός. Ὁποῦ καθὼς εἶδε τὸ παιδὶ ἔτσι θλιμμένο λέει: «Τί ἔχεις, παιδάκι μου, καὶ κλαῖς;—Ὦ! λέει. Ἔχασα τὸν ἀδρεφό μου καὶ τώρα εἶμαι μοναχὸς στὸν κόσμο.» Τόνε λυπήθηκε ὁ καλόγερος, καὶ κεῖ ποὺ τοῦ μίλειε γλέπει ἐμπροστά του τὸν ἀδρεφό

[1]) Ἀδύνατο. [2]) Τὸ περιποιόντανε ἰδιαιτέρως. [3]) Πισωκάπουλα.

του ζωντανό. «Ἐλᾶτε, παιδιά μου, λέει ὁ καλόγερος, στὴν καλύβα μου. Ἐγὼ παιδία δὲν ἔχω. Ἐλᾶτε κι ἀπ' ὅτι βγάνω θὰ τὸ μοιραζόμαστε.»

Τὸ καλύβι τοῦ ἐρημίτη ἦτανε σ' ἄλλο βασίλειο. Καὶ κεῖ ὁποῦ ἐμπαίνανε στὴ χώρα, ἀκοῦνε θρήνους καὶ δαρμούς. Ὁποῦ ρωτάει ὁ Ἡλιογέννητος: «Τί τρέχει, μωρὲς παιδιά;—Ὦ! λέει. Εἶναι ἕνας δράκοντας, ποὺ δὲν ἀφήνει νέο οὔτε κοπέλλα. Καὶ τώρα ποὺ ἐτελειώσαλε οὔλοι μας ἐδῶ χάμου καὶ δὲν ἔχουμε ἄλλο αἷμα νὰ τοῦ δώσουμε, δὲ θὰ μᾶς ἀφήσῃ τίποτσι στὰ ποστατικά μας.» Ὁ βασιλέας εἶχε βαρμένη προκήρυξη ὅποιος τοῦ βρισκε μία κοπέλλα ἢ ἕνα παιδὶ γιὰ τὸ δράκοντα, θὰ τοῦ δινε τὰ βασιλικά του καλά. Ἐτρέξανε τὸ λοιπὸ στὸ παλάτι ὅσοι εἶδανε τὸν καλόγερο μὲ τσοὶ δυὸ νέους. «Εἶναι ἕνας, βασιλιᾶ μου, ποῦ εἶναι σὰν τὸν ἥλιο. Ποτέ του ὁ δράκοντας δὲν ἔφαγε τέτοιο παλληκάρι.—Νὰ μοῦ τόνε φέρετε ἀμέσως ἐδῶ» εἶπε ὁ βασιλέας. Ὅπως κιόλας τὰ καλύτερα ἄλογα ἐβγάλανε ἀπὸ τὸ βασιλικὸ στάβλο. Ὁ καλόγερος μὲ τὰ παιδιὰ ὅτι ἐκάτσανε νὰ φᾶνε, ὁποῦ ὅπως ἀκούσανε τὸ ποδοβολητό: «Ὦ! λέει ὁ γέρος.. Συφορά! Τώρα εἴμαστε χαϊμένοι.» Ἀνοίγει μία πορτοῦλα, ποὺ εἶχε ἡ καλύβα του, καὶ τσοὶ κατεβάζει κάτου ἀπὸ τὴ γῆς. Ἡ ὀρντινάντσα τοῦ βασιλέα σπάει τὴν πόρτα τσῆ καλύβας. «Δῶσε μας, λέει, γέρο, τὸ παιδί.—Λέει: Δὲν εἶναι δῶ. Κοιτάξετε.» Τὸ λοιπὸ ἐκεῖνοι δὲν τὸ πιστεύανε καὶ τὸν ἀρχινᾶνε ἕνα ξύλο, ποὺ τὸν ἐκάμανε τοῦ ἁλατιοῦ. Ὁ Ἡλιογέννητος ἄκουσε ἀπὸ κάτου τσοὶ φωνές: «Θὰ πάω, λέει. Δὲν μπορῶ γι' ἀγάπη νὰ χτυπᾶνε ἔτσι τὸν εὐεργέτη μου.» Δίνει μία καὶ βγαίνει. «Ἐδῶ εἶμαι, λέει. Τί ἄλλο θέλετε;—Νὰ πᾶμε στὸ βασιλέα.—Λέει: Πᾶμε.»

Ἀλλὰ ὅπως ἡ βασιλοποῦλα εἶδε τὴν ὡραιότη του, τὸν ἀγάπησε. «Ὦ! πατέρα μου, λέει, ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου! Μὴ τόνε στείλῃς στὸ δράκοντα.» Ὁ βασιλέας δὲν ἠμπόρειε νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ. Ποῦ ἠμπόρειε ποὺ ὁ δράκοντας ἔβγανε κάτι φωνές, ποὺ ἔτρεμε οὔλη ἡ χώρα! «Νέο αἷμα μοῦ μυρίζει. Φέρτεμοῦτε το, γιατὶ θὰ σᾶς ἀφανίσω» ἤλεγε καὶ ξαναέλεγε. Ἀλλὰ ποῦ ἡ βασιλοποῦλα ν' ἀφήσῃ τὸν Ἡλιογέννητο ἀπὸ κοντά τση, ποὺ τὸν ἐτήραε καὶ δὲν τὸν ἐχόρταινε. Δίνει διαταγὴ καὶ ἐκείνη. Τὸ λοιπὸ θυμώνει ὁ βασιλέας καὶ διατάζει νὰ πᾶνε καὶ τσοὶ δυὸ στὸ δράκοντα.

Στὸ δρόμο ἐκλαίανε, γιατὶ ἐλυπόντανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλονε. Ὁ δράκοντας τ' ἄκουσε οὔλα καὶ τσοὶ λυπήθηκε. Θάμα τοῦ Χριστοῦ εὐτό, ἐπειδὴς ὁ Ἡλιογέννητος ἐφέρθηκε ἔτσι στὸ ἀδρεφάκι του. Τσοὶ ρώτησε καὶ ἔμαθε τὴν ἱστορία τους. Τὸ λοιπὸ «Πηγαίνετε, λέει, στὸ καλό. Δὲν σᾶς θέλω.» Φεύγανε τὸ λοιπὸ χαρούμενοι καὶ πᾶνε στὸ πα-

λάτι. Τί νὰ κάμῃ ὁ βασιλέας. Ἅμα τσοὶ εἶδε ὀπίσω, παπᾶ καὶ κουμπάρο καὶ τσοὶ στεφάνωσε.

Ἀλλὰ μόλις εἶδε τὴ νύφη ὁ Φεγγαρογέννητος τὴν ἀγάπησε. Ἀρχίνησε κλάψες, μήτε νὰ φάῃ, μιλιά. Ὅσα κι ἂν τοῦ κάνανε νὰ πῇ, τίποτα, παρ' ἀπὸ μέρα σ' ἄλλην ἔλειωνε σὰν τὸ κερὶ. Τὸ λοιπό, νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογῶ, ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τόνε μεταλάβουνε. «Ὦ! παπᾶ μου, λέει. Καὶ πῶς νὰ ζήσω, ὁποῦ γλέπω ἐτούτη τὴν κυρὰ οὔλη μέρα καὶ δὲν μπορῶ νὰ τήνε πατσάρω, [1]) γιατὶ εἶναι γυναῖκα τοῦ ἀδρεφοῦ μου;» Ὁ Ἡλιογέννητος ἤτουνα ὀπίσω ἀπὸ τὴν πόρτα κι ἄκουε τὴν κουβέντα. Τὸ καταλάβαινε πὼς θὰ τὰ πῇ στὸ παπᾶ καὶ ἐπίτηδες ἐπαραμόνευε. «Ἀδρεφούλη μου, λέει, δὲ μὲ εἶδες; δὲ μὲ ξέρεις; Μεγάλο πρᾶμα ἤτουνα νὰ μοῦ τὸ πῇς; Ἡ γυναῖκα μου νά 'ναι καὶ δική σου, παρὰ νὰ χάσω τὸν ἀδρεφό μου.» Ἐτότενες ἀρχίνησε ὁ Φεγγαρογέννητος νὰ καλυτερεύει καὶ ἐζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ ἐμεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴν Χρυσοῦλα Μπέτση,
ἀπὸ τὸ χωριὸ Μπελοῦσι, 65 χρονῶν, ἀγράμματη.

28

Ποὺ τὰ γεροντομάθῃ, δὲν τὰ γερονταφήνει.

Ἤτουνα ἕνας βασιλέας καὶ ἤτουνα μία γριοῦλα καὶ ἐκαθότουνα σ' ἕνα σπίτι ἀπὸ λιθία [2]) κοντὰ στὸ παλάτι. Τὸ λοιπὸ ὅσο ποὺ ἐβαρεθήκανε, λέει ὁ βασιλέας: «Νὰ σᾶς πῶ. Ἐτούτη τὴ γριοῦλα νὰ τὴν μπάσουμε στὸ παλάτι, νὰ τὴν ἔχουμε νὰ τρώῃ μία μπουκιὰ ψωμὶ τὴν κακομοῖρα.» Στέρνει τὸ λοιπὸν ὁ βασιλέας τὴν ὀρντινάντσα [3]) του καὶ τσῆ λέει: «Νὰ πᾷς, ποὺ σὲ θέλει ὁ βασιλιᾶς.—Ὅ,τι ὁρίζετε, λέει. Νὰ πᾶμε μαζὶ τώρα.» Τήνε παίρνουνε ἀπάνου καὶ τσῆ λένε: «Ὁρίστε. Κόπιασε νὰ προσκυνήσῃς τὸ βασιλέα.» Ἐμπῆκε, τοῦ φίλησε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια. Τὸ λοιπὸ τσῆ λέει: «Θέλω νὰ μοῦ δίνῃς τὴν εὐκή σου, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ δίνω νὰ τρῶς καὶ νὰ πίνῃς. Θὰ ζῇς, φαντάσου, σὰ βασίλισσα.» Ὁποῦ τὴν ἔβαλε σὲ βασιλικὴ κάμερα μὲ τὸ κρεβατάκι τση, μὲ τὴν ὑπηρεσία τση νὰ τσῆ πηγαίνῃ τὸ γάλα τση, τὸ κολατσίο τση, οὔλα εὐτοῦνα. Ὁποῦ ἐκάθισε κάμποσο καιρό, κ' ἔπειτα ἐμετανόησε τὴ ζωή τση. «Νὰ σοῦ πῶ, λέει τοῦν ὑπηρέτωνε μία μέρα, ποὺ ἐβαρέθηκα καὶ θέλω νὰ φύγω.» Πᾶνε καὶ τὸ λένε τοῦ βασιλέα. «Μεγαλειότατε, λέει, ἡ γριά, ποὺ ἔχουμε στὸ παλάτι, θέλει νὰ φύγῃ.—Λέει: Τί λές!—Λέει: Ναί!—Πές τση, τόμου θέλει, νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ ὅταν κατεβῇ, νὰ τήνε πάρετε ἀκλούθα.»

Τὸ λοιπὸ τήνε παίρνουνε ἀκλούθα. Ἐκείνη ἀνοίγει τὸ καλυβάκι τση καὶ πάει μέσα. Ἡ ὀρντινάντσα τὴν ἐπαραμόνευε. Ὁποῦ ἀρχινάει ἕνα χορό κ' ἔλεγε:

Σπίτι μου, σπιτάκι μου,
καὶ παλιοκαλυβάκι μου!

Ἀπὸ τὴν Ρόζα Θοδόση, ἀπ' τὸ χωριὸ Βολίμες.

[1]) Νὰ τὴν ἀγγίξω. [2]) Πρόστυχο, πλίθινο σπίτι. [3]) Τοὺς ὑπασπιστές του.

29

Ἡ κοῦκλα ποὺ ἔκανε χρυσάφι.

Ἤτουνα τρεῖς ὀρφανές, χωρὶς μάνα καὶ χώρις πατέρα. Ἐδουλεύανε τὰ κακόμοιρα γιὰ νὰ φᾶνε κομμάτι ψωμί. Ἡ μία εἶχε ἀργαλειό, ἡ ἄλλη ἔφτειανε δύχτια καὶ ἡ τρίτη ἔφαινε μαντήλια. Τὸ λοιπὸ μία μέρα εἶχανε μία πεῖνα, ποὺ δὲν ἐμπορούσανε νὰ τὴν ὑποφέρουνε. Ὁποῦ λένε οἱ δύο μεγαλύτερες τσῆ μικρότερης: «Νὰ σοῦ πῶ. Ἐτοῦτα τὰ μαντηλάκια, ποὺ ἔχεις ἕτοιμα, δὲν πᾷς νὰ τὰ πουλήσῃς, γιὰ νὰ πάρουμε κομμάτι ψωμὶ καὶ λάδι;» Ὁποῦ ἐκείνη πάει στοῦ Χρονόπουλου. Ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινε, ἀπανταίνει μίαν ἄλλη κοπέλλα καὶ εἶχε στὴν ἀγκαλιά τση μία κοῦκλα. Λέει: «Σ' ἀρέσει;—Λέει: Μ' ἀρέσει. —Νὰ κάμουμε μία δουλειά, λέει ἡ μία κοπέλλα τσ' ἀλληνῆς. Νὰ κάμουμε ἀλλαξία.» Τὸ λοιπὸ ἀποφασίζουνε καὶ παίρνει ἡ μία τὰ μαντήλια καὶ ἡ ἄλλη τὴν κουτσοῦνα. Σπίτι τση τὴν ἀκαρτερούσανε πεθαμένες ἀπὸ τὴν πεῖνα, κ' ἐκείνη ἐπροσμίλαε μὲ τὴν κοῦκλα τση. Ὁποῦ σ' ἕνα καιρὸ φτάνει. «Ἔδωσα, λέει, τὰ μαντήλια γιὰ τούτη τὴν κουτσοῦνα». Τὴν πιάνουνε οἱ ἀδρεφάδες τση καὶ τσῆ δίνουνε ἕνα ξύλο, ποὺ τὴν ἐκάμανε τοῦ θανάτου. Ἐκείνη δὲν ἐμιλοῦσε, παρὴ [1]) εἶχε ὅλο ἀγκαλιὰ τὴν κοῦκλα τση. Τὸ βράδυ τὴν ἐπῆρε κοντά στη στὸ κρεβάτι καὶ πῆε νὰ κοιμηθῇ.

Τὴ νύχτα ἡ κουτσοῦνα τσῆ ἐμίλησε. Λέει: «Νὰ κάμω κάκα μου.»

[1]) Παρά.

Τρέχει ἡ κοπέλλα καὶ ὅπως τσῆ πάει τὸ κανάτι, μπούφ μπούρ ἀρχίνησε νὰ πετάῃ λίρες. Τρέχει καὶ τὸ λέει τοῦν ἀδρεφάδωνε τση. Κάθε νύχτα τὸ ἴδιο ἔκανε. Ἐπέταε τσοὶ λίρες. Οἱ κοπέλλες ἀρχινήσανε νὰ τσοὶ ἀλλάζουνε, νὰ φτειάνουνε τὸ σπίτι τσους. Ὅποῦ ἡ γειτονιὰ ἀποροῦσε. Ἐλέγανε ἀναμεταξύ τσους! «Κάποιονε μπάζουνε. Δὲν μπορεῖ.» Ὅποῦ ἤτουνα μία πλουσία ἀπὸ εὐτοῦνες τσοὶ γειτόνισσες,παπαδιά. Ἡ παπαδιὰ ἐκαθότουνα νὰ ἰδῇ ποῖος θά ἔγβῃ. Ἀλλὰ δὲν ἤβλεπε τίποτσι. Ὅποῦ μία ἡμέρα τσοὺ λέει ἡ φθονερὴ τοῦ κοπελλῶνε. «Νὰ σᾶς πῶ, λέει. Δόξα σοι ὁ Θεός, πὼς ἐποροπιάσατε τὸ σπίτι σας. Ἐσεῖς καλοτρῶτε, ἐσεῖς ἐπήρατε ἔπιπλα! —Νὰσοῦ πῶ τὸ μυστικό» λέει ἡ μικρότερη κι ἀρχίνησε νὰ τσῆ διηγειέται οὔλη τὴν ἱστορία. «Ὦ! λέει, κυρά μου, ἡ παπαδιά. Κάμε μου τὴ χάρη νὰ μοῦ τὴν ἀφήσῃς καὶ μένανε ἕνα βράδυ.» Πραγματικῶς τσῆ τὴν ἔδωσε ἡ κοπέλλα. Καὶ ὁ παπᾶς καὶ ἡ παπαδιὰ τὴ νύχτα τὴν ἐβάλανε στὴ μέση στὸ κρεβάτι τσους. Ἐκεῖ ποὺ ἐκοιμόντανε, τοῦ δίνει μία τοῦ παπᾶ στὰ γένεια ἡ κοῦκλα καὶ τόνε χρίζει [1]). Ἡ παπαδιὰ τοῦ φερε νερό, τὸν ἔπλυνε, τὸν ἐπάστρεψε, τὸν ἐξεβρώμεψε, ὁ παπᾶς ὅμως ἐθύμωσε καὶ τὴν πέταξε στὴν αὐλή, μέσα στσοὶ κουτσουλιὲς τοῦ κοτῶνε. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔτυχε νὰ περνάῃ ἕνα βασιλόπουλο καὶ εἶδε νὰ πετᾶνε εὐτούνη τὴν ὡραία κοῦκλα στσοὶ βρῶμες. Ἐκατέβηκε ἀπὸ τ' ἄλογό του καὶ πῆε καὶ τὴ σήκωσε. Ὅποῦ ἐκείνη τὴν ὥρα ἤτουνα ἡ μικρότερη ἀπὸ τσοὶ ἀδρεφάδες στὸ παρεθύρι καὶ φωνάζει στὸ βασιλόπουλο: «Ἡ κοῦκλα πετάει τσεκίνια. Ἐγὼ ξέρω τὴν τέχνη νὰ τὴν κάμω νὰ βγάλῃ.» Τὸ βασιλόπουλο τὴν ἀγάπησε τὴν κοπέλλα. «Θὰ τὴν πάρω» λέει. Ἤτανε καὶ ὄμορφη. Τὸ λοιπὸ τὴν ἐπῆρε μαζί του καὶ τὴν ἐστεφανώθηκε. Καὶ οἱ ἄλλες τση ἀδρεφάδες ἐπήρανε καὶ κεῖνες βασιλόπουλα καὶ εὐτυχιστήκανε ἀπὸ τὴν κοῦκλα.

Ἀπὸ τὴν Ρόζα Θοδόση, ἀπ' τὸ χωριὸ Βολίμες.

30

Τὸ ριζικό.

Ἦταν ἕνας βασιλιᾶς καὶ εἶχε ἕνα παιδί, μεγάλο μάλιστα. «Παπάκη μου, λέει, θὰ πάω στὴ θάλασσα μ' ἕνα καράβι νὰ διασκεδάσω. —Νὰ σ' τὸ πάρω, παιδάκι μου, νὰ πᾷς» τοῦ λέει ὁ βασιλέας. Ἤτουνα βλέπεις μονάκριβο καὶ τὸ εὐχαρίστας σ' ὅ,τι ἤθελε τοῦ ζητήσῃ. Τὸ λοι-

1) Τὸν ἐγέμισε ἀκαθαρσίες.

πὸ τοῦ πῆρε τὸ καράβι, τὸ φόρτωσε ὅ,τι ἤθελε μαζί του καὶ ἐπήαινε μοναχός του. Ὅποῦ ὅτι πήαινε, κάνει ἕνας ἀέρας, καὶ σκίζει τὸ καράβι, τό καμε μπουκούνια [1]). Ἔκατσε μέσα ὅσο ἐμπόρειε, ἀλλὰ ποῦ νὰ βαστάξῃ. Λέει: «Πάω καλιά μου.» Ἐχώθηκε σὲ κάτι πέτρες, μαρόκους, [2]) νὰ σωθῇ. Βγαίνει ἀπόξω. Ὅτι ἐπήαινε κάμποσο δρόμο, βλέπει ἕνα παλάτι. Λέει: «Θὰ πάω νὰ ἰδῶ.» Τὸν εἶδανε οἱ ὑπερέτες ἔτσι κουρελιάρη καὶ τόνε περιποιηθήκανε. Τοῦ ἐδώσανε φαΐ, ψωμί, ἀπ' οὔλα. Ἐκεῖ ποὺ ἔτρωγε: «Μὲ παίρνετε, λέει, καὶ μένανε νὰ σᾶς κάνω τσοὶ δουλειές;—Σὲ παίρνουμε» λέει. Ἀλλὰ τὸν εἶδανε ἀπὸ τὰ χέρια του πὼς ἤτουνα βασιλόπουλο. Ἐπάστρευε τσοὶ κατσαρόλες, τὰ πιάτα, ἀλλὰ τόσο ὡραῖα τσοὶ εὐχαριστοῦσε ποὺ τὸν εἶδε καὶ ἡ βασιλοποῦλα καὶ τὸν ἀγάπησε. «Νὰ τὸν ἀνεβάσουμε, λέει, στὸ παλάτι, νὰ τὸν ἔχουμε γραμματέα μας.» Τὸ λοιπὸ τόσο τὸν ἐγκαρδιεύτηκε [3]) ἡ βασιλοποῦλα, ποὺ πιάνει καὶ κάνει ἕνα χορὸ γιὰ δαύτονε. Τὸ λοιπὸ κάνουνε φέστα. Ἀρχινᾶνε τὸ χορό. Τόσο ὡραῖα τὴν ἐμεταχειριζότουνα τὴ βασιλοποῦλα, ποὺ λέει στὸν παπάκη τση. «Δὲν ἤτουνα καλὰ νὰ τόνε πάρω; Εἶναι μεγάλης ἰδέας.—Τόμου τόνε θέλεις, παιδί μου, νὰ τὸ κάμουμε» εἶπε ὁ βασιλιᾶς.

Ἐκεῖ στὴ γειτονιὰ ἤτουνα μία φτωχιὰ κ' ἤλεγε κάθε λίγο καὶ λιγάκι.

Γιὰ μένανε τὰ φτειάνουνε τὰ σπίτια τὰ μεγάλα,
τὰ παρεθύρια τὰ ψηλά, τὰ χρυσοκολωνᾶδα [4]).

Ὁ κόσμος ποὺ τὴν ἄκουε ἤλεγε: «Ἂς τηνε, ποὺ τὴν ἀκούει ἡ βασιλοποῦλα! Ἀλίμονό τση, νὰ πήαινε στ' αὐτιά τση!» Εὐτούνη ὅλο τό λεγε καὶ τό λεγε. Ἀλλὰ ἡ βασιλοποῦλα ἤτουνα χαλασμένη, ἡ φτωχοποῦλα ἤτουνα τίμια. Ὅποῦ ἦρθε καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου. Καλεῖ τὴ φτωχοῦλα ἡ βάγια τσῆ βασιλοπούλας καὶ τσῆ λέει: «Ἡ κυρά μας, λέει, ἔτσι κ' ἔτσι. Νὰ σὲ βάλουμε ἐσέ, ποὺ εἶσαι παρθένος, νὰ κοιμηθῇς μὲ τὸ γαμπρό. Νὰ εἶναι ἡ κάμερα σκοτάδι. Καὶ ὅταν πέσῃ ἡ νύφη, νὰ εἶσαι ἀτέντα ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ κρεβάτι, νὰ φορέσῃς τὸ βασιλικὸ πουκάμισο τὸ νυφιάτικο, κ' ἐμεῖς θὰ σὲ πλερώσουμε, θὰ σὲ κάμουμε κυρά.» Ἡ φτωχοῦλα λέει: «Πάω. Νὰ μοῦ δώσῃς ὅμως τὸ δαχτυλίδι καὶ τὴ βέρα τσῆ νύφης.»

Ὅπως κιόλας, ὕστερ' ἀπὸ τὸ στεφάνωμα, τσῆ δίνουνε τ' ἀβεροδα-

1) Κομμάτια. 2) Μεγάλους βράχους. 3) Τὸν ἔβαλε στὴν καρδιά της, τὸν ἀγάπησε. 4) Μὲ τοὺς χρυσοῦς στύλους.

χτύλιδο κ᾽ ἐκεῖ ποὺ πηαίνανε νὰ κοιμηθοῦνε οἱ νιόγαμπροι, ἀτέντα ἐκείνη, ἐτρούπωσε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ἔπεσε ἡ φτωχοπούλα ἔτσι ἦρθε ἡ ὥρα, καὶ ἡ βασιλοπούλα ἐγλύτωσε. Ἐκείνη ἡ φτωχὴ ἔφυγε καὶ ἐκρύφτηκε. Ἔπειτ᾽ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἐγινότουνα ἕνα ὡραῖο πανηγῦρι στὸ παλάτι. Τὸ λοιπὸ ἐπῆε καὶ ἡ φτωχοῦλα καὶ ἐχόρευε. Καὶ ἐκεῖ ποὺ ἐχόρευε, ἐτραγούδαε κιόλας:

Γιὰ μένανε τὰ φτειάνουνε τὰ σπίτια τὰ μεγάλα,
τὰ παρεθύρια τὰ ψηλά, τὰ χρυσοκολωνᾶδα.

Τὸ βασιλόπουλο ἐπειράχτηκε ἀπὸ τὸ τραγούδι. Κατεβαίνει κάτου, λέει: «Τί συμβαίνει;— Λέει: Παιδί μου, ἐσὺ εἶσαι ἄντρας μου. Μὲ μένανε ἔπεσες τὴ βραδεία τοῦ γάμου.» Ἐκεῖνος λέει: «Πῶς εἶναι ἐτοῦτο;» Μία ἡ φτωχοῦλα καὶ τοῦ δείχνει τὸ βασιλικὸ δαχτυλίδι καὶ τοῦ εἶπε τὴν ἀλήθεια. Τὸ λοιπὸ ἐτότες λέει τὸ βασιλόπουλο: «Δὲν τὴ θέλω, λέει, τὴ βασιλοπούλα. Νὰ πᾶμε στὸν πατέρα μου, ποὺ μ᾽ ἔχει χαϊμένο τόσον καιρό, νὰ τόνε προσκυνήσουμε, ποὺ δὲν τὸν ἄκουσα καὶ ἔφυγα». Ὁποῦ ἐγκαστρώθηκε κιόλας ἡ κοπέλλα.

Ἐπήανε στὸ παλάτι τοῦ πατέρα του. Τσοὶ ἐδέχτηκε βασιλικά. Ἦρθε καὶ ἡ ὥρα νὰ γεννήσῃ. Ὁποῦ ἐκεῖ ποὺ ἐγέννηαε, τσῆ ᾽ρθε μία λιγοθυμία. Στὴ γέννα ὁ ἄντρας τση δὲν ἤτουνα. Ἐπολέμαε γιὰ τὴν καλύτερή του χώρα. Τὸ λοιπὸ λένε οἱ παλατιανοί: «Τί νὰ τὴ κάμουμε, λέει, τώρα; Νὰ τὴ βάλουμε σ᾽ ἕνα κιβώτιο καὶ νὰ τὴ ρίξουμε στὴ θάλασσα. Μπορεῖ καὶ νὰ ξελιγώσῃ.» Ὅπως κιόλας, ἐγέννησε καὶ ἀφοῦ ἐγέννησε τὴ βάλανε σ᾽ ἕνα κιβώτιο βουλωμένο καλὰ καὶ τήνε πετάξανε στὴ θάλασσα. Ὕστερα φτειάνουνε καὶ ἕνα μικρό, τσίγκινο μὲ τσοὶ βασιλικὲς βοῦλες καὶ βάνουνε μέσα τὴν κοπελλοῦλα, ποὺ ἐγέννησε. Τὸ λοιπὸ τὸ ρίξανε κ᾽ εὐτοῦνο στὴ θάλασσα. Ὁποῦ βρίσκεται ἕνας πλούσιος ποὺ ἐταξείδευε καὶ παίρνει τὴν κοπέλλα. Λέει στὸν καπετάνιο τοῦ καραβιοῦ του: «Πῶς τὸ λένε ἐτοῦτο τὸ μέρος;—Ἐκεῖνος λέει: Ἁγία Σοφία.—Ἐτότες, λέει, νὰ τὴ βγάλουμε Σοφία, καὶ τὸ κιβώτιο νὰ τὸ κρεμάσουμε στὴν ἐκκλησία.» Σ᾽ εὐτὸ τὸ διάστημα τὸ κιβώτιο, ποὺ εἶχε νὰ ποῦμε τὴ λεχῶνα, ἐπήαινε ἀπὸ δῶ, ἐπήαινε ἀπὸ κεῖ, καὶ ποῦ νὰ τὸ πετάξῃ ἡ θάλασσα; στὴν Ἁγία Σοφία. Ὅπως ἐκοίταζε ἀπὸ τὸ μοναστῆρι ἕνας καλόγερος, γλέπει εὐτὸ τὸ πρᾶμα. «Μωρέ, τί νὰ εἶναι, λέει, μέσα;» Κατεβαίνει κάτου, τὸ ἀνοίγει καὶ γλέπει τὴ γυναῖκα, ποὺ ὅτι ἀνάσαινε. Τήνε πάει ἀπάνου, τσῆ ρίχνει μυρωδίες, πράματα βασιλικὰ καὶ τὴν ἐκατάφερε. Τὸ λοιπὸ ὕστερα λέει: «Πᾶμε στὴν Ἁγία Σοφία, νὰ κάμω τὸ σταυρό μου.» Καὶ ὅπως

μπαίνει, γλέπει τὸ κιβώτιο μὲ τὰ βασιλικὰ γράμματα καὶ μέσα τὸ παιδάκι, ποὺ ἐκοιμότανε. Λέει στὸν καλόγερο: «Θὰ γένω κ᾽ ἐγὼ καλόγρια καὶ θὰ ἀναστήσω ἐτοῦτο τὸ παιδάκι.»

Τὸ λοιπὸ ἀρχίνησε ἡ κοπελλοῦλα νὰ μεγαλώνῃ, ἔφτασε ἴσαμε μὲ δέκα τέσσερω χρονῶνε. Σὲ τοῦτο τὸ διάστημα ὁ βασιλέας δὲν εἶχε ἡσυχία. «Τί νὰ ἐγινήκανε; ἐσυλλογιζότουνα. Θὰ πάρω τοῦνε ματιῶνε μου, νὰ ἰδῶ.» Ὁποῦ πραγματικῶς παίρνει ἕνα καράβι καὶ ξεκινάει. Πήαινε, πήαινε, ὁποῦ σηκώνεται ξάφνου μία φουρτοῦνα, ποὺ δὲν ἤξερε ποῦ νὰ σταθῇ; Ποῦ τόνε ρίχνει ἡ μοῖρα του; στὴν Ἁγία Σοφία. Χτυπάει τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ, λέει: «Μοῦ δίνετε τὴν ἄδεια, ποὺ εἶμαι ξένος καὶ κατατρεμένος, νὰ ἡσυχάσω ἀπόψε ἐδῶ;—Μετὰ χαρᾶς σου, παιδάκι μου» λέει ἡ ἡγουμένισσα. Τὸν ἀνεβάζει ἀπάνου, τοῦ δωσε κονιάκι, ψωμί. Ὅπως ἔτρωγε, περνάει μία καλόγρια. «Μπά! λέει, περίεργο πρᾶμα! Ἐτούτη φέρνει τσῆ γυναῖκας μου.» Ὁποῦ ἔτρωε καὶ ὅλο ἐσκεφτότουνα. «Κυρά μου, λέει στὴ γουμένη, κάμε μου μία χάρη. Μιλῆστε τοῦ καλογριῶνε νὰ τσοὶ ἰδῶ. Ἔχω τὸ λόγο μου.—Μετὰ χαρᾶς σου» λέει ἐκείνη. Κατεβαίνουνε κάτου καὶ γνωρίζει τὴ γυναῖκα του. Λιγοῦρες, πράματα. Παίρνει καὶ τὴ θεγατέρα του καὶ πᾶνε στὸ παλάτι τσους καὶ ἐζήσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ ἐμεῖς καλύτερα.

Ἀπὸ τὴν Ρόζα Θοδόση, ἀπ᾽ τὸ χωριὸ Βασιλικός.

31

Ἀδικοπαρμένα, τοῦ διαβόλου σκορπισμένα.

Μία φορὰ ἤτουνα ἕνας Ὀβραῖος καὶ ἔκλεψε ἕνα θησαυρό. Ὁποῦ εὗρηκε εὔλογο νὰ τόνε βάλῃ στὸ σάκκο καὶ κατεβαίνει στὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ βλέπει ἕνα καϊκάκι μ᾽ ἕνα ἄνθρωπο μέσα. «Ἔλα δῶ, λέει, σὲ περικαλῶ. Μπορεῖς νὰ μὲ πάρῃς νὰ μὲ πᾷς στὴν Πάτρα;—Ναί!» λέει. Ὁποῦ ὁ καραβοκύρης, νὰ ποῦμε, εἶδε τὸ σάκκο, ποὺ εἶχε τὸ θησαυρό. Ἐκεῖ ποὺ ἐταξειδεύανε, μὲ συχώρεση, τοῦ Ὀβραίου κάτι τοῦ ἦρθε. «Θέλω, λέει, νὰ κάμω οὔρος μου.—Κατούρησε, λέει, ἀπόξω ἀπὸ τὴ βάρκα.» Ὅπως ἔκανε τὸ οὔρος του, τοῦ δίνει μία καὶ τόνε πετάει καὶ τόνε βουλιάει. Παίρνει τὰ χρήματα καὶ μία καὶ ἀριβάρει στὴν Ἀθήνα.

Ἐβγῆκε στὴν Ἀθήνα καὶ ποῦ νὰ πάῃ; ἀπέναντι στὸ παλάτι, ποὺ ἤτουνα ὁ βασιλέας καὶ εἶχε μία μονοθεγατέρα. Τὸ λοιπὸ ἡ κόρη τοῦ βασιλέα ἤτουνα ἀστρονόμος. Κάνει εὐτοῦνος παλάτια ἀπέναντι στὸ

βασιλέα. Ὅποῦ λέει ὁ βασιλέας: «Μωρέ, ἐτοῦτος εἶναι πλούσιος! Νὰ κάμουμε τὸ προξενειὸ νὰ τόνε πάρῃς. — Λέει: Ναὶ!» Κάνει τὸ προξενειό, τελειώνει τὸ γάμο.

Ὅποῦ ἔτσι ἐστεφανώθηκε ἡ βασιλοποῦλα, προβαίνει ἀπόξω, τηράει τὸν οὐρανό, καὶ ἐπειδὴ ἤτουνα ἀστρονόμος, τὰ γνώρισε ὅλα τὰ πράματα καὶ τὰ σοφίστηκε στὸ νοῦ τση. Καὶ εἶδε στὸν οὐρανὸ ὅτι ἔγινε ἐτοῦτο τὸ πρᾶμα καὶ εἶδε ὅτι θὰ φινίρῃ τὸ κρῖμα σὲ τρία προσώπατα. Τὸ λοιπὸ εὐτούνη σοῦ λέει: «Ξέρω. Τὸ κρῖμα θὰ φινίρῃ σὲ μένανε καὶ στὰ παιδιά μου. Ἄσε καὶ νὰ ἰδῇς τί θὰ κάμω.» Κατεβαίνει στὴν ἀκρογιαλιά, στὸ μέρος, ποὺ ὁ ἄντρας τση ἔπνιξε τὸν Οβραῖο καὶ τοῦ λέει: «Τσαμούρ, Τσαμούρ. Πές μου, εὐτὸ τὸ κρῖμα ποῦ θὰ τελειώσῃ; Ἀλήθεια θὰ ξεσπάσῃ σὲ τρία πρόσωπα;—Λέει ἐκεῖνος: Ἀλήθεια.—Τὸ λοιπό, λέει, ἔβγα ἐσὺ ἀπὸ τὴ θάλασσα.» Τόνε παίρνει καὶ τόνε πάει στὸ παλάτι. Παπᾶ καὶ κουμπάρο καὶ τὸν ἐστεφανώθηκε καὶ ἐζήσανε εὐτυχισμένοι. Τὸ πρῶτο τση τὸν ἄντρα τὸν ἔρριξε στὴ θάλασσα, ἐκεῖ ποὺ εἶχε πεταμένο τὸν Ὀβραῖο.

Ἀπὸ τὴν Χρυσοῦλα Μπέτση, ἀπὸ τὸ χωριὸ Μπελούσι.

ΕΘΙΜΑ, ΔΟΞΑΣΙΕΣ, ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΡΩΜΝΙΤΣΑ

ΥΠΟ

ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΚΕΡΑΜΙΔΑ

Φοιτήτριας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ἀπὸ καιρὸ μοῦ εἶχε κινήσει τὴν περιέργεια ὁ βίος τοῦ λαοῦ. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔθιμά του μέσα στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα φαίνονται πολὺ περίεργα καὶ κάποτε μάλιστα ἐντελῶς ἀντίθετα μὲ τὴ λογική. Καὶ ὅμως γι᾽ αὐτὸν ἀποτελοῦν ἕνα κομμάτι ἀπ᾽ τὴ ζωή του. Εἶναι τόσο στενὰ δεμένα μαζί του, ὥστε τοῦ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ τὰ ἀφήσῃ. Θὰ ἔφτανε κανεὶς νὰ παραμελήσῃ καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀπ᾽ αὐτὰ γιὰ νὰ ἀποδοκιμαστῇ καὶ νὰ μισηθῇ ἀπὸ ὅλη τὴ κοινωνικὴ ὁμάδα, ὅπου ἀνήκει, καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα νὰ τεθῇ ἐκτὸς τῆς κοινωνίας. Ἡ συλλογή μου περιλαμβάνει ἔθιμα ἀναφερόμενα στὸ παιδὶ ἀπ᾽ τὴ Στρώμνιτσα (πόλη τῆς Β. Μακεδονίας). Εἶναι δὲ ὅλα μαζεμένα ἀπὸ ἡλικιωμένες γυναῖκες, ποὺ κατάγονται μὲν ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή, ἀλλὰ μένουν ἀπὸ τοῦ 1913 στὸ Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Ὡς πρὸς τὴν κατάταξή τους, ἔκρινα καλὸ νὰ τὰ ἀραδιάσω μὲ τὴ χρονολογική τους σειρά. Ἀλλιῶς κατὰ τὴ φύση τους μποροῦν νὰ χωριστοῦν σὲ ἓξ κατηγορίες. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει κυρίως μαγικὰ ἔθιμα, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῆς ἀναλογικῆς μαγείας, ὅπως π.χ. τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 15, ὅπου ὅμως ἡ ἀναλογία στηρίζεται στὴ λέξη *μαζεύω*: «ὅπως εἶναι *μαζεμένο* αὐτὸ τὸ νῆμα ἀπὸ ἀγκάθια καὶ πουρνάρια, ἔτσι νὰ *μαζευτοῦν* καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ δεῖνα», καὶ ὄχι στὴν πράξη, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνήκουν στὴν ἐξ ἐπαφῆς μαγεία ἢ τὴν ἄμεση.

Ἡ δεύτερη περιλαμβάνει τὶς μαγικὲς ἀπαγορεύσεις (tabu). Αὐτὲς σκοπὸν ἔχουν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκτέλεση μερικῶν πράξεων, οἱ ὁποῖες γιὰ μαγικοὺς πάντοτε λόγους νομίζουν πὼς θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν κακὰ ἀποτελέσματα. Οἱ περισσότερες ἀναφέρονται κυρίως στὴν ἐγκυμοσύνη, ὅπως π.χ. οἱ ὑπ᾽ ἀρ. 2, 8, 18 κτλ.

Ἡ τρίτη περιλαμβάνει διαβατήρια ἔθιμα. Εἶναι γνωστὸ ὅτι αὐτὰ σκοπὸν ἔχουν νὰ αἰσθητοποιήσουν τὴ μετάβαση ἀπὸ μιὰ κατάσταση σὲ μιὰ ἄλλη. Ἔτσι π.χ. τὰ ὑπ' ἀρ. 32, 33, αἰσθητοποιοῦν τὴ μετάβαση τῆς γυναίκας ἀπ' τὴν κατάσταση τῆς λεχωνιᾶς στὴν κανονικὴ κατάσταση τῶν ἄλλων ἐγγάμων γυναικῶν. Στὰ διαβατήρια συνήθως διακρίνουμε τρία στάδια, πρῶτο τὴν ἔξοδο ἀπ' τὴν παλιὰ κατάσταση, δεύτερο τὴν κυρίως μετάβαση καὶ τρίτο τὴν εἴσοδο στὴ νέα κατάσταση. Αὐτὰ ὅμως τὰ στάδια καὶ τὰ τρία μαζὶ συχνὰ ἢ δὲν ὑπάρχουν ἢ δὲν εἶναι εὐδιάκριτα. Στὸ ὑπ' ἀρ. 33 π.χ. διακρίνουμε μόνο τὸ δεύτερο καὶ τρίτο στάδιο, δηλ. τὴν κυρίως μετάβαση, ποὺ γίνεται μὲ τὴν ἐπίσκεψη τῶν διαμερισμάτων τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τὴν εἴσοδο στὴ νέα κατάσταση μὲ τὴν ἐπιστροφὴ στοὺς καλεσμένους καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν τυπικῶν φράσεων. Ὡς πρῶτο στάδιο θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθῇ τὸ εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 32 ἀναφερόμενο σήκωμα τοῦ κρεββατιοῦ, ὅπου φαίνεται καθαρὰ ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς λεχωνιᾶς. Τὸ ὑπ' ἀρ. 47 εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία διαβατήριο, ἀλλὰ μόλις διακρίνονται τὰ ἐπὶ μέρους στάδια.

Ἡ τέταρτη κατηγορία περιλαμβάνει μαντικά. Στὴ συλλογὴ αὐτὴ ἔχομε δυὸ μονάχα μαντικὰ ἔθιμα, τὰ ὑπ' ἀρ. 13 καὶ 14.

Ἡ πέμπτη κατηγορία περιλαμβάνει ἔθιμα, ποὺ προσπαθοῦν νὰ διαθέσουν εὐνοϊκῶς ὡρισμένες θεϊκὲς μορφές, ἀπ' τὶς ὁποῖες ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παραπάνω, ποὺ εἶναι ἐντελῶς ἀπρόσωπα καὶ ἀνήκουν σὲ κατώτερες μορφὲς τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς.

Ἡ ἕκτη τέλος κατηγορία περιλαμβάνει καθαρῶς κοινωνικὰ ἔθιμα, ποὺ κανονίζουν τὶς κοινωνικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως εἶναι τὰ ὑπ' ἀρ. 23, 39, 40, 41 κτλ.

Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι δύσκολο εἶναι νὰ βρεθοῦν ἔθιμα, ποὺ νὰ ἀνήκουν σὲ μιὰ μονάχα κατηγορία, γιατὶ συνηθεισμένο πρᾶμα σ' αὐτὰ εἶναι οἱ διασταύρωσες, οἱ συμφυρμοὶ καὶ οἱ σύγχυσες. Ἔτσι π.χ. τὸ ὑπ' ἀρ. 50 ἔθιμο εἶναι χωρὶς ἄλλο διαβατήριο, γιατὶ γίνεται γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴ μετάβαση τοῦ παιδιοῦ σὲ μιὰ νέα κατάσταση· ἐν τούτοις ὅμως εἶναι καὶ μαγικό, γιατὶ τὸ κόψιμο τῆς κλωστῆς στὸ κατώφλι μπορεῖ νὰ εἶναι μαζὶ καὶ μαγικὴ πράξη καὶ μάλιστα ἀναλογικῆς μαγείας, μὲ σκοπὸ νὰ κόψῃ κάθε ἐμπόδιο στὸ δρόμο τοῦ παιδιοῦ. Καὶ ἡ μπογάτσα, ποὺ μοιράζεται στὰ συγγενικὰ σπίτια, εἶναι ἐπίσης μαγικὴ πράξη, μὲ σκοπὸ νὰ φέρῃ εὐτυχία στὸ παιδί.

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω τὰ δημοσιευόμενα ἔθιμα κατατάσσονται ὡς ἑξῆς:

1) *Μαγικά:* τὰ ὑπ' ἀρ. 3, 10, 12, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 24, 25, 31, 37, 42, 44, 48, 49.

2) *Ἀπαγόρευσες:* τὰ ὑπ' ἀρ. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 18, 19, 34, 35, 36.

3) *Διαβατήρια:* τὰ ὑπ' ἀρ. 26, 32, 33, 38, 45, 46, 47, 50.

4) *Μαντικά:* τὰ ὑπ' ἀρ. 13, 14.

5) *Κυρίως θρησκευτικά:* τὰ ὑπ' ἀρ. 27, 28, 29, 30, 43.

6) *Κοινωνικά:* τὰ ὑπ' ἀρ. 23, 39, 40, 41.

Ἐγκυμοσύνη.

1. Στὴν ἐγκυμοσύνη οἱ γυναῖκες ἂν κλέψουν τίποτα φαγώσιμο ἢ λουλούδι, πιάνουν ἀμέσως τὸ χῶμα, γιατὶ ἂν ἀκουμπήσουν τὸ χέρι τους σ' ὁποιοδήποτε μέρος τοῦ κορμιοῦ τους ἀποτυπώνεται στὸ παιδὶ καὶ στὸ ἴδιο μέρος ἐκεῖνο ποὺ ἔκλεψαν.

2. Ποτὲ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη δὲν πρέπει ἡ γυναῖκα νὰ τρώῃ τὴν ἴδια στιγμὴ ἀπὸ δυὸ πιάτα, γιατὶ πιστεύουν πὼς τὸ παιδὶ θὰ γίνῃ ἀλλοίθωρο.

3. Κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη ἂν ἡ γυναῖκα πάῃ σὲ κανένα σπίτι καὶ τύχῃ τὴν ὥρα ἐκείνη νὰ τρῶνε κάτι καὶ μόλις τὴ δοῦν ἀπὸ μακριὰ τὸ κρύψουν γιὰ νὰ μὴ τῆς δώσουν, πιστεύουν ὅτι τὸ παιδὶ δὲν θὰ τρώῃ ἀπ' αὐτό, ὁ,τιδήποτε κι ἂν ἦταν.

4. Ἂν μιὰ ἔγκυος γυναῖκα κάθεται χάμω καὶ ἔχῃ ἁπλωμένο τὸ πόδι της, δὲν ἀφήνουν νὰ τὸ πηδήξῃ κανένας, γιατὶ τοῦ παιδιοῦ τὰ πόδια θὰ γίνουν στραβά.

5. Ἂν κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη ἡ γυναῖκα φάῃ κεφάλι ψαριοῦ, τὸ παιδὶ θὰ ροχαλίζῃ, ὅταν θὰ κοιμᾶται.

6. Ὅταν κανεὶς σηκώσῃ τὸ χέρι γιὰ νὰ χτυπήσῃ ἔγκυο γυναῖκα καὶ συγκρατηθῇ, εἶναι κακό. Γιατὶ ὕστερα, ὅταν θὰ κλαίῃ τὸ παιδί, θὰ ζαλίζεται. Γι' αὐτὸ τὸν ὑποχρεώνουν νὰ τὴ χτυπήσῃ μιὰ ποὺ σήκωσε τὸ χέρι του.

7. Ἂν ἡ γυναῖκα κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη φάῃ κεφάλι λαγοῦ, τὸ παιδὶ δὲ θὰ κοιμᾶται πολύ.

8. Δὲν εἶναι καλὸ ἔγκυος γυναῖκα νὰ ζυγιστῇ.

9. Γιὰ νὰ γίνῃ ὄμορφο τὸ παιδί της, κάθε γυναῖκα ἀποφεύγει νὰ πῇ πὼς εἶναι ἔγκυος.

10. Ὅταν πρωτολαχταρίσῃ τὸ παιδί, ὅποιος βρεθῇ ἐκείνη τὴν ὥρα μπρὸς στὴ γυναῖκα, μὲ κεῖνον θὰ μοιάζῃ. Γι' αὐτὸ βάζουν στοὺς

τοίχους εἰκόνες, ποὺ νὰ παριστάνουν ὡραίους ἄντρες ἢ γυναῖκες, καὶ συχνὰ τὶς κοιτάζουν, γιὰ νὰ μοιάζῃ μ' αὐτοὺς τὸ παιδί τους.

11. Ὅταν σὲ μιὰ ἔγκυο γυναῖκα ρίξουν ἀπὸ μακριὰ τίποτα φαγώσιμο χωρὶς νὰ τῆς το δώσουν στὸ χέρι, δὲν τὸ τρώει, γιὰ νὰ μὴν ἀποβάλῃ τὸ παιδί.

12. Ὅταν κανένας τρώῃ κάτι μπροστὰ σὲ ἔγκυο γυναῖκα, πρέπει νὰ δώσῃ κι αὐτηνῆς λίγο, γιὰ νὰ μὴ ἀποβάλῃ τὸ παιδί.

13. Ὅταν μιὰ γυναῖκα εἶναι ἔγκυος, γιὰ νὰ καταλάβουν ἂν τὸ παιδί της θὰ εἶναι ἀγόρι ἢ κορίτσι, στὰ γνωστά της σπίτια, ἀκόμα καὶ χωρὶς ἡ ἴδια νὰ εἶναι μπροστά, παίρνουν ἀπ' τὸν ἀργαλειὸ τὴ βέργα ποὺ πέφτει ἀπὸ τὸ ἀντί, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ πανί, καὶ τρέχοντας στὸ δρόμο περιμένουν νὰ περάσῃ κανένας· κι ἂν αὐτὸς ποὺ θὰ περάσῃ πρῶτος εἶναι ἄντρας, θὰ γεννηθῇ ἀγόρι, ἂν εἶναι γυναῖκα, κορίτσι [1]).

14. Γιὰ νὰ καταλάβουν ἂν τὸ παιδὶ ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθῇ θὰ εἶναι ἀγόρι ἢ κορίτσι, ὅταν φέρουν στὸ σπίτι ψάρια, βάζουν στὴ φωτιὰ τὴ νυχτικὴ κύστη, κι ἂν αὐτὴ κάνῃ κρότο, θὰ εἶναι ἀγόρι, ἂν καῇ χωρὶς κρότο, θὰ εἶναι κορίτσι.

15. Ὅταν τὰ παιδιὰ μιᾶς οἰκογένειας πεθαίνουν, γιὰ νὰ ζήσουν τὰ ὑπόλοιπα, μαζεύουν ἀπὸ χαμόκλαδα κι ἀγκάθια μαλλιά, ποὺ μένουν σκαλωμένα ἀπὸ πρόβατα ποὺ περνοῦν. Αὐτὰ τὰ δουλεύουν ἡλικιωμένες γυναῖκες, ποὺ πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ εἶναι χῆρες, χωρὶς νὰ μιλήσουν καθόλου, τὰ μεσάνυχτα, λέγοντας μὲ τὸ νοῦ τους διάφορες προσευχές, καὶ κάνουν διάφορα εἴδη ρουχισμοῦ, συνήθως καλτσάκια. Αὐτὰ θὰ τὰ φορέσουν στὸ παιδὶ μόλις γεννηθῇ λέγοντας τρεῖς φορές: «Ὅπως εἶναι μαζεμένο αὐτὸ τὸ νῆμα ἀπὸ ἀγκάθια καὶ πουρνάρια, ἔτσι νὰ μαζευτοῦν καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ (δεῖνα) καὶ τῆς (δεῖνα).»

16. Ὅταν τὰ παιδιὰ μιᾶς οἰκογένειας πεθαίνουν, ἡ πεθερὰ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη κάθεται τὰ μεσάνυχτα καὶ χωρὶς νὰ μιλήσῃ καθόλου ράβει ἕνα πουκαμισάκι γαλάζιο (μπλέ), ποὺ θὰ τὸ φορέσῃ στὸ παιδὶ μόλις γεννηθῇ, γιὰ νὰ ζήσῃ.

17. Ὅταν δὲ ζοῦν τὰ παιδιὰ μιᾶς οἰκογένειας, μαζεύουν ἀπὸ πολλὰ γνωστὰ καὶ συγγενικὰ σπίτια ἀπὸ λίγο ἀσήμι καὶ μὲ τὸ ποσὸ ποὺ θὰ μαζευτῇ κάνουν διάφορα στολίδια καὶ τὰ φοροῦν στὸ παιδὶ μόλις γεννηθῇ.

18. Δὲν ἀφήνουν τὶς ἔγκυες γυναῖκες νὰ περάσουν κάτω ἀπὸ τεντωμένο σκοινί, γιατὶ τὸ παιδὶ θὰ κακογεννηθῇ.

[1]) Βλ. παρόμοιο Λαογρ. τόμ. Η' 215-6.

19. Γιὰ νὰ μὴ κακογεννηθῇ τὸ παιδί, δὲν ἀφήνουν τὴ γυναῖκα νὰ κοιμηθῇ ἀνάσκελα, ἀλλὰ πάντα στὸ πλευρό· κι ἂν θελήσῃ νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸ ἕνα πλευρὸ στὸ ἄλλο, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ γυρίσῃ.

Γέννα.

20. Ὅταν ὑπάρχῃ δυσκολία στὴ γέννα στέλνουν μὲ κάποιον ἕνα ροῦχο τῆς γυναίκας (συνήθως ποδιὰ) νὰ τὸ γυρίσῃ τρεῖς φορὲς γῦρο ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ χωρὶς νὰ μιλήσῃ καθόλου, ὅπως καὶ στὴν ἐπιστροφή. Τὸ ροῦχο αὐτὸ τῆς τὸ φοροῦν ἀμέσως.

Ὕστερ' ἀπ' τὴ γέννα. Λεχωνιά.

21. Μόλις γεννηθῇ τὸ παιδὶ τὸ λούζουν βάζοντας μέσα στὸ νερὸ μερικὲς φοῦχτες ἁλάτι [1]), ἕνα κρεμμύδι πατημένο λίγο, ἕνα χτένι, γιὰ νὰ μὴ πάθῃ ἀπὸ χτένι, μιὰ ἀρρώστεια παιδική, καὶ μιὰ κλειδαριὰ γιὰ νὰ μὴ κλειδωθοῦν οἱ μασέλες του (πάλι ἀρρώστεια παιδική). Αὐτὴ τὴν κλειδαριὰ δὲν τὴν μεταχειρίζονται πιά. Ὅλοι ὅσοι παραβρίσκονται ρίχνουν μέσα στὸ μπάνιο ἀσημένια νομίσματα γιὰ τὴ μαμή.

22. Τὴν πρώτη μέρα ὕστερ' ἀπ' τὴ γέννα φωνάζουν ἕνα παπᾶ νὰ ἁγιάσῃ τὸ νερό, ποὺ θὰ πίνῃ ἡ λεχῶνα ὡς τὶς σαράντα, καὶ ἕνα κομμάτι ψωμί, ποὺ θὰ τὸ φάῃ, γιὰ νὰ ἔχῃ γάλα.

23. Τὴν πρώτη μέρα μετὰ τὴ γέννα προσκαλοῦν μὲ μικρὰ παιδάκια τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς δίνοντάς τους μαζὶ τὴν εἴδηση γιὰ τὴ γέννηση καὶ τὸ γένος τοῦ παιδιοῦ καὶ τοὺς προσφέρουν τηγανίτες, ποὺ τὶς λὲν *λαγκίδες*. Αὐτὲς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ κομμάτια ἀπὸ προζύμι, τηγανισμένα μέσα σὲ λάδι. Τὶς πρῶτες ἑφτὰ τηγανίτες πρέπει νὰ τὶς φάῃ ἡ λεχῶνα, γιὰ νὰ ἔχῃ γάλα.

24. Ὅσοι ἔρχονται νὰ ἐπισκεφτοῦν τὸ νεογέννητο φέρνουν γλυκά, λουκούμια, μπισκότα, κουλούρια κ.λ.π. [2]), καὶ φεύγοντας δωρίζουν στὸ παιδὶ χρήματα, ὅπως οἱ Μάγοι δώρισαν στὸ Χριστό.

25. Στὸ πρῶτο παιδὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς ἔξω ἀπ' τὰ γλυκὰ φέρνουν καὶ ἄλλα δῶρα: φορέματα, ἀσπρόρουχα, κάλτσες κ.λ.π. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀραδιάζουν στὸ δωμάτιο ἁπλωμένα, γιὰ νὰ τὰ βλέπῃ ὁ κό-

[1]) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. τόμ. Η' 29.
[2]) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. Ε' 401.

σμός, οἱ δὲ σπιτικοὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ λὲν στὸν καθένα ποὺ ἔρχεται λεπτομερῶς ἀπὸ ποιὸν εἶναι τὸ κάθε τί.

26. Τὴν πρώτη μέρα ὕστερ' ἀπ' τὴ γέννα καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ φαγητὸ (γιὰ νὰ εἶναι πάντα χορτᾶτο τὸ παιδὶ) βάζουν τὸ παιδὶ νὰ βυζάξῃ γιὰ πρώτη φορά. Τότε ἕνα ἀγοράκι βαστάει ἀπάνω στὸ κεφάλι τῆς γυναίκας, ποὺ εἶναι καθισμένη στὸ κρεββάτι, ἕνα κόσκινο μὲ ἕνα κρεμμύδι καὶ τὸ ἁγιασμένο ψωμὶ μέσα, μιὰ πάλι ἡλικιωμένη γυναῖκα τῆς δίνει νὰ δαγκάσῃ τρεῖς φορὲς διαδοχικὰ ἀπὸ τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρεμμύδι, ἐνῷ τὸ παιδὶ θὰ βυζαίνῃ.

27. Τὴν τρίτη μέρα ἀπὸ νωρὶς στολίζουν τὴ λεχῶνα καὶ τὸ παιδί, τὸ κρεββάτι, κιθὼς καὶ ὅλο τὸ δωμάτιο, γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦν τὶς Μοῖρες.

28. Τὴν τρίτη βραδιὰ πρὸ τοῦ φαγητοῦ φασκιώνουν τὸ παιδὶ καὶ τοῦ βάζουν τὸ δαχτυλίδι τοῦ πατέρα του γιὰ νὰ τὸ φυλάῃ ἀπὸ κάθε κακό, τὸ πορτοφόλι του γιὰ νὰ εἶναι πλούσιο, καὶ ἂν εἶναι ἀγόρι ἕνα μολύβι γιὰ νὰ μάθῃ γράμματα, ἂν εἶναι κορίτσι ἕνα ψαλίδι γιὰ νὰ μάθῃ νὰ κόβῃ καὶ νὰ ράβῃ. Σήμερα καὶ στὰ κορίτσια βάζουν μολύβια, γιατὶ ἄρχισαν κι αὐτὰ νὰ τὰ σπουδάζουν. Καὶ τὸ μὲν δαχτυλίδι θὰ μείνῃ ἐκεῖ ὡς τὶς σαράντα μέρες, τὰ δὲ ἄλλα μόνο ἐκεῖνο τὸ βράδυ.

29. Τὴν τρίτη βραδιὰ μετὰ τὸ φάσκιωμα βάζουν τὸ παιδὶ νὰ βυζάξῃ στὸ δεξὶ μέρος. Τὴν ἴδια στιγμὴ βάζουν ἀπάνω στὸ κεφάλι τῆς λεχώνας, ποὺ εἶναι καθισμένη στὸ κρεββάτι, μιὰ μπογάτσα ζυμωμένη στὸ σπίτι ἀπὸ ἄσπρο ἀλεύρι καὶ μαγιὰ ἀπὸ ρεβύθι, ἀφοῦ προηγουμένως τὴ δαγκώσῃ σὲ τρία μέρη στὸ γῦρο. Τότε ἡ μαμὴ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ὅσα μικρὰ παιδάκια παραβρίσκονται ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἀνεβασμένα στὸ κρεββάτι, τὴ σπάνουν σὲ δύο κομμάτια. Τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὸ βάζουν ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ, γιὰ νὰ τοῦ ὁρίσουν καλὴ τύχη οἱ Μοῖρες, καὶ τὸ ἄλλο τὸ μοιράζουν στοὺς παραβρισκόμενους.

30. Τὴν τρίτη βραδιὰ κάνουν τραπέζι στοὺς πιὸ στενοὺς συγγενεῖς. Ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητὰ δίνουν ἀπὸ λίγο στὴ γυναῖκα καὶ αὐτὴ μὲ τὸ δάχτυλο βάζει λίγο στὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἰδιότροπο στὸ φαγητό. Ὅ,τι περισσέψῃ ἀπὸ τὸ τραπέζι δὲν τὸ βγάζουν ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο, ἀλλὰ τὸ σκεπάζουν συνήθως κάτω ἀπὸ τὸ κρεββάτι.

31. Τὴν τέταρτη μέρα δίνουν σ' ὅσους ἔρχονται ἀπ' τὴν μπογάτσα, ποὺ ἦταν ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ τὴν τρίτη βραδιά, καὶ λουκούμια. Αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ φᾶνε χωρὶς νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο.

32. Τὴν ἕβδομη μέρα τὸ ἀπόγευμα μαζεύονται οἱ συγγενεῖς, γιὰ νὰ «σηκώσουν τὸ στρῶμα» ὅπως λέν. Τότε γιὰ πρώτη φορὰ σηκώνεται ἡ λεχῶνα ἀπ' τὸ κρεββάτι μαζὶ μὲ τὸ παιδί της. Βάζουν ὕστερα τὰ παιδάκια ἕνα ἕνα ἀπάνω στὸ κρεββάτι ἀρχίζοντας ἀπὸ ἀγόρια, ἂν θέλουν ἡ λεχῶνα νὰ κάμῃ ἀγόρι, καὶ ἀπὸ κορίτσια, γιὰ νὰ κάμῃ κορίτσι, καὶ καθὼς τὰ ἔχουν ξαπλωμένα βάζουν στὰ χέρια τους καραμέλες, μπισκότα, κουλούρια, χρήματα κ.λ.π. Σηκώνοντας ὕστερα τὴν ἄκρη τοῦ σιντονιοῦ τὰ κυλοῦν δυὸ τρεῖς φορὲς ἀπάνω στὸ κρεββάτι καὶ τὰ στέλνουν ἔξω τρέχοντας, γιὰ νὰ τρέχῃ ἔτσι καὶ τὸ παιδί. Φροντίζουν πάντα τὸ πρῶτο παιδὶ νὰ μὴ εἶναι ὀρφανό. Ὅσοι παραβρίσκονται ρίχνουν στὸ σιντόνι χρήματα γιὰ τὴ μαμή.

33. Τὴν ἕβδομη [1]) μέρα καὶ μετὰ τὸ σήκωμα τοῦ κρεββατιοῦ ἡ μαμὴ κρατῶντας στὸ ἕνα χέρι τὸ θυμιατὸ καὶ στὸ ἄλλο τὸ ἁγιασμένο νερὸ καὶ πίσω ἡ λεχῶνα, ποὺ εἶναι τυλιγμένη μὲ μιὰ ἄσπρη ἐσάρπα καὶ βαστάει τὸ παιδί της, ἐπισκέπτονται θυμιάζοντας καὶ ραντίζοντας ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ σπιτιοῦ, τὰ ὑπόγεια, τὶς ἀποθῆκες, τὴν αὐλὴ κ. λ. π. [2]). Πηγαίνουν ὥς τὴν ἐξώπορτα καὶ ἀπὸ κεῖ ἡ λεχῶνα κοιτάζει στὸ δρόμο πρὸς ὅλες τὶς μεριές. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ λεχῶνα μπορεῖ νὰ πηγαίνῃ σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Ὕστερα ἐπιστρέφουν στοὺς καλεσμένους, ὅπου λέγονται οἱ τυπικὲς φράσες: «Καλημέρα σας, τί κάνετε;—Καλά. Πῶς τὰ περάσατε;—Πολὺ καλά. Εἴδαμε τὸ ὑπόγειο, τὴν ἀποθήκη, τὴν αὐλή, τὸ δρόμο κ.λ.π.»

34. Ἕως τὴν ἕβδομη μέρα δὲν ἀφήνουν καθόλου τὴ λεχῶνα μόνη στὸ δωμάτιο, γιὰ νὰ μὴ χαθῇ τὸ γάλα της. Καὶ ἂν δὲν εἶναι κανένας, βάζουν στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ μιὰ σκοῦπα ἢ τὸ τυλιγάδι (ξύλο ποὺ μαζεύουν τὸ νῆμα), γιὰ νὰ τῆς κάνῃ συντροφιά [3]).

35. Ἕως στὶς σαράντα δὲν ἀφήνουν τὴ λεχῶνα νὰ βγῇ ἔξω μετὰ τὴ δύση τοῦ ἥλιου, γιατὶ ἂν δῇ κανένα μακρυνὸ φῶς θὰ χαθῇ τὸ γάλα της.

36. Τὰ ροῦχα τοῦ παιδιοῦ δὲν τ' ἀφήνουν ἔξω μετὰ τὴ δύση τοῦ ἥλιου, γιὰ νὰ μὴ κακοπάθῃ.

37. Ὅταν τὸ παιδὶ εἶναι κλαψιάρικο καὶ δὲν κοιμᾶται, ἡ πεθερὰ ἢ καμιὰ ἄλλη ἡλικιωμένη γυναῖκα γυρνῶντας πρὸς κάποια μακρυνὴ φωτιὰ κάνει πὼς τὸ πετάει πρὸς αὐτὴ λέγοντας: «πᾶρε φωτιὰ τὰ κλάματα καὶ φέρε μας ὕπνο». Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές.

---

1) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. Β΄ 14-5.
2) Βλ. ἀνάλογα Νεοελλ. ἀνάλ. τόμ. Α΄ σελ. 383. Λαογρ. Δ΄ 735.
3) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. Β΄ 414 ἀρ. 82 καὶ Δ΄ 735.

Βάφτιση.

38. Ἡ βάφτιση γινότανε παλαιότερα συνήθως μόνο μὲ γυναῖκες. Γινότανε στὴν ἐκκλησιὰ μέσα σὲ ἕφτὰ μέρες καὶ συνηθέστερα αὐτὴ τὴν ἴδια μέρα μαζὶ μὲ τὸ σήκωμα τοῦ κρεββατιοῦ. Λίγες μέρες νωρίτερα ἡ μαμὴ ἀπὸ μέρους τῶν γονικῶν τοῦ παιδιοῦ πηγαίνει καὶ προσκαλεῖ τὴ νουνὰ μὲ ἕνα γλύκισμα νὰ βαφτίσῃ. [1]) Τὴν ὡρισμένη μέρα ἡ νουνὰ μὲ τοὺς καλεσμένους της πηγαίνει στὴν ἐκκλησιά. Φέρνουν καὶ τὸ παιδὶ ἡ μαμὴ μὲ τοὺς καλεσμένους τους καὶ γίνεται ἡ βάφτιση. Ὅσα παιδάκια εἶναι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν τὸ ὄνομα τρέχουν νὰ τὸ ποῦν στοὺς γονιοὺς ποὺ περιμένουν στὸ σπίτι καὶ παίρνουν χρήματα [2]) (μαρτυριά). Στὸ γυρισμὸ ἡ νουνὰ παραδίνει τὸ παιδὶ στὴ μητέρα του καὶ εὔχεται νὰ ζήσῃ. Ὕστερα δίνει κι αὐτὴ μαρτυριὰ ἢ *φαφτιστικά*. Στὴν ἐκκλησιὰ τὸ παιδὶ τὸ ντύνουν μὲ δῶρα τῆς νουνᾶς. Τὸ βράδυ κάνουν τραπέζι στὴ νουνὰ καὶ τοὺς πιὸ στενοὺς συγγενεῖς.

39. Ὅταν μεγαλώσῃ λίγο τὸ παιδὶ (μετὰ ἕνα ἢ δυὸ χρόνια) οἱ γονιοί του τὸ πηγαίνουν στὴ νουνά, πηγαίνοντας μαζὶ σ' αὐτὴν καὶ σ' ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειάς της δῶρα καὶ γλυκά. Κι αὐτὴ εἰδοποιημένη ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα, τοὺς ὑποδέχεται, τοὺς περιποιεῖται καὶ φεύγοντας δωρίζει στὸ παιδὶ ἕνα φλουρὶ καὶ ἄλλα δῶρα. Ἐδῶ τελειώνουν τὰ καθήκοντα μεταξὺ νουνοῦ καὶ βαφτιστικοῦ καὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Μόνο τὰ ἀρσενικὰ παιδιὰ πρέπει ἅμα μεγαλώσουν νὰ τὰ στεφανώσῃ ὁ νουνός των ἢ τοὐλάχιστον ἡ οἰκογένεια του καὶ ὕστερα νὰ *φαφτίσῃ* πάλι τὰ παιδιά τους καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

40. Ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς οἰκογένειας πρέπει νὰ ἔχουν τὸν ἴδιο νουνὸ ἢ τοὐλάχιστον ἀπὸ τὴν ἴδια οἰκογένεια, μόνον σὲ ἐξαιρετικὲς περίστασες ἀλλάζουν.

41. Στὰ πρῶτα παιδιὰ βάζουν συνήθως τὰ ὀνόματα τῶν πεθερικῶν [3]) καὶ στὰ ἄλλα ὅ,τι θέλει ὁ κουμπάρος.

42. Τὰ ἔκθετα τὰ βαφτίζει ὁ πρῶτος ποὺ θὰ τὰ βρῇ καὶ τὴν ἴδια ὥρα [4]). Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση προτιμοῦν τὰ ὀνόματα Ζήσης, Σταμάτης, Πέτρος κ.λ.π.

---

1) Βλ. ἀνάλογα Λαογρ. Ε' 46. Λαογρ. Ϛ' 185.
2) Βλ. ἀνάλογα Λαογρ. Ϛ' 185. Λαογρ. Η' 30.
3) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. Ϛ' 185.
4) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. Β' 414 ἀρ. 85, Ε' 47, Ϛ' 196.

43. Ὅταν τὸ παιδὶ γεννηθῇ πρόωρα, ἐπειδὴ φοβοῦνται μήπως πεθάνῃ, τὸ σηκώνουν ἐμπρὸς στὸ εἰκονοστάσι καὶ τὸ βαφτίζουν πρόχειρα λέγοντας: «Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος: Μαρία», ἂν εἶναι κορίτσι, καὶ «Χρῖστος», ἂν εἶναι ἀγόρι. Ἂν δὲν πάθῃ ὕστερα τίποτα τὸ παιδί, κάνουν ἐπίσημη βάφτιση, ἀλλὰ ἀφήνουν τὸ ἴδιο ὄνομα.

Τὸ σαράντισμα.

44. Τὴν παραμονὴ τῶν σαράντα ὅλο τὸ συγγενολόγι στέλνει στὴ λεχῶνα γλυκά· περισσότερα στὸ πρῶτο παιδί.

45. Στὶς σαράντα ἡ μαμὴ μὲ τὸ παιδὶ στὰ χέρια, πίσω ἡ λεχῶνα καὶ ἄλλες συγγένισσες, καλεσμένες ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα, πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία [1]). Ἐκεῖ δωρίζει στὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας ἕνα κομμάτι παννὶ ἢ ἕνα μαντήλι γιὰ τὸ κεφάλι καὶ γυρνῶντας στὸ σπίτι δωρίζει στὴ μαμὴ ἕνα κομμάτι παννὶ καὶ μιὰ πλάκα σαπούνι. Στὸ πρῶτο παιδὶ ἀντὶ γιὰ παννὶ δίνουν πουκάμισο ἀπ' τὴν προῖκα τῆς γυναίκας.

46. Στὶς σαράντα τὸ ἀπόγευμα ἡ λεχῶνα μὲ τὸ παιδὶ καὶ τὴ μαμὴ κάνει ἐπισκέψεις σὲ διάφορα σπίτια, τόσα, ποὺ νὰ εἶναι μονὰ (ἕνα - τρία - πέντε). Προτιμοῦνται οἱ στενότεροι συγγενεῖς. Αὐτοὶ δίνουν στὸ παιδὶ ἀπὸ ἕνα ἀβγὸ ὠμὸ καὶ καραμέλες, γιὰ νὰ εἶναι γλυκό. Μὲ τὸ ἀβγό, ποὺ θὰ πάρουν ἀπὸ τὸ πρῶτο σπίτι, πλένουν τὰ ροῦχα τοῦ παιδιοῦ, γιὰ νὰ καθαρίζουν εὔκολα. Αὐτὲς οἱ ἐπισκέψεις γίνονται γιὰ νὰ εἶναι τὸ παιδὶ δουλευτάρικο [2]).

Μετὰ τὸ σαράντισμα.

47. Ὅταν βγάλῃ δόντια τὸ παιδί, ὅποιος τὰ πρωτοϊδῇ τοῦ δωρίζει ἕγα πουκαμισάκι.

48. Ὅταν βγάλῃ δόντια τὸ παιδί, τὸ βάζουν νὰ σταθῇ ὄρθιο καὶ χύνουν ἀπάνω στὸ κεφάλι του στραγάλια, ποὺ τὰ μαζεύουν ἀπὸ κάτω τὰ παιδάκια. Ὕστερα στέλνουν στοὺς συγγενεῖς στραγάλια, δίνοντάς τους μαζὶ τὴν εἴδηση ὅτι τὸ παιδὶ ἔβγαλε δόντια.

49. Ὅταν χρονίσῃ τὸ παιδί, κάνουν μπογάτσα μὲ μαγιὰ ἀπὸ ρεβύθι καὶ μοιράζουν στοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς γιὰ νὰ εἶναι τυχερό.

---

1) Ἀνάλογο βλ. Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα τόμ. 1 σελ. 383—4.
2) Βλ. ἀνάλογο Λαογρ. τόμ. Β' 414 ἀρ. 84.

50. Ὅταν πρωτοπερπατήσῃ τὸ παιδί, κάνουν πάλι μπογάτσα μὲ μαγιὰ ἀπὸ ρεβύθι καὶ τὴ σπάνουν ἀκουμπῶντας την ἀπάνω στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ μικρὰ παιδιά, ποὺ πρέπει νὰ μὴν εἶναι ὀρφανά. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ πιὸ ἡλικιωμένη γυναῖκα τοῦ σπιτιοῦ ἀφοῦ τυλίξῃ στὰ πόδια τοῦ παιδιοῦ ἄσπρη καὶ κόκκινη μεταξωτὴ κλωστὴ τὴν κόβει ἀπάνω στὸ κατώφλι τῆς θύρας μὲ ἕνα μπαλταδάκι καὶ τὸ ἀφήνει νὰ τρέξῃ. Αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ περπατάῃ ἐλεύθερα τὸ παιδὶ καὶ νὰ μὴ σκουντάφτῃ. Ἡ μπογάτσα μοιράζεται στὰ συγγενικὰ σπίτια.

51. Ὅταν τὰ παιδιὰ γίνουν 5-6 χρονῶν, τὰ στέλνουν στὸ σχολεῖο, καὶ ἀφοῦ μάθουν ἀνάγνωση καὶ γραφή, τὰ μὲν κορίτσια μπαίνουν συνήθως στὸ νοικοκυριό, τὰ δὲ ἀγόρια, ἂν εἶναι ἀπὸ βασταγμένες οἰκογένειες, ἐξακολουθοῦν τὸ σκολειό, ἂν εἶναι φτωχά, τὰ στέλνουν νὰ μάθουν τέχνη. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισαν νὰ σπουδάζουν καὶ τὰ κορίτσια.

ΝΕΚΡΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ

ΥΠΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΦΕΛΟΥΚΗ

Φοιτήτριας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Τὰ παρακάτω νεκρικὰ ἔθιμα ἔγραψα ἀπὸ πληροφορίες τῆς μητέρας μου, ποὺ κατάγεται μὲν ἀπὸ τὴν Αἶνο, ἔχει ὅμως ἐγκατασταθῆ ἀπὸ παιδὶ στὴν Ἀλεξανδρούπολη. Καθὼς μπορεῖ νὰ παρατηρήσῃ κανένας τὰ ἔθιμα αὐτὰ δὲν ἔχουν χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες μὲ τοπικὸ χρῶμα, ὅπως συνήθως συμβαίνει στὰ ἔθιμα τῶν χωριῶν. Τὰ περισσότερα ἔχουν ὄψη σβυσμένη καὶ τυπική. Μολαταῦτα εἶναι ἀρκετά, ποὺ μᾶς ὑπενθυμίζουν ὡρισμένα ἀρχαῖα, ὅπως π. χ. τὸ πλύσιμο καὶ τὸ σαβάνωμα καὶ τὸ ἄλλαγμα, ἡ τοποθέτηση τῆς κάσας τοῦ νεκροῦ ψηλὰ στὴ μέση τῆς κάμαρας μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο σ' ὡρισμένο σημεῖο, ἡ μακαριά, δηλ. τὸ τραπέζι, ποὺ γίνεται τὸ βράδυ μετὰ τὴν ταφὴ στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ καὶ μάλιστα μέσα στὴν κάμαρα τοῦ νεκροῦ, τὰ κόλλυβα, τὸ πλύσιμο τῶν χεριῶν αὐτῶν ποὺ συνώδεψαν τὸ νεκρὸ καὶ ὅσα ἄλλα [1]).

Τὸ ψυχομάχημα.

Μόλις δοῦν πὼς ὁ ἄρρωστος εἶναι βαριὰ καὶ ψυχομαχεῖ, τὸν κοινωνοῦν. Τὴν ἁγία κοινωνία τὴν φέρνει ὁ παπᾶς κρατῶντας την κάτω ἀπ' τὸ πετραχήλι, ὁ δὲ καντηλανάφτης πάει μπροστὰ μ' ἕνα φανάρι.

Τὸ ἀγγελόκομμα.

Τὸν ἄρρωστο ποὺ ψυχομαχεῖ δὲν πρέπει νὰ τὸν πειράζουν οὔτε καὶ νὰ κλαῖνε καὶ νὰ φωνάζουν κοντά του, γιατὶ κείνη τὴ στιγμὴ βλέπει τὸν ἄγγελό το, καὶ ἂν τὸν ἀγγελοκόψουν, δὲ βγαίνει ἡ ψυχή του καὶ τυράννειέται πολύ.

---

1) Βλέπε *Πολίτου*, Τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν (Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Γ' 323 κ. ἑ.).

Τὸ σαβάνωμα.

Μόλις ξεψυχήσῃ ὁ ἄρρωστος ἀμέσως βγαίνουν ὅλοι μέσα ἀπ' τὸ δωμάτιο καὶ μένει μέσα μονάχα ἡ σαβανώτρα καὶ μιὰ ἄλλη γριὰ συγγενής. Ἡ σαβανώτρα σκίζει τὰ ροῦχα του καὶ τὰ βγάζει, βάζει σ' ἕνα ποτηράκι κρασὶ καὶ μ' ἕνα μπαμπάκι, ποὺ τὸ βουτᾷ μέσα στὸ κρασί, σφουγγίζει ὅλο τὸ σῶμα του (τὸ ποτηράκι καὶ τὸ μπαμπάκι τὰ βάζουν στὰ πόδια του μέσα στὴν κάσα). Παίρνει ἔπειτα τὸ σάβανο (ἕνα κομμάτι χασέ), τὸ ἀνοίγει λαιμουδιὰ καὶ τοῦ τὸ περνᾷ. Ἀπ' αὐτὸ τὸν ἴδιο χασὲ κρατᾷ ἕνα κομμάτι γιὰ νὰ τὸ χάνῃ ἕνα μαξιλάρι, ποὺ τὸ γεμίζει μὲ χῶμα καὶ τοῦ τὸ βάζει τὴν ὥρα ποὺ τὸν θάφτουν, γιατὶ δὲν κάνει νὰ μένῃ τὸ μαξιλάρι μὲ τὸ μαλλί. Λένε πὼς μαυρίζουν τάχα τὰ κόκκαλά του. Μετὰ τὸ σάβανο τοῦ βάζει ἀσπρόρουχα καθαρὰ (πολλοὶ συνηθίζουν καὶ καινούργια), ἔπειτα τὰ ἐξώρουχα τὰ καλύτερά του· κάλτσες καὶ παπούτσια πρέπει νὰ εἶναι καινούργια. Ἂν εἶναι νέος ἀνύπαντρος, τὸν ντύνουν στὰ μαῦρα, σὰ γαμπρό, ἂν νέα ἐπίσης ἀνύπαντρη, ἄσπρα, σὰν νύφη.

Τὰ μάτια του τὰ κλείνουν, ἔπειτα βάζουν λίγο μπαμπάκι καὶ τοῦ τὰ δένουν, γιατὶ ἂν δὲν κάνουν αὐτὸ κρυώνουν καὶ μένουν ἀνοιχτά. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ γιὰ τὸ στόμα. Τοῦ σταυρώνουν τὰ χέρια καὶ τοῦ τὰ δένουν μὲ μιὰ κορδέλλα μαύρη, ἂν εἶναι γέρος, ἄσπρη, ἂν εἶναι νέος.

Στὴ μέση τῆς καλῆς κάμαρας στρώνουν ἕνα στρῶμα, σεντόνι καὶ ἕνα μαξιλάρι καὶ τὸν βάζουν μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὴν ἀνατολή. Ἔτσι μένει ὡς ποὺ νὰ γίνῃ τὸ φέρετρο, ἡ κάσα. Μόλις γίνῃ, τὸν βάζουν μέσα καὶ τὸ στηρίζουν σὲ δυὸ καρέκλες γιὰ νά 'ναι ψηλά. Στὰ χέρια του τοῦ βάζουν μιὰ μικρὴ εἰκόνα, ποὺ τὴν παίρνουν, ὅταν τὸν κατεβάσουν στὸ μνῆμα. Τὸ φέρετρο γίνεται μαῦρο μὲ ἀσημένιους σταυροὺς χάρτινους, ἂν εἶναι γέρος, ἂν δὲ νέος, ἄσπρο μὲ χρυσοῦς [1]).

Στὸ πλάϊ του βάζουν ἕνα τραπεζάκι μὲ μιὰ καντῆλα, ἕνα θυμιατὸ καὶ μιὰ κοῦπα γεμάτη ἀλεύρι, ποὺ μέσα στηρίζουν κεριά, ποὺ παίρνουν ἀπ' τὴν ἐκκλησιά.

Ὁ νεκρὸς πρέπει νὰ μείνῃ μιὰ βραδιὰ σπίτι του· τὸ ἔχουν σὲ καλό. Τὸν σκεπάζουν μὲ ἕνα μαῦρο παννὶ καὶ ὅλοι κάθουνται γῦρο καὶ κλαῖνε. Μοιρολόγια δὲν ἔχουμε, μόνο ἡ μάννα κλαίει καὶ φωνάζει περισσότερο ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ κλαίοντας λέγει γιὰ τὶς καλοσύνες του.

1) Λέγοντας ἄσπρο ἢ μαῦρο ἐννοῶ ξύλινο μὲ ντύσιμο πάννινο ἄσπρο ἢ μαῦρο.

Στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ.

Συγγενεῖς, φίλοι καὶ γειτόνοι ἔρχονται μὲ κερί, λουλούδια καὶ θυμίαμα. Ἀφοῦ ἀνάψουν τὸ κερὶ καὶ τὸ στηρίξουν στὴν κοῦπα, ἀφήνουν τὸ θυμίαμα πάνω στὸ τραπέζι, ρίχνουν τὰ λουλούδια πάνω στὸ νεκρό, φιλοῦν τὸ εἰκόνισμα, ποὺ ἔχει πάνω στὰ χέρια του, μετὰ τὸν φιλοῦν στὸ μέτωπο καὶ συλλυποῦνται τοὺς σπιτικοὺς λέγοντας: *νὰ ζήσῃ ὁ λόγος σου*· στὸ νεκρὸ λέγουν: *θεὸς σχωρέσ' τον*. Ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ὀρθάνοιχτη, καὶ ἔξω εἶναι τὸ καπάκι τῆς κάσας. Μέσα στὸ σπίτι, ἂν ἔχουν καθρέφτες, τοὺς σκεπάζουν μὲ μαῦρα παννιά, καὶ τὰ κάδρα τὰ γυρνοῦν ἀνάποδα.

Τὸ σήκωμα τοῦ λείψανου.

Ὅταν ἔρθῃ ἡ ὡρισμένη ὥρα, ἡ καμπάνα ἀρχίζει νὰ χτυπᾷ ἀργὰ καὶ λυπητερά. Ὅλοι, γνωστοὶ καὶ φίλοι, μαζεύουνται ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Ὁ παπᾶς μπαίνει μέσα, ντύνεται καὶ διαβάζει τρισάγιο, χαιρετοῦν τὸ νεκρὸ οἱ σπιτικοὶ καὶ ὅσοι θέλουν ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία. Πρῶτα πηγαίνει ἕνα παιδάκι κρατῶντας τὸ καπάκι τῆς κάσας, κατόπι παιδιὰ φορεμένα, ποὺ κρατοῦν τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ τὸ σταυρό, ἔπειτα ἕνα παιδάκι ποὺ κρατᾷ τὸ *συχώργιο* (παξιμάδια καὶ κουφέττα) καὶ ἕνα μπουκάλι κρασί, ὁ παπᾶς καὶ τελευταῖα τὸ λείψανο. Ἀπὸ πίσω οἱ γυναῖκες, κατόπι οἱ ἄνδρες. Ἡ κηδεία περνᾷ ἀπ' τοὺς πιὸ κεντρικοὺς δρόμους καὶ φτάνει στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖ διαβάζουν τὸ νεκρὸ καὶ τὸν χαιρετοῦν γιὰ τελευταία φορά. Πρώτη κάνει ἀρχὴ ἡ μάννα, ἔπειτα οἱ συγγενεῖς καὶ τελευταῖοι οἱ ξένοι.

Στὸν τάφο.

Μόλις φτάσουν στὸ νεκροταφεῖο, σταματοῦν μπροστὰ στὸ μνῆμα, ὁ παπᾶς περνᾷ πάλι ἕνα τρισάγιο καὶ κατεβάζουν τὸ νεκρὸ μέσα στὸν τάφο. Ἡ σαβανώτρα βγάζει τὸ μαξιλάρι μὲ τὸ μαλλὶ καὶ τοῦ βάζει τὸ χασεδένιο, γεμᾶτο χῶμα, παίρνει καὶ τὴν εἰκόνα ἀπ' τὰ χέρια του. Ὁ παπᾶς χύνει τὸ κρασὶ πάνω στὸ νεκρὸ κάνοντας τρεῖς σταυρούς. Ἡ μάννα, ἡ ἀδερφὴ καὶ ὅσοι βρίσκουνται γῦρο παίρνουν ἀπὸ μιὰ χοῦφτα χῶμα, τὸ ρίχνουν ἀπάνω στὸ νεκρὸ καὶ λένε: «χῶμα εἶσαι καὶ χῶμα νὰ γίνῃς.» Ὁ νεκροθάπτης βάζει τὸ καπάκι καὶ σκεπάζει τὸν τάφο μὲ χῶμα. Μετὰ μιὰ γυναῖκα μοιράζει τὸ *συχώριο*.

Στὸ σπίτι.

Ἀφοῦ θάψουν τὸ νεκρό, γυρίζουν ὅλες οἱ γυναῖκες στὸ σπίτι ἀπ' τοὺς ἄντρες μόνο οἱ συγγενεῖς. Μιὰ γυναῖκα στέκεται στὴν πόρτα μ' ἕνα κουμάρι καὶ χύνει νερὸ σ' ὅλους νὰ πλύνουν τὰ χέρια τους. Στὴ μέση τῆς κάμαρας, ποὺ εἶναι τὸ νεκρό, εἶναι ἕνα τραπέζι καὶ ἀπάνω ἕνα ποτήρι κρασὶ καὶ παξιμάδια. Ὁ παπᾶς διαβάζει τρισάγιο, θυμιάζει ὅλους καὶ συχωρνᾷ πρῶτος βουτῶντας ἕνα κομμάτι παξιμάδι μέσα στὸ κρασί. Ὅλοι τὸν ἀκολουθοῦν. Μετὰ προσφέρουν καφὲ καὶ οἱ ξένοι φεύγουν.

Ἡ μακαριά.

Τὸ βράδυ μέσα στὴν κάμαρα, ποὺ εἶχαν τὸ λείψανο, στρώνουν ἕνα τραπεζοπάννι κάτω καὶ κάθουνται γῦρο ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ τρῶνε σοῦπα, καμωμένη μὲ βούτυρο, καὶ διάφορα ἄλλα, ἐλιές, τυρί, ψωμί, ἐκτὸς ἀπὸ κρέας.

Τὴ τρίτη ἡμέρα.

Παίρνουν τὸ ἀλεύρι τῆς κούπας, ποὺ εἶχε τὰ κεριά, καὶ τὸ κάνουν μιὰ λειτουργιά· ἐπίσης βράζουν λίγο σιτάρι, τὸ ἀνακατεύουν μὲ λίγο ζάχαρι καὶ γεμίζουν ἕνα πιάτο, ἀπὸ πάνω κάνουν ἕνα σταυρὸ μὲ σταφίδες κόκκινες, ἂν εἶναι νέος, μαῦρες, ἂν εἶναι γέρος. Τὴ λειτουργιὰ καὶ τὰ κόλλυβα τὰ πηγαίνουν στὸν τάφο. Ἐκεῖ κλαῖνε ἀπαρηγόρητα, βρέχουν λίγο τὸ μνῆμα δῆθεν γιὰ νὰ δροσιστῇ ἡ ψυχή, θυμιάζουν καὶ τὸ γεμίζουν λουλούδια. Περνοῦν τρισάγιο καὶ τὰ κόλλυβα τὰ ρίχνουν πάνω στὸ μνῆμα, τὴ λειτουργιὰ τὴ δίνουν στὸν παπᾶ ἢ σὲ κανένα φτωχό.

Τὸ ἴδιο κάνουν στὶς ἐννέα μέρες καὶ στὶς εἴκοσι.

Τὰ σαράντα.

Τὸ μνημόσυνο πάντα γίνεται 5—6 μέρες νωρίτερα, γιὰ νὰ ἔχῃ τὰ κόλλυβα ὁ νεκρὸς καὶ νὰ χαίρεται. Τὴν Παρασκευὴ βράζουν τὸ σιτάρι σ' ἕνα μεγάλο ἀγγεῖο (ὅσες ὀκάδες θέλει ὁ καθένας). Ἀφοῦ βράσῃ καλά, τὸ στραγγίζουν σὲ πανέρι καὶ τὸ ρίχνουν μέσα σὲ τραπεζοπάννι γιὰ νὰ τραυήξῃ. Ἔχουν ἕτοιμο ἀλεύρι καβουρντισμένο, σταφίδες, μυρωδικά, ἀμύγδαλα, καρύδια καὶ κουφέττα. Τὸ Σάββατο τὸ μεσημέρι μαζεύουνται στὸ σπίτι συγγένισσες καὶ μερικὲς γνωστές, στρώνουν κάτω ἕνα τραπεζοπάννι, κάθουνται τριγῦρο καὶ ἀρχίζουν νὰ γεμίζουν πιάτα μὲ κόλλυβα (ἀνακατέβουν λίγο σιτάρι μὲ ἀλεύρι, ὅσο τὸ παίρνει τὸ πιάτο, ρίχνουν μέσα καρύδια, μυρωδικά, ἀμύγδαλα, ἀπὸ πάνω στρώνουν ζάχαρι καὶ ἔπειτα κάνουν ἕνα σταυρὸ μὲ κουφέττα). Μιὰ γυναῖκα ἢ ἕνα κορίτσι μοιράζει τὰ πιάτα αὐτὰ στὰ συγγενικὰ σπίτια καὶ τὰ γνωστὰ καὶ τοὺς λέει ὅτι τὴν Κυριακὴ θὰ γίνῃ τὸ μνημόσυνο· τοιχοκολλοῦν ἐπίσης καὶ στὸ δρόμο. Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου στολίζουν ἕνα πιάτο, τὸ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία, τὸ διαβάζει ὁ παπᾶς καὶ ἔπειτα τὸ μοιράζουν.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῒ ἑτοιμάζουν δύο δίσκους γεμάτους κόλλυβα, ὡραῖα στολισμένους, κάνουν δηλ. ἕνα μεγάλο σταυρὸ μὲ κουφέττα καὶ στὸ ἀπάνω μέρος τοῦ σταυροῦ ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ γράφουν ἐπίσης μὲ κουφέττα, ἀλλὰ μικρά, τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ πεθαμένου καὶ τοῦ ἐπιθέτου του. Τὸν ἕνα τὸν πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία, τὸν ἄλλον τὸν κρατοῦν γιὰ τὸ μνῆμα.

Μετὰ τὴ λειτουργία μένουν στὴν ἐκκλησία ὅσοι εἶναι καλεσμένοι στὸ μνημόσυνο, μοιράζει ὁ καντηλανάφτης κεριά, τὰ ἀνάβουν ὅλοι καὶ ἀρχίζει τὸ μνημόσυνο. Ὅταν τελειώσῃ, μοιράζουν τὰ κόλλυβα καὶ τραυοῦν ὅλοι στὸ νεκροταφεῖο. Σταματοῦν μπροστὰ στὸ μνῆμα, τὸ θυμιάζουν, ρίχνουν λουλούδια, διαβάζει ὁ παπᾶς τρισάγιο, μοιράζουν πάλι τὰ κόλλυβα καὶ γυρνοῦν στὸ σπίτι. Κερνειοῦνται κονιὰκ καὶ καφὲ καὶ φεύγουν οἱ ξένοι.

Ἔτσι γίνεται τὸ μνημόσυνο καὶ στοὺς ἓξ μῆνες, στοὺς ἐννέα καὶ στὸ χρόνο.

Τὸ ξεχωμάτιασμα.

Τὸ νεκρὸ τὸν ξεχωματιάζουν στὰ τρία χρόνια. Οἱ σπιτικοί, ὅταν συμπληρωθοῦν τρία χρόνια, εἰδοποιοῦν τοὺς πιὸ στενοὺς συγγενεῖς νὰ παραβρεθοῦν στὸ ξεχωμάτιασμα. Τὸ Σάββατο τὸ πρωῒ πηγαίνουν στὸ νεκροταφεῖο μαζὶ μὲ τὸν παπᾶ, παίρνοντας μαζί τους ἕνα πιάτο κόλλυβα, παξιμάδια καὶ ἕνα μπουκάλι κρασί.

Ἀπὸ μέρες παραγγέλνουν στὸ μαραγκὸ ἕνα κασελάκι, ἀπάνω νὰ εἶναι ζωγραφισμένος ἕνας σταυρὸς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ, γιὰ τὰ κόκκαλα. Μόλις φτάσουν στὸ νεκροταφεῖο, σταματοῦν μπροστὰ στὸ μνῆμα, ὁ νεκροθάφτης τὸ ἀνοίγει, βγάζει τὰ κόκκαλα, τὰ πλύνουν μὲ νερό, ἔπειτα μὲ κρασὶ καὶ τὰ βάζουν μέσα σ' ἕνα ἄσπρο παννί, τὰ διαβάζει ὁ παπᾶς, ὅσοι θέλουν τὰ χαιρετοῦν, ἔπειτα τὰ βάζουν μέσα στὸ κασελάκι, ποὺ τὸ τοποθετοῦν στὸ κοιμητήρι. Συχωρνοῦν ὅλοι καὶ γυρίζουν σπίτι.

Ἔτσι μὲ τὸ ξεχωμάτιασμα τελειώνουν οἱ ὑποχρέωσές τους πρὸς τὸ νεκρό. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνο τὰ ψυχοσάββατα χάνουν ἀπὸ ἕνα πιάτο κόλλυβα καὶ περνοῦν τὸ ὄνομά του.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΧΙΑΚΩΝ ΣΚΩΠΤΙΚΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

ΥΠΟ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΒΙΟΥ

Γ'. [1])

Α'. Διὰ τοὺς Καστρινούς.

Διὰ τοὺς Καστρινούς, τοὺς παλαιοτέρους κατοίκους τῆς πρωτευούσης τῆς Χίου, τοῦ Κάστρου, ἐπλάσθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων κυρίως πλεῖστα ἀνέκδοτα, ἅτινα εἶναι ἀπόρροια τοῦ εὐθύμου καὶ εὐτραπέλου χαρακτῆρος, τοῦ διακρίνοντος ἀνέκαθεν πάντα Χῖον (Χῖος γέλως, Χῖα ζωὴ κ.τ.λ.). Διὰ τῶν ἀνεκδότων τούτων οἱ χωρικοὶ ἀπήντων εἰς τ' ἀστεῖα πειράγματα, τὰ σαρκαστικὰ ἐνίοτε, ἅτινα ἀπηύθυνον οἱ Καστρινοὶ πρὸς αὐτοὺς ἐν τῇ πόλει, εἰρωνευόμενοι τὴν ἀφέλειαν, τὴν περίεργον ἀμφίεσιν, τὸ χωρικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα αὐτῶν κ.τ.λ. Ἐπειδὴ δ' ἀφ' ἑτέρου οἱ Καστρινοὶ ἀπετέλουν τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ αἵματος καὶ τοῦ πλούτου τῆς νήσου, ἐξ αὐτῶν δ' ἐξελέγοντο οἱ ἄρχοντες τῆς Χίου, οἱ συνετοὶ καὶ πανίσχυροι δημογέροντες, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐκίνουν καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν χωρικῶν καὶ τὸ μῖσος ἐνίοτε τῶν δυσηρεστημένων ἐξ αὐτῶν. Οὕτω κατὰ τὰς κομματικὰς διαμάχας τοῦ 1864-65 οἱ χωρικοὶ ἐξεγερθέντες κατὰ τῶν δημογερόντων καὶ τῶν Καστρινῶν ἐν γένει ἀπεκάλουν αὐτοὺς εἰρωνικῶς *«φουντούκηδες»* [2]), ἀποκαλούμενοι ὑπ' αὐτῶν *«κουρελιάρηδες»*. Κατόπιν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀκόμη οἱ χωρικοὶ ἀπεκάλουν τοὺς Καστρινοὺς εἰρωνικῶς *«μισέδες»*, ἐπειδὴ οἱ παλαιοὶ ἀριστοκράται προσεφωνοῦντο διὰ τοῦ *μισὲ* [3]) (Μισὲ-Λουρεντζῆς, Μισὲ-Ζαννῆς, Μισὲ-Γιάννης ὁ Ψυχάρης κ.τ.λ.), ἔπλασαν δὲ καὶ διάφορα χλευαστικὰ ἀνέκδοτα εἰς βάρος των, δι' ὧν ἐχαρακτήριζον τὴν μὲν οἰκονομίαν αὐτῶν ὡς φιλαργυρίαν, τὴν δὲ πολιτικήν των φρόνησιν καὶ συντηρητικότητα ὡς δειλίαν.

Τὰ περισσότερα τῶν διὰ τοὺς Καστρινοὺς ἀνεκδότων ἀπεδόθησαν εἰς τὸν *Μισὲ-Ζαννῆν* (ὄχι Τζαννῆν ὡς προφέρεται ὑπὸ τῶν μὴ Χίων), ὅστις εἶναι κυρίως ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ παλαιοῦ Καστρινοῦ, τοῦ ἀριστοκράτου καὶ πολιτικοῦ, κατόπιν δὲ κατήντησεν ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ Χίου ἐν γένει, εἰς αὐτὸν δ' ἀπεδόθη τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τῶν χωρικῶν, εἶτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ξένων σωρεία ὅλη ἀνεκδότων ὡς εἰς τὸν ἀρχαῖον Αἴσωπον οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι καὶ εἰς τὸν Ναστραδδὶν Χότζαν πλεῖστα ἀνέκδοτα. Κατόπιν διὰ συμπιλήσεως διαφόρων ἀνεκδότων, ἐξ ὧν πολλὰ εἶναι κοινά, ἀποδιδόμενα καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ἐπλάσθη ὑπὸ ξένων, ὡς φαίνεται, τὸ λεγόμενον «μυθιστόρημα τοῦ Μισὲ-Ζαννῆ», ἤτοι μακροτέρα πως εὐτράπελος διήγησις μὲ εἱρμόν τινα, σατιρίζουσα τοὺς Χίους, μὲ κύριον πρόσωπον τὸν Μισὲ-Ζαννῆν.

Τὰ διὰ τοὺς Καστρινοὺς ἀνέκδοτα ἀπεδόθησαν κατόπιν ὑπὸ τῶν ξένων εἰς ὅλους τοὺς Χίους, ὁ πυρὴν ὅμως τῶν περισσοτέρων εἶναι καθαρῶς χιακὴ δημιουργία, ἀποδεικνύουσα τὸ εὐτράπελον πνεῦμα τοῦ χιακοῦ λαοῦ. Ἐκ τούτων δημοσιεύονται ἐνταῦθα ὅσα συνελέγησαν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς Β'. σειρᾶς ἐν τῇ Λαογραφίᾳ [1]).

1) Ἐφέρανε μιὰν καμῆλα στὴ Χιὸ κ' ἐμαζεύτηκεν ὁ κόσμος κ' ἐρωτούσαν οἱ Καστρινοί: «Βρέ, εἶντα ζῶ εἶν τοῦτο; Εἶντα ζῶ εἶν τοῦτο;» Ἄλλος ἤλεγε «γαδούρι», ἄλλος «ἀγελάδα». Πετᾷ κι ὁ Μισὲ-Ζαννῆς καὶ λέ: «Βρ' ἔ βλέπετεν πὼς εἶν ἑκατὸ χρονῶ λαγώς;»

Κατὰ τὸν Δ. Παπαντωνάκην ἐκ Κάμπου, ἐτῶν 50. Δι' αὐτοῦ σκώπτεται ἡ μικρόνοια τῶν Καστρινῶν. Τὸ αὐτὸ ἤκουσα καὶ παρὰ Σμυρναίων, ἀποδιδόντων αὐτὸ εἰς ὅλους τοὺς Χίους.

2) Ἤρριξεν ὁ Μισὲ-Ζαννῆς μιὰν πέτρα στὴ θάλασσα, κ' ἤκαμε «μπλούμ!» Εὐτὸς ἐθάρρεν πὼς τοῦ μαλλώνουν ἀφ' τὴ θάλασσα κ' ἐφώναξεν: «Ἀντέστε μπακαλούμ!» [2]).

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκ Κάμπου. Καὶ τοῦτο ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν ξένων εἰς ὅλους τοὺς Χίους.

---

[1]) Ἡ Α' σειρὰ ἐδημοσιεύθη ἐν Λαογραφίᾳ Δ' 476-99, ἡ Β' αὐτ. Τ' 616-34.

[2]) Οὕτως ἀπεκαλοῦντο οἱ ἀριστοκράται καὶ οἱ πλούσιοι Καστρινοὶ ὡς δῆθεν τρεφόμενοι μὲ φουντούκια καὶ γινόμενοι εὐτραφεῖς (πρβλ. τοὺς ἀρχαίους *παχεῖς* τῆς Νάξου).

[3]) Τὸ *μισέ*, ἐκ τοῦ γενουατικοῦ messer (γαλ. monsieur), ἔπαυσε νὰ εἶναι κανονικὴ προσφώνησις τῶν ἀριστοκρατῶν Καστρινῶν περὶ τὰ τέλη ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε εἰσήχθη ἀντ' αὐτοῦ τὸ σιὸρ (ἐκ τοῦ Ἰταλ. signore). Τοῦτο ἀντικατέστησε σήμερον τὸ *κύριος* ἢ *κύρ*, σπανίως δὲ ἀκούει τις σήμερον ἐν Χίῳ ἀπὸτοὺς ἁπλοϊκωτέρους καὶ τὴν προσφώνησιν *σιόρ*.

---

[1]) Ἐν τῇ ἀποδόσει τούτων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς παρούσης συλλογῆς ἐτηρήθη αὐστηρῶς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ διηγουμένου.

[2]) Ἐλᾶτε νὰ ἰδοῦμε.

3) Ἕνας Καστρινὸς ἤβαλεν τὸ χέρι του μέσα σ' ἕνα πιθάρι μὲ στενὸλ λαιμό, ποὺ εἶχεμ μέσα σῦκα, ἐφούχτιασεμ μερικὰ κ' ὕστερι δὲν ἐμπόρειεν πιὰ νὰ τὸ βγάλῃ ὄξω, γιατὶ ἐβάσταν τὰ σῦκα κ' ἦν ἐχώρειεν νὰ βγῇ ἡ φοῦχτα του ἀφ τὸ στενὸλ λαιμὸν τοῦ πιθαριοῦ. Ἐφέραν τὸ λοιπὸν τὸμ Μισὲ-Ζαννῆν καὶ τὸν ἀρωτοῦσαν : «Εἶντα νὰ κάμωμεν τώρα ;» Λέ τως ὁ Μισὲ-Ζαννῆς : «Κόψετέ του τὸ χέρι του, νὰ γλυτώσωμεν τὴ στάμνα!»

Παρὰ τοῦ Π. Φωκιανοῦ ἀπὸ τὸ Χαλκιὸς τῶν Καμποχώρων. Δι' αὐτοῦ ψέγεται ἡ φιλοργυρία καὶ ἡ μικρόνοια τῶν Καστρινῶν, οἵτινες πάλιν ἀποδίδουν τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο εἰς τὰ Μαστιχόχωρα.

4) Ὁ Γέρω-Σγούτας ἦταν πλούσιος καὶ γενικός. [1]) Σὰν ἤταλ λεύτερος εἶχε μιὰ γιαβουκλοῦ [2]) κι ἀφοῦ τὴν ἀπάτησεν, ἦν ἤθεν νὰ τὴν πάρῃ. Οἱ συγγενεῖς της τότες τὸν ἐπῆγαν στὸμ μεζζᾶ, [3]) κι ὁ μεζζᾶς ἐποφάσισεν νὰ τὸ στεφανώσουμ μὲ τὸ ζζόρι. [4]) Σὰν ἤπιασεν τὰ στεφάνια ὁ Παπᾶ-Μητροφάνης νὰ τοὺς στεφανώσῃ, ἐφώναζεν ὁ Σγούτας, ποὺ ἦταν καὶ λιγάκι τσευδός : «Μητδοφάνη, Μητδοφάνη, μὴν τὸ βάλῃς τὸ ττεφάνι! — Γιατί ; τοῦ λὲ ὁ παπᾶς. — Γιατ' εἶμαι Γούτας» λὲ εὐτός. Τοῦ λὲ κι ὁ παπᾶς : «Ἂν εἶσαι καὶ Γούτας, ἄθεμ μὴν ἐβούτας!».

Κατὰ τὸν Ἐμμ. Σουβλῆν, ἐτῶν 70, ἐκ τοῦ χωρίου Χαλκιὸς τῶν Καμποχώρων. Δι' αὐτοῦ ψέγεται ἡ ὑπεροψία τῶν Καστρινῶν, ἀποδεικνύεται ὅμως καὶ ἡ ἀμεροληψία τῆς δημογεροντίας.

5) Μὲ τὸμ μόδο, [5]) μὲ τὸμ μόδο, παίρν' ὁ Καστρινὸς τὸν πρόρο [6]).

Παρὰ πολλῶν Καμποχωριτῶν. Διὰ τῆς παροιμίας δηλοῦται ὅτι οἱ Καστρινοὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τῶν τρόπων των ὠφελοῦνται πολύ. Κατόπιν δὲ ἐγενικεύθη ἡ παροιμία αὕτη δηλοῦσα ὅτι πᾶς τις διὰ τοῦ καλοῦ τρόπου καὶ τῆς ἐπιτηδειότητός του κατορθώνει νὰ ὠφελῆται.

6) Ὁ Μισὲ-Ζαννῆς κ' ἕνας φίλος του ἐκοιμούντα στὴν ἴδια κάμαρη. Λὲ ὁ φίλος του στὸ Μισὲ-Ζαννῆ : «Μισὲ-Ζαννῆ, κοιμᾶσαι ;» Τοῦ λὲ ἐκεῖνος : «Πῶς ; [8])» Λὲ ὁ φίλος του : «Γιατὶ ἂν ἤσου ξυπνός, θὰ σοῦ ζητοῦσα νὰ μοῦ δανείσῃς δυὸ τάλλαρα.» Λέει του ὁ Μισὲ-Ζαννῆς : «Κοιμοῦμαι καὶ ρουχαλίζω κιόλας.»

Παρὰ πολλῶν χωρικῶν καὶ ξένων. Ἀπεδόθη εἰς τοὺς Καστρινοὺς καὶ ἐν γένει εἰς ὅλους τοὺς Χίους, ἐνῶ εἶναι πάγκοινον, σατιρίζον ἐν γένει τὴν φιλαργυρίαν. Παραλλαγὴ τούτου ἀναφέρει ἀντὶ τοῦ Μισὲ-Ζαννῆ Ἑβραῖον.

---

1) Ἀπὸ γενιά, εὐγενής. 2) Ἐρωμένη. 3) Δημογεροντία. 4) Διὰ τῆς βίας. 5) Τρόπον. 6) Τὸ πρῶτο-πρῶτο κρασί, τὸ διαυγέστερον καὶ καλύτερον (ἐκ τοῦ πρόωρος ἢ πρόρροος). 8) Γιατί ;

7. *Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Μισὲ-Ζαννῆ.*

Σαράντα Χιῶτες ἐπῆγαν νὰ κόψουν ἕναν πλάτανο. Ἐκεῖ ποὺ πήγαιναν τοὺς ἔπιασεν ἡ ζέστη κ' ηὗραν μιὰ στέρνα καὶ βάλαν τὰ ποδάρια τως μέσα νὰ δροσιστοῦν. Ἐκεῖ ἐχάσαν τὰ ποδάρια τως καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ τὰ βροῦν. Ἕνας ξυλᾶς ἐπέρασε καὶ τοῦ 'παν τότις νὰ τῶς τὰ ξεχωρίσῃ. Λέει τως ἐκεῖνος : «Ἅμα μοῦ δώκετε τοὺς σαράντα μπαλτᾶδες σας, δέχομαι.» Τοῦ δώκαν τοὺς μπαλτᾶδες, πετᾷ κάτω τὰ ξύλα, παίρνει ἕνα μπαλτᾶ κι ἀρχίζει νὰ χτυπᾷ τὰ πόδια τοῦ μιανοῦ, ὕστερα τ' ἀλλονοῦ ὣς τοὺς σαράντα. Ὁ καθένας ποὺ πονοῦσε ἤβγαζεν τὰ πόδιά του, κ' ἔτσι τὰ ξεχώρισε κ' ηὗρεν ὁ καθένας τὰ πόδια του.

Δὲν εἶχαν ὅμως μπαλτᾶδες νὰ κόψουν τὸν πλάτανο. Παίρνουν ξοπίσω τὸν ξυλᾶ. Εὐτός, πονηρός, βρίσκει ἕνα καλάμι καὶ μιὰ βουνιὰ (κοπριὰ βουδιοῦ), περνᾷ τὴ βουνιὰ στὴν ἄκρη τοῦ καλαμιοῦ καὶ τὸ στένει ὁλόρτο. Τό 'δαν οἱ Χιῶτες κ' ἐκάμαν συμβούλιο, πῶς ἐνήβηκεν τὸ βούδι ἀπάνω στὴν ἄκρη τοῦ καλαμιοῦ κ' ἤκαμεν τὴ βουνιά. Ὁ Μισὲ-Ζαννῆς, ὁ ξυπνότερος, ἦταν πολὺ πίσω, γιατ' ἦταν κουτσός. Τὸν ἐπερίμεναν νά 'ρτῃ, κι ὣς ποὺ νά 'ρτῃ, τὸ σκᾷ [1]) ὁ ξυλᾶς. Φτάνει ὁ Μισὲ-Ζαννῆς, τὸν ἀρωτοῦν καὶ τῶς λέ : «Κόμπο στὸν κόμπο, κόμπο στὸν κόμπο ἐνήβηκεν ὁ βούαλλος [2]) κ' ἤκαμεν τὸν κούραο [3])».

Ἐγύρισαν τότες πίσω κ' ἐκάμαν σχέδιο πῶς νὰ κόψουν τὸν πλάτανο. Ἐρωτήσαν τὸ Μισὲ-Ζαννῆ τί νὰ κάμουν, κ' ἐκεῖνος τῶς εἶπε : «Νὰ κρεμαστοῦμεν ὅλοι, κ' οἱ σαράντα, στὸν πλάτανο, πὰς καὶ τὸν γκρεμίσωμε.» Ἐνήβηκεν ὁ Μισὲ-Ζαννῆς στὴν κορφή, ὁ ἄλλος ἐπιάστηκε στὰ πόδια του, ὁ ἄλλος στὰ πόδια τ' ἀλλονοῦ κ' ἔτσι ἐγινήκαν ὅλοι μιὰ ἁρμαθιά. Τότες φωνάζει ὁ Μισὲ-Ζαννῆς : «Ἐ! παιδιά! εἶστεν ὅλοι ἕτοιμοι νὰ κάμω φτούκα ; [4])» Λέν του : «Εἴμεστεν.» Ἀφήνει τότες ἐκεῖνος τὰ χέρια του, κάμνει φτούκα καὶ πάρ' τους ὅλους κάτω.

Ἐσκοτωθήκαν οἱ τριανταέξι κ' ἐπομείναν τέσσερις. Βλέπει ὁ ἕνας σ' ἕνα δέντρο ἀπάνω ἕνα μεγάλο πουλὶ καὶ λέει στὸ Μισὲ-Ζαννῆ : «Τί νὰ κάμωμε, νὰ τὸ πιάσωμε νὰ τὸ φᾶμε ;» Λέει ὁ Μισὲ-Ζαννῆς : «Ἀνέβα ἐσὺ στὸ δέντρο νὰ τὸ πιάσῃς κ' ἐμεῖς πᾶμε νά βρωμε κανέ-

---

1) Διαφεύγει. 2) Βούβαλος. 3) Περίττωμα ἀνθρώπινον, μεταφορικῶς δ' ἐνταῦθα τοῦ βοὸς (βουνιά). 4) Νὰ πτύσῃ εἰς τὰς παλάμας τρίβων συγχρόνως αὐτάς.

να δαυλό, ν' ἀνάψωμε φωτιά, νὰ τὸ ψήσωμε.» Ἐνήβηκε τὸ λοιπὸν εὐτὸς στὸ δέντρο, γιὰ νὰ πιάσῃ τὸ πουλί, μὰ κεῖνο πέταξε: «Ἐσὺ πετᾷς, τοῦ λέει τότες εὐτός, πετῶ κ' ἐγὼ» καὶ πέφτει κάτω καὶ σκοτώνεται. Φτάνουν τότες οἱ ἄλλοι μὲ τὸ δαυλὸ καὶ τόνε βλέπουν κάτω ἀφ' τὸ δέντρο μπρούμουτα πεσμένο. Βλέπει στὴ μύτη του ἕνα φτερὸ ὁ Μισὲ-Ζαννῆς κ' ἐθάρρεψεν πὼς ἤφαγεν τὸ πουλὶ καὶ κοιμᾶται: «Μπράβο σου! τοῦ λέει, μονοφαγᾶ! Μὰ ἔννοια σου. Ἔφαγες τὸν πούλλαρο, φάε καὶ τὸ δαύλαρο» καὶ τοῦ μπήγει τὸ δαυλὸ στὰ πισινά.

Ἐπομείναν τότες τρεῖς. Φεύγουν καὶ πᾶνε σ' ἕνα χωράφι. Ἐκάμαν συμβούλιο τί νὰ τὸ σπείρουν κ' ἐποφάσισαν νὰ τὸ σπείρουν ἁλάτι. Τὸ σπείραν, μὰ δὲν ἐφύτρωνε. Λέει ὁ Μισὲ-Ζαννῆς: «Κάποιο θεριὸ τρώει τὴ ῥίζα καὶ δὲν τ' ἀφήνει νὰ φυτρώσῃ.» Ἐπαραφυλάξαν νὰ δοῦν τὸ θεριό. Ἐπῆρεν ὁ καθένας ἕνα τουφέκι κ' ἐπῆε σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ χωραφιοῦ, κι ὁ Μισὲ-Ζαννῆς τῶς λέει: «Ἅμα τὸ δῇ κανεὶς ἀπὸ σᾶς, νὰ σφυρίξῃ καὶ νὰ τὸ δείξῃ κιόλας μὲ τὸ δάχτυλο, γιὰ νὰ τοῦ ῥίξωμε.» Πάει μιὰ ἀκρίθα καὶ κάθεται στοῦ μιανοῦ τὸ κούτελο. Σφυρίζει καὶ τὴ δείχνει. Ρίχνουν οἱ ἄλλοι καὶ τὸν σκοτώνουν. Φεύγ' ἡ ἀκρίθα καὶ πάει στ' ἄλλονοῦ τὸ κούτελο. Σφυρίζει κ' εὐτὸς καὶ δείχνει τὸ κούτελό του. Ρίχνει ὁ Μισὲ-Ζαννῆς καὶ τὸ σκοτώνει κ' εὐτόν.

Ἐπόμεινε μονάχα ὁ Μισὲ-Ζαννῆς. Ἐπῆγε νὰ περάσῃ ἀφ' τῆς Κόρης τὸ γιοφύρι. [1]) Ἐκεῖ τοῦ 'ρτε νὰ κάμῃ τὴν ἀνάγκη του. Ἐκεῖ ποὺ τὴν ἤκαμνε, στὸ δέντρο τὸ ἀντικρυνὸ βλέπει μιὰ σουσουράδα ποὺ ψυλλίζουνταν. Λέει: «Γιά δες ἕνα πουλάκι τόσο δὰ καὶ μπορεῖ καὶ βλέπει τὸν πισινό του κ' ἐγὼ κοτζὰμ μέγγλος [2]) νὰ μὴ μπορῶ!» Σκύβει ἀπὸ δῶ, σκύβει ἀπὸ κεῖ καὶ πάρ' τον κάτω. Κ' ἔτσι εἶδε τοῦ κώλου του τὴν τρύπα. [3])

Κατὰ τὸν Α. Βαλαβάνην ἐκ Σμύρνης, ἐτῶν 48, διαμένοντα ἐν Χίῳ, ἀκούσαντα δ' αὐτὸ ἐν Σμύρνῃ παρὰ πολλῶν. Παραλλαγὴ τούτου ἐκ Πατρῶν δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κορύλλου ἐν Λαογραφίᾳ (Η' 514-5) ἀναφέρεται εἰς τοὺς Κεφαλλωνίτες. Τῆς κεφαλληνιακῆς δὲ ταύτης ἑτέρα ἀπαράλλακτος ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Λεσβίων εἰς τοὺς Χίους. [4]) Τὸ λεγόμενον τοῦτο «μυθιστόρημα τοῦ Μισὲ-Ζαννῆ» εἶναι συμπίλημα πολλῶν ἀνεκδότων. Ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτον περὶ τῆς συγχύσεως τῶν ποδῶν, ἐδημοσιεύθη ἐν Λαογραφίᾳ (Δ' 498 καὶ Ζ' 309) ἀναφερόμενον εἰς τοὺς Χίους. Τὸ δεύτερον τοῦ καλαμιοῦ μὲ τὴν κόπρον τοῦ βοὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς φαίνεται παραλλαγὴ τοῦ κοινοῦ ἀνεκδότου περὶ τοῦ πῶς εὑρέθη ἡ κόπρος τοῦ βοὸς ἐπὶ τῶν σανίδων τῆς ὀροφῆς οἰκίας, δὲν περιέχεται δὲ ἐν τῇ διηγήσει τοῦ Κορύλλου διὰ τοὺς Κεφαλλῆνας. Τὸ τρίτον περὶ σχηματι-

1) Γενουατικὸν ὑδραγωγεῖον ἐπὶ τοῦ χειμάρρου Παρθένη. 2) Τόσον μεγάλος. 3) Ἐσκοτώθη. 4) *Κυριακίδης* Λαογρ. Η' 515 κέ.

σμοῦ ἁλύσεως ἐξ ἀνθρώπων πρὸς κατάρριψιν τῆς πλατάνου εἶναι ἐπίσης κοινότατον. [1]) Τὸ τέταρτον περὶ τοῦ «πούλλαρου καὶ τοῦ δαύλαρου» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Λουκοπούλου ὡς αὐτοτελὴς διήγησις, ἀναφερομένη εἰς Γύφτους [2]), ἀνήκει δ' εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μύθων τῶν συμπτυχθέντων εἰς παροιμίας [3]). Ὡς αὐτοτελὲς ἐπίσης λέγεται τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ὑπὸ τῶν Βολισσηνῶν τῆς Χίου, ἀποδιδόμενον εἰς ἄλλα μικρότερα Ἐπανώχωρα [4]). Τὸ πέμπτον περὶ τῆς σπορᾶς τοῦ ἅλατος, μὴ περιεχόμενον ἐν τῇ ἐκ Πατρῶν περὶ Κεφαλλήνων παραλλαγῇ, ἐδημοσιεύθη μεμονωμένον ἐν Λαογρ. Ϛ' 618 ὡς περιπαικτικὸν ἀνέκδοτον διὰ τοὺς κατοίκους τῶν Ἀμάδων (Ἐπανώχωρα). Τὸ δὲ τελευταῖον περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μισὲ-Ζαννῆ ἀπὸ τὸ «Γεφύρι τῆς Κόρης» εἶναι ἐπίσης κοινόν, ἀνήκει δ' ἐπίσης εἰς τοὺς μύθους τοὺς συμπτυχθέντας εἰς παροιμίας [5]), παραλλαγὴ δὲ τούτου περιέχεται καὶ ἐν τῇ διηγήσει τῇ ἀναφερομένῃ εἰς τοὺς Κεφαλλῆνας. Τινῶν ἐκ τῶν ἀνεκδότων τούτων ὁ πυρὴν δυνατὸν νὰ εἶναι χιακῆς προελεύσεως, νὰ ἔχωσι πλασθῇ δηλ. ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἵνα περιπαίξωσι δι' αὐτῶν τοὺς Κασιρινοὺς καὶ τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν αὐτῶν τύπον, τὸν Μισὲ-Ζαννῆν.

Β'. Διὰ τὰ χωρία τῆς Χίου [6]).

Αἱ διὰ τὰ χωρία τῆς Χίου εὐτράπελοι διηγήσεις καὶ τὰ διάφορα περιπαίγματα χωριῶν ἐπλάσθησαν ὀλίγα μὲν ὑπὸ τῶν Καστρινῶν, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, τὰ πλεῖστα ὅμως ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ ἑνὸς χωρίου διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ ἄλλου. Φυσικά, τὰ χωρία τῆς Χίου, καὶ δὴ τὰ γειτονικά, δὲν εὑρίσκονται πάντοτε εἰς ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς ἄλληλα καὶ διὰ τὴν γειτονίαν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰ διάφορα μικροσυμφέροντα αὐτῶν, τὸ δὲ χαρακτηριστικὸν χιακὸν εὐτράπελον πνεῦμα εὑρίσκει πάντοτε ἀφορμὰς νὰ ἐκδηλώνεται ἐν ὅλῃ του τῇ ζωηρότητι, ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας κατ' οἶκον συναναστροφὰς ἢ ἐν τοῖς καφενείοις. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει χωρίον εἰς ὃ νὰ μὴ ἔχῃ ἀποδοθῇ περίπαιγμά τι (ψεγάδι) ἢ ἓν ἢ καὶ πλείονα περιπαικτικὰ ἀνέκδοτα.

Τὰ περισσότερα τῶν διὰ τὰ χωρία ἀνεκδότων ἀναφέρονται εἰς τὰ Μαστιχόχωρα καὶ τὰ Ἐπανώχωρα, ὀλιγώτερα δὲ εἰς τὰ Καμπόχωρα. Ἐν αὐτοῖς κυρίως ψέγεται ἡ ὑπερβολικὴ ἀφέλεια τῶν χωρι-

1) Ἰδ. *Κυριακίδην* ἐν Λαογρ. Η' 515 2) Λαογρ. Η' 13. 3) «Σὺ πού φαΐς τοὺ φάσσαρου (τὸν φασιανὸν) νὰ φᾷς καὶ τοὺ δαύλαρου» ἐν τῇ αἰτωλικῇ παραλλαγῇ, ἐν δὲ τῇ κεφαλληνίᾳ διηγήσει «Σὺ πού φαες τὸ φάσακα, φάε καὶ τὸ δαύλακα». 4) Μεμονωμένον ἐπίσης ἐπεισόδιον τοῦ ἀνεκδότου τούτου: «Πετᾷς ἐσύ, μὰ πετῶ κ' ἐγὼ» ἐδημοσιεύθη ἐν Λαογρ. Ϛ' 619 ἀναφερόμενον εἰς τὸ Βίκι τῶν Ἐπανωχώρων. 5) Εἶδε τοῦ «κώλου του τὴν τρύπα» ἐπὶ ἀπολέσαντος τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας του. 6) Πλείονα ἴδε ἐν Λαογρ. Δ' 479 κέ. καὶ Ϛ' 617 κέ.

κῶν, τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἡ ἀπειρία τῶν χωρικῶν νεανίδων εἰς τὰ περὶ τὸν γάμον (παλαιοτέρας ἐποχῆς), ἡ μικρόνοια, ἡ ἀμάθεια τῶν ἱερέων κ.τ.τ. [1]).

Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τούτων τὰ περισσότερα φαίνονται χιακῆς προελεύσεως, ἀρκετὰ ὅμως λεγόμενα καὶ δι' ἄλλους τόπους ἀπεδόθησαν, παρηλλαγμένα κάπως, ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τοῦ ἑνὸς χωρίου εἰς τὸ ἄλλο. Οὕτω τὸ ὑπ' ἀρ. 49 τῆς Α΄ σειρᾶς, [2]) τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ Πυργί, ἐλέγετο πρὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς παρηλλαγμένον (ἀντὶ βούδι, γουρούνι) καὶ διὰ τὰ Ἀλάτσατα τῆς Ἐρυθραίας. Τὸ ὑπ' ἀρ. 53 τῆς αὐτῆς σειρᾶς ἤκουσα λεγόμενον καὶ διὰ τὸ Πλωμάριον Λέσβου καὶ διὰ τὴν Κρήτην, παραλλαγὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. 60 καὶ διὰ τὰ Δειληνᾶτα Κεφαλληνίας κ.τ.λ. Συμβαίνει ἐπίσης ὥστε, ἐνῷ ἀνέκδοτόν τι ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν κατοίκων ἑνὸς χωρίου εἰς ὡρισμένον τι χωρίον, τὸ αὐτὸ ἀνέκδοτον ν' ἀποδίδεται συγχρόνως ὑπὸ τῶν κατοίκων ἄλλου χωρίου εἰς ἄλλο. Διὸ ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ δὲν ἐθέσαμεν ὡς ἐπικεφαλίδα τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου, εἰς ὃ ἀπεδόθη τὸ ἀνέκδοτον ὑπὸ τοῦ ἀνακοινώσαντος αὐτό.

1) *Καλημασιὰ καὶ Νένητα, Χαρκιὸς καὶ Βερβερᾶτο,*
εὐτὰ τὰ τέσσαρα χωριὰ βάζ(ζ)ουν τὴχ Χώρα κάτω.

Κοινότατον ἐν Χίῳ. Ἐν αὐτῷ ἀναφέρονται τὰ μᾶλλον πλούσια καὶ ἐξηυγενισμένα χωρία, πλὴν τοῦ Βερβεράτου, ὅπερ εἶναι πολὺ μικρόν, ἐτέθη ὅμως διὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν.

2) Μιὰ χήρα εἶχεν τ' ἀρνίν της ὄξω κ' ἤβοσκε στὰ χωράφια καὶ τῆς τὸ πιάνναν πάντα οἱ δραγάτες [3]) κ' ἐπλέρωνε δραγατικά [4]), τοῦ πρωτοπαπᾶ ὅμως τὴν προβατῖναν, ποὺ ἤβοσκεν κ' εὐτὴ ὄξω σὲ ξένα χωράφια, δὲν τοῦ τὴν ἔπιανναν ποττές. Πάει τὸ λοιπὸ στοὺς γέροντες νὰ παραπονεθῇ καὶ τῶς λέ: «Ἐμέναν τὸ ῥημάδι μου [5]) δὲν εὑρέθη δραγάτης ποὺ νὰ μήμ μου τὸ πιάσῃ, ὁ πρωτοπαπᾶς ὅλλον ὄξω τὴν ἔχει καὶ κανεὶς δὲν τοῦ τὴν πιάννει. [6])»

Κατὰ τὸν Ἐμμ. Σουβλῆν ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 80. Τὸ ἀνέκδοτον ἀποδίδεται εἰς τὰ Μαστιχόχωρα, φαίνεται δὲ πλασθὲν χάριν ἀστεϊσμοῦ διὰ τὴν ἀλληγορίαν, ἣν περιέχει.

3) Ἕνας ἐπρωτοπῆγε στὴν Πόλη κ' ἤγραψε γράμμα τῆς γυναίκας του κ' ὕστερι ἐσυλλογούνταν πῶς νὰ τὸ στείλῃ. «Ὁ ταχυδρόμος

[1]) Βλ. *Στ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ λαογραφία Α΄ 221. [2]) Λαογρ. Δ΄ 488. [3]) Ἀγροφύλακες. [4]) Πρόστιμον. [5]) Τὸ δυστυχισμένο μου. Ἡ λ. ρημάδι λέγεται ἐνταῦθα διὰ τὸ ἀρνί. [6]) Ἐννοεῖ τὴν προβατῖνα.

μπορεῖ νὰ τ' ἀννοίξῃ, τὸ καράβι μπορεῖ νὰ βουλλιάξῃ. Εἶντα νὰ κάμω;» ἐσκέφτουνταν, κ' ὕστερι ἐποφάσισεν νὰ τὸ φέρῃ ὁ ἴδιος στὴχ Χιόν, γιὰ νὰ μὴν παραππέσῃ.

Κατὰ τὸν Μιχ. Βαβυλουσάκην ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 60. Δι' αὐτοῦ ψέγεται ἡ μικρόνοια τῶν χωρικῶν τῶν Μαστιχοχώρων. Τοῦ ἀνεκδότου τούτου παραλλαγὴν ἤκουσα ἐν Βόλῳ, ἀναφερομένην εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἄνδρου. Κατ' αὐτὴν ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ ὁ ἴδιος τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἵνα τὴν ἀναγνώσῃ εἰς αὐτήν, μὴ γνωρίζουσαν ἀνάγνωσιν. Φαίνεται ὅτι εἶναι κοινόν.

4) Ἕνας ἐγόρασεν ἀπὸ τὴ Χώρα ἕνα κολιό. Σὰν τὸν πήγαινε [1]) στὸ σπίτι του, λέει ἡ γυναῖκα του: «Μικρὸς εἶν ἀκόμα.» Λὲ κ' ἐκεῖνος: «Ἔ κακόμα! [2]) Κ' ἔν τὸν πάω στὴν ἀράπτη [3]) νὰ τὸ βοσκήσω;» Τὸν πήγαινε τὸ λοιπὸ στὴ ράπτη καὶ τὸν ἤδεσενε νὰ βοσκήσῃ. Ἕνας ἄλλος τὸν ἐπήραινε καὶ τοῦ δεσεν ἕνα κορκοδειλάκι. Σὰν ἐπήγαινε νὰ τὸν πιάσῃ, ἐσπουρδοῦσεν τὸ κορκοδειλάκι καὶ τοῦ λέει εὐτός: «Σπουδρᾶς, ἔ σπουδρᾶς, τὸν παρᾶ μου ἤδωκα, ἃ σὲ φάω θῶ!»

Παρὰ τῆς Ἑλένης Μ. Βορριᾶ, ἐτῶν 60, ἐκ τῆς πρωτευούσης. Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα εἶναι Καστρινόν, πλὴν τοῦ διαλόγου, εἰς ὃν ἀπομιμεῖται τὸ ἰδίωμα τῶν Μαστιχοχωριτῶν, εἰς οὓς ἀναφέρεται τὸ ἀνέκδοτον. Πληρεστέρα παραλλαγὴ τοῦ ἀνεκδότου τούτου ἐδημοσιεύθη ἐν Λαογραφίᾳ Ϛ΄ 630, ἀναφερομένη εἰς τὸ χωρίον Παρπαριὰ τῶν Βορειοχώρων.

5) Ἕνας ἐπῆγε στὴν Πόλη κ' εἶδε τοὺς μιναρέδες κ' εἶπεν: «Εἶντα σπόρος εἶν' εὐτὸς καὶ κάμνει τέτοιο φυτό;» Μιὰ μάγκα ποὺ τὸν ἤκουσεν τοῦ λέ: «Ἐγὼ ἔχω νὰ σοῦ πουλήσω ἀπ' εὐτὸν τὸ σπόρο, μὰ τὸν πουλῶ ἀκριβά.» Ἐππέσαν εἰς τὰ παζάρια κι ἀφοῦ τοῦ πῆρε πολλοὺς παρᾶδες, τοῦ δωκε ῥαπανόσπορο. Ἤρτε στὸ χωριόν του καὶ τὸν ἤσπειρε κ' ἐπερίμενεν νὰ φυτρώσουν οἱ μιναρέδες. Σὰν εἶδεν πὼς ἐβγαίναν φύλλα, πάει, σκάβει λίγο καὶ βλέπει πὼς ὁ μιναρὲς ἀντὶς ἀπάνω, ἐπήγαινεν κάτω. Σὰν ἐξαναπῆε στὴν Πόλη, βρίσκει εὐτὸν ποὺ τοῦ πούλησεν τὸ σπόρο καὶ τοῦ λέ: «Βρὲ ἀδερφέ, μὲ τὸ σπόρο ποὺ μοῦ δωκες, οἱ μιναρέδες ἀντὶ ἀπάνω πηγαίνουν κάτω.» Εὐτὸς τότες τοῦ λὲ νὰ τοῦ δώκῃ παρᾶδες, νὰ τοῦ πῇ εἶντα θὰ κάμῃ νὰ φυτρώσουν. Ἐπλέρωσεν πάλι ὁ καμένος καὶ τοῦ ἔπεν ἡ μάγκα νὰ βράσῃ τὸ σπόρο πρὶν τὸ φυτέψῃ. Τὸν ἤβρασεν καὶ μήτ' ἀπάνω ἐβγῆκεν μήτε κάτω.

Κατὰ τὸν Στυλιανὸν Πλουμῆν ἐκ τῆς Χώρας, ἐτῶν 60. Διὰ τούτου σκώπτεται ἡ ὑπερβολικὴ ἀπειρία τῶν χωρικῶν, τῶν διὰ πρώτην φορὰν μεταβαινόντων εἰς ξένον τι μέρος, ἔνθα γίνονται πολλάκις θύματα ἐπιτηδείων.

[1]) Τὸν ἐπῆγε. [2]) Κακόμοιρε· ἐκ τοῦ κακόμαρε κατ' ἀποκοπὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς. [3]) Τὰ μετὰ τὸν θερισμὸν στελέχη τοῦ σίτου ἢ τῆς κριθῆς.

6) Ἤλειπεν ὁ ἄντρας μιανῆς κ᾽ εὐτὴ ἤπιασεν ἀγαπητικό. Σὰν ἐγύρισε στὸ σπίτιν του, ἐρώτησεν τὴμ μάναν καὶ τὸ παιδίν του: «Πῶς ἐπεράσετε;» Λέ του τὸ παιδίν: «Καλὲ τσύρη [1]), ἦρτεν ἕνας Τούρκαλλος τσαὶ βγάντζει ἕναν κότσινο λάντζο [2]), καΐντζει τὴμ μῶν [3]) κάτω τσαὶ τῆς κάμνει μιὰν τρύπα στὴν κοιλιά.» Λὲ τῆς γυναίκας του: «Εἶντα λέ, μωρή, τοῦτος;» Λέ του εὐτή: «Νά! τὸ μπούρμπουλλαν [4]) ἤσπασεν τσ᾽ ἓν ἠξέρει νὰ σοῦ τὸ πῇ.»

Κατὰ τὸν Σταμάτιον Σαμαρᾶν, ἐκ Δαφνῶνος τῶν Καμποχώρων, διὰ τοὺς Ἁϊγιωργούσους. Διὰ τούτου σκώπτεται ἡ πονηρία τῶν χωρικῶν γυναικῶν καὶ ἡ εὐπιστία τῶν ἀνδρῶν.

7) Ἕνας ἐγόρασεν ἀφ᾽ τὴχ Χώρα σάρδες καὶ τὶς ἤβαλεμ μέσα στὸν τρουβᾶν [5]), ποὺ εἶχεν κ᾽ ἕναν κόνισμα τ᾽ Ἁγιοῦ Γιωργιοῦ. Ἦταν ὁ τρουβᾶς τρυπημένος κ᾽ ἐππέσαν κάτω οἱ σάρδες καὶ μόνο μιὰ ἐκόλλησεν εἰς τὸ κόνισμαν ἀπάνω. Σὰν τὴν εἶδεν ὁ Ἁγιωργούσης λὲ τοῦ κονισμάτου: «Ἐγὼ σ᾽ ἐγόρασα γιὰ νά σε προσκυνῶ καὶ σὺ μοῦ τρὼς τὶς σάρδες; Ἄϊ στὸ διάβολο, μεγαλόχαρε!» κ᾽ ἐπέταξεν κάτω τὸ κόνισμα.

Κατὰ τὸν Π. Φωκιανὸν ἐκ Χαλκιοῦ, ἐτῶν 60. Δι᾽ αὐτοῦ ψέγεται ἡ μικρόνοια τῶν χωρικῶν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀμαθείας ἀσέβεια. Ἀναφέρεται ὑπ᾽ ἄλλων καὶ εἰς τὸ Πυργί.

8) Ἕνα παιδὶ εἶδε μέσ᾽ στὰ μακαρόνια, τὴν ὀριὰ μιανοῦ ποντικιοῦ κ᾽ εἶπενε τῆς μητέρας του: «Καλὲ μάνα, ἔχει ὀριὰν τὸ μακαρόνι;» Λέει του κ᾽ ἐκείνη: «Σκουρδούλλιαντζε [6]) τσαὶ μὴμ μιλῇς.»

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν, ἀπομιμουμένων τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν χωρικῶν ἐν τῷ διαλόγῳ μεταξὺ παιδιοῦ καὶ μάνας. Δι᾽ αὐτοῦ πλὴν τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος ψέγεται καὶ ἡ μεγάλη ἀκαθαρσία τῶν χωρικῶν. Ἡ φράσις «ἔχει ὀριὰν τὸ μακαρόνιν» κατήντησε παροιμία, σημαίνουσα ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀπόκρυφος αἰτία ἔν τινι ζητήματι.

9) Ἕνας ἐπόθανεν κ᾽ ἤκαμε διαθήκην καὶ τά γραψεν ὅλλα τῆς γυναίκας του. Ἐκείνη τὸν ἐμοιριολόγαν κ᾽ ἤλεγεν: «Ἐπόθανες, Γιωργάκιμ μου, μὰ καλὰ μ᾽ ἐβόλεψες. [7])»

Ἐκ τῶν Καμποχώρων διὰ τὰ Μαστιχόχωρα. Ἐπλάσθη, φαίνεται, διὰ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ «ἐβόλεψες», λεγομένου ἐν Χίῳ καὶ ἀντὶ τοῦ συνουσιάζεσθαι.

---

1) Κύρη, πατέρα. 2) Μάχαιρα. 3) Τὴν μητέρα (μάνα-μᾶ-μῶ). 4) Μικρὰ σταμνάκι. 5) Σακοῦλα μεγάλη ἀπὸ χονδρὸν τρίχινον ὕφασμα. 6) Τρῶγε (τὴ σκουρδοῦλα, τὴν πανοῦκλα) ὑβριστικῶς. Λέγεται προσέτι καὶ περιδρόμιαντζε δηλ. τρῶγε τὸν περίδρομο. 7) Μὲ ἐκανόνισες, μὲ ἀποκατέστησες.

10) Δυὸ συντρόφοι ἐπήγασιν νὰ πάρουσιν νερὸν ἀπ᾽ ἕναν πηγάδιν. Εἴδασιμ μέσα τὴν ὀσκιὰν [1]) τοῦ φεγγαριοῦ κ᾽ ἐθαρρούσαμ πὼς ἦν τυροκόλλυκον. [2]) Κ᾽ εἶπεν ὁ ἕνας τ᾽ ἀλλονοῦ: «Ἄ βουττήσῃς θές, γιὰ νὰ βουττήσω;» Βουττᾷ ὁ ἕνας κ᾽ ἓν ἤξερεν κουλούμπιν κ᾽ ἐπνίγην. Ἤκαμνεν κλού, κλού, κι ὁ ἄλλος ἐθάρρεν πὼς τρὼ τὸ τυροκόλλυκον καὶ τοῦ λέ: «Ἔ! σύντροφε, μονάχος σου τὸ τρώς;» Καὶ βουττᾷ κ᾽ ἐπνίγην κ᾽ εὐτός.

Κατὰ τὸν Θ. Τσάγκαριν, ἐτῶν 70, ἐκ Καρδαμύλων, ἀναφέροντα αὐτὸ εἰς τοὺς Μαστιχοχωρίτας. Παραλλαγὴ τούτου πανομοιότυπος ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Μεστούσων εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Καλαμωτῆς. Φαίνεται ὅτι εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ἀνεκδότου τοῦ φεγγαριοῦ τοῦ δημοσιευθέντος ἐν Λαογρ. Δ΄ 487, 44, τοῦ ἀποδιδομένου εἰς τὸ αὐτὸ χωριόν. Δι᾽ αὐτῶν ψέγεται ἡ μικρόνοια τῶν χωρικῶν.

11) Δυὸ φίλοι ἐτρώγαν τὴν νύχτα σῦκα φρέσκα, κι ὁ ἕνας ἐνήβηκεν ἀπάνω στὴ συκιὰν κ᾽ ἤρριχτεν τ᾽ ἀλλονοῦ σῦκα κ᾽ ἤτρωγεν. Ἐκεῖ ποὺ τὰ μάζζευγεν ὁ ἄλλος, ἤπιασεν κ᾽ ἕναν κοῦβακα καὶ τὸν ἤτρωγε γιὰ σῦκο κ᾽ ἤλεγεν τ᾽ ἀλλονοῦ: «Βρὲ σύντροφε, ἔχει τὸ σῦκον ἄντερα;» Λέ του ὁ ἄλλος: «Ὄχι, βρέ, ἔχει μέλιν καὶ κεχρίν.» Λέ του κ᾽ εὐτός: «Ἔ! νὰ πάρ᾽ ὁ διάβολος! Ἤχαψα [3]) τὸν κούβακα!»

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν καὶ Καμποχωρούσων. Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα εἶναι τῶν Καμποχώρων. Ἀποδίδεται εἰς τὴν Καλαμωτὴν καὶ εἰς ἄλλα Μαστιχόχωρα.

12) Ἕνας ἐκατήβηκε στὴχ Χώρα νὰ ψιωνίσῃ. Ἐψιώνισεν ὡς 60 ὀκκάδες πράματα, τὰ φόρτωσεν ἀπάνω στὸ γαδούριν του κ᾽ ἤκατσεν κ᾽ εὐτὸς ἀπάνω. Στὸ δρόμον ἐγόρασεν κ᾽ εἰκοσιπέντε ὀκκάδες στάρι, τό βαλεμ μέσα σ᾽ ἕνα τσουβάλλιν καὶ τὸ σήκωννεν ὁ ἴδιος στὸν νῶμον του καθισμένος ἀπάνω στὸ γαδούριν. Μὰ τὸ γαδούριν ἓν ἐπορπάτεν. Οἱ χωριανοί, ποὺ τὸν εἶδαν, τοῦ λεγαν: «Πῶς τοῦ βαλες τόσογ γομάριν τοῦ ζζοῦ καὶ κάθεσαι κι ἀπάνω;» Λέ τως: «Καὶ στραβοὶ εἶστεν πὼς τὶς 25 ὀκκάδες τὶς σηκώννω ᾽γώ;»

Κατὰ τὸν Ἰ. Σιδερᾶτον, ἐτῶν 60, ἐκ Χαλκιοῦ. Δι᾽ αὐτοῦ καὶ τοῦ προηγουμένου ψέγεται ἡ κουφόνοια τῶν χωρικῶν. Παραλλαγὴ τούτου ἐκ Βολισσοῦ ἀναφέρει ἀντὶ τῶν 25 ὀκ. τοῦ σιταριοῦ, τὸ ἄροτρον, ὅπερ ἐκράτει ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὄνου ἔμπροσθέν του. Ἀπὸ τὸ βάρος δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ὁ ὄνος, ἐκεῖνος δὲ τὸν ἐλαλοῦσε καὶ ἔλεγε: «Ντέ, βρὲ γάδαρε, ἐγὼ σηκώννω τ᾽ ἁλέτρι καὶ σὺ κουράζεσαι;»

13) Ἕνας Καλαμωτούσης μιὰν ἡμέραν τοῦ Μάρτη ἤθελεν νὰ πὰ στὸ χωράφιν καὶ τοῦ λέγαν οἱ ἄλλοι: «Μὴν πὰς καὶ θὰ βρέξῃ.»

---

1) Σκιάν. 2) Κολλύκι καμωμένο μὲ ψωμὶ καὶ τυρί. 3) Ἔχαψα, ἔφαγα.

Ἐκεῖνος τῶς ἤλεγε: «Μάρτης εἶν, κι ἀλλάξει θεῖ [1]).» Ἤβρεξεν κ' ἐγύρισε βρεμένος. Λέουν του: «Ὅμορφος εἶσαι τώρα;» Λέ τως κ' εὐτός: «Ἅμα ἦν ἀλλάντζῃ εὐτός, ἀλλάντζω γώ.» [2])

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῶν Καμποχώρων. Διὰ τούτου ψέγεται ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν χωρικῶν καὶ προκαλεῖται λογοπαίγνιον μὲ τὸ δίσημον τῆς λέξεως ἀλλάζω.

14) Ἕνας ἦτα στὴχ Χώραν τσ' ἐπαραφόρτωσεν τὸ γαούριν του τσ' ἤλεεν: «Εἶντα λοῆς [3]) ἀ πὰ [4]) τὸ γαούριν μου ὄξω;» Λέ του ἕνας Καστρινός: «Βάλε του νέφτι στὸν πισινό.» Βάζζει του νέφτιν, ἐφρένιασεν [5]) τὸ γαούριν τσ' ἤτρεχε. Εὐτὸς ἦν τὸ πρύφταιννεν τσ' εἶπεν: «Ἄς βάλω τσ' ἐὼ λίγον νέφτι, μπὰς τσαὶ τρέχω τσαὶ τὸ προφτάσω.» Βάζζει τσ' εὐτὸς νέφτιν τσαὶ τρέχει. Τὸ γαούριν ἐπῆεν πιὸν πρῶτα στὸ χωριό, τσ' ὣς ποὺ νὰ πά, τοῦ πέρασεν. Εὐτὸς ποὺ τὸ πῆρεν πιὸν ὕστερα, τὸν ἐβαστοῦσεν ἀκόμα. Τρέχοντας τὸ λοιπὸν περνᾷ ἀφ' τὸ σπίτιν του τρεχᾶτος καὶ λὲ τῆς γυναίκας του: «Γυναῖκα, ξεφόρτωσε τὸ γαούρι τσ' ἐὼ ἔχω νὰ κάμω τσ' ἄλλο δρόμο.»

Κατὰ τὴν Κατίναν Λόγκαν ἐκ Νενήτων, ἐτῶν 87. Ἀναφέρεται εἰς τὴν Καλαμωτὴν ἢ τὸ Πυργί, ἀπὸ Καλαμωτούσους ὅμως ἀποδίδεται εἰς τὴν Κοινὴν (πάντα ταῦτα εἶναι Μαστιχόχωρα).

15) Ἤκλεψεν ἕνας μιὰν κατσίκα. Τὸ παιδὶν τὴν εἶδεν, ἦν ἤξερεν εἶντα ζζῶ εἶναι καὶ ρώτηξεν τὴμ μάναν του: «Εἶντα 'ν τοῦο; [6])» Εἶπεν του ἐκείνη: «Βρέ, τσώπα [7]), βρέ.» Εὐτὸ δὲν ἐκατάλαιβεν κ' ἐθάρρεν πῶς τὴλ λὲν τσῶπα κ' ἤβγε στὸ δρόμο κ' ἐδιαλάλεν [8]):

Ἔχομεν τσ' ἐμεῖς μιὰ τσῶπα,
ἔσει τσαὶ μαλλιὰ τσαὶ ἔνεια [9])
τσαὶ πατσούλια [10]) *πὰ* [11]) *τσεφάλι*
κὰ [12]) *τσ' ἐλιὲς* [13]) *ἀπὸ τὸν κῶλο.*

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῶν Καμποχώρων. Ἀποδίδεται εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ἅγ. Γεωργίου Συκούσης. Δι' αὐτοῦ ψέγεται κυρίως τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν χωρικῶν χάριν γέλωτος καὶ εὐθυμίας.

16) Ἕνας ἐπῆε στὴμ Μετιλίνην κ' εἶδεν τὸ φεγγάριγ γεμᾶτον. Εἶχεφ φύγει ἀφ' τὸ χωριόν του κ' ἦταν τὸ φεγγάριμ μισό. Τὸ βλέπει τὸ λοιπὸγ γεμᾶτον καὶ λέ: «Μάνα μου, ἕνας φέγγαρος! Ὄχι σὰν τῆς Χιὸς τὸν καττοφαγωμένο. [1])»

Κατὰ τὸν Νικόλαον Πάντζαρην, ἐτῶν 65, ἐκ Βερβεράτου τῶν Καμποχώρων. Ἀναφέρεται εἰς τοὺς Καλαμωτούσους. Εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ἀνεκδότου τοῦ φεγγαριοῦ.

17) Μιὰ γυναῖκα ἐπῆε σ' ἕνα μπακάλλικο ν' ἀγοράσῃ μιὰ ὀκκὰ λάδι. Ὁ μπακάλης ἐπῆρεν τὴν ὀκκὰ [2]) χωρὶς νὰ τὴγ γεμίσῃ καλὰ καὶ τὴν ἤχυσεμ μέσα στὸ μπουκάλι, χωρὶς ν' ἀφήκῃ ν' ἀποστραγγίσῃ καλὰ τὸ λάδι. Λέ του ἡ γυναῖκα: «Ἐ! κακόμα [3]) Μιχάλη, τὴν ἔχεις μικρήν, [4]) τὴβ βάζζεις μισήν, [5]) ἔν τὴν ἀφήννεις ν' ἀποστραγγίσῃ κιόλα;»

Κατὰ τὸν Μιχ. Βαβυλουσάκην ἐκ Χαλκιοῦ. Φαίνεται ὅτι ἐπλάσθη ἐπίτηδες διὰ τὸ διφορούμενον τῶν φράσεων. Ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ὀλύμπους τῶν Μαστιχοχώρων.

18) Ἐγάπαν ἕνας μιὰ κ' ἐπήαινεν κάθε βράδυ κ' ἐχτύπανε τὴ bόρτα καὶ τῆς ἤλεγενε: «Ἀγγεροῦ, Ἀγγεροῦ, ἤκουσες τὸ ντοῦ; [6])» Ἤλεέν του κείνη: «Ἤκουσά το.» Ἤλεεν καὶ κεῖνος: «Ἐ! Καλὴ νύχτα. Ἄὔριον πάλι!»

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν διὰ τοὺς Βρονταδούσους, διακρινομένους ἐπ' αὐστηρότητι τῶν ἠθῶν. Παραλλαγὴν τούτου ἴδε ἐν Λαογρ. Δ' 481.

19) Οἱ Καροῦσοι ἐπήγανε στὸν καδῆ, γιὰ νὰ τοῦ κάμουν παράπονα πὼς τοὺς τρώει ὁ ἥλιος τὸ πρωῒ σὰν κατηβαίνουνε καὶ τὸ βράδυ σὰν ἀνηβαίνουνε στὶς Καρυές. Λέ τως ὁ καδῆς: «Τὸ βράδυ κατηβαίνετε καὶ τὸ πρωῒ ἀνηβαίνετε νὰ μὴ σᾶς τρὼ ὁ ἥλιος.»

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν. Διὰ τούτου σκώπτεται ἡ μικρόνοια τῶν χωρικῶν. Τὸ χωρίον κεῖται εἰς τὰς Α. κλιτῦς τοῦ βουνοῦ Πηγανίου.

20) Ἐπῆεν ἕνας Θολοποταμούσης νὰ ξουρίσῃ τὸ κεφάλι του (τὸν παλιὸ καιρὸ ἐξουρίζανε καὶ τὰ κεφάλια). Λέ του ὁ μπαρμπέρης: «Στάσου λιγάκι, γιατὶ πῆρεν ἡ κόρη μου τὸ ξουράφι καὶ πὰ νὰ βγάλῃ λάχανα.» Σὰν τό φερεν ἡ κόρη, ὁ μπαρμπέρης τό τριψε λιγάκι στὸ λουρί, ἐτραύηξεν καὶ λιγάκι βαμπάκι ἀφ' τὸ στρῶμα. Ἤπιασενε νὰ τὸν ξουρίσῃ καὶ τὸν ἤκοβγενε, κ' ἐκεῖ ποὺ τὸν ἤκοβγεν ἤβαζεν καὶ λιγάκι βαμπάκι. Τοῦ λὲ ὁ Θολοποταμούσης: «Ἐ! κουμπάρε, ὅλο βαμπάκι θὰ τὸ σπείρωμεν τὸ χωράφι; Ἄφης καὶ λιγάκι γιὰ κοκκάρι. [7])».

Κατὰ τὴν Ἐρατὼ Καράλη ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν, ἐτῶν 55. Διὰ τούτου

---

[1]) Θ' ἀλλάξῃ, θὰ μεταβληθῇ ὁ καιρός. [2]) Δηλ. τὰ ροῦχα μου. [3]) Τί λογῆς, πῶς. [4]) Θὰ πάῃ. [5]) Ἔγινεν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὸ νέφτι, τὸ ὁποῖον φέρει μεγάλην φαγούραν. [6]) Τοῦτο. [7]) Σώπα, σιώπα, μὴ μιλῇς, μὴν πῇς τίποτε σὲ κανένα. [8]) Ἐκήρυττε. [9]) Γένεια. [10]) Πατσούλια, κέρατα. [11]) Ἐπάνω. [12]) Κάμνει. [13]) Τὴν κόπρον τῆς αἰγὸς ἐκλαμβάνει ὡς ἐλαίας διὰ τὸ σχῆμα.

[1]) Ποὺ φαίνεται σὰν νὰ τὸν ἔχῃ φάει ἡ γάτα. [2]) Μέτρον ἐλαίου χωρητικότητος μιᾶς ὀκᾶς. [3]) Κακόμοιρε. [4]) Τὸ δοχεῖον τῆς ὀκᾶς ἦτο λιποβαρές. [5]) Δὲν τὴν γεμίζεις καλά. [6]) Τὸν κρότον τοῦ κτυπήματος τῆς θύρας. [7]) Σπόρος κρομμυδιῶν.

σκώπτεται ἡ πρωτόγονος κατάστασις τῶν χωρικῶν κουρέων, ἐπαινεῖται δὲ ἡ εὐφυΐα τοῦ χωρικοῦ, παρομοιώσαντος τὴν κεφαλήν του πρὸς ἀγρόν. Ἐν τούτοις τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἤκουσα παρ' ἄλλων ἀναφερόμενον εἰς τὰ Ἀλάτσατα τῆς Ἐρυθραίας.

21) Ἕνας παπᾶς Μαστιχοχωρίτης ἐπέρασεν ἀφ' τὸν Κάμπο καὶ μιὰ περιβολαριὰ τοῦ δωκε μνημονοχάρτι καὶ παράδες. Τά βαλεν καὶ τὰ δυὸ μὲσ στὴ τζέπη του. Ἤβγαλε, φαίνεται, τὸ μαντήλι του καὶ τοῦ πεσεν τὸ χαρτί, πού χενε γραμμένα τὰ ὀνόματα, πού θελε νὰ μνημονέψῃ. Σὰν ἐπῆε στὸ χωριό του κ' ἤκαμεν τὴ λουτρουγιά, ἓν ἐμπόρειενε νὰ θυμηθῇ τὰ ὀνόματα καὶ γιὰ νὰ μὴν πάρῃ ἄδικα τὸν παρᾶ ἐμνημόνεψενε: «Ἀφ' τὸν Ἀνέμοναν καὶ κάτω, περιβολαριᾶς καὶ τῶν τέκνων!».

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν Καμποχώρων (ἰδ. καὶ Χιακὰ ἀνάλεκτα Κανελλάκη σ. 223). Δι' αὐτοῦ σκώπτεται ἡ ἀμάθεια τῶν χωρικῶν ἱερέων, ἡ δὲ φράσις «ἀφ' τὸν Ἀνέμοναν καὶ κάτω» λέγεται ἐπὶ τῶν ἀσυνάρτητα λεγόντων.

22) Ἕνας εἰς τὰ 22 ἔγινεν Τοῦρκος κ' ἤθεν νὰ πὰ γιὰ πρώτη φορὰ στὸ τζαμὶ νὰ προσκυνήσῃ. Ἐρώτησεν ἕναφ φίλον του: «Εἶντα νὰ κάμνω;» Λέ του: «Ὅ,τι βλέπεις καὶ κάμνουν οἱ ἄλλοι, κάμνε καὶ σύ.» Ἐπῆεν εἰς τὸ τζαμίν· ἐγονατίσαν οἱ ἄλλοι, ἐγονάτισεν κ' εὐτός. Ἐκεῖ ἕνας ποὺ ἦταν ἀπὸ πίσω του, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἐκεῖ πού σκυβγεν, ἤγγισεν τὸν πισινόν του. Ἀγγίζει κ' εὐτὸς μὲ τὸ χέριν του τὸν πισινὸν τοῦ ἄλλονοῦ ποὺ ἦταν ὀμπρός του. Γυρίζει εὐτὸς πίσω καὶ τοῦ δίνει μιὰν μπατσιά. Δίνει κ' εὐτὸς τότε μιὰν τ' ἄλλονοῦ καὶ λέει: «Ἂς γυρίντζῃ.» [1])

Κατὰ τὸν Π. Φωκιανὸν ἐκ Χαλκιοῦ.

23) Ἕνας Θυμιανούσης εἶχεν καλὴδ δουλειὰ στὴχ Χώρα κ' ἐπόχτησεν παράδες, μά 'ταν παραδομένος πολλὺ στὲς γυναῖκες κ' ἐρρώστησε. Εἶπαν του οἱ γιατροὶ νὰ πὰ νὰ κάμῃ ὄξοχή. Εὐτὸς εἶχε μπάρμπα στὰ Θυμιανὰ κ' ἐπῆεν κ' ἤγινεν καλά. Σὰν ἤγινεν καλά, ἐγύρισεν πάλι στὴχ Χώρα νὰ πιάσῃ πάλι τὴδ δουλειάν του. Ἔδεκεῖ στὸν Ἀγρελλαν εἶδεν τὸ τράγον τοῦ Τσιγγριμάνη, πού φευγεν ἀφ' τὴ μιὰν προβατῖναν κ' ἤπιαννεν τὴν ἄλλην καὶ τοῦ λέ: «Ἔ! καμένε, ἂν ἔχῃς καὶ σὺ μπάρμπα στὰ Θυμιανά, τὴν ἔχεις καλά, ἀλλοιῶς, θὰ φὰ ἡ μούρη σου χῶμα.»

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῶν Καμποχώρων καὶ τῆς πρωτευούσης. Φαίνεται ὅτι ἐπλάσθη πρὸς ἐξήγησιν τῆς παροιμίας *«ἔχει μπάρμπα στὰ Θυμιανά»* (ἢ *στὴν Κορώνη ἢ Κορῶνα*, ὡς λέγεται ἀλλαχοῦ), δηλούσης ὅτι ἔχει καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ δυσαρέστου δι' αὐτὸν καταστάσεως. Παρ' ἄλλων λέγεται: *«ἔχει μπάρμπα στὸ Βροντάδο.»*

---

1) Ἂς κάμῃ βόλτα ἡ μπατσιά.

24) Σὰν ἤχτιζεν ὁ Θεὸς τὰ Καμπόχωρα, ἤμεινεν τελευταῖον τὸ Χαρκιὸς καὶ τοῦ πόκαμεν ἡ λάσπη καὶ δὲν εἶχεν νὰ τὸ χτίσῃ. Τότες ἐπῆεν εἰς τὰ μισὰ τοῦ Ζιφιᾶ κ' ηὗρε μιὰ γουρουνόμαντρα κ' ἐπῆρε γουρουνόλασπη καὶ τό χτισε. Καὶ γι' αὐτὸ τοὺς Χαρκούσους τοὺς λὲν «γουρουνᾶδες» ἢ «γουρουνόλασπες».

Παρὰ πολλῶν Ζιφιανούσων, Βερβερατούσων καὶ Βασιλειονοικούσων (γειτόνων τῶν Χαλκούσων), οἵτινες ψέγουσι τοὺς Χαλκούσους ὡς φιλαργύρους καὶ ἀφιλοξένους ἐκ ζηλοτυπίας, διότι εἶναι πλούσιοι γεωργοί, κατέχοντες μεγάλην ἔκτασιν γῆς.

25) Μιὰ γιαβουκλοῦ [1]) ἤγραψεν τοῦ γιαβουκλοῦ της, ποὺ ἤλειπε στὴ ξενιτειά: «Εἰς ὑγεῖες καὶ χαιρετίσματα εἰς ἐλόγου σου, [2]) Κωσταντάρα μου. Καὶ μάθε πὼς ἐψόφησεν ἡ ἀγελάα μας τσ' ὁ γάραός [3]) μας. Μὰ ἔμ πειράντζει, Κωσταντάρα μου, ἐσὺ νά 'σαι καλά. Ἐσύ 'σαι κ' ἡ ἀγελάα μας τσ' ὁ γάραός μας.» [4])

Κατὰ τὴν Ἀθηνᾶν Αὐγουστίδου ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἐτῶν 60, ἀναφερόμενον εἰς τὰ Μαστιχόχωρα. Δι' αὐτοῦ ψέγεται ἡ ἀφέλεια τῶν χωρικῶν γυναικῶν.

26) Ἕνας Λαγκαδούσης ἐπῆεμ μὲ καΐκι. Ὁ καπιτάνιος ἤθελεν νὰ κοιμηθῇ καὶ λὲ τοῦ Λαγκαδούση: «Κράτα ἐσὺ τὸ τιμόνιν κατ' ἀπάνω στὸ φεγγάρι.» Εὐτὸς τό ριξεν ὄξω τὸ καράβιν καὶ σὰν εἶδεν πὼς ἤκατσε στὴ ξέρα, πὰ νὰ ξυπνήσῃ τὸν καπιτάνιο καὶ τοῦ λέ: «Ξύπνα, καπιτάνιο, γιατὶ ἓν ἔχει πιὰ γιαλό.»

Κατὰ τὸν Θ. Τσάγκαρην ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 70. Ἐπλάσθη ὑπὸ Καρδαμυλιτῶν ἢ Βρονταδούσων, οἵτινες εἶναι οἱ καλύτεροι ναυτικοὶ τῆς Χίου, ἀπὸ περιφρόνησιν πρὸς τοὺς Λαγκαδούσους, οὓς θεωροῦσι κατωτέρους των.

27) Τοὺς Πυργούσους τοὺς λὲν «λαδοποδιές», γιατὶ οἱ ποδιές τως εἶν πάντα λερωμένες.

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν.

28) Μιὰ Πυργούσαινα ἐπῆεν νὰ συφφωνήσῃ ἕναμ μικρὸμ μικρὸν κονισματάκι. Λέει τοῦ καλογέρου ποὺ τὸ πούλα: «Πόσον τὸ πουλᾷς;» Λέ της ἐκεῖνος: «Ἕναν κάρτολ [5]) λάδι.» Λέ του κ' εὐτή: «Ἔ κακόμα, [6]) γιὰ τοῦον νὰ [7]) τὸ σκατουλλάϊ [8]) ἀ δώκω ἕναν κάρτολ λάϊ;»

Κατὰ τὸν Δ. Ζερβούδην ἐκ Πατρικῶν. Ἐπλάσθη ἵνα ψέξῃ τὴν ἀπροσεξίαν τῶν χωρικῶν, ὅταν ὁμιλῶσι περὶ τῶν ἱερωτέρων πραγμάτων. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 36 Λαογρ. Δ' 485, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ Νεοχώριον, καὶ ὑπ' ἀρ. 7 τῆς παρούσης συλλογῆς.

---

1) Ἀρραβωνιασμένη. 2) Σὲ σένα. 3) Ὁ γάδαρος. 4) Ἐσὺ θὰ μᾶς πάρῃς καὶ γάδαρο καὶ ἀγελάδα. 5) 100 δράμια, τὸ 1/4 τῆς ὀκᾶς. 6) Καϊμένε. 7) Τοῦτο ἐδῶ. 8) Τὸ μηδαμινὸ πρᾶγμα.

29) Κάποιος ἐξευγάριζεν. Σὰν ἐβασίλεψεν ὁ ἥλιος λὲ τοῦ παραγιοῦ [1]) του: «Χῶσε καλὰ τὸ νὶν καὶ τὸ βουκλίν.» [2]) Ὁ παραγιὸς τά χωσεν κ᾽ ἐτραγούδαν κιόλας:

Ἀποκάτω στ᾽ ἀθριμπὶν [3])
χώννω τὸ νὶν τσαὶ τὸ βουκλίν.

Τό κουσεν ἕνας γείτονας καὶ τὴν νύχταν τοῦ τά κλεψεν. Τὸ πρωῒ πὰ τὸ παιδὶν νὰ τά βρῃ, δὲν τὰ βρίσκει, καὶ λὲ τ᾽ ἀφεντικοῦ σιγὰ σιγά: «Ἔ βρίσκω τὸ νὶν καὶ τὸ βουκλίν.» Τ᾽ ἀφεντικὸν τὸν ἐκυνήγησεν νὰ τὸδ δείρῃ, μὰ δὲν τὸν ἐπρόφταννεν. Φωνάζει του: «Ἄν πὰς μὲτ καλύβαν, ἓν πιάσω [4]) σε, ἂν πὰς βουνὸν πιάσω σε.» Ἐπίστεψεν τὸ παιδὶν κ᾽ ἐπῆεμ μὲσ στὴν καλύβαν, κ᾽ ἤφαεν τῆς χρονιᾶς του.

Κατὰ πολλοὺς ἐκ τῶν Καμποχώρων. Ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ὀλύμπους. Δι᾽ αὐτοῦ ψέγεται ἡ μικρόνοια τοῦ παραγιοῦ καὶ ἡ πονηρία τοῦ χωρικοῦ.

30) Ἕνας ἤκαμνεν τὸ χώνεμάν του [5]). Σύφτωση κ᾽ ἔλαχεν ἕνας σκορπιός. Εἶπαν του πὼς ἅμ᾽ ἀλείψῃ τὸ δάχτυλον στὸ μαγάρισμαν [5]) ὁ σκορπιὸς ἓν τὸν πειράζει. Τό καμεν εὐτὸς καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ, ἤφερνεν τὸ δάχτυλόν του κοντὰ στὸ σκορπιὸν καὶ τοῦ λεγε: «Φάε, σκορπιέ, κακκά.» Ὁ σκορπιὸς τὸν ἐδάγκασεν, κ᾽ εὐτὸς ἀπὲ τὸν πόνον ἤφερεν τὸ δάχτυλο στὸ στόμαν του.

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῶν Καμποχώρων διὰ τὰ Μαστιχόχωρα. Ψέγει τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀπροσεξίαν τῶν χωρικῶν.

31) Δυὸ Καρδαμυλλῖτες ἐσυντροφέψαν κ᾽ ἐννοίξαν ταβέρνα, μὰ ἐκλέβγαν κ᾽ οἱ δυὸ ἀφ᾽ τὴ σερμαγιὰ [6]) καὶ τὰ ρίχταμ μέσα στὸ βαρέλλιν τὸ ξείδιν κουρφὰ [7]) ὁ ἕνας ἀφ᾽ τὸν ἄλλον. Ἐζζημιώννουνταν κ᾽ ἐχαλάσαν τὴσ συντροφιά, ἐξεκάμαν τὰ πράματα τῆς ταβέρνας κι ἅμα ἦρταν στὸ βαρέλλιν τὸ ξείδιν, τὸ νηβάσαν 500 γρόσα. Τότες λὲ ὁ ἕνας: «Τὸ βαρέλλιν τὸ κρασὶν ἓν ἤκαμνεμ μηδὲ 300 γρόσα κ᾽ ἐσὺ τὸ ξείδιν τὸ νηβάζζεις 500; Κάτι τρέχει ἐδῶ.» Τότες λὲ ὁ ἕνας τ᾽ ἀλλονοῦ: «Ἔ σύντροφε, φαίνεται πὼς τοὺς ἐρρίχταμεν [8]) κ᾽ οἱ δυὸ μέσα.»

Κατὰ τὸν Μ. Βαβυλουσάκην ἐκ Χαλκιοῦ, ἐτῶν 60. Δι᾽ αὐτοῦ ψέγεται ἡ πονηρία τῶν Καρδαμυλιτῶν.

1) Μικρὸς ἐργαζόμενος παρά τινι ἐπὶ μισθῷ. 2) Μέρος τοῦ ἀρότρου. 3) Ἀθρίμπα καὶ ἀθριμπὶν=θάμνος τοῦ βουνοῦ εὐωδιάζων, τὸ θυμάρι. 4) Μέλλων ἀρχαϊκὸς ἄνευ τοῦ θά. 5) Τὰ περιττώματα. 6) Τὸ κέρδος. 7) Κρυφά. 8) Τοὺς παρᾶδες.

32) Δυὸ Καρδαμυλλῖτες ἐμαλώνανε πολλὴ ὥρα ἀπ᾽ ὄξω ἀπ᾽ ἕνα μαγαζὶ τῆς Ἁπλωταριᾶς. Βγαίνει ὁ ἔμπορος καὶ τῶς λέ: «Ἔν ἐκουράστηκεν πιὰ τὸ στόμα σας νὰ λέ;» Ἀπαντᾷ του ὁ ἕνας: «Πὰς καὶ μὲ τὸ δικόσ σοὺ τὸ στόμα μιλοῦμε;»

Κατὰ τὸν Παῦλον Φλαμουράκην, ἐτῶν 70, ἐκ τῆς πρωτευούσης. Δι᾽ αὐτοῦ σκώπτεται ἡ φλυαρία τῶν χωρικῶν, θαυμάζεται δὲ ἡ ἑτοιμότης.

33) Ἕνας τὸν ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι στὰ 22 καὶ τὸν ἐτουρκέψαν κ᾽ ἐσπουδάσαν τον. Εὐτὸς ἐγίνηχ χόζζας κ᾽ ἐπῆγεν εἰς τὰ Καρδάμυλλα. Ἐκεῖ ποὺ ἐκάτον [1]) εἰς τὸν καφενέν, τὸν ἐτριγυρίσασιν πολλοὶ κ᾽ ἤλεγεν ὁ ἕνας τ᾽ ἀλλονοῦ. «Ἔ τώρα στὴδ δευτέραν παρουσίαν, ποὺ θὰ χωριστοῦσιν ὅλοι οἱ ἀθρῶποι, ἓθ θὰ πάσιν οἱ Χριστιανοὶ ἀφ᾽ τό ᾽ναμ μέρος κ᾽ οἱ Τοῦρκοι ἀφ᾽ τ᾽ ἄλλο;» Ἤλεγεν ὁ ἄλλος: «Ἤνναί». Ἤλεγεν πάλι ὁ πρῶτος: «Τοὺς Χριστιανοὺς ἓθ θὰ τοὺς πάρῃ ὁ Χριστὸς καὶ τοὺς Τούρκους ὁ Μουχαμέττης;» Ἤλεγεν πάλι ὁ ἄλλος: «Ἤνναί.—Ἀμμὲ τοῦτον, ποὺ ἦτα Χριστιανὸς κ᾽ ἐγίνην Τοῦρκος, ποιὸς θὰ τὸν πάρῃ;» Λὲ ὁ ἄλλος: «Οἱ δυὸ βασιλέδες τοῦ κόσμου ἀ μαλλώσουθ θῶσι [2]) γιὰ ἕναν ἄθρωπον; Ἄ ποῦσιθ θῶσιν [3]) ὥς τε [4]) νὰ μαλλώνωμεν ἐμεῖς, ἂς τὸν παρ᾽ ὁ Διάβολος.»

Κατὰ τὸν Στεφ. Δελιγιάννην ἐκ Καρδαμύλων. Δι᾽ αὐτοῦ ἐπαινεῖται ἡ πονηρία τῶν Καρδαμυλιτῶν.

34) Ἕνας Καρδαμυλίτης ἤτανε στὸ χωράφι. Σὰν ἐγύρισενε, τοῦ ᾽πεν ἕνας γείτονάς του: «Ὁ τάδες κὶ ὁ τάδες ἐδώκανε τῆς Μαροῦς ξύλο.» Ἐκεῖνος τὸν ἤβαλενε μάρτυρα στὸ δικαστήριο. Τὸν ἀρωτᾷ ὁ δικαστής: «Ἐσὺ εἶπες πὼς ὁ τάδες κι ὁ τάδες ἐδώκανε ξύλο τῆς Μαροῦς;» Λὲ εὐτός: «Ἔν τό ᾽πα ἔτσι, μόνο τὸν ἐρώτησα: Ἐδώκαν τῆς Μαροῦς;».

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν. Δι᾽ αὐτοῦ ψέγεται ἡ πονηρία καὶ τὸ στρεψόδικον πνεῦμα τῶν Καρδαμυλιτῶν.

35) *Ὅσοι γέν* [5]) *εἰς τὸ Χωργκιὸ* [6])
θῶσιν ὅλλοι γεροντειό, [7])
οἱ καμέν᾽ οἱ Μαρμαροῦσοι [8])
ἀφ᾽ τοὺς ἀργελέδες ζζιοῦσι. [9])

1) Ἐκάθητο. 2) Θὰ μαλώσουν. 3) Θὰ ποῦνε. 4) Ἀντὶ νά. 5) Γέν = εἶναι. 6) Τὸ παλαιὸν χωρίον, τὰ κυρίως Καρδάμυλα. 7) Τὸ ἀξίωμα τοῦ δημογέροντος. 8) Οἱ κάτοικοι τοῦ Μαρμάρου, τοῦ λιμένος τῶν Καρδαμύλων. 9) Ἀπὸ τὰ καφενεῖα, διότι ὅταν ἐποιήθη ἡ ῥῆμα οἱ Μαρμαροῦσοι ἦσαν πτωχοὶ καὶ οἱ περισσότεροι εἶχον καφενεῖα· τώρα εἶναι οἱ περισσότεροι ναυτικοὶ καὶ πλούσιοι.

Ὅσ' εἶν στὸ Περιβολάκι [1])
ζζιοῦσιμ μὲ τὸ φεγγαράκι, [2])
ὅσοι γὲν εἰς τὸσ Σωτήρα [3])
εἶν ὅλλοι γεμᾶτοι ψεῖρα, [4])
ὅσοι γὲν πέρα στὴ Ράχη [5])
εἶναι παλληκάρια κι ἄξιοι,
κι ὅσες εἶνσι Μέσα - κεῖ [6])
ἔφ φορεῖ καμμιὰ βρακί.

Σατιρικὸν ποιημάτιον (ρίμα) διὰ τὰ Καρδάμυλα, σατιρίζον ὅλα σχεδὸν τὰ τμήματα τῆς κωμοπόλεως. Κατεγράφη πρὸ δεκαετίας καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ὀγδοηκοντούτους τότε γέροντος Στεφάνου Καλογερᾶ ἐκ Καρδαμύλων. Φαίνεται ὅτι ἐποιήθη ὑπὸ Καρδαμυλίτου ῥιματζῆ, κατοίκου τοῦ παλαιοῦ χωρίου.

36). Ἕνας παπᾶς Ὀξωμερούσης [7]) ἒν ἤξερεν νὰ μνημονέψῃ τοὺς ἀπεθαμμένους καὶ γι αὐτὸ ἤβγαζεν ὄξω τοὺς ἀθρώπους κ' ἐμνημόνευγεν κουρφά. Ἐσυνεννοηθήκαν τότες μερικοί, νὰ κάμῃ ὁ ἕνας τὸν ἀπεθαμμένον. Ἐβάλαν τον εἰς τὴν κασέλλαν [8]) κ' ἐπῆγαν τον εἰς τὴν ἐκκλησιάν. Ἤβγαλέν τους πάλι ὄξω ὁ παπᾶς κ' ἐμνημόνευγεν :

Σὲ τοῦτο τὸ στραβὸχ χωριὸ
παπᾶς δὲν ἦταν κ' ἤρτα γώ.

Ὕστερα τὸν ἐθύμιαζζεν ἀπὸ πάνω ἴσια μὲ κάτω κ' ἤλεγεν :

Ὅπως εἶν ἀπάνω εἶν καὶ κάτω.

Ἐκεῖνος πού καμνεν τὸν ἀπεθαμμένον δὲν ἐβάστηξεν πιὰ καὶ τὸν ἔξεπήραν τὰ γέλοια. Σηκώνει ὁ παπᾶς τὸθ θυμιατόν, τοῦ τὸν βροντᾷ στὸ κεφάλι καὶ τὸν ἀφήννει σέκουρο. [9]) Βγαίννει τότες ὄξω καὶ λὲ στοὺς χωριανούς: «Γιὰ νὰ σᾶς πῶ. Εὐτοὺς ποὺ μοῦ στέλλετε, νὰ μοῦ τοὺς πεθαίνετε καλὰ πρῶτα, γιατὶ εὐτὸν ποὺ μοῦ στείλετε εἶδα κ' ἤπαθα νὰ τὸν ξεκάμω.»

Κατὰ τὸν Σταμάτιον Γομαρᾶν ἐκ Δαφνῶνος. Διὰ τούτου ψέγεται ἡ ἀγραμματωσύνη τῶν ἱερέων. Καὶ πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτα ἀνέκδοτα ἀποδίδονται εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἐπανωχώρων, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι εἶναι κοινά, λεγόμενα γενικῶς διὰ τοὺς ἀγραμμάτους ἱερεῖς παρφχημένων ἐποχῶν.

37) Ἕνας Ὀξωμερούσης ἐπάντρεψεν τὴν κόρην του. Τὴν πρώτην νυχτιὰν τοῦ γάμου εὐτὴ ἀφήννει τὸν ἄντραν της καὶ τρέχει στ' ἀφέντη [1]) της καὶ τοῦ λέ! «Ἔμ πάω...νά...! Ἔμ πάω...νά...!» Λέ της ὁ ἀφέντης της : «Πῶς δὲν πάς ;» Λέ του : «Ἔμ πάω, καλέ, γιατὶ εὐτὸς μ' ἐτσούννησεν·» [2]) Λέ της ἐκεῖνος : «Νὰ πάς, παιῖμ μου, στοῦ ἄντρα σου, γιατὶ ὅπου κι ἂν πὰς θά σε τσουννοῦν, γιατ' εἶσαι γυναῖκα.»

Κατὰ τὸν Μιχ. Λέλην δημοσιογράφον ἐκ Καρδαμύλων, ἀκούσαντα τοῦτο παρὰ τοῦ πατρός του. Διὰ τούτου ψέγεται ἡ ἀπειρία τῶν νεανίδων παρφχημένων ἐποχῶν εἰς τὰ τοῦ γάμου.

1), 3), 5), 6) Συνοικίαι τοῦ παραλίου χωρίου. 2) Ἐπειδὴ ἦσαν πτωχοί, ἐψέγοντο ὡς νυκτοκλέπται. 4) Ἐπειδὴ ἦσαν τότε πτωχοί. 7) Κάτοικος τῶν Ἐπανωχώρων. 8) Φέρετρον. 9) Τὸν ἀφῆκεν ἄπνουν.

38. *Εὐτράπελος διήγησις διὰ τὰ Ἐπανώχωρα.*

Ἕνας Καστρινὸς ἤθελεν νὰ πάρῃ ἀπὸ χωριὸ γυναῖκα. Ἤφυγεν τὸ λοιπὸν ἀφ' τὴχ Χώρα. Στὰ Καρδάμυλλα δὲν ἐθεώρησεν καλὸν νὰ πά, γιατὶ τὰ θεώρησεμ μεγαλόπολιν. Ἐτραύηξεν τὸ λοιπὸν κ' ἐπῆγε στὶς Ἀμάδες.

Ἐκεῖ βλέπει ἕναν ἄθρωπον κ' ἐτραύαν νὰ βάλῃ τὸ σουρέλλον [3]) του, κ' ἓν ἤξερεν νὰ σηκώσῃ τὸ ἕναν ποδάριν του νὰ τὸ περάσῃ μέσα στὸ μπαζζάκι [4]) κ' ὕστερα τὸ ἄλλο, μόνον ἤβαλε δυὸ παιδιὰ καὶ βαστούσαν τὸ ἕναν ἀπ' ἐδῶ καὶ τ' ἄλλο ἀπὸ 'κεῖ καὶ σάρτερνεν [5]) ἐκεῖνος γιὰ νά μπῃ μέσα στὸ σουρέλλο. Μὰ τὸ σουρέλλον ἤπεφτεν κάτω κ' εὐτὸς ἐμάλλωννεμ μὲ τὰ παιδιά, πὼς δὲν ἐβαστούσαν καλά. Ἐπῆγεν ὁ Καστρινὸς κοντὰ καὶ τοῦ λέ: «Εἶντα κάμνεις εὐτοῦ ;» Λέ του : «Νὰ δωνὰ τραυῶ νὰ βάλω τὸ σουρέλλομ μου καὶ τοῦτοι οἳ διαβόλοι δὲβ βαστοῦν καλὰ καὶ πέφτει κατώ.» Λέ του : «Ἔτσινὰ [6]) πολεμᾷς νὰ βάλῃς τὸ σουρέλλοσ σου ; Σήκωσε τὸ ἕνασ σου ποδάρι, βάλε το μέσα, ὕστερι σήκωσε τὸ ἄλλο, κάμε τὸ ἴδιο.» Ἤκαμεν εὐτὸς ὡς καθὼς τοῦ 'πεν ὁ Καστρινὸς καὶ τό βαλεν. Τότες ὁ Καστρινὸς λέ: «Ἔν ἓν τοῦτο τὸ χωριὸν νὰ πάρω γυναῖκαν ἀπ' ἐδῶ.»

Φεύγει καὶ πὰ στὸ Βίκι. Ἐκεῖ εἶδεν ἕναν κ' ἐτραύαν ν' ἀνηβάσῃ ἕναχ χοῖρον ἀπάνω σ' ἕνα δρῦ, γιὰ νὰ φὰ βαλάνια. Λέ του : «Εἶντα πολεμᾷς ;» Λέει: «Εἶντα ! Κάθεμμέρι θ' ἀνηβαίννω γώ, νὰ τοῦ ρίχτω βαλάνια νὰ τρώ ; Ἂ τὸμ μάθω θῶ ν' ἀνηβαίννῃ ἐκεῖνος, ὅσα θὲ νὰ τρώ.» Λέ του : «Μά, Χριστιανέ μου, ἐμπορεῖ ὁ χοῖρος ν' ἀνήβῃ ἀπάνω στὸ δρῦ ;» Τότες εἶπεμ μέσα του : «Ἔν ἓν καὶ δῶ τόπος γιὰ νὰ παντρευτῶ.»

Φεύγει καὶ πὰ στὰ Καμπιά. Ἐκεῖ σ' ἕναν ἁλώνιν εἶδεν ἕναν ἄντραν καὶ μιὰγ γυναῖκαν κ' εἶχαν ὁμπρός τως ἕνασ σωρὸν καρύδια

1) Ἀφέντης = ὁ πατήρ. 2) Τσουννῶ μεταφορ. οὐρῶ. 3) Τὴν βράκαν του. 4) Τὸ σκέλος τῆς βράκας. 5) Ἐπηδοῦσε. 6) Τοιουτοτρόπως.

παστρεμένα κ' ἤθεν [1]) νὰ τὰ πᾶν στὸ σπίτι. Ἐν ἐξέραν νὰ τὰ βάλουμ μέσα στὰ τσουβάλια, νὰ τὰ φορτώσου, μόνον ἐσύραν τὸ μουλάριν εἰς τ' ἀλώνιν, ἐγέμιζεν ὁ ἄντρας τὸ φτυάριν καὶ τά ριχτεν εἰς τὸ σομάριν τοῦ μουλαριοῦ. Ἐπέφταν χάμαι τὰ καρύδια, τὸ μουλάριν ἐφοβούνταν κ' ἐκλώτσαν. Ἐμάλλωννεν ὁ ἄντρας τῆς γυναίκας πὼς δὲβ βαστᾷ καλὰ τὸ μουλάριν κ' ἐσήκωννεν τὸ φτυάριν νὰ τὸ γομώσῃ [2]) τῆς γυναίκας του. Ἐφώναζζεν ἡ γυναῖκα. Πὰ ὁ Καστρινὸς καὶ τῶς λέ: «Εἶντα πολεμᾶτεν εὐτοῦ;» Λέ του ὁ ἄντρας: «Ἄφης με, γιατὶ εὐτὴ ἡ γυναῖκα μ' ἔχει παραφουρκισμένο, ποὺ δὲν εἶν' ἄξια νὰ βαστᾷ τὸ μουλάριν νὰ τὸ φορτώσω!» Λέ του ἡ γυναῖκα: «Ἔτσινά, Χριστιανέ μου, μὲ παιδεύγει ἀφ' τὸ ταχύ. [3]) Μεθᾷ, ἓν ἠξέρει εἶντα κάμνει κ' ὕστερι τοῦ φταίω γώ.» Λὲ ὁ Καστρινός: «Ἔχετε τσουβάλλια;» Λέγουν του: «Ἔχομεν.» Λέ τως: «Φέρετέ τα δῶ, γεμώσετέ τα καρύδια, κ' ὕστερι φορτώσετέ τα στὸ μουλάριν.» Ἐφορτώσαν τα. Λὲ ὁ Καστρινός: «Ἔν εἶν καὶ τοῦτος ὁ τόπος γιὰ νὰ παντρευτῶ.»

Φεύγει καὶ πὰ στὰ Κουρούνια. Ἐκεῖ ηὗρεν ἕναν καλὸ σπίτιν· ἐποδεχτήκαν τον μιὰν ὁμορφιά. [4]) Εἶχαν καὶ μιὰν κόρην ὡς εἴκοσι χρονῶ. Ἐπῆγεμ μέσα σ' εὐτὸ τὸ σπίτιν καὶ λέ: «Ηὗρα πιὰ μέρος. Ἐδῶ θὰ παντρευτῶ.» Ἤμεινεν ἐκεῖ δυὸ μέρες κ' ὕστερι τῶς λέ: «Εἶμαι Καστρινὸς κ' ἤρτα νὰ παντρευτῶ. Ἐπειδὴ βλέπω πὼς εἶστε νοικοκυραῖοι κ' ἡ κόρη σας μ' ἀρέσει, ἂμ μ' ἀρέσετε καὶ σεῖς, νὰ μὲ κάμετε γαμπρό.» Λέν του: «Ἄμα θὲς ἐσύ, παιδίμ μου, θῶμεν κ' ἐμεῖς.» Τὸ βράδυ ἐσφάξασι μιὰν ὄρνιθαν νὰ κάμουφ φαγὶ νὰ φᾶν. Σὰν ἑτοιμάσαν τὸ τραπέζιν, λὲ τῆς κοπέλλας: «Ἄμε στὸ κατώγιν, νὰ γεμώσῃς τὴν κολοκύτταν κρασί.» Ἐπῆγεν ἐκείνη κ' ἤννοιξεν τὴν κάνουλλαν τοῦ βαρελλιοῦ κ' ἤτρεχεν τὸ κρασί. Ἐκεῖ ἐσυλλογούνταν κ' ἤλεγε: «Ὄλλα καλά. μὰ δὲν ἐρωτήσαμεν τὸγ γαμπρόν, τὸ παιδὶμ ποὺ θὰ κάμωμεν εἶντα θὰ τὸ βγάλωμε;» Μ' εὐτὴν τὴσ συλλογὴν ἤφηκεν τὴν κάνουλλαν ἀννοιχτὴν κ' ἤτρεχεν τὸ κρασὶμ μέσα στὸ κατώγιν. Ἡ μάνα της εἶδεν πὼς ἄργησεν ν' ἀνήβῃ ἡ κόρη της κ' ἐκατήβην νὰ δῇ πῶς ἀργεῖ. Ἐπῆγεν κ' ηὗρεν τη συλλογισμένην. Λέ της: «Μωρή, κόρη μου, εἶντα κάμνεις;» Λὲ ἐκείνη: «Εἶντα κάμνω! ποὺ πᾶτεν καὶ κάμνετε τοῦ κουτουροῦ [5]) δουλειὲς καὶ δὲσ συνενογᾶστε! Ἀφοῦ ἐμείνετεσ σύφφωνοι μὲ τὸγ γαμπρόν, πῶς δὲν τὸν ἐρωτήσετε κιόλα τὸ

1) Κ' ἐπρόκειτο νά... 2) Νὰ τὸ ῥίψῃ κατὰ τῆς γυναικός του, νὰ τὴν κτυπήσῃ. 3) Πρωΐ. 4) Πολὺ ὄμορφα. 5) Ἀσκόπως.

παιδὶμ ποὺ θὰ κάμωμεν εἶντα θὰ τὸ βγάλωμε;» Λέ της ἡ μάνα της; «Ἔ κοροῦλλα μου, τὴν εὐκήμ μου νά 'χῃς. Ὁ φωτιοκαμένος [1]) ὁ ἀφέντης σου δὲν τό κοψεν ὁ νοῦς του.» Ἐπιάσαν τότες τὴσ συλλογήν. «Κ' εἶντα θὰ κάμωμεν τώρα; Κ' εἶντα θὰ κάμωμεν τώρα;» καὶ τὸ κρασὶν ἤτρεχεν εἰς τὸ κατώγιν.

Ὁ γέρος εἶδεν ποὺ ἀργούσαν ν' ἀνήβουν, ἀφήννει τὸν Καστρινὸμ μοναχὸν καὶ πὰ νὰ δῇ εἶντά χουν κι ἀργοῦν. Εὐτὺς ποὺ τὸν εἶδαν, τοῦ λὲ ἡ μάνα: «Βρὲ καψοστιασμένε [2]) γέρον, ἐπῆγες κ' ἤδωκες τὸλ λόγοσ σου στὸν Καστρινόμ, μὰ ἐρώτηξες νὰ δῇς κιόλα τὸ παιδὶν ποὺ θὰ κάμουν εἶνταμ ποὺ θὰ τὸ βγάλουσιν; Ἡ κόρη σου, ποὺ γὲμ μικρή, τὸ συλλογίστην καὶ σύ, βρὲ κουτόγερε, ἓν τό κοψεν τὸ ξερόσ σου;» Λέ τως: «Βρὲ κόρη μου, ὁ Θεὸς σ' ἐφώτισεν κ' ἐμὸν [3]) ἓν τό κοψεν τὸ ξερόμ μου καθόλου. Ἀμμὲ τώρα εἶντα νὰ κάμωμεν;» Μὲ τὴν πολλὴσ συλλογὴν τὸ κρασὶν ἐχύννουνταν κ' ἐχωστήκασιν κ' οἱ τρεῖς ὣς τὰ γόνατα χωρὶς νὰ τὸ πάρουσιχ χαμπάριν [4]) καθόλου. Εἶδεν ὁ γαμπρὸς πὼς τὸν ἐφήκασιμ μοναχὸν καὶ λέ: «Γι' ἂς κατήβω κ' ἐγὼ νὰ δῶ εἶντα κάμνουσιν εὐτοὶ στὸ κατώγιν.» Πὰ νὰ δῇ καὶ τοὺς βλέπει καὶ τοὺς τρεῖς χωσμένους μέσ' στὸ κρασί. Λέ τως: «Εἶντα κάμνετεν εὐτοῦ;» Λὲ ὁ γέρος: «Ἄχχου, παιδάϊμ μου, ἐμεῖς πού μεστεγ γέροι δὲν τό κοψεν ἡ κεφαλή μας νὰ τὸ ῥωτήξωμεμ, μὰ ἡ κόρη μας γιὰ νά 'χῃ κεφάλιν ἐσκέφτην νὰ σ' ἀρωτήξῃ, τὸ παιδὶμ ποὺ θὰ κάμετε εἶνταμ ποὺ θὰ τὸ βγάλετε;» Ἅμα τό 'κουσεν εὐτός, εἶδεν τους καὶ μεσὰ στὸ κρασὶν κ' ἐκουλουμπούσανι λέ: «Ἔν ἐπέτυχα κ' ἐδῶ.» Κ' ἐγύρισεν ὀπίσω στὴχ Χώραν κ' ἐπαντρεύτην.

Κατὰ Κ. Πονηρόν, ἐτῶν 70, ἐκ Καρδαμύλων. Ἡ διήγησις αὕτη, ὡς καὶ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Μισὲ Ζαννῆ, εἶναι συμπίλημα πολλῶν ἀνεκδότων, πλασθέντων ἢ ἀποδοθέντων ὑπὸ τῶν Καστρινῶν ἢ τῶν Καρδαμυλιτῶν εἰς τοὺς Ὀξωμερούσους (τοὺς κατοίκους τῶν Ἐπανωχώρων). Διὰ τούτων ψέγεται ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἀπολίτιστον τῶν κατοίκων τῶν ἀπομεμακρυσμένων μικρῶν χωρίων τῆς Β. Χίου, τοὺς ὁποίους θεωροῦν ὡς «πίσω τοῦ κόσμου».

39) Μιὰφ φορὰν οἱ Καλαμωτοῦσοι ἐκλέψαν τῶν Πατρικούσων τὰ σποράγγουρα. [5]) Ἐπῆγαν τὸ λοιπὸν οἱ Πατρικοῦσοι στὴν Καλαμωτὴν κ' ἐφωνάζζαν: «Τὰ σποράγγουρά μας, τὰ σποράγγουρά μας νὰ μᾶς δώκετε.» Ἀπὸ τότες τοὺς λὲν τοὺς Πατρικούσους «Σποράγγουρα.»

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῶν Καμποχώρων.

1) Ποὺ νὰ τὸν κάψῃ φωτιά. 2) Ποὺ νὰ σὲ κάψῃ ἡ ἑστία (ἡ φωτιά). 3) Ἐμένα. 4) Χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσουν. 5) Τ' ἀγγούρια ποὺ ἀφήνουν γιὰ σπόρο.

40) Μιά, τὴν ἔστελλεν ὁ πατέρας της ὅλλο στὰ ζζά. [1]) Ἐκείνη δὲν ἤθελεν νὰ πηγαίννῃ καὶ γιὰ πεῖσμαν του ἤπιασεν ἀγαπητικὸν κ᾽ ἤμεινεν ἔγκυος. Τὴν ἤδερνεν ὁ πατέρας της κ᾽ ἐκείνη ἐφώναζζεν: «Ἀμμέ ὅλλο στὰ ντζά, ὅλλο στὰ ντζά, νὰ τσ᾽ ἐώ!» [2])

Κατὰ τὸν Δ. Ζερβούδην ἐκ Πατρικῶν.

41) Γαδαραχτοῦσοι. Ἔτσι λέγονται σκωστικῶς οἱ Καταρραχτοῦσοι [3]) κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ γάδαρος.

42) *Ὁ Πυργούσης πλύννεται, κ᾽ ἡ ποδιά του χαίρεται.*

Παρὰ πολλῶν Καστρινῶν καὶ Καμποχωρούσων. Ἡ παροιμία ψέγει τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν χωρικῶν, οἵτινες πλυνόμενοι σφογγίζονται εἰς τὴν ποδιάν των.

43) *Δεκοχτώ ᾽ν᾽ οἱ Βεσσιανοὶ κ᾽ ἔχουν εἴκοσι θεούς.*

Παρὰ πολλῶν Καμποχωρούσων. [4]) Ψέγει τὴν ἀσυμφωνίαν των.

44) Ὁ Βολισσιανὸς ἔχει κυβερνιά.

Παρὰ πολλῶν ἐκ τῆς πρωτευούσης. [5])

45) Μιὰ ἀρρεβωνιασμένη ἤθεν [6]) νὰ ρτῃ ὁ ἀρρεβωνιαστικός της νὰ τὴν εὕρῃ κ᾽ ἐσυλλογούνταν εἶντα νὰ τοῦ λέ. Ἤρτεν ὁ ἀρρεβωνιαστικὸς καὶ τὴν ηὗρεν. Ἐκείνη ἐξυούνταν εἰς τὸ ποδάριν καὶ τοῦ λέ: «Ὁποῦ βρῃς εἶντα μὲ τρώ.» Λὲ εὐτός: «Κανένας ψύλλος.» Λὲ ἐκείνη: «Προύττου [7]) κ᾽ ηὗρες το! Ψειριδάϊν ἦταν.» Ἐξυούνταν στὸ κεφάλι της. Λέ του πάλι: «Ὁποῦ βρῃς εἶντα μὲ τρώ. Κανένα ψειριδάϊν.» Λέ ἐκείνη: «Προύττου κ᾽ ηὗρες το! Κασσίδαν [8]) ἔχω.» Ὕστερι τοῦ λέ: «Ὁποῦ βρῃς εἶντά ᾽χομεμ μέσ᾽ στὴν κασέλλαμ μας.» Λὲ εὐτός: «Τὰ ροῦχα σας, τὰ παπούτσια σας....» Λέ πάλι κείνη: «Προύττου κ᾽ ηὗρες το!.. Δυὸ ἀγγειά, στό ᾽να χέντζ᾽ ἡ μάνα μου, στ᾽ ἄλλο γώ.» Τὴν ἄλλη μέραν πὰ πάλι ὁ ἀρρεβωνιαστικὸς καὶ τοῦ λὲ κείνη: «᾽Αφ᾽ τὴν ἀπάνω στράταν ἔρκεσαι, γιὰ ἀφ᾽ τὴν κάτω;» Λὲ κεῖνος: «᾽Αφ᾽ τὴν ἀπάνω». Λὲ του κείνη: «᾽Επάντησές σου ἕνας μεάλος-μεάλος κούρας; [9])» Λὲ κεῖνος: «᾽Επάντησέμ μου.» Τότες χτυπᾷ τὸν πισινόν της καὶ τοῦ λέ: «Οὔτοννὰς [10]) ποὺ βλέπεις ἤκαμέν τονε».

Κατὰ τὴν ᾽Αθηνᾶν Αὐγουστίδου ἀπὸ τὸ Χαλκιὸς τῶν Καμποχώρων, ἐτῶν 70. Δι᾽ αὐτοῦ ψέγεται ἡ ἀπειρία τῶν νεανίδων τῶν χωρίων εἰς τ᾽ ἀφορῶντα τὴν συμπεριφορὰν καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἀφέλεια αὐτῶν.

---

1) Στὰ ζῷα, δηλ. νὰ βόσκῃ τὰ ζῷα. 2) Νὰ κ᾽ ἐγώ. 3) Κάτοικοι τοῦ χωρίου Καταρράκτου. 4) Ἰδ. καὶ περιοδ. Λόγος σ. 397. 5) Ἰδ. καὶ περιοδ. Λόγος σ. 397. 6) Ἐπρόκειτο. 7) Ἐπιφώνημα εἰρωνικὸν σημαῖνον πολὺ ἀπέχεις ἀπὸ τοῦ νὰ τὸ εὕρῃς 8) Ψωρίασιν τῆς κεφαλῆς. 9) Περίττωμα. 10) Αὐτὸς ἐδῶ.

45) Ἤρτεν ἕνας γαμπρὸς στὶς Ἀμάδες, [1]) νὰ πάρῃ μιανοῦ τὴν κόρη. Εὐτὴ ἤβοσκεν τοῦ πατέρα της τὰ γουρούνια. Ὁ πατέρας της ἐπῆεν νὰ τῆς φωνάξῃ. Πὰ [2]) στὸ ἀντικρυνὸ βουνὸ καὶ τῆς ἐφώναξεν: «Οὐά, [3]) Καλή. [4])» Λὲ κείνη: «Οὐά, ἀφέ [5]).» Φωνάζει της πάλι ὁ πατέρας της: «Οὐά, Καλή, σ᾽ἐσ᾽ε [6]) μέσα στὸν τουβρᾶν [7]) τσαὶ κρέμμασέ το στὴν ἀγριοβαλανιδιάν, ν᾽ ἀκοῦν τὰ οὐρούνια τὴμ μυρωδιάν, νὰ μὴφ φεύγουσιν, τσ᾽ ἔλα κατὼ νά σε παντρέεψωμε!»

Ἡ κόρη ἀφ᾽ τὴχ χαράν της πιάννει τὸχ χορὸν καὶ τραγουδεῖ:

Ὦ! ἡ τύσ᾽η μου ἡ καλή,
ἄντζαπα [8]) τσαὶ ποιὸς νὰ εἶ; [9])

Ὕστερι πὰ στὸ σπίτι καὶ τῶς λέ: «Καλῶς τὰ πολεμᾶτε.» [10]) Τῆς ἀπαντοῦν: «Νά ᾽στε καλά.» Ἐρωτᾷ τους: «Τσαὶ ποιὸς εἶν᾽ ὁ αμπρός;» [11]) Τῆς ἀπαντοῦν: «Τσεῖνος· νὰς μὲ τὰ μεάλα μουστάκια.» Ἀπαντᾷ κ᾽ ἐκείνη: «Σπουγγιστήριν [12]) τοῦ κώλου μου.» Ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ σὰν τό ᾽κουσεν εὐτό, λὲ τοῦ πατέρα της: «Ἔξυπνή ν᾽, συμπέττερε.» Λέ του ὁ πατέρας τῆς νύφφης: «Ἔσ σου τό λεα τσ᾽ἐώ;» [13])

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω γραῖαν ἐκ Χαρκιοῦ. Δι᾽ αὐτοῦ ψέγεται ἡ ὑπερβολικὴ ἀφέλεια τῶν χωρικῶν.

Δι᾽ ὅλους τοὺς Χίους.

Ἐκ τῶν δι᾽ ὅλους τοὺς Χίους ἀνεκδότων ἢ περιπαιγμάτων πολλὰ ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν διὰ τοὺς Καστρινοὺς ἢ τἀνάπαλιν, εἶτα δ᾽ ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν ξένων εἰς ὅλους τοὺς Χίους.[14]) Ἄλλα εἶναι πλάσματα τῶν ξένων, οἵτινες παρεξήγησαν τὸν ὑπερβολικὰ εὔθυμον καὶ εὐτράπελον χιακὸν χαρακτῆρα, [15]) δι᾽ ὃν οἱ Χῖοι ἀπεκλήθησαν Γάσκωνες τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἄλλα, λεγόμενα δι᾽ ἄλλους τόπους ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν ξένων εἰς τοὺς Χίους ἐκ ζηλοτυπίας διὰ τὴν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν ἀπαναχοῦ τῆς γῆς εὐδοκίμησίν των[16]).

---

1) Χωρίον τῶν Ἐπανωχώρων. 2) Πηγαίνει. 3) Ἐπιφώνημα κλητικὸν Ἔ. 4) Καλὴ=Καλλιόπη. 5) Ἀφέντη κατ᾽ ἀποκοπήν. 6) Ἡ συλλαβὴ χε προφέρεται ὡς σ᾽ε. 7) Μικρὸς τρίχινος σάκκος. 8) Ἄραγε (τουρκ. λέξις) 9) Νὰ εἶναι. 10) Νὰ ἐπιτύχουν τὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα καταγίνεσθε. Χαιρετισμός. 11) Γαμπρός. 12) Σφογγιστήρι, δηλ. τὰ μουστάκιά του θὰ χρησιμεύσουν ὡς σφουγγιστήρι τοῦ κ...μου. 13) Κ᾽ ἐγώ. 14) Πρβλ. τὰ ἐν Λαογ. Δ΄ 498 περιπαίγματα: Κόψε μ᾽, ἀγᾶ μου, ν᾽ ἁγιάσω. Εἶντα Χιώτης, εἶντα Σουλιώτης κ.ἄ. 15) Πρβλ. τὰ ἐν Λαογρ. Σ΄ 632 κέ. 16) Πρβλ. τὰ ἐν Λαογρ. Δ΄ ἀνέκδοτα τοῦ καρπουζιοῦ, τοῦ σαπουνιοῦ, τὰ ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ περὶ Μισὲ-Ζαννῆ καὶ ἄλλα, λεγόμενα καὶ δι᾽ ἄλλους τόπους.

1) Δυὸ Χιῶτες ἦταν στὴ Μαρσίλια, ὁ Μανωλιὸς κι ὁ Μιχαλιός. Ἐκεῖ ποὺ πηγαίναν σ' ἕναν κεντρικὸ δρόμο τοῦ ᾽ρτεν τοῦ Μανωλιοῦ νὰ κάμῃ τὸ νερόν του. Ἐπῆγεν τὸ λοιπὸ λίγον παράμερα καὶ τό καμε. Ἔρκεται ἡ πολίτσια [1]) καὶ τοῦ λέ: «Νὰ δώκῃς πέντε φράγκα.» Εὐτὸς ἔβάσταν ἕνα δεκάφραγκον κ' ἡ πολίτσια δὲν εἶχεν νὰ τὸ χαλάσῃ. Τότις πετᾷ ὁ Μιχαλιὸς καὶ λέ: «Στὰ [2]) νὰ κάμω τὸ νερόμ μου κ' ἐγώ, νὰ τὰ μπατάρωμε [3]).»

Παρὰ τοῦ Ἰσ. Βίγκα ἀπὸ τὸ Χαλκιός, ἀκούσαντος τοῦτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λεγόμενον γενικῶς διὰ τοὺς Χίους καὶ ψέγον τὴν μικρόνοιαν αὐτῶν.

2) *Ὅπου Χιώτης, Παντελῆς,*
καὶ Καρυστιανός, Ἀλῆς.
3) *Ὅπου Συμιακός, Νικήτας,*
κι ὅπου Χιώτης, Παντελῆς.
4) *Χιώτης λωλοχιώτης, Χιώτης διαβολόλωλος.*
5) *Ρίξε τὴ βάρκα στὸ γιαλό, βγάλε τὸ Χιώτη ὄξω.*
6) *Χιῶτες, Χιῶτες, παλληκάρια.*
7) *Πενήντα Ρωμιοὶ ἕναν Ὀβριό, πενήντα Ὀβριοὶ ἕνα Χιώτη.*
8) *Ἀπόμεινεν ὄξω σὰ Χιώτης.*
9) *Μὴ γίνεσαι Χιώτης.* [4])

---

1) Οἱ ἀστυφύλακες. 2) Στάσου. 3) Νὰ εἴμαστεν ἐξωφλημένοι. 4) Ἀντεγράφησαν ἐκ τῆς συλλογῆς Καρατζᾶ, Ἡ Ἑλλάδα στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἐν τῷ περιοδ. Λόγος (Κων]πόλεως) ἀρ. 10, σ. 396. Εἰς τὰ ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 ὑπὸ τὸ ὄνομα Παντελῆς, ὅπερ δῆθεν ἐπιχωριάζει ἐν Χίῳ, ὑπονοεῖται τὸ ντελῆς (τουρκ.=τρελλός.) Εἰς τὸ ὑπ. 4 ἡ μεγάλη εὐθυμία τῶν Χίων ψέγεται ὡς τρέλλα. Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 5. Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 6 ψέγεται ἡ δειλία τῶν Χίων. Πρβλ. Εἶντα Χιώτης, εἶντα Σουλιώτης. Εἰς τὸ ὑπ. 7 ψέγεται ἡ φιλαργυρία των ἢ μᾶλλον θαυμάζεται ἡ ἐμπορικὴ εὐφυία καὶ δεξιότης. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 62 τῆς Β' σειρᾶς ἐν Λαογρ. Τ' 634: Ὁ Ὄβριὸς ἐφοβήθηκεν τὸ Χιώτη (ἢ τὸν Καστρινό). Εἰς τὰ ὑπ' 8 καὶ 9 ἡ πρώτης τοῦ χαρακτῆρος των καὶ ἡ συντηρητικότης ψέγονται ὡς μικρόνοια.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗ

Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ὁ καθηγητὴς Κ. Ρωμαῖος εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἀνακοινώσῃ ἕνα ἀνέκδοτο ὡς σήμερα παραμύθι, ποὺ εἶχε καταγράψει τὸ 1914 στὸ Κεφαλόβρυσο τῆς Αἰτωλίας καὶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸ δημοσιεύσω καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσω στὶς ἔρευνές μου γιὰ τὴν ἀρχαία παράδοση τοῦ Μελέαγρου, μὲ τὴν ὁποία καιρὸ τώρα ἀσχολοῦμαι. Συμπληρωματικὲς πληροφορίες καὶ μιὰ παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιοῦ μοῦ ἔστειλε ὁ Βασ. Παπανικολάου ἀπὸ τὸ Μέγα Δέντρο πάλι τοῦ Κεφαλόβρυσου μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ φίλου Δημ. Λουκόπουλου. Ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ κι ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ γιὰ τὴν τόσο πρόθυμη παραχώρηση καὶ βοήθεια.

Τὸ αἰτωλικὸ παραμύθι, ποὺ καταχωρίζεται πιὸ κάτω δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἱστορία τοῦ παλιοῦ Μελέαγρου αὐτούσια, φυσικὰ χωρὶς ὀνόματα τόπων καὶ προσώπων· μόνο στὸ τέλος παραλλάζει· κατὰ τὰ ἄλλα ταυτίζεται σχεδόν. Καὶ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε, ὅτι ἡ πατρίδα τοῦ παλιοῦ Μελέαγρου καὶ τῆς ἀρχικῆς του ἱστορίας εἶναι ἡ Καλυδὼν στὴν Αἰτωλία, σὲ ἀπόσταση λίγων ὡρῶν ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσο, τὴν πατρίδα τοῦ σημερινοῦ παραμυθιοῦ.

Γράφοντας ἄλλοτε γιὰ τὸ Μελέαγρο (Ἀραὶ 105 κἑ) εἶχα ρίξει στὴ μέση τὴ γνώμη, ὅτι ἡ πρωταρχικὴ μορφὴ τῆς ἱστορίας του στάθηκε ἕνα παραμύθι καὶ ζήτησα τὸ παραμύθι αὐτὸ νὰ τὸ ἀνασυνθέσω στηριγμένος σὲ μεταγενέστερες μαρτυρίες, ποὺ ἄλλοι ἀπορρίπτουν σὰν αὐθαίρετες προσθῆκες τῶν νεωτέρων, καὶ παίρνοντας ὑλικὸ σημερινῶν παραμυθιῶν νὰ συμπληρώσω τὰ κενὰ τῆς διήγησης. Μ' αὐτὸ τὸ ὑποθετικὸ πανάρχαιο παραμύθι κυρίως, πιὸ παλιὸ κι ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα κι ἀπὸ τὶς πηγές της ἀκόμη, μοιάζει τὸ σημερινὸ αἰτωλικὸ παραμύθι. Ἡ σύμπτωση δὲν εἶναι βέβαια τυχαία. Ὡστόσο εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ μὴν ἐξετάσω ἐδῶ τὸ τί μποροῦμε νὰ κερδίσωμε ἀπὸ τὸ σημερινὸ παραμύθι γιὰ τὸν παλιὸ Μελέαγρο, γιατὶ τὸ ζήτημα σχετίζεται στενὰ

μὲ ὁλόκληρο τὸ πολύπλοκο πρόβλημα τῆς παράδοσης τοῦ Μελέαγρου. Αὐτὸ θὰ τὸ πραγματευθῶ πλατιὰ στὸν δεύτερο τόμο τῆς Ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στὴ μελέτη ἐκείνη πάλι δὲν ἐταίριαζε μέσα σὲ μυθολογικὰ καὶ ὁμηρικὰ ζητήματα νὰ ἐξεταστῇ ἔστω καὶ σὲ ἰδιαίτερο παράρτημα τὸ κεφαλοβρυσιώτικο παραμύθι σὰ σημερινὸ λαογραφικὸ κείμενο, ἄσχετα μὲ τὴ σημασία του γιὰ τὴν ἀρχαία παράδοση. Ἀποφάσισα λοιπὸν νὰ χωρίσω τὴν ἔρευνα, ὅσες δυσκολίες κι ἂν γεννᾷ καὶ στὸ συγγραφέα καὶ στὸ μελετητὴ μιὰ τέτοια διάσπαση. Ἡ ἀκόλουθη μελέτη ἀναφέρεται στὰ ἰδιαίτερα προβλήματα τοῦ σημερινοῦ παραμυθιοῦ: σχέση τῶν δύο παραλλαγῶν μεταξύ των, παρέκκλιση ἀπὸ τὴν παλιὰ διήγηση καὶ τὸ κυριώτερο: κατὰ πόσο ἡ ἱστορία τοῦ Μελέαγρου διατηρήθηκε μέσα στοὺς αἰῶνες στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἢ ξεχασμένη πιὰ ἔγινε ξανὰ γνωστὴ ἀπὸ τὴ λόγια παράδοση. Στὰ «Μελεάγρεια» θὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τὸ νεώτερο παραμύθι ὅποιο στοιχεῖο συντελεῖ στὴ λύση τῶν προβλημάτων τῆς παλιᾶς ἱστορίας τοῦ Μελέαγρου.

Τὸ παραμύθι τοῦ Μελέαγρου [1])

Α΄ παραλλαγή.

Μιὰ μάννα ἔκανε παιδιά, μὰ δὲν τῆς ἔζηγαν. Ἔκαμε πολλὰ παιδιά, ἀλλὰ μόλις γένονταν, σὲ λίγο πέθαιναν· ἐρχόντανε βλέπεις οἱ Μοῖρες τους καὶ τά παιρναν. Ἡ κακομοίρα αὐτήνη δὲν ἤξερε τί νὰ κάμη. Κίνησε φορτωμένη [2]) πίσω νὰ κάμη καὶ τὸ τελευταῖο. Χλίβουνταν κ᾽ ἔλεε: «Τί τὸ θέλω; σάματι θὰ μοῦ ζήση;» Ἤρθε καιρός, γέννησε καὶ τὸ τελευταῖο αὐτὸ παιδὶ κ᾽ ἦταν ἀγόρι, σερκό [3]). Ἦταν χαριτωμένο. Σκέφτηκε ἡ κακομοίρα ἡ μάννα: «Θὰ καθήσω ἄϋπνη. Τὴ νύχτα, ποὺ θά ᾽ρχονται οἱ Μοῖρες, θὰ παραφυλάξω νὰ ἰδῶ, τί θὰ ποῦνε γι᾽ αὐτό. Θὰ κάμω ὅμως, ὅτι κοιμοῦμαι, γιὰ νὰ μὴ μὲ πάρουνε χαμπέρι [4]). Ἔτσι ἔκαμε δά· τὸ βράδυ ἔκατσε κοντὰ στὴ σαρμανίτσα [5]). Ἔκαμε ὅτι κοιμῶνταν. Θέλησε ν᾽ ἀκούσῃ, τί θανά ᾽λεγαν γιὰ τὸ παιδὶ οἱ Μοῖρες. Παραμόνεψε, κι ὅταν ἐκεῖνες ἦρθαν λαούτγιασε [6]) ντίπ, πὼς τάχα κοιμῶνταν κ᾽ ἔβαλε αὐτί. Νὰ οἱ Μοῖρες κ᾽ ἦρθαν. Ἦταν τρεῖς.

[1]) Προτίμησα νὰ δώσω τὴ διήγηση, γιὰ νὰ εἶναι σὲ ὅλους εὐκολονόητη, μὲ τὴ φωνητικὴ τῆς κοινῆς δημοτικῆς, ἀποφεύγοντας φυσικὰ κάθε ἄλλη ἀλλαγὴ στὸ τυπικό, στὴ φρασεολογία, στὴ σύνταξη. [2]) Ἔγκυος. [3]) Ἀρσενικό. [4]) Εἴδηση. [5]) Κούνια. [6]) Μαζεύτηκε, ζάρωσε.

Κουλούρωσαν [1]) τὸ παιδὶ κ᾽ ἡ μία στάθηκε ἀοπάνου ἀπ᾽ τὸ κεφάλι του, ἡ ἄλλη δεξιὰ κ᾽ ἡ ἄλλη ζερβιά. Ἡ μάννα τοῦ παιδιοῦ λίγο παραπερούλια [2]) τσιουλιασμένη [3]) καθοῦνταν σαουργιασμένη [4]), πὼς κοιμῶνταν, κι ἄκουσε τὶς Μοῖρες νὰ λέν. Ἡ πρώτη, ποὺ κάθουνταν ἀοπάνου ἀπ᾽ τὸ κεφάλι, εἶπε: «Νὰ πεθάνῃ ἐτούνη τὴ στιγμή!» Ἡ δεύτερη εἶπε: «᾽Οχι, ὀρή! τῆς καϊμένης τῆς πήραμε τόσα παιδιά· νὰ τῆς ἀφήσωμε τοῦτο. Εἶναι κρῖμα.—᾽Οχι, λέει πίσω ἡ πρώτη, πρέπει νὰ τὸ πάρωμε καὶ τώρα κιόλας!—᾽Ακούστε κ᾽ ἐμένα λέει ἡ τρίτη· ἐγὼ λέω νὰ πεθάνῃ, μόλις ἀποκαῇ αὐτὸ τὸ δαυλί, ποὺ καίεται στὸ τζάκι τώρα.—᾽Α, ἔτσι νὰ γένῃ» εἶπαν τότε κ᾽ οἱ ἄλλες οἱ Μοῖρες.

Μόλις μοίραναν οἱ Μοῖρες, ἔκλεισαν τὴ φυλλάδα τους ἐκεῖ, ὅ,τι ἔγραψαν, ἔγριψαν μαθές, κ᾽ ἔφυγαν, χάθηκαν. Σηκώνεται τότε ἡ μάννα πιλαλῶντας, πηδάει, ἀδράχνει ἕνα τσουκάλι νερό, πῆρε τὸ δαυλί, τό ᾽σβησε, τὸ τύλιξε σὲ μιὰ πετσέττα καὶ τό ᾽βαλε στὸν πάτο στὴν κασέλα της. [5]) Τὸ κλείδωσε ἐκεῖ μέσα καὶ τὸ φύλαε καλύτερ᾽ ἀπ᾽ τὰ μάτια της. ᾽Ετσι τὸ παιδὶ γλύτωσε. Μεγάλωσε κ᾽ ἦταν ἕνας χαριτωμένος ἀντρούκλας, λεβέντης. Παντρεύτηκε, πῆρε μιὰ γυναῖκα, ἔκαμε παιδιὰ κι αὐτὰ μαθέ... [6]) Πέρασαν χρόνια, γέρασε ἡ μάννα του κ᾽ ἦρθε καιρὸς νὰ πεθάνῃ. Ὡς τότε δὲ μαρτύρησε ντὶπ οὔτε στὸ γέροντα της [7]) οὔτε στὸ ἴδιο τὸ παιδί της τίποτα γιὰ τὸ δαυλί. Ἀφοῦ κατάλαβε τὸ θάνατό της ἡ γριὰ κάλεσε τὴ νύφη της καὶ τῆς εἶπε: «Νυφοῦλα μου, θὰ σοῦ πῶ ἕνα πρᾶμα.» Τῆς μολόησε ὅλο τὸ βίος. [8]) «Πάρε λοιπὸν αὐτὸ τὸ δαυλί. Εἶν᾽ ἡ ζωὴ τ᾽ ἀντρός σου. Κοίταξε νὰ μὴν καῇ, γιατὶ πάει. Νὰ τὸ φυλάῃς σὰν τὰ μάτια σου, ὅπως τὸ φύλαγα κ᾽ ἐγώ. Κλείδωσ᾽ το μέσ᾽ στὴν κασέλα σου. Οὔτε νὰ μαρτυρήῃς τίποτα οὔτε στὸν ἄντρα σου. Κι ἅμα ἔρθῃ καιρὸς καὶ γεράσῃ ντὶπ ὁ ἄντρας σου καὶ πρέπῃ τότες νὰ πεθάνῃ καὶ δὲ βγαίνῃ ἡ ψυχούλα του καὶ δὲν θέλῃς νὰ τυραγνειέται, τότες βάνεις τὸ δαυλὶ στὴ φωτιὰ νὰ καῇ κι ἅμα αὐτὸ καῇ, τότε θὰ βγῇ ἡ ψυχή του.»

Πέθανε ἡ γριά. Ὕστερα πέρασε πολὺς λίγος καιρός, δὲν ξέρω, μιὰ μέρα ὁ νέος μάλωσε μὲ τὴ γυναῖκα του, ἀλογοποίησαν [9]) ἐκεῖ.

[1]) Τριγύρισαν. [2]) Ὑποκορ. τοῦ παραπέρα, γιὰ νὰ δειχτῇ, ὅτι ἡ ἀπόσταση ἦταν πολὺ μικρή. [3]) Τυλιγμένη σιό τσόλι, τὴ βελέντζα. [4]) Μαζεμένη, ζαρωμένη. [5]) Εἶναι ἡ *λάρναξ*, ποὺ ἀναφέρει ἡ παλιὰ παράδοση τοῦ Μελέαγρου. *Βακχυλ.* 5,141, *Ἀπολλόδ.* 1.65. [6]) Μὲ τὴν τελευταία φράση τονίζεται ἡ φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων. [7]) Στὸν ἄντρα της. [8]) Τῆς διηγήθηκε ὅλη τὴν ἱστορία. [9]) Ἐλογόφεραν, ἐλογομάχησαν.

«Ἄϊτε καὶ σὲ φκειάνω ᾽γώ, τοῦ λέει ἡ γυναῖκα του. Σὲ ξεκάνω ᾽γὼ μ᾽ ἕνα λελούδι. [1])» Παίρνει τότε τὸ δαυλὶ ἡ γυναῖκα του, τὸ βάνει στὴ φωτιὰ καὶ καίεται. Μόλις χώνεψε τὸ δαυλί, ὁ νέος πάει, πέθανε. Καὶ σοῦ φέρνω κ᾽ ἐγὼ τὰ μαντᾶτα του [2]).

Κεφαλόβρυσο. Διήγηση χήρας Λάμπρου Κυριακοπούλου, 73 χρονῶν, ἀγράμματης.

Β′ παραλλαγή.

Ἡ διήγηση προχωρεῖ στὴν ἀρχὴ ἀκριβῶς ὅπως στὴν πρώτη παραλλαγὴ ὡς τὸ σημεῖο, ποὺ ὁ νέος μεγαλώνει καὶ παντρεύεται. Ἀκολουθεῖ ἡ συνέχεια:

Ἡ γριὰ ἡ μάννα του ξεγελάστηκε καὶ τά ᾽πε στοὺς γειτόνους, ὅτι τὸ δαυλὶ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ της. Κάποτε ἡ γριὰ πέθανε ξαφνικά. Πέρασαν χρόνια, γέρασε ὁ νέος, ἦρθε ἡ ὥρα νὰ πεθάνη. Ψυχομάχαε τρεῖς, τέσσαρες μέρες, δὲν ἔβγαινε ἡ ψυχή του. «Μώρ᾽, γιατὶ δὲ βγαίνει ἡ ψυχή του! Γιατὶ δὲ βγαίνει ἡ ψυχή του!» Ὑπόφερνε ὁ ἄνθρωπος δυνατά, δὲν ἔβγαινε ἡ ψυχή του. Τότε κάποιος ἀπ᾽ τοὺς γειτόνους θυμήθηκε, τί τοῦ ᾽χε πῆ ἡ γριά. Σπάνε τὴν κασέλα, βγάνουν τὸ δαυλί, τό ᾽βαλαν στὴ φωτιὰ κι ἅμα κάηκε τὸ δαυλί, τότε βγῆκε ἡ ψυχή του.

Μέγα Δέντρο κοινότητος Θέρμου. Διήγηση Κώστα Γ. Μαραγιάννη, 82 χρονῶν, ἀγράμματου.

* * *

Πρῶτα ἀπ᾽ ὅλα πρέπει νὰ ξεκαθαριστῆ τὸ ζήτημα τῆς σχέσης τῶν δύο αὐτῶν παραλλαγῶν. Ἡ πρώτη δὲν παρουσιάζει καμμιὰν ἀνωμαλία. Τὴ μαγικὴ σύνδεση μεταξὺ τοῦ νέου καὶ τοῦ δαυλοῦ τὴν κρατάει ἡ μητέρα μυστικὴ καὶ μόνο ὅταν πρόκειται νὰ πεθάνη τὴ φανερώνει στὴ νύφη της παραδίνοντάς της καὶ τὸ δαυλό, στὸν ἄνθρωπο, ποὺ πιστεύει, πὼς ὕστερ᾽ ἀπ᾽ αὐτὴ τὴν ἴδια ἀγαπάει τὸ γυιό της περισσότερο ἀπὸ ὅλους, ἀδιάφορο ἂν γελειέται σ᾽ αὐτό, ἔτσι καὶ στὴν παλιὰ ἱστορία τοῦ Μελέαγρου σὲ μιὰ παραλλαγὴ [3]) παρέδιναν οἱ Μοῖρες τὸ δαυλὸ στὰ χέρια τῆς μητέρας μὲ τὴν πεποίθηση, ὅτι αὐτὴ θὰ φροντίση περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ τὸν διατηρήση· κι ὅμως εἶναι ἡ ἴδια ἡ μητέρα πάλι, ποὺ τὸν καταστρέφει ἀργότερα [4]).

Ἡ δεύτερη παραλλαγὴ δὲν παρουσιάζει τόσην ὁμαλότητα. Πρῶτα πρῶτα ποὺ τὸ θέμα τοῦ γάμου τοῦ νέου μένει ἀνεκμετάλλευτο, γιατὶ ὕστερα παρουσιάζεται ἡ μητέρα του ν᾽ ἀνακοινώνη τὸ μυστικὸ ὄχι στὴ σύζυγο, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀλλὰ στοὺς γειτόνους, κ᾽ εἶναι αὐτοὶ ὕστερα ποὺ σπάζουν τὴν κασέλα καὶ καῖνε τὸ δαυλό, γιὰ ν᾽ ἀπαλλαχτῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ βάσανο τοῦ ἀτέλειωτου ψυχομαχήματος. Ὅλο τὸ τελευταῖο μέρος ἀγνοεῖ τελείως τὴν ὕπαρξη τῆς γυναίκας. Κι ἀμέσως ἔρχεται κανεὶς νὰ δεχτῆ, ὅτι τὸ θέμα τοῦ γάμου μεταβιβάστηκε ἀπὸ τὴν ἄλλη παραλλαγή, ὅπου ἔχει βέβαια τὸ λόγο του [1]).

Ἡ πρώτη παραλλαγὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀρχική, ὄχι βέβαια μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ συμφωνεῖ μὲ τὴν παλιὰ παράδοση τοῦ Μελέαγρου. Στὶς παραδόσεις καὶ στὰ παραμύθια, ὅπου ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου παρουσιάζεται νὰ βρίσκεται κρυμμένη ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα του σ᾽ ἕνα ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο, σ᾽ ἕνα δέντρο, σ᾽ ἕνα πουλὶ μέσα κτλ. ἢ καὶ σ᾽ ἕνα μέλος τοῦ δικοῦ του σώματος, π. χ. σὲ μιὰ τρίχα τῆς κεφαλῆς του, ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἀκολουθεῖ κατὰ κανόνα βίαια. Ἕνας ἐχθρὸς μαθαίνει τὸ μυστικὸ κατὰ ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο, πάντα πρόκειται γιὰ μυστικό, καὶ καταστρέφει τὸ ἀντικείμενο, μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι δεμένη ἡ ζωὴ τοῦ ἀντιπάλου του, ποὺ πεθαίνει λοιπὸν ἀμέσως· δὲν ἔχει παρὰ νὰ θυμηθῆ κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παλιὸ Μελέαγρο τὸν Νῖσο, τὸν Πτερέλαο τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης καὶ τὸν Bata-u τοῦ αἰγυπτιακοῦ παραμυθιοῦ [2]). Ἔτσι καὶ στὸ αἰτωλικὸ παραμύθι· τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ γιὰ νὰ εἶναι γόνιμο, πρέπει νὰ προκαλῆ πρόωρα τὸ θάνατο τοῦ νέου, κι αὐτὸ γίνεται στὴν πρώτη παραλλαγή. Στὴ δεύτερη παρουσιάζεται ὠχριασμένο, ἀφοῦ ὁ δαυλὸς δὲν χρησιμοποιεῖται παρὰ γιὰ ν᾽ ἀποτελειώση τὸ ἔργο ἑνὸς φυσικοῦ ὥριμου θανάτου σ᾽ ἕναν γερασμένο πιὰ ἄνθρωπο, καὶ δὲν εἶναι ἐδῶ ἐχθροί, ἀλλὰ φίλοι ποὺ καίοντας τὸ ξύλο σὲ μιὰν ὄψιμη στιγμή, ὄχι πρίν, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ φυσικοῦ θανάτου, χαρίζουν τὴν ἀνάπαυση στὸν ἥρωα.

Κ᾽ ἕνα ἄλλο στοιχεῖο στὴν ἔκθεση τῆς δεύτερης παραλλαγῆς φανερώνει, ὅτι τὸ κανονικὸ σὲ μιὰ τέτοια διήγηση εἶναι ἕνας βίαιος καὶ πρόωρος θάνατος, ποὺ τὸν προκαλεῖ ἡ ἄκαιρη καταστροφὴ τοῦ δαυλοῦ. Ἡ γριὰ μάννα τοῦ νέου *ξεγελειέται* καὶ φανερώνει τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ της στοὺς γειτόνους. Ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας δείχνει, ὅτι εἶχε κάνει πολὺ καλὰ νὰ τὸ φανερώση. Ἀλλιώτικα ὁ νέος θὰ βασανιζόταν ἀτέλειωτα· δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ ἕνα

[1]) Εὐκολώτατα. [2]) Φράση γιὰ νὰ τελειώση τὸ παραμύθι. [3]) *Φρύνιχος* (Παυσ 10. 31, 4), *Ἀντων. Λιβερ.* 2, 5. [4]) Ἀραὶ 112 ὑποσ. 3.

[1]) Τὰ [illegible]διὰ δὲν ἔχουν οὔτε στὴν πρώτη παραλλαγὴ καμμία σημασία. Ἰδ. ἀν. σ. 489 ὑπ. 6. [2]) Ἀραὶ 108 ὑποσ. 2, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Περισσότερα παραδείγματα κοίτα στὸν *Frazer*, The golden bough [3] VII, 2, 95.

σφάλμα τῆς μητέρας. Καὶ ὅμως στὴ συνείδηση αὐτοῦ, ποὺ διηγήθηκε τὴν παραλλαγή, ἡ κοινοποίηση ἑνὸς τόσο σημαντικοῦ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μυστικοῦ σὲ πλατύτερο κύκλο ἀποτελεῖ ἕνα μεγάλο λάθος, ποὺ ἀργὰ ἢ γρήγορα βγαίνει σὲ κακό, καὶ τὸ κακὸ αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια παρὰ ἕνας πρόωρος θάνατος, κι ἂν ἀκόμη στὴν περίπτωση αὐτὴ εἰδικὰ ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας πρόκειται νὰ δείξῃ, πὼς βγαίνει σὲ καλό.

Καὶ στὴν πρώτη ὅμως παραλλαγὴ ἡ ἐπιθυμία νὰ τονιστῇ ὁ *πρόωρος* θάνατος προκαλεῖ κάποιαν ἀνωμαλία. Ὁ νέος παντρεύεται, κάνει παιδιά, περνοῦν πολλὰ χρόνια ὥσπου νὰ πεθάνῃ ἡ μητέρα του, περνάει ἀκόμη λίγος πολὺς καιρὸς κι ὥστόσο στὸ τέλος ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ νέος [1]). Μὲ τὴν ἔκφραση αὐτὴ ἐξαίρεται ἡ ἀπόσταση τοῦ βίαιου θανάτου του ἀπὸ τὸν φυσικό, ποὺ θ' ἀκολουθοῦσε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βέβαια χρόνια.

Ἔτσι κ' ἡ ἴδια ἡ φύση τοῦ θέματος τοῦ δαυλοῦ καὶ ὡρισμένα στοιχεῖα τῆς διήγησης μᾶς δείχνουν ὅτι ἡ πρώτη παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιοῦ εἶναι ἡ παλαιότερη. Καὶ μποροῦμε ἀκόμη νὰ βροῦμε, τί ἔδωκε ἀφορμὴ στὴ δημιουργία τῆς δεύτερης: τὰ λόγια, ποὺ λέει ἡ μητέρα στὴ νύφη της στὴν παλαιότερη διήγηση, καὶ ἡ σχετικὴ ἀντίληψη, ποὺ τὰ ἐμπνέει: [2]) *Ἅμα ἔρθῃ καιρὸς καὶ γεράσῃ ντὶπ ὁ ἄντρας σου καὶ πρέπει τότες νὰ πεθάνῃ καὶ δὲ βγαίνῃ ἡ ψυχούλα του καὶ δὲ θέλεις νὰ τυραγνειέται, τότε βάνεις τὸ δαυλὶ στὴ φωτιὰ νὰ καῇ.....* Κάποιος θέλησε νὰ ἐκμεταλλευτῇ τὸ θέμα αὐτό, νὰ παραστήσῃ δηλ. τὸν ἥρωά του νὰ βασανίζεται ψυχομαχῶντας κι ὥστόσο νὰ μὴν πεθαίνῃ, ὡς ποὺ νὰ τοῦ καταστρέψουν τὸ ἀντικείμενο στὸ ὁποῖον ἔδρεύει ἡ ψυχή του, τὸ δαυλό. Μὲ τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ ἀποφεύγεται καὶ ἡ ἐμφάνιση τῆς ἐγκληματικῆς, τοὐλάχιστο γιὰ τὴ σημερινὴ ἀντίληψη, γυναίκας, μητέρας εἴτε συζύγου, ποὺ καταστρέφει τὸ παιδί της ἢ τὸν ἄντρα της. Ἕνας ἄλλος ἀφηγητὴς θὰ μποροῦσε νὰ ἐκμεταλλευτῇ κανένα ἄλλο στοιχεῖο τῆς διήγησης π. χ. ὅτι ἡ μητέρα κρατεῖ μυστικὴ τὴ σχέση μεταξὺ τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ της καὶ τοῦ δαυλοῦ, κ' ἔτσι νὰ παρουσιάσῃ κάποιον νὰ καίῃ τὸ ξύλο, ποὺ τυχαῖα βρίσκει στὴν κασέλα τῆς γριᾶς, θαρρῶντας το ἄχρηστο. Ποιὸς ξέρει ἂν δὲν βροῦμε ἀργότερα μιὰ τέτοια παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιοῦ μας. Ὥστόσο ὁ καινοτόμος ἔβαλε τὴ μητέρα νὰ ἐμπιστεύεται τὸ μυστικὸ στοὺς γειτόνους, ὄχι στὴ γυναῖκα, ὅσο κι ἂν διηγήθηκε τὸ γάμο τοῦ

1) Πβλ. τὴν τελευταία παράγραφο. 2) Γι' αὐτὴν ἴδὲς πιὸ κάτω σ. 493.

νέου, ἐπηρεασμένος, ὅπως εἴδαμε, ἀπὸ τὴν κανονικὴ μορφὴ τοῦ παραμυθιοῦ, ποὺ ζητοῦσε τώρα νὰ παραλλάξῃ. Τὸ θέμα τοῦ γάμου τὸ ἀφήνει τελείως ἀνεκμετάλλευτο, μιὰ κ' ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τέλους τῆς διήγησης ἀφαίρεσε ἀπὸ τὴ γυναῖκα τὸν κύριο ρόλο, ποὺ ἔπαιζε ὡς τότε: στὸ θυμό της νὰ καίῃ τὸ δαυλὸ καὶ νὰ κόβῃ ἀπότομα τὴ ζωὴ τοῦ ἀντρός της. Κι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐπίγνωση, ὅτι δίνει ἕνα τελείως ἀντίθετο τέλος στὴ διήγηση, ἔκαμε τὸν ἀφηγητὴ νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃ τὴ γυναῖκα ἔστω καὶ σὲ παραλλαγμένο ρόλο σύμφωνα μὲ τὴν καινούργια μορφὴ τοῦ παραμυθιοῦ· γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ γυναῖκα, ποὺ μαθαίνει τὸ μυστικὸ ἀπὸ τὴν πεθερά της, ἀλλὰ οἱ γειτόνοι, κι αὐτοὶ καίνε τὴν πρέπουσα ὥρα τὸ δαυλό. Ἔτσι ὁ γάμος στὴ δεύτερη παραλλαγὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα στοιχεῖο τῆς παλιᾶς διήγησης παρασυρμένο καὶ στὴν καινούργια ἀπὸ τὴν ἀδράνεια, ἄχρηστο πιὰ τώρα, ἕνας «locus rudimentalis.»

***

Ἀκόμη λίγες παρατηρήσεις: Εἴδαμε, πῶς στὴ δεύτερη παραλλαγὴ τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ ἔχει χάσει ἀρκετὸ μέρος ἀπὸ τὴν ἀρχική του δύναμη μὲ τὸ νὰ μὴν ἀκολουθῇ μιὰ πρόωρη κι ἀπότομη καταστροφὴ τοῦ νέου ἀπὸ τὸ χέρι ἑνὸς ἐχθροῦ. Καὶ τὸ ὅτι ὅμως ἔρχεται ἡ ὥρα τοῦ θανάτου κι ἀρχίζει τὸ ψυχομάχημα, ἐνῶ ἀκόμη ὁ δαυλὸς βρίσκεται στὴν κασέλα μέσα ἀσφαλισμένος, δείχνει πὼς τὸ θέμα ἔχει χάσει τὴν παλιὰ ποὺ εἶχε κάποτε σημασία. Στὴν ἀρχὴ ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἐξωτερικῆς ἕδρας τῆς ψυχῆς ἐχάριζε τὴν ἀθανασία [1]). Τώρα πέρα ἀπὸ τὰ ὡρισμένα χρόνια, ποὺ εἶναι τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ δαυλὸς δὲν ἔχει πιὰ τὴ δύναμη νὰ συγκρατήσῃ στὴ ζωὴ τὸν ἄνθρωπο, μὲ τὸν ὁποῖον ἔχει συμπαθητικὰ δεθῇ, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν διατηρήσῃ ἀθάνατο. Μόνο νὰ τοῦ κόψῃ τὴ ζωὴ μπορεῖ πρὶν ἀπὸ τὴ στιγμὴ τοῦ κανονικοῦ θανάτου, ἂν τύχῃ καὶ καταστραφῇ, ἢ καὶ νὰ τὸν κρατήσῃ στὴ βασανιστικὴ κατάσταση ἑνὸς ψυχομαχήματος χωρὶς τέλος, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τοῦ θανάτου κι αὐτὸς μένει ἀκατάστρευτος. Κ' ἡ ἴδια ἀντίληψη παρουσιάζεται καὶ στὴν πρώτη παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιοῦ μας, στὰ λόγια τῆς γριᾶς, αὐτὰ ποὺ εἴδαμε πρίν, ὅτι ἔδωκαν ἀφορμὴ στὴν καινούργια μυθοπλαστία: *Κι ἅμα ἔρθῃ καιρὸς καὶ γεράσῃ ντὶπ ὁ ἄντρας σου καὶ πρέπει τότες νὰ πεθάνῃ...* Ἄσχετα λοιπὸν μὲ τὴν ὕπαρξη τοῦ δαυλοῦ, θά 'ρθῃ μέρα, ποὺ ὁ νέος θὰ

1) Πβλ τὶς διηγήσεις τοῦ Frazer ὅ. π.

πρέπει νὰ πεθάνη. Κι ὅμως, ἂν διατηροῦσε ὁ δαυλὸς τὴν πρωταρχική του δύναμη, θὰ κρατοῦσε στὴ ζωὴ τὸν νέο, ὅσον καιρὸ θὰ ἔμενε κι αὐτὸς ἀπείραχτος, καὶ αἰῶνες ἀκόμη. Πολλὲς χιλιάδες χρόνια ζοῦν οἱ δράκοι, ποὺ ἡ ψυχή τους βρίσκεται κρυμμένη μέσα σ' ἕνα πουλί, σ' ἕνα ἀβγὸ κτλ. ὣς ποὺ νὰ καταστραφῆ ἡ ἕδρα τῆς ψυχῆς των καὶ νὰ πεθάνουν. Τριακόσια χρόνια ζῆ κι ὁ Norna-gest στὴν παλιὰ γερμανικὴ παράδοση. [1]) Ἡ ἱστορία του εἶναι αὐτή, ποὺ ἔχει τὴν πιὸ μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τοῦ Μελέαγρου σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς ἐξωτερικῆς ψυχῆς, κι ἂς τὴν ξεχνοῦν οἱ φιλόλογοι. [2]) Ἀπὸ τὶς Μοῖρες, ποὺ ἔχουν ἔρθη στὴν κούνια του νὰ τὸν μοιράνουν, ἡ τρίτη θυμωμένη τὸν καταρειέται νὰ πεθάνη μόλις ἀποκαῆ τὸ κερί, ποὺ ἄναβε πλάϊ του. Ἡ πρώτη ὅμως Μοῖρα τρέχει, τὸ σβύνει καὶ τὸ παραδίνει στὴν μητέρα τοῦ παιδιοῦ, ὅπως οἱ Μοῖρες τοῦ Φρυνίχου. [3]) Ὅταν ὁ Norna-gest μεγαλώνει, παίρνει ὁ ἴδιος τὸ κερὶ νὰ τὸ φυλάη. Τριακόσιων χρονῶν, κουρασμένος πιὰ ἀπὸ τὴ ζωή, τὸ καίει μόνος του καὶ πεθαίνει. Ἐδῶ τὸ θέμα τῆς ἐξωτερικῆς ψυχῆς διατηρεῖ τὴ δύναμή του ὡς πρὸς τὴν ἀπεριόριστη ἀθανασία, φτάνει νὰ μὴ καταστραφῆ τὸ κερί. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως παρατηρεῖται κ' ἐδῶ ἡ ἴδια παρέκκλιση ἀπὸ τὸν κανονικὸ τύπο τῶν διηγήσεων αὐτῶν, ὅπως καὶ στὴ δεύτερη παραλλαγὴ τοῦ κεφαλοβρυσιώτικου παραμυθιοῦ. Ἡ ζωὴ τοῦ Norna-gest δὲν κόβεται παρὰ τὴ θέληση του ἀπότομα ἀπὸ χέρι ἐχθρικό. Ἔχομε τὸν ἴδιο τὸν ἥρωα νὰ προκαλῆ τὸ θάνατό του, κάθε ἄλλο βέβαια παρὰ πρόωρο.

Εἴτε πρόκειται γιὰ μιὰν ἀναβίωση τῆς παλιᾶς ἱστορίας τοῦ Μελέαγρου σὲ νεώτερους καιροὺς εἴτε γιὰ μιὰ διατήρησή της στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, γιὰ τὸ πρόβλημα αὐτὸ θὰ μιλήσωμε ὕστερα, τὸ σημερινὸ παραμύθι καὶ στὴν παλαιότερή του μορφὴ παρουσιάζει ἕνα τέλος παραλλαγμένο [4]). Δὲν εἶναι ἡ μητέρα τώρα πιά, ποὺ καίει τὸ δαυλὸ καὶ προκαλεῖ τὴν καταστροφὴ τοῦ νέου, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα του. Κ' ἔχει λείψει φυσικὰ καὶ ὁ λόγος, ποὺ στὴν παλιὰ ἱστορία ἀνάγκαζε τὴν Ἀλθαία ν' ἀποφασίζη τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ της· ὁ Μελέαγρος δὲ σκοτώνει πιὰ τοὺς θείους του. Ἡ σημασία, ποὺ εἶχε κάποτε ὁ ἀδελφὸς στὴν οἰκογένεια [5]), ἔχει χαθῆ· δὲν μποροῦν νὰ φανταστοῦν πιὰ πῶς εἶναι δυνατὸ μιὰ γυναῖκα νὰ προτιμήση τὸν ἀδελφό της ἀπὸ τὸ παιδί της, καὶ δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ βρεθῆ κανένας λόγος, ποὺ νὰ βάζη τὴ μητέρα νὰ σκοτώνη τὸ γυιό της. Ἔρχεται ἡ γυναῖκα τώρα, ποὺ ὕστερα ἀπὸ μιὰ φιλονικία μὲ τὸν ἄντρα της καίει τὸ δαυλό. Ὁ λόγος τῆς φιλονικίας δὲν ἀναφέρεται· ὁ ἀφηγητὴς δὲν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτόν. Τὸ τέλος γενικὰ τὸ ξεχωρίζει μιὰ συντομία, ποὺ συγκρινόμενη μὲ τοὺς πλατυασμοὺς τοῦ πρώτου μέρους τῆς διηγήσης γεννᾶ στὸ πρῶτο ἀντίκρυσμα ὄχι μικρὴ ἀπορία. [1]) Εὔκολα ὅμως ὕστερα καταλαβαίνομε τὸ λόγο. Τὰ παραμυθικὰ στοιχεῖα βρίσκονται μαζεμένα στὸ πρῶτο μέρος τῆς διήγησης, τὸ παραμόνεμα τῆς μητέρας, ἡ τριπλῆ μοίρανση, ἡ μαγικὴ σύνδεση τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ καιόμενο ξύλο. Γι' αὐτὰ ὁ ἀφηγητὴς εἶναι γεμᾶτος ἐνδιαφέρον. Στὸ τέλος τὸ θέμα τῆς ἐξωτερικῆς ψυχῆς ἀπαιτεῖ νὰ κοπῆ ἀπότομα ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου· ἀρκεῖ γι' αὐτὸ μιὰ τυχαία φιλονικία μὲ τὴ γυναῖκα του, ὁ λόγος ποὺ τὴν ἐπροκάλεσε θεωρεῖται περιττὸ νὰ δοθῆ.

Τὸν ἀφηγητὴ ἐνδιαφέρει φυσικὰ καὶ ἡ ἀντίθεση μεταξὺ τῆς μητέρας, ποὺ φυλάει προσεχτικὰ τὸ δαυλὸ ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου της, καὶ τῆς γυναίκας, ποὺ στὴν πρώτη λογομαχία καταστρέφει τὸν ἄντρα της, ὅσο κι ἂν δὲν ὑπογραμμίζεται ἡ ἀντίθεση αὐτή. Καὶ στοῦ παλιοῦ Μελέαγρου τὴν ἐπικὴ παραλλαγὴ τονιζόταν ἡ ἀντίθεση μεταξὺ μητέρας καὶ συζύγου· ἐκεῖ ὅμως οἱ δύο γυναῖκες ἔπαιζαν ἀκριβῶς τοὺς ἀντίθετους ρόλους· ἀπέναντι στὴν Ἀλθαία, τὴ μητέρα, ποὺ προκαλοῦσε τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ της, ὑψωνόταν ἡ Κλεοπάτρα, ἡ γυναῖκα τοῦ νέου, κι αὐτὴ βρισκόταν σὲ μιὰ τέτοια σύνδεση ἀγάπης μὲ τὸν ἄντρα της, ὥστε νὰ προσφέρη αὐτὸς θυσία τὴ ζωή του γιὰ τὴ δική της σωτηρία. [2]) Στὸ πρόβλημα, ποιὰ ἀγάπη εἶναι ἡ μεγαλύτερη, τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιὰ ἢ τῶν συζύγων μεταξύ των, ὁ ἐπικὸς εἶχε δώσει λύση ἀντίθετη ἀπὸ τοῦ δικοῦ μας παραμυθιοῦ. Δύο βασικὰ διαφορετικὲς ἀντιλήψεις.

* * *

Καὶ τώρα τὸ πιὸ σημαντικὸ πρόβλημα, ποὺ ἐνδιαφέρει τὴν ἔρευνα τόσο τοῦ σημερινοῦ παραμυθιοῦ, ὅσο καὶ τοῦ παλιοῦ Μελέαγρου.

1) Ἀραί 176. 2) Οὔτε ὁ Frazer ὅ. π. τὸν ἀναφέρει μέσα στὸ τόσο πλούσιο ὑλικό του. 3) Ἰδ. πιὸ πάνω σ. 490. 4) Καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς διήγησης προστίθεται τὸ θέμα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ ἐπιζῆ, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο μιᾶς σειρᾶς ἀδελφῶν του, κάτι ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ πιστοποιήσωμε γιὰ τὴν ἀρχαία παράδοση. 5) Γιὰ τὸ πρόβλημα αὐτὸ πραγματεύομαι στὰ Μελεάγρεια.

1) Γιὰ νὰ ἰδῆ τὴ διαφορά, ἂς παραβάλη κανεὶς τὴ σκηνὴ τοῦ παραφυλάγματος τῶν Μοιρῶν μὲ τὴ σκηνὴ τῆς φιλονικίας καὶ τῆς καταστροφῆς. 2) Γιὰ τὴν ἐπικὴ παράδοση τοῦ Μελέαγρου γράφω πλατιὰ στὴν Ἐπετηρίδα. Γιὰ τὸν πατέρα δὲν γίνεται λόγος στὸ παραμύθι, μόνο ὅτι δὲν ἔμαθε τὸ μυστικὸ τοῦ δαυλοῦ λέγεται, ὅπως οὔτε γιὰ τὸν παλιὸ Οἰνέα στὸ ἀρχαῖο παραμύθι.

Στὸ αἰτωλικὸ παραμύθι πρόκειται πραγματικὰ γιὰ μιὰ διήγηση, ποὺ ἀπ' τὴν παλιὰ ἐποχὴ μεταδίδεται κατὰ συνέχεια ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἄσχετα ἂν καὶ στὴν ἀρχαιότητα ἡ πρώτη μορφὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Μελέαγρου εἶχε τὸν τύπο παραμυθιοῦ, ποὺ παράλληλα μὲ τὴν ἐπικὴ (μόνο ἰωνική;) παράδοση ἐξακολούθησε ν' ἀναφέρεται στὴν Αἰτωλία ὡς σήμερα ἢ ἂν ἡ *παράδοση* τοῦ Μελέαγρου πῆρε μὲ τὸν καιρό, καθὼς μάλιστα ἐξεχάστηκαν τὰ ὀνόματα, μορφὴ παραμυθιοῦ; Ἢ μήπως ἡ ἱστορία αὐτὴ αἰῶνες στὸ μεταξὺ λησμονημένη κατώρθωσε σὲ νεώτερα χρόνια νὰ ξαναγυρίση στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ξεκινῶντας ἀπὸ λόγια πηγή; Καὶ τί δὲ θὰ ἔδινα, γιὰ νὰ κατορθώσω ν' ἀποδείξω τὸ πρῶτο! Ὡστόσο, ὅσο σκεπτόμουν, ἡ πεποίθησή μου κλονιζόταν. Ὅσον καιρὸ τὸ αἰτωλικὸ παραμύθι μὲ τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ παρουσιάζεται μοναδικὸ στὴ νεοελληνικὴ παράδοση καὶ δὲν πιστοποιοῦνται παράλληλες διηγήσει, ὥστε ν' ἀποδειχτῆ ἡ εὐρύτερη διάδοση τῆς παλιᾶς ἱστορίας, πρέπει πάντα νὰ δεχώμεθα σὰ δυνατὴ καὶ τὴ γνώμη, ὅτι ὁ λαὸς σὲ μιὰ νεώτερη ἐποχὴ τὴν ξαναβρῆκε σ' ἕνα βιβλίο διηγημένη ἢ καλύτερα τὴν ἄκουσε ἀπὸ ἕνα βιβλίο διηγημένη καὶ τὴν ἔκαμε δική του πάλι. Τονίζω, ὅτι πρόκειται γι' ἀμφιβολία ἁπλῆ, ὄχι βεβαιότητα· γιατὶ καὶ μεμονωμένα στοιχεῖα μπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ διατηρηθοῦν στὴν προφορικὴ παράδοση. Κ' ὕστερα καὶ σὲ ἄλλα σημερινὰ ἑλληνικὰ παραμύθια παρουσιάζεται τὸ θέμα τῆς ἐξωτερικῆς ψυχῆς, μόνο ποὺ ἡ ἕδρα της δὲν εἶναι ὁ δαυλὸς πάλι, ἀλλὰ ἕνα περιστέρι, ἕνα ἄλλο πουλί, ζῶο κ. λ. π. [1]) Ἡ διάσωση ὅμως τοῦ μοναδικοῦ δαυλοῦ δὲν ἀποτελεῖ ἕνα τόσο ἐξαιρετικὸ γεγονός, ὥστε νὰ τὸ ἀποκλείσωμε. Ἄλλωστε μπορεῖ νὰ βεβαιώσωμε, ὅτι εἶναι πραγματικὰ μοναδικὸς ὁ δαυλός, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ παρὰ ἕνα μέρος μόνο ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν παραμυθιῶν τοῦ τόπου μας;

Ὡστόσο ἡ ἀμφιβολία μένει· καὶ τέτοιες δυσκολίες παρουσιάζουν συχνὰ οἱ σημερινὲς παραδόσεις, ποὺ θυμίζουν ἀρχαῖες· στὴν ἱστορία τῆς ἀηδόνος π.χ., ποὺ ἀκούεται καὶ σήμερα στὴ Θράκη πρέπει νὰ ἐπιφυλαχτοῦμε πολὺ ν' ἀπαντήσωμε στὸ ἐρώτημα, ἂν τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ σφάζεται ἀπὸ τὴν μητέρα (Ἴτσος, ἀρχ. Ἴτυς) κι ἀκόμα κι ὁλόκληρη ἡ παράδοση διατηρήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα [2]).

[1]) Frazer ὅ. π. Λαογραφ. 2,396.

[2]) *Ν. Γ. Πολίτη*, Παραδόσεις 1, 199 ἀρ. 362, 363. *Ι. Κακριδῆ*, Ἀραὶ 97 ὑποσ. 2. Ἂν θυμοῦμαι καλά, ἔχω ἰδῆ νὰ διατυπώνεται καὶ πρὶν ἀπὸ μένα ἡ ἐπιφύλαξη αὐτή. Ἄλλα παραδείγματα ἰδὲς στὰ Σύμμεικτα τοῦ Πολίτη Β' 34, 41 κ.τ.λ.

Τὸ γεγονός, ὅτι τὸ παραμύθι τοῦ Μελέαγρου λέγεται σήμερα στὴν Αἰτωλία πάλι σὲ ἐλάχιστη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Καλυδῶνα, ὅπου ἀνῆκε στὴν παλιὰ ἐποχή, παρουσιάζεται βέβαια σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀντίληψη, ὅτι μπροστά μας ἔχομε μιὰν ἀρχαία στὴν προφορικὴ παράδοση διατηρημένη κληρονομία—στὸ πρῶτο ἐπιπόλαιο κοίταγμα ὅμως. Γιατὶ ποιός μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ τὴ δυνατότητα, ὅτι ἕνας ἄγνωστος λόγιος θέλησε νὰ ξαναζωντανέψῃ τὴν παράδοση τοῦ Μελέαγρου ἀκριβῶς στὴν πατρίδα της;

Ἂν πραγματικὰ ἔχωμε νὰ κάνωμε μὲ μιὰ μεταγενέστερη ἀναβίωση τῆς ἱστορίας τοῦ Μελέαγρου, τότε εἶναι πιθανώτερο νὰ δεχτοῦμε, ὅτι πηγή της στάθηκε κάποιο νεώτερο ἐγχειρίδιο μυθολογίας παρὰ οἱ σχετικὲς μαρτυρίες τῶν ἀρχαίων, κι αὐτὸ γιατὶ τὰ παραμυθικὰ στοιχεῖα ἀποφεύγουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ἀκριβῶς οἱ γνωστότεροι συγγραφεῖς. Ὁ Ὅμηρος ἔχει ἀντικαταστήσει τελείως τὸ δαυλὸ μὲ τὴν κατάρα [1])· τὴν τριπλῆ μοίρανση τὴν ἀναφέρει μόνο ὁ Ὑγῖνος (171) [2]), ποὺ δύσκολα βέβαια θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῇ στὴν νεώτερη Ἑλλάδα, ἐξάπαντος πολὺ δυσκολώτερα ἀπὸ τὴν Ὠγυγία τοῦ Ἀθ. Σταγειρίτου π. χ., ποὺ στὸν τέταρτο τόμο σ. 421 ἀναφέρει τὴν παράδοση τοῦ Μελέαγρου σ' ὅλες τὶς παραλλαγές. [3]) Ἀναφέρω ἐπίτηδες μιὰ μυθολογία ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19 αἰ., γιατὶ ἡ ἀναβίωση αὐτή, ἂν ἔγινε, ἔγινε ἐξάπαντος πρὶν ἀπὸ ἀρκετὸν καιρό. Ἡ μεταβολὴ στὸ τέλος, γιὰ νὰ συμμορφωθῆ ἡ διήγηση περισσότερο στὶς σημερινὲς κοινωνικὲς ἀντιλήψεις [4]) καὶ ἡ δημιουργία μιᾶς παραλλαγῆς ἀπαιτοῦν βέβαια ἕνα σχετικὰ μεγάλο διάστημα. [5])

[1]) Ἀραὶ 107. [2]) Μιὰ μικρὴ διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ τοῦ Ὑγίνου καὶ τοῦ σημερινοῦ παραμυθιοῦ ὡς πρὸς τὸ ρόλο, ποὺ παίζει ἡ κάθε Μοῖρα στὴν τριπλῆ μοίρανση· σ' ἐκεῖνον οἱ δύο πρῶτες προλέγουν καλά, ἡ τρίτη δίνει τὴν κακὴ πρόρρηση, ἐνῷ στὸ παραμῦθι μας ἡ τρίτη βρίσκει μιὰ μέση τάχα λύση στὴ διαφωνία τῶν δύο ἄλλων, ποὺ ζητοῦν ἡ μία τὸν ἄμεσο θάνατο τοῦ παιδιοῦ, ἡ ἄλλη τὴ σωτηρία του. Ἡ διαφορὰ δὲν ἔχει σημασία. Ἡ τριπλῆ μοίρανση μπορεῖ νὰ παρουσιαστῆ σὲ διάφορους τύπους ἰσοδύναμους μεταξύ των, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸ ὁ ἕνας ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄλλο χωρὶς καμμιὰ ἐπίδραση στὴν ἄλλη διήγηση. Μιὰ σειρὰ τύπων παράλληλων ἑνὸς ἄλλου παραμυθικοῦ θέματος ἀναλύω στὸ Rhein. Museum 78 (1929) 213 κέ. [3]) Στὸν καθηγητὴ Στ. Κυριακίδη χρωστῶ τὴν καθοδήγηση στὶς διάφορες μυθολογίες, ποὺ σὲ περασμένα χρόνια μποροῦσαν νὰ σταθοῦν πηγὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Μελέαγρου. Κι ἀκόμα μερικὲς νύξεις γιὰ τὸ ἀντίκρυσμα τῶν προβλημάτων, ποὺ πραγματεύομαι στὸ κείμενο ἀπάνω. [4]) Ἰδὲς πιὸ πάνω σ. 495. [5]) Ἡ ἀφηγήτρια τῆς πρώτης παραλλαγῆς, 73 χρονῶν τώρα, τὴν ἄκουσε πρὶν ἀπὸ 55 κάπου χρόνια, λέει, ἀπὸ τὴ

Εἴτε ξαναζωντανεμένη ἡ ἱστορία τοῦ Μελέαγρου εἴτε διατηρημένη στὴν προφορικὴ παράδοση ἀξίζει νὰ ἐνδιαφερθοῦμε γι᾽ αὐτή. Μπορεῖ μὲ τὸν καιρὸ νὰ βρεθῆ κανένα στοιχεῖο, ποὺ ν᾽ ἀποδείξη τὴ μία ἀπὸ τὶς δύο τὸ ἴδιο ἀνοιχτὲς γιὰ τὴν ὥρα δυνατότητες σὰν τὴ μόνη σωστή. Μεγάλο τὸ κέρδος, ἂν ἡ αἰτωλικὴ παράδοση φανῆ, πὼς δὲν ἔξέχασε ἀκόμα τόσες χιλιάδες χρόνια τὸν κατ᾽ ἐξοχὴν ἥρωά της. Καὶ μιὰ νεώτερη ὅμως ἀναβίωση, ἂν ἔχωμε μὲ μιὰ τέτοια νὰ κάνωμε, δὲν παρουσιάζει μόνο ἐνδιαφέρο λαογραφικὸ σὰν ἀναβίωση, μιᾶς ἱστορίας μάλιστα, ποὺ στοὺς περισσότερους λόγιους εἶναι ἄγνωστη ὡς σήμερα· ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς βοηθῆ, ἔστω καὶ σὲ μικρότερο βαθμό, καὶ στὴ λύση ὡρισμένων προβλημάτων τῆς παλιᾶς παράδοσης. Μὰ γι᾽ αὐτὸ εἴπαμε θὰ μιλήσωμε στὰ Μελεάγρεια.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Εἶχα τελειώσει τὴν παραπάνω μελέτη, ὅταν ἡ μεγάλη προθυμία τοῦ Βασ. Παπανικολάου ἀνακάλυψε στὸ Κεφαλόβρυσο πάλι τὴν ὕπαρξη μιᾶς τρίτης παραλλαγῆς τοῦ παραμυθιοῦ μας :

Γ'. παραλλαγή.

Μιὰ φορὰ ἦταν μιὰ μάννα καὶ δὲν τῆς ἔζηγαν τὰ παιδιά. Κάποτε λεχώνεψε κ᾽ ἔκαμε καὶ τὸ τελευταῖο. Ἦταν ἀγόρι. Ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἡ λεχῶνα ἔρχονται στὶς τρεῖς ἡμέρες οἱ Μοῖρες γιὰ νὰ μοιρώσουν τὸ παιδί. Ἡ πρώτη εἶπε : «Νὰ ζήση σαράντα ἡμέρες.» Ἡ δεύτερη εἶπε : «Νὰ ζήση ὡς ποὺ νὰ καῆ αὐτὸ τὸ κούτσουρο, ποὺ καίεται στὴ φωτιά! —Ἄ, ἔτσι νὰ γένη ! λέει κ᾽ ἡ τρίτη. Νὰ ζήση ὡς ποὺ νὰ καῆ τὸ κούτσουρο!» Σηκώνεται ἡ πεθερὰ τῆς λεχώνας, π᾽ ἄκουσε αὐτὰ πῶλεγαν οἱ Μοῖρες καὶ τό ᾽σβυσε τὸ κούτσουρο καὶ τό ᾽βαλε μεσ᾽ στ᾽ ἀμπάρι. Καθόταν ἐκεῖ τὸ κούτσουρο χρόνια πολλά. Μεγάλωσε τὸ παιδί. Παντρεύτηκε, ἔκαμε παιδιά· ἦρθε καιρός, γέρασε, ἦρθε νὰ πεθάνη. Δὲν πέθαινε, δὲν ἔβγαινε ἡ ψυχή του. «Μωρ᾽, γιατὶ δὲν πεθαίνει ! μωρ᾽, γιατὶ δὲν πεθαίνει!» διαλοΐζονταν οὗλοι. Τότε τοὺς εἶπε αὐτός: «Ἔτσι κ᾽ ἔτσι. Νὰ βάλτε τὸ κούτσουρο στὴ φωτιὰ νὰ καῆ, γιὰ νὰ βγῆ ἡ ψυχή μου.» Ἔτσι ἔκαμαν. Ἔκαψαν τὸ κούτσουρο καὶ ξεψύχησε ὁ γέροντας.

Κεφαλόβρυσο. Διήγηση Μαρίας χήρας Ἰωάν. Χασκοπούλου, 85 χρονῶν, ἀγράμματης.

* * *

Ἡ παραλλαγὴ αὕτη κατέχει καὶ στὴν ἐξέλιξη τὴ θέση, ποὺ ἡ τύχη τῆς ἔδωκε, ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τὶς δύο ἄλλες, ποὺ ἐξετάσαμε πιὸ πάνω. Ἀντὶ τῆς μητέρας, ποὺ παραμονεύει ν᾽ ἀκούση τῶν Μοιρῶν τὰ λόγια, στοιχεῖο ποὺ διατηροῦν οἱ δύο πρῶτες παραλλαγὲς ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Μελέαγρου, στὴ νέα δήλωση παρουσιάζεται ἡ πεθερὰ νὰ σώζη τὸ δαυλό, καθὼς ἡ μητέρα εἶναι λεχῶνα ἀκόμη. Γι᾽ αὐτὸ δὲν εἶχαν σκεφτῆ οἱ προηγούμενες παραλλαγές. Ἂν τὸ μυστικὸ τὸ κατέχει στὸ ἐξῆς μόνο ἡ γιαγιὰ τοῦ παιδιοῦ ἢ καὶ ἡ μητέρα του, εἶναι κάτι ποὺ ἡ νέα παραλλαγὴ δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ τονίση. Ὅπως κι ἂν ἔχη τὸ πρᾶμα, ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ καὶ ἡ ἀκόλουθη διήγηση δείχνει, πόσο ἀδιάφορο κατάντησε ἕνα στοιχεῖο σημαντικὸ ἄλλοτε, ἡ προσπάθεια νὰ τηρηθῆ μυστικὴ ἡ σχέση μεταξὺ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀντικειμένου, κάτι ποὺ τονίζεται σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ παραμύθια [1]). Καὶ στὶς δύο ἄλλες παραλλαγὲς τοῦ δικοῦ μας παραμυθιοῦ τὸ μυστικὸ τὸ ἤξερε ἕνα μεγάλο διάστημα μόνο ἡ μητέρα· ὕστερα τὸ ἐμπιστεύεται στὴ νύφη της μόνο γιὰ νὰ τὸ κρατήση κι αὐτὴ κρυφὸ κι ἀπὸ τὸν ἄντρα της ἀκόμα τὸν ἴδιο ἢ—στὴ δεύτερη παραλλαγὴ—«ξεγελειέται» καὶ τὸ λέει στοὺς γειτόνους. Ἀπεναντίας ἐδῶ βρίσκεται νὰ τὸ ξέρη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κ᾽ ἕνα δεύτερο πρόσωπο ἢ κ᾽ ἕνα πρόσωπο μόνο, ὄχι ὅμως πιὰ ἡ μητέρα. Στὸ τέλος πάλι παρουσιάζεται ὁ ἴδιος ὁ ἑτοιμοθάνατος νὰ κατέχη τὸ μυστικό, χωρὶς ν᾽ ἀναφέρεται, πότε τοῦ γνωστοποιήθηκε, ὅπως ἔχουν ἐνδιαφερθῆ νὰ τὸ δηλώσουν οἱ ἄλλες διηγήσεις ἢ κι ἂν γνωστοποιήθηκε μόνο σ᾽ αὐτόν. Κ᾽ εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχη πιὰ χαθῆ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ στοιχεῖο αὐτό, μιὰ καὶ μένει τελείως ἄγονο, ἀπὸ τὴ δεύτερη παραλλαγὴ κιόλας, καθὼς δὲν προκαλεῖται πρόωρος ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν γνωστοποίηση τοῦ μυστικοῦ σ᾽ ἕνα πρόσωπο, ποὺ εἶναι ἢ ποὺ καταντάει ἐχθρός.

Οἱ ἄλλες παρεκκλίσεις, ποὺ παρουσιάζει ἡ καινούργια παραλλαγή, δὲν εἶναι μεγάλες. Ἡ τριπλῆ μοίρανση ἔχει ἄλλον τύπο· ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἴπαμε στὴ σελ. 497 ὑποσ. 2, ἡ διαφορὰ αὐτὴ δὲν μᾶς γεννᾶ καμμιὰν ἀπορία.

μητέρα της· ἀπὸ κανέναν ἄλλον ὕστερα. Αὐτός, ποὺ διηγήθηκε τὴ δεύτερη παραλλαγή, 80 χρονῶν, τὴν ἔμαθε ἀπὸ τὴ μητέρα του πάλι, ὅταν ἦταν μικρός· τὴν ἤξερε καὶ ὁ πατέρας του· τοῦ φαίνεται, ὅτι τὴν ξανάκουσε ἀπὸ μερικὲς γριὲς τοῦ χωριοῦ του, ἀλλὰ δὲ θυμᾶται καλά.

1) Κοίτα πιὸ πάνω σ. 491.

Μὲ τὸ νὰ παρουσιάζη ἡ διήγηση στὸ τέλος τὸν ἴδιο τὸν ἥρωα νὰ συμβουλεύη τὴν καταστροφὴ τοῦ δαυλοῦ, αἴρεται ἡ ἀντίφαση, ποὺ πιστοποιήσαμε στὴ δεύτερη παραλλαγή, νὰ ἐνεργοῦν οἱ γείτονες ἀντὶ τῆς γυναίκας [1]). Κ' ἔτσι ὁ γερασμένος πιὰ ἥρωας θυμίζει ὡς ἕνα σημεῖο τὸν Norna-gest, ποὺ κάτοχος κι αὐτὸς τοῦ μυστικοῦ τῆς ζωῆς του ἀποφασίζει ὁ ἴδιος τὴν καταστροφὴ τῆς ἕδρας τῆς ψυχῆς του [2]). Καὶ πάλι ὅμως στὸ σημερινὸ παραμύθι ἡ διατήρηση τοῦ δαυλοῦ δὲν σημαίνει ἀθανασία.

Ἡ πιστοποίηση μιᾶς τρίτης παραλλαγῆς δείχνει, ὅτι τὸ παραμύθι εἶναι σὲ πλατύτερον κύκλο στὴν Αἰτωλία—γιὰ τὴν ὥρα μόνο ἐδῶ τὸ βρίσκομε—γνωστό. Ἡ ἔρευνα γιὰ τοῦ Μελέαγρου τὸ παραμύθι πρέπει νὰ ἐξακολουθήση. Σὲ ὅσο μεγαλύτερην ἔκταση πιστοποιεῖται ὅτι λέγεται, ὅσο περισσότερες παραλλαγὲς ἀνακαλύπτονται, τόσο πιθανώτερη γίνεται ἡ γνώμη, ὅτι μπροστά μας ἔχομε διατήρηση τῆς παλιᾶς ἱστορίας τοῦ Μελέαγρου, ὄχι νεώτερην ἀναβίωση.

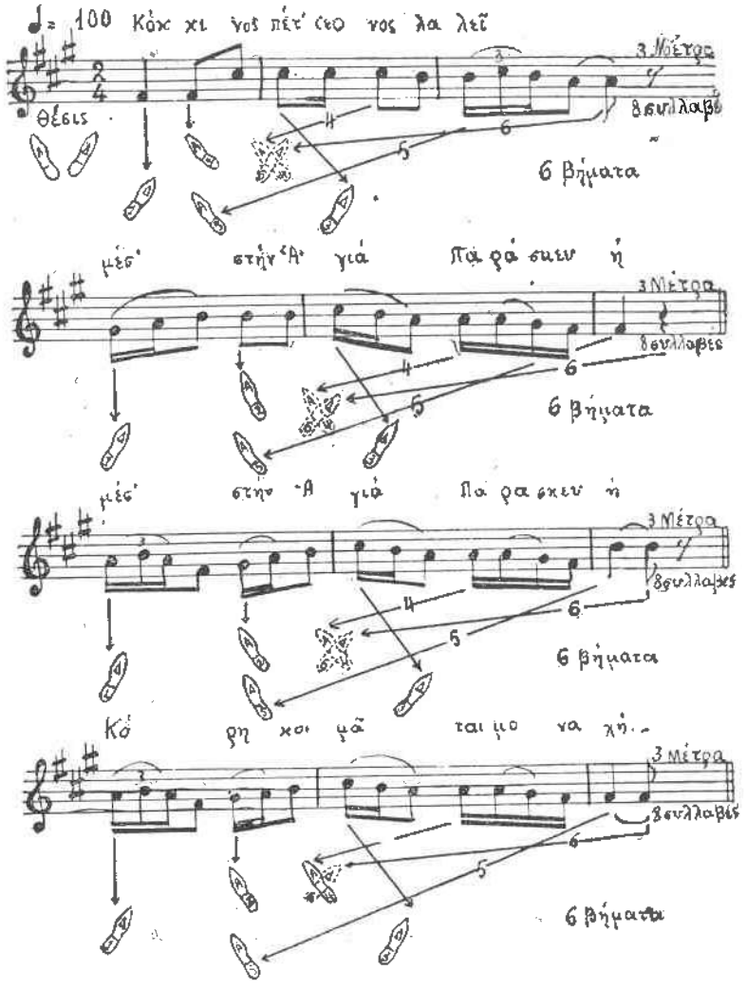
---

1) Κοίτα πιὸ πάνω σ. 491. 2) Κοίτα πιὸ πάνω σ. 494.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΧΟΡΟΣ ΚΑΠΟΥΤΖΗΔΩΝ

ΥΠΟ

ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΝΙΚ. ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ

Κόκκινος πέτ(ει)νος λαλεῖ
μέσ' στὴν ἁγιὰ Παρασκευή.
Μέσ' στὴν ἁγιὰ Παρασκευὴ
κόρη κοιμᾶτι μοναχή.

Κοιμᾶτι κι ὀνειρεύιτι,
ἔβλιπι πὼς παντρεύιτι.
Παίρνει νερὸ κὶ νίβιτι
μαντῆλι κὶ σφουγγίζιτι.

Μαντῆλι κὶ σφουγγίζιτι
κὶ στοὺ γυαλὶ γυαλίζιτι.
Ματούδια μου περδικλωτά,
μὴ σᾶς γιλάσουν τὰ φλουριά.

Μὴ σᾶς γιλάσουν τὰ φλουριὰ
κι πάρτι χήρου μὶ παιδιά.

ΣΗΜ. — Τὸ τρίηχο σί, ντό, σί, θὰ ἦταν καλύτερα νὰ γραφῇ σ̄ι, μὰ γράφηκε τρίηχο γιατὶ βοηθᾷ περισσότερο τὴν ἐκτέλεση.

Τὸ ἴδιο καὶ τὸ τρίηχο λά, σί, λά, εἶναι λᾱ· ὅπως καὶ στὸ ντό, σί, λά, τῆς δεύτερης πατούτας ἀκούεται πολλὲς φορὲς ἕνα γκρουπέτο (ντό, ρέ, ντό) σί, λά.

ΤΟ ΕΡΓΟ Κ' Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΟΥ ΑΡΓ. Ν. ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

ΥΠΟ

Π. ΦΟΡΜΟΖΗ

'Ένα χρόνο σχεδὸν παρακολουθῶ τὸν 'Ανδρεόπουλο στὴν προσπάθειά του νὰ παραστήσῃ γραφικὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χορούς. Τὸ ἔργο καθόλου εὔκολο, χωρὶς καμμιὰν ἀπὸ πουθενὰ βοήθεια τ' ἀντικρύζει ἡ ἀσάλευτη ἐπιμονὴ ἀνθρώπου, ποὺ ξόδεψε ὅλη του τὴ ζωὴ στὴν πράξη. Νέος ἀκόμα, πρὶν ἀπὸ 40 χρόνια, ἄρχισε νὰ γυρίζῃ μόνος του ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, ἀπὸ πανηγῦρι σὲ πανηγῦρι, κ' ἐκεῖ στὸν τόπο του νὰ μελετᾷ κάθε χορό, κάθε κίνηση, πασκίζοντας νὰ ξεκαθαρίσῃ μιὰ μορφή, πολλὲς φορὲς ἕνα θέμα μονάχα χοροῦ. Πολὺ τὸν εἶχε πειράξει στὴν ἐθνική του φιλοτιμία, καθὼς λέει ὁ ἴδιος, μιὰ φράση κάποιου ξένου περιηγητῆ πὼς « ὁ ἑλληνικὸς χορὸς εἶναι βήματα ἠλιθίων ἡγουμένου παράφρονος » καὶ κίνησε νὰ τὴν ἀποδείξῃ ὄχι ἀληθινή. Πόσες φορὲς ὅμως δὲ θὰ δικαίωσε τὸν ξένο! Θά 'τυχε κ' ἐκεῖνος νὰ δῇ αὐτὸ ποὺ συχνὰ ἀντικρύζει κανεὶς σήμερα στὰ πανηγύρια μας. Πιάνονται καμιὰ δεκαριὰ καὶ μὲ βῆμα σημειωτὸ καὶ μὲ μιὰ κοιμισμένη ἔκφραση παρακολουθοῦν τὸν πρῶτο, ποὺ χωρὶς νὰ λογαριάζῃ τὴ μουσική, μὲ μόνο τὸ ρυθμὸ τοῦ νταουλιοῦ (πολλὲς φορὲς οὔτε καὶ μ' αὐτὸν) πηδᾷ, γονατίζει, κάθεται, σηκώνεται, χτυπᾷ τὰ πόδια του μὲ τὰ χέρια του, στριφογυρίζει καὶ φωνάζει κάπου, κάπου. Μὰ μήτε βῆμα μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ κανείς, μήτε ρυθμό. Τὸ πολὺ πολὺ νὰ θαυμάσῃ τὴ λεβεντιὰ καὶ τὴ σβελτάδα του στὶς κινήσεις. Πολλὲς φορὲς ἔτσι ἀπελπίστηκε ὁ 'Ανδρεόπουλος, μὰ γεννημένος χορευτὴς ποτέ του δὲν ἔπαυσε νὰ θέλῃ νὰ χορέψῃ. 'Επιανε κι αὐτὸς σὲ κάθε πανηγῦρι καὶ μέσα ἀπὸ τὴν παραζάλη τοῦ πρώτου κοίταζε νὰ ξεδιαλύνῃ καὶ νὰ ρυθμίσῃ μερικὰ βήματα, λίγα βήματα, σὲ κα-

νονικὴ καὶ σταθερὴ σειρὰ καὶ διαδοχή, ρυθμισμένα πάνω σὲ μιὰν ὡρισμένη φράση τραγουδιοῦ.

Ὁ ρυθμὸς εἶναι κάτι, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πιάσῃ κανεὶς στὸ ἀντικείμενο. Μένει πάντα πάνω ἀπὸ κάθε προετοιμασία, γέννημα τῆς ψυχῆς, ποὺ ὅσο ἀντρειώνει τόσο βαθύτερα σ' αὐτὸν μᾶς φέρνει. Μὲ ψυχὴ καὶ κορμὶ τὸ ρυθμὸ ὁ Ἀνδρεόπουλος ἄφησε γρήγορα κορυφαίους καὶ πηδήματα κ' ἔστρεψε τὴν προσοχή του ὅλη στὶς γυναῖκες. Αὐτὲς στὰ περισσότερα χωριὰ χόρευαν καὶ τραγουδοῦσαν μαζί, κι αὐτὸ τὶς ἀνάγκαζε νὰ ρυθμίζουν περισσότερο κάθε τους κίνηση. Σ' αὐτὲς μπόρεσε νὰ διακρίνῃ ἕνα τέλος καὶ μιὰν ἀρχὴ πρῶτα κ' ἔπειτα μιὰ σειρὰ βήματα, ποὺ ἡ σταθερὴ καὶ κανονική τους ἐπανάληψη ἔδινε τὴ μορφὴ τοῦ χοροῦ. Ὁ Ἀνδρεόπουλος χόρευε πιά, ἤξευρε ποιὸ εἶναι τὸ πρῶτο, τὸ δεύτερο, τὸ τελευταῖο του βῆμα.

Μὰ γιὰ νὰ χορέψῃ εἶχε ἀνάγκη τραγουδιοῦ, πρᾶγμα ποὺ κι ὅταν ἀκόμα τραγουδᾷ χορεύοντας ὁ λαός μας δὲν τὸ πολυλογαριάζει. Τοῦ φτάνει μονάχα νὰ τοῦ κανονίζῃ τὸ ρυθμὸ καὶ γιὰ τ' ἄλλα δὲν προσέχει· οὔτε μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ ἀρχίζει τὸ χορό, οὔτε καὶ μὲ τὸ τέλος τελειώνει. Ἄρχισε λοιπὸν ὁ Ἀνδρεόπουλος νὰ ζητᾷ καὶ τὸ κατάλληλο τραγοῦδι γιὰ κάθε χορό, τὸ τραγοῦδι δηλαδή, ποὺ ἡ φράση του θὰ ἦταν τόση, ὅση ἀκριβῶς χρειάζονταν τὰ βήματα τοῦ χοροῦ. Ζητῶντας χοροὺς καὶ τραγούδια, ἀλλοῦ μὲ περισσότερη ὄρεξη, ἀλλοῦ μὲ λιγώτερη, γύρισε ὅλο τὸν τότε ἑλληνικὸ κόσμο ἀπὸ τὴν Κρήτη ὡς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ κάτω ὡς τὴν Κύπρο καὶ τὰ Ἄδανα. Ξεκαθάρισε ἔτσι εἴκοσι δυὸ σχεδὸν χοροὺς κ' ἔγραψε πολλὰ τραγούδια γιὰ τὸν καθένα.

Δὲν εἶναι καιρὸς οὔτε μπορῶ ἀκόμα νὰ μιλήσω γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια. Σὲ λίγο ὁ Ἀνδρεόπουλος θὰ ἐκδώσῃ σὲ δυὸ τόμους περιγραφὴ καὶ γραφικὴ παράσταση κάθε χοροῦ μὲ τὰ τραγούδια μαζί, κ' ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἤθελε, θὰ μπορέσῃ νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ὁρίσῃ τὴν ὅλη προσπάθειά του. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ πῶ σήμερα εἶναι ὅ,τι κατάλαβα στὸ λίγο διάστημα ποὺ σχετίζομαι προσωπικὰ μαζί του, κι ὅ,τι μὲ βοήθησαν νὰ γνωρίσω οἱ λίγες μου παρατηρήσεις πάνω στὸ μακεδονικὸ χορό, ποὺ δημοσιεύει ἡ Λαογραφία.

***

Ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω πὼς ὁ Ἀνδρεόπουλος δὲν ἔδειξε τὴν ἴδια προσοχὴ καὶ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὴν ποίηση τῶν τραγουδιῶν· ἢ καλύτερα, πρόσεξε τόσο τὴν ποίηση,

ὅσο τὸν πίεζε ἡ ἀνάγκη, τὴν ὥρα ποὺ τραγουδοῦσε καὶ χόρευε νὰ προφέρῃ ἀβίαστα τὰ λόγια, χωρὶς νὰ σκοντάφτῃ στὸ ρυθμό. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ τὸν ἔφερε νὰ καταλήξῃ σὲ μερικὲς παρατηρήσεις. Καθώρισε δηλαδὴ ἀπὸ πόσες συλλαβὲς ποιητικὴ φράση χρειάζονταν ἡ μουσικὴ φράση κάθε τραγουδιοῦ καὶ τὰ βήματα τοῦ χοροῦ του. Καὶ σὰν ἔβλεπε πολλὲς φορὲς τὰ λόγια, ποὺ τραγουδοῦσε ὁ λαός, νὰ μὴν πολυταιριάζουν (γιατί, θὰ τὸ πῶ σὲ ἄλλη μου γενικώτερη μελέτη) δὲν σκότιζε καὶ πολὺ τὸν ἑαυτό του· ταίριαζε δικά του. Ἡ παρατήρησή μου αὐτὴ βεβαιώνει ὅ,τι εἶπα στὴν ἀρχή, πὼς ὁ Ἀνδρεόπουλος ξόδεψε ὅλη του τὴ ζωὴ στὴν πρᾶξη. Στὸ βάθος δὲν πόθησε τίποτε βαθύτερο σ' ὅλη του τὴ ζωή, παρὰ πῶς νὰ χορέψῃ, καὶ νὰ χορέψῃ καλά. Ἔζησε ὅ,τι ζῇ ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος. Μεταχειρίστηκε, ὅπως λέει κάπου ὁ Ἀποστολάκης, τὰ χέρια του πρὶν σκεφθῇ νὰ τὰ μελετήσῃ· πρᾶγμα ποὺ πρέπει νὰ τὸ τονίσῃ κανεὶς καλά, ἂν θέλῃ νὰ δώσῃ τὴ σωστὴ θέση στὴν προσπάθεια τοῦ Ἀνδρεόπουλου.

Στὸν τόπο μας, ὅπου κάθε μέρα δημοσιεύονται μελέτες, ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν μποροῦν νὰ μᾶς πείσουν πὼς ὁ μελετητὴς μεταχειρίστηκε καὶ χάρηκε κάποτε ὅ,τι μελετᾷ, μιὰ τέτοια προσπάθεια παίρνει περισσότερη ἀξία. Καὶ χαίρεται κανεὶς στὸν Ἀνδρεόπουλο, ἄνθρωπο ποὺ μὲ τίποτε ἄλλο δὲ μορφώθηκε, τὴ δύναμη ποὺ χαρίζει ἡ πράξη, ἂς εἶναι καὶ στὸ χορό, ποὺ ὁ Σωκράτης μεταχειρίστηκε στὴ ζωή του κάθε πρωΐ κλεισμένος μέσα στὸ δωμάτιό του μονάχα γιατὶ ἤθελε «τὴν γαστέρα μετριωτέραν ποιῆσαι.» Στὸ στάδιο τῆς μελέτης, ποὺ ὅλο καὶ περισσότερη δύναμη ζητᾷ, μ' ὅλα ποὺ προσπαθεῖ καὶ θέλει ὁ Ἀνδρεόπουλος δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ. Ὅ,τι ἔγραψε γιὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χοροὺς σὲ μιὰ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ διδασκαλία τοῦ χοροῦ, ποὺ δημοσίεψε, δὲν ξεπερνᾷ τὰ ὅρια πρακτικῆς βοήθειας γιὰ κεῖνον, ποὺ θά 'θελε νὰ χορέψῃ. Μόλις κάνει νὰ προχωρήσῃ περισσότερο, παραστατίζει καὶ ἢ βάνει μπροστὰ τὴν πιὸ κοινὴ στὸν τόπο μας ἐπιστημονικὴ μέθοδο, ἐξετάζει δηλαδὴ τὸ κάθε τι ἀπὸ γενέσεως κόσμου, ὁπότε ἀνεβωκατεβαίνουν οἱ γνωστὲς φράσεις γιὰ τὴ φύση καὶ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χορούς, ποὺ συναντᾷ κανεὶς σὲ κάθε φυλλάδα, ἢ ἀρχίζει νὰ κατηγορᾷ τὸ κράτος, ποὺ οὔτε ὑλικὰ οὔτε ἠθικὰ τὸν βοήθησε, πράγματα ποὺ τὰ θεωρεῖ «ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἐπισημοποίησιν τῆς ἐργασίας του.» [1]) Καὶ ἄλλοτε ὀνομάζει διαπρεπεῖς

1) Τὰ ἴδια τὴν κρατικὴ βοήθεια ζητᾷ κι ὁ Μανώλης Καλομοίρης, γιατὶ «τότε ἡ μουσική μας ζωὴ θὰ εἶχε ἐξασφαλίσῃ γιὰ πάντα τὴν ὕπαρξή της καὶ

τοὺς Ἕλληνας μουσικούς, ἄλλοτε τὰ βάνει μαζί τους, γιατὶ προπαγανδίζουν « διὰ νὰ εἰσαγάγουν » στὸν τόπο μας « τὸν Λίστ, Μπετχόβεν καὶ λοιποὺς ξένους μουσουργοὺς » μὲ τὰ « ἀκατανόητα ὅπως πολλάκις τὸ ἀπέδειξε ἔργα τους. » [1]) Ὅλα αὐτὰ δείχνουν φανερὰ πόσο δύσκολη, ὄγκος ἀκίνητος, στέκει ἡ μελέτη γιὰ μᾶς, κι ἀκόμα πόσο θ' ἀργήσῃ ἡ ψυχή μας νὰ ξεκαθαρίσῃ καὶ νὰ τοποθετήσῃ μέσα της κάποιες βασικὲς ἀρχές.

Ἡ συνεργασία μου στὴν ἔκδοση τῆς ὅλης συλλογῆς τοῦ 'Ανδρεόπουλου, λίγος φόρος γιὰ τὴν πεῖρα μιᾶς ὁλάκαιρης ζωῆς ποὺ μοῦ χάρισε, δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ παρὰ τὴν τοποθέτηση κάποιου περιορισμοῦ, ποὺ θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ δώσῃ στὸν ἴδιο τὸν 'Ανδρεόπουλο τὴ δύναμη ν' ἀντικρύσῃ αὐτὸ τὸ ἀντικείμενο, νὰ παλαίψῃ γιὰ νὰ τ' ἀγκαλιάσῃ καὶ νὰ τὸ φωτίσῃ στὴν ὁλότητα καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅσο γίνεται περισσότερο τὴν τόση πεῖρα, ποὺ σὰν μέλισσα σύναξε μὲ τὴν πράξη ὅλης του τῆς ζωῆς.

* * *

Ὁ μακεδονικὸς χορὸς ποὺ δημοσιεύει σήμερα ἡ Λαογραφία εἶναι ὁ πιὸ συνηθισμένος ἀπὸ τοὺς δυὸ τοπικούς, ποὺ ἀπαντᾷ κανεὶς στὴ Μακεδονία, καὶ χορεύεται σχεδὸν σ' ὅλα τὰ χωριὰ καὶ τὰ πανηγύρια. Τ' ὄνομα *μακεδονικὸς* [2]) ἀκούεται καὶ στὰ χωριά, ὥστε δὲ θὰ μποροῦσε νὰ πῇ κανεὶς πὼς εἶναι γέννημα τοῦ 'Ανδρεόπουλου. Ἡ προσθήκη μονάχα « Καπουτζήδων » εἶναι δικιά του καὶ δὲν ἔχει καμιὰν ἄλλη σημασία, παρὰ πὼς ὁ 'Ανδρεόπουλος στὶς Καπουτζῆδες (σημερινὴ Πυλαία), ἕνα χωριὸ μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ χορεύουν τὸ χορὸ αὐτὸ μὲ τὸ τραγοῦδι (μουσικὴ καὶ ποίηση) ποὺ δημοσιεύει.

Εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ἁπλοῦς ἑλληνικοὺς χορούς, μὲ ἓξ ἰσόχρονα βήματα, ἕνα τέταρτο τὸ καθένα, τρία δηλαδὴ πλάγια ἐμπρός, ἕνα σταυρωτό, ἕνα πλάγιο πίσω κι ἄλλο ἕνα σταυρωτό. Καὶ τὰ βήματα, δυὸ

θὰ τραβοῦσε τὸ δρόμο της ψηλὰ γιὰ τὰ μεγάλα κορφοβούνια τῆς παγκοσμίας τέχνης καὶ τὰ ὄνειρα ὅλων μας θὰ πέρνανε σάρκα καὶ ὀστᾶ. » Βλέπε Ἐργασία ἔτος 1ον (1930) σελ. 24.

[1]) Κάπως περισσότερο προχωρεῖ ἐδῶ ὁ Αἰμ. Ριάδης· γράφει καὶ μιλᾷ γιὰ « βορβορήματα τοῦ Μπετόβεν ».

[2]) Κάθε χωριὸ καὶ κάθε πόλη στὴ Μακεδονία τὸν θέλει δικό της· μὰ οἱ περισσότεροι σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα τὸν λὲν *χασάπικο*.

εἰδῶν μονάχα, εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἁπλᾶ, χωρὶς νὰ δέχωνται καμιὰν ἄλλη ποικιλία. Μὲ τὴ γραφικὴ παράσταση, ποὺ δημοσιεύει ὁ 'Ανδρεόπουλος, εἶναι εὔκολο στὸν καθένα νὰ ἐκτελέσῃ τὸ χορό, φτάνει μονάχα νὰ ξέρῃ λίγη μουσικὴ καὶ νὰ θελήσῃ νὰ μελετήσῃ κάπως τὴ γραφή, ποὺ δὲν παρουσιάζει καμιὰ μεγαλύτερη δυσκολία ἀπὸ τὶς ἄλλες δυὸ γραφὲς τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ λόγου. Γιὰ περισσότερη εὐκολία δίνω μιὰ σύντομη ἐξήγηση.

Στὴν ἀρχή, κάτω ἀπὸ τὸ γνώμονα καὶ τὸ ρυθμὸ τοῦ τραγουδιοῦ, σημειώνεται ἡ θέση, ποὺ παίρνει ὁ χορευτής, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ χορεύῃ. Στὸ *μακεδονικὸ* χορὸ τὰ δυὸ πόδια παριστάνουν φυσικὴ θέση ὄρθιου, μὲ τὸ ἕνα πόδι κοντὰ στὸ ἄλλο. Τὰ γράμματα Α καὶ Δ σημειώνονται μέσα στὰ σχήματα τῶν ποδιῶν γιὰ περισσότερη εὐκολία καὶ σημαίνουν τὸ Α ἀριστερὸ πόδι καὶ τὸ Δ δεξιό. Ὁ ἀριθμός, ποὺ γράφεται μέσα στὸ πόδι, καθορίζει τὴ σειρά, ποὺ παίρνει τὸ βῆμα, ἂν εἶναι δηλ. πρῶτο, δεύτερο κ.τ.λ., καὶ τὸ βέλος, ποὺ ἑνώνει τὸ πόδι μὲ τὸ φθογγόσημο, βοηθᾷ τὸ ρυθμὸ τοῦ χοροῦ. Τὸ πόδι, ποὺ κάνει βῆμα χωρὶς νὰ πατήσῃ, γράφεται μὲ στιγμές.

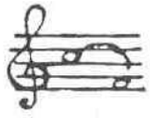
Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ στὴ θέση [1]) τῆς πρώτης πατούτας ὁ χορευτὴς κάνει τὸ πρῶτο πλάγιο βῆμα μὲ τὸ δεξί του πόδι. Στὴν ἄρση τοῦ πρώτου μέτρου ὁ χορευτὴς κάνει τὸ δεύτερο πλάγιο βῆμα, περνῶντας τὸ ἀριστερό του πόδι ἀπ' ἐμπρός, καὶ στὴ θέση τοῦ δεύτερου μέτρου τὸ τρίτο, περνῶντας τὸ δεξὶ πόδι πίσω ἀπὸ τὸ ἀριστερό. Στὴν ἄρση τοῦ δεύτερου μέτρου ὁ χορευτὴς φέρνει καὶ διασταυρώνει ἀπ' ἐμπρὸς τὸ ἀριστερό του πόδι, χωρὶς νὰ τὸ πατήσῃ, κάνει δηλαδὴ τὸ σταυρωτὸ βῆμα ποὺ εἶπα παραπάνω. Ἀπὸ τὴ στάση αὐτὴ στὴ θέση τοῦ τρίτου μέτρου κάνει μὲ τὸ ἀριστερὸ πόδι ἕνα ἀκόμα πλάγιο βῆμα καὶ φέρνει στὸ τέλος, στὴν ἄρση τῆς τρίτης πατούτας, καὶ διασταυρώνει ἀπ' ἐμπρὸς τὸ δεξί του πόδι, χωρὶς νὰ τὸ πατήσῃ. Καὶ τὰ ἓξ αὐτὰ βήματα εἶναι ἰσόχρονα, ἕνα τέταρτο (♩) τὸ καθένα.

Ἡ γραφὴ γίνεται φανερὸ πὼς μπορεῖ νὰ παραστήσῃ μὲ μεγάλη ἀκρίβεια κάθε βῆμα τοῦ χοροῦ. Μ' ὅλα ὅμως ποὺ ἡμεῖς σήμερα ἔχομε χάσει τὴν κινητικὴ ἔκφραση, δὲν εἶναι κ' οἱ χοροί μας μονάχα βήματα. Καὶ τὰ βήματα διακρίνονται ἀπὸ κάτι χαρακτηριστικὸ καὶ συνοδεύονται πολλὲς φορὲς μὲ κινήσεις τοῦ κορμιοῦ. Γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπαραίτητο τὴ γραφικὴ παράσταση νὰ συνοδεύῃ πάντα μιὰ περιγρα-

[1]) Γιὰ κείνους, ποὺ δὲν ξέρουν μουσική, ἐξηγῶ πὼς θέση σὲ πατοῦτα 2/4 εἶναι τὸ πρῶτο τέταρτο καὶ ἄρση τὸ δεύτερο.

φὴ μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια. Τὴν περιγραφὴ αὐτὴ γιὰ τὸ μακεδονικὸ χορὸ ἀφήνω νὰ τὴν κάνω παρακάτω. Γιὰ τὴν ὥρα μοῦ φτάνει ὅ,τι δείχνει ἡ γραφικὴ παράσταση, δηλαδὴ πὼς ὁ μακεδονικὸς χορὸς εἶναι ἕξι βήματα ἰσόχρονα, ἕνα τέταρτο (1/4) τὸ καθένα, ρυθμισμένα σὲ χρόνο δύο τέταρτα (2/4).

Τὸ τραγοῦδι ποὺ τὸν συνοδεύει, ρυθμισμένο κι αὐτὸ σὲ δυὸ τέταρτα, ἔχει φράση ἀπὸ ἓξ τέταρτα, ὅσα εἶναι τὰ βήματα τοῦ χοροῦ. Τὰ ἓξ αὐτὰ τέταρτα, ὅπως σ' ὅλα τὰ μακεδονικὰ τραγούδια τοῦ ἴδιου τύπου, ἀναλύονται σὲ ὄγδοα καὶ δέκατα ἕκτα. Τὸ πλάτος τῆς φράσης

εἶναι μιὰ πέμπτη

μὲ κίνηση τοῦ ἤχου πρὸς τὰ κάτω [1])

'Αρχίζουν καὶ καταλήγουν οἱ φράσεις ἢ μὲ τὸ βασικὸ φθόγγο φὰ ἢ μὲ τὴν τετάρτη σὶ ἢ μὲ τὴν τρίτη λά. 'Η ἀρχὴ τῆς δεύτερης μισῆς φράσης μὲ σὸλ ♯ δὲν εἶναι ἐξαίρεση, παρὰ τὸ ἐπιτρέπει ἡ κατάληξη τῆς πρώτης μισῆς σὲ λά, πρᾶγμα ποὺ δὲν γίνεται στὴν ἀρχὴ τῆς τρίτης μισῆς, ποὺ εἶναι ὅλη ἴδια μὲ τὴ δεύτερη, καὶ μόνο τὴν ἀρχὴ κάνει μὲ λά, ἀφοῦ ἔχουμε πρὶν κατάληξη μὲ φά.

'Η μορφὴ τοῦ τραγουδιοῦ μπορεῖ νὰ παρασταθῇ μὲ τὸν τύπο A+B ἢ καλύτερα μὲ τὸν τύπο $\underset{(\alpha+\beta)}{A} + \underset{(\beta+\beta)}{B}$. Σχηματίζεται δηλαδὴ ἀπὸ δυὸ μεγάλες φράσεις, 6 πατοῦτες ἡ κάθε μία, ποὺ χωρίζονται σὲ 4 μισὲς φράσεις ἀπὸ 3 πατοῦτες. 'Η δεύτερη μεγάλη φράση (B) σχηματίζεται ἀπ' τὴν ἐπανάληψη τῆς δεύτερης μισῆς τῆς πρώτης (A) μὲ μιὰ μικρὴ ἀλλαγὴ στὴν ἀρχὴ καὶ μὲ καταλήξεις, ἀδύνατη τὴν πρώτη φορὰ καὶ δυνατὴ τὴ δεύτερη.

'Η ποίηση τοῦ τραγουδιοῦ προχωρεῖ κατὰ δίστιχα, μὲ στίχο ὀκτασύλλαβο, σὲ ρυθμὸ κι αὐτὴ δυὸ τέταρτα (2/4).

---

1) Δὲν βρίσκω πὼς θὰ πρόσθετε κάτι ἐδῶ, ἂν μιλοῦσα, λιγάκι βιαστικά, γιὰ τὸν τόνο τοῦ τραγουδιοῦ. Εἶναι ζήτημα ποὺ θὰ χρειαστῇ πολλὴ μελέτη. Μόνο μπορῶ νὰ σημειώσω μιὰ παρατήρηση, ποὺ βοηθᾷ κάπως: πὼς ὁ λαὸς γενικὰ μὲ μεγάλη δυσκολία τραγουδᾷ νότες πάνω ἀπὸ τὸ ρὲ τοῦ πεντάγραμμου.
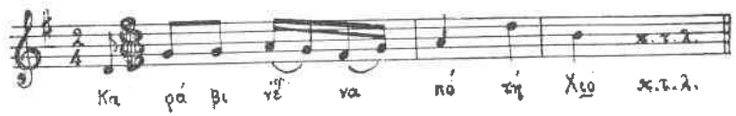
Κόκκινος πέτ(ει)νος λαλεῖ
μέσ' στὴν 'Αγιὰ Παρασκευή.
Μέσ' στὴν 'Αγιὰ Παρασκευὴ
κόρη κοιμᾶται μοναχή.
κ. τ. λ.

Καράβι ν ἔν' ἀπὸ τὴ Χιὸ
μὲ τὶς βαρκοῦλες του τὶς δυὸ
στὴν ἄμμο πῆγε κι ἄραξε
κάθησε καὶ λογάριασε.
κ. τ. λ.

Κατὰ γενικὸ κανόνα; μὲ πάρα πολὺ σπάνια ἐξαίρεση, οἱ δυὸ στίχοι κάθε δίστιχου ὁμοιοκαταληκτοῦν [1]).

Κάθε δίστιχο τραγουδειέται μὲ μιὰ φράση τοῦ τραγουδιοῦ, δηλαδὴ κάθε στίχος μὲ μισὴ φράση.

'Ο ὀκτασύλλαβος στίχος σύμφωνα μὲ τὶς ἀλλαγὲς καὶ μὲ τὶς ἀναλύσεις σὲ ὄγδοα καὶ δέκατα ἕκτα, ποὺ παίρνουν τὰ ἓξ τέταρτα τῆς μισῆς μουσικῆς φράσης, παρουσιάζει διάφορους τύπους [2]). Μπορεῖ νὰ γίνῃ ἕνα ὁμαδικὸ ξεχώρισμα στὶς φράσεις, ποὺ ἀπαντᾷ κανεὶς στὰ τραγούδια τοῦ μακεδονικοῦ χοροῦ, σὲ φράσεις δηλ. ποὺ ἀρχίζουν μὲ ἄρση καὶ σὲ φράσεις χωρὶς ἄρση. Φράση χωρὶς ἄρση ἔχει τὸ τραγοῦδι τῆς «'Αγιᾶς Παρασκευῆς», μὲ ἄρση εἶναι ἡ φράση τοῦ «Καραβιοῦ»

Σύμφωνα μὲ τὴ γενικὴ αὐτὴ διαίρεση ὁ ὀκτασύλλαβος παρουσιάζει τοὺς παρακάτω τύπους: 1. Σὰν τραγουδειέται μὲ ἄρση, τὸν τύπο:

∪ | — ∪ — ∪ | — — | —
Κα | ρά βι νέ να | πὸ τὴ | Χιὸ
μὲ | τὶς βαρκοῦλες | του τὶς | δυὸ
ἢ

---

1) Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μιλήσῃ μὲ βεβαιότητα κανείς, γιατὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ πρὶν ἡ κριτικὴ τῶν κειμένων, ποὺ μὲ τόση δύναμη αἰσθάνθηκε κι ἄνοιξε διάπλατα μπροστά μας μὲ «Τὰ δημοτικὰ τραγούδια» του ὁ 'Αποστολάκης.

2) Τὰ καλογραμμένα τραγούδια τοῦ μακεδονικοῦ χοροῦ εἶναι πολὺ λίγα. "Ετσι μπορεῖ ἀργότερα μὲ τὴ συλλογή, ποὺ φροντίζουμε νὰ κάνουμε, νὰ βρεθοῦν κι ἄλλοι τύποι.

Μα | λάμω μέ τα | χάϊμα | λιὰ
καὶ | μέ τ' ἀσήμια | τὰ πο | λλὰ

μὲ μιὰ μικρὴ διαφορά, τὴν ἐναλλαγὴ τῆς πρώτης καὶ δεύτερης πατούτας

⏑ | — — | — ⏑ — ⏑ | —
'Αν | πᾶς Μα | ριώ μου γιὰ | νερὸ
καὶ | γὼ στὴ | βρύση καρτε | ρῶ.
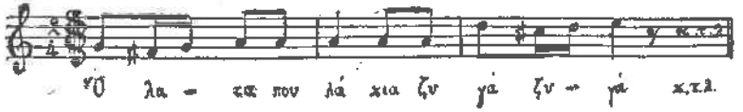
Μὲ θέση τοὺς τύπους:

1) — ⏑ ⏑ | — ⏑ ⏑ ⏑ | —
Κόκ κινος | πέτ(ει)νος λα | λεῖ
μέσ' τὴν ἀ | γιὰ Παρασκευ | ὴ

2) — ⏑ | — ⏑ — ⏑ | — —
Σᾶς πα | ρακαλῶ κο | ρίτσια
νὰ μὲ | βάλετε στὴ | μέση

3) — ⏑ — ⏑ | — ⏑ ⏑ |— (⏑ —) [1]
Ὅλα τὰ που | λάκια ζυ | γὰ ζυ γὰ
τό' ρη μο τ' ἀη | δό νι τὸ | μο να χὸ
περπατεῖ στοὺς | κάμπους μὲ | τὸν ἀητό

Ὁ τρίτος τύπος βρίσκεται μὲ μιὰ ποικιλία σ' ἕνα μονάχα τραγοῦδι τὸ πολὺ γνωστό: *Ὅλα τὰ πουλάκια ζυγά, ζυγά.* Στὸ τραγοῦδι αὐτό, ἀπὸ τὰ ὡραῖα τοῦ μακεδονικοῦ χοροῦ, καὶ ἡ μουσικὴ φράση δὲν κάνει κατάληξη στὴ θέση τῆς τρίτης πατούτας παρὰ στὴν ἄρση, γίνεται δηλαδὴ μεγαλύτερη κατὰ δυὸ ὄγδοα:

1) Ἡ γραφικὴ παράσταση μὲ τὰ μακρὰ καὶ βραχέα τῶν ἀρχαίων ἔχει τὴ θέση της ἐδῶ, γιατὶ τὸ μέτρημα γίνεται σύμφωνα καὶ μὲ τὴ μουσική. Αὐτὴ θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἀργότερα νὰ ὁρίσουμε τὴ ρυθμικὴ γριγοράδα τοῦ στίχου καὶ τὴν ἐναλλαγὴ στοὺς τονισμούς. Στὸ τραγοῦδι τῆς Ἁγιᾶς Παρασκευῆς π. χ. βρίσκουμε τὸ στίχο *κοιμᾶται κι ὀνειρεύεται* ἐνῶ τὸ λογαριάσαμε στὸν τύπο

— ⏑ ⏑ | — ⏑ ⏑ ⏑ | —

Τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ ὁρίζει ὁ ρυθμὸς τοῦ τραγουδιοῦ. Σὲ πατοῦτα 2/4 καὶ ἡ ἄρση ἔχει τονισμό, πιὸ δυνατὸ μάλιστα, σὰν ἀναλύεται σὲ δυὸ ὄγδοα.

καὶ ὁ στίχος παίρνει δυὸ ἀκόμα συλλαβές, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ τελικὸ ρύθμισμα ⏑ | —.

Ἡ αἰτία πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐδῶ στὴν ποίηση· μιὰ κι ὁ τραγουδιστὴς εἶπε τὸ *ζυγὰ* ἦταν ἀναγκασμένος νὰ τὸ ἐπαναλάβῃ. Ἡ γλῶσσα μας τὸ ζητᾷ γιὰ νὰ ἐκφράσῃ ἐκεῖνο ποὺ θέλει ὁ τραγουδιστής. Αὐτὸ παρέσυρε καὶ τὴ μουσικὴ φράση σὲ μιὰν ὡραία ποικιλία. Στὴν οὐσία ὁ στίχος εἶναι ὀκτασύλλαβος, μὲ μιὰ προσθήκη [1].

Μὲ τὴν ἕνωση λοιπὸν μονάχα τοῦ τραγουδιοῦ, τοῦ χοροῦ καὶ τῆς ποίησης ὑπάρχει ἐλπίδα ν' ἀνοιχτῇ κάποιος σωστὸς δρόμος στὸ μελετητή, ποὺ πολὺ ἀργὰ θὰ μπορέσῃ νὰ ξεκαθαρίσῃ σὲ τρεῖς χωριστοὺς δρόμους. Πόσες πολλὲς κι ἀτέλειωτες δυσκολίες κλείνουν τὸ δρόμο αὐτό, παίρνει κανεὶς μιὰ μικρὴ ἰδέα ἀπὸ τὰ λόγια, ποὺ θὰ προσθέσω ἀκόμα γιὰ τὸ μακεδονικὸ χορό, τὸ τραγοῦδι του καὶ τὴν ποίησή του.

* * *

Ὁ 'Ανδρεόπουλος ἀπάντησε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ χορό, ποὺ παρουσιάζει σήμερα γιὰ *μακεδονικό*, στὰ Μέγαρα, μὲ τ' ὄνομα *τράτα*. Ἔξι βήματα χορεύεται κ' ἐκεῖ, μὲ πολὺ μικρὲς διαφορές. Στὴ Μακεδονία οἱ

1) Ὁ Λίνος Πολίτης στὸ ἄρθρο, ποὺ δημοσίεψε στὴ λέξη *μετρική* (νεοελληνική) τῆς Μεγάλης ἐγκυκλοπαιδείας, βγάζει τὸ στίχο νόθο. "Αν καὶ ἐδῶ δὲν ἔχω σκοπό, οὔτε μπορῶ νὰ ἐκταθῶ περισσότερο σὲ μετρικὰ ζητήματα, προσθέτω ὅμως πὼς σὲ χίλιους δυὸ βιαστικοὺς ὁρισμοὺς θὰ μᾶς φέρῃ ἡ μετρικὴ τοῦ «χαρτιοῦ καὶ τοῦ μολυβιοῦ.» Μόνο ἡ συσχέτιση μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὸ χορὸ μπορεῖ νὰ μᾶς πάῃ στὸν ἀληθινὸ δρόμο, καμωμένη ἀπ' ἀνθρώπους ποὺ καταλαβαίνουν ἀπ' αὐτά, (μένει πάντα ἡ προϋπόθεση, πὼς θὰ συνεχιστῇ ἡ κριτικὴ τῶν κειμένων στὸ δρόμο τοῦ 'Αποστολάκη), πρᾶγμα ποὺ θυμίζει μιὰ στιγμὴ κι ὁ Λ. Πολίτης σὲ μιὰ κριτική του γιὰ τὴ μετρικὴ τοῦ Βουτιερίδη, τὸ ξεχνᾷ ὅμως πολὺ γρήγορα. Καὶ φτάνει, σὰν δὲν μπορεῖ ν' ἀκούσῃ, παρὰ μονάχα νὰ δῇ στὸ χαρτὶ γραμμένη, νὰ πῇ τὴ στροφὴ (;) τοῦ Σολωμοῦ στὸν «Μπάϊρον»:

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε νὰ χτυπᾶς μὲ τὸ σπαθί,
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ κορμί
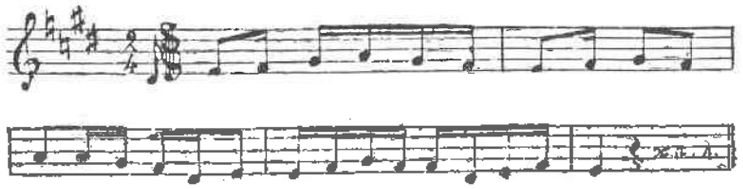
τροχαϊκοὺς ὀκτασύλλαβους α), ἐνῶ εἶναι μονάχα δίστιχο δεκαπεντασύλλαβο ἀπὸ τροχαίους, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἴδιος β). Ἡ ἐσωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρῃ. Τὴν ἔβαλε ὁ Σολωμός, γιατὶ θέλησε νὰ κάνῃ στροφή, ἐνῶ ἀσυναίσθητα τραγουδοῦσε στὸ ρυθμὸ καὶ στὸ μέτρο τοῦ λαϊκοῦ δίστιχου.

α) Στὴ λέξη «δεκαπεντασύλλαβος» τῆς ἴδιας 'Εγκυκλοπαιδείας τὸν ἴδιο στίχο ὁ Πολίτης τὸν λέει «τροχαϊκὸ δεκαπεντασύλλαβο (ἡ καταληκτικὴ μορφὴ τοῦ τροχαϊκοῦ δεκαεξασυλλάβου)».

β) Ὅπου παραπάνω.

γυναῖκες πιάνονται μὲ τὸ ἁπλὸ φυσικὸ πιάσιμο τῶν χεριῶν (ἀριστερὸ μὲ δεξί), κάμπτουν τοὺς ἀγκῶνες, κρατοῦν τὰ χέρια ἔτσι πιασμένα στὸ ὕψος τοῦ ὤμου καὶ χορεύουν μ' ἕνα ἐλαφρὰ φανερό, ἐλαστικὸ παλμὸ τοῦ κορμιοῦ, καλὰ συγκρατημένου, ἐνῷ στὰ Μέγαρα πιάνονται μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ ἐκεῖνο πλέξιμο τῶν χεριῶν σὲ ἁλυσίδα (περισσότερες λεπτομέρειες ἔχει τὸ βιβλίο τοῦ 'Ανδρεόπουλου) καὶ χορεύουν μὲ μιὰ μικρὴ στροφὴ καὶ κλίση τοῦ κορμιοῦ δεξιὰ κι ἀριστερά, στὸ τέταρτο καὶ ἕκτο βῆμα. Οἱ ἄντρες καὶ στὰ Μέγαρα καὶ στὴ Μακεδονία πιάνονται τὶς περισσότερες φορὲς ἀπὸ τοὺς ὤμους καὶ χορεύουν τὰ ἕξι βήματα πιὸ ζωηρὰ καὶ πηδηχτά.
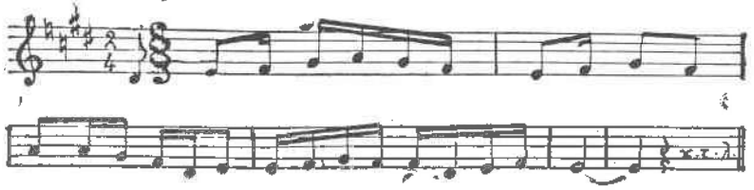
Στὰ Μέγαρα χόρευαν μὲ τὸ γνωστὸ *τραγοῦδι τῆς τράτας*

πάνω σὲ λόγια ἀρβανίτικα, ποὺ ἔλεγαν μόνο στὴν πρώτη φράση τοῦ τραγουδιοῦ. Τὰ λόγια αὐτὰ μετέφρασε στὸν 'Ανδρεόπουλο κάποιος Μεγαρίτης, κ' ἐκεῖνος τὰ ἔκανε δίστιχο :

Λαμπρὴ καμάρα κι ἂς περνᾷ τοῦ Ἅη Γιωργιοῦ τὸ τέλος,
πάρτε τὰ δρεπανάκια σας νὰ πάμετε στὸ θέρος.

Τὴ δεύτερη φράση τοῦ τραγουδιοῦ ἄκουσε ὁ 'Ανδρεόπουλος ἀπὸ βιολιτζῆδες σὰν ἐπῳδό, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ ποτὲ ἀπὸ κανένα νὰ τὴν τραγουδᾷ. Πρόσεξε ὅμως σὲ λίγο πὼς ἡ φράση τοῦ τραγουδιοῦ τελείωνε πρὶν τελειώσουν καὶ τὰ ἕξι βήματα τοῦ χοροῦ, γιατὶ ἀντὶ ἕξι πατοῦτες εἶχε πέντε (2+3). Ἔτσι κάθε φορὰ σ' ἄλλη πατοῦτα ἔπεφτε τὸ πρῶτο βῆμα τοῦ χοροῦ. Γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτὸ μάκρυνε τὴν κατάληξη κ' ἔφτιαξε τὴν ἕκτη πατοῦτα ποὺ τοῦ χρειάζονταν

Χόρευε τώρα κ' ἔτσι δίδασκε τὸ χορὸ παντοῦ, ὥσπου ἦρθε στὴ

Μακεδονία. Ἐδῶ εἶδε νὰ χορεύεται μὲ ταιριαστὸ τραγοῦδι, ἕξ πατοῦτες ἡ μουσικὴ φράση, κι ἄκουσε κ' ἔγραψε πολλὰ τέτοια τραγούδια. Τὴν ποίηση τώρα τελευταῖα τὴν πρόσεξε μονάχα, σὰν κατάλαβε πόση σπουδαιότητα ἔχει κι αὐτὴ μαζὶ στὴ ἕνωση.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ πῶ περισσότερα. Ὁ καθένας καταλαβαίνει πόση προσοχὴ θέλει καὶ πόση κριτικὴ δύναμη χρειάζεται, γιὰ νὰ γλυτώσουν χοροί, δημοτικὰ τραγούδια καὶ ποίηση ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση. Γιατὶ δὲν φτάνει ποὺ δὲν τὰ ζήσαμε, παρὰ προχωρήσαμε κι ἀκόμα παραπέρα, τὰ ἐκμεταλλευτήκαμε. Μὰ ὁ μελετητής, γεμᾶτος ἀπὸ πόθο ζωῆς κι ἀλήθειας, ὅλος ἀμφιβολία γιὰ τὸ κάθε τι, θὰ πασκίσῃ νὰ βρῇ τρόπο νὰ τὰ ζήσῃ κάπως ὁ ἴδιος πρῶτα κι ἀπὸ κεῖ θὰ ξεκινήσῃ.

ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ ΑΡΓΥΡΑΔΩΝ ΛΕΥΚΙΜΜΗΣ

ΥΠΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΣΑΛΒΑΝΟΥ

Πρὸ τῆς περιγραφῆς τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐθίμων κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀποδιδομένης εἰς τὴν γυναῖκα ἀξίας, νομίζοντες ὅτι παρέχουσι ταῦτα συμβολήν τινα εἰς ἑρμηνείαν ἐνίων τῶν ἐθίμων τούτων καὶ δὴ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐνέχουσι τοπικὸν χαρακτῆρα.

Μετέχουσα ἡ ἐξ Ἀργυράδων γυνὴ τῶν κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἀνδρικῶν ἔργων παρεσκεύασεν ἑαυτῇ σὺν τῷ χρόνῳ θέσιν, μὴ διαφέρουσαν πολὺ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ κοινωνίᾳ, ἔνθα ἡ ἀξία τῆς μελλογάμου κόρης κρίνεται οὐχὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς προικός, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐκ τῆς ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ ἐπιδειχθείσης παρ' αὐτῆς μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου τιμιότητος καὶ φιλεργίας. Ἔντιμον ὄνομα, ἰσχυροὶ βραχίονες καὶ ἀγάπη τῆς ἐργασίας, σὺν τούτοις δὲ καὶ ὁ ἀνάλογος *ῥουχισμὸς* καὶ ἡ ἀπαραίτητος *κρεββατοστρῶσι*, εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Ἀργυραδιτῶν ἱκανὰ ἐφόδια κόρης ἐλθούσης εἰς ὥραν γάμου. Ἡ εἰς χρῆμα ἢ κτήματα προίξ, περιοριζομένη, καὶ ὅταν ὑπάρχῃ, εἰς πολλοστὸν μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας ἐκλαμβάνεται ὡς τι ἐπίμετρον, ὅπερ ὅλως αὐθορμήτως θὰ ὁρίσῃ ὁ πατὴρ τῆς κόρης ἤ, ὡς ἄλλοτε συνηθέστερον ἐγίνετο, καθ' ἣν ἡμέραν δίδεται ἐπισήμως ἡ ἀμοιβαία ὑπόσχεσις ἤ, ὡς νῦν συνηθέστατα συμβαίνει, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν μέλλει νὰ γίνῃ ἡ παράδοσις τῶν προικῴων.

Ἐκ τούτου συμβαίνει ὥστε σπανιώτατα νὰ μένῃ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κόρη τις ἄγαμος, ὅσον πτωχὴ καὶ ἂν εἶναι, ἂν μόνον κέκτηται τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας διετυπώσαμεν ἀνωτέρω· διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον οὐδέποτε ὁ πατὴρ ἀνησυχεῖ περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ὁσαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι. Αὗται θὰ ἐργασθῶσιν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν ἡλικίας ἐν τοῖς πατρικοῖς κτήμασιν ἀναπληροῦσαι οὕτω διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν τὴν δαπάνην, ἣν ἀναλαμβάνει ἡ οἰκογένεια παρασκευάζουσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν ῥουχισμὸν καὶ τὴν κρεββατοστρῶσιν ἑκάστης· ἐὰν δὲ τὰ πατρικὰ κτήματα δὲν εἶναι ἀρκετά, κερδίζουσι καὶ πάλιν τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαιοῦντα ἢ ῥάπτουσαι ἀσπρόρρουχα ἐπ' ἀμοιβῇ, ἐφ' ὅσον γινώσκουσι τὴν ῥαπτικήν, ἢ ἐργαζόμεναι ἀντὶ ἡμερομισθίου εἰς ξένα κτήματα ὡς *ἀργατίκισσες* κατὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου.

Μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν γαμηλίων ἐθίμων, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν προκαταρκτικῶν διατυπώσεων τοῦ γάμου.

Α'. Προξενειά.

Ὁ νέος, ὅταν οἱ ὅροι τοῦ βίου ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ νὰ συνάψῃ γάμον, ἀνατίθησι πᾶσαν τὴν περὶ τούτου φροντίδα εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἢ, στερούμενος γονέων, εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν στενοτέρων αὐτοῦ συγγενῶν, ὑποδεικνύων τὴν κόρην, ἣν προέκρινεν ὡς σύντροφον τοῦ βίου. Τὴν περὶ τούτου πρότασιν πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν τῆς κόρης ἀναλαμβάνει εὐυπόληπτος πρεσβύτης, συνδεόμενος διὰ φιλίας πρὸς τὰς οἰκογενείας τῶν μελλονύμφων. Ἂν ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀρνητική, ζητεῖται συνήθως *διορία* ὀκτὼ ἡμερῶν παρὰ τοῦ πατρὸς τῆς κόρης, ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἄλλων οἰκείων. Ἑκάστου τούτων ὀφείλει ὁ πατὴρ νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην καί, ἂν τὸ πρᾶγμα ἐπιδοκιμασθῇ παρ' ἁπάντων, τότε ζητεῖται διὰ τῆς μητρὸς καὶ ἡ γνώμη τῆς κόρης. Ἂν δὲ καὶ αὕτη δεχθῇ, εὑρίσκει ὁ πατὴρ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν τὸν προξενητὴν εἰς μέρος προσυμφωνηθὲν καὶ ἀναγγέλει αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκογενείας.

Β'. Τὰ λόγια.

Τὴν αὐτὴν συνήθως ἡμέραν ὁ πατὴρ καὶ οἱ στενότεροι τοῦ γαμβροῦ συγγενεῖς, ἀλλ' ἄνευ αὐτοῦ, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ κομίσαντος τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν προξενητοῦ, μεταβαίνουσιν εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης *γιὰ νὰ δώσουνε τὰ λόγια*, ἵν' ἀνταλλάξωσι τουτέστιν ὑπόσχεσιν μετὰ τῶν μελλόντων συμπεθέρων καὶ ἐπισημοποιήσωσι τρόπον τινὰ τὸν δεσμόν, γνωστοποιοῦντες αὐτὸν διὰ πυροβολισμῶν εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας παρατίθεται δεῖπνον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ γαμβροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον παρακάθηνται ὁ προξενητὴς καὶ οἱ στενότεροι συγγενεῖς ἀμφοτέρων τῶν μελλονύμφων. Τότε ὁρίζεται ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἡ ἡμέρα τῶν ἀρραβώνων, ἥτις συμπίπτει συνήθως πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος.

Γ'. Ἀρραβωνιάσματα.

Κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν Κυριακὴν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας ὁ γαμβρὸς μεταβαίνων ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον μὲ τὰ *ὄργανα* (βιολίον, τύμπανον καὶ αὐλὸν) προσκαλεῖ τοὺς μέλλοντας νὰ μετάσχωσι τῆς ἑορτῆς τοῦ γάμου συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ φίλους ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ἱερέως. Ἐκ τῶν προσκαλουμένων γυναικῶν ἑκάστη φέρει *δεμένο στὸ μαντηλάκι* δῶρον τι διὰ τὴν νύμφην, ἔργον τῶν ἰδίων αὐτῆς χειρῶν, ἤτοι ποδιάν, μπόλιαν, ὑποκάμισον κ.τ.τ. Συναχθέντων ἁπάντων, συσκευάζονται τὰ πρὸς τὴν νύμφην *κανίσκια* τοῦ γαμβροῦ, ἤτοι αἱ ἀπαραίτητοι *τηγανίτες*, διάφορα τρωγάλια, ἡδύποτα καὶ σακχαρωτά· ταῦτα τοποθετοῦνται εἰς *κανίστρια*, καλυπτόμενα διὰ λευκοῦ ὑφάσματος καὶ περιβαλλόμενα διὰ ταινιῶν πορφυρῶν, εἰς ἃς προσαρμόζουσιν ἄνθη διάφορα, κατὰ προτίμησιν δὲ φύλλα λεμονέας. Ὅταν τὰ πάντα παρασκευασθῶσι, μεταβαίνουσιν ἐν πομπῇ εἰς τὸν οἶκον τῆς μελλονύμφου· προηγοῦνται τὰ ὄργανα, ἕπονται νεάνιδες, φέρουσαι ἐπὶ κεφαλῆς τὰ ἀνθοστόλιστα κανίστρια, ἀκολουθεῖ δ' ὁ γαμβρὸς ἔχων δεξιὰ μὲν τὸν ἱερέα, ἀριστερὰ δὲ τὸν κουμπάρον, ἐφ' ὅσον οὗτος ἔχει ὁρισθῇ ἀπὸ τοῦδε, ἔρχεται δὲ κατόπιν τοῦ γαμβροῦ τὸ *συγγενολόϊ*. Εἰς τὴν θύραν τοῦ οἴκου ἡ νύμφη περιστοιχουμένη ὑπὸ τῶν συγγενῶν ἀναμένει τὸν πρώτην φορὰν εἰσερχόμενον εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς γαμβρόν· ἰδοῦσα δὲ τὴν συνοδείαν σπεύδει καὶ φιλεῖ τὴν χεῖρα τοῦ ἱερέως, προηγουμένου ἤδη. Μετὰ ταῦτα ἀνταλλάσσει μετὰ τοῦ γαμβροῦ φίλημα καὶ ὑποδέχεται τὸ *συγγενολόϊ*, λαμβάνει δὲ τὰ δῶρα καὶ τὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τὰ τῶν ἄλλων καὶ τοποθετεῖ αὐτὰ κατὰ τάξιν ἐπὶ τῆς μητρικῆς κλίνης.

Καταλαμβάνουσι μετὰ ταῦτα πάντες τὰς ὡρισμένας αὐτοῖς θέσεις πέριξ μεγάλης τραπέζης, μεθ' ὃ προσάγεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐπίτηδες παρασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πινάκιον πλῆρες τρωγαλίων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἔχει τοποθετήσει οὗτος τὰ διὰ τὴν νύμφην *δαχτυλίδια* καὶ *χρυσαφικά*, ἀφ' οὗ αὐτὸς ἔχει ἤδη φορέσει τὰ ἴδια πρὸ τῆς ἐκκινήσεως ἐκ τοῦ οἴκου. Εὐλογήσας δ' ὁ ἱερεὺς τὸ πινάκιον παραδίδει αὐτὸ τῇ νύμφῃ, ἥτις φορεῖ τοὺς δακτυλίους καὶ εἴ τι τοῦ στήθους κόσμημα, παραδίδει δ' εἰς τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἵνα κρεμάσωσιν ἐκ τῶν ὤτων αὐτῆς τὰ ἐνώτια *(βεργετοποῦλλες)*. Τρώγουσι κατόπιν τὰ τοῦ γαμβροῦ τρωγάλια, εὔχονται καὶ λαμβάνουσιν ἕκαστος παρὰ τῆς νύμφης μικρόν τι δῶρον, μανδήλιον συνήθως. Τούτου γενομένου οἱ μὲν ἄλλοι ἀποχωροῦσιν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ ἀνήκοντες εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν

μνηστευθέντων παρακάθηνται εἰς γεῦμα ἐν τῷ οἴκῳ μὲν τῆς νύμφης, ἀλλὰ δαπάναις τοῦ γαμβροῦ, ἀποστείλαντος ἀπὸ τῆς προτεραίας πάντα τὰ χρειώδη. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης δύναται ὁ νέος, ὁσάκις θέλει, νὰ ἐπισκέπτηται τὴν *ἀρραβωνιαστικιάν του*.

Δ'. Τὰ σκουτιὰ καὶ τὰ στολίδια.

Οὐ μόνον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀλλὰ καθ' ἅπασαν τὴν ἔξοχὴν τῆς Κερκύρας δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ γάμος ἀποβαίνει μᾶλλον δαπανηρὸς εἰς τὸν γαμβρὸν ἢ εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς κόρης. Μόνον δ' ὁ ἰδὼν Κερκυραίαν χωρικήν, ἂν μὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου, ἀλλὰ κατά τινα τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῇ πόλει λιτανειῶν τοῦ Ἁγίου, φέρουσαν τὴν πολυτελῆ αὐτῆς ἀμφίεσιν καὶ τὸν καλύπτοντα αὐτὴν χρυσοῦν κόσμον, δύναταί πως νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν δαπάνην, εἰς ἣν ὑποβάλλεται ὁ γαμβρὸς πρὸς ἀπόκτησιν τῆς μελλούσης συζύγου αὐτοῦ, ὑποχρεούμενος καὶ τῆς πολυτελοῦς ταύτης ἐνδυμασίας μέγα μέρος καὶ ἅπαντα τὸν χρυσοῦν τοῦτον κόσμον νὰ προσφέρῃ αὐτῇ πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου. Οὗτος δ' εἶναι ὁ κυριώτερος λόγος, δι' ὃν ἡ μνηστεία διαρκεῖ πολλάκις ἐν τῇ ἐξοχῇ τῆς Κερκύρας ἐπὶ ἔτη. Ἀπαιτεῖται δ' ἐνίοτε τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς συγκαταθέσεως τῆς δισταζούσης ν' ἀποδεχθῇ τὸν γάμον κόρης ἢ ἐκ τῶν προτέρων ὑπόσχεσις ὅτι τὰ κοσμήματα θὰ εἶναι πλείονα καὶ τιμαλφέστερα ἢ συνήθως. Ταῦτα πάντα θὰ προσενεχθῶσι τὴν προτεραίαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ μνηστὴ μέλλει νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ ἔνδυμα τῆς κόρης καὶ νὰ περιβληθῇ τὴν ἀμφίεσιν τῆς ὑπάνδρου γυναικός.

Ἡ πρὸς τοῦτο οἰκογενειακὴ ἑορτὴ τελεῖται μίαν οἱανδήποτε πρὸ τοῦ γάμου Κυριακὴν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς νύμφης, προσκαλουμένων καὶ νῦν ἁπάντων τῶν μελλόντων νὰ μετάσχωσι τῆς ἑορτῆς τοῦ γάμου, ἐπιβαρυνομένου δὲ καὶ πάλιν τοῦ γαμβροῦ διὰ τῆς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένης δαπάνης. Οὗτος τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου ἑτοιμάσας πάντα τὰ διὰ τὸ γεῦμα τῆς ἑπομένης τρόφιμα, συσκευάσας δὲ εἰς *βαντάκαν* (δέμα) τὰ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα μετὰ τῶν τιμαλφῶν κοσμημάτων, μεταφέρει πάντα ταῦτα ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν ὀργάνων καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τοῦ κουμπάρου καὶ πάντων τῶν συγγενῶν αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης.

Μετὰ τὴν δεξίωσιν καὶ τὴν παραλαβὴν τῶν προσφερομένων δώρων, τὰ ὁποῖα ὡσαύτως τοποθετεῖ ἡ νύμφη ἐπὶ τῆς μητρικῆς κλίνης, ἀπέρχεται ὁ γαμβρὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς γυναῖκες συγγενεῖς τῶν μεμνηστευμένων, *οἱ στολίστρες*, κοσμοῦσι τὴν μελλόνυμφον, περιβάλλουσαι αὐτὴν τὴν νέαν ἀμφίεσιν, τὴν τῆς ὑπάνδρου γυναικός, μεθ' ὅλου τοῦ προσενεχθέντος κόσμου. [1]) Μετὰ ταῦτα παραλαμβάνει τὴν νύμφην ὁ γαμβρὸς καί, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων της, ὁδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸν

[1]) Ἡ πρωτίστη διαφορὰ μεταξὺ ἀνυπάνδρου καὶ ὑπάνδρου ὡς πρὸς τὴν ὅλην ἐμφάνισιν ἔγκειται εἰς τὸ *χτένισμα* καὶ τὸ *γιάδεμα*, κάλυμμα ἐν γένει τῆς γυναικείας κεφαλῆς. Οἱ πλόκαμοι τῆς κόρης οἱ ἁπλῶς πρότερον περιβάλλοντες τὴν κεφαλὴν καὶ καλυπτόμενοι τελείως ὑπὸ τοῦ μανδηλίου, ἤδη περιπλέκονται μετὰ μακρῶν καὶ στενῶν θυλακίων *(θυλήκια)*, πεπληρωμένων ἐρίου, ἵνα ἐξογκῶνται, καὶ περιβάλλονται δι' ἐρυθρῶν ταινιῶν *(σταφτᾶδες)*, ἀναδούμενοι δὲ εἰς περιβάλλοντα τὴν κεφαλὴν στέφανον ἀφίενται ἀκάλυπτοι εἰς τὰ ἐμπρός, ἡ δὲ ἀντικαθιστῶσα ἤδη τὸ μανδήλιον *μπόλια*, ἀραχνοΰφαντος οὖσα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, προσαρμόζεται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ καλύπτῃ τὴν κόμωσιν ἐξ ὁλοκλήρου. Ὑπὸ τὴν μπόλιαν φαίνονται εὐκρινῶς πρὸς τοὺς ὤμους καταπίπτουσαι, αἱ ὑπ' αὐτὴν προσαρμοζόμεναι ποικίλου χρώματος ταινίαι, *οἱ ταμπουρᾶδες*. Ἡ τοιαύτη τῆς γυναικείας κεφαλῆς διακόσμησις καλεῖται κοινῶς *στόλος τοῦ κεφαλιοῦ*.

Ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς διαφοραὶ κυρίως. Τὸ ἁπλοῦν *τζιπούνι* (ἀχειρίδωτον περικόρμιον) τῆς κόρης ἀντικαθιστᾷ ἤδη τὸ τοῦ αὐτοῦ μὲν σχήματος, ἀλλὰ πολυτελέστατον βελουδένιο τζιπούνι μὲ *πασαμᾶδες*· καλοῦνται δὲ πασαμᾶδες πλατεῖαι χρυσοϋφεῖς ταινίαι, προσερραμμέναι ἔμπροσθεν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἔξωθεν δὲ τούτου φέρεται ὡς ἐπενδύτης τὸ πολυτελέστερον γυναικεῖον ἔνδυμα, τὸ χρυσοποίκιλτον *κρέμεζε πεσελί*, φέρον καὶ χρυσοποικίλτους χειρίδας. Τὴν ὀσφὺν περιβάλλει ζώνη χρυσοκέντητος, *τὸ χρυσοκίμερο*. Τὸ καθημερινὸν δὲ *βοκέττο* ἀντικαθιστᾷ ἤδη τὸ πολυτελὲς *βελέσι* ἢ *ἄβιτο* (φουστάνι μετὰ πτυχῶν πολυαρίθμων), ἀπὸ δὲ τῆς ὀσφύος κατέρχεται ἔμπροσθεν ἡ ἀνθοποίκιλτος *ποδιά*. Ἡ μπόλια μετὰ τοῦ ἄλλου στόλου τῆς κεφαλῆς, τὸ τζιπούνι μὲ τοὺς πασαμᾶδες, τὸ πεσελὶ καὶ τὸ χρυσοκίμερο, ἡ ποδιά, τὰ ὑποδήματα καὶ αἱ κάλτσαι, σὺν τούτοις δὲ καὶ ἅπαντα τὰ καλύπτοντα τὸ στῆθος τῆς κόρης κοσμήματα *(σπίλες, καδένες, κουμπιά, ἥλιος, σταυροί, ἄστρια, δαχτυλίδια*, εἰς παλαιοτέραν δ' ἐποχὴν *πεντάγιες, στροῦδες, φούμπιες* καὶ ἄλλα*)* εἶναι δῶρα τοῦ γαμβροῦ, τὰ ὁποῖα, μόνον ἐὰν ἡ νύμφη ἢ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς θελήσωσι νὰ διαλύσωσι τὸ συνοικέσιον, ἐπιστρέφονται εἰς τὸν γαμβρόν. Ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει εἶναι κτῆμα τῆς νύμφης ἀναφαίρετον· καὶ ἂν ἀκόμη ὁ μνηστὴρ ἀποθάνῃ, δὲν δικαιοῦνται οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ν' ἀπαιτήσωσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δώρων. Τὸ *ἄβιτο* μόνον καὶ σὺν αὐτῷ ζεῦγος ἐνωτίων (σκουλαρίκια) εἶναι δῶρον τῶν γονέων τῆς κόρης. Ἐκ τῆς πολυτελοῦς ταύτης ἀμφιέσεως, ἣν πρώτην ἤδη φοράν ὁλόκληρον ἡ γυνὴ περιβάλλεται, θὰ φέρῃ εἰς τὸ ἑξῆς καθ' ἡμέραν μόνον τὸ *τζιπούνι μὲ τοὺς πασαμᾶδες*, ἔχουσα ἀναδεδεμένην τὴν κόμην πάντοτε μὲ τοὺς *σταφτᾶδες* καὶ τὰ *θυλήκια*, ὅπερ εἶναι τὸ κυριώτερον σημεῖον ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι ὕπανδρος. Τὸν ὅλον κόσμον αὐτῆς θὰ φέρῃ μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, γάμους, πανηγύρεις, λιτανείας κτλ. Ἐν περιπτώσει πένθους οἰκογενειακοῦ ἢ ἀποδημίας μακροχρονίου

ναοῦ, ὅπου παραμένουσι κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἐπιστρέψαντες κατόπιν εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης συγκαλοῦσιν ἐκεῖ μὲ τὰ ὄργανα τοὺς συγγενεῖς καὶ κερνῶν αὐτοὺς ὁ γαμβρὸς δέχεται τὰς εὐχὰς πάντων ἐπὶ τῇ μεταβολῇ τοῦ ἐνδύματος τῆς μελλονύμφου. Παραμένουσι κατόπιν τὰ μέλη τῶν δύο οἰκογενειῶν καὶ οἱ στενότεροι συγγενεῖς καὶ μετέχουσι τοῦ γεύματος, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ γαμβρὸς εἶχε μεριμνήσει ἀπὸ τῆς προτεραίας, μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ὁδηγεῖ οὗτος πάντας εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἔνθα μένουσιν ᾄδοντες καὶ χορεύοντες μέχρις ἑσπέρας.

Ε'. Γάμος.

Μέχρι πρό τινων ἔτι δεκαετηρίδων ἐπεκράτει γενικῶς σχεδὸν τὸ ἔθιμον, καθ' ὃ ὁ πατὴρ τῆς νύμφης ὥριζε τὴν προῖκα, ἣν ἀπεφάσισε νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐδίδοντο *τὰ λόγια*, ἤτοι ἡ ἀμοιβαία ὑπόσχεσις, ἐγχειρίζων μάλιστα εἰς τὸν *πατέρα* τοῦ γαμβροῦ ἔγγραφον ὁμολογίαν, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἢ ἄλλου τινὸς ἐγγραμμάτου φίλου, τὸ προικοσύμφωνον ἢ ὡς συνηθέστερον ἐλέγετο τὴν *ἀρεσκειά*. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης παρελάμβανεν, ὅτε ἤρχετο ὁ καιρός, ὁ γαμβρὸς τὰ προικῶα ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου, ἂν ἀπῄτει τοῦτο ὁ πατὴρ τῆς νύμφης, συντάσσοντος τὸ προικοδοτήριον. Σήμερον ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ ἐκ τῶν προτέρων ἐκείνη ὑπόσχεσις τοῦ πατρὸς παραλείπεται, εἴτε διότι ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι ἡ ὁμολογία ἐκείνη ἦτο ἐν μέρει ταπεινωτικὴ διὰ τὴν νύμφην καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῆς, εἴτε διότι ἡ προῖξ περιωρίσθη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ὡς καὶ ἐν τῷ προλόγῳ ἐγράψαμεν, ἀφίεται δ' εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ φιλοστοργίαν τοῦ πατρὸς νὰ προσφέρῃ ὅ,τι νομίζει πρέπον κατ' αὐτὴν τὴν τῆς παραλαβῆς τῶν προικῴων ἡμέραν. Κατὰ τὸ πάτριον ἔθιμον ἡ παραλαβὴ τῆς προικὸς τελεῖται κατὰ τὴν Παρασκευήν, τὴν προηγουμένην τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου, ἐνίοτε ὅμως σήμερον γίνεται κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ γάμου ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀφ' οὗ συναχθῶσι πάντες οἱ ἑκατέρωθεν προσκεκλημένοι. Ἀλλ' ὁτανδήποτε καὶ ἂν γίνῃ, ὁ γαμβρὸς θὰ μεταβῇ ἐν πομπῇ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πενθεροῦ

τοῦ συζύγου ἀφαιρεῖ καὶ τὸ πολυτελὲς *τζιπούνι*· ἐὰν δὲ ἤθελε χηρεύσει, τότε ἀμέσως *ρίχνει τσοὺ σταφτᾶδες* τῆς κεφαλῆς, οὓς μόνον ἐρχομένη εἰς δεύτερον γάμον ἀναδεῖται ἐκ νέου.

συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τοῦ κουμπάρου, τῶν συγγενῶν αὐτοῦ καί, ἂν ἀπαιτήσῃ τοῦτο ὁ πενθερός, καὶ ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου. Μετὰ τὴν δεξίωσιν ἄρχεται ἡ παράδοσις, καθ' ἣν ἐνώπιον πάντων δύο πρεσβύτιδες, ἐξ ἑκατέρου τῶν γενῶν λαμβανόμεναι, ἐκτιμῶσι κατ' ἀξίαν ἕκαστον τῶν προσφερομένων ἐνδυμάτων, στρωμάτων, σινδονίων κλπ., συντάσσεται δὲ ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου ἡ προικοδοτήριος πρᾶξις. Ἡ προσφερομένη προὶξ καταφαίνεται εἰς τ' ἀντιγραφέντα ἐν τέλει προικοσύμφωνα, ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐντεῦθεν χρονολογούμενα, εὐγενῶς δὲ χορηγηθέντα μοι πρὸς ἀντιγραφὴν παρὰ τοῦ πρωθιερέως τοῦ χωρίου αἰδεσιμωτάτου Μιχαὴλ Καλούδη καὶ τῶν κ. κ. Θεμιστοκλ. Καββαδία καὶ Θεμιστοκλ. Καλούδη.

Μετὰ τὴν παράδοσιν ὁ γαμβρὸς παραλαμβάνει τὴν κινητὴν προῖκα, τὴν ὁποίαν οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ μεταφέρουσι ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν ὀργάνων καὶ τὰς εὐχὰς ἁπάντων τῶν φίλων, ῥιπτόντων ἐκ τῶν παραθύρων τὰ συνήθη καταχύσματα, ἤτοι κουφέττα, ὄρυζαν, βρώμην, οὐδέποτε δὲ σῖτον. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ γαμβροῦ στήνεται ἀμέσως ἐκ τῶν προσκομισθέντων ἡ γαμήλιος κλίνη.

Ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τοῦ Σαββάτου ἐγκαθίστανται τὰ ὄργανα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ γαμβροῦ. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας σφάζεται ἐκεῖ βοῦς, ἐκ τῶν ἐντοσθίων δ' αὐτοῦ (*πατσᾶ*) δειπνοῦσιν οἱ ἑορτάζοντες, ἀποστέλλοντες ἀνάλογον μερίδα καὶ εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας ὁ γαμβρὸς συναθροίζει κατὰ τὸν περιγραφέντα τρόπον ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ἱερέως ἅπαντας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προσκεκλημένους, ὑπὸ τούτων δὲ συνοδευόμενος προσκαλεῖ καὶ τὸν κουμπάρον ἐπισήμως ἤδη εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον. Ὁμοίως εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ὁ ἐκδίδων τὴν κόρην προσκαλεῖ τοὺς παρ' αὐτοῦ κεκλημένους. Ἐὰν ἔχῃ γίνει ἤδη ἡ παράδοσις τῆς προικός, ἀναγγέλλουσι μόνον ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ γαμβροῦ κατὰ τίνα ὥραν τοῦ ἀπογεύματος θὰ μεταβῶσιν ἵνα παραλάβωσι τὴν νύμφην, ἄλλως μεταβαίνουσι πρῶτον ὅπως παραλάβωσι τὴν προῖκα, μεθ' ὃ τρώγουσι τὰ παρασκευασθέντα γλυκίσματα, τηγανίτες κ.τ.λ. Κατὰ τὴν μεσημβρίαν παρατίθεται ἐν ἑκατέρῳ τῶν οἴκων γεῦμα εἰς τοὺς ἰδίους κεκλημένους· *ἡ νύφη δὲν εἶναι πρέπος νὰ φύγῃ νηστικὴ ἀπὸ τὸ σπίτι της.*

Μετὰ ταῦτα γυναῖκες συγγενεῖς τῆς νύμφης καὶ δὴ ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἔχουσιν εἰδικήν πως δεξιότητα, ἀναλαμβάνουσι νὰ στολίσωσιν αὐτὴν κατὰ τὸν περιγραφέντα ἤδη τρόπον προσθέτουσαι εἰς τὰ κοσμήματα αὐτῆς ζεῦγος μεγάλων ἐνωτίων, κατερχομένων μέχρι τῶν ὤμων (*βεργέττες*), δῶρον ἐπίσης τοῦ γαμβροῦ, καὶ παρ' αὐτὰ ζεῦγος ἑτέρων

μικροτέρων (*σκουλαρίκια*), δῶρον τῶν ἰδίων αὐτῆς γονέων [1]), πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ *τσιτσιρίδια*, ἤτοι ποικιλόχρους ῥόδακας ἐκ μετάξης προσαρμοζομένους ἐπὶ τῶν *σταφτάδων* τῆς κεφαλῆς, ἐκεῖ ὅπου ἡ *μπόλια* ἀφήνει αὐτοὺς ἀκαλύπτους. Ὡς σύμβολον δ' ὅτι ἡ νύμφη ἐξέρχεται παρθένος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ *στόλου* τῆς κεφαλῆς ἄνω τοῦ δεξιοῦ κροτάφου πτερὸν ταῶ, τὸ *παωνόφτερο*· θεωρεῖται δὲ τοῦτο μεγίστη τιμὴ καὶ διὰ τὸν οἶκον καὶ διὰ τὴν νύμφην, καυχωμένην μέχρι γήρατος ὅτι δὲν ἔσπευσε ν' ἀπολαύσῃ προώρως μετὰ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς τὰ δῶρα τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ «*ἐβγῆκε μὲ τὸ παωνόφτερο ἀπὸ τὸ σπίτι της*». Καθ' ἣν δὲ ὥραν στολίζεται ἡ νύμφη, οἱ στολίστρες καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι, αἱ συνηγμέναι εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, γυναῖκες εἰς ἦχον μᾶλλον θρηνώδη καὶ συνοδευόμεναι ὑπὸ τῶν βιολίων ᾄδουσι τὸ τραγούδι τῆς μελλούσης ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ πατρικοῦ οἴκου κόρης. Ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἀκολούθων διστίχων, τὰ ὁποῖα ὑπηγόρευσαν ἡμῖν αἱ περιφημότεραι *στολίστρες* καὶ *τραγουδίστρες* τοῦ χωριοῦ.

«Ἄστα, [2]) ψηλή, ἄστα, λιγνή, κὶ ἄστα, καμαρωμένη,
μωρὴ στρογγυλοπρόσωπη κὶ ἀμυγδαλοπλεμένη.
Στολίσου - λίσου, λίγερη, στολίσου - λίσου, κόρη,
γιατὶ ὁ γαμπρὸς σὲ καρτερεῖ μ' ὅλο τ' ἀρχοντολόϊ.

—Κι ἂς καρτερῇ, κὶ ἂς καρτερῇ,
κὶ ἂς ἔχῃ λίγη ἀπομονή,
τὶ [3]) μεῖς θὰ τὴ στολίσουμε
καὶ θὰ τὴ τραγουδήσουμε.»

«Δέ μας λές, κυράτζα νύφη,
Τοῦρκα ν εἶσαι ἢ Ῥωμιά,
πὸ τὴ Βενετιὰ σὲ φέρα,
πᾶχεις τέτοιαν ὀμορφιά;

---

1) Ἐκτὸς τοῦ δευτέρου τούτου ζεύγους ἐνωτίων προσθέτουσιν ἐνίοτε καὶ τρίτον, τὸ δωρηθὲν παρὰ τοῦ γαμβροῦ κατὰ τοὺς ἀρραβῶνας (*βεργεττοπούλλες*). Ἐν γένει κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ἡ νύμφη θὰ φέρῃ ἅπαντα τὰ τιμαλφῆ αὐτῆς κοσμήματα, καὶ ὅσα προέρχονται ἐκ τοῦ γαμβροῦ καὶ ὅσα δωροῦνται αὐτῇ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς γονέων ἐπὶ πλέον.

2) Ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐξ οὗ προέρχεται *ἀνάστα*· εἶναι λ. κοινοτάτη καθ' ὅλην τὴν νῆσον· πρβλ. «Ἐκ τῶν ὁμιλιῶν Παχωμίου Ρουσάνου» ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι, τόμ. ΙΓ' 66.

3) Εὔχρηστος τύπος ἐν τῷ λόγῳ ἐκ τοῦ ἀχρήστου αἰτιολογικοῦ *ὅτι*.

—Μήδ' ἀπὸ τὴν Πόλιν εἶμαι
μήδ' ἀπὸ τὴ Βενετιά,
εἶμ' ἀπὸ τὰ Καββαδᾶτα
τὴ μεγάλη τὴ γενιά. [1])
—Ποῦ 'σαιν ἄσπρη σὰν τὸ γάλα,
κόκκινη σὰν τὸ βαρζί, [2])
τέτοια νιάνε δὲν τὴν εἶδα
μήδε σ' ὅλο τὸ νησί.»

Δὲν ἔχω ἰδοῦν τὰ μάτια μου τέτοια μαυροματοῦσα,
τέτοια δαχτυλιδόστομη καὶ γαϊτανοφρυδοῦσα.
Γιὰ ἰδὲς μαλλιὰ τετράξανθα στσοὺ πλάτες της βιμμένα,
ποῦ τὰ χτενίζουν οἱ ἄγγελοι μὲ τὰ χρυσᾶ τὰ χτένια.
Τὰ μάτια σοῦ 'ναι ὁλόμαυρα σὰν τῆς ἐλιᾶς κλωνάρι, [3])
τὰ φρύδια σου στεφανωτὰ σὰ δυὸ μερῶ φεγγάρι.
Μωρὴ δαχτυλιδόστομη, λακκουδοπηγουνάτα,
ὅλους τσοὺ νιοὺς ἐμάρανες μ' αὐτὰ τὰ μαῦρα μάτια.
Ὅντα σὲ γέννα ἡ μάννα σου, ὁ ἥλιος ἐκατέβη
καὶ σοῦ δωκε τὲς ὀμορφιὲς καὶ πάλε ματανέβη.
Ὅντα σὲ γέννα ἡ μάννα σου, χρυσῆ 'τανε ἡ κοιλιά της
καὶ σ' ἔκαν' ὀμορφύτερη ἀπ' ὅλα τὰ παιδιά της.
Ὅντα σὲ γέννα ἡ μάννα σου, ὅλα τὰ δένδρ' ἀνθούσα [4])
καὶ τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ γλυκὰ ν ἐκελαδούσα.
Ποιὸς ἄγγελος, ἀρχάγγελος, ἄγγελος τῶν ἀγγέλω,
ποιὸς σοῦ 'καμε τὸ πρόσωπο μ' ἕνα χρυσὸ πενέλλο;
Πῶχεις τοῦ ἥλιου τσ' ὀμορφιές, τοῦ φεγγαριοῦ τσ' ἀσπράδες,
τοῦ μήλου τοῦ βενέτικου τσοὶ ῥοδοκοκκινάδες.
Ὅντα σὲ γέννα ἡ μάννα σου, ἤτανε μέρα σκόλη [5])
καὶ λειτουργοῦσε ὁ Χριστὸς κ' οἱ δώδεκ' Ἀποστόλοι.
Στολίστρα ποῦ σὲ στόλισε πολλὲς ἀδειὲς ὁποῦ 'χε,
εἶχε τοῦ Μάη τὲς ἀδειές, τοῦ Ἀπριλιοῦ τσοὶ χάρες,
εἶχε καὶ τὰ λαμπρόγιορτα ποῦ 'ναι καλὲς ἡμέρες.

1) Ὁ στίχος οὗτος ποικίλλει ἑκάστοτε κατὰ τὰς περιστάσεις· π. χ. ἐν τῷ γάμῳ τῆς παππαδοπούλλας ἐλέχθη: *εἶμαι τοῦ παππᾶ ἡ κοπέλλα, τοῦ νοδάρου ἡ ἀγγονιά.* 2) Βαφὴ τῶν ᾠῶν τοῦ Πάσχα. 3) *Κλωνὶ τῆς ἐλιᾶς* λέγεται ὁ ὡριμάσας καρπὸς αὐτῆς· τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ δηλοῦται ἐνταῦθα διὰ τῆς λέξεως *κλωνάρι*. 4) Ἡ συνήθης κατάληξις τοῦ γ' πληθ. τοῦ παρατατικοῦ *-σανε* ἐν τῇ κερκυραϊκῇ δημοτικῇ ποιήσει λέγεται *-σα*, ὅταν ἀπαιτῇ τοῦτο τὸ μέτρον. 5) Σχολή, ἀργία.

Στὴν ἐκκλησιὰν ὁποῦ θὰ πὰς καὶ ποῦ θὰ φὰς τὴ σοῦπα, [1])
ἄγγελοι θὲ νὰ κατεβοῦν νὰ σοῦ βαστᾶν τὴν κοῦπα.
'Ασήκου, χρυσοπέρδικα, καὶ τίναξ' τὰ φτερά σου,
δὸς τὰ κλειδιὰ τσῆ μάννας σου, σύρε νὰ βρῇς δικά σου.
Σήκου, νύφη, καὶ τήραξε ζερβιά σου καὶ δεξιά σου,
ν' ἀφήκῃς γειὰ στ' ἀδρέφια σου καὶ γειὰ στὴ συντροφιά σου.
«Θυμᾶσαι ποῦ σὲ τάϊζα ῥύζι μὲ τὸ κουτάλι,
γιὰ νὰ σοῦ κάμω τὸ κορμὶ νὰ σ' τὸ γοδέρουν [2]) ἄλλοι;
—Μισεύω, παραμάννα μου, καὶ δός μου τὴν εὐχή σου
καὶ πὲς ποῦ δέ με τάϊζες μιὰν ὥρα στὸ βυζί σου·
καὶ πὲς ποῦ δέ με τάϊζες ῥύζι μὲ τὸ κουτάλι,
γιὰ νὰ μοῦ κάμῃς τὸ κορμὶ νὰ τὸ γοδέρουν ἄλλοι.»
'Έχετε γειά, γειτόνισσες, καὶ σεῖς ἀδρέφια, ὑγεία,
τὶ ἐγὼ πάω στ' ἀϊταίρι μου γιὰ νά 'βρω λευτερία.
'Έχετε γειά, γειτόνισσες καὶ σεῖς γειτονοποῦλλες,
ποτίστε μου τσοὶ νερατζιὲς καὶ τσοὶ νερατζοποῦλλες.
Τέσσεροι στῦλοι τοῦ σπιτιοῦ, ντυθῆτε, στολιστῆτε,
κὶ αὐτὴν τὴν κόρη πᾶρχεται νὰ τὴν ἀποδεχτῆτε.
'Επήρανε τὴν κόρη μου, τὴν πεντεπλουμισμένη,
κὶ ἀφήκανε τὴ γειτονιὰ σὰ χῶρα κουρσεμένη,
σὰν ἐκκλησιὰ ἁλουτρούητη καὶ παραπονεμένη.

'Ήδη προσήγγισεν ἡ ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Ὁ γαμβρὸς ἀναρτήσας ἄνωθεν τῆς θύρας τοῦ ἑορτάζοντος οἴκου αὐτοῦ στέφανον ἐκ φύλλων λεμονέας, προσέρχεται ἐν πομπῇ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πενθεροῦ καὶ ἵσταται ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς πρὸς τὴν ὁδὸν θύρας ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τοῦ κουμπάρου καὶ πάντων τῶν προσκεκλημένων. Ἐγείρονται τότε οἱ γονεῖς τῆς νύμφης καὶ πρῶτον ἡ μήτηρ διαλύσασα ἐντὸς ποτηρίου ἅλας εἰς ὕδωρ ῥαντίζει δι' αὐτοῦ τρὶς τὴν νύμφην εὐχομένη αὐτῇ ὁμόνοιαν καὶ εὐτεκνίαν, κρατοῦσα δὲ τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον προβαίνει εἰς τὴν θύραν καὶ ῥαντίζει δι' αὐτοῦ τρὶς ὁμοίως τὸν πρὸ αὐτῆς ὑποκλινόμενον γαμβρόν [3]), εὔχεται δὲ τὰ αὐτὰ καὶ εἰς

1) *Σοῦπα* λέγεται συνήθως ὁ εἰς οἶνον ἐμβαπτιζόμενος ἄρτος· ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς σούπας, τῆς ἀπὸ κοινοῦ προσφερομένης τοῖς νεονύμφοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. 2) Ἡ λέξις *γοδέρω* δηλοῖ, ὡς καὶ ἐκ τῆς παραγωγῆς αὐτῆς ἐμφαίνεται, τὸ χαίρειν, ἀπολαύειν. 3) Λέγουσιν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ «*ὁ γαμβρὸς κάνει μετάνοιες*».

ἐκεῖνον καὶ τέλος χέουσα πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὸ ὑπόλοιπον ὑγρὸν ἐπιλέγει: *ὅ,τι εἴπαμε νερὸ κι ἁλάτι.* Ἐν τούτῳ ἡ νύμφη δέχεται τὰς εὐχὰς τοῦ πατρός, τῶν ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν οἰκείων, μεθ' ὃ οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ αὐτῆς ἢ ἐν ἐλλείψει τούτων δύο ἐκ τῶν στενοτέρων συγγενῶν *τὴν παίρνουνε μὲ τὰ μαντήλια,* ἤτοι ἔχοντες αὐτὴν ἐν τῷ μέσῳ δίδουσιν αὐτῇ νὰ κρατῇ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μανδηλίου ἑκάτερος καὶ ὁδηγοῦσιν αὐτὴν πρὸς τὸν ἀναμένοντα γαμβρόν. Τότε ὁ ἱερεὺς συνδέων τὰς χεῖρας τῶν μελλογάμων, εὐλογεῖ αὐτούς· εὐθὺς δὲ ὁ γαμβρός, παραλαμβάνων ὅλην τὴν συνοδείαν αὐτοῦ, ἐγκαταλείπει τὴν νύμφην καὶ τοὺς συμπεθέρους καὶ μεταβαίνει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ πάλιν, ἔνθα ἐπαναλαμβάνεται ἡ σκηνὴ τοῦ ῥαντίσματος παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, μεθ' ὃ ὁδηγούμενος ὑπὸ δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ ἢ ἄλλων συγγενῶν στενοτάτων, διὰ τῶν μανδηλίων καὶ οὗτος, προσέρχεται μεθ' ἁπάσης τῆς ἀκολουθίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, προηγουμένου παιδὸς ἀμφιθαλοῦς, κρατοῦντος *κανίστρι,* περιέχον τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους, τὰς λαμπάδας, κουφέττα, ἄρτον καὶ φιάλην οἴνου. Πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ γαμβροῦ ἔχει προσέλθει ἡ νύμφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁδηγηθεῖσα, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τῶν συγγενῶν της διὰ τῶν μανδηλίων καὶ φροντίσασα ὅπως, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἥψατο τῶν χειρῶν αὐτῆς ὁ γαμβρός, μὴ στραφῇ πλέον πρὸς τὸν πατρικὸν οἶκον, ἵνα μή, ὡς αἱ πρεσβύτιδες λέγουσι: *τὰ παιδιὰ πάρουνε ἀπὸ τὴ γενιά της.*

Μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τὰ δύο *συμπεθερειὰ* συνοδεύουσι τὸ ζεῦγος εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ, πρὸ τῆς θύρας τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ τὸ *προσπόδιασμα τσῆ νύφης.* Φέρουσα *κανίστρι* ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, περιέχον φιάλην οἴνου καὶ ἑτέραν ἐλαίου, ἄρτον καὶ κουφέττα, ἵσταται ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ, ἵνα *προσποδιάσῃ,* ἤτοι ὑποδεχθῇ ἐπ' αἰσίοις τὴν νύμφην. Καὶ κατὰ πρῶτον ὑψοῖ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς νύμφης τὸ κανίστρι εὐχομένη τὸ ζεῦγος, ἔπειτα λαμβάνουσα ἓν κουφέττο, δάκνει αὐτό, μεθ' ὃ τὸ θέτει εἰς τὸ στόμα τῆς νύμφης, ἀποσύρουσα δὲ καὶ δάκνουσα αὐτὸ κατόπιν ἐκ νέου παραδίδει εἰς τὸν γαμβρόν, ὅστις τρώγει αὐτὸ ἐξ ὁλοκλήρου. Μετὰ τὴν δεξίωσιν ταύτην εἰσέρχονται εἰς τὸν ἑορτάζοντα οἶκον καὶ ὁδηγοῦσι τοὺς νεονύμφους νὰ καθήσωσιν εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης, ὅπου ἔχουσι τοποθετηθῇ ἐγγὺς ἀλλήλων δύο καρέκλαι, ἐφ' ὧν ἐφρόντισαν νὰ θέσωσι σιδηροῦν ὀβελὸν *γιὰ νὰ στερεώσῃ ὁ γάμος,* καὶ ἐπ' αὐτοῦ μίαν τοῦ γαμβροῦ περισκελίδα *γιὰ ν' ἀποχτήσουν ἀρσενικά.* Ἐκεῖ προσέρχονται ἡγουμένου τοῦ ἱερέως καὶ ἀσπάζονται τοὺς καθημένους νεονύμφους οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης πρῶτοι, μεθ' ὃ ἀποχωροῦσι μεταβαίνοντες εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν προπεμπόμενοι μέχρι τινὸς ἀποστάσεως παρὰ τῶν στενοτέρων τοῦ γαμβροῦ συγγενῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποχώρησιν οἱ μένοντες συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ σκώπτοντες τοὺς ἀπερχομένους ἄνευ τῆς νύμφης κραυγάζουσιν εἰς αὐτούς· *μετρηθῆτε!* οὗτοι δὲ πρὸς ἀναπλήρωσιν ἔχουσι φροντίσει νὰ ὑποκλέψωσί τι ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ γαμβροῦ, ποτήριον συνήθως. Ἐν τούτῳ ἐξακολουθεῖ τὸ προσκύνημα τῶν κοσμούντων τὴν κεφαλὴν τῶν νεονύμφων στεφάνων παρὰ τῶν προσκεκλημένων τοῦ γαμβροῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων προσφέρει τῇ νύμφῃ κόσμημά τι χρυσοῦν, ὅπερ ἀναρτᾷ συνήθως ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῆς, ἄλλως ῥίπτει ἐπὶ τοῦ ἁπλωθέντος ἐπὶ τῆς ποδιᾶς αὐτῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μανδηλίου ἀνάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ νόμισμα. Ψαλλομένης μετὰ ταῦτα παρὰ τοῦ ἱερέως εὐχῆς, σβέννυνται αἱ λαμπάδες τοῦ γάμου εἰς ποτήριον οἴνου, ὃν δίδουσιν εἰς παιδίον ἀμφιθαλὲς νὰ πίῃ. Ἐπακολουθεῖ χορὸς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ χωρίου, τὴν δ' ἑσπέραν παρατίθεται εἰς ἅπαντας τοὺς προσκεκλημένους τοῦ γαμβροῦ τὸ γαμήλιον δεῖπνον, καθ' ὃ γυναῖκες ἐκ τῶν κεκλημένων, οἱ *τραγουδίστρες,* ᾄδουσι *τὸ τραγούδι τσῆ νύφης καὶ τοῦ παρένυφου* ἢ ὡς ἄλλως λέγεται *τὸ τραγούδι τσῆ τάβλας,* ὁ δ' ἐγκωμιαζόμενος *παρένυφος* ἀναλόγως τῆς γενναιοδωρίας καὶ τῆς εὐπορίας αὐτοῦ ῥίπτει πρὸς αὐτὰς ἐπὶ τῆς τραπέζης μετὰ τὸ τέλος τοῦ ᾄσματος νόμισμά τι *γιὰ τὸ καλό.*

Τὸ τραγούδι τοῦτο, εἰς ὃ παρεκτείνουσιν ἑκάστοτε καὶ διάφορα ἄλλα δίστιχα κατὰ τὰς περιστάσεις, παραθέτομεν ἐνταῦθα δημοσιεύοντες κατόπιν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πολυαρίθμων τραγουδιῶν, τῶν ᾀδομένων κατὰ τὴν εὐωχίαν, ἓν τὸ ὁποῖον ψάλλεται κατὰ προτίμησιν τὴν ἑσπέραν ταύτην.

1

Τὸ τραγούδι τσῆ νύφης καὶ τοῦ παρένυφου.

Ἐδῶ περα κι ἀντίπερα,
πέρα στὸ Δάφνον ποταμό,
ὁποῦ 'ναι οἱ δάφνες οἱ πολλὲς
κ' οἱ κόκκινες τραντραφυλλιές,
ποῦ 'ναι τὰ ῥόδα τὰ πολλά,
τὰ κόκκινα καὶ τὰ δασιά,
τὰ κόκκινα μυρίζουνε
καὶ τ' ἄσπρα λουλουδίζουνε,
ἐκεῖ ποῦ κειῶνται δυὸ φωτιὲς
δειπνᾷ ἡ νύφη κὶ ὁ γαμπρός,

Ἐκεῖ ποῦ κειῶνται δυὸ καὶ τρεῖς
δειπνάει κὶ ὁ παρένυφος.
Νὰ ζήσῃς, μπρὲ παρένυφε,
μὲ τὸ ζευγάρι πὄζεψες,
νὰ τσοῦ βαχτίσῃς καὶ παιδιὰ
κὶ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά.
Νὰ ζήσῃς, μπρὲ παρένυφε,
μὲ τὸ ζευγάρι πὄζεψες,
τ' ἀρσενικό, τὸ θηλυκό,
τὴ πέρδικα μὲ τὸν ἀϊτό.
Τ' ἀρσενικὸ κάνει φτερὸ
καὶ πέτεται στὸν οὐρανό,
τὸ θηλυκὸ περικαλεῖ:
«Χριστέ, νά μου καὶ μὲ φτερό,
νὰ πέτωμαι στὸν οὐρανό,
νὰ πὰ νὰ βρῶ τ' ἀϊταίρι μου,
τ' ἀϊταίρι, τ' ἀϊταιράκι μου
καὶ τὸ χιλιδονάκι μου.»
Νὰ ζήσῃς, μπρὲ παρένυφε,
μὲ τὸ ζευγάρι πὄζεψες,
νὰ ζήσῃς χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς ἀπεράσῃς
καὶ τσοῦμ παιδιῶνε τσοὶ χαρὲς κουφέττα νὰ μοιράσῃς·
ὄχι κουφέττα μοναχά, μόνε καὶ λεφτοκάρυα
καὶ μπότσες μὲ γλυκὸ κρασὶ νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.

Πῶς λάμπει τ' ἄδολο κρασὶ στὴν ἀσημένια κοῦπα,
ἔτσι λαμπεῖ ὁ κουμπάρος μας, τόμου ντυθῇ στὰ ροῦχα.
Πῶς λάμπει τὸ χρυσόγνεμα στὴν ἀσημένια ἀνέμη,
ἔτσι λαμπεῖ ὁ κουμπάρος μας στὴ σκάλα π' ἀνεβαίνει.
Πῶς λάμπει τ' ἄδολο κρασὶ μέσα τσοὺ μαστραπᾶδες,
ἔτσι λαμπεῖ ὁ κουμπάρος μας μέσ' τσοὺ πραματευτάδες.
Βγάλε καὶ τὸ μπουγκάκι σου, τὸ περιχρυσωμένο,
καὶ βάλε τὸ χεράκι σου πῶς τό 'χεις μαθημένο.
Ἂν ἔχῃ ἀσήμι, δός μας το,
λογάρι, χάρισέ μας το,
κὶ ἂν ἔχῃ καὶ πεντόφραγκο,
στὴν τάβλα πέλυσέ μας το.

Ἀπάνουνε στὸν οὐρανὸ κάνουν οἱ ἀγγέλοι σκόλη,
σήμερα γιογραφίζουνε μιὰ πλουμισμένη κόρη.

Μὲ ζάχαρη τὴν κάνανε μὲ μέλι τὴ ζυμώνα,
μὲ τὰ ζαφείρια τ' οὐρανοῦ τὴν ἀποτελειώνα.
Πέτρος καὶ Παῦλος τό 'λεγε κ' οἱ δώδεκ' Ἀποστόλοι,
τ' ἀντρόγυνο ποῦ γίνηκε τὸ περιχαίροντ' ὅλοι.
Μαργαριτάρ' εἶν' ὁ γαμπρὸς καὶ μάλαμα εἶν' ἡ νύφη,
κὶ ὁποῦ τοὺς ἐστεφάνωσε χρόνους πολλοὺς νὰ ζήσῃ.

Καλῶς ἀνταμωθήκαμε, καινούργιοι συμπεθέροι,
ἀπὸ τὸ Θεὸ χαρούμενοι καὶ καλοκαρδισμένοι.
Ἐφάγαμε πολλὰ γλυκά, γλυκὰ καὶ τηγανίτες,
ἔχουμε καὶ γλυκὸ κρασὶ γιὰ τοὺς Ἀργυραδῖτες.

2

Ἐψὲς ἠμοῦν στοὺς οὐρανοὺς καὶ τώρα 'γώ 'ρθ' ἀπόκει,
τὸν ἄγγελον ἐδούλευα καὶ τὸ Θεὸ προσκύνα.
Ἐβγάλαν καὶ μοῦ δώκανε κλειδιὰ τσῆ Παραδεῖσος·
κὶ ὅπου μοῦ δώκῃ 'να φιλὶ ν' ἀνοίξω νά 'μπῃ μέσα,
νὰ ἰδῇ κιτριὲς καὶ λεῖμονιές, τὶ ὡραῖα κεπαρίσσια,
νὰ ἰδῇ καινούργιο κάτεργο μὲ τὴ χρυσῆ του πρύμη,
δυὸ ὀργυιὲς βαστάει τὸ κάτεργο καὶ τρεῖς εἶν' τὰ νερά του
καὶ μέσα ἡ κόρη κάθονταν. Σ' ἕνα χρυσὸ μαντήλι
σενιάρει [1]) τὸν αὐγερινό, τ' ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι
καὶ τὴν Κωσταντινόπολι μὲ τὸ μαργαριτάρι.
Νὰ σμίξουμε τὸ μάλαμα μὲ τὸ μαργαριτάρι,
νὰ κάμουμε τσῆ νύφης μας ἕνα χρυσὸ ζωνάρι
καὶ νὰ τὸ βάνῃ τοῦ Βαΐῶ, νὰ βγαίνῃ βαϊοφόρα,
καὶ νὰ τὸ βάνῃ τὴ Λαμπρή, νὰ βγαίνῃ λαμπροφόρα.

Παρὰ τοῖς εὐπορουῦσιν ἡ ἑορτὴ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς Τρίτης, μεθ' ἁπάντων τῶν προσκεκλημένων, εὐωχουμένων μετὰ χορῶν καὶ ᾀσμάτων. Τοῦτο ἦτο κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους συχνότατον, ὁπότε δὲν ἦτο ἀσύνηθες νὰ παρατείνηται ἡ ἑορτὴ καὶ ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας παρὰ τοῖς εὐπορωτέροις, διὰ τοῦτο καὶ τὰ τοῦ χοροῦ τραγούδια τότε ἦσαν πολυπληθέστερα, τινὰ τῶν ὁποίων μόνον ἐν τῇ μνήμῃ τῶν πρεσβυτέρων διασῴζονται σήμερον.

Ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος τῆς δευτέρας ἡμέρας οἱ νεόνυμφοι ἀρχίζουσι νὰ κάνουνε τὰ σπίτια, ἤτοι νὰ ἐπισκέπτωνται, ἀπὸ τοῦ ἱερέως

---

1) Σημαίνει, ὡς καὶ ἡ παραγωγὴ δηλοῖ, σχεδιάζει.

καὶ τοῦ κουμπάρου ἀρχόμενοι, κατὰ σειρὰν ἕκαστον τῶν μετασχόντων τοῦ γάμου κατ' οἶκον παρακολουθούμενοι παρὰ πάντων τῶν ἄλλων.

Τὴν πρωΐαν τῆς Τρίτης ἐπισκέπτονται τὴν νεόνυμφον πρώτην ἤδη φορὰν μετὰ τὸν γάμον οἱ γονεῖς αὐτῆς προσκομίζοντες *τσοὶ ξαλλαγές*, ἤτοι τὰ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα αὕτη θὰ φέρῃ καθ' ἡμέραν, οἱονεὶ ὑπενθυμίζοντες ὅτι πλησιάζει ἡ στιγμὴ νὰ παύσωσιν αἱ ἑορταὶ καὶ νὰ ἐπιληφθῇ ἡ νεόνυμφος τῶν καθηκόντων τῆς οἰκοδεσποίνης.

Ϛ'. *Πιστρόφια.*

Ταῦτα γίνονται τὴν ἀκόλουθον Κυριακήν, ἐπισκεπτομένης τῆς νύμφης μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν νέων αὐτῆς οἰκείων τὸν πατρικὸν οἶκον, ἔνθα μένουσιν εὐωχούμενοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Εἰς ἑκάστην δὲ τῶν συγγενικῶν τῆς νύμφης οἰκογενειῶν, τῶν μετασχουσῶν τῆς ἑορτῆς τοῦ γάμου, προσφέρει ὁ γαμβρὸς ἕνα ἄρτον *(κουλλούραν)*, ἡ δὲ νύμφη λαμβάνει παρ' αὐτῶν ἀνὰ μίαν ὄρνιθα, *γιὰ ν' ἀποχτιστῇ κ' ἐκείνη.*

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ

1 [1])

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. αψδ' ἡμέρα ὕστερη τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ἔσωθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μισὲρ Τζανέτου Παντῆ χωρίον τῶν Ἀργυράδων πραχτορίας τοῦ Ἀλευκίμμου ὁ παρὼν καὶ ἄνωθεν μισὲρ Τζανέτος Παντῆς τοῦ ποτὲ μισὲρ Χριστοδούλου ἀνταμῶς μὲ τὴν συνβία

[1]) Τὸ πρωτότυπον τοῦ προικοδοτηρίου τούτου ἀνήκει εἰς τὸν πρωθιερέα τοῦ χωρίου αἰδεσιμώτατον Μ. Καλούδην, φέρει δ' ἔξωθεν μὲν τὴν σημείωσιν *ἀρεσκια Διμου Καβαδιά*, ἄνωθεν δὲ τοῦ κειμένου ἰταλιστὶ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχείου, ἐξ οὗ ἐλήφθη τὸ ἀντίγραφον, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ εὐκρινῶς ἀναγινωσκομένη λέξις *copia 1741*. Ἡ ὀρθογραφία τοῦ κειμένου δὲν ἐτηρήθη, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ μεταβληθῇ καὶ κατὰ τὸ ἐλάχιστον ἡ γλῶσσα. Ἡ στίξις ἀνήκει εἰς τὸν ἐκδότην, καθόσον τὸ ἔγγραφον στερεῖται ταύτης. Τὸ ἔγγραφον εἶναι κυρίως προικοδοτήριον, συνταχθὲν τῇ 30ῃ Ἀπριλίου 1704, καθ' ἣν δηλ. ἡμέραν παρεδόθη ἡ προίξ· τὸ δὲ προικοσύμφωνον φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδίδοντος πατρὸς εἶχε συνταχθῇ τῷ 1702 ὑπὸ τοῦ πρωθιερέως, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ διαλαμβανομένων. Ὁ ἔξωθεν σημειούμενος τίτλος *ἀρεσκια* προέρχεται ἐκ νεωτέρας χειρός, ἐκλαβόντος τινὸς τὸ προικοδοτήριον ὡς προικοσύμφωνον.

του ὀνόματι Κ[α] Φιορὴ εἶχανε συνφωνήσει περὶ ἀμβονιαστιακοῦ συναναλλάγματος (sic) εἰς γάμον κοινωνίας εἰς τοὺς αψβ', Ἰουνίου ιη' μετὰ τὸν παρόντα κῦρ Δῆμο Καβαδιᾶ τοῦ ποτὲ Τζανῆ ἀπὸ τὸ ἄνωθε χωρίον καὶ ἐπέδωσε πρὸς αὐτὸν τὴν ἠγαπημένην τους θυγατέρα ὀνόματι Ραξαμη καὶ ἔλαβε αὐτὴν διὰ νόμιμήν του γυναῖκα ὡς καθὼς διακελεύουν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ νόμοι καὶ ἡ ἁγία καὶ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, καὶ ἔταξαν τῆς αὐτῆς θυγατερός τους διὰ προῖκα καὶ προικοδοσιὰ πατρικὰ καὶ μητρικὰ τὸ μεγὰ καὶ πλούσιον ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς καθὼς περιέχει τὸ προικοσύμφωνο γινάμενο στοὺς αψβ' ἐκ χειρὸς τοῦ ἐνδαισιμώτατου πρωτοπαπᾶ ζω" Πέτρου Παντῆ καὶ ἀπὸ κάτωθεν εἰσὶν ἀπογραμμένος μὲ τὸ ἴδιόν του χέρι ὁ ἄνωθε μισὲρ Τζανέτος. Ἐν πρώτοις στρῶμα ἕνα διπλάρι μονοκλωνίτικο [1]) γιομᾶτο μαλλὶ δεκάρια πέντε [2])· πάπλωμα ἐντόπιο γερανὸ [3]) κόκκινο γιομᾶτο μπαμπάκι· μαξιλαριὰ μία γιομάτη μαλλί· σεντόνια πέντε πάννινα μὲ τὰ φουρνιμέντα τους [4]), τὰ τρία σκιέτα, δυὸ μὲ ροκόπλεκα καὶ μὲ καβέτζο καὶ μὲ γλῶσσες [5]) καὶ κολλημένα μὲ λιανὸ ροκόπλεκο· ὑποκάμισα πέντε πάννινα, τὰ τέσσερα μὲ τὰ φουρναμέντα τους καὶ τὸ ἄλλο σκέτο· ἐμπόλιες πέντε· τουβαέλλια [6]) πέντε· μεσάλι ἕνα πῆχες πέντε· βελέσι [7]) ἕνα πάννινο μὲ φύλλα πέντε· καρπεττογέλεκο [8]) ἕνα ροζάδο μὲ τὰ φουρνιμέντα του· κασσέλλα μία δουκατῶν ὀχτὼ καρύτζινη· κοῦπα [9]) μία δουκατῶν ὀχτώ· ἀκόμη καὶ τὰ σώχωρα [10]) ἀπὸ τὸ λαιοτροβειὸ τοῦ εὐλαβῆ παπᾶ κῦρ Μάνου Καβαδιᾶ καὶ νὰ πηαίνῃ τὴν γράβα καὶ τοῦ Δήμου Μιτρὲ [11]) καὶ νὰ πηαίνῃ τὴν στράτα καὶ νὰ ἔρχεται πλησίον τοῦ μισὲρ Πέτρου Παντῆ τὸ σπίτιον ἐβγάνοντας [12]) ἕνα μιζούρι [13]) ράσο

[1]) Πυκνῶς ὑφασμένον, ἔχον «*ὑφάδι στημόνι*» μόνον λινοῦν νῆμα καὶ οὐχὶ ἐναλλὰξ λινοῦν καὶ βαμβακερόν. [2]) Πεντήκοντα λίτραι. [3]) Κυανοῦν μετὰ ποικιλμάτων. [4]) Τὰ παρεπόμενα, τὰ ἐξαρτήματα, ἡ διακόσμησις. [5]) *Ροκόπλεκο, καβέτζο, γλῶσσες* εἴδη δαντελλῶν. [6]) Πετσέττες τῆς τραπέζης. [7]) Φουστάνι, ἔχον πολλὰς πτυχάς, δι' ὃ καὶ ὁρίζεται ἐνταῦθα νὰ ἔχῃ πέντε φύλλα. [8]) *Καρπέττα* ἐλέγετο ἄλλοτε τὸ ἐκ μετάξης πολυτελὲς φουστάνι· *καρπεττογέλεκο* δὲ μετὰ τῆς καρπέττας καὶ τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος περικόρμιον, ἔχον διάφορα ποικίλματα *(ροζάδο)*. [9]) Οὐδ' οἱ γεροντότεροι δύνανται νὰ μοὶ ἐξηγήσωσι τὴν λέξιν, διότι βεβαίως δὲν θὰ ἦτο ποτήριον. [10]) Οὕτω λέγονται καὶ σήμερον συνηθέστατα τὰ ἐγγὺς τοῦ χωρίου κτήματα, τὰ συνήθως γειτνιάζοντα πρὸς τὸν οἶκον ἑκάστου. [11]) *Δημοντρέ*, τοπωνυμία παλαιά. [12]) Ἀφαιρουμένης ὡρισμένης ἐκτάσεως. [13]) *Μουτζούρι* παλαιότερα ἐν χρήσει δὲ καὶ σήμερον, μονὰς χωρητικότητος στερεῶν· ἐνταῦθα σημαίνει ὅτι πρέπει ν' ἀφαιρεθῇ διὰ λογαριασμὸν τοῦ Πέτρου Πανδῆ ἔκτασις, ὅση σπείρεται μὲ ἓν μουτζούρι *ράσο* ἤτοι μέχρι τοῦ χείλους τοῦ μέτρου, οὐχὶ *κούλουμο*.

τοῦ ἄνωθε μισὲρ Πέτρου σύντα [1]) μὲ τὸ περιαύλιον [2]) καὶ νὰ κλῇ τὴν στράτα ἕως τοῦ Σαμοήλη σύντα μὲ τὸ σώχωρο, ὁποῦ εἶσὶν μπροστά, ἕως τὸ λαιοτρουβειὸ τοῦ ἄνωθε ἱερέως πλησίον τοῦ Κουλουρῆ τὶς ἐλιὲς σύντα μὲ εἴτι ἐλαιϊκὰ δένδρη [3]) εἰσὶν μέσα εἰς τὰ αὐτὰ σώχωρα· ἀκόμη καὶ τὸ σολιάτικο, ὁποῦ πλερώνει ὁ ἄνωθε παπᾶς κῦρ Μάνος διὰ τὸ λαιοτρουβειό, λίτρα μία τὸν πᾶσα χρόνον [4])· ἀκόμη καὶ τὰ χωράφια εἰς τὸν Κάμπο μοδίου ἑνὸς κούλουμα πλησίον τοῦ κῦρ Νικολέτου Κουλουρῆ καὶ πλησίον ἄλλων πλησιαστῶν [5])· καὶ ἂν εἰσὶν περισσότερα, νὰ εἰσὶν τοῦ ἄνωθεν γαμπροῦ· καὶ τὴν τύχην μας καὶ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ ἄνωθεν προικοσύμφωνον ηὑρίσκεται εἰς τὰ χέρια τοῦ ἄνωθεν Καβαδιᾶ, τὴν ὁποίαν καὶ ἄνωθεν προῖκα τὴν ἔλαβε ὁ ἄνωθεν κῦρ Δῆμος Καβαδιᾶς ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν πάρεξ ὁποῦ τοῦ μένουν τὸ γελέκο, πάπλωμα, τὴν κοῦπα καὶ τὰ τουβαελλομέσαλα· λαβαίνοντας καὶ αὐτὰ νὰ μένῃ πλερωμένος καὶ εὐχαριστημένος: ὥστε τὴν αὐτὴν προῖκα καὶ οὗτος ἔλαβεν ἔμπροστεν τῶν παρόντων μαρτύρων τοῦ εὐλαβῆ παπᾶ κῦρ Σταμούλη Πολίτη καὶ κῦρ Ἀναστάση Ἀτζινκάνου ἀπὸ τὸ ἄνωθεν χωρίο καὶ οἱ δυό τους.

Θεοδωρὶν Λαβρᾶνος νοτάριος

2 [6])

Τῇ 10)22 Νοεμβρίου 1846 χωρίον Ἀργυράδες.

Μὲ τὸ παρὸν μερικὸν αὐτοθέλητον γράμμα ἐσυμφώνησαν οἱ παρόντες Ἀναστάσιος Καβαδιᾶς ποτὲ Γιακουμέτου καὶ Γεώργιος Καβαδιᾶς, οἵτινες ἀναμεσόν τους ἐσυμφώνησαν περὶ ἀρραβωνοστεφανώματος: ὁ κύριος Ἀναστάσιος Καβαδιᾶς ὁμοῦ καὶ μὲ τοὺς ἑτέρους ἀδελφούς του Δημητρίου (sic) καὶ Κωνσταντῆ ἀδέλφια νὰ ὑπαντρέψουν τὴν ἠγαπημένην τους ἀδελφὴν Εἰρήνη καὶ τῆς ἔδωσαν διὰ νόμιμόν τους (sic) ἀνὴρ τὸν ἐδῶ παρόντα κύριον Σταματέλον υἱὸν τοῦ ἄνωθε Γεωργίου. Καὶ ἐπειδὴ τὴν σήμερον μέλλει νὰ ἐκτελεστῇ ὁ τέλειος γάμος τοῦ στεφανώματος μὲ τὴν εὐλογία τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπειδὴ μέλλει νὰ δώσῃ

1) Σύν, ὁμοῦ. 2) Συνήθως λέγεται ἡ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ μέχρι τῆς οἰκίας ἔκτασις, ἡ ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ ἐνίοτε καλουμένη *ἀφοδιά*. 3) Λέγονται οὕτω συνηθέστατα ἐν τοῖς παλαιοῖς συμβολαίοις αἱ ἐλαῖαι. 4) Συνηθεστάτη φράσις καὶ σήμερον. 5) Λέγονται οὕτω καὶ σήμερον οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς ὅμοροι. 6) Τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται παρὰ τῷ κ. Θεμιστοκλεῖ Καββαδίᾳ.

καὶ νὰ συντροφεύσῃ τὴν αὐτὴ μέλλουσαν νύμφη ἀδελφήν του μὲ τὰ ἀκόλουθα: πρῶτον ἕνα στρῶμα γιομᾶτο μαλλὶ ἐντόπιο· μία μαξιλαριὰ ὅμοια καὶ αὐτὴ γιομάτη μαλλί· ἕνα πάπλωμα στάμπινο ζακυθινὸ γιομᾶτο βαμπάκι· ἕνα πανκαλέττο [1]) πάννινο στολισμένο μὲ μέρλο· ποκάμισα 6 ἕξι, τὰ τέσσερα πάννινα καὶ τὰ δύο στολισμένα μὲ μέρλο, κραμπένια· 6 ἕξι σεντόνια, τὰ 3 στολισμένα μὲ μέρλο καὶ τὰ τρία σκέτα· ἐμπόλιες 6 ἕξι, πέντε σκούλινες [2]) καὶ μία πάννινη, ὅλες σκέτες· μία κασσέλλα καινούργια καρύτζινη ταλλάρων 4 τέσσερα· 2 δύο μαξιλάρια κολορίδα· μία καρπέττα [3]) μεταξωτή, κάμπος κόκκινος μὲ φιόρα ἀγαντζάδα. Ὅλα τὰ ἄνωθεν εἰσὶν ἐκεῖνα, ὁποῦ τὰ ἄνωθεν ἀδέλφια Καβαδιᾶ ἐπαράδωσαν τοῦ ἄνωθεν Γεωργίου πατὴρ τοῦ μέλλοντος νυμφίου Σταματέλου διὰ τὴν ἀδελφήν τους μέλλουσαν νύμφη, οἵτινες ἀπὸ τὰ ἀδέλφια Ἀναστάσης καὶ Κωνσταντὴς ὑπογράφει. Ὁ μὲν Γεώργιος Καβαδιᾶς, ὅστις ἐδέχθη τὰ ἄνωθεν δὲν ἠξεύρει νὰ γράψῃ, διὰ τοῦτο γράφουν διὰ αὐτὸν δύο μάρτυρες.

Ἀναστάσιος Καβαδιᾶς
Ἰωάννης Καλούδης ποτὲ Σπυρίδωνος ἱερέως μάρτυρας
Σπυρίδων Λιούμπας ποτὲ Μιχαὴλ μάρτυρας

3 [4])

Τὴν πρώτη 1 Ἰουλίου 1873.

Ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν καὶ ἱκεσιῶν τῆς πανυπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρό-

1) *bagalétto*· οὕτω λέγεται καὶ νῦν τὸ λευκὸν ὕφασμα, τὸ περιθέον τὴν κλίνην ἀπὸ τοῦ στρώματος μέχρι τοῦ ἐδάφους, καταλῆγον συνήθως εἰς δαντέλλαν. 2) Λιναῖ· σκουλὶ λέγεται τὸ ἀπηλλαγμένον τοῦ φλοιοῦ λίνον. 3) Ἡ μεταξωτὴ καρπέττα (βλ. ἀν. σ. 529$_8$) ὁρίζεται ὅπως ἔχῃ *κάμπον κόκκινον μὲ φιόρα* ἤτοι ποικίλματα ἐρυθρᾶ, παριστῶντα ἄνθη, καὶ ὅπως εἶναι *ἀγαντζάδα* ἤτοι εἶναι ἐνυφασμένη καὶ διὰ νήματος χρυσοῦ, ὡς τὰ ἄμφια τοῦ ἱερέως.

4) Τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται παρὰ τῷ Θεμ. Καββαδίᾳ. Ἡ ἀρεσκειὰ αὕτη ἔχει ἄνω τοῦ κειμένου καὶ ἔξωθεν τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύμβολον ὅπερ ὑπάρχει εἰς τὰ πλεῖστα τῶν προικοσυμφώνων, ὅσα μάλιστα ἔχουσι συνταχθῆ διὰ χειρὸς ἱερέως.

Κρίνομεν ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ νύμφη, περὶ ἧς πρόκειται ἐνταῦθα, ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου.

μου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων θεοστέπτων καὶ ἰσαποστόλων βασιλέων Κωσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου νὰ εἶσὶν εἰς βοήθειαν καὶ σκέπην εἰς τὸ παρὸν συνεκέσιον.

Ὁ ὑποφαινόμενος καὶ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος Ἀθανάσιος Καβαδιᾶς ποτὲ Ἐμμανοὴλ ἐκ κώμης Ἀργυράδων σήμερον θέλει καὶ ὑπανδρεύει τὴν ἠγαπημένην του θυγάτηρ ὀνόματι Ἀναστασία καὶ τῆς δίδει διὰ νόμιμόν της ἀνὴρ τὸν κύριον Νικηφόρον Καβαδιᾶ τοῦ Ἀναστασίου ἐκ τῆς ἰδίας κώμης Ἀργυράδων· τῆς δίδει τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος, τὴν εὐχήν του καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ κάτωθεν γεγραμμένα.

Ἀριθ.

1 Ἕν στρῶμα ἐντόπιο γιομᾶτο μαλλὶ δεκαρίων ἑπτὰ σύντα μὲ τὴ μαξιλαριὰ καὶ δύο μαξιλάρια.

2 Ἕξι σενδόνια ἐντόπια πάννινα στολισμένα.

3 Δυὸ μπακαλέτα, τὸ ἕνα πάννινο, τὸ δὲ ἄλλο κραμπένιο, στολισμένα.

4 Ἕνα πάπλωμα ἀγοραστὸ ταλλήρων πέντε.

5 Ἕξι ὑποκάμισα, τὰ τέσσαρα ἐντόπια πάννινα, τὰ δὲ δύο κραμπένια.

6 Ἕξι ροκέτα ἐντόπια.

7 Ἕξι ποδιὲς ἐντόπιες.

8 Ἕξι ἐμπόλιες σκούλινες καὶ μία πάννινη ἐντόπια.

9 Χρυσάφι ταλλήρων ἕξι.

10 Μιὰ κασσέλλα κάρυνη ταλλήρων πέντε.

11 Καὶ ἐλαιόδενδρα δώδεκα εἰς θέσιν Κουτσιώτη, περιοχὴν κώμης Μαραθιᾶ, συνεγγὺς τῆς Υ. Θ. Λαμποβίτισσας καὶ Σπυρίδωνας Καβαδιᾶ ποτὲ ἱερέως Γεωργίου μὲ τὸ βάρος τους.

12 Ἕνα χωράφιον μουντζουρίων ἑνὰ ἡμυσι εἰς θέσιν Τάρναρο, συνεγγὺς Δημητρίου Πανδῆ ποτὲ Τζάνη καὶ Εὐθυμίου Καβαδιᾶ ποτὲ Σταματέλου μὲ τὸ βάρος του.

13 Ἕτερο χωράφιον μουντζουριῶν τριῶν εἰς θέσιν Λιβάδι, συνεγγὺς Δημητρίου Κουλούριν ποτὲ Ἀγγελῆ, Γεωργίου Καβαδιᾶ ποτὲ Ἰακώβου, καὶ τὴν εὐχήν του.

Ἔγραψα παρακαλεστικῶς Ἀναστάσιος ἱερεὺς Κουρτέσης, ὑπογράφει ὁ ἴδιος κάτωθεν ἐκ χειρός του μαζὶ μὲ δύο γνωστοί του μάρτυρας.

Ἀθανάσιος Καβαδιᾶς βεβαιῶ.
Ἀθανάσιος Πολίτης μάρτυς
Μιχαὴλ Καλούδης μάρτυς

4 [1])

Πρώτη Ὀχτωβρίου 1816. ε. π.

Εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ πρεσβειῶν καὶ ἱκεσιῶν τῆς πανεπερεβλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, προστασίαις τῶν τιμίων Ταξιαρχῶν, τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου νὰ εἶναι καὶ (sic) βοήθειαν καὶ διαφύλαξιν εἰς τὸ παρὸν συνοικέσιον, ὅνπερ μέλλει γενέσται. Ἐγὼ Ζαφείρης Βαρανγγούλης τοῦ ποτὲ Χριστόδουλου, ἀπὸ χωρίο τοῦ ἁγίου Ματθαίου ἀνταμῶς μὲ τὴν συνβία μου ὀνόματι Διαμαντίνα θέλουμε καὶ ὑπαντρεύουμε τὴν ἠγαπημένη μας θυγατέρα ὀνόματι Ἀσημῆνα καὶ τῆς δίνομε διὰ νόμιμόν της ἀνὴρ τὸν κῦρ Σπῦρο Καλούδη τοῦ ποτὲ Γιαννάκη ἀπὸ χωρίο Ἀργυράδες καὶ τῆς δίνομε τὴν εὐχή μας καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ τὰ κάτωθεν γεγραμμένα. Ἐν πρώτοις στρῶμα ἕνα πάννινο πηχῶν δεκάξι γιομᾶτο μαλλὶ δεκάρια δέκα· μία μαξιλαριὰ πάννινη ὅμοια τοῦ στρωμάτου· μαξιλάρια τέσσερα· ἐντεμέλλες τέσσερις· σεντόνια ἕξι· ποκάμισα ἕξι· πόλιες ἕξι· ταβέρσες τέσσερις· ἕνα πανγαλέττο· ἕνα πάπλωμα δουκᾶτα 55· βελέσια δύο· μία κασσέλλα καρύτζινη ἀπὸ τάλλαρα 8· ἕνα δαχτυλίδι χρυσό· δύο λαιμοὺς κορδόνι ὀρδινάριο χρυσό· τουβαελλομέσαλα πῆχες δώδεκα· ἕνα ζευγάρι σκολαρίκια ἀπὸ τάλλαρα 6· καὶ κοντάδα δουκᾶτα 300 ἀπὸ λίτρες ἕξι τὸ καθέν· ἕνα φόρεμα μεταξωτό· καὶ τὰ ἄνωθεν δουκᾶτα νὰ τὰ δίνω εἰς ἐσοδεῖες δύο. Καὶ τοῦτα διὰ πατρικά, μητρικὰ καὶ ἀδελφομοίρι. Ταῦτα ὡς ἄνωθεν ἔγραψα παρακαλεστικῶς ἐγὼ Ἰωάννης Βαρανγγούλης ἀδελφός του καὶ ὑπογράφει ἰδίῳ χειρός του.

Ζαφείρης Βαρανγγούλης βεβαιώνω ὡς ἄνωθεν.

---

[1]) Τὴν ἀνωτέρω ἀρεσκειάν, εὑρισκομένην παρὰ τῷ κ. Θεμιστοκλεῖ Καλούδῃ, ἐγγόνῳ τοῦ ἀναφερομένου ἐν αὐτῇ Σπύρου Καλούδη, παρεθέσαμεν χάριν συγκρίσεως. Ὁ ἐκδοὺς τὴν κόρην ἦτο κάτοικος τοῦ Ἁγίου Ματθαίου, χωρίου ἀπέχοντος περὶ τὰς δύο ὥρας ἀπὸ τῶν Ἀργυράδων, ὅθεν κατήγετο ὁ γαμβρός. Τὸ πρωτότυπον φέρει ἔξωθεν τὸ σύμβολον, τὸ ὁποῖον παρεστήσαμεν ἐν τῇ σημειώσει τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου καὶ τὸν ἑξῆς τίτλον· «Ἀρεσκιὰ τοῦ Σπυρίδονως Καλούδι μὲ τὶν Ἀσιμῖνα Βαρανγκούλη ἀπὸ χωρίον Ἁγίου Ματθέου».

5 [1])

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. α.χ.ν.ε΄ ἤτοι πενῆντα πέντε, ἡμέρα κη΄ τοῦ Ὀκτωμβρίου μηνὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κῦρ Σταμούλη Λέση χωρίον Ἀργυράδων ἡ παροῦσα κυράτζα Ἑλένη γυνὴ τοῦ ποτὲ Ἰωάννη Λέση ὁμοῦ μὲ τὰ παιδιά της τὰ ἀρσενικὰ περὶ ἀρραβωνιαστικοῦ συναλλάγματος συνεφώνησαν εἰς γάμον κοινωνίας μετὰ τοῦ παρόντος κῦρ Ἀρσένη Καβαδιᾶ καὶ ἐπέδωσαν πρὸς αὐτὸν τὴν θυγάτηρ αὐτῆς ὀνόματι Κατέρω καὶ λαμβάνει αὐτὴν ὁ ἄνωθεν κῦρ Ἀρσένης διὰ γυνήν του νόμιμη ὡς καθὼς κελεύουν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ νόμοι τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἔδωσαν πρὸς αὐτὴν διὰ προῖκα ἀπὸ πατρικὰ καὶ μητρικὰ ὅλα τὰ κάτωθεν γεγραμμένα.

Ἐν πρώτοις στρῶμα ἕνα μούστιλνο καινούργιο μὲ τὸ μαλλί· μαξιλάρια τέσσερα μὲ τὰ ἐντύματά τους· ἐντεμέλλες δύο μὲ σφιλάδο καὶ μὲ ροκόπλεκα, καὶ ἄλλες δύο μὲ ρόδες καὶ μὲ κιστὸ κοφτὸ καὶ ροκόπλεκα· σενδόνια τέσσερα πάννινα καινούργια μὲ δίκοσες (sic) καὶ σειρές· πάπλωμα ἕνα· τορνελέττο ἕνα μὲ φύλλα ἐννιὰ κλωσμένο μὲ δείκτωσες· μπροστοκούρτινα β΄, τὸ καθὲν μὲ φύλλα β΄· ποκάμισα τέσσερα, τὰ δύο μὲ τὰ μανίκια πλατιὰ μὲ ρεντέλο καὶ μὲ μέρλα καὶ τὸ ἄλλο μὲ σιστοκοφτὰ (sic) καὶ ἡ σούφρα μὲ φρουδάκι καὶ φουσκέττες· ἐμπόλιες τέσσερες μονές, μερλάδο οἱ δύο καὶ οἱ ἄλλες σιτές· βελέσι ἕνα πάννινο μὲ φύλλα πέντε κεντημένο μὲ σκιστὸ κοφτό· μεσάλι ἕνα πηχῶ τεσσάρων· τουβαέλλα τέσσερα· κασσέλλα μία δειχτῶν τριῶν· γιελέκο ἕνα φίνο· σκαλτζοπάννι μὲ ρουμανέττες· δακτυλίδι ἕνα ἀργυρόχρυσο διὰ τὴν καρπέττα· ἕνα κομμάτι χωράφι ἀπὸ τῆς Λαμποβίτισσας στὰ Ἐλεύθερα ἀρχινῶντας ἀπὸ τὸ καμίνι καὶ πάγει τὸν ἀνήφορο καὶ ηὑρίσκει τὸ δένδρο

[1]) Μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας μου εὗρον ἐν τῷ χωρίῳ κώδικα ἀπαρτισθέντα τῷ 1772 ἐξ ἀντιγραφῆς παλαιοτέρων συμβολαίων, ὧν τὰ πλεῖστα εἶχον συνταχθῆ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸν κώδικα τοῦτον ἐξήτασα ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ἐν ἰδίᾳ μελέτῃ. Ἐπειδὴ ὅμως περιέχονται ἐν αὐτῷ καὶ παλαιά τινα προικοσύμφωνα, ἐν οἷς περιλαμβάνονται πλεῖσται ὀνομασίαι ἐνδυμάτων καὶ διαφόρων ἄλλων πραγμάτων, ἀνηκόντων εἰς τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἔκρινα καλὸν ν' ἀντιγράψω ἐνταῦθα τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου ἐκ τῶν προικοσυμφώνων τούτων καὶ διὰ πληροφοριῶν, ἃς συνέλεξα παρὰ τῶν πρεσβυτέρων κατοίκων τοῦ χωρίου, νὰ διευκρινίσω, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, τὰς ἐν αὐτοῖς δυσερμηνεύτους λέξεις.

καὶ ἀνηφορίζει ἀπάνω ἕως τοῦ Πετρετῆ καὶ τοῦ Στάμου Βλάση μιζουρίων δύο πλέον ὀλιγώτερον· σκαφόνι ἕνα δουκατῶν τριῶν καὶ τὸ χωράφι, ὁποῦ ἔχομεν ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννη πλησίον τοῦ Ἀτζιγγάνου καὶ πλησίον τῶν Ζερβάτων, τὸ μερτικό μας μὲ τὸ βάρος του· ἀκόμη δίδει ἡ ἄνωθεν μάννα της ἀπὸ τὰ χωράφια εἰς τὸν Κάμπον μιζουρίων τεσσάρων ἅγρια καὶ ἕνα κομμάτι χωράφι εἰς τοῦ Τζαγγάρη τὸν κάτω Στροφὸν. πλησίον τοῦ κῦρ Νικολοῦ Καβοδίστρια τὸ μερτικό μας μὲ τὸ βάρος του· καὶ ἕνα κομμάτι ἀμπέλι στὴν Ἁγίαν Γουργὴν σύντα μὲ τὸ συλλόγγο πλησίον τὴν στράτα μὲ τὸ βάρος του· καὶ τὴν εὐχή μας καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὅλα τὰ ἄνωθεν καινούργια τὰ ἔλαβε ὁ ἄνωθεν κῦρ Ἀρσένης ἀπὸ τὴν κυράτζα Ἑλένη καὶ υἱοῦ της παρὲξ ὁποῦ τοῦ μένουν ρέστο τὴν κασσέλλα καὶ ἕνα ποκάμισον, τὸ δακτυλίδι καὶ τὰ προστοκούρτινα καὶ λαμβάνοντας καὶ αὐτὰ μένει πλερωμένος καὶ εὐχαριστημένος· καὶ οὕτως ἐσυνεφώνησαν ἐνώπιον μαρτύρων τοῦ κῦρ Νικολοῦ Λιούμπα καὶ κῦρ Βασίλη Μάζη.

Εἰς τὰ ἄτη τοῦ ποτὲ Γιώργου Κυνηγόπουλου νοταρίου.

6

1689 ὀγδοῆντα ἐννιὰ Νοεμβρίου 5 πέντε.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, δυνάμεις (sic) τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, προστασίαις τῶν τιμίων Ταξιαρχῶν καὶ ἐπουρανίων Δυνάμεων ἀσωμάτων, τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου, τῶν ἁγίων καὶ δικαίων θεοφόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης εἰς βοήθειαν τοῦ παρόντος συναλλάγματος, ὅμπερ μέλλει γενέσταιν. Ἐγὼ Ἰωάννης Δίμολος ὁμοῦ μὲ τὴν συνβία μου τὴν κυράτζα Κιοῦρο** [1]) καὶ τῆς τάζομεν διὰ προῖκα καὶ προικοδοσιὰ τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος καὶ ὅλα τὰ γεγραμμένα κάτωθεν.

Ἐμ πρώτοις ποκάμισα δύο πάννινα καὶ βελέσια δύο πάννινα ἄβρεχα μὲ τὶς γλῶσσες τους κεντημένα· ποκάμισα δύο μονοκλωνίτικα καὶ δύο ροκέτα μονοκλωνίτικα· ἐμπόλιες τέσσερες, οἱ τρεῖς πάννινες

[1]) Ὁ ἀντιγράψας ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εἰς τὸν κώδικα ὑπερεπήδησεν ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ ἄλλα τινά.

ντόπιες καὶ μία τουλουπαννένια μὲ ρίγες μεταξωτὲς ριάλι ἕνα· ντζιπούνι βεργωτὸ γυναίκειο ἀρβανίτικο ριάλι ἕνα· σκολαρίκια ριάλι μισό· σεγγοῦνες καινούργιες δύο κουτζομάνικες· τζέργα καινούργια ρεαλίων τριῶν· κασσέλλα καινούργια ἀλιπιδένια ριάλι ἕνα· ἀκόμη ριάλια τέσσερα καὶ τὸ ἀργαλειό της ἁρματωμένο λίτρες δώδεκα καὶ τὴν δαμάλα τὴν μικρὴν τὴν κόκκινην καὶ τὴν εὐχήν μου καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀμήν.

1694 Ἰανουαρίου εἰκοσιοκτὼ 28. Ἔλαβα ἐγὼ Σπῦρος υἱὸς τοῦ Ἰωάννη Λέσης ἀπάνω στὸ προικιὸ <ποὺ> ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ τὸν πεθερό μου τὸν κῦρ Ἰωάννης Δίμολος, ἔλαβα τὴν δαμάλα τὴν κόκκινη καὶ λίτρες τριάντα τέσσερες 34· ἀκόμη ἔλαβα τὲς ἐμπόλιες τέσσερες 4· ἀκόμη ἔλαβα ποκάμισα δύο 2 πάννινα· ἀκόμη ἔλαβα πάννινα δυὸ βελέσια καὶ τὴν τζέργα καὶ τὴν κασσέλλα καὶ τὸ ρέστο μοῦ τὸ μένει. Καὶ διὰ παρακαλέσεως τῶν ἄνωθεν ἔγραψα.

Ἰωάννης ἱερεὺς Παπαδᾶτος.

7

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. ἀχζζ ἤτοι ἐνενῆντα ἑφτὰ ἡμέρα τρεῖς ἤτοι γ΄ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ἔσωθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κῦρ Πιέρρου Παντῆ, χωρίου Ἀργυράδες, ὁ παρὼν καὶ ἄνωθεν κῦρ Πιέρρος ἀνταμῶς μὲ τὰ παιδιά του ἁρσενικὰ ἐσυνεφώνησαν περὶ ἀρραβωνιαστικοῦ συναλλάγματος καὶ εἰς γάμον κοινωνίας μὲ τὸν παρόντα κῦρ Πανταζῆ Γιαννιώτη τοῦ ποτὲ Δήμου ἀπὸ τὸ ἄνωθεν χωρίον καὶ ἐπέδωσε ὁ ἄνωθεν Παντῆς πρὸς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του ὀνόματι κυρά-τζα Ἀντριάνα καὶ λαμβάνει τὴν αὐτὴν ὁ ἄνωθεν Παντῆς διὰ γυνή του νόμιμη καθὼς κελεύουν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ νόμοι καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία. Καὶ τάζει τῆς αὐτῆς θυγατερός του διὰ προῖκα καὶ προικοδοσιά, πατρικὰ καὶ μητρικά, τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ὅλα τὰ κάτωθεν γεγραμμένα. Καὶ ἐμ πρώτοις στρῶμα ἕνα μούστιλνο καινούργιο γιομᾶτο μαλλὶ μὲ δεκάρια ζ΄· μαξιλαριὰ μία γεμάτη μαλλί· μαξιλάρια πέντε ε΄· ἐντεμέλλες ε΄ κολλημένες μὲ ροκόπλεκα καὶ μὲ σειρές· σεντόνια ε΄ πάννινα, τὸ ἕνα μὲ φραντζέττες εἰς τὲς ἄκρες καὶ τὰ τρία μὲ κλόσια καὶ κολλημένα μὲ λιανὸ ροκόπλεκο, καὶ ἕνα σκέτο· τορναλέττο ἕνα πάννινο μὲ φύλλα ἐννιὰ καὶ κολλημένα μὲ ροκόπλεκα· προστοκούρ<τι>να δύο, τὸ καθὲν μὲ φύλλα δύο, κολλημένα καὶ αὐτὰ μὲ ροκόπλεκα· πάπλωμα ἕνα ἐντόπιο γερανὸ

κόκκινο· ἐμπόλιες πέντε, ἡ μία κραμπένια μὲ γλῶσσες εἰς τὲς ἄκρες καὶ μὲ πλατὺ ροκόπλεκο καὶ ὁλόγυρα μὲ καβέτζα καὶ οἱ τρεῖς μπολίτικες εἰς τὲς ἄκρες μὲ καβέτζα· ποκάμισα πέντε πάννινα τὸ ἕνα μὲ πλατιὰ μανίκια μὲ ροκόπλεκο μεγάλο καὶ γλῶσσες μεγάλες καὶ τὰ τρία μὲ σουφρωτὰ μανίκια καὶ μὲ καβέτζα εἰς τὴν τραχηλιά· βελέσι ἕνα πάννινο μὲ φύλλα πέντε, ὁ ποδογυρός του μὲ γλῶσσες· καρπεττογέλεκο ἕνα· γιελέκι ἕνα φίνο παγουνοντάζο καὶ ἤτοι ροζάδο· καὶ ἡ καρπέττα παγουνάτζο, φουρνίδα μὲ δύο ρουματζέττες τοῦ πέζου· δακτυλίδι ἕνα χρυσὸ δουκατῶν δύο· κοῦπα μία ἀργυρῆ δουκατῶν ὀχτώ· κασσέλλα κάρυνη δουκατῶν ἐννιά, πρὸς λίτρες ἓξι τὸ καθέν· καὶ ἐλιὲς ριζάρια ιβ΄ σύντα μὲ δύο μιζουριῶν χωράφι πλέον ὀλιγώτερον, διακείμενα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Περιβόλι Μπαρουνικά· ἤτανε τῆς ποτὲ μητρός της λεγάμενα εἰς τῆς Φρακάσαινας· καὶ δύο μιζουριῶ χωράφι, λεγάμενα εἰς τὶς Διμηνίστρες, πλησίον τοῦ Βετούρη, μὲ τὸ βάρος τους· ἀκόμη καὶ εἰς μετρητὰ δουκᾶτα πενῆντα, πρὸς λίτρες ἓξι τὸ καθέν, τὰ ὁποῖα νὰ ἤθελε τὰ δώσει εἰς δύο ράτες ἐρχομένους χρόνους δύο ἤτοι β΄· ἀκόμη μεσάλι (sic) πέντε ε΄ καὶ τουβαέλλια ε΄ καὶ τὸ περιπλέον τὴν εὐχήν του καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀμήν. Ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἄνωθεν ὅλη προῖκα λινικὰ καὶ ρουχικὰ δὲν ἔλαβα ὁ ἄνωθεν Πανταζῆς γαμπρὸς πάρεξ τὸ στρῶμα, τὸ πάπλωμα, δύο σεντόνια, τὰ μαξιλάρια μὲ ἐντύματά τους, τὸ τορνελέττο μὲ τὰ μπροστοκούρτινα καὶ ἐμπόλιες τρεῖς ἤτοι γ΄, τὴν κραμπένια, τὴν πάννινη καὶ μία μπολίτικη, τὸ βελέσι καὶ ἕνα ποκάμισο καὶ τὸ γελέκο· λαμβάνοντας καὶ τὰ ἐπίλοιπα ὡς ἄνωθεν τότες διαμένει πλερωμένος διὰ ὅλην τὴν αὐτὴν προῖκαν ἀπὸ τὸν ἄνωθεν κῦρ Πιέρρο πεθερόν του. Ὑπὸ μαρτυρίας τοῦ κῦρ Κωσταντῆ Λάχου καὶ κῦρ Σπύρου τοῦ ποτὲ Γιώργου Πάλη ἀπὸ χωρίον Κορακάδες.

Δημήτριος Καβαδιᾶς νοτάριος

8

1717 Γεναρίου ἕνδεκα. Ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἀμήν, τῆς περαγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων νὰ εἶναι εἰς βοήθειαν τοῦ παρόντος συναλλάγματος, ὅμπερ μέλλει γενέσται.

Ἐγὼ Σταμάτιος Λέσης τοῦ ποτὲ Ἰωάννου ἀπὸ χωρίον Ρουμανάδες [1])

[1]) Τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ ἀπεῖχε περὶ τὴν 1/2 ὥραν ἀπὸ τῶν Ἀργυράδων, ἠρημώθη τελείως ἐκ τῆς πανώλους τῷ 1816.

θέλω καὶ ὑπανδρεύω τὴν ἠγαπημένην μου ἀνιψιὰ ὀνόματι Λιοφάντα, καὶ τῆς δίνω διὰ ἀνήρ της τὸν κῦρ Ζαφείρη υἱὸς τοῦ Σταμάτη Ντρὲ ἀπὸ χωρίον Νεοχώρι [1]) καὶ τῆς τάζομεν διὰ προίκια (sic) καὶ προικοδοσιὰ ὅλα τὰ κάτωθεν γεγραμμένα. Τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρῶτον διὰ προίκιον τῆς μάννας της: στρῶμα ἕνα μούστιλνο καινούργιο ἄδειο· μαξιλάρια καινούργια μούστιλνα ἄδεια· σεντόνια τρία, δύο πάννινα καὶ ἕνα μονοκλωνίτικο· τζέργα μία λίτρες δεκαπέντε· ποκάμισα τρία πάννινα καινούργια γυναίκεια· βελέσι ἕνα πάννινο φύλλα πέντε καινούργιο· μπόλιες τρεῖς, οἱ δύο μπολίτικες καὶ ἡ μία τουλουπαννένια· ποδιὲς τρεῖς πάννινες καὶ γέλερο (sic) [2]) ἕνα φίνο ροζάδο μὲ τὰ φουνταμέντα του· κασσέλλα μία λιπιδένια λιτρῶν δώδεκα· ἀκόμη ριάλια εἴκοσι.

Μὲ ὅλο ἐτοῦτο συνβαίνει ἡ παροῦσα καὶ ἄνωθεν γραφὴ καὶ διὰ νὰ φαίνεται ὀλίγο ἔγραψα τὸ ἐπίλοιπο ἐγὼ Ἀναστάσης Μπαρμπάτης μὲ διορίαν χρόνους τέσσερους νὰ δώσῃ τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ἄνωθεν ἀνιψιᾶς του. Τὴν εὐχή μας καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀμήν.

Ἐγὼ Ἰωάννης ἱερεὺς Παπαδᾶτος ἔγραψα τὴν μπαροῦσα.

9 [3])

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. 1647 ἤτοι χιλίους ἑξακοσίους σαράντα ἑφτὰ ἡμέρα πέντε τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καλογιάννη Καβαδιᾶ τοῦ ποτὲ παπᾶ Στάθη, χωρίον Ἀργυράδων, ἡ παροῦσα κυράτζα Μαροῦλα, γυνὴ τοῦ ποτὲ Θοδωρῆ Κονοφάου, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνωθεν ἀνήρ της τὴν ἄφησε καὶ ἐπῆγιε Στεριὰ καὶ ἔλειψε χρόνους ὀχτώ, τὴν σήμερον ἐσυνεφώνησαν μὲ τὸν μπαρόντα κῦρ Καλογιάννη Καβαδιᾶ τοῦ ποτὲ Μανούλη καὶ λαμβάνει αὐτὸν ἀνήρ της μὲ ὅλην της τὴν κάτωθεν προῖκα, ὅμπερ τῆς <εἶχε> ἐξετάξει ὁ ποτὲ Μάτιος Μπάστας πατὴρ αὐτῆς καὶ ἡ κυράτζα Κατέρω μήτηρ αὐτῆς καὶ ἡ κυράτζα Ἀλέξω πρεσβυτέρα τοῦ ποτὲ παπᾶ κῦρ Δήμου Κουμερκιάρη ὡς καθὼς ἐπρόσφεραν ἕνα σκαρτζοφύλλιον γιναμένο εἰς τοὺς 1631 Ἰουλίου 26. Περιέχει κάτωθεν: ἐν πρώτοις στρῶμα ἕνα γιομᾶτο μαλλί· πάπλωμα ἕνα γιερανὸ κόκκινο· σεντόνια 4· τορνε-

[1]) Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ἐγγύτατα τῶν Ἀργυράδων. [2]) Γελέκο; [3]) Ἔκρινα σκόπιμον ν' ἀντιγράψω πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο, διότι περιέχεται ἐν αὐτῷ περίληψις προικοσυμφώνου συνταχθέντος τῷ 1631.

λέττο ἕνα μὲ τὰ μπροστοκούρτινα· μπόλιες 4· ποκάμισα 4· μεσάλι ἕνα πῆχιες πέντε· καρπεττογέλεκο ἕνα παγουνάτζα φίνα· δακτυλίδι ἕνα ἀργυρόχρυσο μὲ πέτρα κόκκινη· βουτζὶ ἕνα μέτρων δεκατριῶν ὡς καθὼς ηὑρίσκεται· κασσέλλα μία λιτρῶν δώδεκα· τὴν Μπαλεσία τὸ ἀμπέλι στὰ Κορίσια μὲ τὸ βάρος τους καὶ τὸ σπίτι καὶ τὸ σώχωρο εἰς τὶς Ἀργυράδες πλησίον τοῦ παπᾶ Στάθη Καβαδιᾶ καὶ τὶς ἐλιὲς τὸ μερτικό τους εἰς τὶς Πολτάδες μὲ τὸ βάρος τους. Ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῖκα ἐπερίλαβε ἡ ἄνωθεν κυράτζα Μαροῦλα μὲ τὸν πρῶτο της ἀνὴρ ὡς αὐτὴ λέγει παρὲξ ὁποῦ τῆς ἔμειναν ρέστο τὸ πάπλωμα, ἕνα ποκάμισο καὶ τὶς ἐμπόλιες κλπ.

Γιῶργος Κυνηγόπουλος νοτάριος

* * *

Ἐκ τῶν ἀντιγραφέντων ἐνταῦθα ἐγγράφων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς διδομένης εἰς τὸ χωρίον Ἀργυράδες προικὸς ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ΙΖ′ ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τῆς ΙΗ′. Παραβάλλοντες δὲ τὰ ἔγγραφα ταῦτα πρὸς ἄλληλα ἐξάγομεν ὅτι τὴν προῖκα ταύτην, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς εἰς κτήματα παρεχομένης, ἀπετέλουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ ἑξῆς πράγματα, ἅπερ ἀναγράφομεν κατωτέρω κατὰ τάξιν ἀλφαβητικήν, παραθέτοντες καὶ πᾶσαν ἄλλην εἴδησιν περὶ αὐτῶν εἴτ' ἐξ αὐτῶν τῶν ἐγγράφων εἴτε παρὰ τῶν ἐνταῦθα κατοίκων εἰλημμένην.

Βελέσι, *πάννινο* (5, 6, 7, 8)· *μὲ φύλλα πέντε* (8)· *κεντημένο μὲ σκιστὸ κοφτὸ* (5) ἢ *μὲ γλῶσσες* (6)· *ὁ ποδόγυρος μὲ γλῶσσες* (7).—Σήμερον *βελέσι* λέγεται ἐν Ἀργυρ. τὸ φουστάνι τὸ τῆς ἑορτῆς, τὸ ἄλλως *ἄβιτο* λεγόμενον, ὅπερ ὁ πατὴρ τῆς κόρης προσφέρει αὐτῇ μετὰ τῆς ἄλλης προικὸς κατὰ τὸν γάμον. Τὸ καθ' ἡμέραν φουστάνι λέγεται *ροκέττο*. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ τῆς ἑορτῆς φουστάνι ἐλέγετο καὶ τότε καὶ μέχρι πρό τινων ἔτι δεκαετηρίδων *καρπέττα*, συμπεραίνομεν ὅτι *βελέσι* ἐλέγετο τότε τὸ καθ' ἡμέραν φουστάνι εἴτ' ἐξωτερικὸν εἴτ' ἐσωτερικόν· διὰ τοῦτο πλὴν τῆς *καρπέττας* ἐδίδετο καὶ *βελέσι*· σήμερον δὲ πρεσβύτιδές τινες ὀνομάζουσι τὸ «*ροκέττο τὸ ἀπὸ μέσα*» καὶ «*ἄσπρο βελέσι*».—*Σκιστὸ κοφτὸ* φαίνεται ὅτι ἦτο σύνηθες τότε κέντημα (ἴδε *ἐντεμέλλες* καὶ *ποκάμισα*), ἀλλ' ἡ ὀνομασία αὐτοῦ ἀγνοεῖται σήμερον ὑφ' ἁπάντων ἐν τῷ χωρίῳ.—*Ποδόγυρος*· λέγεται οὕτω καὶ σήμερον ἡ περὶ τὸ κράσπεδον τοῦ ροκέττου ταινία.—*Γλῶσσες*· γλωσσοειδῆ κεντήματα εὔχρηστα καὶ σήμερον.

Γελέκο, *φίνο* (5, 7)· *παγουνοντάζο καὶ ροζάδο* (7).—Σήμερον εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστος ἡ λέξις ἐν τῇ γυναικείᾳ ἐνδυμασίᾳ· καὶ ὁμοιάζει μὲν ἀρκούντως κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἀχειρίδωτον περικόρμιον τῶν γυναικῶν πρὸς τὸ ἀνδρικὸν γελέκο ἢ *γκελέ*, ὡς συνηθέστερον λέγεται, ἀλλ' ὀνομάζεται παρ' ἁπάντων *τζιπούνι* [1]).—*Παγουνοντάζο*· ἡ λέξις ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ *παγουνάτζο* καὶ *παγουνάτζα*, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν *καρπέτταν* καὶ τὸ *καρπεττογέλεκο*· τί ὅμως σημαίνουσι πάντα ταῦτα οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ μοὶ εἴπῃ· εἰκάζουσι μόνον οἱ γέροντες μετ' ἐμοῦ ὅτι ἴσως ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν *ἀγαντζάδα καρπέττα* τῶν ἡμερῶν των, περὶ ἧς ἰδὲ ἀν. σ. 531_3.

Δαχτυλίδι, *ἀργυρόχρυσο* (5, 9)· *μὲ πέτρα κόκκινη* (9)· *χρυσὸ δουκατῶν δύο* (7).—*Δουκᾶτον*· τὸ γνωστὸν ἑνετικὸν νόμισμα.

Ἐντεμέλλες, *κολλημένες μὲ ροκόπλεκο* (5, 7) καὶ *μὲ ρόδες καὶ κιστὸ κοφτὸ* ἢ *μὲ ροκόπλεκο καὶ σφιλάδο* (5).—*Ἐντεμέλλα* καὶ παρ' ἄλλων *ἐντεμέλλα* λέγεται καὶ σήμερον ἔτι ἡ ἐξωτερικὴ μαξιλαροθήκη.—*Ροκόπλεκο*· μόνον πρεσβύτιδές τινες ἐνθυμοῦνται ὅτι ἐκάλουν ποτὲ οὕτω δαντέλλαν ἐγχωρίου κατασκευῆς.—*Κιστὸ κοφτό*· ἰδὲ *βελέσι*.—*Σφιλάδο*· κέντημα ἄγνωστον νῦν.

Ἐμπόλια καὶ **μπόλια,** (8, 9), *πάννινη* (6)· *κραμπένια* (7)· *τουλουπαννένια* (8)· *τουλουπαννένια μὲ ρίγα μεταξωτὴ* (6)· *ντόπια* (6)· *μπολίτικη* (7, 8)· *σιτὴ* (5)· *μὲ μέρλα* (5)· *μὲ γλῶσσες εἰς τὲς ἄκρες καὶ μὲ πλατὺ ροκόπλεκο καὶ ὁλόγυρα μὲ καβέτζο* (7).—*Μπόλια* [2]) καὶ οὐδέποτε *ἐμπόλια* καλεῖται σήμερον 1) τὸ κρήδεμνον τῆς ὑπάνδρου γυναικός, 2) τὸ μάκτρον τοῦ προσώπου, ἡ πετσέττα 3) λευκὸν κάλυμμα τῶν προσαγομένων εἰς τὴν θείαν μετάληψιν βρεφῶν.—*Μπολίτικη*· οὕτω καλεῖται ἔτι καὶ νῦν εἰς τοὺς Ἀργυράδες ἡ *μπόλια*, ἡ ἐκ λίνου ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ὑφαινομένη· καὶ ἂν μὲν ὑφαίνηται ἐκ πρώτης ποιότητος λίνου, καλεῖται *σκούλινη*, ἂν δ' ἐκ κατωτέρας ποιότητος (ἐκ τῆς *τουλούπας*) καλεῖται *τουλουπαννένια*.—*Σιτή*· λέγεται ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων οὕτω ἡ διαφανὴς μπόλια, ἡ ἐπιτρέπουσα νὰ διαφαίνηται ἡ ὑπ' αὐτὴν

---

[1]) Ἰδὲ καὶ *καρπεττογέλεκο*. [2]) Ἀγνοῶ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λ. *μπόλια*· ἀλλ' ἂν μὴ ὑπάρχῃ ἔτι ἐξηκριβωμένη ἐπιστημονικῶς ἐτυμολογία τις, δὲν εἶναι ἴσως μάταιον νὰ ἐξετασθῇ ἡ σχέσις τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ ἐπίθετον *μπολίτικη*, ὅπερ πιθανῶς θὰ ἐδήλου ἀρχικῶς τὴν *μπόλιαν* τὴν ἐκ τῆς Πόλεως (Κωνσταντινουπόλεως) προερχομένην, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ τὴν κατὰ τὰ ἐκεῖθεν πρότυπα ἐνταῦθα κατασκευαζομένην· μήπως τοιαύτην ἔχει προέλευσιν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα μπόλια, εἴτ' ἐνταῦθα ἔλαβε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἴτ' ἐν τῇ ἀπέναντι Ἠπείρῳ;

Ἐσθὴς καὶ κοσμήματα ὑπάνδρου γυναικὸς Ἀργυράδων.
(Φωτογραφία ληφθεῖσα τῷ 1909).

Ὀνοματολόγιον τῶν μερῶν τῆς εἰκονιζομένης γαμηλίου ἐνδυμασίας.

α *ταβουρᾶδες.*
β καὶ β΄ *μπόλια.*
γ πλόκαμοι περιέχοντες *θυλήκια.*
γ΄ *σταφτᾶδες.*
δ *βεργέττες*· μεγάλα ἐνώτια ἀποτελούμενα ἐκ χρυσοῦ μεγάλου δακτυλίου δ, διερχομένου διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ ὠτὸς καὶ φέροντος πρὸς τὰ κάτω ἓν εὐμέγεθες κωνοειδὲς κόσμημα, *καμπανέλλι* δ΄.
ε *βεργεττοπούλλες*· ἐνώτια ἀπαραλλάκτως ὅμοια πρὸς τὲς *βεργέττες*, ἀλλὰ πολὺ μικρότερα τὸ μέγεθος.
ζ *σκολαρίκια*· ἐνώτια κρεμάμενα δι' ἀγγίστρου καὶ ἀποτελούμενα ἐξ ἑνὸς ἢ δύο ῥοδάκων καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὰ κάτω φερομένων τριῶν κωνοειδῶν κοσμημάτων.
η *δουστίνα*· λευκὸν ἐσώρουχον κεντητὸν καλύπτον τὸ στῆθος. Ἐπ' αὐτῆς προσαρμόζονται τὰ πλεῖστα τῶν κοσμημάτων, ἐξ ὧν διακρίνονται ἐν τῇ εἰκόνι τὰ δύο χρυσᾶ *κουβιὰ* κάτω τοῦ λαιμοῦ, οἱ *καδίνες*, ὁ *ἥλιος* ἤτοι τὸ ἀκτινωτὸν κόσμημα τὸ φέρον ἐν τῷ μέσῳ εἰκόνα, τὰ *ἄστρια*, ἐξ ὧν ἓν διακρίνεται ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ ἡλίου. Περὶ τὸν λαιμὸν διακρίνονται τὰ χρυσᾶ *κορδόνια*. Ἐπὶ τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς φαίνονται τὰ *φικαρώνια* ἤτοι δακτύλιοι ἔχοντες πλάκα χρυσῆν φέρουσαν ἐν τῷ μέσῳ λίθον πολύτιμον, ἐπὶ δὲ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μέσου τῆς ἀριστερᾶς διακρίνονται οἱ *βίρες* ἤτοι δακτύλιοι φέροντες πρὸς τὰ ἔξω ἐπιμήκη χρυσῆν πλάκα κυρτὴν ὥστε νὰ καλύπτῃ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ δακτύλου, πλήρη δὲ κόκκων χρυσῶν τεταγμένων εἰς σειρὰς δώδεκα συνήθως. Περὶ τὴν ὀσφὺν διακρίνεται ἡ χρυσοποίκιλτος ζώνη, τὸ *χρυσοκίμερο*.
θ *τζιμπούνι.*
ι *πεσελί.*
κ *ποδιά.*
λ *ἄβιτο.*
μ *φούβιες*· ἀργυρᾶ κοσμήματα τῶν ὑποδημάτων.

Σημ.— Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐνδυμάτων καὶ κοσμημάτων ὁ πατὴρ τῆς κόρης προσφέρει μόνο τὸ *ἄβιτο* λ καὶ τὰ σκουλαρίκια ζ, πάντα δὲ τὰ ἄλλα σὺν δὲ τούτοις καὶ τὰ ὑποδήματα καὶ αἱ κάλτσαι δωροῦνται ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πρὸ τοῦ γάμου.

κόμη· πρβλ. *σίτα* καὶ *σιτί*, εἶδος κοσκίνου.—*Καβέτζο*· λέγεται καὶ νῦν ἡ στενὴ δαντέλλα.

Καρπέττα, *παγουνάτζο φουρνίδα μὲ δύο ρουματζέττες τοῦ πέζου* (7).—Περὶ τῆς *καρπέττας* ἰδὲ ἀν. 529$_8$. Τοσοῦτο δ' ἀπαραίτητον σήμερον, ὅταν δὲν δύνανται νὰ δώσωσι τὸ *ἄβιτο* ἢ *βελέσι*.—*Παγουνάτζο καὶ ρουματζέττες*· λέξεις ἄγνωστοι σήμερον. Πρβλ. *γελέκο*.

Καρπεττογέλεκο, *ροζάδο μὲ τὰ φουρνιμέντα του* (1)· *παγουνάτζα φίνα* (9). Περὶ τούτου ἰδὲ ἀν. 529$_8$.—*Φουρνιμέντα*· ἡ διακόσμησις, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ νομίζω ὅτι σημαίνει μᾶλλον τὰ ἐξαρτήματα, ὡς εἰς τὴν καρπέτταν, ἢ ὁποία εἶναι «*φουρνίδα μὲ δύο ρουματζέττες τοῦ πέζου*». — *Παγουνάτζα*· ἄγνωστος λέξις. Πρβλ. *γελέκο*.

Κασσέλλα, *κάρυνη* ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, *καρύτζινη* (1, 7)· *ἀλιπιδένια* ἢ *λιπιδένια* (6, 8)· *δειχτῶν τριῶν* (5)· *δουκατῶν ὀκτὼ* (1)· *δουκατῶν ἐννιὰ πρὸς λίτρες 6 τὸ καθὲν* (7).—Κιβώτιον ἐπίμηκες, μέχρι τῆς παρελθούσης γενεᾶς διδόμενον ὡς προῖξ ἀντὶ τοῦ ἀπό τινος χρόνου διδομένου κομοῦ. Ἡ προσθία πλευρὰ εἶχε συνήθως πλεῖστα ποικίλματα ἐγχάρακτα γεωμετρικοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ρυθμοῦ.—*Κάρυνη*· ἐκ ξύλου καρυᾶς.—*Ἀλιπιδένια*· ἄγνωστος λέξις.

Μαξιλαριά, *γιομάτη μαλλὶ* (1, 7).—Οὕτω καὶ σήμερον καλεῖται τὸ μακρὸν προσκεφάλαιον, τὸ ἐκτεινόμενον καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς διπλῆς κλίνης.

Μαξιλάρια, *μὲ τὰ ἐντύματά των* (5)· *μούστιλνα* (8).—*Ἐντύματα*· ὁμοίως καλοῦνται σήμερον αἱ ἐσωτερικαὶ θῆκαι τῶν προσκεφαλαίων *ντύματα* καὶ *μαξιλαροντύματα*.—*Μούστιλνα*· ἄγνωστος λέξις· σήμερον τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ στρώματα δίδονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ *σκούλινα* ἤτοι ἐκ καλῆς ποιότητος λίνου.

Μεσάλι, *πηχῶν τεσσάρων* (5)· *πέντε* (1, 9).—Σήμερον λέγεται καὶ οὕτω καὶ *τουβάγια*.

Μπροστοκούρτινα, *δύο, τὸ καθὲν μὲ φύλλα δύο* (5)· *κολλημένα μὲ ροκόπλεκο* (7).—Αἱ πρεσβύτιδες μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι ἐκαλοῦντο *μπροστοκούρτινα* παραπετάσματα, ἁπλούμενα πρὸ τῆς κλίνης, ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν ἡπλοῦτο τὸ *τορναλέττο*, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι μεταχειρίζονται, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι καλοῦσιν οὕτω καὶ τὸ κατὰ τὴν προσθίαν πλευρὰν παραπέτασμα. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐν ᾧ ἀναφέρονται λεπτομερῶς ἅπαντα τὰ ἐξαρτήματα τῆς κλίνης, *μπρο-*

στοκούρτινα, τορναλέττο (ἰδὲ κατωτέρω) κλπ. εἰς τὰ παλαιότερα προικοσύμφωνα δὲν γίνεται οὐδεὶς λόγος διὰ τὸ τοσοῦτον ἐν χρήσει σήμερον *bagalέττο*, τὸ περιθέον τὴν κλίνην ἀπὸ τῶν στρωμάτων μέχρι τοῦ ἐδάφους.

Ντζιπούνι, *βεργωτὸ ἀρβανίτικο* (6).—Τὸ ἐν καθολικῇ χρήσει σήμερον *ντζιπούνι* ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται ἐν τοῖς παλαιοτέροις προικοσυμφώνοις. Φαίνεται ὅτι σύνηθες ἦτο τότε τὸ *γελέκο* ἢ τὸ *καρπεττογέλεκο*, τὸ δὲ *τζιπούνι* βαθμηδὸν εἰσήγετο ἐκ τῆς ἀπέναντι Ἠπείρου.

Πάπλωμα, *γερανὸ κόκκινο* (1, 7, 8)· *ἐντόπιο* (7)· *γεμᾶτο μπαμπάκι* (1).—Καὶ σήμερον ἀπαραίτητον θεωρεῖται νὰ περιλαμβάνηται εἰς τὴν προῖκα καὶ πάπλωμα.—*Γερανό*· ἄγνωστος λέξις.

Ποκάμισα, *πάννινα* (1, 6, 8)· *μονοκλωνίτικα* (6)· *μὲ μανίκια πλατιὰ* (5, 7)· *σκέτα* (1)· *μὲ τὰ φουρνιμέντα τους* (1)· *μὲ ρεντέλλο καὶ μὲ μέρλα* (5)· *μὲ σκιστὸ κοφτό, ἢ σούφρα μὲ φρουδάκι καὶ φουσκέττες* (5)· *μὲ ροκόπλεκο μεγάλο καὶ γλῶσσες μεγάλες* (7)· *μὲ σουφρωτὰ μανίκια καὶ μὲ καβέτζα ᾽ς τὴ τραχηλιά.*—*Μονοκλωνίτικα*· οὕτω λέγονται καὶ σήμερον τὰ καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἐκ λίνου (φάδι-στημόνι) ὑφασμένα.—*Σκέτα*· ἁπλᾶ.—*Ρεντέλλο*· μέρλον παλαιόν.—*Ροκόπλεκο*· ἰδὲ *ἐντεμέλλες.—Καβέτζο*· ἰδὲ ἐμπόλια.—*Σκιστὸ κοφτό, φρουδάκι*· ἄγνωστα.

Ροκέττο, *μονοκλωνίτικο* (6).—Τὸ νῦν ἐν καθολικῇ χρήσει φουστάνι.—*Μονοκλωνίτικο*· ἰδὲ ποκάμισα.

Σενδόνια, *πάννινα* (5, 7, 8, 9)· *μονοκλωνίτικα* (8)· *σκιέτα* (9)· *μὲ τὰ φουρνιμέντα τους* (9)· *μὲ δίκοσες καὶ σειρὲς* (5)· *μὲ σειρὲς καὶ φραντζέττες* (7)· *μὲ κλόσια καὶ κολλημένα μὲ λιανὸ ροκόπλεκο* (7)· *μὲ καβέτζο καὶ γλῶσσες καὶ κολλημένο μὲ λιανὸ ροκόπλεκο* (9)·—*Μονοκλωνίτικα*· ἰδὲ ποκάμισα.—*Σκιέτα*· ἁπλᾶ.—*Φουρνιμέντα*· διακόσμησις, ἐξαρτήματα.—*Δίκοσες*· ἄγνωστον.—*Σειρές*· οὕτω καλοῦνται ἔτι καὶ νῦν αἱ ταινίαι, αἱ σχηματιζόμεναι ἐκ τῆς ἀναδιπλώσεως τῶν ἄκρων τῶν συρραπτομένων δύο φύλλων τῆς σινδόνος.—*Φραντζέττες*· παλαιὸν κέντημα.—*Κλόσια*· θύσανοι.—*Ροκόπλεκο*· ἰδὲ ἐντεμέλλα.—*Καβέτζο*· ἰδὲ *ἐμπόλια.*

Σκαλτζοπάννι, *μὲ ρουμανέττες*(5).—Τὸ ἅπαξ ἀναφερόμενον *σκαλτζοπάννι* εἶναι σήμερον ἄγνωστον εἰς τοὺς Ἀργυράδες. Ὡσαύτως καὶ αἱ *ρουμανέττες.*

Σκολαρίκια. Ἡ ἀξία αὐτῶν ἐν 6 εἶναι ριάλι μισό.

Στρῶμα, *μούστιλνο* (5, 7, 8)· *μονοκλωνίτικο* (1).—Δίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον «γιομᾶτο μαλλί», οὗ ὁρίζεται τὸ βάρος ἐν 1 «*δεκάρια πέντε*» (=50 λιτρῶν), ἐν δὲ 7 «*δεκάρια ἑφτά*».—*Μούστιλνο*· ἰδὲ μαξιλάρια.—*Μονοκλωνίτικο*· ἰδὲ ποκάμισα.

Τορνελέττο [1]), *πάννινο* (7)· *μὲ φύλλα ἐννιὰ* (5, 7)· *κολλημένα μὲ ροκόπλεκο* (7)· *κλωσμένο μὲ δείχτωσες* (5). Περὶ τούτου ἰδὲ *μπροστοκούρτινα.—Ροκόπλεκο*· ἰδὲ ἐντεμέλλες.—*Δείκτωσες*· ἄγνωστον [2]).

Τουβαέλλα. Νῦν λέγονται *τουβαέλλια* τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης μάκτρα, οἱ πετσέττες.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δίδονται ἐνίοτε καὶ χρήματα «μετρητά». Οὕτω ἐν 6 δίδονται «*ριάλια τέσσερα*», ἐν 8 «*ριάλια εἴκοσι*», ἐν 7 «*δουκᾶτα πενῆντα πρὸς λίτρες ἕξι τὸ καθέν*».

Δίδονται προσέτι καὶ δύο πράγματα ἐντελῶς ἄγνωστα σήμερον ἐν τῷ χωρίῳ· ἡ «*τζέργα*» (6, 8) καὶ ἡ «*κοῦπα*» (1, 7), ἥτις βεβαίως δὲν εἶναι ἡ νῦν *κοῦπα* (=ποτήριον), ἀφ᾽ οὗ ἐν 7 χαρακτηρίζεται «*ἀργυρᾶ*», ὅπου δὲ ἀναφέρεται, ὁρίζεται ἡ ἀξία αὐτῆς «*δουκᾶτα ὀκτώ*», ὅσον δηλ. περίπου ἀξίζει καὶ ἡ *κασσέλλα*. Πιθανὸν νὰ ἦτο σκεῦός τι ἔχον σχῆμα ποτηρίου, ἐξ οὗ θὰ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα.

---

1) [Ἐν 7 (σ. 536) *τορναλέττο*. Σ. τ. Δ.]

2) [Ἴσως τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἐν λ. σενδόνια *δίκοσες*—Πιθανῶς ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ *δίχτυ*, ὅθεν γραπτέον *δίχτωσες*· θὰ ἐδήλου δὲ ἴσως δαντέλλαν δικτυωτήν, κάτι ἀνάλογον πρὸς τὰ καλούμενα σήμερον φιλὲ (filet=δίκτυον).—Σ. τ. Δ.]

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΥΠΟ

ΣΤΙΛΠΩΝΟΣ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ

Θρᾳκικά. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Θρᾳκικοῦ κέντρου. Ἔκτακτον τεῦχος ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Παράρτημα τοῦ Γ' τόμου. Ἐν Ἀθήναις 1931. 8ον σ. 282+XLVIII, πίν. 5.

σ. 49-52 ***Παπαϊωαννίδου Κωνστ.*** Ἡ Σωζόπολις κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Δημοσιεύεται καὶ παράδοσις περὶ θαύματος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τιμωρήσαντος πασᾶν, ὅστις εἶχε διατάξει νὰ δέσουν τὰ ἄλογά του εἰς τὴν ἐκκλησίαν του.

σ. 233-244 ***Σαραντῆ-Σταμούλη Ἐλπινίκης*** Οἱ τελευταῖοι διωγμοὶ εἰς τὴν λαϊκὴν στιχουργίαν.

Δημοσιεύονται τέσσαρα ὁμοιοκατάληκτα σύγχρονα στιχουργήματα *(ρίμαι)*, ποιηθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ νεανίδων διὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐγκατάλειψιν διαφόρων χωρίων τῆς Θρᾴκης.

σ. 245-248 ***Ἀποστολίδου Φωτίου Γ.***, Κωστῆς Ἰγνάτογλους.

Βιογραφία τοῦ Θρᾳκὸς κλέφτου, ἣν συνοδεύουσι τέσσαρα δημώδη ᾄσματα, σχετικὰ πρὸς τὴν δρᾶσιν του.

Θεσσαλικὰ χρονικά. Δελτίον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς ἑταιρείας τῶν Θεσσαλῶν. Τόμος πρῶτος (τεῦχος πανηγυρικὸν) 1830—1930. Ἐν Ἀθήναις 1930. 8ον σ. 138.

Σποραδικῶς δύο ᾄσματα, ἐν σ. 62 τοῦ φόνου τοῦ ἀγωνιστοῦ Μοσχοβάκη, ἐν σ. 92 τοῦ φόνου τοῦ ἀγωνιστοῦ Μπασδέκη οὐχὶ ἀκραιφνῶς δημώδη.

Ἠπειρωτικὰ χρονικά. Ἔτος Ε'. 1930. 8ον σ. 276.

σ. 19-29 ***Ρέμπελη Χαρ.***, Ἡ ἱερὰ μονὴ Ζέρμας.

Ἐν σ. 27 δημοσιεύεται δημῶδες ᾆσμα περὶ καταστροφῆς τοῦ χωρίου Γράμμοστας καὶ Λινοτοπιοῦ.

σ. 52-55 ***Τζιόβα Κωνστ. Ξ.***, Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἠπειρωτικῶν θεσμίων.

Δημοσιεύεται ἔγγραφον, βεβαιοῦν τὴν ἀναγκαστικὴν πώλησιν

κτήματος ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῆς Δοβρᾶς διὰ καθυστερουμένους φόρους.

σ. 161-168 ***Σούλη Χρίστου Ι.***, Τὰ κουραδίτικα τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἠπείρου ἤτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν κτιστῶν τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἠπείρου.

Ἀξιόλογος συλλογὴ λέξεων καὶ φράσεων συνθηματικῶν τῶν κτιστῶν τῶν Χουλιαροχωρίων, κειμένων ἀνατολικῶς τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀράχθου καὶ τοῦ Καλαρρυτινοῦ. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Τριανταφυλλίδη, Σάρρου καὶ Σούλη δυνάμεθα νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ὅτι ἡ γνῶσις τῶν ἰδιορρύθμων τούτων γλωσσῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπροχώρησε σημαντικά.

σ. 169-183 ***Βλαχλείδου Γ.***, Γιαννιώτικα στιχοπλάκια ἢ δίστιχα.

Ἀρκετὰ πλουσία συλλογὴ διστίχων μετὰ ἀξιολόγου εἰσαγωγῆς περὶ τῶν *μπαντήδων* ἤτοι τῶν παλληκαράδων τῶν Ἰωαννίνων, οἵτινες ὑπῆρξαν μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ποιητῶν τῶν διστίχων καὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις συμποσίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν τόπος καὶ ἀφορμὴ ποιήσεως διστίχων.

σ. 229-235 ***Μπαλάνου Δ. Σ.***, Οἱ Μπαλάνοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

Ἐν σ. 235 δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ᾀσματος, ἐξιστοροῦντος τὰ τῆς αἰχμαλωσίας γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ τῆς Μπαλάναινας.

σ. 253-264 ***Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς***, Ἠπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη.

Ἐνδιαφέρουσαι γενικαὶ πληροφορίαι περὶ τῶν Ἠπειρωτῶν τεχνιτῶν καὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐν Ἠπείρῳ, συνοδευόμεναι ὑπὸ πολυαρίθμων εἰκόνων ἐνδυμασιῶν, κεντημάτων καὶ χρυσοχοϊκῶν εἰδῶν. Αἱ εἰκόνες τῶν ἐνδυμασιῶν δυστυχῶς δὲν εἶναι σαφεῖς.

σ. 265-270 ***Παπαχαρίση Ἀθ. Χ.***, Τὰ σώπικα ἢ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν βαγενάδων τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Συνθηματικὸν λεξιλόγιον καὶ παραδείγματα πλοκῆς φράσεων τῶν βαρελοποιῶν τῶν ἐκ τοῦ χωρίου Σωπικῆς τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Ἔτος ἔκτον. 1931. Τεῦχος Α' καὶ Β'. 8ον σ. 192.

σ. 32-74 ***Ψαλλίδα Ἀθ.***, Ἡ Τουρκία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκδιδομένη ὑπὸ Γ. Χαριτάκη.

Ἐν σ. 44 καὶ ἀλλαχοῦ σποραδικῶς ἐνδιαφέρουσαι γενικαί τινες πληροφορίαι καὶ χαρακτηρισμοὶ περὶ τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, τοῦ ἤθους, τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῆς ἐνδυμασίας κτλ. τῶν λαῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

σ. 75-153 ***Κουρίλα Εὐλογίου***, Βιβλιογραφία Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας.

Πλουσία γενικὴ βιβλιογραφία χρονολογικῶς καταρτισμένη, συνεχιζομένη ἀπὸ τοῦ Δ' ἔτους τῶν Ἠπειρωτικῶν χρονικῶν (Δ' 112-145, Ε' 119-152, 236-252), ἥτις συμπληρώνει τὰς ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ (Β' 110-126 καὶ 127-152) δημοσιευθείσας Συμβολὰς εἰς τὴν ἠπει-

ρωτικὴν βιβλιογραφίαν» τοῦ Περ. Βιζουκίδου καὶ τοῦ Ν. Βέη. Ἡ βιβλιογραφία αὕτη ἐνδιαφέρει κατὰ τοῦτο τὴν λαογραφίαν, καθ' ὅσον περιλαμβάνει καὶ τὰ λαογραφικά. Ἡ χρονολογικὴ κατάταξις καὶ ἡ ἔλλειψις πινάκων δυσχεραίνει τὴν χρῆσιν.

σ. 155-157 ***Χρηστοβασίλη Χ.***, Περὶ τῆς δῆθεν αἰχμαλωσίας τῆς Μπαλάναινας.

Δημοσιεύεται ὁλόκληρον τὸ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Μπαλάναινας ἀναφερόμενον ᾄσμα (βλ. ἀν. σ. 545), τὸ ὁποῖον ὁ Δ. Σ. Μπαλάνος ἐν Ε' 235 τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ ἀπέδωκεν εἰς γυναῖκα τῆς οἰκογενείας τῶν Μπαλάνων, δεικνύεται δὲ ὅτι ἡ αἰχμαλωσία διεπράχθη ὑπὸ τοῦ λῃστοῦ Κουτσομάρκου εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ζαγορίου Νεγάδες, ἡ δὲ μνημονευομένη Μπαλάναινα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἱστορικὴν οἰκογένειαν.

σ. 164-169 [***Papacostea***, Συνθηματικὸν λεξιλόγιον τοῦ κ. Χρίστου Ι. Σούλη. Κρίσις ἐν Revista Macedonoromâna 2 (1930) σ. 36-47.] ***Σούλη Χρ.*** Ἀπάντησις.

Ἀναδημοσιεύεται ἐν μεταφράσει ἄδικος καὶ ἐπιπολαία, προφανῶς ἐξ ὑπερβάλλοντος ἐθνικοῦ ζήλου κινουμένη κρίσις τοῦ Ρουμάνου καθηγητοῦ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Χρ. Σούλη δημοσιευθείσης μελέτης (Ἠπ. χρον. Γ' (1928) σ. 310-320) διὰ τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν Σχωρετσάνων τῆς Ἠπείρου, τὰ καλούμενα Μπουκουραΐϊκα. Ὁ ἐπικριτὴς φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὕπαρξιν συνθηματικῶν γλωσσῶν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, χρησιμοποιουσῶν λέξεις οὐ μόνον βλαχικάς, ἀλλὰ καὶ ἀθιγγανικὰς καὶ τουρκικὰς καὶ ἐντελῶς πλαστάς. Τοιαύτη ἄρνησις γεγονότων συμβιβάζεται πολὺ ὀλίγον μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν σοβαρότητα καὶ φιλαλήθειαν. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Χρ. Σούλη θέτει τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἐν Ἑλλάδι ἐπαύσαμεν πρὸ καιροῦ νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα τοιούτου εἴδους ἐθνικῶν διεκδικήσεων καὶ ἐπιχειρημάτων.

σ. 170-179 ***Νίτσου Νικ.***, Τὰ παραλειπόμενα τῆς μονογραφίας «Περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ».

Συλλογὴ εὐαρίθμων λέξεων καὶ παροιμιῶν, ὀρθῶς ἑρμηνευομένων. Ὁ συλλογεὺς δὲν ἀποδίδει πάντοτε ὀρθῶς τὸ μέτρον.

Κυπριακὰ χρονικά. Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἐν Κύπρῳ. Ἔτος Ε'. 1927. 8ον σ. 292.

σ. 65-72 ***Τατάκη Β.***, Θρῆνος τῆς Παναγίας.

Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ θρήνου τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἐκ τοῦ χωρίου Ἄνω Κυβίδες. Ὁ ἐκδότης ὑποθέτει ὅτι ἅπαντες οἱ θρῆνοι οὗτοι πηγὴν ἔχουν βυζαντινὸν δημοφιλὲς ἔπος, ἐξιστορίζον τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὑπόθεσις δὲν στηρίζεται ἐπαρκῶς. Ὁ θρῆνος

οὗτος, καθὼς καὶ ἄλλα παρόμοια θρησκευτικῆς φύσεως στιχουργήματα, ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν *ριμῶν*, αἱ ὁποῖαι προέρχονται, καθόσον γινώσκομεν σήμερον, ἐκ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Ὁ θαυμασμὸς ἐπίσης διὰ τὰς ποιητικὰς ἀρετὰς τοῦ στιχουργήματος δὲν εἶναι πολὺ δικαιολογημένος. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ στιχουργὸς ἐν στ. 15-26 χρησιμοποιεῖ ὡς εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων τὸ γνωστὸν αἴνιγμα τοῦ δένδρου μὲ τοὺς δώδεκα κλώνους, τὸ ὁποῖον συνήθως δηλοῖ τὸ ἔτος μὲ τοὺς δώδεκα μῆνας [1]).

σ. 72-82 ***Πηλαβάκη Κ. Α.***, Ὁ θρῆνος τῆς Παναγίας.

Νεώτερον δημῶδες στιχούργημα ἡμιμαθοῦς ποιητοῦ περὶ τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ ἐκ χειρογράφου.

σ. 83-152, 219-234, 269-292. Ἔτος Ϛ'. 194-224, 273-288, 321-335. Ἔτος Ζ'. 167-176, 239-256. Ἔτος Η'. 59-80, 125-140, 296-319 ***Κυριαζῆ Ν.***, Κυπριακαὶ παροιμίαι.

Πλουσία καὶ ἀξιόλογος συλλογὴ κυπριακῶν παροιμιῶν καλῶς κατατεταγμένων. Προτάσσεται βιβλιογραφία τῶν συλλογῶν κυπριακῶν παροιμιῶν. Δὲν δηλοῦται ἂν ἡ συλλογὴ ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἢ ἀποτελεῖ συγκέντρωσιν τῶν ἤδη ἐκδεδομένων. Ἐπίσης δὲν δηλοῦται καὶ ὁ τόπος τῆς προελεύσεως αὐτῶν.

σ. 200-205 ***Φαρμακίδου Ξεν.***, Κυπριακὰ παίγνια. Λιγκρίν.

Περιγραφὴ παιδιᾶς, παιζομένης διὰ ράβδων. Ἡ παιδιὰ εἶναι γνωστὴ καὶ ἀλλαχόθεν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα οἷον *τσιλίκι, ξυλίκι, τσιλίκα, λέγγα* καὶ εἴτι ἄλλο [2]).

σ. 206-211 ***Π[ηλαβάκη] Κ.Α.***, Ἐγκώμιον ἐν τῇ ἀξίᾳ καὶ ἐνδόξῳ καὶ τρημέρῳ ἀναστάσει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δημῶδες στιχούργημα ἡμιμαθοῦς στιχουργοῦ ἐκ χειρογράφου.

σ. 212-214 ***Π[ηλαβάκη] Κ.Α.***, Τὸ τραγούδιν τοῦ καπιτὰν Μανόλη.

Παραλλαγὴ κυπριακὴ τῆς γνωστῆς ρίμας τοῦ καπετὰν Μανέτα, ἀξία προσοχῆς διὰ τὰς διασκευάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη.

Ἔτος Ϛ'. 1929. 8ον σ. 336.

σ. 141-143 ***Κυριαζῆ Ν.***, Ὁ Λάζαρος.

Συνοπτικὴ περιγραφὴ τοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου ἀγερμοῦ μετὰ στιχουργήματος λογίου.

σ. 225-235 ***Williamson George A.***, Οἱ προστάται τῆς ἰατρικῆς ἅγιοι ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ. (Μετάφρ. Λοΐζου Φιλίππου).

Μνημονεύονται ἅγιοί τινες, ἐκ τῶν θεωρουμένων ὡς ἰατρῶν

---

1) *Κυριακίδου Στ. Π.*, Ἑλληνικὴ λαογραφία Α' 347.

2) Πρβλ. *Λουκοπούλου Δ.*, Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ Ἑλληνόπουλα σ. 129 κ. ἑ.

διαφόρων νόσων, μετὰ συντόμου βιογραφίας, εἰλημμένης ἐκ τῆς Καθολικῆς ἐγκυκλοπαιδείας.

Ἔτος Η'. 1931. 8ον σ. 320.

σ. 149-160 ***Κυριαζῆ Ν.***, Λαογραφικά.

Σημείωμα περὶ τοῦ ἁγίου Βιχιανοῦ, ἰατροῦ τοῦ βηχός. Ἀκολουθεῖ στιχούργημα ἡμιλόγιον, ρίμα τοῦ θαύματος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τῆς Κόρης τοῦ Παπᾶ καὶ παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ.

σ. 171-175 ***Κυριαζῆ Ν.***, Τὸ πόσιμον ὕδωρ τῆς Λάρνακος.

Δημοσιεύεται παράδοσις καὶ παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τῆς οἰκοδομῆς γεφύρας.

σ. 188-210 ***Κυριαζῆ Ν.***, Λαογραφικὰ σημειώματα.

Ποικίλη ἐνδιαφέρουσα ὕλη: αἰτιολογικὸς μῦθος τῆς μορφῆς τοῦ σώματος τοῦ μύρμηκος καὶ τῆς ὁπλῆς τοῦ βοός, ἐπῳδαὶ διὰ τοὺς μύρμηκας καὶ τὸ ἀνεμοπύρωμα, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι διάφοροι, παροιμιώδεις ἐκ ζῴων καὶ φυτῶν φράσεις, κατάραι καὶ εὐτράπελοι διηγήσεις εἰς βάρος κληρικῶν.

σ. 283-309 ***Κυριαζῆ Ν.***, Ἡ οἰνοπαραγωγὴ τῆς Κύπρου.

Δημοσιεύεται ἔκθεσις τοῦ ἐν Λάρνακι προξένου τῆς Γαλλίας Doazan τοῦ 1855, περιέχουσα λίαν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῶν τρόπων καλλιεργείας, κλαδεύματος τῶν ἀμπέλων καὶ οἰνοποιΐας.

σ. 310-317 ***Κυριαζῆ Ν.***, Λαογραφικά.

Δημοσιεύονται τρία ᾄσματα, ὧν τὸ πρῶτον παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του (*Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 81), τὰ δὲ λοιπὰ ἐπιτόπια ἐρωτικά. Ἐπίσης πολυάριθμοι κατάραι.

Χιακὰ χρονικά. Ἐτήσιον δημοσίευμα ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ Κ. Ἀμάντου. Ἐν Ἀθήναις 1911. 8ον σ. 155.

σ. 50-52 ***Κοντογιάννη Π.***, Ἡ μόστρα.

Ἐνδιαφέρων μιμικὸς χορός, τελούμενος κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυρινῆς, καθ' ὃν συνήθεις ἦσαν κινήσεις καὶ χειρονομίαι ἄσεμνοι ἐκ μέρους τοῦ διευθύνοντος τὸν χορόν, τὰς ὁποίας ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μιμῶνται οἱ μετέχοντες.

σ. 77-84 ***Παπαδάκη Κ. Ν.***, Ἐντυπώσεις ἐκ Παρπαριᾶς.

Ἐνδιαφέρουσαι, ἀλλ' ἀτελεῖς λαογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ γεωργικοῦ βίου, τῶν γάμων, τῶν βαπτίσεων καὶ τῶν κηδειῶν.

σ. 132-137 ***Πιτίδου Μιχ. Ν.***, Ἡ δομορφη τοῦ κόσμου.

Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ παραμυθιοῦ ἐν συμφυρμῷ πρὸς τὸ παραμῦθι τῶν σπανῶν.

σ. 138-142 ***Ἀμάντου Κ.***, Δημώδης ποίησις.

Δημοσιεύονται πέντε παραλλαγαὶ γνωστῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Τεῦχος Β'. Ἐν Ἀθήναις 1914. 8ον σ. 204.

σ. 84-88 ***Τρεχάκη Κυρίλλου***, Τοπωνυμικὰ καὶ τοπογραφικά.

Ἀπόπειρα καθορισμοῦ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως βυζαντινῶν τινων τοπωνυμίων, μνημονευομένων ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις τῆς Νέας Μονῆς.

σ. 89-92 ***Κεφαλᾶ Μιχ. Ι.***, Πῶς ἐγίνοντο οἱ γάμοι εἰς τὴν Καλλιμασιὰν πρὸ τοῦ 1865.

Πληροφορίαι περὶ τῶν παλαιοτέρων τοῦ γάμου ἐθίμων.

σ. 93-116, 203-4 ***Ἀμάντου Κ.***, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ χιακοῦ γλωσσαρίου.

Πλουσία συλλογὴ χιακῶν λέξεων, ὧν πολλαὶ ἐνδιαφέρουσαι λαογραφικῶς. Ἐξ ἀφορμῆς δ' αὐτῶν παρέχονται σποραδικῶς ἀρκεταὶ λαογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ ποικίλων πραγμάτων.

σ. 117-120 ***Ἀμάντου Κ.***, Σημειώματα.

Παροιμίαι τινὲς καὶ στιχούργημα περὶ καταστροφῆς τῆς Παναγίας τῆς Κοιλανῆς.

Τεῦχος Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1917. 8ον σ. 164.

σ. 43-53 ***Βίου Στυλ.***, Διαλεκτικὰ κείμενα.

Εὐάριθμοι τοπικαὶ παραδόσεις, ἀναφερόμεναι εἰς λεηλασίας καὶ σφαγὰς τῆς Χίου ὑπὸ πειρατῶν καὶ τῶν Τούρκων, δύο ᾄσματα ἀκριτικά, τοῦ Πορφύρη καὶ τῶν ἐννιὰ πολεμιστῶν ἀδελφῶν, ὧν εἷς κατέρχεται εἰς πηγάδι καὶ χάνεται, καὶ 29 δίστιχα μοιρολόγια. Προτάσσονται πληροφορίαι περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν Καρδαμύλων.

Τεῦχος Δ'. Ἐν Ἀθήναις 1919. 8ον σ. 175.

σ. 41-2 ***Βίου Στυλ.***, Διαλεκτικὰ χιακὰ κείμενα.

Μία παράδοσις περὶ τῶν σφαγῶν τῆς Χίου καὶ μία εὐτράπελος διήγησις περὶ κακῆς γυναικός.

Τεῦχος Ϛ'. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 222.

σ. 1-82 ***Ἀμάντου Κ.***, Συμβολὴ εἰς τὸ χιακὸν γλωσσάριον καὶ τὸ χιακὸν τοπωνυμικόν.

Πλουσία συλλογὴ λέξεων, ὧν πολλαὶ ἐνδιαφέρουν καὶ λαογραφικῶς.

σ. 193-195 ***Ἀμάντου Κ.***, Δημώδης χιακὴ ποίησις.

Τέσσαρες παραλλαγαὶ γνωστῶν ᾀσμάτων.

Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον τῆς μέσης καὶ νέας ἑλληνικῆς. Τόμ. Ε'. Ἐν Ἀθήναις 1918. (Ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης). 8ον σ. 455.

σ. 17-32 ***Πολίτου Ν. Γ.***, Τὰ ὀνόματα τῶν νεράιδων καὶ τῶν ἀνασκελάδων.

Ὁ συγγραφεὺς καταλέγει καὶ ἑρμηνεύει τὰ διάφορα κατὰ τόπους ὀνόματα τῶν νεράϊδων, ἐξετάζων καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, εἰς δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀνασκελάδων ἀνευρίσκει τὸ ἀρχαῖον ὄνομα *ὀνοσκελίς*.

σ. 58-64 *Ἀμάντου Κωνστ. Ι.*, Τοπωνυμικά.

Ἑρμηνεύονται διάφορα χιακὰ τοπωνύμια (*Φιλούμενα, Τσαγράτορα, Ἐργηγόρος*) ἐξ ἐπωνυμίων καὶ δὴ βυζαντινῶν. Ἐπίσης γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν τοπωνυμίων *Πλουμάρι* (Λέσβου), *Φιλαδελφιᾶς* (Χίου) καὶ *Στενήμαχος*.

σ. 65-85 *Στεφανίδου Μιχ. Κ.*, Φυσιογνωστικὴ ὀνοματολογία.

Ἑρμηνεύονται διάφορα δημώδη ὀνόματα φυτῶν, ζώων καὶ ὀρυκτῶν. Ἡ πραγματεία λίαν ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν δημώδη φυσιογνωσίαν καὶ τὰς συναφεῖς πρὸς αὐτὴν δοξασίας.

σ. 92-116 *Ξανθουδίδου Στεφ.*, Γλωσσικαὶ ἐκλογαί. Δωδεκὰς δευτέρα.

Πραγματεία περὶ διαφόρων κρητικῶν ἐπωνύμων καὶ λέξεων, περιέχουσα ἐνδιαφερούσας λαογραφικὰς καὶ σχετικὰς πρὸς τὸν βυζαντινὸν βίον πληροφορίας.

σ. 117-126 *Κυριακίδου Στίλπ. Π.*, Περὶ τῶν λέξεων «μαγαζὶ» καὶ «μασκαρᾶς».

Πραγματεύεται περὶ τοῦ ἐτύμου τῶν δύο λέξεων, γίνεται δὲ λόγος ἐξ ἀφορμῆς αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι μεταμφιέσεων.

σ. 188-202 *Οἰκονομίδου Δημ. Η.*, Γλωσσικὰ ἐκ Πόντου.

Μεταξὺ ἄλλων πραγματεύεται περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν ἐν Πόντῳ, δημοσιεύει δὲ καὶ δημῶδες ἀριθμητικὸν παραμύθιον τοῦ τύπου Les douze paroles de la vérité.

σ. 203-209 *Παπαδοπούλου Α.*, Τοπωνυμικὰ καὶ ἐθνικὰ ἐν Πόντῳ.

Ἐξετάζεται ἡ γραμματικὴ μορφὴ πολυαρίθμων τοπωνυμίων καὶ ἐθνικῶν τοῦ Πόντου.

σ. 210-232. Τ΄. 1923. σ. 388-431 *Φουρίκη Π. Α.*, Μεγαρικὰ μελετήματα Β΄.

Ἀξιόλογος πραγματεία περὶ ταλασιουργίας καὶ ἱστουργίας ἐν Μεγάροις.

σ. 267-323 *Ξανθουδίδου Στ.*, Ποιμενικὰ Κρήτης.

Ἀξιολογωτάτη συλλογὴ ποιμενικῶν λέξεων, αἵτινες βοηθοῦσι πολὺ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ποιμενικοῦ βίου τῆς σημερινῆς Κρήτης. Αἰσθητὴ εἶναι ἡ παντελὴς ἔλλειψις εἰκόνων, αἵτινες, ὅταν πρόκειται περὶ πραγμάτων, δὲν ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῆς περιγραφῆς.

Τόμος Τ΄. Ἀθῆναι 1923. 8ον 571.

σ. 40-71 *Δορεντζάτου Π.*, Συμβολὴ εἰς τὰ νεοελληνικὰ παρωνύμια.

Πλουσία συλλογὴ νεοελληνικῶν παρωνυμίων μετὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν καὶ βραχείας ἀξιολόγου εἰσαγωγῆς περὶ παρωνυμίων ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως τῶν νεοελληνικῶν, τὰ ὁποῖα διαιρεῖ εἰς δύο κατηγορίας, τὰ καθαρῶς σκωπτικὰ καὶ τὰ ἐξαίρονται ἁπλῶς γνώρισμά τι.

σ. 160-209 *Σιγάλα Α.*, Συρίων βαπτιστικά, παρωνύμια, ἐπωνύμια.

Πλουσία καὶ ἀξιόλογος συλλογὴ καὶ πραγματεία περὶ τῶν ὀνομάτων ἐν Σύρῳ, κατατασσομένων κατὰ κατηγορίας προελεύσεως.

σ. 210-236 *Στεφανίδου Μιχ. Κ.*, Φυσιογνωστικά.

Ἑρμηνεύονται διάφοροι δημώδεις φυσιογνωστικοὶ ὅροι, χυμευτικοὶ καὶ τεχνολογικοί, καθὼς καὶ ὀνόματα φυτῶν, ζώων, ὀρυκτῶν.

σ. 326-350 *Ξανθουδίδου Στ.*, Οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα Κρήτης προελθόντα ἐκ ποιμενικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν ὅρων.

Ἑρμηνεύονται ὀρθῶς πολυάριθμα κρητικὰ ἐπώνυμα. Ἡ πραγματεία ἐνδιαφέρουσα καὶ διὰ τὸν ποιμενικὸν βίον ἐν Κρήτῃ.

σ. 362-387 *Κυριακίδου Στ. Π.*, Γλωσσογεωγραφικὰ σημειώματα.

Ἐνδιαφέροντα λαογραφικῶς τὰ λεγόμενα περὶ τῶν ἐν Θρᾴκῃ ἀρότρων.

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἔτος Α΄. Ἀθῆναι 1924. 8ονσ. 283.

σ. 5-40 *Κουκουλὲ Φαίδωνος*, Λαογραφικαὶ εἰδήσεις παρὰ τῷ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίῳ.

Εἰσαγωγὴ μεγαλυτέρου ἀνεκδότου ἔργου τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου ὡς συλλογέως λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἐν ᾗ πραγματεύεται οὗτος γενικῶς περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Εὐσταθίου πρὸς τὴν λαογραφίαν, τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένων λαογραφικῶν εἰδήσεων, τῶν πηγῶν αὐτῶν, τῆς τοπικῆς ἐκτάσεως, τοῦ τρόπου τῆς συλλογῆς, τῆς ἀξιοπιστίας των κλπ.

Ἔτος Β΄. Ἀθῆναι 1925. 8ον σ. 382.

σ. 3-41. Ἔτος Γ΄. 1926. σ. 3-27 *Κουκουλὲ Φαίδ.*, Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ γάμου παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς κεφάλαιον.

Ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ τοῦ γάμου παρὰ τρισὶ Βυζαντινοῖς τοῦ τε λαϊκοῦ καὶ τοῦ βασιλικοῦ. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸν δεύτερον αἱ εἰδήσεις εἶναι ἀφθονώτεραι καὶ πληρέστεραι, ἐνῷ ὡς πρὸς τὸν πρῶτον σπανιώτεραι. Τούτου ἕνεκα ὁ συγγραφεὺς ἵνα συμπληρώσῃ τὴν εἰκόνα του προστρέχει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς παλαιοτέρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς νεωτέρας τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου εἰδήσεις. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐγκατάμειξις εἰδήσεων χρονολογικῶς ἀφισταμένων, ὅταν δὲν γίνεται μετὰ τῶν δεουσῶν ἐπιφυλάξεων, μόνον συγκεχυμένην εἰκόνα τῶν ἐθίμων δύναται νὰ παράσχῃ, ἂν μὴ καὶ ἐντελῶς ψευδῆ. Ἐκτὸς τούτου καὶ αἱ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν εἰδήσεις χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε ἀδιακρίτως χρόνων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς τὸν ὑπερχιλιετῆ βυζαντινὸν βίον ὄψιν ἐνιαίαν, ὅπερ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ἔτος Γ΄. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 405.

σ. 225-234 *Παπαδοπούλου Α. Α.*, Ἐξορκισμοὶ καὶ ἐξορκισταί.

Οὐδὲν νέον παρέχει ἡ πραγματεία.

σ. 329-332 *Καρολίδου Π.*, Τὸ ἔπος Διγενοῦς Ἀκρίτα κατὰ τὸ χειρόγραφον Μαδρίτης ἢ Ἐσκουριάλ.

Περί τινων ὀνομάτων καὶ τοπωνυμίων, μνημονευομένων ἐν τῷ ἔπει οἷον: *Καροΐλης* (=Καρβέας), *Παδὰ* (=Βαγδάτη), *Παστρᾶ* (=Βασόρα), *Χάλεπε* (=Χαλέπιον), *Κασίσοι* (=Καϊσινοί), *Ἐμὲκ* (=Ἀμίδη), *Ὁραζαβοῦρον* (=Ὄρθαγα ἢ Ὄργαθα), *Ἔρμονας* (=Ἑρμών), *Μάγγας* (=Μέκκα), *Χαλκόπετρα* (=Χαλκέως τοποθεσία), *Ραχὲ* καὶ *Ραχᾶς* (=Ῥόχα ἤτοι Ἔδεσσα), ὡς καὶ τινων λέξεων: *Χαρζανιστοί*, [1]) *Σουδάλης*, *ὀψίκιον*, *ἀτζουπᾶς*.

Ἔτος Δ'. Ἀθῆναι 1927. 8ον σ. 415.

σ. 89-95 ***Κουκουλὲ Φαίδ.***, Περὶ Βυζαντινῶν τινων φορεμάτων.

Περὶ τῶν ἐνδυμάτων *θάλασσα*, *κουτνὶν* καὶ *μοναπλοῦν*.

σ. 96-105 ***Σανθουδίδου Στεφ.***, Ὁ Φαλλίδος.

Δημοσιεύεται κρητικὸν στιχούργημα ἀγνώστου στιχουργοῦ εἰς κρητικὴν διάλεκτον, προερχόμενον ἐκ τῶν περὶ τὸ 1600 χρόνων, ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀσώτου βίου τῆς κρητικῆς νεολαίας, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἀκραιφνῶς δημώδη, πλήρη μεταφορῶν καὶ εἰκόνων, φρασεολογίαν.

σ. 249-250 ***Φάβη Βασ.***, Ἀκάπνιστον μέλι.

Ἑρμηνεύων τὸ παρὰ Στράβωνι *ἀκάπνιστον μέλι* ἐκ σημερινῶν συνηθειῶν, παρέχει ἐνδιαφερούσας πληροφορίας διὰ τὴν σημερινὴν μελισσοκομίαν.

σ. 257-264 ***Ξυγγοπούλου Α.***, Βυζαντινὸν περίαπτον.

Δημοσιεύεται καὶ ἑρμηνεύεται εἰκὼν χαλκοῦ περιάπτου, ἀποκειμένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἐν Βερροίᾳ.

σ. 280-284 ***Ἀμάντου Κ.***, Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιΐας.

Δημοσιεύεται ἐνδιαφέρον κατὰ τῆς ἀδελφοποιΐας ἐπιτίμιον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ προστίθενται εἰς τὰς ἤδη γνωστὰς περὶ τοῦ ἐθίμου μαρτυρίας καὶ ἄλλαι ἀθησαύριστοι.

Ἔτος Ε'. Ἀθῆναι 1928. 8ον σ. 446.

σ. 36-52 ***Κουκουλὲ Φαίδ.***, Ὀνόματα καὶ εἴδη ἄρτων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

Ἐνδιαφέρουσα μελέτη περὶ διαφόρων ὀνομάτων καὶ εἰδῶν ἄρτων βυζαντινῶν, μετὰ συσχετίσεως πρὸς τὰ νεώτερα.

σ. 53-99 ***Πουλίτσα Π.***, Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Πλούσιος κατάλογος ὀνομάτων καὶ τοπωνυμίων.

σ. 293-299 ***Παπαδοπούλου Α. Α***, Καμελλαύκιον.

Περὶ τοῦ πράγματος καὶ τῆς λέξεως *καμελλαύκιον*, ἣν σχετίζει πρὸς τὴν λατινικὴν λέξιν *camella*, τὸ δὲ πρᾶγμα τὸ θεωρεῖ ὡς πῖλον μετὰ γείσου.

[1]) Περὶ τούτου ἔγραψεν ἤδη ὁ Ξανθουδίδης ἐν Χριστιανικῇ Κρήτῃ Α' 553

Ἔτος Ϛ'. Ἀθῆναι 1929. 8ον 479.

σ. 183-202 ***Ζακυνθηνοῦ Διον. Α.***, Κεφαλληνίας ἱστορικὰ καὶ τοπωνύμια.

Ἐνδιαφέρουσα μελέτη περὶ τινων κεφαλληνιακῶν τοπωνυμίων: *Ἀθέρας*, *Ἅϊ Γιώργης* ἢ τὸ *Κάστρο*, *Τοῦ Ἀντρειωμένου*, *Ἀρνικᾶτα* ἢ *Ρνικᾶτα*, *Βαρδιᾶνοι*, *Γερακαρειά*, *Δερματιᾶς*, *Καραβάδο*, *Κουβαλᾶτα*, *Λιξούρι*, *Λουρδᾶς*, *Μαλά*, *Πλατυμπόρος*, *Σίστα*, *Φισκάρδο* ἢ *Πισκάρδο*.

Ἔτος Ζ'. Ἀθῆναι 1930. 8ον σ. 470.

σ. 3-17 ***Κουκουλὲ Φαίδ.***, Περὶ κομμώσεως τῶν βυζαντινῶν.

Ἀξιόλογος συλλογὴ πληροφοριῶν διὰ τὴν κόμμωσιν τῶν βυζαντινῶν μετὰ συσχετίσεως πρὸς τὰ νεώτερα. Καὶ ἐνταῦθα ἡ διάκρισις χρόνων δὲν γίνεται πάντοτε αὐστηρῶς, τοῦθ' ὅπερ συγχέει πολλαχῶς τὰ πράγματα.

σ. 234-5 ***Χατζῆ Ἀντ. Χ.***, Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ὅμηρος.

Ὁ συγγραφεὺς ἀναζητῶν τί ἐν τῇ Ἀκριτηΐδι, ὡς καλεῖ τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, λέγεται περὶ Ὁμήρου, εὑρίσκει ὅτι ἐν τῇ παραλλαγῇ τοῦ Ἐσκωριάλου (στ. 719) λέγεται: *ὁ Ἀμιρᾶς ἐψεύσατο καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων*, ὅπου τὸ Ἀμιρᾶς διορθωτέον εἰς Ὅμηρος.

σ. 236-9 ***Χατζῆ Ἀντ. Χ.***, Ἡ γλῶσσα τῆς Ἀκριτηΐδος.

Ὁ συγγραφεὺς ἀντικρούων γνώμην τοῦ Στ. Κυριακίδου ὑποστηρίζει ὅτι τὰ ἀκριτικὰ ἔπη ἐγράφησαν ἀρχικῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν. Ἡ παρατήρησις ὅτι εἶναι δυνατὸν τὰ δημώδη ᾄσματα νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ ἔπους ἐγένετο ἤδη ὑπὸ τοῦ Soyter ἐν Philol. Wochenschr. 1927 στ. 968. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ δημώδης ἀκριτικὴ ποίησις εἶναι πολὺ εὐρυτέρα τοῦ ἔπους δὲν ἐσκέφθησαν ἀμφότεροι, ἴσως δὲ καὶ δὲν τὸ γνωρίζουν. Ἐν τῷ συνόλῳ ὁ συγγραφεὺς δὲν φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ καλῶς τὸ ζήτημα καὶ τὰς δυσκολίας του.

σ. 240-252 ***Μενάρδου Σίμου***, Τοπωνυμικὸν τῆς Μυκόνου.

Ἀξιόλογος συλλογὴ τοπωνυμίων ἐκ Μυκόνου.

Ἀθηνᾶ. Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Τόμος Λ'. Ἀθήνησιν 1921. 8ον σ. 457.

σ. 343-377 ***Φουρίκη Π. Α.***, Μεγαρικὰ μελετήματα.

Ἐνδιαφέρουσα πραγματεία περὶ τοῦ ἀρότρου ἐν Μεγάροις καὶ τῆς ὀνοματολογίας αὐτοῦ.

Τόμος ΛΓ'. Ἀθήνησιν 1921. 8ον 226.

σ. 103-199 ***Καλιτσουνάκι Ι. Ε.***, Ἐπταδικαὶ ἔρευναι.

Ἐπαναλαμβάνονται εἰς ἰδιόρρυθμον ἀρχαίαν ἑλληνικὴν αἱ γνωσταὶ περὶ τοῦ ἑπτὰ γνῶμαι τοῦ Roscher μὲ προσθήκην παραδειγμάτων τινῶν ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς.

Τόμος ΛΔ'. Ἀθήνησιν 1922. 8ον σ. 263.

σ. 130-165 ***Παντελίδου Χρ.***, Κυπριακὸν χειρόγραφον.

Ἐξετάζεται ὁ ὑπ' ἀρ. 536 κῶδιξ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀβερωφείου γυμνασίου, περιλαμβάνων χρονογραφίαν τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ Νῶε μέχρι τοῦ 1572 εἰς δημώδη ἑλληνικήν. Τὴν λαογραφίαν ἐνδιαφέρουν κυρίως τὰ σταχυολογούμενα τοπωνύμια, ὡς καὶ διάφοροι λέξεις λαογραφικοῦ περιεχομένου.

Τόμος ΑΕ'. Ἀθήνησιν 1924. 8ον σ. 288.

σ. 67-124 ***Βογιατζίδου Ι. Κ.***, Κίμωλος. Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς νήσου.

Ἐνδιαφέρουσα γενικὴ περὶ τῆς νήσου μελέτη, περιέχουσα ἀρκετὰς πληροφορίας διὰ τὴν λαογραφίαν αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ τὰς οἰκήσεις, τὴν τροφήν, τὰς δεισιδαιμονίας, τὴν δημώδη λατρείαν καὶ τὸν γεωργικὸν καὶ ποιμενικὸν βίον.

Τόμος ΛΣ'. Ἀθήνησιν 1925. 8ον 354.

σ. 177-213 ***Χατζηδάκι Γ. Ν.***, Μεθοδικὰ καὶ ἐτυμολογικά.

Μεταξὺ καθαρῶς γλωσσικῶν ἐρευνῶν γίνεται λόγος καὶ περί τινων λέξεων λαογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος ὡς *δρόλυκος, ζῴδιον - ζοῦδος - ἄζουδος*, καί τινος κρητικῆς ἐπῳδῆς: *λίγωσι καὶ γέμωσι/καὶ καλὴ ξετέλεψι*, λεγομένης, ὅταν γεύωνται πρωτοφανῶν καρπῶν.

Τόμος ΑΗ'. Ἀθήνησιν 1927. 8ον σ. 249.

σ. 139-192 ***Ἀναγνωστοπούλου Γ. Π.***, Περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ὁμιλουμένης καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ἰδιώματος Ἁγίας Βαρβάρας καὶ περιχώρων.

Ἐνδιαφέρουσα γλωσσικὴ μελέτη, ἐν τέλει τῆς ὁποίας δημοσιεύονται δύο διαλεκτικὰ κείμενα, ἓν αἰνιγματικὸν παραμῦθι καὶ μία ρίμα τοῦ Μαστραχοῦ.

Τόμος ΑΘ'. Ἀθήνησιν 1927. 8ον σ. 369.

σ 211-212 ***Λάσκαρη Μιχαὴλ Θ.***, Βέρα, ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος, Βέρα ἡ ἀνακωχή.

Ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρου καταγωγῆς λέξεων, τῆς μὲν ἰταλικῆς, τῆς δὲ σλαβικῆς.

Τόμος Μ'. Ἀθήνησιν 1928. 8ον σ. 229.

σ. 26-59 ***Φουρίκη Π. Α.***, Παρατηρήσεις εἰς τὰ τοπωνύμια τῶν Χρονικῶν τοῦ Μορέως.

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας κυρίως τοῦ ὀνόματος Μάνη ἐκ τῆς ἀλβανικῆς λέξεως *μάνι*, δηλούσης τὴν μόρεαν.

σ. 117-160 ***Σαρρῆ Ι.***, Τὰ τοπωνύμια τῆς Ἀττικῆς.

Πλουσία συλλογὴ τοπωνυμίων τῆς Ἀττικῆς, κατατεταγμένων κατὰ τὴν προέλευσιν αὐτῶν.

Τόμος ΜΑ'. Ἀθήνησιν 1929. 8ον σ. 292.

σ. 34-46 ***Παντελίδου Χρ.***, Βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικά.

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως *καλικάντζαρος* ἐκ τοῦ *καλίκι*

καὶ *ἄντζα, νινίον* καὶ *κωμοδρόμος*, ὡς καλοῦσι σήμερον ἐν Κύπρῳ τοὺς σιδηρουργούς.

σ. 65-76 ***Δεινάκι Στυλ.***, Ποικίλα φιλολογικά.

Μεταξὺ ἄλλων ἀποκαθιστᾷ καὶ ἑρμηνεύει παροιμίας τινὰς τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ ἀλλαχόθεν.

σ. 77-178. Τόμος ΜΒ'. 1930. σ. 111-136 ***Φουρίκη Π. Α.***, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς.

Ἀξιόλογος μελέτη περὶ τῶν ἐν τῷ στόματι τῶν Ἀλβανοφώνων ἑλληνικῶν τοπωνυμίων, ὡς καὶ τῶν ἀλβανικῶν.

Ἑλληνικὰ γράμματα. Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1927. 4ον σ. 625.

σ. 18-21 ***Χατζημιχάλη Ἀγγ.***, Ἡ λαϊκὴ μας τέχνη καὶ ἡ σημασία της.

Σημείωμα περὶ τοῦ τί δέον γενέσθαι πρὸς προστασίαν, καλλιέργειαν καὶ προαγωγὴν τῆς λαϊκῆς τέχνης μετά τινων εἰκόνων.

σ. 137-145 ***Κωστὼφ Στ. Α.***, Τὸ ἐθνικὸ βουλγαρικὸ κέντημα. Μετάφρασις Α.

Γενικὰ περὶ τοῦ λαϊκοῦ κεντήματος ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ μετά τινων εἰκόνων κεντημάτων.

σ. 234-238 ***Παπαδοπούλου Σ.***, Τὸ τουρκικὸ δημοτικὸ τραγούδι.

Ἐνδιαφέρουσαι γενικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ τουρκικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῶν φορέων αὐτοῦ. Μνημονεύεται ἐπεισόδιον μονομαχίας πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀγνώστων ἀλλήλοις, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἔπους τοῦ Κιόρογλου, παρατίθενται δὲ καὶ δείγματά τινα ἐν ἑλληνικῇ ποιητικῇ μεταφράσει.

σ. 449 ***Φ. (Ε).***, Ἀνέκδοτη παραλλαγὴ τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας.

Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ τραγουδιαῦ ἐκ Χαλκιδικῆς, εἰλημμένη ἐκ χειρογράφου τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας.

σ. 542-544 ***Παπαδοπούλου Σάββα***, Ἕνα τουρκικὸ λαϊκὸ ἐπύλλιο.

Περίληψις τοῦ ἐπυλλίου τοῦ Ἀσὶκ Καρίπ.

Τόμος Β'. 1928. 4ον σ. 476.

σ. 79-80 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Μοιρολόγια Γορτυνίας.

Τρία μοιρολόγια δυστυχῶς συμπεπληρωμένα κατὰ τὴν μέθοδον Ν. Γ. Πολίτου.

σ. 135-140 ***Πρωτοψάλτη Μαν.***, Οἱ χοροὶ τῆς Καρπάθου.

Ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι περὶ τῶν καρπαθιακῶν χορῶν δυστυχῶς ἄνευ σχεδιαγραμμάτων.

σ. 140 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Μισεμός.

Ἄσμα τῆς ξενιτειᾶς.

σ. 170 ***[Τοῦ αὐτοῦ]***, Δημοτικὰ τραγούδια Γορτυνίας.

Δύο ἄσματα.

σ. 220-223 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Μοιρολόγια Γορτυνίας.

Δώδεκα μοιρολόγια.

σ. 245-248 ***Καλαματιανοῦ Γ. Ν.***, Ὁ μανιάτικος γάμος.

Καλὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα περιγραφὴ τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐθίμων ἐν Μάνῃ.

σ. 293 ***Πρωτοψάλτη Μαν.***, Ἀνέκδοτο δημοτικὸ τραγούδι τῆς Καρπάθου.

Ρίμα εἰς ὀκτασυλλάβους.

σ. 300-302 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Δημοτικὰ τραγούδια Γορτυνίας.

Ἓν μοιρολόγι καὶ μία παραλλαγὴ τοῦ κολυμπητῆ (*Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 90).

σ. 371-375 ***Πρωτοψάλτη Μαν.***, Ἀλφαβητάριο.

Ἀνέκδοτον καρπαθιακὸν ἀλφάβητον τῆς ἀγάπης μετὰ εἰσαγωγῆς περὶ ἀλφαβηταρίων. Ὁ συγγραφεὺς παρασιωπᾷ τὸ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ ἄρθρον μου, τὸ ὁποῖον νομίζω ὅτι δὲν ἠγνόησε.

σ. 453 ***Κουρούκλη Ε. Γ.***, Τοῦ Γιαννάκη.

Παραλλαγὴ τοῦ ἀκριτικοῦ ᾄσματος τῆς ἁρπαγῆς ἐκ Χαβιαράτων Κεφαλληνίας.

Τόμ. Γ'. 1928. 8ον σ. 721.

σ. 8-13, 69-72 ***Φαλτάϊτς Κ.***, Οἱ πλανόδιοι τεχνίτες στὴν Ἑλλάδα.

Χρήσιμοι πληροφορίαι περὶ διαφόρων ἐπαγγελματιῶν, ἀσκούντων τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἐν περιοδείᾳ.

σ. 33 ***Διαμαντάρα Ἀχιλλ.***, Ὁ ἑτοιμοθάνατος ἀγαπητικός.

Παραλλαγὴ ἐκ Καστελλορίζου τοῦ γνωστοῦ λογίας πιθανῶς προελεύσεως ᾄσματος τοῦ θνήσκοντος ἐραστοῦ.

σ. 86-94, 129-143 ***Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς***, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Σάμος.

Ἀξιόλογος μελέτη περὶ τοῦ σπιτιοῦ, ἐνδυμάτων, κεντημάτων, ξυλογλύπτων καὶ ἀγγείων τῆς Σάμου μετὰ πολυαρίθμων σχεδίων καὶ εἰκόνων.

σ. 264 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Δημοτικὰ τραγούδια Γορτυνίας.

Παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ξενιτεμένου (*Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 84).

σ. 298 ***Ἀθανασοπούλου***, Δημοτικὰ τραγούδια Γορτυνίας καὶ Κυνουρίας.

Τρία ἐρωτικά

σ. 309 ***Κουρούκλη Ε. Γ.***, Μία κεφαλλονίτικη ἀρεσκιά.

Προικοσύμφωνον τοῦ 1840.

σ. 454-458, 525-529 ***Παπακωνσταντίνου Θ.***, Πῶς πομπεύουν οἱ λαοί.

Συμπέλημα περὶ τοῦ ἐθίμου τῆς διαπομπεύσεως.

σ. 561 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Μοιρολόγια Γορτυνίας.

Δύο μοιρολόγια.

σ. 571-573. ***Χανιώτη Β. Ι.***, Ταξίδι στὴν Κάρπαθο.

Γενικαί τινες λαογραφικαὶ πληροφορίαι ἰδίως διὰ τὴν κατοικίαν.

σ. 704 ***Σιωμοπούλου Τ.***, Δημοτικὰ τραγούδια Ἠπείρου.

Ἓν ἐρωτικόν.

Τόμος Δ'. 1929. 8ον σ. 508.

σ. 55 ***Ἀθανασοπούλου Θ.***, Δημοτικὰ τραγούδια Δημητσάνας.

Ἓν χορευτικόν.

σ. 197-202 ***Μπαστιᾶ Κωστῆ***, Ἡ Σύρα.

Περιγραφὴ τοῦ τόπου. Παρεμβάλλονται δίστιχά τινα.

σ. 230, 273, 357, 395 ***Σακελλαριάδη Χ.***, Δημοτικὰ τραγούδια Γορτυνίας.

Παραλλαγαὶ διαφόρων γνωστῶν ᾀσμάτων.

σ. 337-340 ***Καΐμι Τζούλιο***, Ὁ Μπερτόλντο ὁ Ἰταλὸς Καραγκιόζης.

Γενικά τινα περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ γνωστοῦ λαϊκοῦ βιβλίου.

Νέα Ἑστία. Ἔτος Α'. Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1927. 8ον σ. 578.

σ. 28-33 ***Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς***, Οἱ Σαρακατσαναῖοι. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα στὴν κεντητική τους τέχνη.

Σύντομον, ἀλλ' ἀξιόλογον σημείωμα διὰ τὰ σχέδια τῶν κεντημάτων τῶν Σαρακατσαναίων, συνοδευόμενον ὑπὸ ἀρκετῶν εἰκόνων. Ἡ συγγραφεὺς θεωρεῖ τὰ σχέδια ταῦτα κληροδότημα τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς ἀρχαιότητος.

σ. 227-228 ***Ζακυνθηνοῦ Διονυσ. Α.***, Ἀνέκδοτον δημοτικὸν τραγούδι. [Ἀπὸ τὸν ριζοσπαστικὸν ἀγῶνα τῆς Κεφαλληνίας].

Ἀνέκδοτον τέως ᾆσμα, ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἀπαγχονισμὸν τῶν ἐπαναστατῶν Θ. Βλάχου καὶ Παπᾶ-Ληστῆ κατὰ τὸ 1849.

σ. 235 καὶ 239. Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας.

Δημοσιεύονται εἰκόνες τιγὲς ἀγγείων, κεντημάτων καὶ σκευῶν.

σ. 243 ***Παπασπύρου Πάνου***, Διὰ μερικὰς λέξεις τῶν Σαρακατσαναίων.

Διορθώσεις τινὲς εἰς τὸ ὀνοματολόγιον τῆς ἀνωτέρω μελέτης τῆς κ. Χατζημιχάλη.

Ἔτος Α'. Τόμος Β'. Ἀθῆναι 1927. 8ον σ. 579-1149.

σ. 788-792, 863-867, 929-933, 992-995. Τόμ. Γ'. 1928. σ. 81-85, 127-130, 180-184, 257-262, 308-310, 360-363 ***Μαρίνη Κώστα Π.***, Τὸ χωριό. Λαογραφικὴ μελέτη.

Ὑπὸ τύπον διηγήματος παρέχονται ἀξιόλογοι λαογραφικαὶ πληροφορίαι διὰ τὸν ποιμενικὸν βίον, τὰς ἑορτάς, τὸν γάμον, τὴν γέννησιν καὶ τὸν θάνατον ἐκ τοῦ χωρίου Γλανιτσιᾶς τῆς Γορτυνίας.

σ. 1109-1110 ***Μαρίνη Κώστα Π.—Πράγιανη Πλ.***, Ἱστορίες τῆς ἀκροποταμιᾶς.

Παραδόσεις τινὲς λογοτεχνικῶς ἐπεξειργασμέναι.

σ. 1135-1136 ***Δβούρη Ἀνδρ. Α.***, Τὸ ἤβρεμα. Ζακυνθινὰ ἔθιμα.

Ἐν διηγήματι περιγράφονται τὰ ἔθιμα τῆς πρωτοχρονιᾶς καὶ ἰδιαιτέρως τῆς βασιλόπιττας

σ. 1141-1142 ***Δραγάτση Ἰακ.***, Τὰ γιαννάκια καὶ οἱ κομπογιαννίταις.

Λαογραφικά τινα σχετικὰ πρὸς τὰ ἐν λόγῳ πτηνά.

Ἔτος Β'. Τόμος Γ'. Ἀθῆναι. Ἰανουάριος-Ἰούνιος 1928. 8ον σ. 578.

σ. 22-23 ***Χατζημιχάλη Ἄγγελ.***, Ρουμλούκι. Σπίτι καὶ φορεσιά.

Βραχὺ σημείωμα μετά τινων εἰκόνων διὰ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰς κατοικίας τῆς περιφερείας Γιδᾶ παρὰ τὴν Βέρροιαν.

σ. 27-30, 72-75 ***Μαλακατὲ Σ.***, Χλωρὶς Σερίφου.

Ὁ συγγραφεὺς ἀναγράφει σποραδικῶς καὶ τὰ δημώδη ὀνόματα τῶν ἀπαντωμένων ἐν Σερίφῳ φυτῶν.

σ. 46.

Ἀναδημοσιεύεται ἐκ τῆς ἐφημερίδος Γάβρου τῆς Καστορίας παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ ᾄσματος: *Ἀπόψε δὲν κοιμήθηκα καὶ σήμερα νηστάζω.*

Ἔτος Β'. Τόμος Δ'. Ἀθῆναι. Ἰούλιος-Δεκέμβριος 1928. 8ον σ. 579-1160.

σ. 742-743 ***Bennoist baronne de,*** Ἡ γιορτὴ τῆς φωτιᾶς. Μετάφρ. Χ.

Λογοτεχνικὴ περιγραφὴ τῶν πυρῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

σ. 930-921 ***Μαρίνη Κώστα Π.***, Τὰ μάγια.

Ὑπὸ τύπον διηγήματος ἐπῳδαί τινες καὶ μαγικαὶ πράξεις. Ἡ γνησιότης δὲν ἐξακριβοῦται.

Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher herausgegeben von Nikos A. Bees. Bd 4 Berlin. Wilmersdorf. 1923. 8ον σ. 428.

σ. 301-327 ***Buk H.***, E. Geibel und das neugriechisches Volkslied.

Περὶ τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου τοῦ Geibel καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὕφους αὐτοῦ ἐπιδράσεως τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων δημοτικῶν ᾀσμάτων.

σ. 341-4 ***Κυριακίδου Στ. Π.***, Περὶ τῆς λέξεως κυρκατης.

Ἑρμηνεύεται ἡ ἐν δημώδει ᾄσματι ἁπαντῶσα λέξις ἐκ τῆς λέξεως *κύρκας, κύρκος*, σημαινούσης εἶδος ἱέρακος καὶ χρησιμοποιουμένης εἰς τὰ δημώδη βυζαντινὰ ἔπη ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὡς θωπευτικῆς προσφωνήσεως διὰ τοὺς ἐραστάς των.

Bd. 6 ***Athen*** 1928. 8ον σ. 600.

σ. 32-51 ***Haghimichali A.***, L' art populaire grec. L' île d' Icarie.

Ἀξιόλογος μελέτη περὶ τῶν ἀγροτικῶν κατοικιῶν τῆς νήσου, μετά τινων πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἐνδύματος.

Bd 7. Athen 1930. 8ον σ. 528.

σ. 448-461 ***Ἀναγνωστοπούλου Γ.***, Περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς ἐν Ἠπείρῳ Βουρμπιάνης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν κωμῶν.

Ἀξιόλογος μελέτη περὶ τοῦ ἰδιώματος τοῦ χωρίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπισυνάπτεται ὡς διαλεκτικὸν παραδειγματικὸν κείμενον παραμῦθι ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ ἔπους τῶν ζῴων: *ἡ ἀλούπα ποῦ γίνκε καλογριά.*

Ἀναγέννηση. Μηνιαῖο περιοδικό. Ἀθήνα. Χρονιὰ Α' 1926. 8ον σ. 664.

σ. 452-459, 514-521, 638-645. Β'. 1927. σ. 21-31. ***Ἄλκη Θρύλου,*** Στοχασμοὶ γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

Ἡ συγγραφεύς, προοδευτικῶν καὶ συγχρονιστικῶν ἰδεῶν καὶ πόθων, εὑρίσκει κατώτερα τῆς φήμης αὐτῶν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, οὔτε κἂν καλλιτεχνήματα, ἐνδιαφέροντα δὲ μόνον, διότι μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν σύστασιν τοῦ λαοῦ. Εἶναι φυσικὸν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀνωτέρων πόθων καὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀπολυτρώσεως νὰ βλέπουν τὸ ἄνθισμα τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ὡς κάτι περιωρισμένον, πτωχικόν, ἀνάξιον λόγου, ὅταν μάλιστα τὸ γνωρίζουν πολὺ ἀτελῶς καὶ τὸ παρανοοῦν.

Ἡμερολόγιον (πασχαλινὸν) τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ συνδέσμου». Ἔτος Β' 1926. 8ον σ. 264.

σ. 65-76 ***Κυριακίδου Στίλπωνος Π.***, Σπίτια καὶ καλύβια τῆς Ἀττικῆς.

Περὶ τοῦ τύπου τῶν κατοικιῶν τῶν χωρίων τῆς Ἀττικῆς, ὅστις εἶναι διάφορος τοῦ συνήθους ἑλληνικοῦ τύπου καὶ δὴ ἀλβανικός.

Ἀνδριακὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1925. Ἐν Ἀθήναις. [1925]. 8ον σ. 182.

σ. 1-6.

Ἐξ παροιμίαι.

σ. 23-44 ***Πασχάλη Δημ. Π.***, Τὸ ψάρευμα καὶ τὸ κυνήγιον εἰς τὴν νῆσον Ἄνδρον.

Ἀξιόλογος συμβολὴ διὰ τὴν ἁλιείαν καὶ τὸ κυνήγιον ἐν Ἄνδρῳ, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων καὶ τῶν θηρευομένων πτηνῶν καὶ ζῴων. Τὰ τῶν μέσων τῆς ἁλιείας καὶ τοῦ κυνηγίου ἐκτίθενται περιληπτικῶς καὶ ἄνευ τῶν ἀναγκαίων εἰκόνων. Ὁ λόγιος συγγραφεὺς πολλαχοῦ συμπληρώνει τὰς σημερινὰς πληροφορίας καὶ δι' ἀρχαιοτέρων, εἰλημμένων ἐκ περιηγητῶν ἢ ἄλλων πηγῶν, συχνὰ δὲ γίνεται παραβολὴ καὶ πρὸς τὰ ἀρχαῖα.

σ. 65-77 ***Μουστάκα Διον. Ε.***, Περὶ τὸν πλοῦτον τῆς Ἄνδρου. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος αὐτῆς.

Ἐν σ. 69_1 δημῶδες τρίστιχον περὶ τοῦ πρώτου ἐν Ἄνδρῳ ἀτμοπλοίου Σκαραμαγκᾶ.

σ. 93 Παλαιὰ ἀνδρικὰ (sic) ἔγγραφα. Ἐν προικοσύμφωνον τοῦ 1828.

Ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ὀνόματα ἐνδυμάτων καὶ σκευῶν τῶν χρόνων ἐκείνων.

σ. 163-182 ***Βογιατζίδου Ι. Κ.***, Μεσαιωνικὴ Ἄνδρος.

Ἀρκεταὶ πληροφορίαι περὶ τῶν τοπωνυμίων τῆς νήσου καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος αὐτῆς.

Ἔτος Β'. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 188.

σ. 11-16. [***Πασχάλη Δ. Π.***, Ἀνέκδοτος συλλογὴ παροιμιῶν].

Δημοσιεύονται ἓξ παροιμίαι ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς μῆνας ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς Πασχάλη.

σ. 21-30 ***Πασχάλη Δ. Π.***, Οἱ χοροὶ τῆς νήσου Ἄνδρου συρτὸς καὶ μπάλλος.

Ἐνδιαφέρουσαι, ἀλλ' ἀτελεῖς πληροφορίαι περὶ τῶν χορῶν συρ-

τοῦ καὶ μπάλλου ἐν Ἄνδρῳ. Τὸν πρῶτον ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ κρᾶμα τῶν ἀρχαίων χορῶν *θερμαστρίδος, γεράνου* καὶ *ὅρμου*, τὸν δὲ δεύτερον ὡς καταγωγῆς ἑνετικῆς. Αἱ συσχετίσεις πρὸς τοὺς ἀρχαίους χοροὺς δὲν εἶναι οὔτε καὶ δύνανται νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς. Ἀντὶ τούτων θὰ ἦτο πολὺ προτιμοτέρα ἡ ἀκριβεστέρα καὶ πληρεστέρα καὶ διὰ σχεδιαγραμμάτων καὶ εἰκόνων συνοδευομένη περιγραφὴ τῶν σημερινῶν.

σ. 30 *[Ζερλέντη* Π., Παλαιὸν ἀνδριακὸν δίστιχον ἐκ τῆς συλλογῆς—].

σ. 97-117 ***Πασχάλη Δ. Π.***, Λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου (Σημειώματα ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Ἄνδρου κατὰ τὰ ἔτη 1901 καὶ 1902).

Ἀξιολογωτάτη καὶ πλουσία συλλογὴ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν καὶ συνηθειῶν, ἐν αἷς καὶ λεπτομερὴς καὶ ἐνδιαφέρουσα περιγραφὴ τῶν κατὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην (24 Ἰουνίου) πυρῶν καὶ τοῦ κλήδονα.

σ. 181-188. ***Δ. Ι. Κ.*** *(=Καλογεροπούλου Δ. Ι.)*, Ἐντυπώσεις ἐκδρομέως.

Σποραδικαὶ τοπικαί τινες καὶ τοπωνυμικαὶ παραδόσεις.

Ἔτος Γ'. Ἀθῆναι 1927. 8ον 172.

σ. 11-16 *[Πασχάλη Δ. Π.*, Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς παροιμιῶν].

Ἓξ παροιμίαι ἀναφερόμεναι εἰς διαφόρους μῆνας.

σ. 67-71 Ἀνδριακαὶ πανηγύρεις. Ἡ ἑορτὴ τῆς Θεοσκέπαστης.

Παράδοσις περὶ τῆς εὑρέσεως τῆς εἰκόνος καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἐκκλησίας.

σ. 113 ***Λάβδα Ν.***, Στροφὲς ἀπὸ τὸν ἀνδριώτικον μπάλον κατὰ διασκευήν—.

Δημοσιεύται ἡ μουσικὴ τοῦ μπάλου, διεσκευασμένη ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου.

σ. 114 ***Π. Δ. Κ.***, Ἀνδριώτικα λαϊκὰ τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς—.

Δίστιχά τινα καὶ σκωπτικὰ ᾄσματα.

σ. 131-143 ***Πασχάλη Δ. Π.***, Ὁ βασιλεὺς τῆς Μήλου (1677-1680).

Μεταξὺ ἄλλων πληροφοριῶν σχετικῶν πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν νήσων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας δημοσιεύετσι (σ. 135) παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ξενιτεμένου.

σ. 147-157 ***Πεζοπούλου Ἐμμ. Α.***, Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Ἄνδρου. Μέρος πρῶτον.

Ἐτυμολογοῦνται διάφορα τοπωνύμια τῆς νήσου.

Ἔτος Δ'. Ἀθῆναι 1929. 8ον σ. 240.

σ. 11-16 Ἀνδριακὸν δημῶδες μηνολόγιον.

Παροιμίαι σχετικαὶ πρὸς τοὺς μῆνας.

σ. 45-49 ***Πασχάλη Δημ. Π.***, Ναυτικαὶ παροιμίαι τῆς νήσου Ἄνδρου.

Ἀρκεταὶ καὶ ἐνδιαφέρουσαι παροιμίαι τοῦ ναυτικοῦ βίου. Δυστυχῶς εἶναι αἰσθητὴ εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἡ ἔλλειψις τῆς ἑρμηνείας.

σ. 51-69 ***Καΐρη Μιχ. Ν.***, Ἡ πρωτοχρονιὰ ἐν Ἄνδρῳ. Ἀναμνήσεις παιδικαί.

Δὲν πρόκειται περὶ συστηματικῆς περιγραφῆς τῶν ἐθίμων τῆς πρωτοχρονιᾶς, περιέχονται ὅμως σποραδικῶς πληροφορίαι τινὲς σχετικαί. Ἐν σ. 52 τὸ ᾄσμα τοῦ ἀγερμοῦ τοῦ ἁγίου Βασιλείου εἰς τὸ ἐπιτόπιον ἰδίωμα.

σ. 75-6 ***Τατάκη Β.***, Μία διαθήκη τοῦ 1764.

Ἀξία προσοχῆς διὰ τὰ ἀναφερόμενα ὀνόματα σκευῶν καὶ ἐνδυμάτων. Δυστυχῶς ὁ ἐκδότης οὐδὲν σχόλιον προσθέτει, ἡ δὲ δημοσίευσις μὲ ὅλα τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη εἶναι ἄσκοπος καὶ δυσχεραίνει τὴν ἀνάγνωσιν.

σ. 91-94 ***Τατάκη Β.***, Παραμυθόλογα τῆς Ἄνδρου.

Λείψανα αἰνιγματικοῦ παραμυθιοῦ, μία παράδοσις περὶ καλλικαντζάρων καὶ ἓν τοπικὸν περίπαιγμα διὰ τὴν γλῶσσαν.

σ. 160 ***Τατάκη Β.***, Νανουρίσματα.

Δημοσιεύονται δώδεκα δίστιχα νανουρίσματα.

σ. 169-178 ***Ζ.***, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἄνδρου.

Ἀναδημοσίευσις συλλογῆς, δημοσιευθείσης ἐν τῷ περιοδικῷ Δάφνη τοῦ 1909 (ἀρ. 4, 12, 13, 16, 17 καὶ 20). Ἐκτὸς δύο ἐρωτικῶν, τὰ λοιπὰ 95 εἶναι δίστιχα.

Ἔτος Ε'. Ἀθῆναι 1930. 8ον σ. 240.

σ. 11-16 Ἀνδριακὸν δημῶδες μηνολόγιον.

Παροιμίαι σχετικαὶ πρὸς τὸν καιρὸν τῶν μηνῶν.

σ. 23 Ἡ ἡμέρα τοῦ ψεύδους.

Ὅτι ἀντὶ τῆς 1ης Ἀπριλίου ἡ 1η Μαρτίου εἶναι ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν λέγουν ψεύματα ἐν Ἄνδρῳ.

σ. 89-92 ***Φαλτάϊτς Κ.***, Οἱ μαστόροι τῆς Ἄνδρου. Λαογραφικὸ σημείωμα.

Σημείωμα περὶ τῶν ἐξ Ἄνδρου κτιστῶν.

σ. 93-117 ***Καΐρη Μ. Ν.***, Ὁ γάμος τοῦ κὺρ Ἀντωνάκη.

Ἠθογραφία, περιέχουσα ἀξιολόγους λεπτομερείας τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐθίμων.

σ. 127-148 ***Μουστάκα Δ. Ε.***, Λαογραφικὰ τῆς Ἄνδρου.

Ἓν παραμύθι καὶ τέσσαρες μῦθοι καὶ εὐτράπελοι διηγήσεις, τὸ ᾄσμα τοῦ Ἅη Βασίλη, ὁ θρῆνος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ πολυάριθμα δίστιχα.

σ. 207-215 ***Πεζοπούλου Ἐμμ. Α.***, Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Ἄνδρου. Μέρος δεύτερον.

Συνέχεια τῆς ἐν ἔτει Γ'. (1927) σ. 147-157 δημοσιευθείσης ἐργασίας περὶ τῆς ἐτυμολογίας διαφόρων τοπωνυμίων τῆς νήσου.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ἄσματα κυπριακά.

Ὁ Κωσταντᾶς.

Ὁ Κωσταντᾶς τζ' ἡ κορυλλοῦ στὸ φέγγος ἐδειπνοῦσαν,
ἐτζ'έρναν της τζ' ἐτζ'έρναν του γιὰ νὰ τὴμ ποτζ'οιμίσῃ,
τζ'είνη τὸν ἐποτζ'οίμεμ πάνω στὰ γόνατά ης.
Ἐτάνης στὴμ ποῦγκαν του τζ' ἔπκιαεν τὰ κλειδκιά ου,
ἐπῆεν εἰς τὴ τσ'άμπραν του τζ'ειὰ πού 'τουν τ' ἄρματά ου,
ἐχόρηεν τὰ ροῦχα ου τζ' ἐζώχην τὰ σπαθκιά ου,
τζ' ἐπῆεν εἰς τὸς στάβλον του τζ'ειὰ πού 'σ'εν τ' ἄλοά ου.
Ἔν ἔβκιαεν τὸ νάτταν του παρὰ τὴς σιζινιάν του,
παρά 'βκιαεν τὸμ μαῦρον του ἀπού 'ξερεν τὴσ στράταν.
«Μαῦρε μου μαυρογόνατε, μαῦρε μου ἀνεμοπόα,
ἂν ἔνι τζ'αὶ περάῃς με τῆς Τζ'ύπρου τὸλ λιμιῶναν,

Διάφοροι γραφαί: Ἡ ὀρθογραφία τοῦ συλλογέως δὲν ἐτηρήθη. Καὶ ὅ,τι μὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὴν κοινὴν ὀρθογραφίαν διωρθώθη σιωπηλῶς, ὅ,τι ὅμως ἐσχετίζετο ὁπωσοῦν πρὸς τὸ ἰδίωμα ἐσημειώθη ἐπιμελῶς. Ἐπίσης ἐπιμελῶς κατεχωρίσθησαν προτασσομένης τῆς ἐπιτμήσεως ἀ. γ. καὶ αἱ διάφοροι γραφαὶ τοῦ κειμένου, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ ἴδιος ὁ συλλογεύς.— [Σ. τ. Δ.].

Στ. 2 ἐτζ'έρα(ν) της τζ' ἐτζ'έρνα(ν) του: Ὁ συλλογεὺς γράφει κανονικῶς τὸ *ν* πρὸ τοῦ *τ* ἐν συνεπείᾳ ἐντὸς παρενθέσεως. Τὴν σημασίαν τῆς παρενθέσεως δὲν ἐννοῶ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω ὅτι τὸ *τ* ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προφέρεται κανονικῶς, ὁ δὲ συλλογεὺς σημειώνει ἐπιμελῶς τὰ φωνητικὰ αὐτοῦ παθήματα ἐν τῇ συνεπείᾳ. Ἄλλα παραδείγματα τῆς γραφῆς ταύτης δὲν θὰ προστεθῶσιν ὡς περιττά. 5 τσάμπραν ἀ. γ. τζ'ειὰ πού 'σ'εν τ' ἄρματά ου 9 ἀ. γ. πού 'ξερεν

Ἑρμηνεία τῶν δυσνοητοτέρων ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων: [Σ. τ.Δ.].
1 *τζ'αὶ*=καί: διὰ τοῦ τζ' δηλώνει ὁ συλλογεὺς συνήθως τὸν συριστικὸν φθόγγον, εἰς τὸν ὁποῖον τρέπεται τὸ *κ* πρὸ τοῦ *ε* καὶ *ι* ἐν τῇ κυπριακῇ διαλέκτῳ. 2 *ἐτζ'έρναν* =ἐκέρνα. *ποτζ'οιμίσῃ* = ἀποκοιμίσῃ. 4 *ἐτάνης* (*τανῶ*) = ἐξέτεινε τὴν χεῖρα. *ποῦγκα* = τὸ θυλάκιον. 5 *τσ'άμπρα* = τὸ δωμάτιον. 6 *ἐχόρηεν* = ἐφόρεσεν. 7 *τζ'ειὰ πού 'σ'εν* = ἐκεῖ γιὰ ποὺ εἶχεν· ὅπου εἶχεν. 8 *ἔβκιαεν* (*βκιάνω*) = ἔπιασεν. *νάττιν* (*ἄτιν*) = ἄρρην ἵππος. Ἡ λ. τουρκική. *παρά*· κακῶς κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς (Λαογρ. Β΄. 69) *μηὲ* = *μηδέ*. *σιζινιᾶς*=ἵππος ἀευκὸς μὲ μαύρας γραμμὰς (Σακελλαρίου). 10 *ἀνεμοπόα* = ἀνεμοπόδη.

τὰ τέσσερά σου πέταλα γρυσᾶ 'ν' νὰ σοῦ τὰ κάμω,
τὰ δαχτυλίδκια ποὺ χορῶ ρίζες στὰ πέταλά σου,
τζ'αὶ τὰ γρουσᾶ μου ποὺ κραῶ σελλοχαλίναρά σου.»
Περνούριν ἔν ἐγύρεψεν σὸν ἤουν μαχημένη,
ππηᾶ τζ'αὶ καλλιτζ'εύκει οὐ τζ'αὶ δκιὸν τὴλ λαωμένην.
Φτερνιστηρκὰμ ποὺ τ' ἀχτυπᾶ ἔκοψε σ'ίλλια μίλλια,
ξαναδιπλάζει τ' ἄλλη μιὰν ἄλλο κατὸμ πεῆντα.
Ὅσον τζ'αὶ ρέσσει τὰ χωρκὰ τζ' ἐπάτηεν τὴν πόλιν,
ὅτι τζ'αὶ ρέσσει τὰ χωρκὰ τ' ἁππάρις σ'ισ'ινίζει.
Τὴς σ'ισ'ινιὰν ἀπού 'βαλεν ἡ κόρη ἀγρώνιέν τον·
τό 'ναν της σ'έριν τὸ ψυστρὶν τζ'αὶ τ' ἄλλον τὸ κολότζ'ιν.
«Εἶντ' 'μ' πού 'καμνες, Κωσταντᾶ, ὣς τούην νὰ ἦν ὥραν;
ἐσυστεινιάαν τὰ βουνὰ τζ' ἐμπόρηεν ἡ χώρα.
— Ἤμουν εἰς τὴν γεναῖκαμ μου, τὴμ πρωτοστεφανοῦσαν.
— Ἔσ σου εἴπουμ μιὰν τζ'αὶ δκυὸ γιὰ νὰ ἦν ἠσκοτώῃς;
νὰ φέρῃς τζ'αὶ ἀ ροῦχα ης κοντά μου νὰ τὰ χώῃς;»
Ἐκρόκαισεν τὸμ μαῦρον του πὼς ἔν νὰ ἦφ φιλήῃ,
ταύρᾳ τζ'αὶ τζ'είνη τὸ σπαχὶν κόβκει ἦν τζ'εφαλήν της.
Τζ'αὶ στρέφεται ἡ Μαρουλλοῦ στὸν Κωσταντᾶν τζ'αὶ πάει.
Ἐπῆεν εἰς τὸν Κωσταντᾶν τζ' ηὗρεν τον τζ' ἐτζ'οιμάουν,
τζ' ἔβκαλεν τ' ἄρματα τζ' ἔππεεμ μιτά ου.
Τζ' ἐξύπνηεν ὁ Κωσταντᾶς τῆς Μαρουλλοῦς τζ'αὶ λέει·
«Τζ'αὶ ξύπνα, ξύπνα, Μαρουλλοῦ, νὰ γῆς εἶντα ὄρομαν ἔμ πού για!»
Ἐξύπνηεν ἡ Μαρουλλοῦ τζ'αὶ λέει τζ'αὶ λαλεῖ της·
«Ἐτάνηες στὴμ ποῦγκαμ μου τζ' ἔπκιαες τὰ κλειδκιά μου,
τζ' ἐπῆες εἰς τὴ τσ'άμπραμ μου τζ'ειὰ πού 'χα τ' ἄρματά μου,
τζ' ἐχόρηες τὰ ροῦχα μου τζ' ἐζώχης τ' ἄρματά μου,
τζ' ἐπῆες εἰς τὸς στάβλομ μου τζ'ειὰ πού 'χα τ' ἄλοά μου,
ἔν ἔπκιαες τὸ νάττιμ μου παρὰ ἠς σιζινιάμ μου,
παρά 'πκιαες τὸμ μαῦρομ μου ἀπού 'ξερεν τὴς στράταν.»
Τζ'αὶ πολοᾶται ἡ Μαρουλλοῦ τοῦ Κωσταντᾶ τζ'αὶ λέει·

---

14 ἀ. γ. ποὺ βαστῶ 15 ἀ. γ. δκιὰν ἤουν 38 ἀ. γ. τὰ σπαθκιά μου

---

12 *γρυσᾶ*=χρυσᾶ. *'ν'* *νὰ* (*ἔν νὰ*) = θά. 13 *χορῶ*=φορῶ. *ρίζες*=ἀγνοῶ τί σημαίνει ἐνταῦθα ἡ λ. Ἐν ἄλλῃ παραλλαγῇ (Λαογρ. Β΄. 70) ἀντὶ ταύτης ἀπαντᾶται ἡ λ. *πρόκκες*=καρφιά. 15 *περνούριν*· συνήθως *περούνιν* = ὁ πτερνιστήρ. *σὸν ἤ δκιάν* = ὅπως. 16 *δκιόν* = ὅπως, ὡσάν. *λαωμένην* (*λαώνω*) = ὁ λαβωμένος· ὁ σεληνιαζόμενος· ὁ τρελλός. 19 *ρέσσει* = διέρχεται. 20 *ἁππάριν* = ὁ ἵππος. *σ'ισ'ινίζει* = χρεμετίζει. 21 *ἀγρώνιεν* (*ἀγρωνίζω*) = γνωρίζω. 22 *ψυστρίν* = τὸ ξυστρί, δι' οὗ ξυστρίζουν τοὺς ἵππους. *κολότζ'ιν* = κολοκύθι, τὸ περιέχον τὸν οἶνον. 24 *ἐσυστεινιάαν* = ἐσκοτεινιάσαν. *ἐμπόρηεν*· ἀγνοῶ τί σημαίνει ἡ λ. Ἐν ἄλλῃ παραλλαγῇ (Λαογρ. Β΄ 70 στ. 45) κεῖται *ἐμαύρισεν*. 27 *χώῃς* (*χώσῃς*) = θάψῃς. 34 *ὄρομαν* = ὅραμα, ὄχειρον.

«"Αμ μὲμ πιστεύκεις, Κωσταντᾶ, ἐτζ'ειαὶ ἠν τζ'εφαλήν της.»
Τζ'εῖ ποὺ τὴν εἶεγ Κωσταντᾶς ἀρκώχην τζ' ἐχυμώχην.
Σηκώνεται τζ' ὁ Κωσταντᾶς στὸ στάβλον του τζ'αὶ πάει.
«Μαῦρε μου μαυρογόνατε, μαῦρε μου ἀνεμοπόα,
νὰ πάω εἰς τὸγ καλλικᾶν νὰ σὲ ξηκαλλικώω,
νὰ πάω τζ' εἰς τὴν ἁλυτζ'ὴν ἄλας νὰ σὲ φορτώω,
ἀνήφορα κατήφορα νὰ μὲς σὲ ξηφορτώω,
ἀνήφορα κατήφορα ὥστι νὰ σὲ τελειώω.»
'Επολοήχημ μαῦρος του τοῦ Κωσταντᾶ τζ'αὶ λέει·
«'Αλλίμονός σε, Κωσταντᾶ, ἂμ μὲ ξηκαλλικώῃς,
τζ' ἂμ πᾴς εἰς τὴν ἁλυτζ'ὴν τζ' ἄλα(ς) τζ' ἂμ μὲ φορτώῃς,
ἀνήφορα κατήφορα ὥστι νὰ μὲ τελειώῃς.
"Αὸ δόξῃ τοῦ Σκλερόπουλλου τζ'αὶ βκῆτε στὸ τζ'ιρίθθιν,
οὔλους τ' ἀππάρκα πὰν ὀμπρὸς τζ'αὶ σὲμ μεινίσκει πίσω.»
Τζ'ὰ 'αμαὶ οῦ Κωσταντᾶ πολλὰ τὸ κακοφάνην,
ὀμπρὸς τὰ πίσω στράφητζ'εμ μὲ ὸ καλὸν τὸμ πκιάννει.
«Τὰ τέσσερά σου πέταλα γρυσᾶ 'ν' νὰ σοῦ ἀ κάμω,
τὰ δαχτυλίδκια ποὺ χορῶ ρίζες στὰ πέταλά σου,
τζ'αὶ τὰ γρυσᾶ ποὺ κρατῶ σελλοχαλίναρά σου.»

***

"Εδοξεν τοῦ Σκλερόπουλλου τὴμ Μαρουλλοῦν νὰ πάρῃ,
τζ' ἐπῆεν εἰς τὸν τζ'ύρην του εὐτσ'ὴν νὰ τοῦ χαρίῃ.
«Πατέρα, δός μου τὴν εὐτσ'ὴν τὴμ Μαρουλλοῦν νὰ φέρω,
νὰ φέρωμεν τὴμ Μαρουλλοῦν γιὰ νὰ μᾶς μαειρεύκῃ.
—Τζ' ἔπαρε, γυιέ μου, πομονὴν νὰ μπῶ ν' ἀστρονομήω,
στὲς τρεῖς ὧρες τῆς ἡμεροῦς ἔν νὰ σὲ σ'αιρετίω,
τζ'ἂν τό βρω τίποε καλά, νὰ σὲ καλοστρατίω.»
Παίρει του λλίην πομονήμ, μπαίννει τζ' ἀστρονομᾶ ον,
στὲς τρεῖς ὧρες τῆς ἡμεροῦς βκαίννει τζ'αὶ σ'αιρετᾶ ον.
«Μέμ πάῃς, γυιέ μου, μέμ πάῃς στοῦ Κωσταντᾶ ἠγ κάλην.
'Ο Κωσταντᾶς ἔμ πονηρός, νέττο(ς) τζ'αὶ παλληκάριν.
"Ανταν νὰ βκιάῃ τὸ σπαχίν, ὁ κόσμος τὸν τρομάρει.
—Οὔλοι πάσι στὸν τζ'ύρην τους εὐτσ'ὴν νὰ οὺς χαρίῃ,
ἐγιὼ ἤρτα στὸμ πελλόγερον νὰ μοῦ παραλαλήῃ.»
'Επῆεν εἰς τὴμ μάναν του εὐτσ'ὴν νὰ οῦ χαρίῃ.
«Μητέρα, δός μου ἠν εὐτσ'ὴν τὴμ Μαρουλλοῦν νὰ φέρω.

55 ἀ. γ. τζιρίττιν 57 τζ'αμαί 64 ἀ. γ. δόμ μου 68 ἀ. γ. τίποτε 69 ἀστρονομᾶ ο

43 ἐτζ'ειαὶ = ἐκεῖ· ἀγνοῶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν. 44 ἀρκώχην=ἀγρίεψε 47 καλλικᾶν=πεταλωτήν. ξηκαλλικώω=ξεπεταλώσω. 55 τζ'ιρρίθθιν=ἀκόντιον. 57 τζ'ὰ 'αμαὶ=ἐκεῖ γιὰ χαμαί, ἐκεῖ δά. 68 καλοστρατίω=κατευοδώσω. 72 νέττος=κατωτέρω (84) κεῖται ζβέρτος = εὐκίνητος, ἐπιδέξιος. 75 πελλόγερον=τρελόγερον.

—"Επαρε, γυιέ μου, πομονὴν νὰ μπῶ ν' ἀστρονομήω,
στὲς κυὸ ὧρες τῆς ἡμεροῦς νὰ σὲ καληιερίω,
τζ' ἂν τό βρω τίποε καλά, νὰ σὲ καλοστρατίω».
Τζ'αὶ παίρει λλίημ πομονὴμ μπαίννει τζ' ἀστρονομᾶ ον
στὲς κυὸ ὧρες τῆς ἡμεροῦς βκαίννει τζ'αὶ σ'αιρετᾶ ον.
«Μέμ πάῃς, γυιέ μου, μέμ πάῃς στοῦ Κωσταντᾶ ἠγ κάλην.
'Ο Κωσταντᾶς ἔμ πονηρὸς ζβέρτος τζ'αὶ παλληκάριν,
γέρνει σ'ίλλιους ἄδερτους, σ'ίλλιους μὲ ὸ κοντάριν,
ἄνταν νὰ βκιάῃ τὸ σπαχίν, ὁ κόσμος τὸν τρομάρει.
—Οὔλοι πὰν εἰς τὴμ μάναν τους εὐτσ'ὴν νὰ οὺς χαρίῃ,
ἐγιὼ 'ρτα στὴμ παραλαλὴν νὰ μοῦ παραλαλήσῃ.»
"Αννοιξεν τὲς ἀγκάλες του τζ'αὶ ὸθ θεὸδ δοξάζει.
«Δοξάζω σε, καλὲ θεγέ, πού 'σαι στὰ ψηλωμένα.
Θεέ μου, τζ' ἂν εἶμαι πλάσμας σου, λυπήχου μὲ τζ' ἐμέναν,
τζ'αὶ νά βρωμεν τὸγ Κωσταντᾶγ γυμνὸν εἰς τὸ τραπέζιν,
τὴς σ'ύλλαν τὴγ κουλουκαρκὰ στὸν ἄλυσοδ δημμένην,
τὴς σ'ύλλαν τὴλ λαμπρόστομη στὸλ λάκκολ λατσ'ισμένην.»
Θέλεις ὁ νὸς Θεὸς ἤουγ, Γριστὸς τζ' ἐπάκουέν του,
τζ'αὶ ηὗραν τζ'αὶ ὸγ Κωσταντᾶγ γυμνὸν εἰς τὸ τραπέζιν,
τὴς σ'ύλλαν τὴγ κουλουκαρκὰ στὸν ἄλυσογ γημμένην,
τὴς σ'ύλλαν τὴλ λαμπρόστομη στὸλ λάκκολ λατσ'ισμένην.
Τζ'εῖ ποὺ τὸν εἶγεγ Κωσταντᾶς σ'ίλλιες χαρὲς ἐπῆρεν.
«Καλῶς ἦρτεν ὁ Σκλερόπουλλος νὰ φᾶ νὰ βκῆ μιτά μου,
νὰ φάμεν ἄγρη τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὀφτὸμ περτίτζιν,
νὰ φάμ' ἀρκοτζ'εράμομ ποὺ τρῶν ἀντρεικωμένοι,
νὰ βκιοῦμεν τὸ γλυτζὶγ κρασὶμ ποὺ πίννουχ κουμισμένοι,
ποὺ πίννουσιν οἱ ἄρρωστοι τζ'αὶ βρέχουνται γιαμμένοι.»
'Επολοήχην ὁ Σκλερόπουλλος τοῦ Κωσταντᾶ τζ'αὶ λέει·
«"Εν ἦρτεν ὁ Σκλερόπουλλος νὰ φᾶ νὰ βκῆ μιτά σου,
νὰ φάῃ ἄγρη τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὀφτὸμ περτίτζιν,
νὰ φᾶ ἀρκοτζ'εράτιομ, ποὺ τρῶν ἀντρεικωμένοι,

81 ἀστρονομᾶ ο 83 τοῦ Κωσταντᾶ 93 ἀ. γ. γημμένην 94 (98) λατσισμένην 96 ἀ. γ. δυμνόν. 102 ἀ. γ. ἀρκοτζ'εράτιομ.

79 στὲς κυό=στὲς δυό. 'Αξιοσημείωτος ἡ συγχώνευσις τοῦ ς+δ εἰς ζ. 85 γέρνει= δέρνει. ἄδερτους=ὁ ἄδαρτος, ὁ μὴ δαρείς (;)· ἡ λέξις πιθανώτατα κεῖται ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς κειμένου ἄραβτος (=χωρὶς ῥαβδίον)· πρβλ. Σακελλαρίου, Κυπριακὰ Β'. 22, 76. καὶ Λαογρ. Β'. 76, 15-18. 72-78. 88 παραλαλὴν=τὴν παραλαλοῦσαν, ἐκ τοῦ παραλαλῶ. 92 κουλουκαρκὰ = ἡ ἔχουσα κουλούκια μικρὰ καὶ διὰ τοῦτο ἀγρία. 94 λατσ'ισμένη = λακκισμένη, κειμένη ἐν τῷ λάκκῳ. 99 εἶγεγ=εἶδεν. 101 ἄγρη· βλ. Λαογρ. Η' 230 καὶ 568. 102 ἀρκοτζ'εράμιον· βλ. Λαογρ. Η' 230 καὶ 568. Οἱ χωρικοὶ κατὰ τὸν συλλογέα τὸ ἑρμηνεύουν: πιπέρι. 103 χουμισμένοι=φημισμένοι. 104 βρέχουνται= βρίσκονται.

νὰ πκῆ γλυκόποτογ κρασίμ, ποὺ πίννουχ χουμισμένοι,
ποὺ πίννουσιν οἱ ἄρρωστοι τζ'αὶ βρέχουνται γιαμμένοι·
ἡ κάλη σου μοῦ ἄρεεν τζ' ἤρτα νὰ σοῦ ἠμ πάρω.»
Τζ'αὶ πολοᾶται Κωσταντᾶς Σκλερόπουλλου τζ'αὶ λέει·
«Ἔπαρε λλίημι πομονὴν νὰ μπῶ νὰ ἠν ἀλλάξω,
γιατὶ ἔς στράτα μακρυὰ τζ' ἔν νὰ μὲ περιπαίζουν.»
Ἔν τοῦ ἐπῆραμ πομονὴμ μήτε καρτερωσύνην,
γουττοῦσιμ πὰ στὸγ Κωσταντᾶν ἀνάσ'ελλα ὀβ βάλλουν,
ἐρράψασιν τ' ἀμμάδκια του τρεῖς δίπλες τὰ ραφίδκια,
τζ' ἐγῆσαν τζ'αὶ τὰ σ'έρκα ου τρεῖς γίπλες τ'ἀλυσίδκια,
ἔβαλαμ πὰ στοὺς νώμους του τρεῖς πύρκους· τὰ μολύβκια,
τζ' ἐβκιάσιν τὴμ Μαρουλλοῦν τζ' ἐκάμαν τζ'εῖ νὰ πᾶσιν.
Τζ'αὶ πολοᾶται Μαρουλλοῦ τοῦ Κωσταντᾶ τζ'αὶ λέει·
«Θαμμάζομαί σε, Κωσταντᾶ, τὰ λόγια ποὺ μοῦ λάλες,
πὼς γέρνεις σ'ίλλιους ἄδερτους σ'ίλλιους μὲ ὸ κοντάριν,
τζ' ἄνταν νὰ βκιάῃς τὸ σπαχίν, ὁ κόσμος σὲ τρομάρει.»
Τζ' ἐπολοήχημ Κωσταντᾶς τῆς Μαρουλλοῦς τζ'αὶ λέει·
«Τζ'αὶ λάμνε, λάμνε, Μαρουλλοῦ, τζ' ἐγιὼ 'ν' νὰ ξηκοπρίω,
τζ' ἔχω χωράφκια ἄποτα τζ' ἔν νὰ τὰ κοπρίω.»
Ἐγρύλλωεν τ' ἀμμάδκια ου τζ' ἔκοψεν τὰ ραφίδκια,
τζ' ἄννοιξεν τὲς κουτάλες του κόβκει τζ'αὶ τ' ἀλυσίδκια,
ἔσουεν τζ'αὶ τοὺς νώμους του τζ' ἐππέαν τὰ μολύβκια,
τζ' ἐπῆεν εἰς τὴ το'άμπραν του τζ'ειὰ πού 'σ'εν τ' ἄρματά ου,
τζ' ἐχόρησεν τὰ ροῦχα του τζ' ἐζώχην τὰ σπαθκιά ου,
τζ' ἐπῆεν εἰς τὸς στάβλον του τζ'ειὰ πού 'σ'εν τ' ἄλοά ου,
βάλλει τῶν ἁππαρκῶφ φωνὴν τῶν ἐνενηνταπέντε,
ὅσοι ἐξέραμ πόλεμον ἐγέρναν τζ' ἐψοφοῦναν,
τζ'αὶ κάτι μικροπούλορα γαῖμαν ἑκατουροῦναν.
«Ποιοὺς ἒν ὁπόγιος τζ' ἄξιος νὰ στρέψῃ ἠν τζ'υράν του ;»
Τζ' ἐπολοήχην ὁ γεράππαρος ἀπού ἠν ἔσσω πάγνην·
«Ἐγιώνι εἶμαι ὁπόγιος τζ' ἄξιος νὰ φέρω ἠν τζυράμ μου,
γιατὶ μὲ κρυφοτάϊζεγ κλιθθάρις στὴμ ποδκιάν της,
γιατὶ μὲ κρυφοπότιζεν νερὸμ μὲ τὸ σαάνιν.
Τζ'αὶ βάρ' μου χάσ'ες δώδεκα τζ'αὶ ποτζ'οιλίτες δέκα,
τζ' ὁμπροστιλλῖνες δεκαοχτὼ νὰ μὲν ἠξησελλίω,

118 ἀ.γ. δίπλες. 131 τσάμπραν.

116 *γουττοῦσιμ*=βουτοῦσι, ὁρμῶσι. *ἀνάσ' ελλα*=ἀνάσκελλα. 118 *ἐγῆσαν*=ἔδεσαν. 126 *ξηκοπρίω*=ξεκοπρίσω. 129 *κουτάλες*=αἱ ὠμοπλάται. 130 *ἔσουεν* =ἔσεισε. 137 *ὁπόγιος*· ἀγνοῶ τὴν σημασίαν. 138 *γεράππαρος*=ὁ γέρων ἵππος. *πάγνην*=φάτνην. 141 *σαάνιν*=σαχάνι, δοχεῖον χαλκοῦν· ἡ λ. τουρκική. 142 *χάσ'ες*=τὰ χονδρὰ καλύμματα τῶν ἵππων. *ποτζ'οιλίτες*=ποκοιλίτης· τὸ περὶ τὴν κοιλίαν λωρίον. 143 *ὁμπροστιλλῖνες*=τὰ κρατοῦντα ἔμπροσθεν λωρία. *ἠξησελλίω*=ξεσελλίσω, ἀποβάλω τὴν σέλλαν, ἢ σὲ ἐκ τῆς σέλλας.

τζ'αὶ χαλινάριβ βαρετὸγ γιὰ νὰ βαρῇ νὰ τρέχω,
τζ'αὶ μὲ τὸ γληορώττεροβ βάλε δκυὸ φτερνιστῆρκα.»
Περνούριδ δὲν ἐγύρεψες ὸν ἤουμ μαχημένος·
ἀππηᾷ τζ'αὶ καλλιτζ'εύκει ου ἀετὸς μαρτο'ελλωμένος.
Φτερνιστηρκὰμ ποὺ τ' ἀχτυπᾷ στοὺς οὐρανοὺς ἠβκαίννει,
τζ'αὶ μὲ τὰ νέφη παρπατεῖ μὲ τοὺς ἀνέμους πάει·
Τζ'αὶ τζ'ὰ 'αμαὶ οὖ Κωσταντᾶ πολλὰ ου βαρυφάνην.
«Μαῦρε μου ἀσπρογόνατε, μαῦρε μου ἀνεμοπόα,
τζ' ἤσουμ πουλάριδ δκέτικον τζ' ἐγιὼ ἐμέρωννά σε,
τζ' ἤσουμ πουλάρων τρέτικον τζ' ἐκαβαλλίτζ'ευκά σε,
τωρὰ ποὺ μισοτζ'αίρεψες ἒν νὰ μὲ φαραντζ'ίσῃς;»
Τζ'αὶ πολοήχημ μαῦρος τον τοῦ Κωσταντᾶ τζ'αὶ λέει·
«Τζ'αὶ πογιοξ'ώχου τζ' ἔβκαλε τζ'εῖνα τὰ φτερνιστῆρκα,
τζ'αὶ χάμνα τὶς ὀμπροστινὲς σφίξε ἐς πισιλλῖνες,
πέρκι πατήσ' ὁ μαῦρος σου τὴγ γῆν τὴς 'στερκωμένην.»
Ἐπογιοξ'ώχην τζ' ἔβκαλεν τζ'εῖνα τὰ φτερνιστῆρκα,
χαμνᾷ του ἐς ὀμπροστινές, σφίγγει ἐς πισιλλῖνες,
τζ' ἐπάτηεν ὁ μαῦρος του στὴγ γῆν τὴς στερκωμένην.
Εἶεν ἕναν ἀρκάγρωπον τζ' ἔκαμνεζ ζευκάριν,
πρῶτα χρυπᾷ ου μουστουμὰν τζ' ὕστερα σ'αρετᾷ ον,
ξαναδκιᾷ ου ἄλλημ μὰν τζ' ὕστερας ἀρωτᾷ ον·
«Τταμένα, ρὲ ἀρκάγρωπε, πόσα φουσᾶτα ρέξαν ;
—Ἔρρεξεν ἕναν τὸ πρωΐν, ἕναν τὸ μεσομέριν.
Ἄμμον ἔσ'ει ἡ χάλασσα, φύλλα ἔχουν τὰ δέντρα,
μὰ τζ'εῖνον τοῦ Σκλερόπουλλου ἀκόμα ἔμ περίτου.
—Ἀτζ'απα, ρὲ ἀρκάγρωπε, φτάνω ους εἰς τὴς στράταν ;
—Ἂν ἔν ὁ μαῦρος σου γλήορος, φτάννεις τους εἰς τὴς στράταν.»
Ὥστι νὰ πῇ ὀλ λόον του τζ' ὥστι νὰ ὸν τελειώῃ,
τζ'εῖνος τὲς ἄκρες ἔφταεν τζ' οἱ μέσες ἐτελειῶαν,
στὴγ γύρισην τοῦ μαύρου του βρίσκει ἠμ Μαρουλλοῦν του.
«Τζ'αὶ πέ μου, ἂς σὲ φίληεγ, κόβκω ἀ δκυό ου σ'είλη.
Πέ μου, ἂς σὲ τσίμπηεγ, κόβκω ἀ δκυό ου σ'έρκα.»
Τζ'αὶ πολοήχημ Μαρουλλοῦ τοῦ Κωσταντᾶ τζ'αὶ λέει·
«Θαμμάζομαί σε, Κωσταντᾶ, τὰ λόγια ποὺ μοῦ λέεις!

165 ἀ.γ. ἀρκάδρωπε 167 ἀ.γ. θάλασσα

144 *βαρετὸ*=βαρύ. 147 *μαρτο'ελλωμένος*· ἀγνοῶ τὴν σημασίαν τῆς λ. 152 *δκέτικον* = διετές. 153 *τρέτικον* = τριετές. 154 *μισοτζ' αίρεψες* = ἐγήρασες. *φαραντζ'ίσῃς*=ρίψῃς εἰς φάραγγα. 156 *πογιοξ'ώχου*=πιθανῶς κύψε ἐπιδεξίως· ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς κεῖται : *πεδεξιώσου* (Λαογρ. Β.' 70, 32). 157 *χάμνα*=χαλάρωσε. 162 *ἀρκάγρωπον*=ἀγριάνθρωπον, ἀγροῖκον. 163 *μουστουμάν*· ἄλλαχοῦ *μουστουνιὰν*=ράπισμα. 165 *Τταμένα*· ἀγνοῶ τὴν σημασίαν τῆς λ. 169 *ἀτζ'απα* =ἄραγε. Ἡ λ. τουρκική.

Ἐφίλεν, ἐτσίμπεν, ὅ,τ' ἔχελεν ἐπῆρεν.»
Ξαναγιπλάζει τὸ σπαχίν, κόβκει ἠν τζ' ὀραλήν του,
τζ' ἔβκιαεν τζ'αὶ ἠμ Μαρουλλοῦν τζ'αὶ κάμνει τζ'εῖ τζ'αὶ πάει.
Πάνω στὰ ἐπουράνια ἀγγέλοι λουτουρκοῦσιν,
ζωὴν τζ'αὶ γρόνια νὰ 'χουσιν δσ' ἔμ πού τ' ἀγροικοῦσιν.
Τζ'αὶ τζ'είνος πού τὸ ἔβκαλε δκιὸμ ποιητὴς λοᾶται,
τζ'είνου πρέπει μακάριση τζ' ἐμένα τὸ σπολλάτε

Παρὰ Ἀντώνη Μοσόνη, ἀγραμμάτου, ἐτῶν 60, ἐκ Γαληνῆς Τυλληριᾶς.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΛΑΣ
ἐκ Κάμπου Κύπρου.

Τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα εἶναι συμπεφυρμένον ἐκ δύο ᾀσμάτων. Τὸ πρῶτον μέχρι τοῦ στ. 61 εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ Χρ. Γ. Παντελίδου δημοσιευθέντος ἐν Λαογραφίᾳ Β'. 69,3 ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ τραοῦιν τοῦ Κωσταντᾶ τσ'αὶ τῆς Μαρουδκιᾶς*», τὸ δὲ δεύτερον εἶναι τὸ γνωστὸν ᾄσμα τῆς ἁρπαγῆς τῆς συζύγου τοῦ Κωσταντῆ ὑπὸ τοῦ Σκληροπούλου, τὰς παραλλαγὰς τοῦ ὁποίου συνεκέντρωσεν ὁ Πολίτης ἐν Ἐκλογαῖς ἀρ. 75 σ. 98 καὶ 282, 75 Α'. Παραλλαγὴν ὁμοίως συμπεφυρμένην ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Ξεν. Φαρμακίδης (Κύπρια ἔπη σ. 18).

Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία παρουσιάζει φαινόμενά τινα ὄχι πολὺ γνωστὰ διὰ τὸ κυπριακὸν ἰδίωμα. Τὸ πρῶτον τούτων εἶναι ἡ ἀποβολὴ τοῦ σ μεταξὺ δύο φωνηέντων εἰς τὸν ἀόριστον. Τὰ παραδείγματα εἶναι πολυάριθμα: *ἐποτζ'οίμιεν* (3) [1]), *ἐτάνηε* (4), *ἔπκιαεν* (4), *ἐχόρηεν* (6,132), *ἔβκιαεν* (8,9,180), *περάῃς* (11), *ἐπάτηεν* (19), *ἀγρώνιεν* (21), *ἐσυστεινιάαν* (24), *ἐμπόρηεν* (24), *ἠσκοτώῃς* (26), *χώῃς* (27), *ἔππεεν* (32), *ἐξύπνηεν* (33,35), *ἔπκιαες* (36,40), *ἐχόρηες* (38), *παράπκιαες* (41), *ξηκαλλικώω* (47), *φορτώω* (48), *ξηφορτώω* (49), *τελειώω* (50), *ξηκαλλικώῃς* (52), *φορτώῃς* (53), *τελειώῃς* (54), *χαρίῃ* (63, 74, 76), *ἀστρονομήω* (66, 78), *σ'αιρετίω* (67), *καλοστρατίω* (68,80), *καλημερίω* (79), *ἐπάκουεν* (95), *ἄρεεν* (111), *ἐβκιάασιν* (120), *ξηκοπρίω* (126), *κοπρίω* (127), *ἔσουεν* (130), *ἐππέαν* (130), *ἐψοφοῦαν* (135), *ἐκατουροῦαν* (136), *ἠξησελλίω* (143), *ἐπάτηεν* (161), *τελειώῃ* (171), *ἐτελειῶαν* (172), *φίλεεν* (174), *ἐφίλεεν* (178), *ἐτσίμπεεν* (178). Ἐλάχιστα μόνον παραδείγματα ὑπάρχουσι διατηρήσεως τοῦ σ οἷον: *παραλαλήῃ* (75,88), τὰ ὁποῖα ἴσως ὀφείλονται εἰς παραδρομὴν τοῦ συλλογέως. Ὁ Παντελίδης [2]) σημειώνει τὸ φαινόμενον ὡς τροπὴν τοῦ ς εἰς *h* ἔν τισι χωρίοις τῆς Κύπρου καὶ δὴ τῆς Β. Πάφου. Τὸ παρὸν ᾄσμα ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Τυλληριᾶς. Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ φαινόμενον περιορίζεται μόνον εἰς τὴν κατάληξιν *σα* εἴτε ἀορίστου εἶναι εἴτε παρατατικοῦ, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δὲν πρόκειται περὶ *φωνητικοῦ* φαινομένου, τροπῆς δηλονότι τοῦ σ εἰς *h*, ἢ ἐκπτώσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ ἀναλογικοῦ, ἤτοι περὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἀσίγμου καταλήξεως: α-ες, κτλ. τοῦ β΄: ἀορίστου, *εἶχα, εἶπα* κ.τ.λ. καὶ εἰς τὸν α΄. καὶ μαζὶ καὶ εἰς τὸν παρατατικόν. Ἡ *φωνητικὴ* τροπὴ εἶναι τι πολὺ γενικώτερον, εἶναι νόμος φθογγικός, προϋποθέτων ἀλλοίωσιν τῆς προφορᾶς καὶ ἐπεκτεινόμενος εἰς ὅλον τὸν λεκτικὸν θησαυρόν. Ἐὰν δηλονότι ἡ τρο-

[1]) Ὁ ἐν παρενθέσει ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν στίχον.

[2]) Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἀθ. 1929 σ. 42-3.

πὴ ἦτο φωνητικὴ θὰ ἔπρεπε τὸ ς μεταξὺ δύο φωνηέντων νὰ ἀποβάλλεται ἢ νὰ τρέπεται εἰς *h* εἰς πᾶσαν χώραν τῶν λέξεων, εἴτε κατάληξιν εἴτε ρίζαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ *h*, τὸ ὁποῖον σημειώνει ὁ Παντελίδης, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἢ ἡ πληροφορία εἶναι ἀνακριβὴς ἤ, ἂν τοῦτο δὲν συμβαίνει, πρόκειται περὶ ὑστερογενοῦς ἀναπτύγματος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμῳδίας.

Τὸ δεύτερον εἶναι ἡ ἀποβολὴ τοῦ τ τῶν ἄρθρων καὶ ἀντωνυμιῶν *τοῦ, τόν, τούς, τῆς, τήν, τές, τό, τά, τοῦτος*, ἐν συνεπείᾳ μεταξὺ δύο φωνηέντων, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ γ΄. πρόσωπον τοῦ παρατατικοῦ καὶ μεμονωμένως εἰς τὰς λέξεις *κρατῶ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *τίποτε*. Τὰ παραδείγματα καὶ ἐδῶ εἶναι πολυάριθμα: *γόνατά ης* (3), *κλειδκιά ου* (4), *ἄρματά ου* (5, 131), *ροῦχα ου* (6), *σπαθκιά ου* (6, 132), *ἀλοά ου* (7, 133), *κραῶ* (14), *ἤουν* (15), *καλλιτζ'εύκει ου* (16,147), *τούην νὰ ἠν ὥραν* (23), *νὰ ἠν ἠσκοτώῃς* (26), *τζ'αὶ ἀ ροῦχα ης* (27), *ἔν νὰ ἠφ φιλήῃ* (28), *ἐτζ'οιμάουν* (31), *μιτά ου* (32), *παρὰ ὴς* (40), *τζ'ὰ 'αμαί οῦ* (57), *νὰ σοῦ ἀ κάμω* (59), *τίποε* (68, 80), *ἀστρονομᾷ ον* (69,81), *σ'αιρετᾷ ον* (70,82), *στοῦ Κωσταντᾶ ἠγ κάλην* (71,83), *νὰ οὺς χαρίῃ* (74,87), *δός μου ἠν* (77), *μὲ ὸ κοντάριν* (85,123), *τζ'αὶ ὸδ θεὸδ* (89), *νὰ σοῦ ἠμ πάρω* (111), *νὰ ἠν ἀλλάξω* (113), *ἀνάσ'ελλα ὸβ βάλουν* (116), *νὰ στρέψῃ ην* (137), *ἀποὺ ην* (138), *νὰ φέρω ην* (139), *ἤουμ* (146), *τζ'ὰ 'αμαί ου...πολλά ου* (150), *σφίξε ὲς* (157), *σφίγγει ὲς* (160), *χτυπᾷ ου . . . . σ'αιρετᾷ ον* (163), *ξαναδκιᾷ ου. . . . ἀρωτᾷ ον* (164), *φτάννω ους* (169), *πῇ ὸλ λόον του... νὰ ὸν* (171), *βρίσκει ἠμ* (173), *κόβκω ἀ δκυό ου* (174,175), *τζ'αὶ ἠμ* (180) καὶ εἴτι ἄλλο. Ἐξαιρέσεις ὀλίγας ἔχω νὰ σημειώσω: *νὰ τὴμ* (2), *τζ'είνη τὸν* (3), *παρὰ τὴς* (8), ἐν τῷ αὐτῷ ὅμως στίχῳ κατωτέρω (40) *παρὰ ὴς, νὰ σοῦ τὰ κόμω* (12), κατωτέρω ὅμως *νὰ σου ἀ κάμω* (59), *ρέσσει τὰ χωρκὰ* (19,20), *νὰ τὰ χώῃς* (27), *λαλεῖ της* (35), *τζ'αὶ ποὺ τὴν* (44), *πολλὰ τὸ* (57), *τ' ἀμμάδκια του* (117), *ροῦχα του* (132), *μὲ τὸ* (145), *μὲ τὰ* (149), *μὲ τοὺς ἀνέμους* (149), *τοῦ Κωσταντᾶ* (155), *χάμνα τὶς* (157), *χαμνᾷ του* (160), *ποὺ τὸ ἔβκαλε* (183) καὶ εἴ τις ἄλλη. Αὗται ἢ ὀφείλονται εἰς παραδρομὴν τοῦ συλλογέως, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, ἤ, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ᾄσματος ἴσως, νὰ εἶναι λείψανα τῆς παλαιοτέρας ἀρτιωτέρας μορφῆς. Ὁλίγα ἄλλα παραδείγματα δικαιολογοῦνται ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς συνεπείας λόγῳ τῆς τομῆς: οἷον *Κωσταντᾶ | τὰ λόγια* (122), *Μαρουλλοῦ | τοῦ Κωσταντᾶ* (176), *Κωσταντᾶ | τὰ λόγια* (177) καὶ ἄλλα. Τὸ φαινόμενον δὲν σημειώνει ὁ Παντελίδης. Διότι ἡ ἐν σ. 50 σημειουμένη παράλειψις τοῦ τ λόγῳ ἀνομοιώσεως δὲν ἐφαρμόζεται ἐνταῦθα, εἰμὴ μόνον εἰς τὸ παράδειγμα *τούην νὰ ἠν ὥραν* (23). Ὅτι καὶ ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ φωνητικῆς ἐκπτώσεως τοῦ τ εἶναι φανερόν, ἐφ'ὅσον ἡ ἔκπτωσις περιορίζεται εἰς τὰς εἰδικὰς μόνον αὐτὰς περιπτώσεις. Ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου δὲν εὑρίσκω. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ τοῦτο λεπτομερέστερον καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν λόγον τῶν χωρικῶν.

Τρίτον ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ τροπὴ τοῦ *δ* εἰς *γ* εἰς τὰ παραδείγματα: *εἶγεγ*=εἶδεν (99) καὶ ἐν συνεπείᾳ *ἔμ πού για*=ἔν ποὺ εἶδα (34). Ἡ τροπὴ τοῦ *δ* εἰς *γ* εἰς τὸ κύπριον ἰδίωμα δὲν εἶναι τι ἄγνωστον, οἷον *δέρνει-γέρνει* (85,123), *δίπλες-γίπλες* (118). Ἐν τούτοις παρατηρῶ ὅτι εἰς ὅλα τὰ ὑπὸ τοῦ Παντελίδου παρατιθέμενα παραδείγματα (σ. 37) πρόκειται περὶ τροπῆς τοῦ ἀρκτικοῦ *δ*. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀντιστρόφου ἔχομεν παράδειγμα ἐν τῷ ᾄσματι *γυμνὸς-δυμνός*, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ Παντελίδης (σ. 37) μόνον ἐκ Δωδεκανήσων σημειώνει.

Τέταρτον ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ τροπὴ τοῦ συμπλέγματος *πκ* εἰς *βκ*, οἷον *ἔβκιαεν*=ἔπιασεν (8,9,180), *ἄνταν νὰ βκιάῃ* (73,86), *ἐβκιάασιν* (120), *νὰ βκιάῃ* (124), *νὰ βκῇ* (100,106), ἀλλὰ καὶ *νὰ πκῇ* (109), *νὰ βκιοῦμεν* (103). Τὸ σύμπλε-

γμα πκ, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, οὔτε σύνηθες οὔτε ἀρχικὸν εἶναι ἐν τῇ νεοελληνικῇ. Εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα εἶναι ἀναντιρρήτως δευτερογενές, προελθὸν ἐκ τοῦ θεματικοῦ π μετὰ τοῦ ἐκ τῆς συνιζήσεως ἐν Κύπρῳ ἀναπτυχθέντος κ: ἔπιασε-ἔπκιασε, νὰ πιῇ-νὰ πκῇ. 1) Τὸ δευτερογενὲς αὐτὸ σύμπλεγμα συνήθως διατηρεῖται παρὰ τὸν γενικὸν καὶ πανελλήνιον νόμον, καθ' ὃν ἐκ τῶν δύο ἐν συμπλέγματι ψιλῶν ἢ δασέων τὸ ἓν ἀπαραιτήτως τρέπεται εἰς δασὺ ἢ ψιλόν 2). Εἰς τὰ ἀνωτέρω ὅμως παραδείγματα δὲν διετηρήθη, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπροχώρησεν ἡ τροπὴ μέχρι τοῦ δασέος φ, ὅπως θὰ ἔπρεπε, σταματήσασα εἰς τὸ μέσον β.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Κυπριακαὶ παραλλαγαὶ ᾀσμάτων.

Ἐν Λαογραφίας Θ' 197, 68 ἐδημοσιεύθη παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ ᾄσματος: *Τρεῖς καλογέροι κρητικοὶ καὶ δυὸ ἀπὸ τ' Ἅγιον ὄρος κ.τ.λ.*

Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἀπαντᾶται καὶ ἐν Κύπρῳ (Ἀλεθρικὸν Λάρνακος) ὑπὸ δύο παραλλαγάς, δυστυχῶς κολοβάς, ἃς κατέγραψα πρὸς ἀποθησαύρισιν. Μοὶ διηγήθησαν οἱ ὑπαγορεύσαντες ὅτι ἕνεκα τῆς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μὴ ἀπαγγελίας τὸ ἐλησμόνησαν, καθότι δὲν τὸ εἶχον ἀπομνημονεύσει καλῶς· τὸ πλῆρες γινώσκουσιν εἰς τὸ χωρίον Κίτι. Τραγουδεῖται μὲ χρόνον ἀργὸν εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, ὡς ἐν ὥρᾳ θερισμοῦ, ὁδοιπορίας κ. τ. τ. Φέρεται δὲ ἄνευ ὀνόματος.

Παραλλαγὴ Α'.

Τρεῖς καλοῆροι κρητιτζ"οὶ τζ"αὶ τρεῖς ποὺ τ' Ἅγιον ὄρος,
καράβιν ἁρματώσασις 'ς τὴν Κρήτην γιὰ νὰ πάσιν.
'Σ' τὸδ δρόμομ ποὺ πηαίνναιν, 'ς τὸδ δρόμομ ποὺ πηαίνναν,
μικρὴ φουρτοῦνα φύσησεν, μικρὸς βορκᾶς ἐπῆρεν.
«'Ἔσ σὲ φοοῦμαι, κῦρ βορκᾶ, ὅσον τζ" ἄθ θέλεις φύσα·
ἔχω καράβιμ προύντζενον, κατάρκια ἀρσαλένα,
ἔχω τριὰ μιτσ'όπουλλα, ποὺ τὸν τζ"αιρὸν χνωρίζουν,
τὸ ἓν χνωρίζει τὸ πρωΐν, τ' ἄλλον τὸ μεσομέριν,
τὸ τρίτον, τὸ μιτσ'όπουλλον 3), χνωρίζει τζ"αὶ τὸ βράδυ.
Σάρταρε 4), βρὲ μιτσ'όπουλλο, 'ς τὸ μεσινὸν 5) κατάρτιν.»
Γελῶντα, παιζῶντα 6) ἔβκαινε, κλαμῶντα 7) κατεβαίννει.
«Τί ἔχεις, βρὲ μιτσ'όπουλλο, τζ"αὶ κλαὶς τζ" ἀναστενάζεις;
—Εἶδα τὴβ Βοῦλλαν 8) τζ" ἄστραψεν, τζ" ἠ Μάρτα θὰ χαλάσῃ.»

1) Πρβλ. *Παντελίδην* ἔνθ' ἀν. σ. 8. 2) Πρβλ. *Παντελίδην* ἐνθ. ἀν. σ. 42. Ὁ νόμος δὲν διατυποῦται ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Παντελίδου, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς: δὲν τρέπεται τὸ ἓν εἰς ψιλόν, ἀλλ' εἰς δασὺ ἢ ψιλόν, ἀναλόγως τοῦ συμπλέγματος. 3) Ἀντὶ *μουτσ'όπουλλον* ναυτόπουλον, ναυτόπαις. 4) Πήδα, ἰταλιστί. 5) Μεσαῖον. 6) Παίζων. 7) Κλαίων. 8) Ἄγνωστος σημασίας λέξις ἐνταῦθα. Ἴσως νὰ εἶναι ἡ λέξις *μπόρες*, ἥτις νὰ παρεφθάρη εἰς τὸ στόμα τοῦ ὑπαγορεύσαντος. [Πιθανῶς πρόκειται περὶ τοπωνυμίου.—Σ. τ. Δ.].

Τὸλ λόον ἓν ἐτέλειωσεν, ὁ λόος δὲν τελειώννει,
γεμών' ἡ θάλασσα παννιὰ τζ" οἱ ἄμμοι παλληκάρκα,
τὸ τρίτον τὸ μιτσ'όπουλλον σαράντα ὥρες μπλέει 1).

Ἐν Ἀλεθρικῷ 9 Ἰουλ. 1928 Γεώργης Χρήστου
ἐτῶν 30, ἀγράμματος, γεωργός.

Παραλλαγὴ Β'.

Τρεῖς καλογέροι Κρητιτσ'οὶ τζ"αὶ τρεῖς ποὺ τ' Ἅγιον ὄρος,
καράβιν ἁρματώσασιμ μὲ τὸ Χριστὸς ἀνέστη
τζ"αὶ μὲ τὸ Κύρι' ἐλέησον 'ς τὴν Κρήτην γιὰ νὰ πάσιν.
Τζ" ἀρώσησεν ὁ ναύτης του, ὁ γέρω καπετάνος.
«Κρῖμας 'ς τὸν νιὸν τζ" ἀρώσησες 'ς τοῦ καραβκιοῦ τὴμ πλώρην.
Ἐν ἔσ'ει μάναν νὰ τὸγ κλαί', τζ"ύρην 2) νὰ τὸλ λυπᾶται,
μήτ' ἀδερφόν, μήτ' ἀδερφὴν νὰ τὸμ ψυχοπονέσῃ!
Γιὰ σήκου πάνω ναύτη μου, τζ" ἄ γέρω κομιτζ"ὴ μου, 3)
νὰ κουμπασάρῃς τὸν τζ"αιρὸν νὰ βκοῦμες σὲ λιμάνι.»

Ἡ δευτέρα αὕτη παραλλαγὴ μοὶ ὑπηγορεύθη ἐν Ἀλεθρικῷ τὴν 10 Ἰουλίου 1928 ὑπὸ τοῦ Ἀγαθαγγέλου Ἀντωνίου, εἰκοσαετοῦς ἐγγραμμάτου γεωργοῦ.

[Τὰ ἀνωτέρω ᾄσματα δὲν εἶναι παραλλαγαὶ τοῦ ἐν Λαογραφίᾳ Θ' 197, 68 εἰμὴ μόνον κατὰ τοὺς πρώτους στίχους. Τὸ πρῶτον ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον τύπον τοῦ ᾄσματος τοῦ *Κὺρ Βοριᾶ* (βλ. *Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 88), τὸ δὲ δεύτερον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τοῦ θνήσκοντος ναύτου (Λαογρ. Δ' 169, 58). — Σ. τ. Δ.]

Σαράντα παλληκάρκα.

Σαράντα παλληκάρκα τζ" ἀποὺ τὴν Λιβαδκιάν,
καράβιν ἁρματώσασιν νὰ πὰν εἰς τὴγ κλεψ' ὰν 4).
'Σ' τὸδ δρόμομ, ποὺ πααίνναν, γέρον ἀνταμώσασιν.
«Ὥρα καλή σου, γέρο. — Καλῶς τα τὰ παιδκιά.
Ποῦ πάτε, βρὲ κοπέλλια, ποῦ πάτε, βρὲ παιδκιά;
— Πάμεν γιὰ νὰ πατήσουμεν τὴν Τριπολιτζ"άν.
— Μέμ πάτε, βρὲ κοπέλλια, μὲμ πάτε βρὲ παιδκιά, εἰς τὴν Τριπολιτζ"άν,
τζ" ἔσ'ει γλυτζ"ὺγ κρασάτσ'ιν, κουμανταρκὰμ πολλήν,
θὰ πκῆτε, θὰ μεθύσετε τζ"αὶ θὰ σᾶς πκιάσουσιν,
'ς τὴφ φυλακὴν σᾶς βάλλουν τζ"αὶ νὰ σᾶς κρεμμάσουσιν.
— Πάμεν, τζ"αὶ σύ, θκειὲ γέρο, γιὰ νὰ μᾶς βοηθᾷς.
— Δὲν ἠμπορῶ, βρὲ κοπέλλια, γιατὶ πκιὸν ἐγέρασα.
Περάστε ποὺ τὸδ δρόμον τζ" ἀποὺ τὸμ μαχαλλᾶν,
τζ"αὶ πάρτε τὸν υἱόμ μου, τζεῖν' τὸν Νικηταρᾶν,

1) Κολυμβᾷ. 2) Ἀντὶ κύρην, κύριον· οὕτω καλεῖται ἐν Κύπρῳ ὁ πατήρ 3) [Ναυτικός· ἡ λ. τουρκική: gemidzi.—Σ. τ. Δ.]. 4) Κλοπήν.

15 ποὺ ἔσ'ει λαοῦ ποάρκα, πέρτικας τὰ φτερά,
ποὺ ἀχτυπᾷ τῶμ ποδκιῶν του τζ' ἀννοίει τὰ φτερὰ
τζ'αὶ βκαίννει 'ς τὰ βουνά.»
Πέρασαμ ποὺ τὸδ δρόμον τζ' ἀποὺ τὸμ μαχαλλᾶν
τζ" ἐπῆραν τὸν υἱόν του, τζ'εἶν' τὸν Νικηταρᾶν,
20 ποὺ ἔσ'ει λαοῦ ποάρκα, πέρτικας τὰ φτερά,
τζ' ἀχτύπαν τῶμ ποδκιῶν του τζ' ἄννοιεν τὰ φτερὰ
τζ" ἔβκαιννες στὰ βουνά.

Καὶ τὸ ᾄσμα τοῦτο εἶναι κολοβόν. Μοὶ ὑπηγορεύθη τὴν 9 Ἰουλίου 1928 ἐν Ἀλεθρικῷ ὑπὸ τοῦ Γεωργῆ Χρίστου, ἐτῶν 30, χωρικοῦ τελείως ἀγραμμάτου. Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι κυπριακῆς ὑποθέσεως, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων ἑλληνικῶν πόλεων Λιβαδκιᾶς καὶ Τριπολιτζᾶς καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὀνόματος τοῦ Νικηταρᾶ, ἐνῷ τὸ λεξιλόγιον εἶναι κυπριακῆς διαλέκτου. Ὡς ἐκ τῆς ἐν γένει ὑποθέσεως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἄγνωστον δὲ πῶς παρεισέφρυσεν εἰς τὴν Κύπρον.

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

[Ἀξιοσημείωτος παραλλαγὴ τοῦ ὑπ' ἀρ. 22 ᾄσματος τῶν Ἐκλογῶν Πολίτου διὰ τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη τοῦτο, μεταφυτευθὲν εἰς Κύπρον.—Σ.τ.Δ.]

Ἄσματα ποντικά.

1. Ἡ ἀκαμάτρα. [1]

Ἐκατῆβα σὰ ποτάμ[ε]α, [2]
ηὗρα καὶ τὴν πεθερά μου,
καὶ ἀτὲ ἡ τσουνογραῖα [3]
κάθεται καὶ κατακλαίει με.
«Ἀκαμάτραν νύφεν ἔχω
κι ἀκαμάτρας θυγατέραν.»
Κάμνω [4] ἕναν, κάμνω δύο,
κάμνω τρία τρὰς [5] τὴν ὥραν
καὶ ἀτὲ ἡ τσουνογραῖα
κάθεται καὶ κατακλαίει με.
«Ἀκαμάτραν νύφεν ἔχω
κι ἀκαμάτρας θυγατέραν.»

1) Ἀκαμάτρα=ὀκνηρά· *καματερέσσα*=ἐργατική. 2) Εἰς τὰ χαμηλότερα, τὰ παρὰ τοὺς ποταμοὺς κείμενα χωρία. 3) *Τσουνογραῖα* = *τσοῦνα γριὰ* δηλ. σκυλλογριά· *τσοῦνα*=ἡ σκύλλα. 4) *Κάμνω*=κατεργάζομαι, δουλεύω. 5) *Τρὰς*=κλωστές· ἡ *τρὰ*=ἡ κλωστή.

2. Ἡ τοπχανά.

Τάνα τένα τένα νά,
τὸ τρανὸν ἡ τοπχανά, [1]
σσὸ φουρνὶν κι ἂν ψέσ'κεται,
πάει ὁ Γιώργης παίρ' [ε]ἄτο, [2]
ἀπὸ πὰν τρυπαίν' [ε]ἄτο,
βούτερον γομών' [ε]ἄτο, [3]
κάθεται καὶ τρώει [ε]ἄτο,
σκοῦται ἂν χορεύ' [ε]ἄτο
γιὰ νὰ χοντουρεύ' [ε]ἄτο. [4]

Τὸ τραγούδι αὐτὸ ἐτραγουδεῖτο εἰς τὸ πηδηχτὸν χορὸν καὶ ἐμφαίνει τὴν δύναμιν τοῦ χοροῦ εἰς τὸ νὰ χωνεύσῃ καὶ τὰ δυσκολοχώνευτα φαγητά, ὅπως εἶναι ἡ τοπχανά.

Ὅταν χορεύουν μικρὰ παιδιά.

1 Ἐλενίτσα, κουτρουπίτσα, [5]
κι οὔντας [6] πᾶς σσὰ λεφτοκάρ[ε]α
λάλ' [7] κ' ἐμὲν κι ἂς πάμ' ἐντάμαν
καὶ λαΐζω [8] τὸ κουνόπο [9] σ'
καὶ χαΐδεύω τὸ μωρόπο σ'
καὶ φιλῶ τὸ μαγουλόπο σ'.

2 Γιατ' ἀτὲν τιδὲν [10] μὴ λέτεν,
ἐσ' καὶ πάει [11] σσὴ χαμελέτεν, [12]
γιατ' ἀτὲν τὰ τράμπα τρούμπα, [13]
γιατ' ἀτὲν τὰ χάϊνα χούϊνα, [13]
γιατ' ἀτὲν κοντάρ[ε]α σύρκουν
καὶ μαχαίρ' [ε]ἀκονισκοῦνταν.

3 Σὶτ τὰν τάνα [14] τὰ ρασ'ία,
χὰ [15] κ' ἐγὼ κι Ἀναστασία
σσοῦ ποπᾶ τὴν ἀργατείαν.

4 Ὅλ' ἀντρίζν μὲ τὰ κερία,

1) *Τοπχανὰ*=ζυμαρικόν· ἡ λέξις τουρκική· ἂν καὶ δυσκολοχώνευτο, συνηθίζεται πολύ. Ψηνόμενον φουσκώνει ὡς σφαῖρα, δηλ. *τόπ*, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. 2) *Παίρ' [ε]άτο*=τὸ παίρνει ἢ παίρνει αὐτό. 3) *Γομών' [ε]άτο* = τὸ γεμίζει. 4) *Χοντουρεύ' [ε]άτο*=νὰ χωνεύσῃ αὐτό, νὰ τὸ χωνεύσῃ. 5) *Κουτρουπίτσα*=κοντή, κοντουλή. 6) *Οὔντας* καὶ *ὄντας*= ὅταν. 7) *Λάλ'* = λάλησε, φώναξε. 8) *Λαΐζω* = κουνῶ. 9) *Κουνόπον*=κουνίτσα. 10) *Τιδὲν* = τίποτε. 11) *Ἐσ'* καὶ *πάει* = ἔχει καὶ πάει δηλ. *πάει*. 12) *Χαμελέτεν*=χαμαὶ ἀλέθων μύλος. 13) *Τράμπα τρούμπα, χάϊνα χούϊνα*· λέξεις δηλωτικαὶ τοῦ θορύβου τῶν μουσικῶν ὀργάνων, τοῦ ταβουλίου καὶ τῶν χαρουμένων φωνῶν τῶν διασκεδαζόντων. 14) *Σὶτ τὰν τάνα*=ὡς τὸ τὰχ τιριρί, χορευτικὴ ἐπιφώνησις. 15) *Χὰ*=νά.

κι 'Αϊσ'ὲ μὲ τὰ δράδία,
ὀλωνῶν τὰ σαντουκόπα
τζ'εἰζόπα 1) εἶν' γομᾶτον
καὶ τῆ 'Αϊσ'ὲς 2) μονάχον,
τσουφοκάρυδα 3) γομᾶτον.

Α. Ι. ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ

'Επῳδαί.

Τῆ ταβάρας.

Ταβάρα, 4) βάρα, ἄφισε,
κατῆβα, διπλοτσάφισε, 5)
μέτρεσον τ' ἄστρ'α τ' οὐρανοῦ καὶ τοῦ δεντροῦ τὰ φύλλα,
καυκίν, 6) καυκὶν τὴ θάλασσαν κοκκίν, κοκκὶν τὸν ἄμμον,
κι ἂν ἔῃς 7) καιρόν, ἔλα καὶ σ' ἐμέναν.

'Επῳδή, ἀπαγγελομένη πρὸ τοῦ ὕπνου διὰ νὰ προλάβῃ δῆθεν τὸν ἐφιάλτην. [Παραλλαγὴν τῆς ἐπῳδῆς βλέπε Λαογραφίας Θ' 113.—Σ.τ.Δ].

Γήτεμαν τ' ὁματί. 8)

Μάτ'α κι ἀγρομάτ'α 9) κι ἀνημέρωτα ὁμάτ'α,
μαυρολάβικον μασ'αίρ'
σύρω πέραν ποταμῶν
εἰς τὸ κέλαβος 10) καὶ σσοῦ δεντροῦ τὴ ρίζαν
τ' ἄψιμον 11) καὶ σσὴν ::ορυφὴν τὸ νερόν. Ξύνω 12) τὸ νερὸν καὶ βζύνω τ' ἄψιμον. Τὸ κακὸν ὁ λόγος, τὸ κακὸν ἡ πίφαση 13) νὰ φεύν' ἀσ' ἐσὲν ἑφτὰ ρασ'ία 14) ὀξοπίσ'.

'Η ἐπῳδὴ αὕτη λέγεται ὑπό τινος σιωπηρῶς ἐπὶ τοῦ πάσχοντος ἐκ βασκανίας, συνάμα δὲ ὁ λέγων κρατεῖ ἐντὸς τῆς χειρὸς ὀλίγους κόκκους ἅλατος, τοὺς ὁποίους περιφέρει ἐπ' αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν, ἄλλους μὲν κόκκους τοῦ ἅλατος ρίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἄλλους εἰς τὸ ὕδωρ, συμβολίζεται δὲ διὰ τούτου ἡ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος διάλυσις τῆς βασκανίας.

Α. Ι. ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ

---

1) *Τσ'εἰζόπα*=λ. τουρκ. προῒκες. 2) *'Αϊσ'έ*, ὄνομα τουρκ. 3) *Τσουφοκάρυδα* =τσοῦφα, δηλ. ἄδεια καρύδια. 4) *Ταβάρα*=ἐφιάλτης. 5) *Τσαφίζω*=κνίθω: *διπλοτσάφισε*=διπλᾶ κνίσον 6) *Καυκίν*=ποτήρι. 7) *Ἔῃς*=ἔχῃς. 8) *Γήτεμαν τ' ὁματὶ* =ἐπῳδὴ βασκανίας. 9) *'Αγρομάτ'α*=ἄγρια μάτια. 10) *Κέλαβος*=ἴσως κέλυφος, ἡ φλοῦδα. 11) *Ἄψιμον*=φωτιά. 12) *Ξύνω* = ἐκχύνω, χύνω. 13) *Πίφαση* = ἀπόφασις. 14) *Ρασ'ία* =βουνὰ ράχες.

Παραδόσεις

Παραδόσεις Καλλιπόλεως περὶ καλλικαντζάρων.

1

Τὰ παιδιά, ποὺ γεννειῶνται τὰ δωδεκάημερα, πρὶν νὰ βαφτιστοῦν τὰ νερά, γίνουνται καλλικαντζαράκια. Στὰ δωδεκάημερα, ἔρχονται τὰ καλλικαντζάρια καὶ παρουσιάζουνται σὰν ἄνθρωποι. Φωνάζουν ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ τζακιοῦ.

Καλλικαντζάρο, καλλικαντζάρο,
ἤ δὸμ ψαθούργια 1) ἤ θὰ σὲ σουσουράρω. 2)

2. 'Ο καλλικάντζαρος καὶ ὁ διαβάτης.

'Ο καλλικάντζαρος καβάλλησε 'νὰ διαβάτη στὸ δρόμο. Αὐτὸς τὸν ἔπιασε μὲ τ' ἀριστερὸ χέρι — γιατὶ δὲ μπορεῖ νὰ φύγῃ, ἅμα τὸμ πιάσῃς μὲ τ' ἀριστερὸ —καὶ τὸμ πῆγε στὸ σπίτι. 'Εκεῖ τὸν ἔδεσε μὲ ψαθόσκοινο, ἀπὸ κεῖνο ποὺ φτειάνουνε τὶς ψάθες καὶ δὲ μπορεῖ τότε νὰ φύγῃ καὶ τὸν ἔβαλε κ' ἐμέτραγε κουκκιά. «Νὰ τὸ ἕνα τὸ σακκί, | νὰ καὶ τ' ἄλλο τὸ σακκί; | Τ' ἄλλο; Ὦ! γαμῶ! τό 'χασα.» Δὲν ἤθελε νὰ εἰπῇ τὴν ἁγία Τριάδα. Ἔτσι μέτραγε ἴσια μὲ τὸ πρωΐ. Ξημέρωσε κ' εὑρέθη τσομπάνος, γιατὶ ἦτανε γεννημένος τὰ δωδεκάημερα.

3. 'Ο καλλικάντζαρος καὶ ἡ μαμμή.

'Επῆγε ὁ καλλικάντζαρος κ' ἐφώναξε τὴ νύχτα τὴ μαμμὴ νὰ γεννήσῃ ἡ γυναῖκα του. 'Εβγῆκε ἡ μαμμὴ ὄξω μὴ γνωρίζοντας ποιὸς εἶναι. Τὴμ πῆρε στὴμ πλάτη καὶ δρόμο. Τὴμ πῆγε λοιπὸν στὴ λεχώνα σὲ μιὰ λάκκα. Ἦταν ὅλες οἱ καλλικαντζαρίνες ἐκεῖ μαζεμένες γιὰ τὴ λεχώνα καὶ τὴ φυλάγανε. Τῆς εἶπε τῆς μαμμῆς. «Νὰ ντὸ κάνῃς ἀγόρι τὸ παιδί. Ἅμα εἶναι κορίτσι θὰ σὲ φάω. Κοίταξε καλά!» 'Εγεννήθηκε κ' ἦταν κορίτσι. Οἱ γυναῖκες ἐκεῖ τὴ λυπηθήκανε καὶ τῆς εἶπανε νὰ βάλῃ μπροστὰ ἕνα καλαμάκι καὶ τὸ κόλλησε μὲ λίγο κερί. «'Αγόρι, ἀγόρι!» ἐφώναξαν. 'Απὸ τὴ χαρά του ἔδωκε τῆς μαμμῆς μιὰ φτυαργιὰ φλωργιά. 'Εκείνη ἀπὸ τὸ φόβο της ἔλεγε καὶ ἤσαντε κρεμμύδια καὶ στὸ δρόμο, ποὺ τὴν ἔφερνε στὸ νῶμο του, ἄφηνε καὶ τῆς πέφτανε. Τρέχει κατόπι νὰ ἰδῇ ὁ καλλικάντζαρος, συντύλιξε νὰ ἰδῇ τὸ παιδὶ κ' ἔπεσε τὸ καλαμάκι, ποὺ ἦτανε μὲ τὸ κερὶ κολλημένο. Τρέχει, πάει στὴ μαμμή. Χτυπάει τὴμ πόρτα.

Κυρὰ μαμμή, κυρὰ μαμμή,
κερένιο ἦταν τὸ ψωλί.

"Ανοιξε! — "Οξω, σατανᾶ, φωνάζει ἡ μαμμή.»

'Εφώναζε ὁ καλλικάντζαρος ἴσια μὲ τὸ πρωΐ ποὺ φώτισε καὶ ἔφυγε.

4. Οἱ καλλικαντζάροι καὶ ἡ γριά.

Μιὰ φορὰ ἡ γριὰ ἔκανε νυχτέρι καὶ πᾶν τὰ καλλικαντζάρια καὶ τῆς πῆραν τὴ ρόκα καὶ τ' ἀδράχτι μὲ τὰ μαλλιά. 'Εβγῆκε γδυτὴ ἡ γριὰ τὴ νύχτα κ'

---

1) *Ψαθούργια*=μπακλαβᾶδες. 2) *Σουσουράρω*=κατουρήσω.

ἐπῆγε κ' ἔπιασε τὸ χορό, ποὺ χορεύανε. Σὰν τὴν εἶδανε γδυτή, φοβηθήκανε κ' ἐλέγανε στὸ χορό.

Δαίμονας τὸ δαίμονα,
τέτοιο δαίμονα δὲν εἶδια,
νά 'χη τ' ἀρχίδια 'στὸ στεφάνι, [1])
τὰ μαλλιὰ στὸ κωλοτρύπι.

Ὕστερα φώναξε ἄσπρος πετεινὸς κ' ἐλέγανε.

Φώναξ' ἄσπρος πετεινός,
μπράφτις μπρούφτις μπρουφταργιές,
δὲν τόνε φοβόμαστε. .

Ἐφώναξε ὁ κόκκινος πετεινὸς κ' ἐλέγανε.

Φώναξε κόκκινος πετεινός,
φεύγετε νὰ φεύγουμε,
τ' ἔφτασ' ὁ τριλλόπαπας
μὲ τὴν ἁγιαστούρα του
καὶ μὲ τὴμ ποτιστούρα του.

Ἐφύγανε. Ἕναν τὸν κράτησε μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι καὶ δὲμ μποροῦσε νὰ φύγῃ. «Τῆς γριᾶς τὰ νήματα.—Δὲν ξέρω» ἔλεγε κεῖνος. Ἡ γριὰ δὲν τὸν ἄφηνε, ὥς ποὺ τὸ μαρτύρησε. «Ἐκεῖ στὸ κοπριὰ εἶναι» εἶπε. Τὰ πῆρι ἡ γριὰ κ' ἔφυγε.

Ἐγράφησαν καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἐκ Καλλιπόλεως ὑποδηματοποιοῦ Γ. Κωβαίου, ὅστις τὰ ἤκουσε παρὰ τῆς θείας του ἐκ Καλλιπόλεως καὶ αὐτῆς [2]).

Σημειώσεις.

1. Καὶ ἐν Καλλιπόλει κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ἰδίου οἱ καλλικαντζάροι παρίστανται μὲ κακοποιοὺς διαθέσεις πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπισκέπτονται τὴν νύκτα τὰς οἰκίας· δι' ὅ, ἵνα ἀποφεύγωσι τὴν τοιαύτην ἐπίσκεψιν, ἐκρεμοῦσαν πεπόνια, τὰ φύλαγαν καὶ τά κοβαν τὰ δωδεκάημερα κ' ἔρρηχναν ὄξω τοὶς φλούδαις γιὰ νὰ γλυστρήσουν νὰ πέσουν οἱ καλλικαντζάροι. Ἐν Σάμῳ διά τὰς κακοποιοὺς διαθέσεις των ὀνομάζονται καὶ κακανθρωπίσματα (*Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 598). Ἐν τῇ προκειμένῃ παραδόσει γίνονται καλλικαντζαράκια ὅσα γεννειῶνται τὰ δωδεκάημερα. Ἐν ἄλλαις παραδόσεσι μόνον τὰ γεννώμενα τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, διότι συνελήφθησαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Π. Παραδ. ἀρ. 594, 596) ἢ ὅσα γεννειῶνται ἀπὸ τὴν παραμονὴ τοῦ Χριστοῦ ἕως τοῦ Ἁγίου Βασιλειοῦ (Π. Παραδ. ἀρ. 607). Τοὺς ἀρέσουν τ' ἁγιοβασιλειάτικα γλυκίσματα, ὅπως ἐδῶ τὰ ψαθούργια, καὶ τὰ ζητοῦν ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ τζακιοῦ (Π. Παραδ. ἀρ. 594). Ἐν Κύπρῳ ζητοῦν ξεροτήανα καὶ λουκάνικα (ἀρ. 603).

2. Καβαλλικεύουν τοὺς ἀνθρώπους (Π. Παραδ. ἀρ. 591). Περὶ χειρώσεως τῶν καλλικαντζάρων, ἀφ' οὗ τοὺς συλλάβωσι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἢ δέσωσι διὰ ψαθοσχοίνου βλ. Π. Παραδόσεις ἀρ. 603 καὶ Β' 1327.

[1]) Τὸ στῆθος. [2]) [Ἡ καταγραφὴ τοῦ ἰδιώματος δὲν εἶναι ἀκριβής. Περιλαμβάνει καὶ στοιχεῖα πελοποννησιακά.— Σ.τ.Δ.]

Ὅτι ἀποφεύγουσι κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τὸ τρία, ἵνα μὴ μνημονεύσωσι τὴν Ἁγίαν Τριάδα, βλ. Π. Παραδόσ. 603 καὶ πόμ. Β' σελ. 1308 καὶ ἑξῆς.

3. Περὶ καλλικαντζάρων καὶ μαμμῆς ὁμοίας παραδόσεις βλ. Π. Παραδόσ. ἀρ. 638-642.

4. Ἐν τῇ παραδόσει οἱ καλλικάντζαροι καὶ ἡ γριὰ βλέπομεν ὅτι τῆς ἐπῆραν τὰ νήματα καὶ τὴ ῥόκα. Ἐν παραδόσει Ἴμβρου (Π. Παραδ. ἀρ. 600) φωνάζουν ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὸ τζάκι «δῶσ' μι νῆμα, δῶσ' μι ξύλα».

Περὶ τοῦ χοροῦ τῶν καλλικαντζάρων βλ. Π. Παραδ. ἀρ. 593 καὶ 620. Ἀναγκάζουσι τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα συγχορεύσωσι μετ' αὐτῶν, ἐκεῖνοι δὲ διὰ πανούργων τεχνασμάτων παρατείνουσι τὸν χορὸν ἕως ὅτου φωνήσῃ ἀλέκτωρ. Ἐν τῇ προκειμένῃ παραδόσει ἡ γριὰ προσῆλθεν αὐτομάτως εἰς τὸν χορόν, ὃν παρέτεινε διὰ τοῦ παραδόξου ἐξωτερικοῦ της (Π. Παραδ. σελ. 1336).

Τὸ λάλημα τοῦ κόκκινου πετεινοῦ τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγήν. Ἐν ἄλλαις παραδόσεσι φεύγουν ἀπὸ τὸ λάλημα τοῦ ἄσπρου (Π. Παραδ. σελ. 1310 καὶ ἑξῆς).

Φεύγουν ἐντελῶς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων, ὅταν ἁγιάζῃ ὁ ἱερεὺς τὰ νερά. Πᾶνε πάλι στὸν Κάτου Κόσμο (Π. Παραδ. ἀρ. 662). Ἐν Βρεσθένοις Λακεδαίμονος λέγουσιν ὅτι γκρεμίζουνται στὸν Κοκκινομυλὸ (κρημνὸν κοκκινωπόν, ἔνθα λέγεται ὅτι παλαιότερον ἦτο μύλος), ἐξ οὗ καὶ ἡ κατάρα «νὰ πᾶς νὰ πέσῃς ἀπὸ τὸν Κοκκινομυλό».

Θ. Ι. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Γλῶσσα.

Κατοικίδια ζῷα καὶ ὀνόματα αὐτῶν ἐν Πόντῳ.

Ὁ σ'κύλλον, ἡ σ'κύλλα καὶ *τσοῦνα, ὁ κάτον* ἢ καὶ *πάρδον, ἡ κάτα* (γάτος, γάτα), *τὸ κατοπούλ* (τὸ γατάκι), *ὁ γάϊδ'αρον, ἡ γαϊδάρα, τὸ ἄλογον, ἡ φοράδα, τὸ μουλάρ, ὁ κρ'άρον* ἢ *τὸ κρ'ὰρ* (ὁ κριός), *τὸ πρόβαν, τὸ βούδ, τὸ χτῆνον* (ἡ ἀγελάδα), *τὸ μουσκὰρ* (τὸ μοσχάρι), *τὸ τσα'μὲσ'* (τὸ βουβάλι), *ὁ μουχτερόν* (ἴσως ἐκ τοῦ μοχθηρός, τὸ γουρούνι), *ἡ μαστὴ* (ἡ γουροῦνα), *ὁ πετεινόν, ἡ κοσάρα* (ἡ ὄρνιθα), *τὸ πιλίτσ'* (ἐκ τοῦ πουλίτσι, [1]) τὸ κοτόπουλο), *τὸ παπὶν* (ἡ πάπια), *τὸ κὰζ* (ἡ χῆνα), *ὁ κοῦρκον* (ὁ γάλος), *τὸ περιστέρ.*

Ἐκ τούτων τὰ φέροντα προσωπικὸν ὄνομα εἶναι *τὸ ἄλογον, τὸ βούδ, τὸ πρόβαν, τὸ χτῆνον.* Καὶ τὸ μὲν *ἄλογον* λαμβάνει τὸ ὄνομα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ του, ἀλλὰ τουρκιστί, ὡς π. χ. *ὁ Πόζον* (γκρίζος), *ὁ Γιαοὺζ* (ὁ μαῦρος) καὶ *Ἀράπ, τὸ Τορὴν* καὶ *Τόρατ* (ὁ ντορῆς), *ὁ Κοῦρον* καὶ *Κουρὰτ* (ἄσπρος), *Γιουλτοὺζ* (ἄσπρον, ἐπειδὴ φέρει εἰς τὸ μέτωπον σημάδι). Τὸ *βοὺδ* ἔχει ὀνόματα πολυτίμων λίθων καὶ μετάλλων καὶ αὐτὰ τουρκικά, ὡς π. χ. *Μερτζάν, Ἐλμάς, Ἀλτούν* κ.λ.π. ἢ πτηνῶν ὡς *Σ'αΐν*, ἢ ἐκ τοῦ σχήματος ὡς *Κεμὲρ* (καμάρα), *Τουφάν*, ἢ ἐκ τοῦ χρώματος ὡς *Κιρμίζ, Πόζο, Ἀράπ.* Τὸ *χτῆνον* ὅμως ἔχει ὄνομα πάντοτε ἑλληνικόν. Λαμβάνει δὲ τὸ ὄνομα εἴτε ἐκ τοῦ χρώματός του εἴτε ἐκ τῆς ἑορτῆς ἢ τοῦ μηνός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη, εἴτε ἐκ τῶν ἰδιωμάτων του καὶ τῆς μορφῆς του. Π. χ. *Περιστέρα, Γαλαφόρα, Λαμπροφόρα, Αὐγοῦστα,*

[1]) [Ἡ λ. μᾶλλον τουρκική.—Σ. τ. Δ.]

Παντέλα (ἐγεννήθη τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος), *Βαγγέλα, Κερασοῦλα, Μαρτοῦλα, Ἀπρίλα, Βασιλῶνα, Καλαντάρα, Κουντούρα, Σταυροῦλα, Σταθόρα, Βαϊφόρα Ζουρκαδία, Σταμάτα, Σ'ελιδόνα, Βεργοῦλα, Πετροποῦλα, Γραμμάτα, Ἰμπριάλα, Θαλάσσα, Πλεθῆνα, Ἀβγέρα, Κελαϊδία, Στεριῶνα, Στεφάνα, Λαγοῦδα, Γλυκέρα, Μεταξία, Σ'ελαϊδία, Λευκούρα, Ἐλεατία, Καμάρα, Μυροφόρα, Ζωγραφία, Μερτζάνα, Κριμίζα, Τρυγῶνα, Σταμποῦλα, Σ'ιχοῦνα, Μελάνα, Τουρφάνα, Καραφοῦλα, Σημαδία, Πληθώρα.* Τὸ *πρόβαν* ἔχει ὀνόματα οἷον, *Ἀσπρία, Μαυρομάτα, Κεμέρα, Ποζία.*

Εἰς τὰ καραβάνια (*κερβάνια* λεγόμενα) τῶν ἀλόγων, τὰ ὁποῖα ταξειδεύουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὑπάρχει πάντα ὁ ὁδηγῶν τὸ καραβάνι ἵππος. Οὗτος εἶναι προικισμένος μὲ δύναμιν καὶ νοημοσύνην τόσην, ὥστε ὄχι μόνον γίνεται ὁδηγὸς τῶν ἄλλων ἵππων, οἵτινες ἕπονται αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν στολίζουν καταλλήλως μὲ διάφορα στολίδια καὶ σημάδια καὶ μὲ μεγάλους κώδωνας. Ἀνοίγει καὶ εὑρίσκει τὸν δρόμον διὰ τῶν χιόνων καὶ τῶν πάγων καὶ ἂν ἀκόμη οὗτος εἶναι μονοπάτι. Ὁ ἵππος αὐτός, ὑπερήφανος πάντοτε καὶ γνωρίζων τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν θέσιν του, προτρέχει τῶν ἄλλων. Ὀνομάζεται δὲ *Πεσ'άγκ.* Ὁ δεύτερος εἰς τὸ καραβάνι μετ' αὐτὸν εἰς ἀξίαν καὶ σειρὰν λέγεται *Τιντάρ.*

Α. Ι. ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΜΑΤΑ.

Παρατηρήσεις εἰς Δαογραφίας Θ'.

Εἴδη τινὰ καταδέσμων.

Περὶ τοῦ καταδέσμου τοῦ λύκου (Λαογρ. Θ' 105 καὶ 483) ἤκουσα παρὰ Φιλίππου Παπαφιλίππου ἀγωγέως ἐκ Σοποτοῦ τὰ ἑξῆς: Τὸν ἔστειλε μιὰ φορὰ ὁ πατέρας του νὰ βρῇ τὸ μουλάρι, ποὺ τὸ εἶχαν ἀπολυμένο στὸ βουνό. Ἤτανε ὅμως πεσμένο τὸ κουδούνι του καὶ δὲν τὸ ἄκουγε μέσα στὸ λόγγο. Ἐνύχτωσε καὶ δὲν τὸ ηὗρε. Ἐσκιαζόσαντε ἀπὸ τὸ λύκο καὶ γι' αὐτὸ ἐφέρανε στὸ σπίτι μιὰ γριὰ γιὰ νὰν τὸν καρφώσῃ. Τοὺς ἐγύρεψε ἡ γριὰ ἕνα πέταλο ἀφόργιο καὶ τὸ κάρφωσε καὶ μὲ τὰ ἕξι καρφιὰ στὸν τοῖχο λέγοντας καὶ κάτι ξόρκια. Ἅμα τὸν καρφώσῃ, τὸν χαλινώνει καὶ μπορεῖ νὰ ξενυχτίσῃ ὁ λύκος μὲ τὸ ζωντανὸ χωρὶς νὰ ντὸ πειράξῃ.

Ἐν Γορτυνίᾳ ἔχω ἀκούσει ὅτι πορευόμενοι διὰ δασωδῶν δρέων παρηκολουθοῦντο ὑπὸ λύκων μὲ ἐπιθετικὰς διαθέσεις. Τότε ἄφιναν τὶς τριχιὲς τῶν ζωντανῶν νὰ σούρνουνται ἀπὸ πίσω τους καὶ ἔτσι δὲν ἐζύγωνε ὁ λύκος κοντά τους, ἀλλὰ πήγαινε ἀπὸ πίσω μακριά.

Ὅμοιον κάρφωμα γίνεται καὶ τοῦ ζουλαπιοῦ, τὸ ὁποῖον πιστεύουν ὅτι πηγαίνει τὴ νύχτα καὶ μαρκαλάει τὰ γιδοπρόβατα καὶ ψοφοῦν. Τότε καλοῦν τὸν εἰδικὸν *ζούδιαρην* καὶ τὸ καρφώνει. Κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα ἐνέσκηψε θανατηφόρος ἐπιδημία εἰς τὰς αἶγας Σοποτοῦ. Οἱ ποιμένες τὸ ἀπέδωσαν εἰς τὸ ὅτι ἔκαυσαν, διὰ νὰ πέσῃ πρὸς ξύλευσιν, γηραλέαν ζουρβιάν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ παράδοσιν ἦτο καρφωμένο ζουλάπι καὶ ἐλευθερώθη.

Τὴν αἱμορραγίαν τῆς ῥινὸς καταδένουσιν ἐν Σοποτῷ δένοντες διὰ κλωστῆς τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρός, ὅταν ἐκ τοῦ δεξιοῦ ῥώθωνος ῥέῃ τὸ αἷμα, καὶ τῆς ἀριστερᾶς, ὅταν ἐξ ἀριστερῶν.

Τὸ χαλίκι εἰς τὸ στόμα (Λαογρ. Θ' 105) τὸ συνιστοῦν οἱ ὀρεινοὶ Καλαβρύτων καὶ Γορτυνίας εἰς τοὺς τὸ πρῶτον βλέποντας τὴν θάλασσαν *γιὰ νὰ ντὴν χαλινώνουν νὰ μὴν τοὺς κάνῃ κακό!* Τὸ ἴδιον κάμνουν καὶ ὅταν πρωτοβλέπουν νέα χώρα, σιδηρόδρομο, ἁμάξι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐντεῦθεν ἐκράτησε ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις «*βάλε χαλίκι στὸ στόμα σου*» ἢ «*πᾶρε χαλίκι*», λεγομένη εἰς τοὺς τὸ πρῶτον βλέποντάς τι.

Τὸν ἐκ τοῦ ἰατροσοφίου Σταφιδᾶ (Λαογρ. Θ' 71) ἀναφερόμενον καταδεσμον τῆς χαλάζης συνήθιζε νὰ κάμνῃ ἐν Σοποτῷ ὁ Ν. Φράγκος συνδυάζων μετὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν γίνεται ἐν Βαμβακοῦ Λακεδαίμονος. Ὅταν ἠπειλεῖτο χάλαζα ἔθετε τὴν πυροστιὰν (τρίποδα τῆς ἑστίας) ἀνάποδα καὶ ἐκάρφωνε στὴ μέση ἕνα μαυρομάνικο μαχαίρι λέγοντας καὶ μυστικοὺς ἐξορκισμούς.

Ἔμπορος ἐκ Πατρῶν μοὶ ἔλεγεν ὅτι καὶ οἱ ναυτικοί μας καταδένουσι τὸν σίφωνα καρφώνοντες εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου μαυρομάνικο μαχαίρι καὶ λέγοντες ἐξορκισμούς.

Τῆς βασκανίας κοινότατος κατάδεσμος εἶναι ὁ διὰ τοῦ σκορόδου. Διὰ τοῦτο αἱ μητέρες εἰς τὰ περίαπτα (χαϊμαλιὰ) τῶν μικρῶν τέκνων των μαζὶ μὲ τὸ *σερνικὸ λιβάνι, τὸ κερὶ τοῦ ἐπιταφίου, τὸ ὕψωμα* καὶ ἄλλα θέτουν καὶ σκόροδον διὰ τὴν βασκανίαν. Ὅταν τις θαυμάζῃ ἐπιφθόνως τι, τοῦ λέγουν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βασκανίας «*σκόρδα στὰ μάτια του*». Τὸ αὐτὸ λέγουν καὶ ὅταν, καθ' ἣν στιγμὴν ἀποσύρουν εἴτε τὴν χύτραν εἴτε τὸν τρίποδα ἐκ τῆς πυρᾶς, σπινθηρίζῃ. Τὸ τοιοῦτον ἀποδίδουσι εἰς τὰ γλωσσοφάγια τῶν βασκάνων καὶ φθονερῶν. Οἱ νομίζοντες ὅτι ἔχουσι βάσκανον ὀφθαλμόν, ὅταν βλέπωσί τι καὶ θαυμάζωσιν, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βασκανίας, πτύουσιν αὐτό.

Κατάδεσμον ἢ βασκανίαν ὅπλου παραδέχονται ἐν Βελιμαχίῳ Γορτυνίας. Ἤκουσα παρὰ κυνηγῶν ὅτι εἷς τῶν συντρόφων των ἀστοχῶν ἐνόμιζεν ὅτι τοῦ εἶχον βασκάνει τὸ ὅπλον καὶ τοὺς ἔβαλε ὅλους νὰ τὸ δρασκελίσουν, ἵνα ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν εὐστοχίαν.

Θ. Ι. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Προσθήκη εἰς Δαογραφίας Γ' 470.

Τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ στὰ αἰτωλικὰ παραμύθια.

Μόλις τώρα ἀρχίζομε νὰ βλέπωμε, πόση διάδοση ἔχει στὶς σημερινὲς παραδόσεις τῆς Αἰτωλίας τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ, ποὺ στὴν ἀρχαιότητα τὸ βρίσκομε σχετισμένο μὲ τὸν Μελέαγρο. Ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Ρωμαῖος θέλησε στὴ μεγάλη του καλωσύνη νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ χρησιμοποιήσω ἕνα δεύτερο κεφαλοβρυσιώτικο παραμύθι, τὸν Ἀρκουδόγιαννο, ποὺ βρῆκε τώρα τελευταῖα μελετῶντας τὸ ἀνέξάντλητο, ἀνέκδοτο ἀκόμα, λαογραφικὸ ὑλικό του.

Ὁ Ἀρκουδόγιαννος ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν παραμυθιῶν, ὅπου ἕνας φτωχὸς νέος κατορθώνει νὰ πάρῃ γυναῖκα μιὰ βασιλοπούλα, μιὰν ἀρχοντοπούλα, μιὰ πλούσια κοπέλλα, ὅσο κι' ἂν ζήτησε νωρὶς ὁ πατέρας της (στὴν περίπτωσή μας ἕνας πλούσιος πραματευτὴς) νὰ ματαιώσῃ τὴν ἕνωσι αὐτή, καθὼς ἔτυχε σὲ παλιὰ χρόνια, ὅταν ὁ νέος ἦταν μόλις τριῶν ἡμερῶν, ν' ἀκούσῃ τὶς Μοῖρες νὰ

τὸν μοιραίνουν καὶ νὰ τὸν ὁρίζουν γιὰ γαμπρό του· μιὰ ἱστορία παρόμοια μὲ τοῦ Γιδόβυζα νὰ ποῦμε, ποὺ δημοσίεψε ὁ Κ.Δ. Σωτηρίου στὴ Λαογραφία Α΄ 92 [1]).

Ἐμᾶς μᾶς ἐνδιαφέρει μόνο ἡ ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ: Ἑνὸς ἀνθρώπου τὰ παιδιὰ δὲ ζοῦν· ὅταν ἡ γυναῖκα του γεννάη τὸ τελευταῖο, ἔρχονται στὶς τρεῖς ἡμέρες οἱ Μοῖρες νὰ τὸ μοιράνουν. Ἡ πρώτη θέλει νὰ ζήσῃ τὸ μωρὸ μονάχα ὥσπου νὰ καῇ τὸ δαυλί, ποὺ βρίσκεται τὴν ὥρα ἐκείνη στὸ τζάκι, ἡ δεύτερη συμπονάει τὴ μάννα καὶ λέει νὰ τῆς χαρίσουν τοῦτο κὰν τὸ παιδί κι' ἡ τρίτη προτείνει ὄχι μόνο νὰ ζήσῃ, μὰ καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὸ πραματευτή, ποὺ βρίσκεται στὴν ἴδια κάμαρα μέσα κι' ἀκούει. Μὲ τῆς τελευταίας τὴν γνώμη συμφωνοῦν ὕστερα κι' οἱ ἄλλες Μοῖρες. [2])

Τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ ποὺ συνδέεται συμπαθητικὰ μὲ τὴν ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, παρουσιάζεται ἐδῶ, ἀτονισμένο, νεκρό, ἀργό, καθὼς βρίσκεται στῆς πρώτης Μοίρας μέσα τὴν πρόταση, ποὺ δὲ γίνεται δεχτή. Χρησιμεύει μόνο γιὰ νὰ παραλλάξῃ τὸν τύπο τῶν τριῶν εὐχῶν, ποὺ λένε οἱ Μοῖρες. Ἂν τώρα τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει προσκολληθῇ κάπως μόνιμα στὸ παραμύθι τοῦ Ἀρκουδόγιαννου ἢ ἂν πρόκειται γιὰ μιὰν ἔμπνευση τοῦ ἀφηγητή, ποὺ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔτυχε νὰ θυμηθῇ τὸ παραμύθι τοῦ Μελέαγρου, δὲν εἶναι δυνατὸ γιὰ τὴν ὥρα νὰ κρίνωμε, γιατὶ εἶναι βέβαιο πὼς τὰ προβλήματα, ποὺ μᾶς γέννησε τὸ νεώτερο παραμύθι τοῦ Μελέαγρου θὰ μπορέσουν νὰ λυθοῦν ἴσως τότε μόνο, ὅταν μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα μᾶς πιστοποιήσῃ τοὺς τόπους ποὺ εἶναι γνωστὴ ἡ ἱστορία αὐτή, καὶ τὶς παραλλαγές της ὅλες, ἂν ὑπάρχουν ἄλλες.

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Παρατήρησις εἰς Λαογραφίας Ι 48.

Ἐκ παραδρομῆς ὡς ἐκδότης τῆς συλλογῆς τῶν Ἀρκαδικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀνεγράφη ὁ Δημ. Ι. Τσίριμπας ἀντὶ τοῦ Δημ. Ἀνδρ. Τσίριμπα, ὅστις εἶναι ὁ συλλογεὺς καὶ ἐκδότης.

Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία.

Κατὰ τὴν ΚΑ΄ Γεν. Συνέλευσιν τῶν Ἑταίρων γενομένην τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1932 ἐξελέγη τὸ νέον διοικητικὸν συμβούλιον διὰ τριετίαν 1932-1934 ὡς ἑξῆς:

1) Κωνστ. Ἄμαντος, πρόεδρος, 2) Μιχ. Δέφνερ, 3) Σωκρ. Κουγέας, 4) Παν Λωρεντζᾶτος, ἀντιπρόεδροι, 5) Δημ. Λουκόπουλος, γραμματεύς, 6) Γεώργ. Κατσυφός, ταμίας, 7) Φίλ. Δραγούμης, 8) Π. Φουρίκης, 9) Ἀχ. Τζάρτζανος, 10). Γ.Ν. Πολίτης, 11) Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, 12) Ν. Ζαφειρίου, σύμβουλοι.

[1]) Κοίτα καὶ τοῦ Πολίτη τὶς σχετικὲς παρατηρήσεις σ. 107.

[2]) Σημαντικὸ εἶναι ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀρκουδόγιαννου δείχνει κι' ἄλλες ὁμοιότητες μὲ τὴν πρώτη παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιοῦ τοῦ Μελεάγρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Thumb Alb., Grammatik der neugriechischen Volkssprache. Neubearbeitet von J. E. Kalitsunakis. Berlin—Leipzig 1928. (Sammlung Göschen 756). 8ον μικρὸν σ. 176.

Ὁ ἀείμνηστος Thumb, διαπρεπὴς γλωσσολόγος, μᾶς ἀφῆκε πλὴν τοῦ ἀξιολογωτάτου αὐτοῦ ἐγχειριδίου τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς (Handbuch der neugriechischen Volkssprache 1910[2]) καὶ μικρὰν γραμματικὴν τῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς εἰς τὴν γνωστὴν σειρὰν Sammlung Göschen (1915). Ἡ γραμματικὴ αὕτη παρὰ τὸν μικρὸν αὐτῆς ὄγκον, εὐμέθοδος καὶ εὐπερίληπτος, περιλαμβάνει πάντας τοὺς οὐσιώδεις καὶ ἀπαραιτήτους διὰ τὴν γνῶσιν τῆς δημοτικῆς ἡμῶν γλώσσης κανόνας, ἰδίως δι' ἕνα ξένον [1]), ἄξιαι δὲ προσοχῆς εἶναι καὶ αἱ προστιθέμεναι διὰ τὴν σύνταξιν παρατηρήσεις, καθὼς καὶ ἡ ἐν τέλει αὐτῆς ἀπόπειρα καθορισμοῦ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων. Τοῦ ἔργου τούτου τοῦ ἐπιφανοῦς γλωσσολόγου ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Walter de Gruyter ἡ νέα ἔκδοσις καὶ ἐπεξεργασία εἰς τὸν ἀπὸ ἐτῶν διδάσκοντα τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῷ Ἀνατολικῷ σεμιναρίῳ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου Ἰωάννην Καλιτσουνάκιν. Θὰ ἤλπιζε κανεὶς ὅτι ἀπὸ τὰς χεῖρας Ἕλληνος καὶ δὴ ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν διδάσκοντος ξένους τὴν νεοελληνικὴν γραμματικὴν τὸ καλὸν βιβλίον θὰ ἐξήρχετο καλύτερον καὶ διδακτικώτερον. Δυστυχῶς ἀντὶ νὰ καλυτερεύσῃ, ἐχειροτέρευσε, διὰ νὰ μὴ εἴπω κατεστράφη. Ὁ ἐκδότης ἐπιπολαιότατα ἀντιληφθεὶς τὸ ἔργον του, ἀντὶ νὰ διορθώσῃ ὅσα, ἐλαφρότατα ἄλλως, ἐλαττώματα παρουσίαζε τὸ βιβλίον [2]) καὶ συμπληρώσῃ πραγματικῶς τὰ κενά, ἰδίως τὸ παραγωγικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλειπε τελείως, προσέθεσε σποραδικῶς καὶ ἀτόπως κανόνας καὶ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἐλέγχουν πολλάκις ἀπροσεξίαν καὶ σύγχυσιν ἐννοιῶν καὶ πραγμάτων ἀσυγχώρητον, ἐγγίζουσαν τὰ ὅρια τῆς παχυλῆς ἀμαθείας καὶ πολλάκις καὶ τῆς ἀνοησίας. Ἄλλαι τινὲς προσθῆκαι, ὡς ἡ μακρὰ βιβλιογραφία ἐν ἀρχῇ, ἐν πολ-

[1]) Πρβλ. καὶ τὴν κρίσιν τοῦ *Τριανταφυλλίδη* ἐν Λαογραφίᾳ Ε΄ 435.

[2]) Πρβλ. τὴν κρίσιν τοῦ Τριανταφυλλίδη.

λοῖς ἄσχετος πρὸς τὴν γλῶσσαν, οἱ κατάλογοι ἐπωνυμίων καὶ βαπτιστικῶν καὶ γεωγραφικῶν ὀνομάτων καί τινες ὑποσημειώσεις περὶ τοῦ ἐτύμου διαφόρων λέξεων, εἶναι ἀμφιβόλου χρησιμότητος διὰ τὸν σκοπὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βιβλίου. Ἀφόρητοι δὲ εἶναι αἱ συχναὶ ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Θὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα μόνον ἐκ τῶν ἀφθόνων, ὅσα μᾶς ἐπιτρέπει ὁ χῶρος, παραδείγματα, ἀρκετὰ καὶ αὐτὰ διὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴν ἐργασίαν, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἐκδότου.

Εἰς τὸν ἐκδότην ἐφάνησαν ἀνεπαρκῆ ὅσα οὐσιώδη λέγει ὁ Thumb περὶ τοῦ τονισμοῦ (σ. 13) καὶ τὰ συνεπλήρωσε διὰ τοῦ ἑξῆς περιέργου κανόνος (σ. 28): «Ὁ τόνος χρησιμεύει ἐπίσης καὶ εἰς τοῦτο, διὰ τῆς διαφόρου αὐτοῦ θέσεως νὰ μεταβάλλῃ τὴν σημασίαν μιᾶς λέξεως» (Der Akzent dient auch dazu, durch seine verschiedene Stellung einem Worte eine verschiedene Bedeutung zu geben). Παραδείγματα: *ἄλλου-ἀλλοῦ, γέρος-γερός, κάνεις* (du machst)-*κανείς, καλοκαιρία (ἡ)-καλοκαίρια (τά), ποδιὰ (ἡ)-πόδια (τά).* Ἐν ὑποσημειώσει προσθέτει παραδείγματα καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας: *αἶθος (τὸ)-αἰθός, αἶνος-αἰνός, βρότος-βροτός, δῆμος-δημός, ὦμος-ὠμός, ὄρος-ὀρός.* Βεβαίως ἔχει κάποιαν σημασίαν ἡ θέσις τοῦ τόνου εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν λέξεων, πρβλ. τὰ ὀρθὰ παραδείγματα *πατροκτόνος-πατρόκτονος, λιθοβόλος-λιθόβολος,* ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς ἀστοχωτάτης διατυπώσεως τοῦ κανόνος, τὰ παραδείγματα ἐλέγχουν καταπληκτικὴν ἐπιπολαιότητα καὶ σύγχυσιν πραγμάτων. Κατὰ τὸν ἐκδότην αἱ λέξεις *γέρος* καὶ *γερός, ὦμος* καὶ *ὠμὸς* καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι παρατεθεῖσαι συζυγίαι εἶναι *μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις,* λαβοῦσα δύο σημασίας ἕνεκα τοῦ τόνου. Περισσότερα δὲν χρειάζονται.

Ἡ αὐτὴ σύγχυσις καὶ εἰς τὰ τῆς ἐγκλίσεως. Δὲν ἤρεσαν καὶ ἐδῶ εἰς τὸν ἐκδότην ὅσα ὀρθὰ λέγει ὁ Thumb: «Αἱ ἄτονοι γενικαὶ τῶν ἀντωνυμιῶν *μου, σου* κτλ. ἐγκλίνονται, *ἡ μάννα μου . . . στεῖλε μου* (οὐχὶ ὡς οἱ ἀρχαῖοι *στειλέ μου*). Λέξεις προπαροξύτονοι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λαμβάνουσι δεύτερον τόνον ἐπὶ τῆς τελευταίας συλλαβῆς: *τὰ γράμματά σας*», τὰ διώρθωσεν ἀπὸ τὴν γραμματικὴν τῆς καθαρευούσης: «Τὰ ἐγκλιτικὰ 1) χάνουν τελείως τὸν τόνον των, προηγουμένης περισπωμένης ἢ παροξυτόνου λέξεως, 2) τοὐναντίον τὰ προπαροξύτονα καὶ τὰ προπερισπώμενα λαμβάνουν τὸν τόνον τοῦ ἐγκλιτικοῦ ὡς ὀξεῖαν εἰς τὴν λήγουσαν *(ὁ κῆπός μου, στειλέ μου, ἄνθρωπέ μου)* ἐνῷ τὰ ὀξύτονα διατηροῦσι τὴν ὀξεῖαν, *τὸ παιδί μου, τὸ σκυλί σου*». Ὁ ἐκδότης ἐλησμόνησε ὅτι γράφει γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς ἢ ἐλησμόνησε τὴν δημοτικήν, τὴν ὁποίαν καλύτερα ἐγνώριζεν ὁ Thumb.

Ἐν σ. 45 κλίνονται ὡς παραδείγματα αἱ λέξεις: *πρόφασι(ς), περίστασι(ς), πρᾶξις* (διατί ὄχι *πρᾶξι(ς)*). Εἰς τὴν γενικὴν γράφεται *πρόφασι(ς), περίστασι(ς), πρᾶξι(ς).* Τί ἐννοεῖ ὁ συγγραφεύς; Βεβαίως ὅτι τὸ ς δύναται νὰ εἶναι, ἀλλὰ καὶ νὰ λείπῃ, ὅθεν *ἡ πρόφασι(ς), τῆς πρόφασι!* Κατωτέρω κλίνων τὰς λέξεις *κυβέρνησις* κτλ. ἐνῷ σημειώνει ρητῶς ὅτι ἔχουσι τὴν γεν. τοῦ ἐν. καὶ πληθ. ἐκ τῆς γραφομένης, ἀναγράφει καὶ τὴν αἰτ. τοῦ ἐν. ἐκ τῆς γραφομένης: *κυβέρνησιν.* Πρωτότυπος διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τοὺς Γερμανούς.

Ἐν σ. 49 § 41 δὲν ἤρεσεν ἐπίσης εἰς τὸν ἐκδότην ἡ φράσις τοῦ Thumb διὰ τὰ ἐκ τῶν ὑποκοριστικῶν οὐδέτερα εἰς *ι*: es sind Nachkommen altgriechischer Diminituva: δηλονότι εἶναι *ἀπόγονα* ἀρχαίων ὑποκοριστικῶν, καὶ τὴν διορθώνει εἰς Reste (=λείψανα). Ὁ ἐκδότης δὲν ἐπρόσεξε πόσον διαφορετικὴν σημασίαν προσδίδει εἰς τὴν φράσιν ἡ λέξις Reste. Κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ ἐκδότου καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ *λείψανον* τῆς ἀρχαίας καὶ ὄχι *ἀπόγονος,* δηλ. ζωντανὴ συνέχισις αὐτῆς.

Μετὰ τὴν σοφὴν αὐτὴν διόρθωσιν ὁ ἐκδότης παραλαμβάνων παρὰ τοῦ Χατζιδάκι παρεμβάλλει ἐντελῶς ἀτόπως καὶ ἀνοήτως τοὺς κανόνας τοῦ τονισμοῦ τῶν ὑποκοριστικῶν [1]). Οἱ κανόνες τοῦ Χατζιδάκι εἶναι πράγματι σοφοί, ἀλλὰ μὲ τὰ παρατεθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκδότου παραδείγματα μετεβλήθησαν εἰς ἀνοήτους. Παράδειγμα: Ὀρθῶς λέγεται *ἀηδόνι, ἁλάτι* ἀλλὰ *ἀλεύρι; γεφύρι; κουδούνι; μαχαίρι; παραμύθι; θαλασσοπούλι;* Ὁ ἐκδότης τὰ ἐθαλασσοποίησε παραλαβὼν μὲν τοὺς γενικοὺς κανόνας τοῦ Χατζιδάκι, λησμονήσας ὅμως τὰς ἐπιφυλάξεις καὶ ἐξαιρέσεις τοῦ σοφοῦ πράγματι διδασκάλου. Πόσον δὲ προσέχει καὶ τιμᾷ τὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν λέξιν *φαγί,* τὴν ὁποίαν κατατάσσει μεταξὺ τῶν ὀξυτονουμένων ὑποκοριστικῶν, ἐνῷ ὁ Χατζιδάκις ἐν σ. 42 σημειώνει ρητῶς «Die Wörter τὸ φαγεῖ, τὸ φιλεῖ, τὸ ἰδεῖ sind keine Deminutiva sondern substantivirte Infinitive, gehören also gar nicht hierher». Νοστιμώτατον εἶναι καὶ τὸ *ποτήριον* μεταξὺ τῶν ὑποκοριστικῶν [2]).

Ἐν σ. 55 ἀναφέρων τὰ οὐδέτερα, τὰ ἐν χρήσει μόνον εἰς τὸν πληθυντικόν, περιλαμβάνει μεταξὺ αὐτῶν καὶ: *τὰ μεσάνυχτα, τὰ κόλλυβα,*

---

[1]) Einleitung σ. 36 κέ.

[2]) Ὁ ἐκδότης ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὸ τέλος τῆς εἰσαγωγῆς (σ. 16) βεβαιοῖ ὅτι ὁ Χατζιδάκις εἶδε τυπογραφικὰ δοκίμια τοῦ βιβλίου. Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα πείθουν ὅτι ἡ βεβαίωσις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀληθής.

τὰ ὄσπρια, τὰ σύνεργα. Εἶναι πολὺ περίεργον ὅτι δὲν ἤκουσε ὅ,τι ὅλοι οἱ Ἕλληνες συχνὰ ἀκούουν: *τὸ μεσονύχτι, τὸ κόλλυβο, τὸ ὄσπριο, τὸ σύνεργο.*

Ἐν σ. 29 ὁ Thumb σημειώνει γενικῶς ὅτι ὅλα τὰ μὴ ἐπὶ τῆς ληγούσης τονιζόμενα ἐπίθετα κατὰ τὴν κλίσιν διατηροῦσι τὸν τόνον ἐπὶ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς: *πρόστυχος-πρόστυχου, τούρκικος-τούρκικου* κλπ. Ὁ διασκευαστὴς διορθώνων (σ. 58 § 50) περιορίζει τὸν κανόνα εἰς μόνα τὰ σύνθετα ἐπίθετα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατατάσσει καὶ τὸ *μεγάλος!* Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου δὲν ἐννοῶ διατί ὁ περιορισμὸς τοῦ κανόνος εἰς τὰ σύνθετα. Κατωτέρω παραθέτει παραδείγματα, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ εἶναι σύνθετα ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα: *πλούσιος, πλούσιου* καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐκτὸς τούτων ὁ ἐκδότης κάμνει φρικτὴν καὶ ἀκατανόητον σύγχυσιν μεταξὺ καταλήξεων παραγωγικῶν καὶ καταλήξεων πτωτικῶν. Ἐν σ. 66 κἑ. ὁμιλῶν περὶ τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων λέγει ὅτι ἔχουν viele Endungen (πολλὰς καταλήξεις), βεβαίως παραγωγικάς. Καὶ ἀρχίζει ἡ σύγχυσις: ὀρθῶς *-άδης, ίδης, άκης* κτλ., ἀλλὰ καὶ *-ης* μὲ παραδείγματα *Ταμπάκης, Μπονάτης, Γκίνης, -ᾶς* μὲ παραδείγματα *Κεχαγιᾶς, Κανατᾶς, Κούμας,* καὶ κατωτέρω *-έρης* μὲ παράδειγμα *Σίδερης* (=Ἰσίδωρος). Ὁ ἐκδότης συγχέει θεματικὰ στοιχεῖα καὶ καταλήξεις, προτοῦ νὰ γίνουν καταλήξεις.

Ἡ αὐτὴ σύγχυσις ἐπικρατεῖ (σ. 157) καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων τῆς δημώδους (Suffixe der Volkssprache), τὸν ὁποῖον ἀταλαιπώρως παραλαμβάνει αὐτούσιον παρὰ τοῦ Βλαστοῦ [1]). Αἱ καταλήξεις παρατίθενται φύρδην μίγδην, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς δηλώσεως τῆς σημασίας, μεταξὺ δὲ τῶν ἀληθῶς παραγωγικῶν καταλήξεων κατατάσσονται καὶ καταλήξεις καθαρῶς πτωτικαί, οἷον *-α: παράδειγμα νύχτα, ἡμέρα, -ας: αἰθέρας, δαίμονας, -ες: καφές, -η: σκόνη, ἄκρη, -ης: Γιάννης, -ος: βοῦρκος, -ος: πλάτος, -οῦ: ἀλεποῦ, μαϊμοῦ* κτλ. Περιεργότατα δὲ εἶναι τὰ παραδείγματα *γούνα* εἰς τὴν κατάληξιν *-ούνα, τακούνι, ρουθούνι, σαπούνι* εἰς τὴν κατάληξιν *-ούνι.* Ποία ἄραγε ἡ ρίζα; Καὶ ὁ μὲν Βλαστὸς ἐνθουσιώδης φίλος τῆς δημοτικῆς καὶ ἐρασιτέχνης εἰς τὴν γραμματικὴν εἶναι συγχωρητέος διὰ τὰ ὀλισθήματα, τί ὅμως νὰ εἴπῃ τις διὰ τὸν ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ πλέον διδάσκοντα γραμματικὴν τοὺς Γερμανοὺς καὶ κλασσικὴν φιλολογίαν τοὺς Ἕλληνας Ἕλληνα ἀκαδημαϊκόν; Ἐὰν ἤθελε δίχως ἰδικόν του κόπον

[1]) *Βλαστοῦ Π.*, Γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς. Ἀθήνα 1914. σ. 86 κἑ.

νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Thumb, ἂς ἐδανείζετο τοὐλάχιστον τὸ παραγωγικὸν μέρος ἀπὸ τὴν γραμματικὴν τοῦ Pernot [1]), ὅπου τὰ πράγματα ἐκτίθενται ὅπως πρέπει.

Ἐν σ. 73 κἑ. § 71 ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐπιρρημάτων παραθέτει ἀκολουθῶν τὸν Thumb κατάλογον ἐπιρρημάτων ἄνευ ἀντιστοίχου ἐπιθέτου (Adverbia ohne entsprechendes Adjektiv). Ὁ Thumb ἐκ παραδρομῆς περιέλαβε μεταξὺ τούτων καί τινα, τὰ ὁποῖα πράγματι δὲν στεροῦνται ἐπιθέτου, ὡς π. χ. *κοντά, γρήγορα* καὶ εἴτι ἄλλο. Ὁ Ἕλλην ἐκδότης ἀντὶ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ ἐσφαλμένα ἐφρόντισε νὰ τὰ πολλαπλασιάσῃ. Κατὰ τὸν Καλιτσουνάκιν τὰ ἐπιρρήματα *δεξιά, ἀριστερά, ζερβνά, συχνά, παροδικά, πρῶτα, τελευταῖα, χωριστά, μοναχά, ἀρκετά, γελαστά, ψηλαφητὰ* κτλ. κτλ. στεροῦνται ἀντιστοίχου ἐπιθέτου. Τί νὰ εἴπῃ κανείς!

Ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναγράψωμεν ὅσας πολυαρίθμους ἄλλας ἀνοησίας ἐγκατέσπειρεν εἰς τὸ καλὸν βιβλίον τοῦ Thumb ὁ ἐπιπόλαιος καὶ ὀλίγον εὐσυνείδητος ἐκδότης. Μίαν μόνον τελευταίαν. Θέλων νὰ δηλώσῃ τὴν θέσιν τῆς πόλεως Σιγῆς, τὴν ὁποίαν ψάλλει ὁ ποιητὴς Μαμμέλης, τὴν τοποθετεῖ (σ. 174) «an den äussersten Nordwestspitze Asiens am Eingange des Hellespont» ἤτοι «εἰς τὴν ἀκροτάτην βορειοδυτικὴν ἄκραν τῆς Ἀσίας εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου». Προφανῶς περαίνων τὸ ἔργον ὁ ἐκδότης ἤθελε νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἀναγνωστῶν. Καλύτερα θὰ ἔκαμνεν, ἄν, ἀναλαμβάνων τὴν ἔκδοσιν ἀρίστου βιβλίου, ἠκολούθει τὴν παροιμίαν, τὴν ὁποίαν δημοσιεύει εἰς τὸ τέλος! *Ὅ,τι θὰ κάμῃς κι ὅ,τι θὰ πῇς, | τί θὰ συνέβῃ πρῶτα νὰ στοχαστῇς.* Τὸ ἐκδοτικὸν κατάστημα θὰ παράσχῃ μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς διδασκομένους τὴν νεοελληνικὴν Γερμανούς, ἂν ἀφῆνον κατὰ μέρος ἐπιπολαίους διασκευαστὰς ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ βιβλίου ὡς ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν σοφοῦ πράγματι ἀνδρός.

Σ. Π. Κ.

Τζαρτζάνου Ἀχιλλέως, Νεοελληνικὴ σύνταξις ἤτοι συντακτικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης (δημοτικῆς καὶ κοινῆς λαλουμένης). Ἐν Ἀθήναις 1928. 8ον σ. 343.

Ἐνῷ τὸ φθογγικὸν καὶ τυπικὸν μέρος τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς ἔτυχον πολλαπλῆς μέχρι σήμερον ἐρεύνης, τὸ συντακτικὸν ὑστέρησε πολύ. Τὸ ἀξιόλογον περὶ συντάξεως κεφάλαιον τῆς γραμματικῆς τοῦ Thumb δὲν ἐξαντλεῖ τὸ θέμα, ἀραιότατα δὲ εἶναι καὶ αἱ ἐπὶ μέ-

[1]) *Pernot H.*, Grammaire du grec moderne. Paris 1921[4] σ. 205-224.

ρους ἐργασίαι. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐπεχείρησε νὰ συμπληρώσῃ ὁ γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων αὐτοῦ γλωσσολογικῶν μελετῶν, ἰδίᾳ διὰ τὴν θεσσαλικὴν διάλεκτον, συγγραφεύς, καταρτίζων, ὡς λέγει ὁ ἴδιος (σ. ϛ΄), *«συστηματικὴν ἔκθεσιν πάντων τῶν στοιχείων τῆς συντάξεως τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς κοινῆς λαλουμένης· τῆς γλώσσης δηλαδή, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ πρῶτον εἶναι γραμμένα τὰ λεγόμενα δημοτικὰ τραγούδια... ἡ ὁποία εἶναι κοινὸν ὄργανον συνεννοήσεως τῶν ὁποθενδήποτε καταγομένων νέων Ἑλλήνων... ἡ ὁποία... χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.... ἡ ὁποία... ἔχει ὁριστικῶς ἐπικρατήσει εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὸ διήγημα καὶ εἰς τὸ θέατρον.»* Ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως εἶναι ἄξια παντὸς ἐπαίνου, ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν προεργασιῶν, τὸ δὲ προϊὸν αὐτῆς μολονότι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἄρτιον καὶ ἀπηλλαγμένον ἐλλείψεων, πάντως ἀποτελεῖ ἀπαρχὴν γενναίαν καὶ σημαντικήν.

Ἀντιρρήσεις θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἔχῃ καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς πραγματείας καὶ ὡς πρὸς τὴν διάρθρωσιν τῆς ὕλης. Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησε τὴν μέθοδον τῶν παλαιῶν συντακτικῶν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἥτις ἔχει μὲν τὸ καλὸν ὅτι εἶναι οἰκεία εἰς τὸ πολὺ κοινὸν καὶ ἐξυπηρετεῖ καλύτερον τὸν χρηστικὸν σκοπόν, εἰς τὸν ὁποῖον προφανῶς οὗτος ἀπέβλεπε, δὲν ἀνταποκρίνεται ὅμως πλέον πρὸς τὰς σημερινὰς ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις. Ἔπειτα ἀντίρρησιν θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἔχῃ καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ὡς βάσιν τῆς ἐργασίας του, καὶ ἡ ὁποία ὅπως καθορίζεται ζήτημα εἶναι ἂν δύναται νὰ εἶναι ἐνιαία [1]). Εἰς τὰς λεπτομερείας ἡ παρατήρησις τοῦ συγγραφέως εἶναι ὀξεῖα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθή, δὲν λείπουν ὅμως καὶ σημεῖα, τὰ ὁποῖα δεύτεραι φροντίδες βεβαίως θὰ διετύπωνον διαφορετικά. Δὲν εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ διὰ νὰ ἐκταθῇ τις εἰς λεπτομερείας. Δείγματα μόνον τινὰ θὰ παραθέσω, ἐξ ὅσων προχείρως ἔχω σημειώσει ἐκ τῶν πρώτων σελίδων.

Ἐν σ. 19 § 6 λέγεται ὅτι: *δύναται ὑποκείμενον προτάσεως νὰ εἶναι.....καὶ πρότασις ὁλόκληρος καὶ οἱαδήποτε λέξις ἢ φράσις μὲ τὸ ἄρθρον* **τὸ** *πρὸ αὐτῆς.....* ἀκολουθεῖ ὅμως καὶ παράδειγμα ἄνευ τοῦ τὸ: *τί θέλει νὰ κάμῃ μὲ αὐτὰ εἶναι μυστήριο.*

---

[1]) Ἄξιον ἀπορίας εἶναι διατί ὁ συγγραφεὺς ἐλησμόνησε ἢ ἀπέφυγε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ παραμύθια, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ ἀρίστη τῶν πηγῶν διὰ γλωσσικὰς καὶ ἰδίᾳ διὰ συντακτικὰς μελέτας.

Ἐν σ. 23 § 13 λέγεται ὅτι τὸ κατηγορούμενον, ὅταν εἶναι οὐσιαστικόν, τίθεται καὶ κατὰ γενικὴν α΄.) *πρὸς δήλωσιν κτήσεως ἢ τοῦ εἰς ποῖον ἀνήκει τι.* Τὰ παρατιθέμενα ὅμως παραδείγματα ζήτημα εἶναι ἂν εἶναι ὁμοειδῆ. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιον: *τὸ βιβλίον εἶναι τοῦ Παύλου* καὶ *τὰ κόκκινα εἶναι τῆς χαρᾶς.* Εἰς τὸ δεύτερον βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ κτήσεως ἀλλὰ περὶ ἰδιότητος.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. § 14 α) λέγεται ὅτι ἐπὶ πλειόνων τοῦ αὐτοῦ προσώπου ὑποκειμένων τίθεται τὸ ρῆμα καὶ εἰς ἑνικὸν *«εἴτε διότι τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὸ πλησιέστερον μόνον, εἴτε διότι ἡ ἐνέργεια ἑκάστου ὑποκειμένου νοεῖται γινομένη χωριστά.»* Δὲν ἐπρόσεξεν ὅμως ὁ συγγραφεὺς ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἑνικὸς τοῦ ρήματος εἶναι ζήτημα *ὕφους καὶ ὄχι λογικῆς.* Ὁ ἀριθμὸς τοῦ ρήματος ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ρήματος ἐν τῇ προτάσει· ἐὰν τοῦτο προηγῆται τῶν ὑποκειμένων, δύναται νὰ τεθῇ καθ' ἑνικόν, ἐὰν ἕπεται οὐδέποτε. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται καὶ εἰς τὰ παρατιθέμενα παραδείγματα: *μὲ γέλασεν ἡ χαραυγή, τἄστρι καὶ τὸ φεγγάρι·* τὸ ρῆμα εἶναι εἰς ἑνικόν, διότι προηγεῖται. Δυσκόλως ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι θὰ ἔλεγεν Ἕλλην: *ἡ χαραυγή, τἄστρι καὶ τὸ φεγγάρι μὲ γέλασε* ἀντὶ *μὲ γέλασαν.* Τὸ πρᾶγμα εἶναι καταφανὲς καὶ εἰς τὰ κατωτέρω, ἐν τῇ ὑποδιαιρέσει β), παρατιθέμενα παραδείγματα: *ἐγὼ καὶ σὺ θὰ πᾶμε ἔξω, ἀλλά: ποτέ μου δὲν ντροπιάστηκα κι' ἐγὼ καὶ τἄρματά μου.* Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα: *τρώει ἡ σκουριὰ τὸ σίδερο κι' ἡ γῆ τὸν ἀντρειωμένο,* ἡ ἐκλογὴ εἶναι ἀτυχής, καθ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς ἀλλὰ περὶ δύο προτάσεων.

Ἐν σελ. 27 § 21 β) λέγεται: *«Συνηθέστατα λαμβάνεται ὁ ἑνικὸς ἀριθμὸς ὀνομάτων προσώπων ἢ πραγμάτων μετὰ τοῦ ἄρθρου περιληπτικῶς ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ»* ὡς παραδείγματα δὲ παρατίθενται: *χαίρεται ὁ πεῦκος στοὺς δροσιὲς κι' ὁ ἔλατος στὰ χιόνια, χαίρεται ὁ Τοῦρκος στἄλογο κι' ὁ Φράγκος στὸ καράβι* (=τὰ πεῦκα, τὰ ἔλατα, οἱ Τοῦρκοι κλπ.—θὰ ἔπρεπε καὶ ἄλογα καὶ καράβια)—*τοῦ ἀντρειωμένου τἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται* (=τῶν ἀντρειωμένων). Ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν πρῶτον ὅτι τὸ σχῆμα δὲν λείπει μὲν ἀπὸ τὴν νέαν ἑλληνικήν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ συνηθέστατον, καὶ δεύτερον ὅτι τὰ παραδείγματα δὲν ἐξελέγησαν καταλλήλως. Ἠδύνατο βεβαίως νὰ λεχθῇ περιληπτικῶς καὶ λέγεται: *πλάκωσε ὁ Τοῦρκος,— ὁ Ροῦσσος* κτλ. ἀντὶ *οἱ Τοῦρκοι* κτλ., πολὺ ὅμως συνηθεστέρα εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ἡ χρῆσις τῶν ἀφῃρημένων καὶ πράγματι περιληπτικῶν: *Τουρκιά, Φραγκιά, Βουργαριὰ* κτλ. Ὡς πρὸς δὲ τὰ παρατιθέμενα παραδείγματα

δὲν βλέπομεν ποῦ εὑρίσκεται ἡ περιληπτικὴ χρῆσις εἰς τὰς λέξεις *πεῦκος*, *Τοῦρκος* κτλ. Περιληπτικὴ χρῆσις ὑφίσταται, ὅταν, ἐνῷ ἐν τῇ ψυχῇ παρίσταται πλῆθος ὁμοειδῶν εἰκόνων, ἡ γλῶσσα ἀποδίδῃ ταύτας δι' ἑνικοῦ καὶ ὄχι ὡς ἔπρεπε διὰ τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν παράδειγμα: *πλάκωσε ὁ Τοῦρκος*. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ αὐτὴ περίπτωσις ὅταν λέγεται: *χαίρεται ὁ πεῦκος στοὺς δροσιές*, ἢ *τοῦ ἀντρειωμένου τἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται*. Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ὁ λέγων ἔχει ἐν νῷ μίαν εἰκόνα, τὴν εἰκόνα τῆς ἐννοίας, ἥτις πολὺ φυσικὰ ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἑνικοῦ. Ἐὰν τώρα ἡ ἔννοια περιλαμβάνει πλείονα ὁμοειδῆ πράγματα, τοῦτο εἶναι ζήτημα *λογικῆς καὶ ὄχι γλώσσης, ἥτις ρυθμίζεται κυρίως ὑπὸ τῆς ψυχολογίας καὶ ὄχι ὑπὸ τῆς λογικῆς*. Ἐὰν τὰ παραδείγματα τοῦ συγγραφέως ἦσαν ἀκριβῆ, θὰ ἔπρεπεν εἰς ὅλας τὰς φράσεις, αἵτινες ἔχουν γενικώτερον χαρακτῆρα καὶ ὡς ὑποκείμενον αὐτῶν ὄνομα προσηγορικόν, δι' ὧν ὀνομάζονται εἴδη καὶ ὄχι μεμονωμένα πράγματα, τὸ καθ' ἑνικὸν τιθέμενον ὑποκείμενον νὰ θεωρῆται ὡς τεθὲν περιληπτικῶς. Οὕτως εἰς τὰς φράσεις: *ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον λογικόν*, *ὁ ἵππος χρεμετίζει* κ.τ.λ., εἰς τὰς ὁποίας τὸ ὑποκείμενον δύναται νὰ τεθῇ καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, θὰ ἔπρεπε νὰ νοηθῇ ὅτι ὁ ἑνικὸς κεῖται περιληπτικῶς, πρᾶγμα βέβαια, τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει. Ἡ δὲ δυνατὴ ἐναλλαγὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ δὲν ἔχει λογικὴν ἀρχὴν ἀλλὰ ψυχολογικήν, καθ' ὅσον εἰς μὲν τὴν φράσιν λ.χ. *ὁ ἵππος χρεμετίζει*, ἐπικρατεῖ ἡ εἰκὼν τοῦ εἴδους, τῆς ἐννοίας, ἡ ὁποία εἶναι μία, ἐνῷ εἰς τὴν φράσιν *οἱ ἵπποι χρεμετίζουν* αἱ εἰκόνες τῶν ἐπὶ μέρους ἵππων.

Αἱ ἀνωτέρω ὅμως παρατηρήσεις καὶ αἱ γενικώτεραι καὶ αἱ λεπτομερειακαὶ δὲν ἐλαττώνουν τὴν σημασίαν τῆς ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς παρέσχεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ τοὺς σπουδάζοντας ἓν γένει τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν διὰ τοῦ ἔργου του.

Σ. Π. Κ.

Γραμματική. Τύποι καὶ κανόνες τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης νεοελληνικῆς. Μελέτη γραμμένη ἀπὸ Ἀθηναίους. Ἀθῆναι 1931. 8ον σ. ιθ'+69.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου δὲν πρέπει νὰ ἀπατήσῃ τὸν ἀναγνώστην. Δὲν πρόκειται περὶ γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς, οὔτε καὶ τῆς καθαρευούσης, ἀλλὰ τρίτου τινὸς συμμείκτου εἴδους, τῆς γλώσσης τοῦ μορφωμένου μας κόσμου, καὶ μάλιστα τῶν μορφωμένων γυναικῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀνάμειξις καθαρευούσης καὶ δημοτικῆς εἶναι πρᾶγμα φυσικώτατον καὶ αὐτονόητον, ὅπως φυσικωτάτη εἶναι καὶ ἡ ἑλληνογαλλικὴ

γλῶσσα τῶν σαλονιῶν. Τὴν θεωρητικὴν ὑποστήριξιν τοῦ γλωσσικοῦ αὐτοῦ ἡμιόνου ἀνέλαβεν ἡ λογία κ. Μαρία Π. Ἀργυροπούλου, ἥτις ἀποκρούουσα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ σχολείου ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν λογίων δέχεται ὅτι οἱ χρησιμοποιούμενοι ὑπ' αὐτῶν λόγιοι τύποι διετηρήθησαν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς κοινῆς «στοὺς μορφωμένους κύκλους τῶν ἀστῶν μας» (σ. θ'). Ὁ ζῆλος τῶν καλῶν Ἀθηναίων μορφωμένων, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον νὰ δώσουν ὑπόδειγμα φιλολογικῆς γλώσσης συμφώνως πρὸς τὴν γλωσσικήν των καλαισθησίαν, εἶναι κατὰ πάντα ἀξιέπαινος, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς προσπαθείας των εἶναι μία πολὺ μεγάλη παρεξήγησις. Τὸ ἀρχικὸν σφάλμα εἶναι ἡ ἄγνοια τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἄγνοια τῆς πραγματικῆς δημοτικῆς, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς ἀγνοοῦν καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς δημοτικιστάς, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ αὐθαίρετα καὶ ἀπειρόκαλά των γλωσσικὰ κατασκευάσματα καὶ ἰδίως μὲ τὰς παραμορφώσεις γνωστῶν λέξεων τῆς καθαρευούσης ἐκίνησαν τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τῶν πολλῶν. Ἀλλ' εἰς αὐτὸ δὲν πταίει ἡ δημοτική, τῆς ὁποίας δυστυχῶς εἰς τὸν λεγόμενον μορφωμένον κόσμον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἄγνωστος ὁ λεξικολογικὸς καὶ φραστικὸς πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις, πταίουν οἱ κακοὶ καὶ ἀπειρόκαλοι δημοτικισταί.

Σ. Π. Κ.

Delatte Armand, Anecdota Atheniensia. Tome I. Textes grecs inédits relatifs à l' histoire des religions. Liége-Paris 1927 (Bibl. de la Faculté de Philos. et Lettres de l' Univ. de Liége. Fasc. XXXVI). 8ον σ. 740.

Ὁ ἐκδότης εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Λαογραφίας ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ καταλόγου τῶν ἀθηναϊκῶν ἀστρολογικῶν κωδίκων, ἥτις ἐκρίθη ἐν τόμ. Θ' 270 κἑ. τοῦ περιοδικοῦ τούτου. Ἐν τῷ προκειμένῳ τόμῳ δημοσιεύει πολυάριθμα δημώδη μαγικὰ καὶ ἄλλα παραπλήσια κείμενα ἐκ κωδίκων ἀθηναϊκῶν, τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ἐν παραρτήματι δὲ (σ. 388-651) καὶ ἐκ κωδίκων ἄλλων βιβλιοθηκῶν. Πλούσιος ἀλφαβητικὸς πίναξ συμπληρώνει τὸ ἔργον. Ὁ ἐκδότης εἰς τὴν νέαν ταύτην ἔκδοσιν εἶναι πολὺ προσεκτικώτερος καὶ συντηρητικώτερος παρ' ὅ,τι ὑπῆρξεν εἰς τὸν κατάλογον. Ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσε καὶ ἐδῶ ἕνεκα ἀτελοῦς γνώσεως τῆς γλώσσης καὶ τῶν νεοελληνικῶν πραγμάτων νὰ ἀποφύγῃ τὰ λάθη, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἀρκετὰ ἀραιότερα δύνανται νὰ ἐπανορθωθῶσιν εὐτυχῶς πολλάκις ἐκ τῆς παρατιθεμένης ἐν ταῖς κριτικαῖς σημειώσεσι γραφῆς τῶν κωδίκων. Μὴ ἔχων ὑπ' ὄψει μου τὰ χειρόγραφα δὲν δύναμαι

νὰ κρίνω μὲ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν περὶ τῆς ἀναγνώσεως πολλῶν ἀμφιβόλων γραφῶν, ἀλλὰ στηριζόμενος εἰς τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέχει αὐτὸς ὁ ἐκδότης ἐν τῷ apparatus, θέλω παραθέσει ὀλίγα τινα ἐκ τυχαίων σελίδων τυχαίως εἰλημμένα παραδείγματα τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτος ὑποπίπτει. Οὕτως ἐν σ. 214,5 γράφων *ἐξεστηκὸν* σημειώνει: in lexicis non inveni: fort. ducitur ex ἐξεσταίνομαι. Ὁ ἐκδότης ἐλησμόνησε τὸ *ἐξέστηκα, ἐξεστηκώς*, τὸ ὁποῖον ἔγινεν *ἐξεστηκὸς* καὶ οὐδ. *ἐξεστηκόν*. Ἐν σ. 216,21 οὐδόλως εἶναι ἀναγκαία ἡ διόρθωσις *ἀλυσιδέσαντες* (γρ. ἅλυσιδ.) τοῦ ἐν τῷ κώδ. *ἁλυσοδέσαντες*, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ μόνον ὀρθόν. Ἐν σ. 333,17 ἀδίκως ἀπορεῖ ὁ ἐκδότης διὰ τὸ *ἐπορεύουνταν* μήπως πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *ἐπορνεύουνταν* Ἡ λέξις *πορεύομαι* καὶ *πορεύω* σημαίνει ἔχω πόρον ζωῆς. Ἄλλαι μεταβολαὶ ἐπίσης οὐδένα ἔχουσι λόγον, οἷον ἐν σ. 84,10 *πελελάνῃ* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *πελλάνῃ*, ὅπερ ἔχει ὁ κῶδιξ· ἐν σ. 91,7 *ἀσύντυχος* ἀντὶ *ἀσύντυχον* [1]· αὐτ. 8 *σπαστρεύσῃς* ἀντὶ *σπαστρέψῃς*· αὐτ. 15 *κλινίζουν* ἀντὶ *κλινίσκουν* (ὁ κ. κλυνίσουν)· αὐτ. 17 *γινώσκονται* ἀντὶ *γινίσκουνται* (ὁ κ. γυνίσκουνται=γίνονται)· αὐτ. 24 *φύσις* ἀντὶ *χρήσεως* (ὁ κ. χρίσης)· αὐτ. 29 *αὐτὸ* ἀντὶ *αὐτοῦ* (τοπικῶς). Ἐν σ. 94,1 γράφεται τὸ ἀνύπαρκτον *κονιαρτὸς* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *κορνιακτὸς* (κ.)· ἐν σ. 100,7 *ἔγινε* ἀντὶ *ἐγίνη* τοῦ κώδ.· 101,9 *ἔμπροσθεν* ἀντὶ *ἐμπροστάν*· ἐν σ. 334,30 *συμπεθερεῖον* ἀντὶ *συμπεθρειὸ* (ὁ κ. συμπεθριῶ)· ἐν σ. 340,34 *ἀνθυποβολὴν* ἀντὶ *ἀνθιβολὴν* (ὁ κ. ἀνθηβολήν), ὅπερ ὡς γνωστὸν σημαίνει τὸν λόγον, τὴν ὁμιλίαν· αὐτ. 38 *κατακρίνει, ἀσχημολογᾷ* ἀντὶ *κατακρένει, ἀσκημολογᾷ*, τὰ ὁποῖα παρέχει ὁ κῶδιξ.

Ἐκτὸς τῶν μεμονωμένων τούτων καὶ ἄλλαι γενικώτεραι μεταβολαὶ γίνονται, οἷον, γράφεται παντοῦ ὁ παθ. ἀόρ. εἰς *-σθην* ἐνῷ ὁ κ. παρέχει *-στην*, οἷον, *ἐκτίσθην* ἀντὶ *ἐκτίστην* κτλ. (σ. 333 κέ.) Διὰ τῶν τοιούτων μεταβολῶν οὐ μόνον φθείρεται ἐν οὐ δέοντι ὁ ἰδιωματικὸς χαρακτὴρ τῆς γλώσσης [2]), ἀλλὰ καὶ καθίσταται πολλάκις τὸ κείμενον ἀκατανόητον ἢ καὶ ἀνόητον.

---

[1]) Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν σ. 654 ἐπανορθῶν ἑαυτὸν διατηρεῖ τὰς ὁμοίας αἰτ. *ἅλαλον* κτλ. ἀλλὰ θεωρεῖ αὐτὰς ὡς ἐπιρρήματα, ἐνῷ εἶναι ἐπίθετα: *νερὸν ἀσύντυχον* εἶναι τὸ νερόν, τὸ ὁποῖον ἀντλεῖ τις χωρὶς νὰ *συντύχῃ* ἤτοι χωρὶς νὰ ὁμιλήσῃ.

[2]) Αἱ ἀνωτέρω λέξεις καὶ τύποι: *πελλάνῃ, κλινίσκουν, γινίσκουνται*, ὡς καὶ ἄλλα ἱκανά, οἷον *μουνταρώνω* (97,4 = περνῶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ζῴου τὴν *μουνταρκὰν* ἤτοι τὸ καπίστρι), *κατεβαχὰ* (αὐτ. 15 καὶ 28 = *κατεβασ'ιὰ* ἤτοι τὸ συνάχι· κακῶς γράφεται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου *κατέβαχα*), *παχᾶδες* (αὐτ. 10 = *πασ'ᾶδες*)—διὰ τοῦ χ δηλοῦται τὸ δασὺ ς, τὸ πλησιάζον πρὸς τὸ χ—κτλ. ἀνήκοντα εἰς τὸ κυ-

Καὶ αἱ ὀρθογραφικαὶ δὲ ἰδιορρυθμίαι καὶ τὰ λάθη δὲν εἶναι σπάνια. Οὕτω γράφεται κανονικῶς: *θέλομεν εὕρῃν* (334,13), *θέλω ἀπομείνῃν* (334,18) κτλ. ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *εὕρειν, ἀπομείνειν* κτλ., *ὀγλίγωρον* (333,24) ἀντὶ *ὀγλήγορον, κοῦρσι* (335,30) ἀντὶ *κούρση, ἐθάρρισε* (335,37) ἀντὶ *ἐθάρρεισε* κτλ. κτλ.

Ἄλλαι γραφαὶ ἢ μᾶλλον παραδιορθώσεις καθιστῶσι τὸ κείμενον ἀκατανόητον, οἷον ἐν σ. 595,11 ἡ γραφὴ *παρ' ἀγκυλῶν* ἀντὶ *παράγγειλον* εἶναι ἀκατανόητος. Τὸ κείμενον βεβαίως εἶναι ἀρκετὰ ἀνώμαλον, ἰδίως διὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν ὀνομαστικήν, *ἤγουν ὁ παῖς*, ἀλλὰ ὁ κώδ. Β, τοῦ ὁποίου παραθέτει τὰς γραφάς, ἔπρεπε νὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἐκδότην εἰς τὴν κατανόησιν: καὶ *ὄπισθε δὸς αὐτῷ μαντήλιον κίτρινον ὥστε κρατῇ* (γρ. *κρατεῖν*) *αὐτὸ ἐν ἑκατέρῳ προσώπῳ καὶ ἐν τῷ μετώπῳ καὶ παράγγειλον αὐτοῦ ἤγουν τὸν παῖδαν μηδόλως προσέχῃ* (γρ. *προσέχειν*) *ἑτέρῳ τινὶ τὸν νοῦν κ.λ.π.* Ἐν σ. 597,5 γράφει *ἀφρίσῃ τὸ στόμα* ἀντὶ *τῷ στόματι* (κώδ. *στόματυ*). Ὀλίγον δὲ κατωτέρω (597,7) *μὴ σείσῃ* ἀντὶ *μισήσει* (κώδ. *μησίσοι*). Ὁ ἐκδότης δὲν ἠννόησε διόλου τὴν φράσιν: *ἔπαρον*, λέγει ὁ μάγος, *τὸν ἀφρὸν ἐκεῖνον καὶ πότισον μετ' οἴνου καὶ μισήσει αὐτόν*: δηλ. δῶσε νὰ πίῃ τὸν ἀφρὸν μὲ οἶνον καὶ θὰ τὸν μισήσῃ, τὸν ἀφρόν, θὰ τὸν ἀηδιάσῃ ὥστε οὐδέποτε εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ἀφρίσῃ.

Παραδιορθώσεις ἐπίσης ἐξ ἀγνοίας τῆς νεοελληνικῆς ἀπαντῶνται ἀρκεταί, οἷον ἐν σ. 77,10 γράφει *ἰσκιὰν* ἀντὶ *ἱστίαν* (κώδ. *ἱστείαν*) καὶ ἑρμηνεύει *σκιάν*, παραβάλλων τὸ κατωτέρω (77,20) *καρφώνω τὴν σκιάν σου*. Καὶ τὸ μὲν *καρφώνω τὴν σκιάν σου* ἔχει καλῶς, ἀλλὰ *τὸ σκάψε τὴν ἰσκιὰν (σκιὰν)* τί θὰ σημαίνῃ; Ἡ σκιὰ τοῦ ἀνθρώπου καρφώνεται βέβαια μαγικῶς, δὲν σκάπτεται ὅμως Ὁ ἐκδότης παρερμηνεύει καὶ διορθώνει ἐν οὐ δέοντι τὴν παράδοσιν. Ὁ κῶδιξ καλῶς ἔχει *ἱστείαν* (γρ. *ἱστίαν=ἑστίαν*): *ποίησον εἰκόναν.....καὶ σκάψε τὴν ἱστίαν καὶ κάρφωσε αὐτὴν ἀνάσκελα*, ἤτοι τὸ κάρφωμα δέον νὰ γίνῃ ἐντὸς τῆς ἑστίας. Ἐν σ. 83,9 διορθώνεται τὸ τοῦ κώδ. *φουκᾶ* (γρ. *Φουκᾶ=Φωκᾶ*) εἰς τὸ ἀκατανόητον *φοῦκτα*. Ὁ ἐκδότης ἀγνοεῖ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἁγίου Φωκᾶ ὡς διώκτου τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν δηλητηριωδῶν ἐν γένει ἐντόμων, ἥτις ἐμφανίζεται οὐ μόνον εἰς τὰς νεοελληνικὰς ἐπῳδὰς [1]) ἀλλὰ καὶ εἰς

πριακὸν ἰδίωμα μὲ πείθουν ὅτι ὁ κ. Α ἢ τὰ σχετικὰ τοὐλάχιστον μέρη αὐτοῦ ἐγράφησαν ὑπὸ Κυπρίου.

[1]) Πρβλ. Λαογρ. Θ' 493 καὶ Folklore 10 σ. 162 κέ.

τοὺς μαγικοὺς παπύρους [2]). Ἐν σ. 92,16 γράφεται *νεκρομαντήσετε* (παράδοξος καὶ πρωτοφανὴς λέξις!) ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδ. *με ροματίσεται*. Ὁ ἀγαπητός μου φίλος κ. Eitrem ἐν σ. 653 διορθώνει τοῦτο εἰς *ρηματίσετε*, ὁ δ' ἐκδότης προτείνει νέαν διόρθωσιν ἐπίσης, ὡς ἡ πρώτη του, ἀνελλήνιστον: *μὲ προμαντίσετε*. Καὶ ὅμως ὁ κῶδιξ ἔχει τὸ ὀρθόν: *μὲ ροματίσετε*, τοῦ ρήμ. *ροματίζω*=ὁραματίζω=πέμπω ὅραμα ἢ ὅρομαν· ὁ τύπος κυπριακός. Ἐν σ. 96,15 γράφεται *ζώνω τὸν ἀνὰ νοῦν του*, ἐνῷ ὁ κῶδιξ ὀρθῶς ἔχει *ἀνανοῦν*. Ὁ *νοῦς καὶ ἀνανοῦς* εἶναι γνωστὴ δημώδης ἔκφρασις, ἡ δὲ εὐφυὴς διόρθωσις τοῦ Eitrem (σ.653): *τὴν ἀνά<μνησιν του καὶ τὸν νοῦν>του* δὲν εἶναι ἀναγκαία. Ἐν σ. 99,11 γράφεται *τοὺς τοπάρχας τῶν Ὡραιῶν καὶ Κρημνωδῶν*. Τοιαῦτα πράγματα εἶναι ἄγνωστα εἰς τὰς νεοελληνικὰς παραδόσεις. Ὁ κῶδιξ ἔχει ὀρθῶς *τοὺς τόπακας τῶν ὀρέων καὶ κρημνωδῶν*. Περὶ δὲ τοῦ *τόπακα* βλέπε ὅσα ἔγραψεν ὁ Πολίτης ἐν Παραδόσεσι σ. 986 καὶ 1073. Ἐν σ. 241,5 εἶναι περιττὴ ἡ διόρθωσις εἰς *νεύρων* τῶν *νεφρῶν* τοῦ κώδ., ὧν γνωστὴ εἶναι ἡ σημασία εἰς τὰς δοξασίας τῶν λαῶν. Τὸ ὅτι καὶ ἀνωτέρω μνημονεύονται σὶ νεφροὶ οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, διότι καὶ οἱ *μυελοὶ* δὶς μνημονεύονται. Ἐν σ. 506,8 διορθώνονται αἱ γνωσταὶ *ἐγκλαβαί*, ἤτοι τὰ προικοσύμφωνα, *εἰς ἐγγραφάς*. Τὸ ἐν σ. 584,20 *ὑποστατικὸς* διορθοῦται εἰς *ἀποστατικός*, ὅπερ οὐδένα νοῦν ἔχει. Τὸ πολὺ θὰ ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ εἰς *ὑποτακτικός*. Ἡ ἐν σ. 652 διόρθωσις εἰς *ἐστηλίωσαν* τοῦ ἐν σ. 64,27 *ἐστυχίωσαν* οὐδὲν λέγει. Ἀναμφισβητήτως πρόκειται περὶ παραναγνώσεως ἢ κακῆς γραφῆς τῆς λέξεως *ἐστοιχείωσαν*, ἐφ' ὅσον μάλιστα πρόκειται περὶ *στοιχειοῦ* θησαυροῦ. Τὰ παραδείγματα τοιούτων σφαλμάτων δύνανται εὐκόλως νὰ πολλαπλασιασθοῦν. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι διόλου παράδοξον. Ἡ γλωσσικὴ παρασκευὴ τῶν μὴ Ἑλλήνων, πολλάκις δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τοιούτου εἴδους κείμενα.

Διὰ νὰ φανῇ πόσον διαφορετικὴ θὰ ἦτο ἡ ἔκδοσις, ἂν ἐγίνετο ὑπὸ Ἕλληνος, ἀλλὰ καὶ πόσον καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι δύσκολος, θὰ παραθέσω μικρὰς περικοπὰς ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Delatte, ἐκ παραλλήλου δὲ τὰς ἀντιστοίχους ἐκ τῆς ἐν τῇ Λαογραφίᾳ δημοσιεύσεως ὑπὸ τοῦ Φαίδωνος Κουκουλέ, τὴν ὁποίαν ὁ ἐκδότης προδήλως δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν.

---

[2]) Ox. P. 1060, Grenf-Hunt 7, 1910. Νῦν ἐν PGM 2 σ. 190,10. Ιδρβλ. καὶ τὴν ἐκεῖ σημείωσιν τοῦ ἐκδότου.

Delatte σ. 83.

Γητεία εἰς δήματα θηρίων.

Ἅγιε Λουκά, φοῦκτα σιδεροπενταδάκτυλε, στῆσον πάλλων σίδερον, δῆσον ὄφιν, ἔχιδναν καὶ πᾶν κακὸν συρόμενον ἐπὶ τῆς γῆς· ὅτι ὥρισε Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ ἡλίου δύνοντος ἵνα μὴ σαλεύσετε. Ὡς ἐκοιμούμουν μοναχόν, ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου Γαβριὴλ καὶ εἶπέ μοι· πῶς κοιμᾶσαι μοναχόν; καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· οὐδὲν κοιμοῦμαι μοναχόν, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ κεφαλῇ μου, τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὴν ψυχήν μου, ὁ τίμιος σταυρὸς εἰς τὰ σπίτιά μου, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἔνθεν μου κἀκεῖθέν μου, τὸ εὐαγγέλιον ἀνοικτόν· ὁ Χριστὸς τὸ μελετᾷ.— στῆσον πάλλων σίδερον, δῆσον ὄφιν, ἔχιδναν καὶ πᾶν κακὸν συρόμενον ἐπὶ τῆς <γῆς> εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀμήν.

Κουκουλές. Λαογραφία Θ' 106.

Γητεία εἰς δήματα θηρίων.

Ἅγιε Λουκᾶ, Φουκᾶ,
σιδεροπενταδάκτυλε·
στῆσον πάλον σιδερόν,
δῆσον ὄφιν ἔχιδναν
καὶ πᾶν κακὸν συρόμενον

ἐπὶ τῆς γῆς ὅτι ὥρισε Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ ἡλίου δύνοντος, ἵνα μὴ σαλεύσεται. Ὡς ἐκοιμούμουν μοναχόν, ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου Γαβριὴλ καὶ εἶπέ μοι· πῶς κοιμᾶσαι μοναχόν; Καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· οὐδὲν κοιμοῦμαι μοναχόν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν τῇ κεφαλῇ μου, τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰς τὴν ψυχήν μου, ὁ τίμιος σταυρὸς εἰς τὰ στήθη μου, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἔνθεν μου κἀκεῖθεν μου, τὸ εὐαγγέλιον ἀνοικτόν, ὁ Χριστὸς τὸ μελετᾷ·

στῆσον πάλον σιδερόν
δῆσον ὄφιν, ἔχιδναν
καὶ πᾶν κακὸν συρόμενον

ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἀμήν.

Delatte σ. 96.

Εἰς γλωσσόδημαν.

Πίασεν ἀπὸ τὰ ὠτιὰ τοῦ γαϊδάρου κερὶν ἀπομέσα [καὶ] τοῦ κεριοῦ τὴν ζοῦραν τοῦ ὠτιοῦ του πιάνῃς εἰς τὸ ὄνομαν [τοῦ] ἀνθρώπου τοῦ ὁδ(εῖνα) ὥσπερ ἂν τὸ ὄνομαν καὶ γαϊδάρου [καὶ λέγε ?]· χαλινώνω καὶ χαώνω τον καὶ κωλοσύρνω τον καὶ εἰς (συνεχίζει ἐκ τοῦ φύλλου 57).

Κουκουλές. Λαογραφία Θ' 98.

Εἰς γλωσσόδημαν.

Ποίησον ἀπὸ τὰ ὀπτία τοῦ γαιδάρου κερὶν ἀπὸ μέσα τοῦ κεριοῦ τὴ ζούραν τοῦ πτίου του· πηαίνεις εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ ἀνθρώπου ος σπεράτων (ὡς περάτων;) ὄνομαν καὶ γάδαρον, δένω, χαλινώνω καὶ χαβώνω τον καὶ κωλοσύρνω τον καὶ εἰς...(Ἐνταῦθα κόπτεται τὸ κείμενον).

Τὸ δεύτερον παράδειγμα δεικνύει πόσον καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας εἶναι δύσκολος ἡ ἀποκατάστασις τοιούτων κειμένων.

Ὁσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν τὰ διάφορα σφάλματα μειώνουσι τὴν ἀξίαν τῆς ἐκδόσεως καὶ καθιστῶσι προβληματικὴν τὴν χρησιμότητα αὐτῆς ἰδίως διὰ γλωσσικὰς μελέτας, εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὸν ἐκδότην, διότι κατέστησε τὰ κείμενα ταῦτα προσιτὰ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ

πρὸ παντός, διότι διὰ τῆς δημοσιεύσεως γίνεται κατάδηλος ἡ σπουδαιότης αὐτῶν διὰ τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν καὶ γλῶσσαν. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπιστήμονας ἐναπόκειται νὰ μελετήσωσι καὶ ἐπανεκδώσωσιν αὐτὰ ὅπως πρέπει.

Σ. Π. Κ.

Πολίτου Ν. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα. Τόμος Γ.' Ἐν Ἀθήναις 1931. (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Δημοσιεύματα Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἀρ. 6). 8ον σ. 393. Δρ. 100.

Ζῶντος εἰσέτι τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου, τὸ Λαογραφικὸν ἀρχεῖον εἶχεν ἀρχίσει τὴν δημοσίευσιν τῶν μικροτέρων αὐτοῦ ἐργασιῶν εἰς σειρὰς τόμων. Σκοπὸς τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἦτο νὰ διευκολύνῃ τὰς λαογραφικὰς ἐν Ἑλλάδι μελέτας, καθιστῶσα γνωστὸν καὶ εὔχρηστον τὸ μέγα καὶ πολυσχιδὲς ἔργον τοῦ μεγάλου Ἕλληνος λαογράφου, τὸ ὁποῖον λόγῳ τῆς ἐγκατασπορᾶς αὐτοῦ εἰς ποικίλα περιοδικά, πολλάκις παλαιότερα, ἀπέβαινεν ἀπρόσιτον. Ἐκτὸς τούτου ὁ Πολίτης ἀκούραστος ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ νὰ συλλέγῃ ὁλονὲν νέαν ὕλην καὶ νὰ παρακολουθῇ τὰς σχετικὰς ἐρεύνας, οὕτω δ' ἡ νέα ἔκδοσις τῶν πραγματειῶν θὰ εἶχε νὰ παρουσιάσῃ καὶ νέον ἄγνωστον πλοῦτον ὕλης καὶ ἰδεῶν. Ἡ δημοσίευσις ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1920, μέχρι δὲ τοῦ 1921 ἐδημοσιεύθησαν δύο τόμοι, εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῶν ὁποίων ἐπεστάτησεν ὁ ἴδιος. Δυστυχῶς ὁ θάνατός του διέκοψε τὴν ἄμεσον συνέχισιν, μόλις δὲ τώρα, μετὰ δεκαετίαν ὅλην, ἐμφανίζεται εἰς τὴν δημοσιότητα ὁ Γ' τόμος, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνονται αἱ ἀκόλουθοι πραγματεῖαι: 1) Μετεωρολογικοὶ μῦθοι, 2) Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, 3) Ἡ λυσσόμυγα, 4) Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν μαντικῶν ὀνείρων περὶ γάμου, 5) Πυρομαντεία καὶ ἐμπυροσκοπία παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ, 6) Παλαιογραφικὴ σταχυολογία ἐκ τῶν μαγικῶν βιβλίων, 7) Ἐπιστολὴ περὶ πεντάλφας, 8) Παρατηρήσεις περί τινων δημοσιευμάτων, ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, 9) Τὰ πρὸ Χριστοῦ Χριστούγεννα, 10) Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, 11) Δοξασίαι περὶ ὀμφαλοῦ, 12) Ἀρκαδικαὶ προλήψεις, 13) Ὁ γάμος παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι, 14) Τὰ κατὰ τὴν τελευτήν.

Ἡ κεφαλαιώδης σημασία πολλῶν ἐκ τῶν ἐργασιῶν τούτων διὰ τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν καὶ ἐκ τοῦ τίτλου μόνον εἶναι καταφανής. Τινὰς τούτων εἶχεν ἤδη προλάβει νὰ ἐπεξεργασθῇ καὶ διασκευάσῃ ὁ ἴδιος, αἱ περισσότεραι ὅμως καὶ σπουδαιότεραι, αἱ ὁποῖαι ὡς παλαιότεραι εἶχον ἀνάγκην περισσοτέρας ἐπεξεργασίας διὰ τὸ πλῆθος τῆς συγκεντρωθείσης ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν ὕλης, εἶχον μείνει τελείως ἀνεπεξέργαστοι. Ἡ δημοσίευσις αὐτῶν ὡς εἶχον θὰ ἦτο βεβαίως χρήσιμος, ἀλλὰ λόγῳ τῆς παλαιότητος θὰ παρουσίαζεν ἀρκετὰ κενά, τὰ ὁποῖα βεβαίως θὰ συνεπλήρωνεν ὁ Πολίτης, ἂν ἔζη. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γ. Ν. Πολίτης, ὅστις καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως, ὀρθῶς ποιῶν ἀνέλαβε τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ πατρός του. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἐπετέλεσε μετὰ παραδειγματικῆς εὐσυνειδησίας, τάξεως καὶ ἀσφαλοῦς τῶν πραγμάτων γνώσεως. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων εἰδήσεων, ὅσαι μὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προστεθοῦν κατά τινα τρόπον εἰς τὸ κείμενον ἢ τὰς ὑποσημειώσεις προσετέθησαν ἐν διπλαῖς ἀγκύλαις, ὅσαι δὲ δὲν ἦσαν συγχωνεύσιμοι διεκρίθησαν ἐπιμελέστατα εἰς κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι διευκολύνουν πολὺ τὴν εὕρεσιν. Ἄξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἶναι αἱ περὶ τῆς γεννήσεως, τοῦ γάμου καὶ τῆς τελευτῆς πραγματεῖαι. Οὕτω χάρις εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τοὺς κόπους τοῦ Γ. Ν. Πολίτου ἡ δημοσίευσις ἀπέβη πράγματι διττῶς χρήσιμος, διότι ἔδωκεν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν κοινὸν οὐ μόνον τὰ δυσπρόσιτα παλαιὰ δημοσιεύματα ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸν ἄγνωστον θησαυρὸν τῶν σημειωμάτων τοῦ διδασκάλου. Λεπτομερέστατος δὲ πίναξ διευκολύνων τὴν εὕρεσιν καθιστᾷ τὸ βιβλίον πρόχειρον καὶ πολύτιμον βοήθημα, θησαυρὸν ἀληθῶς εὐχρηστον εἰδήσεων καὶ γνώσεων, διὰ πάντα ἀσχολούμενον περί τε τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων. Ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ ἐκδότης πολὺ ταχέως καὶ μὲ τὴν αὐτὴν εὐσεβῆ φροντίδα, εὐσυνείδητον ἐπιστήμην καὶ ἐπιμέλειαν θὰ δώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν καὶ τὰς ὑπολοίπους πραγματείας τοῦ ἀειμνήστου πατρός του.

Σ. Π. Κ.

Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἡ λαϊκὴ τέχνη. Ρουμλοῦκι (Μακεδονία). Τρίκερι (Θεσσαλία). Ἰκαρία (Αἰγαῖον). Ἀθῆναι 1931. 8ον μέγα σ. 205.

Ἡ γνωστὴ ἐρευνήτρια τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης εἰς τὸ παρὸν της ἔργον δημοσιεύει τέσσαρας διαφόρους μελέτας, ὡς ἀναγράφονται ἐν τῷ τίτλῳ, ἐξ ὧν εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐκθέτει τὰς γενικὰς αὐτῆς περὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης σκέψεις, εἰς τὴν δευτέραν ἐξετάζει τὰ τῆς κατοικίας, ἐνδυμασίας, κεντήματος καὶ γάμου, μὲ τὴν προσθήκην συνηθειῶν τινων εἰς τὰ παρὰ τὴν Βέρροιαν πεδινὰ ἑλληνικὰ χωρία, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν

περιφέρειαν, τὴν διὰ τὴν ἑλληνικότητα τῶν κατοικούντων αὐτὴν κληθεῖσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων Ρωμλοῦκι ἤτοι χώραν τῶν Ρούμ, τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν τρίτην ἐξετάζει τὰ κατὰ τὴν κατοικίαν, τὸ ἔνδυμα καὶ τὸ κέντημα τοῦ χωρίου τοῦ Πηλίου Τρίκερι, καὶ τέλος εἰς τὴν τετάρτην τὴν κατοικίαν τῆς νήσου Ἰκαρίας. Αἱ δύο τελευταῖαι ἐργασίαι ἔχουν δημοσιευθῆ ἤδη εἰς περιοδικά [1]). Πίναξ λέξεων καὶ πραγμάτων συμπληρώνει τὸ ὅλον ἔργον. Αἱ περιγραφικαὶ ἐργασίαι τῆς συγγραφέως εἶναι ὅπως πάντα ἀξιόλογοι. Ὡς πρὸς τὰς κατοικίας ἰδιαιτέρως τοῦ Ρουμλουκιοῦ τὸ ἔργον τοῦ Leonhard Schultze Jena, Makedonien (1927) συμπληρώνει ἀπὸ οἰκοδομικῆς ἀπόψεως σπουδαίως τὴν περιγραφὴν τῆς συγγραφέως. Ἐκτὸς τῶν περιγραφῶν ἡ συγγραφεὺς ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὰς γενικωτέρας αὐτῆς σκέψεις περὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης. Εἶναι ἄξιαι ἀναγνώσεως, διότι εἶναι αἱ πρῶται ἐν Ἑλλάδι ἐκφραζόμεναι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ποῦ καί που πολὺ γενικαὶ καὶ ἀκαθόριστοι.

Οὕτως ἐνῷ πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ (σ. 10) ὅτι καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη *ἔχει κάποια σφραγῖδα προσωπικότητας*, ἀντὶ νὰ ἀσχοληθῇ βαθύτερον περὶ αὐτὸ τὸ καλλιτέχνημα καὶ τὸ ἔργον τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ, ἐκτρέπεται εἰς γενικότητας περὶ ὁμαδικῆς ψυχῆς καὶ ὁμαδικῆς δημιουργίας, περὶ περιβάλλοντος καὶ οἰκονομικῶν ὅρων, αἱ ὁποῖαι, μολονότι τοῦ συρμοῦ σήμερον παρ' ἡμῖν,—εἰς τὴν Εὐρώπην ἔπαυσαν νὰ εἶναι—οὐδὲν οὐσιῶδες διὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν λέγουν. Ὁμαδικὴ δημιουργία, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ἡ συγγραφεύς, δὲν ὑφίσταται, οὔτε δὲ καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι ἔχουν διὰ τὴν τέχνην τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν τῶν ἀποδίδει. Ἀπόδειξις ἡ παρατήρησις, τὴν ὁποίαν κάμνει ἡ ἰδία (σ. 31 κλπ.) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς χειροτεχνίας ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν στασιμότητα τῆς οἰκοδομικῆς. Ἐὰν κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν οἰκονομικῶν ὅρων τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτῶν, θὰ ἔπρεπε καὶ ἡ οἰκοδομικὴ νὰ βαίνῃ παραλλήλως πρὸς τὴν χειροτεχνίαν ἢ τἀνάπαλιν. Ἡ συγγραφεὺς ἔχει μεγάλην ἐμπειρίαν καὶ ἰδιοφυΐαν εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς λαϊκῆς διακοσμητικῆς τέχνης καὶ ἰδίως τῆς γυναικείας. Ἐὰν προσεπάθει νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερον εἰς αὐτήν, ἐὰν κατώρθωνε νὰ μᾶς ἑρμηνεύσῃ τὴν φύσιν, τὸ νόημα καὶ τὴν διαμόρφωσίν της ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ μᾶς ἔδιδε πράγματα καὶ σκέψεις πολὺ οὐσιαστικωτέρας ἀπὸ τὰς γενικότητας τῶν ρωμαντικῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ

[1]) Βλ. ἀνωτ. σ. 558.

ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ. Δὲν συμφωνοῦμεν ἐπίσης μὲ τὴν συγγραφέα ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν μεταξὺ λαογραφίας καὶ λαϊκῆς τέχνης (σ. 15). Ἡ λαογραφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ βίου, τοῦ τε φυσικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ, εἰς ὃν περιλαμβάνεται ἐξ ἴσου πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, μυθολογίαν, θρησκείαν, καὶ ἡ τέχνη ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις.

Σ. Π. Κ.

Schultze Jena Leonhard, Makedonien. Landschafts - und Kulturbilder. Jena 1927. 8ον σ. 250.

Λαμπρὸν γεωγραφικὸν ἔργον διὰ τὴν Μακεδονίαν, σημαντικὸν δὲ καὶ διὰ τὴν λαογραφίαν, διότι ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει μετὰ προσοχῆς καὶ τὰ τοῦ ὑλικοῦ βίου τῶν κατοίκων. Ἰδιαιτέρως ἄξιαι σημειώσεως εἶναι αἱ περιγραφαὶ τῶν κατοικιῶν, αἵτινες συνοδεύονται καὶ ὑπὸ ὑποδειγματικῶν εἰκόνων καὶ σχεδίων. Μόνον οἱ ἑλληνικοὶ ὅροι δὲν ἀποδίδονται πάντοτε καλῶς. Ὁ συγγραφεὺς θὰ εἶχεν ὁδηγὸν καὶ πληροφορητὴν λογιώτατον, ὅστις διώρθωνε μερικοὺς ὅρους ἐπὶ τὸ καθαρώτερον.

Σ. Π. Κ.

Λουκοπούλου Δημ., Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης. Ἀθῆναι 1930. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 8). 8ον σ. 288.

Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ τὴν πρώτην συστηματικὴν πραγματείαν περὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι, τοὐλάχιστον μιᾶς ὡρισμένης περιοχῆς. Διότι αἱ ἐργασίαι τοῦ Ξανθουδίδου καὶ τοῦ Höeg, ἄρισται κατὰ τὰ ἄλλα, ἀποβλέπουσι κυρίως εἰς τὸν γλωσσικὸν θησαυρόν [1]). Ὁ Λουκόπουλος μᾶς δίδει πλήρη καὶ ζωντανὴν εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τῶν ποιμένων τῆς Αἰτωλίας. Μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῶν κατηγοριῶν τῶν ποιμένων, τῶν ἔργων των, τῶν κατοικιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ποιμνίων των θέρους τε καὶ χειμῶνος, τῶν ἐργαλείων των, τῶν βοσκῶν, τῆς γαλακτοκομίας, τῆς ἐνδυμασίας, τῶν ἀσθενειῶν τῶν ζώων καὶ τῆς θεραπείας των κτλ., τέλος δὲ παραθέτει καὶ μικρὰν συλλογὴν δεισι-

[1]) *Ξανθουδίδου Στεφ.,* Ποιμενικὰ Κρήτης (Λεξικογρ. Ἀρχεῖον τῆς μέσης καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς τόμ. Ε' 1918 σ. 267-323). *Τοῦ αὐτοῦ,* Οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα Κρητῶν προελθόντα ἐκ ποιμενικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν ὅρων (Αὐτ. Ϛ' 1923 σ. 326-350). *Höeg Carsten,* Les Saracatsans. Une tribu nomade grecque. Paris-Kopenhagen 1925.

δαιμόνων συνηθειῶν, αἰνιγμάτων, διηγήσεων καὶ ᾀσμάτων. Ἡ ἔκθεσίς του εἶναι σαφὴς καὶ ζωηρά, ἡ δὲ γλῶσσα ἐπίσης ζωντανή, διατηροῦσα τὸν φραστικὸν τρόπον τῶν ποιμένων, προσηρμοσμένη ὅμως εἰς τὴν κοινὴν δημοτικήν, μολονότι ἡ προσαρμογὴ αὕτη δὲν εἶναι πανταχοῦ πλήρης. Ἐκ τῶν παρεχομένων πληροφοριῶν ἄξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι αἱ εἰδήσεις περὶ δευτέρας *ἀστεφάνωτης* γυναικός, ὁσάκις ἡ πρώτη εἶναι στεῖρα, πρὸς ἀπόκτησιν τέκνων, ἔπειτα αἱ περὶ κοινῶν βοσκῶν καὶ ὁμαδικῆς ἐργασίας καθ' ὡρισμένας τοῦ ἔτους ἐποχάς, καθὼς καὶ αἱ περὶ βαθμιαίας μεταβολῆς τοῦ βίου ἀπὸ ποιμενικοῦ εἰς γεωργικὸν παρατηρήσεις. Παρὰ τὰς μεγάλας ἀρετάς του τὸ βιβλίον ἔχει καὶ μερικὰς ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ἐλπίζομεν ὅτι θὰ θελήσῃ νὰ συμπληρώσῃ. Ἐν πρώτοις αἱ εἰκόνες ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀφθονώτεραι καὶ σαφέστεραι, αἱ ἑρμηνεῖαι τῶν λέξεων περισσότεραι καὶ τρίτον αἱ περιγραφαὶ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν λεπτομερέστεραι καὶ πληρέστεραι, προστιθεμένων κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων. Μία παραβολὴ πρὸς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὰ τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσου καὶ τὰ Ἱππιατρικὰ θὰ ὠφέλει ἀρκετὰ τὸ ἔργον.

Σ. Π. Κ.

50 δημώδη ᾄσματα Πελοποννήσου καὶ Κρήτης. Συλλογὴ Ὠδείου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1930. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 9). 8ον σ. 239.

Τὸ Ὠδεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἤδη κατὰ τὸ 1910 ἐπεχείρησε τὴν συστηματικὴν περισυλλογὴν τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων δι' ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ Γ. Ν. Νάζου καὶ τῶν καθηγητῶν Κ. Ψάχου καὶ Armand Marsick, ἥτις εἰργάσθη τῷ μὲν 1910 ἐν Πελοποννήσῳ, τῷ δὲ 1911 ἐν Κρήτῃ, πρὸς καταγραφὴν καὶ φωνογράφησιν τῶν μελῳδιῶν. Δυστυχῶς ἡ συστηματικὴ αὕτη ἐργασία δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ, καθυστέρησε δ' ἐπὶ μακρὸν καὶ ἡ δημοσίευσις, μόλις τώρα γενομένη τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς βιβλιοθήκης. Ἡ καταγραφὴ τῶν ᾀσμάτων ἐγένετο μετὰ πολλῆς προσοχῆς εἰς βυζαντινὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Ψάχου, ἐξηλέγχθη δὲ ἡ ἀκρίβεια αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ προκειμένη συλλογὴ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην αὐθεντικὴν καὶ ἐξηκριβωμένην συλλογὴν δημοτικῶν μελῳδιῶν, καταλλήλων πρὸς ἐπιστημονικὰς μελέτας.

Ἐν τούτοις δὲν στερεῖται καὶ ἐλλείψεων, τῶν ὁποίων τὰς σπουδαιοτάτας ἀπαριθμεῖ ἐν τῷ προλόγῳ ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς Γ. Ν. Νάζος. Εἶναι δὲ αὗται πρῶτον ἡ παραμέλησις τῆς ἀποτυπώσεως τῶν βηματισμῶν τῶν χορῶν, ἥτις πολλὰς ἰδιορρυθμίας ἰδίως ρυθμικὰς ἀλλὰ καὶ συνθετικὰς τῆς μελῳδίας δύναται νὰ σαφηνίσῃ. Δυστυχῶς ἡ παραμέλησις αὕτη φθάνει ἐνίοτε καὶ μέχρι παραλείψεως καὶ τῆς ἁπλῆς δηλώσεως τοῦ εἴδους τοῦ χοροῦ. Καὶ δεύτερον ἡ παραμέλησις ἐπίσης τῆς μελέτης τῶν συνοδευόντων τὰ ᾄσματα ὀργάνων καὶ τοῦ χειρισμοῦ αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῆς καταγραφῆς δὲν ἔχομεν λόγους νὰ ἀμφιβάλλωμεν, οὔτε καὶ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἔγκυρον ἐπὶ τούτου γνώμην. Τὰ συνοδεύοντα ὅμως ποιητικὰ κείμενα ἐγείρουν ἐνίοτε ἀπορίας, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφήσουν ἄνευ ἐξηγήσεως οἱ συλλογεῖς. Οὕτως εἰς τὸ ἐν σελ. 38-39 δημοσιευόμενον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ὁ ντερτιλῆς*» ᾆσμα, ἐνῷ ὁ πρῶτος στίχος, ὅπως ἄλλως ἀναγράφεται καὶ εἰς τὴν μελῳδίαν, εἶναι ἐννεασύλλαβος (5+4), οἱ ἀκολουθοῦντες ὄχι μόνον εἶναι ὀκτασύλλαβοι, ἀλλὰ καὶ ποικίλου μέτρου, οἷον, ὁ στίχος

γιὰ δὲ φορεῖς τὸ χαϊμαλί,
– –´ – –´| – – – –´

εἶναι ἰαμβικός, ἐνῷ ὁ ἀκόλουθος εἶναι τροχαϊκός.

γιὰ δὲ βγαίνεις στὸ παζάρι
–´ – –´ – | – – –´–

Τὴν ποικιλίαν αὐτὴν ἔπρεπε νὰ παρατηρήσουν οἱ συλλογεῖς καὶ νὰ ἑρμηνεύσουν πῶς συμβαίνει, ἐνῷ ἡ μελῳδία εἶναι ἑνιαία.

Εἰς τὸ ἐν σελ. 30-31 δημοσιευθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Γιαννιᾶς*», ἀφ' οὗ ἅπαξ οἱ συλλογεῖς παρακολουθοῦντες τὴν μελῳδίαν ἀνέγραψαν ὡς πρῶτον στίχον τόν: *Μέσ τὸ βά—(Γιάννη Γιαννιᾶ)*, ἔπρεπε νὰ ἀναγράψουν καὶ τὸν δεύτερον: *μέσ τὸ βάλτο στὸ πηγάδι*, δίς, διότι ἡ μελῳδία ἀπαιτεῖ σύστημα ἐκ τεσσάρων ὀκτασυλλάβων τροχαϊκῶν [1]). Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἦτο τελείως καταφανὲς τὸ σύστημα. Ἄλλως εἶναι περιττὴ ἡ σημείωσις καὶ τοῦ πρώτου στίχου. Τὸ ᾆσμα ἠδύνατο νὰ γραφῇ καὶ ἄνευ τῶν ἐκ τῆς μουσικῆς παρεμβλημάτων, ὅπως ἀκριβῶς ἐγράφη τὸ ἐν σ. 42, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Προσωπικῶς ἔχω τὴν γνώμην ὅτι, ὁσάκις δημοσιεύονται ὄχι ἁπλῶς τὰ κείμενα τῶν ᾀσμάτων ἀλλὰ καὶ ἡ μελῳδία αὐτῶν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δημοσιεύεται τὸ κείμενον ὁλόκληρον καὶ καθ' ὃν τρόπον διαπλάσεται ἐν τῇ μελῳδίᾳ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἦσαν καταφανῆ τὰ ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς μελῳδίας δημιουργούμενα μετρικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐστερεοποιήθησαν καὶ εἰς ποιητικὰς στροφάς.

1) Εἶναι ἀδιάφορον ἂν ὁ πρῶτος εἶναι ἑπτασύλλαβος. Πρόκειται περὶ στίχου καταληκτικοῦ.

Εἰς τὸ ἐν σ. 40-41 δημοσιευόμενον ᾄσμα «Ὁ ἀητὸς» σημειώνεται ὡς ἀρχὴ τοῦ Β΄ στίχου (γράφε μᾶλλον στροφῆς): *Νύχα μωρὲ νύχα*. Προφανῶς *νυχάκια μου*. Ἀλλὰ τότε τί ἀπογίνεται τὸ *φτερά μου*, τοῦ τρίτου στίχου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας τοῦ ᾄσματος στροφῆς;

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται φανερὸν ὅτι ὡς πρὸς τὰ ποιητικὰ κείμενα δὲν κατεβλήθη ἐκ μέρους τῶν συλλογέων ἡ αὐτὴ προσοχή. Πιθανῶς κατέγραψαν αὐτὰ καθ' ὑπαγόρευσιν καὶ οὐχὶ ᾀδόμενα. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἐλαττωματικόν, διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τόσα προβλήματα ἕως τώρα ἐδημιούργησεν ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν μορφὴν διαφόρων ᾀσμάτων. Δέον νὰ σημειωθῇ καλῶς ὅτι εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα μελῳδία καὶ ποίημα καὶ χορὸς ἀποτελοῦσιν ἑνότητα ἀδιάρρηκτον, ἐπηρεάζουσι δὲ σημαντικὰ τὴν διάπλασιν καὶ διαμόρφωσιν ἀλλήλων καὶ διὰ τοῦτο πρέπει κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ μελετῶνται ἡνωμένα. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἀνωτέρω ἐλλείψεις, ἐλλείψεις ἄλλως κατὰ τὸ πλεῖστον συνειδητὰς εἰς τοὺς συλλογεῖς, τὸ ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ὠδείου εἶναι σπουδαιότατον, ἀποτελεῖ δὲ εὐοίωνον ἀπαρχήν, ἡ ὁποία εὗρεν ἤδη τὴν συνέχειάν της εἰς τὸ κατωτέρω κρινόμενον ὅμοιον ἔργον τῆς κ. Μέλπως Μερλιέ.

Σ. Π. Κ.

Μερλιὲ Μέλπως Ο., Τραγούδια τῆς Ρούμελης. Ἀθῆναι 1931. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 12). 8ον σ. λα΄+96.

Συλλογὴ 66 μελῳδιῶν ᾀσμάτων ἐξ Αἰτωλίας, δημοσιευομένων εἰς εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν, παρακολουθομένων δὲ καὶ ὑπὸ τῶν σχετικῶν κειμένων. Τῆς συλλογῆς προτάσσεται βραχεῖα, ἀλλ' ἀξιόλογος εἰσαγωγὴ περὶ τῆς δημώδους μουσικῆς. Ἡ συγγραφεὺς χωρὶς νὰ ἀποκρούῃ τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς ὑποδεικνύει ὀρθότατα τὴν αὐτοτέλειαν τῆς δημώδους καὶ ὡς πρὸς τὴν βυζαντινὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεπηρεάστου ἀπὸ πάσης ἐκ τῶν προτέρων ἱστορικῆς θεωρίας μελέτης αὐτῆς. Δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν συγγραφέα εἰς τὰς μουσικὰς αὐτῆς παρατηρήσεις. Ὡς πρὸς τὰ λεγόμενα ὅμως περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ στίχου καὶ μελῳδίας (σ. ιζ΄) ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι λέγονται μὲ κάποιαν γενικότητα, ἡ ὁποία ἴσως νὰ μὴ ἀνταποκρίνεται τελείως πρὸς τὰ πράγματα. Ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοιχείων δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τόσον ἐλευθέρα, πρέπει δὲ νὰ ἐξετάζωνται κατὰ τὸ δυ-

νατὸν αἱ παρεκτροπαί, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ ᾀσμάτων χορευτικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ εὐρυθμία ἕνεκα τοῦ χοροῦ εἶναι αὐστηροτέρα. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀληθὲς ὅτι τραγούδι καὶ χορὸς δὲν σέβονται τὰ ποιητικὰ μέτρα, εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι διὰ τῆς παρεμβολῆς ἀκριβῶς εὐφωνικῶν συλλαβῶν, ἐπαναλήψεων, ἐπιφωνημάτων, προσθηκῶν κτλ. δημιουργοῦν νέας μετρικὰς μορφάς, στίχους καὶ συστήματα. Σχετικὴ καὶ ἀξιόλογος εἶναι ἡ περὶ τῶν προσομοίων παρατήρησις, περὶ τῆς προσαρμογῆς δηλονότι διαφόρων κειμένων εἰς τὴν αὐτὴν μελῳδίαν. Ὀρθῶς δὲ ποιοῦσα ἡ ἐκδότις ἔδωκεν, ὅπου ἦτο ἀναγκαῖον, τὸ κείμενον τοῦ προσομοίου μὲ τὰς συμπαρομαρτούσας ἀλλαγάς, διότι ἄλλως ἀποβαίνει αὐθαίρετος ἢ καὶ ἀδύνατος ἡ ἀνάγνωσις τῆς μελῳδίας. Σημαντικώτατον δὲ εἶναι ὅτι σημειώνεται ὁ πρὸς τὸ ᾄσμα χορευόμενος χορός.

Ὡς πρὸς τὰς δημοσιευομένας μελῳδίας, ἐφ' ὅσον δύναμαι νὰ κρίνω, ἡ καταγραφὴ ἔγινε μετὰ πολλῆς προσοχῆς, εὐσυνειδησίας καὶ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας. Μολονότι δὲ δὲν ἀπετυπώθησαν καὶ ἐπὶ φωνογραφικῶν πλακῶν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς καὶ ὁ ἐκ τῶν ὑστέρων ἔλεγχος, ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι δύνανται ἀδιστάκτως νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς ἐπιστημονικὰς μελέτας. Μίαν μόνον παρατήρησιν ἔχομεν νὰ κάμωμεν, ἀναφερομένην ἀκριβῶς εἰς τὴν κανονικὴν μεταξὺ μελῳδίας, χοροῦ καὶ ποιήματος σχέσιν, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι πράγματι ὑφίσταται τοιαύτη παρὰ τὰς ἀπαντωμένας ἐξαιρέσεις. Λαμβάνω τὰς μελῳδίας, αἱ ὁποῖαι ᾄδονται πρὸς χορὸν τσάμικον. Ὁ χορὸς οὗτος κατὰ τὰς παρασχεθείσας μοι ὑπὸ τοῦ Δ. Λουκοπούλου πληροφορίας, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγὸς τῆς ἐκδότιδος, κατάγεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ τόπου, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται τὰ ᾄσματα, ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ὀκτὼ βημάτων, κατανεμομένων εἰς τέσσαρα μέτρα (πατοῦτες). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ μελῳδίαι θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωσι κατὰ κανόνα ἀριθμὸν μέτρων διαιρετῶν διὰ τοῦ 8 ἢ τοῦ 4, οἱ δὲ συνοδεύοντες στίχοι νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀκτασύλλαβοι τροχαϊκοὶ ἢ ἰαμβικοί. Πράγματι δὲ ἐκ τῶν 22 δημοσιευομένων μελῳδιῶν διὰ τσάμικον αἱ 14 συμφωνοῦν πρὸς τὸν διατυπωθέντα κανόνα, ἀρκετοὶ δὲ καὶ στίχοι. Ἐξαιρέσεις βέβαια δὲν λείπουν, αἱ ὁποῖαι ἢ εἶναι φαινομενικαί, διότι προέρχονται ἐξ ἀνακριβοῦς σημειώσεως ἢ εἶναι πραγματικαί, ὁπότε πρέπει νὰ παρατηροῦνται καὶ ἑρμηνεύωνται ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ συλλογέως, διότι ἄλλως ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων ἑρμηνεία. Οὕτως ἠδυνάτουν μεταξὺ ἄλλων νὰ ἐννοήσω πῶς τὸ ἐν σ. 64 ᾄσμα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ 23 μέτρα καὶ νὰ εἶναι τσάμικος. Ὁ Λουκόπουλος μοῦ ἔλυσε τὴν ἀπορίαν πληροφορήσας ὅτι τὸ ᾄσμα τοῦτο

δὲν χορεύεται, κακῶς δὲ τὸ ἔχει ἡ ἐκδότις εἰς τὰ τσάμικα. Καὶ τὸ συμπέρασμα. Αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι συλλογαὶ ᾀσμάτων εἶναι ἀτελεῖς καὶ δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν ἐπαρκῆ στοιχεῖα διὰ τὴν μελέτην τῶν διαφόρων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὸ δημοτικὸν ᾆσμα. Ἀτελέσταται ἰδίως εἶναι αἱ συλλογαὶ ἁπλῶς τῶν κειμένων καὶ μάλιστα ἄνευ σημειώσεως τῶν ἐπαναλήψεων, γυρισμάτων, προσθέτων συλλαβῶν κτλ. Ὀλιγώτερον ἀτελεῖς εἶναι αἱ δίδουσαι προσοχὴν καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα. Ἐπαρκέστεραι καὶ ἀρτιώτεραι εἶναι αἱ συνοδευόμεναι καὶ ὑπὸ τῆς μελῳδίας, ὁσάκις, ἐννοεῖται, ἡ σημείωσις αὐτῆς γίνεται μετ' ἀκριβείας. Τοιαῦται εἶναι αἱ δύο κρινόμεναι ἐν τῷ παρόντι τεύχει καὶ ἰδίᾳ ἡ προκειμένη. Ἀρτιώταται θὰ ἦσαν ἂν συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ συγχρόνου μελέτης τοῦ χοροῦ, ὁπότε ἐπιτοπίως θὰ ἐλύοντο ὑπὸ τῶν συλλογέων πολλὰ ζητήματα καὶ μελῳδικὰ καὶ ρυθμικὰ καὶ μετρικά, τῶν ὁποίων ματαίως ζητεῖται ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ λύσις, καὶ θὰ κατενοοῦντο καλύτερον ἡ ζωὴ καὶ αἱ μορφαὶ τοῦ λαϊκοῦ ἐν γένει τραγουδιοῦ. Τελευταῖον διὰ τὴν κατανόησιν ἀκριβῶς τῆς ζωῆς ταύτης τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἀνάγκη, ὅπως ἐτονίσαμεν καὶ ἀλλαχοῦ [1]), νὰ σημειώνεται καὶ ἡ περίστασις, καθ' ἣν τοῦτο ᾄδεται, ἥτις πολλαχῶς ἐπηρεάζει τὴν ἑκάστοτε αὐτοῦ μορφήν, ἡ δὲ γνῶσις αὐτῆς παρέχει πολλάκις τὸ νῆμα τῆς κατανοήσεως τῶν διαφόρων παραλλαγῶν.

Σ. Π. Κ.

Roussel Louis, Contes de Mycono. Léopol 1929 (=Archivum Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Wydzial i Filologiczny. Tom IV). 8ον σ. 441.

Πλουσία καὶ ἀξιόλογος συλλογὴ παραμυθιῶν, ἔργον νεανικὸν τοῦ γνωστοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα φιλολόγου καὶ νεοελληνιστοῦ Roussel, τὸ ὁποῖον μετὰ ἔτη μακρὰ βλέπει τὸ φῶς. Τὸ ἔργον, μολονότι νεανικόν, εἶναι ὡριμώτατον διὰ τὸν σκοπόν του, δηλαδὴ τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἰδιώματος τῆς Μυκόνου. Περιλαμβάνει 84 κείμενα, ἐξ ὧν τὰ 78 παραμύθια καὶ τὰ ἓξ ᾄσματα, καταγεγραμμένα πλὴν ἐλαχίστων τῆς καθαρευούσης διὰ τοῦ φωνητικοῦ ἀλφαβήτου. Τὰ κείμενα ἀκολουθεῖ βραχεῖα, ἀλλ' ἀξιολογωτάτη περιγραφὴ τοῦ ἰδιώματος καὶ ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφολογίαν, ἰδίως ὅμως ὡς πρὸς τὴν φωνητικήν. Ἕπεται λεξιλόγιον λεπτομερές, μετάφρασις εἰς τὴν γαλλικὴν τῶν κειμένων, λεπτομερὲς εὑρετήριον καὶ τέλος σύντομος

1) Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α' 92 κέ.

κατάλογος τῶν παραμυθιῶν ἐν περιλήψει. Ἡ ἐργασία τοῦ συγγραφέως ἐκ προθέσεως δὲν ἐκτείνεται εἰς συγκρίσεις τῶν παραμυθιῶν, οὐδὲ τῆς γλώσσης, οὔτε καὶ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην περαιτέρω ἔρευναν· εἶναι ἁπλῆ καταγραφὴ καὶ ἔκδοσις λαϊκῶν κειμένων καὶ περιγραφὴ τοῦ ἰδιώματος. Ὡς τοιαύτη εἶναι πράγματι ὑποδειγματικὴ διὰ τὴν παρατηρητικότητα, τὴν εὐσυνειδησίαν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν σαφήνειαν. Ὁ συγγραφεὺς ἐλέγχει πρῶτον τὰς λαϊκάς του πηγάς, προσέχει δὲ καὶ εἰς τὰς ποικιλίας τῶν φθόγγων καὶ τὴν μουσικότητα τῆς προφορᾶς, πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν συνήθως προσοχὴν δίδουν οἱ Ἕλληνες ἐρευνηταί. Ἐλάχιστά τινα σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ παρατήρησίν τινα ἢ νὰ ἔχῃ ἀντιρρήσεις, δὲν ἀξίζουν τὸν κόπον νὰ μνημονευθοῦν. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ἡ συλλογή, ἐκδοθεῖσα εἰς περιοδικὸν ἀπρόσιτον, δὲν θὰ γίνῃ ὅσον ἔπρεπε γνωστὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς νεαροὺς ἰδίως ἐπιστήμονας, τοὺς ἐπιχειροῦντας τὴν μελέτην τῶν πατρίων ἰδιωμάτων.

Σ. Π. Κ.

Χιλιαδάκι Στέλιου Ε., Ἡ Κάτω γῆς κι' ὁ Χάρος. Παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀθῆναι 1930. 8ον σ. γ+171.

Ὁ συγγραφεὺς κινούμενος ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν δημώδη λογοτεχνίαν, βυζαντινὴν καὶ μεταβυζαντινήν, καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων καὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς συστηματικὴν ἐξέτασιν τῶν θρησκευτικῶν, ἐρωτικῶν, διδακτικῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ποιημάτων τῶν χρόνων τούτων, ἀρχίζει δὲ ἀπὸ τὴν *Θρηνητικὴν ῥίμαν* τοῦ Πικατόρου, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν *Ἀπόκοπον* τοῦ Μπεργαδῆ. Ὁ σκοπός του, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος (σ. 16), δὲν εἶναι λογοτεχνικός, ἀλλὰ μυθολογικός, ἡ παρακολούθησις τῶν περὶ ᾅδου καὶ νεκρῶν ἑλληνικῶν δοξασιῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον κατὰ τρεῖς σταθμούς, πρῶτον «*ὅπως παρουσιάζονται στὴν ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, δεύτερον ὅπως μεταπηδᾶνε στὶς λαϊκὲς ἀντιλήψεις καὶ παραδόσεις καὶ στὰ δημοτικά μας τραγούδια καὶ τρίτον ὅπως διαμορφώνονται στὶς χριστιανικὲς δοξασίες*». Τὸ ἐγχείρημα τοῦ συγγραφέως εἶναι γενναῖον καὶ ἀξιοσύστατος ὁ ζῆλος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἀνέλαβε, καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάσθη, ἀξιανάγνωστα δὲ καὶ ὅσα ἔγραψεν, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα εὑρίσκει κανεὶς καὶ παρατηρήσεις ἀξιολόγους, ὡς εἶναι π. χ. ἡ ἐν σ. 138 περὶ τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ θρησκευτικῆς καὶ λαϊκῆς ἀντιλήψεως διαφορᾶς ὡς πρὸς τὰ μετὰ θάνατον.

Ἐν τούτοις ἐν τῷ συνόλῳ δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως ἔχει ἀνάλογον πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος πλάτος πρῶτον καὶ ἔπειτα βάθος. Ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἰδίως αἱ γνώσεις τοῦ συγγραφέως δὲν ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην ἔκτασιν, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλονται ἀνακρίβειαί τινες καὶ παρερμηνεῖαι. Ἀδικεῖ ὅμως ὁ συγγραφεὺς καὶ τοὺς καλογήρους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκτὸς τῶν ἰδίων μυθευμάτων, ἀποδίδει καὶ ὅλην τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ μετὰ θάνατον βίου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ὁρμώμενος ἀπὸ μίαν καθαρῶς ἑλληνικὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ζωῆς δὲν φαίνεται νὰ ἠννόησεν ἐπαρκῶς, διότι ἴσως ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ θεῖον, τὴν ἀρχικὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀνταποδόσεως, προϊὸν ἀνεπτυγμένης ἠθικῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως, δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ κοινὸν γνώρισμα ὅλων τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν, ἀπὸ τῶν ὀρφικῶν ἀκόμη καὶ τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων, αἱ ὁποῖαι πηγάζουν ἀπὸ τὸν βαθὺν πόθον τοῦ ἀνθρώπου ὅπως λυτρωθῇ ἀπὸ τῶν δεινῶν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ κυρίως τοῦ θανάτου.

Ὡς πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῶν δημωδῶν δοξασιῶν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ δημώδης ποίησις, τὴν ὁποίαν ἐκμεταλλεύεται πολὺ ὁ συγγραφεύς, δὲν εἶναι ἡ ἀρίστη πηγὴ τῶν πραγματικῶν καὶ ἀποκρυσταλλωμένων λαϊκῶν δοξασιῶν. Ἡ ποίησις πολλάκις ἐκφράζεται εἰκονικῶς, ἤ, ὅπως ἄλλως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, μυθικῶς, χωρὶς τὰ μυθολογούμενα ταῦτα νὰ ἀποτελοῦν πάντοτε καὶ πραγματικάς, παρὰ τῷ λαῷ ὑφισταμένας δοξασίας. Οὕτω π. χ. τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου περιβολιοῦ τοῦ Χάρου (σ. 103) εἶναι ἁπλῆ ποιητικὴ εἰκών, δι' ἧς ὁ ποιήσας αἰσθητοποιεῖ τὸ γεγονὸς τοῦ ἀδιακρίτου θανάτου γερόντων, νέων καὶ παιδίων, καὶ ἰδίως νέων, καὶ τοῦ συναγελασμοῦ πάντων τούτων εἰς τὸν Ἅδην, δὲν ἀποτελεῖ πιστευόμενον μῦθον, ὅπως λ. χ. εἶναι τὸ Νερὸ τῆς λησμονιᾶς, τῆς Τρίχας τὸ γεφῦρι κ.τ.λ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον προκειμένου περὶ μυθολογίας ὡς πρώτη καὶ κυρία πηγὴ πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται αἱ παραδόσεις, τὰς ὁποίας παρακολουθεῖ *ἡ πίστις*, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ μόνον μετὰ τὸν προσήκοντα ἔλεγχον τὰ ἄσματα. Δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ὁ χῶρος νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὴν συζήτησιν διαφόρων τοῦ ἔργου λεπτομερειῶν. Μίαν μόνον ἐτυμολογικὴν παρατήρησιν θὰ κάμωμεν. Ἡ ἐν σ. 38 ἐτυμολογία τῆς ἔν τινι ἄσματι ἀπαντωμένης ὀνομασίας τοῦ Χάρου «Τάταρης» ἐκ τοῦ Τάρταρος δὲν φαίνεται πιθανή. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ παρομοιώσεως πρὸς τὸν *Τάταρην* τῶν τουρκικῶν ταχυδρομείων, ὅστις

ἔφιππος καὶ ταχὺς διέτρεχε τὰς ὁδοὺς κομίζων τοὺς σάκκους τοῦ ταχυδρομείου. Ἐν τέλει ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν αὗται δὲν θὰ ἀποθαρρύνουν τὸν συμπαθῆ καὶ ἐνθουσιώδη συγγραφέα, ἀλλὰ θὰ συντελέσουν ὅπως εἰς τὰ νεώτερά του ἔργα, ὁσάκις μάλιστα δὲν πρόκειται περὶ συγχρόνων πραγμάτων, φροντίζῃ νὰ ἐκτείνῃ εἰς μεγαλύτερον πλάτος καὶ βάθος τὰς βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ οἰκοδομήσῃ.

Σ. Π. Κ.

Πέτση Ἰωάν. Κ., Συλλογὴ ἀνεκδότων ᾀσμάτων Μακεδονίας—Χαλκιδικῆς—Θράκης. Θεσσαλονίκη 1931. 8ον μικρ. σελ. 184.

Ἡ συλλογὴ περιέχει 250 τραγούδια, ποὺ ἔξω ἀπὸ λίγα, ποὺ εἶναι τοπικὰ νεώτερα, ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι παραλλαγὲς γνωστῶν τραγουδιῶν. Στὴ διαίρεσή του ἀκολουθεῖ τὸ διάγραμμα τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ Στίλπ. Κυριακίδη (Ἑλλ. Λαογραφία σελ. 20 κἑξ.) χωρίζοντάς τα σὲ δυὸ μεγάλες κατηγορίες, στὰ κυρίως ᾄσματα καὶ στὰ διηγηματικὰ ἢ παραλογές. Ἐν τούτοις δὲν κατορθώνει νὰ ἀκολουθήσῃ πιστὰ τὶς διαιρέσεις, οὔτε καὶ τὰ τραγούδια νὰ κατατάξῃ πάντα ὅπου πρέπει (βλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 209, ποὺ ἡ θέση του εἶναι στὰ μοιρολόγια καὶ ὄχι στὰ γνωμικά).

Ἡ καταγραφὴ τῶν τραγουδιῶν δὲν ἔγινε πάντα πιστά, μὲ τὴν ἀπαραίτητη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια, μὲ τὴν κάθε δυνατὴ ἀκρίβεια. Καλὸ θά 'ταν ὁ συλλέχτης νὰ εἶχε διαβάσει πιὸ μπροστὰ καὶ μερικὰ ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια. Εἶχε μπροστά του, ὅπως μᾶς λέγει στὸν πρόλογό του, ὅπου μιλάει γιὰ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ἐργάστηκε, κάπου 50 συλλογές, καὶ τὸ πιστεύουμε, γιατὶ μᾶς παραπέμπει κιόλας στὶς παραλλαγές, καὶ εἶναι ἀξιέπαινος γι' αὐτό, ἂν καὶ ὄχι σ' ὅλα τὰ τραγούδια, πολλὲς φορὲς μάλιστα οὔτε καὶ σ' αὐτὲς τὶς Ἐκλογὲς τοῦ Πολίτη (βλ. ἀρ. 204, 205 κἀ.), μὰ δὲν ἔπρεπε μονάχα νὰ τὶς ξεφυλλίσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς μελετήσῃ, γιὰ νὰ πάρῃ μιὰ κάποια ἰδέα ἀπὸ τὴ δημοτικὴ ποίηση καὶ τὴ τεχνική της.

Καταγράφοντας τὰ τραγούδια του δὲν εἶχε, φαίνεται, στὸ νοῦ του ὅσα γράφει ὁ Κυριακίδης στὴν «Ἑλληνικὴ Λαογραφία» στὸ κεφ. Ἄσματα, καθὼς καὶ τὸ φυλλάδιο «Ὁδηγίαι διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ δημώδους λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ» ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ μὴ εἴμαστε καὶ ἄδικοι, τὰ πρόσεξε μονάχα στὰ τελευταῖα τραγούδια τῆς συλλογῆς του. Τὰ τραγούδια, ποὺ μᾶς δίνει, δὲν εἶναι ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε ὑποψία. Ἔχουν μέσα τους λόγια ἐπίδραση. Καὶ βέβαια, ἀφοῦ τὰ πῆρε ἀπὸ

ἱεροσπουδαστὲς καὶ δεσποινίδες καὶ μάλιστα μοδίστρες (Γεωργία Τσίκουλα) ἦταν φυσικὸ νά 'χουμε τὴ λόγια ἐπίδραση. Τὸ καλύτερο θά 'ταν νὰ καταφύγῃ στὶς γριὲς καὶ στοὺς γέρους, σ' αὐτούς, ποὺ πραγματικὰ ὁ λαογραφικὸς θησαυρὸς μένει ἀτόφιος. Γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ τραγούδια φαίνεται καθαρὰ ἡ λόγια ἐπίδραση ἢ καὶ ἡ σύγχρονη, ἡ ἐπίδραση δηλ. τῶν πόλεων (βλ. ὁλάκερο σχεδὸν τὸ 116, διάφορους στίχους σποραδικά στὰ 27, 62, 67, 68, 69, 87, 170, 176, 192). Γιὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, γιατὶ δὲ μᾶς τὸ ἐπιτρέπει καὶ ὁ χῶρος, παραθέτω γιὰ σύγκριση μὲ τὰ τραγούδια τοῦ Πέτση μερικοὺς στίχους ἀπὸ τραγούδια τοῦ Πολύγυρου, δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν Φιλ. Τάσιο στὴ Λαογραφία Γ' 263,3.

Βρέχει νοῦ Θιὸς κὶ βρέχουμι, χιουνίζει μὶ χιουνίζει,
βίχνει χαλάζι πιτρουτό, βίχνει νὰ μὶ σκουτώσῃ.
Κι ἂν μὶ σκουτώσ' τοὺν οὐρφανό, κι ἂν μὶ σκουτώσ' τοὺν ἔρμου...

Νὰ καὶ τοῦ Πέτση:

Σήκω Χάϊδω μ' νὰ φύγωμε, στρῶσε νὰ κοιμηθοῦμε,
γιατὶ μᾶς πῆρε ἡ χαραυγὴ καὶ τἄστρο τῆς ἡμέρας.
Παίρνω κι' ἐγὼ τὸ μαῦρο μου, καὶ πάω νὰ τὸν ποτίσω.

Ἀφήνω τοὺς στίχους νὰ μιλήσουν μόνοι τους. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει μονάχα στὰ τραγούδια τοῦ Πολύγυρου, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα τῆς συλλογῆς του, ἔξω ἀπὸ μερικὰ τοῦ Σουφλιοῦ, τὰ ὁποῖα δείχνουν ὅτι ὁ συλλέχτης τὰ κατέγραψε τελευταῖα, ὁπότε εἶχε στὸ νοῦ του τὶς ὁδηγίες τοῦ Κυριακίδη. Παραλείπει π.χ. νὰ σημειώσῃ τὴν οὐράνωση τῶν συμφώνων μετὰ τὴν ἔκπτωση τοῦ τελικοῦ i (βλ. 41 Β' στέκ(ει) [=στέκ']). Γενικὰ δὲν μᾶς παραδίνει τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, οὔτε καὶ τὴν προφορὰ τοῦ τόπου, ὅπως πραγματικὰ εἶναι. Ἔπρεπε νὰ σημειώσῃ ἂν ἡ γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν του εἶναι αὐτὴ ἀκριβῶς, ποὺ μιλάει ὁ λαός, ἂν ὑπάρχουν χωριστοὶ τύποι, εἴτε ῥηματικοί, εἴτε ὀνοματικοί, ποὺ δὲν εἶναι σὲ χρήση στὴν καθημερινὴ ὁμιλία, πρᾶγμα συνηθισμένο στὰ τραγούδια.

Ἡ καταγραφὴ δὲν ἔγινε τραγουδῶντας καὶ γι' αὐτὸ σκοντάφτουμε πολλὲς φορὲς στὸ μέτρο. Ἀρκετὰ εἶναι τὰ τραγούδια, ποὺ ἡ μετρική τους καταγραφὴ χωλαίνει, πρᾶγμα, ποὺ δείχνει ὄχι βέβαια τόσο τὴν ἀμέλεια, ὅσο τὴν ἄγνοια τοῦ συλλέχτη, μὲ ὅλη του τὴν καλὴ πρόθεση, ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὴν παραγνωρίζουμε (βλ. ἀρ. 74, 91, 143, 171, 184, 189, 192, 244, 246, 248 κ. ἄ).

Αἰσθητὴ εἶναι ἡ παράλειψη τῆς ἑρμηνείας πολλῶν λέξεων διαλεκτικῶν, ὅπως *νυστειὰ* (=νιστιά, *νιστέρια*), *γιαράδες*, *βόγα*, *φασαλιά*, *σανανᾶς*, *παγανιὰ* κ. ἄ. Ἀγανάχτηση δὲ προκαλεῖ ἡ πληθώρα τῶν τυπογραφικῶν σφαλμάτων καὶ κακῶν γραφῶν, τόσο στὴν ὀρθογραφία, ὅσο καὶ στὴ στίξη, σὲ σημεῖο, ποὺ πολλὲς φορὲς γίνεται καὶ παρανόηση. Π. χ. *στειρομάζωμα* (=στιρομάζωμα, ὑστερομάζωμα) ἀρ. 12 κ. ἄ. Κάποτε καλὲς εἶναι οἱ ἱστορικὲς πληροφορίες του στὰ προλεγόμενα τῶν τραγουδιῶν, μὰ τὶς περισσότερες φορὲς περιττολογίες· ἐπαναλαμβάνει τὰ λόγια τοῦ Πολίτη, ἐνῷ ἔφτανε νὰ παραπέμψῃ ἁπλῶς σ' αὐτόν.

Σὲ πολλὰ τραγούδια δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνῃ πὼς εἶναι συμφυρμὸς δύο ἢ καὶ περισσοτέρων παραλλαγῶν (198), καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνῃ καὶ ἄλλα πολὺ νεώτερα, ποὺ ἔγιναν γνωστὰ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἦρθαν οἱ πρόσφυγες (47 Β', 67, 68, 69). Ἄλλοτε πάλι δὲν καταλαβαίνει ὡρισμένα μοτίβα: π. χ. ἀρ. 113 στιχ. 15: *τρία ὥμορφα κορίτσια—σὰν τὸν Μάη μὲ τὰ κεράσια* (=σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια).

Στὰ δίστιχα κάμνει ἐρανισμὸ ἀπὸ διάφορες ἄλλες συλλογές, χωρὶς νὰ τὶς ἀναφέρῃ καὶ χωρὶς νὰ μᾶς λέγῃ ἂν αὐτὰ ἀπαντοῦν στὴ Χαλκιδικὴ κτλ. Στὰ λιανοτράγουδα, στὸν πρόλογο περιττολογίες· πολὺ λίγα ἔπρεπε νὰ δημοσιευθοῦν, γιατὶ τὰ περισσότερα, σχεδὸν ὅλα εἶναι δημοσιευμένα σὲ ἄλλες συλλογές, πρᾶγμα, ποὺ τὸ ξέρει ὁ συλλέχτης, ἀφοῦ μάλιστα τὸ προδηλώνει. Ἡ μνεία πάλι τῶν προσώπων, ποὺ ὑπαγόρευσαν τὰ τραγούδια, στὸ τέλος, ὅπως τὴν ἔχει, ἀρκετὰ δυσκολεύει τὸν ἀναγνώστη. Τέλος σὲ ἐπίμετρο ὁ Πέτσης καταγράφει, ὁ ἴδιος, ἄλλος, δὲ μᾶς τὸ λέγει, τὴ μουσικὴ 15 τραγουδιῶν σὲ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντική. Κατὰ πόσο ἔχει ἀποδώσει τὸ μέλος τῶν τραγουδιῶν δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ μιλήσω, γιατὶ μοῦ λείπει ἡ ἀπαραίτητη μουσικὴ ἐμπειρία. Ἕνα μονάχα μπορῶ νὰ πῶ, πὼς τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀρκετὰ δύσκολο καὶ πάντοτε πρέπει νὰ εἴμαστε ἐπιφυλαχτικοί.

ΣΠΥΡΟΣ ΣΥΓΚΟΛΛΙΤΗΣ

Mavris N. G., Contribution à l'étude de la chanson populaire égyptienne. Avant-Propos de M. Louis Roussel. Alexandrie 1932. 8ον σ. 74.

Ὁ συγγραφεύς, γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Λαογραφίας ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς Δωδεκανησιακῆς λύρας [1]), ἀσκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἐνδιεφέρθη καὶ διὰ τὴν αἰγυπτιακὴν λαογραφίαν, προϊὸν δὲ τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου ὑπῆρξεν ἡ παροῦσα ἐργασία. Πρόκειται κυρίως περὶ μικρᾶς συλλογῆς δημωδῶν ᾀσμάτων, βαυ-

[1]) Βλ. Λαογρ. Γ' 277.

καλημάτων, ἐρωτικῶν, μοιρολογίων, γαμηλίων, σατυρικῶν, παιδικῶν, ἐργατικῶν, λατρευτικῶν, προσκυνητικῶν καὶ ἐπῳδῶν. Τὰ κείμενα δημοσιεύονται μὲ λατινικὰ στοιχεῖα, ἀκολουθεῖ μετάφρασις εἰς τὴν γαλλικήν. Ἐν παραρτήματι δημοσιεύονται καὶ μὲ τὴν συνήθη ἀραβικὴν γραφήν. Ἡ συλλογή, μολονότι μικρά, εἶναι ἐνδιαφέρουσα, διότι μᾶς δίδει κάποιαν γενικὴν ἰδέαν τῆς δημώδους ποιήσεως τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ἀλλαχόθεν γνωρίζομεν. Αἱ δὲ συνοδεύουσαι τὰ ᾄσματα πληροφορίαι καὶ περιγραφαὶ ἐθίμων καὶ πράξεων εἶναι καὶ αὐταὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι. Ἐκ τῶν ᾀσμάτων ἄξια ἰδιαιτέρας σημειώσεως διὰ τὴν ποίησιν εἶναι τὰ μοιρολόγια. Ἐκ τῶν περιγραφομένων ἐθίμων σημειοῦμεν ὡς ἔχοντα τὰ ἀντίστοιχα αὐτῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ τὸ ἔθιμον τοῦ ἁλισμοῦ τῶν νεογνῶν (σ. 40) καὶ τοῦ περιάπτου, τοῦ κατασκευαζομένου ἐκ συνεισφορᾶς (σ. 42), τὸ βάψιμον χειρῶν καὶ ποδῶν τῆς νύμφης καὶ ἐνίοτε καὶ τοῦ γαμβροῦ (σ. 29, 42), τὸ πέτιγμα τοῦ πρώτου πίπτοντος ὀδόντος τοῦ παιδίου (σ. 44), τὸν μαγικὸν κύκλον πρὸς προφύλαξιν κατὰ τὴν νύκτα (σ. 55) καὶ εἴ τι ἄλλο. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν τὸ παράδειγμα τοῦ συγγραφέως εὕρισκε μιμητάς.

Σ. Π. Κ.

Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ., Τὸ φυσικὸν ὡρολόγιον παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1931. 8ον 69.

Ἀξιόλογος προσπάθεια ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὴν διαίρεσιν τῆς ἡμέρας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις Ἕλλησι, ἡ ὁποία ὅμως δεικνύει πόσοι κόποι χάνονται ματαίως, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος δὲν ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του τὴν ἀναγκαίαν ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην. Ὁ συγγραφεὺς νομίζει ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἐπιλαμβάνεται τοῦ ζητήματος, ἐνῷ διὰ τοὺς ἀρχαίους τοὐλάχιστον Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ 1825 ὁ Ideler εἰς τὸ πασίγνωστον αὐτοῦ βιβλίον: Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie, ἔχει ἐξετάσει τὰ κατὰ τὴν διαίρεσιν τῆς ἡμέρας. Ὁ συγγραφεὺς θὰ ἔγραφε πολὺ διαφορετικά, ἐὰν ἐγνώριζε τοὐλάχιστον τὸ κλασσικὸν ἔργον τοῦ *Ginzel*, Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie. Bd II. Zeitrechunng der Juden, Naturvölker, sowie der Griechen und Römer 1911, καὶ ὅσα ἔγραψα ἐγὼ εἰς τὴν Ἑλληνικήν μου Λαογραφίαν Α΄ 398-399 περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν νεοελληνικῶν ὡρῶν. Ὡς πρὸς τὰς ἀρχαίας πηγὰς προκειμένου περὶ τῶν ἀστέρων θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀπαραιτήτως ὑπ' ὄψιν του τὸν Ἄρατον.

Σ. Π. Κ.

Κεραμοπούλου Α. Δ., Παλαιαὶ χριστιανικαὶ καὶ βυζαντιακαὶ ταφαὶ ἐν Θήβαις. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου 1926. Σελ. 124-136.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει ἐν τῇ ἀνωτέρω πραγματείᾳ τὰ πορίσματα αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν χριστιανικῶν τάφων, εὑρισκομένων εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ ἐξωκκλησίου τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ. Τὰ πορίσματα ταῦτα, μετὰ πολλῆς προσοχῆς συνηγμένα, ἐνδιαφέρουν σπουδαίως τὴν λαογραφίαν, καθ' ὅσον ἀποδεικνύουν ὅτι δοξασίαι καὶ ἔθιμα, κρατοῦντα ἔτι καὶ νῦν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, οἷον τὰ τῶν βρυκολάκων, τῶν ἐπιταφίων δείπνων καὶ εὐωχιῶν, τῆς θραύσεως ἀγγείων καὶ εἴ τι ἄλλο, ὑφίσταντο ἤδη κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ πιθανότητος ἀνάγει ὁ συγγραφεὺς τὸ νεκροταφεῖον καὶ τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους.

Σ. Π. Κ.

Lascaris Michel, Tommaseo traducteur de chants serbes en grec. Communication faite à Prague au Congrès des Philologues slaves. Extrait des Comptesrendus du Premier Congrès des Philologues slaves. Prague 1930. 8ον-σ. 20.

Ἐνδιαφέρουσα ἀνακοίνωσις περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ N. Tommaseo μεταφρασθέντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐν τῇ Χρυσαλλίδι τοῦ 1864-5 δημοσιευθέντων σερβικῶν ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα παρέμενον μέχρι τοῦδε ἄγνωστα εἰς τοὺς Νοτιοσλάβους φιλολόγους. Ὁ ἀνακοινῶν προσθέτει ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου τοῦ Tommaseo, παραλληλίζει τὰ ἑλληνικὰ κείμενα πρὸς τὰ τοῦ Vuk, δημοσιεύων ἀμφότερα, χαρακτηρίζει τὸν μεταφραστικὸν τρόπον τοῦ ποιητοῦ καὶ παρέχει τεκμήρια περὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς ὑπ' αὐτοῦ γνώσεως τῆς σερβικῆς.

Σ. Π. Κ.

Μονογυιοῦ Εὐαγγ. Ι., Τὰ Μυκονιάτικα. (Λαογραφία τῆς Μυκόνου). Βιβλιοθήκη «Ταχυδρόμου». Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1927. 8ον σ. 80.

Ἡ μικρὰ πραγματεία περιλαμβάνει ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην καὶ ἰδίως παροιμίας καὶ ᾄσματα. Ἀκολουθοῦν διάφορα ἔθιμα ἑορτῶν, δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι, αἰνίγματα, ὀλίγαι παροιμίαι σχετικαὶ πρὸς τοὺς μῆνας καὶ ἄλλαι κατατεταγμέναι ἀλφαβητικῶς κατὰ τὸ ἀρκτικὸν γράμμα, τρία παραμύθια, γλωσσικαί τινες παρατηρήσεις διὰ τὸ μυκόνιον γλωσσικὸν ἰδίωμα καὶ πενιχρὸν γλωσσάριον. Ἡ συλλογὴ μολονότι ἐν τῷ συνόλῳ δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πλουσία, περιορίζεται δὲ καὶ εἰς τὰ κοινότερα, δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος.

Σ. Π. Κ.

Σπανδωνίδου Πέτρου Σ., Μελένικος. Ὁ νεκρὸς μακεδονικὸς Ἀκρίτης. Θεσσαλονίκη 1930. 8ον σ. 192.

Γενικὴ πραγματεία περὶ τῆς μακεδονικῆς πόλεως Μελενίκου, περιλαμβάνουσα κεφάλαια, ἀφορῶντα εἰς τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῆς. Ἡ πραγματεία μολονότι ἔχει ἀρκετὰ κενά, δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος. Ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν λαογραφίαν ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει μὲν ὕλην ἐξ ὅλων τῶν λαογραφικῶν κεφαλαίων, προφανῶς ὅμως χωρὶς προσπάθειαν νὰ τὴν ἐξαντλήσῃ. Πολλὰ τῶν κεφαλαίων ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ πενιχρότατα σημειώματα καὶ αὐταὶ δὲ αἱ διδόμεναι πληροφορίαι εἶναι λίαν περιληπτικαί, ἀλλαχοῦ μὲν συμπληρούμεναι, ἀλλαχοῦ δὲ συμπληροῦσαι τὰς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως πληροφορίας τοῦ Abbott (Macedonian Folklore). Ἄξιαι προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξακριβώσεως εἶναι αἱ βεβαιώσεις ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους δὲν ᾖδοντο κάλανδα, αἰσθητὴ δὲ εἶναι ἡ ἔλλειψις εἰκόνων καὶ σχεδίων σχετικῶν πρὸς τὴν κατοικίαν καὶ τὸ ἔνδυμα. Ἐν τέλει προστίθεται περιληπτικὴ γραμματικὴ τοῦ ἰδιώματος καὶ πενιχρὸν γλωσσάριον. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ὁ φιλόπατρις συγγραφεὺς ἀπεφάσιζε νὰ ἀσχοληθῇ συστηματικώτερον μὲ τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀτυχοῦς ἱστορικῆς μακεδονικῆς πόλεως, ὁπότε ἀναμφιβόλως θὰ μᾶς ἔδιδε πληρεστέραν εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης αὐτῆς.

Σ. Π. Κ.

Γαβαλᾶ Ζαφειρίου Δ., Ἡ νῆσος Σίκινος. Μετὰ εἰκόνων καὶ γεωγραφικοῦ πίνακος. Ἐν Ἀθήναις 1931. 8ον σ. 96.

Ἐκτὸς τῆς ἱστορίας τῆς νήσου περιλαμβάνει παραδόσεις τινάς, ἐν αἷς ἡ μία περὶ εὑρέσεως εἰκόνος ἐν τῇ θαλάσσῃ, αἱ δὲ λοιπαὶ περὶ νεραϊδων καὶ ἄλλων δαιμονικῶν ὄντων. Ἀξιόλογος καὶ πλουσία εἶναι καὶ ἡ συλλογὴ τοπωνυμίων καὶ ὀνομάτων βαπτιστικῶν καὶ ἐπωνύμων.

Σ. Π. Κ.

Πέργαμος (1300 π. Χρ.—1922). Μὲ εἰκόνας. Ἔκδοσις «Κοινότητος Περγάμου». Μυτιλήνη 1929. 8ον σ. 352.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς «Κοινότητος Περγάμου» Μυτιλήνης ἐκφράζον τὴν νοσταλγίαν ὅλων τῶν Περγαμηνῶν διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ὡραίαν πατρίδα, διὰ νὰ διατηρήσῃ ζωηρὰν καὶ διαιωνίσῃ τὴν ἀνάμνησιν αὐτῆς εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἀπεφάσισεν ὅπως ἐκδώσῃ τόμον, παρέχοντα πλήρη εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως, ἀρ-

χαίας καὶ συγχρόνου, καθὼς καὶ τῆς συγχρόνου ζωῆς. Εἰς τὴν ἔκδοσιν συνειργάσθησαν διαπρεπεῖς ξένοι καὶ ἡμέτεροι ἐπιστήμονες ὡς οἱ Dörpfeld, Hepding, Judeich, Σωτηριάδης, Καρολίδης, Εὐαγγελίδης, Χονδρονίκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πραγματευθέντες τὴν τοπογραφίαν, ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς ἐνδόξου ἑλληνιστικῆς πόλεως. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἱστορίας δὲν παρημελήθη καὶ ἡ σύγχρονος ζωή, ἥτις καὶ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα.

Συστηματικὴν βεβαίως λαογραφικὴν ἔρευναν δὲν εἶχον ὑπ' ὄψει των οἱ ἐκδόται. Ἐν τούτοις συνεκέντρωσαν πλουσίαν καὶ ἐνδιαφέρουσαν ὕλην, ἀναφερομένην εἰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ἐν Περγάμῳ καὶ τοῖς περιχώροις. Οὕτω δημοσιεύονται ᾄσματα διάφορα, ὄχι πολλά, ἐν οἷς μία ἐνδιαφέρουσα παραλλαγὴ τοῦ Κάστρου τῆς Ὡριᾶς, μία τοῦ Θρήνου τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς (σ. 304), ἓν χελιδόνισμα (σ. 263), διάφορα νανουρίσματα (σ. 245) καὶ δίστιχα γαμήλια (σ.256) καὶ τοῦ κλήδονα (σ. 277). Τινῶν παρατίθεται καὶ ἡ μουσικὴ εἰς βυζαντινὴν ἢ εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικήν. Δημοσιεύονται ἐπίσης καί τινες παροιμίαι, αἰνίγματα, εὐχαὶ καὶ κατάραι (σ. 299). Δύο χριστιανικὰ αἰνίγματα ἐκ χαραγμάτων τῆς Περγάμου ἑρμηνεύει ὁ γνωστὸς εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν καθηγητὴς κ. H. Hepding. Πλούσιαι εἶναι αἱ εἰδήσεις περὶ ἐθίμων καὶ δεισιδαιμονιῶν περὶ τὸν τοκετόν, τὴν λεχὼ καὶ τὸ νεογνὸν (σ. 238,244), ὡς καὶ διαφόρων ἄλλων δεισιδαιμονιῶν, οἰωνῶν κτλ. (σ. 281,303). Ἐνδιαφέρουσαι ἔπειτα εἶναι αἱ περιγραφαὶ τοῦ γάμου (σ. 274,293) καὶ τῶν περὶ τὸν νεκρὸν ἐθίμων (σ. 286), ἐνῷ αἱ τῶν πανηγύρεων στεροῦνται χαρακτηριστικῶν ὡς πρὸς τὴν λατρείαν πληροφοριῶν. Συνοπτικαὶ μᾶλλον καὶ ἀτελεῖς εἶναι αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐνδυμασίας (σ. 296), ὡς καὶ περὶ χορῶν (σ. 276,295). Μὲ τὰς εἰδήσεις αὐτὰς περὶ τῆς συγχρόνου ζωῆς καὶ μὲ τὴν ἀκολουθοῦσαν ὡς κατακλεῖδα ἐξιστόρησιν τῶν τελευταίων διωγμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τὸ ἔργον, περιλαμβάνον κατὰ τὸ δυνατὸν ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς πολυπαθοῦς πόλεως τοῦ Μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀποβαίνει ἄξιον αὐτῆς μνημεῖον.

Σ. Π. Κ.

Ἀντίλαλοι ἀπ' τὰ Μουδανιὰ καὶ τὰ γύρω. Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ συνδέσμου προσφύγων Μουδανιῶν. Θεσσαλονίκη 1931. 8ον σ. 347.

Ἀναμνηστικὸν τεῦχος φιλοπατρίδων προσφύγων διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσαν πατρίδα, ἐκδοθὲν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Νικ. Φαρδῆ. Περιλαμβάνει λαογραφικά τινα μνημεῖα, οἷον παραλλαγὴν τοῦ γνωστοῦ

παραμυθιοῦ τῆς δεσμεύσεως τοῦ Χάρου ἐπὶ δένδρου ὑπὸ γραίας, διαφόρους ἐνδιαφερούσας παραδόσεις περὶ εὑρέσεως εἰκόνων καὶ ἁγιασμάτων, συνοπτικὴν περιγραφὴν τῶν ἐθίμων τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Φώτων, ἓξ ᾄσματα, ὧν τὰ δύο νόθα, γαμήλιά τινα καὶ ναναρίσματα. Εἴς τινα ἐξ αὐτῶν σημειώνεται καὶ ἡ μουσική.

Σ. Π. Κ.

Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde. Schriftleiter Prof. Dr. Eugen Fehrle. Heidelberg. Jahrg. 1927-1930. Τόμ. 1-4.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν λαογραφίαν καὶ ἡ καλλιέργεια αὐτῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔλαβεν ἐν Γερμανίᾳ σημαντικωτάτην ἐπίδοσιν, πολυάριθμα δὲ παραρτήματα ἐφημερίδων καὶ τοπικὰ περιοδικὰ γενικωτέρας φύσεως ἔχουν ἀνοικτὰς τὰς στήλας αὐτῶν εἰς λαογραφικὰς συλλογάς, περιγραφὰς καὶ μελέτας. Ἐκτὸς ὅμως τούτων δὲν εἶναι ὀλίγα καὶ τὰ εἰδικώτερα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὴν ἐπιστημονικωτέραν μελέτην διαφόρων γερμανικῶν χωρῶν. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα προσετέθη ἀπὸ τοῦ 1927 τὸ ἀνωτέρω, τὸ ὁποῖον σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐπιστημονικῶς ὡρισμένην περιοχὴν γερμανικῶν χωρῶν, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον πολιτισμοῦ, εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς Γερμανίας εὑρίσκονται. Τὸ περιοδικὸν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διαπρεποῦς κλασσικοῦ φιλολόγου καὶ λαογράφου καθηγητοῦ Eugen Fehrle δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ προαγάγῃ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς περιοχῆς, τὴν ὁποίαν ἔχει ὑπ' ὄψιν. Τὰ δείγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς δίδει ἐν τοῖς προκειμένοις τόμοις, εἶναι πλέον ἢ ἐνθαρρυντικά. Ἐκτὸς ὅμως τῶν καθαρῶς τοπικῆς ἢ καὶ γενικωτέρας, γερμανικῆς πάντοτε φύσεως, ἐργασιῶν, αἱ ἐπὶ τῆς λαογραφίας ἐν γένει, τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ἄλλων λαογραφικῶν κεφαλαίων δημοσιευθεῖσαι ἐργασίαι τοῦ Fehrle, Fraenger, Spamer, Walter, Schroff καὶ ἄλλων προσδίδουσιν εἰς αὐτὸ γενικωτέραν σημασίαν, ὑπερβαίνουσαν κατὰ πολὺ οἱαδήποτε τοπικὰ ὅρια καὶ καθιστῶσι διδακτικὸν μελέτημα διὰ πάντα λαογράφον.

Σ. Π. Κ.

Krauss Fr.-Satow Tamio, Das Geschlechtsleben des Japanischen Volkes. Leipzig 1931. Τόμ. I. 8ον σ. 431. Τόμ. II. 8ον σ. 653.

Τρίτη ἔκδοσις τοῦ γνωστοῦ διὰ τὸν γενετήσιον βίον τῶν Ἰαπώνων ἔργου τοῦ εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένου ἐπιφανοῦς λαογράφου Krauss. Ἡ ἔκδοσις ἐκτὸς ἄλλων ἐπαυξήσεων καὶ διορθώσεων,

ἐπηυξήθη καὶ διὰ δευτέρου τόμου, ὀφειλομένου εἰς τὸν Ἰάπωνα λαογράφον Tamio Satow, διασκευασθέντος δὲ ὑπὸ τοῦ Hermann Ihm. Τὸ ἔργον μὲ τὰς ἐπαυξήσεις του ἀποβαίνει πραγματικὸς θησαυρὸς δι' ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς γενετησίου ζωῆς τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ, τῆς ὁποίας μελετᾷ τὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς θρησκείας ἰδίως, τῆς μαγείας, τῆς τέχνης καὶ ἐν μέρει καὶ τῆς φιλολογίας. Ἡ προσθήκη παραλλήλων ἐκ τῶν Νοτιοσλάβων καὶ ἄλλων λαῶν εὐρύνει τὸν ὁρίζοντα τοῦ ἔργου. Τὸ ἔργον ἐκτὸς τῆς σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸν βίον τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ, ἔχει καὶ γενικωτέραν σημασίαν διὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν κατανόησιν ἰδίᾳ τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν τῆς Μεσογείου καὶ τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων, Αὐδῶν, Τυρρηνῶν καὶ Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων οὐ μόνον ὁ γενετήσιος ἐν γένει βίος ἀλλὰ καὶ πολλαὶ σπουδαιόταται θρησκευτικαί, κοινωνικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ ἐκδηλώσεις, σχετιζόμεναι πρὸς αὐτόν, ἀποτελοῦν δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, ἐπηρεασμένους ἐκ τῆς αὐστηρᾶς ἠθικῆς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, πρόβλημα ἀκατανόητον. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ, λαοῦ πεπολιτισμένου μέν, ἀλλ' ἐκδηλοῦντος φυσικῶς καὶ ἀσυγκαλύπτως τὴν γενετήσιον αὐτοῦ ζωήν, μᾶς δίδει τὴν κλεῖδα τῆς ἑρμηνείας πολλῶν ἐκδηλώσεων τοῦ φυσικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὡς εἶναι ἡ ἐκπόρνευσις τῶν γυναικῶν καὶ ἡ λατρευτικὴ πορνεία, ἡ λατρεία τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἰδίᾳ τοῦ φαλλοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, Συρίᾳ καὶ Ἑλλάδι, ἡ ὑπὸ τῆς τέχνης παράστασις οὐ μόνον φαλλοφόρων θεῶν καὶ δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ γενετησίων πράξεων, ὧν αἱ εἰκόνες βεβαίως δὲν ἦσαν προωρισμέναι νὰ μένουν κεκλεισμέναι εἰς μουσεῖα ἀπόκρυφα, ἀλλ' ἦσαν ἐκτεθειμέναι φανερὰ εἰς τὰ ὄμματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ τόσα ἄλλα. Διὰ τὴν θρησκείαν ἰδίως σπουδαιόταται εἶναι αἱ παρεχόμεναι πληροφορίαι περὶ τῆς λατρείας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ αἱ συνοδεύουσαι τὸ ἔργον σχετικαὶ εἰκόνες. Τὸ βιβλίον λόγῳ τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν εἰκόνων εἶναι προωρισμένον μόνον διὰ τοὺς ἐπιστήμονας.

Σ. Π. Κ.

Sinner J. R., Die Jungfernschaft Virginät und Defloration als Kulturprobleme. Wien 1931. 8ον σ. 360.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔργον τὸ πρόβλημα τῆς παρθενίας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ ἀπόψεως ἰατρικῆς. Οὕτως ἐξετάζει πρῶτον τὴν οὐσίαν

καὶ ἐκτίμησιν τῆς παρθενίας παρὰ τοῖς λαοῖς, ἔπειτα τὸ καλούμενον δικαίωμα τῆς πρώτης νυκτὸς (jus primae noctis), ἔπειτα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διακόρευσιν ἔθιμα καὶ εἴ τι ἄλλο. Τὰ λοιπὰ κεφάλαια ἀνήκουν μᾶλλον εἰς τὴν ἰατρικὴν παρὰ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ζητημάτων, ἄξιαι δὲ προσοχῆς εἶναι διάφοροι παρατηρήσεις καὶ γνῶμαι, οἷον ὅτι ἡ ἐκτίμησις τῆς παρθενίας ἀπαντᾶται ἰδίᾳ εἰς λαούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπικρατεῖ ὁ δι' ἀγορᾶς γάμος, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς πρώτης νυκτὸς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπόλειμμα πλήρους κυριαρχίας τῶν ἀρχόντων ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ὑπηκόων (jus omnium noctium) καὶ ἄλλα τινά. Ἐν τούτοις ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορίας πολιτισμοῦ καὶ λαογραφίας ἡ μελέτη τῶν ζητημάτων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλήρης. Ὁ συγγραφεὺς ἠρκέσθη εἰς τὰ προχειρότερα βοηθήματα, ἀπέφυγε δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ συστηματικὴν περισυλλογὴν τοῦ ὑλικοῦ καὶ ἔρευναν. Ἔπειτα ὅ,τι ἐπηρεάζει κακῶς τὴν ἐπιστημονικὴν τῶν ζητημάτων θέσιν, ἴσως δὲ καὶ τὴν ἀντίληψιν, εἶναι ἡ συνεχὴς πολεμικὴ αὐτοῦ ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ τῆς καθολικῆς, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὑπεύθυνον διὰ πάντας τοὺς κατὰ τὴν γνώμην του παρὰ φύσιν τεθέντας περιορισμοὺς εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ κατὰ φύσιν ἐκδήλωσιν τοῦ γενετησίου βίου. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ πολεμικὴ δὲν εἶναι πάντοτε δικαία, ἐν πολλοῖς δὲ εἶναι καὶ ἀνιστόρητος. Ἡ παράλειψις ἔπειτα τῆς μνείας τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ἐξ ὧν ἀντλεῖ ὁ συγγραφεύς, μειώνει τὴν ἐπιστημονικὴν χρησιμότητα τοῦ βιβλίου. Ἐκ τῶν εἰκόνων ἀρκεταί, μολονότι καλλιτεχνικαί, θὰ ἠδύναντο νὰ λείπουν ὡς ἄσχετοι πρὸς τὸ περιεχόμενον. Ἡ ἐν σ. 203 δημοσιευομένη εἰκὼν δὲν εἶναι τοιχογραφία τῆς Πομπηίας, ἀλλ' εἰκὼν ἐξ ἀρχαίκοῦ ἀγγείου.

Ὡς πρὸς τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα πραγματεύεται τὸ βιβλίον, θὰ ἠδύναντο ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως νὰ μνημονευθῶσι ἡ περὶ γάμου μελέτη τοῦ Ν. Γ. Πολίτου (Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Γ' 232-322), ἐν ᾗ γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς παρθενίας τῆς νύμφης καὶ περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς πρώτης νυκτός, ἡ περὶ ἁγνείας πείρας μελέτη τοῦ Ἀδ. Ἀδαμαντίου, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (τόμ. Α' κέ.), τὰ περὶ δικαιώματος τῆς πρώτης νυκτὸς παρὰ Βυζαντινοῖς ἄρθρα τοῦ Σπ. Π. Λάμπρου ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (Δ' 14-19) καὶ τοῦ Ν. Α. Βέη ἐν Byzantinische Zeitschrift (1912 σ. 169-186).

Σ. Π. Κ.

Kleinschmidt P. Beda, Die heilige Anna, Ihre Verehrung in Geschichte, Kunst und Volkstum. Düsseldorf 1930. (Forschungen zur Volkskunde: Heft 1-3). 8ον μέγα σ. XXXIII+447.

Τὸ ἔργον εἶναι τὸ πρῶτον τῆς σειρᾶς «Forschungen zur Volkskunde», ἥτις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Georg Schreiber ἐκδιδομένη σκοπὸν ἔχει εἰς σειρὰν μονογραφιῶν νὰ ἐπεξεργασθῇ διαφόρους κλάδους καὶ ζητήματα λαογραφικὰ κυρίως πρὸς διαφώτισιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἐν αὐτῷ ἐξετάζεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς λατρείας τῆς ἁγίας Ἄννης ἀπὸ τοῦ Β'. αἰῶνος μ. Χ., ὁπότε τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ περὶ τῶν γονέων τῆς Θεοτόκου διήγησις εἰς τὸ πρωτοευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, μέχρι τῆς σήμερον. Ἀρκετὸς λόγος γίνεται περὶ τῆς λατρείας ταύτης ἐν Ἀνατολῇ, ἐκτενέστερος ὅμως διὰ τὴν ἐν τῇ Δύσει καὶ δὴ ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ ἐξέτασις γίνεται ἐπὶ εὐρέων βάσεων. Διότι ὀρθότατα ὁ συγγραφεὺς παρὰ τὰς γραπτὰς πηγὰς χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ἁγιογραφίαν, ἥτις κατὰ τοὺς παλαιοτέρους μάλιστα χρόνους ἀπότοκος οὖσα τῶν παρὰ τῷ λαῷ ἢ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ φερομένων παραδόσεων οὐ μόνον αἰσθητοποιεῖ ἀλλὰ καὶ συμπληρώνει ἐν πολλοῖς τὴν γραπτὴν παράδοσιν. Πράγματι δὲ ἀπὸ ἀπόψεως ἁγιογραφικῆς ἢ εἰκονογραφικῆς τὸ βιβλίον εἶναι πλουσιώτατον καὶ ὡραιότατον καὶ ὡς πρὸς τὴν βυζαντινὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν δυτικὴν τέχνην, μέσην καὶ νεωτέραν. Ἰδιαιτέρως ἡμᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ πρῶτα κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ τῆς λατρείας τῆς ἁγίας ἐν Ἀνατολῇ καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι χρησιμοποιῶν πρὸς τοῦτο καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ Δαφνιοῦ, τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἄλλων μονῶν, ὡς καὶ διαφόρων εἰκονογραφημένων χειρογράφων καὶ ἄλλων ἔργων τέχνης.

Ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς θέτει τὴν ἀρχὴν τῆς λατρείας εἰς τὴν διήγησιν τοῦ πρωτοευαγγελίου περὶ τῶν γονέων τῆς Παρθένου, τὴν δὲ ἐπίδοσιν αὐτῆς ὀρθῶς ἑρμηνεύει ὡς ὀφειλομένην εἰς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου, ἧς ἔδει νὰ ἐξαρθῇ ἡ γέννησις περιβαλλομένη διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ θαύματος. Ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν ἐν τῇ Δύσει ὁ συγγραφεὺς ἀντιθέτως πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε πιστευόμενα, ὅτι αὕτη ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εὑρίσκει τεκμήρια ὑπάρξεως αὐτῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος. Παρακολουθῶν δὲ βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς μέχρι σήμερον, ἐξετάζει καὶ τὴν ἔκτασιν καὶ σημασίαν αὐτῆς παρὰ τῷ γερμανικῷ λαῷ. Τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως διὰ τὸν πλοῦτον τῶν εἰδήσεων, τὸν ἔτι μεγαλύτερον πλοῦτον τῶν ὡραιοτάτων χρονολογικῶς κατατεταγμένων εἰκόνων, ἀποτελεῖ παραδειγματικὴν συμβολὴν οὐ μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς λατρείας τῶν ἁγίων

ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, τῆς ὁποίας τὴν ἐξέλιξιν παρακολουθεῖ ἐπὶ ἑνὸς ὡρισμένου κύκλου θεμάτων. Τοῦ ἔργου προτάσσεται ἀξιανάγνωστος ἔκθεσις τοῦ καθηγητοῦ Schreiber περὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν ἐν Γερμανίᾳ.

Σ. Π. Κ.

Schreiber Georg, Nationale und internationale Volkskunde. Düsseldorf 1930. (Forschungen zur Volkskunde Heft 4|5). 8ον σ. XII+211.

Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει διεξοδικώτερον ὅσα εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου τοῦ B. Kleinschmidt (Heilige Anna) ἔγραψε περὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς λαογραφίας ἐν Γερμανίᾳ καὶ τῷ διεθνεῖ κόσμῳ καὶ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ πρόγραμμα καὶ διαγράψῃ κατευθύνσεις, πρὸς ἃς δέον νὰ κινηθῇ ἥ τε ἐθνικὴ γερμανικὴ καὶ ἡ διεθνὴς λαογραφία ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς νεωτέρας ἐθνικὰς καὶ διεθνεῖς καταστάσεις, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Πάντα τὰ λεγόμενα ἀποτελοῦσιν οἱονεὶ προγραμματικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν συντασσόμενον λαογραφικὸν ἄτλαντα τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ συγγραφέως ἐγκαινιασθεῖσαν σειρὰν λαογραφικῶν μελετῶν ὑπὸ τὸν τίτλον Forschungen zur Volkskunde. Τὸ ἔργον εἶναι ἀξιανάγνωστον διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ πληροφορηθοῦν περὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς λαογραφίας ἔν τε τῇ Γερμανίᾳ καὶ τῷ διεθνεῖ κόσμῳ. Ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξια εἶναι πρῶτον τὸ περὶ ἐκκλησιαστικῆς λαογραφίας (kirchliche Volkskunde) κεφάλαιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑποδεικνύει πλεῖστα ὅσα σημεῖα τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, δεόμενα λαογραφικῆς ἐρεύνης, καὶ δεύτερον τὸ περὶ τοῦ *λαϊκοῦ* (Volkstum) κεφάλαιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζει τὰς διαφόρους σχετικὰς γνώμας καὶ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν φύσιν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ, ὑποστηρίζων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν J. Meier καὶ ἄλλους, δεχομένους ὅτι τὰ λεγόμενα λαϊκὰ δημιουργήματα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ δημιουργήματα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ ἐν καταπτώσει, τὴν δημιουργικὴν τοῦ λαοῦ δύναμιν, ἐξ οὗ πηγάζει πᾶσα βιώσιμος δημιουργία. Ὡς πρὸς τὸ *λαϊκὸν* δίδει πολλὰ αὐτοῦ χαρακτηριστικὰ χωρὶς ἅμως καὶ νὰ τὰ συνθέσῃ εἰς ἕνα ἐνιαῖον ὁρισμόν, τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὁποίου αἰσθάνεται ὁ ἀναγνώστης. Ἐν παραρτήματι δημοσιεύει μεταξὺ ἄλλων τὸ καταστατικὸν τῆς Διεθνοῦς ἐπιτροπῆς διὰ τὰς λαϊκὰς τέχνας (Commission internationale des arts populaires) καὶ ἐρωτηματολόγια τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ λαογραφικοῦ ἄτλαντος τῆς Γερμανίας.

Σ. Π. Κ.

Herzog Rudolf, Die Wunderheilungen von Epidauros. Ein Beitrag zur Geschichte der Medizin und der Religion. Leibzig 1931. 8ον σ. 164.

Εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχουν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας, αἱ στῆλαι τῆς Ἐπιδαύρου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐχαράχθησαν αἱ θαυμασταὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἰάσεις, τὰ «*Ἰάματα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ*», ὡς ὀνομάζονται εἰς τὰς στήλας. Αὗται ἐκδοθεῖσαι τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Καββαδίου, ἐξεδόθησαν ἔκτοτε ἐπανειλημμένως ὑπὸ διαφόρων, ὡς τοῦ Fränkel, τοῦ Weinreich καὶ τοῦ Hiller v. Gaertringen, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξαντληθῶσι τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὰς ζητήματα. Νῦν ὁ γνωστὸς ἐκ τῶν κωϊκῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν διαπρεπὴς ἀρχαιολόγος Herzog ἐπιχειρεῖ νέαν αὐτῶν ἔκδοσιν, ὡς καὶ τὴν πρώτην συστηματικὴν φιλολογικὴν ἐπ' αὐτῶν μελέτην. Ἡ ἔκδοσις γενομένη μετ' ἀναθεώρησιν τοῦ κειμένου παρουσιάζει πολλὰς βελτιώσεις ἐν σχέσει πρὸς τὰς προηγουμένας, ἡ δὲ παρατασσομένη μετάφρασις βοηθεῖ σημαντικὰ τὴν κατανόησιν ὑπὸ τῶν ἀπειροτέρων. Ἐκτὸς τῶν στηλῶν δημοσιεύονται καὶ τὰ ὑπόλοιπα γνωστὰ ἰάματα τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ θεοῦ, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης ἔχει πρόχειρον ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν ὑλικόν. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀξία ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ἡ ταύτισις ἐλλιποῦς τινος καὶ παρακεκομμένου ἐπιγράμματος πρὸς τὸ ἐκ τῆς Ἀνθολογίας γνωστὸν περὶ τῆς ἰάσεως τοῦ ἕλκους τῆς κεφαλῆς τοῦ ῥήτορος Αἰσχίνου. Εἰς ἀκόλουθον κεφάλαιον μελετᾷ ὁ συγγραφεὺς τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν σύνταξιν, τὰς πηγάς, τὸ ὕφος καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συλλογῆς τῶν ἰαμάτων ζητήματα. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ λίαν διαφωτιστικὸν ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τῆς Ἐπιδαύρου ἀλλὰ καὶ διὰ πάσας ἐν γένει τὰς παρομοίας συλλογάς, ἰδίᾳ τὰς χριστιανικάς. Ἀκολουθεῖ ἑρμηνευτικὸν ὑπόμνημα, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ σαφηνίσῃ τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν καθ' ἕκαστον θαυμασίων διηγημάτων, νὰ καθορίσῃ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ἰατρικὴν τῶν χρόνων, καθὼς καὶ τὴν ἐπιβίωσιν τῶν τυπικῶν ἐπεισοδίων ἐν τῇ μετέπειτα ἀρεταλογίᾳ καὶ δημώδει πίστει μέχρι καὶ τῶν χρόνων ἡμῶν. Τέλος ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ἐξετάζονται τὰ τοῦ Ἀσκληπιείου ἐν γένει καὶ τὰ τῆς ἀσκουμένης ἐν αὐτῷ ἰατρικῆς.

Καὶ ἡ ἁπλῆ παράθεσις τῶν κεφαλαίων τοῦ βιβλίου εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ δείξῃ τὴν πολλαπλῆν σπουδαιότητα αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ νέαν θρησκείαν. Ἡ ἔρευνα καὶ ἐξέτασις τῶν ζητημάτων καθ' ὃν τρόπον γίνεται ὄχι μόνον κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστήμονος ἀναγνώστου ἀλλ' εἶναι καὶ λίαν διαφωτιστικὴ καὶ πράγματι ὑποδειγμα-

τική. Διὰ τὸν Ἕλληνα λαογράφον, τὸ βιβλίον εἶναι σπουδαιότατον, διότι συλλογαὶ ἰαμάτων κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἰαμάτων τοῦ Ἀσκληπιοῦ δὲν ἔπαυσαν νὰ καταρτίζωνται καὶ δημοσιεύωνται καὶ σήμερον ἀκόμη, ὄχι βέβαια εἰς ἐνεπιγράφους λίθους, ἀλλ' εἰς φυλλάδια λαϊκά, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἴδιος πρὸς τὰ ἰάματα, ἡ διαφήμισις τοῦτ' ἔστι τῶν ἀρετῶν τοῦ ἔν τινι ὡρισμένῳ τόπῳ λατρευομένου ἁγίου καὶ ἡ προσέλκυσις προσκυνητῶν καὶ λατρευτῶν. Πλὴν ἄλλων, λίαν γνωστῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, ἀναφέρω ἐδῶ τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκαν οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ εἰς φυλλάδιον, ὅπως προσελκύσουν προσκυνητὰς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἁγίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἰδιαίτερον δωμάτιον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν αὐτοῦ. Θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρον ἄν τις ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων ἐπεχείρει τὴν συναγωγὴν καὶ μελέτην τῶν τοιούτων φυλλαδίων. Θὰ ἐδεικνύετο ἐξ αὐτῶν ὅτι ἡ λαϊκὴ πίστις παρὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων καὶ τὴν πρόοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν οὐσιωδῶς ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ καὶ σήμερον ἡ αὐτή.

Σ. Π. Κ.

Böhme Joachim. Die Seele und das Ich im homerischen Epos. Mit einem Anhang. Vergleich mit dem Glauben der Primitiven. Leipzig·Berlin 1929. B. G. Teubner. 8ον σ. 130. Mr. 8.

Ἀξιόλογος μελέτη περὶ τῆς ὁμηρικῆς ψυχολογίας. Ὁ συγγραφεὺς μετὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Rhode, Fr. Pfister, W. F. Otto καὶ Bickel ἐξετάζει τὰ τῶν ὁμηρικῶν δοξασιῶν οὐχὶ περὶ τῆς μετὰ θάνατον ψυχῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῷ ζῶντι ἀνθρώπῳ, ὁρμώμενος ἐκ τῆς σημασίας τῶν λέξεων, δι' ὧν ὁ Ὅμηρος ἐκφράζει τὸν ψυχικὸν ἐν γένει βίον. Ἀκολουθῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Wundt τεθεῖσαν διάκρισιν τῆς μετὰ θάνατον ψυχῆς ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συνδεδεμένης ἐρευνᾷ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης αὐτοῦ τὰς σχέσεις μεταξὺ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ βίου ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὰς διαφόρους ὁμηρικὰς λέξεις, τὰς δηλωτικὰς ψυχικῆς ἐνεργείας. Καὶ πρῶτον ἐξετάζει τὰς λέξεις *φρένες, κραδίη, κῆρ, ἦτορ*, αἵτινες πρὸς τῇ ψυχικῇ ἐνέχουσι καὶ σωματικὴν σημασίαν, εἶτα δὲ τὰς λέξεις *θυμός, μένος, νόος*, αἵτινες μόνον ψυχικὴν σημασίαν ἔχουσι. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐρευνᾷ τὴν κατανομὴν τῶν διαφόρων ψυχικῶν γεγονότων, νοητικῶν, συναισθηματικῶν καὶ βουλητικῶν εἰς τὰς ἀνωτέρω λέξεις, καθὼς καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν αὐτῶν χρῆσιν, ἔπειτα δὲ ἐν γένει τὰς ψυχολογικὰς

τοῦ Ὁμήρου δοξασίας. Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ γένεσις τῶν ψυχολογικῶν ὅρων ὀφείλεται εἰς τὴν ἐμπειρίαν ὅτι κατὰ τὰς ἀψιθυμίας ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἄλλος ἐξ ἄλλου, ἡ δὲ κατάστασις αὕτη φαίνεται ὡς τι οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἄλλου τινὸς ἐντὸς αὐτοῦ κειμένου, οἷον τῆς καρδίας, τῶν φρενῶν, τοῦ θυμοῦ, προερχόμενον. Μετὰ τὴν διάπλασιν τῶν παραστάσεων περὶ φορέων τοῦ συναισθηματικοῦ βίου τὸ πρᾶγμα ἐπροχώρησε εἰς τὴν μόρφωσιν ἀναλόγου φορέως καὶ διὰ τὸν διανοητικὸν βίον, τοῦ *νόου*. Συνεχίζων ὁ συγγραφεὺς ἀποκρούει τὴν γνώμην τοῦ Otto περὶ *μιᾶς ζωτικῆς ψυχῆς* (Lebensseele) ἐν τῷ ζῶντι ἀνθρώπῳ, δεχόμενος τὴν ὕπαρξιν πλειόνων, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς διαφόρους μορφάς, ὑφ' ἃς ἐκδηλοῦται ὁ ψυχικὸς βίος, χωρὶς ὅμως ἡ διάκρισις αὕτη νὰ τηρῆται αὐστηρῶς. Ἡ ἀναγωγὴ τῶν ποιοτικῶς διαφόρων γεγονότων εἰς διαφόρους ψυχὰς εἶναι ἡ κυριαρχοῦσα ἰδέα εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ συγκρίνων τὰς ὁμηρικὰς πρὸς τὰς δοξασίας τῶν πρωτογονικῶν στηριζόμενος κυρίως ἐπὶ τοῦ Arbman [1]), καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὗται ἔχουσιν ἰδίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων θέσιν, χωρὶς ὅμως ἡ διαφορὰ αὐτῶν νὰ εἶναι θεμελιώδης.

Ἡ κυρία γνώμη τοῦ συγγραφέως, ἡ ἀντικειμένη πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Otto, ὅτι δηλ. παρ' Ὁμήρῳ δὲν ἀποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις μιᾶς ζωτικῆς ψυχῆς (Lebensseele), ἀντιτιθεμένης πρὸς τὴν μετὰ θάνατον, εἶναι συζητήσιμος. Ὀρθὴ εἶναι ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ ἐμπειρία ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀναγωγὴν τῶν διαφόρων ψυχικῶν γεγονότων εἰς ἰδίους δι' ἕκαστον φορεῖς, ζήτημα ὅμως εἶναι ἂν δύνανται οὗτοι νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἴδιαι μερικαὶ ψυχαί, ὁπότε θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται *ὡς ἴδιαι ὀντότητες* κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεξάρτητοι τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν γένει ἡ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Wundt ἢ τῶν ἐθνολογούντων ἱεραποστόλων χρῆσις ὅρων ἀτυχῶν, οἷον Körperseele καὶ Lebensseele, συγχέει μᾶλλον ἢ σαφηνίζει τὰ πράγματα, εἰσάγουσα τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς ἐκεῖ, ὅπου ζήτημα εἶναι ἂν ὑπάρχῃ. Εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ἂς προστεθοῦν καὶ αἱ ἐργασίαι τῶν ἡμετέρων Θεοφ. Βορέα, Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς (Τεσσαρακονταετηρὶς Κόντου 1909 σ. 418 κέ.), Ζητήματα ὁμηρικῆς ψυχολογίας (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Β' (1927) σ. 9-16 καὶ 290-301) καὶ Παν. Λορεντζάτου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν παρ' Ὁμήρῳ ψυχολογικῶν ὅρων (Ἀθηνᾶ ΛΕ' 1923 σ. 3 κέ.).

Σ. Π. Κ.

---

[1]) Zur primitiven Seelenvorstellung mit besonderer Rücksicht auf Indien.

Rüsche Franz, Blut, Leben und Seele. Ihr Verhältnis nach Auffassung der griechischen und hellenistischen Antike, der Bibel und der alten Alexandrinischen Theologen. Paderborn 1930. (Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums. Fünfter Ergänzungsband). 8ον σ. 471.

Ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ὡς προεργασίαν διὰ τὴν γενικὴν θεωρίαν περὶ θυσίας, εἰς τὴν ὁποίαν θυσίαν, ὡς γνωστόν, σημαντικώτατον μέρος ἔχει τὸ αἷμα. Ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ὀρθῆς γνώμης ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθῶσιν ὀρθαὶ θεωρίαι ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν, ἀφιερώνει τὸ ἔργον του εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δοξασιῶν περὶ τοῦ αἵματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ψυχήν, πρῶτον παρ' Ὁμήρῳ, ἔπειτα παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ μετακλασσικοὺς χρόνους, ἔπειτα παρὰ τοῖς ἰατροῖς καὶ φιλοσόφοις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τοῦ Γαληνοῦ, ἔπειτα ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ διαθήκῃ, ἔπειτα παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ καὶ τελευταῖον παρὰ τοῖς χριστιανοῖς θεολόγοις Κλήμεντι καὶ Ὠριγένει. Ἡ ἐξέτασις γίνεται λεπτομερῶς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, ὁ δὲ συγγραφεὺς κατορθώνει νὰ μᾶς παράσχῃ πλήρη εἰκόνα τῶν δοξασιῶν, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ ἐξετάσῃ ἐν τῇ πραγματικῇ καὶ ἱστορικῇ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ. Ἐν τούτοις ὁ εἰδήμων ἀναγνώστης δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ στάσις τοῦ συγγραφέως νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ ἑρμηνεύῃ τὰς σχετικὰς ἐκφράσεις τῶν συγγραφέων συγκεκριμένως καὶ κατὰ λέξιν εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ ὁδηγεῖ, μαζὶ μὲ τὴν λίαν ἐξονυχιστικὴν ἐξέτασιν, εἰς συμπεράσματα ἐνίοτε τολμηρά.

Τὸ ἔργον εἶναι ἐνδιαφέρον πολλαχῶς. Ἰδιαιτέρως τὴν λαογραφίαν ἐνδιαφέρουν τὰ κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται αἱ ὁμηρικαὶ περὶ αἵματος καὶ ψυχῆς δοξασίαι, ὡς καὶ αἱ λαϊκαὶ τῶν κλασσικῶν καὶ μετακλασσικῶν χρόνων. Ὡς πρὸς τὰς πρώτας ὁ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὸ νέον συμπέρασμα ὅτι ὁ *θυμός*, ὅστις εἶναι τὸ ζωτικὸν κυρίως στοιχεῖον παρ' Ὁμήρῳ, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Otto [1]) ἐχαρακτήρισεν ὡς τὴν ζωτικὴν ψυχήν, εἶναι ὁ ἀτμός, ἡ ἀναθυμίασις τοῦ θερμοῦ αἵματος (Blutrauch), ἑδράζων εἰς τὰς φρένας, τὸ διάφραγμα, ὅστις ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν εἰσπνεόμενον ἀέρα καὶ ἐνδυναμοῦται, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τοῦ αἵματος μεταφέρεται εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἡ ἔρευνα τοῦ συγγραφέως εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀξία πολλῆς προσοχῆς, τὸ συμπέρασμα ὅμως φαίνεται ἀρκετὰ ἐξεζητημένον. Πάρα πολλὰ ζητεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, ὅταν ζητῇ νὰ πληροφορηθῇ ποία εἶναι ἡ γνώμη του περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ ἀὴρ γίνεται θυμὸς καὶ μεταφέρεται διὰ τοῦ αἵματος εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα (σ. 42 κἑ.). Ὡς πρὸς τὰς μεθομηρικὰς δοξασίας ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι συνεξέτασις δοξασιῶν ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ Γ' μ. Χ., δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου μέχρι τοῦ Πορφυρίου, διεγείρει εὔλογον ὑπόνοιαν ὅτι ἡ παρεχομένη εἰκὼν δύσκολον εἶναι νὰ εἶναι ἐνιαία. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἐλέγχεται οὐδὲ αἰτιολογεῖται ἐπαρκῶς ἡ λαϊκότης τῶν ἐξεταζομένων δοξασιῶν, πρᾶγμα ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅσον αἱ χρησιμοποιούμεναι πηγαί, συγγραφεῖς κατ' ποιηταί, δὲν ἦσαν τελείως ἄμοιροι καὶ ἄγευστοι τῆς φιλοσοφικῆς κινήσεως τῶν χρόνων αὐτῶν.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθοῦν αἱ γνῶμαι καὶ τὰ πορίσματα τοῦ συγγραφέως λεπτομερῶς ἐνταῦθα. Περιοριζόμεθα μόνον εἰς μίαν παρατήρησιν. Αἱ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως διδόμεναι ἑρμηνεῖαι τῶν δοξασιῶν περὶ ἐπηρείας τοῦ αἵματος ἐπὶ τοῦ φονέως καὶ περὶ τῆς καθαρτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως φαίνονται ἐξεζητημέναι. Ὁ συγγραφεὺς προσηλωμένος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς παρουσίας τῆς ψυχῆς ἐν τῷ αἵματι, ἥτις ὑπενθυμίζει τὴν αὐστηρὰν ὀρθολογιστικὴν ἀκολουθίαν τῆς ἀνιμιστικῆς θεωρίας τοῦ Tylor, λησμονεῖ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὁδὸς ἑρμηνείας συντομωτέρα, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψαν αἱ νεώτεραι ἐθνολογικοθρησκευτικαὶ καὶ λαογραφικαὶ ἔρευναι, ἡ ὁδὸς τῆς ἀπροσώπου δυνάμεως, ἥτις ἐνοικεῖ εἰς διάφορα πράγματα· ἓν δὲ τοιοῦτον πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἰσχυρὸν εἶναι τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἐξακολουθεῖ τοὐλάχιστον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ πιστεύῃ, *πιάνει τὸν ἄνθρωπον*. Εἰς τὴν δύναμιν αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ καθαρτική του ἰδιότης, ὄχι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν προσφορᾶς ἢ ἀνταποδόσεως ἢ ἐξιλασμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν *τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις, πάσσαλος πασσάλῳ*.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀντιρρήσεων τούτων, τὸ ἔργον ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν περὶ αἵματος καὶ ψυχῆς δοξασιῶν τῶν ἀρχαίων, ὁ δὲ λαογράφος ἀναγνώστης ἔχει νὰ ὠφεληθῇ πολλὰ ἐξ αὐτοῦ.

Σ. Π. Κ.

[1]) Die Manen σ. 26. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του καὶ τὸ ἀνωτέρω κριθὲν ἔργον τοῦ *J. Böhme*, Die Seele und das Ich im homerischen Epos. Leipzig-Berlin 1929.

Papyri graecae magicae. Die griechischen Zauberpapyri. Herausgegeben und übersetzt von Karl Preisendanz. II. Unter Mitarbeit von Erich Diehl, Sam Eitrem, Adolf Jacoby. Leipzig-Berlin B. G. Teubner 1931. 8ον σ. XV+216.

Διὰ τοῦ δευτέρου τούτου τόμου συμπληροῦται ἡ δημοσίευσις τοῦ Corpus τῶν μαγικῶν παπύρων, περὶ τοῦ πρώτου τόμου τοῦ ὁποίου ἐγράψαμεν ἤδη ἐν Λαογραφίᾳ Ι' 289 κέ. Ὁ τόμος περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων καὶ τοὺς μεγάλους καὶ γνωστοὺς παπύρους τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Λεύδης. Ὁ ἐκδότης ὁμιλῶν ἐν τῷ προλόγῳ περὶ τῆς διατάξεως τῶν ἐκδιδομένων παρατηρεῖ ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ἐκείνων, οἵτινες θὰ χρησιμοποιήσουν τὴν συλλογήν. Πράγματι ἡ ἔλλειψις αὕτη ὑφίσταται, ἀλλὰ χωρὶς καὶ νὰ εἶναι πολὺ αἰσθητή. Πολὺ περισσότερον ὅμως αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις πινάκων ὀνομάτων, λέξεων καὶ πραγμάτων, ἥτις θὰ διηυκόλυνε τὴν πολλαπλῆν χρῆσιν τῆς συλλογῆς συγκεντροῦσα ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ ὅμοια καὶ παράλληλα. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἔκδοσις εἶναι ὑποδειγματική, τὰ δὲ κείμενα ἔχουν ὑποστῆ νέον ἔλεγχον, τοῦθ' ὅπερ ἐξασφαλίζει τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀρίστην αὐτῶν μορφήν.

Σ. Π. Κ.

Eitrem S.-Amundsen Leiv, Papyri osloenses. Fasc. II. Oslo 1931. 8ον XI+181 μετὰ 9 πινάκων.

Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο τεῦχος ἐκδίδονται μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας οἱ πάπυροι τοῦ Oslo [1]), οἵτινες περιλαμβάνουσι ποικίλης φύσεως κείμενα, ἀποσπάσματα συγγραφέων καὶ γραμματικῶν, μαγικά, ἔγγραφα διάφορα καὶ ἐπιστολάς. Ἐνδιαφέροντα ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως εἶναι ἓν μαγικὸν ὄστρακον (σ. 29 ἀρ. 15) τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἓν ὠροσκόπιον (σ. 151). Γλωσσικῶς, ὡς συνήθως, ἐνδιαφέροντες εἶναι πάπυροί τινες τῶν μετὰ Χριστὸν αἰώνων, ὡς π. χ. οἱ ὑπ' ἀριθ. 48,53,56,64 καὶ εἴ τις ἄλλος, περιέχοντες πράγματα καὶ τύπους καθαρῶς λαϊκούς, ὡς *καλάθιν, κολλούρας, βαλανάριν, ἰμιτύλιν, μαφόρτιν, φασκεῖν* καὶ εἴ τι ἄλλο.

Papyri Iandanae. Cum discipulis edidit Carolus Kalbfleisch. Fasciculus quintus. Literarische Stücke und verwandtes. Bearbeitet von Josef Sprey. Mit 2 Lichtdruckdoppeltafeln. Leipzig-Berlin B. G. Teubner 1931. 8ον σ. 165-214.

Συνέχεια τῆς ἐκδόσεως τῆς συλλογῆς Janda, τῆς ἀπὸ τοῦ 1927 δωρηθείσης εἰς τὸ κλασσικὸν σεμινάριον τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Giessen, ὑπὸ τοῦ C. Kalbfleisch καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἡ ἔκδοσις περιλαμβάνει ποικίλης φύσεως παπύρους, κυρίως φιλολογικοὺς καὶ θεολογικούς, ἐκδιδομένους μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Τὴν λαογραφίαν ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουν οἱ ὑπ' ἀριθ. 86-89, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀνήκει εἰς τὴν δημώδη ἰατρικήν, ὁ δεύτερος εἶναι μαγικός, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι ὠροσκόπια.

[1]) Περὶ τοῦ πρώτου τεύχους βλ. Λαογρ. Θ' 293.

Σ. Π. Κ.

Σώχου Ἀντ., Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴ Νῆνο. Ἀθήνα 1930. 8ον σ. 73.

Αἰσθητικὴ μᾶλλον ἢ λαογραφικὴ πραγματεία. Αἱ παρεχόμεναι λαογραφικαὶ πληροφορίαι ἐκτίθενται κατὰ τρόπον πολὺ γενικόν, ὥστε χρησιμώτεραι τούτων καταντοῦν αἱ δημοσιευόμεναι εἰκόνες. Ὅ,τι ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προκύπτει εἶναι τοῦτο, ὅτι ἀξίζει νὰ γίνῃ μία συστηματικωτέρα μελέτη διὰ τὴν λαϊκὴν τέχνην καὶ ἐν γένει τὴν λαογραφίαν τῆς νήσου.

Σ. Π. Κ.

Grégoire Henri, Inscriptions historiques byzantines. Ancyre et les Arabes sous Michel l' Ivrogne. (Byzantion IV 437-468).

2) Michel III et Basile le Macédonien dans les inscriptions d'Ancyre. Les sources historiques de Digénis Akritas et le titre de Μέγας βασιλεύς. (Αὐτ. V 327-346).

3) Le tombeau et la date de Digénis Acritas (Samosate vers 940 après J.-C.). (Αὐτ. V 481-508).

4) L'épopée byzantine et ses rapports avec l'épopée turque et l'épopée roman. Extrait des Bulletins de la Classe des lettres et des sciences morales et politiques. 5e Série.—Tome XVII. Bruxelles 1932 (σ. 463-493).

5) *Grégoire Henri et R. Goossens*, Autour de Digénis Akritas. Cantilènes grecques et romans Arabes. Extrait de Byzantion, tom. VII fasc. I. (1932). Bruxelles 1932 (σ. 287—320).

Αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ Byzantion ἀποτελοῦσι συνέχειαν ἐρευνῶν, ἀναφερομένων εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος. Ὁ συγγραφεὺς ὡρμήθη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀγκύρας, αἵτινες ἀπαθανατίζουν καὶ ἐξυμνοῦν τὴν ἀνόρθωσιν τῆς καταστραφείσης πόλεως καὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ *δεσπότου Μιχαήλ, μεγάλου βασιλέως, νικητοῦ στεφηφόρου*. Μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας ἐταύτισε τὴν καταστροφὴν ταύτην πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἀραβικῶν μόνον πηγῶν γνωστὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Καλίφου Μουτασὲμ τῷ 838, τὸν δὲ Μιχαὴλ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν Γ', ὅστις τῷ 859 κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν διὰ τοῦ μετέπειτα βασιλέως Βασι-

λείου τοῦ Μακεδόνος, τότε δὲ σπαθαροκανδιδάτου, ἀνήγειρε τὴν πόλιν καὶ τὰ τείχη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων αὐτοῦ κατὰ τοῦ καλίφου Μουταβακκὶλ (847-861). Ἀναζητῶν δ' ἀκολούθως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς μνείαν τῶν γεγονότων τούτων καὶ ἰδίᾳ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἀγκύρας, ἀνευρίσκει αὐτὴν μόνον εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος καὶ δὴ εἰς τὰς παραλλαγὰς Ἄνδρου (4291-4925) καὶ Grotta-Ferrata (II 77), ἐνῷ ἐν τῇ παραλλαγῇ τοῦ Escurial συγχέονται ὅλαι αἱ συναφεῖς ἐκστρατεῖαι Καρβέα, Χρυσόχειρος καὶ Ἀμβρωνος, ἤτοι τοῦ ἐμίρου τῆς Μελιτηνῆς Omar-ibn-Ubeid-Allah-al-Acta. Παραβάλλων τὰ τοῦ ἔπους πρὸς τὰς εἰδήσεις τῶν χρονογράφων ταὐτίζει μετὰ πιθανότητος τὰς ἐπικὰς διηγήσεις πρὸς τὰς διηγήσεις αὐτῶν διὰ τὰς περιπετείας τῆς ἐκστρατείας τοῦ περιφήμου ἐμίρου τῆς Μελιτηνῆς Ὁμάρ. Ἡ παραβολὴ αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν συγγραφέα νὰ παρατηρήσῃ τὰς ὑπαρχούσας ὁμοιότητας μεταξὺ τοῦ κειμένου τοῦ ἔπους καὶ τοῦ κειμένου τῶν χρονογράφων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Γενεσίου. Τοῦτο ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔπους εἶχε γραπτὰς πηγάς, τοὺς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ δὴ τὸν Γενέσιον ἢ παλαιοτέραν πηγὴν κοινὴν τοῦ τε Γενεσίου καὶ τοῦ Συνεχιστοῦ. Οὕτως εἰσέρχεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ἔρευναν πλέον τοῦ ἔπους.

Εἰς τὴν τρίτην αὐτοῦ πραγματείαν ἐξετάζει πρῶτον τὴν ὑπὸ τοῦ Χατζῆ ἐξενεχθεῖσαν γνώμην ὅτι συγγραφεὺς τοῦ ἔπους εἶναι ὁ Εὐστάθιος ὁ Μακρεμβολίτης, τὴν ὁποίαν ὀρθότατα ἀπορρίπτει ὡς ἀστήρικτον. Ὁρμώμενος δ' ἐξ ἱστορικῶν ἐν τῷ ἔπει ἐνδείξεων προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τοὺς χρόνους τῆς συνθέσεως αὐτοῦ. Ὡς τοιαύτην ἔνδειξιν, ἥτις καθορίζει terminum ante quem, θεωρεῖ τὴν ἐν τῇ διασκευῇ τῆς Gr. μνείαν τοῦ μανδηλίου τοῦ Νεεμάν, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς γνωστὸν μανδήλιον τοῦ Ἀβγάρου, τὸ φέρον τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μανδήλιον τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἀπέκειτο εἰς τὴν Ἔδεσσαν μέχρι τοῦ 944, ὁπότε μετὰ τὰς νίκας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουρκούα παρεχωρήθη εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ ἐν τῷ ἔπει ἀναφέρεται ὡς εὑρισκόμενον ἀκόμη ἐν Ἐδέσσῃ. Ἄρα τὸ ἔπος δὲν γνωρίζει τὴν μεταφοράν· εἶναι λοιπὸν προγενέστερον τοῦ 944, ὁ δὲ μνημονευόμενος ἐν τῷ ἔπει βασιλεὺς Βασίλειος δὲν εἶναι ὁ Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, ἀλλ' ὁ Α' ὁ Μακεδών. Ὁ τρόπος ἐξ ἄλλου, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς ἐκφράζεται περὶ τοῦ Βασιλείου τούτου (Gr. IV 973),

Βασίλειος ὁ εὐτυχὴς καὶ μέγας τροπαιοῦχος,
ὁ καὶ συνθάψας μεθ' ἑαυτοῦ τὴν βασίλειον δόξαν.

δίδει terminum post quem, καθ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς μιμεῖται τὸν ἁγιογράφον Νικήταν, γράψαντα τὸν βίον τῆς Θεοκτίστης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος. Οὕτω τὸ ἔπος δέον νὰ ἐποιήθη μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ τοῦ 944, καὶ ἀκριβέστερον μεταξὺ 928 καὶ 944, διότι ἀπὸ τοῦ 928 οἱ Βυζαντινοὶ ὑποχρεώσαντες τὸν ἐμίρην τῆς Μελιτηνῆς εἰς εἰρήνην καὶ συμμαχίαν ἐγκαθίστανται πλέον ὁριστικῶς εἰς τὰς παρὰ τὸν Εὐφράτην ἄκρας, ὅπου ἔδρασεν ὁ Διγενής. Ἐπειδὴ δὲ καταφανῶς ὁ ποιητὴς ἀρύεται ἀπὸ τοῦ Γενεσίου, οὗτινος τὸ ἔργον ἐκυκλοφόρησε μεταξὺ 944 καὶ 948, δέον τὸ ἔπος νὰ τεθῇ εἰς τὸ ἔτος 944, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Γενεσίου ἐκυκλοφόρησε καὶ πρὸ τοῦ 944. Ἐν ἐπιμέτρῳ ὁ συγγραφεὺς στηριζόμενος εἰς τὴν γνώμην τῆς Annie Werner δέχεται ὅτι τὸ ἔπος εἶχεν ὡς πηγὴν ὄχι αὐτὸν τὸν Γενέσιον, ἀλλὰ τὴν κοινὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ Συνεχιστοῦ πηγήν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν ταῖς ἄλλαις παραλλαγαῖς μνείαν τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Νικηφόρου ὁ συγγραφεὺς δέχεται ὅτι πρόκειται περὶ νεωτέρων τοῦ ἔπους ἐκδόσεων.

Μετὰ τὴν χρονολογίαν ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς καὶ τὴν τοπογραφίαν τοῦ ποιήματος, εὑρίσκει δὲ ὅτι ἡ μνημονευομένη Τρῶσις, παρ' ἣν τοποθετεῖται καὶ ὁ τάφος τοῦ Διγενῆ, εἶναι τὸ σημερινὸν Trus, ὁ δὲ τάφος, ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ ἔπους, ὁμοιάζει καταπληκτικὰ πρὸς ἕνα τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων τάφων τῶν Κομμαγηνῶν βασιλέων. Προχωρῶν περαιτέρω δέχεται ὅτι τὰ ἄσματα εἶναι παλαιότερα, ὡς μνημονευόμενα ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀρέθα, ὅτι δὲ πιθανῶς ὁ ἀρχικὸς Διγενὴς εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους μνημονευόμενος γενναῖος τουρμάρχης τῶν Ἀνατολικῶν Διογένης, πεσὼν τῷ 788 κατὰ τὴν εὐφυᾶ διόρθωσιν τοῦ συγγραφέως ἐν Ποδανδῷ. Τούτου τὰ ἄσματα ἐνετοπίσθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν περὶ τὸν Εὐφράτην χώραν, ἀφ' ὅτου ὅριον τοῦ κράτους κατέστη ὁ ποταμὸς οὗτος. Παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι ἡ μνημονευομένη ὑπὸ τῆς διασκευῆς Esc. γέφυρα, ὡς κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, δὲν εἶναι μῦθος, ἀλλ' εὑρίσκεται ἐκεῖ που περὶ τὴν Τρῶσιν, ὅτι αἱ τοπογραφικαὶ τέλος λεπτομέρειαι πείθουν ὅτι τὸ ἔπος δέον νὰ συνεγράφη ἐκεῖ πού πλησίον, εἰς τὰ παρὰ τὸν Εὐφράτην ὅρια. Ἐν τέλει σημειώνει τὴν ὁμοιότητα τῆς περιγραφῆς τοῦ τάφου τοῦ Διγενῆ ἐν Esc. πρὸς τὴν παρ' Ἀρριανῷ περιγραφὴν τοῦ τάφου τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εἰς τὴν τετάρτην πραγματείαν ἐπιζητεῖ ὁ συγγραφεὺς νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ παράδοξον τοῦ ἔπους, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἀφιερώνεται εἰς τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Διγενῆ, ἐνῷ κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἐξυμνεῖ τὰς πράξεις καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Σαρακηνοῦ πατρός του καὶ

τῶν προγόνων αὐτοῦ. Τὴν ἐξήγησιν ἀναζητεῖ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ 928 οἱ Ἄραβες τῆς Μελιτηνῆς δὲν ἦσαν πλέον ἐχθροὶ ἄσπονδοι, ἀλλὰ φίλοι καὶ σύμμαχοι, ὅθεν τὰ κατορθώματα αὐτῶν ἠδύναντο νὰ ἐξυμνηθῶσι καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ἑλληνικά. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς ἑλληνικὰς πηγὰς ὁ συγγραφεὺς πιστεύει ὅτι ὁ ποιητὴς πηγὴν εἶχε τὰ ᾄσματα καὶ τοὺς χρονογράφους, ὡς πρὸς δὲ τὰς ἀραβικὰς ἀνευρίσκει αὐτὰς εἰς τὸ τουρκικὸν ἐπικὸν διήγημα τοῦ Sajjid Battal. Ἐν αὐτῷ ὁλόκληρον κεφάλαιον ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀγώνων τοῦ ἐμίρου τῆς Μελιτηνῆς Ὁμάρ, τοῦ Ἀμβρωνος δηλονότι τῶν Βυζαντινῶν, κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν φθάνει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Fleischer καὶ τὸν Ethé εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «εἰς τὸ τουρκικὸν τοῦτο ἔργον τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, οὗ τὸ πρωτότυπον ἀνήκει εἰς τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ὑποκρύπτεται ἔπος ἀραβικὸν τῆς Μελιτηνῆς, τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως ἐχρησιμοποίησεν ὁ ποιητὴς τοῦ Διγενῆ περὶ τὸ 940 διὰ νὰ τὸ ἐκβυζαντινίσῃ.... Τὸ ἔπος τῆς Μελιτηνῆς συνδυασθὲν πρὸς τὸ τοῦ Sajjid Battal, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς περιεστρέφετο περὶ τοὺς χρόνους τοῦ καλίφου Μουτασέμ, τοῦ νικητοῦ τοῦ Bâbek, τοῦ προδότου, καὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων τῆς δυναστείας τοῦ Ἀμορίου, ὡς καὶ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ ἐμίρου Ὁμὰρ τῆς Μελιτηνῆς, καὶ τὸ ὁποῖον κλείει μελαγχολικῶς μὲ τὴν ἥτταν τοῦ Ὁμὰρ τῷ 863 καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς πόλεως τῷ 928, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα καὶ ἐπλουτίσθη μὲ ὑπαινιγμοὺς διὰ τὰς ἐκστρατείας τῶν Σελτσουκιδῶν». Κύριον πρόσωπον τοῦ ἔπους εἶναι ὁ Ὁμάρ, μολονότι σκιάζεται ὑπὸ τῆς δόξης καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Battal. Ὡς δὲ τὰ ἑλληνικὰ ἔπη δὲν ἀγνοοῦν τοὺς Ἄραβας ἥρωας, οὕτω καὶ τὸ μελιτηναῖον ἔπος δὲν ἀγνοεῖ τὸν περίδοξον Ἕλληνα ἥρωα, τὸν Διγενῆ, ὅστις παρουσιάζεται καὶ εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν φανατικὸν τοῦτο ἔπος ἀήττητος ὑπὸ τὸ πολεμικόν του ὄνομα Ἀκρίτης (Akrates).

Προχωρῶν περαιτέρω ὁ συγγραφεὺς διορθώνει καὶ ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα Γουλάβιοι (Gr. I 47) εἰς Γουλαμίους, συνάπτει δὲ πρὸς αὐτὸ τὸ ἐν Chanson de Roland *Agolans*, ὡς καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ ἔπει Açopars πρὸς τοὺς *Ἀτζυπάδες* τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τὸ περίφημον Butentrot πρὸς τὴν *Ποδανδὸν* καὶ δεικνύει ὅτι τὸ γαλλικὸν ἔπος συνεγράφη μετὰ τὰς σταυροφορίας.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ τέλος πραγματείᾳ ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως τῶν δημωδῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων, ἀναγνωρίζει τὴν ὑπὸ τοῦ Πολίτου καὶ ἐμοῦ ὑποστηριχθεῖσαν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἔπους καὶ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ἔπος ἀρχαιότητα, εἰς δὲ τὸ ἔπος τὴν

τάσιν ὅπως ἀντικαταστήσῃ ὁλόκληρον τὴν τοπικὴν ἐπικὴν ὕλην, ἡ ὁποία οὐδὲν ἐνδιαφέρον ἐδείκνυε δι' ἠθικήν, ὀρθοδοξίαν καὶ πολιτικήν, δι' ἑνὸς ποιήματος δῆθεν ἱστορικοῦ, ὀρθοδόξου καὶ εἰρηνευτικοῦ, προάγοντος τὰ εἰρηνευτικὰ σχέδια τῆς κυβερνήσεως. Ἐξετάζων ἀκολούθως τὴν διασκευὴν Τραπεζοῦντος—Ἄνδρου εὑρίσκει ὅτι ἡ ἀστρολογικὴ εἰσαγωγὴ εἶναι μίμησις τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ, ὅπερ μετεφράσθη τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Ὅθεν terminus post quem διὰ τὴν διασκευὴν ταύτην εἶναι ὁ ΙΑ΄ αἰών. Εἰς τοῦτο δὲ συμπίπτει καὶ ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀαρὼν ὡς προγόνου τοῦ Διγενῆ, ὃν ταυτίζει πρὸς τὸν τριτότοκον υἱὸν τοῦ τσάρου τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Βλαδισλάβου, ὅστις προσελθὼν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐτιμήθη μὲ διάφορα ἀξιώματα καὶ διῴκησεν ἐπαρχίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἀκολούθως ἡ ἐργασία τοῦ Goossens, ἐν ᾗ οὗτος ἀνευρίσκει τὸ μελιτηναῖον ἔπος καὶ εἰς τὸ ἀραβικὸν μυθολογικὸν βιβλίον, τὴν Χαλιμάν, εἰς τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Oumar alnou ʿmâne, προσπαθεῖ δὲ νὰ ταυτίσῃ διάφορα αὐτῆς ἐπεισόδια πρὸς τὰ ἐπεισόδια τοῦ ἔπους. Ἐν ἐπιμέτρῳ ὁ Grégoire ὁρμώμενος ἐκ τῶν μνημονευομένων ἐν τῷ ἔπει ἀρχαίων ὀνομάτων βασιλέων τῆς Κομμαγηνῆς, τοῦ Φιλοπάππου καὶ τοῦ Κιννάμου, ἐκφράζει τὴν εἰκασίαν ὅτι ἴσως οἱ ἥρωες καὶ ὁ πρῶτος πυρὴν τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων νὰ εἶναι προβυζαντινός, ἀναγόμενος εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομμαγηνῶν βασιλέων.

Καὶ μόνον ἡ ἁπλῆ ἔκθεσις τῶν κυριωτάτων πορισμάτων τῶν ἐργασιῶν τοῦ Grégoire εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ δείξῃ τὴν σπουδαιότητά των διὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἐπῶν, τῶν προβλημάτων τῶν ὁποίων προάγει σημαντικῶς τὴν λύσιν. Ἐκτὸς τούτων παρεμπιπτόντως ἐξετάζονται πολυάριθμα ἄλλα δευτερεύοντα ζητήματα καὶ δίδονται ἐνδιαφέρουσαι λύσεις. Προτιθέμενος νὰ γράψω προσεχῶς συγκεφαλαίωσιν τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε διὰ τὸ ἀκριτικὸν ἔπος ἐργασιῶν δὲν ἐπιθυμῶ νὰ προβῶ εἰς λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν τῶν προκειμένων. Δὲν μοῦ φαίνεται ὅμως ἄσκοπον νὰ παραθέσω ἐδῶ προχείρως σποραδικάς τινας παρατηρήσεις, αἵτινες μοῦ φαίνεται ὅτι προάγουν ὁπωσδήποτε τὸ ἔργον τοῦ Grégoire καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ἔπους.

Καὶ ἐν πρώτοις ὡς πρὸς τὰ χρονολογικὰ ὅρια ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ νὰ προσθέσωμεν τὰ ἀκόλουθα.

Ὁ συγγραφεὺς ὁρίζει ταῦτα μεταξὺ τοῦ 928 καὶ 944, ἤτοι μεταξὺ τῆς εἰρήνης πρὸς τὰς ἐμίρας τῆς Μελιτηνῆς καὶ τῆς παραδόσεως ὑπὸ τῶν Ἐδεσσηνῶν τοῦ Ἁγίου μανδηλίου, καὶ μάλιστα πλησίον

τοῦ 944, ὁπότε περίπου ἐξεδόθη καὶ ὁ Γενέσιος, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ τοῦ ἔπους. Τὸν τελευταῖον τοῦτον περιορισμὸν αἴρει ὁ συγγραφεὺς βραδύτερον δεχόμενος τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὡς πηγὴν οὐχὶ τὸν Γενέσιον, ἀλλὰ κοινὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ Συνεχιστοῦ πηγήν. Οὕτω μένουν ὡς ὅρια τὸ 928 καὶ 944. Τὸ πρῶτον τῶν δύο τούτων ὁρίων θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ περιορισθῇ ἀκόμη περισσότερον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τῷ 928 οἱ κάτοικοι τῆς Μελιτηνῆς εἰρήνευσαν πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐμίρου Abu Hafs (Ἀπόχαψ) καὶ τοῦ στρατηγοῦ Abu'l-Ash 'ath (Ἀποσαλάθ), διέλυσαν τὴν εἰρήνην, ὁ δὲ ἔνδοξος στρατηγὸς Κουρκούας μετὰ τοῦ περιβοήτου Ἀρμενίου Μελίου διὰ συνεχῶν ἐπιδρομῶν ἠρήμωσαν τὴν χώραν καὶ τέλος ἐν ἔτει 934 ἐξεπόρθησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν καὶ ὅλας τὰς ὁμόρους πόλεις καὶ χώρας. Ἔκτοτε ἡ Μελιτηνὴ ἔγινε *κουρατωρία*, ἐξ ἧς ὁ βασιλεὺς εἶχε πλουσιώτατον εἰσόδημα, [1]) ἔπαυσε δὲ νὰ εἶναι κέντρον καὶ ἀφετηρία ἐπιδρομῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, αὐτὴ τοὐναντίον ὑφισταμένη τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Χαμδανιδῶν ἐμιρῶν τοῦ Χαλεπίου (961/2, 963). Πράγματι εἰς τὸ ἔπος οὐδεμία γίνεται μνεία τῆς Μελιτηνῆς, εἰς τὰ ὅρια ἀκριβῶς τῆς ὁποίας διαδραματίζονται τὰ ἐπικὰ γεγονότα, ὡς κέντρα δ' ἀραβικὰ μνημονεύονται ἡ Ἔδεσσα (Ρουχᾶ), ἐξ ἧς ὁρμᾶται ὁ Μουσούρ, ὁ πατὴρ τοῦ Διγενῆ, καὶ τὸ Χαλέπιον. Οὕτω τὰ ὅρια στενεύουν μεταξὺ 934 καὶ 944.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους, δηλαδὴ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος, μᾶς ὁδηγοῦν καὶ ἄλλα στοιχεῖα, μολονότι ἐντὸς εὐρυτέρων ὁρίων. Καὶ πρῶτον γενικώτερον τὸ ἔπος εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ διατύπωσιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνετάχθη μετὰ τὸ 963, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Νικηφόρου, καθ' ὅσον ἀγνοεῖ τὰς μεγάλας αὐτοῦ νίκας. Ἡ Ταρσός, τὸ Χαλέπιον καὶ ἄλλαι πόλεις εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων. [1]) Ἐξ ἄλλου δὲν δύναται νὰ συνετάχθη καὶ πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁπότε οἱ Βυζαντινοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ἐγκατασταθῆ εἰς τὸν Εὐφράτην.

Ὡς πρὸς τοῦτο, τὸ κατώτατον δηλονότι ὅριον, ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων ἱστορικῶν στοιχείων, τὸ ἔπος, καὶ δὴ αἱ παραλλαγαὶ Esc. καὶ Ἄνδρ., μᾶς παρέχουν καὶ ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀπαρατήρητον καὶ ἀχρησιμοποίητον. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἡ μνεία ἐν τῷ ἔπει τῆς πόλεως Λυκανδοῦ, [2]) ὡς διαμονῆς τοῦ στρατηγοῦ πατρὸς τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ. Ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, ἔρημος τελείως οὖσα, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ θεράποντος τοῦ Ἀρμενίου Ἀζώτου, Ἀρμενίου ἐπίσης, Μελίου, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου του ἐν τῇ παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον ἥττῃ τῶν Βυζαντινῶν ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Συμεὼν συγκροτήσας λῃστρικὴν συμμορίαν ἐξ Ἀρμενίων ὠχύρωσε πρῶτον τὴν ἄκραν τῆς πόλεως καὶ κατόπιν καὶ ὁλόκληρον τὴν πόλιν ἔκτισε, ἥτις ἐπὶ τοῦ Λέοντος «εἰς τάξιν θέματος καὶ πόλεως ἐχρημάτισεν». [3]) Ἡ περὶ τὸ Βουλγαρόφυγον αὕτη ἥττα τίθεται ὡς γνωστὸν εἰς τὸ 893. Ἄρα ἡ Λυκανδὸς ἐκτίσθη μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Ἀκριβέστερον χρονολογικῶς καθορίζονται τὰ πρά-

[1]) *Συνεχιστής*. Βόνν. 416, 15 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἀπόχαψ, ἀνδρὸς φρονίμου καὶ συνετοῦ, διέλυσαν τὴν εἰρήνην οἱ τὴν Μελιτινὴν κατοικοῦντες. Ἐκστρατεύουσιν οὖν κατ' αὐτῶν πάλιν ὅ τε δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ Κουρκούας Ἰωάννης μετὰ τῶν θεμάτων καὶ ταγμάτων καὶ ὁ Μελίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων· καὶ πολλὰς προνομὰς καὶ πραίδας καθ' ἑκάστην ποιούμενοι, καὶ ταῖς συνεχέσιν ἐπιδρομαῖς αἰχμαλωτίζοντες τούτους καὶ ληϊζόμενοι, εἰς τοσαύτην στένωσιν τὴν Μελιτινὴν περιέστησαν ὥστε αὐτὴν συντομώτατον ἐκπορθῆσαι καὶ ἕως ἐδάφους καταστρέψαι, οὐ μόνον δὲ ταύτην ἀλλὰ καὶ τὰς ὁμόρους αὐτῇ πόλεις καὶ χώρας πολυφόρους τε καὶ πιοτάτας οὔσας καὶ οἵας πολλὰς παρέχειν προσόδους. Ταύτην οὖν τὴν Μελιτινὴν εἰς κουρατωρίαν ἀποκαταστήσας ὁ βασιλεὺς πολλὰς χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἐκεῖθεν δασμοφορεῖσθαι ἐτησίως πεποίηκεν.

[1]) Κατὰ τὴν παραλλαγὴν τῆς Gr. (IV 969) ὁ Διγενὴς μεταξὺ ἄλλων κατεπτόησε καὶ τὴν Ταρσόν.

ὅπως τε κατεπτόησε πᾶσαν τὴν Βαβυλῶνα,
Ταρσὸν ὁμοῦ καὶ τὸν Βαγδᾶ, τοὺς Μαυροχιονίτας
καὶ ἄλλα μέρη ἱκανὰ τῶν δεινῶν Αἰθιόπων.

Ταρσῖται μνημονεύονται καὶ ἐν τῇ παραλλαγῇ Τραπ. (στ. 2868) ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ρωμαίους.

Κατὰ δὲ τὴν παραλλαγὴν τοῦ Esc. (236) ἡ μήτηρ τοῦ πατρὸς τοῦ Διγενῆ γράφει πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς, εὑρισκόμενον ἐν Ρωμανίᾳ, αὐτὴ εὑρισκομένη μεταξὺ τῶν Σαρακηνῶν

τὰ εὐγενικὰ τοῦ Χάλεπε κοράσια οὐκ ἐνθυμᾶσαι;

[2]) Esc. 921 Ὁ στρατηγὸς ἀκούσας τὴν καύχησιν τοῦ Διγενῆ, διότι ἥρπασε τὴν κόρην του, κράζει

Ἀγοῦροι ἀπὸ τοῦ Λύκαντος, ἀγοῦροι ἀπὸ τὴν βίγλαν.

Ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Λυκανδοῦ ἀνεγνώρισεν ἤδη ὁ Πολίτης (Λαογρ. Γ' 553). Ἡ αὐτὴ πόλις μνημονεύεται ἐν τῇ παραλλαγῇ τῆς Ἄνδρ. (στ. 2006) ὑπὸ παρεφθαρμένον τύπον *λίσκαντος*, ὃν δὲν ἠννόησεν ὁ ἐκδότης.

Ἀνδρεῖοι ἐκ τοῦ λίσκαντος καὶ νέοι ἐκ τῆς βίγλης.

Καὶ ἐν τῇ πεζῇ παραλλαγῇ (Λαογρ. Θ' 357, 25).

Ὦ ἄγουροι τοῦ Λύκαντος ὦ ἄγουροι τῆς βίγλας.

Ἡ παραλλαγὴ Τραπ. εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἔχει χάσμα.

[3]) Περὶ θεμάτων. Βόνν. 32 κέ.

γματα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν τῷ «Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν» συγγράμματι αὐτοῦ (De administrando imperio). Κατὰ τοῦτο ὁ Μελίας κατέλαβε καὶ ἔκτισε καὶ ὠχύρωσε τὸ παλαιὸν κάστρον, τὴν Λυκανδόν, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς αὐτὸ «ὁπότε προεβλήθη Κωνσταντῖνος ὁ δοὺξ (γρ. Δοὺξ) εἰς τὸ Χαρσιανόν», ὠνομάσθη δὲ τότε ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἡ Λυκανδὸς κλεισούρα. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ αὐτὸς Μελίας κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε καὶ τὴν Τζαμανδὸν καὶ τὸ Συμπόσιον, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐπιτροπευομένου εἰσέτι ὑπὸ τῆς Ζωῆς, προήχθη ἡ Λυκανδὸς εἰς στρατηγίδα, δηλονότι εἰς θέμα, πρῶτος δὲ αὐτῆς στρατηγὸς ὠνομάσθη ὁ πατρίκιος Μελίας, τέως κλεισουριάρχης ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Βραδύτερον διὰ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτοῦ ἐτιμήθη οὗτος καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μαγίστρου. [1]) Κατὰ ταῦτα ἡ κτίσις τῆς Λυκανδοῦ συμπίπτει πρὸς τὸν διορισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα ὡς στρατηγοῦ τοῦ Χαρσιανοῦ. Πότε ὅμως ἔγινεν ὁ διορισμὸς οὗτος; Ὡς γνωστὸν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Δούκα, ὅστις μετὰ τοῦ Εὐσταθίου τοῦ Ἀργυροῦ, στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν, ἀντετάσσετο κατὰ τῶν Ἀράβων. Τὸν Κωνσταντῖνον τοῦτον εὑρίσκομεν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ δέκατον ἔνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος, ἤτοι τῷ 905, ἐν Καππαδοκίᾳ, ἀκριβῶς δηλονότι εἰς τὸ Χαρσιανόν, ὅπου συλλαμβάνει τὸν εὐνοούμενον τοῦ Λέοντος ἐξ Ἀράβων ἐξωμότην Σαμωνᾶν, ἀποπειρώμενον νὰ δραπετεύσῃ πρὸς τοὺς Ἄραβας. [2]) Δὲν λέγεται βεβαίως ρητῶς ὅτι ἦτο στρατηγὸς τοῦ θέματος, ἀλλ' ἡ πιθανότης εἶναι μεγάλη. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸ εἰκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος, [3]) ἤτοι τῷ 910, ὁ Ἀνδρόνικος διαβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σαμωνᾶ καὶ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Λέοντος, φεύγει εἰς Ἀραβίαν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὅλων αὐτοῦ τῶν συγγενῶν. Διαβληθεὶς ὅμως καὶ ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Σαμωνᾶ ἐφυλακίσθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐξομόσῃ. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βυζάντιον, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, τῷ 913, εὑρίσκομεν αὐτὸν δομέστικον τῶν σχολῶν ἐπιχειροῦντα νὰ καταλάβῃ τὴν βασιλείαν. Κατὰ ταῦτα ἡ προβολὴ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς στρατηγὸν τοῦ Χαρσιανοῦ ἦ ἐγένετο περὶ τὸ 905, ὁπότε καὶ συνελήφθη ὁ Σαμωνᾶς ἢ περὶ τὸ 910,

1) Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν. Βόνν. σ. 228.

2) *Συνεχιστής.* Βόνν. 369, καὶ *Συμεὼν Μάγιστρος.* Αὐτ. 708. Ὁ De Boor (Vita Euthymii σ. 127) θέτει τὴν φυγὴν τοῦ Σαμωνᾶ εἰς τὸ ἔτος 903.

3) *Συνεχιστής.* Βόνν. σ. 371 καὶ *Συμεὼν Μάγιστρος.* Αὐτ. 710 κ. ἑ.

ἤτοι μετὰ τὴν ἐξ Ἀραβίας ἐπιστροφὴν καὶ συνδιαλλαγὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Λέοντα. Τὸ πρῶτον φαίνεται πιθανώτερον. Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ κτίσις τῆς Λυκανδοῦ πρέπει νὰ τεθῇ περὶ τὸ 905 ἢ τὸ 910, οἵτινες χρόνοι ἀποτελοῦσι κατώτατον ὅριον διὰ τὴν ποίησιν τῶν ἐπῶν.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἤτοι εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος ὁδηγεῖ καὶ ἡ γενεαλογία τοῦ Διγενῆ, ἡ ὁποία δὲν στερεῖται ἱστορικῶν στοιχείων. Περὶ αὐτῆς γίνεται λόγος εἰς δύο κυρίως σημεῖα τοῦ ἔπους, πρῶτον ἐκεῖ ὅπου οἱ ἀδελφοὶ τῆς μητρὸς τοῦ Διγενῆ μετὰ ματαίας ἀναζητήσεις αὐτῆς ἀνὰ τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐμίρου ἐπανέρχονται πρὸς αὐτὸν ἀπαιτητικοὶ καὶ ἀπειλητικοὶ (Gr. I 265 κἑ., Τραπ. 52 κἑ., Ἄνδρ. 487 κἑ., Esc. 136 κἑ., Πετρίτση 405 κἑ., Πεζ. σ. 323 κἑ.), καὶ δεύτερον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δευτέρου, οὕτως εἰπεῖν, μέρους τοῦ ποιήματος, τοῦ ἀφηγουμένου τὰς πράξεις πλέον αὐτοῦ τοῦ Διγενῆ (Gr. IV 37 κἑ., Τραπ. 807 κἑ., Ἄνδρ. 1339 κἑ., Esc. 723 κἑ., Πεζ. σ. 342, Πετρίτση λείπει). Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ περὶ τοῦ πάππου τοῦ Διγενῆ λεγόμενα εἰσαγωγικῶς (Ἄνδρ. στ. 17 κἑ., Πετρίτση 7 κἑ. Ἡ παραλλαγὴ Gr. στερεῖται τοῦ πρώτου τούτου λόγου, αἱ δὲ λοιπαὶ εἶναι ἀκέφαλοι), τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς μητρὸς τοῦ ἐμίρου πρὸς αὐτὸν (Gr. II 75, Τραπ. 201 κἑ., Ἄνδρ. 656, Esc. 261, Πεζ. σ. 327. Πετρίτση οὐδὲν λέγει) καὶ τέλος ἡ ἐν τῷ ἐνάτῳ βιβλίῳ Τραπ. (στ. 3055-3080=Ἄνδρ. στ. 4291 κἑ. Πεζ. σ. 405) ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν μέχρι τοῦ Διγενῆ, ὁπότε καὶ κατέπαυσαν αὗται ἐξ ὁλοκλήρου.

Ὡς πρὸς τὸν πατέρα αἱ παραλλαγαὶ συμφωνοῦσιν ὅτι οὗτος ἦτο ὁ Σαρακηνὸς ἐμίρης Μουσούρ, [1]) υἱὸς τοῦ Χρυσοβέργου (Gr.) ἢ Χρυσοχέρπου (Τραπ. Ἄνδρ.) ἢ Χρυσοτέρπου (Πεζ.), [2]) πάππος αὐτοῦ ὁ Ἄμβρων καὶ θεῖος του ὁ Καρόης (Gr. Τραπ. Ἄνδρ. Πεζ.) ἢ Καροΐλης (Esc.). Ἤδη ἀπὸ τοῦ Σάθα ὅλοι οἱ ἐρευνηταὶ συμφωνοῦν ὅτι ὁ μὲν Χρυσοχέρπης ἢ Χρυσοβέργης οὐδεὶς ἄλλος εἶναι εἰμὴ ὁ Παυλικιανὸς ἡγεμὼν τῆς Τεφρικῆς Χρυσόχειρ ἢ Χρυσοχέρης, [3]) ὁ πολλάκις ἐπιδραμὼν εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐπαρχίας, Ἄμβρων, αὐτὸς οὗτος ὁ Ἄμβρων

1) Μόνον ἡ παραλλαγὴ Gr. ἀγνοεῖ τὸ ὄνομα.

2) Εἰς τὴν παραλλαγὴν Esc. τὸ σχετικὸν μέρος (στ. 145-150) εἶναι κακῶς παραδεδομένον καὶ δὲν μνημονεύεται ὄνομα, ἡ δὲ διασκευὴ Πετρίτση ἐπίσης παρασιωπᾷ τὸ ὄνομα, παριστᾷ δὲ τὸν Ἀμηρᾶν λέγοντα ἀναχρονιστικῶς ὅτι κατάγεται *ἀφ' τοῦ Ὀσμάνη τὴ γενιά* (στ. 423).

3) *Πέτρου Σικελιώτου,* Ἱστορία τῶν Μανιχαίων, Migne SG 104 στ. 1304. *Φωτίου,* Κατὰ Μανιχαίων I 28. Αὐτ. 102 στ. 84.

ἢ Ἄμερ τῆς Μελιτηνῆς τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων ἤτοι ὁ προμνημονευθεὶς Omar. Καρόης δὲ ὁ περίφημος ἐπίσης διὰ τὰς ἀγρίας αὐτοῦ ἐπιδρομάς, σύμμαχος τοῦ Omar, Παυλικιανὸς ὡσαύτως Καρβέας. Αἱ συγγενικαὶ σχέσεις τῶν ἱστορικῶν τούτων ἀνδρῶν ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὸ ἔπος δὲν ἀντιστοιχοῦσι βεβαίως πλήρως πρὸς τὰ ἐξ ἱστορικῶν πηγῶν γνωστά, ἡ ἀντίφασις ὅμως δὲν εἶναι ἀδιόρθωτος. Κατὰ τὸν Πέτρον τοῦ Σικελιώτην καὶ τὸν Φώτιον [1]) ὁ Καρβέας ἦτο θεῖος ἅμα καὶ πενθερὸς τοῦ Χρυσόχειρος, ἄρα καὶ θεῖος καὶ πάππος ἅμα τοῦ Μουσούρ. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον τὸ ἔπος συμφωνεῖ, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ὅμως τὸ ἔπος ἀναφέρει ὡς πάππον τοῦ ἐμίρου τὸν Ἄμβρωνα ἤτοι τὸν Ὁμὰρ τῆς Μελιτηνῆς. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστον, ἂν δεχθῶμεν τὴν πιθανὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σάθα, [2]) ὅτι πρόκειται περὶ δευτέρας συζύγου τοῦ Χρυσόχειρος, πρᾶγμα ὄχι ἀπίθανον, δεδομένων τῶν στενοτάτων σχέσεων τῶν Παυλικιανῶν πρὸς τοὺς ἐμίρας τῆς Μελιτηνῆς, τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἀνεκτικότητος ἀπέναντι τῶν Σαρακηνῶν [3]) καὶ τῶν ὄχι ἀσυνήθων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξομόσεων καὶ ἐπιγαμιῶν μεταξὺ ἑτεροθρήσκων. [4]) Κατὰ ταῦτα ἡ μήτηρ τοῦ Μουσοὺρ Σπαθία (Τράπ. Ἄνδρ. Πεζ.) ἢ Πανθία (Gr.),—τὸ πρῶτον φαίνεται τὸ ἀρχικόν,—ἦτο κόρη τοῦ Ὁμάρ.

Μία ἀκόμη δυσκολία ὑφίσταται πρὸς πλήρη τοῦ πράγματος ἐξομάλυνσιν. Καθ' ὅλας τὰς παραλλαγὰς ὁ Καρόης εἶναι θεῖος ἁπλῶς τοῦ Μουσοὺρ χωρὶς νὰ μνημονεύεται πόθεν. Ἡ παραλλαγὴ ὅμως Gr. ὀνομάζει αὐτὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς τοῦ ἐμίρου. [5]) Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Καρόης οὗτος δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁ Καρβέας, ἀλλ' ἄλλος τις Σαρακηνὸς καὶ οὐχὶ Παυλικιανός. Τοιοῦτος τις ὅμως Ἄραψ, δεινὸς ἐπιδρομεύς, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα νὰ ὑπομιμνήσκῃ τὸ ὄνομα Καρόης κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν μνημονεύεται. Ἐκτὸς τούτου ὅλαι αἱ ἄλλαι παραλλαγαὶ ἀντὶ τούτου ἔχουν ἄλλο ὄνομα, Μουσούρ (Τράπ. Ἄνδρ. Πεζ.) ἢ Μουρατασίτης (Esc.). [6]) Πιθανώτατα λοιπὸν πρόκειται περὶ παραδιορ-

[1]) Ἔνθ' ἀν.

[2]) *Sathas - Legrand*, Les exploits de Digénis Akritas. Paris 1875 σ. LXXXIX.

[3]) *Φώτιος* ἔνθ' ἀν. στ. 81. Πρβλ. καὶ Σάθαν ἔνθ' ἀν.

[4]) Πρβλ. τὰ ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ λεγόμενα περὶ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ (II 419).

[5]) II 75. *Ὁ ἀδελφός μου, ὁ θεῖος σου, ὁ μουρσῆς ὁ Καρόης.*

[6]) *Ὁ δὲ Μουσοὺρ ὁ θεῖος σου, ἐκεῖνος ὁ Ταρσίτης,*
(Τραπ. 201=Ἄνδρ. 656)
Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος σου ὁ Μουσούρ, ὅπου ἦτον ἀπὸ τὴν Ταρσὸν
(Πεζ. Λαογρ. Θ' 327,23)

θώσεως τοῦ διασκευαστοῦ τῆς παραλλαγῆς Gr., ὅστις ἀναγράψας ἀνωτέρω (I 285) ὡς *θεῖον* τοῦ ἐμίρου τὸν *Καρόην*, ἵνα μὴ ἀντιφάσκῃ πρὸς ἑαυτόν, διώρθωσε τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου τούτου θείου ἀπὸ *Μουσοὺρ* εἰς *Καρόην*, μὴ ἐννοῶν ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλου θείου, ἐκ μητρός, ἐν ᾧ ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἐκ πατρός. Κατὰ ταῦτα ὁ ἐμίρης Μουσοὺρ εἶναι ὁ τελευταῖος τῆς σειρᾶς τῶν Παυλικιανῶν ἐπιδρομέων, ὅστις λόγῳ τοῦ προώρου θανάτου τοῦ πατρός του παραδοθεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς εἰς τοὺς Ἄραβας θείους του ἀνετράφη εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. [1]) Ἐὰν δὲ τώρα θελήσωμεν νὰ χρονολογήσωμεν τὰ γεγονότα, θὰ φθάσωμεν εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους, ἤτοι τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος. Καθ' ὅσον δεδομένου ὅτι ὁ Χρυσόχειρ ἐφονεύθη τῷ 874 ἀφήσας νήπιον ἔτι τὸν υἱόν του Μουσούρ, ἡ δρᾶσις τούτου δέον νὰ πίπτῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ πρὸ τῆς εἰρηνεύσεως τῶν Μελιτηνιατῶν Σαρακηνῶν πρὸς τοὺς Βυζαντινούς.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους θὰ μᾶς ὁδήγει καὶ ἡ ἐκ μητρὸς γενεαλογία τοῦ Διγενῆ, ἡ ὁποία ὑπὸ τῶν παραλλαγῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνάγεται εἰς τοὺς παλαιοὺς Δούκας, τοὺς ἐπὶ Λέοντος τοῦ Γ', ἂν δὲν ἦτο ὄχι μόνον συγκεχυμένη, ἀλλὰ καὶ ὕποπτος. Ἀξίζει δ' ἐνταῦθα νὰ ἐξετασθῇ, διότι, ὡς νομίζομεν, ἐν τῇ συγχύσει της παρέχει σημαντικώτατα στοιχεῖα πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας ὄχι τόσον τῆς ἀρχικῆς διατυπώσεως, ὅσον τῶν ἀρχετύπων τῶν σωζομένων παραλλαγῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς παραδόσεως τοῦ ἔπους. Πρὸ πάσης ὅμως ἐρεύνης σκόπιμον νομίζομεν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀναγνωστῶν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ οὐχὶ εὐκόλως πάντοτε προσιτὰ ταῦτα κείμενα.

Gr. Α') *Ἡμεῖς ἐκ τὸ Ἀνατολικόν,* [2]) *ἐξ εὐγενῶν Ρωμαίων,*
ὁ πατὴρ μας κατάγεται ἀπὸ τῶν Κιννα μάδων

καὶ ὁ ἀδελφός μου καὶ ὁ θεῖος μου (γρ. σου), ὁ Μουρατασίτης
(Esc. 261)

Πιθανῶς ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ πρόκειται περὶ φθορᾶς τοῦ *Μουσοὺρ ὁ Ταρσίτης*, ὡς ἄλλως δεικνύει καὶ τὸ χαῖνον μέτρον.

[1]) Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ μετ' ὀλίγον ἐξωμότης Σαρακηνὸς ἀπαντῶν εἰς τοὺς μέλλοντας γυναικαδέλφους του τονίζει χαρακτηριστικῶς, καὶ τοῦτο ἀπαντᾶται εἰς ὅλας τὰς παραλλαγάς, ὅτι παρεδόθη ὑπὸ τῆς μητρός του εἰς Ἀραβίτας θείους, οἵτινες κατὰ τὴν παραλλαγὴν Τραπ. καὶ συμφώνως πρὸς τὴν πιθανὴν διόρθωσιν τοῦ Σάθα (Τραπ. 81) τὸν ἀνέθρεψαν εἰς *Μωαμὲτ τοῦ πόθου.* Ὁ κωδ. ἔχει *αμέτμε*, οἱ δὲ λοιποὶ ἀοριστολογίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ταριάζουν πολύ.

[2]) Ὁ Legrand κακῶς γράφει *ἀνατολικόν.* Πρόκειται περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γνωστοῦ μεγάλου μικρασιατικοῦ θέματος.

ἡ δὲ μήτηρ μας Δούκισσα, γένους τῶν Κωνσταντίνου.
I 265-8

Β′) Κόρην τερπνὴν ἁρήρπαξεν εὐγενῆ τῶν Δουκάδων
. . . . . .
Τούτου πάππος Ἀντάκινος ἀπὸ τῶν Κιννναμάδων
. . . . . .
μάμμη δὲ ἡ στρατήγισσα εὐγενὴς τῶν Δουκάδων.
IV 43, 54, 59

Γ′) Εἰ μὲν εἶ σὺ Βασίλειος ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης,
ὑπάρχεις μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσιωτάτων
καὶ συγγενὴς ἡμέτερος ὡς ἀπὸ τῶν Δουκάδων.
IV 323-325

Τραπ. Α′) Ἡμεῖς, ἀμηρᾶ, λέγοντες τυγχάνομεν ἀρχῆθεν
ἐκ χώρας ἀνατολικῆς, [1] ἐξ εὐγενῶν γονέων·
ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀαρών, ἐκ τῶν Δουκῶν τὸ γένος
κατάγεται τῶν θαυμαστῶν ἀπὸ τῶν Κιννναμάδων·
καὶ Μουσελὼμ ὁ ἐξακουστὸς πατὴρ ὁ τοῦ πατρός μας·
ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν αὐτὴ ἀπὸ τῶν Κυρμαγάστρων
τὸ γένος ἐκκατάγεται τῶν πλουσίων ἐκείνων.
52-58

Β′) καὶ κόρην ἠχμαλώτευσε Ρωμαίου θυγατέρα
ἐκ γενεᾶς ὑπάρχουσαν τῶν Δουκάδων ἐκείνων
. . . . . .
Ρωμαῖος δὲ ἀπὸ μητρὸς ἐκ γένους τῶν Δουκάδων,
. . . . . .
Πάππος δ' αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ἀπὸ τῶν Κιννναμάδων
. . . . . .
Μάμμην εἶχε στρατήγισσαν ἐκ γένους τῶν Δουκάδων.
816-7, 838, 854, 839. [2]

Γ′) ὑπάρχεις ἐκ τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσιωτάτων
καὶ συγγενὴς ἡμέτερος ὡς ἀπὸ τῶν Δουκῶν γε.
1178-1179

Ἀνδρ. Α′) Ἡμεῖς, Ἀμηρᾶ, λέγοντες τυγχάνομεν ἀρχῆθεν
ἐκ χώρας ἀνατολικῆς ἐξ εὐγενῶν γονέων·
πατὴρ μας δὲ ὁ Ἀαρὼν ἐκ τῶν Δουκῶν τὸ γένος,
κατάγεται τῶν θαυμαστῶν ἀπὸ τῶν Κιννναμάδων,
καὶ Μουσελώμ, ὁ θαυμαστός, πατὴρ ὁ τοῦ πατρός μας·
ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν αὐτὴ ἀπὸ τῶν Κῦρ Μαγάστρων
Μαγαστρανοὶ ἐκράζουνταν, ἐκείνων τῶν πλουσίων.
487-493

Β′) καὶ κόρην ἠχμαλώτευσεν, Ρωμαίου θυγατέρα,
ἐκ γενεᾶς ὑπάρχουσαν τῶν Δούκιδων ἐκείνων
. . . . . .

[1] Ὁ διασκευαστὴς πιθανῶς μὴ ἐννοῶν τὸ Ἀνατολικὸν τοῦ ἀρχετύπου διώρθωσεν εἰς χώραν ἀνατολικήν. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς διασκευῆς.

[2] Ἡ ἀρίθμησις τῶν στίχων εἶναι ἐσφαλμένη ἐν τῷ κειμένῳ.

Ρωμαῖος δὲ ἀπὸ μητρός, ἐκ γένους τῶν Δουκάδων
. . . . . .
Πάππος αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ἀπὸ τῶν Κιννναμάδων
. . . . . .
Μάμμην εἶχεν στρατήγισσαν ἐκ γένους τῶν Δουκάδων
1348-9, 1360, 1367, 1372

Γ′) εἶναι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τῶν πλουσιωτάτων·
καὶ συγγενὴς ἡμέτερος, ὡς ἀπὸ τῶν Δουκῶν γε.
1739-1740

Δ′) Ἐκ τούτων οὖν τῶν θαυμαστῶν καὶ τολμηρῶν ἀνάκτων
πέφυκέ τις θαυμάσιος βασιλεὺς ἐν ἐκείνοις,
πολλὰ θρασὺς καὶ πάντολμος καὶ πλούσιος ἐκ γένους,
ἐκ τῆς φυλῆς δὲ τῶν Δουκῶν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀξίαν.
Τούτου δὲ τ' ὄνομα λοιπὸν ἵνα σαφῶς ἐξείπω
Ἀαρὼν ἐπεκλήθηκε τῇ συρισιδι γλώττῃ·
Ἀνδρόνικος ἑλληνιστὶ ἐκαλεῖτο δὲ πάλιν.
. . . . . .
συζῶν ἀεὶ κατὰ θεὸν μετὰ καὶ τῆς συζύγου,
οὔσης καὶ ταύτης ἐκ φυλῆς χριστιανῶν γονέων,
γένους ὡς ἐκ βασιλικοῦ ἐκ τῶν τε Μαγαστρέων·
ταύτης δὲ πάλιν τ' ὄνομα ἐπικεκλῆσθαι Ἄνναν.
17-23, 27-30.

Esc. Α′) Ἡμεῖς γὰρ εὑρισκόμεθα ἀπὸ γενέας μεγάλης·
ὁ πατήρ μας ἦτον <ἀπὸ> τῶν Δουκάδων τὴν μερέαν καὶ γενέαν,
ἡ δὲ ἡ μήτηρ μας ἦτον ἀπὸ τοὺς Κύρ Μαγάστρους·
. . . . . .
ὁ πατήρ μας ἦτον Ἀαρὼν καὶ θεῖος μας ὁ Καροΐλης,
ὁ Μουσελὼμ ὁ ἐξάκουστος πατὴρ ἦτον τοῦ πατρός μας
καὶ ἐκεῖ τοὺς ἐνταφίασαν εἰς τὸν τάφον τοῦ προφήτου.
136-138, 145-148.

Β′) κοράσιον ἁπήρπαξεν τοῦ Ἀκρίτη τὴν μητέραν·
καὶ ἀπὸ τὰ κάλλη τὰ πολλὰ τὰ ἐβάσταζεν ἡ κόρη,
ἐγίνετον Χριστιανὸς καὶ αὐτὴν εὐλογήθη.
Καὶ εἷς ἀδελφὸς τῆς κόρης ἦτον ὁ Κωνσταντῖνος·
αὐτὸς γὰρ ἐπολέμησεν ἀμηρᾶν τὸν γαμπρόν του,
τὸν θαυμαστὸν νεώτερον τοῦ Ἀκρίτη τὸν πατέρα·
733-738.

Πεζή Α′) Ἡμεῖς, ὦ ἀμηρᾶ, εἴμεσθεν ἀρχῆθεν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν χώραν καὶ ἀπὸ εὐγενεῖς γονεῖς. Ὁ πατέρας μας λέγεται Ἀαρὼν καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκῶν κατάγεται, τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων Κιννναμάδων. Ὁ δὲ πάππος μου ἐλέγετον Μουσελὼμ ἐκεῖνος ὁ ἐξακουστός, ἡ δὲ μητέρα μας εἶναι ἀπὸ τὸ γένος τῶν Κῦρ Μαγίστρων, τῶν πλουσίων ἐκείνων.
Λαογρ. Θ′ 323, 15-19.

Β′) ... ἠχμαλώτευσεν κόρην τινὸς Ρωμαίου θυγατέραν, καὶ αὐτὴ ἦτον ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκάδων... ἀπὸ δὲ τὴν μητέρα

Ρωμαῖος καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκάδων... Ὁ πάππους του ἦτον Ἀνδρόνικος ἀπὸ τὸ γένος τῶν Κιννα μάδων.. .... Εἶχε καὶ μάμμην στρατήγισσαν καὶ ἦτον ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκάδων.

Αὐτ. 342

Γ') Ἤ μήνα εἶσαι ἐσὺ ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης καὶ συγγενής μας ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐκείνους Δουκᾶδες;

Αὐτ. 351

Δ') <Μα> γιστρέων. Αὐτηνῆς δὲ τὸ ὄνομα ἐλέγετον Ἄννα

Αὐτ. 312

Πετρ. Α') *Ξεῦρε πῶς ὁ πατέρας μας Δούκας εἶν' ἀνδρειωμένος,*
τῆς Ρωμανίας τῆς φρικτῆς μὲ στέφος ἐστεμμένος

405-406.

Β') Λείπει

Γ') Λείπει

Δ') *Ρήγας πολλὰ πανθαύμαστος, ἄξιος; χαριτωμένος*
ς' τὴν Ρωμανία ἦτονε, πάνυ τετιμημένος.
Τὸ ὄνομά τ' Ἀνδρόνικος καὶ ὄντως ἀνδρειωμένος.
. . . . . .
Εἶχεν γυναῖκα καὶ αὐτὴν ὁμοίαν εἰς τὴν γνώμην
. . . . . .
Γιατὶ καὶ ὁ πατέρας της ἦτονε ἀπὸ γένος,
ἀπ' ἀρετὴν καὶ φρόνησιν περίσσια στολισμένος.
Καὶ αὐτὴ ὠνομάζουντον Ἄννα χαριτωμένη.

5-8, 13, 17-19.

Καὶ πρῶτον ὡς πρὸς τὸν πάππον τοῦ Διγενῆ. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰ παρατεθέντα χωρία ἐν πρώτοις ὁλόκληρος ἡ παράδοσις, προεξάρχοντος τοῦ ἀρχαιοτάτου κώδικος τῆς Gr., πλὴν μόνον τῆς παραλλαγῆς Esc., ἡ ὁποία εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι πολὺ ἐφθαρμένη, καὶ τῆς τοῦ Πετρ., ἡ ὁποία ὡς πολὺ διεσκευασμένη δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, συμφωνεῖ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ πλουσίου γένους τῶν *Κιννα μάδων* καταγωγὴν αὐτοῦ. [1]) Μάλιστα εἰς τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρία ἡ συμφωνία εἶναι πλήρης, πλὴν τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος. Διότι κατὰ μὲν τὴν παραλλαγὴν Gr. τοῦτο εἶναι *Ἀντά-*

1) Ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Grégoire, αἱ ὑπάρχουσαι παραλλαγαὶ χωρίζονται εἰς τρία 1) Gr. 2) Τραπ. Ἄνδρ. 3) Esc. Ἡ Πεζ. κεῖται μεταξὺ Τραπ. καὶ Esc., ἡ δὲ τοῦ Πετρ. εἶναι πολὺ διεσκευασμένη, ὥστε πολὺ γενικὰ ἀφήνει νὰ ὑπονοήσῃ κανεὶς τὸ ἀρχέτυπόν της. Συγγενεῖς πρὸς τὴν δευτέραν ὁμάδα ἦσαν πιθανῶς καὶ αἱ παραλλαγαί, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Δαπόντες (Βλ. *Sp. Lambros*, Collection de Romans grecs σ. XCIX κέ.). Λεπτομερέστερον περὶ τῆς παραδόσεως βλέπε κατωτέρω.

κινος, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς *Ἀνδρόνικος*. [1]) Κοντὰ ὅμως εἰς τὴν οἰκογένειάν αὐτὴν αἱ παραλλαγαὶ Τραπ. Ἄνδρ. Esc. καὶ ἡ Πεζ. εἰς τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Α χωρία προσθέτουν καὶ τοὺς *Δούκας* ὡς ἀπώτερον ἢ εὐρύτερον γένος. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐν καταφανεῖ ἀντιφάσει πρὸς τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρία ὀνομάζουν τὸν πάππον τοῦ Διγενῆ, πάντοτε πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου, *Ἀαρὼν* ἀντὶ *Ἀνδρόνικον*, προσθέτουν δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *Μουσελώμ*. Τὴν ἀντίφασιν προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Δ χωρίον τῆς παραλλαγῆς Ἄνδρου [2]) διὰ τῆς ἐξηγήσεως ὅτι τὸ ὄνομα *Ἀαρὼν* ἦτο τὸ συριακὸν ὄνομα, ἐνῷ τὸ *Ἀνδρόνικος* τὸ ἑλληνικόν. Πάντα ταῦτα ἀγνοεῖ ἡ παραλλαγὴ Gr., παρασιωπᾷ δὲ καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Α χωρίον. Κατὰ ταῦτα αἱ παραλλαγαὶ παρουσιάζουν διπλῆν παράδοσιν ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τοῦ πάππου τοῦ Διγενῆ, καθ' ὅσον ἡ μὲν Gr. ἀνάγει αὐτὴν εἰς τοὺς Κιννάμους καὶ μόνον εἰς αὐτούς, αἱ δὲ λοιπαί, ἐνῷ συμφωνοῦν εἰς τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρία πρὸς τὴν παραλλαγὴν Gr., εἰς τὰ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α προσθέτουν καὶ τοὺς Δούκας, ὡς ἀπώτερον γένος. Οὕτως, ἐὰν καὶ μόνον εἰς τὴν παράδοσιν τῶν χειρογράφων ἀποβλέψωμεν, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Δοῦκαι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὸ ἀρχέτυπον.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως εἶναι προφανὴς ἡ ἀντίφασις τῶν παραλλαγῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας πρὸς ἑαυτάς, βεβιασμένη δὲ ἡ γενεαλόγησις τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἐκ δύο γενῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων, ὁπότε εἶχεν ἤδη σχηματισθῇ μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ ἀριστοκρατία, τοιαύτη πολλαπλῆ γενεαλόγησις δὲν εἶναι ἄγνωστος, [3]) ἀλλὰ τοῦτο διὰ τὸν Ι' αἰῶνα

1) Ὁ ἐκδότης τῆς Gr. Legrand εἶχασε μὲν *Ἀνδρόνικος* ἀντὶ τοῦ *Ἀντάκινος* δὲν ἐτόλμησεν ὅμως νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ κείμενον τὴν διόρθωσιν. Περὶ τῆς διαφορᾶς θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

2) Τοῦτο πιθανῶς θὰ ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν παραλλαγὴν Τραπ. ὅπως καὶ εἰς τὴν Πεζ.

3) Ἀναφέρω ἐνταῦθα παραδείγματά τινα ἐκ σφραγίδων, δημοσιευθεισῶν ὑπὸ τοῦ Schlumberger ἐν τῇ Sigillographie αὐτοῦ. Ἐν σ. 646

Κοντοστεφάνου τὰς γραφὰς Ἀλεξίου
ἐγὼ κρατύνω Κομνηνοῦ τοῦ μητρόθεν.

Ἐν σ. 653

Σφράγισμα γραφὸν Ἀνδρονίκου τοῦ Δούκα
Κομνηνοφιοῦς Παλαιολώγου γένους.

Ἐν σ. 654

Ἐγὼ κρατύνω τὰς γραφὰς Ἀλεξίου
Δουκῶν Κομνηνῶν Ἀγγελωνύμων κλάδου.

θὰ ἦτο πολὺ πρόωρον. Ὁ Σάθας παρετήρησε τὸ πρᾶγμα, δὲν ὑπώπτευσεν ὅμως σύγχυσιν, ἐκλαβὼν τὴν πολυωνυμίαν ὡς πραγματικήν. Κατ' αὐτὸν τὸ γένος τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Διγενῆ εἶναι τὸ τῶν Δουκῶν, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε, καὶ τοῦτο συμπεραίνει ἐξ αὐτῶν τῶν στίχων τοῦ ποιήματος, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Κιννάμων καὶ Μουσελώμ. [1]) Ἡ γνώμη τοῦ Σάθα δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτή, πρῶτον διότι, ὡς εἴπομεν, ἡ πολυωνυμία εἶναι κυρίως γέννημα τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, ἔπειτα δὲ διότι προκειμένου περὶ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, τῶν ἀρχηγῶν τοῦ γένους τῶν Δουκῶν καὶ γνωστοτάτων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἡ πολυωνυμία θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀκατανόητος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἱστορίαν. Τὴν σύγχυσιν παρετήρησε καὶ ἐτόνισε πρῶτος ὁ Grégoire, [2]) προσεπάθησε δὲ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ ὄνομα Ἀαρὼν ἀποτελεῖ νεωτέραν προσθήκην, εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ διασκευαστοῦ κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα πρὸς τιμὴν τοῦ γένους τῶν Ἀρωνίων, τοῦ ὁποίου ἀρχηγέτης ἦτο Ἀαρὼν ὁ τριτότοκος υἱὸς τοῦ τσάρου τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Βλαδισλαύου, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1047 ἔδρασεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς Βυζαντινὸς στρατηγὸς κατὰ τῶν Σελτσούκων. Ἡ λύσις εἶναι λίαν εὐφυής, δὲν λύει ὅμως τὸ ζήτημα τῆς μνείας δύο γενῶν, *Δουκῶν* καὶ *Κιννάμων*, εἰς τοὺς ὁποίους βεβαίως δὲν ἀνῆκον οἱ *Ἀρώνιοι*. Δύσκολον βέβαια εἶναι νὰ εὑρεθῇ ἡ ὁριστικὴ καὶ ἀναμφισβήτητος ἀρχικὴ διατύπωσις, μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι δυνάμεθα κάπως νὰ πλησιάσωμεν δι' ἄλλης ὁδοῦ.

Ἡ γνώμη ἐν πρώτοις τοῦ Σάθα περὶ πολυωνυμίας, δι' οὓς λόγους εἴπομεν, δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτή. Ἐν τῶν δύο γενῶν ἀσφαλῶς περισσεύει καὶ αὐτό, δὲν διστάζομεν νὰ εἴπωμεν, εἶναι τὸ γένος τῶν Δουκῶν διὰ τοὺς ἑξῆς δύο λόγους. Πρῶτον, διότι ὡς πρὸς τὸ γένος τῶν Κιννάμων ἡ παράδοσις εἶναι ὁμόφωνος, δεύτερον, διότι ὁ σύνδεσμος τῶν Κιννάμων πρὸς τοὺς Δούκας Ἀνδρόνικον καὶ Κωνσταντῖνον οὐδαμοῦ τῆς ἱστορίας στηρίζεται, καὶ τρίτον, διότι οὐδεὶς συνέτρεχε λόγος ὥστε νὰ προστεθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων κοντὰ εἰς τοὺς Δούκας τὸ γένος τῶν Κιννάμων. Οἱ Κίνναμοι ὅσονδήποτε ἀρχοντικὴ γενεὰ καὶ ἂν ἦσαν, [3]) δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ὑποκαταστήσωσι τοὺς Δούκας εἰς τὴν

[1]) Ἐνθ' ἀν. LXV

[2]) Πραγματεία ὑπ' ἀρ. 5 σ. 300 κέ.

[3]) Ὁ Σάθας παρατηρεῖ (σ. LXV) ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Κιννάμων δὲν συναντᾶται πρὸ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος καὶ δὴ πρὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κιννάμου τοῦ ἱστορικοῦ. Ἡ παρατήρησις δὲν εἶναι ἀκριβής. Ἤδη ὁ ἐκδότης τοῦ Κιννάμου (Βόνν. XXIII κέ). σημειώνει ὅτι Κίνναμοι μνημονεύονται ἐν ἐγγράφῳ κατὰ τοὺς χρό-

γενεάλογίαν ἥρωος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ Βυζάντιον εἶχε καταστῆ περίφημος. [1]) Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἦτο διάφορον ὡς πρὸς τοὺς Δούκας. Οὗτοι ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1059, εἰς χρόνους, καθ' οὓς πολλὰ δεινὰ ὑπέφερον αἱ τέως εὐημεροῦσαι ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι ἀπὸ τὰς ὁλονὲν πληθυνομένας καὶ ἐντεινομένας ἐπιδρομὰς νεοφανῶν ἐχθρῶν, τῶν Τούρκων, καὶ μεγάλους κινδύνους διέτρεχεν ἡ ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει βυζαντινὴ κυριαρχία, ὀξύτατος δ' ἦτο ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς μερίδος, [2]) στερούμενοι δ' ἐξ ἄλλου στρατιωτικῶν ἀρετῶν καὶ δόξης πολεμικῆς εἶχον μέγα συμφέρον διὰ νὰ ἐξυψώσωσιν ἑαυτοὺς ἀπέναντι τῶν στρατιωτικῶν ἀντιπάλων των, τοὺς ὁποίους ἐλάμπρυνον οἱ διηνεκεῖς καὶ σκληροὶ ἀγῶνες πρὸς

νους Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν Ἀπουλίᾳ, κατὰ δὲ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστάτων γενῶν. Διέφυγε δὲ τὸν Σάθαν ὅτι καὶ ἐν τῷ ἔπει ἀναφέρεται ἐπιφανὴς ἀπελάτης ὁ Κίνναμος. Ὁ Καρολίδης (Σημειώσεις κ.τ.λ. ἐν Ἐπιστημ. Ἐπετηρ. 1905-1906 σ. 223 καὶ 243) παρετήρησεν ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ἀρχαῖον Παρθαρμενικόν, ὁμιλεῖ δὲ ἀμαρτύρως περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κινναμάδων ὡς ἀρχαιοτάτης, ἐκ τῶν ἀναγουσῶν τὸ γένος μέχρι τῶν Ἀρσακιδῶν. Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν κάμνει καὶ ὁ Grégoire (Πραγμ. ἀρ. 5 σ. 318), ὑποθέτων ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ἴχνη παλαιᾶς ἐποποιίας τῆς Κομμαγηνῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τῆς σημερινῆς μορφῆς τοῦ ἔπους.

[1]) Ὁ Πτωχοπρόδρομος ὄχι μόνον χρησιμοποιεῖ παροιμιωδῶς τὸν Ἀκρίτην (ἔκδ. Hesseling-Pernot σ. 55, III 164), ἀλλὰ καὶ δὲν διστάζει νὰ ἀποκαλέσῃ τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἔνδοξον αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν *νέον Ἀκρίτην* (Αὐτ. σ. 67, III 400ψ). Πρβλ. καὶ Σάθαν ἔνθ' ἀν. XCIX.

[2]) Εἶναι γνωστὸν ὅτι μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ πρῶτος τῶν Δουκῶν, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ι΄, ἐφέρθη δυσμενέστατα ἀπέναντι τῶν στρατιωτικῶν, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐπεχείρησαν νὰ ἀπαλλαγῶσιν αὐτοῦ πνίγοντες αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν (*Ἀτταλειάτης*. Βόνν. σ. 71 κέ. *Ζωναρᾶς*. Βόνν. III 674). Ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχε καὶ οἱ ἔνοχοι, ὧν δυστυχῶς δὲν μνημονεύονται τὰ ὀνόματα, ἐτιμωρήθησαν. Ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε νὰ καταδιώκῃ τοὺς στρατιωτικούς, διαγράφων τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων τοὺς *γενναιοτέρους* διὰ τὸ *βαρύμισθον* (*Ζωναρᾶς* ἔνθ' ἀν. 677. *Ἀτταλειάτης* 78-79. *Ἰωάννης Κουροπαλάτης* παρὰ Κεδρηνῷ. Βόνν. II σ. 653) καὶ πολλαχῶς περιορίζων τὰς ἀπολαυάς των, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὸ φειδωλὸν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὡς λέγει ὁ Ἀτταλειάτης (σ. 77) διὰ τὸ *καταφρονητικὸν τῆς στρατιωτικῆς εὐπραγίας καὶ στρατηγικῆς καὶ ἀκρητικῆς* (γρ. *ἀκριτικῆς*) *εὐπαθείας*. — Πρβλ. καὶ τὰ τοῦ Ψελλοῦ (Χρονογραφία. Κωνσταντῖνος Ι΄ κεφ. 7) περὶ τῶν ἐρίδων τῶν στρατιωτικῶν πρὸς τοὺς πολιτικοὺς κατὰ τοὺς χρόνους Μιχαὴλ τοῦ Ϛ΄, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ «... ἐν δεινῷ τῶν στρατιωτῶν ποιουμένων, εἰ αὐτοὶ μὲν τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα ὑποδύοιντο καὶ τοῖς σώμασιν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς κινδυνεύοιεν, κατάρχει δὲ τούτων ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις τοῦ κράτους ἡ σύγκλητος τὰ πολλά, μηδὲν τῶν κινδύνων ἐπαισθομένη.»

ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων, νὰ ἀντιτάξωσι προγονικὴν τοὐλάχιστον εὔκλειαν, ἀνάγοντες τὸ γένος αὐτῶν εἰς τὴν ὁμώνυμον μεγάλην καὶ πολυθρύλητον στρατιωτικὴν γενεάν, τῆς ὁποίας τὰ κατορθώματα καὶ τὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τραγικὴν τύχην εἶχον ὅλοι εἰς τὸ στόμα, ἔψαλλε δὲ καὶ ἡ δημώδης καὶ λογία μοῦσα. [1]) Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἔχομεν τὴν σύγχρονον μαρτυρίαν τοῦ Ἀρέθα, τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν εἰς τὸν Σ. Κουγέαν, [2]) ἥτις ὁμιλεῖ περὶ *παθῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν*, τὰ ὁποῖα πλανόδιοι λαϊκοὶ ποιηταὶ ᾖδον πρὸς ὀβολὸν καθ' ἑκάστην οἰκίαν. [3]) Ὁ Κουγέας ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἐν τῷ σχολίῳ ἀναφερόμεναι ᾠδαὶ δὲν εἶναι ἴσως ἄσχετοι πρὸς τὰ ἀρχέτυπα ἀκριτικὰ ἄσματα, διστάζει ὅμως νὰ ἀποφανθῇ περὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, «ὧν τὰ πάθη ὕμνουν αἱ ὑπὸ τῶν Παφλαγόνων συμπλασθεῖσαι ᾠδαί, ἂν ἦσαν οὗτοι σύγχρονοι ἢ παλαιότεροι τοῦ Ἀρέθα». Ἐγὼ ἀδιστάκτως πιστεύω ὅτι πρόκειται περὶ ἀνδρῶν συγχρόνων καὶ δὴ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ Κωνσταντίνου τῶν Δουκῶν, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς αἱ τραγικαὶ τύχαι ἦσαν πρόσφατοι, ἐφ' ὅσον τὸ σχόλιον κατὰ τὸν Κουγέαν ἐγράφη περὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ Ι' αἰῶνος. Τὰ ἄσματα ἐπίσης προϋποθέτουν καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ Βασιλείου τοῦ νέου Γρηγορίου περὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ὅτι εἷς ἀνὴρ ἔτρεπε πολλούς, πῦρ δ' ἐκ τῶν ὅπλων αὐτοῦ καὶ τοῦ ἄσθματος τοῦ ἵππου ἐξήρχετο, τὸ ὁποῖον καὶ ἔριπτεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔδαφος. [4]) Εἰς ταῦτα

[1]) Τὸ αὐτὸ λέγει περὶ τῶν Φωκάδων ὁ ὑμνητὴς αὐτῶν Ἀτταλειάτης (σ. 229). «Τῶν δὲ λοιπῶν αὐτοῦ προτερημάτων ποιεῖσθαι κατάλογον περιττὸν πάντως τῇ παρούσῃ γραφῇ. Πλήρης γὰρ τούτων πᾶσα *γραφή* τε καὶ *ποίησις*, ὅπως ἑκατοντάχειρας μυριάδας Ἀράβων δύο ἀκαταμαχήτων, ὥσπερ τις ἀσώματος καταστράψας πόλεις ἀμυθήτους ὑποσπόνδους πεποίηκε....». Καὶ ἀλλαχοῦ (σ. 217) λέγει περὶ τῶν αὐτῶν «Φωκάδων, ὧν κλέος εὐρὺ κατὰ πᾶσαν γῆν τε καὶ θάλασσαν». Δυστυχῶς ἡ ἔκφρασις αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ διακρίνῃ τις σαφῶς ἂν ποίησιν λέγων ἔχει ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν λογίαν ἢ καὶ δημώδη ᾄσματα, εἰς τὰ ὁποῖα πράγματι δὲν εἶναι ἄγνωστος ὁ Φωκᾶς.

[2]) *Σ. Κουγέα*, Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις (Λαογραφία Δ' 239).

[3]) Τοὺς ἀγύροντας λέγει ἤτοι ἀγύρτας, ὧν νῦν δεῖγμα οἱ κατάρατοι Παφλαγόνες ᾠδάς τινας συμπλάσαντες, πάθη περιεχούσας ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ πρὸς ὀβολὸν ᾄδοντες καθ' ἑκάστην οἰκίαν.

[4]) Migne 109 στ. 657 Καὶ γὰρ ἦν ἀληθῶς ὁ ἀνὴρ εὐστοχώτατος πάνυ καὶ τροπαιοῦχος· καὶ θαῦμα ἦν καὶ αὐτοῖς τοῖς ὑπεναντίοις, ὡς καὶ ἐρωτωμένους πολλάκις· *Πῶς εἷς ἀνὴρ αὐτοὺς τρέπει, ἄκοντας αἰσχυνομένους ἀνειπεῖν· Ὅταν οὗτος εἰς πόλεμον ἐκπορεύηται, πῦρ ἐκ τῶν ὅπλων αὐτοῦ κατὰ στόμα ἡμῖν ἀπαντᾷ· ὡσαύτως καὶ ἐκ τοῦ ἄσθματος τοῦ ἵππου αὐτοῦ, καὶ καῖον ἡμᾶς ἐδαφίζει.* Πρβλ. καὶ Σάθαν

θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προστεθῇ καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ψελλοῦ περὶ *συγγραφῶν ᾀδουσῶν* τὸ γένος τῶν Δουκῶν καὶ ὅτι εἰς τὸ στόμα ὅλων ἐφέρετο ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Πανθήριος, ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν τὰ λεγόμενα νὰ ἐκληφθοῦν ἁπλῶς ὡς τρόπος τοῦ λέγειν τοῦ ἀττικίζοντος συγγραφέως. [1]) Ἐπίσης εἰς τοὺς ἥρωας τούτους, ἀλλὰ κάπως γενικώτερον, ἀναφέρονται ἀναμφιβόλως καὶ ὅσα ὁ Γρηγορᾶς λέγει περὶ τῶν ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον οἱ ἀκόλουθοί του καθ' ὁδὸν κατὰ τὸ εἰς Σερβίαν ταξείδιόν του τῷ 1326. [2]) Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, τὰ ὁποῖα τόσον συχνὰ εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τότε θὰ ἦσαν ἀκόμη συχνότερα.

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν, τὴν λογίαν μοῦσαν, ἀναφέρω τὸ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τοῦ ἰατροῦ Νικολάου τοῦ Καλλικλέους εἰς τὸν νεαρὸν Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, ἐκ Δουκῶν γένους, ἐν ᾧ ὁ νεαρὸς νεκρὸς εἰκονίζεται τὰς χεῖρας ὡς

ἀρχαῖος Δοῦκας,
ὡς Ἀνδρόνικος ἄλλος ἢ Κωνσταντῖνος. [3])

Ὅτι ἡ ἀναγωγὴ αὕτη τοῦ γένους ὑπὸ τῶν νεωτέρων Δουκῶν εἰς τοὺς παλαιοὺς καὶ δὴ τοὺς ἀκρίτας στρατηγοὺς Ἀνδρόνικον καὶ Κων-

ἔνθ' ἀν. Ἀνάλογά τινα θὰ παρεδίδοντο ἢ καὶ θὰ ᾖδοντο καὶ περὶ ἄλλων ἡρώων. Τοιοῦτόν τι π.χ. λέγεται καὶ περὶ τοῦ Εὐσταθίου τοῦ Ἀργυροῦ ὑπὸ τοῦ Συνεχιστοῦ (Βόνν. 369 Εὐστάθιον Ἀργυρὸν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐδεδίεσαν, ὡς τὸ τούτου ὄνομα ἔκπληξιν καὶ φόβον αὐτοῖς λέγεσθαι), ὡς καὶ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λέοντος τοῦ τουρμάρχου (αὐτ. 374). Ἐν γένει δὲ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους τοῦ Ι' αἰῶνος εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τῶν ἡρωϊκῶν θρύλων, ἴσως δὲ καὶ δημωδῶν ᾀσμάτων καὶ ἄλλων ποιητικῶν πηγῶν. Ὁ Συνεχιστὴς μᾶς παρέχει τὴν πολύτιμον πληροφορίαν ὅτι τὰ κατὰ τὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένιον εἶχον ἤδη ἐκτεθῇ «*διὰ μέτρου ποιήσεως*» (Βόνν. σ. 28,14). Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε.

[1]) *Ψελλοῦ*, Χρονογραφία. Κωνσταντῖνος Ι' κεφ. 6. Τὸ χωρίον βλέπε κατωτέρω ὁλόκληρον.

[2]) *Γρηγορᾶς*. Βόνν. I 377 Τὸ ὡραῖον καὶ ποιητικὸν αὐτὸ χωρίον παραθέτομεν ὁλόκληρον. «Τῆς γε μὲν ἑπομένης θεραπείας, οἷς οὐδὲ πάνυ τοι τῶν παρόντων ἔμελε φόβων, ἦσαν οἱ φωναῖς ἐχρῶντο καὶ μέλεσι τραγικοῖς· ᾖδον δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν, ὧν οἷον κλέος ἀκούομεν, οὐδέ τοι ἴδμεν. Αἵ τε περὶ ἡμᾶς φάραγγες, καὶ ὅσα μεταξὺ κοῖλα τῶν πέριξ ὀρῶν, περιλαμβάνουσαι τὴν κραυγὴν καὶ ὥσπερ ἔμψυχοί τινες ἀκήρατον φυλάττουσαι ταύτην καὶ ἀπαθῆ καὶ τῶν ἄρθρων ὁμοίως ἔχουσαι κατὰ διαδοχὴν οἷον ἀντήχουν καὶ ἀντεφώνουν, ὥσπερ ἐν ταῖς χορείαις ἑπόμεναι καὶ αὗται καὶ ἀντᾴδουσαι πρὸς τὸ τοῦ μέλους ἐνδόσιμον.»

[3]) Anthologia Palatina. Didot. III (Appendix) σ. 222 ἀρ. 771.

σταντῖνον δὲν εἶναι ὑποθετικὴ ἔχομεν ὡς ἀπόδειξιν τὴν ρητὴν μαρτυρίαν συγχρόνων συγγραφέων. Καὶ πρῶτος ὁ προσκείμενος εἰς τοὺς Δούκας Ψελλὸς ἐν τῇ χρονογραφίᾳ του γράφει τὰ ἀκόλουθα. [1]) «Τὸ μὲν ἄνω γένος ὅσον εἰς προπάππους ἀβρόν τε καὶ εὔδαιμον καὶ ὁποῖον αἱ συγγραφαὶ ᾄδουσι· διὰ στόματος γοῦν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἅπασιν ὁ Ἀνδρόνικος ἐκεῖνος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Πανθήριος, οἱ μὲν ἐξ ἄρρενος γένους, οἱ δὲ ἐκ θήλεος τούτῳ προσήκοντες, οὐδὲν δὲ ἔλαττον αὐτῷ καὶ τὸ προσεχές». Ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὁ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος θέλων διὰ λόγους πολιτικῆς ἐπιβολῆς νὰ ἐξάρῃ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν ἐπεκτείνει τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῶν Δουκῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κατήγετο ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου Εἰρήνη, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. [2])

Ἐν τούτοις αἱ γενεαλογικαὶ αὗται ἀξιώσεις τῶν Δουκῶν δὲν ἐγίνοντο ἀσυζητητὶ καὶ ἄνευ διαμαρτυρίας δεκταί. Ὁ Ἀτταλειάτης χα-

[1]) Κωνσταντῖνος Γ' κεφ. 6.

[2]) Βόνν. 12. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν χωρίον, τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικώτατον διὰ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους κατέβαλλον οἱ καταλαμβάνοντες τὸν θρόνον, ὅπως καὶ ἠθικῶς στηρίξουν τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἀξιώσεις των διὰ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐγενείας. «Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Κομνηνὸς καὶ οὐχ ἕτερον τρόπον τὴν βασίλειον ἀνακαλεῖται ἀρχήν, δικαίῳ τε δηλαδὴ τῆς πρὸς τὸ Κομνηνὸν γένος ἐξ αἵματος γνησιότητος καὶ τῆς πρὸς τὸ Δουκικὸν ἐξ ἀγχιστείας ἐγγύτητος. Ἐκ Δουκῶν γὰρ ἁρμοσάμενος τοῦ βίου τὴν κοινωνὸν εἰς μίαν συμφωνίαν ἄμφω τὰ γένη συνῆψε καὶ εἰς ἓν φυτὸν συνεδένδρωσεν· ἅμα δὲ ἐπὶ τὸ ἀρχαιότητι διαφέρον αἰδεσιμώτερον, ὥς φασι. Διά τοῦτο καὶ πάντες τήν τε Κομνηνικὴν ἀρχαιογονίαν καὶ Δουκικὴν αἰδούμενοι καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν βασιλείαν μᾶλλον ἑτέρου τινὸς δικαιούμενον, τὸν Κομνηνὸν δηλονότι Ἀλέξιον, ἀσμένως ὑπ' ἐκείνου βασιλεύεσθαι εἵλοντο. Εἰ γάρ τις ἀνάρρουν ὥσπερ ἀναδραμεῖν βούλοιτο, εὑρήσει τὸ τῶν Δουκῶν γένος ὥσπερ ἐκ πρώτης ἀναβλύσαν τῆς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φυλῆς, καθότι καὶ ὁ πρῶτος Δούκας ἐκεῖνος, εἷς ὢν τῶν μετὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ἀπανασταντων καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν μετοικησάντων, καθ' αἷμα τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ καὶ γνησιώτατα (γρ. γνησιότητα) προσῳκείωτο. Ἐκείνου τε γὰρ ἐξάδελφος ἦν καὶ τὴν τοῦ δουκὸς Κωνσταντινουπόλεως ἀξίαν παρ' αὐτοῦ ἐγκεχείριστο. Κἀντεῦθεν καὶ πάντες ἐξ αὐτοῦ κατωνομάσθησαν οἱ Δουκώνυμοι». — Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὴν ἐκ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καταγωγὴν τῶν Δουκῶν ἀγνοεῖ ὁ σύγχρονος αὐτῶν καὶ φίλος καὶ ὑμνητὴς Ψελλός, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (Βόνν. I 144 Ἡ δέ γε βασιλὶς Εἰρήνη καὶ μήτηρ ἐμή.... θυγάτριον ἦν Ἀνδρονίκου τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Καίσαρος, τὸ γένος περίβλεπτος, εἰς Ἀνδρονίκους ἐκείνους καὶ Κωνσταντίνους τοὺς Δούκας ἀναφέρουσα τὴν τοῦ γένους σειράν). Πιθανώτατα δὲ ἡ ἐπέκτασις αὕτη εἶναι πλάσμα τοῦ Βρυεννίου διὰ λόγους, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

ρακτηριστικώτατα, ἐνῷ ἐξαίρει διὰ μακρῶν τὸ γένος τῶν Φωκάδων, εἰς οὓς ἀνῆγε τὴν καταγωγήν του ὁ Βοτανειάτης, οὐδὲ λόγον κάμνει περὶ αὐτῶν, ὁ δὲ Ζωναρᾶς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ σύγχρονοί του ἀπέκρουον τὴν ἐξ ἀρρένων καταγωγὴν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Γ' ἀπὸ τῶν παλαιῶν Δουκῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεώρουν τὴν συγγένειαν αὐτὴν *κεκιβδηλευμένην* καὶ αὐτὸν *ἐπίμικτον*. [1]) Ἴσως δ' ἕνεκα τούτου ἐκαλεῖτο καὶ *Δουκίτζης*. [2]) Ὡς ἀπάντησις δὲ τρόπον τινὰ εἰς τὰς γενεαλογικὰς ἀξιώσεις τῶν Δουκῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀξίωσις τοῦ ἐξώσαντος αὐτοὺς ἐκ τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου περὶ καταγωγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Φωκάδων, καὶ ἔτι πλέον, ἀπὸ *τῶν Ρωμαίων Φαβίων*, οἵτινες μετὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μετῴκησαν ἐκ Ρώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν μετὰ τόσης θέρμης ἐξαίρει ὁ προσκείμενος εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον ἱστορικὸς Ἀτταλειάτης. [3]) Οὗτος ἰσχυρίζεται ὅτι τὴν ἀπὸ τῶν Φαβίων γενεαλογίαν τῶν Φωκάδων ἐπληροφορήθη ἐκ παλαιοῦ τινος βιβλίου, [4]) δὲν εἶναι ὅμως πολὺ ἀπίθανον αὐτὸς νὰ ἔπλασε

[1]) Βόνν. III 675 Οὗτος ὁ βασιλεὺς ηὔχει μὲν ὡς ἐπὶ προγόνοις τοῖς πάλαι τῇ τῶν Δουκῶν κεκλημένοις ἐπωνυμίᾳ, τῷ Ἀνδρονίκῳ δηλαδὴ καὶ τῷ Πανθηρίῳ καὶ ἐπὶ τούτοις τῷ Κωνσταντίνῳ. Ἀλλὰ τοῦ γένους ἐκείνων πάλαι πανοικὶ ἐξολοθρευθέντος, ὅτε Κωνσταντῖνος τυραννίδι ἐπικεχείρηκεν..... καὶ μηδενὸς ἄρρενος περιλειφθέντος, ἐκ θηλείας οἱ τούτῳ κατήγοντο πρόγονοι, ὅθεν οὐδὲ Δοῦκας λελόγιστο καθαρός, ἀλλ' ἐπίμικτος καὶ κεκιβδηλευμένην ἔχων τὴν πρὸς τοὺς Δούκας συγγένειαν.

[2]) *Ducange*. Historia byzantina. Venetiis 1729 σελ. 135α.

[3]) Βόνν. 216 κέ.

[4]) Αὐτ. 218, 8 Ἐκ τούτων οὖν, ὡς ὁ λόγος αἱρεῖ καὶ ἡ τοῦ γένους ἀναφορὰ περιάγει, οἱ Φωκάδες αὐτοὶ καταγόμενοι τήν τε περιφάνειαν ἄνωθεν ἔσχον καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας ἀλκιμώτατον καὶ ἀνύποιστον, ἐκ τῶν ὀνομαστῶν ἐκείνων Φαβίων, *ὥς που διὰ βίβλου τινὸς παλαιᾶς ἐχειραγωγήθην ποτέ*, τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους ἐφέλκοντες. Οὗτοι δὲ οἱ Φάβιοι ἐν τῇ παλαιᾷ Ρώμῃ τὰς πρώτας ἔσχον ἀρχὰς καὶ τιμάς, καὶ ῥίζα πάντων τῶν εὐγενῶν καὶ κατὰ χεῖρα καρτερῶν ἐγνωρίζοντο. — Ὅτι καὶ ἡ γενεαλογία αὕτη δὲν θὰ ἔμενεν ἀναντίρρητος φαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀτταλειάτου, ὅστις ἀναγκάζεται διὰ διαφόρων λοξοδρομιῶν νὰ προσαρμόσῃ εἰς τοὺς Ρωμαίους τὴν ἐξ ἑνὸς μέρους ἰβηρικὴν καταγωγὴν τῶν Φωκάδων, τὴν ὁποίαν πιθανῶς ἀντέτασσον πολλοί (σ. 220 Εἰ δὲ καὶ Ἰβηρικὴν συμφυΐαν ἐξ ἑνὸς μέρους τοῖς Φωκάσι παρομαρτεῖν λέγεται, καὶ τοῦτο μᾶλλον πιστότερον τὸν λόγον ἡμῶν διατίθησιν. Οἱ γὰρ Ἴβηρες ἐκ τῆς Κελτικῆς ἀνεφάνησαν γῆς. Ἡ γὰρ Ἰβηρία κυρίως καὶ αὐτὴ ἡ Κελτιβηρία πρὸς τὰ δυσμικὰ μέρη τῆς Ρώμης διάκειται, πρὸς τὸν ἑσπέριον ὠκεανόν, ἥτις νῦν Ἱσπανία κατονομάζεται ... σ. 222 Ἐκ τούτων οὖν εἴπερ οἱ ἐκ τοῦ γένους τοῦ Φωκᾶ μετάληξιν εἶχον γένους, ὡς ὁμοχώρων γενομένων ποτὲ καὶ αὐτοχθόνων ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ συμφυΐας καὶ συναυλίας, οὐδεμία διαφορὰ εὐγενῶν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀνδρείων συνελήλυθότων

ταύτην,ὑπερβάλλων τὰς ἀξιώσεις τῶν Δουκῶν,πρὸς τοὺς ὁποίους δυσμενῶς διάκειται, ἀκολουθῶν δὲ τοῦτον εἰς τὴν ὑπερβολὴν ὁ ὑπέρμαχος τῶν Δουκῶν Βρυέννιος ἀνήγαγε καὶ τούτων τὴν καταγωγὴν μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὴν ὁποίαν ἀγνοεῖ, ὡς εἴπομεν, ὁ Ψελλός, παρασιωπᾷ δὲ καὶ ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή. Κατὰ ταῦτα δὲν θὰ ἦτο διόλου παράδοξον ἂν οἱ Δοῦκαι ἐπεχείρουν νὰ ὑπεισέλθουν εἰς τὴν γενεαλογίαν καὶ τοῦ Διγενῆ, ἑνὸς τῶν δημοφιλεστέρων καὶ μυθικωτέρων βυζαντινῶν ἡρώων τοῦ Ι′ αἰῶνος, τὸν ὁποῖον ἐξ ἴσου πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἐψαλλεν ἡ δημώδης μοῦσα. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, φιλολογικοὺς ἢ μᾶλλον κριτικοὺς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἱστορικοὺς ἀφ' ἑτέρου, νομίζω ὅτι κατὰ τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἔπους διατύπωσιν ὁ πάππος τοῦ Διγενῆ κατετάσσετο εἰς τοὺς Κιννάμους, τὸ δὲ γένος τῶν Δουκῶν εἶναι νεωτέρα παρεμβολή.

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα εἰς τὸ βαπτιστικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἡ παράδοσις διχάζεται, καθ' ὅσον ἡ μὲν παραλλαγὴ Gr. καλεῖ αὐτὸν *Ἀντάκινον*, αἱ δὲ λοιπαὶ *Ἀαρὼν* ἅμα καὶ *Ἀνδρόνικον*, πλὴν τῆς Esc., ἥτις ἀγνοεῖ τὸ δεύτερον. Ποῖον ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων εἶναι τὸ ἀρχικὸν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ μὲ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν πηγῶν. Ὁ Grégoire, ὡς εἴπομεν, ἐκλαμβάνει ὡς νεωτέραν παρεμβολὴν τὸ ὄνομα *Ἀαρών*, γενομένην ἐν Εὐφρατείᾳ ὑπὸ διασκευαστοῦ τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος πρὸς τιμὴν τοῦ γένους τῶν *Ἀρωνίων*. Ἐὰν τοῦτο δὲν παρου-

εἰς μιᾶς συμπλήρωσιν κοσμιότητος). Ὁ Ζωναρᾶς παρασιωπᾷ τελείως αὐτήν, ἀρκούμενος ἁπλῶς νὰ μνημονεύσῃ τὴν ἐκ τῶν Φωκάδων (Βόνν. ΙΙΙ 715 Ἦν δὲ τῶν εὐπατριδῶν ὁ Βοτανειάτης, ἐκ τοῦ Φὼκᾶ τὴν τοῦ γένους ἕλκων σειρὰν νομιζόμενος), ὁ δὲ Σκυλίτσης ἀναφέρει μὲν αὐτήν, ἀλλὰ τὴν χαρακτηρίζει ὡς πολύπλοκον (Κεδρηνός. Βόνν. ΙΙ 726 Ἦν δὲ ὁ Βοτανειάτης τῶν εὐπατριδῶν, ἐκ τοῦ Φωκᾶ τὸ γένος πολυπλόκως μὲν ἀλλ' ὅμως κατάγων, καὶ τῶν περιωνύμων Φαβίων, οἳ τὸ γένος ἐκ τῆς περιδόξου καὶ πρεσβυτέρας Ῥώμης κατῆγον, καθὰ ἡ ἀνέκαθεν παράδοσις κρατεῖ περὶ αὐτῶν), ἐνῷ ὁ Βρυέννιος τέλος (σ. 117) ἀρκεῖται νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν Βοτανειάτην ἁπλῶς ὡς ἕνα «τῶν ἐκ τῆς ἑῴας εὐγενεστάτων». Χαρακτηριστικὰ τέλος διὰ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὴν εὐγενῆ καὶ ἀρχαίαν καταγωγήν, εἶναι καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀτταλειάτου (σ. 287) περὶ τῆς ἀγανακτήσεως κατὰ τοῦ Βρυεννίου τῶν *ἐν τέλει*, οἵτινες «πάντες δι' ὀργῆς ἐποιήσαντο τὴν τοῦ Βρυεννίου ἀπανθρωπίαν καὶ ἀδιάκριτον γνώμην, μὴ διακρίναντος τήν τε τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως εὐγένειαν καὶ τὴν ἄνωθεν περιλάμπουσαν αὐτοὺς ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἀνδραγαθήμασιν ἀρετὴν καὶ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίσματα καὶ παλαίσματα, καὶ τὴν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως λαμπρότητα καὶ ὑπεροχὴν ἐν ἀξιώμασι καὶ πολεμικοῖς ἀγωνίσμασι, καὶ τὸ ἀγενὲς τῆς ἑαυτοῦ φατρίας καὶ συγγενείας.»

σίαζε δυσχερείας τινας, ἀρχικὰ θὰ ἦσαν τὰ ὀνόματα *Ἀνδρόνικος* καὶ *Ἀντάκινος*, ὁπότε καὶ τὰ ἐν τῷ ὑπὸ στοιχεῖον Δ χωρίῳ λεγόμενα ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν παραλλαγῶν Ἀνδ. καὶ Πεζ., τὰ ὁποῖα πιθανῶς ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν παραλλαγὴν Τραπ., θὰ ἦσαν λογικώτερα, διότι τὸ ὄνομα *Ἀνδρόνικος* θὰ ἦτο πολὺ εὐκολώτερον νὰ παραφθαρῇ ὑπὸ τῶν Σύρων εἰς *Ἀντάκινος* παρὰ εἰς τὸ βιβλικὸν ὄνομα *Ἀαρών*. Πράγματι δέ, καθὼς ἀναφέρει ὁ Καρολίδης, [1]) τὸ τουρκικὸν κείμενον ἀναφέρει τινὰ στρατηγὸν Βυζαντινὸν *Ἀντακὶ καφίρ*, τὸν ὁποῖον κακῶς ὁ Ethé μεταφράζει εἰς «ἐξ Ἀντιοχείας ἄπιστον». Δυστυχῶς ὁ Καρολίδης κατὰ τὴν συνήθειάν του δὲν παραπέμπει ὥστε νὰ εἶναι πρόχειρος ἡ ἐξακρίβωσις, ἥτις εἰς τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀπαραίτητος. Κατὰ ταῦτα ὁ πάππος τοῦ Διγενῆ ὠνομάζετο *Ἀνδρόνικος* μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, *Ἀντάκινος* δὲ ὑπὸ τῶν Σύρων· ἐκ τῶν δύο τούτων ὀνομάτων ἡ παραλλαγὴ Gr. γνωρίζει μόνον τὸ δεύτερον.

Ἡ τοιαύτη λύσις τοῦ προβλήματος θὰ ἦτο λίαν ἐπιτυχής, ἂν ἡ παρεμβολὴ τοῦ ὀνόματος Ἀαρὼν ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἐπίσης καλῶς ὡς ἡ τῶν Δουκῶν. Αἱ παραλλαγαί, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα (Τραπ. Ἀνδρ. Πεζ. Esc.), πλὴν τῆς Esc., παρουσιάζουν, ὡς θὰ δείξωμεν κατωτέρω, τεκμήρια τινα, μαρτυροῦντα ὅτι εἶναι ἐπηρεασμέναι ἀπὸ τοὺς Κομνηνούς. Ὑπὸ τοιούτους ὅμως ὅρους θὰ ἦτο δύσκολος ἡ παρεμβολὴ ἢ ἡ παραμονὴ τῆς παρεμβολῆς, ἂν αὕτη ἐγένετο εἰς παλαιοτέρους χρόνους, τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀαρών. Διότι οἱ Κομνηνοὶ μολονότι συγγενεύσαντες ἐξ ἀγχιστείας μόνον πρὸς τὸν Ἀαρών, [2]) δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διάκεινται εὐμενῶς πρὸς τοὺς Ἀρωνίους, οἵτινες εἶχον συνομόσει κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν καὶ νόθους. [3]) Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὸ γένος τοῦτο, ὅσονδήποτε εὐγενικὸν καὶ ἰσχυρὸν καὶ ἂν ἦτο, δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις συγγενείας ἐπὶ τοῦ Διγενῆ, τὸν ὁποῖον διεξεδίκουν οἱ Δοῦκαι. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ εὐφυεστάτη παρατήρησις τοῦ Grégoire δὲν φαίνεται νὰ λύῃ ὁριστικῶς τὸ ζήτημα, ἀφήνει δὲ τόπον καὶ εἰς ἄλλην γνώμην, ὅτι δηλ. ἀρχικώτερον εἶναι τὸ ὄνομα *Ἀαρών*, πρόσ-

1) Σημειώσεις κ.τ.λ. ἐν Ἐπιστ. Ἐπετ. 1905/6 σ. 224$_2$.

2) Ἡ συγγένεια αὕτη δὲν εἶναι κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρὼν ἦτο σύζυγος τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Α′ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐνῷ ὁ Ἀλέξιος ὁ Α′ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Α′, συζευχθέντος τὴν Ἄνναν τὴν ἐκ τῶν Δαλασσηνῶν.

3) *Ἄννα Κομνηνή*. Βόνν. ΙΙ 178, 17.

θετον τὸ ὄνομα *Ἀνδρόνικος*, ἐσφαλμένη δὲ γραφὴ τὸ τῆς Gr. *Ἀντάκινος*. Τὸ τοιοῦτον εἶναι σύμφωνον καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς παραλλαγῆς Esc., ἥτις γνωρίζει μόνον τὸν Ἀαρών, ἐὰν πρέπῃ τις νὰ δώσῃ πίστιν εἰς αὐτήν.

Εἰς τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα μᾶς ὁδηγεῖ καὶ ἡ ἐξέτασις τῆς γενεαλογίας τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τοῦ Διγενῆ. Καὶ ἐδῶ τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρία εἰς ὅλας τὰς παραλλαγάς, πλὴν τῆς Esc., συμφωνοῦν ὅτι ἦτο *στρατήγισσα εὐγενὴς τῶν Δουκάδων*. Ἡ παραλλαγὴ Esc., χωρὶς αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ φαίνεται ἐφθαρμένη, ἀντὶ τῆς μάμμης ἀναφέρει τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἤξιζεν ἴσως νὰ ἐξετασθῇ ἰδιαιτέρως. Κατὰ ταῦτα κατὰ τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρία ἡ μήτηρ τοῦ Διγενῆ ἐκ πατρὸς μὲν κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τῶν Κιννάμων, ἐκ μητρὸς δὲ μόνον ἦτο Δούκισσα. Ἡ συμφωνία ὅμως αὐτὴ δὲν παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Α χωρία. Εἰς αὐτὰ ἡ μὲν παραλλαγὴ Gr. συμφωνοῦσα πρὸς ἑαυτὴν ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡ μάμμη τοῦ Διγενῆ ἦτο Δούκισσα, αἱ ἄλλαι ὅμως παραλλαγαὶ ὁμοφώνως ἀντὶ τῆς ἐκ τῶν Δουκῶν καταγωγῆς, ἀναφέρουν ἄλλην, τὴν ἀπὸ τῶν *Κυρμαγάστρων (=Κῦρ Μαγάστρων) ἢ Μαγίστρων ἢ Μαγαστρανῶν* χωρὶς μάλιστα νὰ προσπαθοῦν νὰ συνδυάσουν αὐτὴν πρὸς τοὺς Δούκας, ὅπως ἔκαμαν διὰ τὸν Ἀαρὼν τὸν Κίνναμον. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Δ χωρία τῆς παραλλαγῆς Ἀνδρ. καὶ τῆς Πεζ., ὅπου οἱ *Κῦρ Μάγαστροι* αὐτοὶ καλοῦνται *Μαγαστρέοι ἢ Μαγιστρέοι*. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν παρουσιάζεται τὸ αὐτὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον εἴχομεν καὶ ὡς πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι δηλονότι αἱ παραλλαγαὶ παρουσιάζουν διπλῆν παράδοσιν, καθ' ὅσον ἡ μὲν Gr., σύμφωνος καὶ ὁμόλογος πρὸς ἑαυτὴν ἀνάγει τὴν καταγωγὴν τῆς μητρὸς εἰς τοὺς Δούκας, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ ἐν προφανεῖ ἀντιφάσει πρὸς ἑαυτὰς ἀναφέρουν ἄλλο γένος, τὸ τῶν *Μαγάστρων ἢ Μαγίστρων*, χωρὶς μάλιστα καὶ νὰ τὸ συνδυάζουν καθόλου πρὸς τὸ τῶν Δουκῶν. Ὅτι καὶ ἐδῶ τὸ γένος τῶν Μαγίστρων εἶναι τὸ ἀρχικόν, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, δι' οὓς ἐδέχθημεν ὡς ἀρχικὸν καὶ τὸ γένος τῶν Κιννάμων, ἐγὼ τοὐλάχιστον θεωρῶ πιθανώτατον.

Τίνες ὅμως οἱ *Κῦρ Μάγιστροι* οὗτοι; Ὁ Σάθας, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, οὐδένα λόγον κάμνει περὶ αὐτῶν, ὁ δὲ Grégoire [1]) θεωρεῖ τὸ ὄνομα ὡς προερχόμενον ἐκ παραναγνώσεως τοῦ ἀρχικοῦ, *κύημα δ' Ἀμαστρέων*. Ἡ διόρθωσις εἶναι εὐφυής, ἀλλ' ἴσως ὄχι ἀναγκαία. Ὁ

1) Πραγματεία ὑπ' ἀρ. 3 σ. 493.

Καρολίδης ἤδη παρετήρησεν [1]) ὅτι πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς λέξεως *μάγιστρος*, τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ τίτλου, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο κοινῶς γνωστὸς Καππαδοκικός τις οἶκος, οὗ ὁ ἀρχηγέτης ἢ μέλη ἐτιμήθησαν δι' αὐτοῦ. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπίθανον, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ Ἀρμένιοι, ἀναφέρονται μὲ τὸν τίτλον τοῦτον, ἐξ οὗ καὶ εἶναι γνωστοί, ἀχρηστευθέντος σχεδὸν τοῦ οἰκογενειακοῦ των ἐπωνύμου. Ποῖος ὅμως ὁ Καππαδοκικὸς οὗτος οἶκος μὲ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν πηγῶν καὶ τῆς γνώσεως αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ. Ἂν τις ἤθελε νὰ εἰκοτολογῇ, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως διὰ διαφόρων συνδυασμῶν νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρμενικῆς καταγωγῆς περιφήμου Μελίου, τοῦ τιμηθέντος μαγίστρου, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Λυκανδοῦ. Τοὺς συνδυασμοὺς τούτους δὲν διστάζω νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδίδω εἰς αὐτοὺς πρὸς τὸ παρὸν σπουδαιοτέραν τῆς ἁπλῆς εἰκασίας σημασίαν.

Τὰ γεγονότα τοῦ ἔπους καὶ ἰδίᾳ ἡ ἁρπαγὴ τῆς μητρὸς τοῦ Διγενῆ πρέπει νὰ συμβαίνουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι΄ αἰῶνος. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀκριβῶς ἰσχυρὸς καὶ πλουσιώτατος εἰς τοὺς τόπους, ὅπου διαδραματίζονται τὰ ἐπικὰ γεγονότα, εἶναι ὁ Μελίας, ὁ τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μάγιστρος, [2]) καὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἀπόγονοι ἐξηκολούθησαν πιθανῶς νὰ συνδέωνται πρὸς τὴν Λυκανδὸν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον. [3]) Τοῦ Μελίου τούτου κόρη ἴσως ἦτο ἡ μάμμη τοῦ Διγενῆ. Εἰς τὴν ὑπόνοιαν αὐτὴν μὲ ὁδηγοῦν αἱ ἑξῆς δύο ἐνδείξεις. Πρῶτον ἡ σύζυγος τοῦ Διγενῆ, τὴν ὁποίαν τὰ ἔπη ὁμοφώνως, πλὴν τῆς παραλλαγῆς Esc., ὀνομάζουν κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα, βλέπουσα τὸν Διγενῆ λέγει πρὸς τὴν ὑπηρέτριάν της ὅτι ἂν αὐτὸς εἶναι

1) Ἔνθ' ἀν. σ. 225.

2) Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν. Βόνν. σ. 228,20.

3) Μελίας, στρατηγὸς Ἀναζάρβου, Μαμίστρας καὶ Τζαμανδοῦ, ἥτις κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα ἀνῆκεν εἰς τὸ θέμα τῆς Λυκανδοῦ, ἀναγράφεται ἔν τινι μολυβδοβούλλῳ, τὸν ὁποῖον ἐσφαλμένως ὁ Schlumberger (Sigillographie σ. 274) ἐταύτισε πρὸς τὸν ἀνωτέρω παλαιὸν Μελίσν, ἐν ᾧ προφανῶς τὸ μολυβδόβουλλον ἀνήκει εἰς τὸν ΙΑ' αἰῶνα καὶ διὰ τὰ πράγματα καὶ διὰ τὴν τεχνοτροπίαν. Περὶ τοῦ μολυβδοβούλλου τούτου γράφομεν εἰς τὴν ὑπὸ ἐκτύπωσιν Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἄλλα δύο μολυβδόβουλλα τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων μὲ τὸ ὄνομα Μελίας κατὰ συμπλήρωσιν ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. Μ. Κωνσταντόπουλος (Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Νομισμ. Μουσ. ἐν Διεθνεῖ Ἐφ. τῆς Νομισ. ἀρχαιολογίας 6,337 ἀρ. 360, 9,82 ἀρ. 224α). Ἄγνωστον ὅμως ἂν οὗτοι ἀνήκουν ἢ ὄχι εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μελίου τοῦ Μαγίστρου.

ὁ Βασίλειος Διγενής, τότε εἶναι συγγενὴς αὐτῆς ἐκ τοῦ μέρους τῶν Δουκῶν. Ἀλλὰ Δοῦκαι εἰς τοὺς χρόνους αὐτούς, καὶ δὴ στρατηγοί, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρχον, διότι πρὸ ὀλίγου ἀκριβῶς εἶχον ἐξοντωθῆ (913). Ὅθεν προφανῶς πρόκειται καὶ ἐδῶ ἢ περὶ νέας προσθήκης [1]) ἢ περὶ ὑποκαταστάσεως πάλιν τῶν Δουκῶν εἰς ἄλλο γένος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ τοῦ Μελίου τοῦ μαγίστρου, τὸ ὁποῖον κατεῖχε τότε τὴν Λυκανδόν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ ἀρχοντικός του οἶκος. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὀνόματος τῶν *Δουκάδων* διὰ τοῦ τῶν *Μαγίστρων* οὐδαμῶς ἐπηρεάζει τὸ μέτρον τοῦ στίχου. Οὕτως ἀρχικῶς ὁ στίχος, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ εἶχεν ὡς ἑξῆς·

καὶ συγγενὴς ἡμέτερος ὡς ἀπὸ τῶν Μαγίστρων

Gr. IV 325

Τὴν ἔνδειξιν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ δημώδης ποίησις, καθ' ἣν ὁ μὲν πατὴρ τοῦ Διγενῆ ἦτο Σαρακηνός, ἡ δὲ μήτηρ του *Ἑβραία*, [2]) δηλονότι ἐπίσης ἀλλοεθνής. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι πράγματι δυνατὸν νὰ ἦτο *Ὀβραΐσσα*, προφανῶς ἡ λέξις αὕτη ἀντικατέστησε τὴν παλαιοτέραν *Ἀρμένισσα*.

Εἰς ὅλα αὐτὰ ἐννοεῖται ὑπάρχουν χρονικαί τινες ἀσυμφωνίαι καθὼς καὶ ἀντιφάσεις, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς ἁρμοδιώτερον τόπον, ἀλλ' οἱ χρόνοι τῆς παραδόσεως εἶναι μακροί, ἡ προφορικὴ παράδοσις πολὺ ρευστή, οἱ δὲ ἀναχρονισμοὶ καὶ αἱ συγχύσεις οὐχὶ ἀσυνήθεις ὄχι μόνον εἰς τὴν δημώδη, ἀλλὰ καὶ τὴν λογιωτέραν παράδοσιν.

Κατὰ ταῦτα βλέπομεν ὅτι αἱ σῳζόμεναι παραλλαγαί, ἐν ᾧ ὡς πρὸς τὴν ἐκ πατρὸς καταγωγὴν εἶναι ἀπολύτως σύμφωνοι, ὡς πρὸς τὴν ἐκ μητρὸς διαφέρονται καὶ ἡ μὲν Gr. τὸν πατέρα μὲν αὐτῆς λέγει *Κίνναμον*, τὴν μητέρα δὲ μόνον *Δούκισσαν*, αἱ λοιπαὶ τὸν μὲν πατέρα ἀνάγουσι διὰ τῶν *Κιννάμων* εἰς τοὺς *Δούκας*, ἐνῷ τὴν μητέρα ἀλλοῦ μὲν καλοῦσι *Δούκισσαν*, ἀλλοῦ δὲ *Μαγαστρανήν*.

Καὶ τώρα, ἂν θελήσωμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς παραδόσεως, νομίζω ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς ἄλλο συμπέρασμα παρὰ εἰς τὸ ἀκόλουθον. Ἡ ἀρχικὴ διατύπωσις ὡς ἐκ μητρὸς πάππον τοῦ Διγενῆ ὠνόμαζε τὸν Ἀαρὼν ἢ Ἀντάκινον ἢ Ἀνδρόνικον

1) Σημειωτέον ὅτι ἡ παραλλαγὴ Esc. ἀγνοεῖ τὴν ἐκ τῶν Δουκῶν καταγωγὴν τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ. Τὸ σχετικὸν μέρος λείπει.

2) *Στ. Π. Κυριακίδου*, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας σ. 144 στ. 96.

Ὁ τζ'ύρης του ἔο Σαρατζ'ηνὸς τζ' ἡ μάνα του τὸν Ὀβραΐσσα.

ἀπὸ τοῦ γένους τῶν Κιννάμων—προτιμῶ τὸ πρῶτον, διότι εὑρίσκεται εἰς οὐσιώδες μέρος τοῦ ἔπους, ἐνῷ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἀπαντῶνται εἰς εἰσαγωγὴν βιβλίου, ἥτις πάντως εἶναι τι πρόσθετον—ἐκ μητρὸς δὲ μάμμην ἀνώνυμόν τινα, καταγομένην ἐκ τοῦ γένους τῶν Κῦρ Μαγίστρων. Ἡ διατύπωσις αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Δουκῶν (1059-1067, 1071-1078) καὶ τῇ ἀπαιτήσει πιθανῶς αὐτῶν διεσκευάσθη οὕτως, ὥστε ὁ περίφημος Καππαδόκης ἥρως νὰ συναφθῇ πρὸς τὸ γένος αὐτῶν ἔστω καὶ κατὰ θηλυγονίαν. [1]) Ὁποία ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς δουκικῆς ταύτης διασκευῆς δὲν γνωρίζομεν. Ὡς πρὸς τὰ σῳζόμενα κείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι παρουσιάζουν δύο ἐκδόσεις, αἱ ὁποῖαι περιέργως ἀντιστοιχοῦν πως πρὸς τὰς δύο ἀνταγωνιζομένας τότε διὰ τὴν γενεαλογίαν τῶν Δουκῶν γνώμας, καθ' ὅσον ἡ μὲν Gr. ἐκ θηλυγονίας καὶ μόνον συνάπτουσα τὸν Διγενῆ πρὸς τοὺς Δούκας ἀντιπροσωπεύει τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες ἀντέλεγον πρὸς τοὺς Δούκας καὶ προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ μειώσουν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν πρὸς τοὺς περιφήμους ἥρωας τοῦ Ι' αἰῶνος, αἱ δὲ λοιπαί, περιορίζουσαι κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν θηλυγονίαν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Διγενῆ ὡς Δούκα, πρόσκεινται περισσότερον πρὸς τοὺς εὐνοοῦντας τὰς ἀξιώσεις τῶν Δουκῶν. Καὶ ὁ μὲν διασκευαστὴς τῆς Gr., ἀνὴρ ὅπωςδήποτε ἐμπειρότερος περὶ τὰ γράμματα καὶ προφανῶς μοναχός, [2]) ἐφρόντισε κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ ἐξαλείψῃ τὰς δημιουργηθείσας γενεαλογικὰς ἀντιφάσεις, ἐν ᾧ ὁ διασκευαστὴς ἢ οἱ διασκευασταὶ τῶν λοιπῶν, ὅπως τοὺς παρουσιάζουν αἱ σῳζόμεναι παραλλαγαί, δὲν φαίνονται τόσον προσεκτικοὶ καὶ δεξιοί.

1) Κατὰ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον τοῦ Ψελλοῦ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἐσυγγένευε πρὸς τοὺς παλαιοὺς ἥρωας, τὸν Ἀνδρόνικον, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Πανθήριον, πρὸς ἄλλους μὲν ἐξ ἀρρενογονίας, πρὸς ἄλλους δ' ἐκ θηλυγονίας. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ Ψελλὸς δὲν ὀνομάζει τὸν Πανθήριον Δοῦκα. Τοῦτο κάμνει ὁ Ζωναρᾶς πιθανώτατα ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ Ψελλοῦ (Βόνν. III 675,20). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔπος προσαρμόζεται καλύτερον εἰς τὴν ἀναπόδεικτον ἄλλως γνώμην τοῦ Σάθα περὶ ταυτότητος τοῦ Διγενῆ πρὸς τὸν Πανθήριον. Ἄλλη ἔνδειξις διὰ τὴν αὐτὴν γνώμην εἶναι ἡ μνεία ἐν τῷ ἔπει τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, ὅστις ἦτο πράγματι συγγενὴς τοῦ Πανθηρίου.

2) Ἡ γνώμη τοῦ Χατζὴ ὅτι συγγραφεὺς τοῦ ἔπους εἶναι Εὐστάθιος ὁ Μακρεμβολίτης ὄχι μόνον ἀπὸ ἱστορικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καθαρῶς φιλολογικῆς ἤτοι λογοτεχνικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀστήρικτος.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς γενικῆς ταύτης παρατηρήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ὁδηγεῖ αὐτὴ ἡ κατάστασις τῆς παραδόσεως, νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν ἀκόμη περισσότερον καὶ νὰ χρονολογήσωμεν κατὰ μικρὰν προσέγγισιν καὶ μὲ σχετικὴν ἀσφάλειαν τὰς διασκευάς, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται αἱ σῳζόμεναι παραλλαγαί. Ἡ πρώτη δουκικὴ διασκευὴ πιθανώτατα ἐγένετο ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Γ' τοῦ Δούκα (1059-1067), περὶ τοῦ ὁποίου ρητῶς μαρτυρεῖται ὅτι κατῆγεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Δουκῶν παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν συγχρόνων, πιθανῶς τῶν στρατιωτικῶν, ἢ τὸ πολὺ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Ζ' τοῦ Παραπινακίου (1067-1071), ὅστις καὶ αὐτὸς εἶχε τὰς αὐτὰς ἀξιώσεις, [1]) μᾶλλον ὅμως ἐπὶ τοῦ πρώτου. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶχε ταύτην ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ καὶ ὁ Ψελλός. [2]) Ὁποία τις ἀκριβῶς ἦτο ἡ μορφὴ τῆς διασκευῆς ταύτης, ἂν δηλονότι ἡ γενεαλογικὴ συσχέτισις ἑσταμάτα μέχρι τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τοῦ Διγενῆ ἢ ἐπροχώρει καὶ μέχρι τοῦ πάππου, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρία μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐκδοχῆς, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ ὑπὸ στοιχεῖον Α ὅλων τῶν παραλλαγῶν πλὴν τῆς Gr. μαρτυροῦν ὑπὲρ τῆς δευτέρας. Τὸ δεύτερον τοῦτο θὰ ἦτο πολὺ φυσικώτερον, ἂν αἱ παραλλαγαὶ αὗται δὲν περιελάμβανον καὶ στοιχεῖα χρονολογικῶς νεώτερα, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῆς δουκικῆς ταύτης διασκευῆς ἀπέρρευσε πρῶτον ἡ παραλλαγὴ Gr. Αὕτη πιθανώτατα πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου τοῦ Γ' τοῦ Βοτανειάτου (1078-1081), εἰς τοὺς ὁποίους μᾶς ὁδηγεῖ σπουδαιότατον χρονολογικὸν τεκμήριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχρησιμοποιήθη μέχρι σήμερον ὅπως ἔπρεπε. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη ἐκθέτουσα τὰ κατὰ τὴν συνάντησιν μεταξὺ τοῦ βασιλέως Βασιλείου καὶ τοῦ Διγενῆ παριστάνει αὐτὸν λέγοντα τὰ ἑξῆς χρονολογικῶς χαρακτηριστικώτατα.

---

1) *Ἄννα Κομνηνή*. Βόνν. Ι 49 τοῦ τότε κρατοῦντος Μιχαὴλ τοῦ τὰς τοῦ γένους σειρὰς πρὸς τοὺς Δούκας ἀνάπτοντος.

2) Ὡς παρετηρήσαμεν ἀνωτέρω τὰ λεγόμενα τοῦ Ψελλοῦ περὶ συγγενείας τῶν νεωτέρων Δουκῶν ἐκ θηλυγονίας πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἥρωας, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρωνται εἰς ἄλλον ἀπὸ τὸν Πανθήριον, διότι πρὸς τοὺς ἄλλους, τὸν Ἀνδρόνικον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, ἐσυγγένευον ἐξ ἀρρενογονίας, καὶ τὰ ὁποῖα συμπίπτουν πρὸς τὴν ἐκ μητρὸς συγγένειαν τοῦ Διγενῆ πρὸς τοὺς Δούκας, ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν ὑπόνοιαν μὴ τυχὸν ὁ Ψελλὸς ἐγνώριζε τὸ ἔπος, ἐταυτίζετο δὲ ἔκτοτε ὁ Διγενὴς πρὸς τὸν Πανθήριον, ἐκτὸς ἂν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του καὶ ἄλλα ᾄσματα, ἀναφερόμενα εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Πανθήριον, τὸν ὁποῖον ὁ Σάθας ταυτίζει πρὸς τὸν Πορφύριον τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων.

Ἐγὼ δὲ ὁ πανευτελὴς τῷ σῷ κράτει δωροῦμαι
ὁ ἑβδόου κατὰ καιρὸν τέλος τῷ Ἰκονίῳ
ἄλλο τοσοῦτον σε λαβεῖν παρ' ἐκείνων ἀκόντων·
καὶ ποιήσω σε, δέσποτα, ἀμέριμνον ἐκ τούτου,
ἄχρις ἂν ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἐκ τοῦ σκήνους ἐξέλθῃ.

IV 1042-1046

Ὁ προσεκτικὸς κατὰ τὰ ἄλλα διασκευαστὴς κάμνει ἐδῶ ἕνα ἀναχρονισμὸν σαφέστατον, ὁ ὁποῖος μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, δηλ. 1078-1081, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Ὁμιλεῖ σαφῶς περὶ τέλους, δηλονότι περὶ φόρου πρὸς τὸ *Ἰκόνιον*. Τοιοῦτος φόρος δὲν εἶναι νοητὸς εἰμὴ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τούρκων εἰς τὸ Ἰκόνιον, ἥτις ἔγινε περὶ τὸ 1073. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου, ἤτοι μέχρι τοῦ 1078, μεσολαβοῦν πέντε ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παραπινακίου, ὅστις πολλάκις διὰ χρημάτων προσεπάθησε νὰ χρησιμοποιήσῃ ἢ προσελκύσῃ τοὺς Τούρκους, ὅπως αἴφνης εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ρουσελίου ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Βοτανειάτου, πιθανώτερον ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ διασκευαστὴς ἔγραφεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Βοτανειάτου, ὅστις καὶ ὑπεστηρίχθη παρ' αὐτῶν ἐπανειλημμένως καὶ ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὰ γεναιόδωρος πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀτταλειάτου. [1]) Τὴν πιθανότητα αὐτὴν ἐνισχύει καὶ ἡ ἀντικατάστασις ἐν τῇ παραλλαγῇ ταύτῃ τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ (Τραπ. 1476 κέ.) διὰ τοῦ Βασιλείου, ἐν τῷ αὐτῷ ἀκριβῶς ἐπεισοδίῳ (IV 971).

---

1) Βόνν. 277. Πρβλ. καὶ 288 ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῶν φιλικῶν σχέσεων τοῦ Βοτανειάτου πρὸς τοὺς Τούρκους (ἐπείθοντο γὰρ καὶ ὑπέκυπτον τῷ Βοτανειάτῃ μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς ὡς ἔλκοντι πάντας πρὸς τὸν πόθον αὐτοῦ). Παρομοίως χρονολογεῖ καὶ ὁ Grégoire (πραγμ. ἀρ. 4 σ. 471) καὶ τὴν ἐν Sajjid Battal μνείαν φόρου τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τοὺς Τούρκους. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μνεία φόρου γίνεται καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰσαακίου τοῦ Β' τοῦ Ἀγγέλου (*Νικήτας Χωνιάτης*. Βόνν. 480 Ἡρεμησάντων δὲ καὶ τῶν ἑῴων ἐθνῶν ἄλλοις τε προσκαίροις φιλοτιμήμασιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐτησίων ἀπολήψεσι φόρων (οὕτω γὰρ οἱ εἰς ἡμᾶς ὑπερκαθήμενοι Ρωμαίων μετιέναι ἴσασι τὸ ἀλλόφυλον, τὴν οἰκουρίαν μεταδιώκοντες ἴσα καὶ θαλαμηπόλοις νεάνισιν, αἳ περὶ ταλασίαν διαπονοῦνται), ἠθέλησεν ἐξ ἀλλοεθνοῦς γένους ἑαυτῷ μνηστεύσασθαι γαμετήν), ἐν ἔτει 1186, ἀλλὰ ἡ Gr. δὲν δύναται νὰ ἀναφερθῇ εἰς τοὺς χρόνους τούτους, διότι ἡ παραλλαγὴ αὕτη δὲν παρουσιάζει εἰσέτι τὰ σημεῖα τῆς ἐπιδράσεως τῶν Κομνηνῶν ἐπὶ τοῦ ἔπους, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς τὰς ἄλλας παραλλαγάς, ὡς θὰ δείξωμεν κατωτέρω, οὔτε δὲ εἶναι πιθανὴ ἡ ἀπάλειψις αὐτῶν ἐπὶ τῶν Ἀγγέλων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο διὰ τὴν ἐκ τῶν Κομνηνῶν καταγωγήν των.

Πρῶτος ὁ ἐκδότης τῆς παραλλαγῆς Gr. Legrand παρετήρησεν (σ. XXII$_1$) ὅτι οὔτε ὁ Βασίλειος ὁ Α′ ὁ Μακεδὼν οὔτε ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος προσαρμόζονται εἰς τὸ χρονικὸν πλαίσιον τῆς ἐπικῆς ὕλης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς Ρωμανὸν τὸν Λεκαπηνόν, τὸν ὁποῖον ἀναφέρουν αἱ ἄλλαι παραλλαγαί. [1]) Ὁ Grégoire, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐπιτυχέστατα ἔδειξε τὴν ὁμοιότητα τοῦ στίχου IV 974 πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ συγγραφέως τοῦ βίου τῆς Θεοκτίστης Νικήτα, τὸν ὁποῖον ἀντιγράφει ὁ Μεταφραστής, [2]) ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο διὰ νὰ θεωρηθῇ ὁ Βασίλειος ὁ Α′ ὡς ἀρχικὸν στοιχεῖον τοῦ ἔπους, καθ' ὅσον, ὡς εἴπομεν, ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἐπικῆς ὕλης. Τοιοῦτος ἀναχρονισμὸς θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸς εἰς τὸν ΙΑ′ αἰῶνα, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὸν Ι′ καὶ δὴ εἰς τοὺς χρόνους Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν, ὡς ἐδείχθη, τὸ ἀνώτατον χρονικὸν ὅριον τῆς ποιήσεως τοῦ ἀρχικοῦ ποιήματος. Ἡ φράσις βεβαίως, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Grégoire, ἐλέχθη ἀρχικῶς περὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Α′, ἀλλ' ἔκτοτε οὐδὲν ἠμπόδιζε νὰ καταστῇ τυπική, τρόπος τοῦ λέγειν, καὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ δι' ἄλλους αὐτοκράτορας, ὅπως πράγματι ἔκαμε, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ αὐτοῦ, [3]) Συμεὼν ὁ Μεταφραστής, χρησιμοποιήσας αὐτὴν διὰ τὸν Λέοντα τὸν Ϛ′. Κατὰ ταῦτα θὰ ἠδύνατο πολὺ καλὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ διὰ τὸν Βασίλειον τὸν Β′. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τόσον λογοτεχνικόν, ὅσον ἱστορικόν. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι ὁ Βασίλειος, εἴτε ὁ Α′ εἴτε ὁ Β′, δὲν προσαρμόζεται εἰς τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον τοῦ ἔπους, ἄρα εἶναι νεωτέρα ἀναχρονιστικὴ διασκευή. Ὅτι δὲ καὶ ἄλλως τὸ σχετικὸν μέρος τῆς Gr. συγχέει τοὺς χρόνους φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀμέσως ἀκολουθοῦντος στίχου (975)

ἔτυχε γὰρ κατὰ Περσῶν πριῶν τὴν ἐκστρατείαν
ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν, ἐν οἷς ὁ παῖς διῆγεν.

Κατὰ Περσῶν, δηλαδὴ Τούρκων, ἐκστρατεία δὲν προσαρμόζεται οὔτε εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Β′ πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὸν Α′. Εἶναι ἀναχρονισμὸς ἀναμφισβήτητος ποιητοῦ τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος. Ζητητέον λοιπὸν

[1]) Σημειωτέον ὅτι αἱ παραλλαγαὶ αὗται δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὸν ἀνωτέρω παρατηρηθέντα ἀναχρονισμόν, ἐν γένει δὲ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἀρχαϊκώτεραι καὶ μᾶλλον προσηρμοσμέναι εἰς τὰς συνθήκας τοῦ Ι′ αἰῶνος.

[2]) Ἀνάλογος ἔκφρασις περὶ τοῦ Βασιλείου εὑρηται καὶ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῃ (Περὶ θεμάτων Βόνν. 31) «Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεύς, ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς βασιλέων εὐτυχής τε καὶ εὐσεβέστατος».

[3]) Πραγμ. ἀρ. 3. σ. 488 κέ.

πότε καὶ διὰ τίνα λόγον ἔγινεν ὁ ἀναχρονισμὸς οὗτος. Τὸν λόγον θὰ εὕρωμεν ἴσως πάλιν εἰς τὰς δυναστικὰς διαμάχας τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου. Ὁ ἀναχρονισμὸς θὰ ἦτο βέβαια δυνατὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀμέσων διαδόχων τοῦ Βασιλείου τοῦ Β′, οἵτινες συνεδέοντο πρὸς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, ἐμποδίζει ὅμως ἡ μνεία τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Δουκῶν θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀκατανόητος, καθ' ὅσον οὗτοι οὐδένα λόγον εἶχον νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν Ρωμανὸν καὶ μάλιστα διὰ τοῦ Βασιλείου εἴτε τοῦ Α′ εἴτε καὶ τοῦ Β′. Ὁ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς ἦτο ἀδιάφορος ἢ μᾶλλον συμπαθὴς εἰς τοὺς Δούκας, ὡς ἐχθρὸς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἥτις ἐδίωξε τοὺς ἀρχηγέτας τοῦ γένους αὐτῶν. Ὁ Λέων ὁ Ϛ′ ἐδίωξε τὸν παλαιὸν Ἀνδρόνικον, ἐπὶ δὲ Βασιλείου τοῦ Β′ ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Δούκας ὁ Λυδός, ὁ γενάρχης τῶν βασιλευόντων, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Χριστόφορος ὁ Ἐπείκτης καὶ Βάρδας ὁ Μογγός, εἶχον ταχθῇ μετὰ τοῦ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ ἐναντίον τοῦ βασιλέως. [1]) Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον μὲ τὸν Βοτανειάτην. Οὗτος, ὡς γνωστόν, συνεδέετο πρὸς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν πρῶτον μὲν καὶ γενικώτερον διὰ τῶν προγόνων αὐτοῦ Φωκάδων, δεύτερον δὲ καὶ προσεχέστερον διὰ τοῦ πάππου του Νικηφόρου καὶ τοῦ πατρός του Μιχαὴλ πρὸς αὐτὸν τὸν Βασίλειον τὸν Β′. Περὶ τούτου ἔχομεν σαφῆ μαρτυρίαν τοῦ Ἀτταλειάτου. Οὗτος περὶ μὲν τοῦ γένους καὶ τοῦ γενάρχου τῶν Βοτανειατῶν λέγει (σ. 229) ὅτι τὸ γένος τῶν Βοτανειατῶν ἔμεινεν ἐκ τοῦ γένους τῶν Φωκάδων «ὥσπερ τις σπινθὴρ ὑπαυγάζων..., ἐν τῷ στρατῷ διαλάμπων τοῦ κυρίου Βασιλείου τοῦ πορφυρογεννήτου, ὃς τεσσαρακοστὸν ἔτος τοῖς Βουλγάροις ἀντιτασσόμενος καὶ μυρίοις πόνοις καὶ ὅπλοις ἀντιπαραττόμενος, ἕνα μόνον εἶχε βοηθὸν καὶ συλλήπτορα, βουληφόρον ἅμα καὶ στρατηγὸν καὶ ἱππότην καὶ δεξιὸν ἀρχιστράτηγον, τὸν Βοτανειάτην Νικηφόρον, ὃς πάππος ἦν τῷ προλελεγμένῳ βασιλεῖ. Τέλος δὲ τοῦ πολέμου, μετὰ τὸ καταπολεμηθῆναι καὶ ἡττηθῆναι τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς (ἦν γὰρ τηνικαῦτα τῷ περιβλέπτῳ τῶν βεστῶν ἀξιώματι τετιμημένος, ἐλαμπρύνετο δὲ καὶ τῇ τοῦ δουκὸς περιφανεστάτῃ ἀρχῇ), τὸν εὐγενῆ καὶ ἀληθέσι στρατιώταις ἐράσμιον θνήσκει μαχόμενος θάνατον», περὶ δὲ τοῦ πατρὸς τοῦ Νικηφόρου Μιχαήλ, ἀνδραγαθήσαντος ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὅτι ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Βασιλείου *υἱὸς καὶ μέλος ἴδιον*. [2]) Ὑπὸ τοιούτους

[1]) *Κεδρηνός*. Βόνν. Β′ 434.

[2]) Βόνν. σ. 233 κέ. Ὁ δὲ τὰ σκῆπτρα τῆς ἀρχῆς ἐγκεχειρισμένος κύριος

ὅρους δὲν θὰ ἦτο παράδοξον ἂν ὁ διασκευαστὴς τῆς Gr., ὅστις ἄλλως παριστᾷ μειωμένους τοὺς δεσμούς, τοὺς συνδέοντας τοὺς νεωτέρους Δούκας πρὸς τοὺς ἀρχαίους, εἰσάγει ἀντὶ τοῦ Ρωμανοῦ τὸν Βασίλειον καὶ δὴ τὸν Β′, πρὸς τὸν ὁποῖον τόσους δεσμοὺς εἶχε τὸ γένος τοῦ βασιλεύοντος Βοτανειάτου, διὰ τοὺς ὁποίους τόσον ἐκαυχᾶτο, καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ὁ σύγχρονος Ψελλὸς ἔγραψεν ὅτι ἔλαμψεν ὑπὲρ πάντας τοὺς αὐτοκράτορας. [1])

Ἄλλος ἀναχρονισμὸς τῆς Gr., κοινὸς ὅμως καὶ εἰς ἄλλας παραλλαγὰς (Ἀνδρ. Πεζ.), εἶναι ἡ μνεία τοῦ *Βλαττολιβαδίου*, ὡς τόπου βυζαντινοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ κατασκηνώνει ὁ Διγενὴς μετὰ τῆς ποθητῆς του (Gr. VIII 81, Ἀνδρ. 4438), φονεύει δράκοντα καὶ λέοντα καὶ ἀγωνίζεται πρὸς τοὺς ἀπελάτας. Τὸ Βλαττολιβάδι ἢ Βλατιλιβάδι τοῦτο δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος, ἐκ δὲ τῶν ἱστορουμένων περὶ αὐτὸ γεγονότων προκύπτει σαφῶς ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν Μοψουεστίαν ἐν Κιλικίᾳ, [2]) ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπικῶν γεγονότων, ὡς εἴπομεν, ἦτο ἀκόμη εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ νεωτέρας προσθήκης φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐκεῖ ἀκριβῶς,

---

Βασίλειος, ἀναφέρων μὲν καὶ πρὸς τὸ τοῦ γένους αὐτοῦ ἐπίσημον καὶ περίδοξον, ἀναφέρων δὲ καὶ πρὸς τὰς πατρῴας ἀνδραγαθίας, καὶ τὴν τοῦ παρόντος κατορθώματος ἐκπληττόμενος ἀσύγκριτον ἔπαρσιν, υἱὸν αὐτὸν ἀπεκάλει καὶ μέλος ἴδιον, καὶ τὸ ὄνομα τούτου διὰ γλώττης εἶχε. Καὶ ὁρῶν ἐπόθει τοῦτον, καὶ ποθῶν ἐτίμα, καὶ πιστότατον ἅμα καὶ οἰκειότατον καὶ στρατιώτην ἀκαταγώνιστον εἶχε καὶ ἐλογίζετο, καὶ διαλλακτῆρα τῶν μεγίστων καμάτων καὶ πολέμων ἐτίθετο ἀσφαλῆ, ὡς τῇ παρουσίᾳ τούτου φευγόντων τῶν ἐναντίων καὶ νῶτα διδόντων εὐθύς. Ὅθεν καὶ σὺν αὐτῷ μὲν καὶ τῷ πατρὶ τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἤρατο νίκην, καὶ τῆς Βουλγαρίας δυσκαταμαχήτου καὶ πολλῆς καὶ δυσαλώτου γινωσκομένης παντάπασι, καὶ μηδενὶ τῶν βασιλέων ὑποταγείσης ἐπὶ πολύ, καὶ παρὰ τοῦτο μὴ ἀνιείσης τῇ Βύζαντος τὸ ἀνέσιμον καὶ τὴν χυρηγίαν τῶν ἀναγκαίων, λαμπρῶς καὶ σὺν πολλῇ τῇ ἀκμαιότητι ἐκυρίευσε...σ. 236. Ἐντεῦθεν τὰ χρηστὰ πάντα τοῖς Ρωμαίοις κατά τε Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην συνήντησεν. Ἐντεῦθεν τῷ Βοτανειάτῃ τὸ περιβόητον καὶ περίλαμπρον ὄνομα καὶ ἡ πρὸς τὰ βασίλεια φιλία περιποιεῖται καὶ χάρις ἐπίμονος.

1) *Ψελλοῦ*, Χρονογραφία. Μιχαὴλ Ε′. κεφ. 22 «λέγω δὲ Βασίλειον ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς αὐτοκράτορας λάμψαντα, τὸ πολυτελὲς ἀγαθὸν χρῆμα τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ.» Περὶ τῶν συμπαθειῶν τῶν συγγραφέων πρὸς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον βασιλέα καὶ τῆς ἀναλόγου ἐκφράσεως αὐτῶν βλ. Grégoire Πραγμ. ἀρ. 3 σ. 495 καὶ 507.

2) *Ἀτταλειάτης*. Βόνν. 138. Ὁ Σκυλίτσης ἀναφέρει αὐτὸ ὑπὸ τὸν τύπον Βαλτολιβάδι (Κεδρ. Β′ 684,12), ὅστις εἶναι καὶ ὁ γνήσιος, καθιστᾷ δὲ ἀχρήστους τὰς ἐτυμολογικὰς ἀκροβασίας τοῦ Καρολίδου (ἔνθ' ἀν. σ. 242).

ὅπου ἐξιστοροῦνται τὰ σχετικὰ γεγονότα (Gr. VI, 15 κἑ.), ὁ θαυμαστὸς λειμὼν ὄχι μόνον μένει ἀνώνυμος ἀλλὰ καὶ τοποθετεῖται παρὰ τὴν Τρῶσιν (VI 406), δηλαδὴ ἐν Καππαδοκίᾳ εἰς τὰ πρὸ τοῦ Νικηφόρου σύνορα, μετατίθεται δὲ εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ὀνομάζεται ἐν τῇ ἀνακεφαλαιώσει τῶν κατορθωμάτων τοῦ Διγενῆ, τὴν ὁποίαν οὗτος κάμνει πρὸς τὴν σύζυγόν του ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τοῦ θανάτου του (VIII 81 κἑ.). Πότε ἀκριβῶς ἔγινεν ἡ προσθήκη δὲν δύναται νὰ λεχθῇ μετ' ἀσφαλείας. Εἶναι ὅμως ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ τόπου τούτου διὰ πρώτην φορὰν ἀπαντᾶται εἰς τὸν Ἀτταλειάτην, ἱστορικὸν τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἐκ τῶν χρόνων τούτων προέρχεται ἡ προσθήκη.

Ἄξιον ἐπίσης σημειώσεως καὶ ἐνισχυτικὸν τῆς ἀνωτέρω ὑπονοίας εἶναι ὅτι καὶ ἄλλο τοπωνύμιον τοῦ ἔπους, ἡ *Χαλκουργία* (Gr. V 238, [1]) 257=*Χαλκογοῦρνα* Τραπ. 1810, 1827), ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Καρολίδης [2]) μνημονεύεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀτταλειάτου ὑπὸ τὸν τύπον *Χαλκέως τοποθεσία* εἰς τὰ πέριξ τῆς Τζαμανδοῦ. [3])

Ποίας ἄλλας μεταβολὰς εἰσήγαγεν ὁ διασκευαστὴς τῆς Gr. δὲν εἶναι τόπος νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα. Τοῦτο μόνον ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι εἰς αὐτὸν προφανῶς θὰ ὀφείλεται καὶ ἡ ἄρσις τῶν γενεαλογικῶν ἀντιφάσεων, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται εἰς τὰς ἄλλας παραλλαγάς, ἂν αὗται ἦσαν ἀρχικαί, διὰ τῆς ἀπαλείψεως τοῦ στίχου, τοῦ ὁμιλοῦντος περὶ τοῦ Ἀαρὼν τοῦ Κιννάμου, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἔμεινεν εἰς τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Β χωρίον ὁ ἐκ μητρὸς πάππος τοῦ Διγενῆ ἀνώνυμος.

Ἐκ τῆς δουκικῆς διασκευῆς ἀπέρρευσεν ἐπίσης καὶ ἡ παραλλαγὴ Τραπεζοῦντος μετὰ τῶν λοιπῶν, ἥτις ὅμως ἀσφαλῶς περιέχει στοιχεῖα νεώτερα καὶ δὴ τῶν χρόνων τῶν Κομνηνῶν. Ἂν ἡ ἀναγωγὴ τῶν Κιννάμων εἰς τοὺς Δούκας εἶναι ἔργον τῶν νεωτέρων τούτων διασκευαστῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος ἢ εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὴν δουκικὴν διασκευὴν δύσκολον εἶναι νὰ ἀποφανθῇ κανείς. Ὅ,τι ὅμως εἶναι πιθανώτατον εἶναι τοῦτο, ὅτι ὅλα τὰ γυναικεῖα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἀγνοεῖ καὶ ἡ παραλλαγὴ Gr. ἀλλὰ καὶ ἡ παραλλαγὴ Esc., εἶναι προσθῆκαι

---

1) Ὁ στίχος μετὰ τοῦ ἑπομένου εἶναι χαρακτηριστικοί, διότι χαρακτηρίζουν τὴν *Χαλκουργίαν* ὡς συνοριακὴν τοποθεσίαν πρὸς τὴν Συρίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔκειτο αὕτη παρὰ τὴν Τζαμανδόν, προφανῶς ὁ στίχος εἶναι παλαιός, ἐκ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ Λυκανδὸς μετὰ τῆς Τζαμανδοῦ ἀπετέλουν ἀκριτικὴν ἐπαρχίαν, δηλαδὴ ἐκ τῶν πρὸ τῶν κατακτήσεων τοῦ Νικηφόρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

2) Ἔνθ' ἀν. σ. 242.

3) *Ἀτταλειάτης*. Βόνν. σ. 121.

τοῦ διασκευαστοῦ τῆς παραλλαγῆς ταύτης. Τὰ ὀνόματα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα 1) *Ἄννα*, τὸ τῆς μάμμης τοῦ Διγενῆ, 2) *Εἰρήνη* τὸ τῆς μητρός του καὶ 3) *Εὐδοκία* τὸ τῆς συζύγου του. Ταῦτα πάντα κατὰ σύμπτωσιν, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τυχαία, εἶναι ὀνόματα συνηθέστατα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν, καὶ δὴ *Ἄννα* εἶναι ἡ σύζυγος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ Κουροπαλάτου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Α΄, καὶ μήτηρ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ, θυγάτηρ δὲ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Χάρωνος ἐκ τοῦ γένους τῶν Δαλασσηνῶν, *Εἰρήνη* εἶναι σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου, θυγάτηρ τοῦ *Ἀνδρονίκου τοῦ Δούκα*, ἀνεψιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Γ΄ τοῦ Δούκα, *Εὐδοκία* δὲ τέλος ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, ἡ σύζυγος Κωνσταντίνου τοῦ Ἰασίτου. [1]) Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι ὅτι ἡ περιγραφὴ τῆς μητρὸς τοῦ Διγενῆ Εἰρήνης, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει ἡ παραλλαγὴ Ἀνδρ. καὶ ἡ Πεζ., ἰδίως εἰς τοὺς πρώτους στίχους, ὑπενθυμίζει χαρακτηριστικῶς, ὅσον εἶναι δυνατὸν ποίημα δημοτικίζον, ὑποστὰν ποικίλας ἀλλοιώσεις, νὰ ὑπενθυμίζῃ ἀττικίζον πεζόν, τὴν περιγραφήν, τὴν ὁποίαν κάμνει ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ διὰ τὴν μητέρα της Εἰρήνην. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν παρατιθεμένων στίχων.

Ἀνδρ. 124 *Ἔφθασε τὸν δωδέκατον χρόνον ἡ κόρη ἐκείνη,*
. . . . . .
καὶ τὴν σελήνην ἐκ παντὸς ἐνίκα εἰς τὸ κάλλος.
Ὡς κυπαρίσσι θαυμαστὸν τὴν ἡλικίαν εἶχεν,
τὸ κίνημα εἶχεν ἔρωτα, τὸ ἦθός της ἀγάπην,
ποτέ της δὲν ἐφαίνετον ὅτι ἐμετεκινεῖτον,
μόνον ὑπελογίζετο παίζων, χαμογελῶντας,
καὶ οὕτως ἐπεγίγνωσκες ὅτι μετασαλεύει
καὶ ἀπὸ τόπον ηὑρίσκετο πάλιν εἰς ἄλλον τόπον.
Λαμπρὸν χιονοκρυστάλλινον ἦτο τὸ πρόσωπόν της,
ὀλίγον ἐκκοκίνιζεν, ὅσον νὰ πορφυρίζῃ·
τὰ μάτια της ὑπόμαυρα, ὡσὰν ὑπογελοῦσαν,
ἐστάζασιν τὸν ἔρωτα μὲ τὸ ἀναπέτασμά της,
ἐγέμασιν γλυκύτητα ἐρωτικῶν χαρίτων,
καὶ πάντοτε εἰς ἔρωτα ἦσαν παραδομένα.
Ἀπὸ τὰ γοργοκινήματα ὁποῦ 'χεν εἰς τὰ παιγνίδια
τὸν ἔρωτα ἐδήλωσαν ποῦ 'χεν εἰς τὴν ἀγάπην·
καὶ μέσα της ἐκάθετον τὸ τόξον τῆς ἀγάπης,
καὶ κάθε νέον ἐτόξευεν 'ς τὰ σπλάγχνα τῆς καρδίας·
διατί εἶχε σχῆμα θαυμαστὸν κ' ἔλαμπεν σὰν τὸν ἥλιον·

[1]) Πρβλ. τὴν γενεαλογίαν τῶν Κομνηνῶν ὑπὸ τοῦ Du Cange ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Βρυεννίου. Βόνν. 194.

καὶ ὡσὰν τὴν ἐνεδράνισεν καὶ εἶδεν ἀπάνω κάτω,
ἐπῆρε καὶ τὸν λογισμὸν καὶ αὐτὴν τὴν αἴσθησίν της·
ἄψυχος, νεκραναίσθητος ἐφάνη παραυτίκα.

Ἄννα I 144 κέ. Ἡ δέ γε βασιλὶς Εἰρήνη καὶ μήτηρ ἐμὴ μειράξ τε ἦν τὸ τηνικάδε καὶ οὐδέπω τὸν πεντεκαιδέκατον παραδεδραμήκει χρόνον. Θυγάτηρ δὲ ἦν Ἀνδρονίκου τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Καίσαρος, τὸ γένος περίβλεπτός, εἰς Ἀνδρονίκους ἐκείνους καὶ Κωνσταντίνους τοὺς Δούκας ἀναφέρουσα τὴν τοῦ γένους σειράν. Ἀνίστατο μὲν γὰρ καθάπερ τι ἔρνος ὄρθιον καὶ ἀειθαλές, συμμέτρως καὶ πλατυνομένη καὶ στενουμένη καταλλήλως ἑκασταχοῦ τῶν μελῶν καὶ μερῶν. Καὶ ἐπέραστος μέν ἰδεῖν, ἐπέραστος δὲ ἀκοῦσαι, καὶ ὄψεώς τε καὶ ἀκοῆς ἀκόρεστον ὡς ὄντως ἄκουσμά τε καὶ θέαμα. Αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ πρόσωπον σελήνης μὲν ἀπέστιλβε φέγγος, οὐ μὴν εἰς κύκλον ἀκριβῆ διεπέπλαστο κατὰ τὰς Ἀσσυρίας γυναῖκας, οὐδ' ἄλλως ἐξεμηκύνετο κατὰ τὰς Σκυθίδας, ἀλλ' ὑπεχαλᾶτο μικρόν πως τῆς ἀκριβείας τοῦ κύκλου. [1]) Ἀνεπέπτατο δὲ αὐτῆς ὁ λειμὼν ἀπὸ τῶν παρειῶν, καὶ τὴν ῥοδωνιὰν καὶ τοῖς πόρρω προὐβάλλετο. Ὄμμα δὲ χαροπὸν καὶ ξὺν ἡδονῇ φοβερὸν ἐνητένιζεν, ὡς τῶν ὁρώντων τὰ ὄμματα τῇ μὲν ἡδονῇ καὶ τῷ κάλλει ἕλκειν πρὸς ἑαυτήν, τῷ δὲ φόβῳ μύειν καταναγκάζειν, οὐκ ἐχόντων ὅπως ἀποβλέψωνται ἢ ὅπως ἂν ἀποκρύψωνται.

Πιστεύω ὅτι ἡ περιγραφὴ αὕτη ὁμοιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ποίημα ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῆς ἡρωΐδος τοῦ Εὐσταθίου τοῦ Μακρεμβολίτου. [2])

Ἐκτὸς τῶν ὀνομάτων τῶν γυναικῶν ἄξιον ἐπίσης σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐνῷ οὔτε ἡ παραλλαγὴ Gr. οὔτε ἡ Esc. ἀναφέρουν τὸ χριστιανικὸν ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ πατὴρ τοῦ Διγενῆ Μουσούρ, ἡ παραλλαγὴ Τραπ. μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ ὀνομάζει αὐτὸν *Ἰωάννην*, [3]) ὡς ἀκριβῶς ὠνομάζετο ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεξίου Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ὁ Κουροπαλάτης. Ὅλα ταῦτα μαρτυροῦν ἀρκετὰ σαφῶς περὶ κομνηνικῆς διασκευῆς τοῦ ἔπους, ἴσως δὲ ταύτην νὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος, ὅταν εἰς τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον ὀνομάζῃ τὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν *νέον Ἀκρίτην*.

Ἀξία παρατηρήσεως εἰς τὰς παραλλαγὰς ταύτας εἶναι καὶ ἡ μνεία

[1]) Πρβλ. στ. 153 *Στρογγυλοευμορφοπώγονον ἦτον τὸ πρόσωπόν της*
ὁ τράχηλός της μέτριος ὡς τ' ἄλλα της τὰ μέλη.
[2]) *Ἀντ. Χατζῆ*, Ὁμηρικαὶ ἔρευναι 1. Προλεγόμενα κτλ. σ. 18.
[3]) 3071 *μετὰ δὲ τοῦ βαπτίσματος ἐκλήθη Ἰωάννης.*

τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου, [1]) ἥτις καὶ αὐτή, ὅπως ἡ τοῦ Βασιλείου δὲν προσαρμόζεται εἰς τὸ χρονικὸν πλαίσιον τοῦ ἔπους. Ἡ μνεία αὕτη, εὑρισκομένη εἰς μέρος τοῦ ἔπους μὴ οὐσιῶδες, δὲν δύναται νὰ εἶναι τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Πιθανώτερον δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοὺς σχετικοὺς στίχους ὡς παρεμβολήν, γενομένην εἰς τὴν δουκικὴν διασκευὴν ὑπό τινος φίλου τοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ἀνεξαρτήτως τῆς ἄλλης βοτανειατικῆς διασκευῆς, τῆς Gr.

Ὡς πρὸς τὴν παραλλαγὴν Esc., ὅσον δύναται κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὸ πολλαχῶς ἠκρωτηριασμένον κείμενόν της, παρατηρῶ ὅτι καὶ αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς δουκικῆς διασκευῆς, περιέχει ὅμως καὶ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καθιστῶσιν αὐτὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἄλλων. Διὰ τὴν χρονολόγησιν αὐτῆς χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μνεία τοῦ *σουλτάνου* ἐν στίχῳ 727, ἥτις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα, ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ στίχοι 150-153, εἰς τοὺς ὁποίους μνημονεύονται νίκαι τοῦ πατρὸς τοῦ Διγενῆ κατὰ Ρωμαίων καὶ Περσῶν, [2]) μᾶς μεταφέρουν ἴσως εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους, εἰς τὸν Ι΄, ἂν ὄχι εἰς τὸν Θ΄ αἰῶνα. Οἱ Πέρσαι οὗτοι, ὅπως τοὺς παρουσιάζουν οἱ στίχοι, δὲν εἶναι ἐχθροί, ἀλλὰ συναγωνισταὶ τῶν Ρωμαίων, ἐναντίον τῶν ὁποίων μάχεται ὁ Σαρακηνὸς Ἀμηρᾶς, ἄρα δὲν δύνανται νὰ εἶναι οἱ Τοῦρκοι τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι καὶ εἰς τὸ τουρκικὸν ἐπικὸν διήγημα Sajjid Battal, καθὼς παρετήρησεν ὁ Grégoire, [3]) ὁ Ἀκρίτης (Akrates) ἡγεῖται στρατοῦ, ἀποτελουμένου καὶ ἐκ Περσῶν. [4]) Ἐπίσης Πέρσαι μνημονεύονται καὶ ἐν τῇ παραλλαγῇ Τραπ. ὡς κρατοῦντες τὰς ὁδοὺς ὡς λησταὶ μᾶλλον ἢ φύλακες (στ. 2868) συγχρόνως μὲ τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ τοὺς Ταρσίτας. Τίνες οἱ Πέρσαι οὗτοι; Πιθανῶς οἱ Πέρσαι τοῦ Θεοφόβου, οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου προσφυγόντες εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐνισχυθέντες κατόπιν καὶ διὰ τῶν ὁπα-

[1]) ***Τραπ.*** 3106 *οὗ καὶ τὰ κατορθώματα ὁ βασιλεὺς ἀκούων*
ὁ Νικηφόρος ὁ λαμπρός, ὁ μέγας τροπαιοῦχος,
ὁ τῶν Ρωμαίων τὴν ἀρχὴν καλλίστως διοικήσας,
μεγίστην ἄγαν δωρεάν, πεπλουτισμένην μάλα,
τὸν Διγενὴν ἀπέστειλεν ἡμέραν καθ' ἡμέραν.

[2]) *Φουσάτα πάλιν ἔντρεψα ῥωμαϊκὰ καὶ πέρσικα*
καὶ κάστρα ἐπαράλαβα, ἀμύθητα καὶ ἡγεμόνας
ἐπίασα Πέρσας καὶ στρατιώτας.

[3]) Πραγμ. ἀρ. 4 σ. 475.

[4]) Die Fahrten des Sajjid Batthal. Übers. von Ethé. Leipzig 1871. I, 183. Τὰ περσικὰ στρατεύματα ἀποστέλλει ὁ σάχης τοῦ Mazanderan.

δῶν τοῦ Βάβεκ, ἔλαβον ἐπανειλημμένως μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Θεοφίλου κατὰ τῶν Ἀράβων, τέλος δὲ ἐπειδὴ ἐπληθύνοντο καὶ ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἐπικίνδυνοι εἰς τὸ κράτος, κατενεμήθησαν εἰς τὰ θέματα ἀνὰ δύο χιλιάδας, ὅθεν ἔκτοτε αἱ τοῦρμαι τῶν θεμάτων, ὅπου ἐγκατεστάθησαν, μέχρι καὶ τῶν χρόνων τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐκαλοῦντο *περσικαί*. [1])

Ἄλλο παλαιὸν ἐπίσης στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἕνατον αἰῶνα εἶναι ἡ μνεία τοῦ Σαρακηνοῦ Σουδάλη. [2]) Ὁ Καρολίδης δὲν γνωρίζει τὴν λέξιν ἀλλαχόθεν. [3]) Ἐν τούτοις ὁ Συνεχιστὴς ἀναφέρει ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γ΄ Θεοδώρα ἀπέστειλε πρὸς καταδίωξιν τῶν Παυλικιανῶν τὸν *Ἀργυροῦ*, τὸν *Δουκὸς* καὶ τὸν *Σουδάλην*. [4]) Βεβαίως δὲν δύναται κανεὶς νὰ βεβαιώσῃ ἀπολύτως τὴν ταυτότητα τῶν προσώπων, διότι ὑπάρχουν καὶ ὁμωνυμίαι, ἀλλ' ἡ πιθανότης ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἀρχαίου ἥρωος δὲν λείπει. [5])

Περὶ τῆς παραλλαγῆς ταύτης ἐλέχθη πλὴν ἄλλων καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι μόνη διέσωσε χωρίον, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ Ὁμήρου. [6]) Τὸ χωρίον εἶναι ὁ στίχος 919

Ὁ ἀμηρᾶς ἐψεύσατο καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων

Ὁ λέγων ταῦτα διορθώνων τὸ *ἀμιρᾶς* εἰς *Ὅμηρον* συμπεραίνει ὅτι ὁ Εὐστάθιος ἐγίνωσκε τὰ μυθιστορήματα τοῦ Δίκτυος καὶ Δάρητος καὶ

[1]) *Συνεχιστής*. Βόνν. σ. 125, *Γεώργιος Μοναχὸς* αὐτ. 793 Τούτῳ τῷ μισοθέῳ μᾶλλον εἰπεῖν ἢ Θεοφίλῳ προσέφυγε Θεόφοβος ὁ Πέρσης ἅμα τῷ πατρὶ αὐτοῦ, μετὰ Περσῶν χιλιάδες δεκατέσσαρες, οὓς διένειμεν ἐν τοῖς θέμασι κατασκηνώσας καὶ εἰς τούρμας ἀποκαταστήσας, αἳ μέχρι τοῦ νῦν λέγονται τοῦρμαι Περσῶν.

[2]) Στ. 928. Τὸ ὄνομα καὶ ἐν τῇ παραλλαγῇ Ἀνδρ. στ. 2026.

[3]) *Καρολίδου*, Τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα κατὰ τὸ χειρόγραφον Μαδρίτης ἢ Ἐσκουριὰλ ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν Γ΄ 332.

[4]) Βόνν. 165,16 Ἡ μὲν γὰρ πέμψασά τινας τῶν ἐπ' ἐξουσίας (ὁ τοῦ Ἀργυροῦ καὶ ὁ τοῦ Δουκὸς καὶ ὁ Σουδάλης, οἱ ἀποσταλέντες ἐλέγοντο) τοὺς μὲν ξύλῳ ἀνῄρτων. . . Καὶ *Κεδρηνός*. Βόνν. Β΄ 154,1 ὁ τοῦ Ἀργυροῦ δὲ ἦν Λέων καὶ ὁ τοῦ Δοῦκα Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Σουδάλης.

[5]) Τὸ ὄνομα, καθὼς παρετήρησεν ἤδη ὁ Καρολίδης, εἶναι πιθανώτατα ἀραβικόν. Ἴσως δ' ὄχι διάφορον τοῦ *Σουδαῆ*, τοῦ ὀνομαστοτάτου στρατηγοῦ τῶν Ἀράβων, τοῦ νικήσαντος τὸν Θεόφιλον. Πρβλ. Γεώργιον Μοναχόν. Βόνν. σ. 805.

[6]) *Ἀντ. Χ. Χατζῆ*, Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ὅμηρος, ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν 7 (1930) σ. 234-5. Δὲν ἐννοοῦμεν τί ἀκριβῶς θέλει νὰ εἴπῃ ὁ συγγραφεύς. Ὁ Ὅμηρος μνημονεύεται καὶ ὑπὸ ἄλλων παραλλαγῶν οἷον Gr. IV. 27, Τραπ. 1218 κλ.

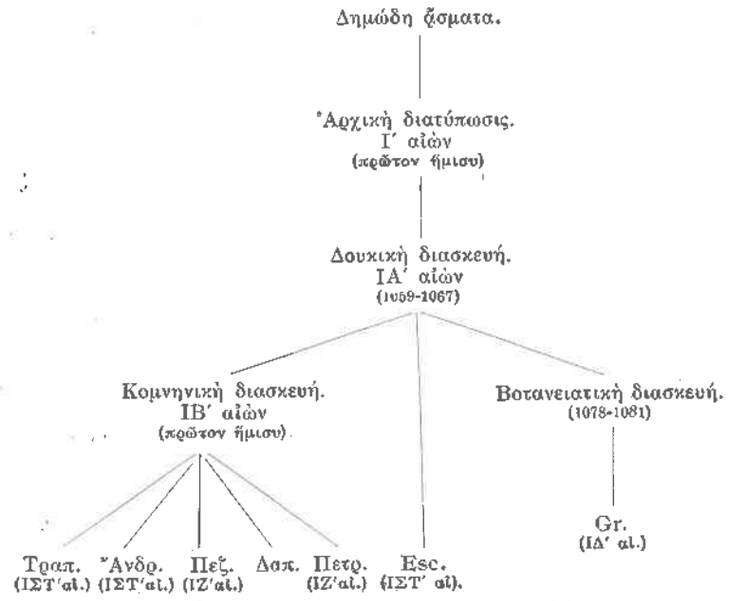
ἐπίστευεν παιδαριωδῶς ὅτι παρέχουν ἀκριβῆ ἱστορίαν τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου. Ἡ παραλλαγὴ Esc. εἶναι πολὺ δύσκολος διὰ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ κανεὶς καλῶς καὶ νὰ ἐξαγάγῃ ἀκριβῆ συμπεράσματα. Ἐὰν ὁ διορθωτὴς ἐφρόντιζε νὰ μελετήσῃ ἐκ παραλλήλου καὶ τὰς ἄλλας παραλλαγὰς θὰ ἔβλεπεν ὅτι ἡ διόρθωσις εἶναι περιττή, διότι ἡ λέξις *ἀμιρᾶς* ὑπάρχει εἰς αὐτὰς καὶ ἔχει καλῶς, μόνον ἡ παραλλαγὴ Esc., ὅπως πολλάκις, συγχέει φρικωδῶς τὸ κείμενον εἰς τρόπον ἀκατανόητον. Ἰδοὺ πῶς ἔχει τὸ σχετικὸν μέρος τῆς παραλλαγῆς Τραπ.

Γέροντα δὲ Φιλόπαππον καὶ Κίνναμον ὡσαύτως
καὶ Ἰωαννίκιον θαυμαστόν, ἐκείνους τοὺς ἀνδρείους,
οὐδόλως ἐστὶν ἄξιον συγκρῖναι μετ' ἐκείνου·
αὐτοὶ μὲν ἐκαυχήσαντο καυχήματα ψευδώδη,
ὁ δ' ἀμηρᾶς ἀληθινὰ καὶ μεμαρτυρημένα,
πάντα γὰρ αὐτὸς ἔπραξε καὶ μηδεὶς ἀπιστείτω.

Τραπ. 801-806

Ὁ ἀναγνώστης ἂς παραβάλῃ τὸ κείμενον τοῦτο πρὸς τὸ τῆς Esc.

Ἐξετάθην περισσότερον τοῦ δέοντος καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐνδιατρίψω ἐπὶ πλέον εἰς τὰ ποικίλα ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεκίνησαν καὶ ἔφεραν εἰς φῶς αἱ φωτειναὶ ἐργασίαι τοῦ Grégoire, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἐλπίζω νὰ πράξω τοῦτο συστηματικώτερον προσεχῶς εἰς τόπον ἁρμοδιώτερον. Τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ὡς συγκεφαλαίωσιν τῶν λεχθέντων. Συμφωνῶ πλήρως πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Grégoire ὅτι ἡ ἀρχικὴ τοῦ ἔπους διατύπωσις ἔγινε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος ἐπὶ βασιλείας Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ. Ἕνα αἰῶνα μετὰ ταῦτα προῆλθεν εἰς μέσον ἡ δουκικὴ διασκευή, ἐξ ἧς προῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ βοτανειατική, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ κομνηνική. Αἱ σωζόμεναι παραλλαγαὶ ὁμοιάζουν βεβαίως πολλάκις καταπληκτικῶς πρὸς ἀλλήλας (Τραπ. Ἀνδρ.), ἀλλ' οὐδεμία ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἀπὸ τῆς ἄλλης. Κατὰ ταῦτα πρὸς τὸ παρὸν τοὐλάχιστον τὸ στέμμα τῆς παραδόσεως θὰ ἠδύνατο νὰ χαραχθῇ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς ἔναντι:

Μίαν τελευταίαν παρατήρησιν. Ὁ Grégoire ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 3 πραγματείᾳ, [1]) ταυτίζει, ὡς εἴπομεν, τὸν Διγενῆ πρὸς τὸν τουρμάρχην Διογένη, τὸν πεσόντα τῷ 788 ἐν Ποδανδῷ. Ἡ εἰκασία, ὅπως μάλιστα ἐκτίθεται, εἶναι πολὺ ἐλκυστική, ἀλλ' ὑπερβαίνει πρὸς τὸ παρὸν τὰ ὅρια τοῦ ἔπους. Θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ περισσοτέραν βεβαιότητα, ἂν ἡ βαθυτέρα καὶ λεπτομερεστέρα ἐξέτασις τῶν ἐπῶν ἔφερεν εἰς φῶς καὶ ἄλλα στοιχεῖα παλαιότερα τοῦ Ι' αἰῶνος. Πρὸς τὸ παρὸν εἶναι δύσκολον μετ' ἀσφαλείας νὰ ὑπερβῶμεν τὸν Διγενῆ, τὸν υἱὸν τοῦ Σαρακηνοῦ ἐμίρου καὶ τῆς Ἑλληνίδος ἀρχοντοπούλας. Οὔτε καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν, ὅπως ὁ Καρολίδης, [2]) ὅτι τὸ ὄνομα *Διγενὴς* προῆλθεν ἐκ τοῦ Διογένης, ἐπιχωριάζοντος ἐν Καππαδοκίᾳ. Τὸ ἐπίθετον *διγενὴς* οὐ μόνον ἀπαντᾶται εἰς τοὺς χρονογράφους τοῦ Ι' αἰῶνος, [3]) ἀλλὰ καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν σύγχρονον τάσιν νὰ γενεαλογῇ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἐκ δύο διαφόρων λαῶν. Ἡ δὲ τάσις αὕτη δὲν εἶναι

[1]) Σελ. 498.

[2]) Σημειώσεις ἔνθ' ἀν. σ. 246.

[3]) Προχείρως ἀναφέρω Συμεὼν τὸν Μάγιστρον (Βόνν. 603), ὅστις περὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου λέγει «διγενὴς δὲ ἦν ἐξ Ἀσσυρίων καὶ Ἀρμενίων».

μόνον ἑλληνική, ἀλλὰ καὶ περσική. Ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος, ὁ Βασίλειος ὁ Α΄ ὁ Μακεδὼν [1]) καὶ εἴ τις ἄλλος εἶναι διγενεῖς, διγενὴς δὲ εἶναι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὸ μέγα σύγχρονον περσικὸν ἔπος τοῦ Firdousi.

Σ. Π. Κ.

Anderson Walter, Novelle popolari sammarinesi publicate ed annotate da—.I. Tartu (Dorpat) 1927. 8ον σ. 24.—II Tartu (Dorpat) 1929. 8ον σ. 80.

Τῇ προτροπῇ καὶ ὁδηγίᾳ τοῦ συγγραφέως οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ διδασκάλισσαι τῆς μικρᾶς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου κατήρτισαν διὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν λαογραφικὴν συλλογήν, τῆς ὁποίας ἓν μέρος, τὰ παραμύθια, δημοσιεύεται εἰς τὰ δύο ἀνωτέρω τεύχη. Ὁ καταρτισμὸς συλλογῆς διὰ μικρῶν παιδίων βεβαίως ἔχει τὰ ἐλαττώματά του, διότι οὔτε αἱ περιγραφαὶ δύνανται νὰ εἶναι ἄρτιαι οὔτε καὶ αἱ ἀφηγήσεις συνεχεῖς καί πως λογοτεχνικαί. Ἐν τούτοις τοῦτο δὲν μειώνει καὶ πολὺ τὴν λαογραφικὴν αὐτῶν χρησιμότητα, ἐνῷ ἀντιθέτως μᾶς δίδει πιστὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὗται κυκλοφοροῦν εἰς τὸν παιδικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἐπηρέασε καὶ ἐπηρεάζει βεβαίως κατά τινα τρόπον τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν. Δημοσιεύονται ἐν τῷ συνόλῳ 56 παραμύθια καὶ εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἕκαστον παραμύθιον καὶ διήγησιν ἀκολουθεῖ σημείωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ καταγράψαντος μικροῦ μαθητοῦ καὶ τοῦ τύπου, εἰς ὃν ἀνήκει κατὰ τὸν πίνακα Aarne. Ἕπεται σημείωσις τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ σχετικῆς μονογραφίας, σημείωσις τῶν παραλλαγῶν, τοῦ πεδίου τῆς γεωγραφικῆς ἐξαπλώσεως καὶ τέλος τῆς ἀρχαιοτάτης γνωστῆς παραλλαγῆς. Οὕτως ἡ ἔκδοσις ἀποβαίνει πρόχειρον καὶ σπουδαῖον βοήθημα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους ἐν γένει περὶ τὰς λαϊκὰς διηγήσεις.

Σ. Π. Κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ

Stegemann Victor, Astrologie und Universalgeschichte. Studien und Interpretationen zu den Dionysiaka des Nonnos von Panopolis. Leipzig-Berlin. B. G. Teubner 1930 (=Στοιχεῖα Heft IX). 8ον σ. VIII+257.

Ἀξιόλογος ἔρευνα διὰ τὰς ἀστρολογικὰς πηγὰς καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ περιέργου πράγματι ποιήματος τοῦ Νόννου, τῶν Διονυσιακῶν. Ὁ

[1]) *Συνεχιστής.* Βόνν. σ. 216 κἑ.... ἐξ ὧν ἐβλάστησεν ἡ βασίλειος αὕτη ρίζα Βασίλειος, πατρόθεν μὲν ἕλκων τὴν ἐξ Ἀρσάκου συγγένειαν, ᾗ προείρηται· ἡ δὲ μήτηρ τῇ τε τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου συγγενείᾳ ἐκαλλωπίζετο καὶ ἀπὸ θατέρου μέρους τὴν Ἀλεξάνδρου ηὔχει λαμπρότητα.

συγγραφεὺς ἐξετάζων πρῶτον τὰ ἀστρολογικὰ τοῦ ποιήματος μέρη ἀνευρίσκει ἴχνη τοῦ Μανέθωνος, τοῦ Μαξίμου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Δωροθέου τοῦ Σιδωνίου. Λαβὼν δ' ἀφορμὴν ἐκ τούτου ἐρευνᾷ καὶ τὸ ζήτημα τῶν χρόνων τοῦ Δωροθέου, τὸν ὁποῖον τοποθετεῖ εἰς τὸν Α΄ μ. Χ. αἰῶνα, καὶ προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν συγκρότησιν τοῦ ἔργου του. Εἰσερχόμενος κατόπιν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς συνθέσεως τῶν Διονυσιακῶν προσπαθεῖ πρῶτον νὰ καθορίσῃ τὰς ἀστρονομικὰς καὶ ἀστρολογικὰς δοξασίας τοῦ Νόννου. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς πρώτας εὑρίσκει ὅτι ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ κυρίως τὰς ἀριστοτελικοστωϊκὰς δόξας, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὸ νόθον περὶ κόσμου ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς πρὸς δὲ τὰς δευτέρας, ἵνα σαφηνίσῃ αὐτάς, καταρτίζει πίνακα κατὰ πλανήτας, ἐξετάζων δὲ τὰ τῆς σφαίρας τοῦ Νόννου προσπαθεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ ταύτην καὶ διὰ σχεδίου ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν σφαῖραν τοῦ Ἱππάρχου. Ἔπειτα ἐρευνῶν τὴν σύνθεσιν τοῦ ὅλου ἔπους εὑρίσκει ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον μυθολογικὸν συγκρότημα, ἀλλ' ἔχει βαθύτερον σκοπόν, νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου ὡς προδιαγεγραμμένην ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ καὶ καθωρισμένην ὑπὸ τῆς κινήσεως τῶν ἄστρων, πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ τῶν *Κύρβεων* τῆς Ἁρμονίας (σ. 122-205), ὅπου πράγματι ὁ Νόννος συνάπτει τὴν ἱστορικὴν τοῦ κόσμου περίοδον πρὸς τὰ ζῴδια. Ἐν παραρτήμασιν ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ τῶν χόνων τοῦ Νόννου, τῆς τεχνικῆς συνθέσεως τῶν Διονυσιακῶν, ἣν εὑρίσκει ἀκόλουθον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Μενάνδρου (περὶ ἐπιδεικτικῶν), καὶ περὶ τῶν Θηβῶν ὡς οὐρανίου πόλεως.

Μολονότι δύσκολον εἶναι νὰ συμμερισθῇ τις τὴν θεμελιώδη γνώμην τοῦ συγγραφέως ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τοῦ ποιήματος τοῦ Νόννου, ἡ ἔρευνα ὅμως αὐτοῦ ἐν ταῖς λεπτομερείαις εἶναι πράγματι γονιμωτάτη, θέτει δὲ καὶ πολλάκις καὶ λύει πειστικῶς ἀρκετὰ ζητήματα, σχετικὰ πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ τὸ ποίημα. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη περισσοτέρας σαφηνείας, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ παρανοήσεων. Ἀναφέρω δύο παραδείγματα. Ὁ συγγραφεὺς προκειμένου περὶ τῆς μορφῆς τοῦ κόσμου κατὰ τὸν Νόννον ὀρθῶς σημειώνει (σ. 24) ὅτι αὕτη εἶναι σφαιρικὴ (Der Kosmos des Nonnos ist seiner *Form* nach eine *Kugel*). Ἐν τούτοις ὀλίγον κατωτέρω (σ. 25) ἐξ ἄλλου χωρίου ὁρμώμενος γράφει ὅτι «ὁ κόσμος εἶναι *τετράπλευρος* (seine *Form* ist *vierseitig*), ἢ ὅπερ ἐν σχέσει πρὸς τὰ τέσσαρα ἄκρα σημαίνει τὸ αὐτό, ἀπὸ τέσσαρα μέρη δεδεμένος (nach vier Seiten verbunden) (τετράζυξ)». Παρατηρεῖ δὲ ὅτι

ἡ διδασκαλία αὕτη ἐπέδρασε καὶ περαιτέρω ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ γραμματικοῦ Γάζης, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ κόσμος νοεῖται ὡς ἀπ' εὐθείας ἐκ τούτων, δηλ. τῶν ἄκρων, γενόμενος (bei Johannes von Gaza wird der Kosmos direkt aus diesen entstanden gedacht). Τὰ πράγματα ὡς ἀσαφῶς ἐκτίθενται παρέχουν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἐντύπωσιν ἀντιφάσεως πρὸς τὰ προηγούμενα, ὅπου ῥητῶς λέγεται ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ κόσμου εἶναι σφαιρική. Ὁ συγγραφεὺς ἀντὶ νὰ εἴπῃ ὅτι «ἡ μορφὴ τοῦ κόσμου εἶναι τετράπλευρος» ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ *τετράπλευρος* τοῦτο, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν *μορφὴν τοῦ κόσμου*, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι σφαιρική, ἀλλὰ δηλοῖ ἁπλῶς τὴν τέταρτα διαίρεσιν τῆς περιφερείας αὐτοῦ κατὰ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ὅπως ἀκριβῶς λέγεται καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὀλίγον ἀνωτέρω (σ. 24) παρατεθὲν χωρίον (2,246 κἑ.).

ὅθι πέζα παλίμπορος ὠκεανοῖο
τέτρακα τεμνομένην περιβάλλεται ἄντυγα κόσμου.

Ἀσαφὲς δὲ εἶναι καὶ τὸ λεγόμενον περὶ τῆς γνώμης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γάζης ὅτι εὐθὺς ἐκ τῶν τεσσάρων ἄκρων ἀπετελέσθη ὁ κόσμος. Ὁ Ἰωάννης ὁμιλεῖ περὶ *συνοχῆς* καὶ οὐχὶ περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου·

τέσσαρα δ' ἄκρα τέθηλεν, ὅτι πρωτόσπορος αἰὼν
φωσφόρος, ἕσπερα νῶτα, μεσημβριάς, ἄρκτος ἐτύχθη
ἐκ νοερῶν πισύρων ξυνοχὴν κόσμοιο τελέσσας. (I 35-38). [1])

Ἡ αὐτὴ ἀσάφεια παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως ὅτι πρόκειται οὐχὶ περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ὠκεανοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῶν στωϊκῶν, συγχέει περισσότερον τὰς εἰκόνας. Παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἔρευνα τοῦ συγγραφέως ἀποτελεῖ συμβολὴν σπουδαιοτάτην διὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τοῦ περιέργου τούτου ποιήματος τοῦ φθίνοντος ἢ μᾶλλον τοῦ ἐκκεχριστιανισμένου ἑλληνισμοῦ. [2])

Σ. Π. Κ.

---

[1]) *Johannes von Gaza* und *Paulus Silentiarius* erkl. von Paul Friedländer. Leipzig-Berlin 1912 σ. 137.

[2]) Εἰς τὴν ἐν σ. 541 ἀναφερομένην περὶ τοῦ πόλου βιβλιογραγίαν θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἡμετέρα ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἑφταπάρθενος χορὸς* ἐν Ἡμερολογίῳ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1925 σ. 489-511 πραγματεία.

Staehle Karl, Die Zahlenmystik bei Philon von Alexandreia. Leipzig-Berlin 1931. 8ον σ. VI+92.

Εἶναι γνωστὸν ὁπόσην σημασίαν ἔσχε καὶ διὰ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θρησκείαν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, ἡ ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων ὁρμηθεῖσα ἀριθμολογία. Σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν σχετικῶν ἔργων κατεῖχε τὸ ἀπολεσθὲν δυστυχῶς περὶ ἀριθμῶν ἔργον τοῦ Φίλωνος. Τὴν ἀνασυγκρότησιν τούτου ἐπιχειρεῖ ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς συναγωγῆς τῶν χωρίων τοῦ Φίλωνος, τὰ ὁποῖα, ἐγκατεσπαρμένα εἰς διάφορα ἄλλα αὐτοῦ ἔργα, παρέχουσι ἀρκετὰ σαφῆ ἰδέαν περὶ τοῦ ἀπολεσθέντος ἔργου. Ἡ συναγωγὴ γίνεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς, παρατιθεμένων καὶ τῶν σχετικῶν παραλλήλων ἐξ ἄλλων συγγραφέων καὶ δὴ τοῦ Λυδοῦ, τοῦ ὁποίου κυρία πηγή, ὄχι ἡ μόνη, ὡς ὀρθῶς ἀναγνωρίζει ὁ συγγραφεύς, ἦτο ὁ Φίλων. Ἡ διάταξις εἶναι λίαν εὐεπισκόπητος καὶ καθιστᾷ τὸ ἔργον λίαν εὔχρηστον. Τῆς συλλογῆς ὁ συγγραφεὺς προτάσσει εἰσαγωγήν, ἐν ᾗ ἐξετάζει τὰ τῶν πηγῶν τοῦ Φίλωνος, στηριζόμενος δὲ κυρίως εἰς τὰς ἐργασίας Robbins δέχεται ὡς πηγὴν οὐχὶ τὸ ὑποτιθέμενον τοῦ Ποσειδωνίου ὑπόμνημα εἰς τὸν Τίμαιον τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ συναγωγήν τινα ἀριθμολογικὴν τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Τροποποιεῖ ὅμως τὴν γνώμην τοῦ Robbins κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν δέχεται πλείονας διασκευὰς τῆς συναγωγῆς, ἀλλὰ διάφορον αὐτῆς χρῆσιν παρὰ τῶν διαφόρων συγγραφέων, τῶν χρησιμοποιησάντων αὐτήν. Τίς ἔχει δίκαιον δὲν δύναται ἀσφαλῶς νὰ κριθῇ. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ ἄριστον βοήθημα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἀριθμολογίαν, διότι παραλληλίζει ἐκτὸς τῶν γνωστικῶν, πάσας τὰς ἀρχαίας περὶ αὐτῆς πηγάς.

Σ. Π. Κ.

Peek Werner, Der Isishymnus von Andros und verwandte Texte. Weidmannsche Buchhandlung. Berlin 1930. 8ον σ. VI+159.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπιχειρεῖ νέαν ἔκδοσιν τοῦ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἄνδρου ὕμνου τῆς Ἴσιδος. Προτάσσεται ἐξιστόρησις τῶν κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὰς ἐκδόσεις αὐτῆς, ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον, ἀρκετὰ βελτιωμένον κατόπιν νέας ἀντιβολῆς, ἕπονται ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα, ἐξετάζεται ἀκολούθως ἡ μορφὴ τοῦ ὕμνου ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἀπόψεις, ἐπιτάσσονται δ' ἐν τέλει τὰ συγγενῆ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν Κύμης, Ἴου, Κυρήνης, Γόμφων, Κίου καὶ τῶν συγγραφέων Διοδώρου καὶ Μεσομήδους κείμενα. Τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως μετὰ τῆς σχετικῆς ἐργασίας τοῦ Roussel περὶ τοῦ ἐκ Κύμης ὕμνου (Rev. d. Ét. grecques 1929) ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἰδιορρύθμων τούτων ἑλληνιστικῶν κειμένων.

Σ. Π. Κ.

Flavii Arriani, Quae exstant omnia ed. A. G. Roos. Vol. II. Scripta minora et fragmenta. Adjectae sunt tres tabulae geographicae. Lipsiae B. G. Teubner 1928. 8ον σ. LII+324.

Ἀρίστη κριτικὴ ἔκδοσις τῶν μικροτέρων ἔργων τοῦ Ἀρριανοῦ: Ἰνδικῆς, Κυνηγετικοῦ, Περίπλου τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Τέχνης τακτικῆς, Ἐκτάξεως κατὰ Ἀλανῶν. Εἰς ταῦτα ὁ ἐκδότης προσέθεσε καὶ τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Φυσικῶν, τῶν Βιθυνικῶν, Παρθικῶν, τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον καὶ ἄλλα τινά, ἔτι δὲ καὶ τὴν πρὸς Γέλλιον ἐπιστολήν. Λεπτομερεῖς πίνακες διευκολύνουσι τὴν χρῆσιν. Νέας ἀναγνώσεις παρέχει ὁ ἐκδότης εἰς τὸ ἐκ τοῦ κώδικος Vatic. graec. 495 fol. 230ʳ ἀπόσπασμα τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον, νέα δ' ἀποσπάσματα ἀνευρίσκει παρὰ τῷ Σουΐδᾳ. Ὡς πρὸς τὸ κείμενὸν ὁ ἐκδότης ὀρθῶς ποιῶν παρακολουθεῖ τὴν παράδοσιν τῶν κωδίκων ἀποφεύγων τὰς αὐθαιρέτους μεταβολὰς πρὸς πλήρη γραμματικὴν ἐξομοίωσιν τῆς φράσεως πρὸς τὴν ἡροδότειον ἢ τὴν ἀττικήν.

Σ. Π. Κ.

Chorjcii Gazaei, Opera. Rec. Richardus Foerster, editionen confecit Eberhardus Richtsteig. Lipsiae Teubner 1929. 8ον XXXVI+576.

Ἀπὸ ἐτῶν ὁ Foerster, ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν σοφιστῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λιβανίου, εἶχεν ἐκδώσει σποραδικῶς ἀρκετὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Γαζαίου σοφιστοῦ. Παρίστατο ὅμως πάντως ἡ ἀνάγκη τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν εἰς μίαν ἔκδοσιν, ὅπως καταστῶσιν εὔχρηστα, καὶ ταύτην εἶχεν ἤδη ἑτοίμην, ὅτε κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος. Εὐτυχῶς τὸ ἔργον δὲν ἔμεινεν ἀδημοσίευτον. Ὁ Eberhard Richtsteig συνεπλήρωσε καὶ αὐτὸ καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως, ἥτις ἐγένετο μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Ἡ ἔκδοσις ἔχει σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ τούτου τοῦ ρήτορος, ὅστις ἐθεωρεῖτο πρότυπον ὕφους παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς πολυαρίθμους καὶ διὰ τοὺς μελετῶντας τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν βίον τῶν τελευταίων αἰώνων, ὅστις εἶναι καὶ ἡ πηγὴ τοῦ νεοελληνικοῦ, σπουδαιοτάτας πληροφορίας ἐκ τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ πολιτισμοῦ.

Σ. Π. Κ.

Aristophanis, Cantica digessit, stropharum popularium appendiculam adjecit Otto Schroeder. Editio altera correctior anastatice magnam partem iterata. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri MCMXXX. 8ον σ. 103.

Δευτέρα ἔκδοσις τῶν χορικῶν τοῦ Ἀριστοφάνους ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς μετρικοῦ Otto Schroeder. Αἱ ἐκδόσεις αὗται σκοπὸν κυρίως ἔχουν νὰ διαφωτίσουν τὴν μετρικὴν σύνθεσιν τῶν χορικῶν ᾀσμάτων,

συναφῶς ὅμως δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ κείμενον, τοῦ ὁποίου οὕτω γίνονται καταφανεῖς πολλαὶ ἄλλως δυσδιάκριτοι ἀτέλειαι. Ἡ δευτέρα αὕτη ἔκδοσις εἶναι, ὡς ἄλλως λέγεται, κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος ἀνατύπωσις τῆς πρώτης, περιέχει ὅμως καὶ βελτιώσεις, ὄχι ὅμως ὅσας θὰ ἐπεθύμει ὁ ἐκδότης.

Σ. Π. Κ.

Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit herausgegeben von den Akademien der Wissenschaften in München und Wien. Reihe A: Regesten. Abteilung I: Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches bearbeitet von Franz Dölger. 3. Teil: Regesten von 1204-1282. Verlag von R. Oldenbourg. München und Berlin. 4ον σ. VI+77.

Εἰς τὸ τρίτον τοῦτο τεῦχος τοῦ Corpus τῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων περιλαμβάνεται ἡ ἐν περιλήψει ἀναγραφὴ τῶν ἐγγράφων τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1204-1282. Ἡ ἐργασία ἐγένετο μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς ὅπως καὶ εἰς τὰ προηγούμενα τεύχη ὑπὸ τοῦ Franz Dölger, ὅστις εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶχε νὰ λύσῃ καὶ ἀρκετὰ χρονολογικὰ ζητήματα, σχετικὰ πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐγγράφων. Ὡς προεργασίαι τῆς ἐκδόσεως ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῶσι δύο πραγματεῖαι τοῦ ἐκδότου, δημοσιευθεῖσαι ἐν Byz. Zeitschr. τόμῳ 27 καὶ 28: Chronologisches und Prosopographisches zur byzantinischen Geschichte des XIII. Jh. καὶ Die Kaiserurkunden des Johannes-Theologos Klosters auf Patmos.

Σ. Π. Κ.

Jean Moschos, Morceaux choisis du Pré spirituel avec un aperçu sur l'auteur, une introduction a l'étude de la koinê, une traduction, des notes et un index par D.-C. Hesseling. Paris 1931. (Collection de l'Institut Néo-hellénique de l'Université de Paris. Fasc. 9). 8ον σ. 134.

Γαλλικὴ ἔκδοσις τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον Bloemlezing uit het Pratum spirituale van Johannes Moschus. Utrecht 1916. ἐκδοθέντος ἔργου τοῦ διαπρεποῦς νεοελληνιστοῦ Hesseling. Τὸ ἔργον εἶναι κυρίως γλωσσικόν. Ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ δὴ τῶν νεωτέρων αὐτῆς φάσεων δείγματα γλώσσης τοῦ ϛ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀναμείκτου ἐκ στοιχείων λογίων καὶ δημοτικῶν, καὶ ὡς τοιαῦτα ἐξέλεξε τεμάχια ἐκ τοῦ Λειμωναρίου τοῦ Ἰωάννου Μόσχου τοῦ Εὐκρατᾶ. Ἡ ἐκλογὴ εἶναι λίαν ἐπιτυχής. Διότι, καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, ὁ Μό-

σχος παρουσιάζει γλῶσσαν, ἡ ὁποία δὲν ἀπεσπάσθη μὲν εἰσέτι τῆς ἀρχαίας καὶ εἶναι ἐν πολλοῖς λογία, εἶναι ὅμως ἐξ ἄλλου εἰς πολλὰ προάγγελος τῆς νέας ἑλληνικῆς, ὡς λαλεῖται σήμερον. Τῶν δημοσιευομένων κειμένων προτάσσεται βιογραφία τοῦ συγγραφέως, τοῦ ὁποίου ἑρμηνεύεται ὀρθῶς τὸ ἐπώνυμον *Εὐκρατᾶς*, ἀκολουθοῦν κατόπιν σκέψεις καὶ γνῶμαι ἀξιολογώταται περὶ τῆς γενέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς κοινῆς καὶ σύντομος ἀναγραφὴ τῶν γλωσσικῶν ἰδιορρυθμιῶν τοῦ Ἰωάννου. Ὁ συγγραφεὺς τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἐκ τῆς ἀττικῆς προελεύσεως τῆς κοινῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Kretschmer, ἀξία δὲ ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ἡ γνώμη του ὅτι ἡ λῆξις αὐτῆς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἡράκλειον χρόνους καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς χρόνους τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων. Τὸ βιβλίον μὲ τὴν σαφήνειαν, ἡ ὁποία διακρίνει τὸν συγγραφέα, εἶναι λίαν ἀξιανάγνωστον διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς κοινῆς.

Σ. Π. Κ.

Matakiewicz Helena, De terra matre a Graecis culta. Seorsum impressum ex comment. philolog. Eos XXXI 1928. Leopoli 1928. 8ον σ. 337-68.

Ἡ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Dieterich ὅτι παρὰ τοῖς Ἕλλησι οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ ἐλατρεύθη ἡ γῆ πρὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, καὶ ἡ λατρεία δὲ αὕτη ὅτι ὀφείλεται εἰς φιλοσοφικὴν ἢ μᾶλλον ποιητικὴν ἀφαίρεσιν. Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ συμπέρασμά της προσπαθεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ κατ' ἄλλον ἢ ὡς συνήθως τρόπον τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων, εὐφυῆ μὲν πραγματικῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ πειστικόν. Καὶ διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς ἓν μόνον παράδειγμα, τὸ ἀρχαιότατον, ἡ ἐκμηδένισις τῆς παρ' Ὁμήρῳ μαρτυρίας (Γ 103) μὲ τὸν λόγον ὅτι ἀποτελεῖ συνήθη φρασεολογίαν ὅρκου δὲν εἶναι ὀρθή. Ὁ ὅρκος ἐν ἀρχῇ βεβαίως εἶναι πρᾶξις μαγική, πολὺ ταχέως ὅμως, εὐθὺς μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν προσωπικῶν θεῶν, ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τούτων. Ἡ δὲ μνεία τῆς Γῆς παρὰ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Δία καὶ ἡ θυσία εἰς αὐτὴν ἀρνὸς μελαίνης δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν σχῆμα λόγου. Τὴν συγγραφέα παρέσυρεν εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτῆς ὀλίγον δεδηλωμένος ἀνθρωπομορφικὸς χαρακτὴρ τῆς θεᾶς, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κοινὸν γνώρισμα τῶν φυσικῶν θεοτήτων, αἱ ὁποῖαι δὲν παύουν διὰ τοῦτο νὰ εἶναι διὰ τὸν λαὸν θεότητες. Εἰς τὴν ἰδίαν περίπου κατηγορίαν πρὸς τὴν γῆν εὑρίσκεται καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, τῶν ὁποίων θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτῶν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν θεότητα.

Σ. Π. Κ.

Παπανούτσου Ε. Π., Περὶ τέχνης. Ἡ ὀρθὴ μέθοδος στὴν ἔρευνα τῆς τέχνης—Τέχνη καὶ πραγματικότητα—Ἡ οὐσία τῆς τέχνης—Ἡ ἐξήγηση τῆς τραγωδίας—Ἡ τέχνη ὡς ἔργο—Ἡ τέχνη ὡς προσπάθεια—Τὰ κριτήρια τῆς τέχνης—Ἡ τέχνη μέσα στὴν ὁλότητα τοῦ πνεύματος—Ἡ ἱστορικὴ τύχη τῆς τέχνης—Στὰ σύνορα τῆς τέχνης—Ἐπέκεινα τῆς τέχνης. Ἀλεξάντρεια. Ἀθήνα 1930. 8ον σ. 255.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου ἐξαγγέλλει ἡ μακροτάτη ἐπιγραφή. Δὲν εἶναι ὁ κατάλληλος τόπος ἐδῶ νὰ κρίνωμεν τὴν ἀξιόλογον προσπάθειαν τοῦ συγγραφέως. Ἔχομεν μόνον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἄρνησις αὐτοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὕπαρξιν τῆς τέχνης εἰς τοὺς πρωτογονικοὺς λαοὺς εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν πραγματικότητα. Τὸ ἔργον τοῦ φιλοσόφου ἢ ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ εἶναι νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ γεγονότα, τὴν πραγματικότητα, καὶ ὄχι νὰ ἀρνῆται τὰ πράγματα, ὅταν δὲν συμβιβάζωνται πρὸς τὰ θεωρητικὰ κατασκευάσματά του. Τὸ βιβλίον τοῦ Ernst Grosse, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀντλεῖ ὁ συγγραφεύς, εἶναι ἄριστον, ἀλλὰ ἔχει παλαιωθῇ πρὸ καιροῦ.

Σ. Π. Κ.

Argenti Ph. P., The massacres of Chios described in contemporary diplomatic reports. Ed. with an introduction. John Lane. The Bodbey Head Ltd. 1932. 8ον σ. XXXIV+242.

Ὁ συγγραφεύς, ἐξ ἀρχοντικῆς γενεᾶς τῆς Χίου καταγόμενος, ἀσχολεῖται ἀπὸ ἐτῶν μετὰ μεγάλου ζήλου περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Πρῶτον προϊὸν τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀνωτέρω ἔργον, ἀναφερόμενον εἰς ἓν ἀπὸ τὰ τραγικώτερα γεγονότα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἀρκετὰ γνωστὴ εἰς τὰς γενικὰς αὐτῆς γραμμάς, ἔχει ἀκόμη ἀνάγκην διαφωτίσεως εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ τοῦτο μόνον ἀπὸ τὰς ἀνεκδότους καὶ δὴ τὰς ἀρχειακὰς πηγὰς δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν. Αἱ ἑλληνικαὶ πηγαὶ ὅσημέραι γίνονται γνωστότεραι, παραμένουν ὅμως εἰσέτι ἄγνωστοι αἱ εὐρωπαϊκαί, τὰ ἀρχεῖα τῶν Ὑπουργείων τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἡ διπλωματικὴ ἱστορία τοῦ ἀγῶνος θέλει σαφηνισθῇ, ἀλλὰ καὶ διάφορα ἐπὶ μέρους γεγονότα. Ὡς πρώτη συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τούτων ἐμφανίζεται τὸ ἔργον τοῦ Ἀργέντη.

Τὸ ἔργον περιλαμβάνει ἔγγραφα τῶν Ὑπουργείων τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Πρωσσίας, Αὐστρίας, Νεαπόλεως, Σαβοΐας καὶ Τοσκάνας, Ὁλλανδίας καὶ Ἱσπανίας. Εἰς ταῦτα προστίθεν-

ται ἑλληνικά τινα ἰδιωτικὰ τῆς οἰκογενείας Ράλλη καὶ περιγραφαὶ συγχρόνων ἐφημερίδων, τῶν Moniteur Universel καὶ Spectateur d' Orient. Τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐγγράφων προτάσσεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μακρὰ εἰσαγωγή, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνοψίζονται τὰ ἐκ τῶν ἐγγράφων προκύπτοντα διδάγματα. Διὰ τῶν δημοσιευομένων ἐγγράφων συμπληροῦται ἡ γνῶσις τῶν κατὰ τὴν μεγάλην χιακὴν τραγῳδίαν καὶ ἐξ ἐπισήμων εὐρωπαϊκῶν ἐγγράφων καὶ σαφηνίζονται τὰ ἐλατήρια αὐτῆς.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς σημασίας ταύτης τὸ ἔργον ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως ἐν Χίῳ, καθ' ὅσον μεταξὺ τῶν δημοσιευομένων ἐγγράφων περιλαμβάνεται καὶ ἀναφορὰ τοῦ ἐν Χίῳ ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας Céleste Étienne David πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας de Chateaubriand, συνταχθεῖσα τῷ 1824, ἐν τῇ ὁποίᾳ τῆς περιγραφῆς τῶν καταστροφῶν προτάσσεται σπουδαιοτάτη ἔκθεσις, ἀφορῶσα εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν τῆς νήσου καθὼς καὶ εἰς τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς καταστροφῆς. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἀποδεικνύεται ἡ μεγάλη συμβολὴ τῶν Χίων ἐμπόρων καὶ ἐπιχειρηματιῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τοὺς ἀμέσως πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνους καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν πρὸς τοὺς ναυτικοὺς τῆς Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν. Οὕτως ἡ Χίος ἐμμέσως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ ναυτικοῦ τῶν τριῶν τούτων ἡρωϊκῶν νήσων, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία.

Σ. Π. Κ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Actes du IIIem Congrès international d'études byzantines (Session d'Athènes, Octobre 1930) edités par les soins de Anast. C. Orlandos. Athènes 1932. 8ον 423.

Ἀρχαιολογικὸν δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Τόμος 11. 1927-28. Ἐν Ἀθήναις 1930. 4ον σ. 134+66.

—Τόμος 12. 1929. Ἀθῆναι 1932. 4ον σ. 237+32.

Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Bd. XXX Basel 1930. 8ον σ. 168.

—Bd. XXXI. Heft. 1. 1931. 8ον.

Budkavlen: Organ für brages sektion för folklivsforskning och institutet för nordisk etnologi vid Abo Akademi under redaktion av V. Wilman. Abo. Τομ. VII (1928). 8ον σ. 127. VIII. 1929. 8ον σ. 52.—av Gabriel Nikander. IX (1930). 8ον 127.

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. LX. Band. 1930. 4ον σ. 414.—LXI. 1931. I-V. Heft. σ. 322.

Ἀγαλλοπούλου Χρ. Ν., Ἡ προστασία τοῦ ἀσθενοῦς ναυτικοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1931. 8ον σ. 121.

Αἰγινήτου Βασ., Ἔκθεσις τῶν ἐπὶ τῆς πρυτανείας αὐτοῦ κατὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔτος 1926-1927 πεπραγμένων. Ἐν Ἀθήναις 1931. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. 8ον σ. 45.

Ἀλιβιζάτου Ἀμίλκα Σ., Εἰς μνημόσυνον Adolf von Harnack λόγος. Ἀθήναις 1931. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. 8ον. σ. 30.

Anantos K., Die Erforschung der heutigen Ortsnamen in Griechenland. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ περ. Zeitschrift für Ortsnamenforschung V σ. 62-70.

Ἀναγνωστοπούλου Γεωργ., Ἡ λατινικὴ γλῶσσα. Ἀθῆναι 1931. 8ον σ. 69. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.

Ἀναγνωστοπούλου Ν. Η., Ὁ ἑλληνικὸς καπνὸς καὶ ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ. Ἀθῆναι 1932. 8ον σ. 120.

Anderson Walter., Der Schwank vom Alten Hildebrand. Eine vergleichende Studie. Dorpat 1931. 8ον σ. XIV+329. Θὰ κριθῇ.

—Über P. Jensens Methode der vergleichenden Sagenforschung. Dorpat 1930. 8ον σ. 48.

Βιζουκίδου Περικ., Τὸ νομοθετικὸν πρόβλημα. Λόγος πρυτανικός. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1932. 8ον σ. 35.

—Ἡ πρώτη πεντετηρίς. Λόγος ἀκαδημεικός. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1931. 8ον σ. 16.

Βορέα Θεοφίλου, Ἀκαδημεικά. Τόμος πρῶτος. Λογική. Ἐν Ἀθήναις 1932. 8ον ιβ'+280.

—Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἑλλάς. Λόγος. Ἀθῆναι 1930. (Παν. Ἀθ.). 8ον σ. 22.

—Ἔκθεσις τῶν ἐπὶ τῆς πρυτανείας αὐτοῦ κατὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔτος 1929-1930 πεπραγμένων. Ἐν Ἀθ. 1931. (Παν. Ἀθ.). 8ον σ. 43.

Βορέα Θεοφ.-Ἀμάντου Κ., Λόγοι ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῇ 25 Μαρτίου 1930 ρηθέντες. Ἐν Ἀθ. 1930. (Παν. Ἀθ.). 8ον σ. 21.

Βορέα Θεοφ.-Μπαλάνου Δ. Ε., Λόγοι εἰς μνήμην τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων τροφίμων τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις [1931]. (Παν. Ἀθ.). 8ον σ. 13.

Boyazoglu Alexandre J., Contribution à l'étude de l'économie rurale de la Grèce d'après guerre. Paris 1931. 8ον σ. VI+268.

—Agricultural credit. London 1932. 8ον σ. 34+267.

Dawkins R. M, The Recent Study of Folk-lore in Greece. (Extract from Papers and Transactions of the Jubilee Congress of the Folk Lore Society). σ. 121-138.

—Presidential Address. Folk-Memory in Cret. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ περιοδ. Folk-Lore. τόμ. XLI (1930) σ. 11-42.

Δένδια Μιχ. Α., Τὸ κράτος δικαίου καὶ αἱ πράξεις κυβερνήσεως. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Β'. τόμου τῆς Ἐπετ. τῆς Σχολ. τῶν νομ. καὶ οἰκον. ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπ. Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 173.

Dendias Michel, Le renforcement des pouvoires du chef de l'état dans la démocratie parlementaire. Paris 1932. 8ον σ. 137.

Δυοβουνιώτου Κωνσταντίνου, Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ Γρηγόριος ὁ Να-

ζιανζηνὸς ὡς φοιτητὴ τοῦ ἀρχαίου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Λόγος. Ἐν Ἀθήναις 1913. (Παν. Ἀθ). 8ον σ. 30.

Εὐαγγελίδου Δημ., Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἠπείρου. Ἐκ τῶν Ἠπειρωτικῶν χρονικῶν. Ἐν Ἰωαννίνοις 1931. 8ον σ. 258-76.

—Πρωτοβυζαντινὴ βασιλικὴ Μυτιλήνης. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου 1930-31. 4ον σ. 40.

Gaertringen Hiller v. Rodos. Sorderabdruck aus Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie. Stuttgart 1930. 8ον σ. 733-839.

Gayton A. H. The Uhle Collections from Nieveria. California. 1927. 8ον σ. 305-29.

—Yokuts and Western Mono pottery-making. California. 1929. 8ον σ. 239-255.

—The Ghost Dance of 1870 in South-Central California. 1930. 8ον σ. 57-82.

Handel Jac., Sententiae horatianae cum Veteris Testamenti locis comparatae. Seorsum impressum ex comment. philolog. Eos XXXI 1928. Leopoli 1928. 8ον σ.501-4.

Χατζιδάκι Γ. Ν. Περὶ τῆς παρ' Ὁμήρῳ χρήσεως τῆς ἰωνικῆς καὶ αἰολικῆς διαλέκτου. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 7, 1932 σ. 185-93.

Helm Rudolf, Untersuchungen über den auswärtigen diplomatischen Verkehr des römischen Reiches im Zeitalter der Spätantike. Berlin 1932. 8ον σ. 375-436.

Höeg Carsten, Johan Ludvig Heiberg. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Jahresbericht für Altertumswissenschaft. Bd. 233 B. 8ον σ. 38-77.

Ἰμβριώτη Γιάννη, Μορφολογικὴ ψυχολογία. Συστηματικὴ καὶ κριτικὴ μελέτη. Τεῦχος Α'. Ἀθῆναι 1932. 8ον 128+ς'.

—Ἡ παθολογικὴ μνήμη. Ψυχολογικὴ μελέτη. Ἀθήνα 1931. 8ον σ. 173.

Κακριδῆ Ἰω. Θ. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν τόμ. 3 σ. 197-99.

—Μυθολογούμενα. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1931) σ. 221-234.

—Ἡ σκηνὴ τῶν νηρηίδων εἰς τὸ Σ τῆς Ἰλιάδος. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΜΒ' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν Ἀθ. 1930. 8ον σ. 66-78.

—Ὁμηρικὰ καὶ μυθολογούμενα. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Β'. τόμ. τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφ. Σχολ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 54.

Κακριδῆ Ι. Θ.-Πολίτου Λίνου Ν.-Παπακωνσταντίνου Θ. Φ., Μετρική. Ἀρχαία ἑλληνική. - Λατινική. - Νεοελληνική. - Ξένων γλωσσῶν. Ἀθῆναι 1931. (Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία). 8ον σ. 70.

Kakridis Joh. Theoph., Τιθωνός. Sonderabdruck aus «Wiener Studien» XLVIII Bd. 1. Heft. 8ον σ. 25-38.

—Die Niobesage bei Homer. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Rheinisches Museumf für Philologie. Neue Folge. LXXIX. 8ον σ. 113-22.

—Die Pelopssage bei Pindar. Sonderdruck aus Band LXXXVH. et 4. Leipzig 1930. 8ον σ. 463-77.

Καραθεοδωρῆ Κ., Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου 1930. 8ον σ. 39.

Κασιμάτη Γρηγ. Π., Ἡ νομικὴ φύσις τοῦ γάμου. Εἰσαγωγικὸν μάθημα εἰς τὴν μελέτην τοῦ συγχρόνου οἰκογενειακοῦ δικαίου. Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 20.

Kelly Isabel T., Peruvian Cumbrous bowls. California 1930. 8ον σ. 325-341.

—The carver's art of the Indians of Northwestern California. California [1930]. 8ον σ. 343-360.

—Yuki Basketry. California 1930. 8ον σ. 421-444.

Κεραμοπούλου Ἀντ., Ὑπὸ τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ δελτίου 1929. 1931. 4ον σ. 73-101.

—Ἀρχαῖον μεταλλεῖον ἐν Βλάστῃ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 6, 1931. 8ον σ. 7.

—Volustana-Βάλλας στενά. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 6, 1931. 8ον σ. 314 (1-7).

—Ὑπὸ τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ δελτίου 1929. 4ον σ. 73-101.

Κοντοῦ Π. Η., Δασικοὶ συνεταιρισμοί. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ὑπὸ ἔκδοσιν Δασικῆς πολιτικῆς. Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 40.

Κουρουνιώτη Κ., Τὰ πλοῖα τοῦ Καλιγούλα εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης τοῦ Νέμι. Μία μεγαλειώδης ἀρχαιολογικὴ ἐπιχείρησις. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1931. 8ον σ. 117-128.

Κυριακίδου Στίλπωνος, Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ χριστιανισμός. Λόγος πανηγυρικός. Προτάσσεται προσφώνησις Περικλ. Κ. Βιζουκίδου πρυτάνεως. Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 30.

Κυριακοπούλου Ἠλία Γ., Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου. Θεσσαλονίκη 1930. 8ον σ. 62.

Κωνσταντοπούλου Κωνστ. Μ., Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα. Συλλογὴ Ἀναστασίου Κ. Π. Σταμούλη. Μετὰ τεσσάρων φωτοτυπικῶν πινάκων. Ἀθήνησι 1930. 4ον σ. 36 πίν. 4.

—Γεώργιος Μανιάκης. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1932. 8ον σ. 69-80.

—Ἐπιγραφὴ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Μαγκούτη. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Η' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1931. 8ον σ. 244-255.

—Γουσταῦος Schlumberger. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν τόμ. Β'. 8ον σ. 487-91.

—Στρατηγὸς Κρήτης. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1929. 8ον 316-20.

Loeb Edwin M., Pomo Folkways. California 1926. 8ον σ. 149-405.

Longus, Pastorales. Édition critique Antoine Kairis. Athènes 1932. 8ον σ. XV+159.

Μαζαράκη Γερασίμου Γ., Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐκδίδοται ἐπιμελείᾳ Εὐγενίου Μιχαηλίδου. Ἀλεξάνδρεια 1932. 8ον λβ+690.

Μαυρογορδάτου Μ. Ι. - Χαμουδοπούλου Α. Χ., Ἡ Μακεδονία. Μελέτη δημογραφικὴ καὶ οἰκονομική. Θεσσαλονίκη 1931. 8ον σ. 178.

Medonça Uriel de, Le cabalist. Roman. Paris. 1931. 8ον 185.

—Les mœurs et les croyances du peuple Grec. Extrait [de la Revue anthropologique]. 1932. 8ον σ. 20.

Μελισσηνοῦ Κ., Λόγος περὶ τῆς ἀπὸ ἐπιστημονικῆς καὶ διδακτικῆς ἀπόψεως καταστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου τὴν σήμερον καὶ τῶν ἀναγκαίων μέσων δι' ὧν θὰ καταστῇ τοῦτο ἐφάμιλλον πρὸς τὰ ἐν Ἑσπερίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1931. (Παν. Ἀθηνῶν). 8ον σ. 24.

Μιχαηλίδου Νουάρου Μ. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου. Ἀθῆναι 1932. 8ον σ. 294.

Μπαλάστζιφ Γεωργ. Δ., Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος καὶ τὸ ἱδρυθὲν τῇ συνδρομῇ αὐτοῦ κράτος τῶν Ὀγούζων παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου. Σόφια 1930. 8ον σ. 26.

Μπέρτου Νικολάου, Τζιότο. Ἀθῆναι 1931. 8ον σ. 184.

Papanutzos Ev., Das religiöse Erleben bei Platon. Tübingen 1926. 8ον 107.

Perakis N., Contribution a l'étude des plaques panchromatiques. Laboratoire de Physique de l'Université de Salonique. Extrait de «Le Journal de physique et de radium». 1931. 8ον σ. 12.

Pfister Fr., Schwäbische Volksbräuche, Feste und Sagen. Augsburg 1924. 8ον σ. 111.

—Blätter zur bayerischen Volkskunde. Heft. 11. Würzburg 1927. 8ον σ. 75.

—Die griechische und römische Religion. Aus C. Clemen, Die Religionen der Erde. 1927. σ. 163-231.

Φιλίππου Λοΐζου, Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας (1571-1878). Μελέτη βραβευθεῖσα διὰ πρώτου βραβείου κατὰ τὸν Α' φιλολογικὸν διαγωνισμὸν τῆς Α. Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῦ Γ' τοῦ ἀπὸ Κυρηνείας. Ἐν Λευκωσίᾳ 1930. Τόμ. 1-2. 8ον σ. δ+385, 164.

Φουρίκη Π. Α., Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΜΒ' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν Ἀθήναις 1930. 8ον σ. 111-136.

—Ἡ Ἀντρούτσαινα. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1931. 8ον σ. 461-478.

Φράγκου Ἀναστ. Ν., Οἱ Δωδεκανήσιοι λόγιοι στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ἔκδοσις Π. Καστρούνη καὶ Ζ. Χαλκιάδη. Ἀλεξάνδρεια 1931. 8ον σ. 28.

Πολίτη Λίνου, Παλαιογραφικὰ σημειώματα. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Byz.-neugriechische Jahrbücher τοῦ 1931. 8ον σ. 32-40.

Politis Linos, Griechische Handschriften der serbischen Kaiserin Elisabeth. Tirage à part de la revue Byzantinoslavica II]2 (1930). 8ον σ. 17 μετὰ δύο πανομοιοτύπων.

Ψαλτοπούλου Α., Θεία τραγῳδία. Θεσσαλονίκη. 8ον σ. 124.

Russo D., O scrisoare a lui Evghenie Vulgaris tradusâ în limba românâ. Un filosof român de curând descoperit. Extras din Revista Istoricâ Românâ 1 (1931). 8ον σ. 31.

Ῥωμαίου Κ. Α., Τὸ Ἁγιολίθαρο. Ἐκ τῶν Ἠπειρωτικῶν χρονικῶν. Ἐν Ἰωαννίνοις 1931. 8ον σ. 285-92.

—Ἡ κάθαρσις τῆς Δήλου καὶ τὸ εὕρημα τοῦ Σταυροπούλου. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου 1929. 4ον σ. 181-223+2 πίν.

—Αἱ Ἑλληνοδανικαὶ ἀνασκαφαὶ τῆς Καλυδῶνος. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου. 4ον σ. 24-40.

—Τὸ ἡρῷον τῆς Ἀλυζίας. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος 1930. 1931. 4ον σ. 141-59 μετὰ 2 πιν.

—Ἀπόλλων Θέρμιος. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Β' τόμ. τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 21.

Schenck W. Egbert, The Emeryville shellmound final report. California 1926. 8ον σ. 147-282.

Σιγάλα Ἀντ., Νέα πηγὴ ἀφορῶσα τὴν οἰκογένειαν Καραγιάννη. [Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου Δυτικῆς Μακεδονίας 1932]. 8ον σ. 167-77.

—I nomi e cognomi veneto-italiani nell'isola di Sira. Roma 1931. Estrato dagli «Studi bizantini e neoellenici» vol III. 8ον σ. 197-200.

—Βιβλιοκρισίαι. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Η' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν. 1931. 8ον σ. 365-84.

Σοφοκλέους, Ἀντιγόνη σὲ δημοτικοὺς στίχους μὲ σημειώματα ἑρμηνευτικὰ καὶ εἰσαγωγὴ στὸ ἀρχαῖο δρᾶμα Δημ. Μ. Σάρρου. Ἀθήνα 1930. 8ον σ. 175.

Spier Leslie, Klamathe Ethnography. California 1930. 8ον σ. 338.

Staehle Karl, Die Zahlenmystik bei Philon von Alexandreia. Teubner. Leipzig-Berlin 1931. 8ον 92.

Στεφανίδου Δημοσθ. Σ., Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις καὶ ἡ Ἑλλάς. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμ. τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Σχολῆς τῶν νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης). Θεσσαλονίκη 1932. 8ον σ. 48.

Stefanescu Julian, Legende despre Sf. Constantin in literatura romana. Extras din Revista Istorica Romana 1 (1931). Bucuresti 1931. 8ον 251-300.

Taylor Archer, Der Rihter und der Teufel. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Collitz Festschrift. 8ον σ. 248-51.

—The englisch, scottisch, and american versions of the «twa Sisters». Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Journal of American Folk-Lore Vol. 42. 1929. 8ον σ. 238-46.

—The semantics of «child». Ἐκ τοῦ Modern language notes, May, 1929. 8ον σ. 309-14.

Θεοδωρακοπούλου Ι. Ν., Φιλοσοφία τῆς τέχνης. Ἐν Ἀθήναις 1929. 16ον σ. 23

—Φιλοσοφία καὶ ψυχολογία. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἀρχείου φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῶν ἐπιστημῶν, τεῦχος 3. 1930. 8ον σ. 7-50.

—O sancta Simplicitas! Ἡ φιλοσοφία τῶν πατέρων καὶ τοῦ μέσου αἰῶνος. Μέρος Α'. Κων. Ι. Λογοθέτη, ἐν Ἀθήναις ἔκδ. Κολλάρου 1930. Ἀνατύπωσις ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν» Ἔτος Γ' τεῦχος 1. Ἀθῆναι 1931. 8ον σ. 21.,

Θεοτόκη Σπυρ. Μ., Οἱ τελευταῖοι χαιρετισμοὶ τοῦ Ρήγα ἐξ ἀνεκδότων χειρογράφων τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ι. Α. Καποδίστρια. Ἀθῆναι 1931. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 10). 8ον η+40.

—Κατάλογος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν Βενετίᾳ κατ' ἐπιλογὴν ἐκ τῆς VI καὶ VII ἰταλικῆς σειρᾶς. Ἐν Ἀθήναις 1932. 8ον σ. 136.

Τσοποτοῦ Δ. Κ., Ὁ Παγασιτικὸς κόλπος καὶ ὁ Βόλος. Ἀναίρεσις τῶν περὶ ἐγκαταστάσεως Σλαύων ἀστηρίκτων ἰσχυρισμῶν. Ἀθῆναι 1930. 8ον σ. 50.

Τζαρτζάνου Ἀχιλλ., Λουκιανοῦ νεκρικοὶ διάλογοι (Ἀρχαῖο κείμενο, μετάφρασις καὶ σημειώσεις). Ἐν Ἀθήναις 1932. 8ον σ. θ'+141.

Vivante Cesare, Ἰδιωτικὸν ἀσφαλιστικὸν δίκαιον. Μετάφρασις ἐκ τῆς Ε' ἰταλ. ἐκδόσεως μετὰ πλείστων προσθηκῶν ὑπὸ Χρ. Ν. Ἀγαλλοπούλου. Τεῦχος Α'. Ἐν Ἀθήναις 1931. 8ον σ. 167.

Ζέγγελη Κ Δ., Ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν. Τεῦχος πανηγυρικόν. Ἐν Ἀθήναις 1931. 8ον σ. 218.

Zenghelis C. Le feu grégeois et les armes a feu des byzantins. Extrait de Byzantium tome VII (1932). 8ον σ. 265-286.

Ζώη Λεων. Χ., Ἀναγραφὴ δημοσιευμάτων. Ἐν Ἀθήναις 1930. 8ον σ. 24.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Γ' ΤΟΜΟΥ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Βιβλιογραφία.

Βιβλιογραφία ἑλληνικῆς λαογραφίας († *Ν. Γ. Πολίτης*) σ. 209-32.—Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησις (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 233-56, 544-61.— Εἰς Λαογραφίας Θ' 284 (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 270-2.—Hoffmann-Krayer E., Volkskundliche Bibliographie (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 288.—Νέα βιβλία σ. 296-304, 670-5.

[Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας σ. 545-6]

Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας (*Γερ. Α. Σαλβάνος*) σ. 113-163.—Δέφνερ Μιχ., Ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 292.—Λουκοπούλου Δ., Στ' Ἄγραφα (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 293.—Πολίτου Ν. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 594-5.—Schultze Jena, Makedonien (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 597.—Μονογυιοῦ Εὐαγγ. Ι., Τὰ Μυκονιάτικα (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 609.—Σπανδωνίδου Πέτρου Σ., Μελένικος (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 610.—Γαβαλᾶ Ζαφ. Δ., Ἡ νῆσος Σίκινος (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 610.—Πέργαμος. Ἔκδοσις Κοινότητος Περγάμου (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 610-1.—Ἀντίλαοι ἀπ' τὰ Μουδανιὰ καὶ τὰ γύρω. Ἐκδ. ὑπὸ τοῦ συνδ. προσφύγων Μουδανιῶν. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 611-2.—Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 612.—Schreiber Georg, Nationale und internationale Volkskunde (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 616.

[Σύμμεικτα σ. 240, 242, 244, 247, 252, 254, 255, 256, 545, 548, 551, 554, 557]

Ἄσματα.

Τραγούδια μοιρολόγια καὶ λαζαρικὰ Ἀργυράδων Κερκύρας (*Μαλβ. Ι. Σαλβάνου*) σ. 23-47.—Ἀρκαδικὰ δημοτικὰ τραγούδια (*Δημ. Α. Τσίριμπας*) σ. 48-112.—Ἄσματα μακεδονικὰ (*Μ. Χρ. Σλίνης*) σ. 257-261.—Τραγούδια Πολυγύρου (*Φ. Τάσιος*) σ. 261-5.—Εἰς Λαογραφίας Ε' 684 (*Ξ. Π. Φαρμακίδης*) σ. 272.—Μαυρῆ-Παπαδοπούλου, Δωδεκανησιακὴ λύρα (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 276-7.—Μιχαηλίδου Νουάρου Μ., Καρπαθιακὰ μνημεῖα (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 278-9.—Πασαγιάννη Κώστα, Μανιάτικα μοιρολόγια (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 282-3.—Τζιάτζιου Εὐαγ., Τραγούδια τῶν Σαρακατσαναίων (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 283-4.—Σουμελίδου Γ., Ἀκριτικὰ ᾄσματα (*Φ. Τάσιος*) σ. 286-8.—Murko M., La poésie populaire épique en Yougoslavie (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 286.—Παρχαρίδου Ἀθ. Ι., Δημώδη τραγούδια τοῦ Πόντου (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 293.—Untersuchungen zu den Klephtenliedern (*A. Steinmetz*) σ. 305-80.—Ἄσματα κυπριακὰ (*Στ. Μαλᾶς*) σ. 562-8.—[Παρατηρήσεις εἰς τὸ ἀνωτέρω ᾆσμα] (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 568-70.—Κυπριακαὶ παραλλαγαὶ ᾀσμάτων (*Ξ. Π. Φαρμακίδης*) σ. 570-2.—Ἄσματα ποντικὰ (*Α. Ι. Παρχαρίδης*) σ. 572-5.—Πέτση Ἰω. Κ., Συλλογὴ ἀνεκδότων ᾀσμάτων Μακεδονίας (*Σπ. Συγκολλίτης*) σ. 605-7.—Mavris N. G., Contribution à l'étude de la chanson populaire égyptienne (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 607-8.—Lascaris M., Tommaseo traducteur de chants serbes en grec (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 609.—Grégoire H., Incriptions historiques byzantines. 2) Michel III et Basile le Macédonien, 3) Le tombeau et la date de Digénis Acritas, 4) L'épopée byzantine et ses rapports avec l'épopée turque et l'épopée roman, 5) Grégoire H.—Goossens R., Autour de Digénis Acritas (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 623-62.

[Συλλογαὶ 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 544, 545, 546, 549, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561. Γενικὰ 243, 244, 558-9. Μετρικὴ 243. Τεχνοτροπία 245. Σχέσις πρὸς ἀρχαίους μύθους 246. Κάτω κόσμος 246. Θρῆνος Κύπρου 246. Στιχουργήματα 246, 248, 249, 250, 254, 544, 546, 547, 548, 549, 552, 554, 556. Παιδικὰ 256. Ἔπος ἀκριτικὸν 551, 553. Ξένα 555]

Αἰνίγματα.

[Συλλογαὶ 235, 236, 247, 249, 250, 251, 554. Γλωσσοδέται 253, 255]

Παροιμίαι.

[Συλλογαὶ 235, 248, 251, 254, 549, 559, 560, 561. Ἑρμηνεῖαι 244, 246, 546, 547, 548, 555]

Ἐπῳδαί.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Ξόρκια (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 115-27.—Ἐπῳδαὶ (*Α. Ι. Παρχαρίδης*) σ. 574.

[Συλλογαὶ 247, 250, 252, 548, 554, 558]

Εὐχαί.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Εὐχαὶ (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 138-9.

[Συλλογαὶ 255, 256]

Χαιρετισμοί.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Χαιρετισμοὶ (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 137-8.

Κατάραι.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Κατάραι (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 135-7.

[Συλλογαὶ 253, 255, 256, 548]

Ὅρκοι.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Ὅρκοι (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 134-5.

[Συλλογαὶ 255]

Παραδόσεις.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Παραδόσεις (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ.146-51.—Χιακαὶ παραδόσεις (*Στ. Βίος*) σ. 164-96.—Παραδόσεις Καλλιπόλεως περὶ καλλικαντζάρων (*Θ. Ι. Ἀθανασόπουλος*) σ. 575-7.—Χιλιαδάκι Στ. Ε., Ἡ Κάτω γῆς κι ὁ Χάρος (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 603-5.

[Συλλογαὶ 238, 240, 242, 247, 249, 254, 544, 549, 557, 560, 561. Γενικὰ 244, 245, 246, 250, 254, 255, 256, 548, 549, 554]

Παραμύθια.

Ἀθανασούλα Εὐδ., Ἦταν καὶ δὲν ἦταν (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 292.—Μέγα Γ. Δ., Παραμύθια (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 292.—Παραμύθια ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο (*Μαρ. Μινώτου*) σ. 381-448.—Τὸ παραμύθι τοῦ Μελέαγρου (*Ι. Θ. Κακριδῆς*) σ. 487-500.—Τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ στὰ αἰτωλικὰ παραμύθια (*Ι. Θ. Κακριδῆς*) σ. 579-80.—Roussel Louis, Contes de Mycono (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 602-3.—Anderson Walter, Novelle popolari sammarinesi (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 662.

[Συλλογαὶ σ. 235, 251, 252, 254, 548, 561. Γενικὰ 244]

Εὐτράπελοι διηγήσεις.

Συλλογὴ χιακῶν σκωπτικῶν ἀνεκδότων (*Στ. Γ. Βίος*) σ. 464-86.

[Ἀκληρήματα 247, 248, 561. Ναστρατὶν χότζας 251. Κληρικοὶ 548. Γυναῖκες 549. Μπερτόλδος 557. Διάφορα 561]

Γλῶσσα.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Ἐπιφωνήσεις. Τοπωνύμια (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 137, 161-3.—Δημώδη φυσιογνωστικὰ (*Μ. Κ. Στεφανίδης*) σ. 197-208.—Κατοικίδια ζῷα καὶ ὀνόματα αὐτῶν ἐν Πόντῳ (*Α. Ι. Παρχαρίδης*) σ. 577-8.—Thumb Alb., Grammatik (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 581-5.—Τζαρτζάνου Ἀχ., Νεοελληνικὴ σύνταξις (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 585-8.—Γραμματική. Μελέτη γραμμένη ἀπὸ Ἀθηναίους (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 588-9.—Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ., Τὸ φυσικὸν ὡρολόγιον παρὰ τοῖς Ἕλλησι (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 608.

[Φυσιογνωστικαὶ λέξεις σ. 234, 550, 551, 558. Λεξιλόγια 236, 248, 252, 253, 546, 549. Ἰδιώματα 236, 554, 558. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι σ. 239, 240, 545, 546. Τοπωνύμια 236, 239, 242, 243, 249, 250, 252, 549, 550, 552, 553, 554, 555, 560, 561. Βαπτιστικὰ 245, 248, 249, 550, 552. Ἐπώνυμα 550, 551. Παρωνύμια 242, 550. Μυθικαὶ λέξεις 243. Λέξεις ἐθίμων 245. Λέξεις διάφοροι 243, 550, 558. Μῆνες 550]

Κατοικία.

Μαλέα Κ., Εἰκόνες λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 284.

[Ἀρχιτεκτονικὴ σ. 239, 241, 554, 556, 558, 559]

Τροφή.

[Πληροφορίαι 554. Βυζαντινὴ 552]

Ἐνδύματα.

Ἑλληνοαλβανικαὶ λαογραφικαὶ ἔρευναι (*Π. Α. Φουρίκης*) σ. 3-22.—Λουκοπούλου Δημ., Πῶς ὑφαίνουν καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοὶ (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 281-2.

[Ἐνδύματα σ. 235, 558. Βυζαντινὰ 552. Κόμμωσις βυζαντινὴ 552]

Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

Krauss Fr.—Satow Tamio, Das Geschlechtsleben des Japanichen Volkes (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 612-3.—Sinner J. R., Die Jungfernschaft Virginität und Defloration als Kulturprobleme (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 613-4.

[Διοίκησις ἐπὶ τουρκοκρατίας 239, 240, 246, 254. Θέσις γυναικὸς 242. Ἐργασία 249. Ἀδελφοποιΐα 552]

Γάμος.

Γαμήλια ἔθιμα Ἀργυράδων Κερκύρας (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 514-43.

[Περιγραφαὶ 234, 548, 549, 556, 561. Προικοσύμφωνα 246, 254, 556, 559. Βυζαντινὸς 551. Ἀρραβὼν 554]

Παιδίον.

Ἔθιμα, δοξασίες, δεισιδαιμονίες γιὰ τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴ Στρώμνιτσα (*Ὁλ. Κεραμιδᾶ*) σ. 449-58.

[Ἐγκυμοσύνη 251, 252. Λοχεία 251, 252, 256. Γέννησις 251, 557. Νεογνὸν 251, 256, 548]

Τελευτή.

Νεκρικὰ ἔθιμα ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη (*Εὐαγγ. Φελούκη*) σ. 459-63.—

Κεραμοπούλου Α. Δ., Παλαιαὶ χριστιανικαὶ καὶ βυζαντιακαὶ ταφαὶ ἐν Θήβαις (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 609.

[Ἔθιμα 245, 254, 548, 557]

Βίοι.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Γεωργικὸς βίος (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 151-61.—Λουκοπούλου Δημ., Ποιμενικὰ Ρούμελης (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 597-8.

[Ποιμενικὸς 242, 550, 554, 557. Ἁλιευτικὸς 244, 559. Γεωργικὸς 247, 548, 551, 553, 554. Μελισσοκομία 552. Χειροτεχνία 243, 550. Ἐπαγγέλματα 556, 561]

Δίκαιον.

Μιχαηλίδου-Νουάρου Μ. Γ., Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Καρπάθου (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 280-1.

[Θέσμια 237, 238, 239, 544, 561. Σφράγισμα ζώων 247]

Λατρεία.

Ἔθιμα (*Ἀνδρ. Πολυμένης*) σ. 266-9.—Weinreich Otto, Gebet und Wunder (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 290-1.—Reitzenstein R., Die Vorgeschichte des christlichen Taufe (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 291-2.—Kleinschmidt P. Beda, Die heilige Anna (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 615-6.—Herzog Rudolf, Die Wunderheilungen von Epidauros (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 617-8.

[Ἑορταὶ 244, 248, 251, 557, 558, 560, 561. Ἀγερμοὶ 245, 547, 548. Μεταμφιέσεις 244, 258, 550. Συνήθειαι λατρευτικαὶ 253, 255, 256. Σύμμεικτα 554]

Δημώδης φιλοσοφία.

Böhme Joachim, Die Seele und das Ich im homerischen Epos (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 618-9.—Rüsche Franz, Blut, Leben und Seele (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 620-1.

[Ἀστρολογικαὶ δοξασίαι 244, 553]

Δημώδης ἰατρική.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας. Δημώδης Θεραπευτική. (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 127-134.

[Συλλογαὶ 250]

Μαντική.

[Εἴδη μαντικῆς 242, 243, 251, 256]

Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.

Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας (*Γερ. Ι. Σαλβάνος*) σ. 126, 139-46.

[Συλλογαὶ 235, 240, 252, 253, 254, 548, 554, 558, 560. Ἀφορισμοὶ 283. Περπερούνα 245, 255. Κατακλυσμοὶ 247]

Μαγεία.

Papyri graecae magicae. I. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 289-90.—Εἴδη τινὰ καταδέσμων (*Θ. Ι. Ἀθανασόπουλος*) σ. 578-9.—Delatte Ar., Anecdota Atheniensia (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 589-94.—Papyri graecae magicae. II. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 622.—Eitrem S.—Amundsen Leiv, Papyri Osloenses II. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 622.—Papyri Iandanae. Fasc. 5. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 622-3.

[Μάγοι 245, 551. Βασκανία 252. Φυλακτὰ 552]

Παιδιαί.

[Γενικὰ 243. Συλλογαὶ 547]

Μουσική.

50 δημώδη ᾄσματα Πελοποννήσου καὶ Κρήτης (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 598-600.—Μερλιὲ Μέλπως Ο., Τραγούδια τῆς Ρούμελης (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 600-2.

[Γενικὰ 241, 243, 245. Συλλογαὶ 251, 252, 254, 560]

Χοροί.

Μακεδονικὸς χορὸς Καπουτζήδων (*Ἀργ. Ν. Ἀνδρσόπουλος*) σ. 501-2.—Τὸ ἔργο κ' ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀργ. Ν. Ἀνδρεοπούλου γιὰ τὴν καταγραφὴ τῶν ἑλληνικῶν χορῶν καὶ τραγουδιῶν (*Π. Φορμόζης*) σ. 503-13.

[Γενικὰ 243, 245. Περιγραφαὶ 548, 555, 559]

Τέχνη.

Μαλέα Κ., Εἰκόνες λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 284.—Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ὑποδείγματα ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 285-6.—Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 595-7.—Σώχου Ἀντ., Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴ Ντῆνο (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 623.

[Λαϊκὴ τέχνη 545, 555, 556, 557, 558]

Ἀνακοινώσεις καὶ ἀγγέλματα.

Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία σ. 272-4, 580.—Πρῶτον συνέδριον τῶν Σλάβων φιλολόγων ἐν Πράγᾳ 1929 σ. 274-5.—Ἄτλας τῆς γερμανικῆς λαογραφίας σ. 276.

Διάφορα.

Corpus der gr. Urkunden d. Mittelalters (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 293.—Dölger Fr., Beiträge zur Geschichte der byz. Finanzverwaltung (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 294.—Fuchs Fr., Die höheren Schulen von Konstantinopel (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 294-5.—Aristotelis, Politica ed. O. Immisch (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 295.—Λιπέρτη Δ. Θ., Τζιυπριώτικα τραγούδκια (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296.—Stegemann V., Astrologie und Universalgeschichte (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 662-4.—Staehle K., Die Zahlenmystik bei Philon von Ale-

xandreia (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 665.—Peek W., Der Isishymnus von Andros (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 665.—Corpus der gr. Urkunden d. Mittelalters A. I. 3. (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 667.—Jean Moschos, Morceaux choisis du Pré spirituel par D.-C. Hesssling (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 667-8.—Matakiewicz Helena, De terra matre a Graecis culta (*Στ. Π. Κυριακίδης*) σ. 668.—Argenti Ph. P., The massacres of Chios σ. 669-70.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἀθανασοπούλου Θ. Ι., Παραδόσεις Καλλιπόλεως περὶ καλλικαντζάρων σ. 575-7.—Εἴδη τινὰ καταδέσμων σ. 578-9.

Ἀνδρεοπούλου Ἀργ. Ν., Μακεδονικὸς χορὸς Καπουτζήδων σ. 501-2.

Βίου Στ., Χιακαὶ παραδόσεις σ. 164-96.—Συλλογὴ χιακῶν σκωπτικῶν ἀνεκδότων σ. 464-86.

Κακριδῆ Ι. Θ., Τὸ παραμύθι τοῦ Μελεάγρου σ. 487-500.—Τὸ θέμα τοῦ δαυλοῦ στὰ αἰτωλικὰ παραμύθια σ. 579-80.

Κεραμιδᾶ Ὀλυμπ., Ἔθιμα, δοξασίες, δεισιδαιμονίες γιὰ τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴ Στρώμνιτσα σ. 449-58.

Κυριακίδου Στ. Π., Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησις σ. 233-56.—Εἰς Λαογραφίας Θ' 284.—Μαυρῆ Νικ.-Γ. Παπαδοπούλου Εὐ. Α., Δωδεκανησιακὴ λύρα σ. 277-8.—Μιχαηλίδου Νουάρου Μ., Καρπαθιακὰ μνημεῖα σ. 278-9.—Τοῦ αὐτοῦ, Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Καρπάθου σ. 280-1.—Λουκοπούλου Δημ., Πῶς ὑφαίνουν καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοὶ σ. 281-2.—Πασαγιάννη Κώστα, Μανιάτικα μοιρολόγια σ. 282-3.—Τζιάτζιου Εὐάγγ., Τραγούδια τῶν Σαρακατσαναίων σ. 283-4.—Μαλέα Χ., Εἰκόνες λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς σ. 284.—Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Εἰκόνες ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς σ. 285-6.—Hoffmann-Krayer E., Volkskundliche Bibliographie σ. 288.—Murko M., La poésie populaire épique en Yougoslavie σ. 289.—Papyri graecae magicae. I. σ. 289-90.—Reitzenstein R., Die Vorgeschichte des christlichen Taufe σ. 291-2.—Weinreich Otto, Gebet und Wunder σ. 290-1.—Ἀθανασούλα Εὐδ., Ἦταν καὶ δὲν ἦταν σ. 292.—Μέγα Γ. Δ., Παραμύθια σ. 292.—Δέφνερ Μ., Ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις σ. 292.—Λουκοπούλου Δ., Στ' Ἄγραφα σ. 292.—Παρχαρίδου Ἀθ. Ι., Δημώδη τραγούδια Πόντου σ. 293-4.—Corpus der gr. Urkunden d. Mittelalters σ. 293-4.—Dögler Fr., Beiträge zur Geschichte der byz. Finanzverwaltung σ. 244.—Fuchs Fr., Die höheren Schulen von Konstantinopel σ. 294-5.—Aristotelis, Politica ed. O. Immisch σ. 295-6.—Λιπέρτη Δ. Θ., Τζιωπριώτικα τραούδκια σ. 296.—[Παρατηρήσεις εἰς κυπριακὸν ᾆσμα] σ. 568-70.—Thumb Alb., Grammatik σ. 581-5.—Τζαρτζάνου Ἀχ., Νεοελληνικὴ σύνταξις σ. 585-8.—Γραμματική. Μελέτη γραμμένη ἀπὸ Ἀθηναίους σ. 588-9.—Delatte Arm., Anecdota Atheniensia σ. 589-94.—Πολίτου Ν. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα σ. 594-5.—Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη σ. 595-7.—Schultze Jena, Makedonien σ. 597.—Λουκοπούλου Δημ., Ποιμενικὰ Ρούμελης σ. 597-8.—50 δημώδη ᾄσματα Πελοποννήσου καὶ Κρήτης σ. 598-600.—Μερλιὲ Μέλπως Ο., Τραγούδια τῆς Ρούμελης σ. 600-2.—Rousel Louis, Contes de Mycono σ. 602-3.—Χιλιαδάκι Στ. Ε., Ἡ Κάτω γῆς καὶ ὁ Χάρος σ. 603-5.—Mavris N. G., Contribution à l' étude de la chanson populaire égyptienne σ. 607-8.—Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ., Τὸ φυσικὸν ὡρολόγιον παρὰ τοῖς Ἕλλησι σ. 608.—Κεραμοπούλου Α. Δ., Παλαιαὶ χριστιανικαὶ καὶ βυζαντιακαὶ ταφαὶ ἐν Θήβαις σ. 609.—Lascaris M., Tommaseo traducteur de chants serbes en grec σ. 609.—Μονογυιοῦ Εὐαγγ. Ι., Τὰ Μυκονιάτικα σ. 609.—Σπανδωνίδου Πέτρου Σ., Μελένικος σ. 610.—Γαβαλᾶ Ζαφειρίου Δ., Ἡ νῆσος Σίκινος σ. 610.—Πέργαμος. Ἔκδοσις Κοινότητος Περγάμου σ. 610-1.—Ἀνέϊλαλοι ἀπ' τὰ Μουδανιὰ καὶ τὰ γύρω. Ἐκδίδ. ὑπὸ τοῦ συνδέσμου προσφύγων Μουδανιῶν σ. 611-2.—Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde σ. 612.—Krauss Fr.-Satow Tamio, Das Geschlechtsleben des Japanischen Volkes σ. 612-3.—Sinner J. R., Die Jungfernschaft Virginität und Defloration als kulturprobleme σ. 613-4.—Kleinschmidt P. Beda, Die heilige Anna σ. 615-6.—Schreiber G., Nationale und internationale Volkskunde σ. 616.—Herzog Rud., Die Wunderheilungen von Epidauros σ. 617.—Böhme Joachim, Die Seele und das Ich im homerischen Epos σ. 618-9.—Rüsche Fr., Blut, Leben und Seele σ. 620.—Papyri graecae magicae. II σ. 622.—Eitrem S.-Amundsen Leiv, Papyri Osloensens II σ. 622.—Papyri Iandanae. Fasc. 5. σ. 622-3.—Σώχου Ἀντ., Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴ Ντῆνο σ. 623.—Grégoire Henri, Inscriptions historiques byzantines 2) Michel III et Basile le Macédonien 3) Le tombeau et la date de Digénis Acritas 4) L'épopée byz. et ses rapports avec l'épopée turque et l'épopée roman. 5) Grégoire H.-R. Goossens, Autour de Digénis Acritas σ. 623-70.—Anderson W., Novelle popolari sammarinesi σ. 662.—Stegemann V., Astrologie und Universalgeschichte σ. 662-4.—Staehle K., Die Zahlenmystik bei Philon von Alexandreia σ. 665.—Peek W., Der Isishymnus von Andros σ. 665.—Flavii Arriani, Quae extant omnia ed. R. G. Roos. σ. 666.—Choricii Gazaei, Opera. Rec. R. Foerster σ. 666.—Aristophanis, Cantica digessit Otto Schroeder σ. 666-7.—Corpus der gr. Urkunden d. Mittelalters A. I. 3 σ. 667.—Jean Moschos, Morceaux choisis du Pré spirituel par D. C. Hesseling σ. 667.—Matakiewicz Helena, De terra matre a Graecis culta σ. 668.—Παπανούτσου Ε. Π., Περὶ τέχνης σ. 669.—Argenti Ph. P., The massacres of Chios σ. 667-70.—Νέα βιβλία σ. 670-6.

Μαλᾶ Στ., Ἄσματα κυπριακὰ σ. 562-8.

Μινώτου Μαριέτας, Παραμύθια ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο σ. 381-448.

Παρχαρίδου Α. Ι., Ἄσματα ποντικὰ σ. 572-4.—Ἐπῳδαὶ σ. 574.—Κατοικίδια ζῷα καὶ ὀνόματα αὐτῶν ἐν Πόντῳ σ. 577-8.

Πολυμένη Ἀνδ., Ἔθιμα σ. 266-9.

Σαλβάνου Γερ. Ι., Λαογραφικὰ σύμμεικτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας σ. 113-63.—Γαμήλια ἔθιμα Ἀργυράδων Κερκύρας σ. 514-43.

Σαλβάνου Μαλβ. Ι., Τραγούδια μοιρολόγια καὶ λαζορικὰ Ἀργυράδων Κυρκύρας σ. 23-47.

Σλίνη Μιχ. Χρ., Ἄσματα μακεδονικὰ σ. 257-261.

Steinmetz A., Untersuchungen zu den Klephtenliedern σ. 305-80.

Στεφανίδου Μ. Κ., Δημώδη φυσιογνωστικὰ σ. 197-208.

Συγκολλίτη Σπ., Πέτση Ἰω. Σ., Συλλογὴ ἀνεκδότων ᾀσμάτων Μακεδονίας σ. 605-7.

Τάσιου Φ., Τραγούδια Πολυγύρου σ. 261-5.—Σουμελίδου Γ., Ἀκριτικὰ ᾄσματα σ. 286-8.

Τσίριμπα Δημ. Ἀνδρ., Ἀρκαδικὰ δημοτικὰ τραγούδια σ. 48-112.

Φαρμακίδου Ξ. Π., Εἰς Λαογραφίας Ε' 684 σ. 272.—Κυπριακαὶ παραλλαγαὶ ᾀσμάτων σ. 570-2.

Φελούκη Εὐαγγελίας, Νεκρικὰ ἔθιμα ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη σ. 459-63.

Φορμόζη Π., Τὸ ἔργο κ' ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀργ. Ν. Ἀνδρεοπούλου γιὰ τὴν καταγραφὴ τῶν ἑλληνικῶν χορῶν καὶ τραγουδιῶν σ. 503-13.

Φουρίκη Π. Α., Ἑλληνοαλβανικαὶ ἔρευναι σ. 3-22.